

دیوانى

شیخ نوورى شیخ سالىح

بەرگى يەكەم

ئازاد عەبدولواھىد

كۆي كەردووەتەو و ساغى كەردووەتەو و

لەسەرى نووسىو

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

دیوانی

شیخ نووری شیخ صالح

بہرگی یہ کہم

دهزگای چاپ و بلاوکردنه‌وهی

زنجیره‌ی روشنبیری

*

خاوه‌نی نیه‌تیا: شه‌وگه‌ت شیخ یه‌زدین

سه‌رنووسیا: به‌دراڼ نه‌همه‌د هه‌بیب

ناوونیشان:

دهزگای چاپ و بلاوکردنه‌وهی ناراس، شه‌قامی گولان، هه‌ولیر

دیوانی

شیخ نووری شیخ صالح

چاپی دووهمی بزارکراو

به رگی یه که م

شازاد عبدالواحد

کوی کردووه ته وه و ساغی کردووه ته وه و

له سه ری نووسیوه

ناو کتیب: دیوانی شیخ نووری شیخ صالح - بهرگی یه کهم
کوگردنه وه و ساغکردنه وه و له سه ر نووسینی: ئازاد عه بدولوا حید
بلا وکراوه ی ئاراس - ژماره: ۶۹۰
هه له گری: شیرزاد فه قی ئیسما عیل + تریسکه ئه حمه د جه مید
ده رهیتانی هونه ریی ناوه وه: ئاراس نه که ره م
به رگ: مه ریه م موته قییان
چایی دووه م، هه ولیتر - ۲۰۰۸
له به رپوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان ژماره (۵۵) ی سالی ۲۰۰۸ ی دراوه تی

شیخ نووری شیخ صالح
له سالانی چلهکاندا

له باره‌ی چاپی دووهمی نهم دیوانه‌وه

زۆر به‌هه‌له داده‌چین نه‌گه‌ر وا تییگه‌ین پرۆژه‌ی نوښوونه‌وه‌ی شیعرى کوردی له سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی بیستم، یا راستتر وایه بلتین له بیسته‌کانی سه‌ده‌ی بیسته‌مه‌وه سه‌ری هه‌لدابن، یان وا بزاین نوڅوازی له‌و کاته‌وه ده‌ستی پى کردووه که به‌کیشی هیجایی - برگه‌یی شیعر نووسراوه، چونکه چه‌مکی نوښوونه‌وه به‌ته‌نیا چه‌مکی ته‌کنیکی نییه، به‌لکو پرۆسه‌یه‌که زۆر له‌وه قوولتر و هه‌مه‌لایه‌نتره. نوڅوازی به‌لای منه‌وه دوو کارى بنه‌ره‌تییه و له‌سه‌ر دوو کۆله‌گه‌ راوه‌ستاوه:

یه‌گه‌م: نه‌و چه‌مکه‌یه که ده‌لن شیعر، یان هه‌ر کارى‌کی هونه‌ری دیکه بنیادیکه، به‌شێوه‌یه‌کی توندوتۆل و ئۆرگانیک پیکه‌وه نووساون، واته بریتی نییه له کۆمه‌له‌ ره‌گه‌زى‌کی جیا و به‌ته‌نیشته‌یه‌که‌وه ریزکراو، تا بتوانین وا به‌ئاسانى له‌یه‌کتريان جیا بکه‌ینه‌وه و لى‌کیان دا‌بهرین، که نهم دیارده‌یه زۆر به‌زه‌قى له شیعرى کلاسیکى کوردیاندا به‌دی ده‌کړئ.

دووه‌م: یاخېبوون له‌سه‌ر هه‌ر داوونه‌ری‌تى‌کی شیعرى که ده‌بیته کۆسپ له به‌رده‌م شاعیره‌که و شێوه‌ی ده‌ره‌ینه‌کى، به‌شێوه‌یه‌کی نه‌وتۆکه به‌یته ده‌ره‌پى‌تى‌کی راستگۆيانه له نه‌زموون و سه‌رده‌مه‌که‌ی خۆی.

کاتیک به‌و پێ‌دانه‌گه له چه‌مکی نوڅوازی تیده‌گه‌ین، نه‌وساکه ده‌توانین بێ‌جگه له (گۆران) سه‌نگ و قورسایى و ئیعتیبار بۆ پێ‌شه‌نگه‌کانى دیکه‌ش بگه‌یه‌نه‌وه که له‌و پرۆژه‌یه‌ی نوڅوازی‌دا به‌شداربوون، به‌نه‌سه‌له‌کى پێ‌ش‌خۆیان و دواى خۆشيانه‌وه. هه‌ر نه‌و کاته‌مونه‌گه‌لێک له شیعرى نوڅوازان‌ه‌ی نه‌و شاعیرانه‌دا ده‌بینین وه‌ک ره‌حیم ره‌حمى هه‌کارى و پیره‌مێرد و ره‌شید نه‌جیب و عه‌بدول‌ره‌حمان به‌گى نفوس و ره‌فیق حیل‌مى و هه‌ندئ شیعرى رۆمانسیان‌ه‌ی دیکه که له‌ نێوانى نه‌و دوو جه‌نگه‌دا نووسراون، به‌لام گرنگ لێ‌ره‌دا سووربوونى شێخ نوورى و گۆرانه له‌سه‌ر پرۆژه‌ی نوڅوازی‌یه‌که‌ی خۆیان که به‌باوه‌ر و متمانه به‌خۆه‌بوونه‌وه له‌ ناو نه‌و پێ‌بازه‌ نوێیه‌دا کاریان بۆ کردووه؛ هه‌ر نه‌مه‌ش پراپایى و دوودل‌ى له‌ لای شاعیرانى دیکه‌ی پاش نه‌وان ره‌واندووه‌ته‌وه، بۆ نه‌وه‌ی زیاتر ره‌گه‌رپشه‌ی نوڅوازی دا‌به‌کوترئ، نه‌مه‌ش به‌یاردان له‌ باره‌ی شاعیرایه‌تى شێخ نوورى نییه، نه‌وه‌نده‌ی کارى‌که پێ‌هه‌ندى به‌ره‌خه‌نگران و می‌ژوون‌وسانى نه‌ده‌به‌وه هه‌یه، له‌م روه‌وه

ئهوانه‌ی خاوه‌نی ئینسافن هه‌رگیز ناتوانن گرنگی پۆلی شیخ نووری له پڕۆسه‌ی نوێکردنه‌وه و دامه‌زراندن و په‌ره‌پێدانی شیعری نوێخوازان له ئه‌ده‌بی کوردیدا پشتگۆی بخهن.

شیخ نووری به‌هۆی زانینی زمانی تورکی و فارسی و عه‌ره‌بی، به‌تایبه‌تیش له‌ پهنای زانینی زمانی تورکی و فارسی شنه‌ بای شیعره‌ پۆمانتیکییه‌کانی هه‌لی کرد و له‌ په‌نجه‌ره‌ کراوه‌یه‌وه هاته‌ ناو ئه‌ده‌بی کوردیه‌وه و په‌نگ و پووی ئه‌وه له‌ ناو زۆر له‌ شیعره‌کانی به‌ده‌رکه‌وتن، بۆیه هه‌ر پۆشنییرییه‌ک ته‌گه‌ر ئه‌وه‌ی له‌ ده‌ره‌وه‌ی خۆی پوو ده‌دات، پشتگۆیی بخت، ئه‌وه هه‌ر زوو ده‌بێته‌ پۆشنییرییه‌کی داخراو و به‌ره‌و پووچانه‌وه و ده‌ست به‌تالی ده‌روات.

زۆر که‌س گله‌یی ئه‌وه له‌ شیخ نووری ده‌که‌ن گوایه‌ تا دوا هه‌ناسه‌ی ژیا‌نی ده‌ستبه‌رداری قافیه‌ نه‌بوه‌، له‌ کاتی‌که‌دا سه‌ره‌تای شیعری شیخ نووری و لوتکه‌ی به‌خششی شیعری به‌به‌راورد له‌گه‌ڵ شاعیرانی ده‌ر و دراوسێ زۆر لێک‌ت‌ه‌وه‌ نزیکن، بۆ ئه‌وه‌ یه‌که‌م کاری نیما تا ئه‌وپه‌ری سنوور به‌کاریکی لاساییکه‌ره‌وه‌ داده‌نری که‌ له‌ قالی مه‌سه‌نوی دا‌پ‌شت‌ه‌وه‌، له‌ ژێر ناوونیشانی (چیرۆکی په‌نگ زه‌رد) که‌ له‌ سا‌لی ١٩٢١دا نووسیویه‌تی، ئه‌م شیعره‌ له‌ لایه‌نی هه‌ن‌ه‌رییه‌وه‌ له‌ ریزی پاشماوه‌ی شیوازی ته‌قلیدی داده‌نری، به‌لام له‌ ناوه‌پۆکه‌دا ده‌چێته‌ ژێر کاریگه‌ری شیعری ئه‌ورووپاییه‌وه‌، بگه‌ به‌تۆماریک ده‌زانی بۆ زۆریه‌ی ئه‌و ناوه‌پۆکه‌نه‌ی که‌ له‌ ناو شیعری ئه‌ورووپایی هاوچه‌رخدا باون، هه‌ر له‌ گۆرانی وتن بۆ ژیا‌نی نازادی و بێزاری له‌ ده‌ست ژیا‌نی شار و ئاهو هه‌سه‌ره‌ت هه‌لکێشان بۆ خۆشه‌ویستییه‌کی به‌ناکام نه‌گه‌یشه‌توو، یان خۆشه‌ویستییه‌کی ون بوو، تا ده‌ربینی ئاوات و خواستی لاویک و خه‌نه‌کانی. هه‌رچه‌نده‌ ئه‌و قوناغه‌ی شیعره‌کانی فۆرمیکی زه‌نی تیدا به‌دی نا‌ک‌ری، که‌ یه‌کیته‌ی شیعری تیدا بێ، واته‌ کێش و وینه و زمان و باب‌ه‌ته‌که‌ به‌یه‌ک نا‌راسته‌دا کاریگه‌ری هه‌بێ، به‌لام شیعری (ئه‌فسانه‌) به‌سه‌ره‌تای راسته‌قینه‌ی ئه‌و داده‌نن، هه‌روه‌ک چۆن به‌ (پالتوی گۆگۆل)ی شیعری فارسی نازادی ده‌ژمێرن، که‌ دوورکه‌وتنه‌وه‌ له‌ شاعیره‌ ته‌قلیدییه‌کانی فارس به‌ پرونی به‌سه‌رییه‌وه‌ دیاره‌ و شاعیر به‌راشکاوی تیدا په‌خنه‌ی له‌ حافزی شیرازی گرتوه‌، شیعره‌که‌ش بایوگرافیا‌یه‌کی درێژه‌ که‌ بریتییه‌ له‌ سه‌د و بیست و شه‌ش ب‌رگه‌ و تیدا هه‌ر ب‌رگه‌یه‌ک له‌ پینج نیوه‌ دێر پیکدی که‌ شاعیر له‌و شیعره‌یدا ده‌ستی به‌قافیه‌وه‌ گرتوه‌ و وه‌ک دوا

روالته تی خو یاریزی له لای ماوه ته وه، به لام هه رچی لایه نی عه رووزی ته قلییدییه، نه وه دهستی لی هه لگرتوه، پاشان بهیتی شیعر له لای نه وهک خو ی ماوه ته وه، به لام وهک یه کیتی مانا نه ماوه ته وه. نه وه قسانه ی لیته دا سه باره ت به نیما یوشیج کراون زۆر له ههنگاوه کانی شیخ نووری نزیکمان ده خه نه وه، که راسته له شیعره کانیدا وهک رواله تیک دهسته بهرداری قافییه نه بووه، به لام عه رووزی دهسکاری کردووه، له ههنگاوی نوێکردنه وه ییدا کیشی عه رووز و کیشی هیجایی تیک له به یه کتر کردووه.

بیگومان شیخ نووری یه کیکه له وه که سانه ی که رهوشت و خو و خهسله تی، پله و پایه ی کۆمه لایه تی، لایه نی مروژانه ی، فره به هره بییه که ی دهیکه نه یه کیک له وانیه ی بلتین به راستی نه وه پیاوه بو شیعر و نه ده ب زاوه، نه گه ره هه لومه رچی له بارتر له ژیا نی که سی نه ودا هه بوایه، نه وه نه وه به هرا نه ی زۆر گه وهره تر و دره وشاوه تر ده رده که وتن، چونکه سه ره رای نه وه فره به هره بییه ی، نه وه توانایی و هیزه خو پرسک و سروشتیه ی له ودا بووه، هه ره خوشی پیاویکی جگه رسۆزی میلله ت و ولاته یاریزی بووه، نه وه هه میسه ههستی به مه زلومیه تی میلله تی خو ی کردووه، بۆیه وهک دلسۆزیکه ی خه مخۆر بو میلله تیکه ی بێ پشتیوان و بێ کهس و دوکه وتوو له هه موو شتیکه ی نه و دنیا یه، هه ولی داوه و تیکوشاوه و به هره و توانایی خو ی له زۆر بواری جوړاوجوړدا تا قی کردووه ته وه، نهک نه وه ی کردوویه تی هه ره به ته نیا له بواری تا قی کردنه ودا بمیتی، بگه ره وسته ویه تی نه وه نه رک و کاره ی رایده په ریتی جی دهستی تیدا دیار بیت و وهک شوین بێ هه لگرتیکه ی چاکی سه رده می خو ی حه زی کردووه له زۆر بوارد که موکو پییه ک، بۆشایییه ک پر بکاته وه و رچه و دهق و مۆره که ی بشکینتی و بیسه لمینتی که میلله تی نه وه هیچی له میلله تانی دیکه که متر نییه، بۆیه ده توانین بلتین لیته اتوانه بو نه و بو ارانه ها توه ته مه یدان، نه ویش له پال به هره ی شاعیریتی، رۆژنامه نووسی، وه رگیران، پییه س و ئۆپه ریت نووسین، ره خه گری، وتار نووسین، ده نگ خوشی، ده رکه وتوو و وهک ئالا هه لگرتیکه ی (بیری نوێ) له کوردستان حیسانی بو ده کری، که بو هه موو نه و بو ارانه چی له ده ست ها تی درتگی نه کردووه، له پیتاوی گه یشتنه وه ی نه ته وه که ی به ئاستی کاراوانی پیتشکه وتوو ی میلله تانی پیتشکه وتوو و بلا و کردنه وه ی بیرو باوه ری نوێخوازانه و پیتشکه وتنخوازانه تا ئیمه ش وهک نه و میلله تانه له ره وتی شارستانییه ت دوا نه که وین.

له راستیدا باسکار و لیتویژه‌وهی کورد باسی نهو قوئاغه ههستیاره بکات که شیخ نووری شیخ صالح-ی تیدا ژیاوه و کاری کردووه، ناکرئ خۆی له که سایه‌تییه‌کی گرنگی وهک نهو بیوئێ، چونکه کار و به‌خشش و به‌رهمه‌کانی ده‌توانم بلتیم له‌گه‌ڵ ده‌ستاویژه‌کانی نهو سه‌رده‌مه ته‌واوکه‌ری یه‌که‌ترین، من وهک که‌سیک که بایه‌خم به‌شیعری نوێ و شاعیره نوێخوازه‌کانی ده‌دا نه‌ده‌کرا بۆ گه‌ران به‌دوای به‌ریاکه‌ر و دامه‌زرێنه‌ری سه‌ره‌تا و په‌گوریشاله‌کانی نهو بژاڤه نوێخوازانیه ناو‌ری جیددییا نه له به‌رهم و شیعری شیخ نووری نه‌ده‌مه‌وه، بۆیه له‌و تافی گه‌نجیتییه‌مه‌دا که‌ومه‌کنه و پشکنین و گه‌ران و سه‌ر و سۆراخکردنی به‌رهمه‌می نهو شاعیره، به‌مه‌ش کاتیکی زێرین و گرنگی ژبانی لاوتیم بۆ نهو شاعیره ته‌رخان کرد که ده‌توانم بلتیم تا پۆژی گه‌یاندنی پڕۆژه‌که‌م به‌چاپخانه له‌ لای من بووبوه (کیشه) و (مه‌سه‌له‌یه‌ک)، نهو پڕۆژه‌یه‌ش به‌و په‌رشوبلاوی و پچه‌ر پچه‌ری و رووناککردنه‌وه‌ی سه‌رده‌م و شیعره‌کان نزیکه‌ی (۵ - ۶) سالی له‌ ته‌مه‌نی جوانی لاوی من برد، که له‌و کاتانه‌دا به‌و هیز و توانایییه‌وه بۆ هه‌ر کارێک، ئاما‌نجیک ته‌رخانم بکردایه، زۆر به‌ره‌و پیتی ده‌بردم و ده‌ستکه‌وت و دا‌هاتی زۆری ده‌ستم ده‌خست، به‌لام من هه‌میشه له‌ نووسینی خۆمه‌دا کردوومه به‌عه‌ده‌ت رێگای راستگۆیا نه‌ی پڕ زه‌حمه‌ت و مه‌ینه‌تی و پڕ دێک و دا‌ل و کیشه‌م هه‌لبێژاردووه، که نه‌وه‌ش هه‌میشه ته‌ووشی سه‌ره‌شه و بگه‌ر و به‌رده و زه‌ره‌ر و زیانی مادی و مه‌عه‌نه‌وی کردووم. بۆ نه‌م قسا نه‌شم هاو‌رێ و براده‌ره نزیکه‌کانم نا‌گادارن و شایه‌دی نه‌وه‌م بۆ ده‌دن، منیش ئیستا نه‌ک هه‌ر له‌و کارانه‌م په‌شیمان نیم، بگه‌ر نه‌گه‌ر جا‌ریکی دیکه‌ش تیه‌هه‌لبچه‌وه هه‌ر نهو رێگا سه‌ختانه بۆ رێبازی نووسینی خۆم ده‌گره‌ به‌ر، با سه‌رانه و با‌جی زۆرتیری لیم بویت.

ئاخه‌ر له‌و سه‌رده‌مه‌دا کئ سه‌ر و ملی خۆی له‌و چه‌قۆبه ده‌سوی شیخ نووری-یه‌ک که وه‌ک یه‌کیک له‌ نه‌ندامه به‌رێزه‌کانی خانه‌واده سه‌ره‌ره‌زه‌که‌ی به‌منی وت نا‌گامان لێیه سه‌باره‌ت به‌و کاره‌ی گرتووه‌ته ده‌ست چ هه‌شر و په‌ته‌په‌تینیکت پێ ده‌کرێ، تۆش وه‌ک ئیمه و بنه‌ماله‌که‌مان به‌ر نه‌فره‌تی فیرعه‌ونه‌کان که‌وته‌وی. هۆیه‌که‌شی نهو زمان به‌دانه بوون که له‌ هه‌موو سه‌رده‌مه‌تکدا نا‌شیان ده‌گه‌رێ و به‌ناز په‌روه‌رده‌کراوی هه‌موو پۆژگا‌ر و ده‌سه‌لات و بارو‌دۆخێکن، نه‌وسا‌که‌ش له‌ ژێره‌وه له‌گه‌ڵ ده‌سه‌لات و شه‌یتان ده‌ستیان تیه‌که‌ڵ کردبوو و فاوستیا نه هه‌لسوکه‌وتیان ده‌کرد، له‌ سه‌ره‌وه پۆلی فریسته‌یان ده‌گێرا، له‌ ژێره‌وه‌ش هه‌موو کار و کرده‌وه‌یه‌کی ئیمه‌وه‌مانا‌نیان بۆ پۆیم ته‌فسیر ده‌کرد، ته‌نانه‌ت وه‌ک له‌ کاتی

(لێکۆڵینهوه) له دائیره ی نه منه سووره که پێیان وتم ده زانین تو چای زهر د، یان بهرنگ ده خوێتهوه، به لێ ئه و کاتانه که ئه و بنه ماله یه له لایهن ئه وانه وه به گه وره ترین (مخرب - تیکدر) له قه لهم درابوون، منیش خه ریکی ساغ کردنه وه و کو کردنه وه ی ئه و به ره مه به بووم، بۆیه پریشکیکی زۆری ئه و ناگه ری ئه وانی پێ ده سووتا بهر من و مال و مندالم کهوت و له هینان و بردن و سه ر و دل گرتن و هه ره شه و ته نانه ت قوت کردنه وه ی کتیییک و به چاپ گه یاندنی له لایهن که سییک که نه ک هه ر پێوه ندی به دنیای پاک و بێ گه ردی نووسینه وه نه بوو، بگه ره له کاتی خویدا جه لادیکی به ناو و دهنگی هه یئه ی که رکوکیش بوو، ئه مانه هه مووی ته نیا بو ئاسته نگ دروستکردن بوون بو من و بو ده رنه چوون، یان شتواندن و دروستکردنی غه لبه غه لب و هه را و ناژاو په ک بوو له ده وره یه ری کتیه که م، تا چاپ نه کریت یان له بایه خ و گرنگیه که ی که م بکریته وه. ته نانه ت قسه ی وایان ده کرد که هیچ کوردیک زه ره په ک کوردبوون له گیانیدا هه بووی، رووی نه هاتوه بپکا وه ک ئه وه ی من خه لکی ئه و شاره نیم بۆچی هاتووم خو م به شیعر و ژبانی شیخ نووری - یه وه خه ریک کردوه ؟ به لام من وه ک ته حه دا کردن له به یاننامه یه کدا که به سه د دانه چاپ و بلاوم کردوه باسی دزینی کتیه که م کرد و له داها تو شدا زیاتر له مه ر چه و سانه وه ی ئه و کتیه و شیوه ی چاپکردن و قه رزه کانی که وته نه ستۆم و پاشقۆل گرتنه کان به دوو رو درێژی ده نووسم و خه لکانیکی زۆریش شوکر ماون و له و کیشانه ی بۆیان نامه وه ناگا دارن، زۆر نووسه ر و باسکاری لاوازی کوردیش هه بوون، ئه و کتیه دزراوه یان ده کرده سه رچاوه ی نووسین و باسه کانیا ن، وه ک مه راییکردن و مامه حه مه یی بو خوا وه نه که ی تا بکه ونه بهر ره حمه تی به خشنده یی ئه وه وه. ئه وه ی که جێی نه سه فی گه وره ش بوو له پاش پا په رین هه ر ئه و که سانه بوونه قاره مانی یه که می سه ر گو ره پا نه که و هه ر ئه وانیش بوون جاریکی دی وه ک نه بایان دیبێ و نه بۆران، که و تنه وه دا به شکردنی ناسنامه ی نیشتمان په ره ره یتتی به سه ر ئه م و ئه ودا.

چا پی یه که می ئه م کتیه وه ک پێشتر باسم کرد تووشی گیرمه و کیشه ی زۆری کردم، ئه مه چ له لایهن نووسه ران و نه دیبانی کورده وه بوونی، یان له لایهن داووده زگای ره شنبیری و سیاسی ئه و سه رده مه وه بێ، ئه مه باسیکه له ده رفه تیکی نزیکدا به تیرو ته سه لی لێی ده دویم. ئه وه ی باسم کرد چه ند نا ما ژه یه کی خه ران که پتویست بوو خو می لێ نه بویم و به سه ری تییش بێ باسیکی لێ وه بکه م، بۆیه چا پی یه که می ئه و دوو

به‌رگه‌ی بلاؤکرایه‌وه زۆر به‌ناپێکی و به‌ناشیرینی له چاپ دران، سه‌ره‌پای پوودانی هه‌له‌یه‌کی ئێجگار زۆر که هه‌ندیکیانم لێ ده‌ستیشان کرد و له کاتی خۆیدا بلاوم کردنه‌وه، به‌لام زۆریش له‌وه زیاتر مابوون که په‌نجهم بۆیان پانه‌کیشابوو، ئهم هه‌له‌ هونه‌ری و چاپییانه‌ و نه‌و به‌ و بیانو و کێشه و به‌ره‌یه‌ی بۆ چاپی کتێبه‌که و بۆ من دروست کران، سه‌ره‌پای قه‌رزێکی زۆر که که‌وته سه‌ر شانم له نه‌جایمی سووربوونه‌وه بۆ له چاپدانی و زۆری ئهم هه‌موو سه‌فه‌رانه‌ی کردم‌ن تا له ده‌می هه‌زیای سانسۆر رزگارم کرد و پاشان نه‌و ته‌گه‌رانه‌ی له‌وێ پووبه‌رووم کرانه‌وه به‌لابردنی به‌شێکی زۆری شیع‌ره‌کان و لاپه‌ره‌یه‌کی زۆری نووسینه‌که‌م، سووریوون و پێداگری منیش بۆ نه‌وه‌ی کار و پرۆژه‌که‌م به‌کاملی و به‌ته‌واوی ده‌ریچێ و پاشان بۆ پروونه‌دانی هه‌له‌ی چاپ له سلێمانیه‌وه به‌دیان سه‌فه‌ری به‌غدام کرد، به‌لام نه‌جایم کاره‌که هه‌ر به‌خواستی من هه‌لنه‌سوورا، له پاشان نه‌وانه‌ی چاویان به‌کاره‌که هه‌لنه‌ده‌هات نه‌و هه‌له‌ چاپییانه‌شیان له‌سه‌رمان کرد به‌مال و به‌که‌موکۆری بۆیان حیساب کردین، هه‌رچه‌نده نه‌وانه‌ چهند ده‌نگ و نووزه‌یه‌کی بچووک و سنووردار بوون که له به‌رانیه‌ر ده‌نگی دلسۆزان و پروناکییان و نووسه‌رانی خاوه‌ن ئینساف و وێژدان و که‌سایه‌تی خۆی به‌پێوه پانه‌ده‌گرت، چونکه هیچ نه‌بێ نه‌و که‌ره‌سته‌یه‌ی من تا ئیستا بووه‌ته که‌ره‌سته‌ی سه‌ره‌کی بۆ وه‌رگرتنی دوو نامه‌ی دکتۆرا له باره‌ی نه‌و شاعیره‌وه، هه‌روه‌ها ناوی نه‌و شاعیره‌ که‌وته‌وه سیاقی می‌ژوویی خۆی و له شۆنی شیای خۆی دانرا و سالانه یاد ده‌کرایه‌وه و ته‌نانه‌ت مامۆستایه‌کی وه‌ک د. مارف خه‌زنه‌دار وه‌ک سه‌ره‌رشتیکاری تیزی خوێندنی بالا ناوی له کتێبه‌که‌م نا ئینسیکلۆپیدیای شیخ نووری و کتێبی سه‌ر می‌ژ، واته‌ نابێ بخرێته ناو کتێبخانه‌وه و زۆر ستایشی تر که زیاتر بوونه مایه‌ی دلخۆشبوونی من و زۆر له‌وه ده‌رده‌سه‌ری و ئازار و پاشقۆل لێگرتن و هه‌یلاکی و ماندوویتییه‌ی له بیرم برده‌وه.

من که بۆ چاپی دووهم خۆم گورج کرده‌وه به‌مه‌به‌ستی سه‌ره‌له‌نوێ له چاپدانه‌وه‌ی ئهم دیوانه، زۆر هه‌زم ده‌کرد سه‌ره‌له‌نوێ بکه‌ومه‌وه کارکردن له‌سه‌ر پرۆژه‌که و فراوانتری بکه‌م، پاشان که سه‌یرم کرد، ده‌سکاری نه‌کردنی جوانتر و چاکتره، چونکه نه‌وه‌ی له هه‌شتایه‌کاندا چاپ کراوه وه‌ک پرۆژه‌یه‌کی نه‌ده‌بی و به‌یاننامه‌یه‌کی سیاسی - پروناکییری خراوته‌ روو، من له ئیستادا ته‌نیا به‌وه‌نده وازم لێ هه‌تا که هه‌له‌به‌ری بکه‌م و له رووی زمان و که‌موکۆری هونه‌ری و هه‌له‌ی چاپه‌وه بنبێ بکری، هه‌روه‌ها نه‌وه‌ی له باره‌ی نه‌و

شاعیره وه نووسراوه بیانخه مه ناو ببیلیۆگرافیا یه که وه و نهوی تریش پیم چاکتر بو وهک نووسینی قۆناغێکی نه ده بی خۆم دهسکاری نه کهم و وهک خۆی به جیتی بهیتم، لهو ماوه یه شدا که نزیکه ی بیست و نه وهنده سال به سهر چاپی یه که میدا تیه په ریه و له بهر نه وهش که ماوه یه کی زۆر دوور درێژه له شاری سلیمانی دوور که وتوومه ته وه، بیتجگه له وهی نه و سا که له بهر هه مه کانی شاعیر به دهستم هینا بوو، هیچی ترم وه گیر نه که وت و کهس له هیچ لایه که وه شتیکی بلاو نه کرده وه، شیعریک یان بیرو پرایه کی نویی له واندهی من زیاتری پت پت، بۆیه نه م چاپهش وهک خۆی هیلرایه وه، ته نیا لایه نی هونه ری و ته کنیکی نه پت، پر یارشم دا ههر بۆچوونیک و باس و بابه تیکی دیکه م هه پت له دوو توتی کتیب و نووسینی جیاواز و تایبه تدا به جودا چاپ و بلاویان ده که مه وه، نه وه سه ره رای نه وهش که نه و قه ناعه ته ی نه و سا که به رانه به به شاعیره تی و به ره و که سایه تی شیخ نووری هه مبوو، ئیستاش ههر هه مان قه ناعه ت و پر یار و بۆچوونم له بار دیه وه هیه و لیته دا پیم وایه ههر شتی بنووسم و بلیم شتیکی نوی و جیاواز نابێ له وه زیاتر که له و پدا وتوومه، به لام به داخه وه ئیستاش هه ندی کهس هه ن، له سه ر قه وانێ نایدیۆلۆژیانه ی کۆنکریتیانه ی خۆیان به رده وامن و پت یان وایه وه زیفه دیقن و کارکردنی شیخ نووری له وه زیفه دا به ره ی شاعیر پتی تیدا کوشتوه، وهک بلتی هه رچی نووسه ر و شاعیری نه و سا و ئیستا هیه هه مو یان خۆیان ته نیا بۆ نووسین و شیعر ته رخان کردبێ و نان و بژیوی ژیا نیان به شیعر و نووسین مه یسه ر کردبێ، ته نیا نه وه شیخ نووری-یه که وه زیفه دهستی ناوه ته بینه قاقای و به ره که ی لاواز کردوه و کوشتویه تی، به حیساب نه و قسانه له نیه ت پاک ی و له دلسۆزی و خه مخۆزییه وه بۆ شیخ نووری ده کرین، وهک بلتی وه زیفه په کی خستبێ و له دا هینان و نویی سونه وه دووری خستبێ ته وه و له په لوپۆی خستبێ و به قسه ی نه وان ده بویه شیخ نووری ته نیا خۆی بۆ نووسینی شیعر و نه ده ب ته رخان بکر دایه و بۆ شیعر بژیایه چاکتر بو!

دۆست و ناشنای دیرنم کاک عه لی به گی حوسین به گی جاف که هاو پتیه تی له گه ل مامۆستا گۆران-دا هه بووه و له ناشتیخوازانیشدا له سالانی ۱۹۵۸ به داوه ههر پتکه وه کاریان کردوه و له گه لی بووه بۆ گیرامه وه: جاریکیان به مامۆستا گۆرانم گوت له دهستم بهاتایه ژیا ن و بژیویم بۆ دا بین ده کرد بۆ نه وهی ده ست به تال بویه خۆت بۆ شیعر نووسین ته رخان بکر دایه و ته نیا خه ریکی سه فه ر و گه شتکردن بویتایه، تا ده یان شتی دیکه ی وهک گه شته که ی هه ورامان و قه ره داغت بنووسیا یه. منیش پیم وت ئنجا کاک عه لی کت

دهلجی ماموستا گوزان ژيانی مسوگر بوايه و بږتوی ژيانی بو دابین بکرايه دهيتوانی
شيعری جوان بنووستی و له شيعر نووسینی جوان نه ده چووه؟

به راورد کردنی شاعیرتکی کورد له گه له شاعیرتکی دیکه کورد کارتکی نه شیاو و
نه گونجاوه و ناکرتی دوو شاعیری یهک نه ته وه به یه کتر به راورد بکرتن و به بالای یه کتر بیان
بیرین، چونکه نه ده بی به راورد کردن به هر دوو قوتابخانه ی فهره نسی و نه مریکه شه وه
هه لومه رچی تاییه تی خو یان هه یه و نه و جوړه به راورده هه لانه ی نئمه له گه له پرهنسیه کانی
نه ده بی به راوردکاری یهک ناگر نه وه، بو یه وهک چو ن ناکرتی (کامه ران) و (دیلان) پتیکه وه
به راورد بکه یین، هر به و جوړه ش ناکرتی (شیخ نووری) و (گوزان) له گه له یه کتری به راورد
بکرتن، چونکه نه و دوو شاعیره که پتیکه وه ده یانروانییه یهک کلاروژنه، من به ته و اوکاری
یه کتریان ده زانم، بو توخ کردن و قه قه رکردنی سیمایه کانی شيعری نو تخوازانیه
قوناغیک، چونکه راسته هه ریه که یان تاییه قه نندی و جیاوازی هونه ری و شيعری و ژيان و
گوزه رانی خو یان هه یه، هه ردووکیشیان له پتناوی یهک نامانجدا کاریان کردووه که
دامه زانندن و ریشه داکوتانی دیارده ی نو تخوازییه له ناو شيعری کوردیدا.

پیشتر وتمان شیخ نووری فهرمانبه ری نه بووه له سهر ته ختی شاهانه ی شيعری نو
دانرابی، چونکه پرۆسه ی نو بیوونه وه به شه و و روژتی پی ناگات و سهر هه لنادا، به لکو
رئیکه بو خوشکردن و ماوه و پشووی ده وی تا نه و تیروانینه نو تخوازانیه و که ره سته کانی
ده ربړنی پی ده گات، نه مه ش هه لومه رچی تاییه تی و بارودوخی ژيانی سه رده م و
قوناغه که ی ده وی، وهک چو ن هه لومه رچی پتیکه یینی که ره سته ی ده ربړن و په خسانی
هه لومه رچی خو بی شاعیره که ی ده وی، به لام هه ردو و هو یه خو بی و مه وزووعییه که بو
شاعیرتکی وهک شیخ نووری په خساوه تا بتوانی به پیر نه و داوا یه میژوو و حه قیه تی
میژوووه به چی و له گه له رووداو و پتیشه اته کانی سه رده م و رووداوه کانی، شان به شان
له گه له ریتمی سه رده مه که پروات.

شیخ نووری له گه له هه لایسانی بزوتنه وه ی رزگار یخوازانیه نیشتمانی و به ریا بوونی
پا په رین و شوړشه کان له دژی داگیرکه ران ده سستی دایه نو بیوونه وه و هاته مهیدانی
نو تخوازییه وه، چونکه هو شیاری کو مه لایه تی و سیاسی و پرونا کبیری گونجاوی پی بوو،

خۆشى وهك ئازادىخوازىك چاوى بېرىپىووه ئازادى و له ناسۆى دەرپوانى و له بوارى كارى كۆمهلايه تيش دوانه كه وتبوو، ئەمانه هەموويان له پال ھۆيه گرنگەكانى دىكەى دەستى كه توتشوى رۆشنىرى ھاوچەرخ بوو، دابونەرتى شىعەرى پى گۆرى و چىتر نەيتوانى بەرانبەر بەو گۆرانكارىانە دۆش دايمىنى و دەستەپاچە بوەستى، بۆيه ئەوھى بەدىدى خەيال و جىھانبىنى و دل و ويزدانيدا گوزەريان دەکرد، بزاڤىكى نوٲىخوازانه گرتىيە خۆيەوھ.

لٲيرەدا شىخ نوورى كه شىعەرى بەرھو دنيای نوٲىبونوھوھ برد و له بوارى نووسىنى شىعر و ئەدەبىيات دەستى دايە شۆرشىك، ئەوھ ناگەيەنٲى كه نىتر بەيەكجارى دەستبەردارى كىشى عەرروز بووٲى، بەلكو له زۆر ھەولدا كىشى عەرروزي لەگەل كىشە ھىجانبىيەكان تىكەل كەردوھ و ھەندٲى جارىش بەتەواوى لەسەر كىشى خۆمالى گىرساوھتەوھ (بە نمونە له شىعەرى پەپوولەدا)، تا بتوانى ئەو ئازادىيەى دەستى، كراوھتر بٲى و بەتيروتەسەلى گوزارشت لە ژيان و قوناغىكى نوٲى بكات، كاركەردن لەسەر دوو دنيای جياواز ماناى دوودلٲى و بٲى باوھرى نىيە بەچەمكى نوٲىخوازى، ئەوھندەى دەرڤەتى گەورەتر و بەرىنتر لە بەردەمى شاعىر دەكاتەوھ بۆ ئەوھى ھەندٲى جار بەكىشى (عەرروز) يان بەمەجزوونانى پەى بەگرفتى دەرپرېن ببات، چونكه ھەندٲى بابەت و گوزارشتكەردن لە ھەندٲى حالەتى ويزدانى بەو كىشە زياتر دەتوانرٲى دەستەمۆ بكړٲى و پەى پٲى بېرٲى، نەك بەزۆرەملى جليكى بكاتە بەر، شاعىرى چاك دەست لە شىعەرەكەى بەردەدا و واژى لٲى دەھىنٲى خۆى كراسى خۆى ھەلەبھڤرٲى، نەك بەزۆر كراسىكى ديارىكراوى بكړتە بەر. بۆ نمونە ماموستا ھەردى شاعىرىكى نوٲىخوازە، دىد و جىھانبىنى نوٲىيە، بەلام شىعەرەكانى لەسەر شىوھى عەرروز نووسىوھ، ئەوھش ھەرگىز نايٲتە ھۆى دەرھىنانى لە ناو بزووتنەوھى نوٲىخوازى شىعەرى كوردى. بۆ شاعىرىكى وەك شىخ نوورى ناكړٲى ھەر لە سەرەتای نوٲىبونوھوھ، يەكسەر عەرروز تووڤ ھەلبدا و ھەموو شىعەرەكانى بەدوور لە عەرروز و له قافىە بنووستى، چونكه لە سەرەتای ئەو نوٲىخوازىيەوھ دەبٲى بىسەلمىنٲى كه توانايى دەسەلاتى بەسەر عەرروزدا دەشكى، ئنجا بەھۆشيارىيەوھ روو دەكاتەوھ كىشە خۆمالىيەكان، كه بەكىشى نەتەوھىي ناوژەد دەكړٲن. گرنگ ئەوھىە كه بەردەوامبوونى شىخ نوورى بەو قەناعەتەوھ تا دوا ھەناسەى ژيانى وەك لەو نامەيەدا دەرەكەوٲى كه بۆ ماموستا (عەلانەددىن سەجادی) نووسىوھ و داكوكى لە نوٲىخوازى راستەقىنە و ھۆشيار دەكات، نەك نوٲىخوازىيەك كه بىٲتە مايەى ناشىرېن كەردن و دزىكەردنى پرووى نوٲىخوازى و له نەفامىيەوھ دەستى بۆ درٲڤ بكړٲى، كه ئەمەش سووربوونە لەسەر ئەو مېتود و پٲىيازەى

خۆی، ھەر بۆيەش ئىتمە ويستوومانە ئەو حەقىقەتە تانە بخەينە ناو چوارچىتوھى مېژوويى
خۆيەو، بۆيەش ھىچ رەخنە گرىك يان مېژوونووسىتىكى ئەدەب ناتوانى گرىنگى شىخ نوورى
لە ھەنگاوانان و جوولانەوھى لەسەر نەخشەى نوڭخوازى بەلاوھ بنى و نادىدەى بگرى.

پیشدهستی

ماوهیه کی کم نه بوو بیرى نووسین له سهر قوناغى راجه نیوى شیعرى هاوچه رخی کوردی له سهرمدا ده خولایه وه، ههرچهند لیکم ده دایه وه و ده مهیتنا و ده مبرد، نه مده ویرا و زاتم نه ده کرد خۆم له قهرى ئه و ئیشه بدهم، چونکه ههستم ده کرد خۆ خه ریک کردن به لیکۆلینه وهیه کی وا به و شتیه لیل و هه لماوییه ی ئه مۆکه ده بیینین، جۆره سه رکیشی کردن و هه ولدانیکى بیهووده یه. سهره نجام و ئاکامه که شی به دهسته نهیتاننى کۆمه لى بیروپای هه ره مه ییه، که دووره له گیانى لپهرسینه وه و له وسه ریشدا نه مه وزووعیه ت و نه زانست په ره ره ان ئه و رایانه یان لى وهرنه ده گرتم.

بیگومان ئه مۆکه هه موو ئه وانه ی خه ریکى لیتوژینه وه و لیکۆلینه وه ن، که رهسته ی نووسینى ئه م قوناغه شیعریه راپه رپوه له کتیبخانه ی کوردیدا شک نابهن، به لانى که مه وه ته وای به ره مه مى شاعیرانى ئه و قوناغه یان له به رده ستدا نییه، که ئه مه یان که ره سه سه ره تایییه هه ره پتیه سه ته که ی ده ستى لیتوژیه ره وه یه. که حال به م شتیه یه بیت، چۆن ده ره قه تى نووسین له سهر ئه و ته که نه شیعریه دیم، که لق و پۆی بۆ زۆر لایه ن و سووچى تری ژبانى ئه و سه رده مه په رش و بلاو کردووه ته وه؟! چۆن بویرم خه ریکى کارىکى وا بیم، له کاتیکدا ئه و شاعیرانه ی که پتیه رایه تى بزوتنه وه ی شیعرى هاوچه رخیان کردووه، به ره مه مه کانیه ان له چاپ نه درابى و که سه مشوورى کۆکردنه وه و ساغ کردنه وه یانى نه خواردی؟! ئه گه ر وا نییه ئه ی کوا به ره مه مى چاپکراوى (شیخ نوورى شیخ سالح) و (عه بدولپه حمان به گى نفوس) و (په شید نه جیب) و (په فیه ق حیلیمى) که مامۆستا (گۆران) ده وری له تازه کردنه وه ی شیعرى کوردیدا دیار کردووه؟! یان کوانى ئه و دیوانه ی (پیره میترد) که جیتی متمانه پتیکردن بیت و به ته وای ساغ کرابیتته وه، که (پیره میترد) پتیه خۆشکهرى تازه کردنه وه که یه؟! ئیتیر که ئه مه یه واقیعی حالى شیعرى هاوچه رخی کوردی، چۆن ده کرى له باره یه وه بنووسریت و رای له سهر بدریت، له کاتیکدا زۆربه ی که لوقۆینه کانى تاریک و لیل بى؟! ده بى به رنامه ی ئه کادیمیانه ی ئه و لیکۆلینه وه یه له سهر چ کۆله گه یه ک ویتستا بیت که باسى قوناغى بکات، به لام قوناغه که هیتستا پر بى که له به ر و ته مومژ و پتیه پوه نای ده ق و مۆر نه شکاو؟! یا ده بى ئه و لیکۆلینه وه یه چهند مه وزووعیه تى پتیکا بى و به گیانیکى زانستیه وه نووسرا بى، تا له وسه ر بتوانى

بەپاریکی پەخەیی راست و دروست لەمەر ئەو قۆناغە بداتە دەستەوه؟!

خۆ دەکرا منیش وەک ئەو کەسانەی لەم بایە دواون بێم و هەندێ شتی گشتی دوور لە بەرنامەی زانستی بلییم و بەم کارە زیانم لە بزوتنەوهی شیعری تازە بدابایە و گری کوێرەکەیم ئەوەندە دی ئالۆز بکردایە، لەجیاتنی ئەوهی سوودی پێ بگەیهنم و پروناکی بخەمە سەر لایەنە تاریک و نووتەکەکانی، لە زۆر سەرەوه حەقیقەتم بخستبایە ژێر لیۆمەوه و لەو سەرشدا ئەگەر بیانوتایە بۆچی بەلای ئەو شاعیرانەدا تۆزت نەکردوو و مافی ئەوانی دیکەت خواردوو؟ ئەو دەستبەجێ لە وەرەمێکی حازر بەدەستدا دەمگوت: (بەرەمی شیعری ئەوانەم لەبەر دەستدا نەبوو)!!

ئەمڕۆکە دواي ئەوهی سی و پینج سال زیاترە بەسەر بەپاکردنی بزوتنەوهی شیعری عەرەبی هاوچەرخی تێدەپەڕی و دواي ئەوهی بەدەیان نامە ماستەر و دکتۆرا و بەهزاران لاپەرە لەسەر ئەو بزوتنەوهیە نووسراوه، لە یەکیک لەو لیکۆلینەوه هەرە تازانە: دەربارەي شیعری هاوچەرخی عەرەبی نووسراوه - کە نامەیهکی ماستەرە - بگوتری: (زۆریە ئەو نووسینانە «واتە ئەوانەي لەسەر شیعری تازە نووسراون - ئا - ع» لەگەڵ ئەوێش کە زۆرن بەرنامەیهکی تەواویان نییە، یا لە قۆناغێکی زوودا نووسراون، کە پێویستە ئەمڕۆکە چاویان پێدا بگێڕینەوه، یا چەمکیکی باس کراوه، زۆر چەمک و لایەنی دیکەي پشتگوێ خراوه)^(١) یا بلیت: (بۆم پروون بووهوه لەو سالانەدا بارودۆخی عێراق بەگشتی، لە لایەنی رامیاری و فیکری و ئابووری و کۆمەلایەتییهوه هێشتا بەتەواوی لێی نەکوێراوهتەوه، لەو بوارەشدا سەرچاوهیهکی ئەوتۆ بەدەستەوه نییە کە لیتۆیزەرەوه وای بکات نەگەرێتەوه سەر ئەو سەرچاوه پەرش و بلاوانەي نێرە و ئەوی، کە پەنجەي بۆ ئەو بابەتانە پاکیشاوه)^(٢) لە کاتیکیدا ئەمە دەلیت، کە تا ئەمڕۆ بەتەنیا شاعیریکی وەک (عەبدولوهاب ئەلبەياتی) کە هێشتا خۆي لە ژباندایە، کەچی بەدەیان نامەي ماستەر و دکتۆرا لەسەر شیعری ئەو وەرگیراوه و بەدەیان لیکۆلینەوهي قوولی لەسەر نووسراوه و چەند جارتیک سەرچەمی شیعەرەکانی لە چاپ دراوەتەوه، جگە لەو هەموو سەرچاوه جوێر بەجۆرەي دەربارەي ژبانی کۆمەلایەتی و فیکری و سیاسی ئەو

(١) یوسف الصانع: الشعر الحر في العراق منذ نشأته حتى ١٩٥٨ - رسالة ماجستير - ١٩٧٨ -

بغداد مطبعة الاديب البغدادية ل ٣ - ٤ .

(٢) هەمان سەرچاوهي پیشوو ل ٤ .

سهردهمه نووسراون. نه مه نه گهر پای ره خه گریکی عه ره ب بیت که سه رچاوه یه کی زور و زه بندی له سه ر شیعری تازه له به رده ستدا یه، ده بی ره خه گریکی کورد بلتی چی که جاری شیعری شاعیره کانی له به رده ستدا نییه و به ته وای بوی ساغ نه کراوه ته وه؟ یان چ هه ول و کوششیکی بی پایان و خو بۆ ته رخان کردن و کاتیکی زوری بویت تا بتوانی له و قوناغه بکۆلێته وه؟! ئنجا که نه م قوناغه جاری شتیکی نه وتوی بۆ نه کرابیت، چون ده کری بکه وینه بهر اورد کردنی له گه ل قوناغی به ره و دوا، که باری شیعری نه مۆکه مانه؟!.

خوتنه ری به ریزم، رهنگه ئیستا توش له گه لم بیت له وهی نه و قوناغه شیعریه پیتیستی به وه هیه هه زایان له زور سه ره وه لینی بدوین، لیدوانی زانستیانه نه ک هه ره مه بی که وهک (گۆرانی سه رخووش و ورینه ی نه خووش) قسه فری دان بیت، چونکه ناکری له باسکردنی دیارده یه کی شیعری وا دا که له باریکی رامباری و کۆمه لایه تی و میژوویی و نابوویدا که وتوه ته وه، سه ره خو باسی نه و دیارده یه بکری و له م بارودوخه دایه رین. که له هه مو ره هه ند و سووچ و مه ودا یه کانی نه و سه رده مه کۆلرایه وه، نه وسا که ده توانی به جیا له به ره مه می شیعری و له ژبانی نه و شاعیرانه ش بکۆلێته وه و به دوا ی سه رچاوه ی رۆشن بیریاندا بگه رین. بۆ گه ران به دوا ی سه رچاوه ی رۆشن بیریه نه م شاعیرانه، نه و که سه ی بیه وئ له و قوناغه شیعریه بدوئ، بیگومان پیتیستی به زانیی زمانی (تورکی) و (فارسی) و ته نانه ت ئینگلیزیه هیه له پال زمانی (عه ره بی) دا. هه ره هیه نه بی پیتیستی به زانیی زمانی (تورکی) هیه که به هۆی نه و زمانه وه له و سه رده مه دا ئازووقه ی رۆشن بیریه خۆیان خستوه، زانیی نه و زمانه هیه نه بی بۆ وه ستان بیت - به قوولی - له سه ره نه و پا په رینه شیعریه ی که جه ماعه تی (شوعه رای فه جری نات) له شیعری تازه ی تورکیدا به رپایان کرد، نه وسا ده زانین چیان وه رگرتوه و چیان به خشیوه و ده توانین ده وری هه ر شاعیریک له شوړشی شیعری تازه و شوړنیان له سه ره نه خشی شیعری نه و سه رده مه دیاری بکه یین، یان رتچکه و ری و شوړین و ته رزی بۆچوون و روانینیان بۆ (تازه بوونه وه) و را ده ی قوولی و ساکاری تیکه یشتنیان له و (تازه بوونه وه) یه دا روون بکریته وه. نه وسا ده توانین رووتنه بهر پیتی خۆمان ببینین و به بی لایه نگیریکردنی پتیش وه خته ی هیه کام له و شاعیرانه و دوور له مه یلی نایدۆلۆژی و هورا و هوتاف کیشان بۆ هیه کامیکیان، هه ره که یان له خانه ی راسته قینه ی خۆیان دابنیتین و وینه یه کی ته وای نه م قوناغه شیعریه بکیشین. به م پتیه ده توانین به هه مان پتیدانگ وینه ی قوناغی شیعری ئیستا بکیشین، ئینجا بۆمان هیه وینه ی هه ردوو

قوناغه که له په کتر نژیک بکهینه وه و هردووکى به پرونى ببینن. نه وه شمان بو په کلا بېته وه که قوناغى شيعرى نه مړوکه چى ودرگرتوه و چى به خشيوه و چى خستووه ته سهر ته لارى قوناغى پيش خوئ.

به لای رای منه وه بایه خدان بهو ئیشه مهیدانیانه، بایه خدانه به به شیکى زبندوى کولتور و که له پوورى نه ته وایه تیمان، که نه مړوکه (وهرگيران) و پاراستنى که له پوور و بهرهمى داهینه راغان و وردپونه وه لیان، دوو بنچینه ی دروستکردنى کولتوریکى نه ته وایه تى ره سمن و پيشکه و توه، بو دروستکردن و بردنه وى گره وى دواړوژ و چاره نوو سمان، بویه به نیوه ی نه رکی روژنبیرانى کوردی ده زانم، تا زوه نهو شاعيره له یادکراوانه مان سهرله نوئ بوو بوژتیننه وه و ژبانیان به بهر وه بکهینه وه و ته پوتوژى پشتگوئ خستیان له سهر بته کینین، که نه مهش بو خوئ به شیکى بچووک له دانه وى نهو قهرزى که نارى نه مهک و وه فایه، به رانبر بهو که سانه ی به درژایى ژبانى خو بان، له گه ل وشه ی کوردیدا رهنجیان کیشاوه، رهنجى فهرهادانه و دلى خو بان بومان کردووه ته گورانى خوشه ویستی و پيشکه شیان کردوین. بیتگومان داهیتانى نه مړوکه شمان له خوړا دروست نه بووه، نه گهر له سهر شانى نه وانه ی. دوینتى نه وه ستابى، بویه بهرهمى نه مړوکه مان منالیکى حه لالزاده ی بهرهمى زبندوى دوتینمانه و ده شې سوور بین له سهر نهو نه رکه ی ده که ویته سهرشانی روژنبیران و نه دیبانی کورد، چونکه هره به که بیان چه ندان چیروکی سووتان و له ناوچونى گه نجینه ی نه ته وایه تیمان ده زانئ.

شاعیریکى وهک شیخ نوورى شیخ صالح ده بوايه زور له زووه وه مشوورى کزکردنه وه و له چاپدانى شيعره کانی بخورايه، نه وسا ده ستوردرکردن بو له چاپدانى شيعره کانی نهو گرفت و کو سپانه ی هاتوونه ته پتى من تهخت ده بوون و له وانه نه بوو پرويان بدایه، که له ماوه ی نهو بیست و پینج ساله ی به سهر کوچ کردیدا تیه په پوه، روى داوه و بوو ته هوئ له کیس چوون و فه وتاندى زور له شيعره کانی. نه مړوکه ش دواى بیست و پینج سال تیه په بوون به سهر کوچى دواى نه شاعيره، که ده بینن شيعره کانی بیتاز که وتوون، ده مانه وئ زهره له نیوه ی بگه رتته وه. که نه شيعرانه ی ده خینه بهر ده ستان، چاک ده زانین بهرهمیکی زورى نه شاعيره په رش و بلاو بوون و له لای هندی که س به ند کراون، یان له لای مرؤقى قهر نه زان له ده ست دراون و فه وتیراون. نیمړوکه ش که داهیتانمان زاده ی نهو رابردووه مانه، ده مانه وئ له دواړوژیکى نژیک، دواى له چاپدانى بهرهمى نه شاعيره پيشپه وانه، هه ول بده بین و بزاین شيعرى تازه به خشى نه مړوکه مان چه ند چینی خستووه ته

سەر بەرھەمی ئەم پێشڕەوانە، کە ڕێچکەکی شیعری کوردییان شکاند و نەربیتی شیعری تازەیان ڕشت، یا شیعری ئەمڕۆکە جیاوازی بەخشش و لێ زیاد کردنی بۆ سەر ھەولێ ئەوانە چەندە و چۆنە؟!

من لەو بروایەدام بەبێ ئەوەی دیوانی شیخ نووری لەبەر دەستدا بێ، کە ئەلقە یەکی زیندووی شیعری ئەو قۆناغە پێکدەھێنێ، ناتوانین بەھیچ شێوەیەک لە بەراورد کردنی لەگەڵ شیعری ئەمڕۆکە مەوزووعیەت بپێکێن. ئەگەر ئەو ھەلە توانیمان بەتەواوەتی وێنەی راستەقینەی قۆناغی پێشوو بکێشین و بگرە لە کێشانی وێنەی قۆناغە کە نیەت پاکێ و دلپاکێ بکێتە سەر وەر و بەر و ھیچ ئامانجێکی تایبەتی لار نەبووینەو، ئەو کاتە دەتوانین ھەقیقەتی مەوزووعی و میژووویی لە شوێنی خۆیان دابنێین و جێگەیان بۆ بکەینەو، بەمەش ھەر شاعیرێک دەخێتە خانەی راستەقینەی خۆیەو و مافی خۆی وەردەگرێ، واتە کەسیان لەسەر حیسابی ئەوەکە ی تر زیاتر لە مافی خۆی وەرناگرێ، بۆ ئەم مەبەستەش پێوستە لە شتواری شاعیرەکە و زمان و سستی دەربڕین و وێنەی شاعر و میتۆدی شیعری شاعیرەکە ورد ببینەو، لە ناو ئەو چوار چێو میژووییەیی کە بەخششەکی تێدا پێشکەش کراوە.

لەبەر دەست نەبوونی بەرھەمی شیعری ئەو شاعیرانەی بەشداری تازەبوونەوی شیعری کوردییان کردووە، یا ھەر خۆیان - ڕێچکە شکێن - بوو تەمایە دەرکردنی زۆر بریاری بەپەلە و سەرپێیی لەسەر ژبانی ڕۆشنبیرمان. لەو بروایەشدا بەرچاوخستنی ھەر بەشێکی ئەو قەف و زیرانە دەبێتە ھۆی ھەڵوێشانەوی زۆر لەو بریارانە و بریاری تری راست و دروست جێگەیان دەگرێتەو. من وای بۆ دەچم کە زۆری ئەو پرایانەی لەسەر کەسی شاعیرەکانە، ئەوەندە لەسەر دەقی شاعرەکان نییە، کە لە لیکۆلێنەوی زانستیدا ھەر ئەو دەقانە قسە دەکەن، بۆیە بەم دواییەش پەخنە (بنیادگەری) کە دوا بەخششی تازە پەخنە و لا تانە، ئەو قسەییە دووپات دەکاتەو و دەقە کە دەکاتە تاقە ڕێگە یەک بۆ دەستنیشان کردنی (شیواز)ی شاعیر و داھێنەرەکە. ھەر بەھۆی ئەم دەقانەو پەخنەگر دەزانێ کام شاعیرەیان توانیوەتی بەشدار بوونی چالاکانە لە دروستکردنی ئەو قۆناغە شیعرییەدا بێ و کامیان لەوەکە ی تر بەقوڵی ھەولێ ڕەگ داچوونی بنەما شیعرییە تازەکانی داو؟ بەبێ ئەوەی ڕێچکە شکێنەکان، دەستپێشخەرییە میژووییەییەکانیان لە بیر بکێ. ئێستە کە وێنەی قۆناغە کەمان لە لا ڕوون بوووە (کە وێنە کە سەرچەمی شیعری شاعیرانی ئەو قۆناغە دروستیان کردووە) ئەوساکە دەتوانین خاسیەت و بنەما و شتێ جیا

کەرەوهکانی بزانی، ئینجا لەگەڵ خاسیەت و بنەما شیعرییە تازەکانی قۆناغی شیعری ئەمڕۆکەمان بەراوردیان بکەین، بەبێ ڕوونکردنەوەی قۆناغی شیعری ڕابردوو، ناتوانین بەهیچ شێوەیەک خۆمان بە قۆناغی (گۆران) و قۆناغی دوا (گۆران) ەوه سەرقال بکەین. کە بەلامووە ئەم لێدوانە هەر لە بنەرەتووە سەرۆمڕ لاساییکرنەوێ کتومتی ئەو بەراورد و مشتومڕیە کە لەم سالانەی دواوەی لەسەر ڕووی لاپەرەیی ڕۆژنامە و گۆنارەکانی عەرەبی - عێراقیدا بەرچاو دەکەون کە لە نێوان شیعری پیشەرەوهکانی قۆناغی تازەبوونەو: (عەبدولوەهاب ئەلبەیات) و (بەدر شاگرد ئەلسیاب) و (نازک ئەلمەلایکە) تاد... لەگەڵ قۆناغی شیعری شەستەکان و هەفتاکان (سامی مەهدی) و (حەسەب ئەلشەیخ جەعفەر) و (فازل عەزاوی) تاد... ئنجا کە قۆناغێکی شیعری تەنیا شاعیرێک دروستی نەکردبێ، چۆن دەتوانین بیروا دەریارە قۆناغی (گۆران) پێکەوه بنێین؟! یاخود چۆن ئەو ڕایانە پێکەوه دەنێین، لە کاتیکیدا لیکۆلینەوێکی تێروتەسەل لەسەر ئەو قۆناغە و شاعیرەکانی نەکرا بیت؟

مامۆستا (گۆران) کە لە چاو ھاوڕێ شاعیرەکانی خۆی لە ھەموویان بەختەووترە، لە ڕووی لە چاپدانی بەرھەمەکانی و نووسینی ڕەخنە و لیکۆلینەوێ، کە ڕووبەرێکی زۆری بۆ ئەو تەرخان کراوە، کەچی ئەگەر بەچاویکی ورد و بەزەنیکی فراوانەو لەو نووسینانە ڕابمێنین، بۆمان دەردەکەوێ کە ئەمیش تا ئێستای جگە لە چەند (وتاریکی ڕەخنەیی) شتیکی ئەوتۆی بۆ نەکراوە ھەموو لایەنەکانی شیعەر و شاعیرایەتی ئەوێ گرتیبێتووە و شایانی پایە شیعری ئەو بیت. ئەم وتارە ڕەخنەییانەش لایەنێکیان گرتووە و زۆر لایەنی تریان فەرمانۆش کردووە، بگرە زۆر لەو وتارانە بریتی بوو لە ھوتاف کێشانێ بۆی و ھیچی تر. کەواتە ھەموو ئەو گوتار و چاوپێکەوتنە ڕۆژنامەنووسییانە لە کاتی خۆیدا دەریارە قۆناغی - گۆران - و دوا - گۆران - نووسراون و گوتراون، بەکارێکی زیادێ دەزانم، چونکە قسەکان ھەرچی بووبن و ھەر چۆن گوتراون، بنچینەییەکی مەوزووعی و زانستییان لە پالدا نەبوو، کە نووسینیش کۆلەگە زانستی نەبوو، قسە ھەلپشتن و لاپەرە ڕەش کردنەو و کات بەفیڕۆ دان و داگیر کردنی ڕووبێوی لاپەرە کەمەکانی ڕۆژنامە و گۆنارەکانە و خەریک بوونە بەشتی لایەلایی، لەو سەریشدا خۆتەرەن تووشی چەندان کۆلانی دەرەنچوو دەکەن و لە کێشە (جەوھەری)یەکان دوور دەخێنەو.

ئەوانە لاسایی مشتومڕکە شیعری ھاوچەرخێ عەرەبی دەکەنەو، نەیانزانێو ئەوێ بۆ ئەوان ڕەخساو و وەختی ھاووە بیلێن، جاری لە لای ئێمە پێتەگەشتوو و وەختی

ماوه قسه‌ی تیدا بکرت و به خۆمان راپه‌رموین بکه‌وینه ئەم جوړه به‌راوردکاربانه‌وه. زۆر دوور نارۆین، هەر جارتیک که خوتنه‌ر کۆمه‌له‌ هۆنراوه‌یه‌کی شاعیری نوڅوازی عه‌ره‌ب (عه‌بدولوه‌هاب ئەلبه‌یاتى) ده‌خوینیتسه‌وه، له‌ پاشکۆی زۆریه‌ی کۆمه‌له‌ شیعره‌کانیدا ناوی ده‌یان که‌سی به‌رچاو ده‌که‌وئ، که‌ نامه‌ی ماسته‌ر و تیزی دکتوریان له‌سه‌ر شاعیرایه‌تی‌ئو وه‌رگرتوه. به‌ئێ شاعیریک هێشتا خۆی له‌ ژباندايه تا ئیستا پتر له‌ چهند جارتیک شیعره‌کانی به‌سه‌رجه‌م و به‌جیا جیا چاپ کراوه‌ته‌وه، ئیتر پیاو چۆن به‌زه‌یی به‌ئه‌ده‌بیتکی گوناح و بێ ناز و بێ که‌سی وه‌ک ئەده‌بی کوردی نه‌ییتسه‌وه؟! چۆن به‌زه‌یی به‌و واقیعه‌ نه‌ییتسه‌وه، تا ئەمڕۆکه‌ پێشپه‌وه‌کانی شیعی کوردی دواى زیاتر له‌ بیست ساڵ تێپه‌ر بوون به‌سه‌ر مردنیاندا، هێشتا خوتنه‌ر ته‌واوی شیعه‌کانیانی له‌ به‌رده‌ستدا نییه. ئەوه‌ باسی ئەوه‌ ناکه‌م، لیکۆلینه‌وه‌یان له‌ باره‌وه‌ بکرت و به‌روبوومه‌کانیان وه‌رگێتدینه‌ سه‌ر زمانى بێگانه‌وه.

له‌ به‌رچاو نه‌گرتنی ته‌قەللا و کۆششی ئەم شاعیرانه‌ با له‌و سه‌ر بوه‌ستى و بێ که‌سى و بێ نازى ئەده‌به‌که‌ش هەر له‌ولا، به‌لام پاشاگه‌ردانى به‌رپا کردن له‌ ناو ئەده‌به‌که‌، به‌ده‌ست قه‌له‌م به‌ده‌سته‌کان ئەوه‌نده‌ زیاتر قوهره‌که‌ی خه‌ست کردوه، ئیتر ئەوه‌ به‌ناوی جیاوازی بیروپا - که‌ حاشا فری به‌سه‌ر جیاوازی بیروپاوه‌ نییه - شه‌ره‌ دهنوک و ته‌قله‌ به‌یه‌کتر لێدانیکه‌ هەر مه‌پرسن، به‌ناوی جیاوازی بیروپا شتى وا ده‌کرت و ده‌گوترت، له‌ قووتووی عه‌تاری هێچ ولات و میله‌تیکدا وینه‌ی نادۆزیته‌وه. ئەوه‌ شه‌ره‌ جیتی و درۆ هه‌لبه‌ستن به‌ناوی راستگویی و مه‌وزووعیه‌ت... شتواندن و گێره‌شیتوینی به‌ناوی خزمه‌ت کردن و دلسۆزی و پێشکه‌وتنخوازی. مل بادان و نوچه‌چک گرتن به‌ناوی عیلمانییه‌ته‌وه. ئەوه‌ی له‌و ناوه‌دا تووشی ژانه‌ دل و ژانه‌ سه‌ر بووه‌ خوتنه‌رانن، که‌ خه‌ریکه‌ له‌ ناو دووکه‌لی ئەو ئازاوه‌یدا نیه‌تپاک و نیه‌ت پسیان لێ تیکه‌ل بێ. ئیتر نازانم ئەو نه‌وه‌یه‌ی تینوو و تامه‌زروی فیریون و خوتنه‌نه‌وه‌یه‌، چ تاوانیکیان کردوه، تا به‌م جوړه‌ چه‌واشه‌ بکرتن، لیفه‌یان له‌سه‌ر چ هه‌تیوێک هه‌لداوه‌ته‌وه‌ تا تووشی ئەم میتشک له‌ق و لیژ کردنه‌ بکرتن؟!!

(شیخ نووری) نه‌ک تا ئەمڕۆکه‌ هەر هێچى بۆ نه‌کراوه، بگه‌ر له‌ زۆر سووچ و قوژبنی پۆژنامه و گوڤاره‌کان و بگه‌ر له‌ به‌رنامه‌ی خوتنه‌دن قوتابخانه‌کانیشدا شیعی به‌ شیتویناوی و به‌نیوه‌ و ناچلی و به‌ناوه‌واوی بلاو کراوه‌ته‌وه، له‌ زۆر سووچی پۆژنامه و گوڤار، تانوتی لێدراوه، په‌نگی ئەوه‌ش له‌ لای ئیمه‌ جوړتیک بیت له‌ پاداشت دانه‌وه و خه‌لات کردن و چاپ کردنی به‌ره‌مه‌کانیان، یان جوړی بیت له‌ ده‌ربینی خۆشه‌یستى و

ئەمەكمان بۆيان. يان كە ھەندى دەستيان بۆ بېەن، تەنيا بۆ مەبەستى بازارگانى پىتوھ كەردن،
ئەگىنا بۆ ھىچ مەبەستىكى تر دەست بۆ كار و بەرھەمىيان ناھەن و لە گۆریشدا ھەلىيان
دەتەكپەن و ناھىلەن بھەسپەنەو! بۆيە ناھەقم نەبوو كە نەمدەوئىرا شتە لەسەر ئەو قۇناغە
بىنوسم و روو بەرووى قۇناغىكى وا پەشوگاو بېمەو، بەو ھەموو بەخششەى خۆيەو،
دەمزانى ھەر ھەولەك بەدەم، ئاسنى سارد دەكوتەم!

کاتیشدا نامادهیی خۆم نیشان دا که بۆ ئەم کاره پۆژنامەکانی بۆ پیشکنم و هەرچی شیعری بلاوکراوهی دیکەیی هەیه، که له دەستنوسەکانیدا نییه، بخریتە سەریان و تەنانەت نامادەکردن و نووسینەوهشیان من بیگرمە ئەستۆی خۆم و بەهەموو جوۆی یارمەتی مامۆستا بەدەم له هەر تەگەرەیهکی دی که له بەردەم له چاپدانی ئەم دیوانەدا دەوێستێ. پێتان سەیر نەبێ ئەم کەفوکۆل و گەرموگورپیەیی لەمنی دیت و ئەو قسانەیی له منی بیست مامۆستای دڵ نەرم کرد که گفتم بداتێ هەرکه تۆزێ نەخۆشییهکی چاک بووهوه، بەدوای دەستنوسەکانی شاعیردا بگهڕێ و له ناو دەستنوسەکانی تردا بیاندۆزیتەوه و بەیهکەوه دەست بەدینه جێبهجێ کردنی ئەم نیشە. دوا بەدوای ئەم ئیوارەیه، چەند ئیوارەیهکی تریش باسی (شیخ نووری) یان کرد. یان راستەر وایه بلیم من سەری باسەکم له گەل مامۆستا دادەمەزراند، ئەویش دیکەوتە پیاوەلدانی (شیخ نووری) و دیکەل باسی رەوشت بەرزی و کەسایەتی و ژیان و شیعری ئەم شاعیرەدا ماوهیهکمان بەسەر دەبرد. له یهکێک لهو دانیشتنانەدا ئەوهی بەگوێدا چڕاندم که لهو پۆژانەدا بەدوای دەستنوسەکاندا گهراوه، بەلام له ناو ئەو هەموو دەستنوس و کتیبانەیدا بۆی نەدۆزراوەتەوه. دوو سێ مانگ بەسەر باسکردنی پۆژەکهدا تێنەپه‌ربوو که مامۆستا (گیو) نەخۆشییهکی له جاران سەختتر و توندتر بوو. لهو ماوهیهدا زۆرتر هاموشۆی (موسڵی) ده‌کرد، بەمەبهستی چوونه لای دکتۆر و چارەسەرکردنی نەخۆشییهکی. منیش هەرچەنده لهو ماوهیهدا سەرم لێدەدا، بەلام له‌بەر کزی و بێ تاقەتی مامۆستا، تەنیا بەهه‌وال پرسینی نەخۆشییهکی راده‌گەیشتم. وا دیاربوو چارەش نەبوو له‌بەرانبەر مردنێکی مسۆگەر و نەخۆشییهکی کوشندەیی وه‌ک نەخۆشی (دڵ)، ئەوه بوو مامۆستا له (۱۹۷۷/۷/۲۴) دا کۆچی دوایی کرد.

ماوهیهکی تر بەسەر ئەو رووداوه تێپه‌ری، بۆ جارێکی دی بیری پۆژەکه له لام سەری هەلدایهوه. بۆ ئەو مەهه‌سته له یه‌کێک له دانیشتنەکانم له‌گەل کاک (نازاد)ی کۆری مامۆستا (گیو) باسم له‌گەلدا کردەوه، خوا هەلناگرێ نامادهیی خۆی نیشان دا که ئەو دەستنوسانە بدۆزیتەوه، بەلام له‌ دواییدا سەر دەرەنەکردنی له‌ دەستنوسەکان و کتیبخانەکه‌یان منیان لهو بێ هیوا کرد. ئەوهی زۆرتر تەمام پیتی بوو و پشتم پیتی نەستور بوو، خاتوو (کوردستان موکریان)ی بوو، که تاقە مندالی مامۆستایه‌ حەز له‌ خۆتندنه‌وه و نووسین بکا و سەرشێ له‌ کتیبخانە گه‌وره‌کی باوکی دەرچێ و ناگای له‌ ورد و درشتی دەستنوسەکان بیت. ئەو هیوایه‌شم زیاتر له‌ کاتەدا هاته‌ دی کاتی له‌

سلیمانی گیرسامه وه و (د. کوردستان موکریانی) یش کرا به سه روکی به شی کوردی له کوللییه نادابی زانکۆی سلیمانی نهوسا.

که بۆ یه کهم جار لهو شارهدا یه کترمان بینى نه ده کرا لهم یه کتر بینینه دا نهو باسه ی له گه لدا بکه مه وه، بۆیه دواى چهند جارێک به یه که وه دانیشن و یه کتر بینین و پتر ناشنایه تی په یدا کردن، باسی نهو پرۆژه یه م بۆ کرد که وه ختی خۆی له گه ل باوکی خوالی خوشبویدا به ته ما بووین خه ریکی بین و داوام لێ کرد، نه م جار ه که رویشه وه بۆ (هه ولێر) ده ستنوسه کان بدۆزته وه و به یه که وه خه ریکی پرۆژه که بین، به لام خۆی وای نیشان دا که وا له رێزمان پسپۆره و نایه وئ خه ریکی نه ده ب بیت (چونکه ته نیا هیوا یه تی نه ده بی هیه)، نه له حق به لێنی دامی که ده ستنوسه کانم بۆ به یتنی. بۆ نهو مه به سه یه که م جار ته له فۆنی بۆ خوشکی کرد که له هه ولێر بوو، تا به دواى ده ستنوسه کانی شیخ نووری- دا بگه ریت و له ناو ده ستنوسه کاندایاندا بیاندۆزته وه و ئاماده یان بکات تا من بچم له هه ولێر ده ستنوسه کانی لێ وه رێگرم. سه فهری هه ولێرم کرد و چومه ماله وه یان، به لام دواى گه ران و پشکنین خوشکه که ی نهو ده ستنوسانه ی نه دۆزیبه وه، منیش له ده سه که و تنی ده ستنوسه کان بێ ئومێد و هه ناسه سارد بووم. که گه رامه وه سلیمانی (د. کوردستان) م بینى و پیم راگه یاند که ده ستنوسه کانیان نه دۆزیوه ته وه، داواشم لێ کرد به لکه خۆی هه ولێر بدات و کاتی سه ری له هه ولێر دا و چوه ماله وه، ده ستنوسه کان به یشکنتی. هه رواش بوو، نه وه نه ده ی نه برد که خاتوو (کوردستان) سه ری ماله وه ی دا و له گه ل گه رانه وه ی بۆ سلیمانی ده موده ست نهو ده ستنوسانه ی پێوه ندییان به (شیخ نووری) یه وه هه بوو هه موو بۆ هینابووم و کاتیکی بۆ دانام که بچمه لای له زانکۆ، ده ستنوسه کانم له وئ بدات، ئیتر که چومه لای و ده ستنوسه کانم لێ وه رگرت، به گوێر له جارێ تی هه لچووم و که و تمه پشکنین و گه ران و سۆراغ کردن. بۆ نه م مه به سه ته سه رم کرد به زۆر مالا ندا، رووم له زۆر که س نا، هه ر که سیکی زانیییم ته زه خزمایه تی و دۆستایه تی و هاو پیتییه کی له گه ل (شیخ نووری) دا هه بوو چومه ته لای و هه والی ژیان و شیعی نهو لێ پرسیه. نه وه ی توانییت یارمه تیم بدا یارمه تی داوم له شوێنی خۆیدا ناویانم بردوه، نه وه ی نه شیتوانییت یارمه تیم بدات نه وه ناوی که سانی تری بۆ هه لداوم و منیش چومه ته لایان.

بێگومان له پیش هه موو نه وانه شه وه چومه لای کاک (شیخ جهناب) ی کوره گه وری شاعیر، که باسی پرۆژه که م له لا کرده وه و نهو هه ول و کۆششانه ی دا بووم بۆ ده ستگیر

کردنی شیعره‌کانی باوکی و بۆم پروون کرده‌وه، زۆر خوشحال بوو، بگره ناماده‌یی خۆی نیشان دا که هەرچی له دهست بیت بۆ سه‌ره‌که‌وتنی پرۆژه‌که‌م درێغی نه‌کات. له راستیشدا کاک (جه‌ناب) وه‌ک به‌لێنی دابوومی، به‌لێنه‌که‌ی هێنايه دی و یارمه‌تی زۆری دام، به‌به‌لگه‌ی ئه‌وه‌ی دوا‌ی ماوه‌یه‌کی که‌م ته‌له‌فۆنی بۆ کاک (روشدی عه‌زیز) ئامۆزای کردبوو، ده‌فته‌ره‌ ده‌ست‌نووسه‌کانی باوکی که له لای دانا بوو بیا‌نپاریزی^(١)، بۆ پرۆژه‌که‌مان داوا‌ی لێ کردبوو ئه‌و ده‌ست‌نووسانه‌مان بۆ بنی‌رتیه‌وه. ئه‌ویش هێنده‌ی پێ نه‌چوو، دوو ده‌فته‌ری ده‌ست‌نووسی که له لا بوو بۆ کاک (جه‌ناب) ی نارد‌وه و ئه‌ویش یه‌ک‌سه‌ر ده‌ست‌نووسه‌کانی بۆ من نارد.

به‌م جو‌ره‌ پرۆژه‌که‌م پۆژ له دوا‌ی پۆژ رووی له فراوانی ده‌کرد، له چه‌ند که‌سی‌کیشم بیست‌وو کو‌مه‌لێ شی‌عری (شی‌خ نووری) که‌وت‌وه‌ته لای مامۆستا (هه‌ردی) له کاتی خۆی (شی‌خ نووری) داویه‌تییه ئه‌و بۆ ئه‌وه‌ی پێشه‌کی بۆیان بنووسی و له چاپیان بده‌ن. کاتی له لای کاک (جه‌ناب) باسی ئه‌م شی‌عرانه‌م کرد دیاری‌وو مامۆستا (هه‌ردی) یش خۆی له‌گه‌ڵ کاک (جه‌ناب) له باره‌ی ئه‌و شی‌عرانه‌وه دا‌بوو و پێشی گوت‌بوو یه‌کێ بنی‌ره ده‌ست‌نووسه‌کانت بۆ بنی‌رمه‌وه. به‌م شی‌وه‌یه ئه‌و ده‌ست‌نووسانه‌ی که له لای مامۆستا (هه‌ردی) یش بوون کاک (جه‌ناب) به‌خه‌لاتی کۆری بۆی هه‌نارد، ئیتر که‌ بنه‌ماله‌ی شاعیر زانیان من به‌دڵ و به‌گیان خه‌ریکی ئه‌م ئیشه‌م و بگره کاریکی زۆرم بۆ کرد‌وه و به‌رده‌وامیش خه‌ریکم، هاوکاری ته‌وا‌وی چاپ‌کردنی دیوانه‌که‌یان کردم، چونکه ئه‌وان مه‌به‌ستی سه‌ره‌کییان له چاپ‌کردنی دیوانی شاعیر ئه‌وه بوو به‌شی‌وه‌یه‌کی ڕێک‌وپێک بکه‌وتیه به‌رده‌ستی خۆینه‌ران، دوور له مه‌به‌ستی بازرگانی پێوه کردن و خه‌ریک بوونی سه‌ره‌پیتی.

دوا‌ی ئه‌وه ته‌وا‌و که‌وتمه‌ خۆم، هه‌ر که‌سی‌کی وینه‌یه‌کی ده‌گه‌من و دانسقه، نامه‌یه‌ک، کوته‌ کاغه‌زنکی ده‌ست‌نووسی شی‌خ نووری لای‌بوونی لیم وه‌رگرت‌وه. هه‌ر که‌سی‌کی ترووسکاییه‌کی خست‌بیته سه‌ر ژیا‌نی (شی‌خ نووری) تو‌مارم کرد‌وه و لێی ورد بوومه‌ته‌وه و بگره به‌هۆی پرسیار کرد‌نه‌وه له که‌سانی تر چوومه‌ته ناو بنجونا‌وانی ئه‌و قسه‌یه‌وه، که شتی‌کم وه‌رگرت‌وه ته‌وا‌و لیم پێچاوه‌ته‌وه ئنجا تو‌مارم کرد‌وه. به‌و ده‌ست‌نووسانه‌ی له لام بوون دڵم نا‌وی نه‌ده‌خوارد‌وه، چونکه شی‌عری وام له‌لا بوو له پینچ ده‌ست‌نووسی جو‌ر

(١) وه‌ک زانیم ئه‌ویش له لای د. که‌مال مه‌زه‌هر پاراست‌بو‌ی.

به جۆری شاعیر نووسرابوووه، که له ههر دهستنووسێکدا شاعیر دهسکاری شیعره که ی کردووه و گۆرانی به سهردا هاتبوو. من ههولم داوه دهستنووسی ترم چنگ بکهوێ تا دوا دارشتنی شیعره کهم دهسکهوێ و بیکه مه دهستنووسی باوه پیکراو. ئیستاش پهنگه شیعرى وا لهو دیوانه دا بهرچاو بکهون، له دهستنووسه که دا پهشوووس - مسوده - بیت، یا دهستنووسی تری ئهم شیعره ههیت که شاعیر دهسکاری کردبێ و دهستی پێدا هیناپیتهوه و من چنگم نهکهوتبێ، له ههر دهرفه تیکى تر دهستم بکهون دهیانخه مه شوینی ئهو پهشوووسانهوه.

له راستیدا دانیشتم له سلیمانی دهرفه تیکى لهبارى بۆ پهخساندم، بۆ ئهوهی سوود له کتیبخانهی (زانکۆی سلیمانی) و (مۆزه خانه) و (ئهوقاف) و (کتیبخانهی گشتی) وهریگرم. ههر لهو کاتهوه که هاتووم بۆ ئهم شاره، وهک ههر کهسیک که به کاروباری شیعی کوردیهوه خهریک بێ، سهودای پشکنین و گهراپان بهدوای شیعی بلاوکراوهی ئهو شاعیرانهی به شدارییهکی چالاکانه یان له تازه کردنهوهی شیعی هاوچهرخى کوردیدا کردووه، کهوته کهللهمهوه. ههر بهو نیازه که وگه ههڵدانهوهی لاپه به لاپه ره ی پۆژنامه و گۆزاره کوردیهکان و پۆژنامه و گۆزار نه ما بواردیستم و سهیرم نه کردبێ. بۆ پڕۆژه که ی (شیخ نووری) په رۆشیه کهم ههر به تهنیا له کتیبخانهکانی که له سه ره وه ناوم بردن، دانه مرکا، به لکو هانام برده بهر زۆر کتیبخانهی تایبه تی، لهو کتیبخانهی سوودم لێ وهرگرتن کتیبخانهی مامۆستایان: (شیخ محهمه دی خاڵ) و (شاکر فه تاح) و (دکتۆر مارف خه زنه دار) و (جهمال خه زنه دار) بوون، که پۆژنامه و گۆزاری کوردی زۆریان تێدا پارێزراون. ئهم گهراپان و پشکنینه ش به ناو گۆزار و پۆژنامه کاندای که رهسته و نازووقه یه کی باشی شیعی ئهم شاعیره ی خسته بهر دهستم، ئه وه بێجگه له وه ی بۆ خۆم سوودیکى ئیجگار زۆرم لێ وهرگرتن. به وهندهش نه وه ستام، تا گه لاله کردنی ئهم دیوانه بۆ له چاپدان، من له سۆراغکردن و ئیشی (مهیدانی) نه که وتم. بۆ ئهو ئامانجه له گه ل زۆر که سان ده که وگه ده مه ته قی، به تایبه تی له گه ل ئهوانه ی پتیه ندییه کی دوور یان نزیکیان به (شیخ نووری) یه وه هه بوو. یا ئهوانه م ده بینى که له نزیکه وه ئهم شاعیره یان ناسیه وه. ههر بۆ ئه وه ی نه که ومه هه ندێ هه له وه لهباری ژیان و وه زیفه و جۆری گوزهرانی شاعیر چووم دوای عه زیه ت و ماندوو بوونیکى زۆر ئیزم وهرگرت و له خه زینه ی سلیمانی دۆسیه ی شاعیرم له ناو پینج سه د دۆسیه دا دۆزییه وه، سه رجه می دۆسیه کهم نووسیه وه. زۆریشم مه به ست بوو پۆشنایى بخه مه سه ر هه موو قوناغه کانی ته مه نی شاعیر، ههر له مندالبیه وه

تا هه‌رزه‌کاری و لاویتی و پیری، به‌لام هه‌رچه‌ند کردم و کو‌شام له‌وه زیاتر رو‌شنا‌ییم پێ
 نه‌خرا‌یه سه‌ر، نه‌گه‌رچی نه‌وه‌نده‌ش که به‌ده‌ستم هه‌تا‌وه، زۆر هه‌له‌ی ژیا‌نی شیخ نووری بو
 راست کرده‌وه، ته‌نا‌هت دیار کردنی موو‌چه‌ی مان‌گانه‌شی، پێ‌گه‌خۆش کردنه‌ بو‌زانی‌نی
 باری ئابووری و دارایی و شی‌وه‌ی گوزه‌رانی شاعیر، که بێ‌گومان له‌ پاشه‌رو‌ژدا یارمه‌تی
 په‌خه‌گران ده‌دات و ده‌ستی‌ان ده‌گرێ له‌ لێ‌کو‌ڵینه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌کانیدا، هه‌روه‌ها له‌ نزیک
 بو‌ونه‌وه له‌ شی‌عر و نه‌زموونی شاعیرایه‌تی شاعیر، چون‌که که‌س ناتوانی شاعیر له‌ ناو
 شی‌عه‌کانی جیا بکاته‌وه. ژیا‌نی تایبه‌تی و گشتی - ده‌ورو‌به‌ره‌که‌ی - له‌ شی‌عه‌کان له
 بێ‌ژنگ بدات، یان شی‌عه‌کان دوور له‌ ژیا‌نی تایبه‌تی و سه‌رده‌می شاعیر جیا بکاته‌وه،
 بۆ‌یه هه‌ولم دا زیاتر به‌ناو شته‌ ورده‌کانی ژیا‌نی شاعیردا بچمه‌ خواری، نه‌گه‌رچی زۆر
 لایه‌نیشی ماوه پێ‌ویستی به‌روون‌کردنه‌وه هه‌یه!

دەربارەى بەرنامەى ساغکردنەوہى ئەم دیوانەوہ

بێگومان تا لە چاپدانى ئەم دیوانەش شتێكى نەوتۆ نەكراوە، شایانى پایەى شاعیریتى و بەهرەى تاییەتمەند و بەبژوینى (شیخ نوورى) بى. زۆریەى خوێنەرەن کە (شیخ نوورى) دەناسن، پەنگە تەنیا وەك شاعیرێك بیناسن و بەس، لە کاتیکدا (شیخ نوورى) جگە لە شاعیرایەتیە کەى دەکرى لە زۆر سەرەوہ باسى بکەین. شیخ نوورى (پەخنەگر) و شیخ نوورى (نوسەرى سیاسى) و شیخ نوورى (پۆژنامەنوس) و تاد... بەبێ مشتومڕ (شیخ نوورى) موونەوہرێكى بەدەرەوہ بووى سەرەمى خۆى بوو و شیعەرى کوردی زۆر قەرزاری ئەو پیاوہیە کە تا ئەمڕۆکەش مافی تەواوى خۆى نەدراوەتى - ئەگەر زۆر جار مافی نەخوراين - جگە لە ھەولە دلسۆزانەکەى مامۆستا (پەفیک حیلەى).

ئەگەر بەوردی چاویک بەپۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکاندا بخشین، و تارىکی قوول و چر و پر و لیکۆلینەوہیەکی ھەمە لایەنت لەسەر ئەم شاعیرە بەرچا و ناکەوئ، بۆیە دەلیم ئەوہى دەربارەى ئەم شاعیرە نووسراوە، زۆر لە ناستى بەھرە و دەسەلاتى شاعیرانە و ھونەرى شیعەرى ئەو کەمتر و کورتە بالاترە. ھۆى سەرەکی بەسەر نەکردنەوہ و پشتگۆئ خستنى بۆ فەرمانۆش کردنى بەرھەمەکانى دەگەرپتەوہ، کە تا ئەمڕۆکە خەمىکی خەمخۆرانەى بۆ نەخوراوە، ئەمەش کارىکى وای کردووە شیعەرىکى ئیجگار کەمى لەبەر دەستى خوێنەرەندا بێت. ئەو جگە لەوہى تا ئەمڕۆکە کتیبخانەى کوردی ریکوپیک لە ھەموو کوردستاندا نابینى کە ژمارەى تەواوى پۆژنامە و گۆڤارەکانى پاراستبى، ئەمەش بۆ خۆى تەگەرەى کە لە بەردەم پەخنەگران و لیتوئیزەرەوہکان، کە نەتوانن بەرھەمە شیعەرییە بلۆکراوەکانیشى ببینن. بەھەر حال دەکرى لە چاپدانى ئەم دیوانە بێت سەرەتایەک بۆ ئەوہى چیتەر ئەم شاعیرە لە لیکۆلینەوہى ئەدەبى پاشەپۆژماندا مافی نەخریتە ژیر لیتوہ و بێتە پڕۆژەى لیکۆلینەوہى تیرۆتەسەل و کەرەسەى بەراورد کردن و شۆپوونەوہ بەناو تاقیکردنەوہى شیعەرى و پادەى تیکەیشتنى لە کیشەى (تازەبوونەوہ). یان بێتە کەرەستەى رووناکی خستنە سەر ئەو قوناغە مێژوویى و گۆمەلایەتى و سیاسییەى بەھرەى ئەم بەھرەدارەیان تەقاندەوہ، تا بتوانن بەدەنگ داوايەکانى حەقیقەتى مێژوہوہ بچیت. ئەم بەھرەمەش کە چمکیکی زیندووى - ھەرە زیندووى - ئەم قوناغەى، بکەویتە ژیر نیگای پەخنەوہ.

ئىدى بەئومبىدى ئەۋەى ئەو شىعيرانەى لەم بەرگەدا بەرچاۋ ناكەون و نەىگرتوۋەتە خۆيەۋە، چاۋەرۋانين ھەر كەسى دەستى دەكەۋى، تا نەفەۋتاۋە بۆمانى بنىرى، يان لەسەر روۋى لاپەرەى رۆژنامە و گۆڭارەكاندا بىلاۋيان بىكاتەۋە، يان ئەگەر ھەر يەككىك كە من دەستم پىتى نەگەىشتى، ئەگەر ئەو زانىارىيانەى لەو چاپەدا خستوۋمەنەتە روۋ، بوۋنە ھۆى وروژاندنى بىرەۋەرىيەك لەگەل شاعىر ئەۋە بخرىنە سەر لاپەرەى رۆژنامە يان بە نامە ئاگادارمان بىكەنەۋە. بەمەش دەتۋانين بەھەۋل و تەقەللای ھەموو لاپەك ئەم ھەنگاۋە سەرەتايىيەى ئىمە روۋ لە تەۋاۋى بىكات. بەھەمان شىتەۋەش ھەۋل بدرى بەرھەمى شاعىرانى بزوۋتتەۋەى تازى شىعەرى كوردى (پەشىد نەجىب) و (عەبدولرەھمان بەگى نفوس) بخرىتە بەر دەستەۋە و بەمەش دەتۋانين ھەنگاۋىكى گەۋرە بنىتىن لە روۋنكردەۋەى قۇناغىكى گىرگ لە مېژوۋى ئەدەبى ھاۋچەرخدا، كە ئەم كارەش ئەركىكى نەتەۋەبى سەرشانى ھەموو لاپەكمانە و بۆبەئەنجام گەياندنى پىتۋىستى بەئىشى مەيدانى ھەيە.

بەدلىيايىيەۋە دەلتىن (شىخ نوۋرى) ژمارەيەكى زۆر لە شىعەرەكانى لەناۋچوۋە و بەپەرەگەندەبى لەملا و لەۋلا پەرش و بىلاۋ بوۋنەتەۋە و كەۋتوۋەتە لای زۆر كەسەۋە. ھەر ناچىتە عەقلىۋە شاعىرىك لە تەمەنىكى زوۋى ژيانىدا دەستى دايتتە شىعەر نوۋسىن و ھەر ئەۋەندە شىعەرى ھەيىت. ئەۋەندەى من خەرىكى شىعەرى - شىخ نوۋرى - بوۋم، بۆم دەرگەۋت ئەو شىعيرانەى كە خۆى لە ژيانىدا بىلاۋى كىرەۋنەتەۋە ھەلەى تىدا نىيە، ئەگىنا كەم كەس ھەبوۋە بەئەمانەتەۋە شىعەرەكانى رابگوتىز. خاۋەنى وتارى گۆشەى (شىعەر و شاعىرەكانان) ناھەقى نەبوۋە بلىت: (ھەر چەندە ئىمە بىرمان دابوۋە شىعەرى ئەو شاعىرانەى كە نەماۋن زىندوۋ بىكەينەۋە، بەلام ئەترسىن نوۋسەرى ئەو بەشە بەم زوۋانە بىرى و كەسىكى تروەك ئەو نەبى كە پارچە شىعەرىكى (شىخ نوۋرى) مان بى ھەلە بۆ بنوۋسى. لەبەر ئەۋە ئەم ھەلەستەيمان نوۋسى) (۱) لىرەدا ناتۋانين نمۇنەى ئەو ھەلە زۆرانە بنوۋسىن، كە لە كاتى دوۋبارە بىلاۋكردەۋەى شىعەرىكىدا روۋيان داۋە، چۈنكە لاپەرەيەكى زۆرمان لى دەگرى، بەلام خوتنەرى بەرىز دەتۋانى بەھۆى ئەو بىبىليوگرافىيەى سازم داۋە، بەئاسانى بىگاتە سەر راستى بۆچۈنەكەم.

خوتنەرى شىعەرەكانى (شىخ نوۋرى) بۆى دەرەكەۋى، كە لە زۆر شوتىدا ئامارەى بۆ زۆر

(۱) رۆژنامەى ژىن: ژمارە (۱۳۸۴) سالى (۳۳) پىتىن شەمە ۱۹۵۸/۳/۹ شىعەر و شاعىرەكانان.

پرووداوی میژوویی ئەو سەردەمە کردووێ وەک (٦) ی ئەیلوول و (شۆرشەکی شیخ
 سەعیدی پیران)، یان شیعی بۆ (یانە سەرکەوتن) و (جەمعیەتی زانستی کوردان)
 وتوو. یان لە زۆر شیعییدا پەنجە بۆ هەندێ ناو راکیشاوه، یاخۆ نامەی شیعی بۆ
 نووسیون، هەندێ جارێش ناشنا و خزمی خۆی بەشیەر لاواندووێتەوه، یان باسی کەسانی
 وای کردووێ کە ئەو سەردەمە ناسراو بوون و ناویان لە ناو ناواندا بوو، بەشی هەر زۆری
 ئەو ناوانە بەرچاو دەرکەون ئەو سەردەمەدا لە ناو خۆتێندەوارەکانی کورد نێویانگیان
 هەبوو، ئەمڕۆکە ئەوێ نوێ زۆریان لێ ناسی، لەبەرئەوێ کە مەتر ناویان دیتە پێشەوه و
 باسیان لێوە دەرکێ. یان بۆیە هەیه لە شارێکدا شەخسێک زۆر ناسراو بێت و لە شارێکی
 تردا ئەوەندە نەپناسن، بۆیە هەستم بە پێتووستی روونکردنەوێ ئەم ئیشارەتانه کرد، تا
 ئەوێ ئەمڕۆکە زیاتر بەو ناوانە ناشنا بکێتن و هەولم داوێ زۆری ئەو ناوانە لە پراویزی
 شیعرەکاندا، بەپێی مەودا و پێتووستی - لە هەندێ شوێندا بەکورتی و لە هەندێ شوێنی
 تر بەدرێژی - لێیان بدویم. لەگەڵ ئەوەشدا کە درێژەدان بەو لاباسانە دوور کەوتنەوێە لە
 ستراتیژییەتی کارەکم وەک پیاوانی سیاسەت دەلێن، بەلام چونکە بۆ خۆتێندەواری کوردی
 ئەمڕۆکە تازە بابەتن، ئەو بەلاموێ قازانجی لە زبانی زۆرتەر، هیچ نەبێ دەبێتە
 هاندەرێک بۆ کەسانی دی تا لە پاشەڕۆژدا بیانکەنە پرۆژەی باسی سەریخۆی نووسین تا
 وەک نواندنی وەفایەک بەرانبەرێان بەسەریان بکەینەوه. سەرەرای ئەوەش لەو
 سەردەمەماندا پێتووستە لە ساغکردنەوێ دیوانی شیعیی شاعیرێک، شیعرەکانی
 بەروونی و بەبێ گرتوگۆڵ و کۆسپ و تەگەرە بخڕیتە بەردەم خۆتێنران و هێلکەیان بۆ سپی
 بکڕیت، بەبێ ئەوێ بگەرێتەوه سەر فەرھەنگ و بەدوای ناسنامەێ کەسدا بگەرێن و
 لەبارەێ ژبانی کەسەوه پرسیار بکەن.

راستە ئەمڕۆکە بەرنامەێ ساغکردنەوێ دەقی ئەدەبی و بەرنامە لە کاری لیتوێژینەوێدا
 وەک زانستێکی سەریخۆی لیتەاتووێ و دابونەرتیتێکی بۆ داپێژراوێ، هەموو میللەتانی
 پرووێ زمین سوودی لێ وەرەگرن و لە بەرژەوندی ئەدەبی نەتەوایەتی بەکاری دەهێتن و
 لە زانکۆکاندا قوتابیانی دەیخوێن، بەلام دیسان ئەو بەرنامەێە ئەوەندە وشک و برنگ نییە
 بکڕیتە قەفەس و باسکار و لیتوێژەرەوێ بخڕیتە ناوێ، بەلکو بەپێی مۆرک و خاسیەتی
 ئەدەبە نەتەوایییە کە سوودی لیتوێژەرەگیرێ، ئێمەش وەک میللەتێک کە دەق و مۆزی زۆر
 بواری لایەنی رۆشنبیریان نەشکاندووێ، ناکرێ ئەو بوارانە بە لنگە و قووجی بهێڵینەوه،
 چونکە ئەو لایەنانە لە لای میللەتانی تر دەمێکە حەقی خۆیان دراوێتی، بۆیە تا پێم

کراپی نه و رووداو و ناوانه‌ی هاتوونه ته پیتش، له باسکردنیدا قسوورم نه‌نواندووه. هیچ نه‌بی بۆ نه‌وه‌ی خوینهران بزائن نه و رووداو یان نه و کهسه، شایانی نه‌وه‌یه شیعره‌ی بۆ بگوتی یان نه؟!

هر دیسان به‌مه‌به‌ستی نه‌وه‌ی شیعره‌کان له‌به‌ر ده‌ستی خوینهراندا پروون بن، (فه‌ره‌نگ‌وکتیک) م بۆ وشه قورسه‌کان سازاوه و به‌پیتی پیته‌کانی نه‌بجده مانای وشه‌کانم لیک داوه‌ته‌وه. له‌م کاره‌شدا بۆ نه‌وه‌ی له‌خۆمه‌وه قسه فری نه‌ده‌م و مه‌عنای وشه‌کان به‌وردی به‌پیتکم، په‌نام بردووه‌ته به‌ر کۆمه‌لتی فه‌ره‌نگی جۆراوجۆر وه‌ک فه‌ره‌نگی (العمید) و (المنجد) و (مختار الصحاح) و (فه‌ره‌نگی خالی) و (قاموس‌ی زمانی کوردی) و (مه‌هاباد) و (دیوانی نالی و فه‌ره‌نگی دیوانی نالی) تا خوینهر له‌مه‌عنای وشه‌کان تیبگات و له‌و تیبگه‌یشتنه‌وه له‌مه‌عنای شیعره‌که نزیک به‌پیته‌وه. مه‌عنا لیدانه‌وه‌ی وشه‌کانیش به‌وردی ده‌ستیشانم کردوون، به‌بی درێژ دادری و به‌بی هینانه‌وه‌ی هه‌موو مه‌عنایه‌کانی وشه‌که، به‌لکو نه‌و مه‌عنایه‌م نووسیوه، که شاعیر له‌شیعره‌که‌یدا مه‌به‌ستی بووه، یان نه‌گه‌ر دوو واتای هه‌بووی، هه‌ردووکیانم نووسیوه. هه‌ندێ جاریش به‌رانبه‌ره‌که‌یم نووسیوه واته - مو‌را‌دیه‌که‌ی - تا خوینهر له‌به‌رانبه‌ر مه‌عنا جۆر به‌جۆره‌کانی وشه‌که ده‌سته‌پاچه نه‌وه‌ستی و به‌مه‌عنایه ته‌واوه‌که‌ی شیعره‌که بگات. بۆیه‌ش فه‌ره‌نگ‌وکتیکم جیا کردووه‌ته‌وه، تا په‌راویزه‌کان له‌وه زیاتر قه‌له‌بالغ و جه‌نجال نه‌کم و باری گرانتر نه‌بی. له‌لایه‌کی تریشه‌وه خوینهر نه‌وه‌نده له‌خویندنه‌وه‌ی شیعره‌که نه‌په‌چرێ و زۆر چاو نه‌گوتی‌ته‌وه سه‌ر په‌راویز و نه‌مه‌ش له‌تاموچیزێ شیعره‌که‌ی بگات.

گه‌ران و سو‌را‌غ‌کردنی به‌رده‌وامم به‌دوای ده‌ست‌نووسی (شیخ نووری)، به‌ره‌مه‌یکێ زۆری شیعره‌ی نه‌و شاعیره‌ی خسته به‌رده‌ستم. ئه‌م ده‌ست‌نوسانه زۆر شیعریان تیدا بوو که له‌ناو زیاتر له‌ده‌ست‌نوسێکدا نووسرابوووه، بۆیه هه‌ولم دا دوا ده‌ست‌نووسی شاعیر بکه‌مه‌ه‌ بنچینه، له‌هه‌ندێکیاندا به‌ئاسانی ده‌گه‌یشتمه سه‌ر دوا ده‌ست‌نوسه‌که، به‌لام له‌به‌ر نه‌وه‌ی زۆر له‌و ده‌ست‌نوسانه می‌ژووین له‌سه‌ر نه‌نوسرا بوو، نه‌وه ناچاری ده‌کردم یه‌کێکیان لێ بکه‌م به‌بنچینه و جیا‌وا‌زیه‌کانی تر له‌په‌راویزدا نیشان بده‌م. له‌به‌رنامه‌ی چاپ‌کردنی شیعره‌ی نه‌و شاعیرانه‌ی ده‌ست‌نوسی خۆیان له‌به‌ر ده‌ست‌دايه، پتویست به‌په‌راویز نووسین و به‌راورد کردن له‌گه‌ڵ ده‌ست‌نوسه‌کانی تر ناکات، به‌لکو دوا شێوه‌ی دارش‌تنی شیعره‌که ده‌خ‌ریته به‌رپه‌ی دیوانه‌که‌وه، له‌گه‌ڵ نه‌وه‌ش من له‌کاتێکدا نه‌گه‌ر پشت‌م به‌دوا ده‌ست‌نوسی شاعیریش به‌ستبێ هه‌ولم داوه نه‌و به‌یتانه‌ی بۆی زیاد کردووه یان لێی

دهرکردوه و دانیانی پتدا نه‌ناوه، له په‌راوړتدا بیان‌نووسم، جیا‌وازیه‌کانی تر له‌نالوگ‌وړی کردنی شونیی وشه و ده‌ست پتدا‌هیتنان به‌شعیره‌که له په‌راوړتدا نه‌منووسبون و پشت‌گوټم خستوون. یان که شیعریکی بلاو کرابیت‌ه‌وه و من ده‌ست‌نووسی خوټم لا بووبی، پشت‌م به‌ده‌ست‌نووسه‌که‌ی خوټی به‌ستوه، له‌به‌رنه‌وه‌ی نه‌وه‌ک له کاتی بلاو‌کردنه‌وه‌ی شیعیره‌که ده‌ست‌کاری کرابی یان لییان قرتان‌دی. خو نه‌گه‌ر زانی‌بیت‌م ده‌ست‌نووسه‌که‌ی لای من په‌شنووسه، نه‌وه پشت‌م به‌روژنامه‌که به‌ستوه. له هه‌موو بار‌تیک‌دا تا پټم کرابی نوسخه‌ی پاکي شیعیره‌کانم کردوه‌ته بن‌چینه‌ی نهم دیوانه، بویه‌ش له هه‌موو حاله‌تیک‌دا په‌دوای ده‌ست‌نووسی شاعیر‌دا گه‌راوم، چونکه ده‌ست‌کاری کردنه‌که هی شاعیره‌که خوټه‌تی، که به‌هوټی سه‌نه‌ت‌سازي و سانسوړی هو‌شیاری‌به‌وه کردوویه‌تی بو‌پژار کردنی شیعیره‌که‌ی له شتی لابه‌لایی یان شونیی وشه‌کانی قایم و پته‌وتر کردوه و دوا قه‌ناعه‌تی خوټه‌تی، ده‌ست‌نووس و به‌یازی که‌سانی تر نین تا جیا‌وازیه‌کان بنووسین و له هه‌لېژاردنی ده‌قی شیعیره راسته‌که‌دا، بیروړا و چیري خوټم بکه‌مه سه‌روه، بویه هه‌ر چوټ بووبی، ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر له ده‌ست‌کاری کردنه‌که‌ی له‌گه‌ل ده‌ست‌نووسی پټ‌ستر جوان‌تریش نه‌بووبی، من کنهم تیتدا نه‌کردوه.

ده‌میتیت‌ه‌وه سه‌ر په‌شنووسه‌کان که که‌ره‌سته‌ی په‌خنه‌گران و ده‌توان له دواړوژدا بیان‌بین و رای خوټان له‌سه‌ر چوټیه‌تی ده‌ست‌کاری کردنه‌که‌ی شاعیر ده‌ریسرن، یان بو‌باس و لیک‌وټینه‌وه‌کانیان سوودیان لی وه‌ریگرن، وه‌ک چوټ نه‌مړوکه نهم په‌شنووسانه بوونه‌ته که‌ره‌سته‌ی ده‌یان لیک‌وټینه‌وه‌ی نه‌فسی و سایک‌وټوړی^(۲).

شاعیر زوړیه‌ی شیعیره‌کانی خوټی به‌بی ناوونیشان به‌جی هیشت‌بوو، بویه منیش بو چاره‌سه‌ر کردنی نهم که‌له‌به‌ره چهند وشه‌یه‌کی میسر‌ه‌عی یه‌که‌می شیعیره‌که‌م کردوه به‌ناوونیشان، وه‌ک عاده‌تی نه‌وه که‌سانه‌ی که بو‌شاعیره کلاسیه‌که‌انمان کراوه، چونکه نه‌ده‌لوا من له خوټه‌وه ناوونیشان بو‌شعیره‌کان دابنیم.

له به‌رنامه‌ی ساغ‌کردنه‌وه‌ی شیعری شاعیره‌کان‌دا، چهند ریگه‌یه‌ک بو‌دانانی شیعیره‌کان هه‌یه.

یه‌که‌م: ریز‌کردنی شیعیره‌کان به‌پټی میژووی نووسینیان.

(۲) بو‌نمونه پروانه کتیبی: (الاسس النفسیة للابداع الفني - فی الشعر خاصة) د. مصطفى سويف - القاهرة.

دووهم: به پیتی بابه تی شاعره کان.

له ساغکردنه وهی دیوانی شاعیره کلاسییه کانیش به پیتی پیته کانی نه بجه د شاعره کان ده نووسرینه وه، به لام له بهرته وهی (شیخ نووری) شاعیرتکی کلاسیکی نه بووه، خوئی بهم ده ستووره وه نه به ستوته وه، له بهرته وهش که به شیککی زوری شاعره کانی میژووی نووسینی به سهره وه نه بوو، بویه من به پیتی (بابه ت) شاعره کانم جیا کرده وه.

شیخ نووری وهک نه ریتی زوره ی شاعیره هاوچه رخه کانی خوئی به رینووسی فارسی شاعره کانی خوئی نووسیوه، له م چاپه دا من شتیه نووسینی فارسیی هم شاعرانه م گوری بو شتیه نووسینی نه مړکه، نه مهش بو خوئی کارتکی سووک و سانا نییه و ته گهری زوری خسته به رده م و له ساغکردنه وهیدا زوری پتیه مانوو بووم.

له زور دیره شاعردا، له کاتی پاکنوس کردن بیت، یان له نووسینی ره شنووسی شاعرکه، شاعیر زور بیت و وشه ی له بیر کردوه، نه مهش بوته هوی لاسه نگ کردنی شاعرکه و تیکدان و شتواندن مؤسیقایه که ی. من هه ولیم داوه هم که له بهره، هه روا به جی نه هیلیم و هه ولی چاک کردنی بدهم و له په راویزیشدا په نجه بو چونه تی چاک کردنه که رابکیشم تا بوار و دهره فته بو که سانی تریش بهیلمه وه بیرو پای خوئیانی له مه ر دهریپرن.

(شیخ نووری) وهک زور له شاعیرانی نه و سهرده مه، له شاعره کانیدا وشه ی عهره بی به کاره یناوه، له وشه عهره بییه کاندای پیتی تیدا بو وهک: (ذ، ط، ث، ض) من به پیتی شوتنی وشه که له شاعرکه دا کردو من به (ز، ت، س، ز) بویه ش ده لیم (به پیتی شوتنی وشه که) چونکه له و شوتنانه ی زانیبیتیم ته نسیر ده کاته سهر مؤسیقای وینه شاعریه که یان به یته که نه وه وهک خوئی به جیم هیشته وه. له هه ندی شوتندا شاعیر په راویزی نووسیوه، من له و شوتنانه به نه مانه ته وه له ژیر په راویزه کاندای ناوی خویم نووسیوه و به هیچ شتیه به کیش ده سکاری په راویزه کانم نه کردوه!.

ئەو سەرچاوە و دەستنوسانە

لە ئامادەکردنی ئەم دیوانەدا لە بەردەستماندا بوون

وەک بۆمان پوون بوووە (شیخ نووری) خاوەنی بەرھەمیکی زۆر و زەبەند بوو، بەلام ئەوەندە لە چاپ درابن، تەنیا یەک کۆمەڵە شیعریەتی، کە بریتییە لە چوار شیعەر و قەسیدەیەکی درێژ. ئەم کۆمەڵە شیعەرە بەناوی (ھۆنراوی نووری شیخ سالح) لە چاپخانەی (کامەرانی) لە سالی (٢٥٧٠ - ١٩٥٨ ز)، لە شاری سلێمانیدا لە چاپ دراوە. نامیلکە کە بریتییە لە (٤٠) لاپەرە قەوارە ناوەنجی، (٩) لاپەرە بۆ پیشەکییە کە (کامەران موکری) تەرخان کراوە. شیعەرەکانیش بریتین لە (شیوەنی شیخ مەحمودی سەرۆک) و (ئەو کارساتە لە ھێنانەوێ جەنازە کەدا رووی دا) و (لە خەوما) و (١٤ی تەمموز) و شیعریکی تریش ھەر بەناوی (چواردە تەمموز) ھو.

(کامەران موکری) وەک لە کۆتایی پیشەکییە کەیدا دەری خستوو و دەلتی: (زۆر سوپاسی مامۆستا نووری ئەکەم کە ئەم سەرھەرزییە بە من بەخشی). (شیخ نووری) ئەم چەند شیعەرە داو بە مامۆستای ناویرا تا پیشەکی بۆیان بنووسێ و لە چاپیان بدات. کە مامۆستا (کامەران) یشم بۆ ئەم مەبەستە بینی و دواندم وتی: (بەلتی من سەرھەرشتی لە چاپدانی ئەم نامیلکە یەم کرد. ئەم چەند شیعەرە بە دەسوخەتی مامۆستا شیخ نووری وەرگرت و پیشەکی بۆیان نووسی و بە یارمەتی خاوەنی چاپخانەی (کامەران) خستمانە ژێر چاپەو. ئەوەندە نە مابوو لە چاپکردنی نامیلکە کە ببینەو، کاتی ھەوالتی کۆچی دوایی مامۆستامان پێگە یشت و شیعەرەکانی خۆشی بە چاپکراوی نەدی. وادیارە دوای ئەو ئەم شیعەرانی داو بە مامۆستا کامەران، بەردەوام لە گەڵ شیعەرەکانیدا ژیاو و دەستی پێدا ھێناو نەتەو و لە ھەندێ شوندا دەسکاری زۆر و لە ھەندێ شوندا تر تەنکە دەسکاری کردوون، بگرە لە دەستنوسا تازە ھەندیکیاندا بەیتی لێ لابردوون و لە ھەندێ شوندا تردا دیری تازە ھەستوو تە سەر یانەو، بۆیە من پشتم بە دەستنوسا تازەتری ھەندیک لەو شیعەرانی بەستوو و خستوو مەتە برپەری کتیبە کەو.

سەرچاوەی دووھمی ئەو دیوانە جگە لەو نامیلکە چاپکراوە، بریتییە لە سەرچەمی ئەو شیعەرانی کە لە ژبانی ئەدەبی خۆیدا پەیتا پەیتا لە گۆڤار و رۆژنامە کوردییەکانی کوردستانی عێراقدا بلاوی کردوونەتەو، بە تایبەتی رۆژنامەی (ژیانەو) و (ژیان) و

(ژین) و (پۆژی کوردستان) و (بانگی کوردستان) و (پیشکەوتن) و گوڤاری (پەڕێه) و (گەلاوێژ) و (زاری کرمانجی) و زۆری تر که له بیبلیۆگرافیا یه کهدا نایان هاتوه. زۆریه ئهم شیعرا نهش وهک خۆیان رامگوتراوه ته ئیو ئهم دیوانه وه. خۆ نه گهر دهستنوسیکی دیکه یه کتی لهو شیعره بلاوکراوه ئهم دهسکه وتبی، ئه وه شیعره بلاوکراوه کهم، پشتگوێ خستوه و دهستنوسه کهم کردوه به بنچینه، بۆیهش جیاوازییه کانی ئهم دهستنوس و شیعره بلاوکراوه ئهم نهنوسیوه، چونکه شیعره بلاوکراوه که له بهر دهستی خۆتەر دایه و له ههر کاتی کدا بیهوی، ده توانی بگهڕێته وه سهریان و له گهڵ ئه وه دهستنوسه ی من پشتم پێ بهستوه، پێکیان بهراورد بکات، مه گهر له هه ندی حالتی پێیستدا نه بێ!

دهستنوسیکی شاعیر کاک (سدیق صالح) بۆی هێنام که کاتی خۆی زۆری بۆ گه رام، چونکه وهک به ماله ی شاعیر گوتیان له ناو دهستنوسه کان دیار نه ما بو، ئه وه دهستنوسه له قه واره ی دهفته ریکی به ریا خه ل گه و ره تره. (٢٢) پارچه شیعره گرته وه ته خۆی، به مه ره که بی سه وز به ده سه خه تی خۆی ئه و شیعرانه ی نووسی بو وه، لهو شیعرانه دا تییاندا هه بو ره شنوس بو، وهک ره شنوسی شیعره ی (په پوله) و (به هار) و (رو با عیا تی خه یام). هه ره وه ها رمی شیعره ی شێخ نووری-ش هه ره به ده سه خه تی خۆی نوو سرا وه ته وه که (ره مزی مه لا مارف) بۆ شیعره ی (ها وار له ده ست ماله ی) نووسی بو ی. کۆمه له ی به یته شیعره ی تازه شی تیدا یه، ئهم دهستنوسه (٦٤) لا په ره بییه که زۆر له لا په ره کانی به سپیتی ما وه ته وه، دوو - سێ شیعره ی تازه ی شاعیر ده سگیر کردم، میژووی نوو سینی زۆر شیعره ی دیکه شی بۆ ده رخستم که له مه و پێش له هه یج دهستنوسیکی دیکه دا ئه و میژو وانه له سه ر شیعره کان نه نوو سرا بوون، که ئه وه ش بۆ خۆی سوودی زۆر به ره خه گران ده گه یه نێ. سه رباری ئه وه ش شاعیر کۆمه له ی رووداوی سیاسی و میژووی لای خۆمان و هه ندرانی له و دهفته ره خنجی لانه یه دا نووسی بو وه.

مامۆستا محمه د مسته فا حه مه بۆر-یش که دهستنوسی زۆری له لایه دهستنوسی مینای شکسته که به ره مه ی شاعیرانی کوردی تیدا نوو سرا وه ته وه، ئه وه دهستنوسه که سێ به شه و به ده سه خه تی مامۆستا (نه جمه ددین مه لا) نوو سرا وه، به شی یه که م و سییه می لای مامۆستای ناو براو پارێزرا وه، که سه یری ئه و دهستنوسه م کرد له به رگی سییه می ئه و دهستنوسه دا کۆمه له ی شاعیر شێخ نووری-م بینی، له ناو ئه و شیعرانه دا، دوو انیانم لا نه بو، که ئه و دو وانه ش (به هاری شێخ نووری شێخ صالح) و (شیوه ی زه ور) بوون.

دەستنوسىتىكى دى ديسانەۋە دەستنوسى مامۇستا (نەجمەددىن مەلا) بولۇپ، ئەۋەش ھەر ئەر دەستنوسەكانى لاي مامۇستا (گىيى موكرىيانى) دەستىم كەۋت، ئەۋەش ھەر ئەر دەستنوسەيە كە لى كاتى خۇيدا (شىيخ نوورى) داۋاي لى مامۇستا (نەجمەددىن مەلا) كىرۋە، گۇقار و پۇژنامە كوردىيەكانى بۇ بېشىكى، بۇ ئەرەي ھەرچى شىيىرى بىلاۋكراۋەي خۇي ھەيە بۇيى نووسىيەتەۋە. مامۇستاش چاكي لى كىرۋە بەلادا و ھاتۋە پۇژنامە و گۇقارەكانى بۇ گەپراۋە، چى شىيىرى شىيخ نوورى بەرچاۋ كەۋتەۋە، لى دەفتەرىتىكى سەد لاپەرەيىدا بۇيى نووسىيەتەۋە، لى دەفتەردە شىيىرەكان (۱۵) لاپەرەيان گىرتەۋە. مەن لايەن وايە تەكلىف كىردىنى مامۇستا (نەجمەددىن مەلا) لى لايەن (شىيخ نوورى) يەۋە بۇ پاپەراندنى ئەم كەرە، لى بىنەچەدا مەبەستى بوۋە بۇ مامۇستا (گىيى موكرىيانى) بىنئىرى^(۱) مامۇستا (نەجمەددىن مەلا) لى سەر بەرگى يەكەمى دىۋى ناۋەۋى دەفتەردە بۇ شىيخ نوورى نووسىيە و دەلى: (كاكە نوورى! زۆر زۆر سىلاۋت لى ئەكەم، بەسەرى تۆ غىمومى مەۋجۇداتى جەرىدەي كوردىستان گەپراۋم لى مە زىاتىرم بۇ نەدۇزرايەۋە كە لىرەدا نووسىيەتەۋە و ھەمىۋى بەتارىخ و نومىروۋى خۇي دەرچىم كىرۋە !! دوۋبارە بۇ كەشكۈلەكەش قىسور ناكەم، ئەتۈن سى چارەك دىنار بىنئىرى بۇتان پەۋانە ئەكەم، ئىتىر سەلام. بىچوكت - ئىمزا - ۱۹۳۸/۱۰/۳) مامۇستا (نەجمەددىن مەلا) كە دەفتەرمى (غىمومى مەۋجۇداتى جەرىدەي كوردىستان گەپراۋم) مەبەستى ئەۋەيە كە ھەرچى گۇقار و پۇژنامەي كوردى تا ئەۋ پۇژ دەرجۈۋە، بۇيى گەپراۋە. واتە ئەۋ مېژۋەي كە دەفتەردەكەي بۇ پەۋانە كىرۋە لى (۱۹۳۸/۱۰/۳). ئەم (۲۳) شىيىرى لى پۇژنامەي (پېشكەۋتن) و (ژىن) و (پۇژى كوردىستان) پايگۈتزاۋە ۋا دەرەكەۋى جگە لىم سى پۇژنامەيە، شۈپنى تىر نەگەپرايى^(۲)، ئەگەرچى دەلى: (غىمومى مەۋجۇداتى جەرىدەي كوردىستان گەپراۋم). ئەمە لى لايەك، لى لايەكى تىشەۋە ۋەك بۇم ساغ بوۋەۋە مامۇستا (نەجمەددىن مەلا) ئەم چەپكە شىيىرى زۆر بەپەلە نووسىيەتەۋە، بۇيە لى نووسىيەۋەياندا توۋشى زۆر ھەلە بوۋە، ئەم ھەلەنەش شىيىرەكانى لىنگ كىرۋە يان لى ھەندى شۈپندا بەئارەزۋى خۇي شىيىرەكانى نووسىيەتەۋە، بۇيەشە لى كۇتايى شىيىرەكاندا ئەمە پاساۋ دەدا و دەلى: (تېبىنى: لىم ۋەختەدا زۆر عاجىز و دلتەنگ بوۋم كە ئەم ئەشعارانەم

(۱) سەيرى ئەۋ نامەيە بىكرىت كە بۇ مامۇستا (گىيى موكرىيانى) ناردۋە و لى پاشكۇي ئەم كىتەيدا بىلاۋم كىرۋەتەۋە.

(۲) بۇ ئەۋ مەبەستە سەيرى ئەۋ بىيلىۋگرافىيە بىكە كە لىم كىتەيدا بۇ بەرھەمە بىلاۋكراۋەكانى شاعىر پىكەم خىستەۋە.

نوووسیووتهوه. رجا ئەكەم لە خەتا چاوپۆشی بفرمبون و بەقەڵەمی عالیتان تەسحیحە ی بفرمبون نەجمەددین مەلا ۱۹۳۸/۱۰/۳ ئیمزا) ئەو قسە یە خۆی بۆ خۆی بەلگە یە کە (عاجزی) و (دلتەنگی) ئەو کاتانە ی ئەم شیعرانە ی تییدا نووسیووتهوه بووته هۆی بەوردی نەووسینەوه یان.

(شیخ نووری) کە دەستنووسە کە ی لە مامۆستای ناوبراو وەرگرتووتهوه و دەستی کردووه بەخوێندنەوه یان هەستی بەکەموکۆری و لەنگی زۆر لە شیعرەکانی کردووه، بۆیە بەمەرە کەبێ سەوز هەولێ داوه هەندێ لەو هەڵانە راست بکاتەوه، بگرە دلتیا نەبوونی تەواویشی لەو شیعرانە کە بۆ مامۆستا (گیوی) ناردووه، وای لێ کردووه لە نامە یە کدا کە بۆ مامۆستا (گیوی) نووسیوه بڵێ: (غەزەتە کۆن و شەرەکانم هێشتەوه بۆ ئەوه ی بەیەکی کدا بینێرم)، واتە ویستوو یە تی ئەو شیعرانە ی لەرۆژنامە کوردییە کاندایلاو کراونەتەوه بۆی بینێرێ، لە شوێنێکی تری نامە کەیدا دەلێ: (لە غەزەتە کۆنەکان، بەخوا هەر ئەمە مابوو کەوا بۆم ناردی. منداڵان هەموویان لە ناو بردبوو) ناردنی ئەم رۆژنامانەش دوای چوار سالتە بەسەر تێپەر بوونی نووسینەوه ی شیعرەکانی لە لایەن مامۆستا (نەجمەددین مەلا) وه، لەگەڵ ئەو رۆژنامانەدا هەندێ شیعی بەدەستنووسی خۆی بۆ مامۆستا (گیو) ناردووه. لەگەڵ ئەو شیعرانە ی لە ناو دەستنووسەکانی مام گیوی موکریانای دابوون، وێنە یە کیش هەبوو، دەلێن مامۆستا گیو خۆی بۆی گرتووه. شیخ نووری لە پشت وێنە کە ی خۆی نووسیو یە تی: (ئەو وێنە ی ژیا نە لەگەڵ غەزەلێک بۆ ئەوه ی لە مەجمووعە ی ئەدیسانی کوردا نەشری بکات تەقیدی خوشە ویستم گیو کرا ۱۹/۱۱/۱۹۳۸ ئیمزا).

قسە ی خۆمان بێ، لەبەر ئەوه ی مامۆستا (نەجمەددین مەلا) زۆر بەوردی شیعرەکانی لە رۆژنامە و گۆڤارەکان بۆ شیخ نووری نەووسیو یە وه، لەبەر ئەوه ش کە لە کاتی چاوخشاندنم بەرۆژنامە و گۆڤارەکان زیاتر هەستم بەو هەڵانە کرد (۳).

(۳) بۆ غۆنە: شیعی (لە کوردستاندا کرانی) کە شیعی تکی وەرگێرداوه و لە دوو ژمارە ی رۆژنامە ی (ژیا ن) دا بلاق کراوه تەوه، کەچی مامۆستا (نەجمەددین مەلا) هەر دوو وەرگێرتانە کە ی بەیەک شیعی زانیرو و داو یە تی یە پال (شیخ نووری)، بەلام شیخ نووری وەرگێرتانی هەمان شیعی کە لە لایەن (زێوهر) وه وەرگێرداوه جیای کردۆتەوه. لەبەر ئەوه ش دەستنووسە کە لەبەر دەستی خوێنەراندایە، بۆیە نەکەوتە بەرورد کردن و پەراویز نووسین بۆ هەلەکان. ئەوه ندە نەبێ یە کسەر پشتم بەشیعی بەلاقراوه کانی نیو رۆژنامە و گۆڤارەکان بەست و کردم بەسەرچاوه ی باوهر پێکراو، چونکە ئەگەر بۆ ئەو مەبەستە خەریکی پەراویز نووسین بوو مایە. ئەوه دەبوایە چەندان لاپەرە رەش بکە مەوه.

بۆیه من زۆر پشتم بهو دهستنوسه نه به ست. به هر حال نهو دهستنوسه نه و نه دهش له سوود گه یاندن به دهر نه بوو که به ته و او ی به لاوهم نابێ، به لکو شیعره که ی که بۆ (نه حمه د به گی توفیق به گ) و تراوه، جگه له دهستنوسه کانی (نه جمه ددین مه لا) له هیچ دهستنوسیکی تریان له هیچ رۆژنامه و گۆناریکدا به رچاوم نه که وت، له به رنه وه ناچار بووم بۆ نهو شیعره یان بگه رتیه وه سه ر دهستنوسه کانی مامۆستا. نه مه له ولا به وستێ، له لایه کی تریشه وه زۆر شیعر ی بلاو کراوه ی شیخ نووری هه بوون، له کاتی بلاو کردنه وه یاندا هه ندێ وشه یان لێ گۆری بوون، وشه ی تریان له جیگه یان دانا بوو، به لام (شیخ نووری) به مه ره که بی سه وز چاکی کرد بوون و راسته که ی نووسی بوو. وه ک گۆرینی وشه ی (کور د) به (شه رق) له شیعره وه رگه ی راوه که ی (له کور دستاندا گرانی). یا خود به چیژی خۆی دهسکاری هه ندێ وشه ی کرد وه که بۆ خۆی به له بار تر و گونجاوتری بینیه.

سوودیکی تری نه م دهستنوسه له ئاماده کردنی نه م دیوانه دا نه وه به که (شیخ نووری) به دهسته خه تی خۆی سه شیعر ی خسته وه ته سه ری که شیعر ی (شه و) و (شه وێ بازی به بازیکی وت نه ی یار) و (چاوت که دوو میسراعی کوتیخانه یی...) بوون. له لاپه ره کانی دوایی ده فته ره که ش به دوو لاپه ره به مه ره که بی سه وز ژیا نی خۆی به دهسته خه تی خۆی بۆ مامۆستا (گیو) نووسی وه ته وه. مامۆستا (گیو) ی ش شیعره که ی که بۆ (مه لا فه ندی) نووسی وه به دهسته خه تی خۆی له و ده فته ره دا نووسی وه ته وه، چونکه کاتی خۆی (شیخ نووری) نه م لا وانه وه ی به هۆی مامۆستا (گیو) وه بۆ (عه زه ددین) ی کوری نار دو وه.

دهستنوسیکی تری مامۆستا (نه جمه ددین مه لا) م له لا بوو که بریتیه له (۲۲) لاپه ره، وا دیاره نه م چه ند لاپه ره به به شتی بو وه له که شکۆلێک و له و که شکۆله ده ره یتراره، نه م به شه لاپه ره (۱۵ - ۳۶) ی نه و که شکۆله ی گرت وه وه ک له سه ر لاپه ره کانی ده فته ره که نوو سرا وه، نه م دهستنوسه نه م شیعرانه ی تیدا نوو سرا بو وه: (عه سه که ر)، (پوتبه ی عه زه مه ت لایقی زاتیکه بزانی)، (شین بۆ سالی ۱۹۲۶ م)، (له سه ر نیوه به یتیکی یا وز سولتان سه لیم)، (مرثیه بۆ عه بدولکه ریم به گ حاکمی موئفه رید سالی ۱۳۴۸ هـ)، (دل)، (مه دحی مه سه ر یفی سلیمانی نه حمه د به گی توفیق به گ).

دهستنوسیکی تری مامۆستا حه وت لاپه ره بوو^(۴)، نه مه شیان له که شکۆلێک جیا کرابو وه. نه م دهستنوسه نه م شیعرانه ی لای خوا ره وه ی تیدا بوو: (عه سه که ر) و (وقت

(۴) نه م دهستنوسه یان به هۆی کاک (عه بدولرهبیب یوسف) وه ده ستم که وت.

ارشادست) و (نومیدی زه‌مانه، ئەمه‌لیکه به‌د و بێ سوود) و (کوردي په‌تی: شاره‌زوور تاکو بلایی جێگه‌یه‌کی...) و (ئه‌له‌سه‌فه‌ی نووری: نابێ موونه‌وهر به‌گولێ یه‌خه‌یی چاکه‌ت)، له‌گه‌ڵ شیعی (تالعی کوردي به‌ده‌خت).

که‌شکوڵێکی دیکه‌ی نه‌جمه‌ددین مه‌لا که له‌ ئه‌رشیقی د. مارف خه‌زنه‌دار پارێزرا بوو به‌ناوی (سۆزی نیشتمان)، ژماره (١١٤٥) ی له‌سه‌ره و ساڵی ١٩٤٥ نووسراوه‌ته‌وه. ئەم شیعرانه‌ی شیخ نووری له‌ لاپه‌ره (٤٠٢ - ٤١٠) یان له‌و ده‌ستنوسه‌دا گرتوه‌ و ئەم شیعرانه ده‌گرنه‌ خو: (وا به‌هاره‌ات و هه‌وا غالیه‌...) و (ئه‌ی بادی سه‌با په‌یکی خه‌یالاتی نه‌دیبان) و (وه‌لامی زیوهر بۆ نه‌و شیعه‌) و (شین بۆ شیخ عه‌زیزی بۆی).

ده‌ستنوسیکی تر به‌مه‌ره‌که‌بی سه‌وز نووسرابوو، قه‌واره‌که‌ی له‌ ده‌فته‌ریکی به‌ریاخه‌ڵ گه‌وره‌تر بوو، به‌ده‌سه‌خته‌ی شاعیر نووسرابوو. ئەم ده‌ستنوسه‌ش یه‌کیکه‌ له‌و ده‌ستنوسانه‌ی بۆ (گیوی موکریان) ناردوه. نامه‌یه‌کیشی له‌ دوا لاپه‌ره‌ی ئەو ده‌ستنوسه‌ له‌ ساڵی (١٩٤٢) دا بۆ مامۆستا (گیو) نووسیوه، هه‌ر له‌و نامه‌یه‌دا ده‌لتی ئەم ده‌ستنوسه‌م ناو نا (توحفه). ئەم ده‌ستنوسی (توحفه) یه‌ بریتییه له (٢٠) لاپه‌ره. چوارینیکی و ده‌ پارچه‌ شیعی گرتوه‌ته‌ خۆیه‌وه، که نه‌مانه‌: چوارینیکی به‌ناوی (نووریکه‌ که دیده‌ حه‌ددی بیینی نییه) له‌گه‌ڵ شیعی: (شیوه‌نی ناوهره‌حمانی خالۆزای، به‌هار، به‌هار، بۆ دۆستیکی قه‌دیمی خۆی نووسیوه، سلیمانی چ خۆشه‌ نه‌وبه‌هاران، هاو‌زبانم زبانی منه، ساقیا مه‌ی بیته‌ تیکه‌ڵ به‌زمه‌ بادی نه‌وبه‌هار، ئاده‌میزاد، گردی سه‌یوان، ئەی پۆچی په‌وانم مه‌به‌ له‌م وه‌زعه‌ مکه‌ده‌ر).

له‌ ناو ده‌ستنوسه‌کانی کۆری زانیاری عێراق - ده‌سته‌ی کوردي - ده‌ستنوسه‌کانم پشکنی و چهند ده‌ستنوسیکی ره‌شنوسی شاعیرم ده‌ست که‌وت، ئەم ده‌ستنوسانه له‌سه‌ر چهند کاغه‌زێکی خو‌رشیدی نووسرابوو. که سه‌ره‌تای نووسین و دامه‌زراندنی شیعی (بۆ میژوو) بوو، هه‌روه‌ها له‌ ناو ئەم ده‌ستنوسانه‌دا که له‌ کاتی خۆیدا کۆری شاعیر پێشکه‌شی کۆری زانیاری کردوه، ده‌ستنوسیکی تری شیعی (له‌ خه‌وما) م بیینی که به‌مه‌ره‌که‌بی سه‌وز له‌ ده‌فته‌ریکی بچکو‌لانه‌ی به‌ریاخه‌ڵ نووسرابوو. له‌ راستیدا له‌ ناو ره‌شنوسی ئەم ده‌سه‌خته‌تانه‌ی شاعیر ته‌نیا ره‌شنوسییکم به‌رچاو که‌وت که له‌ ده‌ستنوسه‌کانی لای خۆمدا نه‌بوون، که ئه‌ویش شیعیکی موسته‌زادی بێ ناوونیشانه، به‌لام له‌به‌رئه‌وه‌ی نوسخه‌ی پاکنوس کراوی ئەم شیعه‌رم ده‌ست نه‌که‌وت، بۆیه‌ خسته‌مه

دهستنوو سیکی تر که به دهه سه خه تی شاعیر نووسراوه، بریتییه له دهفته ریکی دوو سه د
 لاپه رهیی، که دوا پاکنوو سی هه ندی له و شیعرانه یه تی که له دهستنوو سی (که لاپه زان) دا
 هه بوون، ئەم دهستنوو سه (۹۰) لاپه رهیه. نووسینه وهی ئەم شیعرانه بۆ چەند مانگی بهر له
 مردنی دهگه ریتیه وه، له سه ره رگی ناوه وهی نووسراوه (به رگی دووهم). به لایمه وه ئەم
 دهستنوو سه زۆر جیگه ی متمانه بوو، بۆیه شیعره کانیم یه کسه ره خسته بهر پر وه - متن - ئەم
 شیعرانه ش بریتین له: (له خه وما، ۱۴ ی ته مموز ۱۹۵۸، ۱۴ ی ته مموز، بۆ میژوو، گرتنی
 شیخ له تیف، ناچم بۆ به غدا، بۆ بیکهس). (به رگی یه که می) ئەم شیعره پاکنوو س کراوانه
 که شاعیر گه یشتوو ته دوا دارشتیان زۆری بۆ گه رام نه مدۆزییه وه.

کۆمەلەئى بەرھەمى نادىارى شېخ نوورى

پىراسكەى شىعرى توند گرى دراو
لە ترسى گەپان، لە كون ناخراو
بىرى ئازادى و وتارى نووسراو
لە كونه مشكى قوولا ھەلگىراو

شېخ نوورى

نەمە ھەستى شاعىرىكە، شېخ نوورى لە ترسى زەبر و زەنگى سىستى پادشاھىتى، بەرھەمىكى زۆرى بوو تە خۆراكى مشك و لە ژىر گلا رزىون. گەواھى شاعىرىكە، مەرگى زادەى فېكر و ئەندىشەى خۆى بىنىو و بەدەستەكانى خۆشى ناشتوونى. يان لە نزىكەو ھاگای لە دەيان چىرۆكى لەناوچوون و فەوتانى بەرھەمى ھاوړى شاعىرەكانى ھەيە. ئەو تە ماموستا (كامەران موكرى) دەلى: (ماموستا شېخ نوورىش بىگومان زۆر شتى و اسەير و (بەئەندىشەى) بەسەر ھا توو، و ئەو بەيتانە ھەستى خۆى و ئىمەمانانە) ^(۱) راستە (شېخ نوورى) كە ھىشتا لە ژياندا بوو بەرھەمى فەوتاو، بەلام لە دواى مردنىشى بەرھەمىكى زۆرى بى ناز كەوتوون و تەپوتۆزى بىنازبىيان لەسەر نەتەكىنراو، بۆيە بەشىكى گىرنگى ئەو بەرھەمانەى يان فەوتاون يان پەرشوبلاون و لەبەر دەستدانىن. لە نەجمى ئەو سۆزاغ و گەپانەى كىردوومە بۆ دەستگىركردنى شىعر و بەرھەمى (شېخ نوورى) گەيشتمە سەر ئەو پايەى كە ئەو شاعىرە جگە لەوەى بەروبوومىكى شىعرى زۆرى لى و ن بوو، كۆمەلەئى بەرھەمى بەنرخىشى ديار نىيە. ئەو بەرھەمانەش بەلگەى ئەو ن كە شېخ نوورى خاوەن تاقىكردنەو و بەھرەيەكى بەپىت و دەولەمەند بوو و لە پال ئەو شەو پۆشنىرىكى گەورەى سەردەمى خۆى بوو. سەربارى ئەو بەھرە و توانستە سروشتىيەى لەو پياوودا ھەبوو، مەزىنىكى تا بلىنى جەرگ سۆز و بەھىمەتەش بوو لە ئىشكردن و خۆ پىگەيانندا، چونكە زوو ھەستى بەو كىردو، ئەو مىللەتەى ئەو يەكەكە لە پۆلەكانى، مىللەتەىكى بى پشتيوان و بى كەس و پاشكەوتوو، لەبەر ھەندى وىستوويەتى وەك عادەتى زۆر پۆشنىر و موونەوهرى ئەو سەردەمە، بەھرەى خۆى لە زۆر بوارى پۆشنىرىدا

(۱) ھۆنراوئى نوورى شېخ سالىح - چاپخانەى كامەرانى سلېمانى - ۱۹۵۸ پېشەكى ل ۹.

تاقی بکاتهوه. به تهنیاش نه یو بستووه ئیشه که ی دهیکات خو له قهره دان و تاقیکردنه وه
 بیت و بهس، به لکو وهک شوین پی هه لگرتیکی رۆشنبیری نه و سه رده مه، ههستی به زۆر
 که موکورتی و کون و که له بهری رۆشنبیری و نه ده بی کردووه و به دلسۆزییه وه دهستی بۆیان
 بردووه و پچه یانی شکاندووه، چونکه هه موو لایه نه کان دهق و مۆر نه شکاو بوون، بۆیه
 ده بینین له زۆر له و بوارانه دا کارامه و دهست رهنگینه هاتووه ته کوپ و مهیدانه وه.

نهم شاعیره به جارێ چه ند ئیشیکی پاپه راندووه، بۆیه ده کری سهره رای
 شاعیرایه تییه که ی وهک وهرگیتپ و وهک پۆژنامه نووسی قوناغیکی ناسکی کوردستان،
 وهک یه که م په خه گری تیۆری، وهک هه لگری ئالای بیرى نوێ و وهک نووسه ری سیاسى،
 وهک شانۆنوس و ناماده کارى ئۆپه ریت، وهک زمانزان و نووسه ری پێژمان، وهک یه کییک
 له شوپه سوارانى بواری شیعری درێژ و چیرۆکه شیعر و سروود، چی له دهست هاتبێ
 درێغی نه کردووه. له پیناوی پیتشکه وتنی میلله ته که ی و بلاوکردنه وه ی بیروبا وه ی
 نوێخوازی و پیتشکه وتنه خوازان له کوردستاندا، تا نه میش وهک میلله ته سه رازاد و
 سه رفرازه کانی دنیا له په وتی شارستانیته دوا نه که وئ. به هه ر حال به م ده موده سه ته
 مه به سه تم نییه له وه به ره جوړاو جوړانه ی شیخ نووری بکۆلمه وه، چونکه لیکۆلینه وه ی
 به شیک له م به هه رانه م خسته ووه ته به رگی دووه می ئهم به ره هه مانه ی شیخ نووری، که له
 وتاره کانیدا به پروونی بیروبا وه ی خوێ خسته ووه ته روو. ئه وه ی لیته دا مه به سه تمه
 ده ستنیشان کردنی ئه و کۆمه له به ره هه مه به رخانه ی شاعیره، که له دوا ی مردنی خوێ که س
 ده رباره ی چاره نووسیان هه یچ نازانی، ته نهاته بنه ماله ی شاعیریش نازان ئه و ده ستنوس
 و به ره هه مانه که وتوونه ته لای کئ. منیش نه گه رچی سه رو سۆراغیکی زۆرم کرد نه گه یه شته
 نه عجامیتک. له و به روایه شدام نازاد کردنی ئه و به ره هه مانه له زیندانی تاریکی،
 زیندوو کردنه وه ی که له په وری ئهم شاعیره یه و به ته وای به ره هه و رۆشنبیری و شوین و
 پایه ی له لاما ن روون ده بیته وه. ئیستاش با بزانی ئهم به ره هه مه ون به وانه کامانه ن.

* له بواری وهرگیتپاندا (شیخ نووری) به رگی یه که می کتیبی (کورد و کوردستان) ی
 (مه ردوخ) ی وهرگیتپا وه. مامۆستا (هه ردی) ده لئ: (من ئه و کتیبه م له سالی
 ۱۹۵۷) دا دیوه و ما وه یه ک له لام بوو. له دوا ییدا دامه وه به شیخ نووری) شیخ
 جه نابی کوپه گه وه ی شاعیر و ههروه ها شیخ هه سیبی کوپ شیخ نه حمه دی شیخ غه نی
 به شیکیان له و وهرگیتپانه خوێندووه ته وه و ناگیان له وهش هه یه که وهرگیتپانه که ی ته وای
 کردووه. واته وهرگیتپانه که ی ته واهه. کاک (جه مال موفتی) یش ده لئ: [له سالی

(۱۹۵۷) دا من به شیکم لهو کتیبه له سهر ته کلیفی خوی نووسییه وه. ئەو کتیبه ی له فارسییه وه وەرگێرا بوو، زۆر له گه لیدا هیلاک بوو بوو). کاتی وەرگێرانی ئەم کتیبه له لایهن (محهمد فیدا) وه که وتوو ته بازاره وه وتوو ته: وەرگێرانه که ی ورد نییه و بگره له ئەمانه ته به دووره). وا دیاره ئەم وەرگێرانه ئەم دهست و ئەو دهستی زۆری کردوو وه له دوايشدا له لای که سێ ماوه ته وه که جارێ مه علوم نه بووه کتیبه؟!

* ههر له بواری وەرگێراندایه زمانی فارسییه وه، کتیبیکی دهبارهی (شاعیرانی فارس) ناماده کردوو. وه که مامۆستا (محهمد سالح دیلان) ده لێ: (ده فته رێکی دوو سه د لاپه رهی بوو، بریتی بوو له ژيان و به سه رهات و کۆمه لێ شیعری (شاعیرانی فارس) له گه ل لیکۆلینه وه یه کی تیرو ته سه ل ده بارهی شیعه رکانیان. شیخ نووری ده یزانی من حه ز له شیعری هه ندێ لهو شاعیرانه ده که م، به تاییه تی شیعری که لیمی هه مه دانێ، بۆیه هینای بۆ من تا بیخوێنمه وه) دوا ی بیستنی ئەم قسه یه له مامۆستا (دیلان) که و ته هه وāl پرسین و عه وāl بوون به دوا یدا، به لām نه گه یشتمه هه یچ نه فجامێک، که کاک (جه مال موفتی) یشم بینی و باسی ئەو ده ست نووسه م لا کرد، نه ویش له لای خۆیه وه ئەوه ی دوو پات کردوو و وتی: (له سالێ ۱۹۵۷) ئەم ده فته ره م دیوه و شیخ نووری به ته ما بوو لهو ساله به دوا وه دیراسه له سه ر کۆمه لێ شاعیر بنووسی و شیعه رکانیان وەرگێرێ، له راستیدا ئەوه نه دی من نا گام لیتی بێ شیخ نووری به نیسه به ت نا وه ندی رۆشن بیری ئەوسا له هه موویان پیشکه و تووتر بوو، مو تاله عه ی زۆری ده کرد و نا گای له ئەده بی تورکی و فارسی بوو، ئەو ده فته ره شم له لا بوو و له سه ر ته کلیفی خوی به شیکم بۆ نووسییه وه).

* شیخ نووری له نامه یه کدا که بۆ مامۆستا (عه لئه دین سه جادی) نووسیوه و ده لێ: (نامه که تانم وەرگرت لیم عایه ن بوو ئەده بیاته که تان زۆر جوان خوێندۆ ته وه، به رانه ر به و زه حمه ته تان سوپاسی بێ پایانتان پیشکه ش ئەکه م)^(۲). که نامه که م له مامۆستا (عه لئه دین) وەرگرت، داوا ی روونکردنه و شه م لێ کرد ده بارهی ئەو ئەده بیاته ی بۆی نار دووه بیخوێنیت ته وه، وتی: (کاتی خۆی شیخ نووری پیش ئەم نامه یه ده فته رێکی دوو سه د لاپه رهی بۆ ناردم که ده بارهی عه رووز و ره وانه یێ نووسی بووی، نموونه کانی له شیعری کوردی بوون. له راستیدا ئەم پیا وه له عه رووز زۆر مه ته به حیر بوو.

(۲) بڕوانه نامه ی سییه م که له پاشکۆی ژماره (۱) ی ئەم کتیبه دا بلاو کراوه ته وه.

شاره‌زاییه‌کی ته‌واوی له‌م باب‌ه‌ته‌دا هه‌بوو، به‌لام چونکه‌مه‌وازیع بوو، بۆ منی ناردبوو سه‌رنج و تیبینی خۆمی بۆ بنووسم و پاشان پێشه‌کییه‌کی بۆ بنووسم تا له‌ چاپی بدات. له‌ کاتی‌کدا من له‌ چاو نه‌و شاره‌زاییه‌کی نه‌وتۆم له‌ عه‌رووز نه‌بوو. ئیتر نه‌و ده‌فته‌ره‌ ماوه‌یه‌ک له‌ لام مایه‌وه و له‌ دواییدا بۆم نارد‌وه‌هه‌ سلیمانی. جا نازانم چی لێ کرد و چی لێ به‌سه‌ر هات؟!.

* (شیخ نووری) و‌تویه‌تی: (ته‌بعی مو‌تیعیه‌تی زۆر ته‌سادوفی کرد‌وه‌هه‌ له‌گه‌ڵ مه‌رحووم نه‌حمه‌د موختار به‌گی کوری عوسمان پاشادا هه‌ر نه‌و مه‌سه‌ره‌عیکی و‌توه‌هه‌ منیش نیوه‌که‌ی تر. نه‌سه‌رتکیان هه‌یه‌ به‌ (نشر) ده‌ره‌ق به‌ده‌ستووری نه‌ده‌بیاتی کوردی له‌ ته‌واو بوون دایه‌). نه‌مه‌شم له‌و ده‌ست‌نووسه‌ی مامۆستا (گیوی موکریان) راگو‌یزاوه‌، که‌ یه‌که‌سه‌ر له‌ ده‌می خۆی وه‌رگرت‌وه‌، بۆیه‌ش را‌ناوی قسه‌که‌ری تێدا‌یه‌، به‌لام داخه‌که‌م نه‌و شیعرانه‌ی که‌ له‌گه‌ڵ (نه‌حمه‌د موختار جاف) دا و‌توونی ده‌سمان نه‌که‌وتن، نه‌و نه‌سه‌ره‌ش که‌ به‌ (نشر) ده‌ره‌ق به‌نه‌ده‌بیاتی کوردی نووس‌ی‌ریانه‌ و له‌ ته‌واو بوون دایه‌ دیار نییه‌. می‌ژووی نه‌و ده‌ست‌نووسه‌ش (۱۲/۱۲/۱۹۴۲) ی پێت‌ویه‌.

* له‌ (۱۴/۹/۱۹۸۲) دا له‌ ماله‌وه‌ سه‌ری مامۆستا (مه‌حمه‌د مه‌ولود مه‌م) دا ده‌رباره‌ی شیخ نووری که‌وتینه‌ گه‌فتوگو‌کردن و‌تی: (له‌ گه‌لاله‌ کاتبی ناحیه‌ بووم، نه‌ویش مو‌دیر ناحیه‌ بوو، زۆریه‌ی شه‌وان له‌گه‌ڵ یه‌که‌تر دا‌ده‌نیش‌تین. شیخ نووری له‌ قسه‌کانیدا دیار بوو ژبانی رۆشنبیری تورک زۆر کاری تیکرد‌بوو. زۆریش هه‌زی له‌ شاعیریکی تورک ده‌کرد که‌ ناوی (جه‌ناب شیهابه‌دین) ه‌. (۳) نه‌و کاته‌ (شیخ نووری) ده‌فته‌ریکی پانی حیساباتی له‌ لا بوو، کو‌مه‌لێ شیعی تێدا نووس‌یب‌وه‌وه‌، نه‌و ده‌فته‌ره‌ی دا به‌من بی‌خو‌ینمه‌وه‌ و بی‌رو‌پای خۆمی له‌سه‌ر ده‌ربێرم. وه‌ک بیرم بێ شیعی‌ریکی تێدا بوو به‌ناوی: (ده‌بی به‌وه‌زیر نابی به‌پیاو) (۴) که‌ حیکمه‌تییکی فارسی بوو کرد‌بووی به‌ شیعر. له‌گه‌ڵ شیعی (په‌پوله‌) و (ژیانی ئاده‌میزاد) م له‌ بیره‌. دوا‌ی ماوه‌یه‌ک نه‌و ده‌فته‌رم دایه‌وه‌ خۆی.) نه‌م ده‌ست‌نووسه‌شمان ده‌سگیر نه‌بوو.

* بۆ پرس‌یار و‌ سۆزا‌گر‌دن ده‌رباره‌ی شیعر و‌ ژبانی (شیخ نووری) ده‌بوا‌یه‌ په‌نا بی‌مه‌ به‌ر که‌سیکی وه‌ک مامۆستا (نه‌حمه‌د خواجه‌)، که‌ له‌ لایه‌که‌وه‌ هاو‌نشین بووه‌ و له‌

(۳) دوو کوری به‌و ناوه‌وه‌ ناو ناوه‌.

(۴) نه‌مه‌ یه‌که‌یکه‌ له‌و شیعرانه‌ی، ده‌ستم نه‌که‌وت‌وه‌.

سهردهمیکدا زۆر بهیه‌که‌وه بوون، له لایه‌کی تریشه‌وه خزمایه‌تییان له‌گه‌ڵ یه‌کتردا هه‌یه. که‌ چوومه‌ لای و باسی پرۆژه‌که‌م بۆ کرد و هه‌والی ده‌ستنوس (شیخ نووری)م لێ پرسی وتی: (له‌ کاتی خۆیدا زۆریه‌ی ئیواران به‌یه‌که‌وه‌ بووین و به‌زۆری کاتمان به‌یه‌که‌وه‌ راده‌یوارد. نووری که‌ شیعرێکی تازه‌ی ده‌نوس، دوا‌ی ئه‌وه‌ی بۆی ده‌خوێندمه‌وه، ده‌فته‌ریکی به‌ریاخه‌ڵم هه‌بوو له‌و ده‌فته‌ره‌دا به‌شیخ نووری-م ده‌نوسییه‌وه. وای لێ هات ئه‌و ده‌فته‌ره‌م به‌ده‌سخه‌تی خۆی پر کرده‌وه. له‌ دوا‌ییشدا هه‌ر شیعرێکی ده‌ستنوسی خۆی یا نامه‌یه‌کی که‌ بۆمی ناردبوو هه‌موویم خستبووه‌ دووتوێ ئه‌م ده‌فته‌ره‌ چکۆلانه‌یه‌ و له‌گه‌ڵ ده‌ستنوسه‌کانی (خواجه‌ فه‌ندی) باوکم و کۆمه‌لێ ده‌ستنوس و کتیی ده‌گه‌من و دانسقه‌ی تره‌ڵم گرتبوون. له‌ سالی (١٩٧٤)دا به‌هۆی بارودۆخی ئه‌و کاته‌ سلیمانیم به‌جێ هێشت. ئه‌مه‌ش وای له‌ خوشکه‌ - نه‌زیره‌ که‌ریم - کردبوو که‌ ئه‌وسا (به‌رپوه‌به‌ری) کتیی‌خانه‌ی مۆزه‌خانه‌ بوو، که‌ له‌ رووی دلسۆزییه‌وه‌ بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و ده‌ستنوس و کتیبانه‌ نه‌فه‌وتین و له‌ کتیب‌خانه‌ی ناوبرا‌دا بیانپاریزی، هاتبوو له‌ ماله‌وه‌ ئه‌و کتیب و ده‌ستنوسانه‌ی بردبوو و له‌وێ سجلیکی تایبه‌تی بۆ ناوی کتیب‌ه‌کان و ده‌ستنوسه‌کان کردبووه‌وه‌) من که‌ ئه‌و قسانه‌م بیست یه‌کسه‌ر چوومه‌ لای (نه‌زیره‌ خان) که‌ ئیستا فه‌رمانبه‌ره‌ له‌ - په‌روه‌رده‌ی سلیمانی - تا وه‌ک شاره‌زایه‌ک له‌ شوێنی ئه‌و کتیب و ده‌ستنوسانه‌ یارمه‌تیم بدات. خوشکه‌ (نه‌زیره‌) به‌ده‌نگمه‌وه‌ هات و ته‌له‌فۆنی بۆ یه‌کێ له‌ فه‌رمانبه‌ره‌کانی مۆزه‌خانه‌ کرد، ئه‌وه‌ی پێ راگه‌یاند ئه‌و ده‌ستنوس و کتیبانه‌ی له‌ کوێ داناوه‌ و چۆن له‌ سجلیک ناویانی نووسیوه، ئنجا داوای لێ کرد ئه‌و سجله‌م بۆ ده‌ربه‌یته‌ی و بیدا به‌ من سوودی لێ وهریگرم. که‌ چوومه‌ ئه‌وێ کابرای فه‌رمانبه‌ر چونکه‌ چاک ده‌یزانی ئه‌و ده‌ستنوس و کتیبانه‌ (لرف)یان لێ دراوه‌ و له‌ ده‌ست یه‌کیک له‌ کۆنه‌ فه‌رمانبه‌ره‌کانی لای خۆیان رزگاری نه‌بووه، که‌ هیوایه‌تی - لرف - لێدانی کتیب و ده‌ستنوسی کردوه‌ به‌پیشه‌ی خۆی، بۆیه‌ دوا‌ی چاو و پراو کردن و هه‌ندێ هێتان و بردنی سجله‌کان وتی: (کاکه‌ شتی وامان لا نییه‌)!!

دوا‌ی ئه‌وه‌ جاریکی تر چوومه‌وه‌ لای مامۆستا (ئه‌حمه‌د خواجه‌) وتی: (من دوا‌ی گه‌رانه‌وه‌م داوام لێکردنه‌وه، ئه‌و ده‌ستنوس و کتیبانه‌م بۆ بگێترنه‌وه، به‌لام وا دیار بوو هه‌ر ئه‌وسا بردبوویان). ون بوون و نه‌مانی ئه‌و چه‌ند ده‌ستنوسه‌ له‌ کتیب‌خانه‌ی ناوبراو ئه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نی که‌ له‌ مه‌ولا که‌س پر‌وای به‌فه‌رمانبه‌رانی ئه‌و کتیب‌خانه‌ نه‌میته‌ و هیچ کتیب و ده‌ستنوسیکیان نه‌دات. له‌ کاتیکدا ئه‌و ده‌ستنوسانه‌ که‌ ده‌بته‌ مولکی

کتیبخانه یهک نابئی به هیچ جوریک بدرینه دهست کهس و نهوهی که زۆر پتویستی پتیا
 هه بئ بۆی ههیه به (فووتوکۆپی) وینهیان بگریتهوه و بیگه پتیتسهوه بۆیان و
 به نه مانه تیشسهوه ئامازه پۆ سه رچاوه که ی بکات. نه مانئ ئه وه دهستنوسانه شیوهیه کی
 ره وای تیدا نابینم، بۆیه هه ر کاتئ له هه ر کونیکه وه سه ر هه لیده ن، من مه سه له که
 ده خه مه (دادگا) وه تا له مه ولا کتیبخانه کان ریزی که له پووری کورد بگرن و بازرگان و
 مافیاکانی نه ده بی کوردیش، به م شتوازه نا په وایه ته سه روف به که له پووری کورده وه
 نه که ن.

* مامۆستا (نه جمه ددین مه لا) که له کاتی خۆیدا به پاره به ده سه خه ته خو شه که ی خو ی
 به ره مه می شاعیرانی ده نووسییه وه. یه کئ له وانه (شیخ نووری) بوو که وه ک چه ند
 براده ریک ده لئین له ده فته ریکی دوو سه د لاپه ره یی به ره مه میکی زۆری شیخ نووری
 نووسییه وه، و تیشیان په نگه ئه وه ده ستنوسه که وتبیته لای مامۆستا (شیخ محمه دی
 خا ل) و هه وائی ئه م ده ستنوسه م لئ پر سی وتی: (من نه مدیوه و نازانم که وتووه ته لای
 کئ). دوا ی ئه وه ش له زۆر که سی تر پر سیاری ئه وه ده ستنوسه م کرد، به لام هه ر ده ستم
 نه که وت^(۵).

(۵) سه ره رای ئه وه ده ستنوس و ده فته رانه ی که له سه ره وده دا با سمان کردن، ئه وه نده ی من بزانم چه ند
 شیعه ریکی تری (شیخ نووری) گووم بووه و جارئ چه ندی هه ول م دا ده ستم نه که وتن، له وانه شیعه ریکی
 که له سالی (۱۹۲۵) دا شیخ نووری دا وای کۆمه له شه تلئیکی له مه لا خالیدی مه حوی کردووه، که
 مه لا خالید له خانه قا که ی (مه حوی) دا بایه خی زۆری به گول و شه تل داوه. کاتئ که سه ر له ئیواره ی
 پۆژی ۱۹۸۱/۹/۲ له گه ل کا ک (که مالی ره می مه لا مارف) چوینه لای مامۆستا (شیخ محمه دی
 مه حوی) پتئ را که یاندم که وای شیعه ره که نه ماوه، نه که رچی خو ی شیعه ره که ی بینیه و ئه م دیره شی له بیر
 ما بو بۆی خو ئندینه وه. (گولئ مینا و جو ری و شه سته ر و شه و بۆ ره فیه قم بئ). که به مامۆستا
 (نه خۆل) م وت سه د و ئه وه نده شیعه ری شیخ نووری-م ده ست که وتووه، وتی: (من له و به وایه دام شیخ
 نووری زیاتر له حه وت سه د شیعه ریشی هه بو بئ).

شيعری شيخ نووری له ديوانی (بيخود) دا

له کاتي ناماده کړدنی ديواني (شيخ نووری) چند دهستونوسیکم له بهر دهستدا بوون، له ناو نهو دهستنوسانه دا چند شيعریکم که وته بهرچاو، پيشتر له ديواني (بيخود) دا بينيېوومن، بويه بو ساغکردنه وې نه چنده شيعره، ههول ددهم له سهریان بوهستم و ههلوپسته يه ک بکه م تا روښنایی زياتريان بخمه سهر. لهو بروايهش دام نه من و نه کاک (محمدهدی مه لا کهريم) که سهرپهرشتی له چاپدانی نه دیوانه ی کردوه مه بهستیکمان هه بی، جگه له وې به هه موو لایه ک ههول بدهین راستی بپیکین و نه م جوړه گری کویرانه بکه پنه وه تا بهرهمی هر شاعیریک بچيته وه لای خاوه نه راسته قینه کی خویه وه. کاک (محمدهد) یش هر نهو مه بهسته ی هه یه، بويه له کوتایی نهو وتاره ی دهریاره ی (دلاوهران) وه نووسیویه تی ده لتي: (هیشتا مه سه له که پتوستی به لیکولینه وې تره و نه بی زياتری له سهر بنووسری).

شيعری يه که م که دراوه ته پال ماموستا (بيخود) پارچه شيعری (دلاوهران) ه. که له لاپره (۱۳۶ - ۱۴۰) ی ديوانه که دا بلاوکراوه ته وه. به لگه ی سهره کی به هی (بيخود) زانینی نه م شيعره پشت به ستنه بهو رایه ی ماموستا مسته فا سائب (۱۹۰۴ - ۱۹۸۱) که بو کاک (عبدالپرحمان موفتي) نووسیوه و ده لتي: (له سالی ۱۹۲۲) له که رکوک قوتابی بووین، به یانیان به تورکی گوزانیان پی نهو تین. بیستم که جه نابی (بيخود) ته شریفی هاتوه بو که رکوک، چوومه خزمه تی له (به رته کیه)، وه له دوی به خیره اتن عه رزم کرد لیره به تورکی گوزانیان پی نه لتي، نهویش فهرمووی جا مسته فا چیت نه و؟ وتم: قوربان سروودیکمان به کوردی بو دابنی هه تا ئیمهش له بهری بکه یین. فهرمووی باشه، به یانی وهره وه تا سرووده که بهری. به یانی چوومه وه خزمه تی نه م (سرووده ی فهرموو بو) خوتندییه وه بوم، منیش ره وانم کرد و بردم بو قوتابخانه وه به قوتابییه کورده کانم ره وان کرد. (خویشی نوسخه یه کی نارد بو سلیمانی بو شيخ نووری شيخ صالح که له روژنامه کاندلاوی بکاته وه). ننجا قوتابخانه کان هه موو بردیان و قوتابییه کان له بهریان کرد. سرووده که له سلیمانی بلاوکرایه وه و ناوی شيخ نووری-یان له سهر دانابوو، وه له کتیبی (گوزانی کوردی) دا به ئیمزای (م. نووری) بلاوکراوه ته وه. نه م سرووده له سهر

ئاوازی (دیشب که مرا وضع وطن در نظر آمد) تهوتری) جارّی با له پیتش هه موو شتی کدا و پیتش تهو هیج به لگه یه ک بهیتمه وه ده موو ههنگاو ههنگاو له سهر تهو قسانه بوهستم و موناقه شه یان بکه م. له دواییشدا دیمه سهر دوو وتاره که ی کاک (محه مه دی مه لا که ریم) که دوا به دوا ی له چا پدانی دیوانه که بلاوی کرد و ونه ته وه^(۱) ئنجا خاسیه ته کانی ته م شیعره باس ده که م، تا له گه ل خاسیه تی شیعری هه ر شاعیره یان به راوردی بکه م.

له پیتشه وه که ماموستا (مسته فا سانیب) ده فهرموو: (له سالی ۱۹۲۲ له که رکوک قوتابی بووین) وه ک کاکه (حه مه) له سهر قسه که ی (کاکه ی فله للاح) ئاماژه ی بو کرد و وه، ته م شیعره له ته سلدا له ژماره (۲۱) ی رۆژنامه ی (ژیانه وه) سالی (۱)، (۲۴) ی شه عبان ۱۳۴۳، (۱۹) ی مارتی ۱۹۲۵ دا و پاشماوه که ی له ژماره (۲۲) ی سالی (۱)، (۱) ی رهمه زان ۱۳۴۳، (۲۶) ی مارتی (۱۹۲۵) دا بلاو کراوه ته وه، که ته م شیعره ناوی (ئینتیباه) ه و به په خشان له فهره نسویه وه، له لایه ن ماموستا (مه محمود جه وده ت) وه کراوه به کوردی و خو ی له م باره یه وه ده لئ: (بینانه عه له یه ی ده رحق ته م گۆرانییه که گۆرانی (عه زیمه ته) نه ختی عه رزی مه علومات به لازم ته زانم. ته م گۆرانییه له ته رف ژنه فرانسزیکه وه که ناوی (ماری ژوزه ف شه نی) یه وه وتراوه و له ناو فرانسزه کاندایه وه به گۆرانییه کی زۆر مه رغوب و مه شهووری میللی. به نده که خویندمه وه ته م مه وزووعه م وه ک فه وه رانی حسیاتیک...) تا ته لئ: (فیکری مونه زیمه که ی که ته ساس ته شکیل ده کا به نه زه ر ته حوالی روحیه و ته مایلاتی خو مانه وه نه ختی هه لمگیریه وه، به مقه دیمه که یه وه عه رزم کرد. له ته رجومه کردنی عه رزی ته سلیشم ته گه ر یه کئ له شاعیره کانمان مه وزووعه که ی لا چابوو به زمانی خو مان نه زمی بفه رموو، تا کو له ته رف مناله کانی مه کته به وه به گۆرانی بیژرئ. لام وایه ته م هیمه ته هه موو هاوخوین و هاوزمانان خوشحال ده کا). میژووی بلاو کردنه وه ی ته م په خشان له رۆژنامه ی (ژیانه وه) دا ته وه ده رده خات که ته م میژووه ی خوالی خوشبوو (مسته فا سانیب) باسی لیوه ده کات له گه ل یه کتردا یه ک ناگر نه وه، چونکه سالی بلاو بوونه وه ی په خشانه که (۱۹۲۵) ه، که چی ته م ده لئ: (له

(۱) پروانه رۆژنامه ی (بیری نو) ژماره (۶۶) ۱۹۷۳/۹/۲۶ وتاری: دیسانه وه له باره ی شیعری (دلاوه ران) وه. هه روه ها گۆفاری برایه تی ژماره (۱) سالی (۱) خولی دووهم. نووسینی (محه مه دی مه لا که ریم).

سالی ۱۹۲۲ له که رکوک... پيش نهم ميژوودش په خشانه که له هيچ شونښکدا بللو نه کراوه توه، بڼگومان بيري شيعره کهش هر له و په خشانه ووه وهرگير اووه. هر بؤ نه و مه به سته له گهل کاک (جه مال موفتي) چووينه مالي کاک (عه بدولر حمان موفتي)، داواي ده ستنوسوي نه و شيعره لم لي کرد، به ده سخته ماموستا (بيخود) نووسرايسته ووه. چونکه نه و زووتر پتي راگه ياندم که هه موو شيعره کاني ماموستا (بيخود) ي به ده سخته خوي له لايه و لاي خوي پاراستووني، به لام خوي له داوايه کهم بيده نگ کرد. که وتاره که ي کاک (حه مه ي مه لا که ريم) م بيني بؤم دهر کهوت هؤي پشت خستني داوايه کهم له لايه ن کاک (عه بدولر حمان موفتي) يده و نه و يه که کاک (حه مه د) نووسيويه تي: (که ده ستنوسه کاني خوالتيخوشبوو (بيخود) يان دايه ده ستم بؤ نه و ي پتي کيان بخه م و لييان بکولمه ووه و ناماده يان بکه م بؤ چاپ، پارچه ي (دلاوهران) يش يه کيتک بوو له و پارچانه که له ناو نه و ده ستنوسه دا بوون. به لام نه ک به خه تي (بيخود) ي خوالتيخوشبوو خوي، به لکو به خه تيکي تازه) رهنه که نهم خه ته تازه يه ش هر خه تي کاک (ناوړ حمان) خوي يان خه تي که سيکي ديکه بڼت.

هر چؤني بڼت (شيخ نوروي) وه ک شاعيرتيکي چالاک و پر له جموجوولي نه و سهرده مه ي ته مه ني خوي، به تنه نگ داوايه که ي ماموستا (مه حمود جه وده ت) وه چووه و نهم شيعره به په خشان وهرگير اووه ي کردووه به شيعر. وه کاکه (حه مه) نووسيويه تي، بؤ يه کهم چار له (دياري لاوان) دا بللو نه کراوه توه، به لکو بؤ يه کهم چار هر له و ساليه ي ماموستا (مه حمود جه وده ت) وهرگيرانه که ي تيډا بللو کردووه توه نهم شيعره ش له سپياره يه کي بچووکي (۱۵) لاپره يي، له سالي (۱۹۲۵ - ۱۳۴۴) دا له چاپخانه ي - بلديه - له سليتماني له چاپ دراوه و به ناوي (گوراني کوردي) بللو کراوه توه و له سهر بهر که ي ناوه ويدا نووسراوه: (له سهر نه مري عالي موته سهر يف و موفه تيشي نيډاري چاپ کراوه) وه ک ده زانين نه و کاته موته سهر يفي ليواي سليتماني پياوړتيکي خزمه تگوزار و موونه وري وه ک (نه حمه د به گي توفيق به گ) بوو که دؤست و هاورتي (شيخ نوروي) بووه. له مه ووه بؤمان دهرده که وي که هر له و ساليه دا (مه حمود جه وده ت) شيعره به په خشان وهرگير اووه که ي بللو کردووه توه، نهم گورج کردوويه تي به شيعر و له م ناميلکه يه دا بللوي کردووه توه. له دواييدا (کوردي و مهربواني) دواي تيپه ريني حهوت سال به سهر له چاپداني نهم ناميلکه يه دا له سهر هه مان پتودان و پي و شوين له سالي (۱۹۳۲) دا ناميلکه يه کيان هر به ناوونيشاني (گوراني کوردي) له چاپخانه ي - الايتام - له چاپ

داوه و شیعرى (دلاوه‌ران) یشيان له نامیلکه چاپکراوه‌کەى سالى (١٩٢٥) وه‌رگرتوه و سه‌رله‌نوئى له (گۆرانى کوردى) یه‌که‌ى خو‌ياندا بلاويان کردوه‌ته‌وه، ناوه‌که‌شيان له (ئینتیباه) هوه کردوه به (دلاوه‌ران)، که (دلاوه‌ران) له نامیلکه‌ى یه‌که‌مدا ده‌سته‌ى یه‌که‌من. جگه له‌وه‌ش (کوردى و مه‌ریوانى) به‌ئه‌مانه‌ته‌وه شیعره‌که‌یان رانه‌گو‌تێزوه‌ته‌ ناو نامیلکه‌که‌ى خو‌يان و به‌ شیکى ئه‌م شیعره‌یان قرتاندوه، بگه‌ له‌ زۆر شو‌تندا له‌نگیان کردوه. هه‌ر ئه‌مه‌ش وای له‌ کاک (حه‌مه) کردوه له‌ کو‌تایى شیعره‌که‌دا بلیت: (له‌ خو‌تندنه‌وه‌ى ئه‌م شیعرانه‌ ده‌رئه‌که‌وئى له‌ هه‌ندئى (مصرع) یانا له‌نگیه‌که‌ى ئاشکرا هه‌یه. ئیمه‌ جارئ ئه‌م له‌نگیه‌مان پێ چار نه‌کرا، چونکه له‌ کتیبى (گۆرانى کوردى) به‌واوه سه‌رچاوه‌یه‌کى ترمان لا نه‌بوو. له‌و‌تیشا به‌م جو‌ره نووسرا‌بووه که ئیمه‌ لی‌ره‌دا بلاومان کردوه‌ته‌وه). ئه‌م قسه‌یه‌ ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نئى که ئه‌م ده‌ست‌نووسى (دلاوه‌ران) ه‌ى خراوه‌ته‌ به‌ر ده‌ستى کاک (مه‌حه‌مه‌د) جیبى متمان‌ه پێکردن نه‌بووه، چونکه به‌هه‌له‌ له‌به‌ر ئه‌و نامیلکه‌یه‌یان نووسیه‌وه‌ته‌وه، بۆیه ده‌لئى: [له‌ کتیبى (گۆرانى کوردى) به‌واوه سه‌رچاوه‌یه‌کى ترمان لا نه‌بوو] ئه‌وه له‌ کاتێکدا (کوردى و مه‌ریوانى) به‌بێ په‌نجه‌ راکێشان بۆ نامیلکه‌ى یه‌که‌م زۆریه‌ى هه‌ره زۆرى سروود و گۆرانییه‌کانیان نه‌قل کردوه.

مامۆستا (بێخود) وه‌ک کاکه (حه‌مه) بۆى چووه (وه‌رگێڕانیکی تری پارچه‌ فه‌ره‌نسییه‌که‌ى پێش می‌ژووى شیعره به‌په‌خشان وه‌رگێڕاوه‌که‌ى نه‌دیوه تا شیعره‌که‌ى له‌سه‌ر ئه‌وه دانابێ، جگه له‌وه‌ى بلاوکراوه‌ته‌وه. فه‌ره‌نسیشى نه‌زانیه‌وه تا بلیتێن ئاگای له‌ وه‌رگێڕانه‌که‌ى (مه‌حمود جه‌وده‌ت) نییه، گومانیش له‌به‌رده‌م ئه‌وه ناهێلێته‌وه که (مه‌حمود جه‌وده‌ت) پێش سالى (١٩٢٥) ئه‌م شیعره‌ى وه‌رگێڕایێته‌ سه‌ر زمانى کوردى و پێشانی (بێخود) ی دا‌بێ، تا (بێخود) له‌سه‌ر ئه‌وه بنچینه‌ى شیعره‌که‌ى دا‌ر‌شتبێ و پاش سێ سالی‌ش ئنجا (مه‌حمود جه‌وده‌ت) شیعره به‌په‌خشان وه‌رگێڕاوه‌که‌ى خۆى بلاوکرد‌بێته‌وه، چونکه کاک (مه‌حه‌مه‌دى مه‌لا که‌ریم) هه‌ر خۆى به‌لگه‌یه‌که‌ى به‌هێزى به‌ده‌سته‌وه‌یه که ده‌لئى: (لی‌ره‌دا ئه‌وه‌ى که من بیرم بۆى ئه‌چئ ئه‌وه‌ته که مه‌حمود جه‌وده‌ت هه‌ر له‌ سالى ١٩٢٤ - ١٩٢٥ دا ئه‌م پارچه‌یه‌ى کردوه به‌کوردى، چونکه هه‌ندئى په‌لارى تیا داناوه به‌رابه‌ر به‌ره‌وشتى حکومه‌تى خوا لئى خو‌ش بوو شیخ مه‌حمودى حه‌فیدا (من لی‌ره‌دا ئه‌و په‌لارانه‌م نه‌نووسیه‌وه) که له‌و سالا‌نه‌دا له‌ شو‌ر‌شدا بوو به‌رانبه‌ر به‌ئینگلیز)، ئه‌مه‌یان ساله‌که‌ى که مامۆستا په‌نجه‌ى بۆ راکێشا بوو به‌هه‌له‌ى ده‌خاته‌وه. ئنجا که ده‌لئى: (عه‌رز‌م کرد لی‌ره به‌تورکى گۆرانیمان پێ ئه‌لێن، ئه‌ویش فه‌رمو‌وى جا مسته‌فا چیت

ئەوئ؟ وتم: قوربان سرودىكىمان بەكوردى بۇ دابنى ھەتا ئىمەش لەبەرى بگەين.
فەرموى باشە. بەيانی وەرەو تا سرودەكە بەرى. بەيانی چومەوۋە خزمەتى ئەم سرودەى
فەرموو بوو).

كە زانيمان بېرى سەرەكى و ھەوتىنى ئەم شىعرە نە ھى مامۆستا (بىخود) و نە ھى
(شىخ نوورى) يە، ئەى چۆن بەم دەمودەستە مامۆستا (بىخود) ئەو ۋەرگىرانەى دەسكەوت
و بەشەويك توانى بۆى دانىشىئ ئەم ئۆپەرتتە جوان و بەھىزەى لىئ بھۆنىتەو؟! لە
كاتىكدا ئەگەر ئەم پېش بلاوكردەوۋى ۋەرگىرانەكەش ئەم شىعرە بەپەخشان ۋەرگىراۋى
دەسكەوتىئ و بەسەردان چووبىئ بۆكەركووك ئايا لەم سەردانەدا، شىعرە بەپەخشان
ۋەرگىراۋەكەى لەگەل خۆى بردوۋە؟ كەواتە ئەم ئۆپەرتتە پېشتەر نووسراۋە، بگەر
ئامادەكراۋە و ئىنجا لە نامىلكەيەكىشدا بلاوكرادەتەوۋە. رەنگە لەم ھالەتەدا (بىخود)
لەسەر داخۋازى (مستەفا سائىب) ئەم نامىلكەيەى پەيدا كرديئ و شىعرەكەى (شىخ
نوورى) لەبەر نووسىبېتەوۋە. كە ئەم شىعرەشى داۋە بەكاك مستەفا ئەو بەھىچ شتەيەك
بەلگە نىبە بۆئەوۋى شىعرەكە بە ھى (بىخود) بزائىن، چونكە كە سەلماندامان ئەو سالى
مستەفا سائىب ناۋى بردوۋە ھەلەيە، ئەو تەنبا سالى دەرچونى شىعرە بەپەخشان
بلاوكرادەكە و نامىلكە چاپكرادەكەى سالى (۱۹۲۵) مان لەبەر دەستدا دەمىنىتەوۋە.
كاتى ئۆپەرتتەكەش لە سلىمانىدا بلاوكرابىتەوۋە و مامۆستا (بىخود) ىش بەسەردان چووبىئ
بۆكەركووك، (مستەفا سائىب) چۆنى زانى: (نوسخەيەكى نارد بۆ سلىمانى بۆ شىخ
نوورى شىخ سالى كە لە رۆژنامەكاندا بلاۋى بكاتەوۋە...)؟! ئىجا كە دەلتى مامۆستا
(بىخود) سەرى كەركووكى داۋە، سەردانىش جىتشىن بوون نەبىئ بۆ ماۋەيەكى دوورودرئ
چ پىتويست دەكات ئەو شىعرە بۆ (شىخ نوورى شىخ سالى) بنىرى، تا لە رۆژنامەكاندا
بلاۋى بكاتەوۋە؟!.

شىعەرىك ۋەك كاك (مستەفا) دەلتى: لەسەر داخۋازى خۆى و بەشەوئ نووسرا بى،
باۋەر ناكەم خاۋەنەكەى ئەۋەندە پەلەى بى و زوو بلاۋى بكاتەوۋە، پېش ئەۋەى چاۋى پىدا
بگىرېتەوۋە و لە روى (سەنەتەتسازى) يەۋە دەستى پىدا نەھىنىتەوۋە. لەو سەردەمەشدا،
ۋاتە لە سالى (۱۹۲۵) دا شىخ نوورى ھىچ پىۋەندىيەكى بەرۆژنامەۋە نەما بوو، بەتايبەتى
ئەو رۆژنامانەى خۆى ئىشى تىدا كرددوون، ۋەك (رۆژى كوردستان) و (بانگى
كوردستان). ئىتر نازانم بەچ بۆنەيەكەۋە ئەم شىعەرى بۆ (شىخ نوورى) ناردوۋە؟ لە
كاتىكدا خۆى بەسەردان چووبىئ بۆكەركووك بۆچى خۆى نەيناردوۋە بۆ رۆژنامەكان بۆى

بلاو بکه نه وه؟! یان که به ناوی (شیخ نووری) یه وه بلاو کرایه وه، بۆچی (شیخ نووری) خۆی بیدنگ کردوه و (بیخود) نه هاتوه ته قسه؟! بۆیهش کاک (حه مه ده) ناهه قی نه بووه که ده لئی (منیش که ئەمهم دی که و تهم دوود لیبیه وه، ناخۆ به راستی ئەم پارچه یه هی (بیخود) بئی وه ک کاک (مسته فا سائیب) نووسیویه (یا وه ک له دیاری لای و اندا بلاو کراوه ته وه، هی شیخ نووری شیخ سالح بئی؟ سرنجم ئەدا شیوه و ناوه روکی شیعره که له شیوه و ناوه روکی شیعره کانی تری بیخود ناچن که له بهرده همان دان، به لکو له شیوه و ناوه روکی شیعره شیخ نووری یان پیره میترد یان گۆزان نزیکن. ئەمه وای لئی کردم که شیعره که به هی (شیخ نووری) دابنیم. له ولایشه وه قسه کانی کاک مسته فا سائیب مه و دای ئەوه ی نه ئەهیشته که دوود لیم بچنئی و (ناچار پریارم ئەدا) که راسته شیعره ی بیخود خۆیه تی و دیاره له بهر هۆیه کی تایبسه تی به ناوی (م. نووری) یه وه بلاوی کردوه ته وه).

وا دیاره کاکه (حه مه) وه ک خۆی ده لئی (ناچاری) وای لئی کردوه پریار بدات که ئەمه شیعره ی (بیخود) ه، ئەگینا هیچ هۆیه کی تایبسه تی و گشتی له ئارادا نییه، ئەم شیعره به ناوی (م. نووری) یه وه بلاو بکاته وه. تۆ بلئی که سیک شیعره کی نووسیبتی وه ک کاک «مسته فا» ده لئی په رووشی بلاو کردنه وه ی بووبتی و نارد بیتی بۆ سلیمانی بۆ ئەوه ی له رۆژنامه کاندای بلاوی بکاته وه، شیعره که ش جار یک له سالی (۱۹۲۵) دا بلاو کرایته وه و جار یکی تر له سالی (۱۹۲۷) دا به ئۆپهریت پیشکه ش کرایتی و له سالی (۱۹۲۸) (*) و (۱۹۳۲) دا بۆ جار یکی دیکه بلاو کرایته وه، هه ر دهر فه ت بۆ مامۆستا (بیخود) هه لئه که وتبئی هیچ نه بئی به قسه، په نجه یه ک بۆ ئەو راستیییه درێژ بکات؟ ئەوه ده لیم و نابئی ئەوه ش له یاد بکه یین که مامۆستا (بیخود) له سالی (۱۹۰۰) دا که (هه له بجه) دا حاکم بوو، کچیکی ماره کردوه، ئەو کچه به رووداو یک مردوه، له و کاته وه له شیعر وتن سارد بووه ته وه، مه گهر تاک و ته را ئەگینا له شیعره ی نایینی به ولاره شیعره ی تری نه نووسیوه. له کاتی گه ران و عه و دال بوونیشدا به وای ساغ کردنه وه ی ئەم شیعره، چه ندان که س که هاوچه رخی ئەم دوو شاعیره ن و له سه رده می ئەواندا ژباون، ئەوه یان بۆ دووپات کردمه وه که شیعره که هی «شیخ نووری» یه نه ک (بیخود).

(*) مه به ست له بلاو کردنه وه ی له (گۆزانی کوردی) که له سالی ۱۹۲۸ دا له لایه ن که ریم سه عید زانستی له گه ل کۆمه لیک سرود و گۆزانی چاپ و بلاو کراوه ته وه.

له لایه کی تریشه وه ماموستا (بیخود) شیعریک نالی دیریکی کورت و دیریکی درێژ بیت. جگه لهو شیعره ی ئیستا که دراوه ته پالی هیچ نمونه یه کی شیعره ی تری نابین، له م جوړه کیشانه و نهو شیوازه ی تیدا ره چاو کردی، بویه وه کاک (حه مه) ده لئ: [که دیوانه که ی بیخود ده رچوو به هوی «دلاوه ران» سه وه له ناو کۆر و کومه له نه ده بیه کانی سلیمانیدا بولخاخیک پهیدا بوو، وا دیاره نهوان زیاتر ته ماشای شیوه و ناوه رۆکیان کرد بو دیارکردنی خاوه نی راسته قینه ی «دلاوه ران». پهیدا بونی نهو مقومقویه ش له بهر نه وه یه زۆر لهو که سانه ی له نزیکه وه له م مه سه له یه ناگادارن ماون و نه گهر به وردیش له مه سه له که نه زان، نه وه له شاعیریان بیستوه و ناگیان له بههره و توانایی نهو بووه، یان له که سانی پیتش خویان بیستوه، چونکه هیچ کامیکیان ناحهزی ماموستا (بیخود) نین تا له ناحهق شیعره که ی لی بکه ن به هی «شیخ نووری». (کاکه ی فه للاح) یش ههنگی له داری کلۆر نه دۆزیته وه که (گه یشته) نه وه بتوانی پارچه یه که په خشان بدۆزیته وه که ناوه رۆکه که ی به ته واوی له ناوه رۆکی «دلاوه ران» نه چن، چونکه نه م مه سه له یه، شتیکی زۆر زهق و ناشکرا و پروونه و که م که سی نه ده ب دۆستی نه م سه رده مه، نه خاوه لا رۆشنبیر و نه دیبه کان ده دۆزیته وه نه م مه سه له یه نه زان. بنگومان (کاکه ی فه للاح) یش هه ر له ده می نه وانه وه بیستوه ته و له وانه وه قۆزتویه تییه وه. به زیره کی و ته قه لای خوی نه گه یشتوه ته نهو راستیه، نجا شیعره به په خشان وه گێراوه که ش نه ک هه ر له «دلاوه ران» ده چن، به لکو ته واوی په خشانه که یه له قالی ئویه ریتی کدا که له ژبانی کورده وه نزیک بی. ماموستا (شاکر فه تاح) ده رباره ی نه م شیعره ده لئ: [له سالی ۱۹۲۷ من قوتابی بووم له قوتابخانه ی (فه یسه لیه) که شیخ نووری خوی هات و نه م شیعره ی بی له بهر کردین و من یه کیک بووم له ناو کۆرسه کان که به شداربووم له نه داکردنی نه م ئویه رته. شیخ نووری به دهنگی خوی، که دهنگیکی تا بلتی نایابی هه بوو به ئیمه ی ره وان کرد] نجا ده لئ: [هه ر نه وسا پیتی راگه یان دین که شیعره که به بۆنه ی شوړشی گه وره ی فه رنه سه وه دانراوه. خوالیخو شبوو (مه حمود جهوده ت) که نه فسه ر و نه دیبیتی کورد بوو له سالی ۱۹۲۵] به په خشان گۆزیه سه ر زمانی کوردی، (شیخ نووری شیخ صالح) که هونه رمه مند و نه دیبیتی که به ناوبانگی نهو سه رده مه ی کورد بوو کردی به هۆراوه. له نگه ریکی تایبه تی جوانیشی بو دۆزیه وه له سه ر له نگه ری [دیشب کی مرا وضع وطن در نظر آمد] که ناوازیکی فارسی بوو^(۲) له سالی (۱۹۲۷) له لایه ن تیپی

(۲) ئیستاش ماموستا (شاکر فه تاح) نهو ناوازی له بیر ماوه و پیتش دوو سال له سه ر به کره یه ک تۆماری کردوه و پیتشه کی نه ریشقی نه مینداریتی رۆشنبیری و لاوانی کردوه.

لاسا ییکردنه وه و ساز و ئاوازی قوتابخانه‌ی یه‌که‌می سوله‌یانییه وه، ئەم گۆزانییه له شێوه‌ی (ئۆپهریت) دا لاسایی کرایه وه و گۆزانییه‌که‌ش گوترا. به‌لای دانیش‌توانی ئەو سه‌رده‌مه‌وه زۆر په‌سند بوو، هه‌روه‌ها بۆ جارتیکی تر له‌سه‌ر شانۆی [یانه‌ی فه‌رمانبه‌رانی شه‌قلاوه] له‌ سالی (١٩٥٤) دا له‌ ژێر چاودێری مامۆستا (شاگر فه‌تاح) خۆی، بۆ جارتیکی تر ئەم ئۆپهریته‌ بووژێنراوه‌ته‌وه و پیشکه‌ش کراوه. ئەوانه‌ی ده‌وریان تێدا یاری کردووه، بریتی بوون له‌ فه‌رمانبه‌ران و قوتابیانی (شه‌قلاوه). مامۆستا (شاگر فه‌تاح) ده‌لتی ئۆپهریته‌که‌ جیگه‌ی په‌زانه‌ندی بینه‌ران بوو^(٣) ئەم ئۆپهریته‌ له‌ چه‌ند ده‌نگیکی جیا‌جیای وه‌ک: [دلاوه‌ران - دایک - باوک - مناله‌کان - که‌چه‌کان - ئافه‌رت به‌ مناله‌وه - کۆرس]^(٤) پێکه‌ها‌تووه و ئەم حه‌وت ده‌نگه‌ جیا‌وازه، هه‌ریه‌که‌یان به‌جیا، کۆمه‌له‌ که‌سانێک ده‌وری تێدا ده‌بینن و هه‌ریه‌که‌یان به‌جلوبه‌رگی تایبه‌تی خۆیا‌نه‌وه دینه‌ سه‌ر شانۆ.

ئێستا ده‌مه‌وی بزانه‌م کاک (مسته‌فا سانیب) چۆن توانی ئەو شیعهره‌ دوورودرێژه به‌قوتابیانی له‌به‌ر بکات؟! ئەوه‌ گوتمان په‌رۆشی قوتابییه‌کان بۆ سه‌روودی کوردی وای لیک‌کردن و زوو ئەزه‌ری بکه‌ن، به‌لام ده‌بی بزانه‌ن کێ ئاوازی بۆ دانا‌ون و په‌راوه‌ی پێ کردوون، بۆ ئەوه‌ی ئەو ده‌وره‌ جو‌ر به‌جو‌رانه‌ ئەدا بکه‌ن؟ یان بۆچی مامۆستا (بێخود) که‌

(٣) ئەم قسانه‌ی سه‌ره‌مه‌دا سه‌وودم له‌ مو‌حازه‌ره‌یه‌کی ده‌ست‌نوسی مامۆستا (شاگر فه‌تاح) وه‌رگرت، که‌ له‌ پایزی سالی (١٩٧١) له‌ هۆلی (تطبیقات دار المعلمین فی السلیمانیه) دا پیشکه‌شی کردووه. مو‌حازه‌ره‌که‌م له‌ خۆی وه‌رگرت.

(٤) ئەمه‌ یه‌که‌م ده‌سته‌پێش‌خه‌رییه‌ له‌ بزوتنه‌وه‌ی هه‌نهری ئۆپهریتدا. کاک مه‌حمود زامداریش له‌ کتێبه‌که‌یدا «ده‌روازه‌یه‌ک بۆ ئاواز و گۆزانی کوردی» ل ١٥٥ ده‌لتی: [له‌ تێو‌نێمه‌شدا، تا ئێستا گه‌لتی هه‌ولتی ساده‌ و سه‌ووک بۆ په‌ره‌پێدانی ئەم هه‌نهره‌ په‌رزه‌ دراوه‌ یه‌که‌ هه‌ولتی - به‌بۆ‌چوونی من - که‌ وه‌ک به‌لگه‌نامه‌یه‌کی نووسراو، بۆمان مابێته‌وه، ئۆپهریتی «دلاوه‌ران»-ه‌ که‌ له‌ سالی (١٩٣٠) و به‌خامه‌ی «ع. نووری» نه‌مر نه‌خسه‌ی کێشراوه، که‌ خۆی له‌ خۆیدا، نیشانه‌یه‌کی سه‌وزی وه‌چه‌ی یه‌که‌می بزوتنه‌وه‌ی پۆش‌بیری کوردیا‌نه‌ له‌م باره‌یه‌وه). به‌لام ئۆپهریته‌که‌ له‌ سالی (١٩٢٥) به‌و به‌خامه‌ی «م. نووری» یه‌ نه‌ک «ع. نووری». هه‌روه‌ها به‌روانه‌ رۆژنامه‌ی (هاوکاری) ژماره‌ «٣٥٥» ١٩٧٧/٢/١٦ گۆشی (ده‌نگی) و تارێکی کاک مه‌حمود زامدار به‌ناوی (به‌لگه‌نامه‌ییکی تر) که‌ ده‌لتی: [لام وایه‌ ئەمه‌ یه‌که‌م ده‌س پێشکه‌ری و یه‌که‌م ئۆپهریتی کوردیه‌ی، که‌ به‌ شیعهره‌ نووسرا‌یێته‌وه... سه‌یره‌...!].

مه‌به‌ستی بووه سروود به‌شه‌ویک دابنێ، سروودیکی کورتی خۆی نه‌داوه‌تی و په‌نای
 بردووه‌ته‌ به‌ر ئهم پارچه‌ شیعره به‌په‌خشان وه‌رگه‌ی‌راوه‌ درێژه، که ئه‌رک و ماندوویتی زۆرتی
 ده‌وێ وه‌ک له‌وه‌ی خۆی بینوسێ؟! دوا‌یی شیخ نووری که شیعره‌که‌ هی خۆی نه‌بووبی
 چۆن به‌و گه‌رم‌و‌گوری که‌فوکوله‌وه‌ ده‌چی له‌ قوتابخانه‌ به‌دوا‌ی کۆکردنه‌وه‌ی (کۆرس)
 ده‌گه‌ری و به‌ده‌نگی خۆی راهێنان و په‌راوه‌یان پێ ده‌کا؟!

ئهو سروودانه‌ی که له‌ نامیلکه‌ی (گۆرانی کوردی) دا له‌ سالی (١٩٢٥) له‌ چاپ
 دراوان، به‌ئاگاداری حکومه‌ت و [کاپتن لاین] (*) تا سالی (١٩٣٠) له‌ قوتابخانه‌کانی
 سلیمانی وتراوه‌ته‌وه‌، هونه‌ره‌که‌شی بۆ مه‌سه‌ره‌ی ئه‌وسا ئه‌حمده‌ به‌گی توفیق به‌گ
 ده‌گه‌ریته‌وه‌، بۆیه‌ من وای بۆ ده‌چم ئه‌گه‌ر قسه‌که‌ی (مه‌سته‌فا سائب) راستیش بێ ئه‌وه‌ له‌
 سالی [٩٢٥ - ١٩٣٠] بووه‌، نه‌ک سالی (١٩٢٢)، که ئه‌مه‌ش وای دیسان
 ده‌پرسینه‌وه‌ چۆن کاک (مه‌سته‌فا سائب) زانیویه‌تی (بێخود) نوسه‌ی ئهم شیعره‌ی
 ناردووه‌ بۆ سلیمانی، له‌ کاتیکدا شیعره‌که‌ له‌ سالی (١٩٢٥) ته‌نیا له‌وه‌ سه‌رچاوه‌یه‌دا
 بلاوکراوه‌ته‌وه‌ که نامیلکه‌ی (گۆرانی کوردی) یه‌؟!

که ئهم شیعره‌ له‌م نامیلکه‌یه‌وه‌ که‌وتبێته‌ ده‌ستی خۆنده‌واران و قوتابیان و به‌شیوه‌یه‌کی
 ره‌سمی له‌ قوتابخانه‌کان خۆنده‌رابێ، ئیتر نازانم کێ له‌ خۆیه‌وه‌ ناوی (م. نووری) له‌سه‌ر
 ئهم سرووده‌ دا‌ناوه‌؟! که زانیمان سه‌رچاوه‌ی یه‌که‌می ئهو شیعره‌ پشت به‌ستنه‌ به‌و
 نامیلکه‌یه‌، جارێکی تر ده‌پرسین: (بێخود) که به‌سه‌ردان چووبی بۆ که‌رکووک، کاک
 (مه‌سته‌فا) خۆشی له‌ که‌رکووک بووبی و له‌ نزیکه‌وه‌ ئاگای له‌ مه‌سه‌له‌که‌ نه‌بووبی که ئهم
 شیعره‌ چۆن ها‌تووه‌ته‌ نووسین، ئه‌وه‌شی به‌چاکی پوون نه‌کردبێته‌وه‌ که چۆن زانیویه‌تی
 (بێخود) ئهم شیعره‌ی ناردووه‌ بۆ سلیمانی؟ له‌ کاتیکدا ئهم قوتابی بووه‌ و (بێخود)
 پیاویکی به‌ته‌مه‌ن و خاوه‌ن پایه‌ی خۆی بووه‌، به‌ چ شیوه‌یه‌ک ئهو هاو‌پێتییه‌ به‌تینه‌ له‌
 نێوانیاندا په‌یدا بووه‌؟! که‌واته‌ ئهم قسه‌یه‌ که له‌ په‌راوێزی ئهم شیعره‌دا نووسراوه‌، ته‌نیا
 وه‌ک قسه‌ ده‌مینێته‌وه‌.

له‌ مه‌سه‌له‌ی بلاوکردنه‌وه‌ی ئهم شیعره‌ش به‌ناوی شیخ نووری کاکه (حه‌مه) ده‌لێ: (جا

(*) له‌جیاتێ کاپتن چاپمن که سه‌ره‌ره‌شتی شالاری به‌سه‌ردادانی شاری سلیمانی کردووه‌، ئه‌فسه‌ریکی
 یه‌ده‌گی ئینگلیزیان خسته‌ شوینی ئهو که کاپتن لاین بوو. ل ٢٤. کشف القناع عن بعض الوقائع
 العراقية - الجزء الأول - مذكرات عبدالعزيز ياملكي في العراق - ١٩٥٧ - حقوق الطبع محفوظة
 للمؤلف - مطبعة دار المعرفة - بغداد.

نازانم مه به سستی کاک مسته فا له م بلاوکردنه وهیه، بلاوکردنه وهی ناو رۆژنامهیه یان بلاوکردنه وهی به ده مه. خۆزگه ئه مه ی پروون نه کرده وه و بۆی ده رته خستین ناخۆ چۆن و له کویتدا بلاو کراوه ته وه، تا زیاتر مه سه له که مان بۆ پروون ببیته وه. ههر چه ند کاک (محهمه د) له سه ره تای وتاره کهیدا ئه وه ی ده رخستوه که له گوڤاری (دیاری لاواندا) بلاو کراوه ته وه، به لام من سه رچاوه ی یه که م جاری بلاوکردنه وه ی نه م شیعره م ده ستنیشان کرد، به هیچ جوړیکیش له گوڤاری دیاری لاوان و یادگاری لاوان-دا بلاونه کراوه ته وه، دوا ی ئه وه ی بۆمان ده رکه وت نه م چه ند قسه یه نه له پرووی میژووه وه راسته، نه به لگه یه کی راست و دروستی ئه وتۆی داوه به ده سه ته وه که پیاو دلێ پیتی ئاو بخواته وه، بۆیه ئه و که سه ی باسه که ی بۆ کاکه (حه مه) گپراوه ته وه، قسه کانی وه ک بلقی سه ر ئاو وان و هیچیان ناچه نه سه ر یه ک، بۆیه ش موناقه شه م کرد تا بیسه لمیتم نه و قسانه هاوسۆزی و لاریوونه وه یه کی تیدا یه بۆ لای مامۆستا (بیخود)، به لام به شتیه یه کی ناره وا، ناهه قیشم نییه ئه و قسانه بکه م، فهرموون بزانن کاک (مسته فا سائیب) خۆی چی له لای کاکه حه مه وتوه: (ئه مه سه رله نوێ بیرى وروژاندمه وه و وتم بۆ سه ریک له کاک مسته فا سائیش نه دم، بزانم به لکو شتیکی نوێی لای؟ له گه ل کاک محهمه د ره سو ل هاوار چوینه لای و سه رله نوێ باسه که م بۆ گپرا یه وه فهرمووی (ئاگام لێیه وه ختی خۆی مه حموود جه وده ت پارچه نه ئه ریکى فهرانسزى کردبوو به کوردی، به من و ئه نه وه ی برامی وت خۆزگه که سه یک بیکردبا یه به شیعر، ئیمه ش به عه لی که مال با پیر و شیخ نووری-مان وت و شیخ نووری کردی به شیعر و ئیمه ش خستمانه سه ر ئه و وه زنی فارسییه (وه زنی سروودی: دیشب که مرا وضع وطن در نظر آمد) و به یانیان له قوتابخانه ئه مان خوتنده وه). (۵) که نه م قسانه ش ته وا و پیچه وانه ی قسه کانی کاک (عه بدوله حمان موفتی) یه که به ناوی مسته فا سائیه وه به کاک (محهمه دی) وتوه.

ههر له و نووسینه دا کاک محهمه د نووسیویه تی: (منیش مه سه له ی نامه که ی نیتوان خۆی و کاک عه بدوله حمان موفتی-م هینایه وه بیرى که له (دیوانی بیخود) هکه دا ئیشاره تم بۆ کردوه و گوایه فهرموویه تی شیعره که هی بیخوده. فهرمووی: (نه خیر بیخود شیعریکى که ی داومه تی) (۶). که نه م قسه یه هه موو مه سه له که ده برپیتیته وه و به ته واوی ئه وه ئاشکرا

(۵) پروانه رۆژنامه ی بیرى نوێ، ژماره (۶۶)، ۱۹۷۳/۹/۲۶، محهمه دی مه لا که ریم.

(۶) سه رچاوه ی پیتشوو.

دهکات که کاک (عبدولر حمان موفتی) به لیتپر سینه و ده قسه که ی بۆ کاک (حه مه) نه گیتراوه ته وه و ههر له راهی خوا و یستوو یه تی ئه م به ڕه یه بخاته مزگه و ته وه، ههر بۆیه ش ئه و ده ستنوو سه که دراوه ته کاک (حه مه دی مه لا که ریم) به خه تی (بیخود) خۆ ی نه بووه.

تا ئیره یان پتیه ندی به قسه که ی مامۆستا (مسته فا سائیب) و گیترا نه وه ی له لایه ن کاک (عبدولر حمان موفتی) یه وه هه بوو، لیتره به دوا وه ده گه رتیه وه سه ر قسه کانی کاکه (حه مه) که له و دوو وتاره دا ده رباره ی ئه م شیعره نووسیویه تی. کاک (حه مه د) له وتاری یه که مهیدا ده رباره ی ئه م شیعره ده لێ: (بیخود) گه لێ شیعره تری وتوه که به ناوی (م. نووری) یه وه بلا و کرانه ته وه و شاره زایانی ژبانی بیخود و شیخ نووری ئه مه نه زانن و که سیان نکولییان له م راستیه نییه. که واته دوور نییه (دلا وه ران) یش یه کتیک بی له و شیعرانه). بۆ وه رامی ئه م قسه یه ده لێم (شیخ نووری) شاعیرێکی ئه وه ند ده سه پاچه و داماو نه بووه به رانبهر به شیعر دۆش دامابی و چاری له ناو و شوهره تیک بووبی لامیژانه له سه ر خوانی خه لکی تر خواردییتی. که سیش به چهند شیعرێک و بلا و کردنه وه ی چهند نووسینیکی نه بووه به شاعیر و ڕۆشنیر، چونکه مرۆفیی بی به هره و توانست وه ک چه مه زستانه وایه ههر هاوین هات و شک ده کات و چک ده بی، بۆیه من له گه ل ئه وه نیم (بیخود) شیعره ی خۆی دابی به شیخ نووری، خوتنده وه ی ئه م شیعرانه ی له و دیوانه دا هه یه با سترین به لگه ن که شاعیرایه تی شیخ نووری ده سه لیتن، کاتیک شیخ نووری به ده سه خه تی خۆی بلێ: (له مندا لییه وه خه ریکی خوتنده وه و نووسینم) و له ته مه نیکی زووه وه ده ستی دابیته خوتنده وه و نووسین، ده شی شیعره ی خۆی بر دبیته لای (بیخود) و بۆی ده سکاری کرد بی، وه ک چۆن ده سکاری شیعره ی مامۆستا (گۆزان) یشی کرد وه (٧) به لام بلێن شیعره ی بۆ نووسی بی ئه مه یان سه ته مه ده ره ق به شاعیرێکی لیتو شاره ی وه ک شیخ نووری.

سه ره رای ئه وه ش قسه که ی کاک (حه مه) ههر به ته نیا قسه یه کردوو یه تی و هیچ به لگه نامه و پالپشتیکی زانستی له پالدا نییه، چونکه بۆمان ده ستنیشان ناکات (بیخود) که گه لێ شیعره تری به ناوی (م. نووری) یه وه بلا و کردوه ته وه، ئه م شیعرانه کامانه ن؟! یان ئه و شاره زایانه ی ژبانی بیخود و شیخ نووری کین که نکولییان له و راستیه نییه؟! نه گه ر مامۆستا (بیخود) که مو نه وه رتیک ئه و سه ر ده مه بووه و خزمیکی

(٧) بر وانه ل ١٥١ (شیر و ئه ده بیاتی کوردی) نووسه ری: ره فیق حیل می - به غدا ١٩٥٦.

نزیکی شاعیره، دهسکاری شیخ نووری کردبێ، ئەو ههچ خهوش و نهنگیهکی تیدا نابینم، چونکه (بێخود) خۆی زۆر پێزی ههبووه بۆ بههره و توانایی شاعیرایهتی شیخ نووری و بهشایهتی زۆر لهو کهسانه‌ی که له مه‌جلیسه‌کانی مامۆستا (بێخود) دانیشتون^(۸) ستایشی شیخ نووری و شیعه‌کانی کردووه. ناکرێ ئەو به‌دوور بزانی که شیخ نووری له کارتیکردنی (بێخود)ی خالی دوور بووبێ، له کاتیکدا (شیخ نووری) له زۆربه‌ی دانیشته‌کانی (بێخود) ناماده‌ بووه. ئەو کۆبوونه‌وانه‌ش جگه له (شیخ نووری)، کهسانی تری وه‌ک (گۆران) و (بێکه‌س) و (په‌مزی مه‌لا مارف) و (عه‌لی که‌مال باپیر ناغا)ی تیدا به‌شدار بوون. مامۆستا (بێخود) لهو شیعه‌یدا که بۆ (عه‌لی که‌مال باپیر)ی شاعیری نووسیوه‌ باسی (شیخ نووری)یش ده‌کات، که وه‌ک ده‌رده‌که‌وی ئەو کاته‌ی ئەو نامه‌ شیعه‌یه‌ی نووسیوه (شیخ نووری) له دانیشته‌کانی (بێخود) دوور بووه، بۆیه ده‌لێ:

له به‌زمی حوسنی خۆتا توخودا جار جاره یادم که
که من په‌روانه‌که‌ی روخساری شه‌معی مه‌جلیس ناراتم
به (شیخ نووری) به‌رموو چاوه‌کانت ماچ ئەکا (بێخود)
به‌یادی خانه‌یی خه‌مباری ئەو مه‌ستانه‌ واهاتم^(۹)

دوا به‌دوای ساغکردنه‌وی رایه‌که‌ی مامۆستا (مسته‌فا سائب) ئەم جاره کاک (مه‌حه‌مه‌د) نووسیویه‌تی: (شته‌که هه‌ر به‌چاره نه‌کراوه‌یی مایه‌وه، تا له‌م دوایه‌دا ئالۆزییه‌کی تریشی هاته‌ سه‌ر. نامه‌یه‌کی به‌پێز مامۆستا په‌مزی مه‌عرووفم بۆ هات تیا نووسیوو (ئەو غه‌زه‌له‌ی که له دیوانه‌که‌ی خاله‌ مه‌لا مه‌حمود بێخوددا چاپ کراوه به‌ناوی (دلاوه‌ران)وه، ئەو غه‌زه‌له‌ زۆر چاک نه‌زانم که هه‌ی مه‌لا مه‌حمودی خالمه‌ که له وه‌ختی خۆیدا دای به‌شیخ نووری شیخ سالح که بلای بکاته‌وه). له راستیدا که ئەو قسه‌یه‌م خۆینده‌وه، گومانم کرد وستم بۆ په‌وانده‌وه‌ی ئەو گومانه‌ بچمه‌ لای چهند که‌سانیکه‌ی باوه‌ر پیکراوی ئەو سه‌رده‌مه‌. یه‌که‌م که‌س که چوومه‌ لای مامۆستا (هه‌ردی) بوو، چونکه لهو شتانه‌ پتیبستی به‌ نامه‌وزوعیه‌ت نییه، که باسه‌که‌م له لا کرده‌وه ئەو له‌سه‌ری

(۸) له‌وانه‌ بایان (که‌مال په‌مزی مه‌لا مارف و ناسح حه‌یده‌ری و شیخ جه‌ناب و ئەخۆل و شیخ حه‌سینی شیخ ئەحمه‌د و ئەحمه‌د خواجه‌).

(۹) دیوانی بێخود- ل ۴۳.

مەسەلەكە ھاتىبۇدوھە و وتى: (ئەم شىعرە ھى شىخ نورىيە و لە كاتى خۇيدا - واتە كە دىۋانى بىخودى بلاۋكرايەوھ - خەرىك بوو و تارىك بىنوسم، بەلام لەبەرئەوھى ھەر خۇم لە نووسىن نەختى سست و تەمبەلەم مەسەلەكەم پشتگوئى خست.) ھەر بۇ ئەو مەبەستە خزمىتىكى نىزىكى شىخ نورى كە ئەوئىش (نورى كاكە حەمە) يە كە بە نورى غەربى ناسراوھ، دەريارەى ئەم باسە وتى: (لە سالى ۱۹۳۰-۱۹۳۱ دا لە مالى باپىرم كە ناوى (حاجى فەتاح قادەر) كە خالى شىخ نورى بووھ، ئەم شىعرى (ئىنتىباھ) ى بۇ (مىرزا ئاۋرەھمان)^(۱۰) و (حاجى حەمە ئەمىنى) بىراى خوتىندەوھە و لەوئى منىش يەكىتك بووم لە نامادەبووھەكان.

دوای ئەوھى لە خوتىندەوھى شىعرەكە تەواو بوو گوتى: (ئەگەر مەنالىكان و كەسەكان يەك بەيەك لىرە دەورەكانىيان نەبىن، جوان دەرنەچى) كاك (عەبدولقادىر قەزاز) كە يەكىتك بووھ لەوانەى دەورىان لەم ئۆپەرتتەدا بىنىسە و ئاگای لە چۆنىەتى نووسىن و پىشكەش كىردىەتى دەلتى: (شىخ نورى پىپاۋىكى زۆر ھەلەكەوتو بوو. مەن يەكىتك بووم لەوانەى بەشدارى ئەم ئۆپەرتتەم كىردوھ. لە سالى (۱۹۲۷) لە سلىمانى قوتابى پۇلى چوارەم و پىنچەمى ئىبتىدانى بووم لە قوتابخانەى (فەيسەلىيە) لەگەل مامۇستا (شاكر فەتاح) بەيەكەوھە بوو، شىخ نورى خۇى ھات و پەراوھى پىن كىردىن. مەن يەكىتك بووم لەوانەى تەمسىلى دەستەى كورپانم دەكرد. ھىچ نەمبىستووھ ئەم شىعرە ھى مامۇستا (بىخود) بى، ھەر لە سەرەتاوھ لە دەمى شىخ نورى بىستووھە و لەبەرم كىردوھە و خۇشى پىتى وتىن و لەبەرمان كىرد، ھەر ئەوئىش وتى شىعرەكە مامۇستا (مەحمود جەودەت) لە فەرنەسسىيەوھە تەرجومەى كىردوھە و منىش كىردوھە بەشىعر. ئىتر بەھەموو توانايەكىيەوھە ھەولتى لەگەل ئىمە دا بۇ سەرگەوتنى ئەم ئۆپەرتتە، تىاشىا سەرگەوتىن)^(۱۱).

ئىنجا كاك (حەمە) نووسىۋەتى (لەم دواییيەدا ئالۆزىيەكى تىشى ھاتە سەر: نامەيەكى بەرتز مامۇستا رەمزی مەعرووفم بۇ ھات تىا نووسىۋو: (ئەو غەزەلى كە لە دىۋانەكەى خالە مەلا مەحمود بىخوددا چاپ كراوھ بەناوى (دلاۋەر)اۋە، ئەو غەزەلە زۆر چاك ئەزانم كە ھى مەلا مەحمودى خالەم كە لە وەختى خۇيدا دای بە شىخ نورى شىخ سالىح كە بلاۋى بكا تەوھ). دوای ئەوھى كاك (مەحمەد) خۇى چوۋەتە لای مامۇستا (مستەفا سائىب) و ئالۆزىيەكەى يەكەمى نەھىشتووھەتەوھە و منىش قسەكانم مونا قەشە

(۱۰) مەبەستى (مىرزا ئاۋرەھمانى) خالۆزايەتى كە شىعرىكى شىۋەنى بۇ نووسىۋە.

(۱۱) قسەكانى مامۇستا (عەبدولقادىر قەزاز) بەشرىتى كاسىت لە لام پارتىزاۋە.

کرد که هه‌لە‌ی زۆری تێدا بوو، ئیستا تەنیا ئەو ماوه لەو قسەکانە بدوێتین کە لە نامە‌کە‌ی (پەرمزی مە‌لا مە‌رف) دا هاتوو. وەک دەر‌دە‌کە‌وێ مامۆستا (پەرمزی مە‌لا مە‌رف) ئە‌ویش ناگای لە‌و نامیلکە‌ بچووکە‌ نە‌بێ کە بۆ یەکە‌م جار ئە‌م شیعە‌ی تێدا ب‌لا‌و‌ک‌را‌و‌ە‌تە‌وه کە لە‌ ساڵی (١٩٢٥) دا بە‌ ناوی (گۆزانی کوردی) یە‌وه دەر‌چوو و هەر لە‌گە‌ڵ دەر‌چوونی شیعە‌ بە‌پە‌خشان وەر‌گێ‌را‌وه‌کە‌ ئە‌میش ک‌رد‌و‌یە‌تی بە‌شیعەر، کە ئە‌و گۆرجی و دە‌ست‌ب‌رد ک‌رد‌نە لە‌ شێخ نووری بە‌دوور نییە لە‌و کاتە‌دا کە لە‌ ناو گە‌رمە‌ی کار‌ک‌ردن و دا‌ه‌یتان و نووسین بوو، ئە‌گەر وەک خۆشی دە‌لتی ناگای لە‌وه بوو (بێ‌خود) ئە‌م شیعە‌ی دا‌وه بە‌ (شێخ نووری) دە‌ب‌وایە پە‌نجە بۆ ئە‌و نامیلکە‌یە راب‌کێ‌شتی کە بۆ یەکە‌م جار شیعە‌کە‌ی تێدا ب‌لا‌و‌ک‌را‌و‌ە‌تە‌وه. یان لە‌و ماوه دوور‌د‌رێ‌ژی د‌و‌ای ب‌لا‌و‌ک‌رد‌نە‌وه‌ی شیعە‌کە‌ تا مردنی بێ‌خود کە دە‌کاتە (٣٠) ساڵ ئە‌م حە‌قیقە‌تە‌ی ساغ ب‌ک‌رد‌ایە‌تە‌وه. یان بە‌پێ‌ی توانایی پ‌رۆ‌ش‌ن‌ب‌یر و ق‌وت‌اب‌ی‌یە‌کانی ئە‌و ئۆپ‌رە‌ت‌تە‌یان ن‌مای‌ش ک‌رد‌بوو، لە‌و ر‌است‌ی‌یە‌ ح‌الی ب‌ک‌رد‌ایە، تا شیعە‌کە‌ بە‌ هی (شێخ نووری) وەر‌نە‌گرن، بە‌لام ئە‌و هاتوو د‌و‌ای مردنی (شێخ نووری) و (بێ‌خود) ئە‌و نامە‌یە‌ی بۆ کاکە (حە‌مە) ن‌ار‌د‌وو، چونکە دە‌زانی ئە‌وان مردوون و لێ‌ی ن‌ایە‌نە‌ د‌ە‌نگ، بە‌لام خۆ بە‌ری خۆ‌ی ر‌استی بە‌بێ‌ژ‌ن‌گ نە‌گ‌یر‌ا‌وه، تا‌کو ئە‌م‌ر‌ۆ‌کە‌ش بە‌دە‌یان کە‌سی تر جگە لە‌و زاتانە‌ی نا‌وم ه‌یت‌ان، ما‌ون و ئە‌وه دە‌زانن کە ئە‌مە شیعە‌ی (شێخ نووری) یە، لێ‌ر‌دا ن‌از‌ان‌م کاکە (حە‌مە) لە‌ پای چی ئە‌م بە‌ل‌گە‌ بە‌هێ‌زە دە‌داتە د‌وا‌وه کە دە‌لتی: (ئە‌وانە‌ی ل‌ای‌ان و‌ایە هی شێخ نوورییە، بە‌ل‌گە‌ی گ‌رن‌گیان ئە‌وه‌یە بێ‌خود شیعە‌ت‌کی تری ل‌ە‌م بابە‌ت‌ی نییە و شیعە‌کە‌ش بە‌نا‌وی شێخ نوورییە‌وه ب‌لا‌و‌ک‌را‌و‌ە‌تە‌وه، بە‌ل‌کو بێ‌خود شیعە‌ی ن‌ی‌شت‌مان‌پ‌ەر‌و‌ە‌ری کە‌مە، ئ‌ی‌تر چۆن ئە‌بێ تە‌ن‌ها بە‌ش‌ایە‌د‌یی یە‌ک کە‌س ب‌ی‌دە‌ینە پ‌ال (بێ‌خود)؟ کاکە (حە‌مە) ئە‌وه دە‌لتی لە‌ ک‌ات‌ت‌یک‌دا هەر خۆ‌ی تە‌ن‌یا بە‌قسە‌ی (پەرمزی مە‌لا مە‌رف) دە‌یە‌وێ ئە‌م شیعە‌ بداتە پ‌ال (بێ‌خود) و ق‌سە‌ی ئە‌م هە‌موو خە‌ل‌کە با‌و‌ەر‌پ‌ێ‌ک‌را‌وانە‌ بداتە د‌وا‌وه. کە ق‌سە‌کە‌یشی بۆ خۆ‌ی بە‌ل‌گە‌یە‌کی بە‌ج‌تی‌یه و دە‌یان کە‌سی دوور و نزیک لە‌ شاع‌یر، ب‌گ‌رە دۆ‌ست و خ‌زمە‌کان‌یشی نا‌گ‌ایان لە‌ دانانی شیعە‌کە‌ هە‌یە.

کە‌واتە چۆن د‌ە‌ک‌رێ ق‌سە‌ی هە‌موو ئە‌مانە‌ بدە‌ینە د‌وا‌وه و بە‌قسە‌ی تا‌قە‌ کە‌س‌ت‌یک ب‌ل‌ێ‌ن نام‌ین؟! م‌ن ت‌ێ‌نا‌گە‌م ئە‌گەر ش‌ی‌وا‌ز و هە‌ندێ ل‌ای‌ە‌نی ه‌ون‌ە‌ری وەک (ک‌ێ‌ش) نە‌ک‌رێ بە‌بە‌ل‌گە‌ی ن‌اس‌ینە‌وه‌ی شیعە‌ی دوو شاع‌یری وەک شێخ نووری و بێ‌خود چی ب‌کە‌ینە بە‌ل‌گە، لە‌ پ‌ال ئە‌و بە‌ل‌گانە‌ی ه‌یت‌امانە‌وه؟! ر‌ە‌ن‌گ‌ب‌ێ بە‌ل‌گە‌ی ه‌ەرە گە‌وره‌ی کاک (م‌ح‌مە‌د) ل‌ە‌م گ‌ومان‌ک‌رد‌نە لە‌سەر ئە‌و ر‌اپ‌ە‌ی لە‌ سەر‌وه ه‌یت‌امانە‌وه پ‌ێ‌دا‌گ‌رت‌ن ب‌ێ لە‌سەر ئە‌و ر‌اپ‌ە‌ی کە

گوایه (بیخود گهلئ شیعری تری وتوو که بهناوی (م. نووری) یهوه بللاو کراوه تهوه و
 شاره زایانی ژبانی بیتخود و شیخ نووری ئەمه نهزانن و کهسیان نکولیان له م راستیه
 نییه) ئەگەر له پتودانگی ئەو قسه یهوه سهیری دیوانه کهی (شیخ نووری) بکهین دهبی
 بلتین (شیخ نووری) شاعیر نهبوه، چونکه ههرچی شیعری هیه - که بهشیکی زۆری
 بریتیه له شیعره نهتهوایهتی و سیاسیهکانی - هی بیتخود بن و زادهی نهزمون و
 ههلقولای تاقیکردنهوی شیخ نووری نهبن و بیتخود دابیتتی پیتی تا بهناوی خۆیهوه
 بللایان بکاتهوه و بهزۆر بیکات بهشاعیر!

کاک (محهمدهی مهلا کهریم) جگه لهوهی رایهکی بی بهلگه بهدهستهوه دهداث، بهناوی
 کۆمهله کهسانیکی نادیاریشهوه قسه دهکات بۆ مهبهستی پینه کردنی ئەو رایه بی کۆلهکه
 و بنچینهیه. هینانهوهی ئەم قسه بی بهلگهیه که بهتوموژ پیتجراوه، جگه له خۆی کهسی
 دی بروای پی ناکا و کهسبیش بهو ناسانییه ناچیتته عهقلیهیهوه، بۆیه زۆر بر ناکات و ههر
 زوو دهپوکیتتهوه. که شاره زایانی ژبانی بیتخود و شیخ نووری ئەمه دهزانن، ئەی بۆچی به
 بهلگهکانیانهوه نایه نه مهیدانهوه، تا زوو ئەم تیکهل و پیکهلییه له شیعری ئەم
 شاعیرانه جیا بکه نهوه. من واتیدهگه مهبهستی کاک (محهمده) لهو شاره زایانه بهتهنیا
 کاک (عهدولپهحمان موفتی) بی^(۱۳). که زۆرتر لهگهل (بیتخود) ی مامیدا هاسۆزی
 هیه. ههر ئەم قسه ههرمهپییانه وای له کاکه (حهمه) کردوو ئەم قسانه بکات و
 پشتیان پی بیهستی. ئەوه بۆ چهند سال دهروا من خهریکی لیکۆلینهوه و ساغکردنهوهی
 ژبان و شیعری (شیخ نووری) م و بۆ ئەو مهبهسته چهندان کهسم دیوه، تا ئیستا تووشی
 کهسی نههاتم له گول ناسکتری بهم شاعیره گوتی، یان کهسی گومانی له توانایی و
 بههره شاعیرایهتی ئەو کردبی. شیخ نووری، شاعیریکی داردهست نهبوه بهدهست
 کهسانی ترهوه قورمیش کرابی. یان خاوهنی کهسایهتی خۆی نهبووی، کرابیتته (پووکار -
 واجه) و کهسانی تر کردبیتیان بهکیلگهیهک بۆ تاقیکردنهوهکانی خویان و شیعریان
 بهناوی ئەوهوه بللاو کردبیتتهوه.

بهلگهی تری کاک (محهمده) لهوهی ئەم شیعره بداته پال مامۆستا (بیتخود) ئەوهیه که
 دهلی: (هیچ سهیر نییه بیتخود ئەم شیعرهی خۆی بهناوی شیخ نوورییهوه بللاوبکاتهوه،
 (۱۳) سهر له بیانی رۆژی ۶/۷/۱۹۸۳ له سلیمانی چاوم بهکاک (عهدولپهحمان موفتی) کهوت و
 ئەو پرسیاره لئ کرد که شیعری (دلاوهران) هی کتیبه وتی: (هی کاکه نوورییه و ههمو جار
 بهدهنگی خوشی دهیگوت...!!!).

چونکه شیعرى وا نیشانەى (موونەوهرىەتى)یەکه بۆ پیاویکی خانەدانى ناين پەرستى وەک (بێخود) لەو پۆژەدا بەناسانى لە لایەن خەلکەکەو پەسەند نەکراوە و لەبەر ئەوە ناچار بووە کە بەناوى (م. نوورى)یەو بەلاوى بکاتەو کە کۆپىکى گەنجى تازە پێگەيشتوو بوو. من خۆم مەيلەم بۆ لای ئەو باوەرەى دوايىيە و... جارى نازانم کاک (محەمەد) بۆچى ويستويەتى جامى رقى خۆى ليرەدا قەلب بکاتەو و بەهەر جوړى بيت دەيهوئ ئەم شيعرە بداتە پال (بێخود)؟ کەس نەکوئى لەو رايەى کاکە (محەمەد) نيە کە (بێخود) پياویکی موونەوهر و خانەدانى ناين پەرست بێ، بەلام (خانەدانى) چ پێتوهندى بەووە هەيە ئەم شيعرە بداتە (شيخ نوورى)؟! يان ئينسانى (موونەوهر) چۆن دەبێ لەگەڵ خۆى و لەگەڵ مێژوو راست نەروات و شيعر بەناوى کەسانى ترەو بەلاو بکاتەو؟! يان مەرجه ئادەمیزادىک موونەوهر و ناين پەرست بێ، لە هەمان کاتدا شاعيرىکى گەرەش بێ؟! ئنجا برا بۆچى ئەو بەرەوا نازانى شيخ نوورى شتىکى لەو خانەدانيیەى خالى بەرکەوئ؟ بەم جوړە دەبين کاکە حەمە چاکى لى کردووە بەلاداو لە شيخ نوورى هەلکيتلاو و ديسان ئيستەرەمى لەسەر ئەويە کە ئەو شيعرى (بێخود)ە و بۆ ئەم مەبەستەش وەنەبێ بەلگەى مەوزووعى بەدەستەو بێ، نا، بەلکو خۆى بەملا و ئەولا دادەدات و لە زۆر جاردا لە بابەتەکە دوور دەکەوتتەو. بۆيە لە وتارى دووهميشيدا هەر سوورە لەسەر ئەو رايە و دەلتى: (کە کاک مستەفا داواى سروودى نيشتمانى و نەتەويى لە بێخود کردبى، ئەو واته بێخود و ناسراو بوو بتوانى شيعرى و بلتى هەرچەند شيعرى و لە ديوانەکەيدا نيە، کەواتە پتى تينچى (دلاوهران) هى ئەو بى و لەبەر ئەوە کە بەوتنى شيعرى و ناسراو، بۆيە داويە بەشيخ نوورى کە گەنج بوو و خەرىکى سياست بوو، تا بەناوى خۆيەو بەلاوى بکاتەو) جارى کاک (مستەفا) داواى سروودى کوردى واته (بەزمانى کوردى نووسرابى) لە (بێخود) کردووە.

ئنجا کە ئەو داوايەى عەرزى بێخود کردووە، کەى دەبیتە بەلگە بۆ ئەو (بێخود) بتوانى شيعرى و بلتى؟ پاشان کە کاک (مستەفا) دەلتى (لە سالى ١٩٢٢) ئەوسا قوتابى بووين لە کەرکوک)، هەرچەند کاک مستەفا نەينوسيوو لەو تەمەنى هەژدە ساليیەى خۆى لە چ پلەيەکى خويندن بوو، بەلام وەک دەرەدەکەوئ کۆپىکى گەنجى وەک ئەم کە هەستى نەتەوايەتى هەبووبى و حەزى لە سروودى نيشتمانى و نەتەويى کردبى و ويستبىتى بەيانيان بەزمانى خۆيان سروود بلتين، هەر ئەو کەفوکولە گەنجانەيە پالى پتووە نابى هانا بباتە بەر مامۆستا (بێخود)، بەبى ئەو (بەزانى) پتەوى شيعرى (بێخود)

له گهل داوايه كه ی نهم كه متر يهك ده گريته وه. وهك كه نجيكيش وای زانیوه شاعیر ده توانی له هه موو بايه تتيك بنووسی و ده توانی له هه موو بايه تتيك قه لم بخاته كار.

ئيتير بهم روو ليتانه (بيخود) ی شاعیری رنچكه ی ناين و ستايش كردنی خوا و پيغه مبه ر، نابيته شاعیرتيكي ناسراو به شيعری سیاسي و نه ته وه یی. سه رده می (بيخود) يش نه وه نده ليتانه وه دوور نييه تا نه توانين هاوچه ركه كانی بييين و نه وه مان بو روون بكه نه وه كه (بيخود) بهم جوړه شيعره ناسراوه يان نه ناسراوه؟! ئنجا كاكه حه مه دواي دوو رسته پيچه وانهی نه و رايه ی خو ی ده وه ستی و ده لی: (كه واته رتی تی نه چن «دلاوه ران» هی نه و بی و له به ر نه وه كه به وتنی شيعری و نه ناسراوه، بۆيه داويه به شيخ نووری) له وسه ر كاك «محهمه د» ده بوست نه وه مان تتيگه يني كه كاك مسته فای قوتابی رووی له (بيخود) كردوه سروودی نيشتمانی و نه ته وه یی بو بنووسی، چونكه (وا ناسراو بووه بتوانی شيعری و نه بلی)، به لام نه م جار ه يان ده لی شيعره كه هی نه وه، چونكه به (وتنی شيعری و نه ناسراوه) نازانم نه مه يان چه ندی به چهنده؟! ئنجا كه شيخ نووری له یواری سياسه تدا ئيشی كردبی و ده يان سه روتاری له رۆژنامه ی (رۆژی كوردستان) و (بانگی كوردستان) دا نووسی بی، شرۆفه و شيكردنه وه ی سیاسي پيگه يشتوانه ی له رۆژنامه ی (ژيان) دا بلاو كوردبیته وه، تا نه و ساله ی نه م سرووده يان بلیين نه م ئۆيه ریتته ی كه داوه به ده ستوه به ده يان شيعری چاكي بلاو كوردبیته وه و به شاعیر ناسرا بی، ئيتير نازانم شيخ نووری چ پتيوستی به وه هه بووه شيعر له (بيخود) وه ريكړی و به ناوی خو ی بلاويان بكاته وه؟!

كاك (محهمه د) درێژه به قسه كانی ده دا و ده لی: (جا نه گه ر وهك كاك مسته فا سائيپ نه فه رمووی بېخود شيعرتيكي تری سروودی دا بیتی، نه بی نه م شيعره كامه بی و چی لی هاتبی و چۆن كه - به گوێره ی قسه ی كاك مسته فا سائيپ - له ناو قوتايييه كاندا بلاو بووه ته وه، نه خراوه ته كتیبي (گورانی كوردی) و ئیستا كه س ناگای لی نييه؟ نه مه جارتيكي تر زیاتر نه و بيره م لا نه چه سپيتی كه (دلاوه ران) هی بېخود بی و وهك و تم بۆيه دا بیتی به شيخ نووری، چونكه خو ی خه ريكی سياسه ت نه بووه و شيخ نووری خه ريكی بووه). دواي نه وه ی كاك (مسته فا سائيپ) وهك كه سپيگ ناگای له و سرووده بی ده لی سروودتيكي تر بوو دای به من، كاك (محهمه د) هه ر مه سه له كه ده باته وه سه ر نه وه ی (مريشك له هيلكه يه، يان هيلكه له مريشكه)، نه گينا نه و سرووده ی كه كاك (مسته فا سائيپ) باسی ده كات كه له دیوانه كه دا نه بی، بۆچی نه مه جارتيكي تر نه و بيره لای كاكه

حه مه نه چه سپینتی که (دلاوهران) هی (بیخود) بئ؟ یان له پای چی دابیستی به شیخ نووری؟!

ئجنا که ی مەرجه (گۆزانی) هه موو سرووده کانی نهو سهرده مه ی تیدا بووبی، تا نهو سرووده شی تیدا بلاو بکرتیه وه؟ له کاتیکیدا (گۆزانی) یه که ی - کوردی و مهربوانی - له گه ل ریزم بۆ کۆشش و تهقه لایان، راگوێزرانه وه ی نهو نامیلکه بچوکه یه که به ناوی (گۆزانی کوردی) له سالی (۱۹۲۵) له سلیمانی له چاپ دراوه!! واته دواي بلاو بوونه وه ی شیعره به په خشان وه رگێتپاوه که به ماوه یه کی ئیجگار که م و هه ر له هه مان سالد له لایه ن (نه حمه به گی توفیق به گ) ی ناشنا و دۆستی شیخ نووری له چاپ دراوه، نهو کاته ش شیخ نووری له تروپکی ده سه لاتی دا بووه به سه ر شیعر نووسین و خوێندنه وه و ده ی تاندا، چونکه وه ک هه موو لایه ک ده زانی و مامۆستایان (گۆزان) و (ره فیق حیلمی) و (عه لانه ددین سه جادی) ی ش دانی پیدا ده نین، که شیخ نووری له سالانی (۱۹۲۰- ۱۹۳۰) دا شیعر ی کوردی ناوچه ی سلیمانی تازه کردووه ته وه. وه ک کاک حه مه ده لئ: (شیخ نووری کورپکی گه نجی تازه پتگه یشتوو) نه بووه، ته مه نیشی (۲۹) سال بوو. له ناو خه لکیشدا ناسراو بووه، بگره شیعر و نووسینه کانی له ناو خوێنه رانی نهو سهرده مه دا په سند کراوه و جیگه ی ره زامه ندییان بووه.

به نیسه بت نه م ئۆپه رته شه وه دواي دوو سال تپیه ر بوون به سه ر نووسینیدا، واته له سالی (۱۹۲۷) دا که خراوه ته سه ر شانۆ خه لک زۆر په سندیان کردووه. جا نازانم کاک (مه حمه د) له سه ر بناغه ی چ به لگه یه ک ده لئ: (به ناسانی له لایه ن خه لکه وه په سه ند نه کراوه، له به ره وه ناچار بووه که به ناوی (م. نوورییه وه بلاوی بکاته وه...؟!). گریمان لهو ساله ی نیشان دراوه، جیگه ی ره زامه ندی و په سه ندی خه لکه که نه بووبی، نه ی بۆچی له سالی (۱۹۲۸) و (۱۹۳۲) که دوو جارپکی تر له نامیلکه ی (گۆزانی) ی که ریم سه عید زانستی و کوردی و مهربوانی - دا بلاو کرایه وه نه م نه یینییه هه ر نه خرایه روو؟

وه ک وتمان (شیخ نووری) له سالی (۱۹۲۵) دا له ته مه نی (۲۹) سالی دا بووه، لهو ته مه نه شدا وه ک له ببیلیۆگرافیا که ی ریکم خستوو ده رده که وئ تا نهو کاته چه ندان شیعر و وتاری سه رکه و تووی نووسیوه، گرینگترینیان نهو (۲۵) زنجیره و تاره یه که له رۆژنامه ی (ژیان) دا بلاوی کردووه ته وه که به سه ره تای ره خنه ی تیۆری کوردی داده نرئ. پتشتیش وه ک موونه وه رپکی سهرده می خۆی، یان باشتر وایه بلتین له سهرده می هوکمه دارتتی شیخ مه حموودی نه مردا، سه رنووسه ر و به رتۆبه ر ی دوو رۆژنامه ی سهرده می شیخ مه حموود بووه

که رۆژنامه‌ی (رۆژی کوردستان) و (بانگی کوردستان) بوون، هه‌روه‌ها له‌گه‌ڵ پیاوه به‌ده‌روه‌وه‌ بووه‌کانی سه‌رده‌می خۆی ئیشی کردووه و هه‌لسوکه‌وتی کردووه. زۆر له‌و که‌سانه‌ی چوومه‌ته‌ لایان و ده‌باره‌ی (شیخ نووری) پرسیارم لێکردن، له‌سه‌ر ئه‌و پایه یه‌ک ده‌گره‌وه که شیخ نووری نه‌وه‌نده‌ زرن‌گ بووه، به‌گوێره‌ی سه‌رده‌می خۆی له‌ هه‌موو هاوه‌له‌کانی پیشکه‌وتووتر و باخه‌به‌تر بووه و ئاگادارییه‌کی زۆری له‌ نه‌ده‌بیاتی فارسی و تورکیدا هه‌بووه. واته‌ وه‌ک کاک (مه‌مه‌د) ده‌ریخستووه، کابرایه‌کی ده‌سته‌پاچه و سێبه‌ری (بیخود) نه‌بووه، مامۆستا (بیخود) خۆشی ب‌مايه ئیستاکه‌ قبوولی نه‌ده‌کرد به‌و شیوه‌یه‌ باسی (شیخ نووری) ب‌ک‌ریت!

ئه‌گه‌ر وه‌ک کاک (مه‌مه‌د) ده‌لتی، مامۆستا (بیخود) له‌وه‌ ترسا بێ ئه‌م شیعه‌ره له لایه‌ن خه‌لکه‌وه‌ په‌سه‌ند نه‌ک‌رئ، بۆچی ناوێکی خوازاوه‌ی بۆ خۆی هه‌له‌به‌ژارد و پ‌ریاری دا به‌ناوی - شیخ نووری - یه‌وه‌ بلاوی ب‌کاته‌وه؟! شیخ نووری که یه‌که‌م هه‌نگاوی به‌ره‌و تازه‌کردنه‌وه‌ی شیعه‌ری کوردی هاو‌یتشت، س‌لی له‌وه‌ نه‌کرده‌وه شیعه‌ره‌که په‌سه‌ند ده‌ک‌رئ یان نه‌، به‌قه‌ده‌ر ئه‌وه‌ی ویستی ب‌یسته‌ پیاوی سه‌رده‌می خۆی و به‌ته‌نگ داوایه‌کانی میژووه‌وه ب‌چ‌ئ. مه‌نتیقه‌ی میژووی به‌گه‌وره‌تر زانی له‌ مه‌نتیقه‌ی ساده‌ و ساکار و عه‌فه‌و‌ییانه‌ی خه‌لک. ئه‌گه‌ر یه‌که‌تیک خۆی ئه‌و تیگه‌یشتنه‌ ته‌واوه‌ی له‌ لا ی‌ت‌گه‌یشتو و کامل نه‌بووب‌ئ چون قبوولی کرد له‌ په‌سه‌ندکردن و نه‌کردنی شیعه‌ره‌که له‌ لایه‌ن خه‌لکه‌وه‌ ب‌ک‌ریته‌ قوچی قوربانی تا (بیخود) شیعه‌ری خۆی به‌ناوی ئه‌وه‌وه‌ بلاو ب‌کاته‌وه؟ ئه‌وه له‌ کاتێکه‌دا یه‌ خۆی له‌و سه‌رده‌مه‌دا خاوه‌نی پ‌له و پایه و پ‌ت‌گه‌ی کۆمه‌لایه‌تی و سیاس‌ی و رۆشن‌بیری گه‌وره‌ی خۆی بووه. دوا به‌دوا ی ئه‌وه شیعه‌ریکی ن‌یشتمان‌په‌روه‌رانه‌ی وا بۆ ده‌ب‌ئ ج‌ت‌گه‌ی په‌زانه‌ندی و په‌سه‌ندی خه‌لک نه‌ب‌ئ؟! چ دا‌ب‌ونه‌ریته‌کی کۆمه‌لایه‌تی و سیاس‌ی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی به‌زاندووه؟! ج‌گه له‌وه‌ی هه‌نگاوانێکه به‌ره‌و باب‌ه‌تیکی تازه به‌خوینه‌ران و ب‌ینه‌ران که ئه‌و‌یش ه‌ونه‌ری (ئۆپه‌ریت)ه؟!!

(شیخ نووری) یه‌ک له‌و سه‌رده‌مه‌دا ده‌ست‌پ‌یش‌خه‌ری له‌ زۆر ب‌واردا ک‌رد‌ب‌ئ و ب‌گ‌ره شۆره‌سوار‌یش بووب‌ئ له‌و ده‌ست‌پ‌یش‌خه‌ریبانه و گ‌ره‌وی میژووی بۆ خۆی ب‌رد‌ب‌یت‌ه‌وه، ئ‌یدی چ ب‌ی‌وست به‌وه ده‌کات له‌م هه‌نگاوه‌شیان ب‌ترس‌ئ و گو‌ی ب‌داته ئه‌وه‌ی په‌سه‌ند ده‌ک‌رئ یان نا‌ک‌رئ؟ ئه‌گه‌ر شاع‌یر و نووسه‌ر له‌ پشت خه‌لکه‌وه‌ ب‌ه‌وا، ئ‌ی پ‌یش‌ه‌وايه‌تی نووسه‌ر چ‌ییه و له‌ کو‌ت‌دایه و چون ده‌توان‌ئ له‌ ب‌واری نووس‌یندا شۆر‌ش‌گ‌ت‌پ‌ایه‌تی خۆی ب‌سه‌لم‌ین‌ئ، له‌وه‌ی خه‌لک بۆ ت‌یروان‌ینی پیشکه‌وتووتر ب‌بات و چ‌ی‌ش‌یان پ‌یش‌ ب‌خات؟

وهرگيتړې نهم شيعره دهنووسې: [فيكر و مه نزمه كه ي كه نه ساس ته شكيل ده كا به نه زهر نه حوالی روحیه و ته مایولاتی خو مانوه هه لگيتړایه وه و به موقه دیمه ییکه وه عه رزم کردا شیخ نوریش هر له سهر هه مان شتوه به [نه زهر نه حوالی روحیه و ته مایولاتی خو مانوه] شيعره كه ي هه لگيتړاوه ته وه و تامو بویه كي خو مایلیانه ی داوه تی. له م پشه کیه ی وهرگيتړشدا هیچ نیشاره تیکی دوور و نزیک نابینن که زووتر وهرگيتړا (*) بی.

به لگه یه کی ترم بو نهم شيعره که هی - شیخ نووری - یه نه وه یه، که شیخ نووری له بواری نووسینی شانودا که شيعری تپه لگیش کردوه نه وه یه که [فاته خانی محیه ددین پری] ده یگيتړتته وه: [هر نه وه نده بیستمان فوئاد په شیدی ماموستای کوړان شانوگه ری «نیرونی زوړداری» ی پشه کاش کردوه و بهو کاره ی ههستی زوړ که سی بزواندوه، نیمه ش هاتینه مهیدان و ویستمان هه نگاوینکی باشر بنین. بیری یه کیکمان بو نه وه چو کیشه یه کی نه وتوی ناو کو ماله که ی خو مان باس بکه ین که زوړ تووشی یه کیک له قوریانیه کانی ده هاتین، به لام که سمان ده ست و زاتی نووسینمان نه بوو. بویه کا په نامان برده بهر شیخ نووری و نه ویش له سهر پشینیاری خو مان شانوگه ری «دایک» ی بو ناماده کردین. قوتابخانه مان پازانده وه و پرده مان هه لواسی و نزیکه ی حفته یه ک ژنانی شار پرویان تی کردین و به په رو شوه سهری «دایک» یان ده کرد. به یجه ی خوشکم ده وری دایک و شه فیه سعه ی که قوتابییه کی وریای قوتابخانه که مان بوو ده وری دکتوره ی بینن. دیار بوو له تلی دلی بینه رانیان ده دا [تا نیمړوش چ خوی، چ خوشکی ناوه روکی «دایک» یان له بیر که به شیکي به شيعر هوترابووه. «دایکه ی نه خو تینه وار به هه له ده رمانیکي عه تاره کان ده رواردی کوړپه که ی ده دات، ده رمانه ده یخاته گیانه لا، هاوار و قیژه و گریه ی دایکی کلؤل گه ره کی دینیتته سهر. یه کیک له سهر سپیه ژیره کانی دراوسی به هه له داوان خوی ده کات به ژورودا ده پرست:

(*) شیخ نووری له ژبانی شيعر نووسینی خویدا جگه له و په خشانه ی که به شتوه ی ژپه ریت کردو و به تی به شيعر، نه زمونځکی دیکه شی هیه له شيعری (مه قبر دا)، چونکه نه و شيعره ی عه بدو له حق حامید وه ک خوی نووسیوه تی یه کسهر له تورکیه وه وهرینه گيتړاوه، به لکو (عه رب فه می)، به په خشان کردو و به تی به عه ره بی و شیخ نووری - ش له و وهرگيتړانه وه به شيعر داپرشتو و ته وه، نه وه دووم تاقیکر د نه وه تی له پاش ژپه رتی (نیتیباه)، دیسان نه مه ش ده سلینتی که نه و جوړه به پیره وه چوون و کارانه زیاتر جیگه ی بایه خی شیخ نووری بووه نه ک بیتخود که کاری له و جوړی نیه.

چییه نهم گریه و زارییه
بو چیتنه هاوار و ته لاش

دایکه به شیرزهیی:

هه رگیز خه وی نه بوو منیش
چووم دامی توژیک شیلهی خاش خاش

دراوسیکه یان که نهم ده بیستیت، ده ستورد ده چیت به دوا ی دکتوره ی شاردا، دکتوره
به هه مان ده ستور ده پرستیت:

چییه نهم گریه و زارییه

دایک: چووم دامی توژیک شیلهی خاش خاش
دکتوره:

جا

کتی به توژی وت ده وایه کی زهریف و باشه
تیلیقی وا قابیلی ده رمانی وه ک خاش خاشه؟
خیراکه نهم ده رمانه ی بده ری
به لکو به جاریک چاره ی بکری
نیتر هه رگیز له و ده وایانه ی نه ده دیتنی
دایک:

تۆه بی، تۆه بی یا ره بی

هه تا ماوم ده رمانی وای نه ده منی (۱۴)

شیعریکی تری (شیخ نووری) که دراوده ته پال ماموستا (بیخود) شیعریکی شیوه نه که
شیخ نووری بو هاو پتی خوژی «عبدولکه ریم به گی حاجی عبدوللای که رکوکلی زاده» ی
نووسیوه. نهم شیعری ناو ناوه (تالعی کوردی به ده بخت). که ریم به گ حاکمی مونفه ریدی

(۱۴) د. که مال مه زهر نه حمده - فاقه محی الدین پهری پیشرو و سه ربازی نه ناسراو ژماره (۷۳) ی
گوژقاری روشنبیری نوژی نادار ۱۹۷۹ ل ۱۷-۱۸ منیش هه مان زانیاریم له و چاو پیکه وتنه ی له گه ل
فاقه خان نه نجام دا له سه ر شریتی کاسیت توژمار کردوه.

سلیمانی بوو، له (۱۸) ی نهیلوولی سالی (۱۹۲۰) دا کۆچی دوايي کردووه. ئهم شيعره له لاپهړه (۹۶ - ۱۰۰) ی دیوانه‌کە ییخودی گرتووه. یه‌که‌م به‌لگه‌ی به هی «شیخ نووری» زانینی ئهم شيعره نه‌وه‌یه که (شیخ نووری) داوای له مامۆستا (نهمه‌دین مه‌لا) کردووه شيعره بلاوکراوه‌کانی نیو رۆژنامه و گۆڅاره‌کان له ده‌فته‌ریکدا به‌ده‌سته‌تی خۆی بنووسیتته‌وه. ئهمیش داوايه‌کە یی شیخ نووری به‌جی هیتاوه و له‌سه‌ر به‌رگی ناوه‌وی نه‌و ده‌فته‌ره‌سه‌د لاپه‌ریه‌یییه‌ی بۆ نووسینه‌وه‌ی شيعره‌کانی ته‌رخان کردووه نووسیویه‌تی: [کا‌که نووری زۆر زۆر سلاوت لی ئه‌که‌م. به‌سه‌ری تۆ عموومی مه‌وجوداتی جه‌ریده‌ی کوردستان گه‌راوم، له‌مه‌ زیاترم بۆ نه‌دۆزرایه‌وه که لیته‌دا نووسیومه‌ته‌وه و هه‌مووی به‌ته‌ئریخ و نومرووی خۆی ده‌رجم کردووه!] ئه‌و قسه‌یه‌ نه‌وه ده‌رده‌خات ئهم شيعری - تالعی کوردی به‌ده‌خت - یه‌کیک بی له‌و شيعرانه‌ی به‌قه‌له‌م و ده‌سته‌تی مامۆستا (نهمه‌دین مه‌لا) نووسراوه‌ته‌وه و لاپه‌ره [۲۰ - ۲۴] ی نه‌و ده‌ست‌نوسه‌ی گرتووه، به‌لام وه‌ک شيعره‌کانی تری ده‌ست‌نوسه‌که نه‌ینووسیوه له‌ ج رۆژنامه‌یه‌ک یان گۆڅاریکدا بلاوکراوه‌ته‌وه. منیش له‌ کاتی گه‌ران و هه‌لدانه‌وه‌ی لاپه‌ره‌ی رۆژنامه و گۆڅاره‌کاغان ئهم شيعره‌م به‌رچاوه‌ نه‌که‌وت. وا دیاره‌ نوسخه‌یه‌کی ئهم شيعره له‌ لای مامۆستا (نهمه‌ددین مه‌لا) بووبی و له‌گه‌ل شيعره‌کانی تر نووسیویه‌تییه‌وه. له‌وانه‌یه‌ ئهم شيعره‌ی شیخ نووری چه‌ند نوسخه‌یه‌کی له‌به‌ر نووسیویتته‌وه و یه‌کێ له‌و نوسخانه‌ که‌وتبیتته‌ لای مامۆستا (بیخود). شیخ نووری که‌ ده‌فته‌ره‌کە یی له‌ مامۆستا (نهمه‌ددین مه‌لا) وه‌رگرتووه‌ته‌وه، خۆشی هاتووه‌ چاوی پیتدا گیتراوه‌ته‌وه و سه‌رگورشته‌ی ژیا‌نی خۆی له‌گه‌ل هه‌ندێ پارچه‌ شيعری تری له‌ لاپه‌ره‌ سه‌پییه‌کانی نه‌و ده‌فته‌ره‌ نووسیویه‌ته‌وه، بگه‌ له‌ زۆر شویتدا به‌مه‌ره‌که‌بی سه‌وز له‌نگییه‌کانی چاک کردووه و وشه‌ی تازه‌ی له‌ با‌تی هه‌ندێ وشه‌ی تر داناوه. یه‌کێ له‌و شيعرانه‌ی چاوی پیتدا گیتراوه‌ته‌وه، شيعری (تالعی کوردی به‌ده‌خت)ه. دیاره‌ نه‌گه‌ر نه‌و شيعره‌ هی خۆی نه‌بوايه، وه‌ک چۆن له‌و ده‌ست‌نوسه‌دا له‌سه‌ر شيعریکی وه‌رگیتراوی (زیتوهر) ی نووسیوه‌ هی (زیتوهر)ه، به‌بی نه‌وه‌ی له‌ رۆژنامه‌که‌دا ناوی زیتوهر نووسرا‌بی، به‌م شیتویه‌ ده‌لیا بووم نه‌گه‌ر ئهم شيعره‌ هی مامۆستا (بیخود) بوايه‌ ده‌ی‌رده‌وه‌ لای نه‌و.

بۆ جاریکی تر مامۆستا (نهمه‌ددین مه‌لا) چه‌ند پارچه‌ شيعریکی تری (شیخ نووری) له‌ چه‌ند لاپه‌ریه‌کی به‌یه‌که‌وه‌ نووسا‌وی (۲۲) لاپه‌ریه‌ییدا نووسیویه‌ته‌وه. وا ده‌رده‌که‌وی ئهم چه‌ند لاپه‌ریه‌ی له‌ که‌شکۆلتیکی گه‌وره‌دا نووسیویتته‌وه و نه‌و لاپه‌رانه‌ی پتیه‌ندی به‌ (شیخ نووری)یه‌وه‌ هه‌یه‌ مامۆستا (نهمه‌ددین مه‌لا) داویه‌تی به‌ (شیخ نووری). له‌و

دهستنوسه شدا همديسان شيعرى (تالعى كوردى به دبه خت) نووسراوه ته وه و لاپه ره (۱۲)
- (۱۶) ى ئەم دهستنوسه ى گرتووه.

دهستنوسىكى ترى ماموستا (نه جمه ددين مه لا) برىتى بوو له حدوت لاپه ره، نه مه شيان
له كه شكوتلىك جيا كراوه ته وه. يه كئى له شيعره كانى ئەم دهستنوسه ش، شيعرى (تالعى
كوردى به دبه خت) بوو.

ماموستا (بىخود) ته نيا يهك شيعرى نيشتمانى ههيه له لاپه ره (۶۹) ى ديوانه كهيدا
بلاو كراوه ته وه. لەم شيعره دا دهلتى:

ئەى به مال و به سه ر فیدای وه تەن
وهى وه كو كاكى خۆت برأى وه تەن
دامه نى كام و ده ستى تۆ دوورن
تا به پۆخ نه بيه گه ردی پای من
تا من و تۆ نه بينه په روانه
شه وقى چۆن خۆش نه بنى چرای وه تەن

وهك ماموستا (ههردى) دهگى پى ته وه و دهلتى: (بىكهسى شاعير هه موو جارئ كه
سه رخۆش ده بوو، بهم شيعره وه ده يگرت...) بهلتى وهك ده رده كه وئى، شيعرى كى نيشتمانى
لاوازه و سه ركه وتوو نيه. نه مه ش توانجى تىك نيه بۆ پله و پايه ى كه سىكى وهك ماموستا
(بىخود) كه پايه ى كه ناينى به رزى هه بووه، به لكو نه وه ده گه يه نئى كه له بوارى شيعرى
نيشتمانيدا ده سه لاتدار نه بووه به و شپوه يه ى كه له بوارى تردا نه سپى خۆى تاوداوه. نه وه
سه ره پای نه وه ش، شيعره كه به ته كليف نووسراوه و به رادان دراوه، شيعرى بهم جۆره
بووترئى، هه لبه ته زۆر له خۆ كردن و ون كردنى كه فوكولى شاعيرانه ى تيدا ده رده كه وئى.

خوينه رى شيعرى (تالعى كوردى به دبه خت) نه وه ى بۆ روون ده بى ته وه، كه سىك نه و
شپوه نه به كه فوكول و به سۆزه بۆ كه سىك ده كات كه تىكه لى به كى گيانى به گيانى و نزىكى
و خۆشه ويستى به كى نه وتۆيان له نىواندا بووئى، كه مردنه كه ى بوو بى ته هۆى به جئ هيشتنى
كار تىكردن تىكى زۆر گه و ره له سه رى. هه ر بۆ به ش مردنه كه ى به به دبه ختى (تالعى كورد)
دادنه ئى و به و شپوه گه رموگوره فرمى سكى بۆ ده رپژئى و شپوه نى بۆ ده كا. وهك زانراو شه
ئەم تىكه لاوى و ناشنايه تى و خۆشه ويستى به تينه له نىوان (بىخود) و (عه بدولكه ريم
به كى حاجى عه بدوللاى كه ركوكلى زاده) دا نه بووه، تا مردنه كه ى له لای نه وه نده

کۆستیکی گه‌وره و گران و جهرگېر بڼ، نهم لاوانه‌وه پر له سۆزه‌ی بۆ بنووسئ!

مامۆستا - شیخ محهمه‌دی خال - ده‌رباره‌ی ئهو شیعره و پتوه‌ندی (بیخود) به (عبدالکهریم به‌گ) هوه ده‌لتی: (که‌ریم به‌گ به هیچ شی‌وه‌یه‌ک ئهو پتوه‌ندییه‌ی له‌گه‌ل (بیخود) دا نه‌بووه، به‌لام له‌گه‌ل (شیخ نووری) دا هاوپایاله‌ بوون، بۆیه شیعره‌که ههر به‌هی شیخ نووری ده‌زانم نه‌ک (بیخود). هه‌روه‌ها مامۆستا (هه‌ردی) یش ههر رای وایه (نهم شیعره‌هی شیخ نووریه، چونکه پتوه‌ندی دۆستایه‌تییان له‌گه‌ل یه‌کتهدا زۆر به‌تین بووه و زۆربه‌ی شه‌وان به‌یه‌که‌وه دانیشتون و خواردوویانه‌ته‌وه) مامۆستا (ناسح حه‌یده‌ری) ده‌لتی: (له‌به‌رنه‌وه‌ی عبدالکهریم به‌گ کوردیکی موس‌ته‌قیم بوو، شیخ نووری زۆر خۆشی ده‌ویست و زۆر به‌یه‌که‌وه بوون) به‌رتز (فه‌تحو‌للا شیخ ره‌شید) ده‌لتی: (عبدالکهریم به‌گ نه‌گه‌ر پتوه‌ندی‌شی به (بیخود) هوه بوو، ئهو پتوه‌ندییه‌کی زۆر کز بووه، به‌لام زۆرتر له‌گه‌ل شیخ نووری هه‌لسوکه‌وتی ده‌کرد. تا مردنیش ههر به‌یه‌که‌وه بوون. شه‌وان به‌یه‌که‌وه داده‌نیشتن و هاموشۆی یه‌کتریان ده‌کرد). مامۆستا (حیلمی) شاعیر له‌ باره‌ی نهم شیعره‌وه ده‌لتی: (به‌ده‌سخه‌تی خۆی شیخ نووری نوسخه‌یه‌کی نهم شیعره‌ی بۆ من نارد بۆ هه‌له‌بجه، ئیستاش له‌ بیرمه به‌مه‌ره‌که‌بی سه‌وز بۆی نووسیوومه‌وه. تا نهم دوا‌یییه نهم ده‌ست‌نووسه‌م ههر مابوو، هه‌ول ده‌ده‌م بیدۆزمه‌وه). (١٥). ئیتر نازانم به‌چ به‌لگه‌یه‌ک نهم شیعره‌ی - شیخ نووری - دراوه‌ته پال مامۆستا بیخوده‌وه؟!

جگه‌ له‌و دوو شیعره‌ی باس‌مان کردن که درابوونه پال مامۆستا (بیخود)، له‌ لاپه‌ره (١٥٨) ی دیوانه‌که‌یدا - به‌شی تاکه‌کان - کاک (محهمه‌دی مه‌لا عبدالکهریم)، دێره شیعره‌یکی ئاشکرای - نالی - یشی خه‌ستوه‌ته‌ ناو تاکه شیعره‌کانی (بیخود) هوه که نه‌ده‌بوايه ئه‌وه‌یان به‌سه‌ردا تیپه‌رێ. ئه‌مه‌ش تاکه شیعره‌که‌یه:

ده‌ستم که به‌صه‌د وه‌عه‌ده له‌ صه‌د لاوه شکاوه

جهری نییه نهم که‌سه‌ره، هه‌تا نه‌یخه‌مه ئه‌ستوم (١٦)

(١٥) ههر له‌و دانیشته‌ندا مامۆستا (هه‌ردی) یش که له‌وئ ناماده‌ بوو، رای وابوو که نهم شیعره‌هی شیخ نووریه.

(١٦) بره‌وانه‌ دیوانی نالی - مه‌لا عبدالکهریمی موده‌پرێس و فاتح عبدالکهریم هه‌مان به‌یت له‌ لاپه‌ره (٣٨٤) دا بلا‌وکراوه‌ته‌وه. هه‌روه‌ها دیوانی نالی و فهره‌نگی نالی - د. مارف خه‌زنه‌دار لاپه‌ره (٨٩) سالی ١٩٧٧ .

ئەم دېرە شىعرەى - نالى - وەك شىعرەكانى پىشتىر باسماڭىز، ھەر كە لە ناو دەستىنوسەكانى مامۇستا - بىخود - دۆزراوەتەو، يەكسەر بەشىعرى ئەوى تىگەشتوون، لە كاتىكدا ئەمە تاكە شىعەرىكە لە ناو شىعەرىكى دىرئى - نالى - دا كە ئەم تاكە شىعرە بەناوبانگەى - نالى - چوويىتە ناو ئەو دىوانەو، ئىتر قسە بۆ ئەو ناهىلەتەو كە شىعرەكانى تىرش ھەر بەم چەشنە پىگەى ناو ئەم دىوانەيان گرتىتە بەر. جگە لە مانەش، شىعەرىكى چوار بەيتىى تر لە دىوانەكەدا لە لاپەرە (۱۴۹) دا بلاو كراوەتەو، كە دەبى رەشنىوسى يەكەمى ئەو شىعرە بىت كە (شىخ نوورى) بۆ (شىخ برايمى) براى وتوو. ئەمەش پارچە شىعرەكەى:

بلا فرمىسكى خوتىن بۆ نەپىزى بىلبىلەى چاوم
بەحەرفى نالە بۆ نەپىزى، زمانى لال و گىراوم
نەمامى عەيشەكەم نىژرا، خەفەت گۆپكە و چۆزى دەر كەرد
سەرپا تەرزى غەم، نالايە گىيانى ھەل كەرووزاوم
دەسا ئەى (مىرزا مەھدى)ى زەمان، ئەى (كاشى)ى نادر
لە كىلى قەبرەكەى تەرىخى كۆچى كاكە نىبراھىم
بنووسن (شىخ برايم رۆ) بەخوتىناوى گەشى چاوم

چۆرى تەعبىر كەردن لەم شىعرەدا، ھەوین و وینە و دارىشتن و شىوازى بەناشكرا ديارە ھى - شىخ نوورى - يە. جگە لەوەش ئەم تەعبىرانە لە شىوئەكەى كە بۆ (مەلا فەندى) و بۆ (شىخ برايم)ى براى وتوو ھەر ھەمان دەرپىن و شىوازە، بگرە يەكەم بەيت و دوا بەيت كىتومت ئەوئە كە لە شىوئەكەى (مەلا فەندى)دا ھەيە كە بەر لە دە سال لە كۆچى دواىى (شىخ برايم)دا نووسىوئەتى. ھىوادارىن لە چاپىكى تى دىوانەكەى مامۇستا (بىخود)دا ئەو شىعەرانەى لى بۆار بكرىت و ھەول بەردى زۆر شىعەرى بلاونەكراوئەى خۆى ھەيە لەگەل شىعرەكانى تىردا بلاو بكرىنەو، كە بەشىوئەى (نامە) بۆ زۆر دۆست و ھاوئەلى خۆى نووسىوئە!!

سه‌برده‌ی ژبانی شیخ نووری شیخ صالح

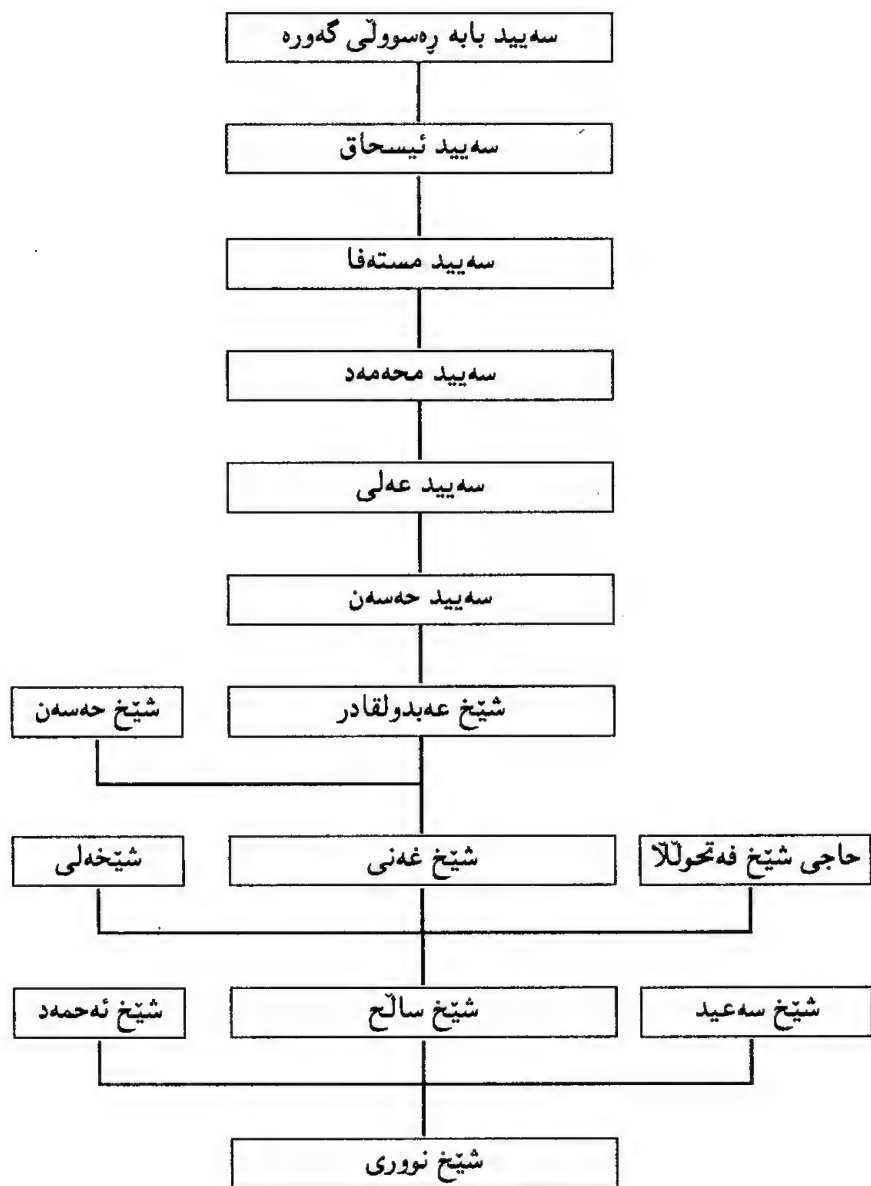
* ناوی ته‌واوی شیخ نووری کوپری شیخ صالحی کوپری شیخ غه‌نی کوپری سه‌بیید عه‌بدولقادی کوپری سه‌بیید حه‌سه‌نی کوپری سه‌بیید عه‌لی کوپری سه‌بیید محه‌مه‌دی کوپری سه‌بیید مسته‌فای کوپری ئیسحاقی کوپری سه‌بیید با به ره‌سولی گه‌وره‌یه و له ساداتی به‌رزنجیه^(۱)، وه‌ک له‌م شه‌جهره‌یه‌ی لاپه‌ری دواتردا ده‌رده‌که‌وی.

* شیخ نووری له‌ سالی (۱۳۱۲) ی پۆمی^(۲)، واته له‌ سالی (۱۸۹۶) ی زایینی^(۳) له شاری سوله‌یانی و له‌ گه‌ره‌کی (ده‌رگه‌زین) له‌ دایک بووه و چاوی بۆ نه‌فسانه‌کانی ژبان

(۱) مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) له‌ کتێبه‌که‌یدا (شیعر و ئه‌ده‌بیاتی کوردی) به‌رگی دووم ل ۱۹۹ ده‌رباره‌ی ره‌چه‌له‌کی شیخ نووری نووسیه‌تی: (شیخ عه‌بدولقادر کوپری سه‌بیید حه‌سه‌نی کوپری سه‌بیید محه‌مه‌دی سه‌ی عه‌لییه). که‌ وه‌ک روونم کرده‌وه (سه‌ی حه‌سه‌ن) کوپری (سه‌بیید حه‌سه‌ن) ه‌ نه‌ک باوکی. هه‌روه‌ها (سه‌ی عه‌لی) کوپری (سه‌بیید محه‌مه‌د) ه‌ نه‌ک باوکی. ئه‌م شه‌جهره‌ی عانیله‌یه‌م له‌ مامۆستا (فه‌تحو‌للا‌ی کوپری شیخ ره‌شیدی کوپری شیخ عه‌بدولقادر) وه‌رگرت که‌ (ئه‌رشه‌دی ئه‌ولاده) و له‌ کاتی خۆیدا به‌ ئیبرس بۆ ماوه‌ته‌وه، چونکه‌ براهه‌کانی به‌ر له‌ خۆی مردوون، ئه‌ویش له‌ (شیخ عه‌بدولقادر) ی باپیری بۆیان ماوه‌ته‌وه. له‌ به‌ر نه‌وه‌ی ئه‌و شه‌جهره‌یه‌ نووسرا‌بوو و له‌ به‌رده‌ستم بوو، زیاتر به‌ راستم زانی. هه‌له‌ که‌ش، هه‌له‌ی مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) بێ یان له‌ کاتی نووسینه‌وه و وه‌رگرتنی هه‌له‌ی تیکه‌وتبێ یان (شیخ نووری) خۆی به‌و شێوه‌یه‌ دا‌بیستی به‌ مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) من به‌ پێڕستم زانی راستی بکه‌مه‌وه.

(۲) مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) هه‌ر له‌ کتێبه‌که‌یدا لاپه‌ره (۱۹۹) وای ده‌رخستوه که‌ (شیخ نووری) له‌ سالی (۱۳۱۵) ی پۆمی له‌ دایک بووبێ. سالی زایینی له‌ دایک بوونه‌که‌شی نه‌نووسیوو، که‌چی شیخ نووری خۆی له‌ ده‌ست‌نووسیکی خۆیدا ده‌رباره‌ی ژبانی خۆی (۱۳۱۲) ی پۆمی، واته (۱۸۹۶) ی زایینی نووسیوه، که‌ ده‌س‌خه‌تی خۆی زیاتر جێی متمانه و باوه‌ر پێک‌دانه.

(۳) دکتۆر مارف خه‌زنه‌دار له‌ وتاریکی که‌ له‌ گۆڤاری (الثقافة الجديدة) دا له‌ ژماره (۹) ی کانوونی یه‌که‌می سالی (۱۹۶۹) دا به‌ ناوی (الأنجاء الرومنطیقي في الأدب الكردي) (النصف الأول من القرن العشرين) دا بلاوی کرده‌وته‌وه و نووسیویه‌تی: نووری شیخ صالح (۱۸۹۸-۱۹۵۸) واته له‌ سالی (۱۸۹۸) دا له‌ دایک بووه. دکتۆر (کامیل حه‌سه‌ن به‌سیر) له‌ کتێبه‌که‌یدا ده‌رباره‌ی (شیخ نووری شیخ صالح له‌ کۆری لیکۆلینه‌وه‌ی وێژه‌یی و ره‌خنه‌سازیدا نووسیویه‌: (له‌ سالی ۱۸۰۶ ز) له‌ شاری سلێمانی له‌ دایک بووه) لاپه‌ره (۵) وادیاره‌ ئه‌مه‌ هه‌له‌ی چاپه. هه‌روه‌ها له‌ دۆسیه‌که‌ی =

و نه‌تینییه‌کانی کردووه‌ته‌وه و ئەم مێژووه بووه بە‌لا‌پەرە‌کانی یه‌که‌می ژبانی مندالتیک، که له‌ دواییدا شۆتن و پایه‌یه‌ک بۆ خۆی دیار ده‌کات.

* به‌پیتی ئەو زانیارییه‌ی که له‌ ئەنجامی پشکنینی دۆسیه‌ی شاعیره‌وه بۆم ده‌رکه‌وت ناوی (محهمه‌د نووری شیخ‌سالح) ه. ئەو ناوه‌ش له‌سه‌ر فۆرمی (دفتر خدمه‌) که‌یدا به‌ده‌سخه‌تی خۆی نووسرا‌بوو، بۆیه‌ ده‌بینین سه‌رحه‌می شیعر و وتاره‌ بلا‌وکراوه‌کانی به‌ئیمزای (م. نووری) یه‌وه‌ بلا‌و کردووه‌ته‌وه، که‌ کورت‌کراوه‌ی (محهمه‌د نووری) یه‌ (٤).

* دایکی ناوی (په‌حمه‌ خانی کچی قادری حاجی په‌سوولی حه‌ماغای گوروونی پۆسته‌م ئاغایه‌، که‌ پۆسته‌م ئاغاش کوپه‌زای (زولال ئاغایه‌)، ئەمه‌ش یه‌کی‌ک بووه‌ له‌ جه‌نگاوه‌ره‌ دلێره‌کانی دوانزه‌ سواره‌ی مه‌ریوان). (په‌حمه‌خانی) دایکی شه‌ش کوپ و کچی‌کی هه‌بووه‌، ناوی ئەو منالانه‌ش به‌پیتی سالی له‌ دایک بوونیان به‌م جوژه‌یه‌: (نووری، ئیبراهیم، جه‌میله‌، ئیسماعیل، عه‌زیز، په‌ئووف، بابه‌ عه‌لی) وه‌ک دیاره‌ (شیخ‌نووری) نۆبه‌ری دایکی بووه‌. دایکی له‌ ته‌مه‌نی حه‌فتا و پینج‌سالی‌دا، له‌ پۆژی هه‌ینی (٢) ی مایسی سالی (١٩٤١) ی زایینی (٦) ی ربيع‌الثانی (١٣٦٠) دا کوچی‌ دوایی کردووه‌.

* شیخ‌غه‌نی باپیری به‌کاروباری بازرگانیه‌وه‌ خه‌ریک بوو، حه‌یوانی هه‌بووه‌ و خه‌ریکی سه‌له‌م و تووتن‌کرین و فروشتن‌بووه‌. چووه‌ بۆ حه‌ج و له‌وی‌ مردووه‌. ژنی بۆ هه‌ر سێ کوپه‌که‌ی هیناوه‌ و هه‌ریه‌که‌یانی له‌ خانویه‌کی سه‌ربه‌خۆی خۆیدا نیشته‌جێ کردووه‌، ئنجا (شیخ‌سالح) ی باوکی شیخ‌نووری ئەویش به‌پیشه‌ی بازرگانیه‌وه‌ خه‌ریک بووه‌.

=شاعیردا سالی له‌ دایک‌بوونی به‌ (١٨٩٧) دانرا‌بوو. به‌پیتی ئەو ده‌فته‌ر نفوسه‌ی که‌ به‌ه‌ریاری دادگای (سولح) ی سوله‌یمانی چاک‌کراوه‌، به‌پیتی نووسرا‌وی ژماره‌ (١٨٤٣ / ١٤٩) له‌ ٨-١١-١٩٤٩، سالی له‌ دایک‌بوونی شاعیر به‌ (١-٧-١٩٠٢) دانراوه‌، به‌لام ئێمه‌ پشتمان به‌و ده‌ستنوسه‌ به‌ست که‌ به‌ده‌سخه‌تی خۆی نووسراوه‌. مامۆستا (گیوی موکریان) یش له‌ ده‌ستنوسه‌ی خۆیدا که‌ ده‌رباره‌ی ژبانی (شیخ‌نووری) نووسیوه‌، له‌ نووسینه‌که‌دا وا ده‌رده‌که‌وت له‌ ده‌می خۆی وه‌رگرتووه‌، به‌لام سالی زایینییه‌که‌ی به‌ (١٨٩٨) دانراوه‌.

(٤) دکتۆر کامیل حه‌سه‌ن به‌سیر له‌ هه‌مان کتێبیدا له‌ لاپه‌ره‌ (٥) نووسیویه‌تی: (ناوی «م. نووری» بۆ خۆی هه‌ل‌بژاردووه‌) وه‌ک پوونم‌کردووه‌ ئەم (م. نووری) یه‌ کورت‌کراوه‌ی ناوی (محهمه‌د نووری) یه‌ و هه‌لی نه‌بژاردووه‌.

یه کهم جار له ولاتی ئیرانهوه کهلوپه‌لی ده‌هینا و لیترهوه کهلوپه‌لی ده‌برده نه‌وی. له سالی (١٩١٢) هوه وازی له بازرگانی کردن و هاموشۆی ده‌ره‌وی ئی‌سراق هیناوه و ده‌ستی کردووه به‌بازرگانی کردنی ناو ئی‌سراق. تووتن و پیتسته و خوری بردووه بۆ (به‌سره) و له‌وی نه‌و که‌لوپه‌ل و پیتو‌ستی‌یان‌ه‌ی لی‌تره ده‌سته‌که‌و‌تووه له‌گه‌ل خۆی هیناویه‌تی. بیت‌گومان نه‌م بازرگانی کردنه‌ش به‌هۆی ولاغه‌وه نه‌نجام دراوه، چونکه نه‌و کاته ئوتومبیل نه‌بووه، خۆشی قه‌تارچی هه‌بووه.

له پیتش هه‌لگیرساندنی شه‌ری جیهانی یه‌که‌م تووتنیکی زۆری ده‌بی و نه‌و تووتنه پارویه‌کی زۆری بۆ ده‌کات و به‌هۆیه‌وه سه‌رمایه‌یه‌کی باشی ده‌ستگیر ده‌بی. له سالی (١٩١٤) به‌ولاوه (شیخ سالح) تاقه‌تی له پیشه‌ی بازرگانی نامین، چونکه پیر و نه‌ساغ و نه‌خۆش که‌وتبوو. ئیتر هه‌ر له‌و ساله‌وه (شیخ سالح) ئیشه‌که‌ی خۆی به‌ (شیخ نووری) و (شیخ برامی) کو‌په‌کانی خۆی ده‌سپێرئ. نه‌م دوو برایه‌ش ده‌ست ده‌که‌ن به‌هاموشۆ کردنی ولاتی ئی‌ران و شیخ نووری له‌ ته‌مه‌نی (١٦) سالیدا ده‌که‌وته‌ پینه و به‌ره‌و زه‌حمه‌تی نان په‌یدا‌کردن، که‌ گرانی و (سه‌فه‌ریه‌ر) بالی به‌سه‌ر گوزه‌رانی خه‌لکیدا کیشابوو، به‌لام له‌به‌ر نه‌وه‌ی شیخ نووری پیاویکی ده‌ست بل‌ا‌وبووه، دوو سێ جار له‌ بازرگانی نووچی داوه و پاره و پوولی به‌ده‌سته‌وه نه‌ماوه. هه‌ر له‌و دانیشه‌ته‌دا که‌ مامۆستا (ئه‌حمه‌د خواجه) قسه‌ی له‌گه‌ل کردووه و توویه‌تی: (ئیتسا هه‌میشه به‌ توجاره‌تی ئی‌رانه‌وه خه‌ریکم. له‌ سوله‌یمانییه‌وه شه‌کر و چاو په‌نگ و شتی باب‌ه‌تی ئی‌ران نه‌به‌م و له‌ویشه‌وه قالی و مالی ئاوریشم نه‌هینم. (پیتکه‌نی) به‌لام قازانجه‌که‌ی ئه‌خۆم وه‌ پاشه‌که‌وتم پت ناکرئ. ئیستره‌کانی باوکم نه‌ته‌قینه‌وه، خۆ نه‌گه‌ر یه‌کیکیان بتۆین، نه‌وه له‌ مایه‌که‌شی زه‌ره‌ر نه‌که‌ین، برام یاریده‌ده‌رمه‌). باوکی له‌ ته‌مه‌نی شه‌ست سالی له‌ مانگی ته‌مموزی سالی (١٩٢٠) دا کو‌چی دوایی کردووه.

* شیخ نووری وه‌ک نه‌ریتی باوی نه‌و سه‌رده‌مه، خراوه‌ته به‌ر خویندنی (حوجره). له‌سه‌ر ده‌ستی چه‌ند مه‌لایه‌کی زانا و دانای نه‌و سه‌رده‌مه خویندوویه‌تی، له‌وانه (خواجه فه‌ندی و حاجی مه‌لا سه‌عیدی زلزله‌یی و شیخ باب‌ه‌ عه‌لی شیخ عه‌بدو‌ل‌ل‌ا). مامۆستا (ئه‌حمه‌د خواجه) ده‌ریاره‌ی خویندنی (شیخ نووری) له‌ لای (خواجه فه‌ندی) باوکی ده‌لتی: (له‌ چایخانه‌که‌ی «سالحی وه‌ستا بسته، به‌شه‌و له‌ لایه‌ن سه‌بیید حه‌سه‌نی سه‌عاتچییه‌وه شانامه‌ نه‌خوینرایه‌وه، پڕ نه‌بوو له‌ گو‌یگرانی داستان، نه‌و داستانه‌ش وه‌ک ته‌له‌فزیۆن و

سینه‌مای نیستا جیگیر بوو، به‌لام نیمه (همه ره‌شید، ناوړه‌حمانی ناموزام، همه سه‌عید قه‌زاز، همه کاکه، نه‌نور سائب، همه ره‌شید نه‌جیب) هاورې و خزم، کوښه‌لیکی له تمه‌نی پانزه تا حه‌فده سالی‌دا بووین. نه‌ک بز‌شانامه، له‌بهر په‌نا و بیده‌نگی به‌شه‌و له‌م چاپ‌خانه‌یه‌دا پامانده‌بوارد. به‌ناره‌زوو نی‌رگی‌لهم نه‌ک‌یشا. له نه‌یستمه‌وه دوو لاوی جوان و چالاک به‌ به‌رگی کوردی ئیرانییه‌وه دانیش‌تبوون، نه‌وه‌ی ته‌نیستم وتی: (نی‌رگی‌له باش نییه) من قسه‌که‌یم پی خوش نه‌بوو. ورده ورده که‌وتینه وتووېژ، وتی: (ئه‌حمده نامناسی، نیمه خزمین؟ نه‌بوو له خویندن‌گه‌کی باوکت له‌گه‌ل برایی برامدا نه‌مان خویند، جار جاریش ته‌به‌قه قاقه‌زی خورشیدیت لی نه‌سندم؟ من (نوروی)م. ناسیمه‌وه راسته دایکمان خال‌وزا و پوروزان. ئیتر (نوروی) و (برایی) برای ناو‌یته‌ی نیمه بوون. که‌وتینه جی گواستنه‌وه بو‌مالی (شیخ نوروی) و مالی نیمه که جی‌گای لاو‌په‌رمان ه‌به‌وو. وتی: (تا مردن خوم به‌به‌نده‌ی خواجه فندی^(۵) باوکت نه‌زانم، چونکه نه‌و سهرمایه‌یه‌ی همه له سایه‌ی نه‌وه‌یه).

ماموستا (ئه‌حمده خواجه) له‌سهر قسه‌کانی به‌رده‌وام ده‌بی و ده‌لی: وتم (نوروی) تو له‌گه‌ل زمانی فارسی‌دا چونی؟ به‌پیکه‌نینه‌وه: (من فارسی، تورکی، عه‌ره‌بیش زور باش نه‌زانم، به‌لام به‌عه‌ره‌بی ناتوانم به‌ته‌واوی قسه‌ بکه‌م. خواجه فندی وای دانه‌رشتووم پی‌وستم به‌هیچ زمان و شتیک بی، په‌کم ناکه‌وئ). به‌مه‌وه بومان درده‌که‌وئ که ماموستا (خواجه فندی) دهری‌کی بالای له‌ فیرکردن و گو‌شکردنی (شیخ نوروی) دا ه‌به‌ووه. وه‌ک خوی دانی پیدا ناوه و له‌به‌رنه‌وه‌ی به‌عه‌ره‌بیه‌که زور باش قسه‌ی نه‌کردووه، یان چاکتر وایه بل‌تین خوی به‌دل‌ی نه‌بووه و له‌گه‌ل خواست و ناواتی خوی نه‌گونجاوه، بو‌پی په‌نای بردووه‌ته لای مه‌لایه‌کی زانای وه‌ک (شیخ بابه‌ علی شیخ عه‌بدول‌لا) که دهرسی (نحو و صرف و بلاغه)ی لا بخوینئ. به‌م جوړه شیخ نوروی له‌ حو‌جره‌دا تا قوناغی (جامی) خویندووه، دوا‌ی خویندن و ته‌حسیلی له‌ قوتا‌بخانه‌ی سهره‌تایی، قوناغی جامیش دوا قوناغی سوخته‌یه و یه‌که‌م ه‌نگاوی پی خستنه مه‌لایه‌تییه. له‌و قوناغه‌دا پی‌یان ده‌وترئ (موسه‌عید) و کتیه‌کانی (السیوطی) و (الفیه بن مالک) و (نوره‌ددین عه‌بدول‌په‌رمان جامی) که یه‌ک‌یکه له‌ شاعیره عیرفانییه‌کانی ئیران ده‌خوینن. بو‌یه‌ش به‌و قوناغه ده‌لین

(۵) وشه‌ی (خواجه) له‌ باوی عوسمانیه‌کاندا نیشانی‌ک بوو ددرا به‌و پی‌اوه زانا و دانا یان نه‌وانه‌ی پی‌اوی نایینی بوون، خه‌رجی مان‌گانه‌شیان لیره‌ی زتر بووه.

(جامی)^(۶)، چونکه کتیبیکى (مهولانا عهبدولپرحمان جامى) دهرباره ی (نحو) دهوختن. هر له و قوناغه دا له پال خویندنی خوین، جار به جاریش درس به فقه قییه کان ده لینه وه. شیخ نووری له و قوناغه دا (حجره ی) به جی هیشتووه. له و سهرده مه دا زمانى خویندن و نووسین فارسى بووه، نه و که سه ی بیوستایه له میرى نریک بییته وه، خو ی فیری زمانى (تورکى) یش ده کرد. به لام (شیخ نووری) نه که مه به ستى نریک بوونه وه له میرى، به لکو وه که سه و دایه کى دواى فیربون و قوتا بییه کى زانست، خولیاى فیربوونى نه و زمانه ی که و توه ته سهر.

له و سهرده مه شدا زمانى تورکى له پال زمانى کوردی خویندراوه، بگره به شیکى رۆژنامه و گوڤاره کانى نه و سهرده مه شى بو ته رخا کراره، نه مه ش به هو ی درژه خایاندنى ده سلا تى عوسمانییه کان بووه بو ناوچه که مان که نریکه ی چوار سه ده ی خایاندووه، بویه شیخ نووری نه گره به زمانى تورکیش شیعرى و تبی زیاتر ویستوویه تى له و بواره دا توانایى خو ی تا قى بکاته وه، بویه ش ده بینین شیعرى تورکى ئیجگار که م نووسیوه.

له و پروایه شدا نیم (بیخود) که خالى شیخ نووری بووه و فارسى زانیکی گه و ره ی سهرده مى خو ی بووه، شیخ نووری عه و دالى فیربون له سهر ده ستى نه و فارسى نه خویندنی و سوودى لى وهر نه گرتبى! به م جوړه سهرنج ده دهین (شیخ نووری) خویندنى حجره ی له لای مه لا زانا و ناوداره کانى نه و سهرده مه خویندووه، خویندنه که شى شپوه یه کى ریکوپیک و یه ک جوړ نه بووه، وه که ده بینین دواى خویندنى حجره ده ستى کردووه به خویندنى سهره تایى و قوناغى سهره تاییشى ته واو کردووه. ئنجا له گه ل (ناوړه حمانى شیخ ره شید) که ناموزایه تى له هاوینى سالى (۱۹۱۶) دا به یه که وه چوونه ته قوتا بخانه ی (پروشدی) یه ی عه سکه رى له سلیمانى، به لام (شیخ نووری) له پاش سالى دواى (ناوړه حمانى) ناموزای بو نه و ی نیردراوه. مردنى ناوړه حمانى ناموزای بووه ته هو ی وازهینانى (شیخ نووری) له و قوتا بخانه یه که به ثاره زوو و خواستى خو ی بو ی نه چووبوو، چونکه له خو و نه ریتى نه و سهرده مه وا باو بووه که داهاتوى منال، باوک و دایک

(۶) ضیا پاشا ده لى:

مى نحويله مست اولق ديلرسن

کيجه گوندز، الندن صالمه جامى

واته نه گره ده ته و ی خو ت به مه ی مه حو و مه ست بکه ی، شو و رۆژ (جامى) له ده ست فیرى مه ده. واته جامى مه ی و کتیبى (جامى).

پهنگیان بۆ رشتووه، بۆیه باوکی شیخ نووری ناردوو یه تی بۆ ئه و قوتابخانه یه، زوو به هۆی جهنگی جیهانی یه که می شه وه که له و قوتابخانه ده ده چون ده نیردران بۆ جهنگ. ئه م قوتابخانه یه ش له سالی ۱۳۱۱ ک. دا به کرده و کۆششی خهستی سه رۆکی شورای ده ولت (سه عید پاشای خه ندان) به ناوی (روشدییی عه سه کهری) له سلیمانی به چوار پۆل کرایه وه. قوتابیان پاش چوار سال خوتندن ده چونه به غدا. له ویش (۳) سی سال ده یان خوتند ئه وسا ئه بونه ئه فسه ری سوازه، پیاده، توپچی. پاش ئه مه ش هه قیان هه بوو بچه ئه سه مبول که له پاش سی سال خوتندن به پله و پایه ی به رز ده رنه چون و جیگا و شوتنی گرنگیان بۆ خۆیان له داموده زگای عوسمانیدا ئه کرده وه^(۷). ئه م قوتابخانه یه ش وه ک قوتابخانه ی ناوه ندی ئه مرۆکه بووه و له به رئه وه ی ئه وسا که له سلیمانی خه لک زۆر تر هه زیان له روتبه ی عه سه کهری کرده وه، بۆیه مناله کانیان بۆ ئه و ناردوو.

راسته شیخ نووری بۆ ئه و قوتابخانه یه نیردراوه، به لام زوو ههستی به وه کرده وه ئه و بۆ ئه و کاره نه خو لقاوه، یان له گه ل خو لیا و ناواتی ئه و ناگو نجی بیته (ئه فسه ر)، بۆیه دهستی لیته لگرتووه. ئه گه ر شیخ نووری به رده وام بوایه له سه ر خوتندنی روشدییه ی عه سه کهری و به دوا ی هه زه ره سه ن و راسته قینه کانی خۆی نه چوبا، ئی مه ش ئه مرۆکه باسی خۆی و کهس و کار و ده ور پشته که یان نه ده نووسی. که واته هه روه ک شیخ نووری به ده سه خه تی خۆی له دۆسیه که یدا نووسیویه تی: (له قوتابخانه ی ئاینی و سه ره تای و ئه هلیدا خوتندوو یه تی. زمانی عه ره بی و تورکی و فارسی به خوتندنه وه و نووسین ده زانی)، پروغان کرده وه شتیه ی خوتندنه که ی چۆن بووه.

* شیخ نووری له هه ره تی لاوتیتیدا کچه پووریکی هه بووه، که ناوی (زه کیه خانی محیه ددین قادر) ه و زۆری خو ش ویستوو، به شوودانی ئه و کچه به ده ست کاک (سه عید هه سه ن) وه بووه، به لام به رتیه به ری ئه وسا که (حاجی هه سه ن ناغا) به رجا و تکا و به هۆی ده ست رویشتن له (عه زیزی که رکو کلی زاده) ی ماره ده کن، له به رئه وه ش که (شیخ صالح) ی باوکی شیخ نووری له گه ل (په حمه خانی) دایکی (زه کیه خان) ناکۆکی و ناته بابییان ده ست پیده کا، ئه م روودا وه بووه ته هۆی ئه وه ی (شیخ نووری) به مر از نه گات و ئامیتری ئه و ئه وینداری خه ونی پتیه بینیه گه رمی نه کاته وه. دوا ی ئه وه ی

(۷) بهرانه گۆفاری پۆشبینی نوی: ژماره (۹۰) مانگی کانوونی دووهم و شوبات سالی ۱۹۸۲ ل ۷۹ غه فووری میرزا کهریم.

(زه‌کیسه خان) دراوه به (عه‌زیزی حاجی سالتی که رکوکلی زاده) که‌چیکی لی بووه، ناوی ناوه (ناجیه). دواي له دایک بوونی ئەم نۆیه‌ره‌یه، (عه‌زیزی حاجی سالت) تووشی نه‌خۆشی هاتوو و کۆچی دواي کردوو. له پاش ئەو پروداوه هاموشتی یه‌کتریان کردوو ته‌وه و پێوه‌ندی خزمایه‌تیسیان گه‌راوه‌ته‌وه دۆخی جارانی، بگره‌ دواي سالت و نیویک تیپه‌ر بوون به‌سه‌ر کۆچی دواي (عه‌زیزی حاجی سالت) له سالتی (۱۹۲۶) دا -شیخ نووری- به‌کۆنه‌ دلخواز و دل‌به‌ره‌که‌ی شاگه‌شکه ده‌بیته و ماره‌ی ده‌کات.

ماموستا (ئه‌حمده‌ خواجه) ده‌رباره‌ی ئەم خۆشه‌ویستییه ده‌لی: (جار جارێک نووری هه‌ناسه‌یه‌کی هه‌لده‌کیشا هه‌ستی که‌ده‌رێکم لی ئەکرد، به‌لام به‌باشم نه‌ نه‌زانی پرسایاری لی بکه‌م. تا پۆژیک له‌ مالی خۆیان به‌جووته، دوو به‌دوو نانی نیوه‌رۆمان نه‌خوارد، له‌په‌ر هه‌ناسه‌یه‌کی په‌ر ناهی هه‌لکیشا. به‌تووره‌یییه‌وه و تم: تۆ به‌وه‌ هه‌ناسه‌یه‌ دلی من نه‌شیتینی، چیه‌ بوچی ده‌ری نابری...؟ له‌ وه‌لامدا به‌پێکه‌نینه‌وه وتی: کوپه‌ تۆ چیت له‌ ده‌ست دێ، نه‌ به‌ئیمه‌ و نه‌ به‌باوکی ئیمه‌ چاره‌ ناکرێ. ئەوه‌ی چوو چوو). وازم نه‌هیتا و زۆرم وت. له‌ ئەنجامی له‌سه‌ر رۆیشتنم وتی: (ئه‌حمده‌ گیان ئەمه‌ سه‌رپێکه‌ به‌شه‌راکه‌تی می‌شک و دلم. شه‌ریکی تر قبوول ناکا. که‌وا بوو با ده‌رده‌که‌م هه‌ر پۆشراو بێ) به‌لام به‌ره‌للام نه‌کرد. دیسان چووم به‌گژیا، وه‌رامه‌که‌یم دایه‌وه، ئیتر به‌ناچاری وتی (نابی من له‌ گه‌ل تۆدا سه‌رپییاتم هه‌بێ، به‌لام ئەبێ تۆش ببی به‌یه‌کیک له‌ دل و می‌شکم. یه‌عنی نه‌یدرکینی. من و.....) دلدار و ده‌ستگیران بووین، له‌ عیشت و ده‌سه‌لاتی هه‌ردوو کمان به‌هیزتر یه‌کیک خواستییه‌وه. له‌و پۆژه‌وه‌ چاوه‌ڕیتی چه‌رخ ئەکه‌م چۆن ئەسووری، به‌یارم داوه‌ تا ئەمرم چاوه‌ڕیتی بم! وا تیگه‌یشتیم که‌ (نووری) ته‌نیا خۆشه‌ویستی گه‌ل نه‌بوو، خۆشه‌ویستی خواو سروشتیش بوو، چونکی له‌ دوایدا خوا ئەو نیچیره‌ی دلی خسته‌ ژێر که‌مه‌ندی و به‌یه‌کتری گه‌یاندن).

* باپیره‌ گه‌وره‌ی شیخ نووری سه‌ر به‌ته‌ریقه‌تی قادری بوو، به‌لام (شیخ عه‌بدولقادری به‌غدادی) باپیره‌ گه‌وره‌ی (شیخ نووری) خه‌لیفه‌ی حه‌ززه‌تی (مه‌ولانا خالیدی نه‌قشبه‌ندی) بووه‌ و روتبه‌ی (سراج‌ددین)ی داوه‌تی که‌ ده‌کاته (سه‌رۆکی خه‌لیفه‌کان). ئەم هه‌لگه‌رانه‌وه‌یه‌شی له‌ قادرییه‌کان به‌هۆی ناکۆکی و ناته‌بایییه‌ک بووه‌ له‌گه‌ڵیاندا. که‌ لییان هه‌لگه‌راوه‌ته‌وه‌ چوه‌ته‌ به‌غدا و له‌سه‌ر ده‌ستی (مه‌ولانا خالید) ته‌ریقه‌تی نه‌قشبه‌ندی وه‌رگرتوه‌. هه‌ر ئەم (سه‌یید عه‌بدولقادری)یه‌ (مه‌ولانا خالید) خوشکی خۆی پێشکه‌ش کردوو. له‌ سالتی (۱۹۲۹) دا (شیخ عه‌بدولقادری) له‌ به‌غدا به‌نه‌خۆشی

تاعوون کۆچی دواپی کردووه و هر له ویتشدا نیژراوه، بۆیه پتیان وتووه (بهغدادی) (۸) له هه مان کاتیشدا (شیخ ماری نوڤی) کوره کهی که ناوی (شیخ محمده) و برا گه وری کاک (ئهمده شیخ) ه ناردوو به تی بۆ به غدا تا خیزانه کهی (سه یید عه بدولقادر) و مناله کانی به یتیه توه بۆ سلیمانی، نه ویش که ده یتیه به غدا تووشی نه خۆشی تاعوون ده بی و له ته نیشته (سه یید عه بدولقادر) له غهوسی گهیلانی ده ینیزن.

* شیخ نووری پتیه ندی خزمایه تی و دۆستایه تی پتهوی له گه ل شیخ مه محمودی نه مردا هه بووه. پتیه ندی خزمایه تیه کهی به هۆی (به هییه خانی نه مینی عه تار) هوهیه که خیزانی دووه می شیخی نه مر بووه، که دایکی (شیخ ره نووف و شیخ بابیه عه لی و حه لاو خان) بووه.

له مه سه له ی شیخایه تیه که شیدا «شیخ مه محمود» به پشت ده گه پتیه توه سه ر «شیخ عه لی» و (شیخ نووری) یش ده گه پتیه توه سه ر (سه یید ئیسحاق). که نه م دووانه برا بوون و کوری بابیه ره سوولی گه ورن. وه ک له م شه جهریه ی خیزانی شیخ مه محمودی نه مر نه م قسه یه مان ده سه لیتنن (شیخ مه محمود کوری شیخ سه عید کوری شیخ محمده کوری کاک ئهمده دی کوری شیخ مه عرووف نوڤی کوری شیخ مسته فای نوڤی کوری سه یید ئهمده دی غه زالی کوری محمده دی نوڤیتی کوری شیخ عه لی کوری بابیه ره سوولی گه وریه) که نه م (شیخ عه لی) یه دووه م کوری بابیه ره سووله له دوا ی (شیخ ئیسما عیل). نه م (بابیه ره سوول) هه شه ده کوری هه بووه، له به ر زۆری ژماره ی کوره کانی ناویان ناوه (ئاده می دووه م) که یه کتیک له کوره کانی (سه یید سادق) ی ناوه که ناحیه ی (سه یید سادق) به و ناوه ده ناو نراوه. جگه له مه سه له ی خزمایه تی و شیخایه تیه که یان، (شیخ نووری) ههستی نه ته وایه تی به رزی هه بووه و به بیروباوه ر پیاویتیکی ئاینی بووه، نه م ههسته نه ته وایه تی و ئاینیه ی له که سی (شیخ مه محمودی نه مر) دا دۆزیوه توه، نه م دوولایه نه شه دوو هۆی سه ره کین بۆ نزیکبونه وه ی شیخ نووری له شیخی نه مر. بیتجگه له وه شه نه م دووانه له رقی نه ستووریان به رامیه ر به داگیر که ری ئینگلیز به یه کتر ده گه نه وه، که شیخ نووری به هۆی نه م رقه یه وه تا دوا دوا ی ژبانی باج و سه رانه یه کی زۆری که و توه ته سه ر.

(۸) له به رگی یه که می کتیبی (یادی مه ردان) که مامۆستا (مه لا عه بدولکه رمی موده ریس) به چاپی گه یاندووه، له زۆر شوتندا (مه ولانا خالید) نامه ی بۆ (عه بدولقادر) زوا ی نووسیوه نه م (سه یید عه بدولقادر) ه نه وهیه که ئیمه باسما ن کرد. وا دیاره مامۆستا کاتی خۆی نه و ناوه ی بۆ ساغ نه بووه توه کتیه!.

(شیخ نووری) ناده میزادیکمی موونه وەر بووه، به لکویه کیتکه له رۆشنبیره به ده ره وه بووه کانی سهرده مه که ی خۆی، نه گهر له رۆشنبیرانی سهرده می خۆی پیتشکه وتووتر نه بووبی، بۆیه خاوهنی که سایه تی و بیرو پای تاییه تی خۆی بووه، له باره ی بارودۆخی سیاسی و میژوویی نه و رۆژه ی گه لی کورد. وتاره سیاسییه کانی که کردبوونی به سهروتاری رۆژنامه ی (رۆژی کوردستان) و (بانگی کوردستان)، له دواییشدا وتاره کانی رۆژنامه ی (ژیان) که به شیوه ی وهرام به ریه چی رۆژنامه ی (نه جمه) ی داوه ته وه، نه مانه هه موویان به لگه ی پیتگه یشتنی هۆشباری و بیرو پای سیاسی نه م شاعیره نیشان ده دن، بۆیه ئاساییه شیخی نه م بیکاته جتگه ی متمانه پیکردن و لیبرسراوی نه و رۆژنامه یه ی که زمانی حالی خۆی بووه. له گه ل دامه زرانندی (شیخ مه حمود) به حوکمرانی کوردستان، تا نه و رۆژه ی مرد، وه ک شاعیریکه به ناگا و ریا له ده وروپشتی خۆی و له سیاسه تی نه و رۆژگاره، هه میشه رقی له ئینگلیز بووه و هیوا و متمانه ی پیتان نه بووه. هه ر نه و رقه نه ستووره شی له ئینگلیز وای لی کردووه له وه زیفه دا پیتش نه که وئ و بۆ ماوه یه کی زۆر ته رفیه که ی ته گهره ی تیتیکه وئ. واته له (۱۲) دیناره وه نه یان کردووه به (۱۵) دینار، نه مه ش له و یاداشتهدا (مذکره) یه دا دیاره که بۆ مه نمووری خه زینه ی لیوای سلیمانی نووسیوه و نه ویش به پیتی نووسراوی ژماره (۱۷۵۰) له (۱۲-۸-۱۹۴۱) خستویه تیه به رچاوی مه سه ریفی لیوای سلیمانی و تیتیدا ده لی:

لا یخفی علی سعادتکم أن السید نوری صالح الکاتب فی خزینة لواء السلیمانیة هو من ذوي المقدره والكفاءة فی أمور المالیه. وإنه مثال الأخلاص والنشاط فی أداء الواجب. وبالنظر الی خدماته المسبوقه فی هذه الدائرة التي بلغت خمسة عشرة عاما لم یبنل خلالها أي ترفیع سوی مرة واحدة و ذلك فی (۱۹۳۷/۱۰/۳۰) (أي ان راتبه المعین له فی أول تعینة و قدره ۱۰,۵۰۰ دینارا) قد بلغ الی (۱۲,۰۰۰) دینارا. فعليه وبالنظر لما عرضته أعلاه، أن بقاء المومی الیه فی هذه الدرجة طول مدة خدماته مما يستحق العطف. هذا من جهة، من جهة أخرى أننی أعلم شخصا بما یقاسیه المومی الیه من ضیق بخصوص أعالة أفراد عائلته الكثیره براتبه الحالی الضئیل ولاسیما فی هذه الظروف الاقتصادیة الراهنة. فبناء علی ما تقدم ذكره اعلاه وبما أن الشروط القانونیه متوفرة فی الکاتب المومی الیه للترفیع، أرجو التفضل بالتوسط لدى المراجع

له ریزی یه کهم دانیشتووهکان: (۱) عهلی ناجی (۲) میرزا مارف (۳) مستهفا ئهفهندی (۴) عهزیزی جووله که (ژمیریار) (۵) جهمیل سائیب (۶) شیخ نووری شیخ سالتج (۷) عارف ئهمین (۸) مهحمود حهمهئاغا (۹) ئهحمدهدهفیق (۱۰) عهزیز شیخ سالتج (۱۱) حسهین کهریم بهگ (۱۲) کوری عهزیز جووله که (۱۳) کهریم سالتج ئهفهندی (۱۴) عهبدولرهممان مهلا سهعید (۱۵) کابرایهکی کهرکوکییه (۱۶) مهلا حهمهسهعید (۱۷) عهبدلوههاب کهرکوکی (۱۸) حهمهسالتج سهعید زهنگنه (۱۹) ئهحمدهدهسهری (۲۰) حیلمی (۲۱) نهزهت ئهفهندی (۲۲) قادری فهراش (۲۳) سهعید بائع (۲۴) سهعیدی فهراش (۲۵) فهراش. ئهمانه له نیوان سالانی (۱۹۳۰ - ۱۹۳۵) کارگێڕ و بهرتوبهرو بهرهستنی خهزینهی سلیمانی بوون

المختصة لترفيه درجته إسوة بزملائه و تلافيا لبقائه في تلك الدرجة مدة طويلة.

له (١٩٤٣/٧/٧) دواى چەندان بگه و بەردە و (کتابنا و کتابکم) ئنجنا مووچه که بیان له (١٢) دینارەوه کردووه به (١٥) دینار. پالپشتی نه کردنی سیاسه تی ئینگلیز و رقی له کاربه دهستانی نوکەر و ملهوری نه و سه رده مه، هه میسه وای کردووه لیتی بترسن و نازاری دهروونی پی بگه یئن. هه ر به و نه دهش نه وه ستاون، به لکو به رده وام به رو بیانوویان پیگرتووه، بۆیه که م جار و دواى نه وه ی بۆیان ساغ بووه ته وه که ناتوان ملی پی که چ بکه ن، نوکەر و داردهسته کانی ئینگلیز له و کاته ی به پتوه به ری ناحیه ی (باله ک) بووه، سزای (ئینزاریان) بۆ ده ر کردووه، نه م سزایه ش له مه ته سه ری فیه تی لیوای هه ولیر (قلم التحریرات) ده ر چووه و به پیتی نوو سراوی ژماره (٨١٧٧) له ١٢ - ١٤/٩/١٩٤٨ که نه مه ش ده قی سزاکه یه.

الي السيد نوري الشيخ صالح

مدير ناحية بالك السابق و مدير ناحية طق طق الحالي

الموضوع / أنذار

أعلمتنا مديرية واردات لوائنا بكتابها المرقم ٣٢٧٥ والمؤرخ في ٥-٩-١٩٤٨ انه بنتيجة التدقيقات الجارية تبين بأنكم فيما كنتم في مركزكم السابق أي (ناحية بالك) لم تعتنوا بواجباتكم المرتبة عليكم، حيث قد أهملتم مسك سجلات التحقيقات هناك، الأمر الذي أدى الى تأخير تحصيل البقايا المدورة في الناحية المذكورة، فعليه وبما ان عملكم هذا جاء مخالفا للأوامر والتعليمات المبلغة اليكم فاننا قررنا انذاركم وفق الفقرة (آ) من المادة السادسة من قانون انضباط موظفي الدولة رقم (٦٨) لسنة ١٩٣٦ وعند تكرار عدم اهتمامكم بمسك السجلات المبحوث عنها بصورة منتظمة ومطلوبة فسوف نطبق بحقكم عقوبة أشد.

متصرف لواء أربيل

به م جوژه ده بینین به رده وام به دواى هه لئى گه راون بۆ ده ست وه شاندى لیتی. جگه له وه ش هه ر پوژئى له شویتنیکه وه گویتزراوه ته وه بۆ شویتنیکى دى. به وه ش دلیان ناوى نه خواردووه ته وه، (عومه ر عه لى) کاسه لئیس و چلکا وخوړى ئینگلیز (شیخ نوورى) له

وهزيفه فسهل كردووه، بهيئ نهوهي هوي فسهل كردنه كه ي دهستنيشان بكات.
 متسه پريفيه تي ليوای سليمانی (قهله می خه زينه) به ژماره ۵۵۶/۴۷ له ۱۹۵۵/۲ له
 ۱) دا (فه رمانتيكي كارگيتي) ده ركردووه و ده لئ:

أمر إداري

الموضوع / فصل مديري ناحية

بناء على موافقة مجلس الوزراء بجلسته الثامنة المنعقدة بتاريخ ۱۹-۱-
 ۱۹۵۵ قررت وزارة الداخلية بأمرها الوزاري المرقم (۱۵۷۰) والمؤرخ في
 ۱۹-۱-۱۹۵۵ فصل كل من السيد (عارف حكمت عبدالمجيد مدير
 ناحية ماوت و السيد الشيخ نوري الشيخ صالح مدير ناحية (وارماوا)
 براتب (۳۰.۰۰۰) دينارا شهريا من الخدمة لمدة ثلاث سنوات وفقا
 لاحكام المادة ال(۱۵) المعدلة عن قانون انضباط موظفي الدولة رقم ۶۹
 لسنة ۱۹۳۶ وأعتبارا من تاريخ تبليغهما وانفكاكهما من الوظيفة...
 ۱- يقوم الملاحظ كمال علمدار بوكالة مديرية ناحية (وارماوا) حتى
 إشعار آخر.

۲- يقوم السيد عبدالرحمن حلمي كاتب الناحية بوكالة مديرية ناحية
 (ماوت) حتى إشعار آخر.

متصرف لواء السليمانية

(شيخ نووری) له (۱۹۵۵/۲/۳) دا له وهزيفه كه ي دهستی له كار هه لگرتووه، به لام
 وهك به دواي هوي ده ركردنی شيخ نووری له وهزيفه دا سؤراغم كرد و ليم پيتچايه وه، له
 نه نجامدا بۆم ده ركهوت هۆبه كه ي نه وهيه كه دوا جار شيخ نووری گويزرايه وه (وارماوا -
 قليبچه)، قايمقامی (هه له بجه) كه ناوی (خاليد نه قشبه ندي) بووه، چووه بۆ (وارماوا) تا
 بزانی (شيخ نووری) بۆچی له دائيره كه ي دهوام ناكات؟ ماموستايان (فه تحوللا شيخ
 رهشيد و شيخ نه حمه دي شيخ غهني و بيتخود و شيخ سمايلي شيخ ره زای نه حمه د،
 نه جيبی به رزنجی، شيخ سه عیدی شيخ غهني) به كۆمه ل چووبوون بۆ خوازييني كردنی
 (گه لاويژ) ی كچی (شيخ نووری). (شيخ قادری شيخ نه جيب) به ماموستا (فه تحوللا
 شيخ رهشيد) ی وتبوو، (شيخ نووری) دهوامی دائيره ناكات و خه لكه كه ئيشی خويان بۆی
 ده به نه ماله وه بۆيان ئيمزا ده كات. ماموستا (فه تحوللا) ده لئ كه ليم پرسی هوي نه چوونی

بۆ دائیره چییە ؟ وتبوی: (من ناتوانم لهو تهویلەیدا ئیش بکەم). ئەم قەسەییە بەقائیمقامی ھەلەبجەش وتبوو، قائیمقامی ھەلەبجەش بۆ مەسەریفی لیوای سلیمانی (عومەر عەلی) نووسیبوو، ئەویش بۆ وەزارەتی ناوخرۆیی پەوانە کردبوو، وەزارەتیش بەئیمزای (سەعید قەزاز) بپاری فەسل کردیان بۆ دەرکردوو. لە دواییدا کە شیخ نووری بۆ تەواکردنی موغامەلە ی خانەنشینی خۆی دەچیتە وەزارەتی ناوخرۆ لە بەغدا (سەعید قەزاز) دەبینی ئەو پیتی رادەگەیەننی کە کارەکە لە دەست ئەودا نەبوو و ئەگەر نەیکردبا گلەیی دەهاتە سەر. ئەوەشی پێ دەلانی کە بەمەر جێ ماویەکی کەم وەزیفە بینی دوایی دەکری بەقائیمقام. لە دواییشدا (عومەر عەلی) خۆشی ناردبووی بە شونیدا تا بگەریتەو سەر وەزیفەکە ی و دوای ماویەک وەزیفە ی بەرزتری بدریتتی، یان ھەر وەزیفە یەک خۆی ھەلبێژتری، بەلام ئەو بەتەواوی تاقەتی لە وەزیفە دیتن چوو بوو، داوای ئەوانیشی رەت کردبوو، چونکە نەیدەویست لە ژێر دەسەلاتی (عومەر عەلی) و گەرەکانی ئەو وەزیفە بینی.

بەم شێوە دەبینن ئەو وەزیفانە ی (شیخ نووری) لە ژانییدا بینویەتی زۆر بچووکتەر بوو، لەو تێکۆشان و خۆبەخت کردن و پایەیی بوویەتی، بەلام شیخ نووری سادە و بێ فیز، قەت چاوی لەو نەبوو بۆ دەسکەوت و پارە و سامان ھەول بەدات، ئەوەندە ی پڕوا بە کەسایەتی خۆی ھەبوو، پۆژی لە پۆژان ھەلپە ی خۆ بردنە پێشەو و دەستخستنی پایە ی بەرز ی وەزیفە لەو ئامانجە ی بۆ خۆی کێشابوو، دووری نەخستووتەو، بۆیە تاسەر خۆی نەدا بە دەستەو، تا ئەو پۆژە ی مرد وەک کێو سەرکەشەکانی کوردستان بە سەر بەرز ی مایەو، ئەگەرچی نەوانە ی لە شوێن و پایە ی بەرز دانرابوون بەھیچ شێوەیەک لەو بەھرەدارتر و زیرەکتر نەبوون. لەو کاتانەشدا کە ھاویری نزیکەکانی دەستیان پۆشستوو، ئەم جگە لە مافی خۆی، داوای شتی زیاتری لێیان نەکردوو، تا بەھۆی ئەوانەو پایە ی وەزیفە ی خۆی بەرز بکاتەو. چەوساندنەو ی شاعیر لە سەر دەمی پادشایەتیدا وای لێ کردوو، ھەر لەگەڵ کەوتنیان و بەرپابوونی شوێشی چواردە ی تەمۆزی گەلاوێژ، دوو شیعر بۆ ئەم شوێشە بلێت و موژدە ی پۆژیکی تازە ی پرشنگذاری لێو بینی، بەلام داخەکەم ھەر لەو سالەدا، واتە لە (۱۹۵۸/۱۲/۲۰) دا کۆچی دوایی کرد و ئەنجامی ئەم دواپۆژە ی بەچاوی خۆی نەدیت کە چۆن شکایەو و چۆن ئەو شوێشە یان لە راستەپیتی خۆی لادا!!

* شیخ نووری دوای دەسەلاتی عوسمانلییەکان، ژیانی ژێر دەسەلاتی داگیرکەرانی ئینگلیزی بەکۆبلا یەتیئەکی تر زانیو، بۆیە ھەر زوو چوو تە ناو کۆری خەباتی قەلەم و

کرده وه و شان به شانی خه باتگتیران وه ستاوه و پالپشتی سیاسه تی شیخ مه محمودی نهمری کردووه که قه لایه کی سهخت بووه به پرووی ئینگلیزه کاندا وه ستاوه. به شیعر و وتاره ناگرینه کانی رۆژله کانی نه ته وه که ی هوشیار کردووه ته وه و خه لکی له خه وی غه فلهت راجله کاندووه، به مهش له ریزی ههره پیتشه وه ی نه واندها وه ستاوه که دژی دهسه لاتی ئینگلیز بوون، ههر له سه ره تای ده رکه وتن و سه ره له دانیان له عیراقدا، هه زی به شتیه و شه مایل و بیچمیان نه کردووه، نه مهش بۆ خۆی جووتکردن و کوکوردنه وه ی شیعر نووسین و هه لوتیستی رۆژانه یه، چونکه زانیویه تی له لای نه و میلله تانه ی وه ک خۆمان وان شاعیر پتویسته له پال شاعیرایه تییه که ی هاو لاتییه کی خیرخواهی به ره ی نازادیخوازان بیت. کرده وه و ره وشت و خوی به رز و ده ست و دل و میتشکی پاکی شان به شانی رۆشنگیری و شاعیرایه تییه که ی رۆشتووه، به کرده وه و به شیعر خه باتی کردووه که چه کی برن د و کوشنده ی دهستی بووه بۆ گۆزان و هه لته کاندنی داموده زگای چه وسانه وه و پیتشیل کردنی سه رهستی و نازادی مرۆف.

له سالی (۱۹۲۲) دا و له سه ره مه سه له ی نه ته وایه تی، کاتی به رتیه به ری رۆژنامه ی (رۆژی کوردستان) ده بی، له سلیمانی و که رکووکدا بۆ ماوه ی سێ مانگ ده یخه نه به ندیخانه وه، ته نانه ت له (۷-۶-۱۹۲۳) دا که بۆ جاری سییه م ئینگلیز سلیمانی داگیر کرده وه، له نیشتمان په ره ره کانی کورد یه که م که س (شیخ نووری) یان خسته به ندیخانه و تووشی چه ره سه ربیان کرد. له سالی (۱۹۲۶) ییشدا بۆ جارتیکی دی له سه ره مه سه له ی نه ته وایه تی ههر له سلیمانی بۆ ماوه ی (۱۲) رۆژ خسته یانه گرتو و خانه وه، له به ره نه وه ی به وتار و شیعره به سۆزه کانی بۆ مافی گه لی کورد سکالای ده کرد. له و ماوه یه ی (شیخ مه محمودی هه فید) کرایه هوکمداری کوردستان یه که سه ر (شیخ نووری) کرده سه رۆکی شاره وانی و ماوه یه کیش کردی به یا وه ری تاییه تی شاهانه. وه ک مامۆستا (ئه حمه د خواجه) بۆی گیرامه وه وتی: (میتجه رسۆن) به (مسته فا نه فهن دی) کاتبی تاییه تی خۆی - که له م دوا ییه دا به رتیه به ری مه عاریف بوو - و تبه و: خۆزگه قه فه سیک بوو مایه و (نووری) یش مه لیک، ئیتر له گه لیا بژیا مایه. یان بمتوانیا یه بچه مه ناو میتشکییه وه بژانیا یه نه وه چۆن دروست بووه؟.

* لیره دا نه و کار و وه زیفانه ی - شیخ نووری - له ژیا نیدا بینویه تی ده نووسین، له لایه ک بۆ ده رخستنی لایه نی ئابووری و باری گوزهران و جۆری ژیا نی، له لایه کی تر بۆ نه وه ی خوینه ر بزانن که وه زیفه چۆن بووه ته مۆته که بۆ کزکردن و بی هیزکردنی گیانی

شاعیرایه تییه که‌ی شیخ نووری. نه‌گهر وه‌ک میلله‌ته سهریه‌ست و نازاده‌کان (قه‌دری
سنعه‌ت کار)یان بزانیایه نه‌وه بۆی هه‌بوو شیخ نووری پایه‌ی زۆر له‌وه گه‌وره‌تر بوایه که
ئییمه ده‌یزانین، به‌خششی داهینه‌رانه‌ی زۆرتر بوایه له‌وه‌ی نه‌مڕۆکه بۆی به‌جێ
هه‌شتووین. نه‌مانه‌ش نه‌و کار و وه‌زیفانه‌ن که (شیخ نووری) له ژانییدا بینویه‌تی:

* کاتبی دووهم له شاره‌وانی سلیمانی.

* له ۱۵-۱-۱۹۲۱ تا ۳۰-۸-۱۹۲۱ به‌مووچه‌ی (۱۲۰) روپییه‌ی مانگانه.

* کاتبی نه‌وه‌ل له شاره‌وانی سلیمانی.

له ۱-۹-۱۹۲۱ تا ۵-۹-۱۹۲۲

نه‌و ماویه که‌وتوه‌ته سهرده‌می ده‌سه‌لاتداریتی (شیخ مه‌حمودی نه‌مر) و به‌مووچه‌ی
(۱۶۵) روپییه‌ی مانگانه کردوویه‌تی به‌سه‌رۆکی شاره‌وانی.

* مأمور تسجیل أرباب الحرف والمصانع.

له ۱۴-۹-۱۹۲۶ تا ۱۵-۱-۱۹۲۷ به‌مووچه‌ی (۱۴۰) روپییه‌ی مانگانه. وه‌ک
ده‌رده‌که‌وئ دوا‌ی نه‌مانی ده‌سه‌لاتی شیخ مه‌حمود له وه‌زیفه‌ ده‌رکراوه. نزیکه‌ی چوار سال
به‌سه‌ر وه‌زیفه‌که‌ی پیشووی تپیه‌ریوه، ئنجا ئه‌م ئیشه‌ی دۆزیوه‌ته‌وه.
له دوا‌ییشدا بۆم ده‌رکه‌وت گرتنی (شیخ نووری) له لایه‌ن ئینگلیزه‌کانه‌وه بووه‌ته‌وه‌ی
دوور خسته‌نه‌وه‌ی له وه‌زیفه.

* کاتبی دووهمی مه‌سره‌ف له موخاسه‌به‌ی سلیمانی.

له ۲-۴-۱۹۲۷ تا ۳۱-۷-۱۹۳۵ به‌مووچه‌ی (۱۴۰) روپییه‌ی مانگانه.

* کاتبی مه‌سره‌فی خه‌زینه له سلیمانی.

له ۱-۸-۱۹۳۵ تا ۲۹-۱۰-۱۹۳۷ به (۱۰,۵۰۰) دیناری مانگانه.

* کاتبی مه‌سره‌فی خه‌زینه له سلیمانی.

له ۳۰-۱۰-۱۹۳۷ تا ۱۹-۱۲-۱۹۳۷ به (۱۲,۰۰۰) دیناری مانگانه.

* کاتبی مه‌سره‌فی خه‌زینه‌ی لیوای هه‌ولێر.

له ۲۵-۱۲-۱۹۳۷ تا ۲۱-۳-۱۹۳۹ به (۱۲,۰۰۰) دیناری مانگانه.

(به‌پیتی نووسراوی مه‌سه‌ریفیه‌تی لیوای سلیمانی - قه‌له‌می خه‌زینه -
ژماره ۲- ۳- ۴۱۸۴. له میژووی ۱۸-۱۲-۱۹۳۷، به‌یار درا (شیخ

نووری شیخ صالح) له سهر بهرزه وهندی گشتی وهزیفه که ی بگوئزرتیه وه له کاتبی خهزینهی لیوای سلیمانی بۆ کاتبی خهزینهی لیوای ههولیر و گوئزانه وهی (جه میل نه حمه د) کاتبی خهزینهی لیوای ههولیر بۆ کاتبی خهزینهی لیوای سلیمانی و هدریه که یان به صووجه ی خوین. نیمزا مته سه ریفی لیوای سلیمانی).

بیگومان گوئزانه وهی (شیخ نووری) هه ره بهرته وهیه که به ناره زووی پیاوه کانی سه رده می پادشاهی ته نه جو لاله ته وه، بۆیه له شیعرتیکیدا که له ههولیر نووسیویه تی، نه م گوئزانه وهیه به (دهریه دهر و نه فی) داده تی بۆ نه وانه ی (سیره تیان چاکه) که یه کیک له وانه خزیه تی.

له میژووی (۱۹۳۷/۱۲/۲۵) دا له ههولیر ده سته کار بووه و (۱۰-۳-۱۹۳۷) دا له خهزینهی سلیمانی دهستی له کار هه لگرتوه. وا دیاره ماوه ی گوئزانه وه که یان به (۲) سال بۆ ده ستیشان کردوه، بۆیه دوای دوو ساله که نووسیویه نه:

(بناء على الأمر الديواني الصادر من مديرية المحاسبات العامة المرقم (۱۳۵) والمؤرخ في ۱۹-۳-۱۹۳۷ يحول الشيخ نوري صالح كاتب خزينة لواء أربيل براتب (۱۲,۰۰۰) دينار والشيخ (جميل أحمد) كاتب خزينة لواء السليمانية براتب (۸,۰۰۰) دينار كل بمحل الآخر وبراتهما الحاليين - متصرف لواء السليمانية).

ئنجا (شیخ نووری) له میژووی (۲۱-۳-۱۹۳۹) دا له ههولیر دهستی له کار هه لگرتوه.

* کاتبی مه سه ریفی خهزینهی لیوای سلیمانی

له ۲۵-۳-۱۹۳۹ تا ۵-۷-۱۹۴۳ به (۱۲,۰۰۰) دیناری مانگانه.

* کاتبی مه سه ریفی خهزینهی لیوای سلیمانی.

له ۱۵-۷-۱۹۴۳ تا ۸-۹-۱۹۴۳ به (۱۵,۰۰۰) دیناری مانگانه به ره زامه ندی وه زاره تی ناوخو شیخ نووری کرا به ژمییریاری (تموین) ی لیوای سلیمانی و به پیتی نووسراوی ژماره (۳۳۰) له میژووی (۴-۹-۱۹۴۳) و (۹-۹-۱۹۴۳) دا له و دائیره یه ده سته کار بووه، ئنجا عه ریزه یه کی داوه بۆ چوونه ناو تاقیکرنه وهی به یتوه به رانی (ناحیه). مته سه ریفی لیوای سلیمانی به پیتی نووسراوی ژماره (۴۱/۲۵۸) له (۲۰-)

۲-۱۹۴۴) دا لہم بارہیوہ نووسراوټکیان ناراسته‌ی وه‌زاره‌تی ناوخوټی نه‌وسا کردووه، دوا‌ی وه‌رگرتنی ره‌زامه‌ندی وه‌زاره‌تی ناوبراو، له‌ میژووی (۱-۳-۱۹۴۴) دا به‌هوی سه‌رکه‌وتنی شیخ‌نووری له‌ تاقیکردنه‌وی به‌رتوه‌به‌رانی (ناحیه) به‌نیمزای وه‌زیری ناوخو نووسراوټیک ناراسته‌ی (مدیریه‌ المنتوجات المحلیه‌ العامه‌) کراوه‌ بۆ نه‌وی رایان وه‌رگرتی بۆ گوټزانه‌وی (شیخ‌نووری) تا بکرتی به‌ (به‌رتوه‌به‌ری ناحیه). نه‌وانیش ره‌زامه‌ندیان له‌سه‌ر ناوه‌روټکی نووسراوه‌که‌ داوه. له‌ نووسراوه‌که‌ شدا نووسیویانه: (علی أن یعین محاسباً قدیراً بدلاً من المومی الیه)، نه‌مه‌ش بۆ خوټی گه‌واهی نه‌وه‌ دده‌ات که‌ شیخ‌نووری له‌و ماوه‌ دوور و درټزه‌ی کاروباری دارایی پی‌ سپتردراوه، مرؤفیکی ده‌سپاک و ره‌وشت به‌رز و لیها‌توو بووه، ننجا (عه‌بدوللا‌ نووری نه‌لموه‌ته‌دی) که‌ ماموستایه‌کی خانه‌نشین کراو بووه، ده‌که‌ن به‌زمی‌ریار و له‌ شوینی (شیخ‌نووری) داده‌نین. (شیخ‌نووری) یش ده‌کرتت به‌ به‌رتوه‌به‌ری ناحیه‌ی (ناوده‌شت) هه‌ر به‌موچه‌ی جارانی خوټی که‌ (۱۵،۰۰۰) دینار بووه. له‌ (۱۵-۲-۱۹۴۵) ده‌ستی کردووه‌ به‌کارکردن، به‌لام به‌ر له‌وی بکه‌وټته‌ سه‌ر ئیشه‌که‌ی تووشی نه‌خوټشی (عرق‌النسا) بووه و (۱۵) رۆژ مۆله‌تیان داوه‌تی و له‌ دوا‌ییشدا، واته‌ دوا‌ی نه‌و پانزه‌ رۆژه‌ که‌ چوو به‌ نه‌وتی هه‌ر نه‌یتوانیوه‌ له‌ وه‌زیفه‌که‌ی ده‌سټبه‌کار بی. وه‌زاره‌تی ناوخو به‌نووسراوی ژماره‌ (۳۸۴۲) له‌ (۱۰-۲-۱۹۴۵) دا که‌ ناراسته‌ی مته‌سه‌ریفیه‌تی لیوا‌ی سلیمانی کردووه، داوا‌ی لی‌ کردوون له‌ هوی موباشه‌رت نه‌کردنی (شیخ‌نووری) بکوټنه‌وه. به‌هه‌رحال له‌ ۱۶-۳-۱۹۴۵ دا له‌ ناوده‌شت ده‌سټبه‌کار بووه و بۆ چاره‌سه‌رکردنی گیروگرفتی هاوولاتیان، ده‌سه‌لاتی حاکمی سولجی دراوه‌تی. قائیمقامی قه‌زای رانییه، به‌پیتی راپورتی پزشکی ژماره‌ (۲۸۹) له‌ میژووی (۷-۸-۱۹۴۵) که‌ له‌ نه‌خوشخانه‌ی مه‌رکه‌زی رانییه‌وه‌ ده‌رچوو، (شیخ‌نووری) یان هه‌واله‌ی سلیمانی کردووه‌ بۆ تیمارکردنی قاچی، چونکه‌ له‌ سه‌ریان به‌ربووه‌ته‌وه.^(۹)

له‌ (۲۸-۸-۱۹۴۵) دا کراوه‌ به‌ به‌رتوه‌به‌ری ناحیه‌ی (باله‌ک) که‌ له‌ نزیک (گه‌لاله‌)یه. له‌ (۱۲-۶-۱۹۴۸) دا گوټزراوه‌ته‌وه‌ بۆ ناحیه‌ی (ته‌ق ته‌ق). له‌ (۲۱-۶-

(۹) وه‌ستا‌علی‌ حه‌سه‌ن (۱۹۰۴-۱۹۹۱/۳/۷) ده‌لی: (له‌ مالی‌ حوسین مه‌زلنوم له‌ هه‌یوانه‌ که‌ - تارمه‌که‌ که‌ شوټیتیکی تاریک بوو ده‌مانخواردووه. دوا‌ی خواردنه‌وه‌ له‌ قالد‌رمه‌کان که‌ پیچیکی تیتدا بوو، قاچی هه‌له‌نگروت و به‌ده‌مدا که‌وته‌ سه‌ر قاچه‌که‌ی و شکا. ئیمه‌ به‌کوټل‌ بردمانه‌وه. (مه‌حمود به‌گی‌ جه‌رپ‌راخ) خوټی هاته‌ لای و قاچی گرتوه. من بۆ ماوه‌ی سَن مانگ هه‌موو شه‌و له‌ پالیا‌ یوم و له‌ لای ده‌مامه‌وه.

* (شیخ نووری) به ده دست نازاری نه خوشی بهرزبونه‌وی پالنه‌ستۆ (ضغط) و (قرحه المعدة) وه دهینالاند. له ئیوارهی پۆژی (۱۹) ی مانگی کانونی یه‌که‌می سالی (۱۹۵۸) خونی هه‌لیناوه‌ته‌وه. دکتۆر (عه‌بدوله‌حمان عه‌بدوللا) ی خزم و دۆستی شاعیریان بۆ بانگ کردووه‌ته‌ ماله‌وه، به‌لام ئهم دکتۆره‌ به‌ماله‌وه‌یان پاده‌گه‌یه‌نی که نه‌مشه‌و نه‌گهر چاک نه‌بووه‌وه، به‌یانی بیهیتنه‌ نه‌خۆشخانه‌وه، به‌لام به‌یانی کار له‌ کار ده‌تزازێ و به‌وه‌ پاناگه‌ن فریای نه‌خۆشخانه‌ی بخه‌ن. له‌ کاتریمیری هه‌شت و نیوی سه‌ر له‌ به‌یانی به‌نه‌خۆشی ته‌قینی (قرحه) له‌ پۆژی (۲۰) ی مانگی گه‌لا‌پێزان سه‌رده‌نیته‌وه. وه‌ک ده‌یان هونه‌رمه‌ند و پروناکبیر و شاعیری تری ئه‌و میله‌ته‌، ده‌بی به‌میوانی دار نه‌رخه‌وانه‌کانی (گردی سه‌یوان). به‌لێ سه‌یر نییه‌ شاعیری‌ک دیوانیتیکی شیعی‌ی خۆی له‌ قه‌باره‌ی ده‌فته‌ریکی (۳۰۷) لاپه‌رده‌دا ناو نابیت: (گه‌لا‌پێزان) خۆشی له‌ یه‌کێ له‌ پۆژه‌کانی خه‌زانی پایزی زه‌رد، وه‌ک گه‌لا‌ی دره‌خت بکه‌ویته‌ سه‌مای مه‌رگه‌وه‌ و وه‌ک هه‌له‌وه‌رینی گه‌لا‌ی دره‌خت، گه‌لا‌ی ته‌مه‌نی هه‌له‌وره‌ی. به‌م مرده‌شی زیانیکی گه‌وره‌ی له‌ بزووتنه‌وه‌ی شیعی‌ی کوردی و گیانی نیشتمانپه‌روه‌ریته‌دا^(۱۰) که‌ مامۆستای شاعیر

(۱۰) شیخ نووری له‌ ده‌ست‌نووسی‌که‌دا که‌ به‌ده‌سه‌ختی خۆی نووسراوه‌ و بۆ مامۆستا (گیوی موکریان) ناردووه‌، ده‌باره‌ی خۆی نووسیویه‌تی: (م. نووری. ناوی شیخ نووری کو‌ری شیخ صالح کو‌ری شیخ غه‌نی شیخ عه‌بدولقادر له‌ ساداتی به‌رزنجیه‌. له‌ سالی ۱۳۱۲ رومی ۱۸۹۶ میلادی له‌ شاری سلیمانی له‌ دایک بووه‌). که‌چی له‌ ده‌ست‌نووسی‌کی دیکه‌یدا میژووی له‌ دایک‌بوونی خۆی به‌شیر نووسیوه‌ و ده‌لی:

از داوری دل دوش بجستم امداد

آمد به نظر گلی زباغ اجداد

تاریخ ولادتش چو من پرسیدم

فرمود خرد نور به‌شیخ صالح داد

واته‌ سالی له‌ دایک‌بوونه‌که‌ی به‌ (۱۳۱۱) ی رۆمی به‌رانبه‌ر (۱۸۹۶) داناهه‌. هه‌روه‌ها له‌و ده‌ست‌نوسه‌دا نووسیویه‌تی: (ته‌حسلی علومی له‌ مه‌دارسی علمیه‌ و مه‌کاتبی ئیستدائیه‌دا کردووه‌. نووری فیه‌ره‌ شاعیره‌ شاعیری‌تی وه‌ه‌بیه‌ که‌سبی نییه‌. زۆر مندال بووه‌ که‌ شیعی‌ و توه‌. له‌ شوعه‌رای کو‌رداندا ئه‌و ئینقیلابی به‌سه‌ر نه‌ده‌بیاتی کو‌ردیدا هه‌تانه‌ و له‌سه‌ر ئسرولی غه‌رب شیعی‌ و توه‌ نووری-یه‌. ئهم شاعیره‌ له‌ هه‌موو مه‌وزووعی‌ک شیعی‌ هه‌یه‌. له‌ عاله‌می سه‌حافیدا موده‌تی‌ک نیشتیغالی کردووه‌. مودی‌ری غه‌زه‌ته‌ی پۆژی کو‌ردستان و بانگی کو‌ردستان بووه‌ که‌ له‌ سلیمانی ده‌رحووه‌، ئیله‌هاماتی شیعییه‌ و نه‌ده‌بییه‌ی به‌نه‌کسه‌ر له‌ به‌رابه‌ر به‌مه‌نازری ته‌بیعه‌ و به‌ته‌نایی بۆ =

(په‌مزی مه‌لا مارف) هه‌والی کۆچی داویی (شیخ نووری) پێده‌گات به‌م چوارینه‌یه‌ میژووی کۆچ کردنه‌که‌ی تۆمار ده‌کات و ده‌لی:

دَل خۆش مه‌که‌ ئه‌ی په‌مزی به‌م ده‌یره‌ که‌ دنیا‌یه
بروانه‌ که‌ (شیخ) ئێستا له‌ کوی دایه‌ (١١)

حاصل بووه. له‌ عالمی شیعر و خه‌یالاتدا زۆر ته‌نهایی خۆش نه‌وێت. بێجگه‌ له‌ شاعیریه‌ت نووری وه‌ته‌نپه‌روه‌رتکی سادقه‌، خه‌ده‌ماتی وه‌ته‌نپه‌روه‌رتی زۆر سبقه‌تی کردووه. نووری به‌کوردی و فارسی و تورکی و عه‌ره‌بی شیعر و تووه‌ و له‌ نه‌رشیدا ده‌ستیکێ بێندی له‌ عالمی وه‌ضعیه‌تی ئه‌ده‌بیاتدا و له‌ قه‌واعیدی ئه‌ده‌بییه‌دا مه‌قالاتی له‌ غه‌زه‌ته‌دا زۆر نه‌شر کردووه.

نووری له‌ هه‌موو شوعه‌رای کورداندا وردی فیکر و ئیجادی شاعیری شه‌هیر مه‌وله‌وی زۆر په‌سند نه‌کات. حاڵی حازر له‌ حیاتدا یه‌ و له‌ وه‌زائنی حکومه‌ته‌دا کاتبی ئه‌وله‌ی خه‌زێنه‌ی لیوای ئه‌ریله‌). مامۆستا گیوی موکریانیش له‌ زمانی شیخ نووری خۆیه‌وه‌ نووسیه‌تی: (شیخ نووری کوری شیخ سالحی کوری شیخ غه‌نی له‌ به‌رزنجیانه‌. له‌ سالی (١٣١٢) ی رۆمی (١٨٩٦) ی میلادیدا هاتوته‌ رووی دنیا، له‌ سلیمانی له‌ مه‌دارسی عیلمیدا تا پایانی جامی گه‌یاندووه. فارسی و عه‌ره‌بی و تورکی خوێندووه. هه‌ر له‌ ئێستایه‌وه‌ زه‌وقی ئه‌ده‌بیاتی بووه. موته‌اله‌عی ئه‌ده‌بیاتی زۆر کردووه‌ و زه‌وقی ئه‌ده‌بی له‌وه‌وه‌ حاصل کردووه. له‌ دینی به‌رچاوانی ته‌بیعییدا زه‌وقی ته‌واوی خشتی جوانی ته‌بیعه‌تی به‌نه‌زم و سه‌ف کردووه‌ و له‌ ئیجتیماعیات و نیشتمانی و غه‌رامی و هه‌موو شتی‌کدا غه‌زه‌لیاتی هه‌یه. ئاساره‌کانی هه‌موویان به‌کوردیه‌، که‌میکێ تورکی و فارسی‌شی هه‌یه. به‌مونا‌سه‌به‌تی تووشبوونی ده‌ره‌ی سه‌عاده‌ت (کوردیه‌ت) ئه‌غله‌ب شیعه‌رکانیان بۆیه‌ به‌فارسییه‌. له‌ (١٩٢٢) دا له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌ی قه‌ومی که‌ مویری جهریده‌ بوو (نومیدی ئیستقلال) له‌ سلیمانی و له‌ که‌رکووک (٣) مانگان له‌ گرتووخانه‌دا پای بواردووه. له‌ ١٩٢٦ دا له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌ی قه‌ومی له‌ نه‌فسی سلیمانیدا (١٢) پۆژگیراوه‌). له‌ راستیدا (شیخ نووری) داواي لێ کراوه‌ بێی به‌به‌په‌وه‌به‌ری (نومیدی ئیستقلال)، به‌لام خۆی ئه‌و کاته‌ تا‌قه‌تی له‌ نیشی پۆژنامه‌گه‌ری چووه‌، بۆیه‌ له‌وئ نیشی نه‌کردووه‌ وه‌ک مامۆستا (گیوی موکریان) ده‌ری خستووه. ئینجا له‌ نووسینه‌که‌ به‌رده‌وام بووه‌ و نووسیه‌تی: (له‌ سکونی شه‌ودا ده‌رگای زه‌وقی ده‌کرتیه‌وه‌. به‌هاران له‌ ناو شاخ و داخدا که‌ پێ سه‌وزی بێ پۆرگرتنی ئیله‌امات به‌باشتر ده‌زانێ. له‌ په‌رۆشی و شادیشدا ده‌رگای ته‌بعی ده‌کرتیه‌وه‌. له‌م ده‌رفه‌تانه‌ی سه‌ره‌وه‌ ته‌بعی موته‌بیعه‌تی زۆر ته‌سادو‌فی کردووه‌ له‌گه‌ل مه‌رحومی ئه‌حمه‌د موختار به‌گ عوسمان پاشادا هه‌ر ئه‌و میسه‌ره‌عیکێ و تووه‌ منیش نیوه‌که‌ی تریش. ئه‌سه‌رێکیان هه‌یه‌ به‌نه‌سر ده‌رحق به‌ده‌ستووری ئه‌ده‌بیاتی کوردی له‌ ته‌واوبوون دایه‌. له‌ زمانی شیخ مه‌حمودیدا که‌ حوکمه‌داری کوردستان بوو ر‌ه‌ئیس به‌له‌دیه‌ بووه‌ و موته‌تیکیش یاوه‌ری خاسی شاهانه‌ بووه‌.

(١١) ئه‌گه‌ر دان به‌وشی (له‌ کوی دایه‌) دانه‌نێن، ئه‌م تا‌که‌ له‌نگ ده‌بی

شیخ نووری و مندا له کانی له گهال کۆمهلتیک که سایه تی و ناسیاوی خۆی

بۆ سالى وەفاتى ئەو پىرى بەزىمانى حال
فەرموى كە (بەدلى خۆشى نوورى لە جنانايە) (۱۲)

ئەودى خراوەتە ناو كەوانەو بەحىسابى ئەبجد بەرانبەر بەسالى (۱۳۷۸ھ - ۱۹۵۸ز) دەوەستى. ئەمە سەرگورشتەى ژيانى شاعىرىك بوو كە پىتويستە ھەموومان شانازى يەو لاپەرە پىرئىگدارانەى پاكيستى و ژيان و تىكۆشانە يەو بەكەين، لام وايە ئەمەش بچوكتىر خەلاتى خۆشەويستى گەلە، پىتويستە بدرتتە شاعىرىك كە لە ژيانيدا نەحەساوئەتەو و لە پىرشكى نازار و چەوسانەو مىللەتەكەى بەدوور نەبوو، بگرە تا رۆژى مردنى ھەلگىرى جانتاي خەمى مىللەتەكەى خۆى بوو.

ئەو سەرچاوانەى لەم بەشەدا سوودم لى وەرگرتن:

- * دۆسيەى شاعىر كە لە خەزىنەى پارتىزگاي سلىمانيدا پارىزراو.
- * ژيانى شاعىر بەدەستىنوسى خۆى.
- * ژيانى شاعىر بەدەستىنوسى مامۆستا (گىوى موكرىانى) كە ئەويش يەكسەر لە دەمى خۆى وەرى گرتوو و ھەر بەرئاناي قسەكەر - متكلم - ھىشتوويەتییەو.
- * شىعر و ئەدەبىياتى كوردى - بەرگى دووھ ل ۱۹۹ - ۲۰۸.
- * چەند دانىشتنىك لەگەل (شىخ جەناب)ى كورە گەورەى شاعىر.
- * چەند دانىشتنىك لەگەل مامۆستا (فەتھوللا حاجى رەشىد)ى خزمى شىخ نوورى.
- * دانىشتنىك لەگەل دكتور ئىبراھىم حىلمى فەتاح.
- * دانىشتنىك لەگەل مامۆستا (ئەحمەد خواجە)ى خزم و ئاشناى شاعىر.
- * دانىشتنىك لەگەل مامۆستا (ئەخول)ى شاعىر.
- * دانىشتنىك لەگەل مامۆستا (حەسب شىخ ئەحمەد شىخ غەنى).
- * دانىشتنىك لەگەل مامۆستا (شىخ محەمەدى خال).
- * دانىشتنىك لەگەل مامۆستا (عەبدوللا جەوھەر).
- * دوو دانىشتن لەگەل مامۆستا (ناسح عەبدوللا حەيدەرى).
- * دانىشتنىك لەگەل (كەمال رەمى مەلا مارف).
- * دانىشتنىك لەگەل (وہستا عەلى حەسەن).
- * دانىشتنىك لەگەل (نوورى كاكە حەمە «غەربى»).
- * رۆژنامەى ژىن: ژمارە (۱۳۸۴) سالى (۳۳) پىنجشەمە ۹-۳-۱۹۵۸-شەر و شاعىرەكانمان.

(۱۲) ئەم چوارىنەيەم لە كاك كەمالى كورى رەمى مەلا مارف وەرگرتوو.

شیخ نووری شیخ صالح له کۆری هونهری گۆرانیدا

(شیخ نووری) وهک له شوتنی تریشدا وتوومه پیاویکی بههره دار بووه، بههره کهی بهتهنیا لهسهر شیعر نووسین نهگیرساوهتهوه، نهگهرچی له لای زۆریه ی ههره زۆری خۆینه کهانی نهسپۆ کهمان تهنیا وهک شاعیرێک ناسراوه، نهو بههره یهشی بهسهر کۆمهلتی بواری جۆزاو جۆری دهبریندا دابهش کردووه، بۆ نهوهی ئۆخزنی پێ ببهخشن و خودی خۆی بهو هۆیانوه بهسملیتی. بیتیگومان دابهشکردنی نهو بههره یهش بهسهر چهند لایهنیکی جیاوازی دهبرین و کارکردن بۆ نیشتهنوهی خروش و ههڵچوون و داچوونه کهانی ناخی خۆی، له هیز و ته کهانی نهو بههره یه ی کهم کردووهتهوه، که زۆرتر پێوهندی راسته وخۆی له که لیدا ههبووه، چونکه نهگهر بهاتایه ههموو نهو بههره و تواناییه ی خۆی له یهک بواری دهبریندا نیشان بدایه، نهوه نهو بههره یه ی بههیزکی گهوره ترهوه دهتهقییهوه و خهونی گهوره تری لهو بواره دا دههتایه دی.

یهکیک لهو بوارانه ی (شیخ نووری) که فوکولی دهروونی خۆی پێ دامرکاندووهتهوه و ئازار و نه ندیشه کهانی خۆی پێ دهبرپوه، هونهری (گۆرانی) یه، چونکه خۆی خاوهنی دهنگیکی زوڵال و خوش بووه و بههۆی نهو دهنگهوه ئۆخزن کهوتووهته دلاییهوه، (گۆرانی) یارمهتی داوه زیاتر له ژبان نزیک بپیتهوه و له زمانی برین و فرمیتسک تێ بگات!

مامۆستا (محهمد صالح دیلان) ی ناشنا و هاو نیشینی (شیخ نووری) له باره ی دهنگ خوشییه کهی دهلی: (زۆریه ی دانیشتم له خزمهت (شیخ نووری شیخ صالح) دا له مالی خوالێخۆشبوو (سهعید بهگی نهحمه د بهگ) دا بوو که بهخزمایهتی نهگه یشتینه یهکتری. (سهعید بهگ) باوکی جه میلی جوانه مهرگ. شیعر له بهر و شیعر خوش و یست بوو، بهتاییهتی شیعر ی (حافظ و سهعدی). شیخ نووری-ش دوا بهدوای شیعر خۆینهوه، بهدهنگه خوشه مهز وونه، ئازاراوییه کهی دهستی پێ نهکرد. زیاتر بهشیعره کهانی خۆیهوه که بۆ جوانه مهرگی برای - شیخ عهزیز- ی وتبوو. دهنگ خوشی شیخ نووری تهسهللادهری دله برینداره کان بوو. نهو جۆره دلانه ی که له گهنجییهوه تا پیری (فرمیتسک) یان لا نرخدار بوو. فرمیتسکی ههسهرهت، نهک ههلاتن... خو سووتانن - نهک چوونهوه... هاوار بهفرمیتسک ده رخست... نهک پشت کردنه رووداو...!! بۆیه نهلێین... شیخ نووری... دهنگ خوش بوو... نهک گۆرانیبیتر...

دهرخستنی دهنګه خوښه کړې و ټيکه لاو کړدنې به شيعره کاني خوځی که بؤ دلې خوځی و نازاری رڼوژانی نه گړيا... نهم نازارانه وای له شېخ نووری نه کړد جوړه نووسانېک له قورګيا پهيدا بڼی، نووسانېک هم موو کس ټیټی نه نه گه یی، هم موو کس نه په زانی هوځی نووسانه که چيیه؟ پټوېستی نه کړد له گه لیا بیت و لټی بېرسی: بؤ تیماری قورګت ناکه ی، با نه و نووساوییه ی له قورګتایه نه مینتی، نه وسا پټی نه وتی و بؤی دهرنه خستی که نووساندن و قرخه ی ناو قورګی له چيیه وه هاتووه! دهنګی له تاو نازار و هه ست به ژانی دهوړپشتی وای لټی کړدبوو دهنګه کي گړیناوی بیت.

نهم چند دټره کورته یادی چند جاری دانیشتمنه له گه لیا، شاد بڼی رهوانی پاکي^(۱) رڼوژنامه ی (ژین) ی ژماره (۱۳۸۴) سالی (۳۳) ی رڼوژنی پینجشمه مه (۶-۳-۱۹۵۸) و له گزښه ی (شيعر و شاعیره کاغان) دا دهرباری دهنګخوځی و هونه ی به هاداری (شېخ نووری) نووسیویه تی: (شېخ نووری شېخ سالح بېجګه له وهی که نه مړو له هونه ی شيعر و هه لېه ستدا پایه ی بلنده، هه روه ها که نیستا پیر بووه و بؤ پیری شاعیران له به هاری لاوی خوځیدا دهنګ خوځشیکي بڼی وینه بوو. شيعره کاني خوځی به به سته، وه شيعری (مهوله وی) به قه تار، له نټوارانی به هار له دهمی زهرده پردا، له گوڼ ناو و سه رچاوه کاني که نار، روو به پرووی سه وزه زار هر له خوځی نه هات. به بلبلې کوردستان ناوبانګی دهرکړد بوو. (به لام نیستا که گولشه نه په شپوه... که لکی بلبلې نه ماوه پټوه). نهم هونه رهنده دهنګخوځه که له سه رده می خوځیدا سه ر گولنی کوږ و مه جلیسه کاني سلیمانی و هه ولټر و که رکوک و هه له بجه بووه، دهنګ و له پاش به جیماوی هونه ره به رزه کي، وه ک دهيان بګره سه دان دهنګی تر نه پارټزراوه و تومار نه کراوه. نه پاراستنی دهنګی (شېخ نووری) زیانیکي گه وره ی له هونه ی گورانیی کوردی داوه، به تاییه تی هونه ی (مه قامات)، چونکه مه قام شوناسیکی گه وره بووه و یه کټیک بووه له و شاره زایانه ی زور به چاکی مه قامیان نه دا کړدووه. نه گهر نه مړو که دهنګی (شېخ نووری) له بهر دهستان بوايه، نه وه به بڼی مشتومر یه کټیک ده بوو له و دهنګانه ی خاوه نی موزک و خاصیه تی تاییه تی خوځی بڼی و له بزوتنه وهی هونه ی کوردیماندا جیګایه کی تاییه تی بؤ داده نرا.

نه گهر له و سه رده مه دا، کوڼه له که مان کوڼه لټیکي شارستانی و پټشکه وتوو بوايه،

(۱) نهم چند دټره ی ماموستا (دیلان) م به ده سخته تی خوځی له لایه. وه ک خوځم نووسییه وه و به هیچ شپوه یه ک ده سکاری نه کراوه.

گۆزانی گوتتى به خەوش و نەنگى دانەنايە و بەچاوى سووک تەماشای دەنگخۆشەکانیان نەکردبا و بەپەللار و توانج لە پەلە و پایەى کۆمەلایەتیيانى کەم نەکردایەتەوه، ئەم زبانه گەورەيەش لە بزوتنەوهى ھونەریمان نەدەکەوت - کە شێخ نوورى يەکیکە لە وێنەکانى - ئەوانیش بەتەنیا ھونەرەکیان بۆ چەند ئان و سەعاتیکی گۆر و دانیشتنى سەرەستەنەى دۆستان و ئاشنایان تەرخان نەدەکرد. ئەوسا ئاسایی بوو ئەگەر دەنگى خۆیان تۆمار بکەدایە یان بیان ھێشتایە تۆمارى بکەن...! لەگەڵ ئەوەشدا ھەر چۆنى بوايە دەبوو کەسانى نزیک لە (شێخ نوورى) بە (قەوان) و (گرامفۆن) یان بەریکۆردەری گرۆندیک بەشێ لە گۆرائیپەکانى تۆمار بکەن و بۆ ئەم کارە ھانى بدەن، ھەر نا بەدزییەوه دەنگیان تۆمار بکەدایە.

ئەگەرچی شۆنەوارى ھونەرى (شێخ نوورى) بەشپۆھى دەیانى وەک دەرویش عەبدوللا لەناو چوو و سەراوەتەوه، بەلام ئەو دەنگ و سەدایە ئیستاش لە مێشکى زۆر کەساندا دەزىنگیتەوه و لە بیرەوهى زۆر کەساندا یادگارى خۆى ھەلکەندوو، جار جارە فێنكى دەداتە دلێ خاوەن ئەو یادگارە، بەتایبەتى لە سەردەمیکی پێ لە چوورتم و وەیشوومەى وەک ئەمڕۆکە. لێرەدا دەربارەى دەنگخۆشى (شێخ نوورى) کۆمەلێ یادداشت و سەرگوروشتەتان بۆ دەنوسینەوه، کە پێتەندى راستەوخۆى بەھونەرى (شێخ نوورى) یەوه ھەبە، لەو پڕوایەدام تۆمار کردنیان لە سوود بەخشین بەدەر نییە. لە ھەمان کاتیشدا دەمانەوی نووسینەوهى ئەو سەرگوروشتانە، بێنە ھاندەرێک بۆ برايانى تر، تا ئەوانیش پێش ئەوى کار لە کار بترازێ، ئەو یاداشتەیان بنوسنەوه، یان تۆمارى بکەن.

بێگومان نووسینەوهى ئەم سەرگوروشتانەش پایەى ھونەرى (شێخ نوورى) دەردەخەن و بەپێى ئاگادارى ھەموو ئەوانەى لەگەڵیدا دانیشتون، بەھەرى دەنگخۆشى شاعیر دەسەلمێن. مامۆستا (مەحمود توفیق فەتاح - شەلک) بیرەوهى خۆى لەگەڵ (شێخ نوورى) دا دەگێتەوه و دەلێ: (ئەو کەسە بەختیارە لە ژبانا سوودی ھەبێ بۆ گەل و نیشتمان و لە دووى خۆى بەھەریەک بەجێ بەھێلێ، بەو بۆنەى ھەتا ھەتایە بەنگ و باوى لە ناو نەچێت. بێگومان شیعەر و دەنگخۆشى دوو بەھەرى بەرپێزن زۆری خەلقى ئەم ولاتە پێزی لێ ئەگرن و شایانى شانازییە. مەبەستمان لەو پێشەکییە ھۆنراوەکانى مامۆستا شێخ نوورى شێخ سالتج (خوا لێى خوش بێ) و دەنگە ناسک و نازدارەکیەتى. کاکە شێخ خۆتەندەوارێکى ھەلکەوتوو و ناسراو بوو. خاوەنى دەنگیکی نەرم و نیا، لە ھەست و نەست کارى ئەکرد. لەگەڵ ھاوتای خۆیدا زۆرتر لە مالى خوالێخۆشبوو مامۆستا

حوسټين مه زلوم جار جار به مه سټي باده وه له ناڅي دهروونټيكي جوښ سهندو، ناوازي به شټيوه كي مه لولولانه ده رپوه.

نوهي بو من لوا بي، كه تا نټسټا يادي له بيرم ده رناچي، سهر له نټوارهي شه ويكي زستان، وهك به بيرم بي سالي (۱۹۴۴) بو. چهند كه سانټيكي به رټيز و ناودار ميوانم بوون، ناهنگي ناواټي كورم بوو. پوټ و نټداره ي (عه بدوللا سهييد زاده) خوا لټي خوښ بي - هاوبه شي ناهنگم بوو. له سهره تا ي ناهنگه كه باسي كاكه شټيخ نووري هاته كايه وه. به زوري ميوانه كان هانيان دام بچم به دوايدا، چونكه دراوسټيمان بوون. ناچار چوم له ده ركه كه يانم دا، له هيواني باله خانه كه يانه وه سهر يي كردم و فهرمووي سهره وه ي لټي كردم. منيش پټم وت كه له سهر داخوازي فلان و فلان هاتوم. نارووميان به دووتا هاوبه شي ناهنگه كه مان به فهرمووي. پټي وتم، مه گهر له بهر خاتري خوټ بټم. چاوه رټم كرد خو ي پوټه كرده وه هات له گه لټما. كه ميوانه كان زانيان كاكه شټيخ هات له خو شيانا هه موو هه لسان و به پيري به وه هاتن. هه تا سهر كه وه ته ژووري كه له گي به كه وه. دانټسټبووين، دانټسټوان به گهرمي به خټره اتنيان كرد. بهو بوټه يه وه (سهييد زاده) ده سټي كرد به گوزاني (گولم گولم ههر تو ي فټنكي دل) شادمان ي نوه ونده پهره ي سهند ههر كه س له جټي خو ي وهك چرا داگيرسا. كاكه شټيخ بهو بوټه يه وه لام وايه پټيكي ويسكي نوش كرد و كردي به دوو. له پاش چندناني له پشو ويكي بي ده نگيدا، بو هانداني كاكه شټيخ خو م ده سټم كرد به گوزاني (نازيز و سه فهر) به شيعري (مه حوي) يه وه كه نه لټيت (ديارم ده بري عه شقه جي به سووتن بي...) ههر كه من سهره تا كه ي لټي بوومه وه شټيخي ره حمه تي وه لامي دامه وه، نه لټما چو ن وه لامټي هه موو كشومات، ورته مان لټي نه نه هات گوزاني به كه ي به به يټيكي له شيعره كه ي (مه حوي) سهنده وه (نه گه يه دامه ن ي ده سټي دوعا...) له دواي نهو من تټيه له چوممه وه، هه روه ها نه و يش وه لامي دايه وه هه تا دوا به يټي هوزرا وه كه. داخه كه م نازانم له مه به و لاهو چو ن هه سټي نه و كاته ده ربيرم كه هټسټا ههر له مټشك و دل و دهروغمان نه زرين گټه وه. نجا دواي قه را يي سه عات و نيوتك داواي لټبووردن و روټسټني كرد، چووين له گه لټيا هه تا ماله وه يان ره وانمان كرد).

ماموسټا (نه خو ل) ي شاعير كه دو سټيكي نزيكي (شټيخ نووري) بووه له م باره يه وه ده لټي: (له سالي ۱۹۳۶) وه (شټيخ نووري) م ناسيوه. بو يه ش درهنگ ناسيم، چونكه نهو له ته مه نا زور له نټمه گه و ره تر بوو، بگره له ته مه ن ي باوكما بوو، به لام لهو ساله دا كه ناسيم من له مه حكه مه مو وه زه ف بووم و نه و يش له خه زينه بوو... سهره را ي نوه ي

خزمايه تيمان له گه ليان هه بوو، له گه ل براكاني (شيخ نووري) (شيخ عهزیز و شيخ ره ئوف) هاوسنف بووم و له حوجره و مه كاتبي علميه دا بهيه كه وه خوئندبوومان. زۆرتر دانيشتنه كانم له گه ل (شيخ نووري) له مالي (حوسين مه زلوم) بوو، كه ماليان كه وتبووه سهره تاي شه قامي (كاوي) نه مړۆكه. حوسين مه زلوم كاكه يي بوو، پير و به سالاجوو بوو، ژنيشي نه هيتا بوو. به هۆي نه وهی خانووه كه ی سهره خۆ بوو، كه سوکاری نه بوو، له وئ كۆ ده بوينه وه. زۆر كه سی تریش له و دانيشتنانه به شدار ده بوون. كابرا خه له فاو بوو، مه زاقيان پئ ده كرد.

حوسين مه زلوم (شيخ نووري) زۆر خوش ده ويست و دانيشتنی نه وئ زۆر له لا خوش بوو. ههر كه سيك (حوسين مه زلوم) ليتي عاجز بوايه، نه گهر له گه ل شيخ نووري بچووبايه وه ماله كه ی له گه لي ناشت ده بووه وه. نه گهر (شيخ نووري) شه ويك درهنگ هاتبا، نه وه يه كيكي وهك (ره شۆل) يا من وه يا ههر كه سيكي دي تۆزه تۆزه گۆرانيمان ده گوت. ههر كه شيخ نووري ده ده كه وت، (حوسين مه زلوم) بيدهنگي ده كردين و ده يگوت: (گۆنده ی راسته قينه هات!) (شيخ نووري) يش دلي نه ده شكاند و چي بوو تايه بۆي ده گوت). دواي كه مئ بيدهنگي، ماموستا (نه خۆل) بيره وه ريبه كاني هينايه وه بير خۆي و گوتي: (له سالي (١٩٤٥) دا كه شيخ نووري به رپوه به ري ناحيه ي - بالهك - بوو، به سهردان هاته كه ركوكوك. شيخ ره ئوفی برای له كه ركوكوك له دائيره ی ئيشغال بوو. شيخ نووري له مالي نه و برايه ی دابه زيبوو، له گه ل (شيخ كه ريمی تاله باني) كه تا نه مړۆش ماوه، نه وسا له كه ركوكوك بهيه كه وه له مه حكه مه فهرمانبه ر بووين. شيخ نووري له گه ل بنه ماله ی تاله بانويه كان ئاشنايه تي و تيكه لاوی هه بوو. (شيخ كه ريم) كه خوشكه زاي حه بيب و حه سيب تاله باني بوو، شه وه عوه تي بۆ كردين. زستان بوو، نه وسا كه شيخ نووري مودير ناحيه بوو، له به رنه وه ی له وئ مقه يه د بوو، نه يده خواره وه. كه له ماله وه دانيشتين، كوراني شيخ حه سيب تاله باني هه موويان دهنگيان خوش بوو، كۆر گهرم كرا و ده ست كرا به گۆراني گوتن. له ناوه راستي رابواردن و خواردنه وه دا، له سهر ته كليفي شيخ ره ئوف و من و جماعت، داواي گۆراني (گلکۆي تازه ی له يل) حه ماغاي ده ربه ند فه قهرمان لي كرد. له عه يني كات له و به ره وه خيتراني تاله بانويه كان له ژووره كاني نه و به رمانه وه دانيشتنبوون. نه وانيش گوتييان له دهنگي شيخ نووري بوو، كه له و شه وه دا ده يچريكاند و دهنگي وهك زهنگوله ده زرينگايه وه. نه و شه وه مان به و شتويه به سهر برد. به ياني كه چوينه وه سهر ئيش له دائيره (شيخ كه ريم) هاته ژووره كه م و پتي وتم: (دهك

مالت کوتر ببیته وه، وهک مالت کوتر کردمه وه! ئیستاش که هاتم و له مائه وه دهرچووم، خوشک و دایک و خیزانه کهم ده گریان...!) ماموستا (ئهخۆل) تۆزێ بیده نگ بوو و وتی: (موعجیزه بوو، ههموو سیفاتێکی باشی تیا کو بوو بووه وه. مرۆفێکی هێمن بوو، دهنگێکی داوودی مه لانیکی هه بوو. له ههر مه جلستیکدا ئه و گۆرانی بووتایه، ههموو بیده نگ ده بوون... شیعرێکم ههیه (شهرته شهرته) که شیخ نووری ده یگوت، داروبه ردی ده جوولاند. بهم دوا بیهش هه مان شیعر و مه قام له لایه ن ماموستا (عه لی مه ردان) وه ده گوتری که له شیخ نووری وه رگرتبوو.

له زۆر مه جلێسدا ئیلحاحم لێ ده کرد ئه و مه قامه بلێت که شیعره که ی شیوه نیکه بو (شیخ عه زیزی) ی برای گوته بوو. که ده ستی ده کرد به گوتن هه ردو کمان ده ستمان ده کرد به گریان. تا ئاخیری رۆژی گه یشته تینی و وتی: (وام لێ ده که هیت جاری ئینتیحار بکه م) (۲). ماموستا (ئهحمه د خواجه) ده رباره ی پته وندی (شیخ نووری) به (ئهحه ی ناسر) وه (۳) ئه م قسه یه ده گێرته وه: (ئهحه ی ناسر که زۆر مه شهوور بوو به ده نگخۆش و شیعی خه بیام و حافز و زۆرتر له فارسی، بابه تایه ر و نالی و ههموو شاعیره کانی کوردی له به ر بوو. ئه یان به ر بو ئێران، ئه یان هێنا یه وه بو سوله یمانی. کێشیان ئه کرد بو هه له بجه. هه ر مانگه و سا له له جیگایه ک بوو، ده نگێ (ئهحه ی ناسر) به هه ر لایه کدا زینگا بووه وه، به لām له وتنا ئینکار بوو. زۆری نه ئه وت که سییک وه یان جیگایه ک ئه گه ر به دل و ئاره زووی خۆی نه بوایه، هه یج مومکین نه بوو کورکه یه ک بکات، به لām شێتی ده نگێ (شیخ نووری) بوو. زۆر له ئیواران له که ناری شار و له سه ر جوگه ئا و کو ئه بوینه وه، له پڕ ئهحه نه هات ئه ی قیژاند و ئه یوت: نووری (سلام علیکم)، خۆتم لێ ئه شاریته وه ده سا شار گڕ، که له لای (نووری) یه وه به چیچکانه وه کوشک هه لته هات. ئه م که م جار ئه یخواره وه. به نگ - هه شیشه ی - ئه کێشا. ئه یوت نووری وا دلēm پچرا کورکه یه کم بو بکه. نووری پێته که نی. ئه یوت: (ئهحمه د زۆرت به سه ره وه یه، به لām قه یناکا...). له مه قامی (سێ گا و چوار گا و

(۲) ئه و قسه یه ئه وه ده سه لێتی که مه ردنی (شیخ عه زیزی) ی برای زۆر کاری تێک ره ووه، ته نانه ت مه رده که ی بووه ته هۆی که م کورده وه ی به ره مه می شیعریشی. بو ماوه ی شه ش مانگیش گۆرانی نه گوتوه.

(۳) ئهحه ی ناسر: له سلێمانی له سالی (۱۸۷۶) دا له دایک بووه، به گولله ی وێل هه ر له و شاره دا له سالی (۱۹۲۳) دا کۆچی دوا یی کړدوه. بنۆنه نامیلکه ی (ئهحه ی ناسر) ی هونه رمه ند - چاپخانه ی کامه رانی - سلێمانی - سالی ۱۹۷۱ غه فوور په شید داراغا.

هومایون) و زور مهقاماتی تر چند پارچه‌یه‌کی بۆ ئه‌وت. ئیتر ئه‌حه‌ی ناسر به‌رله‌لا ئه‌بوو. ئه‌مانوت: به‌سه! رۆژیک وه‌ک رۆژان (ئه‌حه) هات. به‌یارمان دا نووری هه‌یج نه‌لی تا ئه‌و نه‌یلتی. پاش زور پارانه‌وه له نووری، ئه‌حه رووه قیبله وه‌ستا و ده‌ستی هه‌لبه‌ری و تی: خوایه رووپه‌شی ئه‌م منالانه‌م مه‌که. مه‌به‌سته‌که‌م بزانندی (نووری)یه، ده‌نگم ساز بکه. له کاتی پارانه‌وه‌یدا وا ریکه‌وت بایه‌کی لی ده‌رچوو. بێگومان ئه‌مه بۆ پیکه‌نین بوو، و تی خوایه هه‌موو ده‌ستکردی خۆته: نازانی ئه‌مه (ق...)ه و ئه‌مه‌ش ده‌مه... زور پیکه‌نین.

مامۆستا (فه‌تحو‌للا شیخ ره‌شید) پێوه‌ندی نێوان (ئه‌حه‌ی ناسر) و (شیخ نووری) زیاتر روون ده‌کاته‌وه و ده‌لی: (ئه‌حه‌ی ناسر هه‌نهرمه‌ندی ناسراو، یه‌کیک بووه له‌وانه‌ی عاشقی ده‌نگی ساحیرانه‌ی شیخ نووری بوو. زور له‌گه‌له‌یدا دانیشتووه و له‌ زۆریه‌ی دانیشته‌کانی سلیمانی به‌یه‌که‌وه بوون، به‌لام که ئه‌حه‌ی ناسر له‌گه‌ل (شیخ نووری) داده‌نیشت له‌به‌ر ئه‌وه بوو که ئه‌م نه‌خوێنده‌وار بوو^(٤)، (شیخ نووری)یش رۆشنه‌یر و شاعیر و مه‌قامزان بوو، له ئوسوولی مه‌قامات شاره‌زا بوو.

(ئه‌حه‌ی ناسر) گوتی لی ده‌گرت، تا ئوسوولی مه‌قامات له‌وه‌وه فێر بێی، هه‌روه‌ها به‌وردی گوتی له‌و شیعرا نه‌ ده‌گرت که شیخ نووری به‌گۆرانی و مه‌قام ده‌یانی و ت، تا شیعره‌که‌ی به‌ته‌واوی و به‌بێ هه‌له‌ لی فێر بێ و له‌به‌ری بکات و ئه‌ویش له‌ کاتی گۆرانی و تنای شیعره‌کان به‌ته‌واوی بلێته‌وه. بۆیه (ئه‌حه‌ی ناسر) له‌ دانیشته‌کانی (شیخ نووری)دا که‌متر گۆرانی و تنووه، چونکه (شیخ نووری)ی به‌مامۆستای خۆی زانیوه. مامۆستا (فه‌تحو‌للا) له‌سه‌ر قسه‌کانی به‌رده‌وام ده‌بی و ده‌لی: (جاریک شیخ نووری له‌گه‌ل ئه‌حه‌ی ناسر به‌یه‌که‌وه چوونه‌ته ولاتی ئێران و له‌ (ته‌بریز) لایان داوه. جاریکی دیکه‌ش که شیخ نووری به‌کاروباری بازرگانیه‌وه ده‌چێته (ئێران) پتی راگه‌یاندم که (ئه‌حه‌ی ناسر)ی له‌ (سابلاخ) بینه‌وه، به‌سه‌رگه‌ردانی به‌شه‌قامه‌کاندا سوپاوه‌ته‌وه. (شیخ نووری) که چاوی پیکه‌وتووه له‌گه‌ل خۆی بردوویه‌تی بۆ ئه‌و شوێنه‌ی لێی دابه‌زیوه، ئیدی له‌گه‌لی بووه هه‌تا به‌یه‌که‌وه گه‌راونه‌ته‌وه سلیمانی). ئه‌م پێوه‌ندییه‌ی له‌ نێوان (ئه‌حه‌ی ناسر) و (شیخ نووری)دا دروست بووه، یان ئه‌و هۆگر بوون و ناشنایه‌تییه‌ی به‌یه‌که‌وه کۆی کردوونه‌ته‌وه،

(٤) مامۆستا وای ده‌رخستووه که ئه‌حه‌ی ناسر نه‌خوێنده‌وار بووبێ، به‌لام راسته‌که‌ی: (کاک ئه‌حه هه‌ر چند له‌ خوێندنگه نه‌ی خوێندووه، ته‌نیا له‌ لای مه‌لای مرگه‌وته‌کان سه‌ره‌تای خوێندنی فارسی ته‌واو کردووه) ل ٤٤ نامیلکه‌ی (ئه‌حه‌ی ناسر)ی هه‌نهرمه‌ند.

هۆیه‌که‌ی بۆ ئه‌وه ده‌گه‌ڕێته‌وه که (ئه‌حه‌ی ناسر)ی هونه‌رمه‌ند بۆیه‌ی هه‌زی له هاورێتیه‌تی (شیخ نووری) کردووه و له مه‌جلیسه‌کانیدا گوتی لێگرتووه، تا وه‌ک شاره‌زا و رووناکیه‌ریک سوودی لێ وهریگرێ!

کاک (حه‌مه‌ی به‌کر) که ئه‌ویش یه‌کیکه له ده‌نگخۆشه‌کانی شاری سوله‌یمانی و یه‌کیکه بووه له‌وانه‌ی له کۆڕ و دانیه‌شته‌کانی (شیخ نووری)دا به‌شداری کردووه و له نزیکه‌وه ناسیویه‌تی، که داوای گێڕانه‌وه‌ی یادگاری خۆیم لێ کرد له‌گه‌ڵ (شیخ نووری)دا ئه‌م یادگاره‌ی بۆ گێڕامه‌وه که ئه‌ویش له خۆی پیرتری بیسته‌وه و وتی: (له پێش بیسته‌کان شیخ نووری هاورێتی (ئه‌حه‌ی ناسر) بووه. له‌و سه‌رده‌مه‌دا شیخ نووری تووشی نه‌خۆشییه‌کی سه‌خت ده‌بی و له جیگای ده‌خا، کاتێ (ئه‌حه‌ی ناسر) ده‌چێته ماله‌وه بۆ به‌سه‌رکردنه‌وه‌ی شیخ نووری، ده‌بینێ نه‌خۆشییه‌که‌ی له په‌لپۆی خسته‌وه و بیهۆش که‌وتووه. (ئه‌حه‌ی ناسر) له به‌رده‌م ئه‌و دیمه‌نه خۆی بۆ ناگیرێ، به‌م شیعه‌ری (مه‌وله‌وی)یه‌وه گۆرانییه‌ک ده‌لێ:

ئهی فه‌له‌ک چون من نازیه‌ش مه‌مه‌رد

یا نه‌ چون من له‌ره‌ی ئاه‌ی سه‌ر مه‌که‌رد

ئیشی دله‌ی ویش هه‌ر مه‌شه‌نه‌فته‌وه

جی مه‌رگ نازیز، دور مه‌که‌فته‌وه

دوای ته‌واوبوون و لێبوونه‌وه له‌ گوتنی گۆرانییه‌که به‌چاوی پر له‌ فرمێسکه‌وه لێده‌دا ده‌روا. دوای ڕۆیشتنی ئه‌وه‌نده نابا (شیخ نووری) عاره‌قه ده‌کات و چاو هه‌لدینێ. یه‌کیکه ده‌نێرن به‌شوتن (ئه‌حه‌ی ناسر)دا بۆ ئه‌وه‌ی بیگێڕێته‌وه، به‌لام نابینرێته‌وه و له‌به‌ر چاوان ناوا ده‌بی...

سه‌ی عه‌لی ئه‌سفهری کوردستانی (١٨٧٦ - ١٩٣٧) هه‌ر له زووه‌وه به‌هره‌ی هونه‌ری تێدا دره‌وشاوه‌ته‌وه. وێرای زانینی ئه‌دا کردنی گۆرانییه‌ کوردیه‌یه‌کان، شاره‌زای ته‌واوی گوتنی گۆرانی و مه‌قامی فارسیش بووه که له‌و سه‌رده‌مه باو بووه. زۆرتیش مه‌قامیان به‌شیعه‌ری (فارسی)یه‌وه گوتووه، به‌لام ئه‌م زۆر له‌و مه‌قامانه‌ی که به‌ شیعه‌ری فارسی گوتراون، به‌شیعه‌ری کوردیه‌یه‌وه گوتوونی. (سه‌ی ئه‌سفهر) خاوه‌نی ده‌نگێکی ناسک و پر سۆز بووه، به‌لام داخه‌که‌م ئه‌م ده‌نگه نایاب و که‌م وینه‌یه وه‌ک زۆر ده‌نگی ترمان که‌می لێ تۆمار کراوه و به‌مه‌ش زیانیکی له‌ ڕاده‌به‌ده‌ر له سامانی هونه‌ریمان که‌وتووه. ئه‌م زیانه‌ش بۆ

زۆر ھۆی خودی و مەوزووعی دەگەریتەوہ کہ ئیرە جیگای باسکردنیان نییە...!

لە سالی (١٩٣٦) دا - واتە سالتی بەر لە مردنی - سەید عەلی ئەسغەری کوردستانی لە شاری ھەلەبجەدا بێنراوہ. ئەمەش ھەر ئەو جارە بوو کہ ھاتووہتە شاری سلیمانی. مامۆستا (نەخۆل)ی شاعیر دەلی: (ئێوارە وەخت بوو چایخانەیەک ھەبوو، لە شەقامی کاوہی ئەمرۆکەدا بوو. سەدی ئەسغەر لەو چایخانەیەدا دانیشتبوو، کہ بیستم لەوتیہ، چووہمە خزمەتی. وردە وردە بۆ بزواندنی ئەو کەوتە گۆرانی و مەقام گوتن. سەدی ئەسغەر جوولا. ئەو ئێوارە تەدرەنگانی لە گۆرانی گوتن نەکەوت، شەو داھات ئەو دەنگە لەو شەوہدا دەزرنگایەوہ... خەلکیکی زۆر لەو ناوہدا کۆبوو بوونەوہ. تا بلאוہمان لێ کرد و ھەر کەسەمان بەرەو مالتی خۆی پۆشتەوہ. بەیانییەکی بیستم (سەدی ئەسغەر) گیراوە. تومەز پیاو خەرپان خەبەرمان لێدا بوو کہ ئەوہ (سەدی ئەسغەر) - ە و پەسپۆرتی نییە و لەو دیوہوہ ھاتووہ بۆ ئەو ناوہ. من ئەوساکە لە مەحکەمە کاتب بووم، حاکمی جەزام دەناسی، ھەولێکی زۆرم بۆ دا بەری بدەن، یان جەزایەکی کەمی لێ وەرگیرن. ئەوہ بوو بەھیمەتی حاکمی جەزا، دوو دینار غەرامەیان خستبووہ سەر، بەلام حاکمەکە خۆی پارەکی بۆ داہوو و پەوانە ھەلەبجە کرا، تا حەوالە ھێو ئەو دیوی بکەنەوہ. کاتی پەوانەکردنی (سەدی ئەسغەر)، (سەعید قەزاز) قایقامی ھەلەبجە دەبی، ئەمیش وەک لیتی دەگێرەوہ پیاویکی مەجلیس ئاراو بەزەوق بووہ. ھاوڕێیەتی لەگەڵ زۆریە ئەدیبان و پۆشنبیران و ھونەرماندانی ئەو پۆژە ھەبووہ. شیخ نووری وەک یەکێ لە کۆنە ھاوڕێکانی بەشداری زۆر کۆر و مەجلیسی - حەمە سەعید قەزاز - ی کردووە و بەمەقام و بەستە بەسۆزەکانی دانیشتوانی ھەژاندووە. ھەر ئەو کاتە (سەعید قەزاز)، (سەدی ئەسغەر) لای خۆی گل دەداتەوہ، پێش پەوانەکردنەوہی بۆ ئەو دیو، شەو کہ لە (یانە ھەرمانبەرانی ھەلەبجە) دادەنیشن و لە دانیشتیکی سەرمەستانەدا دانیشتنەکیان بەگۆرانی گەرم دەکەن. بەرپۆز (ئەحمەد میرزا ١٩٠٤ - ١٩٨٢) کہ یەکێک بوو لە بەشداریانی ئەو دانیشتنە دەلی: (دانیشتوان دوای سەرگەرم کردن داوای گۆرانییان لە (سەدی ئەسغەر) کرد، ئەویش پێیانی وت: لەبەرئەوہی من تازە لە گرتووخانە بەریبوم، ھیچ زەوقی گۆرانی و تنم نییە، بەلام ئەگەر ھەر حەزیش دەکەن گۆرانی بلێم و بەشداریتان بکەم، ئەگەر یەکێکی دەنگخۆشتان تیایە با لە پێشان ئەو کورکەیک بکات، بەلکو منیش بجوولێم و بتوانم شتی بلێم...) ئەوہی لەو دانیشتنەدا بووبی و بەدەنگ خۆش ناسرا بی (شیخ نووری) دەبی، بۆیە ھەموویان روو دەکەنە (شیخ نووری) و داوای گۆرانیی لێدەکەن. (شیخ

نووری) له سهر داواى هه موو لايهك مه قام و بهسته يهك ده لتي. كه ليده بيه ته وه (سهى نه سفهر) به خه لكه كه ده لتي: (ئيوه نه وه تان هه بئي منتان بو چيهه؟ سا وه لاا تا نه و پياوه ليتره دانيشتي، من له حزوورى نه و گزواني نالتي و بئي نه ده بئي وا ناكهم...).

(وهستا عه لي حه سه ن ۱۹۰۴ - ۱۹۹۱/۳/۷) يه كي تكه له واندي له زوريه دانيشته كاني شيخ نووري به شدار بووه. بي ره وه ري خو ي له گه ل شيخ نووري بو گيترامه وه و وتي: (به زوري له گه ل شيخ نووري له دو كاني (عه به ي ده لاك) يان (عه لي مه مه داي) بهرگدروو يان له مالي (حوسين مه زلوم) داده نيشتين، به لام زورتر دانيشته كانم له گه ل (شيخ نووري) له مالي (حوسين مه زلوم) بوو كه زور كه سي تريشي لي كوده بووه وه. به ده م گزواني گوتن و نوكته و قسه ي خو ش و هه ندي جار شي عري پي كه نين شه و مان به سه ر ده برد و هه ري كه له لاي خو به وه به يته شي عري كي پي ك ده خست. شيخ نووريش بو سو حبه ت و پي كه نين شي عري به سه ر (حوسين مه زلوم) هه لده دا. تا ئيستا نه و به يته م له بير ماوه كه ده لتي:

دالي كه ر خو رم خو شبي، جه ولان نه كا له ناسمان

كي خو ي به مه رد ده زاني فهرموو بابيه ته مه يدان

يان ده يگوت:

مالي حوسينه فهندي جيگاي راز و ته گبیره

بارام حاكمي شاره، (عه به ده لاك) وه زيره

زور جاريش به گزواني شه و مان به سه ر ده برد، (حوسين مه زلوم) كه شيخ ده هات ده يگوت (موغه ني نه خو نتي) بي ده نگ بن. (شيخ نووري) كه سه رخو ش ده بوو و ده كه وته گزواني گوتن پياوي ده هينا يه گريان. له سالي (۱۹۳۲ - ۱۹۳۳) شه وي چو وينه مالي (عيزه ت به گي وه سمان پاشا) بو لاي (حوسين به گي مه حمود پاشا) نه و كاته (حوسين به گ) مالي له هه له بجه بوو، به سه ردان هاتبوو بو سليتماني. هه ر نه و كاته ش من خه ري ك بووم خانووم بو ده كرد. كه من و شيخ نووري چو وين بو نه وي، (عزه ت به گ) له مال نه بوو، دوو كوري عه بابيه لي له وي بوون كه ناويان (شيخ جه عفهر و شيخ حه يده ر) بوو. شه و كه تو زي دانيشتين (حوسين به گ) ته كليفي زوري له شيخ نووري كرد گزواني بلي. شيخ نووري-ش چهنه گورانييه كي وت. كه ها تمه ده ره وه سه يرم كرد خه لكتيكي زور له ئافره ت و مندال و گه نچ له و سه ريان و گوتسو انه يه كو بو نه ته وه و هه نديكيان ده گريان.

سه‌یید ئه‌حمه‌دی خانه‌قا کوری سه‌یید حوسه‌ینی کوری شیخ ئه‌حمه‌دی سهردار (۱۸۷۰- ۱۹۵۲)^(۵) مرۆفیتیکی پروناکبیری سهرده‌می خۆی بووه و یه‌کێکه له پیاوه ناودار و به‌ده‌روه بووه‌کانی شاری که‌رکووک. سه‌یید ئه‌حمه‌د پیاویتیکی ئایینی پایه‌دار و نیشتمانپه‌روه‌ریکی راستگۆی کورد بوو. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا مه‌جلیس ئاراو پروو خوش بووه. زۆر هه‌زی به‌هه‌لسوکه‌وتی ئه‌دیبان و شاعیران و هونه‌رمه‌ندان کردووه و دلی به‌دانیشته‌کانیان کراوه‌ته‌وه. سه‌یید ئه‌حمه‌د له‌ نزیک پردی خاسه‌وه دیوه‌خانه‌یه‌کی گه‌وره و فراوانی هه‌بووه و له‌ گشت لایه‌کی کوردستانه‌وه خه‌لکی پرویان تێکردووه، به‌تایبه‌تی پیاوه نیشتمانپه‌روه‌ر و ناوداره‌کانی کورد. ئه‌وه جگه له‌وه‌ش ماله‌که‌ی پرووگه‌ی هونه‌رمه‌ندان و ئه‌دیباانی ئه‌و ده‌ور و زه‌مانه‌ بووه. سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی پیاویتیکی خواره‌ و جوامیر بووه.

کاک (شیخ جه‌ناب) کوره‌ گه‌وره‌ی شاعیر وه‌ک بیستویه‌تی ده‌گێڕته‌وه و ده‌لتی: (پاش کۆچکردنی (شیخ عه‌زیزی)ی مامم به‌ماوه‌یه‌کی کورت، باوکم پتی ده‌که‌وێته که‌رکووک و له‌ مائی (سه‌یید ئه‌حمه‌دی خانه‌قا) لاده‌دا. شه‌و به‌شیعر خوتنده‌وه و باس و خواسی جوراو جور کۆڕ گه‌رم ده‌کن، ئنجا ده‌ست ده‌کریته‌ به‌گۆرانی گوتن. باوکم له‌و دانیشته‌دا ئه‌و شیعه‌ری که‌ بۆ کۆچی دوا‌یی (شیخ عه‌زیزی) مامم نووسی‌بووی به‌مه‌قامی سه‌فه‌ر ده‌لتی، دانیشته‌وان هه‌یران و سه‌راسیمه‌ ده‌کات. له‌به‌رئه‌وه‌ی گۆرانییه‌که‌ زۆر کار له‌ دانیشته‌وان ده‌کات، زۆری لێده‌که‌ن ئه‌و گۆرانییه‌یان بۆ دووباره‌ بکاته‌وه. ئه‌و ده‌نگه‌ به‌سۆزه به‌را‌ده‌یه‌کی ئه‌وتۆ موچرکی به‌له‌شیاندا هه‌تانه‌ و سه‌راسیمه‌یانی کردووه، گه‌وره و به‌جووک مه‌ست و سه‌رسام ده‌بن!)

مامۆستا حیلمی شاعیر ده‌لتی: (شیخ نووری که‌م که‌م گۆرانی ده‌وت، به‌لام که‌ ده‌یوت پیاو هه‌زی ده‌کرد قووتی بدا. زۆرتر گۆرانی (له‌و که‌له‌ ده‌نگی ساز دی)ی ده‌گوت، به‌لام زۆر خوش ده‌یگوت) مامۆستا (هه‌ردی)یش که‌ له‌ دانیشته‌نه‌که‌ بوو کاتێ له‌ هه‌له‌بجه‌ له‌ مائی (حیلمی) سازمان کرد وتی: (به‌پیری به‌هه‌یمنی ده‌یگوت). مامۆستا مه‌حموود شه‌وقی-ش که‌ چوومه‌ لای وتی: (ئینسانیتکی تا بلیی ده‌نگخۆش بوو، خه‌لک له‌

(۵) مامۆستا (عه‌لاه‌ددین سه‌جادی) له‌ کتێبه‌که‌یدا (میژووی ئه‌ده‌بی کوردی) چاپی یه‌که‌م (۱۳۷۲- ۱۹۵۲) چاپخانه‌ی مه‌عاریف - به‌غدا له‌ لاپه‌ره (۵۴۸ - ۵۴۹) له‌ باخی شاعیراندا (سه‌یید ئه‌حمه‌د)ی وه‌ک شاعیرێک باس کردووه.

بزوآوه یان جوولاندوویانه و گۆرانی گوتووه، وهک له دانیشتنهکانی (حوسین مهزلووم)دا دردهکهوئ. بێگومان نهوانه ی له گهلێان دانیشتووه خوشیانی ویستووه و دانیشتنهکه ی له گهل هه موو که سێک نه بووه، بۆیه لێره شدا هه ز و ئاره زووی خۆی تێدا کردووه به سه ریشک. نه گینا به فرمان و خواهیشتی هه یج که سێک گۆرانی نه وتووه و که س نهیتوانیوه بیهێنێته وتن. هه یج گه و ره پیاوێک، هه یج ده سه لاتدارێک نهیتوانیوه بیهێنێن^(۷).

ئه گه ر بهاتایه دهنگی شێخ نووری تۆمار بکرایه، ئه وه یه کێک ده بوو له و دهنگه جیاواز و تایبه قه ندانه ی که لێنێکی گه و ره ی له مهیدانی گۆرانی کوردیدا بۆ پر ده کردینه وه و لاپه رهکانی هونه ری گۆرانی کوردی به چه لهنگیه وه ناوی له لاپه رهکانی خۆی تۆمار ده کرد، چونکه وهک بۆمان ده رکه وت له نه دا کردن و وتندا خاوه نی خاسیه تی تایبه تی بووه. روو پیوی فراوانی قورگی یارمه تی داوه به سه ر مه قام گوته دا زال بیت بۆ چینهکانی ئه و مه قاماتانه ی پێویستی یان پێی هه یه، وهک خۆی ده ریان به یێنی. سه ره رای دهنگ خوشیه که ی، شاره زایی له مه قاماتدا ده یخاته رێزی نهوانه ی که ده زانن به شێوه یه کی زانستی قورگی خویان به کار ده یێن. ئه و مه رجانه ش به سن بۆ نه وه ی وهک هونه ر مه ندیکێ ده نگخۆش بدره وشیته وه و شوێنیک بۆ خۆی داگیر بکات. مامۆستا (حه سیبی کوری شێخ ئه حمه دی شێخ غه نی) ده لێ: (له م دواییه دا که ته سجیل داها تبه و، زۆر هه و له م له گهل دا به دهنگی خۆی گۆرانی تۆمار بکات، به لام قبو له ی نه ده کردا) راسته (شێخ نووری) له کۆری قه ده ح نۆشان گو له ی مه جلیسان بووه و دانیشتنهکانی گه رم کردووه، به لام به ئیمه ی نه وه ی ئه مرۆکه چی، که له و دهنگه ئه فسو ناوییه ی بێ به ش بووین...

(۷) شێخ نووری جگه له وه ی ده نگخۆش بووه، وهک شاره زایه ک ده رباره ی گۆرانی و مه قام بیرو رای خۆی هه بووه. مامۆستا (ناسح حهیده ری) ده گێته وه و ده لێ: (رای له نه دا کردنی گۆرانی و مه قامی ره شو له نه بوو، ده رباره ی ره شو له ده یگوت جوانی نا لێ... گۆرانی (که تان که تانه) و (هه وری لاری) به لاوه هه له بوو. ده یگوت پێویسته ئه و دوو گۆرانییه قورستر و خاوتر بگوترین، به لام زۆر رای له نه دا کردنی مه قام گوته ی (ئه خۆل) ی شاعیر بووه).

شیخ نووری شیخ صالح، له سالی ۱۹۳۸

شیخ نووری شیخ صالح: شاعیری رچه شکین

چاو گپرائیکی خیرا بهو بیروپایانه‌ی دهستینسانی پله و پایه‌ی شاعیری (شیخ نووری) دهکات، نه‌وه‌مان بۆ درده‌خات که به‌شیکی هه‌ره زۆری نه‌و بیروپایانه، (شیخ نووری شیخ صالح)، به‌پیشه‌وای بزوتنه‌وای شیعرێ تازه‌ی کوردی داده‌نتی. له پال نه‌و بیروپایانه هه‌ندی بیروپای دی هه‌ن مامۆستا (گۆران) به‌پیشه‌نگی کاروانی شیعرێ تازه‌ی داده‌نتی. خوێنه‌ران نیستاکه بۆیان هه‌یه جارێکی دیکه بپرسن: بزوتنه‌وای شیعرێ کوردی تازه‌مان له‌سه‌ر ده‌ستی (شیخ نووری) و (گۆران) به‌ریا بووبی، نه‌ی وه‌ک لایه‌نه‌ میژووویییه‌که کامه‌یان زووتر ده‌ستپیشخه‌ری کردوه: (گۆران) یان (شیخ نووری)؟ یان کامه‌یان پیش نه‌وه‌که‌ی دیکه‌یان که‌وتوه و رچه‌ی نه‌م پتی تازه‌بوونه‌و په‌یه‌یان شکاندوه؟ به‌ر له‌وه‌ی بکه‌وینه‌ لێدوان له‌و مه‌سه‌له‌یه، هه‌ز ده‌که‌م ب‌لێم: مه‌به‌ستم له‌و نووسینه‌ نه‌وه‌ نییه‌ بکه‌ومه به‌راورد و به‌راوردکاری له‌ نیوان (شیخ نووری) و (گۆران) و باسی نه‌وه‌ بکه‌م، که کامه‌یان زیاتر ده‌وری له‌ تازه‌بوونه‌وه‌که‌دا هه‌بوه، یان له‌ ده‌سه‌لات و توانایی نه‌و دوو شاعیره‌ بکۆلمه‌وه. به‌ته‌نیا مه‌به‌ستم تۆمارکردن و جێگیرکردنی مه‌سه‌له‌یه‌کی میژووویییه‌ له‌ شیعرێ کوردیدا، که مه‌سه‌له‌ی (ده‌ستپیشخه‌ری) و (رچه‌شکاندن) و رێگا کردنه‌وه‌یه.

ده‌بی نه‌و رایه‌ی مامۆستا (گۆران) یش له‌ بیر نه‌که‌ین که ده‌لتی: (ره‌نگ بی ره‌فیق حیلمی-ش پیش (نووری) که‌وتۆته‌وه، به‌کوردی و تورکی شیعرێ بلاوکردۆته‌وه... ته‌نانه‌ت شاعیرێکی تر (عه‌بدوله‌حمان به‌گی نفوس) له‌ سه‌ره‌تای ژبانی شاعیره‌تیدا زۆر به‌گه‌رمی ده‌ستی دایه‌ تازه‌کردنه‌وه‌ی هه‌لبه‌ست وه‌ له‌ (نووری) کۆنتره، به‌لام نه‌و شیعره‌کانی بلاو نه‌ نه‌کردوه، نه‌گه‌رچی عه‌بدوله‌حمان له‌ دوا‌ی ژبانی له‌ هه‌لبه‌سته‌کانیدا (تطویر)یکی نه‌کرد و هه‌ستا. (۱)

پێویسته‌ له‌ کاتی له‌ چاپدان و بلاوکردنه‌وه‌ی به‌ره‌می نه‌و دوو شاعیره‌ی مامۆستا (گۆران) ناویان ده‌بات، به‌دوای میژووی شیعره‌ سه‌ره‌تایییه‌کانیاندا بکه‌رپێن، تا بتوانین به‌هۆی میژووی شیعره‌کانیانوه، به‌به‌لگه‌وه‌ نه‌و راستیه‌ی ساغ بکه‌ینه‌وه‌ که کامه‌یان زووتر

(۱) پڕوانه: دانێشتنیک له‌گه‌ل گۆرانا، گۆفاری به‌یان، ژماره (۲) ی شوباتی (۱۹۷۱)، نووسینی:

عه‌بدوله‌زاق بیمار.

شیعری تازه‌یان نووسیوه، ئەو کاتە بەهۆی میژووی شیعرەکه‌وه، ئەو رایە ی ئیمە هەڵدەوه‌شیتەوه و ئەو میژووه تازه‌یه شۆینی ئەو میژووی ئیمە لێی دەدوین دەگرتەوه. پرسیار کردن دەرپاری پێشه‌وایه‌تی و دەستپێشخەری کردن لە هەر بوارێکی تازه‌کردنە و ئەزمونگەریدا، مەسەلەیه‌کی تازه‌بایەت نییه و هەر بەتەنیا لە ناو ئیمەدا باس ناکریت، بەلکۆ لە میژووی ئەدەبیاتی هەموو گەلانی دنیا لێی دەکۆلریتەوه و هەمیشە دەپرسن کێ لەم بوارەدا سەرکەرە و دەستپێشخەر و پێشه‌وایه ؟

لە راستیدا هەرچەندە ئەم مەسەلەیه لە پرۆسەی داھێنان و خۆلقانندا هاتووەتە پێشه‌وه، بەلام دیسان بایەخ پێدانی ھۆیکە بۆ دەرخیستی ھێلی بەیانی لە ناو بزووتنەوی داھێناندا، یارمەتی پەخەنگران دەدات بۆ دەرخیستی شێوازی جیاوازی ھەریەکەیان. ئەگەر قەناعەتیش کرا (شیخ نووری) پێشه‌وای شیعری تازه‌یه و یەکەم کەسە بەردی بناغە ی ئەو تازه‌بوونەویە داڤایی، ئەو مانای وا نییه ئیدی (شیخ نووری) بێتە سەرەتا و کۆتایی داھێنانی شیعری ئەو سەرەمە.

لە لای میللەتانی پێشکەوتوو و شارستانی، کە نرخێ زانست دەزانن، ئەو میللەتانە ی لیتۆتیزەرەوه‌کانیان نامادەن لەسەر مەسەلەیه‌کی زانستی خۆیان نان پراو بکەن، ھەولێ فەرھادانە دەدەن لە پێناوی راستکردنەوی میژوویەکی ئەوھا ناسک، بۆ راستکردنەوی ئەم جۆرە میژووانەش پەنا دەبەنە بەر بەلگەنامە و دوکیومێنت، یان بەمونا قەشە کردنیکی مەوزووعیانی بیروپرایەکان کێشەکانیان یەکلادەکەنەوه. عەرەبەکانیش لە دەستنیشان کردنی یەکەم چەشکێنی شیعری تازه‌یان کەوتبۆنە ناو مشتومڕێکی زۆر و تا ئەمڕۆش ئەوھیان لە لا ساغ نەبووەتەوه کە کێ یەکەم شیعری تازه‌ی بەتەفەیلە نوێ نووسیوه و بۆ یەکەم جار کەرتی کردووه، لە کاتیکیدا مەسەلەکی لەمەر خۆیان زۆر روون و ناشکرایە و ھەندێ کەس حەز دەکات بەدەستی ئەنقەست حەقیقەتەکە بشیوین و بیخاتە ژێر لێویەوه، چونکە ھیچ نووسین و مونا قەشە کردنی ناو، بۆیە ئەو حەقیقەتە ی دان بەیەکەم دەستپێشخەری (شیخ نووری) دادەنێ لە ژێر ھەر پەردەیکدا بشاردێتەوه، ئەو میژوو بەرانبەر بەو کەسانە پراوی دڵپەقائە و بێ زەبیبیانە ی خۆی دەدات و شیواندنی ئەو راستییە لە کەسیان وەرناگرێ، چونکە مەبەستیان نییه بەلپەرسینەوه‌وه بەرانبەر بەمیژوو بدوین و حەقیقەتەکانی ژیان وەک خۆی وەرگیر و بگێرنەوه. وەک زانیمان دەرپاری ئەم مەسەلەیه، دوو دەستی سەر بەدوو بیروپرای جیاواز ھەن، بەشێکی ئەو رایانە لەبەرئەوی مەنھەجەکیان روون نییه و بەرانبەر بەمیژووی ئەدەبەکەمان کە مەتر ھەست بەلپەرسینەوه

دهكهن يان له پرووی عاتیفیییه وه گرهوی نهم چچهشكاندن و پیتسره وایه تی کردنی شیعره تازه دهدهنه پال ماموستا (گۆران). لهو بروایهش دام نهگه ماموستا (گۆران) خویشی بمایه بهو بپیاره قایل نهدهبوو، وهک زووتریش پیتی قایل نهبووه. ههر له بهر نهبوونی مهنه جیکی پروون له لای نهو نووسه رانه، چهند شتی تیکه له بهیه کتر دهكهن، یان بلتین ته پوتۆزێک به ریا دهكهن تا مه سه لهی (چچهشكاندن) و ده ستپیشخه ریه میژوو بییه که له (شیخ نووری) به سه نریتسه وه، ئنجا یان ده لێن (شیخ نووری) لاسایی نه ده بی تورکی کردووه ته وه، یان وه ستا و پیتش نه که وت، یان وه زیفه بواری نه دا له سه ر تازه بوونه وه که ی بهرده وام بی.

(د. کامیل به سیر) له کتیبه کهیدا ده پرسئ: (که بپیار دراوه ماموستا (گۆران) سه رکردهی رتیباز و قوتابخانه ی تازه کردنه وه ی هۆنراوه ی کوردییه، ئایه نهم بپیاره تا چ رادهیه ک فه رامۆشی ئه رکی شیخ نووری شیخ سالح لهو بواره دا ده کات؟) (۲).

بیتگومان بپیاردانی سه رکردایه تی کردنی نهو رتیباز و قوتابخانه یه بۆ ههر کامیکیان بگه ریتسه وه نابئ بپیته هۆی فه رامۆش کردنی ده وری نه وه که ی دیکه یان، چونکه (ده ستپیشخه ری) میژوو بی و چچهشكاندن له ههر کایه و بواریکی رۆشنبیریدا، نه وه ناگه یه نئ نهو که سه ی ده ستپیشخه ریه که ی کردووه، تا سه ر تیبیدا سه رکه وتوه و بواری بۆ که سه ی دی نه هیتستووه ته وه، به لکو پتۆسته به بایه خیکی زۆره وه لا لهو که سانه ش بکرتسه وه که به شداری چچهشکینه که ده کهن و په ره به رتیبازه که ی ده دن و ده یچه سپیئن. دیسان (د. کامیل به سیر) ده پرسئ و ده لئ: (تازه کردنه وه ی هۆنراوه ی کوردی به دیارده یه کی دوا به دوا ی سالانی (۴۰) له قه له م بدرئ، تا چ رادهیه ک نهم کرده وه یه له گه ل میژوو ی راسته قینه ی وێژه و په خنه سازی کوردیدا ده گوئجئ...) (۳).

له وه ده کات (د. کامیل به سیر) نهم قسه یه ی سه رزاره کی بیستبئ، ده نا ده بوایه سه رچاوه که ی ده ستنیشان بکات، چونکه له هه موو گه ران و سو راخه که مدا به دوا ی نهو نووسینه نه ی له باره ی شیخ نووری نووسران، رای وام به رچا و نه که وتوه. که قسه که سه رزاره کی بیت وا به نا سانی جیگه ی خو ی نا کاته وه... نه وه ی تۆزقالتی نا گای له باری

(۲) به وانه کتیبی (شیخ نووری شیخ سالح) له کۆری لیکۆلینه وه ی وێژه یی و په خنه سازیدا د. کامل حه سه ن عه زیز نه له به سیر - به غدا - ۱۹۸۰ له بلا و کراره کانی کۆری زانیاری عیراق ده ستی کورد ل ۷.

(۳) هه مان سه رچاوه ی پیتش و ل ۷-۸.

ئەدەبىي و روشنبىرى كورد بىت، دەزانى كە بزوتنەوى تازەكردنەوى شىئەرى كوردى شان بەشانى بزوتنەوكانى شىخ مەحمودى نەمر لە سالانى بىستەو تەقىوئەو و بەرپا بوو، نەك دواى سالانى (١٩٤٠)، بۆيە ئەم قەسەيە لە گەل مېژووى راستەقىنەى بزوتنەو كە ناگوئجى و بەقەسەى هېچ كەس ئىكش ناچەسپى.

تازەكردنەو لە ئەدەبدا خەمىكى هەمىشەيى ئەو كەسانەيە كە خاوەنى بەهرەى رەسەن و گەورە و زەمىنەى روشنبىرى فراوان و پتەون، هەر ئەمەشە بەردەوام سەرنجى رەخنەگران و لىتوتۆرەوكان رادەكيتشى. ئەو تازەبوونەوئەيەى (شىخ نوورى) لە كۆرى شىئەرى كوردى هاوچەر خاناندا بەرپاى كرد، خۆى لە ناو پەرەسەندىكى ئاسايى شىئەرى كوردىدا حەشار دابوو، واتە كارتىك نەبوو بەزۆرى زۆردارەكى مىلى گرتبى و هېنايەتتى بۆ ناو شىئەرى كوردى. ئەو تازەبوونەوئەيەى (شىخ نوورى) بەرپاى كرد و خەت و خال و نەرىتى بۆ رشت، پيشكەوتنىكى لەبار و زەمىنە خۆشكەرتكى چاك بوو بۆ تپەپەندنى ئەو شىئەزەى شىئەرى پيش خۆى دەقى پتو گرتبوو، بەمەش وازى لەو (بنەما - قىم) بە شىئەريانە هېنا كە شاعيرانى بەر لە خۆى دەكەوتنە ژىر تەئسىرى تەوژمەكەى و لاسايىيان دەكردەو. ئەم پتەى خەوش و نەنگى نەبوو كاتى بەهۆى تەوژمە تازەكەى روشنبىرى سەردەمەكەى خۆى، بەرووى شىئەرى كلاسكى هەلگەرايەو و چاوى لە شاعيرانى پيش خۆى نەكرد، پەپەوى دابونەرىتى ئەوان بكات، كە شىئەرى بەشىئەزەى تازە نووسى گوتى نەدايە لىشاوى توانج و رەخنە، بۆيە دەلەين (شىخ نوورى) شاعىر كە نەرىتى شىئەرى گۆرى و قاچى نايە ناو قوناغىكى تازەو لە شىئەرى كوردىدا يان وەك مامۆستا (كامەران موكرى) دەلتى: (مامۆستاي ماوئەى گۆزىزانەوئەيە (فترة الانتقال) لە هۆنراوئەى كوردىدا) (٤).

شىخ نوورى لە سەردەمى راپەرپەنەكانى شىخ مەحمود، دەرەتەى ياخيبيون و هەلگەرايەوئەى زياترى بۆ ساز بوو، چونكە هەر لەو كاتەدا ياخيبيون بەسەر بنەماى كۆمەلەيەتى و سياسى و شۆرش بەرپاكردن بەسەر كۆندا دەرگای بۆ خرايە سەر گازەراى پشت. لەبەرئەوئەى هەنگاونان بەرەو داھيتان پتويستى بە (نازادى) هەيە، ئەو بارودۆخە نازادى زياترى بۆ مسۆگەر كرد و رتگای بۆ خۆش كرد بەهۆى ئەو نازادىيەو زياتر تەعبىر بكات و خۆى لە كۆتى دابونەرىتى شىئەرى كلاسكى دەرياز بكات.

(٤) پڕوانە: (هۆنراوئەى نوورى شىخ سالت) - چاپخانەى كامەران - سلێمانى ٢٥٧٠ - ١٩٥٨ ز
پيشەكى كامەران موكرى ل ٣ .

شیخی نەمر ئەو ئاווەهەوایە ساز کرد تا شۆرشەکە ی بێتە شۆرشێکی ھەمە لایەن و ھەموو سووچ و کون و قوژبێکی ژبان و ڕۆالەتەکانی بگرتەوێ. بەشیکی زیندووی ئەو شۆرشە فراوانە، گۆڕینی جیھانبینی و فۆرم و شێوەی شیعر و تازەکردنەوی کەرەسەکانی بوو، ھێنانە پێشەو و سنگ کوتانی ڕێبازی تەعبیر کردنێکی تازەبوو لەو ژبانی نوێیە، کە گۆڕینی بنەما سیاسی و کۆمەلایەتییە کە ھێنایانە پێشەو و ڕەپیشیان کرد. ئەم بارودۆخە تازەیی ھەلیک بوو بۆ نوێخواز و تیکۆشەرەکانی مەیدانی شیعر، تا ئەوانیش بەکرەوێ ڕۆژانە و بەفیعلی شیعر دژی چەوساندنەو و دەمکوتکردن و کۆت و پێوەند بچەنگن و سەرەستی بۆ خۆیان و میلەتە کەیان زامەن بکەن. ھەر ئازادیشە داھێنان دەتەقینیتەوێ. کەواتە سەرەتای شیعی نوێی کوردی لە باوەشی بزوووتنەوی ڕزگاربخوازانە ی میلەتی کورد چاوی ھەڵبژێوە.

ھەنگاوێکە (شیخ نووری) تا ماوەیەکی زۆر، خەڵکی تووشی کاردانەو کەردبوو، چونکە ئەم بزوووتنەوێیان بە لادان و یاخیبوون دەھاتە بەرچاو، وەک ھەر ھەنگاوێکی دی بەرەو گۆڕین و داھێنان کەوتووێ بەر لێشاوی تانە و تەشەر، لەبەرئەوێ (نوێبوونەوێ) لە ژبانی ڕۆشنبیری و کۆمەلایەتی میلەتی کورددا بەتەواوی ڕەگورپشە دانەکوتابوو و ناشانیانی کەم بوو، بەلام (لە ئەنجاما بەتایبەتی لەم سالانە ی دوایدا دەرکەوت کە شۆرشێک بوو پێ بەپێ (واقیع و پێویستی)^(۵) زۆریە ئێوانەش کە دەرپاری ئەم بزوووتنەوێ نووسیبوانە و بەکزی ڕۆلی شیخ نووری تێدا نیشان دەدەن، جگە لە بینینی بەشیکی کەمی شیعرەکانی ئەم مەسەلە یەش پشتگوێ دەخەن. بەموغامەرەکردنی شیخ نووری بۆ نووسینی یەکەم شیعی تازە کە جیاواز بوو لە گەڵ داپونەری شیعی کلاسیکی و شاعیرانی بەر لە خۆی، بوو یەکەم شاعیری چەشکێن. بەھۆی زمانی ڕووخاندن و خاپوورکردن و بنیادنان و دروستکردنەو بوو خالی وەرچەرخان لە شیعی کوردیدا و ڕێپەوی شیعی کوردی بەرەو راستە شەقامیکی دیکە گۆڕی، بەم کارەشی چەمک و مانای شیعی گۆڕی.

شیخ نووری شۆرشە شیعییەکە ی بەشۆرشێ شیخ مەحمود بەستەوێ، کە شۆرشێکی بەدیھاتوو بوو، وەک لە دوایدا باسی دەکەم ئەم خۆ بەستەوێ لە سەرێکەو تەنسیرتکی سەلبی کردە سەر بەخشش و داھێنانی شیعی، بەلام وەک شاعیری کە لە سەرەتاو ھەولی

(۵) ھەمان سەرچاوە ی پێشوو ل ۳.

دا به‌شیکه که‌میش بیت سووچ و مه‌ودای شو‌رشی داهاتووی شی‌عری کوردی دیار بکات، چونکه وه‌ک داهیتنه‌ری ریت‌چکه‌یه‌ک موغامه‌ره‌ی کرد، هه‌موو موغامه‌ره کردنی‌کیش بوونمان به‌ره و ژیانیکی با‌شتر ده‌گورئ، ده‌ستپیش‌خه‌ری کردن له موغامه‌ره‌دا نه‌بی نامانگورئ و نابینه‌ خاوه‌نی خو‌مان و چاره‌نووسی خو‌مان، موغامه‌ره نه‌که‌ین خو‌مان نادو‌زینه‌وه و ناتوانین به‌هوی نه‌و موغامه‌ره‌یه‌وه جیهانی نه‌زانراو بکه‌ین به‌مه‌علووم و زانراو. که‌واته شی‌عری کوردی زور قه‌رزاری نه‌و موغامه‌ره‌یه‌یه که (شیخ نووری) کردی.

شیخ نووری نه‌و جو‌گه‌له‌یه‌ی ئاری شی‌عری پیت‌دا ده‌رو‌یشت، به‌ره و پرته‌وی‌کی دی ئاری جو‌گه‌له‌کی گورئ. نه‌گه‌ر هی‌چی بو نه‌نووسرئ، نه‌وه‌نده‌ی به‌سه که شاعیرت‌کی بو‌تر بو، به‌ران‌به‌ر به‌و ده‌ستپیش‌خه‌ری به‌بی دوش دامن و نازایانه که‌وته بلاو‌کردنه‌وه‌ی به‌روبوومی شی‌عری خو‌ی، که له‌سه‌ر تان‌وپو‌ی نه‌و ریت‌بازه تازیه نووسی‌بوونی. با له‌و سه‌رده‌مه‌دا که‌سانی دی هه‌بووبن له‌سه‌ر هه‌مان شی‌وه و ریت‌باز شی‌عریان دان‌بی، به‌لام که قه‌ناعه‌ت‌یان به‌ریت‌بازه تاز‌که‌پته‌وه نه‌بووبی وه‌ک چو‌ن لای (شیخ نووری) هه‌بووه و پی‌گه‌یی‌وه یان نه‌یان‌وتیرایی شی‌عه‌کان‌یان بلاو بکه‌نه‌وه، نه‌وه دی‌سان ئافه‌رینه‌کی بو (شیخ نووری)‌یه، که به‌هه‌ره‌مه‌یه‌ی و له‌خو‌را یان به‌ریت‌که‌وت ده‌ستی نه‌دایه نه‌و تاز‌ه‌کردنه‌وه‌یه، به‌ل‌کو له‌ئه‌نجامی ورد بو‌نه‌وه و له‌سه‌ر وه‌ستان و نه‌زموون و زه‌مینه‌یه‌که‌وه گه‌یشته نه‌و قه‌ناعه‌ته و به‌جو‌رنه‌ته‌وه له‌ناو خو‌رتنه‌رانی نه‌و سه‌رده‌مه‌دا به‌ریای کرد و ئالای تاز‌ه‌بو‌نه‌وه‌ی هه‌ل‌گرت و بو‌ی چو‌وه مه‌یدان. هه‌ر به‌ته‌نیاش چو‌وه مه‌یدانه‌وه و که‌وته جه‌نگ له‌گه‌ل نه‌وانه‌ی رو‌وبه‌رووی راپه‌رینه شی‌عری‌به‌که‌ی بو‌نه‌وه. خو نه‌گه‌ر که‌سانی دی‌که‌ش هه‌بووبن له‌تاز‌ه‌بو‌نه‌وه‌که‌یدا له‌گه‌لی بو‌ویتن، نه‌وه که‌فوکو‌ل و سو‌وربو‌نه‌که بو نه‌و ریت‌بازه زیاتر له‌لای (شیخ نووری) به‌ده‌رده‌که‌وی. به‌م عین‌ادی و سو‌وربو‌نه‌ی خو‌ی ده‌بیته‌ لوت‌که‌یه‌کی دی‌که و ده‌چیته پال نه‌و لوت‌که هه‌ل‌کشا‌وانه‌ی دی‌که‌مان، که له‌چه‌رخ و زه‌مانی خو‌یان نه‌وانیش ئالای داهیتان و تاز‌ه‌بو‌نه‌وه‌یان هه‌ل‌گرت‌وه. به‌مه‌ش نیشانه‌یه‌کی تاز‌ه‌ی له‌شی‌عری کوردیدا دیار و ده‌ست‌نیشان کرد، که که‌س ناتوانی نکولی لی بکات.

(شیخ نووری) شاعیرت‌که گوزارشت له‌گیانی سه‌رده‌مه‌که‌ی خو‌ی ده‌کات، چونکه شاعیرت‌که زور به‌راست‌گویی‌به‌وه به‌ته‌نگ دا‌وا‌یه‌کانی سه‌رده‌مه‌که‌یه‌وه چو‌وه و بو‌وته ده‌مراستی و توانی‌ویه‌تی به‌روان‌یت‌کی تاز‌ه‌وه به‌چیته کورئ ژبان‌ه‌وه و شی‌عری نو‌ی به‌ژبانی نو‌تیه به‌سه‌ستیت‌ه‌وه و بیته نو‌تیه‌رت‌کی زیره‌کی گه‌یاندنی نه‌و په‌یامه شارستانیه. واته (شیخ نووری) تاز‌ه‌بو‌نه‌وه‌که‌ی ته‌نیا له‌بواری کیش و قافییه‌ دا‌بین نه‌بو، به‌ل‌کو

نوټیوونه‌وی تیروانینی بوو، تا بهو تیروانینه‌وه سه‌یری داهاتوو و چاره‌نووس و مه‌سه‌له‌ی نه‌ته‌وه‌که‌ی بکات و له‌گه‌ل ورد و درشتی پروداوه‌کانی سه‌رده‌مه‌که‌ی دلی لیتی داوه و له‌گه‌ل‌پان هه‌ل‌چوه و داچوه. نه‌زموون و تاقیمانه‌ی نه‌و ژبان ه‌تازه‌یه‌ی له‌خویدا گو‌شپوه و له‌گه‌ل خو‌تندنه‌وه‌کانی خو‌ی تی‌که‌لی کردوه، تا شی‌عه‌کانی کردوه به‌خولا‌سه‌یه‌کی نه‌و قو‌ناغه‌ی راپه‌ریه‌ی می‌ژوو‌ی نو‌تی نه‌ته‌وه‌که‌مان و وه‌ک ه‌ویه‌کی را‌گه‌یانندی نه‌و باره‌ی تازه‌یه‌ی له‌و قو‌ناغه‌دا سه‌ری هه‌ل‌دا بوو، خو‌ی ه‌ینایه‌ی پی‌شه‌وه. واته‌ی شی‌عه‌ی تازه‌کانی له‌گه‌ل بزاف‌ی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی نه‌و سه‌رده‌مه‌ی له‌دایک بووه و له‌گه‌ل چه‌که‌ره‌کردنی نه‌و شو‌ر‌شه، شو‌ر‌شی شی‌عه‌ی خو‌ی را‌گه‌یانده‌وه و جیه‌هانی شی‌عه‌ی خو‌ی پێ ناوه‌دان کردوه‌ته‌وه، بۆیه شی‌خ نووری شی‌عه‌ی کردوه به‌ته‌رجومان‌تیک‌ی نه‌و باره‌ی نو‌ی و تازه‌یه.

خو‌ینه‌ر به‌وردی شو‌تن پیتی شی‌عه‌ی و نووسینه‌کانی شی‌خ نووری هه‌ل‌گر‌ی، نه‌وه‌ی بو‌روون ده‌بی‌ته‌وه‌که‌ له‌گه‌ل (نوټیوونه‌وه) که‌ سه‌ره‌یتی و را‌گوزار نه‌بووه، به‌ل‌کو به‌دل و به‌گیان و له‌قوولایی ناخیه‌وه هه‌ل‌ته‌کاوه و چوه‌ته‌ ناو نه‌زموونی تازه‌ی شی‌عه‌ی کوردیه‌وه، یه‌که‌م جار که‌ ویستی به‌شی‌عه‌ی تازه‌ته‌عبیر له‌ژبان و روانینی تازه‌بکات، بی‌گومان نه‌م په‌په‌رکردن و پێچکه‌ی تازه‌یه‌ی گر‌تییه‌ به‌ر، لادان بوو له‌و عورف و دابونه‌ریته‌ی شی‌عه‌ی، که‌ خو‌ینه‌ران و شاعیرانی نه‌وسای له‌سه‌ر را‌هاتبوون و ه‌وگری بووبوون. ه‌ینانه‌ی پی‌شه‌وه‌ی شتی نا‌اشنا به‌خو‌ینه‌ریش پێ‌ویستی به‌جو‌رئته‌یه‌یه، به‌لام نه‌ک جو‌رئته‌ی له‌نه‌زانیه‌وه سه‌ری هه‌ل‌دابی، به‌ل‌کو جو‌رئته‌ی تی‌که‌ له‌نه‌نجامی تی‌که‌ل بوون‌تیک‌ی گیانی به‌گیانی به‌سه‌رده‌مه‌که‌ و له‌تی‌گه‌یشتن‌تیک‌ی قوول بۆ کی‌شه‌ی (نوټیوونه‌وه) هات‌بی‌ته‌وجود. په‌نگه‌ له‌و سه‌رده‌مه‌دا مه‌سه‌له‌ی (تازه‌کردنه‌وه) می‌شکی زۆر که‌سی دیکه‌ی گو‌شپیت و به‌بیر و زه‌ینی زۆر که‌ساندا تی‌په‌ریی، یان زۆر که‌سی دی هه‌بووین حه‌زبان کرد‌بێ به‌دوای نه‌و ئاسۆ فراوان‌دا بگه‌ر‌پن که‌ ژبانی تازه‌ی لی‌وه‌ی بین و گوزارشتی لی‌ بده‌نه‌وه، به‌لام هونه‌ری ده‌ست پێ‌شخه‌ریه‌که‌ی بو‌ شی‌خ نووری ده‌گه‌ر‌پته‌وه‌ که‌ خو‌ی له‌قه‌ره‌ی دا و زه‌فه‌ری پێ برد و چه‌که‌ی شکاند. خو‌ له‌قه‌ره‌دانی کار‌تیک‌ی وه‌هاش پێ‌ویستی به‌پێ‌گه‌یانندی که‌ره‌سه‌کانی ده‌ر‌پن هه‌یه، له‌پال به‌هره‌ی په‌سه‌ن و نه‌زموون و پ‌وشنبیری سه‌رده‌م.

شی‌خ نووری وه‌ک موونه‌وه‌ر و پروناک‌بیر‌تیک‌ی نه‌و سه‌رده‌مه‌ هه‌موو هه‌لومه‌رج‌تیک‌ی خو‌ له‌قه‌ره‌دانی نه‌و تازه‌کرنه‌وه‌یه‌ی تیدا کۆبووبوه‌وه و به‌بێ سله‌مینه‌وه‌ نه‌نجامی دا، به‌لام به‌شپوه‌یه‌کی سروشتی و ئاسایی، نه‌وه‌ک ده‌ست‌کرد و زۆره‌ملی، له‌به‌رنه‌وه‌ی (تازه‌کردنه‌وه) پێ‌داویسته‌یه‌کی می‌ژوو‌یی و نه‌ته‌وه‌یی و شارستانی بوو، ده‌بوا‌یه له‌سه‌ر ده‌ستی (شی‌خ

نووری)یش نه بئ هه ره ئه نجام بدریت. ئه وهی به وردی چاوێک به شیعره کانیدا بخشینی، به چاکی ههست به عهفه و بیه تی شیعره و خوری دهر پین و ئاههنگی وشه و پرسته و وینه کانی دهکات.

مامۆستا (رهفیق حیلمی) له بهرگی دووه می کتێبه کهیدا (شیعر و ئه ده بیانی کوردی) دهر باره ی سه ره تای ده ست پێ کردنی شاعیره تی مامۆستا (گۆزان) نووسیویه تی: (هه ره له و سه ره ده مه دا گۆزان غه زه لێکی یه که می هه وت به ییتی وتوه که مه ته عه که ی (واته سه ره تاکه ی - ئازاد) ئه مه یه:

له تاو فرقه تی یارم، دلم دایم پریشانه

وه کو مجنونی حی ویلی که ژ و ده ست و بیابانم

ئهم غه زه له ی گۆزان پیشانی به ره حمه ت چوو، (بێخود) ی شاعیره ی به ناوبانگی ئه و پۆژه ئه ده ن و پیتی ئه لێن که منالێکی (۱۲) سالی نووسیویه. په سه ندی ئه کاو وشه ی «یارم» نه گۆرێ به «لیلی» به لام وادیاره که له و ده مه دا گۆزان له مه به ستی مامۆستا (بێخود) له م گۆرینه نه گه یشتوه و نه ی زانیوه که به لای (مجنون) وه یار هه ره ئه بێ (لیلی - له یلا) بێ (۶). ئهم قسه یه ی مامۆستا (رهفیق حیلمی) نووسیویه تی وه ک مامۆستا (گۆزان) خۆی ده لێ: (مامۆستا رهفیق حیلمی بۆ نووسینی باسه که ی هات له خۆمی پرسی) (۷). واته له خۆی وه رگرتوه. ئهم قسه یه ئه وه ده گه یه نێ که ئه گه ره مامۆستا (گۆزان) له دایک بووی (۱۹۰۴) بێ، ئه وه نووسینی ئه و شیعره ی نیشانی مامۆستا (بێخود) ی داوه سالی (۱۹۱۶) بووه، ئه گه ره له (۱۹۰۵) یش له دایک بووی ئه وه سالی (۱۹۱۷) بووه. که واته که شیخ نووری له سالی (۱۹۲۰) دا بزوتنه وه ی شیعره ی نویتی کوردی راگه یاندوه مامۆستا (گۆزان) له ته مه نی (۱۴-۱۵) سالان بووه، ئه گه ره له سالی (۱۹۱۶-۱۹۱۷) دا ئه مه سه ره تای شیعره ی مامۆستا (گۆزان) بێت، برۆ نا که م دوا ی سێ - چوار سال تێ په ربوون به سه ره نووسینی ئه و شیعره ی نیشانی مامۆستا (بێخود) ی داوه و بۆی سه ره کردوه، ئه و قه له م بازه گه وره یه ی دابی و شان به شانی شیخ

(۶) پروانه (شعر و ادبیات کوردی) بهرگی دوهم - چاپخانه ی الشباب، بهغدا، نووسه ری: رهفیق حیلمی ۱۵۱.

(۷) گۆفاری بهیان، ژماره (۲) شوباتی (۱۹۷۱)، دانیهشتنیک له گه ل - گۆزان - دا، نووسینی عه بدوله زاق بێمار.

نووری دهستی دایته تازە کردنه‌وه‌ی شیعرێ کوردی، چونکه شیعرێکی دیکه‌ی مامۆستا (گۆزان) مان له‌بەر ده‌سته له‌ سالی (١٩٢١) دا نووسیه‌تی له‌و شیعره‌دا ده‌لتی:

ئه‌ی دایه، ئه‌گه‌ر ئه‌پرسی حاله‌!
«ئێ: تۆیش وه‌کو باقی بێ ره‌حم نیت،
تۆزقالتی، که‌مێ ره‌حم ئه‌زانیت!»
راستی شه‌و و پوژ هه‌ر ده‌ناله‌!
ده‌گرم و ده‌سووتیم هه‌ر وه‌کو مۆم،
ناهم ئه‌گاته‌ گۆشی گه‌ردوون،
مات و کز و مه‌للول و مه‌حزوون
بۆ حالی غه‌ریبی، بێ که‌سیی خۆم! (٨)

له‌م شیعره‌دا مامۆستا (گۆزان) ئه‌و زه‌مینه‌ روژنبیری و ئه‌و ئه‌زمونه‌ شیعریه‌ی نه‌بووه‌ بتوانی شان به‌شانی شیخ نووری به‌شداری تازە کردنه‌وه‌که‌ی سالی (١٩٢٠) ی بکات، به‌لکو ئه‌م شیعره‌ که‌ له‌ سیمایه‌کانی شیعرێ کلاسیکی دوور که‌وتوه‌ته‌وه، له‌ ژێر ته‌ئسیری هه‌نگاوه‌که‌ی شیخ نووری به‌ره‌و تازە کردنه‌وه‌ی شیعرێ کوردیدا نووسراوه‌. مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) ییش له‌ ده‌می مامۆستا (گۆزان) هه‌و ئه‌و قسه‌یه‌ی وه‌رگرتوه‌ که‌ ده‌لتی: (شیعر دانانی راسته‌قینه‌ و به‌دلتی گۆزان له‌ ساله‌کانی ١٩٢٩ و ١٩٣٠ هه‌و ده‌س پێ ئه‌کا. له‌ هاوینی ١٩٣٠ دا ره‌شید نه‌جیب چه‌ن هه‌له‌به‌ستێکی له‌ غه‌زه‌ته‌ی (ژیان) دا بۆ بلاوکردوه‌ته‌وه‌ و تخلصی (گۆزان) ییش هه‌ر ئه‌و حه‌له‌ ره‌شید نه‌جیب بۆی داناوه‌) (٩).

ئه‌م قسه‌یه‌ش چه‌ند لایه‌نی‌کمان بۆ روون ده‌کاته‌وه. له‌ پێشه‌وه‌ ئه‌و بیروپرایه‌ ئه‌وه‌ ده‌سه‌لمینی که‌ شیخ نووری ئه‌گه‌ر وه‌ک مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) ده‌ستیشان کردوه، له‌ سالی (١٩٢٠) نوێیونه‌وه‌که‌ی راگه‌یانده‌ی، مانای وابوه‌ شیخ نووری له‌و ساله‌دا له‌ ته‌مه‌نی (٢٤) سالی‌دا بووه، که‌ ئه‌مه‌ش ته‌مه‌نیکی زۆر له‌باره‌ بۆ موغامه‌ره‌ کردن له‌ پرۆسه‌ی تازەبوونه‌وه‌دا، چونکه‌ موغامه‌ره‌ کردن له‌و ته‌مه‌نه‌دا سیفه‌تیکی گه‌نجانه‌یه‌ و گه‌نج

(٨) پروانه دیوانی گۆزان - سه‌رحه‌م به‌ره‌مه‌ی گۆزان - به‌رگی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی کۆری زانیاری عێراق

- به‌غدا له‌ بلاوکراوه‌کانی یه‌کیته‌ی نووسه‌رانی کورد - ١٩٨٠ ل ٢٣٠

(٩) پروانه کتبی (شعر و ادبیات کوردی) به‌رگی دووهم، چاپخانه‌ی الشیاب، به‌غدا، نووسه‌ری: ره‌فیق

حیلمی ل ١٥٢

خۆی لەو تەمەنانەدا - بەتایبەتیش لە بواری شیعردا - کاتەکیان زۆر لەبارە و گیانی موغامەرەکردنیان زیاترە بۆ داهێنان و ڕچەشکاندن و سَل نەکردنەوە. لە ماوەی ئەو دە ساڵەشدا واتە [۱۹۲۰ - ۱۹۳۰]دا (شیخ نووری) تاقە شاعیریکی مەیدان و گۆرەپانەکە بووە کە لەسەر نەخشەو رووپۆی شیعری کوردیدا جوولاو تەووە و نەرکی تازه کردنەوێ شیعری کوردی لە ئەستۆ گرتووە و خۆی بەرپرسیار بووە لە ئەنجامەکانی بەرپاکردنی ئەم بزاڤە و بەتاقی تەنیاش چوووە بەگژ چێژی مەییرو ئەو خۆینەرانی کە گۆتچەکیان لەسەر ڕیتەم و ئیقاعی شیعری کلاسیکی راها تەووە.

شیخ نووری لە ماوەی ئەو دە ساڵەدا بەشیوەیهکی تیسۆری (۲۵) وتاری ڕەخنەیی بلۆک کردووە تەووە و تیۆریزە (تنظیر) ی بۆ ئەو تازه بوونەوێهە کردووە و ڕچەشکێن و بەرھەم ھێنەری کۆمەڵەی شیعری تازەوێهە و بەم کارەشی لە خوو و نەربیتی شیعری کلاسیکی ھەلگەراو تەووە و یاخی بوووە. وەک پێشتر وتمان لەو سەر دەمدا یاخیبوونی سیاسی و شۆرش بەرپاکردن بەسەر داگیرکەرانی کوردستان ھەبوو، تەقینەو ھەبوو بە ڕووی ئەوانەو دەستیان گرتبوو بەسەر سەرەستی و چەوسانەوێ نەتەوایەتیان دروست کردبوو، ئەو تەرزە شیعرەش تەنیا لە لای ئەو کەسانە بوو بەجیتی بایەخ و سەرنجدان کە تۆوی یاخیبوون و حەز لە ژیا نیتیکی شەنگتر و پێشکەوتووتریان تێدا بوو، ئەو کەسانەو کە لە ئاستی گەورەیی و مەزنی ئازادیدا بوون، ئەم کەسانەش ژمارەیان کەم بوو، مامۆستا (گۆزان) یەکیکە لەو کەسانە و ئەو شێوازەو (م. نووری)یان کردووە بەسەر مەشق و قەبوولیان بوو، بەلام لەبەر ئەوەو جەماوەر ئەنجامی زەق و راستەوخۆی لەو تەرزە شیعرە چاوەڕێ دەکرد، بۆیە بزوتنەوێکە بۆ ماوەیەک لە جەماوەر و خۆتەندەواران دوورکەوتەووە، لە لایەن ئەوانەو حەزبان بەشیعری کلاسیکی دەکرد و ئەوانەو خەریکی نووسینی شیعری کۆلەگەیی بوون، ڕەت کرایەووە و بەچاویکی سووک و کەم بایەخ سەر کرا.

بۆی ھەوێهە وشەو (لاساویکەرەو) کە بەبالای شیخ نووری-دا براو، لەو کاتەو بۆی مابیتەو کە ڕەسەنایەتی لە شیعری کۆلەگەیییدا ببنراو، دەرچوون لە کۆت و پتەوندی ئەو شیعرە ئەو وشەوێ بەسەریدا ساغ کردیبتەو، بەلام بەو چاکە یاسای ژیان و ڕەوڕەوێ بەرەو پێشەو چوو ئادەمیزاد کاریکی وای کردووە، مەرۆف وەک دەنکە نۆکیک نەبیت ھەر بیچینی و بەروبوومی نۆک بدووریتەو. ئادەمیزاد خۆی بەفیتەر و زگماک شۆرشیگێراوەتی و گۆڕانی لە خۆیدا دیو، بۆیە ئەگەر لە سەرەتاو لەگەڵ ئەو جۆرە ھەنگاوانەدا نەبووبی، ئەو لە دواییدا، لە ئەنجامی وردبوونەو و تێڕامانی سەر گازەرای

پشت و له یه کیک لهو شه وانە ی که تیدا چاوی پرپوته نه ستیره کان و له ژبان و له خوێان
 راماون و بیربان لێ کردووه توه، بۆیان دهرکه وتوه هه ندێ پرپار پیوستی به
 پێداچوونه وهیه، بۆیه به گوێره ی ههنگاوی تازه بوونه کهش هه ندێ کهس به بیروپرایه کانیان
 داچوونه وه و له ولاشه وه دهسته یه که لای خوێن گهرم پهیدا بوون نه و بزوتنه وهیه بگرته
 باوهشی خوشه وستی و میهری خوێان و داکوکی له (حه لال زاده یی) یه که ی بکه ن و وه ک
 پێداو یستیه کی میژووی و نه ته وه یی و شارستانی ته ماشای بکه ن.

له سالانی سی به ولاوه و ههر لهو کاته وه که مامۆستا (گۆزان) که وته بلاو کردنه وه ی
 شیعره کانی خوێ، ئیدی شیعی تازه ورده ورده ئاشنا و مریدانی خوێ بۆ پهیدا بوو و له
 سه رده می مامۆستا گۆزان و په یتا په یتا بلاو کردنه وه ی شیعره کانی، (تازه کردنه وه) بووه
 به «دیاره» یه که و خوێنه رانی خوێ بۆ پهیدا بوو، شاعیرانی دیکهش چوونه ژێر ئالاکه یه وه
 که (شیخ نووری) تا گه یشته نه و فۆرم و شیوه یه باج و سه رانه یه کی زۆری بۆ داوه.
 له به رنه وه نه گهر شاعیری دی چوو یستنه پال نه و بزوتنه وه یه و لهو سالانه دا (واته له
 چله کان و په نجا کاند) تازه بوونه وه که زیاتر بلاو بوو یسته وه و په لویۆی هاو یشتی، نه وه
 کاریکی زۆر ئاساییه و نا کریت نه و په ره سه ندن و بلاو بوونه وه یه له سه ره تابه که ی دابهرین،
 به لکو پیوسته هه مووی به سه ره یه که وه سه یر بکه ین و پرپاری په خنه یی له باره ی
 قوتابخانه ی شیعی تازه وه بده ین. خۆ نه گهر شیخ نووری به دوو دلییه وه ساختمانی شیعی
 نوێی کوردی هه لچنبیی و مامۆستا (گۆزان) ها نی کون و که له به ر و که موکور تییه کانی پر
 کرد یته وه لویی زیاد کرد ی و له شیخ نووری تییه راند ی و لهو پێشکه وتوو تریش بوو ی،
 نابێ مافی شیخ نووری وه ک چه شک ینتیک فه رامۆش بکریت. پێدا گرت نیش له سه ر
 دهر خستنی ده وری ته نیا یه کهس له دروست کردنی قوتابخانه یه کدا که - کۆمه لێ شاعیر
 - سیمایه که یان نه خشان دووه، پرپا بوونه به (میری شاعیران) که وا بزانه لهو سه رده مه دا
 به وۆی جیا وازی چیژ و بۆچوونی خوێنه ران باوی نه ماوه، نه مرۆکه ههر شاعیره و خوێنه ر و
 مریدی خوێ هه یه و بۆ بینینی ژبان و گوزارشت لێدانی، هه ره که یان خاسیه ت و شتوا ز و
 گۆشه نیگای تاییه تیایان هه یه. له لایه کی تره وه ئاستی خوێنده واری و پڕو شنبری شیعی
 ههر خوێنه ریک له گه ل خوێنه ریک ی دی جیا وازه، بۆیه له هه لپژاردنی شاعیری خویشیان
 جیا وازن، له لایه کی دیکه وه (میری شاعیران) قوت بکه ی نه وه ده بی تا کو ماوین سه ری
 داهێنان بکو تی نه وه و پرپا مان به وه نه بی کهس هه بی نه و (میری شاعیرانه) تییه ریتی،
 هه مووشیان به ده ست و پیوه ند له لای نه و میری شاعیرانه رانا گیرین. نه م قسه یه م نه وه

ناگه یه نئی - خوانه خواسته - بلتیم خوتنه ری وا هه ن هه ز به شیعی مامۆستا (گۆران) ناکه ن، چونکه ئەو که سه ی هه ز له شیعی مامۆستا (گۆران) نه کات له لای من بئ زه وقه، به لام ده لیم با ته رکیز کردن له سه ر مامۆستا (گۆران) نه بیته هۆی له بیرچونه وه ی ئەوانی دیکه و شاردنه وه ی ده ور گیترا نیان له بزوتنه وه ی شیعی تازه ماندا. له کاتی کدا مامۆستا (گۆران) خۆی له چار پیکه وتنه که یدا له گه ل (عه بدوله زاق بیما ر) ئەوه ی ده ور تکی بچو و کیشی له تازه کردنه وه که دا هه بو و بئ ناوی بر دوه.

هه رچه نده له م با سه مدا ته نیا مه به ستم رچه شکان دن و ده ستپیش خه ری کرد نه له بواری تازه کردنه وه ی شیعی کوردیدا، به لام هه ز ده کم بیرسم: بۆچی مامۆستا (ره فیق حیل می) تازه بو و نه وه که ی شیخ نووری له سالی (۱۹۳۰) دا ده کو ژینیت ه وه و نا زانم بۆ ئەم سالی هه لێ ژارد وه و به لگه ی چیه؟! من زیاتر بۆ ئەوه ده چم که مامۆستا خۆی نووسیویه: [شیعەر دانانی راسته قینه و به دلی گۆران له سالی کانی ۱۹۲۹ و ۱۹۳۰ وه ده ست پئ ئەکا] که وابئ که مامۆستا (گۆران) که وته بلا و کردنه وه ی شیعی راسته قینه و به دلی خۆی له سالی (۱۹۳۰) به ولا وه، ئیتر (شیخ نووری) له به ره م و به خشی شیعی تازه که وتوه؟! که من له گه ل مامۆستا (ره فیق حیل می) له م ده ستپیشان کردنه دا یه ک نا گر مه وه، چونکه دوو شیعه ره که ی شیخ نووری (ژیانی ئاده میزا د) و (به بو له) که له به رگی دو وه می کتیه که یدا له سه ریانی نووسیوه به ره می چله کانی (شیخ نووری) یه، ئەمه ش ئەوه ده گه یه نئ که شیخ نووری تا ئەو سالی نه ش به که فوکۆل و به جۆش و گه رمیه وه به بیر تازه کردنه وه و چوه.

مه سه له ی تازه کردنه وه له شیعی کوردیدا وه ک رچه شکان دن و ده ستپیش خه ری میژووی تووشی ئیلتیبا سیکی وا نه بو وه وه ک ئەو ئیلتیبا سه ی شیعی تازه ی عه ره بی تووشی ها تو وه و کۆمه لئ بیرو پای جیاواز ده رباره ی رچه شکان دنه که و میژووی نووسی نی یه که م شیعی تازه ی ئەوانه وه هیه، چونکه ئەوه ی لای خۆمان مه سه له یه کی زۆر رو و ن و ئا شکرایه و پتو بستی به هیچ به لگه و سه لمان دیتک نییه، جگه له سه رقا لکردنی نه وه ی خوتنه واری ئەمڕۆ که مان و گرتنی پانتایییه کی فراوانی رۆژنامه و گۆڤاره کاغان به و با سه وه که مامۆستا (گۆران) هه ر له سه ره تا وه خۆی پرا ندو ویه تییه وه.

کیشه ی تازه کردنه وه ی شیعی کوردی له نیوان مامۆستا (گۆران) و (شیخ نووری) له چه ند رۆژیکدا به ند نه بو وه، تا لئی بکه وینه گومان کردن، چونکه (کات) و (میژووی) ده ستپیش خه رییه که برا وه ته وه و مامۆستا (گۆران) خۆی له دوو شویندا گره ی

چەشكاندەنەكە بۆ لای (شیخ نووری) دەباتەو. دەبینین كێشەى مێژووی نووسینی یەكەم
 ھۆنراوەی تازە لە لای عەرەبەكان لە نێوان [عەلى ئەحمەد باكشیر و لويس عەوز و سیاب و
 نازك] دا بەند كراوە. ئەوان لەو ھەدا تووشی بگرە و پەردە ھاتوون كە (نازك ئەلمەلانیكە)
 یەكەم شیعەری تازەى بەناوی (الكولیرا) لە رۆژی (۲۷/۱۰/۱۹۴۷) دا نووسیووە و لە
 (۱) ی كانوونی یەكەمی ھەمان سالدا پلاوكراووتەو. (بەدر شاكر ئەلسیاب) یش لە
 دیوانی (أزھار ذابلة) دا كە لە یەغدا لە ناو ھەراستی كانوونی یەكەمی ھەمان سالدا
 ھەرچوو، لەو دیوانەیدا شیعەرتێكى پلاوكردوووتەو بەناوی (ھل كان ھبا). خۆشی ئەو
 دەستنیشان كردوو و لە پەرەوتیزی شیعەرەكەیدا نووسیویەتی: [لەو جۆرە شیعەرەنە یەكە
 كێش و قافیەى جیاوازە] لەگەڵ ئەو ھەدا كە پەخەنگرانی عەرەب (بدر شاكر السیاب) زۆر
 بەشاعیرتر دەزانن لە (نازك ئەلمەلانیكە)، بەلام بۆ مەسەلەى دەستنیشان كردنى مێژووی
 یەكەم شیعەری تازە و یەكەم كەسى دەستپیشخەر كەوتوونەتە ناو ئەو مشتومڕەو، كەچی
 ھەك و تەم لە لای ئێمە مەسەلەكە تەواو جیاوازە، (شیخ نووری) بەچەند سال پێش
 مامۆستا (گۆزان) دەستی داووتە چەكى تازەكردنەو و بەتێۆر و پراكتیك چوووتە مەیدانی
 تازەكردنەو و دەستی خۆى و ھەشاندوو و بەكۆمەڵى وتاری پەخەنەى چەند چەمكێكى
 تازەى دەستنیشان كردوو كە لەگەڵ چەمكى شیعەری كلاسیكى رێك ناكەوئ، بەشیعەرش
 لە ھواری شیعەری تازەدا پەڕھەمێكى زۆرى بەدەستەو داو. كەواتە شیخ نووری لە شیعەری
 كوردی ھاوچەرخماندا سەرەتایەكى تازەى بۆ دارشت و بناغەى بۆ دانا. ھەك پوونیشم
 كردوو پەگەیانندنەكەى پەگەیاندنێكى بێ زەمینە نەبوو، بەلكو قەناعەتێك بوو پوانینی
 گۆرپسو، بەپێى ئەو پوانینە تازەىو شیعەری دەنووسی. كە شیخ نووری ئالای
 تازەبوونەو ھەلكرە و سەركرەدایەتى بزووتنەو شیعەری تازەى كوردی گرتە ئەستۆى
 خۆى تا ماویدەكى زۆر، یان باشتر وایە بڵێین تا ماویدە ھەك سال ھەر خۆى بە پەڕھەم لەسەر
 تازەبوونەو كە پەردەوام بوو، ئەو پەردەوام بوونە ھەك مامۆستا (گۆزان) دەلى: (تەئسیری
 دەبەخشییە سەر ئەدەبى كوردی).

لە دواى سالانى سییەو مامۆستا (گۆزان) ھەر چەند بەھۆى زانینى زمانى ئینگلیزى و
 ئاگادارى لە ئەدەبیاتی ئینگلیزى تا دەوروبەرى سالى (۹۳۵) پەپەرەو پێبازی (ھونەر بۆ
 ھونەر) دەكرد (۱۰).

(۱۰) پەوانە: گۆفارى بەیان، ژمارە (۲) ی شوباتى سالى ۱۹۷۱، دانیشتنێك لەگەڵ - گۆزان - دا،
 نووسینی عەبدولرەزاق بێمار ل ۳۰.

به لّام نهویش به هیژ و توانستیکى شیعرى گه وره وه شان به شانى (شیخ نوورى) كه وته ههنگاونان و تاقیكرنه وهى توانایى خوئى له بزوتنه وهى شیعرى تازه دا. به هؤى ته ختكردنى رتگای تازه بوونه وه و رتگه خوئى كردن بؤى، ماموستا (گۆران) توانى به بهخششه شیعربه كانى خوئى و بهشدار بوون و قوئل هه لّمائینى دلسۆزانه ی بؤ تازه بوونه وه، هیژ و تهكان و گوژمیکى تازه بداته بزوتنه وه كه و ههنگاوه كانى خیترا تر كرد و خوئینى تازه ی كرد به ده ماره كانیدا، چونكه تا ئه و كاتهش تازه بوونه وه كه تنیا ههول و تهقه لّلا و كوئششى تاكه كه سى بوو، نهگه رچى له سه ره تاوه (عه بدلوله حمان بهگى نفوس) و (رهشید نهجیب) یش هه ربه كه یان به پیتی توانست و ده سه لات له و تازه بوونه وه یدا بهشدار بیان كرد. بهشدار بوونه كه یان هه رچه ندیک بیت نابى له لیتكۆلینه وهى ئه و قوئاغه شیعربه یدا ده وری هیچ كامیكیان فه راموئش بكریت.

ئه گهر وهك ده ستپیشخه رى میژووبى سه یری تازه بوونه وهى شیعرى كوردی بكه ین (شیخ نوورى) وهك پیتشه وایهك خوئى ده سه پیتى، له گه لّ ئه وهشدا ئه و ده ستپیشخه رى و موغامه ره كردن و شوپشه ی له سه ر ده ستى (شیخ نوورى) به ریا بوو، له سه ره تاوه جوژه ترستیکى پتیه دياره، چونكه له و كاته ی ئه و ده ستى داوه ته ئه م پرۆسه به خوئنه رانى ئه و سه ره ده مه وهك گوناختیک سه یری ههنگاوه كه یان كردوه، به لّام له دوا ییدا واته دواى ناشایه تی په یدا كردن له گه لّ بزوتنه وه كه دا و هاتنه پیتشه وهى ماموستا (گۆران) كه شیعه ركه كانى نوئنه رى راسته قینه و ره سه نى (تازه بوونه وه) بوون به ره به ره تازه بوونه وه كه بووه به (دیارده) یه كى ناسابى. له كاتیکدا له سه ره تاوه كه شیخ نوورى به تنیا له گه لّ بزوتنه وه كه خه ریک بوو هه لومه رچى له بار و ده ستگرۆییكردن و پشتگیریکردن زۆر كه م بوو. یان كه م كه س هه بوور انى خیتر به و بزوتنه وه یه دا بنیت و ئافه رینى بكه ن، چونكه به هؤى گۆرانى ئیقاعى ئه و ته رزه شیعه رانه وه له گه لّ ئیقاعى گوئچكه یان و روانین و چیتیان جوژه ساقه یهك بوو، بۆیه سه یر نیسه تانووتى لى بدن و ناو و ناتۆره ی خرابى بؤ بدۆزنه وه. سوور بوونى پیتشه وای ئه م بزوتنه وه یه و پیتداگرتنى له سه ر تازه بوونه وه كه ی و سارد نه بوونه وه لیتى، كارێكى وای كرد، ورده ورده خوئنه رانى لى نزیک بپیتشه وه، ته نه انه ت تا ماوه یه كى زۆریش خوئنه رانى ئه و سه ره ده مه شیعه ركه كانى ماموستا (گۆران) یان به (هه للور مه للور، ته كامه) به راورد كردوه و به گالته و لاقرتیه باسیان لیه كردوون. وایانزانیه وه هه موو كه س له عۆده یدا هه یه شیعرى وهك ئه وانه ی (گۆران) بنووسى.

له گه رمه ی بهخشش و داهیتنانى (گۆران) و ههنگاونان به ره و چه سپاندن و په ره پیتدانى

نهو بزووتنه‌وه‌یه، کۆمه‌لێ شاعیری دی هاتنه مه‌یدانی نووسینی نهو جوژه شیعره له‌وانه
 مامۆستا یان: (هه‌ردی) و (دڵدار) و (دیلان) و (کامه‌ران موکری) و (ع. ح. ب) و
 (کاکه‌ی فهللاح) و (حه‌سیب قه‌ره‌داغی)، که نه‌وانه هه‌ر خۆیان پێش نه‌وه‌ی شاعیر بن،
 خۆینه‌ری وریا و زیره‌کی نهو شیعره تازانه بوون و له مه‌زنی و گه‌وره‌یی نهو بزووتنه‌وه‌یه
 ده‌گه‌شتن، ئینجا به‌به‌ره‌مه‌یش به‌شدارییان تێدا کرد، تا وای لێهات نهو تازه‌بوونه‌وه‌یه‌ی
 له‌سه‌ر ده‌ستی (شیخ نووری) به‌ریا کراو به‌ته‌نیا قورساییه‌که‌ی که‌وتبووه سه‌ر شان، له
 سه‌رده‌می مامۆستا (گۆزان) بوو به‌(دیارده‌)یه‌ک، په‌یره‌وکه‌ران و موڕید و شه‌یدایانی زۆر
 بوون، له‌و ماوه‌یه‌شدا راو و بۆچوون و چێژی خۆینه‌رانی‌ش به‌رانبه‌ر به‌تازه‌بوونه‌وه‌که‌ ته‌واو
 فهرقی کرد و زیاتر پالپه‌ستی لێده‌کرا و له‌سه‌ری ده‌کرایه‌وه، نه‌مانه هه‌م‌وه‌ی بوونه هۆی
 چه‌سپاندنی تازه‌بوونه‌وه‌که‌، تا وای لێهات به‌هۆی زۆربوونی ده‌نگی نه‌وانه‌ی ده‌نگی
 خۆیان دایه پال تازه‌بوونه‌وه‌که‌ و نووسینی شیعره له‌سه‌ر پێودانی تازه له‌لایه‌ن شاعیرانه‌وه،
 توانی دابونه‌ریتی شیعری تازه له‌لای خۆینه‌ران و له‌ئه‌ده‌بی کوردیدا برێژن و رێبازه‌که‌ی
 په‌یره‌ویان ده‌کرد، بێته قوتابخانه‌یه‌کی خاوه‌ن سیما و خاسیه‌تی شیعری خۆی، که
 نه‌مرۆکه نهو قوتابخانه‌یه له‌گه‌ڵ ناوی مامۆستا (گۆزان) جووت بووه و له‌ زۆر نووسیندا
 ئه‌م کۆشش و ته‌قه‌للا هه‌ره‌وه‌زی و کۆمه‌کییه و نه‌شونما کردن و پێگه‌یشتن و کامل بوونی
 نهو قوتابخانه‌یه به‌شێوه‌یه‌کی فراوان و هه‌مه‌لایه‌ن پشتگۆی ده‌خړی، که ئینکار نا‌کړی له‌و
 هه‌وله کۆمه‌کییه‌دا مامۆستا (گۆزان) ده‌وریکی بالا‌ی له‌ پال ده‌وری (شیخ نووری) دا
 هه‌به‌وه.

که شیخ نووری پێشه‌وا‌ی تازه‌کردنه‌وه‌ی شیعری کوردیه‌یه، نه‌وه مانای وانیه‌یه نهو
 پێشه‌وا‌یه‌تییه له‌سه‌ر نهو بنچینه‌یه دروست کرابێ، که بێته‌ کۆسپ و ته‌گه‌ره له‌به‌رده‌م
 داهێنان و ئیتر که‌س نه‌یتوانی‌بێ و نه‌یو‌ترای‌بێ نهو تێپه‌رێنێ. یان پێشه‌وا‌یه‌تییه‌که‌ی
 داهێنانی که‌س به‌س‌رپه‌ته‌وه، به‌ل‌کو پێشه‌وا‌یه له‌ دۆزینه‌وه‌ی نهو رێگایه و رێچکه‌ به‌ستن
 بۆی. ئیتر باسی نه‌وه ناکه‌م له‌و رێگایه‌دا چه‌ند پێچ و په‌نا و کووچه و کۆلان و جاده‌ی
 تێدا ده‌دۆزێته‌وه، چونکه رێگای داهێنان، رێگایه‌کی بێ کۆتایی و بێ برانه‌وه‌یه، تا
 زیاتر به‌دوا‌یدا بگه‌رێ و به‌دوا‌یدا بجی هه‌شتا هه‌ر که‌مه. رێگای داهێنان کۆیره
 رێگایه‌ک نییه ده‌رچوونی نه‌بێت، نه‌گه‌ر داهێنان ده‌رگایه‌کی هه‌بێ داهینه‌رتک بیکاته‌وه،
 له‌و ده‌رگایه‌وه دوو ده‌رگای دیکه ده‌دۆزێته‌وه، که داهینه‌رتکی دیکه دیت یه‌کیک له‌و دوو
 ده‌رگایه هه‌ل‌ده‌برێری بیکاته‌وه، چوار ده‌رگای دیکه ده‌بینێ و به‌م جوژه تا ئاده‌میزاد خولیا

و ناواتیکى مابى جیبه جى نه کرابى و نه هاتبیته دى له داهیتان ناکه وى، تا يهک شت مابى له پاشه روژ و چاره نووسى خوئ نهیزانى، له پرسىارکردن و سوڤاخ و گهړان و موغامه ره کردن ناکه وى و ناسره وى، بویه نه گهر (شیخ نورى) ده رگایه کى به سهر دنیای په لکه زترینه یی تازه کړنه وده ا کردبیته وه و دوو ده رگای لیتوه بینیبى، نه وه ماموستا (گوران) وهک شاعیریک که چه سپینه رى نه م بزووتنه وه یه نه گهر له یه کیتک له و دوو ده رگایه ی (شیخ نورى) دوزیویه تیه وه، روانیبیتى بو دنیای شيعر، نه وه چوار ده رگای دیکه ی به سهر شيعرى تازه ی کوردیماندا کردووه ته وه. نیمه ش لیره دا ته نیا مه به ستمان نه وه یه رچه شکیتى و ده رگا کړنه وه که بو لای (شیخ نورى) به ینه وه، چونکه ده ستپیشخه رى، تومارکردنیکى میژووییه، به لام داهیتان خوئنى میژوو و جوولینه رى نه و میژوویه. شیخ نورى ناسویه کى تازه ی له به رده مى شيعرى کوردیدا کرده وه، کومه لى شاعیر بو نه و ناسویه که وتنه نه سږ تاودان، بیگومان جوړى نه سپه کانى نه و شاعیرانه سواری بو بوون له گه ل چونیته ی راگردنیان به رو نه و ناسویه جیاوازه، هه یانه نه سپه کى خوشرو بووه، هه شیان نه سپه کى سست رو بووه، نه مه یان باسیتکى سهره خوږه و بو جیا کړنه وى نه و دوو ده سته شاعیره پتویستى به لیکولینه وى تیروته سدل و زانستى هه یه.

شاعیریک له ده لاقه ی داهیتان و به خششى خوږه وه ته ماشا ده کړى و له چوار جیوه ی بارودوخى میژوویى خوئ باسى لیتوه ده کړت. نه و ده ستپیشخه رییه میژووییه ی لى ده رکه ی که (شیخ نورى) کردوویه تى، دنا هه ریه که یان زور و که م خاوه نى پله و پایه ی شاعیرى خوږان. به رده مه کانیا ن باشرین وهرامى هه موو قسه یه که. لیکولینه وى ورد و هیمانه بو ده ستیشانکردنى پایه ی هه ریه که یان نامانجى سهره کى نووسینى پاک و بى مه به ست و زانستیه. ته نیا مه به ستى نیمه ش له و نووسینه دا ده رخستنى لایه نه میژووییه که یه که ماموستا (گوران) به وپه رى له خوږورده یى و بى فیزییه وه ده ستى بو راکتیشاوه، پتویست ناکات چیتر ته مومژ به خریته سهر رووى نه و حقیقه ته که (شیخ نورى شیخ صالح) یه که مین شاعیرى کورده، به ردی بناغه ی تازه بوونه وى بو شيعرى کوردی داناه، نه و نه زمونږه ی شیخ نورى چهند گه وړه و قووله یان چهند بچووک و تنکه، نه مه یان نابى تیکه لى نه و مڼه جه مان بکه ین، چونکه به راوردی نیوان میتودى نه و دوو شاعیره له روانگه ی شيعره کانیا نه وه نه م لایه نه روون ده کاتوه، نه گه رچى به پتى داووندرتى به راوردکارى ناکړى دوو شاعیرى میلله تیک به راوردیان له نیواندا بکړى، بویه ده لیم له روانگه ی به رده مه کانیا نه وه، چونکه مه وزووعیه ته به ته نیا قسه فرى دان

نییه، ئەوەندە تییۆر و پراکتیکە، ئەوانەى ویستوویانە لە شاعیریایەتی (شیخ نووری) کەم بکەنەو من لە لای خۆمەو ئەو کەسانە بەنامەوزووعی دەزانم، چونکە بەرھەمیکی کەمی (شیخ نووری)یان لە بەردەستدا بوو و ئەو بەرھەمانەش کە زۆریان لە پۆژنامە و گۆڤارەکانی سالانی (١٩٢٠) بەرەو ژوورتر بلۆکراوەتەو، زۆر بەدەگمەن ھەولیان داو ئەو گۆڤار و پۆژنامانە بشکەن و بەئەوێ شیعەرەکانییەو بێتە مەیدانی پەخەگرتن و لیکۆلینەو، زۆریە ئەوانەش قسەکانی یەکتریان وتوو، ئەوانەى لەسەر ئەو قوئاغە دەنوسن، نابێ ئەوێش لە بیر بکەن کە (شیخ نووری) کارتیکردنی بەسەر مامۆستا (گۆزان)یشەو ھەبوو، ئەوێتا خۆی دەتێ: (یان ئەو جۆرە شێوازەیان تیا کراو بەسەر مەشق کە مامۆستا (م. نووری) و ھاوڕێکانی لە ئەدیە تازەکانی تورکی عوسمانییان وەرگرت و لە سەر دەمیکی سنووردارا (١٩٢٠ - ١٩٣٠) شیعری کوردیی ناوچەى سلێمانییان پێ تازە کردەو)^(١١) ئەو سەرەتایەى شیخ نووری تۆماری کرد، ھەرگیز لە بیر و یادى میژوو ناسپێتەو، با زۆر کەشیش ھەبێ بیانەوێ ئەو حەقیقەتە بسپەو.

پەنگە زۆر کەس ھەبێ شیعری (شیخ نووری)یان بەدەل نەبێ، بەلام دەبێ ئەو بزانن کە شیخ نووری، گۆلێکە بۆنى لە گۆلەکانی پێش خۆی جیا، کە لەو سەر دەمەدا باخچەى شیعری کوردی زۆر پێویستی بەو جۆرە گۆلە ھەبوو، بەوێ دەنگێکی جیاوازی لە دەنگی شاعیرانی پێش خۆی و پەنجەرەییکی تازەى بەسەر شیعری کوردیدا کردەو و ئاسۆیەکی تازەى لێ بەدی کرد. ھەر چۆنیک بێت (شیخ نووری) لە دنیای شیعری کوردیدا دەستی دا بە تاقیکردنەو، دەبێ سەری پێژ و خۆشەویستی بۆ دانەوێنێ. ئەگەر مامۆستا (گۆزان) لە دواى سییەکانەو ھاتبێ ئەو ئەزموونەى درێژە پێدا بێ و قوولێ کردبێتەو یان لە شیخ نووری شاعیرتر و ھونەر مەندتر بێت و زیرەکانەتر ساتوسەوای لەگەڵ ئەو کێشەى تازەبوونەو، ئەو ھیچ لە مەسەلە کە ناگۆرێ و وەک پەنجەشکێنێک ھیچ لە نرخى شیخ نووری کەم ناکاتەو، بگرە دەتوانین بەھۆی زۆری داھینەرەکانمان زیاتر مەسەلەى میللەتەکەى خۆمان دەوڵەت مەندتر و فراوانتر بکەین، چونکە میللەتێ تازە داھینەری زۆرتر بێ، ئەوەندە زیاتر خواوێ مەسەلە. میللەتێ بێ داھیتان، میللەتێکی مردوو، گۆرەپانە کەش ئەوەندە فراوانە کەس جێگەى کەس ناگرێ.

کە دەتێن (شیخ نووری) شاعیرێکمان بیر دەکەوێتەو کە لە میژووی ئەدەبى کوردیدا

(١١) بەھشت و یادگار - گۆزان - چاپخانەى مەعاریف - بەغدا - ١٩٥٠ - ١٢٦٩ لەسەر ئەرکی

عەلەددین سەجادی لە چاپ دراو سەرەتا ل ج.

نرخى كەم نىيە، بەۋەي پىئوھىندىيەكى توندوتۆل و زىندوۋى بەقۇناغىكەۋە ھەيە، ئەگەر بەرھەمى بگەۋىتە بەردەستان، رەنگە زۆر بىرارى بەپەلەي نووسەران بگۆرئ و بىتە كەرەسەيەك تا پىئوھى راست و دروست شۇنى پىئوھى ھەلە بگرتتەۋە و راستىان بكاۋە. يان بىتە ھاندەرىك روى گەش و رووناك و راستەقىنەي شىخ نورى دەريخات، بەيئ ئەۋەي كەس بىكاۋە پرد بۆپەپنەۋەي بىروپاي وا كە لەگەل پاىەي شاعىرىك نەگونجى كە سىماي قوتابخانە و پىيازىكى تازەي لە شىعەرى كوردىدا دروست كەردوۋە!

ھەندىك لە نووسەران و رۆژنامەنووسان لەجىياتى ئەۋەي بىنووسن (قوتابخانەي شىعەرى نوئ) دەنووسن (قۇناغى گۆران) و مامۇستا (گۆران) بەسەرەتاي نوئكەردنەۋەي شىعەرى كوردى و سەرۆكى ئەۋ قوتابخانەيە دادەنن، بەمەش ھەقىقەتتىكى مېژوۋىي بەھەلە دەنووسنەۋە، ئەوانە پى بزانن يان نەزانن مېژوۋىيەكى نىك دەشىۋىن. ئەم بىرارەش تىنەگەيشىننە لە زاراۋەي (قۇناغ) و (قوتابخانە)، چونكە (قۇناغىك) يان (قوتابخانەيەك) بەتەنيا يەك كەس دروستى ناك. لە لايەكى دىكەۋە پشتگوى خست و دوركەوتنەۋەيە لەۋ بىرارەي مامۇستا (گۆران) كە بەۋەپەي راستگوىي و بى فېزىبى دان بەۋ راستىيە مېژوۋىيەدا دەنئ و جىگىرى دەكات و وابزانم بەكەسەش ھەلناۋەشىتەۋە. ئەۋەتا خۆي دەلئ: (نووسەر و شاعىرانى ئەۋسا، بەتايىبەتى شىخ نورى و رەشىد نەجىب و من كە پىكەۋە بەئەدەبىي توركى مۆتەئەسىر بوۋىن و پىكەۋە ئەماننوۋسى، بەلام تەنھا شىخ نورى شىعەرەكانى بلاۋ ئەكەدەۋە و من بلاۋم نەئەكەدەۋە و ئەم لەم بارەيەۋە نىشاشى دەردەكەۋە، ۋە ئەدەبىي توركى قوتابخانەي شىعەرى تازەي تىا پەيدا بوۋبوۋ. كە پىيان ئەۋترا (ئودەباي فەجرى تاتى) لەۋانە (توفىق فىكرەت) و (جەلال ساھىر) بوۋن. ۋە ئەدىبىتىكى تى تورك كە (عەبدولرەحمان خالىد)ە، ئەگەرچى لەم كۆمەلە نەبوۋ بەلام ھەربىي مۆتەئەسىر بوۋىن. كەۋابى ھەموومان بەيەكەۋە ئەمان رۋانىيە يەك كىلارۋۆژنە، بەلام ئەتۋانرئ بەشىخ نورى شىخ سالىح بوۋترئ سەرۆك، بەۋەي: يەكەم: زۆرىي بەرھەمى.

دوۋەم: بلاۋكەردنەۋەي بەرھەمەكەي كە پىگومان تەئسىرى ئەبەخشىيە سەر ئەدەبىي كوردى. (۱۲)

(۱۲) پروانە گۆفارى بەيان، ژمارە (۲)ى شىۋاتى ۱۹۷۱، دانىشتىك لەگەل گۆراندا، نووسىنى عەبدولرەزاق بىمار.

مامۆستا (گۆران) خۆی ئەو میژوووی دەستنیشان نەکردوووە کە بەیەکەوێه پوانیویانەتە یەک کلاورپۆژنە و ئەوانە ی لەسەر (شیخ نووری) و (گۆران) یشیان نووسیوە دیسان ئەمەیان پوو نەکردوووەتەو، واتە تەئسیرەکە لە پیش سالانی (سی) بوو یان لە پاش (سی) یەکانەو بوو. یان کارتی کردنی ئەدەبی تورکی بەسەر مامۆستا (گۆران) لە سەرەتاوە یەکسەر لە ڕێگەی خۆتندنەوێ ئەدەبی تورکییەو بوو یان بەهۆی (شیخ نووری) یەو بوو، چونکە مامۆستا (گۆران) لە سەرەتای (بەهشت و یادگار) دا نووسیوەتی: (یان ئەو جۆرە شێواز یان تیا کراوە بەسەر مەشق کە مامۆستا (م. نووری) و هاوڕێکانی لە ئەدیبە تازەکانی تورکی عوسمانییان وەرگرت و لە سەر دەمیکی سنووردارا (۱۹۲۰ - ۱۹۳۰) شیعری کوردی ناوچە ی سلیمانیا ی پێ تازە کردووە) لەم قەسەیدا ئەو دەردەکەوێ کە لە سەرەتاوە تازەبوونەو کە ی بەهۆی (شیخ نووری) یەو ناسیووە و لەو قۆناغەدا لاسایی شێوازەکە ی ئەو کردوووەتەو، چونکە لەوکاتەدا هێشتا خۆی دەستی نەگەیشتوووە سەرچاوی ئەدەبی تازە ی تورکی و لەو ماوەیدا ناسۆی ڕۆشنیری و ئەدەبی لە بەردەمدا ئەو نە فراوان نەبوو، تا سالانی (سی) و بەرەو ژوور لە ڕێگەی زمانی تورکی و فارسی ناسۆیەکی فراوانتری لە بەردەمدا کرایەو و لەسەر ئەزمونی شاعیرانی دەوروپشت وەستا و بەقوڵی لێی وردبوووە. ئەو دەلی: (م. نووری و هاوڕێکانی لە ئەدیبە تازەکانی تورکی عوسمانییان وەرگرت) واتە لەوکاتە ی ئەوان وەریان گرتوو، ئەمی تیدا بەشدار نەبوو، ئەگەر نا دەبایە بیوتایە (وەرمان گرت و ...)، جگە لە مامۆستا (پەفیق حیلمی) و (گۆران) کە سی دی بای ئەو نەکردوو و ئیشارەتی بەو نەداوە کە لەو سەرەتایەدا مامۆستا (گۆران) لە ژێر تەئسیری شێوازی (شیخ نووری) دا بوو ی. دوا ی سالانی سییەکانیش (شیخ نووری) لەو سوود وەرگرتن و بەرەم بەخشینە دوور نەکەوتوووە. مامۆستا (پەفیق حیلمی) لە پاش سالانی (سی) یەو هیچ دەوڕیک لە تازە کردنەو دا بەشیخ نووری پەوا نابینی، لە کاتی کدا ئەو دوو شیعرە ی لە کتیبە کەیدا (شیعر و ئەدەبیاتی کوردی) بەفونە ی شێوازی تازە دەیانخاتە ڕوو و باسیان لێو دەکات، لە پاش سییەکانەو نووسراون. کەواتە شیخ نووری لە دوا ی (سی) یەکانیش لە بەخشش و تازەبوونەو بەردەوام بوو.

ئەگەر مامۆستا (گۆران) لەو قەسەیدا (بەیەکەوێه ئەمانروانییە یەک کلاورپۆژنە)، مەبەستی پیش سییەکان بیت، ئەو دیسان دانی بەو دا ناوە کە بەرەمەکانی (شیخ نووری) (تەئسیری ئەبەخشییە سەر ئەدەبی کوردی) بەپیتی ئەو تۆمار کردنە میژووییە،

(شیخ نووری) شاعیریکه له پیتش ماموستا (گۆزان) سهوه بنه‌مای نه‌ده‌بیبی نه‌و سه‌رده‌مه‌ی شله‌قاندووه، به‌هۆی ته‌مه‌ن گه‌وره‌یبی بێ، یان هه‌ر هۆیه‌کی دیکه‌وه، ده‌ستی وه‌شاندووه و به‌شداری هاوڕێ شاعیره‌کانی دوا‌ی خۆشی کردووه. نه‌م قسه‌یه‌شمان هه‌یج پتی له‌ گه‌وره‌یبی شاعیریکه‌ی وه‌ک ماموستا (گۆزان) نه‌گرتووه، به‌لکو ماموستا (گۆزان) یش ب‌مایه‌ حه‌زی ده‌کرد نه‌و راستیی به‌و جوژه‌ ب‌بریته‌وه‌ لای خاوه‌نه‌که‌ی. نه‌گه‌ر ب‌روامان به‌مه‌نتیقی پیتشکه‌وتن بێ، ده‌بی شاعیرانی دوا‌ی (شیخ نووری) و (گۆزان) لاسایی نه‌وان نه‌که‌نه‌وه، پت‌یسته‌ وه‌ک چۆن ماموستا (گۆزان) چهند چینیکی خسته‌ سه‌ر ته‌لاری شیعری کوردی، نه‌وانیش به‌رده‌وام ب‌ن له‌ خسته‌سه‌ر و له‌و خه‌رمانه‌ی زیاده‌که‌ن و په‌ره‌ی پت‌ ب‌ده‌ن، تا بتوانن بنه‌مای زیندوویی و په‌سه‌نایه‌تی له‌ناو نه‌ده‌به‌که‌مان ب‌پارێزن. وه‌ک چۆن هه‌موو پوانینیکی تازه‌ بوژبان پت‌یستی به‌داهیتان و داهیتنه‌ری خۆی هه‌یه، به‌و شتیه‌یه‌ش زه‌مان و سه‌رده‌می تازه‌ش پت‌یسته‌ داهیتان و داهیتنه‌ری خۆی هه‌بی. ماموستا (په‌فیک حیلمی) یش هه‌ر رای وایه‌ که‌ ده‌لتی: (به‌م شیعره‌ تازانه‌دا نه‌وه‌ به‌بیردا د‌یت که‌ دوور نییه‌ هه‌ندیک له‌ شاعیره‌ لاوه‌کانی ئیم‌رۆ وه‌یا شاعیرانی تری دوا‌رۆژ ب‌گه‌نه‌ به‌رزترین پله‌ی وێژه‌وانی) (۱۳).

نه‌وانه‌ی بیا‌نه‌وی له‌مه‌ولا له‌سه‌ر قۆناغی پا‌ه‌ریوی شیعری نه‌و قۆناغه‌ بنووسن، نه‌گه‌ر خۆیان له‌ مه‌وزووعیه‌ت ته‌وه‌لا نه‌که‌ن ده‌بی دان به‌و راستیه‌دا بن‌ین که‌ (شیخ نووری شیخ صالح) رچه‌شک‌ین و سه‌رکرده‌ی ئینقلابی شیعری کوردی ناوچه‌ی سلیمانی بووه، له‌ چاره‌گی یه‌که‌می سه‌ده‌ی بیسته‌م و سالانی به‌ره‌و دوا‌ی. که‌ ده‌لت‌ین (شیخ نووری) سه‌رکرده‌ی نه‌و ئینقلابیه‌، له‌ خۆمانه‌وه‌ نه‌و قسه‌یه‌ ناکه‌ین و به‌گۆتره‌کاری و له‌ رووی عاتیفه‌یه‌کی ساویلکانه‌وه‌ ب‌پاره‌که‌ دروست نه‌بووه، نه‌وه‌تا شاعیریکه‌ی وه‌ک (پیره‌مێرد) که‌ له‌ ناو نه‌ده‌بیاتی تورکیدا کو‌لاوه‌ و یه‌ک‌یک بووه‌ له‌و شاعیرانه‌ی تاموچ‌یری شیعری تازه‌یان کردووه، له‌ پ‌نگای زانینی زه‌مانی تورکی و ئاگادار بوون له‌ نه‌ده‌بیاته‌که‌ی و ته‌نانه‌ت ژبان و گو‌هران به‌سه‌ربردن له‌و مه‌ل‌به‌نده‌ی بزوتنه‌وه‌که‌ی به‌هۆیه‌وه‌ به‌ریا کراوه‌ و شاعیره‌ نو‌بخوا‌زه‌کا‌فان له‌ کاریزی رۆشن‌بیری نه‌وییان خواردووه‌ته‌وه‌ و له‌گه‌ل ئیقا‌عه‌ تازه‌که‌ی گونجاوه‌ به‌م جوژه‌ وه‌رامی نامه‌یه‌کی شیعری (شیخ نووری) داوه‌ته‌وه‌:

(۱۳) گو‌فاری پیتشکه‌وتن: ژماره‌ (۱۱) ی سالی (۱) شوباتی سالی ۱۹۵۸، وتاریک به‌نا‌وی (ئینقلاب له‌ شیعری کوردیدا)، په‌فیک حیلمی.

شووکری خوا نه کم که له نووری کوژاوه
 پرشنګی جوانی شیعر و نه دېب که وته ناووه
 (نووری)! به نووری ټیوهه زولمست لاده چی (۱۴)
 (یارېب) ی! نه زیاهه نه بې قهت به چاوهه

شیخ نووری نه رکه کانی وهک شاعیرتکی نهو سهردهمه زور بووه، بویه له پال
 شاعیرایه تی، لیکوالینه وهی نووسیوه به کاروباری پژواکه نووسیوه خه ریک بووه، جکه
 له وهرگیتران و چالاکی کومه لایه تی و سیاسی، واته تنیا به هره و توانایی خوی له بواړی
 شیعره داقی نه کردووه ته وه و تنیا بوشیعر نه ژباوه. نهو قسه یه م پینه کردنی نه وه نییه که
 بوجی شیخ نووری به ره می زورتر و پوخته تری نه داوه به دهسته وه، چونکه موغامره
 کردنه که ی (شیخ نووری) له میژووی نه دبیاتی کوردیدا نرخیتکی گهره ی هیه، که له
 پاش نهو ماموستا (گوران) زیاتر به هره و سه لیکه ی شیعر ی خوی پی بگه یه نن یان نه م
 بارودوخیتکی تاییه تی و گشتی زیاتری بوشیعر و له (شیخ نووری) زیاتر به ره می
 پوخته تر و هونه ری تر بدا به دهسته وه، نه م شیتکی سهیر نییه، به لکو دهستور و یاسای
 ژبانه و هر دېب و ابی، نهک پیشره وایه تی شیعر ی کوردی له شیخ نووری به نه رسته وه و
 و له خوتنه ر بگه یه نری که شیخ نووری شاعیرتکی ره س نه بووه و هر خه ریک ی
 لاساییکردنه وه بووه و به قوتابی و موریدی (قوناعی گوران) یشی رانه گرن، له کاتیکدا
 هه ردوکیان ته قه لاده ری خوشکردنی یهک زه مینه و رتګان.

له نه نجامی نهو وردبونه وه یه دا، ده گه یه نهو سهره نجامه که شیخ نووری شیخ صالح
 به پیتی بیروپای ماموستا (گوران) و (ره فیک حلیمی) و که سانی روضنبیر و شاعیری
 دیکه ی نهو سهردهمه، تازه بونه وه ی شیعر ی کوردی له سهر دهستی نهو هاته کایه وه.
 شیعر ی کوردی له سهر دهستی (شیخ نووری) دا به ره و هه واریکی دی رتګه ی مبهستی
 گرته بهر. له پاش سالانی سییه کانیسه وه چهنه شاعیرتکی دی که وته هه ناوانان بوشی
 نهو ی خوتنی زیاتر بده نه نهو بزوتنه وه تازه یه وه. نهو شاعیرانه ش هه ریه کدیان به جوریک
 و به پیتی شتوازی خوی به ره و پیری نهو تازه بونه وه یه چون که سهره تاکه ی (شیخ نووری)
 رایگه یاند و له سهره تاوه نهو شاعیرانه به کارتیکردنی هونراوه کانی نهو شیعریان

(۱۴) پژواکه ی ژبن، ژماره (۶۲۱) ی سالی (۱۵)، (۱۵) ی صفر ۱۳۶۰ هـ، جیاوازییه کی له که ل
 نه م یان هیه و هر نه م شیه داوه ته ماموستا ره فیک حلیمی له کتیه که یدا بلای کردووه ته وه.

ده نووسی، له سه رووی نهو شاعیرانهش ماموستا (گورن)، که خاوهنی به هره به کی گه وره بوو، توانی روانینی خوئی بو مه سه له ی تازه بونه وه قوول بکاته وه. به دهر که وتنی نهو له دوا ی سییه کانه وه و پیگه یانندی که ره سه کانی دهر پینی شیعی خوئی، هه ولتیکی زوړی دا بو جیگیر کردنی (نه زمونی شیعی تازه) و به ره و مه یین و پیگه یشتن پالی پتونه نا. هه ره لهو کاته شدا که شیعی کوردی تازه مان خه ریک بوو پتی ده گرت، چند شاعیر ټکی دیکه ش له ژیر ته نسیری نهو که شوه وه شیعی به تازه به دا که به جوته تا نهو کاته (شیخ نووری) و (گورن) دروستیان کردبوو، که وتنه کنه و ته قه للا و هاتنه مه یانده وه. نهو انیش شاعیری به توانا بوون و توانی یان به هره و سه لیکه ی شیعی خویان به سلیمین. به سه ره لدانی نهو دهسته شاعیره و به شدار بوونیان له کوړی تازه بونه وه که، زیاتر تازه بونه وه که وهک (دیارد) بهک له ناو شیعی کوردیدار په گاژو بوو، نه م پتبازه له لایه ن خوینه رانه وه زیاتر له جار ان ناوړی لی درایه وه و جمهورو خوئی بو دروست بوو، له کاتیکدا له سه رده می شیخ نووری نهو جمهور و په واده ی نه بوو. نهو دهسته شاعیره به که م جار به ته نسیری شیوازی (شیخ نووری) و پاشان (گورن) و له دوا ییشدا به سه رچاوه و چاووگه کانی تازه بونه و هیان زانی و بینان پتوه نا.

هه ره لهو کاته وه که شیخ نووری سه ره تای شیعی تازه ی کوردی دامه زرانده، تا نهو روژه ی (تازه کردنه وه) که بووه (دیارد)، تا قمیک شاعیر که وتنه خو پیگه یانندن و قوول کردنی نه زمونیان له لا بووه خولیا. هه ندیک لهو شاعیرانه توانی یان روژ له دوا ی روژ زیاتر خو یان پی بگه یه نن و نه ستیره ی به هره یان بدره وشیته وه و بجریوتنی. هه ندیکیشیان دهر فته ی خو پیگه یانندن و پیتشکه وتنیان بو ساز نه بوو، ئیدی یان له نیوه ی ټکا وازبان هینا، یان به به خششی خو یان رازی بوون و نه یان توانی له وه زیاتر خو یان تیپه ټین.

شیخ نووری شوینی له سه ر نه خشه ی تازه بونه که هه ره چندنه پیټ، نه و نه ده ی به سه که خاوهنی چند پارچه شیعی ټکی زیندوه، میژووی نه ده بی کوردی به چه له نگیسه وه له لایه په کانی خویدا تو ماری ده کات و ده نیووسیته وه، ئیدی ئیمه چ کارمان به وه وه هیه وه زیفه دهر فته ی داوه یان نه داوه شتی زیاتر و با شتر مان بداتی. ژبان بو هره به کی ټک به جوړ ټک ده یگو نجیټی، زور جار داوا کردنی شتی گه وره تر و با شتر له ناده میزاد، یان په مل لیدان بو پاشه روژی به کار ټکی په وا نازانم، چونکه ژبانی تایبه تی شاعیره که مولکی خو یه تی و به پتی قه ناعه تی خوئی ته سه رووفی پتوه ده کات. شیخ نووری توانایی هه

چەندىك بەسەر شىعەردا شكابى و ھەر چۆنى بويى، ھەر ئەوئەندەى بۆرەخساوھ كە
 پىشكەشمانى كەردوھ، ئىمەش لەسەر ئەو بەرھەمانەى لە بەردەستمانە راي خۆمان دروست
 دەكەين، ئەوئەى ئىمەش مەبەستمانە مېژوو نەشتواندە، كە ئەمە حەقىقەتتەكە لە نرخی
 مامۆستا (گۆران) كەم ناكاتەوھ، تەنانەت بەراوردكردنیش نىيە لە نىوانيان. مامۆستا
 (گۆران) لە چاوپىتكەوتنەكەيدا وەك دەريارەى (عەبدولەحمان بەگى نفوس) وتى:
 (بەلام لە دواییدا وەستا و تطورى نەكرد) دەيتوانى ئەمەش بۆ شىخ نوورى بلى، بەلام
 مامۆستا (گۆران) لە نزىكەوھ لە بەھرە و دەسلالتى شاعىرى (شىخ نوورى) گەيشتوھ
 بۆيە ئەمەى نەگوتوھ!

جاريكى دى دىمەوھ و پىن لەسەر ئەو دادەگرم كە شىخ نوورى لە ئەنجامى ورد بوونەوھ
 و تىگەيشتن و دىراسەكەردنەوھ شىعەرى كوردى تازە كەردوھتەوھ. ئىشەكەى ئىشيتكى
 ھەرەمەبى نەبوھ پىكەوت پىنى ناساندبى، بە ھۆشيارى و پروناكبيرى خۆى زەمىنەى بۆ
 خۆش كەردوھ و خۆى لە سىمايەكانى شىعەرى تەقلىدى راپسكاندوھ و بەرەو بەكارھىنانى
 كىشى تازە و يەكيتى بابەت و قافىيەى مەسنەوى و زمانى تازە و دەريپىنى ھونەرى
 (بەوتنە) پەلى ھاوتىشتوھ و يەكەم ئەزمونى شىعەرى تازەى وەك بەردى بناغە بەناوى
 خۆيەوھ لە لاپەرەيەكى تازەى مېژووئە دەبەكەماندا نووسىوھ. مامۆستا (گۆران) یش
 بەئايديۆلۆژىيەتى داھىتان و شىعەرە نەمرەكانىيەوھ دەچىتە رىزى شاعىرە پىشكەوتنخواز و
 نەمرەكانەوھ، ئەگەر پەخنەگرى كارامە و ھونەرمەند و داھىنەر ھەبىت، ئەو دەتوانى
 پاىيەكى زۆر لەوھ گەورەترى بۆ دابىنى و لە دىيائى داھىناندا جىگەى بۆ بكاتەوھ.
 پىويستى بەوھ نىيە لە شاعىرىك بدريت و نرخی كەم بكريتەوھ تا دەورى ئەو لە
 گۆرەپانەكە گەورەتر ديار بى. ھەموومان دەزانين پۆز نىيە سەدان كەس سەر بەھەمان
 ئايدياي مامۆستا (گۆران) نەمرى، بەلام كەسيان لەبەرئەوئەى داھىنەر نين، وەك ئەو
 ناويان لە كوولەكەى تەپىشدا نامىتنى. ھەندىك تەنيا لە دەلاقەى ئايديۆلۆژىيەوھ دەروانە
 مامۆستا (گۆران) و ھەر لەو پروەشەوھ بەشاعىرى دەزانن، ئەم جۆرە بىننىش -كە بىننى
 يەك چاوە- زىيانى زۆر لە ئەدەب و بزوتنەوئەى داھىنانمان دەدات. دەنگى نارەزايش
 بەرانبەر بەوانە بەرز دەكەمەوھ كە دەيانەوئە ھۆيكەك بدۆزنەوھ -بچووكيش بىت- تا لە
 نرخی مامۆستا (گۆران) كەم بكەنەوھ، چونكە لە لاىك ئەوانە ئاسنى سارد دەكوتن و لە
 لاىكەى ترىشەوھ خۆيان شەرمەزارى مېژوو و پاشەپۆز دەكەن. بەھىچ شىوہەكىش لەگەل
 ئەوئەدا نىم (شىخ نوورى) بكريتە دار دەستى بۆ لىدان و كەم كەردنەوئەى نرخی مامۆستا

(گۆران)، چونکه هەردووکیان دوو شاعیرن و هەریەکەیان کەسایەتی خۆیان هەبەو هیچیان پێویستییان بەو جۆرە شێواز و ڕێگایانە نییە و کەسیان نایانەوئێ لەسەر خوانی شاعیرایەتی ئەوەکە دیکەیان بخوات.

گرنجترین شت بەلای منەوە ئەوەیە پەخەنگر و لێتوێژەرەو دڵپاک و نییەت پاک بیت، ناپاکی لەگەڵ (مێژوو) و (حەقیقەت) و وێژدانی خۆی نەکات و هەر شتێ لە خانەی خۆی دابنێ و مافی خۆی بدات، ئەوساکە گرنج نییە، خەلک چۆن باسی دەکەن و چۆنی لێ دەلێن و پاداشتی بەچی دەدەنەو. وا جارێ مەوزوووعیەت ئەوەی لێ داوا کردم بلێم: هەر شاعیرە کە لە قووناغی لاساییکردنەوە دەرەچێ و دەبێتە خاوەنی کەسیتی و شێوازی خۆی، دەبێتە خاوەنی (قوتابخانە)یەک، پەنگە لە قووناغی سەرەتای شیعەر و تنی زۆر شاعیراندا دواي ئەو قوتابخانەیە بکەن و بۆ ماوەیەک لاسایی شێوازی ئەو شاعیرە بکەنەو، بەلام ئەو تا سەر نییە و هەر ئەوەندە شاعیرە کە دەنگی خۆی دۆزیبەو و کەسیتی شیعیری خۆی دروست کرد، ئیتر ئەو شاعیرە بەوە قایل نابێت بێتە قوتابی لە هیچ قوتابخانەیە کدا، چونکە ئەو کاتە دەبەوئێ بەدەمی خۆی هاوار بکات، نەک بەدەمی کەسێکی دی، بەلێوی خۆی زەرەخەنە بێگرێ و بەچاوی خۆی فرمیسک هەلێژێ و بەبرینی خۆی نازار بچێژێ، بۆیە (شیخ نووری) و (گۆران) دوو قوتابخانەن، واتە دوو کەسیتی شیعیری جیاوازن، دوو دەنگن لە کەسیتی و دەنگ و پەنگیاندا هەندێ شتی هاوبەش هەیە، بەلام ئەو شتە هاوبەشانە تۆزقالتی کەسیتی هیچ کامێکیان ناسێتەو. هەر ئەو (شتە هاوبەشانە) کە هەریەکەیان بەشێوە و پێڕەسم و شێوازی خۆیان وتویانە سیمای قوتابخانەی شیعری تازە دروست دەکەن، بەبێ ئەوەی دەوری شاعیرانی دیکەش لە دروستکردنی ئەو سیمایانە فەرمانۆش بکەین. هەر پێوەکی پێچەوانەی ئەو پێوە بدێت، تێنەگەشتنە لە چەمکی (قوتابخانە).

دەبێت ئەوە مەسەلەی پێوەشکاندن، پێوەندی بەدەستپێشخەری و تۆمارکردنە مێژووییە کەو هەیە و دوورە لە مەسەلەی بەراوردکردن. ئەمەش بیان مەوزوووعیەت ناچارم دەکات شتی نەلێم پێچەوانەی پێوەکی مامۆستا (گۆران) بیت، ئەوەی کە (شیخ نووری) بەرچەشکێن یان باشتر وایە بلێم: بە (سەرۆک)ی ناو دەبات، هەر پێوەکی پێچەوانەی ئەو پێوە بنووسرێت، خۆ بەدوور گرتنە لە حەقیقەتێکی مێژوویی ناشرکرا و ڕوون!

شیخ نووری نولخواز و سهردهمهکهی

له چارهکی یه که می نهم سهردهمه دا، کوردستانی خۆمان وهک سهرتاپای عیراق له بهر زهبری چهوسانه وه و ژێردهستهیی دهینالاند. بههۆی ههلهشهانه وه و لێک داپهچرانی نه دنامه کانی لهشی نیمپراتۆریه تی عوسمانی و له پاش شکان و سهرنه کهوتنی خۆیان و هاوپه یانه کانیان له جهنگی یه که می جیهانیدا (۱۹۱۴-۱۹۱۸) و سهرکهوتنی بهری نینگلیز و سوتندخۆرانی، نینگلیزهکان لهشکریان کرده سهر عیراق و بهناوی رزگارکردن و سهریه خۆیییه وه بههه موو فرتوفیلتیکه وه توانییان له سالی (۱۹۱۷) وه عیراق بهخه نه ژێر رکیتی خۆیان وه؛ بهلام نه وهنده ی پتی نه چوو هیزه کانی نینگلیز له زۆریه ی ناوچه کانی کوردستاندا له سهر دهستی هیرشی مهردانه ی میلله تی کورد تیک شکێتران و بهتوندی بهریه رچ درانه وه و تیتیان گه یه نرا که میلله تی کورد له جه وههر و نیازی گلاویان گه یشتوه و نه وهشی بۆ دووپاتکردنه وه که بهه یچ شیوه یه ک حه ز به ژێردهسته یی ناکهن. نهم له پروو هه لگه پرانه وه یه ش له لایه ره پرشن گداره کانی میژووی هاوچه رخی گه لی کوردماندا نووسرا، که یه که مین راپه رینی چه کداری میلی بوو به پرووی داگیرکه رانی نینگلیزدا، چونکه یه که م میلله تی نازادیه خواز بوو، ته فره دان له گه لی دادی نه دا و یه که م میلله تی جه سوور بوو له م پۆژه لاتی نزیکه دا بانگی بهرگری چه کدارییان دژ به نینگلیزه کان راهیشت و ته قه یان له هیزه کانی کردو سه لماندیان که ده کرێ له گه ل به هیزترین ده ولته ی نیمپریالیستی داگیرکه ر شه ر بکرێ. میلله تی کورد ویستی وهک هه موو گه لانی دنیا راپه رتی و داوای صافی چاره نووسی خۆی بکات، له و کاته شدا خه باتی میلله تانی ژێردهسته له زۆر شوونی دیکه ی نه و جیهانه پان و پۆره له نارادا بوو، که به ته نسیری شوړشه مه زنه کانی جیهان که وتبونه کارکردن، له سه رووی نه وانه شه وه شوړشی نوکتویه ر بوو. موونه وه رانی نه و سهرده مه ش بههۆی بلاوکردنه وه ی (بیری نوی) له کوردستاندا پۆلیکی چاکیان گیترا، له جو شدانی خه بات و جوولاندنی زیاتری ههستی نه ته وایه تی له لایان.

گومان له وه شدا نییه پاشماوه ی پیوا ده کانی داموده زگای پیتشو، که هه لوێستی سهیر کردن هه لده بژێرن، هه لپه رستان و کوته په رستانی ناوخۆ یارمه تی نه و هیزه یان ده دا و حه زیان ده کرد جتی پیتی خۆیان زیاتر بکه نه وه و بهرژه وهندی خۆیان په ریزن، یان ده سکه وتی تازه یان ببی، بهلام نه وانه نه یان توانی له ژێر زهبری نه و شالاوه توند و بههیزه خۆیان

را بگرن، که زۆریه‌ی جه‌ماوه‌ری گه‌له‌که‌مانی تیدا به‌شدار بوو.

له‌ راستیدا سه‌ره‌تای ده‌سپت‌کردنی راپه‌رینه‌ جه‌ماوه‌ریه‌کانی (شیخ مه‌حمودی) پیشه‌وا له‌ سلیمانی و له‌ پارچه‌کانی دیکه‌ی کوردستان له‌ پیشه‌وه‌ بۆ مافی چاره‌نووس بوو، بۆ نه‌هیشتی چه‌وسانه‌وه‌ی نه‌ته‌وايه‌تی بوو، هۆی سه‌ره‌کی داگیرساندنێ ئه‌و ناگه‌ و هه‌لسانی گه‌لی کوردمان له‌به‌ر ئه‌وه‌ بوو، به‌دریژی چه‌ند سه‌ده‌یه‌ک له‌ ژێر باری چه‌وساندنه‌وه‌ پاله‌په‌ستۆی سیاسی ده‌ینالاند، بۆیه‌ ده‌یویست له‌و باره‌دا نه‌مییسته‌وه‌، رۆله‌کانی ئه‌م گه‌له‌ دلیره‌ کاتی ئه‌وه‌یان هاتبوو تیبگه‌ن، مردن له‌ پتناوی سه‌ریه‌ستی و سه‌ریه‌خۆیی، سه‌د جار له‌ ژیانی کۆیلايه‌تی و ژێرده‌سته‌یی باشتربێ له‌ لایان. له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه‌ وه‌ک هه‌موو لایه‌کمان ده‌زانین کوردستان ناوچه‌یه‌کی کشتوکالییه‌ و خاکه‌که‌ی به‌پیت و فه‌ره‌، جگه‌ له‌وه‌ی ده‌سکه‌وت و خێر و بێری سروشتی دیکه‌ی زۆره‌، داگیرکه‌رانی تازه‌ چاوی تیبیرن و مرغی خۆیانی لێ خوش بکه‌ن، ده‌ست به‌سه‌ر به‌ره‌هم و په‌نجیان داگیرن و به‌روبوومه‌ کشتوکالییه‌کانی له‌ پیشه‌سازی تازه‌دا وه‌ک که‌ره‌سه‌ی خاوه‌کاربه‌یتن و له‌ بازاڕدا به‌نرخ‌یکێ گران پێیانی بفرۆشنه‌وه‌، که‌ ئه‌مه‌ش جه‌وه‌ه‌ری ئیمپریالیزمی نوێیه‌. ئابووری کوردستانیش له‌ حالی حازردا که‌ به‌ش‌یکێ ئابووری عیراق پێکه‌هێنێ جار‌یکێ دی له‌سه‌ر ده‌ستی داگیرکه‌رانی تازه‌ که‌وته‌ هه‌ره‌شه‌ لیکردن و مه‌ترسییه‌وه‌. کۆمه‌لانی خه‌لک‌یش زوو به‌و مه‌ترسییه‌یان زانی که‌ ئه‌م کاره‌ درێژه‌ به‌ژێرده‌سته‌یی و ئیستیغلال کردنیان ده‌دات، بۆیه‌ به‌شی هه‌ره‌ زۆری میلله‌ت، به‌هه‌موو توێژ و چین و به‌ره‌کانییه‌وه‌ دژی ئینگلیز که‌وته‌ راپه‌رین.

راپه‌رینه‌کانی شیخ مه‌حمودی هه‌فید کاردانه‌وه‌یه‌ک بوون، پاله‌په‌ستۆی سیاسی و چه‌وسانه‌وه‌ی نه‌ته‌وايه‌تی دروستی کردبوون. سه‌رکوتکردنی سه‌ریه‌ستی ئه‌و ته‌قینه‌وه‌یه‌ی به‌ریا کرد، که‌ رۆله‌ نازادیخوازه‌کانی کورد داوای مافی چاره‌نووسی خۆیان ده‌کرد، ده‌یانویست له‌ ناو شاری سلیمانیدا سه‌رکرده‌ و ریش سه‌پی خۆیان به‌خۆیان هه‌لیانیترن- له‌به‌ر گه‌لێک هۆی میژووبی که‌ لیته‌دا جێگای باسکردنیان نابێته‌وه‌- رۆله‌کانی ئه‌و شاره‌ پیش شوونی دیکه‌ که‌وتن و زووتر هه‌ستیان به‌و لایه‌نه‌ کرد. ئه‌و هه‌سته‌ش زیاتر له‌ ناو موونه‌وه‌ر و رووناکبیره‌کان پوونت‌ر خۆی نواند، چونکه‌ زۆریه‌یان به‌هۆی زانیی زمانی تورکی، سوودیکی باشیان له‌ بزوتنه‌وه‌ و شوێشی گه‌لان وه‌رگرتبوو. بێگومان خه‌باتکردنیش بۆ سه‌ریه‌ستی و سه‌ریه‌خۆیی له‌ ژێر چنگی داگیرکه‌ر - بێجگه‌ له‌ خه‌باتی چه‌کداری - شێوه‌ی زۆره‌، له‌به‌رئه‌وه‌ ئه‌و موونه‌وه‌رانه‌ به‌هۆی ناگاداری خۆیان له‌ خه‌باتی

گهلان، کاریکی زوری کرده سهر ههستی نه ته وایه تی و نیشتمانییان تا وای لیتهات نه وانیش زوو به چه کی خه باتی خویان هاتنه مهیدان و ههولیان دا زیاتر کار بکه نه سهر ههست و نهستی کۆمه لانی خه لکی کوردستان و وروژاندنی ههستیان به رانبهر به چه وسانه وه و خه بات کردن له دژیدا. له لایه کی دیکه شه وه ههولیان ده دا بۆ هه لته کاندنی بنه ما سیاسیه کۆنه کان له لایان و سپنه وه ی پاشما وه کی له میشکی جه ما وهر دا.

له و کاتانه دا که بارودۆخی گونجاو بۆ رووخاندن و هه لته کاندنی بنه مای سیاسی و کۆمه لایه تی ده ره خسی، رۆشنییری شۆرش دروست ده بن، که نه وانیش ده بنه ده ستیک بۆ نه وه لته کان و بوومه له رزه به که واقیع له ره گورپیشه وه ده گورۆ و به روانینیکی تازه وه دینه کۆری ژیان و تیی ده روان. که واته پتیرسته رۆشنییری شۆرش خاوه نی نه و روانینه تازه به بیت بۆ ژیان، نه و ژبانه تازه به ی شۆرش تازه که ده یه تیته دی. که شۆرشیک ده ست بن ده کا، رۆشنییری خۆشی ده خولقیننی تا نه و رۆشنییر و ده یته رانه بتوانن له پال شۆرشه به دی هاتوه که نو قلانه ی شۆرشی به دی نه هاتوش لی بدن، که ژبانیکی خۆشتر و شه نگتر و داد په روه رانه تر بۆ نه ده میزاد ده یته دی. ده یته ر و رۆشنییری پتیره و ته نیا له سهر شۆرشی به دیهاتو ناگیر سیته وه، نه وه نده ی هه ول ده دات نه رکی شۆرشگیرانه ی به رده وامی خۆی به جی به یتنی، بۆ هینانه دی نا واته بن سهرینه کانی مرۆف. به م شیوه به رۆشنییری شۆرش ده توانی هه موو باریکی دوا که وتوو تپیه رپتنی و کاتیکی تازه دروست بکات که کاتی (شۆرش) ه و ئیقاعی نه و کاته تازه به له به ره مه کانی دا به رجه سته ده کات.

رۆشنییری تازه ش له سهر دوو کۆله که قاچی خۆی قایم کرد که رۆشنییری (شۆرشگیرانه تی) و (ئیلتیزام) ه، بۆیه له و سهر ده مه دا تیکه لێ تر به و لی دانی دلی شۆرشی سیاسی و کۆمه لایه تی و پاپه رینه کانی گه لی کورد بوون. که ده لیم (ئیلتیزام) نه م وشه به نه وه ناگه یه نی، وه ک زۆر که س تیی گه یشتوون، به رگیک، پۆشاکیک بیت و بکرتیه به ر که له گه ل سروشتی ده ینان و خولقاندندا نه گونجی. رۆشنییری په سه ن ئیلتیزام به مه سه له یه ک نازانی وه ک نه وه ی که سیک بیت کۆمپاله یه ک به رانبهر خه لک له گه ل که سیک یان چه ند که سانیکی دی پر بکاته وه، به لکو رۆشنییری شۆرش له ناو شۆرشه که دا هه لویتستی کۆمه لایه تی خۆی قوول ده کاته وه و نه وه هه لویتسته هه ر به و قوولیه به له به رو بوو میدا ره نگ ده داته وه و ناوه ژوو ده بیته وه. نه و سا که مه سه له که نابیته خو به سته وه یه ک هه ر کاتی بیه وی لێ دوور که ویتته وه، به لکو ده بیته به شیک له خود و زاتی

خۆى. نابىتتە شتىك، لە دەرەۋەى ئەو خودە خۆى بىيىنى. ئەو جۆرە پۆشنىبىرەنەش كە (مەسلەلەى) نەتەۋەكەيان دەكەن بەخۆيان و خودى خۆيان، پۆشنىبىرى مولزەم نىن، چونكە ھەلۋىستى كۆمەلايەتى ئىلزام نىيە، لەبەر ھىچ نا لەبەرئەۋەى مروڧ خۆى لە خۆيدا «ھەلۋىستە». ھەر لەو تىگەيشتەۋە پۆشنىبىرى پەسەنى شۆپش دروست دەپن و ئەو ھەلۋىستى ئىلتىزامە بەقولى ئە بەرھەمەكانىدا پەنگ دەداتەۋە.

شىخ نوورى شىخ سالىح-يش ۋەك شاعىر و پۆشنىبىرى شۆپش لەو سەردەمەدا مەسلەلەى كورد بوۋەتە بەشىكى زىندوۋ لە خودى و تا دوا ھەناسەى ژيانى دەستبەردارى نەبوۋە و لىتى جىيا نەبوۋەتەۋە. ئەگەر لەلايەنى شۆپشگىپرايە تىشەۋە مەسلەلەكە بگرىن، كە دەلتىن پۆشنىبىرى شۆپشگىپ بەو مەبەست و واتايە نايلىتىن كە پۆشنىبەرەكە چوۋىتتە كۆپى خەباتى چەكدارانە و بەو ئەزمونەدا تىپەپىيى، بەلكو شۆپشگىپرايەتى شاعىر ئەۋەيە كە تۆۋى پەتكەردنەۋە و ياخىبونى لە گىيانى خۆيدا ھەلگرتىن، بۆ ئەۋەى خۆى لە كارتىكەردنە سەلبىيەكانى پابردوۋ سەرفراز بكات و لە تەعبىر و پوانىنى كۆن خۆى پاپىسكىتىن، تىپروانىنى تازە جىگەى كۆنەكە بگرتەۋە و لە ژيانە تازەكەدا پىتى خۆى بىيىنى و بە كەرسەى تازەۋە بەپىرىيەۋە بچىت.

شىخ نوورى سەردەپاي ئەۋەى شاعىرىكى خاۋەن بەھرىيە، شاعىرىكى پۆشنىبىر ھۆشيارىشە بەچەكى پۆشنىبىرى لەگەل ئەو گۆپان و پاپەپىنانە بوۋە، ئەگەرچى لە لاي زۆر كەس ئەو چەكە بەكارىگەر و پەندە نازمىيرى، بەلام چەكىتەكە لە ناۋەۋەپا مروڧ دروست دەكات، ئەنجامى ئەو جۆرە خەباتەش راستەوخۆ نىيە، وادىارە ئەنجامى ئەو خەباتەى شىخ نوورى بەراستەوخۆي كەمىكى دەستگىر بوۋىن، بۆيە دووجار بەگرتن و بەندىخانە باجى خۆى داۋە.

شىخ نوورى ھەستى بەگرنكى ھەلگرتىن چەكى ھۆشيارى كەردوۋە، بۆ ئەۋەى لە پال بەھرى داھىنانى خۆى زياتر ھەست بەپىيۋىستى كۆت شكاندىنى شىعەرى ئەو سەردەمە بكات، ھەستىشى كەردوۋە پىيۋىستى بەدەرباز بوۋنە لە ترسى دەرپىن و دوۋدلى و سانسۆر، ئىنجا كەۋتوۋەتە تەقەللا و كۆشش بۆ ئەۋەى لە دىيائى شىعەردا خۆى پزگار بكات، لە واقىيەتكە بەھەموۋ نوۋچدان و پاشكەۋتوۋىي و چەوسانەۋەيەكى، بەرەۋ واقىيەتكى پىشكەۋتوۋر كە ئىنسانىيەتى خۆى زياتر تىتا مسۆگەر بكات.

شىخ نوورى ۋەك شاعىرىكى پچەشكىن، نرخی (سەرىستى) زانىۋە و پۆشنىبىرىكى پىشەرەۋى ئەو شۆپشەيە، سەرىستى ئەو لە لاي شتىكى كەم نرخ و بىن بايەخ نىيە، بەلكو

هۆیه که بۆ ده‌رخستن و سه‌لماندن ئینسانیه‌تی خۆی، که له‌ په‌رژین و کۆته‌کانی زات
 ڕزگاری ده‌کات، چونکه‌ نا‌رازییه‌ له‌و واقیعه‌ی تێیدا ده‌ژیت، واقیع ده‌خاته‌ قه‌سه‌ی
 تاوانباری و په‌نا ده‌باته‌ به‌ر واقعی ئه‌و خه‌وانه‌ی جارێ به‌دی نه‌هاتوون و خه‌لکی بۆ هان
 ده‌دات به‌دی به‌یخن. ئه‌م راپه‌ڕینه‌ شیعرییه‌ی شیخ نووری له‌ شیعری کوردیدا به‌ریای کرد،
 هه‌لسانه‌وه‌ی میلله‌تی کورده‌ له‌ سه‌رده‌می‌کدا که‌ خه‌ریک بوو باره‌ سیاسیه‌یه‌که‌ی
 ده‌بوو‌ژایه‌وه‌، ته‌کانه‌ شیعرییه‌که‌ی شیخ نووری له‌گه‌ڵ چه‌سپاندنی بنه‌مای سیاسی و
 کۆمه‌لایه‌تی و فیکری تازه‌ی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ هاته‌ گۆڕی. وه‌ک چۆن چه‌زهره‌تی (نالی) ی بووه‌
 هۆیه‌کی ئیعلامی گه‌وره‌ی سه‌رده‌می بابانه‌کان و نوێنه‌رایه‌تی لایه‌نه‌ ڕۆشنبیرییه‌که‌ی کرد،
 شیخ نووری-ش ویستی به‌داهیتان و روانینی تازه‌وه‌ ئه‌و باره‌ تازه‌یه‌ رابگه‌یه‌نتی، بۆ
 ئه‌وه‌ی به‌هۆی داهیتان و تازه‌بوونه‌وه‌که‌ی (مه‌سه‌له‌) ی میلله‌ته‌که‌ی گه‌وره‌ بکات، چونکه‌
 له‌وه‌ گه‌یشتبوو که‌ میلله‌تێک ئه‌وه‌نده‌ بوونی هه‌یه‌ نه‌گه‌ر داهیتان و تازه‌بوونه‌وه‌ی هه‌بێ،
 بۆیه‌ هات و ئه‌و واقیعه‌ تازه‌یه‌ی به‌تێگه‌یشتنیکی قووله‌وه‌ چۆرانده‌ ناو ئه‌و ته‌قینه‌وه‌یه‌وه‌
 که‌ سه‌ره‌تای شیعری تازه‌ی لیوه‌ ده‌ست پێکرد، تێگه‌یشتن له‌و لایه‌نانه‌ی ده‌بنه‌ هۆی
 ته‌قینه‌وه‌ و گۆران به‌ریاکردن له‌ جیهانی ده‌ره‌وه‌دا، ده‌بێته‌ هۆی پێگه‌یاندن ته‌قینه‌وه‌کانی
 جیهانی ناوه‌وه‌ به‌م چه‌زه‌ وشه‌ له‌ ناو شیعردا ده‌بێته‌ (کرده‌وه‌) و (هه‌لوێست) بۆ گۆڕین و
 یارمه‌تی گۆرانیش ده‌دات.

لیتوێژه‌وه‌ ناتوانی به‌هیچ شتیه‌یه‌ک شیخ نووری له‌و سه‌رده‌مه‌ دا‌بهری که‌ تێیدا ژیاوه‌،
 چونکه‌ شایه‌تێکی راستگۆی رووداوه‌کانیه‌تی. وه‌نه‌بی شیخ نووری به‌ته‌نیا وه‌ک
 شایه‌تێک به‌سه‌ر رووداوه‌کان وه‌ستایی و به‌س، به‌لکو خه‌مخۆری گه‌له‌که‌ی بووه‌ و
 به‌هه‌موو هه‌ولێک ده‌یوست له‌ گۆڕینی واقیع به‌شدار بێت و به‌هۆشێکی کراوه‌ و زه‌بێکی
 تیزه‌وه‌ له‌گه‌ڵ رووداوه‌کان ده‌ژیا. که‌ ده‌لیم (شیخ نووری) شاعیریکی شۆرشیگێره‌،
 مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه‌ به‌ (وشه‌) باریکی باشت‌ر ده‌خولقتینی، له‌ هه‌موو شۆرشێکدا وشه‌ی
 «ڕۆشنبیری پێشوه‌» به‌رانبه‌ر به‌و خه‌باته‌ ده‌وه‌سته‌ی که‌ تیکۆشه‌ریک له‌ کۆری خه‌باتدا
 ده‌یدا به‌ده‌سته‌وه‌. شیخ نووری وه‌ک پاشکۆیه‌ک یان که‌سه‌تیک زه‌لیل و ته‌مه‌به‌ل دوا‌ی
 رووداوه‌کان و بارودۆخه‌که‌ نه‌که‌وتوه‌، به‌لکو زۆر هۆشیارانه‌ له‌گه‌ڵ رووداوه‌ سیاسیه‌کانی
 سه‌رده‌می خۆی خروشاوه‌و تێیدا قوول بووه‌ته‌وه‌ و شان به‌شانی ڕۆیشتوه‌، هه‌ولێکی بێ
 وچانیشی داوه‌ بۆ ئه‌وه‌ی ڕپه‌وه‌ی رووداوه‌کان بگۆڕی، به‌شاعر و که‌ره‌سه‌ تازه‌که‌یه‌وه‌
 ئه‌وه‌نده‌ی له‌ وزه‌ و تواناییدا هه‌بووه‌ هه‌ولێ داوه‌، به‌هۆی هه‌لسو‌و‌راندنی کاروباری

پوژنامهوه، کۆمهلتی وتاری نووسیوه که له گهڵ گهرموگۆری و خێرای پووداوه که بیت و راستهوخۆ بیروپرای خۆی له باره یانهوه دهبرپوه، ئهمهش ههولێکی دلسۆزانهی شاعیرێکه که به تهواوی له سهردهمی خۆیدا له دهوری خۆی گهیشتهی بۆ دهرخستنی پووداوهکان و پوونکردنهویان و نهبوونیان بهژێرهوه، که ئهو پووداوانهش بهشیکی گرنگ و زیندوون له میژووی تازهماندا. له ناو سهرجهمی ئهو پووداوانهشدا که لهو سهردهمهدا پرویان داوه زانیویهتی کامهیان بۆ شیعر مالتی و دهسته مۆدهکات، بهتیگه یهشتیتکی قوول و لێکدانهویهکی ههمله لایهن ساتوسه وای له گهڵ پووداوهکان کردووه و له پاگه یاندنی سهرپێیی خۆی به دوور گرتووه که شیوهی ههولێکی پوژنامهیی وهرنه گری و هه ندی لایه نی هونه ریی له کیس نه دات.

که خۆنی پاپه رین زیاتر له لهشی میلله تدا کهوته جموجوول، هه ندهی پهنه چوو خۆنی پاپه رین و بزووتن له لهشی شیعرێ کوردیشدا گه راو کهوته جووله و تهکان، دلی شیعرێ کوردی له جارانی خێراتر کهوته لێدان و له سهر دهستی (شیخ نووری) زیاتر له پێشان گوتمان له تره ی لێدانی دلی بوو، دوا ی ئه وهی ئهو دله ماوه یهک بوو به سستی لێی ده داو له سهر یهک شیوه و رێباز دهقی گرتبوو. ئهو له شه سپ و ته زبوه له سهر دهستی (شیخ نووری) که وته وه جووله، چونکی شیخ نووری به تیۆر و پراکتیک بۆی چوه مه دیدان و جاری بو دا، ئه وهشی به گوێدا چرایان دین که شیعرێ کوردی پێویستی به جوولاندن و شله قاننده، تا بتوانی له گهڵ ههنگاوهکانی سهردهم و گوێزانهکانیدا ههنگاو ههلبگری. ئهم بارو دۆخه تازه یی له سهرهتای ئهو سه دهیه دا دروست بوو یهکیکه له هۆیه سهرهکییهکانی تهقاندنهوی بههره ی شاعیرایهتی (شیخ نووری) و بهیه کهم شیعرێ تازه، پاپه رینی شیعرێ خۆی پاگه یاند، چونکه زانی ئهم پاگه یاندنه پر به پێستی واقع و سهردهمهکیه و کۆمهلتی پێداویستی میژوویی و نه ته وهیی و شارستانی پره پێشی کردووه، گوێی به وه نه دا ئهو بزووتنه وهیه پالپشتی ده کری یان نه... بی سی و دوو لیکردن و دوو دلی رێمه رایه تی کرد و ساختمانی تازه ی شیعرێ کوردی هه لچنی، له دوا ییشدا به کۆمهلتی وتاری په خه بی هه ولی دا بیروپرای خۆی بچه سپێتی. له وه دا بۆمان نا شکر ده بیت که شیخ نووری له ناو گهرمه ی پاپه رینهکانی ئهو سهردهمه و له با وهشی بزووتنه وه ی پزگاریخووانه ی میلله تی کوردا دا چاوی هه لێناوه و چه پ و راستی خۆی ناسیوه، که ده ستیشی دایه تازه کردنه وی شیعرێ کوردی، ته وژمی بیرێ نه ته وایه تی زیاتر چاوی کردبووه وه.

له سهرهتای ئهم سه دهیه دا بزووتنه وه ی نه ته وایه تی له نێو گرووبی پۆشنبیرانی کوردا له

بره‌ودا بوو، نهم بزووتنه‌وه‌یه شان به‌شانی هه‌ستی نه‌ته‌وایه‌تی نه‌و گه‌لانه‌ی که تورک نه‌بوون ده‌ستی کرد به‌نه‌شونوما، به‌تاییه‌تیش دوا‌ی راگه‌یاندنی (مه‌شروتیه‌ت) له‌ سالی (۱۹۰۸) پ‌ریشکی به‌تینی شۆرش‌ی گه‌وره‌ی ف‌هره‌نسا (۱۷۸۹) و بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی بی‌رو‌رای پ‌ریشنگ‌داری ب‌رایه‌تی، نازادی، یه‌کی‌تی، یه‌کسانی، ناگ‌ری له‌ ته‌خت و تارا‌جی ر‌یزی ده‌وله‌تی عوسمان‌لی به‌ردا، چاو و می‌شکی رۆش‌نبیران و گه‌لانی ژێ‌رده‌ستی عوسمان‌لی رووناک کرده‌وه و به‌ناگ‌ای هینان، بۆیه‌ گه‌لانی عوسمان‌لی بۆ‌خه‌با‌ت‌کردن هاته‌نه‌ کۆ‌ری تی‌کۆشان و رووبه‌رووبو‌نه‌وه‌ی پیا‌وه نه‌خۆشه‌که، که سه‌ری له‌ گو‌ی قه‌بر ده‌له‌رزی، بۆ یه‌که‌م جار د‌ژی سو‌لتان و دامو‌ده‌زگایه‌کانی شۆرش‌ی (مه‌شروتیه‌ت) له‌ سالی (۱۹۰۸) دا به‌رپا بوو. به‌م شۆرشه‌ سو‌لتان عه‌بدو‌لحه‌مید به‌نا‌چاری مل بۆ‌ه‌یزی گه‌لانی عوسمان‌ی و دا‌خوا‌زییه‌ ره‌وا‌کانیان شۆ‌ر ده‌کات. کۆمه‌لی (ئیت‌یحاد و ته‌ره‌قی) سه‌رکرده‌ی نهم پ‌اپه‌رینه بوو. گه‌لانی ژێ‌رده‌سته‌ی ده‌وله‌تی عوسمان‌لی هیوا و ئوم‌ید‌ی‌کی گه‌وره و به‌ه‌یزیان به‌م پ‌اپه‌رینه هه‌بوو، به‌لام به‌دا‌خ‌وه‌ نا‌واتی نه‌و گه‌لانه‌ هر له‌ یه‌که‌م رۆژه‌وه نه‌هاته‌ دی، له‌م هه‌لو‌تیه‌ته‌دا گه‌لانی ژێ‌رده‌سته‌ هه‌ریه‌که‌یان له‌ کلا‌ورۆژنه‌ی به‌رژه‌وه‌ندی نه‌ته‌وه‌یی خۆیه‌وه له‌ پیت‌نای پاراستنی خۆیان و ولات و چاره‌نووسیان پ‌ت‌بازی خۆی گ‌رت‌به‌ر. نهم خه‌بات‌ کرده‌ به‌هۆی هاتنی جه‌ماعه‌تی (ئیت‌یحادییه‌کان) به‌یه‌ک‌جاری شیرازه‌ی یه‌کی‌تی گه‌لانی ژێ‌رده‌سته‌ی ده‌وله‌تی عوسمان‌لی پ‌سان و بارو‌د‌خ‌ی‌کی تاز‌هی هینایه‌ کایه‌وه. جی‌گ‌ای خۆیه‌تی لێ‌ره‌دا ب‌ل‌ت‌ین پ‌اپه‌رینی (مه‌شروتیه‌ت) به‌روو‌دا‌وی‌کی گرنگ و ورپا‌بو‌نه‌وه‌یه‌کی رۆش‌نبیرانه بۆ‌گه‌لانی ژێ‌رده‌سته‌ی ده‌وله‌تی عوسمان‌لی ده‌ژم‌یر‌ی.

(مه‌شروتیه‌ت) گۆ‌رائی‌کی به‌ره‌تی گه‌وره بوو، بی‌ری رووناک‌بیرانی پ‌ا‌چ‌له‌کاند و نه‌ته‌وه ژێ‌رده‌سته‌کانی ژێ‌رده‌سه‌لاتی ده‌وله‌تی عوسمان‌لی به‌ناگ‌ا هینانه‌وه، له‌ کات‌ی‌که‌دا نه‌و ده‌سه‌لاته‌ تی‌ک‌رای گه‌لانی ژێ‌رده‌سته‌ی خۆی، نه‌ته‌وه‌ی تورک ده‌ی‌چه‌وساند‌نه‌وه، بۆیه‌ له‌و قۆ‌ناغه‌ می‌ژوو‌ییبه‌دا خه‌باتی نه‌ته‌وایه‌تی س‌ی و لا‌واز بوو، لێ‌ره‌دا ده‌توان‌ین سه‌ره‌ت‌ای پ‌اپه‌رین و بی‌رکرانه‌وه و هه‌ست به‌کی‌شه‌ی نه‌ته‌وایه‌تی کردن له‌ سالی (۱۹۰۸) هه‌و ده‌ست پ‌ی‌ده‌کا. به‌ به‌رپا‌کردنی (مه‌شروتیه‌ت) به‌جاری د‌ل و ده‌روونی رووناک‌بیرانی کورد هه‌ژا، بی‌ر و می‌شکی پ‌ا‌چ‌له‌کاندن و ر‌اپ‌ی‌ج‌ی کۆ‌ری خه‌باتی نه‌ته‌وایه‌تی ها‌و‌چه‌رخ‌ی کردن و که‌وته‌نه نه‌وه‌ی هه‌ست و هه‌ل‌چوونی نه‌ته‌وایه‌تی خۆیان به‌توندی و به‌ه‌یزی ده‌ری‌خه‌ن^(۱).

(۱) بۆ‌مه‌سه‌له‌ی مه‌شروتیه‌ت سه‌یری گو‌فاری رۆش‌نبیری نو‌ی ژماره (۹۹) ی نه‌یلوولی سالی ۱۹۸۳ کراوه.

که له و کاته دا گهلی کورد به کۆمه لێ رووداوی گرنگدا ټیټه پری، نۆڤه رهی نهو جوولانه وانه جوولانه وهی (شیخ عوبه یدوللای نه هری) و (شیخ عبده ولسه لام بارزانی) بوو، تا هاتنی (شیخ مهحمودی حه فید). (شیخ مهحمود) یش پیاویتیکی نیشتیمانپهروه ری نازا بوو، هه ر له زووه وه حه زی به سه ریه خۆیی ده کرد. تورکه کان له کاتی جهنگی جیهانی یه که مدا به تاوانی ناپاکی، به یاری له سیداره دانیان دا، نه گه ر له پر فه رمانی گو ټیزانه وهی سوپاسالاری نهو کاته (سه لاهه ددین جولاغ) ده رنه چوبایه، که سوپاسالاری تورکی به ناویانگ (عه لی ئیحسان پاشا) جیگای گرته وه، نه وه به یاری له سیداره دانه که ی (شیخ مهحمود) ی نه مریان جیټه جی ده کرد.

ئینگلیزه کان له گه ل هاتنیان بۆ عیراق، له کو تایی سالی (۱۹۱۸) دا که هاتنه کوردستان یه که سه ر (شیخ مهحمود) یان کرده هوکمداری کوردستان، له به رئه وهی شیخی نه مر له ناو رۆله کانی نه ته وه که ی خاوه نی پله و پایه یه کی به رز بوو. پێش نه وهی روو له هیچ که سیک بنین له عیراق، روویان له و ناو ئه ویان به لایق زانی نهو پایه و شو ټنه ی بده نی، رهنگی له سه ره تا وه ویستبیتیان خو ټان له مه ترسی (شیخ مهحمود) به یاریزن تا شو ټن پیتی خو ټان قایم ده که ن. وه نه بی شیخی نه مر نهو پایه به رچاوی گرته ی و ئیدی که و ټبته موسا وه مه کردن له گه لیان، چونکه وهک میژوو بۆمانی ده گێرته وه شیخی نه مر خو ټته لقو رتانی راو ټه کاری ئینگلیزی بۆ به رته و به ردنی کاروباری کارگێرته وه که ی نه وه نه ده پی ناخو ش بوو، هه ر زو له گه لی نه گو نجا و رایه کانی له گه لی جریات نه بوو، بۆیه به سه ر ئینگلیزه دا یاخی بوو و فه رمانی دا هه موو ته فسه ره ئینگلیزه کان به گرن، که له ناوچه ی ده سه لاتداریتی نه ودا ده ټیان، هه ر نهو کاته ش سه رکردایه تی له شکره که ی خو ی کرد و به رگری له سنووری ده سه لاتداریتییه که ی کرد و که و ته جهنگ له گه ل هیزه کانی ئینگلیز که به ره به ره ده هاتنه پێشه وه بۆ داگیرکردنی نهو ناوچانه ی له ژێر ده سه لاتی شیخی نه مر دا بوون. له (۱۹-۵-۱۹۱۹)، (شیخ مهحمود) به برینداری له لایه ن ئینگلیزه کانه وه به دیل گیرا، نه وه بوو دادگایه کی سه ربازی ئینگلیزه کان به یاری کوشتنیان بۆ ده رکرد، به لام له دواییدا نهو به یاره یان کرد به به ندکردنی تاسه ر و بۆ دوورگی (هنگام) دوورخرا یه وه که یه کیکه له دوورگه دووره کانی (هیند) تا کو کاتی به ندیتییه که ی تیدا به سه ر به ات. ئینگلیزه کان دوی نه وهی نهو به یاره یان بۆ ده رکرد تامی حه سانه ویان نه چه شت، هه ر نهو کاته راپه رین له هه موو ناوچه کانی کوردستان به ریا بوو، تا ناچار بوون له ئه یلولوی سالی (۱۹۲۲) دا بیگه رته وه، له و کاته دا که سالتیک بوو ده و له تی عیراقیان دروست کردبوو،

به‌وپه‌ری پرتزه‌وه کردیان به‌حوکمداری کوردستان، ئەم جارەش وەک جاری پێشوو گه‌ڕایه‌وه سەر به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ی ئینگلیز و پاش ماوه‌یه‌کی که‌م ده‌ستی کرده‌وه به‌ده‌رکردنی ئینگلیز و به‌سه‌ریاندا یاخی بوو، به‌خۆی و به‌له‌شکره‌که‌ی دایه‌وه شاخه‌کان که ژماره‌یه‌کی زۆر له ئەفسه‌ره نیشتمانپه‌روه‌ره‌کانی کورد به‌پرتیه‌یان ده‌برد، دوا‌ی ئەوه‌ی له‌له‌شکری عوسمانی ده‌ستیان له‌کار کیشایه‌وه و چوونه پال هیزه‌کانی شیخ مه‌حمود، بۆ به‌رگریکردن له‌خاکی کوردستان، پاش ئەوه‌ی ئینگلیزه‌کان شاری سلیمانیه‌یان بۆردومان کرد و ده‌یان که‌سی بێ تاوانیان له‌دانیشتوانی شاره‌که‌ کوشت و بریندار کرد، شیخ مه‌حمود به‌م جو‌ره‌ تاکو سالی (١٩٢٧) مایه‌وه له‌گه‌ڵ هیزه‌کانی ئینگلیز جه‌نگا، دوا‌ی ته‌واو بوونی ئەو راپرسینه‌ی ده‌رباره‌ی ولایه‌تی (مووسل) کرا، که له‌لایه‌ن (کۆمه‌ڵه‌ی نه‌ته‌وه‌کان - عصبة الامم) هه‌وه نه‌فج‌ام دراو پریاریان دا له‌ چوارچێوه‌ی ده‌وله‌تی عیراق به‌پیل‌رتنه‌وه. ئەوه بوو نه‌ویش چه‌کی داناو له‌ سه‌رکه‌وتنی بزووتنه‌وه ئیستیعلا‌لییه‌که‌ی بێ هیوا بوو، ئینجا رووی کرده هه‌ندێ له‌ گونده‌کانی سه‌ر سنووری ئێران و له‌وێ دانیشت، به‌پیتی ئەو پیکه‌وتنه‌نامه‌یه‌ی له‌گه‌ڵ حکومه‌تی عیراقی و ئینگلیز به‌ستی.

له سالی (١٩٣٠) جارتیکی دیکه (شیخ مه‌حمود) به‌هۆی پرو‌داوه‌کانی شه‌شی ئه‌یلوول، شه‌ری راگه‌یان‌د. ئەم جاره‌یان بزووتنه‌وه‌که‌ی تا سالی (١٩٣٢) درێژه‌ی کیشا و خۆی دا به‌ده‌ست هیزه‌کانی حکومه‌ت و په‌وانه‌ی باشووری عیراقیان کرد، چه‌ند سالتیک به‌ده‌سته‌به‌سه‌ری له‌ باشوور و ناوه‌راستی عیراق مایه‌وه و به‌م جو‌ره ده‌وری تیکۆشه‌رانه‌ی خۆی دی له‌ پێناوی سه‌ربه‌خۆیی نه‌ته‌وه‌که‌ی و مافه‌ په‌واکانی^(٢).

(شیخ نووری) وەک شاعیریکی هۆشیار که‌ بیری نوێی له‌گه‌ڵ خۆی هه‌لگرته‌بوو، دژی داگیرکه‌ران و سیاسه‌تی ئینگلیز وه‌ستا. له‌و سه‌رده‌مه‌دا بزافی پرزگاری کورد دوو ده‌سته بوون، ده‌سته‌یه‌کیان که‌ سه‌ر به‌ (جه‌معیه‌تی کوردستان) بوون به‌ پێه‌رایه‌تی (مسته‌فا پاشای یاموڵکی) داوا‌ی کۆمه‌ڵتی مافی نه‌ته‌وايه‌تییان ده‌کرد. هه‌رچی (شیخ مه‌حمود) یش بوو وەک له‌مه‌وپێش باس‌مان کرد هه‌لگری ئالای سه‌ربه‌خۆیی بوو بۆ کوردستان. شیخ نووری یه‌کیک بوو له‌و شاعیره‌ موونه‌وه‌رانه‌ی که‌ چووه پال پێباز و داوايه‌که‌ی (شیخ مه‌حمود) ی نه‌مر و پالپه‌شتی له‌ بیرو‌پایه‌ سیاسیه‌یه‌کانی ده‌کرد، بۆیه

(٢) پ‌وانه نامیلکه‌ی: الح‌رکه القومیة الكردیة - نقد وتحلیل کتاب، بقلم علي کمال، طبع عام

١٩٧٣ ل ٦-٧-٨-٩ بۆ ئەم بیرخه‌سته‌وه میژووبیه سوودی لێ وەرگیراوه.

ئەو ژيانە سياسىيەى (شىخ مەحمود) دروستى کرد، کارتیکردنیکى زۆرى بەسەر (شىخ نوورى) يەو ھەبوو. لەلايەنى کۆمەلايەتیشەو ھەولتى دا شۆرش بەسەر بنەماى کۆندا بەرپا بکا بۆ دروستکردنى بنەماى تازە تا ئەو بنەما تازانە لەگەڵ پىداوېستىيەکانى کۆمەلگای تازەدا بگۆنچين، چونکە دەيزانى ئەو خەباتە کۆمەلايەتییەش بەشیکى گرنگە لە خەباتى ھونەر و شيعر و گۆرپىنى بارى کۆمەلايەتى وا لە خوینەر دەکات بەرەو ھێنانە دى ئامانجى گەورەتر خەبات بکەن، بۆيە زۆرجار وا پى دەکەوئ شۆرشى نەدەب و تازەکردنەو پېش شۆرشى کۆمەلايەتى دەکەوئ تا بتوانئ رابەراییەتى ھۆشيارى زۆریەى خەلک بکات، ئینجا شۆرشى سياسى و کۆمەلايەتى سەر ھەلەدەدەن بۆ پىنمايیکردنى ئەو ھۆشيارىيە سەرەستە و ھێنانە دى داوايەکانيان. شىخ نوورى وەک پۆشنپىرىک بارى دواکەوتوى کۆمەلئ ئەوساى رەت کردەو و کەوتە خەبات کردن بۆ ژيانتيكى باشتر، شۆرشە ئەدەبىيەکەشى لەگەڵ سەرەتای شۆرشە سياسى و کۆمەلايەتییەکە سەرى ھەلدا. لەلايەنى پۆشنپىرىشەو، پۆشنپىرى باوى سەردەمەکەى خۆى رەت کردەو و ھەولتى تپەپاندنى دا بۆ ئەوێ جۆرە پۆشنپىرىکى دى جیگای بگرتەو کە لەگەڵ ئامانجەکانى ژيانى تازە بسازئ.

گومان لەو ناکەم کە گۆرپىن و نوێکردنەوێ شيعرى کوردی لەسەر دەستى شىخ نوورى تەنیا گۆرپىنى شىو ھەبوو، واتە تەنیا کیش و سەروا نەبوو، يان ھێنانى عىبارەتى تازە نەبوو، بەقەدەر ئەوێ گۆرپىنى چەمکى شيعر بوو، واتە شيعرى زياتر لە ژيان نزیک خستەو و فرپى داىە ناو باوھشى ژيان و لەوتوھ لە گۆشەنيگايەکى تازەو سەتوسەواى لەگەڵدا کرد. ئەگەر کەسێک بىھوئ بەشيوھەکى مەوزووعيانەو سەپى شيعرەکانى شىخ نوورى بکات، ئەو دنیام ئەو کەسە ناتوانئ ھىچ شيعرىک لە ناو شيعرەکانى شىخ نوورى دەرئھيئ، چونکە ئەو وینە پراستگۆيانەيە کە بۆ سەردەمەکەى خۆى کیشاوە، تەواو دەشيوئ. شىخ نوورى لە شيعرەکانیدا تەعبىر لە وێژدانى زىندوى مىللەتەکەى دەکات و زۆریەى پروداوھەکانى مىللەتەکەى بەپراستگۆيىيەو گوشيوەتە ناو شيعرەکانى خۆى. وەک شاعىرىکى نىشتمانپەرەو شەشانی بزووتنەوێ نىشتمانى دەنگى پەتکردنەو و ياخيىون بوو، لە دژى داگىرکەران و نوکەران و چلکاو خۆرەکانى ئىنگلىز، بەشيعر و بەخەباتى پۆژانە پروبەپرويان وەستاو. ئەو تىکۆشان و خەباتەى خۆشى داىە پال شىخى نەمر، کە ئەمەزۆکە کەم کەس ھەيە گومان لە جگەرسۆزى ئەو پياوھە بکات بۆ کورد و کەس نىيە - بەرچاو تارىکەکان نەبئ - گومان لە نىشتمانپەرەوئى و

دلسۆزیه‌که‌ی بکات. شیخ نووری-یش شان به‌شانی هه‌موو سه‌رکه‌وتن و نووچدانیکی په‌یتا په‌یتا شیعره نه‌ته‌وه‌یییه‌کانی خۆی بلا‌وده‌کرده‌وه و له‌گه‌ل هه‌موو پرو‌داویکی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ دلی داچله‌کیوه و به‌شیعر ئه‌و هه‌سته‌ی خۆی ده‌رپروه. هه‌ر به‌وه‌نده نه‌وه‌ستاوه که له‌گه‌ل بزوتنه‌وه‌ی زرگاریخوازانه‌ی نه‌ته‌وه‌که‌ی بی‌ت، به‌لکو وه‌ک خه‌مخۆرتیک زوو هه‌ستی به‌گرنگی چه‌کی رۆشنییری کرد و به‌بیروباوه‌ری تازه‌و پێشکه‌وتووانه له‌گه‌ل هۆشی نه‌وه‌ی تازه هه‌لچووێ ئه‌و سه‌رده‌مه‌ ده‌دواو گۆشی ده‌کردن وه‌ک له‌ شیعرێ (ئه‌ی شه‌باب) و (عه‌سکه‌ر) دا زیاتر ئه‌مه‌ دیاره.

شیعره‌کانی شیخ نووری نا‌ینه‌یه‌کی بالا‌نوما‌ی سه‌رده‌مێکی ناسکی میلیله‌تی کوردن، بۆیه وه‌ک شاعیریکی سه‌ر به‌میلیله‌ت به‌وردی زۆریه‌ی پرو‌داوه‌ سیاسی و کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی نووسیه‌ته‌وه و له‌ شیعره‌کانیدا ر‌ه‌نگ ده‌ده‌نه‌وه. ئه‌و شیعرانه ر‌ه‌نگدانه‌وه و عه‌کس کردنه‌وه‌ی هه‌موو ئه‌و ر‌وا‌له‌ت و دیاره‌ تازانه‌یه که ئه‌و ق‌ونا‌غه تازیه‌ی هه‌تایه‌ پێش‌ه‌وه. ئه‌م حاله‌ته تازیه‌ش بۆ کات و سه‌رده‌می خۆی بزوتنه‌وه‌یه‌کی شۆرش‌گه‌یترانه بوو، ئه‌گه‌ر هه‌ندێ ک‌لیشه‌ی شۆرش‌گه‌یترایه‌تی ئه‌م‌رۆکه‌ی به‌سه‌ردا نه‌سه‌پین. شیخ نووری ئه‌م باره تازیه‌ی به‌شیعرێ تازه - که ئه‌و‌یش کرده‌وه‌یه‌کی شۆرش‌گه‌یترانه‌یه - به‌رجه‌سته کرد و شان به‌شانی بزوتنه‌وه‌که‌ش ده‌ر‌ویشت. ده‌توانین (شیخ نووری) به‌یه‌کیک له‌وانه‌ دا‌بن‌یین که له‌ کوردستاندا ت‌و‌وی (بیری نوێ)یان پرو‌اند‌وه، وه‌ک که‌سیکی خاوه‌ن په‌یام به‌شیعر و به‌وتار و به‌کرده‌وه‌ی ر‌ۆژانه‌ی خۆی، ده‌ب‌ویست به‌شدار بی‌ت له‌ دروست‌کردنی باری ژیان و گ‌وزه‌رانیکی خ‌ۆش‌تر و ب‌ێ چه‌وسانه‌وه و ده‌ست به‌سه‌ری. له‌به‌رئ‌ه‌وه‌ش بوو به‌د‌وا‌ی چه‌م‌کیکی تازه ده‌گه‌را بۆ ئه‌ده‌ب، تا توانی له‌ ئه‌نجامدا، ئه‌و چه‌م‌که ده‌ست‌گه‌یر بکات و له‌ می‌ژ‌و‌وی ئه‌ده‌بیاتدا ئه‌و سه‌ره‌تایه به‌شانه‌زییه‌وه ج‌ی‌گه‌ی خ‌ۆی له‌ لاپه‌ره‌کانیدا بکاته‌وه. له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا که باره‌ سیاسییه‌که و ئه‌نجامه‌کانی پ‌ی‌وه‌ندی ر‌استه‌وخ‌ۆیان به‌ژ‌یا‌نی گه‌له‌وه هه‌بوو، که‌چی شیخ نووری چه‌کی شیعر و ر‌ۆشنییری ف‌ه‌رام‌ۆش نه‌کرد، که چه‌کیکی نار‌استه‌خ‌ۆیه له‌ کاری گ‌ۆ‌ر‌اندا.

شیخ نووری شاعیریکی میلیلی نه‌بوو، له‌و سه‌رده‌مه‌دا شیعرێ ر‌ۆژانه و سه‌ره‌یتییه‌ی نووسیبی، تا له‌گه‌ل چ‌ی‌ژی گ‌شتی ب‌رو‌ات، به‌ل‌کو وه‌ک شاعیریکی ه‌ونه‌رمه‌ند و شاره‌زا به‌س‌غه‌ته‌که‌ی، ده‌ستی دا‌یه نووسینی شیعرێ سیاسی و باب‌ه‌تی کۆمه‌لایه‌تی. هه‌رچه‌نده شاعیریکی خاوه‌ن توانایی و ده‌سه‌لات بووه، به‌لام له‌و کاته‌دا هه‌ر ئه‌و ج‌ۆ‌ره شیعرانه‌ی په‌سند کرد‌وه، تا مردنی ئه‌و خه‌ته‌شی به‌رنه‌داوه. بۆ ئه‌م‌ونه له‌ (١٩٤١) شیعرێکی

نوووسیوه به ناوی (پهچه) و تینیدا باری دواکه و تووی ئافره تی کورد نیشان ددها و لایه نگیری دهکات بۆ سه ره ست بوونی و هانی ده دات بۆ (پهچه) فریدان و به شدار بوون له گۆرانه کانی کۆمه ل و خه باتکردن به سه ر باری دواکه و تینیدا، ئهم داوایش نه گهرچی له بانگ راهیشتنه که ی (قاسم ئهمین و عائیشه ته یموور) ی میسر و (ره سافی و زه هاوی) عیراق دوور نه بووه، به لام دیسان به لگه ی موونه وه ریتی و هه لگرتنی په یامییک ده گه یه نی. هه ر له بیسته کاندایه دوو شیعر (جووتیار) ی به سه ر کردووه ته وه و هانیان ده دات بۆ ئه وه ی به رو بوومی کشتوکالی و ئاژه لداری زیاد بکه ن و روو بکه نه ئه و لایه نه گرنگه ی ژیا نی میلیله ته که مان که خۆی میلیله تیکی کشتوکالییه و ئابووری کوردستانی پتیه به نده. ئه وه ش ئه وه مان بۆ روون ده کاته وه که شیخ نووری ناوه رۆکی شیعره کانی تازه کردووه ته وه و مهستی کردوون به ناوه رۆکی کۆمه لایه تی هاوچه رخ و به شیعره نیشتمانی و سیاسی له سه ر دیاره تازه کانی ژیا نی کورد وه ستاوه که له سه ره تای ئهم سه ده یه وه رووی کرده گۆران، بۆ ئه وه ی زیاتر سه رنجی خوینده ر بۆ لای ئه و دیار دانه رابکیشی و تینیدا قوول بینه وه.

له ئه زمونی شاعیرایه تی شیخ نووری - دا زیاتر (واقیعه ت) به سه ریدا زاله و نه گه ر له سه ره تاوه به رۆمانتیکیش دهستی پێ کردبێ، ئه وه ئه وه نده له باوه شی رۆمانتیکیدا ئۆقره ی نه گرت و زیاتر هه نگاوه کانی به ره و پیا لیزم ناوه، پۆژ له دوا ی رۆژیش زیاتر په ره ی به و ریتبازه ی ددها و تا مر دیش هه ر ئه و ریتبازه ی به رنه دا. گرنگترین شت له شیعره ی شیخ نووری لایه نی (پاستگۆبی) یه له ده رخستن و به ره و پیره وه چوونی رووداوه کانی سه ره ده مه که ی که ئه و پاستگۆبییه گه رموگۆری زیاتری داوه به شیعره کانی، رووداوه کانی و هه ک (ئه زمون و تاقیمان) له ناوه وه خۆیان دا رشتووه و بوونه ته به شییک لیتی، بۆیه ساتوسه وا کردن له گه ل رووداوه کان کاری نه کردووه ته سه ر پووچه کردنی به ره مه کانی و له ده ستدانی هه ندێ لایه نی هونه ری له شیعره کان و ته نیا را که یان دنی رووداوه که ی نه گرتووه ته ئه ستۆی، به لکو له قالیکی هونه ری و جوانیدا مشتومالی کردوون و له گۆشه نیگایه کی نوپه ئه دای کردوون، وه ک و تمان به رو بوومی شیعره ی و نووسینه کانی شیخ نووری که ده خوینینه وه به ئاشکرا هه ست به ته وژمی (بیری نوێ) له سه ر رووی شیعره کانی و له ناو په رو پیا هه کانییدا ده که ی ن، ئهم کارتی کردنه ش په وته نی و سه ر پیتی نه بووه، به لکو کارتی کردنیکی قوول بووه که قهواره و کیانی گۆپیوه و هه لی ته کاندووه، ئه ویش به شیعر خۆی له قه ره ی ئه و مه سه لانه داوه که خۆی به وای ته وای پیا نیان هه بووه و به چه کی شیعر له گه ل به ره ی دژ به میلیله ته که ی که وتووه ته زۆران گرتن.

شیخ نووری دژی داگیرکهران و چهوسانه‌وهی میلله‌ته‌که‌ی خه‌باتی ده‌کرد، به‌قه‌د تۆزقالتی له‌ کیشه‌کانی نه‌ته‌وه‌که‌ی دانه‌پراوه و نه‌و بیروباوه‌په‌ی به‌هیچ شتی‌ک نه‌گۆپوه‌ته‌وه و نه‌و هه‌سته نه‌ته‌وایه‌تییه‌ی تیکه‌ل به‌بیرتیکی پیتشکه‌وتنخوازانه‌ کردووه. بیتجگه له‌وه‌ش به‌کاره شیعریه‌کانی چوه‌ته‌ پیزی شاعیره پیتشکه‌وتنخوازانه‌کان، چونکه هه‌موو پچه‌شکین و داهینه‌ریک پیتشکه‌وتنخواز و شوپشگیرن. به‌نه‌په‌تی کۆنه‌پهرستی و پیتشکه‌وتنخوازی له‌ نه‌ده‌بدا هه‌ر له‌ روانگه‌ی داهیتان و بینینی ژبان به‌چاویتی تازه‌وه سه‌یر ده‌کرت. شیخ نووری خۆی به‌ورد و درشتی کیشه و مه‌سه‌له‌کانی میلله‌ته‌که‌یه‌وه به‌سته‌وه‌ته‌وه، له‌گه‌ل هه‌موو که‌وتن و نووچدان و خه‌میکی بووه و تا مردن نه‌و ریتگایه‌ی به‌رنه‌داوه که له‌سه‌ری رۆشستوه، له‌سه‌ر چهند بیروپا و سه‌نگه‌ریکی جیاواز جیاواز جی گۆرکی نه‌کردووه و خۆی نه‌دیوه، نه‌مه‌ش حه‌قیقه‌تیکه له‌ شیعره‌کانیدا به‌روونی به‌دی ده‌کرت. له‌به‌رنه‌وه‌ی شیخ نووری خاوه‌نی باگراوه‌ندیکی رۆشنبیری گه‌وره‌یه‌وه زه‌مینه‌یه‌کی پته‌وی هه‌یه، که نه‌مه‌ش هیتیکی وای داوه‌تی، بتوانی به‌ته‌واوی جی پیتی خۆی له‌سه‌ر نه‌و زه‌مینه‌یه‌ی قایم بکات و وه‌ک پوه‌شی لی نه‌ییت (با) به‌ملا و به‌ولادا بیبا و به‌یه‌تینی.

ژیانی شیخ نووری کتومت ره‌نگدانه‌وه‌ی نه‌و ژبانه‌ی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تییه‌ تازه‌یه‌ که راپه‌رینه‌کانی شیخ مه‌حمود و پروداوه‌کانی کوتایی سه‌ده‌ی نۆزده‌هه‌م و سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی بیستم هینایانه پیتشه‌وه. نه‌گه‌ر به‌وردی سه‌رفجی میژووی شیعره‌کانی (شیخ نووری) به‌دین، به‌تاییه‌تی نه‌و شیعرانه‌ی له‌و سالانه‌دا نووسیونی که رواله‌ته‌کانی ژبانی تیدا جوولاه، بیتگومان ده‌گه‌ینه نه‌و قه‌ناعه‌ته که لوتکه‌ی ده‌سه‌لاتی شاعیرانه‌ی شیخ نووری و ته‌قینه‌وه‌ی به‌هره‌که‌ی و پژانی زمانه شیعریه‌ تازه‌که‌ی بو نه‌و سالانه ده‌گه‌ریته‌وه، که هۆیه‌کی یاریده‌ده‌ر و مه‌وزووعی بوو له‌ پال هۆیه‌ زاتییه‌کان که له‌ که‌سی شیخ نووری-دا کۆبووبونه‌وه، خوشی یه‌کیک بوو له‌وانه‌ی ده‌وریتی گورج و گۆلانه‌ی له‌ جۆشدانیدا گپراوه و وه‌ک رۆشنبیریکی هۆشیاری سه‌رده‌می خۆی هه‌ستی به‌نه‌رکی سه‌رشانی خۆی کردووه.

مه‌سه‌له‌ی به‌سته‌وه‌ی راپه‌رینه شیعریه‌که‌ی شیخ نووری به‌جموجوولتی سیاسی نه‌و سه‌رده‌مه‌ کارتیکی زۆر پتیه‌سته، چونکه زمانی شیعی نه‌و، زمانی نه‌و باره تازه‌یه بوو که زۆرانبازی و ململانی نه‌و هیتانه‌ دروستیان کرد که روو به‌رووی کورد بووبونه‌وه. واته شیخ نووری به‌ زمانی نه‌و پروداوانه‌وه نووسیویه‌تی که ویستی گۆران له‌ واقعیی کوردستان به‌ریا بکات و ژبانی نینسانی کورد بگۆڕی. نه‌میش له‌ لای خۆیه‌وه

و یستوویه تی شیعر له کۆت و پتوه ند رابپسکینتی. له بهرته وهی سهره تای داهیتان و تازه بوونه وه که ی (شیخ نووری) پتوه ندیه کی به هیتز و توندوتۆلی به جوولانه وهی سیاسی کۆتایی سهدی نۆزده م و سهره تای ئەم سهدیه وه هه یج، بۆیه تازه بوونه وه که ی زاده ی کات و شۆین و سهرده می خۆیه تی، وه ک شایه ت و به شدار بوویه ک له رووداوه کان دهرده که وئ.

«شۆرش» بهرپاکردن له واقیعه دا، گۆران دروست ده کات، چونکه واقیعه که به رهو باریکی باشترو پیشکه وتووتر ده بات. هیچ گۆرانیکیش به بی پالپشتی کردنی خولقاندن و داهیتان، پتیه و سه مته ی خۆی و ه رناگری و به نات ه و اویش ده مینیتته وه، بۆیه هاوکی شه راسته که بۆ (گۆران) وای لی دئ:

واقیع ← شۆرش ← داهیتان ← گۆران

ئه و گۆزانه ی داهیتان ده یهینتی، به کاری رووخاندن و خاپوورکردنی ئەو بنه مایانه دا که (چیتز) و (تیروانین) و (بیر) و (بۆچوون) له باریکی (باو- ساند) و مه ییو ده کات به باریکی جوولاو. بمانه وئ و نه مانه وئ هه موو گۆرانیک ی سیاسی بۆ ئەوه ی ده سه لات و سسته مه که ی وه ک خۆی به یلته وه (رۆشنیری باو) جیگیر ده کات، به لام داهیتان له شۆرش تازیه ی خۆی به رهو گۆران و دروستکردنی پاشه رۆژ، به زمانیکی تازه وه به دوا ی ئاسۆیه کی دهرپینی تازه دا ده گه ری. بۆ ئەوه ی به شتوازیکی تازه وه ئەم تیروانین و باره تازه یه بگریته باوه شی میهره وه. ئەو کاته پینش هه موو شتیک گۆران له هۆشیاری و تیکه یشتن و تیروانینی شاعیردا دروست ده بیت. به م جوژه (شیخ نووری) شاعیریکی خاوه ن هه لۆیسته له به رانه ر مه سه له کانی ژیان و میژوو و سهرده م و میلله ته که ی، تازه بوونه وه که شی زاده ی واقیعه که که ته عبیریکی راستگۆزانه ی لی کردوو و زیاتر له زۆرانبازییه کانی تیکه یشتوو و له په هه ند و مه ودا و سووچه دوور و نزیکه کانی کۆلییه ته وه و ئینجا له شیعردا هه ولئ ته قینه وه ی داوه.

شیخ نووری وه ک رۆشنیریکی پیشه وه که له سهرده مه که ی خۆی و دیارده کانی ورد بوویسته وه و له جوولانه وه و ته کانه کانی گه یشتین، هه ولئ داوه چاک له ده وروپشته که ی خۆی تیبگات و کیشه کانی له شیعردا ئاوه ژوو بکاته وه. به م پتیه زۆرانبازییه کانی (واقیع) ی له به رانه ر هیتز و توانایی شاعیری خۆی تاقی کردوو ته وه و کردوو به تی به یاسای بنه رته ی داهیتان و په ره سه ندنی، له کاتی که که قوناغه که پر بووه له زۆرانبازی سیاسی و کۆمه لایه تی و هه ر به و عه قله وه یه کتیک له داهیتانه کانی که (یه کیتی بابته)

بوو هیتایه ناو شیعرى کوردی و خوځى له (یه کیتى بهیت) دوور خستووه ته وه، تابتوانی له پشت نهو (یه کیتى بابته) و تیکه لکردنى په گهزى چیرۆک له شیعره که دا زیاتر نهو زۆران بازیه نیشان بدات و نه مهش له جه وه هردا - پتی زانیبى یان نه زانیبى - ههنگاو تیکه بۆ نزیک بوونه وه له شیعرى (دراما). به شیکى زۆرى نهو که ره سانه شی، له میژووی گه له گه یان له واقعی زیندووی سهرده مه که ی خوځى وه درگرتووه، که بۆ شاعیر تیکى به ده سه لات و به هره دارى وه که نه لیتواو لیتو بووه له که ره سه ی شیعر، بۆیه ههستیکى (درامى) له شیعرى (شیخ نوورى) دا دروست بووه که خوتنه در ده ست ده داته خوتنده وه ی شیعره کانی، له نیتوان مردن و ژیان، واقعی و خهون و به ریه ره کانی کردن و کیش له گه ل شه رخوازی و چه وسانه وه، خوځى له بهرده نهو مملان تییه دا ده بینى، که نه مهش بۆ خوځى جه وه هری شیعرى (دراما) یه، نینجا نه مه له هه ندی شیعریدا به خهست و خۆلى و به زه قى به ده رده که وى، له هه ندیکى دیکه شیدا به ته نکى و به هیتنى سیمایه که ی ده بینى. نه مه زموون و تاقیکردنه وه یه شى تیکه له (خه یال) کردووه و خستویه تییه ناو سستمیکى ته عبیری تازه وه و به ده رپین و که ره سه یه کى نوته گوزار شتى لى کردووه، نه مهش زه مینه مه زو ووعیه که ی نهو تازه بوونه وه یه که شیخ نوورى له چاره کى یه که مى نه مه سه ده یه دا رایگه یاند، که تاقیکردنه وه و پروداوه سیاسیه کانی نه مه میلله ته ده ستیکى بالای له به رپا کردیدا هه بوو.

وه که ده رده که وى سه ره تای نهو تازه بوونه وه یه له بۆشه وه دروست نه بووه، نه وه نده ی گونجاندنى داهیتان و جوړى ده رپینه له گه ل نهو بارودوخه و ناو وه وای گونجای بۆ ساز بووه، تا شیعریش وه که هه مو رواله ته کانی دیکه ی ژیان لهو قاوغه ی کرووشکه ی تیدا کردبوو خوځى ده ربهیتنى و نهو که ره سانه ی شیعرى کوردی ده قى پتیه یان گرتبوو، تازه بیهته وه و خوځى له شته ناشنا و مه ئلوفه کان دوور بخاته وه. نهو باره سیاسیه تازه یه لهو سه رده مه دا چه مکى تازه ی هیتایه پتیه وه و تیروانینى موونه وه رانی بۆ ژیان تازه کردووه و کار تیکردنى زۆرى به سه ر بزوتنه وه ی داهیتان به جى هیشته. به لای منه وه داهیتان و تازه بوونه وهش له بارودوخى سیاسى دوور نیسه، چونکه تازه بوونه وه و داهیتان پتیه ستیان به (سه ربه ستى) هه یه.

تازه بوونه وه و داهیتانه کانی (شیخ نوورى) و ته قینه وه ی کانی به هره ی له سازبوون و خوشکردنى ناو و هه وای سیاسى نهو سه رده مه داناپرت، به تاییه تى لهو سه رده مه نه دا که خه باتى بى وچان ده کریت له پتیاو سهره خوځى و نازادى. هه رچه نده رام وایه هیچ پارت

و سیاسه‌تیک له دنیا دا نییه، بتوانی شاعیرتکی چاک دروست بکات، به‌لام زور جار هاتنه پېشه‌وې سیاسه‌تیکې پېشکه‌و تنخوازانه‌ی سهر به‌میلله‌ت و نه‌توه، به‌هوی خه‌بات کردنه‌کې، باریکې تازه‌تر ده‌خولقیښی، نه‌و باره تازه خولقاوه، له لایه‌ک ده‌بیته هوی یارمه‌تیدانی ته‌قاندنه‌وې به‌هره‌ی خولقیښه‌ران، له لایه‌کې دیکه‌شوه ده‌بیته مایه‌ی گورښی بڼه‌مایه‌کانی نه‌ده‌ب، نه‌مه‌ش له ئاستی خوږه‌و جوړی ساتوسه‌وا کردن له‌گه‌ل نه‌ده‌ب ده‌گورښی. چاره‌نووسی داهینانیش پېوه‌ندییه‌کی راسته‌وخوی به‌(سهریه‌ستی) یه‌وه هه‌یه و چاره‌نووسی (سهریه‌ست) یش به‌ستراوه به‌بارودوخی سیاسیی سهرده‌مه‌کوه، بویه شاعیر ناتوانی له سیاسه‌تی سهرده‌مه‌کې خوی دوور بکه‌وېته‌وه. نه‌و ژبانه تازه‌یه‌ی باریکې سیاسیی تازه دروستی ده‌کات، هه‌ستی تازه ده‌وروژښی و کیشه و دیارده‌ی تازه له‌گه‌ل خوی ده‌هینتی. داهینه‌ریش نه‌گه‌ر له‌گه‌ل نه‌و باره تازه‌یه‌دا بژیت و له ناوه‌وړا له‌گه‌لی بیت و ناگاداری هه‌موو جوولان و ته‌کانیکې بیت، نه‌ک له‌گه‌ل روا‌له‌ته‌کانی خه‌ریک بیت، نه‌م له‌گه‌ل ژبانه - معایشه - نه‌زموونیکې له لا پیده‌گه‌یه‌نی، نه‌و نه‌زموونه‌ش له‌گه‌ل روژنبیری خوی و تیروانینه‌ قوول و شارستانیه‌کې تیکه‌ل ده‌کات، به‌مه‌ش کومه‌لنی نه‌زموونی زېهنی و حسی تیدا کوده‌بیته‌وه.

کورد له میژووی هاوچه‌رخیدا کومه‌لنی رووداوی گرنګی به‌خوږه‌وه دیوه، نه‌و رووداوانه‌ش پټپه‌وې ژبانیان گورږپوه و چاوی خه‌ل‌کیان زورتر کردووه‌ته‌وه و کاریان له هه‌ست و نه‌ستیان کردووه. له هه‌مان کاتیشدا نه‌و رووداوانه کاریان کردووه‌ته سهر باری روژنبیری و شله‌قاندنی گومه‌ مه‌نگه‌کې، هه‌ر نه‌و رووداوانه پټپه‌وې داهینانی نه‌ده‌بیی نه‌و سهرده‌مه‌یان گورږپوه. شیخ نووری-یش نه‌و دیارده‌ سیاسی و کومه‌لایه‌تی و روژنبیریانه‌ی له به‌رچاو گرتووه و تیگه‌یشتنی به‌رانبه‌ر به‌نه‌ده‌ب گورپاوه و نه‌م تیگه‌یشتنه له شیعر نووسیندا په‌نگی داوه‌ته‌وه، تابتوانی نه‌و فزومه هونه‌رییه گونجاوه بدوژښته‌وه بو‌ده‌رپښی نه‌و تیروانینه تازه‌یه‌ی بو‌ رووداوه‌کانی ژبانی نه‌و کاته هه‌یبوو. نزیکې شیخ نووری له شیخی نه‌مرچ وه‌ک خزم و چ وه‌ک موونه‌وه‌ریکې نه‌و سهرده‌مه و چ وه‌ک که‌سینک که لایه‌نگیری سیاسه‌ته‌کې بووه، له‌وه‌وه به‌وردی له باره سیاسیه‌که گه‌یشتبوو، نه‌وه‌ش وه‌ک وتمان کارتیکردنیکې راسته‌وخو و راستگورپانه‌ی به‌سهر شیخ نووری-یه‌وه هه‌بووه. بویه وه‌ک شاعیرتکی سهر به‌پټبازی نه‌توايه‌تی پېشکه‌و تنخواز، وای له شیخی نه‌مرچ له دوايیدا بیکاته ده‌مراستی خوی و له پوژنامه‌ی (روژنی کوردستان) که زمانی حالی هوکمداریه‌تییه‌کې شیخ مه‌حموده، بېی به‌سه‌رنووسه‌ر و نه‌ویش به‌کومه‌لنیک و تاری

سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی و میژوویی و پۆشنبیری پالپشتی لێ کردووه. نەک هەر ئه‌وه‌نده، ته‌نانه‌ت شیخ مه‌حمود له‌ ماوه‌ی ده‌سه‌لاتدارتییه‌که‌یدا کردووه‌تی به‌پراوێژکاری تایبه‌تی خوشی.

شیخ نووری زوو ئه‌و باره‌ی قۆسته‌وه‌ بۆ گۆڕینی شتوازی ته‌عبیرکردنی خۆی، چونکه‌ ده‌یزانی شتیه‌ ته‌قلیدییه‌که‌ی شیعر ده‌ستی کورته‌ و ناتوانی به‌تێروته‌سه‌لی ته‌عبیر له‌و تێپروانییه‌ تازه‌یه‌ی بکات. به‌شداربوونه‌که‌ی به‌شداربوونێکی وێژدانییه‌ له‌گه‌ڵ جوولانه‌وه‌ی میژوو و ئه‌و بارودۆخه‌ی که‌رسه‌ هونه‌رییه‌کانی پێگه‌یاند. له‌ دوايشدا بنه‌مای داهێنان و تازه‌بوونه‌وه‌ی له‌ لای شیخ نووری دروست کرد، ئه‌ویش ئه‌و که‌شوه‌وه‌ا تازه‌یه‌ی کرده‌ هۆیه‌ک بۆ تازه‌کردنه‌وه‌ی که‌شوه‌وه‌ای شیعرێ کوردی. پێتان سه‌یر نه‌بێ ئه‌گه‌ر بلیتم کۆتایی هاتن به‌جوولانه‌وه‌ی (شیخ مه‌حمود) که‌ خه‌ون و ئاواتی (شیخ نووری) و هه‌موو کوردێکی پێوه‌ به‌ند بوو، به‌دی نه‌هاتنی ئه‌و هیوا و ئاواتانه‌ و پووختانی (قه‌لای ئه‌و ناماله‌) وای کردبێ شیخ نووری به‌خششی خۆی به‌ره‌وتی ئه‌و جوولانه‌وه‌یه‌ بیه‌ستیته‌وه‌ و له‌ دوايشدا ئه‌و که‌فوکۆل و به‌گه‌رمی چوون به‌پیر ئه‌و (تازه‌بوونه‌وه‌)یه‌ی له‌ لا کز بیست، ئه‌گه‌ر وا نه‌بویه‌ ده‌یان شاکاری دیکه‌ی بۆ به‌جێ ده‌هێشتین، ئه‌وه‌تا خۆی له‌ شیوه‌نی (شیخ مه‌حمود)ی نه‌مردا ده‌لێ:

به‌ کۆچی تۆ قه‌لای نامالی کورد بنچینه‌که‌ی پووختا

به‌ لافاوی خه‌فته‌، شاری ئه‌مه‌ل رووی کرده‌ وێرانی

ئمه‌ هۆیه‌کی سه‌ره‌کی بوو له‌ پێش نه‌خستنی داهێنانه‌کانی خۆی. له‌گه‌ڵ مردنی (شیخ مه‌حمود)یش دوو شیعرێ بۆ نووسی، یه‌کێکیان شیوه‌نه‌ و ئه‌وه‌که‌ی دیکه‌یان باسی هێنانه‌وه‌ی ته‌رمه‌که‌ی و چۆنیه‌تی پێشوازی لێکردنه‌که‌ی له‌ لایه‌ن جه‌ماوه‌ری شاری سلێمانی و باسی هه‌ستی خۆی و ئه‌و خه‌لکه‌ ده‌کات به‌رانه‌ر به‌و سه‌رکرده‌ قاره‌مانه‌یان.

شیخ نووری له‌و کاته‌وه‌ که‌ زانی (شیخ مه‌حمود) هیچی بۆ نه‌کرا و ئه‌و ئاواتانه‌ی بۆ کورد نه‌خشه‌ی کێشا بوو، نه‌هاتنه‌ دی و نایه‌نه‌ دی، ئێدی وه‌ک شاعیرێکی سه‌ر به‌زووتنه‌وه‌ی رزگاریخوازانه‌ی میللته‌تی کورد (بێلی ته‌بعی مه‌یلی خۆتندن) که‌م بووه‌ته‌وه‌ و پشته‌ی له‌ داهێنان و به‌رده‌وامبوون له‌سه‌ر تازه‌بوونه‌وه‌که‌ی سارد بووه‌ته‌وه‌، له‌به‌رئه‌وه‌ ئه‌و پێداگرتن و سووربوونه‌ی جاری جارانی نامینێ. سه‌روساختی له‌گه‌ڵ خۆتندنه‌وه‌ش که‌م ده‌بیته‌وه‌. ئه‌مانه‌ش کاریکی وایان لێ کرد، تاچه‌تی ئه‌وه‌ی نه‌میتنی روانینی بۆ تازه‌بوونه‌وه‌ قوولتر بکات و نه‌زمونه‌که‌ی به‌پرشت و به‌بژوینتر بێ و ورده

وردهش كهوته ناو سالانی ته‌مه‌نه‌وه، ئاده‌میزادیش هه‌رچه‌نده پۆشنبیر و داهیتنه‌ر بیت، كه له كاروانی پۆشنبیری داپا، ئیتر ناتوانی له‌گه‌ڵ گیانی سه‌رده‌م و داهیتان بپوا و به‌رده‌وام بیت له تپه‌په‌راندن و به‌ره‌م و به‌خششی چاكتر و چاكتر بدات و بیخاته سه‌ر خه‌رمانی په‌نج و داهیتانه‌كاني پتیشووی خۆی.

هۆی سه‌ره‌کی سنوورداری به‌خششی شیخ نووری له‌ بواری تازه‌کردنه‌وه و داهیتاندا بۆ ئه‌و هۆیه‌ ده‌گه‌ریته‌وه، هه‌موو هۆیه‌كاني دیکه له‌ چاو ئه‌مه‌یان بچووکن، چونكه نه‌گه‌ر وه‌زیفه‌ دیتن و نان په‌یدا‌کردن ئه‌و ته‌ئسیره‌ گه‌وره‌یه‌ی له‌سه‌ر داهیتان هه‌بوايه، ئه‌وه ده‌بوايه له‌ ولاتانی جیهانی سیتیهم حالی داهیتان زۆر په‌ریشان بیت، چونكه كه‌س نییه‌ وه‌زیفه‌ نه‌بینی و به‌دوای نان په‌یدا‌کردندا عه‌وداڵ نه‌بیت و كه‌م كه‌س هه‌یه‌ خۆی به‌ته‌نیا بۆ ئه‌ده‌ب و خۆتندنه‌وه ته‌رخان کردی و ژبانی مسۆگه‌ر بووی، به‌لام مه‌سه‌له‌ سیاسیه‌یه‌كه‌ی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ به‌لای شیخ نووری-به‌وه‌ شتیکی زۆر گرنگه‌، ئه‌و ویستویه‌تی به‌قه‌ده‌ر ئه‌وه‌ی شاعیر بیت، ئه‌وه‌نده‌ش بۆ میله‌ته‌كه‌ی هاوولاتییه‌کی کوردی پاک و خه‌رخوا بیت، بۆیه هه‌رچه‌ند توانایی و به‌هه‌ره‌كه‌ی گه‌وره‌ بووی، ئه‌و توانایی و به‌هه‌ره‌یه‌ی ته‌نیا بۆ شیعر ته‌رخان نه‌کردوه و هه‌ر بۆ شیعر نه‌ژباوه و خولیا‌ی سه‌ره‌تا و کۆتایی ئه‌و نه‌بووه، به‌لكو له‌ پیتاوی سه‌ره‌خۆیی و ئازادی میله‌ته‌كه‌شی ژباوه و شیعریشی وه‌ك چه‌كێك هه‌ر بۆ كێشه‌ و مه‌سه‌له‌ی نه‌ته‌وه‌كه‌ی ته‌رخان کردوه، ئه‌گینا وه‌ك به‌شیعر و ئاسته‌ پۆشنبیرییه‌كه‌یه‌وه‌ دیا‌ره‌ ده‌یتوانی وه‌ك هه‌ر شاعیرێکی دی پتی بنیته‌ ناو مه‌مله‌كه‌تی شیعر و له‌وه‌ زیاتر نه‌یتنییه‌كاني بدۆزیته‌وه و ده‌یان شیعرێ جوانی وه‌ك (په‌پووله‌) و (شه‌و) و (ژبانی ئاده‌میزاد) بنووسی. له‌به‌ر ئه‌و هۆیه‌ ناتوانین له‌ دیراسه‌کردنی شیعرێ شیخ نووری، بارودۆخی سیاسیی کورد له‌ سه‌ره‌تای ئه‌و سه‌ده‌یه‌دا فه‌رامۆش بکه‌ین. به‌رزکردنه‌وه‌ی ئالای ئه‌و تازه‌بوونه‌ویه‌ له‌ قاوگی کات و شوێن و سه‌رده‌مه‌كه‌ی دابیرین و یه‌كسه‌ر به‌جینه‌ سه‌ر به‌راوردکردنی شیعه‌كاني به‌پا‌په‌رینی شیعرێ تازه‌ی تورکی و جه‌ماعه‌تی فه‌جری ئاتی، چونكه‌ من له‌ لای خۆمه‌وه‌ ئه‌مه‌ به‌لایه‌نه‌ شه‌كێبه‌كه‌ی (تازه‌ بوونه‌وه‌) كه‌ ده‌زانم و لایه‌نه‌ جه‌وه‌ه‌رییه‌كه‌شی به‌ستنه‌وه‌یه‌تی به‌و سه‌رده‌مه‌ی زمانی شیعرێ تازه‌ی پژاند كه‌ ئیمه‌ نه‌ختی پۆشنا‌یمان خسته‌ سه‌ری!

نایا چاووگی پۆشنبیری شیخ نووری هەر ئەدەبی تورکی بوو؟

وەک لە پێشەوه پەنجەم بۆ ڕاگشتا، شیخ نووری شاعیرێکە گیانی تازەبوونەوی تێدا بوو، واتە وەک مامۆستا ڕەفیق حیلمی وتووێتی: (شاعیرێکی تەجەدودپەرە (بوو. ئەم گیانی تازەییە زۆرتر لە ئەنجامی خۆتندنەوه و پۆشنبیرییهوه لە پال (بەهری شاعیری) بە دەستی هێناوه. بزوتنەوهی سیاسی سەر دەمی (شیخ مەحمود) هاندەر و ھۆیک بوو بۆ بەریاکردنی ئەو تازەبوونەوهیە و شیخ نووری-ش هەر بەتێگەشتن و لیۆردبوونەوه و قەناعەت پێ کردنەوه دەستی دایە بەریاکردنی ئەم شۆڕشە، بەبێ ئەوهی سەلتی لێبکاتەوه. وەک لە بەشی پێششودا ڕوونم کردەوه، تازەبوونەوهکە دوو کارتی کردنی بەسەرەوه ھەبوو، کارتی کردنی (مەوزووعی) و کارتی کردنی (زاتی). لەوێ نەختی بەتانی لایەنە مەوزووعیەکە هاتینە خوار، ئیستاش دەمەوی ئەم دەلاقەییەوه لە لایەنە پۆشنبیریەکی (شیخ نووری) بکۆلمەوه و پرسیار بکەم: (نایا چاووگی پۆشنبیری شیخ نووری هەر ئەدەبی تورکی بوو؟).

ئەگەر بەوردی بەدوای چاووگ و کارتی پۆشنبیری (شیخ نووری) دا بچین، کە ئەو ئازوو قە پۆشنبیریە ھەلومەرجی ئەو تازەکردنەوه و تاقیکردنەوهی بۆ پەخساندووه و ڕێگەی بۆ خۆش کردووه، ئەو زوو دەگەینە ئەو قەناعەتە کە شیخ نووری چاووگە پۆشنبیریەکی بەتەنیا ئەدەبی تورکی نەبوو. شیخ نووری لە ناو خێزانەکی خۆیدا، باوکی وەک پۆشنبیری و شیعر ھیچ کارتی کردنیکی بەسەرەوه بەجێ نەهێشتووه، لەبەرئەوهش کە خۆی کۆرە گەورە باوکیتی، ھیچ یەکیەک لە بڕایەکانی دیکەشی کارتی کردنیان بەسەر (شیخ نووری) یەو نییە، بەلام بەپیتی بەدواداچوون و دەمەودوو کردنی ئەو کەسانە خۆم قسەم لەگەڵیاندا کردووه و دەربارە (شیخ نووری) زانیارییان داوەت، ئەوەیان بۆ دەرخواستوم کە (بێخود)ی شاعیر وەک خزمیکی نزیک شیخ نووری، کارتی کردنی بەسەرەوه ھەبوو.

وەک دەزانین (بێخود)یش جگە لە شاعیرایەتیەکی زانیایەکی نایینی گەورە ئەو سەرەمە بوو. شیخ نووری وەک زۆر لە شاعیرانی ئەو کاتە وەک: (گۆزان، بێکەس، عەلی کەمال باپیر ناغا، ڕەمزی مەلا مەرف) و چەندانی دی بەشداری گۆی گرتنی کۆر و مەجلیسەکانی بێخودی خالی بوو. هەر لەوێ چاوی بۆ دنیای شیعر کردووەتەوه و

به‌شاکاری شیعی کلاسیک‌مان مه‌ست بووه. دوور نییه شیعه سه‌ره‌تاییه‌کانی پیتش سالی (۱۹۲۰) که جارئ له به‌رده‌ستماندا نین، به‌چاولیکه‌ری شیتواری کلاسیکی نووسرابن و ههر لهو کاتانه بردیتیه لای (بیخود) و بۆی سه‌یر کردبئی. وهک چۆن به‌م دوااییه‌ش شیعه‌کانی بۆ ده‌خوئنده‌وه، بیگومان لیره‌دا شیخ نووری له مندالییه‌وه شیعی وتبئی - وهک خۆی ده‌لتی - له دروستکردن و پیکه‌وه‌نانی چیتژی نه‌ده‌بی و رۆشنگیری باوی نه‌و سه‌رده‌مه‌ی لای (بیخود) یشی به‌دوور نازانم، بۆیه نه‌و سه‌ره‌تای به‌رچاو رۆشنکردنه‌ویه هونه‌ری زۆری بۆ ماموستا (بیخود) ده‌گه‌ریتته‌وه. شیخ نووری له حوجره و مزگه‌وتدا وهک عاده‌تی باوی نه‌و سه‌رده‌مه، له‌سه‌ر ده‌ستی چهند مه‌لایه‌کی زانا و دانا خوئندنی ته‌حسیل کردووه، له‌وانه: (خواجه فهندی و مه‌لا سه‌عیدی زلزله‌یی و شیخ بابعه‌لی ته‌کیه‌یی). له‌سه‌ر ده‌ستی نه‌مانه زمانی (فارسی و تورکی و عهره‌بی) خوئندووه و فیر بووه و له کولتوری عهره‌بی نیسلا می قوول بووه‌ته‌وه و شاره‌زایی و ناشنایه‌تی له‌گه‌ل هونه‌ره‌کانی ره‌وانبیتژی و عه‌رووز په‌یدا کردووه. ورده ورده له پال به‌رنامه‌ی خوئندنی (حوجره) به‌و سێ زمانه ده‌ستی داوه‌ته خوئندنه‌وه و موتالاکردن، گه‌لی زووتریش به سه‌رگورشته و داستان و هه‌قایه‌ت و په‌ند و به‌یتی فۆلکلۆری و میثرووبی گه‌له‌که‌مان مه‌لاشووی هه‌لدراره‌ته‌وه. دواي نه‌وه‌ش نابێ رۆلی چایخانه‌کانی سلیمانی له بیر بکه‌ین، که پر بوون له (به‌یت بیژ) و (هه‌قایه‌ت خوان) و (داستان خوئنه‌وه)، وهک له شوینی خۆیدا ماموستا (نه‌حمه‌د خواجه) نه‌وه‌مان بۆ ده‌رده‌خا، که چۆن له چایخانه‌یه‌که‌دا یه‌کتریان ناسیوه‌ته‌وه که شانامه‌یان تیدا خوئندووه‌ته‌وه. که‌سێک (وهک خۆی ده‌لتی) ههر له مندالییه‌وه ده‌ستی دابیتته شیعه نووسین، دیاره ههر له زووه‌وه تامی شیعی کردووه و به‌ره به‌ره نه‌و چه‌شه و تام کردنه‌ی له لا گه‌وره بووه. شیعه نووسینه‌که‌شی وای لی کردووه تا سالی به‌ریاکردنی بزوتنه‌وه تازه‌که‌ی موماره‌سه‌یه‌کی باشی له‌گه‌ل شیعه نووسیندا هه‌بێ و ههر لهو کاتانه‌شه‌وه له‌گه‌ل لیکنۆلینه‌وه و دیاره‌سه‌تکردنی شیعی شاعیرانی نه‌و سه‌رده‌مه خه‌ریک بووبئی.

شیخ نووری وهک خوئنده‌وارێکی زیره‌کی سه‌رده‌می خۆی، توانیویه‌تی به‌چیتژ و رۆشنیرییه‌که‌ی له‌که‌له‌شاعیره‌کانی پیتش خۆی ورد بیتیته‌وه و ده‌ستیشانیان بکات. نه‌وانه‌ی که له نزیکه‌وه له‌گه‌ل (شیخ نووری) دا ژیاون نه‌وه دووپات ده‌که‌نه‌وه که زۆتر خۆی له‌گه‌ل لوتکه به‌رزه‌کانی شیعی کلاسیکی خه‌ریک کردووه و (نالی) و (مه‌وله‌وی) و (مه‌حوی) زۆر به‌گه‌وره زانیوه.

وهك ئاشكرایه شیعرى كوردی پیتش ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر ده‌ستی (شیخ نووری) دا پێگه‌یه‌کی نوێ بگرێته‌ به‌ر له‌ ره‌وتی درێژ خایه‌نیدا چه‌ند راپه‌رینه‌ییکی دیکه‌ی به‌خۆیه‌وه‌ دیوه‌، ئیمه‌ش لیسه‌دا ناتوانین ئه‌م بزووته‌وه‌ تازه‌یه‌ی لی دابهرین، چونکه‌ ده‌ستی گرتوه‌ و پتی بو‌ پرووناك كرده‌وه‌ ته‌وه‌ و زیاتر پیتی گه‌یاندوه‌. به‌ر له‌ هه‌موو شتی مامۆستای گه‌وره‌ی شیعر (نالی) توانیویه‌تی به‌حه‌قیانه‌ت بپیتته‌ راپه‌ر و مامۆستای قوتابخانه‌ی شیعرى كوردستانى جنوبي. ئه‌گه‌ر (نالی) توانیپیتتى وه‌ك چۆن لادینشینه‌كان له‌ كاتى پایزندا كه‌له‌كه‌ به‌رد له‌سه‌ر «زه‌واره‌ی» و «كوچه‌ی» و «توله‌ی» یه‌كان دابنن كه‌ ده‌یانیا ته‌وه‌ ناو ناویى بو‌ ئه‌وه‌ی له‌ زستاندا كاتى به‌فر بارى و ئه‌و «كوچه‌ی» و «توله‌ی» یانه‌ی داپۆشى پێگه‌یه‌یان ون نه‌كهن. (نالی) یش توانیویه‌تی نیشانه‌ى بۆ شاعیرانى پاش خۆی دابنن، تا شاعیره‌كان پتی خۆیان گروم نه‌كهن. به‌لێ (نالی) رچه‌ و پێگه‌یه‌کی له‌ شیعردا دیار كرد، هه‌تا دنیا دنیاى و كورد ماى ده‌بى بیکاته‌ به‌لگه‌ و نمونه‌ی مه‌زنى شیعر و لاف و گه‌زافى پێته‌ لێبدا. شاعیرێكى دیکه‌ش كه‌ وا دیاره‌ سه‌رنجى (شیخ نووری) راكێشاهه‌ و له‌ مه‌غز و شێوازی ورد بووه‌ ته‌وه‌ ئه‌ویش (شیخ ره‌زای تاله‌بانى) یه‌، (شیخ نووری) له‌ وتاره‌ ره‌خنه‌یه‌یه‌كانیدا كه‌ دیته‌ سه‌ر باسى شێواز ده‌رباره‌ی (نالی) و (شیخ ره‌زا) ده‌لێ: «شیخ ره‌زا به‌ به‌لاغه‌ت و شه‌عه‌سه‌ى ئه‌لفاز و ته‌ننه‌ى ناھه‌نگ، نالی به‌ ده‌قیقی ئه‌فكار و جیناس و نوكته‌سه‌نجی ئه‌وه‌نده‌ مه‌عرووفن كه‌ ئه‌و كه‌سه‌ی مه‌راقى شیعر و ئه‌ده‌بیاتی هه‌بى و ته‌به‌وعاتى شیعرى كردبى و شێوازی ته‌دقیق كردبى هه‌ر به‌خوێندنه‌وه‌ی شیعیاندا ئه‌م دوو ئه‌دیبه‌ ده‌سه‌جى ئه‌ناس»^(۱).

شیخ نووری له‌و وتاره‌یدا كه‌ به‌ناوی «له‌ شێوازدا شه‌خسییه‌ت» نووسیویه‌تی و ده‌لێ: «شێواز نه‌زه‌ر به‌وه‌ی كه‌ عیباره‌ته‌ له‌و شكله‌ كه‌ ئه‌درى به‌ئفكار له‌ هیچ زه‌مانێكدا مالیكى ماهیه‌یه‌تیكى موجه‌ په‌د نابن، به‌لكو له‌ ته‌ختى ته‌ئسیری ئه‌و عه‌لائیه‌ دایه‌ كه‌ رابسته‌دارى لیسان و ئه‌ده‌بیاتن. یه‌عنى ئه‌ده‌بیات چۆن شه‌خسییه‌، شێوازش شه‌خسییه‌. چۆن هه‌ر شه‌خسێ مه‌خسوسى خۆی زه‌وقیكى ئه‌ده‌بى و ته‌رزىكى ته‌جه‌سوسى و ته‌نه‌كۆرى هه‌یه‌، عه‌ینه‌ن مه‌خسوسى خۆی شێوازشى هه‌یه‌، عه‌لاقه‌ی شێواز به‌شه‌خسه‌وه‌ ئه‌وه‌نده‌ موهممه‌ چۆن وتمان بێ ئه‌وه‌ی رووى ره‌قیقه‌كه‌ت ببینی به‌رۆشتیا ئه‌یناسیته‌وه‌،

(۱) پۆژنامه‌ی ژبان، ژماره‌ (۴۰) ی سالى (۱)، (۲۸) ی ربيع الآخر ۱۳۴۵، (۱۴) ی ته‌شرینی دووهم، ۱۹۲۶، ئه‌ده‌بیاتی كوردی، شیخ نووری شیخ صالح.

نووسینی یه کیکیش که زۆر خۆتندنه وه قابیل نییه ته رزی مه خسووسی به یانی نه ناسیتته وه، له مانه مه قاله ی هه ر موحه ریریکت دی بی ئه وه ی که ئیمزاکه ی بیینی، ده سه به جی ئه ی ناسیتته وه» (۲).

به م شیهویه شیخ نووری له ئه نجامی لیکۆلینه وه ی شیه وه و ناوه رۆک ده ستیشانی چه مکی «شیواز» مان بۆ ده کات که به «زۆر خۆتندنه وه» له شتوازی نه وه که له شاعیرانه ی پیتش خۆی ورد بووه ته وه. له وه وه تیگه به شتووه هه موو که سیکێ خولقیته ر پیتوسته شتوازی خۆی هه بی، بۆیه هه ر له سه ره تاوه به دوای شتوازی خۆیدا گه راوه. دیراسه کردنی شتوازی شاعیرانی پیتش خۆی بۆ ئه وه بووه که نه وه شتوازه ی بۆ خۆی ده یچنی، له هی که سیان نه کات و نه بیته لاساییکه ره وه یان. که واته شیخ نووری پیتش هه موو شتیک له گه ل ئه ده بیاتی نه ته وه که ی خۆیدا ژیاوه و هه ولێ لی وردبوونه وه ی داوه.

وه ک مامۆستا (ره فیق حیلمی) ده لێ: «له شیعرێ (کلاسیکی) به شیکێ زوبده ی وه رگرتووه وه له سه لیکه ی ئه ده بی تۆزیک فیتری (فطری) و تۆزیکیش ئیرسی (ارثی) ی خۆی خستووه ته سه ر، ئینجا چاوی به ده وری خۆیا گپراوه و شیعرێ شاعیره گه و ره کانی تورکی ده وری ژیا نه وه و ئینقلابی (عثمانی) به وردی خۆتندووه ته وه وه باش سه رنجی داوه ته مه غز و شتوازی ئه ده بی تازه. به بی ئه وه ی ئه بله ق و حه په ساو دامینی دایان که و توه، به لام له م شوته که و تن و په ی ره ی کردنه دا له وانه ناچی که لاسایی ئه که نه وه. به لکو شان به شانی ئه وان روشتووه» (۳).

له م قسانه ی مامۆستا (ره فیق حیلمی) ئه و چه ند راستیه مان بۆ ساغ ده بیته وه:

یه گه م: شیخ نووری دیراسه ی ته واوی شیعرێ کلاسیکی کوردی کردووه و زوبده ی شیعرێ ئه و قوتا به خانه یی له راپه رینه تازه کهیدا فه رامۆش نه کردووه.

دووه م: سه لیکه ی ئه ده بی تۆزیک فیتری (فطری) و تۆزیکیش ئیرسی (ارثی) ی خۆی خستووه ته سه ر. واته له شیعه رکانیدا به هره ی شاعیرایه تی تیکه ل به خۆتندنه وه ی به جیما وه کانی شیعرێ کوردی کردووه و به قوولی میرات (موروث) ی شیعرێ پیتش خۆی خۆتندووه ته وه، بۆیه ده لێ: (خستووه ته سه ر) که ئه مه ش ئیزافه و لی زیاد کردن ده گه یه نی.

(۲) هه مان سه رچاوه ی پیتشو.

(۳) شیعر و ئه ده بیاتی کوردی. نووسه ری: ره فیق حیلمی، به رگی دووه م ل ۱۹۹.

سپهه: دانه بران له نه ده بی دهورو پشته به هوی نه و زمانانه ی زانیویه تی و په نجه ره گردنه وه به سر نه ده بی گهلانی دراوس. به تاییه تی نه ده بی تورکی تازه.

چواره: سه رنج دانی نه و نه ده به تازه یه و سوود و هرگرتن له شتوای شیعره تازه کان به ږیگه ی (وهرگرتن) و (به خشین)، که نه مهش بو خوی کاریکی زور پتو بسته بو خرمه تی نه ده بی نه ته وایه تی په سن و به پتجه وانه وه نه هه نگاهه به لاسایي گردنه وه نارمیردری، نه ونده ی به تازه گردنه وه ی که شوه وای نه ده به که مان داده نری و هر میلله تیک بیه وی به ره و پتخستنی لایه نی شارستانی و ژوار هه نگاهه بنی، ناتوانی نه په نجه ره گردنه ویه به سر تا قی گردنه وه ی هه موو گهلان پشتگوئی بخت، چونکه تا قی گردنه وه ی هه موو گهلان نه لقه به کی له یک دانه پچراوه، له رو به پرووونه وه ی چاره نووس و پاشه روژی ناده میزاد.

پتنجه م: نه نکید گردنی ماموستا (په فیک حیلمی) له سر نه وه ی که شیخ نووری له و په پره ی گردن و شونکه و تنه دا، له وانه ناچن که لاسایی ده که نه وه، به لکو به پتی رای خوی - که رایه کی له راستییه وه دوور نییه - شان به شانی نه وان روژیستوه. نه م بیرو رایه ی ماموستا (په فیک حیلمی) نه وه ده که یه نن که (شیخ نووری) پیش نه وه ی سه رنجی نه ده بی تازه ی تورکی بدات، تیر تیر له کاریزی شیعر و نه ده بیات و فولکلوری نه ته وه که ی خواردوه ته وه.

شیخ نووری هر له و کاته ی شیعره کانی (مهوله وی) خوتندوه ته وه، حزی به شتوای کردووه. نه وه تا خوی ده لئ: «نووری له هه موو شوعه رای کورداندا وردی فیکر و نیجادی شاعیری شه هیر (مهوله وی) زور په سند نه کات» نه م په سند گردنه ی (مهوله وی) له ناو شاعیرانی کورد له لایه ک زهوق به رزی شیخ نووری ده که یه نن، له لایه کی دیکه شه وه دیراسه ی شتوازه کی کردووه و له قوتا بخانه تازه که یدا سوودی لئ وهرگرتوه چ وه ک (کیش) و چ وه که هه وینی (پومانسییه ت). تووی نه و پومانسییه ته شی هر له لا ماوه و ږیگه ی بو خوش کردووه، بو ته قینه وه ی نه و حه ز و ناره زووه خنکاوه ی ناخی. هر له و کاته وه که به هوی زمانی تورکی ناگاداری شیعی تازه ی تورکی بو، به تاییه تی شیعی (جه ماعه تی فجری ناتی) وه ک ماموستا (په فیک حیلمی) نووسیویه تی: «به بئ نه وه ی نه بله ق و حه په ساو دامینن دوایان که وتوه» هوی نه وهش هر ناسینی (مهوله وی) یه پیش نه ده بی تازه ی تورکی.

راسته (شیخ نووری) له کارتی گردنی نه ده بی تازه ی تورکی به دوور نه بووه، به لام له

سهره تاوه (مهولهوی) کارتیکردنی به سهره وه به جی هیشته وه بۆ سهوز بوونی تۆوی (رۆمانسیهت) له لای. بهر له وهی له کارتیزی رۆمانسییه تی شیعیری تورکی بخواته وه، تینویتی خۆی له کارتیزی رۆمانسیه ته که ی (مهولهوی) شکاندوه. که (مهولهوی) به حه قیانهت سهره تای قوناغی رۆمانتیکه و زۆریه ی په گهزه کانی رۆمانتیک له شیعه رهکانیدا په گاژۆ بووه. له گه ل خوتنده وهی شیعه ره کانی مهولهوی له لایه ن (شیخ نووری) یه وه ناشنایه تیه کی رۆحی له گه لدا پهیدا کردوه. لیته دا لیتوته ره وه ناتوانی یه کسه ر (شیخ نووری) به وه تاوانبار بکات، گوایه قۆیه ی له شیعیری تازه ی تورکی کردی. شیخ نووری ته واو له ناو شیعیری کوردیدا کولاوه، ئینجا که زمانی (تورکی) باش زانیوه شاعیره به ناویانگه کانی ئه وه سهرده مه ی تورکی ناسیوه و له سه ر شتوازی جه ماعه تی شوعه رای فه جری ئاتی وه ستاوه و شیعیری شاعیرانی وه ک: (نامیق که مال) و (توفیق فیکره ت) و (جه لال ساهیر) و (عه بدولحه ق حامید) ی خوتنده وه ته وه. له سه ر وه ستانه که ی، وردبوونه وه یه له شتواز و ته رزی نووسینیان. ئه وانه ی به لاساییکردنه وه ی داده نین، پتویسته که میک به رانه ر به قسه که یان خاوه نی لیپرسینه وه بن و هه ر قسه نه بیته و به س، چونکه ئه مه پتوه ندیی به ئه ده بی به راوردکاریه وه هه یه، به راوردکردنیش زیاته ر پتویستی به به لگه و نمونه هینانه وه هه یه. له لای منیش خوتنده وه ی به ره ه می شاعیرانی گه لانی ده رودراوسن و سوود وه رگرتن له تاقیکردنه و یان کارتیکی پتویسته و هه قیکی ره وای هه موو شاعیریکه، بۆ دروست کردنی شه خسییه تی شیعیری خۆی و دۆزینه وه ی شتوازی تاییه تی بۆ خۆی، ئینجا به هۆی زانینی زمانی فارسییه وه خه ریکی مو تالا کردنی ئه ده بیاتی فارسی بووه و له رتگه ی ئه وه خوتنده وه یه، بیتجگه له «گولستان و بۆستان» که له حوچه ده ده خوتندری، شاعیره گه وه ره کانی ناسیوه و له سه ر شتواز و دنیا ی په لکه زپینه یی هه ره که یان وه ستاوه، له م شاعیرانه: «که لیمی هه مه دانی و نیزامی گه نجه وی و فیرده ووسی و خه بیام و سه عدی و حافز» له دواییشدا کتیبیتیکی له سه ربان نووسیوه و به ره ه می زۆریه ی ئه وه شاعیرانه ی له و کتیبه ییدا وه رگتپاوه که جاری ئه وه کتیه - ده نگه ی هه یه و په نگه ی نییه -. له ئه نجامی ئه وه هه موو وردبوونه وه و گه شت و گه ران و به دوا داچوونه دا، گیانی تازه په روه ری، خۆی به سه ریدا سه پاند و داگیری کرد، بۆیه که سی (شیخ نووری) به زه مینه یه کی به پیت زانی بۆ چرۆ ده رکردن و سهوز بوون و به رگرتن.

شیخ نووری وه ک شاعیریکه هۆشیار و پروناکبیری سهرده م، زانی نا کرئ شاعیر خۆی لاتهریک بگرئ و هه موو ده رگا و په نجه ره په ک له سه ر خۆی دا بخوا و به ته نیا له سه ر نه زموون

و تاقیکردنه‌وه‌ی شیعری کوردی پانه‌وه‌ستا، چونکه ده‌یزانی ناو و هه‌وای ژووره‌که‌ی بۆگه‌ن ده‌کات، بۆیه‌ پرووی کرده‌ پهنجه‌ره‌کان و به‌سه‌ر تاقیکردنه‌وه‌ی گهلانی ده‌رودراوسنی پهنجه‌ره‌کانی کرده‌وه، به‌تیگه‌یشتنیکی قوول له‌ کیشی (وه‌رگرتن و به‌خشین) (*). نه‌و تاقیکردنه‌وانه‌ی له‌ خۆیدا گوشتی و چۆرانیدییه‌ ناو تاقیکردنه‌وه‌ی شیعری خۆی و سه‌ره‌تای پا‌په‌رینی شیعری کوردی نویمان، له‌ نه‌نجامی نه‌و روانین و تیگه‌یشتنه‌ گزنگی دا. نه‌و کارتزه‌ پۆشنیریپانه‌ هه‌ر هه‌موویان پتگه‌یان بۆ شاعیر خوش کرد، هه‌لومه‌رجی تازه‌کردنه‌وه‌ی تیدا دروست یی و تۆوی تازه‌بوونه‌وه‌ی تیدا پرووی، شاعیر هه‌رچه‌ند به‌هه‌ر دار بیت، نه‌گه‌ر نه‌توانی وه‌ک هه‌نگ شیه‌ی گۆلی شاعیرانی دیکه‌ هه‌لنه‌مرئی و سوودیانی لی وه‌رنه‌گرئی، ناتوانی به‌یه‌هه‌ر پرووته‌که‌ نه‌نجامی باش به‌ده‌سته‌وه‌ بدات، نه‌وته‌ (پۆل قالیری)‌ی شاعیری گه‌وره‌ی فه‌ره‌نسا ده‌لتی: (هیچ شتی هینده‌ی هه‌لمژنی بیروپای خه‌لک ره‌سه‌نایه‌تی نووسه‌ر ده‌رناخا، شیر ته‌نها چه‌ند کاو‌رتیکی هه‌زم کراوه‌ و هیچی تر) (٤) که‌واته‌ نه‌گه‌ر شیخ نووری سوودیشی وه‌رگرتی، نه‌و زیاتر ته‌نکید له‌سه‌ر ره‌سه‌نایه‌تییه‌که‌ی ده‌کاته‌وه‌ له‌وه‌ی شتیکی تازه‌ی هیناوه‌ته‌ ناو نه‌ده‌بی کوردی و به‌م کاره‌شی زیاتر نه‌ده‌بی نه‌ته‌وایه‌تی ده‌وله‌مه‌ند کردوه‌.

نه‌وه‌ش به‌دوور نازانم شیخ نووری له‌ ژبانی خۆیدا چه‌زی له‌ شیعری جه‌ماعه‌تی (نه‌پۆلۆ) و (مه‌هه‌جر) کردی. شیعریکی (ئیلیا نه‌بوو مازی)‌یشی کردوه‌ به‌کوردی، هه‌رچه‌نده‌ شیعره‌که‌ میژووی به‌سه‌روه‌ نییه‌، تا بزانی که‌ی وه‌ریگیتراوه‌، به‌لام پی ده‌چی له‌ پاش چله‌کانه‌وه‌ کردییتی به‌کوردی، نه‌مه‌ش نه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نی زووتر شیعری نه‌مانه‌ی خۆینه‌بیته‌وه‌ و ناگای لییان بووی، بۆیه‌ (شیخ نووری) له‌و سه‌رده‌مه‌دا که‌ هه‌لگری (بییری نوئی) بووه‌ و له‌ هه‌موو بیروپایه‌کی پتسکه‌وتوانه‌ی سه‌رده‌مه‌که‌ی خۆی ناگادار بووه‌ و به‌پیر هه‌موو

(*) له‌ دوا‌ی به‌چاپ گه‌یاندنی دیوانی نه‌م شاعیره‌ و له‌ سایه‌ی بیهینی شیعره‌کانی شیخ نووری، برای نووسه‌ر کاک نه‌حمه‌د تاقانه‌ که‌ تو‌رکی‌زانیکی باشه‌ به‌دوو ژماره‌ له‌ گو‌فاری پامان-سی ژماره‌ (٤١) - (٤٢) دا به‌ناوونیشانی (توفیق فیکرت و شاعیره‌ نو‌یخوا‌زه‌کانی کورد) بۆیه‌که‌م جار به‌راوردیکی له‌ نێوان چه‌ند شیعریکی شیخ نووری و توفیق فیکرت کرد که‌ له‌ دوا‌ییدا به‌کتیبه‌ش له‌ چاپی دا. نووسه‌ر هه‌ولێ داوه‌ زانستیانه‌ و له‌ نه‌نجامی به‌راوردکردنی شیعری نه‌م دوو شاعیره‌ نه‌م کاریگه‌رییه‌ پروون بکاته‌وه‌.

(٤) نه‌ده‌بی به‌راوردکاری - عه‌زیز گه‌ردی - له‌ چاپکراوه‌کانی کۆری زانیاری کورد، به‌غدا ١٩٧٨ -

جوولانه وهیه کی نه ده بی تازه وه چوه.

هه رچهنده (شیخ نووری) له زووه به هره شیعی ته قیوه ته وه و دهستی داوه ته شیعر نووسین، به لام شیعی نه و قوناغه سه ره تاییهی سه رجه م بزر بووه و شیعی سالانی بیست و سه ووتریش، نه وهندهی ده رفتهی بولوا بی و سیاسه تی نه و سه رده مه ریگهی بی دایق بلا وکراونه ته وه، نه مهش بۆ خۆی ژۆر بریاری ره خنه بی هه لده وه شیئیته وه، چونکه که سیک له و ته مه نی مندالی و می ردمندالییه دا موماره سه ی نووسینی شیعی کرد بی، گومانی تیدا نییه شیعه کانی له سه ر دابونه ریتی باوی نه و سه رده مه نووسیوه، نه و جا بمانه وئ و نه مانه وئ شیعی نه و قوناغه سه ره تاییهی ده بی مۆرکی لاساییکردنه وهی پیته دیار بی. هه رچهنده شیعه کان له بهر ده ستدا نین، به لام شاعیر له و جوړه سه ره تایانه وه، به هره که ی گه وه رهش بیت، ناتوانی به وئ پیته گه یشتنی که رهسته ی ده رپین و تیروانی شیعی یه که سه ر شیعی رکی بالای دوور له لاساییکردنه وه بنووسی، نه مهش له بهر کامل نه بوون و پیته گه یشتنی که ره سه ی ده رپینه کانی.

شاعیر ژۆر جار به رانبهر (ده رپین)، (لیکدانه وهی ده روون) و (قسه ی زمان) ی له یه کتر دوور ده که ونه وه، بۆیه په نا ده باته بهر شاعیر رکی دیکه جوانتر و گه وه تر ته عبیری کرد بی و تینوویتی کو له واری ته عبیری خۆی پی ده شکیتنی، لیته دا شیخ نووری نه گه ر شاعیر رکی لاساییکه ره وهش بیت، نه وه له و قوناغه سه ره تاییهی دا لاسایی کرد وه ته وه، له دوا ی نه وه بهر به ره به هره که ی پیته یان دووه و رۆشنبیری شیعی و موماره سه کردن، که ره سه کانی زیاتر له لا پیته یان دووه. له و شیعه رانه شدا که ده ست ئیمه که وتوون و له رۆژنامه کانی دوا ی سالانی (۱۹۲۰)، بلاوی کرد و ونه ته وه، نه وه نه که به ته نیا دهنگی راسته قینه ی شیخ نووری ده بینین و به شاعیر رکی لاساییکه ره وهی نازانین، بگره نه گه ر به چاو رکی مه و زووعیانه وه سهیری به ره مه ی سه ره تایی شاعیرانی دوا ی خۆی بکهین، نه وه بۆمان ده رده که وئ که هیچیان سه ره تاکه یان له کار تی کردنی شیعه کانی (شیخ نووری) دوور نه بووه، نه م کار تی کردنهش له وتاری تاییه تی و سه ره خۆدا ده توانین ده ستیشان بکهین.

خویندنه وهیه کی وردی نه و شیعه سه ره تاییهیانه ی شیخ نووری که له رۆژنامه ی (پیشکوهتن) و (ژبانه وه) و (رۆژی کوردستان) دا بلا وکراونه ته وه، نه وه مان بۆ دووپات ده که نه وه که شاعیر رکه خاوه نی به ره و توانایی شاعیری و دهنگی جیاوازی خۆیه تی. نه و دهنگه له شیعی کوردیدا نییه و لاسایی هیچ شاعیر رکی نه کرد وه ته وه له گه ل نه و

پایه‌ی (د. کامیل به‌سیر) یش یه‌ک ناگرمه‌وه که نووسیویه‌تی: (له هیچ سه‌رچاوه‌یه‌کی بیتگانه به‌گشتی و تورکی به‌تاییه‌تی که ره‌سه‌ی به‌ریاکردنی بزووتنه‌وه‌که‌ی به‌چنگ نه‌هیناوه) (۵) چونکه وه‌ک پوونم کرده‌وه مو‌تروبه‌کردنی نه‌ده‌بی نه‌ته‌وایه‌تی و سوود وه‌گرتن له سه‌رچاوه‌ی بیتگانه به‌خه‌وش ناژمی‌تردی، با له‌گه‌ل‌ئه‌و پایه‌شی بم که ده‌لتی: (هۆشیاران هه‌ستی به‌مووری لاسایی‌کردنه‌وه له هۆنراوه‌ی دێزینی کوریدا کردووه و ناگای له هۆیه‌کانی بووه و پێگای تازه‌کردنه‌وه‌ی زانیوه و مه‌به‌ستی هونه‌ری و ناوه‌روکی له‌م تازه‌کردنه‌وه‌یه‌ی ده‌ستیشان کردووه و نه‌مجا بریاری بزووتنه‌وه‌که‌ی داوه) (۶).

له سالی (۱۹۲۰) دا که به‌سه‌ره‌تای تازه‌بوونه‌وه‌که دانراوه چوار دانه شیعی (شیخ نووری) مان له‌به‌ر ده‌سته که نه‌ویش له پۆژنامه‌ی (پیشکەوتن) ی سالی (۱۹۲۰) دا بلا‌وکراوه‌ته‌وه. نه‌و کاته‌ش ته‌مه‌نی (۲۴) سال بووه، ناچیتته عه‌قله‌وه (شیخ نووری) پیش نه‌و ته‌مه‌نه بی به‌ره‌م بوو‌ی. وه‌ک خو‌شی ده‌لتی: (زۆر مندال بووه که شیعی وتووه). که‌وا بوو به‌ره‌مه‌می مندالی و می‌تردمندالی و لا‌ویتتیه‌که‌ی تا ده‌گاته ته‌مه‌نی (۲۴) سالان له‌ناوچووه. وه‌ک ده‌رده‌که‌وی کولتووری عه‌ره‌بی ئیسلامی، به‌هۆی خو‌تندنی له‌ه‌وجره که خو‌تندنی با‌وی نه‌و سه‌رده‌مه‌ بووه و قوول‌بوونه‌وه له‌ ناو نه‌و کولتوره، وای کردووه وه‌ک ئیشاره‌ت پێدان ئهم پۆشن‌بیرییه له شیعه‌کانی شیخ نووری ده‌رکه‌وی، هه‌ندی جار‌یش ته‌مه‌یکی سۆفیانه به‌ته‌نکی له‌سه‌ر پووی شیعه‌کانیدا خو‌ی بنو‌یت، نه‌مه‌ش به‌ل‌گه‌ی نه‌وه‌یه (خو‌تندنه‌وه) کو‌کردنه‌وه‌ی زانیاری و پۆشن‌بیری نه‌بووه له‌ لای، به‌ل‌کو له‌گه‌ل نه‌و پۆشن‌بیرییه تیکه‌ل بووه و به‌قوولی چووته بنجوناوانی و کردوویه‌تی به‌به‌ش‌یک له‌ تیروانین و تاقی‌کردنه‌وه‌ی شیعی‌ی خو‌ی، وه‌ک له‌م چوارینه‌دا ئهم ته‌مه سۆفیانه‌یه ده‌بینین:

نووری‌که که دیده، هه‌ددی بینینی نییه
ناگر له به‌را به‌ری ئاوا تینی نییه
زه‌پراتی سیفاتی زاتی پر که‌ون و مه‌کان
نابینێ به‌دیده‌یه، که دوور بیننی نییه

(۵) شیخ نووری شیخ سالح له‌ کو‌ری لیکۆلینه‌وه‌ی وێژه‌یی و په‌خنه‌سازیدا - د. کامیل حه‌سه‌ن عه‌زیز به‌سیر- له چاپ‌کراوه‌کانی کو‌ری زانیاری عیراق (ده‌سته‌ی کو‌رد) به‌غدا، ۱۹۸۰ ل ۸۴.

(۶) هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پیشوول ۸۴.

شیخ نووری وهک له کاریگه‌ری کولتووری ئیسلامی دوور نه‌بووه، عه‌قیده‌ی ئاینیشی به‌هیز بووه. شیعره‌کانی له گه‌ران به‌دوای پاکیتی و باسی مردن و عه‌ده‌م و گۆڕ و دوورکه‌وتنه‌وه له‌ خۆشییه‌ ساته‌وه‌ختیه‌کانی ژبان و جیهانه‌ ماددییه‌که‌ی و ڕوواله‌ته‌ خه‌له‌تینه‌کانی بێته‌ش نه‌بووه!

ئه‌مه‌ش بۆی هه‌یه‌ دیوتکی دیکه‌شی هه‌بی که‌ لیتره‌دا وه‌ک په‌نجه‌نوما کردن ده‌بخه‌ینه‌ ڕوو، ئه‌و دیوه‌ش ئه‌وه‌یه: زۆر جار ڕووکردنه‌ نووسینی ئه‌و جوۆره‌ شیعرانه‌ له‌ ئه‌نجامی هه‌لچوون و داچوونی ئه‌و شاعیرانه‌وه‌ سه‌ره‌له‌ده‌دا که‌ له‌ ژبانیا‌ندا ڕوو ده‌که‌نه‌ له‌زه‌تی دنیا‌یی. وه‌ک ده‌زانین شیخ نووری له‌ ژبانیدا مه‌یخۆریش بووه، عه‌قیده‌ی ئاینیشی تیدا بووه، په‌چاوکردنی لایه‌نه‌ ئاینیه‌که‌ بۆ ئه‌وه‌یه‌ ئۆخژن و ئارامی به‌ده‌روونی خۆی بدا، چونکه‌ له‌زه‌تی دنیا‌یی به‌لای خۆیه‌وه، له‌زه‌تییکی له‌ ناوچوو و ڕاگوزاره‌، به‌لام ئه‌م جوۆره‌ شیعرانه‌ (ه‌یوای) پێ ده‌ده‌ن.

به‌هه‌رحال شاره‌زایی و ئاگاداری شیخ نووری له‌ میژوو و فۆلکلۆر و ئه‌ده‌بی نه‌ته‌وه‌که‌ی، یان خۆتندن و دیراسه‌کردنی کولتووری عه‌ره‌بی ئیسلامی و شاره‌زایی په‌یداکردنی له‌ مه‌سه‌له‌ی عه‌رووز و هونه‌ره‌کانی په‌وانبێژی، ڕێگه‌ی لیئاگرۆ په‌نجه‌ره‌ به‌سه‌ر ئه‌ده‌ب و ڕۆشنبیری بیتگاناندا بکاته‌وه، به‌تایبه‌تیش بۆ که‌سیک که‌ حه‌ز له‌ فێربوون بکات و زمانی گه‌لانی ده‌وروپشت بزانی. له‌به‌رئه‌وه‌یه‌ شیخ نووری تا مردووه‌ ده‌ستبه‌رداری ڕۆشنبیری گه‌لانی دراوسی و دنیا نه‌بووه‌ و لییان دانه‌پراوه‌ و به‌به‌رده‌وامی له‌گه‌ل ڕۆشنبیری گه‌لانه‌دا ژیاوه‌ و په‌یتا په‌یتا ئه‌و به‌ره‌مه‌می به‌دلی بووبی وه‌ریگتپراوه‌. له‌ ئه‌نجامی ئه‌و ڕۆشنبیرییه‌ فراوانه‌ی (شیخ نووری) توانی زمانیکی تازه‌، بۆ قوناغیکی تازه‌ له‌ ژبانی میلله‌ته‌که‌ماندا بدۆزیته‌وه‌ و پێی بنووسی. ئه‌و تازه‌ بوونه‌وه‌یه‌ش وه‌ک ڕوونم کرده‌وه‌ په‌گوریشه‌ی هه‌یه‌ و به‌ته‌نیا (ئه‌ده‌بی تورکی تازه‌) نییه‌، به‌لکو پێش ئه‌وه‌ له‌سه‌ر شانی (مه‌وله‌وی) و (نالی) ده‌ستی پێ کردووه‌ که‌ له‌ ناو به‌هره‌ و ڕۆشنبیرییه‌که‌یدا شوێنی تایبه‌تی بۆ ته‌رخان کردبوون. ئینجا ڕۆشنبیری شیخ نووری له‌ حوچه‌ و خۆتندن له‌سه‌ر ده‌ستی کۆمه‌لته‌ مه‌لای زانای ئه‌و سه‌رده‌مه‌ و له‌ پاشان ڕووکردنه‌ خۆتندنه‌وه‌ی ئه‌ده‌بی تورکی و فارسی و ته‌نانه‌ت (مه‌هجه‌ر) و (ئه‌پۆلۆ)ش به‌شێوه‌یه‌کی که‌م یا زۆر جیتی سه‌ره‌نجی شیخ نووری بووه‌، ئینجا (له‌سه‌ر ئوسوولێ غه‌رب) شیعرێ وتووه‌ وه‌ک خۆی نووسیویه‌تی. ئه‌م ڕایه‌ش بۆ خۆی ده‌یسه‌لمێنی که‌ تا‌قه‌ سه‌رچاوه‌ی تازه‌بوونه‌وه‌که‌ی (ئه‌ده‌ب و ڕۆشنبیری تورکی) نه‌بووه‌، به‌لکو ئه‌ده‌بی تورکی تازه‌ش له‌ ژێر کاریگه‌ری ئه‌ده‌بی تازه‌ و

پا په پښتني شيعري نه ورووېي شيعري خوږيان تازه كړدووه ته ووه و كومه لتي شاعيري نوڅخوazi
 تورك جه ماعه تي (ديوان) و (شوعه راي فحري ناتي) يان پي كه ووه ناوه. به دووړي نابينم
 (شيخ نووړي) به هوي شاره زايي له زمانې توركي دا، جگه له شاعيرانې تورك ناگاي له
 نه ددې و شيعري نه ورووېي پاش بووېي و بيروړاي په خنه يي روښن بېره گانياني خوښ ديته ووه.
 نه مانه تيكړا بڼه ماي تازه بوونه وديان له لاي دروست كړدېي. له م دوو به شه دا نه ومان بو
 دهرده كه وي، تازه بوونه ووه له سهر ده ستي شيخ نووړي ته نيا كاري گهري نه دېي توركي تازه
 نه يه پتايه ناومان ووه، به لكو كومه لتي هوي خودي و مه وزووغي له پستي بوون و بوونه
 سهر چاوه ي دامه زړاندني سهره تاي شيعري كوردي تازه به خشان!

بۆنەى ژنەپنەنى شەيخ قادىرى حەفەيد - ۱۹۲۲

وەستاوەکان: قادىر ئاغاى حاجى مەلا سەعید، عەبدولقادىر سەعید (قالەى نایشەخان)،
سالىح زەكى ساجىبقران، عىززەت بەگى وەسمان پاشا، سەيید نوورى نەقیب، محەمەد
ئاغاى ئاوپرەحمان ئاغا، شەيخ محەمەدى گولانى.

دانىشتووى ریزى دووهم: ئەحمەد موختار جاف؟، حەمەسەعید بەگى حەمەرەشىد بەگ؟،
فایەق کاکەمین.

دانىشتووى ریزى یەكەم: عەبدوللا عادىل ئەفەندى، شەيخ نوورى شەيخ سالىح، عەبدوللا
عەونى، شەيخ محەیدىنى شەيخ رەشىد.

شیخ نووری شاعیری ئەزموون

شیخ نووری شاعیریکی داھێنەر و نوێخوازە، ڕۆشنبیریەکی ھێچی لە داھێنانەکی کەمتر نییە، ئەگەر زۆر بالاتر نەبێت. ئەو ڕۆشنبیریەکی شیخ نووری لە شیعەر نووسین و بەردەوامبووندا ھەناسەی درێژ کردووە. ئەگەر شاعیری چاک بریتی بێت لە (بەھرە + ڕۆشنبیری + ئەزموون و مەشقکردن لە نووسینی شیعەر) ئەو شیخ نووری زۆر لەو ڕەگەزانەو نزیكە، چونکە ئەویش شاعیریکی توانست و بەھرە لە گەڵ ڕۆشنبیری و خوێندنەوە و ھەولی خۆپێگەیانندن گونجاندووە، تا توانیویەتی (خەیاڵ)ی شاعیریکی بەدەسلاتی دەسکەوتی و بەروانی نیکی فراوان و ھەمەلایەنەو بەروانیستە ژيان و گۆشەنیگای بۆچوون و خەیاڵی خۆلقینەرانی خۆیەو سەیری بکات، ئەمە حەقیقەتێکە ئەگەر لە چەند شیعریکیشیدا ھاتبێتە دی، کەس ناتوانی لاری لێ ھەبێ، یان گومان لە بەھرە و توانایی و بەخششی بکات.

شیخ نووری ناوی شاعیریکی لە ناو دەیان شاعیردا لیکۆلینەو و قەلەمی زانستی لە بەرانبەردا دەبێ بوەستی، لەبەرئەوێ سەرەتای ڕاپەرینیکی گەورە و تەکانیکی بەھیزی شیعری کوردی ناوچەیی سولەیمانی پێ دەستنیشان دەکەیت. سالتیک بەر لەوێ شیخ نووری ئەو سەرەتایە دابنێ، ڕاپەرینیکی سیاسی لە سەرتاپای کوردستاندا دەستی پێکرد و بۆیە کەمێن جار دەرگای ھەلمەت و ھێرش بردنی چەکداری بۆ گەلی عێراق لە تیکۆشانی جەماوەردا خستە سەر گازەرای پشت. وەک لە شۆڕینیکی دیکە ئەو کتێبەمان وتمان، ئەو ڕاپەرینە بوو ھۆی ھەلتەکاندنی کۆمەڵەی بنەمای سیاسی و کۆمەڵایەتی و کۆمەڵەی بنەمای تازە جێگەیان گرتەووە. ھۆی سەرەکی ئەو ڕاپەرینە جەماوەرییە و ھۆشیاربوونەوێ خەلکی بوو لە کوردستان، چونکە ھەستی نەتەواوەتی زیاتر لە لایان چەکەری کردبوو و ھەستیان بەچەوسانەو و ژێردەستی خۆیان دەکرد. نەمەش لە سایە ئەو گۆڕانە بنەرەتییانەو بوو کە سەرپاکی جیھانی گرتەووە لە زۆر لاوە خەباتکردن لە پیتاوی سەرەخۆیی و یەکسانی و مافی پەروای ئەو میلەتە تانە ھاتە کایەووە. ئامانجی زۆری ئەو شۆڕشانەش لە جەوھەردا یەکی دەگرتەووە و دەبوو یەک زنجیرە لە یەک دانەپچراو لە خەباتی ھاوبەشیاندا بۆ دەرچوون لە چنگی ئیمپریالیزم و داگیرکەرەکان، کە خەریکی ژێردەستە کردن و دەستەمۆکردنی ئەو گەلانە بوون. شۆڕشی ڕزگاریخوازانە

گهلانیش له جه وهه را دهستنیشان کردن و رهنگ رشتنی چاره نووسی خویان بوون به دهستی خویان. کوردیش یه کییک بوو لهو نه ته وانه، که له چاره کی یه که می نهو سه دهیه دا که وته خه بات بو نهو مه بهسته و قوربانیدان له پیناویدا. سه ره تای نهو سالانه ی که دهوله تی عوسمانی نه ژنوی دادا و له پهروو کهوت و میلله تانی سه ره به نیمپیراتۆریه ته که یان که وته خویان، تا نهو بوو خویان و هاوپه میانه کانیا ن جه نگه که یان دۆراند.

له سالی (۱۹۱۷) ئینگلیز هاته عیراق، به هاتنی نهوان گهلانی عیراق به گشتی و کورد به تاییه تی زوو له فاک و فیکیان گه یشتن، بۆیه وهک «د. ن کوتلۆف» میژوونووسی به ناویانگی رووسی نووسیویه تی: «گه لی کورد به وهی که له پاپه پینی ۱۹۱۸-۱۹۱۹ دا پیشه نگی جوولانه وهی گه لی عیراق بوو نه خشیکی گرنگی له ناماده کردنی پاپه پینی سالی (۱۹۲۰) ی عیراقددا دیاری کرد». ههر لهو کاته وه پاپه پینی جه ماوه ری به سه ره کایه تی رابه ری بزووتنه وه (شیخ مه حمود) ی نه مر دژی ده سه لاتی داگیر که رانی تازه دهستی پیکرد، شیعی کوردیش که وته ته کاندنی نهو ته پوتۆزه ی چهند سال بوو به بالایه وه نیشتبوو، بزووتنه وه کهش له سه ره دهستی یه کییک له موونه وه ره کانی نهو سه ره ده مه چاری بۆ ژیا ن کرده وه، که نهو موونه وه ره له نزیکه وه ناگای له باری سیاسی و کۆمه لایه تی و رۆشن بیری میلله ته که ی خۆی و ده روپشته که ی بوو، نهو بوو شیخ نووری ده ستپیش خه ری کرد له نووسینی شیعی تازه و له لاپه ره تازه کانی نهو میژووه تازه یه دا جینگه ی شیاری بۆ کرده وه.

میلله تی کورد ههر له رتگای زانی نی زمانی تورکییه وه ناگاداری بزووتنه وه ی سیاسی و نه ته وه یی گهلان نه بوون، موونه وه ره کان ههر لهو ده لاقه یه وه له سه ره تاقی کرده وه ی شیعی تورکی وه ستان و تام و بۆ و هه ناسه ی شیعی هه نده رانی شییا ن ههر له په نجه ره ی نهو زمانه وه بۆ هات. شیخ نووری وهک نووسیویه تی: «نهو ی ئینقیلاپی به سه ره نه ده بیاتی کوردیدا هیتا وه و له سه ره ئوسوولی غه رب شیعی وتوه، نوورییه». بیتگومان شیعی تورکیش له ژیر کارتیکردنی پاپه رینه کانی شیعی نه رووپا، شیعی خویان تازه کرده وه، به شیک ی زۆری نهو شیعه تازانه و بیرو را په خه بییه کانیا ن کرده وه به تورکی، نهو انیش ورد رد که وتونه ته خرتندنه ویا ن و سوودیا ن لهو ته وژمه تازه یه وه رگرتوه. شیعی کوردیش به پیتی نهو بارودۆخه ی بۆی په خسابوو، به هۆی (شیخ نووری) خرتنی تازه کرایه ناو ده ماره کانییه وه.

هۆی سەرەکی سەپاندنی ئەم بزوتنەوێه بۆ نەمان و پرووختانی ئەو کۆلەگانه دەگەڕێتەوە، کە لە پروی سیاسی و کۆمەڵایەتی و پۆشنبیری کۆمەڵی کوردەواری پێتو بەند بوو، پرووختانی ئەم کۆلەگانهش خۆ پانه گرتنیانە لە بەردەم تەوژم و شالای ئەو بزوتنەوێه تازەییە. ئەم بزوتنەوێه سیاسییە تازەییە لە کوردستانی عێراقدا بەرپا بوو لە خۆیەو سەری هەڵنەدا، بەلکو بەهۆی کۆمەڵی بارودۆخی مەوزووعی و خۆیی هاتنە گۆڕی، ئەویش لە لای خۆیەو کارێکی وای کرد کە شیعی کۆلەگەیی - کلاسیکی خۆی لە بەردەم ئەو پاتەکان و هەژانە قوول و گەورەییە پانەگرتی، بگرە ئەویش وەک چەکیکی خەباتکردن و گەورەکردن و هەڵایسانی زیاتری (مەسەلە) نەتەوێهییە کە پڕایە ناو پرووختی خەباتی سیاسی و هەر لەوێ نەزموونی شیعی تازە کەوتەو، بەلام لەسەر دەستی کەسێک کە هەلومەرجی ئەو تازەکردنەوێه پێدا بوو، تا بتوانی پۆشنبیری باوی ئەو سەردەمە پەت بکاتەو و بەشیوەییکی تازەتر لە ئامانج و چەمکی شیعی تی بگات.

پاستییەکی تا ئێستاکە لەبەر نەنووسینی مێژووی نووسینی شیعیەکانی شیخ نووری، یان بەهۆی دەست نەکەوتنی کۆمەڵتیک شیعی دیکە ئەو شاعیرە، نەمتوانی لە خۆمەوێه یەکم شیعی شیخ نووری دەستنیشان بکەم کە لەسەر پێچەکی تازە نووسیبوێه، چونکە بەپێی ناگاداری ئێمە شیخ نووری بەرھەمێکی ئێجگار زۆری فەوتاو، وەک خۆشی دەریخستوو (زۆر مندال بوو کە شیعی وتوو) ئەم پاستییەش بۆ خۆی بەلگەییە کە ژمارەییکی زۆر لە شیعی سەرەتاییەکانی گووم بوون یان دەست ئێمە نەکەوتوون. ئەمەش بۆ نووسینی رەخنە و لێکۆڵینەو، بپارە رەخنەییەکان بەدرشتی و ناکاملی دەهێلێتەو. لە لایەکی دیکەو پشستگویی خستنی مێژووی نووسینی شیعیەکان ومان لە دەکات نەتوانین هێڵی بەیانینی پێشکەوتن و دواکەوتنی شیعی شیخ نووری دەستنیشان بکەین، بەپێچەوانە مامۆستا (گۆزان) -هەو کە وەک لە پێشەکی دیوانە کەیدا نووسراو: «ئێمە پێ بزانین گۆزان شیعی بلانەکراوێ زۆر کەمە، هەرچی و توو لە گۆفار و پۆژنامە کوردییەکانی دەرەو و ناوێهێ عێراقدا بلاوکراوێه»^(۱).

شیخ نووری وەک ئینسان و وەک شاعیر شیر و خەتی پارەییکن و ناتوانین لە یەکیان جودا بکەینەو، واتە ژیانی لە ناو شیعیەکانیدا، شیعیەکانیشی لە ژیانییدا هاوکیشەییەک

(۱) دیوانی گۆزان - سەرجمی بەرھەمی گۆزان - بەرگی یەکم - ۱۹۸۰ بەغدا، چاپخانە کۆری

عێراق - لە بلاوکراوێهێ یەکیتی نووسەرانی کورد ل م.

پیکدههینن. ژبانی خوشی چندان لاپه‌ره‌ی ژبانی میلله‌ته‌که‌ی و نه‌و سهرده‌مه‌یه که تیتیدا ژباوه. شاعیر له سهرده‌میکدا ژباوه و چاوی هۆشی کردووه‌ته‌وه، که کارتیگردنیکی زۆری له‌سهر ژبان و به‌ره‌می به‌جی هیشتووه. نه‌و کارتیگردنه‌ش ههر هه‌مان کارتیگردنه به‌سهر گه‌لی کوردماندا، به‌لام له لای که‌سیکی وه‌ک نه‌م که چه‌کی شیعی به‌ده‌ست بووه، هه‌ولی داوه نه‌و ژبان به‌کات به‌به‌شیک له شیعه‌کانی و بیگوشینه ناو به‌ره‌مه‌کانی و بیته هه‌وینیک بۆیان. نه‌و رووداوانه به‌شیک گرنه‌گ له نه‌زمونی شیعی شیخ نووری پیکدههینن و بوونه‌ته به‌شیک له تیروانین و بوون و خودی نه‌و، به‌ره‌نگاربوونه‌وی نه‌و رووداو و سهرده‌مه‌ی تیتیدا ژبا، وای لێ کرد بێ به‌شاعیری (نه‌زمون- تجربه)، بۆیه ده‌توانم بلێم نه‌زمونی شیخ نووری بیتجه‌گ له چاوه‌گه‌ روژنبیرییه‌کانی بینی پتوه ناو و سوودی لێ وه‌گرتوون، به‌هره‌ی شاعیرایه‌تی و خوتنده‌وه و نه‌زمونیکی زیندوو، که‌سایه‌تی شیعی شیخ نووری پیکدههینن، که نه‌زمونه‌که‌ی له ژبانی خۆی و ده‌روپشته‌که‌ی وه‌گرتووه، وه‌ک که‌سیک که له ناو رووداوه‌کاندا ژبا بێ و به‌چاوی شاعیریکی هۆشیار و به‌ده‌سه‌لات له شیعه‌دا به‌رجه‌سته‌یانی کردبێ و به‌هۆی نه‌زمونی ژبان به‌تایبه‌تیه‌که‌ی، نه‌زمونه شیعییه‌که‌ی خۆی ده‌وله‌مه‌ند کردووه و نه‌بوستووه وه‌ک شاعیریکی سهر به‌میلله‌ت له نه‌زمونه‌کانی ژبان دایبیریت و له‌سه‌نگه‌ری گه‌له‌که‌ی به‌چیته ده‌ره‌وه، ههر نه‌وه‌ش وای لێ کردم ناوی بنیم شاعیری نه‌زمون.

'شیخ نووری ته‌نیا پشتی به‌نه‌زمونی ناو کتیب نه‌به‌ستووه، که نه‌م جوژه نه‌زمونانه، زیاتر نه‌زمونی زهینن و پووی له روژنبیری ناو کتیبه و پشتی له واقع و که‌ره‌سه‌کانیه‌تی، چونکه نه‌و له‌گه‌ل هه‌موو نازار و ناواتیکی میلله‌ته‌که‌ی بووه. له بورجیکی به‌رزوه سه‌یری ژبانی نه‌کردووه و بۆی نه‌روانیوه. هه‌ولی به‌رده‌وامی داوه ناسۆی فراوان له به‌رده‌م شیعه‌کانیدا بکاته‌وه و بدۆزیته‌وه، نه‌مه‌ش به‌هۆی به‌ستنه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌کانی به‌رووداو و به‌سه‌ره‌ات و خه‌باتی میلله‌ته‌که‌یه‌وه بووه. نه‌زمونی ژبانی گه‌له‌که‌ی له ناو بیر و ناخ و وێژانیدا جیگه‌ی خۆی گرتووه، به‌مه‌ش توانیوه‌تی به‌شیعی ره‌سه‌ن و راستگۆیانه‌وه گوزارشت له‌و خه‌ون و خولیا و ناواتانه بکات.

شیخ نووری شاعیریکی (کسبی) نه‌بووه، شیعه‌نوسینی له نه‌نجامی خوتنده‌وه ده‌سه‌کوتیب، یان هاتیب شه‌ری پێی فروشتیب و زۆری له خۆی کردبێ شیعه‌ دابنێ، به‌لکو شیعه له کانگای دل‌یه‌وه هه‌لقوولاوه و له ناخی ده‌روونییه‌وه هه‌لچووه و به‌خووی دایرشتووه، شاعیریکی شیعه‌ سوار و به‌ده‌سه‌لات بووه، به‌رانبه‌ر به‌وشه و ته‌عبیر دانه‌ماوه

و شیعر له دلاییه وه قهلبه زه ی داوه و ئەم سیفه ته زاتییه ی تهرخان کردووه بۆ ژیا نی گه له که ی و دلی شیعی هه ر بۆ ئەو مه سه له یه ی میلله ته که ی لیتی داوه. تا دوا هه ناسه ی شیعر له ویژدانیدا ماوه ته وه و ناگری شیعر له دلیدا نه کوژاوه ته وه و ناوی رۆژگاریش نه ی توانی پشکو ی شیعر له دل و دهروونیدا بکوژینیته وه. به دی کردنی ئەم لایه نه ش له شیعه رکانی شیخ نووری و له لیتوژهره وه ده کات پانتایییه کی زۆر له نووسینه کانی بۆ لایه نی (ریالیزم) له شیعی ئەو شاعیره دا تهرخان بکات. هه تا میلله ت فره هه نگه که ی وشه ی (نا) ی تیدا بیت له به خشش و داهیتان ناکه وێ. تا داهیتان به پتیه به سه تی، گۆران و شوێش و میلله ت به رده وامن و به پتیه ده وه ستن و ئەزمونه کانیان تیکه لی ئەزمونه شارستانییه کانی ئاده میزاد ده کن. ئەو ئینقیلابه ی شیخ نووری له سه ره تای ئەم سه ده یه دا گێرای و سه رکردایه تی کرد، به پتیه وه ستان و زیندوویی ئەم میلله ته نه به زیه که هه رچه ند له ژیر چنگی وه یشوومه کانی رۆژگار رزگاری نه بووه، به لام میلله تیکه له به خشش نه که وتووه.

شیخ نووری به ته نگ پێداویستییه نه ته وایه تی و شارستانییه کانی ئەم چاخه وه چوه، بۆ ئەوه ی له گه ل ئەو راپه رینه سیاسیه، بتوانی به هۆی داهیتان و رۆشنبیری، خۆی له گیانی سه رده مه که ی نزیک بکاته وه، تا شیعه ریک بلی به قه ده ر ئەوه ی خزمه تی ئیستای ده کات، ئەوه نه ده ش له ده رگای داهاتوو بدات و خۆی له جوولانه وه ی میژوو دانه برێ، بۆیه زۆر زیره کانه له مه نتیقی پشکه وتن و گۆرانی کۆمه ل و سه رده مه که ی گه یشتووه، نینجا توانیوه تی تیکه لی ببێ و پالپشتی بکات. به روانینی تازه و جوړه ده ربړینیکی تازه تروه ئەو تیکه یشتنه ی خۆی خسته روو. هه ولی دا له نیشتمانی داهیتان و کاتی داهیتان و تازه یی دانه برێ، چونکه ده یزانی بزوتنه وه ی میژوو ده یداته دواوه. له دوا ییدا چوه ناو ئەو نیشتمانه و زه فره ی پێ برد، له نه نجامی تیکه یشتن له جه ده لی میژوو، توانی رابردوو تپه رپێنی و تازه بونه وه بگرتنه باوه ش، که ئەو جه ده له بی سنووره ده یسه پێنی. شیخ نووری له زمانی سه رده می خۆی نه که یشتی هه رگیز نه یده توانی به ده نگ ئەو داوا یه وه بچیت!

قه باره ی بوونی میلله تیک که رۆژ له دوا ی رۆژ روو له گه وره بوون ده کات به هۆی ئەوه یه که ئەو میلله تانه به زمانی تازه گوزارشت له سه رده می خویان ده کن. میلله تیک دان به بوونی زمانیکی تازه دا نه ئی بۆ ئەوه ی رهنگی چاره نووس و مه سه له که ی خۆی پێ برپێژی و خه ون و ناو اته کانی پێ بنووسی، ئەو میلله ته روو له نه مان و قی تیکه وتنه. شیخ نووری

ههستی به هه‌موو ئەمانە کردووه، بۆیه داوايه‌کانی ئەو قۆناغەى به ئەمانەتەوه به‌جێ هێناوه. ئەو زمانە تازەيه‌ى شێخ نوورى خەونی کوردی پێ تو‌مار کرد، زمانێکە خۆنى چاره‌نووسی خۆى دەدا، چونکە زمانی داها‌توو و پاشە‌پۆژه. زمانی پابردوو نیه، شتە‌کانی پێ گێره‌ بکاته‌وه. ئەو زمانە‌ش نیه له ولاتیکی دیکه‌وه قه‌رز کرابێ و خوا‌زرا‌بیته‌وه، به‌جۆرێ وه‌ک په‌شه‌بايه‌ک په‌گو‌پیشه و په‌سه‌نايه‌تى ئەوى هه‌لکه‌ندبێ، ئەگه‌ر زۆر که‌شیش هه‌بن ئەمه‌ وا تێبگه‌ن، من تازە‌بو‌ونه‌وه‌که‌ى شێخ نوورى به‌حه‌لāl زاده‌ ده‌زانم، چونکە زاده‌ى واقعي‌کی ديارى‌کراوى سه‌رده‌مي‌کی ژيانى کورده و له واقيعى شيعرى کوردی دانه‌پاوه.

ساتوسه‌واى شێخ نوورى له‌گه‌ڵ شيعرى تازە، ساتوسه‌واى خۆنه‌رتي‌کی هۆشيارى سه‌رده‌مه‌ که به‌قه‌ده‌ر ئەوى شت وه‌رده‌گرن، ئەوه‌نده‌ش هه‌ست ده‌که‌ن که‌وا پێ‌ويسته‌ شت به‌دن و به‌خششيان هه‌بي‌ت. ئەمه‌ش ديارده‌يه‌کی شارستانى چاکه و هېچ په‌خنه و گله‌بیه‌ک قبو‌ل ناکات. ئەم شاعيره‌ پۆشنبي‌ره زوو ده‌رکى به‌وه کرد شێوه‌ى شيعرى تازە، پێ‌ويستى به‌روانينى تازيه‌ بۆ ژيان و بوون و م‌رو‌ث. من له لای خۆمه‌وه له‌گه‌ڵ ئەوه‌دا نيم «تازە‌کردنه‌وه» ته‌نيا له شێوه‌دا به‌ريا بي‌ت، ئەگه‌ر له پيش هه‌موو شتێکه‌وه رو‌انينى شاعيره‌که نه‌گۆرێ و ئەو رو‌انينه‌ به‌هۆى پۆشنبي‌ريه‌وه له په‌گه‌وه هه‌لکه‌ته‌کێ، ئەوه‌تا شێخ نوورى خۆشى له‌و به‌روايه‌ دايه‌ که رو‌ونکردنه‌وى ئەو به‌زووتنه‌ويه‌ ئه‌رک و په‌يامى «ته‌جه‌دودپه‌روه‌ره‌کاغان» ه و ده‌لتى : (له پيشه‌وه رجا ئە‌که‌م ئەم قسه‌يه‌ که ئەي‌که‌م، حه‌ملى نه‌که‌نه سه‌ر خود فرۆشى. «هێنا‌نه وجوودى ريساله‌يه‌کى ئەده‌بى کوردی له‌سه‌ر شانى ئەدیب و ته‌جه‌دودپه‌روه‌ره‌کاغان به‌لزوومێ‌کى قه‌تعى ئەزانم» حاشا سومه‌ حاشا من نا‌لێم ئەدیب، من نا‌لێم شاعيرم، به‌لام له‌به‌رئه‌وى له مندا‌لیمه‌وه في‌کرم نيشتي‌غالى له‌گه‌ڵ ئەده‌بى‌اتدا بووه به‌ته‌تبوعات نه‌ختى شاره‌زاييم هيه وه ئەم شاره‌زاييه‌ دائيمه‌ن سه‌وقى ئەوى کردووم که له‌م عيلمه‌دا که هيش‌تا به‌زمانى کوردی نه‌نووسراوه‌ته‌وه ريساله‌يه‌ک ته‌ئليف و ته‌بع بکه‌م. مه‌عه‌ل ته‌ئه‌سوف وه‌زعیه‌تى خسوسيه‌م و ده‌ست نه‌که‌وتنى شيعرى شاعيره‌ کۆن و تازە‌کاغان بوو به‌ئه‌سه‌بابى ته‌ئه‌خورى ئەم ته‌شه‌بوسه‌ خي‌ره) (٢) ئەم قسه‌يه‌ى شێخ نوورى که سه‌ره‌تايه‌که بۆ پۆژنامه‌ى (ژيان)ى نووسيه‌وه، کۆمه‌لتى لايه‌نى جۆربه‌جۆرى

(٢) پۆژنامه‌ى ژيان، ژماره (٢٠)ى سالى (١٩) (١١)ى ذى‌الع‌قده ١٣٤٤، (١٠)ى حوزه‌يران ١٩٢٦ (بۆ دائيره‌ى عاليه‌ى ژيان ته‌قه‌يه).

تیدایه که ئیمه له شوئنی دیکه دا دهستنیشانمان کردوو و لیږه دا لهم چهند نوقته یه دا خهستیان ده کهینه وه:

یه گهم: گرته نه ستۆی په یامیکی شارستانی، که ئهم په یامه تا ئهو کاته بهو شیویه کهس بۆی نه چوو یوه مهیدان و خو له قهره دانی شیخ نووری بۆ ئهم بابه ته تازه یه، ههستکردنی رۆشنیریکی شارستانییه به پتووستی ئهم لکه له ئه ده به که ماندا که کاتی هاتبوو ده رباره ی بنووسری.

دوهم: نیشان دانی بێ فیزی و ته وازوع له لایهن (شیخ نووری) یه وه که ئهم سیفه تهش وهک سیبه ره که ی لیبی جیانه بووه ته وه تا رۆژی مردنی، رهنگه هه ر ئهم لایه نهش بیت له ژبانی، که حه زی له خو بردنه پیتشه وه و هه لپه کردن نه کردوو، پایه و پله ی شایانی خو ی وه رنه گری. ئه وه تا خو ی ده لئ: «من نالیم ئه دییم، من نالیم شاعیرم» ئه مهش سیفه تی هه موو ئه دییکه به گه و ره یی له په یامه شارستانی و میژوویییه که ی سه رسانی خو ی گه یشتی.

سێهه م: شیخ نووری هه ر له مندا لیبیه وه له گه ل هونه ری شیعر و نه ده بیاتدا خه ریک بووه و «نیشتیغالی» کردوو، ئه مهش شاره زایی ته وای له لا دروست کردوو و ئه و خه بیه دوو رو در پژه هه لومه رچی ئه وه ی تیدا دروست کردوو خو ی له قه ره ی ئه و کاره بدات.

چواره م: خو ئنده نه وه و رۆشنیری شیخ نووری و شوین پێ هه لگرتنی رۆشنیری سه رده م که وهک خو ی ده لئ: (به ته ته بوعات) ئه و شاره زایییه ی فیر کردوو له پال مه شق کردنی خو ی بۆ هونه ری شیعر.

پنجه م: رو وکردنی ئهم شاعیره بۆ چهند لایه نیکی رۆشنیری جوړاو جوړ و مشوور خو اردنی بۆ پرکردنه وه ی که له به ره کانی له ئه ده به که ماندا، ئهم پهل هاو تشتهش بۆ لایه نه رۆشنیرییه کان وای کردوو به ته نیا خو ی ته رخان نه کات بۆ شیعر.

شه شه م: رووی ده می کردوو ته «ئه دییه ته جه دود په ره کان» و به پتووستییه کی گه و ره ی زانیوه ئهم ئه دیبانه په یامه که یان به جی بگه یهن و ئهم ئه رکه راپه ر پێن، چونکه نووسین ده رباره ی ئهم لایه نه له زمانی کوریدا نییه.

هه و ته م: شیخ نووری زووتر بیری لهم مه سه له یه کردوو ته وه، واته پیتش سالی (۱۹۲۶) و (۱۹۲۷) که وتاره په خه نییه کانی تیدا بلاو کردوو ته وه، به لام له بهر «وه زعی

تایبەتی» خۆی و نەبوونی گەرەستەیی تەواو بۆ ئەم ئیشە کە «شیعری شاعیرە کۆن و تازەکانە» ئەم پرۆژەیەیی دوا خستوو.

شیخ نووری بەر لەوەی دەست بداتە «تازەکردنەوە» هەستی بەوە کردوو، شیعری کوردی پێویستی بە تەکانێکە، بەلام پرۆژە پەخنەییە کە ی پێش کاری تازەبوونەوە کە نەخستوو، دواخستنی ئەم زنجیرە وتارە پەخنەییە زیاتر لە بەرژەوێندی بزوو تنەوێ تازە کە بوو، چونکە لە سالی (١٩٢٦-١٩٢٧) دا کە دەستی کرد بە بلاوکردنەوەیان، (تنظیرات) هە کە ی لە سەر بۆشایی دانە نابوو، بە لکو کۆمە لێک بەر هە می شیعری نووسی بوو کە نوێنەری تازەبوونەوە کە بوون و بوونە نمونە ی پراکتیکی بۆ را و بۆچوونە کانی.

سیمایه‌کانی قوتابخانه‌ی شیعی نو

لهم به‌شدها پتویسته‌ئو خالانه بخه‌ینه‌وه به‌رچاو که به‌بنه‌مای شیعی تازه ده‌ناسرتن و سیمای‌ئو قوتابخانه‌یان رشتووه و ئهم سیمایانه‌ش له شیعی کلاسیکی جیای ده‌که‌نه‌وه. یان به (یاخییوون) و هه‌لگه‌رانه‌وه له‌سه‌ر دابونه‌ریت و ده‌ستور و یاسایه‌کانی ده‌ژمیتردرتن. زۆربه‌ی ئهو خالانه‌ش که من لی‌ردها په‌نجه‌یان بۆ راده‌کیشم و ده‌یانخه‌مه‌وه بی‌رتان، له‌و به‌روایه‌ش دام شیعی تازه له‌سه‌ر ده‌ستی شیخ نووری به‌شیک زۆری ئهم خالانه‌ی تیدا به‌دی ده‌کرت، له‌ دوایی‌شدا له‌سه‌ر ده‌ستی شاعیرێکی وه‌ک ماموستا (گۆران) په‌ره‌ی پێ درا و جیگیر کرا و به‌فراوانی له‌ ناو خوینه‌راندا شوینی خۆی کرده‌وه و خوینه‌ری زیاتر باوه‌شیان بۆ کرده‌وه و لێی کۆبوونه‌وه. ئهو خالانه‌ی لی‌ردها به‌رچاویان ده‌خه‌ین زۆربه‌مان پامان له‌سه‌ری به‌ک ده‌گریته‌وه. هه‌ر ئهو لایه‌نانه‌ که باسیان لێوه ده‌که‌ین ده‌توانرێ بکرتنه‌ که‌ره‌سته‌ی تیروته‌سه‌ل بۆ لیتوتیزینه‌وه‌ی جیا جیا له‌سه‌ر ئهو شاعیرانه‌ی ئهو قوناغه شیعییه تازه‌یه‌یان دروست کرد و جیگیر کرد و ته‌نانه‌ت له‌ ژیر روشنایی ئهو خالانه‌وه ده‌توانرێ بزاین هه‌ریه‌که له‌و شاعیرانه‌ ئهو خالانه‌ی ده‌یخه‌ینه‌ روو کامیان زیاتر تیدا ئامانجی پێکاوه. له‌گه‌ڵ ئهو به‌بالاپرینه‌ نابێ ئه‌وه‌مان له‌ بیر بچیت که مه‌سه‌له‌ی (میژو)ی ئه‌نجامدانی هه‌ر کارێک نرخێ خۆی هه‌یه، بۆیه پتویسته هه‌نگاو به‌هه‌نگاو به‌پیتی میژووی نووسینی شیعه‌کان بریاری په‌خه‌یی بدرێ و هه‌ر شته‌ به‌ریتته‌وه لای خانه‌ی خۆیه‌وه.

یه‌کیک له‌ هه‌نگاوه‌کانی ئهم بزوتنه‌وه تازه‌یه دروستکردنی هاوکیشه‌ی نێوان (شیوه و ناوه‌روک)ه. شیخ نووری ویستی شیعه‌ بخته‌ باوه‌شی ژیانه‌وه و له‌وتیه‌ چاو هه‌لبێتی، بۆیه ئالۆز بوونی ژبان و گه‌وره‌ بوونی (مه‌سه‌له‌)ی نه‌ته‌وه‌که‌ی و به‌یه‌کداچوونی رووداوه‌کانی سه‌رده‌مه‌که‌ی کارێکی وایان له‌ شیخ نووری کرد، به‌دوای به‌رگیکی تازه‌دا بگه‌ڕێ بۆ ئه‌وه‌ی خۆی له‌ زه‌خه‌رفه‌ دوور بخته‌وه و بۆ ئهو ناوه‌روکه تازانه‌ شیوه‌یه‌کی گونجاو هه‌لبێژی، نا‌بتوانی له‌ جووتکردنی ئهم لایه‌نی (شیوه و ناوه‌روک)ه‌ شتوازیکی تازه‌ بدۆزیتته‌وه، به‌رپێچکه‌ و شتوازیکی جیاوازتر له‌ جاران شیعه‌ بنووسێ. به‌روانییێکی تازه‌ی هونه‌ری و فیکری سه‌یری شیعی کرده‌وه، هه‌ر ئهو روانینه‌ وای لێ کرد به‌دوای سستمی ده‌ربینی تازه‌دا بگه‌ڕێ، بۆ دۆزینه‌وه‌ی شتوازی تایبه‌تی خۆی. شیخ نووری که

هه‌وێی دا هاوکی شه‌ی نیوان شیوه و ناوه‌ڕۆک رابگری و هیچیان له‌سه‌ر حیسابی شه‌وه‌که‌ی دیکه‌یان به‌رز نه‌بیته‌وه، شاعیریکی ده‌سته وه‌ستان نه‌بوو، تا بێتین به‌هونه‌ره‌کانی شیعی کلاسیکی نه‌وتراوه و له‌ ناچاریدا شیعی تازه‌ی نووسی، به‌لکو تیروانین و بییری گه‌وره و فراوانی به‌دوای شیوه‌ی ده‌رپینی سووک و ئاسانتردا گه‌راوه. به‌لای منه‌وه شیخ نووری ته‌نیا شیوه‌یه‌کی تازه‌ی له‌ دارشتن و ده‌رپینی شیعه‌کانیدا په‌یره نه‌کردوه، به‌لکو له‌ پال شه‌و شیوه‌یه‌شدا کۆمه‌ڵی بابه‌تی تازه‌شی بۆ شیعی کوردی هێنایه‌ پیشه‌وه، که له‌مه‌و پیتستر له‌ ده‌رگای شه‌و بابه‌تانه نه‌دراوه، شه‌م شه‌و بابه‌تانه‌ی خسته به‌رگیکی هونه‌ری و به‌که‌شه‌وه‌ایه‌کی نوێ، شیعی کوردی گۆش و متوره کرد.

شیخ نووری به‌راستگۆیییه‌وه به‌دوای ژياندا گه‌راوه و له‌گه‌ڵ خۆی راستگۆ بووه، شیعه‌ره‌کانی که بریتین له‌ شه‌زمونی ژبانی خۆی و سه‌رده‌مه‌که‌ی و پۆشنییری و خۆتندنه‌وه جو‌ر به‌جو‌ره‌کانی، شه‌مانه‌ش به‌بابه‌تی تازه‌ ناشران کردوه. شه‌گه‌ر شیعی کلاسیکی بریتی بێت له‌ (سه‌نعه‌تساز) و زیاتر بایه‌خ به‌شیوه‌ی شیعر بدات، شه‌وه شیعی هاوچه‌رخ له‌سه‌ر ده‌ستی (شیخ نووری) دا وازی له‌ جادووی شه‌و جو‌ره سه‌نعه‌تسازیه هێناوه که ته‌نیا بایه‌خ به‌ شیوه‌ ده‌دات له‌سه‌ر حیسابی ناوه‌ڕۆک. شه‌گه‌ر بایه‌خیشی به‌ سه‌نعه‌تسازای دای، شه‌وه له‌گه‌ڵ ناوه‌ڕۆکه‌که‌یدا گونجاندوویه‌تی، له‌ کاتی که‌دا شه‌وه، گونجاندنه شیوه‌ی گوتنی ناوه‌ڕۆکه‌که‌ و شه‌وه گۆشه‌نیگایه‌ی لێیه‌وه سه‌یری ناوه‌ڕۆکی کردوه ده‌ستی کردوه و سازاندوویه‌تی، شیخ نووری نه‌یتوانیوه خۆی له‌و شه‌مه‌ر بیره تازانه‌ داوه‌ی که په‌یدا بوون و به‌یه‌که‌داچوون و پۆژ له‌ دوا پۆژیش به‌یه‌که‌ا چوونه‌ ده‌بوون، بۆیه به‌دوای شیوه‌ی ته‌عبیر کردنی ئاساندا ده‌گه‌را، تا ده‌ره‌قه‌ته‌ی شه‌و بیره زۆر و زه‌وه‌ندانه بێت و له‌ شیعه‌را ده‌سته‌مۆیان بکات. شه‌م شۆر شه‌ شیعه‌یه گۆزانی (جه‌وه‌ره‌) و سه‌پاندنی گۆزینی شیوه‌ی ده‌رپینه و گه‌رانه به‌دوای شیوه‌ی ده‌رپینی ئاسانتردا، تا بتوانی زه‌فه‌ر به‌ ئالۆزی شه‌و بیره تازانه‌ بیات. وه‌ک بێتی له‌و کاته‌دا پیتش شه‌وه‌ی (ژان کۆکتۆ) شه‌وه قسه‌یه بکات، شه‌ویش به‌روای وا بووبی (شیواز ده‌رپینی شتی ئالۆز و به‌یه‌که‌ا چووه به‌شیوه‌ی ئاسان و ساده و په‌وان، نه‌ک ده‌رپینی شتی ساده و ساکار بێت به‌شیوه‌ی ئالۆز و په‌رگری و گۆژ). شیخ نووری شه‌وه‌ی سه‌لماندوه و کاری پتی کردوه، چونکه نه‌یویستوه وه‌ک شیعی کلاسیکی بییری به‌جووک و ته‌نک له‌ ناو زه‌خره‌فه‌دا شه‌شار بدات، شه‌وه‌شی سه‌لماند که شیعی هاوچه‌رخ شه‌وه‌ندی سه‌نعه‌تسازای و هونه‌ره، شه‌وه‌نده‌ش (بیره‌سازی) یه له‌ پال تازه‌ کردنه‌وه‌ی شه‌مه‌وه که‌ره‌سته‌کانی ده‌رپین (کیش و ئاواز و شه‌ و وینه).

به لای منه وه ئه و بزوتنه وه تازه به تهعبیرکردنه له جه وه هری ژیان و به نه ده بیکی ره سه نی ده زانم، خواراوه و تهقلیدی نییه، نه گهر سوودیشی له نه ده بی گهلانی دراوستی وهرگر تیی، له بهخششی خویدا دهسته پاچه نه وه ستاوه، له و پروایه شدا نیم نه ده بی ناره سه ن و لامیتر ته مه نی دیرت بیته، چونکه وه که ههر جوگه له یه کی بچووک له زستاندا دروست ده بیته، به لام له هاویندا وشک ده کا.

بۆ نه وه ی به ته واوی ئه م لایه نه به پیتی بۆچوونی شیخ نووری خوی پروون بیسته وه، خوینه ریش بگاته قه ناعه تیک که نه و شاعیره له خورا ئه م ههنگاوه ی نه گه یاندوده ته نه نجام ده لئ: «لیره دا نوخته یه که هه یه ته عریفی لازمه. له م نه سه رانه دا که ئیمه ته دقایقمان کرد نه و هه یه جانه ی که بۆ ئینسان حاصل نه بی له وه ناچی که به رتگیه کدا برۆی و پاره یاخود شتیکی چاک بدۆزیته وه مه منوون بی. یا له وه ختی برسیه تیدا ته عامیتی خوش بخوی، که وا بو له بهینی ئه م دوو هه یه جانه دا که ئیمه حسی نه که یه فهرق زۆره. وه که ئیزاحمان کرد له وحیه که، بینایه کی زهریف هه یه که لیتیکی ماهیرانه مان که ته ماشا کرد، موسیقیکی یاخود (قصه) یه کی جوانان که بیست، یا وه زعیکی موئه سرمان ته ماشا وه یا حیکایه تیکی فاجیعمان که ئیستیماع کرد، نه و هه یه جانه ی که بۆ ئیمه پهیدا ده بی بۆ نه وه ی له گه ل حسیاتی حیواندا ته فریق بکری پیتی ده لئین هه یه جانی به دیعی، عه جه با هه موو ره سمی، هه موو (قصه) یه که، هه موو هه یه که لیتیک، هه موو موسیقیکی حه ز و هه یه جانیکی به دیعی له ئیمه دا حاصل ده کا؟ نه خیر... نه و مندالانه ی که وا به قه له میتیکی فهرنگی یا ته باشیرتیک چ له دیوار و چ له سه ر ته خته ره سمی حیوان و ئینسان و شتی تر نه کیشن له مه دا جوانی و ته راوه تیکی وای تیدایه که له پرووحی ئیمه دا حه ز (حظ) و مه منوونیه تیک حاصل بکا؟ نه... که وا بو هه موو قسه یه کیش هه یه جانی به دیعی حاصل ناکات. مه سه له ن نه چم بۆ مه کته ب، ئه م قسه یه بۆ ئیمه هه یه جانیکی به دیعی حاصل نه کا نه خیر... یاخود له مه وسمی زستاندا له وه قتی به فر بارینا مندالان له به فر (شیره به فرینه) یه عنی نه واعی ره سم و هه یه که ل دروست نه که ن، عه جه با حه ز و مه منوونیه تیکی به دیعی بۆ ئیمه حاصل نه کا؟ نه خیر... یاخود شه خسیتیک که به فنه نی موسیقا بیتگانه بی، ههر له خۆیه وه ده ست بداته عوود وه یا که مانیک و لیبدا، عه جه با ته ئسیرتکی مه عنه وی، حسیکی به دیعی به ئیمه نه گه یه نی؟ نه خیر... که وا بو له م وه سائیتی موخته لیفه یه دا که حیسابمان کرد، نه وه ی که له پرووحی ئیمه دا حه زتکی به دیعی حاصل بکا، نه وه یه که له دهستی ساحیبی مه هاره تیک و سنعه تکارتیک ده رچی. یه عنی هه موو وه قتیکی نه وه ی که

هدهه جانتیک بۆ ئېتمە حاصل ئەکا رەسم و مۇسقىا نىيە، بەلگە ئۇ سەنئەت و مەھارەتە
 كە قىمەت ئەدا بەمانە. كەوا بوو مىسالىكى تر بېتىننەو، بەلام ئەم مىسالە بۆ رەسم
 نەبى بۆ ئەلغاز بى. ۱- كاسى پىاو ئەزىنى. ۲- زەحمەت، رەحمەت ئەهينى. مەعنای
 ئەم دوو جوملەيە ئەگەر تەحلیل بکرى، هەردووكيان زۆر نزىكى يەكن، ئەتوانم بلىم
 عەينى يەكتىرىن. بەلام مىسالى راست و رەوان مەقسەدەكە ئىفاو بەيان ئەکا. مىسالى
 دووهميان، بۆ ئەوئى كە كاسى پىاو بەختو ئەکا و ئەپزىنى بەجوملەيەكى جوان و ئەدەبى
 نیشان بدرى، هیناویانە جوملەي (زەحمەت، رەحمەت ئەهينى)يان وتووه، ئەمجا دىقەت
 بکە بزانه لە ئىفادەي مىسالى ئەوئەلدا حەزىكى بەدیعى تیا نىيە كە ئىنسان مەمنون بکا
 مەسەلەن (دوو كەرەت چوار هەشت) ئەم جوملەيە هەر چەند ئىخبارى حەقیقەتتىك ئەکا،
 بەلام حەز و مەمنونىيەتتىك حاصل ناکا، مىسالى ئەوئەلش وایە، فەقەت تەماشای
 مىسالى دووهم بکەین ئەم جوملەيە، جوملەيەكى سادە نىيە، بەلگە پىچوپەنای زۆرى
 تىايە چونكە (زەحمەت، رەحمەت ئەهينى) هەرچەند زاهیرەن جوملەيەكى تەزادە، بەلام
 ئىفادەي حەقیقەتە بەتەرزىكى جوان و مەنادار. یەعنى ئىنسان كە ئىختىيارى سەعى و
 زەحمەتى كرد، فەیز و رەحمەت دەسگىرى ئەبى. بى زەحمەت ئىسراحت تەئىن ناکرى،
 بى هەولدان پىاو دەرمانەند نابت، بى خوتىندن پىاو عالم نابت، خولاسە هەزار مەعنای
 حەقیقى لى ئەدۆزىتەو»^(۳) لىرەدا دەتوانىن مەبەستى (شىخ نورى) لەم چەند خالەدا كۆ
 بکەینەو:

یەكەم: (هەیه جانی بەدیعی) کە بەزاراوی پەخنی ئەمڕۆکە (اثارة الحس الجمالي) وروژاندنی هەستی هونەری و جوانی دەگرتەوه بە ڕێگەی هەلچونەوه کە لە ئەنجامی خۆتەندەوهی شیعەریکدا، یان گوێ گرتن لە پارچە مۆسیقایەک، بێنی بێناوەک پەیدا دەبێ و جیاوازی هەیه لەو هەستە خۆشە لای مەڕۆڤێک دروست دەبێت لە ئەنجامی (پارە دۆزینەوه) یان لەو هەستە کە لە کاتی برسێتیدا دێتە ئەنجام کاتی (تەعامێکی خۆش بخۆی)، ئینجا جیاوازی نێوان هەستی مەڕۆڤ و ئازەل بەو (هەیه جانی بەدیعی) یە پادەگرتی. ئەوەش مانای وایە شێخ نووری شیعەری لە نێوان هونەر و دروستکردنی ئەو (هەیه جانه) ی بەرپای دەکات

(۳) رۆژنامى ژىان، ژمارە (۲۰) ى سالى (۱)، (۱۹) ى ذى القعدة ۱۳۴۴، (۱۰) ى حوزەيران (۱۹۲۶)، ھەروەھا ژمارە (۲۱) ى رۆژنامەى (ژيان) ى سالى (۱) ى (۶) ى الحجة ۱۳۴۴، (۱۷) ى حوزەيران (۱۹۲۶).

دانه‌برېوه، نه‌گهر پرواشی به‌وه بووبی به‌شیر په‌یامیک بگه‌ینه‌نی لایه‌نه (جوانی) و (هونه‌ری) په‌که‌ی شیري فه‌راموش نه‌کردوه.

دوهم: شیخ نووری نمونه‌ی زوری هیناوه‌ته‌وه تا بیسه‌لمینتی هه‌موو شیریک، موسیقاییک، قصه‌یک، (هه‌یه‌جانی به‌دیعی) دروست ناکات، ته‌نیا که‌سانیک ده‌توانن نه‌و جوړه به‌ره‌مه‌ به‌نه‌ده‌سته‌وه که‌ هونه‌رمه‌ند بن (سنة‌ت و مه‌هاره‌ت) یان تیدا بیت، که‌ نه‌و (سنة‌ت و مه‌هاره‌ت) هی شیخ نووری باسی لپوه ده‌کات، هه‌موو هه‌لومه‌رجه‌کانی وه‌ستایی و شاره‌زایی و کارامه‌یی و هونه‌رمه‌ندی ده‌گرته‌وه. بویه‌ش سه‌رکه‌وتوویی و گه‌وره‌یی هونه‌ره‌که‌ به‌پاده‌ی زوری نه‌و (هه‌یه‌جانه به‌دیعی) په‌ده‌کیشی و نرخي بۆ داده‌نتی.

سپه‌م: به‌ره‌مه‌میک بتوانی (هه‌ستی جوانی و هونه‌ری) بورووژینتی، واته (هه‌یه‌جانی به‌دیعی) ده‌بیت له‌و به‌ره‌مه‌دا که‌ به‌ وشه ته‌عبیری کردوه، ته‌نیا وشه‌که نه‌بیته هویه‌ک بۆ راگه‌یاندنی نه‌و بابه‌ته، چونکه له‌و دوو نمونه‌یه‌ی هیناویه‌تیه‌وه، ته‌کید له‌سه‌ر نه‌وه ده‌کات که‌ شیر نابی راسته‌وخو و رووکش و راپورت ناسایی (تقریری) بیت و راگه‌یاندنی بابه‌ته‌که له‌سه‌ر حیسایی لایه‌نه هونه‌رییه‌که بیت. به‌و نمونه‌یه‌ش که‌ ده‌لتی: (دوکه‌ره‌ت چوار، هه‌شت) ده‌یسه‌لمینتی که‌ حه‌قیقه‌تی هونه‌ری جیاوازی زوره له‌گه‌ل نه‌و حه‌قیقه‌ته واقیعییه‌ی که‌ هه‌موومان پیتی ناشانین و له‌به‌ر ده‌ستمانه و ده‌یزانین، به‌مه‌ش ویستویه‌تی به‌ره‌مه‌ی هونه‌ری له شتی روژانه و سه‌رییی جیا بکاته‌وه.

شیخ نووری جارتیکی دیکه ده‌گرته‌وه سه‌ر مه‌سه‌له‌ی (شینوه و ناوه‌روک) و نه‌م جاره‌یان به‌شینوه‌یکي پوونتر ده‌لتی: «نه‌سası نه‌ده‌بیات جوانییه، په‌عنی لیباسیکی جوان بدری به‌مه‌عنایه‌ک و نه‌سası مه‌نتقیش راستییه. له ته‌للیفی نه‌سه‌ریکی نه‌ده‌بیدا نه‌و نوقته‌یه‌ی که‌ لازمه دیقته‌تی لی بکری له رووحدا ته‌حسیلی هه‌یه‌جانی به‌دیعییه، فه‌قه‌ت بۆ نه‌وه‌ی که‌ قسه‌یک موافقی مه‌نتیق بی لازمه له نوقته‌ی حه‌قیقه‌ت ته‌جواز نه‌کری» (۴)

لیره‌دا شیخ نووری که‌ ده‌لتی: «لیباسیکی جوان بدری به‌مه‌عنایه‌ک» مه‌به‌ستی وایه بلتیت نه (لیباسه جوان) که‌ به‌بن (مه‌عنا) هیچ به‌هیچ ده‌کات و نه (مه‌عنا) که

(۴) روژنامه‌ی ژبان، ژماره (۲۴) ی سالی (۱)، (۱۴) ی موحه‌په‌م (۱۳۴۵)، (۱۵) ی ته‌موز (۱۹۲۶).

ناوه روک دهگه یه ننی به بی (لیباسنکی جوان) کاریگه ریی خوئی دروست دهکات، بو (تهحسلی هه یه جانی به دیعی) واته پتکه وه نه گونجاندنی نه و لایه نه کار ناکاته سه ر ههستی هونه ری و جوانی خوئنه ر. ئینجا که دهلئ: «که قسه بهک موافقی مه نبتیق بی لازمه له نوخته ی حه قیقه ت ته جاوز نه کری» ته و او ده به وئ شیعر له زنده رژی و (پی لی هه لپین- موبالده) پژگار بکات که یه کپکه له خاسیه ته کانی شیعی کلاسیکی و هه ول ده دات هونه ره که ی بکاته هژی بهک بو گه ران و سوزاگر دن به دوا ی (حه قیقه ت) و نزیکوونه وه لئی، تا بتوانی وهک رۆشنبیر و شاعیرتکی سه رده م و قوناغه ناسکه که ی میلله ته که ی پتیدا رته ده بوو، بی به کوری نه و سه رده مه و به ته نگ دا وایه کانیه وه به جیت، ئینجا پاش نه وه ی زانیمان شیخ نووری نهک ته نیا به شیعر، به لکو به نوو سینیش هه ولئ داوه به زار او ده ره خه بی هاوچه رخ بو شیعی تازه بته مهیدان، ئینجا دیته سه ر لایه نکی گرنکی دیکه که پتوهندی به شیوه و ناوه روکه وه نه پچراوه، نه و لایه نه ش سستمی ده رپینه (نظام التعبیر).

شاعیر که توانی به لیزانی و کارامه یی پتوهندی نیوان (شیوه و ناوه روک) تیبگات، مانای وایه ده توانی که سایه تی تایه تی بو خوئی دیاری بکات، چونکه سستمی ده رپینی تایه تی خوئی هه یه که نه و سستمی ده رپینه ش وهک خوئی دهلئ: «نه ده بیات سه عی بو نه وه دهکا که ته زاهوراتی کوناوکونی حیات به سوره تی که دیوه تی یا تیگه یشتوه ته سویر و شکلیکی به دیعی و جوانی به دیت»^(۵) شیخ نووری که دهلئ: «به سوره تی که دیوه تی یا تیگه یشتوه، ته سویر و شکلیکی به دیعی و جوانی بداتی» کتومت نه و پتاسه یه ده گونجی (سستمی ده رپین) ی پی ته عریف بکه یین، چونکه (سستمی ده رپین) له نه نجامی نه و گوشه نیگایه وه دروست ده بی که روانین و تیگه یشتنی داهینه ره که بو ژیان و شته کان دروستی دهکات. بئگومان نه مه شیان خاسیه تیکی ئییداعیه و هه موو که سیک ناتوانی بی به خاوه نی (سستمی ته عبیرکردن) ی تایه ته به خوئی تا بتوانی به توری وشه نه و ته و نه به جتی که تیروانیی تایه تی خوئی بو ژیان ره پیشی دهکات. به پتی نه م بوچوونه، شیخ نووری شاعیرتکه به وه پری هوشیاریه وه نه و هه نگاوه ی ناوه بو نه وه ی بیکاته یه کتیک له سیمایه کانی شیعی تازه. له لایه کی تریشه وه بو نه وه ی نه بته نوسخه یه کی کاربونی یه کتیک له شاعیره کانی پیش خوئی، له سه ر مه سه له ی (چۆنیه تی وتنی بابه ته که

(۵) رۆژنامه ی ژیان، ژماره (۲۴) ی سالی (۱) ی ته موز، (۱۹۲۶).

و جوړی بینین و دهر پینه که ی (راده وهستی. جارتیکی دی شیخ نووری رای خوی دهرده بری و ده لی: «دهه بیات شه خسییه، یه عنی به نیسبهت شه خسه وه نه توانن نیشانی بدهن. فقهت عیلم و فن غیر شه خسییه. حه قایقی علمیه و فنییه هیچ زمانیکی نه شخاس ته به دولی ناکات. دوو که رت دوو له هه موو وه قتی کدا بو هه موو که سیک هه ر چوار نه کات» (۶).

شیخ نووری لیږده ده یو بلیت (بابهت) هه ر بابه ته، به لام هه ر که سیک به پتی شیواز و بوچوون و تیروانی خوی نه و (بابه ته) نیشان ددهات، چونکه مه سه له ی (داهیتان) کارتیکی زاتییه وهک چوون په نجه موری کهس له کهس ناکات، بهم جوړهش داهیتانی دوو داهیتنه ریش لیکتر جیاوازن، له بهر نه وه ی نه و دوو داهیتنه ره هه ریه که یان شیوازی خویان هه په. (شیوازی) یش دیسان هه ر نه نجامی تیگه یشتنی وردی نه و هاوکیشه یه ده گه یه نی که «شپوه و ناوهر وک» به یه که وه ده به ستیته وه و «له روو حی قارییندا ته ئسیرکی مه عنه وی حاصل ده کات» له م تیکه ل بوونه گیانی به گیانی و ده سه ملانه ی نیوان شپوه و ناوهر وک شیعی تاز (یه کیتی بابه تی) (۷) بو شیعی کوردی دهسته بهر کرد که تا نه و کاته شیعر زیاتر له گه ل (مانای بهیت) خه ریک بوو، هه ر نه وه له لای شاعیری کلاسیکی هونه ر بوو شاعیر بتوانی له شیعر تیکدا زیاتر له چند بابه تیک کونکاته وه و هه ریه که له و بابه تانه له بهیتیکدا ده ریخت. له شیعی کلاسیکی چند قه سیده یه کی (نالی) و (مه وله وی) توانیویانه (یه کیتی بابهت) بو شیعر به ده ست بهیتن، به لام نه وه نه بووه به رچکه و ریتازیک و تا سه ر په یرو بکرت. له زار او ی په خنه یی جیهاندا لای (هؤراس) یش (البقة الاروانیه - په له ی نه ر خه وانی) له جیاتی (معنی البیت) به کار هاتوه، که چی له سه ر دهستی شیخ نووری شیعر دهسته ر داری نه و مانای بهیته هات و وازی له که له که کردنی چند بابه تیک له شیعر هیتا و که و ته نه وه ی بابه تیک فوژمیتیکی گونجاوی بو هه لبرتری و بابه ته که له گه ل فوژمه که یه کیتیبه کی عوزوی له نیوانیاندا هه بی. هه روه ها له چند شیعر تیکدا په گه زی چیر وکیشی خسته و ته ناو شیعر تا زیاتر نه و (یه کیتی بابهت) - به بجه سپینی، له و شیعرانه شدا که شیخ نووری تییدا په یرو ی (یه کیتی قافیه ی کردوه، رووی له (یه کیتی بابهت) و هرنه گپراوه. لیږده ا (یه کیتی بابهت) هه ولدانه بو

(۶) رۆژنامه ی ژبان، ژماره (۲۵) ی سالی (۱)، (۱) ی موچه رم ۱۳۴۵ (۲۲) ی تمموز، ۱۹۲۶.

(۷) ماموستا (گوران) یش له چاو پیکه و تنه کیدا (یه کیتی بابهت) ی به داهیتانی شیعی نوی دانوه.

دروستکردنی مهرکه زییه له شیعردا و خوړگار کردنه له شتی لابه لایی و پهل هاویشتن بوشتی واکه خزمه تی ساختمانې شیعرکه نه کات. واته وهک له شیعرې کلاسیکیدا دهینین شیعر وهک ناوړیک وایه پلووکه بهر دیک فری ددهینه ناو ناوکه بازنه دروست دهکات و نهو بازنانه گه وره دهکات، به لām له شیعرې تازه ماندا شیخ نووری هه ولئی داوه نهو بازنانه بهرو ناو یه کتر بچنه وه و له یه کتر کوښنه وه و مهوزو وعده که چر بکه نه وه و قولتری بکه ن.

بایه خدان به (یه کیتی بابهت) هه ولتیکه بو دروستکردنی ساختمانیکې توند و تول و به هیز، که له ناو خوړدا به شه کانی نهو ساختمانه پیکده هین و پیوه ندریه کی پته و له نیوانیاندا هه بی، چونکه تا نهو کاته شیعرې کوله گه یی - کلاسیکی له بهر نه وه ی پستی به (یه کیتی مانای به یته کان) ده به ست، بزه شیعر ساختمانې نه بو. هه دیریک یا جاری واهیه دوو به یتیش له شیعریکې کلاسیکی دهر به یتنی کاری له مه عنای شیعرکه نه ده کرد، به لām بزووتنه وه ی شیعرې تازه به هو ی یه کگرتنی به شه کانی شیعرکه، به لابردي هه به شیکې کار ده کاته سه ر شلوق کردنی و هه ندیک جار پروخاندنی ساختمانه کی. من نا یتیم شیخ نووری له م کاره سه ره تاییه دا سه د دهر سه د سه رکه وتوه، چونکه نا کرئ شاعیر وازو خو ی له کار تی کردنی شیعرې کلاسیکی رزگار بکات، که نه ویش ساختمانه کی له یه کتر دا چراه و کهرت کهرت و سه ره خو یه. دیسانه وه زالبو ونیش به سه ر دروستکردنی ساختمانیکې ته و او له شیعرې تازه دا کاریکې نه و نه ده ناسان نییه. شیخ نووری له م باره یه وه له و تاریکی ره خه ییدا نووسیویه تی: «بو نووسینی شتیکی نه ده بیی یاخود عادی له پیش هه موو شتیکیا ریه ایت کردنی به عزئی نه اساسات لازمه، نه م نه اساساته قسمه ن له پیش نووسینا به عزن له نه سنای نووسینا لازمه به دیققت ته ماشا بکرئ له وه قتی نووسینا نه و نه اساسانه ی که ریه ایه تیان لازمه نه مانه ن:

۱- وه حدهت ۲- نیجاد ۳- ته رتیب. وه حدهت، مهوزو وعیتک به دهسته وه یه که بینووسی له پیش هه موو شتیکیا لازمه دیققت له وه بکه یت که خه ل له به وه حده تی مهوزو وعده کت نه گات. له دنیا دا هیچ مهوزو وعیتک نییه له گه ل هه موو مهوزو وعیتکی تر دا دوور و نزیک به چهنه تا قم و عه لاتیق و ره وایته وه محته و نه بی. بینانه عه له یه ی له وه قتیکیا که مهوزو وعیتک نووسی له پیش هه موو شتیکیا لازمه حدوودی بو ته عین بکه ی و له و حدووده نه چیه دهروه، بو نه وه ی زور چاک تی بگه ی ن، لازمه میسالی نک به یتینه وه. نه ته وئ محاره به یه ک ته سویر بکه ی، نه سلی مه قسه نه وه یه که محاره به که له

چ نه حوالتيكدا وقووعى بووه وه به چ سوره تيک نه تيجهى هاتووه. له وه قتي نووسينا جارى بازتيک نه دهى بۆ به حسى توپ که چۆن نيسستيعمال کراوه و به مهش نيکتيفاء ناکهيت به تول و تهفسيل به حس له نه عمالى توپ و فابريقه کهى نه کهى وه به کوللى حدوودى مه وزووعه که کم نه کهى» (۸). که واته شتيخ نوورى نهم ههنگاوهى به هه پهمه يى نه ناوه، به لکو له پاش وردبوونه وه و تيگه يشتن و ديراسه کردن گه يشتووه ته نه و قه ناعه ته، بۆ نه وهى بتوانى (خه له له به وه حده تى مه وزووعه کهى) نه گات و نه و بابته تى که ويستى بۆ شيعر ده سته موى بکات له پتوهنديبه لابه لا و په لپوډاره کانى دوورى بخاته وه و له کرۆکى نه و بابته ده رنه چى. ماموستا (گۆران) يش که شتيخ نوورى به سه روکى نه و بزوتنه وه به ناو ده بات ده لى: «په کيتى بابته (وه حده ي موضوع) يان هيتايه کايه وه». که نالى (هيتامانه کايه وه) واته بهر له خۆى که سانتيک هه بون نه و يان کردووه، بيگومان وه ک دياره شتيخ نوورى به تيۆر و پراکتیک نه و ههنگاوهى ناوه.

په ننگه کهس سى و دوو له سه ر نه وه نه کات که شتيخ نوورى په کم کهسه، ههنگاوى نابى به ره و تازه کردنه وهى (کيتى) شيعره کانى. واته بهردانى (عهرووز) و گه پانه وه بۆ مه جزواته کانى. ماموستا (گۆران) ده لى: «نه گه رچى شيعر هه ر له سه ر عهرووزى عه رب هۆنراوه ته وه له م سه رده مه دا، به لام مه جزوئه کانى به حرى عهرووزيان وه رته گرت، وه نه و به حرانه ي که زۆر به کار نه نه هيتان له لای شاعيره کۆنه کان. بۆ وینه نالى و سالم و هاوپتيگانيان زياتر به حرى (هه زج) و (په مل) يان به کارهيتاوه، به لام نه مانه له به حرى سه رب و خه فيف و له هه زج (مه جزواتيان) وه رته گرت وه زياترى (زواحف) و (علل) يان به کار نه هيتا. نهم تازه کردنه وه به به ته قليد کردنى نه ده بى تورک پرووى دا، به لام نه ده بى تورکى جولانه وهى تازه ترى لى ده رکه وت که تورکه کان له پرووى گيانتيكى (قه ومى) په وه نه هاتن کيتى هه لبه سته شه عبويه کانيان نه ژيانه وه و له سه ر نهم کيشانه هه لبه ستيان دا نه نا. که نه مهش کيتى هيجايه. ئيتىر من ته نها به کوششى نه وان نه وه ستام و وه زنى هيجاشم وه رگرت و به کارهيتا» (۹).

نه گه ر شتيخ نوورى ويستبىتى به کيتى تازه و جياواز، که له شيعرى کلاسيکى

(۸) رۆژنامه ي ژيان، ژماره (۳۷) ي سالى (۱). (۷) ي ربيع الآخر ۱۳۴۵ (۱۵) ي تشرينى يه کمه مى ۱۹۲۶.

(۹) گۆفارى به يان، ژماره (۲) ي سالى (۱۹۷۰). دانيشتيک له گه ل گۆران، عه بدوله زاق بيمار.

کوردیدا به کار نه هاتوو، بابه تی تازه دهرپێ و تیبگهین (تهقلید) کردنی نه ده بی تورک بووه، نه وه ماموستا (گۆزان) خۆشی به کاریگه ری جوولانه وهی تازه تری نه ده بی تورک که کیشی هه جابان به کار هه ناوه و نه میش وهی گرتبی و به کار هه نایب (تهقلید) بۆی ده ژمێردری! که من له لای خۆمه وه نه مه به تهقلید نازانم. ته نانه ت عه رووز زانه عه ره به کانیش به م دوا بیه گه یشتو نه ته سه ره نه و رایه که (عه رووز) ه که ی (خه لیلی کوری نه حمه دی فه راهیدی) له کیشی سانسکریتی و یۆنانی کۆن وه رگیراوه. به و شێوه به کیشی په نجه ش له لای هه موو نه ته وه به کدا هه به، میلله تی کوردیش وه ک ده زانین شیعیری فۆلکلۆزی و نه ده بیاتی به شی گۆزانه که ی به و کیشه نووسراون، شیخ نووری یه کیکه له و شاعیرانه ی وه ک پشتر روونمان کردوو ته وه زۆر چه زی به شیعیری (مه وه لوی) کردوو و له سه ره ورده کاری و سه نه ته تی شیعیری نه و شاعیره وه ستاوه. (مه وه لوی) یش وه ک شاعیرێکی هونه رمه ند توانی چه و رتیه که ی تایبه تی له شیعر به شێوه ی (گۆزان) بێنیه کایه وه که لادانه له هه موو به نه ما شیعیری به کانی پش خۆی. یه که م شاعیره به کیشی په نجه (5+5) شیعه رکهانی دارشتوو و یه که م که سه سوودی له سه رچاوه روونه که ی خۆمان وه رگرتوو، که سامانی شیعیری فۆلکلۆره.

هه ره له و کاته دا که شیخ نووری خه ربک بوو مه جزو ئاتی به چه رکهانی عه رووزی وه رده گرت و به کاری ده هه نا، ناو به ناو شیعیری به کیشی (هه جاء) یش نووسیوه، به لام راستیه که ی شیخ نووری شیعیری به کیشی (هه جاء) که مه. نه م که میه ش وه نه بی له بی ده سه لاتی و زه فه ره پێ نه بردنی نه و جوژه کیشانه وه هاتبی، به لکو به رای من هۆیه که ی نه وه به شیخ نووری که تیری له کاریزی شیعیری کلاسیکی کوردیمان خواردوو ته وه و ته واو له مه سه له ی کیش قوول بووه ته وه، که ده ستی داوه ته بزووتنه وه تازه که ی نه یو یستوو یه که سه ره له جیهانی نه و جوژه شیعه رانه دابه ری، به لکو وه ک پشتریش په نجه مان بو درێژ کرد و ماموستا (ره فیق حیلمی) یش دووپاتی ده کاته وه (زوبده ی شیعیری کلاسیکی) هه ناوه و له به رانه ره کیشی شیعه رکهانیدا نه ی توانیوه خۆی به شێوه یه که ی به کجاره که ی له کارتیکردنی مۆسیقای شیعیری کلاسیکی رزگار بکات. بۆیه ده بینین بایه خ به مۆسیقای ده ره وه ی شیعر ده دات که کیش و قافیه و دانانی شوێنی وشه دروستی ده که ن، که خۆپنه ری نه و کاته زۆر تر چه زی له و جوژه شیعه رانه ده کرد و مۆسیقا که ی به گوێچه که یان ناشنا بووه، شیخ نووریش نه یو یستوو یه که سه ره له چێژی خه لکه که بدات، له به رنه وه ش له لای شیخ نووری له کۆمه لتی شیعه ریدا سیمای شیعیری کلاسیکی ده بینین. هۆی نووسینی نه و شیعه رانه

نه‌وه‌یه، بۆ خوځینه‌رانی بښه‌لمیښی که ئهم ده‌توانی شیعر له‌سهر نه‌و پتودانه بنووسی، تا له کاتی خوځینه‌وه‌ی شیعره تازه‌کانی به‌بێ ده‌سه‌لاتی نه‌زانن به‌رانبه‌ر به‌و جوړه هونه‌ر و وه‌ستایه‌تییه‌ی له‌ شیعرده‌ له‌سهری راهاتوون. بۆ به‌لگه‌ی قسه‌که‌م که شیخ نووری له‌ زووه‌وه‌ ده‌رکی به‌و لایه‌نه‌ کردووه و جوړه‌کانی کیشی ده‌ستیشان کردووه، له‌ یه‌کتی له‌ وتاره په‌خه‌یییه‌کانیدا که بۆ لایه‌نی کیشی ته‌رخان کردووه ده‌لتی: «وه‌زن- له‌ لوغه‌تدا به‌گرانی سقله‌ت نه‌لین. فه‌قه‌ت نه‌زه‌ر به‌نیزاحاتی سه‌ره‌وه له‌ لیسانی نه‌ده‌بیاتدا که‌لیمه‌یه‌که له‌ مه‌عنای معیار، مقیاس، ته‌رازوو دایه، له‌م نیزاحاته‌وه وا ده‌رنه‌که‌وئ که وه‌زن (ته‌رازووی نا‌هه‌نگه)، مه‌قسه‌د له‌م ته‌رازوو نه‌وه‌یه له‌وه‌قتیکدا که سیلسیله‌ی نه‌فکارمان به‌یان کرد و نووسی، جومله‌کانی موعه‌یه‌ن و به‌ته‌رزیکي نا‌هه‌نگدار ته‌قسیم بکا. مه‌سه‌له‌ن «ئهی جه‌وان و شه‌بابی وه‌ته‌ن ته‌جه‌دود نه‌مرو سبچه‌ینی بۆ تۆیه، چونکه تۆ ئومیدی وه‌ته‌ن و خادیی حه‌یاتی» ئهم جومله‌یه که به‌سوره‌تیکي موسه‌لسه‌ل به‌یان و ئیفاده کرا پیتی نه‌لین مه‌نسور، فه‌قه‌ت که به‌و ته‌رازوو کیشرا و موافیقی نه‌و معیاره جیا کرایه‌وه، به‌چند پارچه‌یه‌کی مه‌وزون و که‌م و زۆر به‌عزێ ته‌عدیلاتی تیا کرا نه‌بی به:

سبچه‌ینی ئهم ته‌جه‌دوده بۆ تۆیه ئهی شه‌باب

بۆ تۆیه ئهی ئومیدی وه‌ته‌ن، خادیی حه‌یات

وه به‌م په‌نگه مه‌وزون نه‌بی نه‌گه‌ر دیقه‌ته بکه‌ین زۆر چاک تی نه‌گه‌ین که وه‌زن له نا‌هه‌نگی نه‌سوات، نه‌سواتیش له‌ حروفی سه‌داوار موهره‌که‌یه، به‌ته‌عبیری‌ک که نه‌سوات له هیجا حاسل نه‌بی، که‌وابوو ئهم پتوانه‌ی نا‌هه‌نگه نه‌ساشه‌ن هیجا ته‌شکیل نه‌کات. له‌به‌ر ئهمه وه‌زن دوو نه‌وعه ١- وه‌زنی هیجائی ٢- وه‌زنی عه‌رووز، وه‌زنی هیجائی به‌عیباره‌تیکي موسه‌لسه‌ل نه‌لین که خرابیته‌ شکلتیکي مه‌وزونه‌وه. وه‌قتی که پارچه‌کا‌مان جیا کردووه، عه‌ده‌دی هیجای میسره‌عی نه‌وه‌ل له‌گه‌ل عه‌ده‌دی هیجای میسره‌عی سانیدا مساوییه و به‌قه‌ده‌ر یه‌ک بن. که‌وابوو موافیقی وه‌زنی هیجایی له‌ میسره‌عی‌کدا چ‌ند هیجایی لازم نه‌کا له‌ میسره‌عه‌که‌ی تریشدا نه‌وه‌نده هیجا بی. میسال:

چونکی ئیوه جه‌سوور نه‌بینم

نامیښی ئازاری برینم

ئهم میسره‌عانه هه‌ر یه‌کی موهره‌که‌به له (٩) هیجا. نه‌گه‌ر هیجا‌کان یه‌که یه‌که بژمیترین زۆر چاک نه‌وه تی نه‌گه‌ین. لی‌ره‌دا نوقته‌یه‌ک هه‌یه لازمه دیقه‌ته‌ی لی بکه‌ین. هه‌موو

وهزنیکی هیجائی لازم ناکا موره که ب بئ له (٩) هیجا، واقع ئه بئ له (٧) و له (١٦) هیجاش ئه بئ.

هەر له ئیستاوه بمرن

کفن بۆ خۆتان بمرن

لهم میسره عانه دا عه ده ده ی هیجا (٧) ه و له گۆرانی کوردیدا به عزی ئه شعاری موته داوه له موافیقی وهزنی هیجائییه. میسال:

کهس نازانی بۆ بئ پهنگم

گیرۆده ی دهستی فهرهنگم

عه ده ده ی هیجای ئهم میسره عه ئه گهر بژمیتری، ئه زانی که عه ده ده ی هیجاکانی (١٦) یه. له وهزنی هیجائیدا دائیمه ن ئینسان ئه توانی که عه ده ده ی هیجای میسره عه کان به ئه مووست بژمیتری، بینائهن عه له یه ی بهم وهزنه، وهزنی حیسابی ئه مووستیشی پئ ده لئین. ئهم نه وعه وهزنه له هه موو مه نزومه ی ئه لسینه ی غه ربیه دا ئیستیعمال ئه کرئ و له کوردیشدا کراوه. له زبانی کوردیشدا ئیستاش هه رچهند لازم بوو که سه رفی ئهم وهزنه ربعا یه ت بکرایه، فه قه ت له بهر ئینقیلاباتی تاریخی قه ومی کورد دائیمه ن مه ده نییه تی عه ره ب و عه جه می ته قلید کردوه. که لیماتی عه ره بی و عه جه می تیکه ل به زمانی خۆی کردوه. به توهلی زه مان ته حه ولا تیکیان داوه به شتواز و ئاههنگی زیانه که ی خۆیان. له بهر ئهم جیهه تانه، شاعیره کاغان وهزنی هیجائییه تهرک کردوه و وهزنی عه رووزیان ئیستیعمال کردوه» (١٠).

شیخ نووری لهم به شه دا که باسی کیشی (هیجا) ده کات، یه که م که سه باسی کیشی شیعرێ کردوه و لهم به شه دا ده یه وئ چهند لایه نیک پوون بکاته وه. له پیشه وه هه ول ده دات پئناسه یه ک بۆ (کیش) پیشکهشی خۆنه ران بکات و ئاسانی بکات، بۆیه به رانه ر به کیش «معیار، مقیاس، ته رازوو» داده نئ، به لام ته رازوو ئاههنگ. که وا بئ ده توانین بیرورای شاعیر لهم نووسینه دا لهم چهند لایه نه دا چر بکه ی نه وه:

یه که م: شاعیر که ده لئ: «وهزن له ئاههنگی ئه سوات، ئه سواتیش له حرووفی سه داوار موره که به» ئه مه ره چاو کردنی ئاههنگی ئه و دهنگانه یه که له پیستی ئاوا داردا دیویه تی و مانای وایه که (کیش) ی شیعره کانی په یوه سه ته به وشه و سه وا کردنیکی

(١٠) پۆژنامه ی ژبان، ژماره (٢٨) ی سالی (١)، (٢) ی صفر ١٣٤٥ (١٢) ی ئاغستۆس ١٩٢٦.

زیره‌کانه‌یه له‌گه‌لی. ئەمەش کاریکی وا دەکات شاعیر بزانی چۆن وشە بە‌کار ده‌یێنی و له‌ کوێ له‌سه‌ر کورسی دایان ده‌نی بۆ به‌ریا کردنی ئەو نا‌هه‌نگه و راگرتی ته‌رازووی کێشه‌که‌ی په‌په‌وی کردووه. که وشه‌ش له‌ لای خۆیه‌وه ده‌لاله‌ت له‌و مانایه‌ ده‌کات که له‌گه‌ل خۆی هه‌ڵیده‌گرێ.

دووه‌م: هه‌ولی داوه پێناسه‌یه‌کی وردی ئەم جوژه کێشه‌ بکات که ده‌لی: «وه‌زنی هه‌جانی به‌عباره‌تیکی موسه‌لسه‌ل ئەلێن که خرابیه‌ته‌ شکله‌تیکی مه‌وزونه‌وه، وه‌قتی که پارچه‌کا‌مان جیا‌کرده‌وه عه‌ده‌دی هه‌جای میسه‌ره‌عی ئەوه‌ل له‌گه‌ل عه‌ده‌دی هه‌جای میسه‌ره‌عی سانی‌دا مساوییه و به‌قه‌ده‌ر یه‌ک بن» دوا‌ی ئەوه‌ی غه‌وه‌ی به‌ی‌تیک که بریتیه‌ له (٩) هه‌جا پێشان ده‌دات ئینجا ده‌لی: «هه‌موو وه‌زنیکی هه‌جانی لازم نا‌کا موره‌که‌ب بی له (٩) هه‌جا، واقع ئەبی له (٧) و له (١٦) هه‌جاش ئەبی» واته‌ جو‌راو‌جو‌ری ژماره‌ی ئەو هه‌جایانه‌ش نیشان ده‌دات.

سه‌یه‌م: شیخ نووری ئەوه‌ش ده‌رده‌خات که شاره‌زایی له‌ گۆرانی فۆلکلۆری کوردیدا هه‌یه، که ئەو گۆرانی‌بانه‌ش هه‌ر به‌کێشی (هه‌جا) نووسرا‌ون وه‌ک نووسیره‌تی «له‌ گۆرانی کوردیدا به‌عزێ ئەشعارێ موته‌داوه‌له موافیقی وه‌زنی هه‌جانییه « واته‌ شیخ نووری که له‌ فۆلکلۆری کوردی و شیعری (مه‌وله‌وی) ورد بووه‌ته‌وه زوو کێشی هه‌جایی ده‌ست‌نیشان کردووه.

چواره‌م: ئەوه‌ ده‌رده‌خات ئەو جوژه کێشه‌ له‌ هه‌موو مه‌نزومه‌ی ئەلسینه‌ی غه‌ریبه‌دا ئیستیعمال ئەکړی، واته‌ کێشه‌که له‌ لای هه‌موو میله‌له‌تان هه‌یه و کوردیش وه‌ک یه‌کێک له‌و میله‌له‌تانه‌ ئەم کێشه‌ پر‌گه‌یه‌بانه‌ی له‌ ئەده‌بیاتی فۆلکلۆریدا به‌کاره‌یناوه، به‌لام (ئینقیلا‌باتی تاریخی) ئەم کێشانه‌ی داوه‌ته‌ دواوه.

پنجه‌م: هۆی به‌کار نه‌هێنانی ئەم کێشانه‌ی په‌نجه‌نوما‌یان ده‌کات بۆ ئەوه‌ ده‌گێرته‌وه (قه‌ومی کورد دانی‌مه‌ن مه‌ده‌نییه‌تی عه‌ره‌ب و عه‌جه‌می ته‌قلید کردووه). ئەم قسه‌یه‌ش ئەوه‌ ده‌گه‌یه‌نی که به‌درێژایی می‌ژوو هه‌ردوو کێشه‌که به‌کار هاتووه، به‌لام به‌پێی (ئینقیلا‌باتی تاریخی) له‌ ده‌رکه‌وتن و ون‌بو‌ون‌دا بووه، بۆیه‌ گه‌رانه‌وه بۆ به‌کاره‌ینانی ئەم کێشه‌ (دوا‌ی ته‌رک کردنی) دیسان بو‌ورانه‌وه‌ی گیانی نه‌ته‌وا‌یه‌تییه له‌ لای شاعیرانی ئەو بزووتنه‌وه‌یه. واته‌ ته‌نیا به‌کاریه‌گری ئەده‌بی تازدی تو‌رکه‌کان رووی نه‌داوه، وه‌ک هه‌ندی که‌س ده‌یان‌ه‌وێ بۆ لاسایی‌کردنه‌وه‌ی ئەده‌بی تو‌رکی بیه‌نه‌وه و بو‌ورانه‌وه‌ی هه‌ست و گیانی نه‌ته‌وا‌یه‌تی له‌ لای ئەو

شاعیرانه پشتگوئ بخهن، که له سه‌ره‌تای نهو سه‌ده‌یه‌دا که وتبسونه ژیر ته‌وژمه‌که‌یه‌وه، ئینجا گه‌پانه‌وه به‌ره‌و سه‌رچاوه په‌سه‌نه‌که و ده‌ست درژکردن بۆ کیشی نه‌ته‌وایه‌تی (خۆمالتی) و سوود وهرگرتن له فۆلکلۆر، بۆ نه‌وه‌ی به‌ره‌ به‌ره شیعی کوردیمان خۆی له (عه‌رووز) رزگار بکات. شیخ نووری له سه‌ره‌تاوه خۆی له قه‌ره‌ی نه‌و کیشانه‌ دا که پیشتر له شیعی کوردیدا به‌کار نه‌ده‌هاتن وه‌ک به‌حری (سه‌ریع) و (خه‌فیف) و مه‌جزواتی (هه‌زج)، ئینجا له دوایدا کۆمه‌لتی شیعی‌رشی به‌کیشی (هیجا) نووسی وه‌ک شیعی (بولبول فیداتم) و (ساقیا نه‌وبه‌هاره‌ پۆیی ده‌ی) و (بۆ میژوو) و (ئینتیباه) و (بۆ چوارده‌ی ته‌موز) و (بۆ ره‌شید سدی) و (بۆ گرتنی شیخ له‌تیف) و (بۆ بێکه‌س) و... تاد. زۆریه‌ی نه‌و شیعه‌رانه‌ی به‌کیشی (۵+۵) نووسراون، که نه‌مه‌ کیشی هه‌ره‌ باوی ئیمه‌یه‌، که ده‌توانین به‌کیشی نه‌ته‌وایه‌تی دابنێین. وینه‌ی نه‌م جوژه شیعه‌رش که له‌سه‌ر تانوپۆی نه‌م کیشه هۆنرا بیه‌وه به‌زۆری له لای شاعیرتکی وه‌ک (مه‌وله‌وی) دا ده‌بینرێ. وه‌ک چۆن له زمانی فه‌ره‌نسیدا کیشی دوانزه‌ بره‌گه‌یی (نه‌سکه‌نده‌ری) به‌کیشی نه‌ته‌وایه‌تی دانراوه‌، له لای ئینگلیزه‌کانیش کیشی (ئایامبیک) به‌کیشی نه‌ته‌وایه‌تی دانراوه‌، لای تورکه‌کانیش کیشی (۱۱) بره‌گه‌یی به‌کیشی نه‌ته‌وایه‌تی دانراوه‌ (۱۱).

له شیعه‌رکه‌ی (ئینتیباه) دا چهند کیشیکه‌ی جیاوازی به‌کار هێناوه‌، سه‌ره‌تا عه‌رووزی به‌کار هێناوه‌ پاشان تیکه‌لتی کردووه‌ له‌گه‌ڵ چهند کیشیکه‌ی هه‌یجایی وه‌ک: (۷ + ۷) و (۹ + ۹) (۱۲ + ۱۲) که نه‌و شیعه‌ری له‌ سالی (۱۹۲۵) دا بلاوکردووه‌ته‌وه‌. نه‌مه‌ش به‌لگه‌یه‌ بۆ ده‌سه‌لاتی شیخ نووری به‌سه‌ر زۆریه‌ی کیشه‌کان و نووسینی نه‌م وتاره‌ ره‌خنه‌بێیه‌ و بلاوکردنه‌وه‌شی به‌لگه‌ی نه‌وه‌یه‌ شیخ نووری هه‌نگاوه‌که‌ی بۆ نه‌و نه‌زمونه‌ (واته‌ لایه‌نی کیش) نه‌زموونیکه‌ی هۆشیارانه‌یه‌، چونکه‌ به‌پاره‌که‌ی بۆ تازه‌کردنه‌وه‌ی کیش و مه‌شقکردن له‌سه‌ری دوا‌ی نه‌وه‌ی ماوه‌یه‌ک پشتگوئ خرابوو، کارتکی هه‌ره‌مه‌یه‌ نه‌بوو، به‌لایه‌نی که‌مه‌وه‌ و یستی له‌ سه‌ره‌تاوه‌ به‌هه‌ندێ کیشی وا بنووسی که باو نین، ئینجا له‌ دوایدا له‌لایه‌ن مامۆستا (گۆزان) ده‌و ته‌جربه‌ی فراوان کردنی نه‌و کیشانه‌ و به‌کارهێنانی کیشی جو‌راو جو‌ری دیکه‌ی گرته‌ نه‌ستۆی خۆی له‌ پاش نه‌وه‌ی شیخ نووری سه‌ره‌تا که‌ی بۆ بزوتنه‌وه‌که‌ دیاری کرد و چهند په‌گه‌زیکه‌ی تازه‌ی بۆ شیعی کوردی ده‌سته‌به‌ر کرد.

(۱۱) رۆژنامه‌ی ژین، ژماره‌ (۲۴)، ۱۹۷۱/۵/۲۷، نه‌و کیشه‌ بره‌گه‌ییانه‌ی ئیستا باون، گۆزان.

ماموستا (گوران) سوودی له چەند کیشیک وەرگرت که وێنه‌یان له لاوک و حەیراندا هەبوو. ئەگەرچی وەک خۆی دەلتی: «بەشی زۆری کۆنەکانم بەوێه‌زی عەرۆز و کوردییەکی تیکەلا و بەزمانی بێگانه نووسراون». وەک دەزانین شیخ نووری شارەزایییەکی زۆری له عەرۆزدا هەبوو و له شیعر نووسیندا بەسەریدا زال بوو، شیعرێ بەهەر جوهر کیشیک نووسیبت خۆی زانیویه‌تی چی ده‌کات و چی ناکات و چۆن له‌گەڵ شیعردا هەلسوکه‌وت ده‌کات. بە‌پای من ئەم لایەنه‌ ده‌کری بێتته‌ که‌ره‌سه‌یه‌کی نووسینی تیروته‌سه‌ل بۆ ئەوه‌ی له‌ نێوان (شیخ نووری) و (گوران)دا بە‌راوردیک ساز بکه‌ین و بزانی هەریه‌که‌یان چۆن له‌گەڵ کیشی شیعر ساتوسه‌وایان کردوو.

ئەوه‌ی لیته‌دا بە‌لامه‌وه‌ گ‌رنگ بێ ئەوه‌یه‌ (شیخ نووری) له‌ ڕووی کیشه‌وه‌ جیاوازییه‌کی دا به‌شیعری تازه‌ و له‌گەڵ شیعرێ کلاسیکی هێلتیکی جیاکه‌ره‌وه‌ی دانا، ئەو کیشه‌ تازانه‌ش، بابەتی تازه‌ی شیعر به‌سەریدا سه‌پاند، له‌ پال هه‌سته‌ نه‌ته‌وايه‌تییه‌ تازه‌که‌، که‌ وایان لێ کرد هه‌نگاوێک به‌ره‌و کیشی خۆمالتی نزیکي بخاته‌وه‌، دواي ئەوه‌ش ماوه‌یه‌ک به‌کیشی (سه‌ریع) و (خه‌فیف) و مه‌جزواتی (هه‌زج) شیعرێ نووسی. بێگومان هه‌نگاوانانی شیخ نووری بۆ تازه‌کردنه‌وه‌ی کیشی شیعرێ کوردی، هه‌نگاوانه‌ بۆ تازه‌کردنه‌وه‌ی ئاهه‌نگ و موسیقای شیعریش، ئەوه‌تا خۆی نووسیویه‌تی و ده‌لتی: «ماهییه‌تی حه‌قیقه‌ی وه‌زن و قافیه‌، ئاهه‌نگه‌. ئەگەر فکرتیکی جوان، حسێکی له‌تیف، خه‌یالتیکی به‌دیع، توولی موده‌ت له‌ ده‌ماغمانا بێتیتته‌وه‌ یه‌عنی نه‌یلتین و نه‌ینوسین به‌ته‌بع له‌ ڕووحی هیچ شه‌خسێکدا ته‌ئسیر و هه‌یه‌جانیکی به‌دیعی حاسل ناکا. بێناهن عه‌له‌یه‌ی لازمه‌ ئەم فکره‌ بنووسرێ. فه‌قه‌ت که‌ نووسیمان، یه‌عنی ئەم فکره‌ جوانه‌مان که‌ خسته‌ شکتیکی مه‌رئیه‌وه‌ لازمه‌ دیققه‌ت له‌ یه‌ک شت بکه‌ین که‌ ئەو شته‌ش جوانیه‌ و جوانیش به‌ناهه‌نگ دیته‌ وجود. ئەگەر فکرتیکی جوان به‌ته‌رزتکی ئاهه‌نگدار به‌یان و ئیفاده‌ بکه‌ین له‌ ڕووحی قارئین یاخود سامعیندا دوو نه‌وع ته‌ئسیر حاسل ئەکا، یه‌کیکیان ته‌ساسه‌ن ئەو فکره‌ جوانیه‌ که‌ له‌ ڕووحدا هه‌یه‌جانی به‌دیعی حاسل ئەکا، ئه‌وتریشیان ئیفاده‌ی ئەو فکریه‌ که‌ چەند که‌لیمه‌یه‌کی مه‌وزون و قافیه‌دار و ئاهه‌نگدار به‌یانی ئەکه‌ن که‌ ئەمه‌یان عه‌ینه‌ن وەک موسیقا له‌ ڕووحی ئەو سامعه‌دا ته‌ئسیرتکی به‌دیعی حاسل ئەکا» (١٢).

شیخ نووری لهم ده قه دا مهرچی سهره کی له جوانی بهرهممیک له (ناهنگ) دا ده بیتی و
 راده ی کاریگری (ناهنگ) باس ده کات له سهر گوتگر و وروژانی ههستی جوانی نه و
 گوتگر و خوتنهره و له گه ل موسیقا شدا به راوردی کردووه، بگره حقیقه ی (وهزن و قافیه)
 به ناهنگ لیک ده داته وه. لیره دا شیخ نووری که کیشی تازه کردووه ته وه، له گه ل نه ویشدا
 ناهنگ و نیقاعی شیعیری تازه کردووه ته وه، چونکه ههولتی داوه له گه ل بایه خدان
 به موسیقای دهره وه ی شیعر، بایه خ به موسیقای ناوه وه ی شیعریش بدات. واته شیخ نووری
 له پال نه وه ی که موسیقای شیعره کانی بۆ گوتچکه ن، له هه مان کاتیشدا بۆ ناخیشن،
 نه مه ش تا راده ی که هه لگه رانه وه یه له چیژی باوی نه و سهرده مه، که به و جوړه کیش و
 ناهنگ و دهرپرنا نه رانه هاتبوون و هیشتا ناشنا یه تیبان له گه ل یاندا په یدا نه کردبوو. به م
 جوړه هه ولیدا له نگه ری نیوان موسیقای دهره وه ی شیعر که لایه نی جوانی و فورمه که یه،
 له گه ل موسیقای ناوه وه ی شیعر که ناوه رۆکه که یه رابگرت، لیره وه له شیعیری کلاسیکی
 جیا ده بیته وه و نابیته نوسخه یه کی کتومتی شیعیری کلاسیکی و لاسای کردنه وه ی، به لکو
 جیایی ده داته شیعره کان. گومانی تیدا نیبه مه سه له ی ناهنگ له شیعر دا پتیه ندیه کی
 توندوتو لئی به (وشه) وه هه یه، (وشه) خو ی بۆ خو ی چند ده نگیکه رسته یه کی شیعیری
 کومه له ده نگیک پتکه ده یخن، نه گه ر شاعیر و ه ستایانه وشه به کار نه هیتنی و حقه ی خو ی
 نه داتی، نه وه ناهنگی شیعره که ش تووشی په شیوی ده بی، وه ک نه و که سه ی له موسیقا
 نه زانی و ده ست بداته ژه نیانی نامیرتکی موسیقایی. وشه له فهره نگدا، مردوو و بی
 گیانه، به لام شاعیر له وشک و برنگی رزگاری ده کات و ته رو پاراوی ده کات، پری ده کات
 له سۆز و هه ست و هه لچوون. که زیره کانه وشه ی له جیگای خو ی دانا، موسیقایه مت
 بووه که ی ناو وشه که له و شوته دا ناشکرا ده بی و له گه ل ده نگ و ناهنگی وشه
 دراوسیکانی شه پزلیک ناواز و ناهنگ دروست ده که ن.

شیعره کانی شیخ نووری خوړ و عه فهوین. وه ک رووبار خوړه ده که ن و خوتنهر هه ست
 به شیعر سواری نه و شاعیره ده کات، له خوتنه وه ی شیعره کانیدا هه ست به گرتو گۆل و
 قوړت و ساقه ناکات. نه م عه فه ویه ته مهرجیکی سهره کی شاعیری په سه نه. نه م
 په سه نایه تیبه له گه ل زالبوونی به سهر لایه نی سه نه تسازی وایان کردووه به زۆر له خو کردن
 شیعر نه لیت و سواری کو لئی بیت، به لکو به ره وانی ته عبیری له نه زیفه کانی ناوه وه ی خو ی
 کردووه. ناهنگی شیعره کانی ته عبیر له پریم و ناهنگی ناوه وه ی ده که ن، هه رچه نه ده
 ویستوو یه تی له هه ندی شیعریدا وه ک شاعیرتکی (هزرخان- مفکر) خو ی نیشان بدات و

ئەو شەرئەشى زىياتر بەلای (هۆنراو - نظم) ھە دەشکیتنەو، بەلام ھەنەبى ئەو سىمايەکی زەقى ھەموو شیعەرەکانى بن و بەجاری ھۆشیاری نەبوو تە دەستیک و بینى شیعەرەکانى گرتیب و ڕەسەنایەتى و تەقینەو ھى شیعیرى لە کىس دابى، بەلکو بەھۆى سانسۆرى ھۆشیاری و سەنەتسازى دەستى بە شیعەرەکانیدا ھیناوەتەو و ڕینگەى بۆ عەفەو یەتى شیعیرى خۆش کردووە.

شیعەر ھە دەزانین پیلان دانائىكى پێش وەختە بەخۆیەو نەگرتى، چونکە ئەو گەرموگرى و وزە و ڕێدانىبەى تیدا ناھىلتى کار بکاتە سەرخوینەر. کەواتە جەو شلکردن بۆ خوڤى - انسايابە - لە دارشتنى شیعەر لەلایەن شاعیرەو بىگومان چەمکىتى سەرکەوتنى لایەنى (ناھەنگە) لە شیعردا کە ئەو ناھەنگەش لە ناستى خۆیەو جوانى دەداتە شیعەرەکە و کارىگەرى لەسەر خوینەرەن بەجى دەھىلتى.

لایەنىكى دیکەى تازەبوونەو کە (زمان) و بەکارھىنانى (وشە) یە، ئەم شاعیرە و شاعیرانى دیکەى ئەو قوتابخانەى زمانىكى شیعیرى تازەیان بەکارھىنا کە جوت بوو لەگەڵ تىروانىنى تازەیان بۆ ژيان، بۆیە کەوتنە خۆیان بۆ ئەو لایەک ساتوسەوايەکی تازە لەگەڵ زماندا بکەن تا لەگەڵ گيانى سەردەم و بزوتنەو ھى تازەبوونەو بىگونجىتن، لە لایەكى دیکەشەو کەوتنە پاک کردنەو ھى زمانى خۆیان و ڕاز کردنى لە وشەى بىگانە. شىخ نورى خۆى شاعیرىک بوو، یە تەواوى شارەزایى لە زمانى کوردیدا ھەبوو، زەخیرەىكى زمانى چاکى ھەبوو.

لە سالى (١٩٢٠) کاتى (مىجەر سۆن) لە ڕۆژنامەى (پیشکەوتن) دا پیشبىرکىتى نووسىنى کوردى پەتى بلأو کردووە، شىخ نورى یەکىک بوو لەو کەسانەى وىستى خۆى لەو بوارەدا تاقى بکاتەو و شیعیرىكى بۆ ناردن بەناوى (جوت و گاشتىكى چاکە)، لەو پیشبىرکىتەدا شىخ نورى بەیەکەم دەرچوو. ئەم ھەنگاوە بەلای منەو ئەو دەگەيەنى ئەم شاعیرە و شاعیرانى بەرەو دوايى لە ڕوى گيانى نەتەو ھىبەو ھەولیان داو بۆ پاکژکردنەو ھى زمانى کوردى، شىخ نورى پێش ئەو ھى و پیشبىرکىتە بانگەوازی بۆ بلأو بکرتتەو، خەرىكى بايەخدان بوو بەو لایەنە گرنەگە، کە کەرەسەيەکی گەورەى دەستى شاعیرە بۆ دەرپرینی خەون و خۆزگە و پرسیارە بى کۆتايىيەکانى، تا بتوانى بەپیتى ھەلسوکەوتى زیرەکانەى خۆى لەگەڵ (وشە) دا ساختمانى ھونەرى شیعەرەکەى ھەلجىتى، بەشێو ھەکی مەحکەم و توندوتۆڵ، نەک رفۆک و لاواز، چونکە شاعیر چەند فەرھەنگى وشەى دەولەمەند بىت، مانای وایە ئەو ھەندە لە ڕوى ھزرەو دەولەمەندە، بۆیە زمانى

خسته خزمه‌تی (یه‌کیتی بابته) و (گونجاندنی شیوه و ناوه‌روک) تا بتوانی خوی له شتی زنده و لابه‌لایی بیاریزی که شیعر به‌رهو لای (لامه‌رکه‌زیه‌ت) ده‌بات، له‌جیاتی نه‌وهی (بابته‌ته) که له سه‌نته‌ر و بوئره‌یه‌کدا کو بکاته‌وه، ده‌بینین نه‌و کاته به‌هوی زال نه‌بون به‌سه‌ر (وشه‌دا)، (بابته‌که) په‌رش و بلاو ده‌کاته‌وه، بیگومان هه‌ر زال بوونیشه به‌سه‌ر زماندا، چرک‌دنه‌وهی تیپروانیی شیعر دروست ده‌کات. له‌به‌ر نه‌وه شاعیرانی نه‌و قوتابخانه‌یه‌ نرخی وشه‌یان زانی و تیگه‌یشتن وشه‌ چۆن و له‌ کوئ دابنن، مامۆستا (گۆران) له‌ پیتشه‌کی (به‌هه‌شت و یادگار) دا نووسیه‌تی: «هه‌ج هه‌لبه‌ستیک وشه‌ و ته‌رکیبی عه‌ره‌بی و فارسیی زۆری تیابن، به‌ئه‌ندازه‌ی نه‌و زۆریه‌ کۆنه، پیتچه‌وانه‌ی نه‌وه‌ش دیاره‌ پیتچه‌وانه‌یه» لیره‌دا مامۆستا (گۆران) بایه‌خدان به‌ زمان و به‌وشی کوردی کردووه‌ته‌ پیتوانه‌یه‌ک بۆ (تازه‌یی) به‌ره‌مه‌ شیعریه‌که، بۆیه‌ نا‌کرئ روانین تازه‌ بیت، به‌بێ تازه‌کردنه‌وه‌ی که‌ره‌سه‌کانی ده‌رپین، واته‌ بابته‌ و بۆچوونی تازه، زمانی ده‌رپین و پت نووسینی تازه‌یان گه‌ره‌که. به‌پیتچه‌وانه‌ی شیعر کلاسیکی که‌ زۆرتر بابته‌تی بچووک له‌ ناو (فخامه‌) شکۆی شتوازا ده‌شارتته‌وه، له‌به‌ر نه‌وه‌ش که‌ زمانی رۆشنیری نه‌و سه‌رده‌مه‌ (تورکی) و (فارسی) و (عه‌ره‌بی) بووه، بۆیه‌ شیعه‌رکانیان تا بنا گوتیچه‌یان له‌ وشه‌ی (تورکی) و (فارسی) و (عه‌ره‌بی) دا نقوم کردبوو.

لایه‌نیکی دیکه‌ی تازه‌کردنه‌وه‌ی شیعر کوردی، ده‌ست به‌ردانه‌ له‌ (یه‌کیتی قافیه) که‌ له‌ شیعر نه‌و سه‌رده‌مه‌دا باو بووه. مامۆستا (گۆران) یش په‌نجه‌ی بۆ راکیتشاهه‌ که‌ ده‌لتی: «ته‌رتیبی قافیه‌کان گۆرا». واته‌ ته‌رتیبی قافیه‌ به‌م جوژه‌ بوو: «1+1+1+1+1+1... تاد» به‌لام له‌ قوتابخانه‌ی شیعر تازه‌دا په‌یره‌وی جووت قافیه‌ کرا، واته‌ «1+1+1+1+1+1+1... تاد» شاعیران له‌جیاتی (یه‌کیتی قافیه‌)، قافیه‌ی (مه‌سه‌نوی) یان به‌کار ده‌هینا، که‌ جووت قافیه‌ ده‌گریتته‌وه. هه‌رچه‌نده‌ له‌سه‌ره‌تاوه‌ شتخ نووری په‌یره‌وی (یه‌کیتی قافیه‌ی) ده‌کرد، به‌لام له‌دواییدا زۆر شیعر له‌سه‌ر نه‌و یاسایه‌ نووسی، وه‌ک لهم دیوانه‌یدا به‌رچاومان ده‌که‌ون، هه‌رچه‌نده‌ ئهم یاسای په‌یره‌ویکردنی (جووت قافیه‌) یه‌ سه‌ره‌ستی زیاتر ده‌داته‌ شاعیر بۆ نه‌وه‌ی زیاتر جله‌و بۆ خه‌یالی خولقینه‌رانه‌ی شل بکات و پوانینه‌کانی خوی له‌ قالب نه‌دات. یا بتوانی وشه‌ و وینه‌ و تابلۆی شیعر زیاتر له‌ شیعه‌را ده‌سته‌مۆ بکات، به‌لام به‌رای من ئهم مه‌سه‌له‌یه‌ زیاتر پتونه‌ندی به‌ده‌سه‌لات و توانایی شاعیره‌وه‌ هه‌یه‌ و به‌پیتی بابته‌تی شیعه‌رکه‌ په‌نای بۆب‌دووه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی ده‌بینین شتخ نووری له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا که‌ له‌ شیعه‌ر سه‌ره‌تاییه‌یه‌کانی تازه‌بوونه‌وه‌که‌یدا په‌یره‌وی

(یه کیتی قافیه) ی کردوه، که چی زیانی به سه رهستی ده برین نه گه یاندوه و له (یه کیتی بابته) شیعه که ی دور نه خستوه ته وه.

له لایه کی دیکه وه شیعی تازه هه رچهنده له ره گه زی «خه یال» دووره په ریز نییه، به لام شاعیرانی نه و قوتابخانه هه خویان له مه سه له ی (پتی لی هه لبرین - مبالغه) دور پاگرتوه که «خه یال» له لای شاعیره کلاسیه کان خه یالکی ته فسیرییه و پشت به هونه ری ره وانبیزی ده به ستی. له م باره یه وه شاعیری رچه شکین و (منظری) نه و قوتابخانه یه ده لی: «موافقه ت - نیجاد و ته رویج - به ده لاله ت کردنی نه لغاز نه لیتن به سه ره مه عانی مه قسوده دا، بۆ نه وه ی که نه م مه سه له یه به ته وای نیضاح و به بیان بکه ی، لازمه چهند که لیمه یه ک بدوزینه وه که له گه ل یه کتریدا نه خته فره قتیکیان بی. مه سه له ن: له شتی کدا که له بوون و نه بوونیا ته ره دود هه بی بۆ وقووعی نه م شته نه لیتن یا وا زه ن نه کین یا وا نومید نه کین یا وا شه به ه نه کین. له م که لیمانه هه ره کامیکیان نیستی عمال بکه ین، به یانی ته ره دودیک نه کین، فه قه ت نه گه ره دیققه ت بکه ین له به ینی نه مانده ا چهند فره قیک هه یه. مه سه له ن: وقووع له گه ل زه ن هه م له گه ل مه نموول هه م له گه ل مه شکوک زه عیفته ره له وقووع له گه ل نومید، بینانه عده یه ی به وقووع شتیکی موته ره ده، یان نه لیتن مه زنونه، یا مه نموول، یا مه شکوک. نه مجا نه گه ره ورد به یینه وه تی نه کین له به ینی نه م سی ته رزه نیفاده یه دا وه ک له سه ره وه به یانمان کرد چهند فره قیک هه یه. که وایی له وه ختیکا نه گه ره نیحتمالی وقووع وه یا عده م وقووع موقابل به یه کتری فایق نه بی و بلتین (فلان شت وقووعی نومید نه کین) غه له ته، چونکه به م سووره ته نیحتمالی وقووعی زیاتر به قووه تتر نه بی. له م نیضاحاته وه بۆمان ده رکه وت، به عززی نه لغاز که موته رادف نه یبیرن فره قیکی که م له به یینانا هه یه، موافقه تی نه م فره قه نه دوزینه وه و که لیمه موافق به حال و مه وقیع هه لته بیری» (۱۳).

له م قسانده ا (شیخ نووری) لیتیرسراوی شاعیر و نووسه ره کان نیشان ده دات به رامبه ره به (وشه)، که به شیویه کی ورد له گه لیدا بجوولینه وه و به پیتی (حال و مه وقیع) هه لیتیرن، له پاشان دیته سه ره لایه نی (مه نتیق) له شیعه را، که دوا ی سه رکه وتنی شاعیر به سه ره لایه نی وردیی به کاره یتانی (وشه) دیته گوژی. نه گه ره (مه نتیق) له شیعه را له ناو

(۱۳) رۆژنامه ی ژبان، ژماره (۵۷) ی سالی (۲)، (۷) ی رهمه زان ۱۳۴۵ (۱۰) ی شویات ۱۹۲۷.
هه روه ها ژماره (۵۹) ی سالی (۲)، (۲۱) ی رهمه زان ۱۳۴۵ (۲۴) ی مارت ۱۹۲۷.

خۆیدا له پتوه‌ندییه‌کی ته‌با و گونجاودا بوو، ئهو کاته قه‌ناعه‌تی زیاتر له لای خۆت‌نهر دروست ده‌کات، وه‌ک له‌وه‌ی شیعره‌که له ناو وشه‌ی قه‌به و تو‌تکله‌که‌یدا نقوم بێی و پێی لێ هه‌لپ‌رینیش نامانجی شیعره‌که به‌س‌ر‌پ‌ته‌وه، که به‌رپا‌کردنی (گۆزانه) له چێژ و تێ‌روانی پنی خۆت‌نهر و هه‌ول‌دان بۆ جوان‌کردنی ژیان و به‌ره‌و پ‌ش‌شه‌وه بردنی، بۆیه که له شیعر‌دا ر‌سته‌یه‌ک، و‌ینه‌یه‌ک ده‌خۆت‌نینه‌وه، به‌پ‌ت‌ی مه‌نتیقی ناو شیعره‌که پ‌ت‌ی‌سته (ئ‌ی‌ح‌ت‌ی‌مال‌ی وقووع‌ی) ئ‌هو ش‌ته به‌که‌ین که له دوا‌ی ئ‌هو ر‌سته‌یه‌وه د‌یت، نه‌ک هه‌موو ر‌سته‌یه‌ک ر‌ت‌که‌و‌ت‌یک به‌ر‌پ‌ت‌ه‌ی ب‌بات و که‌شتی مه‌به‌ستی ئ‌هو ر‌سته‌یه به‌ره‌و به‌نده‌ر‌ت‌کی د‌یکه ب‌بات، که هه‌رگ‌یز خه‌یاڵ و مه‌نتیقی ناو شیعره‌که چاوه‌‌روانی نه‌بێ. واته له دوا‌ی هه‌ر ر‌سته‌یه‌ک پ‌ت‌ی‌سته وقووع‌ی ئ‌هو ش‌ته‌ی که چاوه‌‌ر‌ت‌ی ده‌که‌ین بۆی به‌ه‌ی‌ز‌تر ب‌یت، له‌و ش‌ته‌ی ئ‌ی‌ح‌ت‌ی‌مال‌ی و‌تن‌ی نا‌که‌ین. ئ‌ه‌وه‌ش به‌وات‌یه‌کی د‌یکه گه‌رانه‌وه‌یه بۆ باوه‌شی حه‌قیقه‌ته به‌رده‌ست و به‌رچاوه‌کان‌ی ژیان و ئ‌اده‌م‌یزاد و کرد‌نیانه به‌که‌ره‌سه‌ی به‌‌پ‌ژ‌وت‌نی شیعر، تا به‌(خه‌یاڵ‌ی خۆلق‌ت‌نه‌رانه) واق‌یع ده‌وله‌مه‌ند به‌کن و سه‌ره‌له‌نوێ د‌ا‌پ‌ژ‌ت‌نه‌وه، نه‌ک له ناو ده‌ریای (وه‌هم) و (مو‌باله‌غه) و (خه‌یاڵ پ‌لاوی) دا مه‌له‌وان‌ی به‌کن. که مه‌به‌ستم له‌م (خه‌یاڵ پ‌لاوی) یه ئ‌هو جۆره خه‌یاڵ‌یه که وه‌ک سه‌راب وایه، تا به‌دوا‌یدا به‌ر‌و‌ی نایه‌گه‌یت‌ی و ه‌ی‌چ‌ت بۆ به‌ه‌ی‌چ نا‌کا، به‌مه‌رج‌ی ته‌ع‌ب‌یر کردن له‌و حه‌قیقه‌تانه نای‌ت شاع‌یر له‌لایه‌نی هونه‌ری د‌ا‌ب‌ه‌ر‌ی، ئ‌همه‌ش هۆیه‌که بۆ به‌رز‌کرد‌نه‌وه - ته‌عالی - له‌ مر‌و‌ف‌دا بۆ نزیک‌بو‌نه‌وه له - که‌مال - که هه‌رگ‌یز نایه‌ته‌ دی، چون‌که گه‌یش‌تن پ‌ت‌ی سه‌پ‌نه‌وه‌ی بزووتنه‌وه‌ی ب‌ی کۆت‌اییه - لا مه‌ت‌نا‌هی - که له‌وه‌وه (گۆزان) ر‌ت‌گه‌ی ئ‌ه‌به‌دی خۆی ده‌ه‌ر‌ی.

یه‌ک‌ت‌یک له ده‌سه‌که‌وته‌کان‌ی ئ‌هم قو‌تاب‌خانه‌یه بۆ شیعر‌ی کورد‌ی رو‌و‌کرد‌نه (روونی نووس‌ینه) ئ‌هم به‌یره‌ش له ئ‌ه‌نجام‌ی ئ‌ه‌وه‌وه هاته‌ کایه‌وه، که ئ‌ه‌ده‌ب که‌وته ناو باوه‌شی ژیان و زیاتر به‌خه‌م و ئ‌ا‌وات و خه‌بات و ت‌یک‌ژ‌شانی گه‌له‌وه نووسا و هه‌ول‌ی دا ب‌ی‌سته ئ‌ه‌ده‌ب‌یت‌کی په‌یام‌دار و خاوه‌ن ل‌ت‌یر‌س‌پ‌نه‌وه. من نا‌ل‌یم پ‌ت‌ش ئ‌هو بزووتنه‌وه‌یه شاع‌یری د‌یکه‌مان نه‌بووه شیعر‌ی روون و ئ‌اسان بۆ ت‌ی‌گه‌یش‌تن‌یان نه‌بووب‌ی، به‌لام ئ‌هو قو‌تاب‌خانه تازه‌یه ئ‌هو سیمایه‌ی کرده ر‌ت‌باز و ر‌ت‌ه‌و‌پ‌ت‌کی په‌یره‌و‌کراو و به‌ش‌ت‌یه‌یه‌کی زه‌ق و ئ‌اش‌کرا و‌ست‌یان رووی ئ‌هم سیمایه ده‌ریخه‌ن. ئ‌ه‌وه (ش‌ی‌خ نووری) یه ده‌یه‌و‌ی وه‌ک کار‌ت‌کی به‌رنامه بۆ دانراو بۆ ئ‌هو لایه‌نه پروان‌ی بۆیه ده‌ل‌ت: «وزووح‌ی ئ‌ه‌ف‌کار و ح‌س‌ی‌ات به‌سه‌ه‌لی ت‌ی‌گه‌یا‌نده‌ن. وزووح، بۆ هه‌موو ئ‌اساری مو‌حه‌ره‌ره زۆر حائ‌یزی ئ‌ه‌ه‌م‌م‌یه‌ته بۆ ئ‌ه‌وه‌ی ئ‌هم ئ‌ه‌ه‌م‌م‌یه‌ته ت‌ی‌گه‌ین لازم نا‌کا دو‌ور‌در‌ژ ته‌د‌قیقات به‌که‌ین. مه‌قس‌ه‌د له نووس‌ین ئ‌ه‌وه‌یه ئ‌هو ئ‌ه‌ف‌کار‌ه‌ی

که له ده ماغمانا حاصل نه بڼې به شه خسی ناخر ئیفهامی بکهین. نه گهر له و نووسینه دا که
 نیمه نهینووسین مه عنایه ک نه بڼې، کولفه تی نووسین بڼچی ئیختیار نه کړا؟ نه زهر بهم
 نه حواله و زووح بڼ هه موو ناساری نه ده بییه و قه واعیدی ته تحریریه یه گانه نه ساسه میسال
 به شیعرنکی وازح:

حوجره یه کم هه یه به قه ده ری له بڼې
 رڼژ عیلاجی نه کم به شه و نه ته بڼې
 سهر و پرشم له توژی قسل و گه چا» (۱۴)
 وهک په لاسیکه پر له پرشک و نه سپڼی

ئینجا دپته سهر لایه نی (نالوژی) له دربریندا و له باسی نه مه شدا ده لیت: «ته عقید
 زدی و زووحه، یه عنی به فکریک نه لټن ئینسان و ازبهن تټی نه گات. بڼ قسه یه که و ا
 و زووحی ئیخالل بو بڼې نه لټن (موعه قه د)، ئیفاده به چ سوره تیک موعه قه د نه بڼې؟ ته عقید
 به دوو نوع نه بڼې. یا نه و شته ی که نهینووسین له میتشکمانا هیچمان ته عنین نه کردووه.
 یه عنی نه و فکری که له ده ماغمانایه به ته و اوی که سبی و زووح و سهر احه تی نه کردووه،
 یا خود نه و فکری که نهینووسین نه لغاز و ته عبیراته که ی سه حیح نییه و سه به ب، به بڼې
 دیققه تی له ته رتیبی که لا مدا ته شه و شیک دپته وجود، له بهر نه مه ته عقید یا مه عنه وی
 نه بڼې، یا له فزی، سه به بی ته عقید نه و یه فکریک له ده ماغمانا به ته و اوی که سبی و زووحی
 نه کردووه. ته شه بوس به ئیفاده ی نه که ین، نه گهر نه و ی که نه نووسری مه و زووح و حدوودی
 ته عنین نه کړی. نه کسه ریبه ن نووسین له گهل فکره که دا جیاواز نه بڼې و هه له بهینی نه فکر
 و نه لفاز دا ئیختیلاف و مو بایه نه ت واقع نه بڼې و مه عنا له جمله نه زع نه کات» (۱۵)، له م
 به شه شدا شیخ نووری هو ی نالوژی نووسین دیاری ده کات. له م قسانه شیدا بڼمان
 ده رده که و ی که له باسی (وضوح) دا مه به سستی و زووحی رووکه شانه نییه، چونکه نه و جوړه
 روونییه ک باس ده کات که شتی له میتشکی نه و که سه بی و خو ی سه به پټنې بڼ نه و ی
 بنووسری، نه ک به بڼې نه و ی شتیکی دیاری کړا و جو لا ندیبتی ده ست بداته قه له م و لاپه ر
 رهش بکاته وه. ئینجا دوا ی نه و ی شتی پالی پټوه نا، قه له می لی بخاته کار، له م

(۱۴) رڼژنامه ی ژبان، ژماره (۴۶) ی سالی (۱)، (۱۰) جمادی الآخر ۱۳۴۵ (۱۶) ی کانوونی

یه کم ۱۹۲۶.

(۱۵) پروانه هه مان سهر چاوه ی پټشو.

بارەبەوه دەلتی: پتوسیستە ئەو شتە (وزووح و سەراحتی) خۆی وەرگری، واتە ھەموو
 ڕەھەند و سووچ و مەودایەکی ڕوون بێتەوه و ھیچ لایەکی بەتاریکی نەمییتەوه. لێرەدا
 مەبەست ئەوەیە ھەویتی نووسینەکە تەواو پتەگەیی بێ و شتیوی دەرپرینی خۆی
 دۆزبێتەوه، وەک چۆن ئاو لە ناو تاشەبەردا ڕتەگی خۆی دەکاتەوه، ئەو کاتە بنووسری،
 چونکە بیری نەکلۆک و کالۆکریج و پتەگەیشتوو بەرھەمیکی ھونەری ڕوون نادا
 بەدەستەوه و نامانج ناپیتکی.

بەنسبەت (شیخ نووری) خۆبەوه ئەوسەر تا ئەوسەری دیوانەکە بەرھەمی ئالۆز نابینن
 خۆتەر بەدیاریبەوه دۆش داڤیتن، لە پاش ئەویش شاعیرانی دیکە وەک (گۆزان) و
 (ھەردی) و (دیلان) و (ع. ح. ب) و (دڵدار) و (کاکە فەللاح) و... تاد. پەپەوی ئەو
 ڕیتازیان کردوو، بۆیە دەتوانم بەیەکیک لە سیمایە ئاشکراکانی ئەو قوتابخانە تازەیی
 داڤیت. ئینجا دواى دەستیانکردنی سیمایە ئاشکراکانی ئەو قوتابخانە دەبێ بڵێن
 شیخ نووری داھێنان و بەخششەکانی خۆی بەزوتنەوهی ڕزگاربخوانەى سەردەمەکەى
 بەستووئەوه شیخ مەحمودی نەمری بەرپەری ئەو بزوتنەوهی زانیو، شیعەرەکانی بەم
 ئاواتانەوه بەستەوه کە لە شیخی نەمردا بەدی دەکرد، بەدی نەھاتنی ئاواتەکانی کاری
 کردە سەر داھێنان و بەخشش و بەرھەمەکانی. وەک سەرەتا دەستی داڤیت، ھەروا لەسەری
 نەمایەوه و بەرە بەرە بەرەو ساردبوونەوه ڕۆشت. لە لایەکی دیکەوه شیخ نووری
 بەھەرەکەى خۆی بەسەر کۆمەلتی شتی جیاوازدا دا بەش کرد، کە ئەو دا بەش کردنە کار
 دەکاتە سەر بەرھەمی شیعری ئەو، چونکە ئەگەر بەتەواوی خۆی بۆ ئەو لایەنە تەرخان
 بکردایە، لەوانە بوو سەرکەوتنێکی زۆر گەورەتر بەدی بێت. ئینجا نەبوونی و دەست
 کورتی و مالت و مندالت زۆری، سەرقالی کرد و کەوتە مشووری بەخێوکردنیان، لە
 وەزیفەشدا وەک لە شیعری (ھاوار لە دەس مالیە) و (ئاوڕتک بۆ دواوە)دا کە بۆ
 (گۆزان)ی نووسیو، وا دەرەکەوئ (وەزیفە دیتن) کاریکی زۆری کردبێتە سەر داڤیرانی
 لە ئەدەب و لە خۆتندنەوه.

ھەر لەو کاتەشەوه کە کرا بە (بەرپەری ناحیە) نیت سەقامگیری بەخۆبەوه نەدی، ھەر
 ڕۆژ و لە شوێنێک ھەواری دەخست و دەگوێزایەوه بۆ (ناحیە)یەک، ئەمەش لە لای
 خۆبەوه کاریکی زۆر دەکاتە سەر کەسیک کە خۆی تەرخان کردبێ بۆ (ئەدەب)، چونکە
 ھێمنی و ئارامی دەروونی لەبەر ھەلدەگری و ئەو ئیقاعەى لەسەری ڕاھاتوو بۆ (نووسین
 و خۆتندنەوه) بەھۆی جیگۆرکیتی زۆر دەگوێ و خۆتندنەوه و نووسینی کەم دەکاتەوه.

نهمانه له ولا بهستان، لهم لایه شهوه تووشی چهند نووچدان و تیکشکانیکی دهروونی هات که نهمانهش له شیعرو بهخشش ساردییان کردهوه. لهوانه بهناوات نهگه یشتنی بهو کچه دلداره که خوژی دهووست و بهتلهما بوو بیهیتنی، کهچی سالی (۱۹۲۶) دا بهشو درا. نینجا مردنی دوو برای له خوژی بچووکتری (شیخ عهزیز) له سالی (۱۹۳۶) و (شیخ نبیراهیم) له سالی (۱۹۵۰)، تا رادهیهکی زور نهم رووداوانه کاریان کرده سهر شیخ نووری و نهیتوانی بهپیتی پتووست له مهسهلهی (تازهبوونهوه) قوول بیتهوه و لهگهلی بهردهوام بیت و نهمهش لهسهری کرا بهرخنه و وای له زور کهس کرد بلتین: شیخ نووری سهرپیتی و راگوزار بووه له (تازهبوونهوهی شیعی کوردی) دا، که نهم رایه بهلای منهوه نینسافی تیدا نییه و پتووسته پستهکه وراست بگریتهوه که شیخ نووری له بهر کومهلتی (هو) نهبویه، بهره می بههتیز و بهخششی گه وره تر ده بوو، بهلام ژبان ههر نهونده دهرفته دا، که بهونده بهخششی خوژی قایل بیت و نهتوانی لهوه زیاتری لی زیاد بکات، له دوایشدا بهپیتی داوایه گه وره کانی سهردهم، پشکوژی داهینان و نوپگردنهوه کهی کز بیت و بهره خاموشی بچیت. نهم مهسهلهیهش وهنه بی بهتهنیا (شیخ نووری) گرتیتهوه، نهوه تا رهنه گرانی عهره به دربارهی دوا قوناغی شیعی (سهیاب) یش دهلتین: «شیعی نهم قوناغی هیچ تازهیی تیدا نییه. سیهی زاتی و نینفعالین، له زور جارانیشتا لاواز. هندیک شیعی نه بی لهوانه سفر آیوب»^(۱۶) که نهمهش به هیچ شیوهیهک روتلی نهوه له تازهبوونهوه و پیشروایه تی کهم ناکاتهوه، کهچی له لائی نهمه دا هندیک دوا قوناغی (شیخ نووری) ده که نه بههانهیهک بو نهوهی له نرخی بشکین و له روتلی پیشروایه تی و رچه شکاندنه کهی کهم بکه نهوه. شه کسپیریش له ناوه راستی ژبانی له لوتکهی بهخشش و داهینانیدا بوو، وهک چون گوران-یش له قوناغی پهیره وکردنی ریالیزمی سوخیالیزمدا ناستی هونهی شیعه کانی دابه زین. نهم چهند لایه نهی دهرم خستن له دواختنی (شیخ نووری) له کاروانی تازهبوونهوه، نهوه ناشارتیهوه که وهک (میژوو) دهستپیشخه ری نووسینی شیعی تازهی کردوه. لهم سیمایانهی قوتابخانهی شیعی تازهشیان دروست کرد، کهم یان زور له رهنهک بو رشتنیان بهشدار بووه، نهمهش پتووسته له لیتوتیزینهوه و لیکوتیزینهوه کانی داهاتووماندا رپونتر بگریتهوه و نووسینی زورتری بو تهرخان بکری.

(۱۶) دیوان بدر شاکر السیاب، المجلد الاول، دار العودة، بیروت، ۱۹۷۱، ص ۳، بقلم ناجی

دیسانہ وہ ٹاہہنگی گویزانہ وہی حہسہ خانی نہ قیب بۆ شیخ قادری حہفید - ۱۹۲۲
 وەستاوەکان: قادر ئەفەندی قەرەداغی، شیخ محیدینی شیخ رەشید، سەبید رەئوف
 (کەرکووکی؟)، شیخ رەشیدی شیخ عەلی سەرکار، سەلح زەکی سەحیبقران، سەبید
 ئیبراھیمی حەفید، شیخ قادری حەفید، عارف سائیب، سەبید ئەحمەدی بەرزنجی
 (مەرەخەس)، رەزا بەگی ئیسماعیل بەگ؟، تۆفیق وەھبی.
 دانیشتووی ریزی دووہم: محەمەد ئەفەندی جەلخوار، رەشید سەدقی غەفوور، یونس
 عەبدولقادر (ماہی)، فایەق کاکەمین، رەشید شەوقی.
 دانیشتووی ریزی یەکەم: شیخ جەلالی شیخ ئەحمەدی حەفید، رەمزی عەبدولکەریم،
 رەئوف ئەفەندی؟، شیخ نووری شیخ سەلح، ئەمین رەواندزی.

پیداچوونه وه یه ک بهه ندی بیروړا که له باره ی شیخ نووری-یه وه نووسراون

خوینده واری خوشه ویست:

ههروهک له مه وپیشتر پیم راگه یاندی و خوشت له من چاکتر ده زانی، تا نه مړ که ش چ به نووسین و چ به کورکړنه وه و له چاپدانی شیعره کانی شیخ نووری، کاریکی نه وتو نه نجام نه دراوه تینو ویتی بشکینتی و کاره که شایسته ی پله و پایه ی شاعیرتکی وهک شیخ نووری بی. له گهل نهو که مته رخه می کړدنه بهرانبه ری، له گهل نهو فره اموشکردن و که م به سرکړدنه وه و لا لی نه کړدنه وه یه شدا، زور جار له نووسینی سهر به خو بووبی، یان له دوو توبی هه ندی نووسین و وتاردا که لایان له شیخ نووری کړدوه ته وه، لاکړدنه وه و لیدوانه که یان نیوه و ناچل بووه، یان نووسره که ی به سه هوودا چووه و سرچینج بو مه سه له که ریوشتووه، یان به دهستی نه نقه ست به مه بهستی که م کړدنه وه له پله و پایه ی نه م شاعیره قله می بو خراوته سهر کاغز. نه مه ش به پیتی بوچوونی من بو گهل نهو ده گه ریته وه. له سه رووی هه موو نهو هزیانه وه له به رده ست نه بوون و نه بینینی سه رجه می شیعری (شیخ نووری) یه.

که می به ره می شیخ نووری له به رده ستی لیتو تیره ده وه کان و که می ناگاداریوون له چاووگی روشنیری و هیله ورد و درشته کانی داهینانی نه م شاعیره، زور هاو کیشه ی وه همی دروست کړدوه، له م هاو کیشه انه وه، هه ندی قسه فری ده دری من لیپرسینه وه یان تیدا نابینم. جا له م به شدا به پیتی توانایی خوم هه ول ده دم هه ندی له و بیروړایانه تاووتوو بکه م و به سه ریاندا بچمه وه، ئینجا پووناکی زیاتریان بخرنه سهر. له و پیداچوونه وه یه شدا پشتم به و به ره مه شیعریانه ی شاعیر نه ستور ده که م، که لیره دا کوم کړدونه ته وه و باری سه رنجی تایبه تی له لا دروست کړدووم. له لایه کی دیکه شوه په نا ده به مه بهر نه و زانیاریه تازانه ی دهر باره ی شاعیر ده ستیم که وتن. حه زیش ده که م له پیشه وه نه وه بلیم: مونا قه شه کړدنی نه و بیروړایانه و دا کوکی کړدن له شیخ نووری، ته نیا پوون کړدنه وه و دهر خستنی هه ندی لاینه، که به رای خوم به (راست) یان داده نیم و حه ز ده که م دوور له هه موو جوړه سوز و مهیل و پریاریکی پیش وخته بدویم و هه رسته بو لای

خۆمه بيه مه وه، واته خزمایه تی و کوره گه ره کی و هه ندئ پالنه ری تر وامان لی نه کات بهرچای خۆمان نه بینن و مه وزووعیه ت به کهن به قوریانی زویر نه کردنی هه ندئ که س که قارسن به ره خنه لیگرتن، چونکه نه مرۆکه بی، یان به یانی میژوو هه ر پیری عادیلانه ی خۆی به سه ریاندا ده سه پیتنی. که من به و شتویه ده دویم هه موو که س ده زانی نه و شتویه دوانه هیچ بهرژه وه ندیییه ک بو من ناهینیتته دی، جگه له ره نجاندنی هه ندئ که س که تنیا حه ز به پیا هه لدان ده کهن. واته نه خزمایه تی و که سایه تی، نه هیچ جوړه بهرژه وه ندیییه کی دیکه نه و رایانه ی پی دروست نه کردووم. تنیا ویستومه به راستگویییه وه قه ناعه تی خۆم ده ربهرم، حه زیش ده که م باجی قه ناعه تی خۆم بدهم و با لیشم بهر نه جین، نه ک به ریا کردن و فروفیل و درۆ ئیوه ش و خۆشم به خه له تینم.

نه مرۆکه شتیک هه یه سی و دووی له سه ر نا کرئ، نه وه ش دان پیدانانی هه موو لایه که به گه وه ره یی شاعیریکی وه ک مامۆستا (گۆزان)، نه م حه قیقته ته له لای خوێنده وار و نه خوێنده واری کورد چه سپاوه، دۆست و دوژمنی گۆزان - نه گه ر دوژمنی هه بی - دان به و هه دا ده نین. هه ر که سی بیه وئ وه ک شاعیریکی گه وه ره و لیها توو له نرخ ی مامۆستا (گۆزان) که م بکا ته وه، و ایزانم له پیتش نه وه ی له نرخ ی نه و که م بکا ته وه، نرخ ی خۆی ده شکیتنی. ده رخستنی پروی گه شی شاعیرایه تی شیخ نووری و هه ولدان بو نه وه ی مافی خۆی بده نین، هیچ له نرخ ی مامۆستا (گۆزان) که م نا کا ته وه، وه ک چۆن هه ولدان بو که م کرد نه وه له شاعیرایه تی (گۆزان) به کاریکی نا ره و ده زانم، به و پیتیه ش له گه ل نه وانه دا نیم سه ری شاعیریکی بکو تریتته وه که مامۆستا (گۆزان) خۆی پیزی له شاعیرایه تییه که ی گرتوه. (گۆزان) خۆی له وه گه وه ره تره له پال لیدانی شاعیریکی دیکه وه بهر ز بکرتته وه. لیکۆلینه وه له به هره و توانایی و دا هیتانه کانی نه و بو ده رخستنی جوانی شیعه ره کانی پله یه کی ده داتی پتویستی به و شتوازه نه بی. نه گه ر که سانیکیش هه بن بیانه وئ له نرخ ی مامۆستا (گۆزان) که م بکه نه وه بو بهر ز کرد نه وه ی به نا هه قی - شیخ نووری - نه وه نه و جوړه که سانه ش ناسنی سارد ده کو تن و له گه ل نه وه دا نیم پایه یه کی بو دا برئ که خۆی موسته حه قی نه بی. با شترین ده مرستی هه ر شاعیریکی به ره مه مه کانیه تی، هه ر به وه ش ده توانین به ره مه مه کانیان بکه یینه که ره سه ی نرخ اندن و هه له سه نگاندن. گرنگترین شت به لای منه نه نه وه یه ره خه گر و لیتۆیزه ره وه ی کورد عاتیفه به لا وه بنی، نه گه ر بیه وئ پیتشکه وئ و حه ز به گیانی زانست پهروه ری ده کات و ده یه وئ خوێنده وار به گیانی زانست پهروه ری ناشنا بکات، پتویسته له هه ندئ هه لۆیستدا - با به خه را پ بو خۆی بکه ویتته وه - پی

به جهرگی خۆبه وه بنی و له قسهی راست لانه دات. به و جزره ده توانین بپینه مرۆفی سهرده می خۆمان و خۆنده واری زیرهک و شارستانیش ههر له و که شوه وایه دا دینه گزۆی، نه گهر نا، نه وه هه تا ماوین گیانی تیره گهری و شه ره گه ره کی له کولتووری کوردیدا کۆتایی پێ ناییت!

* یه کێک له و تێبینییانهی سه رنجی بۆ لای خۆی ڕاکێشام، چهند دێرێکی کاک (ساجید ناواره) یه. له و چهند دێره دا نووسیویه تی: «بوونی گۆفاری گه لاوێژ له سالی (١٩٣٩) وه بۆ ماوه ی (١٠) سال سه ره تای جو لانه وه یه کمان پێ ڕانه گه یه نێ له نووسینی چیرۆکی هونه ری کوردیدا، که وه رگێرانی چیرۆکی بێگانه له م گۆفاره دا بوو به چاوساگی نووسه رانی کورد وه (نووری شیخ سالح) یه کێک له و نووسه رانه بوو»^(١). له و برۆایه دام وه ک کاک ساجیدیش دانی پێ دانه وه، که س نییه نکۆلی له وه بکات که گۆفاری گه لاوێژ به راستی سه ره تای جو لانه وه یه کی گه وه بوو له نه ده بی کوردیدا، له ماوه ی ده سالی ته مه نیدا بێ وچان خه باتی کرد بۆ په ره پێدان و پێش خستنی نه ده به که مان. تا نه مپۆکه تاقه گۆفاریکی کوردمانه که تانیه بیتی له ماوه ی ده سالی ته مه نیدا ناستی خۆی بپارێژی و نه مه ش مایه ی خۆ هه لکێشانی هه موو کوردیکه. بۆیه ش شایانه لاف و گه زافی پێوه لێبده ی و پێیه وه برانین، چونکه له ماوه ی ده سالی په بق پشتی به نه رز نه که وت و ژماره له دوی ژماره به هێتر ده بوو و پۆلێکی گه وره شی له ژبانی کولتووری کورد گێرا. له و ماوه یه دا له هه موو بواریکدا: «شیعر و چیرۆک و وه رگێرانی و تازی سیاسی و کۆمه لایه تی و په خه و لیکۆلینه وه» درێغی نه کرد، بۆیه نه گه ر وه ک کاک (ساجید) ده لێ: «بوو به چاوساگی نووسه رانی کورد» تا ئێره یان راست ده کات و منیش ده ئیم نه مپۆکه نووسه ری کورد ناتوانی پشت بکاته نه و گۆفاره و سوودی لێ وه رنه گری. خۆشم یه کێکم له و که سانه ی په ره به په ره ی نه و گۆفاره م تاووتوو کردوه و ماوه یه کی زۆریش خۆم له گه لی خه ریک کرد و سوودی ئیجگار زۆرم لێ وه رگرتوه. که هاته سه ر دروستکردن و سازدانی بیه لۆگرافیا یه ک بۆ (شیخ نووری) جاریکی دیکه گه ڕامه وه سه ر ژماره کانی، به هیوای نه وه ی بزانه چهند شیعر و نووسینی شیخ نووری تیدا بلاوکه راته وه، یان کێ له سه ری نووسیوه. نه وه بوو له دوو شیعر به و لاهه هیچی دیکه م تیدا نه بپینی پێوه ندی به شیخ

(١) لیکۆلینه وه ی نه ده بی نوێ کورد، ساجید ناواره، چاپخانه ی ژین، سلێمانی، سالی ١٩٦٧ ل ٥٢.

نووری- یهوه هه‌بێ. به‌داخه‌وه ئه‌وه‌ی کاک (ئاواره) نووسیویه‌تی به‌رچاوم نه‌که‌وت، گوايه شێخ نووری یه‌کێک بووبێ له‌و نووسه‌رانه‌ی چیرۆکی وه‌رگێترابێ. ئهم قسه‌یه‌شم ته‌نیا گۆفاری گه‌لاویژ ناگرێته‌وه، به‌لکو سه‌رحه‌می ئه‌و پۆژنامه و گۆفارانesh ده‌گرێته‌وه که من هه‌لم داونه‌ته‌وه و به‌ره‌مه‌کانی شێخ نووریم تێدا بینیه‌وه. له‌ هه‌موو گه‌ڕان و پشکنینه‌که‌ش‌مدا، نه‌ چیرۆک، نه‌ وه‌رگێترانی چیرۆکم به‌رچاوم نه‌که‌وته‌وه. که‌سیش ئه‌وه‌ی به‌گوێمدا نه‌داوه (شێخ نووری) پۆژی له‌ پۆژان چیرۆکی نووسییه‌ی، یان وه‌رگێترابێ، ئیدی نازانم مامۆستا (ئاواره) له‌سه‌ر چ بنچینه‌یه‌ک ئه‌و پایه‌ ده‌دات و بۆچی ناوی ئه‌و چیرۆک و وه‌رگێترانه‌ی شێخ نووری نابات؟ له‌ لایه‌کی دیکه‌شه‌وه سیپاره‌که‌ باسی شاعیرانی وه‌ک (گۆزان و هه‌ردی و دیلان و... تاد) ده‌کات به‌لام نازانم کاک (ساجید) بۆچی و به‌ چ بیانویه‌ک ناوی (شێخ نووری) پشتگوێ خستوه‌وه و له‌ته‌ک ئه‌و شاعیرانه‌دا باسی لیه‌وه نه‌کردوه‌؟!

* مامۆستا (جه‌مال بابان) له‌ نووسینیکیدا به‌ناوی: «که‌ ده‌ست کرا به‌کوردی نووسین» ده‌لێ: «له‌به‌رئه‌وه‌ی زۆر له‌سه‌ر شێخ نووری نووسراوه‌! نامه‌وێ زۆر له‌سه‌ری بڕۆم، چونکه‌ دووپاتکرده‌وه‌ی هه‌ر شتی که‌ ده‌کات په‌ست نه‌کات و ناخۆشه‌»^(٢) خۆنده‌ وا چاوه‌ڕێتی ده‌کرد له‌و وتاره‌دا شتی که‌ تازه‌ ده‌رباره‌ی شێخ نووری بخوێنیته‌وه، به‌لام به‌داخه‌وه مامۆستا به‌و بیانوه‌ خۆی له‌و ئه‌رکه‌ به‌دوور ده‌خاته‌وه، له‌ کاتی که‌دا خۆنده‌وار ئه‌وه‌ش باش ده‌زانێ که‌ شێخ نووری زۆری له‌سه‌ر نه‌نووسراوه و ئه‌وه‌ی نووسراویشه هه‌ر شتی سه‌رپێیی بووه یان دووباره‌کرده‌وه‌ی به‌شێکی زۆری ئه‌و بیروپایانه‌ بووه که‌ مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) ده‌رباره‌ی شێخ نووری نووسیویه‌تی، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر زۆریشی له‌سه‌ر نووسرابێ، ئهم زۆر له‌سه‌ر نووسینه‌ ڕێگه‌ی له‌ قه‌له‌می به‌پرشت و به‌هه‌دار نه‌گرتوه‌وه شتی خۆی بلێ و بیروپای تازه‌تر بخاته‌ سه‌ر خه‌رمانی بیروپای ئه‌و که‌سانه‌ی نووسیویه‌انه، بۆیه مامۆستا (جه‌مال بابان) شتی که‌ تازه‌ی به‌ده‌سته‌وه نه‌داوه و یه‌کسه‌ر گه‌ڕاوه‌ته‌وه سه‌ر بیروپایه‌کانی مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) که‌ له‌ به‌رگی دووه‌می کتێبه‌که‌ی «شیعرو ئه‌ده‌بیاتی کوردی» دا ده‌رباره‌ی شێخ نووری نووسیویه‌تی، له‌ باسکردنی شیعری «جسوت و گا شتی که‌ی چاکه‌» شدا سه‌رپێیی له‌ شیعره‌که‌ی روانیوه و هه‌ر ئه‌و شتانه‌ی دووباره‌ کردوه‌ته‌وه که‌ له‌

(٢) بلاژکراوه‌ی پۆشنبیری نوێ، ژماره (٣٧) ١١-١-١٩٧٥ «که‌ ده‌ست کرا به‌کوردی نووسین».

شيعره كەدا باس كراون. واتە كەوتوو تە ڕاڤە كردنى شيعره كە، كە خۆى ڕوونە و پتوبستى بەروون كردنەو نىيە. لەبەر ئەو نووسىنە كەى زۆرتر لە ئىنشايەك دەكا، كە نووسىنى ئەو نەندە گران نىيە. ئەگەر كەسێك نووسەريش نەبێت زەفەر بەنووسىنى ئەو جۆرە وتارە دەبات!

* دكتور عيزەددىن مستەفا ڕەسوول لە كتيبه كەيدا «الواقعية في الأدب الكردي» وەك سەرچاوە يەك پشتى بەبەرگى دوو هەمى كتيبى «شيعر و ئەدەبىياتى كوردى» مامۆستا (ڕەفيق حىلمى) بەستوو. لەو كتيبه دا دوو شيعرى شىخ نوورى نووسراوە، لە زۆرى ڕۆژنامە و گۆڤارە كوردىيەكاندا شيعرى شىخ نوورى بلاكو راوەتەو، ئەو شيعرانەش بەسن بۆ ئەو دكتور عيزەددىن لە نامەى دكتورايە كەيدا بەچەند لاپەرە يەك جىگەى بۆ بکاتەو. بوارى ئەو شىخ ناھىلنەو كە شيعرە سەرچاوەى لە بەردەستدا نەبوو، چونكە ئەو كاتە نامىل كە يەكى بچووكى (شىخ نوورى) يش لە چاپ درا بو بەناوى (هۆزاوێ نوورى شىخ سالىح) كە لە سالى (١٩٥٨) بەپيشەكى مامۆستا (كامەران موكرى) كەوتە بازارەو، كەچى دكتور لە دىرێك (يان باشتەر وايە بلتێن لە چەند ئىشارەتێك بەولاو) زياترى بەشىخ نوورى ڕەوا نەديو، لە كاتێكدا شىخ نوورى وەك لەم كتيبه دا ديارە شاعيرێكە، شيعرى ڕىاليزمى زۆرە.

زۆر لەو شاعيرانەش كە لە كتيبه كەيدا ناويان ھاتوو و باس كراون لە شىخ نوورى زياتر نين، ئەگەر نەلێين شان بەشانى زۆرەيان ڕۆيشتوو. ھەر بەپێى بىروپاى ئەو شاعيرانە شىخ نوورى شوتن و پاى يەكى باشى لە شيعرى كوردىدا بۆ دەستنيشان كراوە. وا بزەنم ئىستا دكتور خوشى لەگەڵ ڕايەكەم داىە كە سەير دەكات بەئىشارەتێك مەسەلەى شىخ نوورى ڕاندوو تەو كە نووسىو تە: «پىرەمێرد لەسەر ئەو بەردەوام بوو، تاكو لەم دوا دوايىيەدا دەستپيشخەرى دەرپىنێكى ڕىاليزمىيانەى لێ بەدەر كەوت. لەگەڵ پىرەمێردا و لە ماوەى نێوان جەنگەكە، ڕىاليزم لەگەڵ بىروباوەرى ڕزگارىخوازانەدا نەشونماى دەكرد. ئەو نەشونوما كردنەش لە قوتابخانەى ڕىاليزمى نوێدا خۆى دارشت. شان بەشانى پىرەمێرد (شىخ نوورى شىخ سالىح) يش تەعبىرى لە ھەمان پيشكەوتن دەكرد لە نەشونوما كردنى داھىناندا» (٣) دكتور لەو وتارەشیدا كە بۆ پۆلى چوارەمى ئامادىيى نووسىو تە: «بەلام ھەر وەك گۆران خۆى وردە وردە بەرەو قوتابخانەى ڕىاليزم ھات، ھەر وەھا كەلێك لەو شاعيرانەش پيش ئەو يا پاش ئەو بەتەئسىرى ژيانى گەل و خويندەنەو بەرھەمى

(٣) الواقعية في الادب الكردي، د. عزالدين مصطفى رسول، بيروت، ١٩٦٦ ل ٩٠-٩١

ننوسه‌رانی جیهانی روویان کرده پیا لیزم و نهو ماوه پڤمانتیکیه له نه‌ده بیاتی کوردیدا زۆری نه‌خایاند»^(۴).

مادامه‌کن «گه‌لیک لهو شاعیرانه‌ش پیتش نهو یا پاش نهو به‌ته‌نسییری ژبانی گهل و خویندنه‌وهی به‌ره‌می نووسه‌رانی جیهانی روویان کرده ریالیزم» ده‌بویه شیخ‌نوری روویوتکی فراوان لهو کتیبه‌دا بگریت، چونکه که‌ره‌سه‌یه‌کی زۆری واقعی بۆ شیعه‌کانی ده‌سته‌مۆ کردووه و به‌ته‌نسییری ژبانی نهو سه‌رده‌مه شیعی ده‌نووسی!

* که مال غمبار له باسی کتیبه که ی دکتور کامیل به سیر ده باره ی شیخ نور ی شیخ صالح نووسیویه تی: «له ناوه روکی نووسینه که دا دکتور ئه لبه سیر له شیخ نور ی و گوران ده دو ی و باسی هونه ری جوان و هونه ری به سوود ده کات و له سو زی وێه یی، پێناسه ی وێه و مه سه له ی فۆرم و ناوه روک له وێه دا ده دو ی، پاشان دێته سه ر هۆنراوه و په خشان و کیش و سه روا و که سایه تیی وێهر و بنچینه کانی کاری نووسین. له کو تاییدا له شیواز ده دو ی و ئینجا سه ره نجامه گه ستیه کان ده دات به ده سه ته وه، شیخ نور ی شیخ صالح به سه روکی پێبازی تازه کردنه وه ی هۆنراوه ی کوردی ده داته قه له م و به یه که م په خنه سازی وێه یی داده نێ که خاوه ن شه خسه یه تیکی تاییه تی خو ی بووه و به زه ینیک ی کراوه و مێشکێک، لێکده وه، رێگای دا هێنان و خو لقان دنی گرتو ته بهر»^(۵).

تا ئىترە ئەم قسانە چەند شتىك دەگەيەنئى، لە سەرۋوئى ئەم شتانەۋە ئەۋەيە كە كاك كەمال غەمبار ھەرچەندە ويستۋويەتئى ئەم كىتئىبە (غايىش - عرض) بىكات، بەلام كىتئىبەكەئى نەخوتئىندۋەتەۋە! چونكە ئەگەر كىتئىبەكەئى بەۋردى بخوتئىندايەتەۋە، بۆئى دەرەدەكەۋت كە كىتئىبەكە: «بىۋرئانئەۋەئى ئەم كۆمەللە وتارە و دووبارە بلأوكردنەۋەيان»-سە. ئەۋەش نازانئى ئەم كۆمەللە وتارە پەخنەبىيىيە ھى (شىخ نوورى)يە و لە پۇژنامەئى (ژيان)دا بلأوكراۋنەتەۋە، چونكە ناگائى لە مېژۋوئى پۇژنامەنۋوسىيى كوردى نىيە. دىكتۇر كامىل پىشەكى بۆ ئەم وتارانە نووسىۋە و پراۋبۇچۋونى خۆئى لەسەر وتارەكان دەرپرپۋە، كەچى ئەم پىق بەرى چاۋى گرتۋە و بە (دەۋوئ) و (دېتتە سەر) قسە دەكات، واتە وائى نىشان دەدات كە ئەم لايەنانە دىكتۇر كامىل لىئى دواۋە و باسىانئى لىئە كردۋە. ئىنجا كە دىكتۇر ھاتۋە شىخ نوورى بەسەرۋكى پىيازى تازەكردنەۋەئى ھۆنراۋەئى كوردى دەداتە قەلەم، ئەمە قسەبەك نىيە لە گىرفانئى خۆئى ھىنابىئىتئىيە دەرئى، بگرە ئەمە قسەئى مامۇستا (گۇزان)

(٤) پروانه زمان و ندهی کوردی بۆ بۆلی چواره می نامادهیی - چاپی شه شه - ١٩٨٠ هه ولیر.

(۵) پروانه: گۆناری بیدیان، ژماره (۸۰) ی مانگی حوزهیران ۱۹۸۲ ل ۹۴-۹۵.

خۆیتى كە دەلتى: «كەوابى ھەموومان بەيەكەو ئەمانرووانىيە يەك كىلاوړۆژنە، بەلام ئەتوانرئ بەشېخ نوورى شېخ سالىح بوتړئ سەرۆك بەھۆى يەكەم: زۆرى بەرھەمى. دووھمى: بلاوكردنەوې بەرھەمەكەى كە بېگومان تەئسىرى ئەبەخشىيە سەر ئەدەبى كوردى». بېگومان ئەو (۲۵) ئەلقە رەخنەبىيەى لە پۆژنامەى ناوبراويشدا بلاوى كړدەو، دەيسەلېنتى شېخ نوورى نەك ھەر شاعىرىكى رابەر و رچەشكىنە، بەلكو بەحەقيانەت (مۆنەزرى) ئەو تازەبوونەویدیە و بەردى بناغەى قوتابخانەى شىعەرى نوئى داناو. ئىنجا دەلتى: (نايا چۆن شېخ نوورى شېخ سالىح بەسەرۆكى بزوتنەوې نوئىكردنەوې ھۆنراوې كوردى دەمىرت؟ كوا كارتىكردى ھۆنراوەكانى لە شىعەرى نوئى كوردى؟»^(۶) كە مامۆستا (گۆران) خۆى بلىت «بى گومان تەئسىرى ئەبەخشىيە سەر ئەدەبى كوردى» وا بزانم پتويست بەو ناكات كەس خۆى بەسەفسەتەو خەرىك بكات، يان خۆتەر بەشتىكەو سەرقال بكات، كە مامۆستا (گۆران) براندوويەتییەو.

مامۆستا (گۆران) وەك ئىنسانىكى پۆشنبىر و متەوازيە دانى بەو حەقىقەتەدا ناوە كە شېخ نوورى سەرۆكى ئەو قوتابخانەيە بوو. ئەم دان پێدانانەش وەك شاعىرىك ھىچى لى كەم ناكاتەو. بەلكو بپوا بوونە بەبەرە و توانايى خۆى. ئىنجا جارىكى دىكە دەپرسى: «نوورى شېخ سالىح چ رېيازىكى لە دواى خۆى بەجى ھىشت و كام شاعىرى كوردى شۆتېن پى كەوت» ئەمە دووبارەكردنەوې قسەكەى مامۆستا (رەفيق حىلمى)^(۷) بەبى ئەوې بەئەمانەتەو پەنجە بۆ سەرچاوەكە رابكىشړئ. ئىمە وەك لە پېشتەر وتمان بەرياكردنى بزوتنەویدیەكى شىعەرى گەورە، قورساييەكەى بەتەنيا ناكەوتتە سەرشانى شاعىرىك، بەلكو ئەو ئەركە زۆر و كەم كۆمەلە شاعىرىك رايەدەپەرتن و دەيچەسپېتن.

وەك دەزانن رېيازى سورىاليەزم لە ئەدەبى فەرەنسايدا لەسەر دەستى (ئەندرى برىتۆن) ھاتە كايەو و بەرپا بوو، (ئاراگۆن) یش شاعىرىك بوو سەر بەو رېبازە و لە دامەزرێنەرې رېبازەكە شاعىرتر و ھونەرمندتر بوو، ئەم شاعىرىتييە دەورى (برىتۆن)ى وەك دامەزرێنەر نەسپيەو. لە لاى من مەسەلەكەى نىوان شېخ نوورى و گۆرانىش ھەروايە، سەرۆكايەتى كردن و دەستپېشخەريەكەى شېخ نوورى لە پۆلى مامۆستا (گۆران) كەم ناكاتەو، ئەگەر قوتابېش مامۆستاكەى تېپەرتى و پەرە بەھەول و كۆششى ئەو بدات،

(۶) ھەمان سەرچاوەى پېشوو.

(۷) بپوانە: گۆفارى پېشكەوتن، ژمارە (۱)ى سالى (۱) شوباتى سالى ۱۹۵۸، «ئىنقىلاب لە شىعەرى كوردیدا» رەفيق حىلمى.

کارتیکی سهير نيهه، چونکه ههريه کهيان شه خسيه تي شيعري خويان ههيه. رهنگه بههراورد کردن (گوران) له شتيخ نووري زور شاعير تر بيت، بهلام لهگهل نهوده راوولي شتيخ نووري له موغامه ره کردني تازه بوونه وه و خو له قهره دانکه ناداته دواوه، نينجا خهلک دواي کهوتبي يان نه، نه مه يان پيويستي بهليکولينه وهی ورد و له بار و تيروته سهل ههيه.

نهو ليکولينه وانهي له مه و دوا له م باره يه ره ساز ده درين، نهوه ده سه لمين له ره خنه ي زانستيدا قسه ي رووت و بي بهلگه برناکات. نينجا يه کسه ره دهلي: «مه سه له ي نوکړدنه وه و داهيتاني ريبازي تازه له شيعري کوردیدا له ريگه ي چند هونراويه که وه مه يسه ر ناي» نه م قسه يه نه وه مان پي راده گيه ني که نهو نووسه ره وه ک کردويه تي به عاده ت له قسه کانيدا زور هه ره مه ييه، چونکه شتيخ نووري خاوه ني چند هونراويه ک نيهه. من به شتيکي شيعره کانيم کو کردووه ته وه، ژماره ي گه يشتووه ته (۱۱۷) پارچه شيعر، جاري زور شيعري تريشي ههيه له بهر ده ستاندا نين. يان ون بوون. يان به هوي نهو رووداوانه ي به سه ر ميلله ته که داهاتووه ژنه که ي ناچار کردووه بيانسووتيتي. لي ره دا گرفته که نهوه نيهه شتيخ نووري چند شيعري ههيه نوينه رايه تي تازه بوونه وه ده کات، به قه ده ره نه وه مه به ستمان رچه شکانن و ده ستپيشخه ري به ميژووييه که يه که دکتور به سيري ش هه ره نه وه مه به سته، مه به ستي نه بووه بلتي چند دواي که وتوون يان دواي نه که وتوون. نه گه ره نهو مه سه له يه ش به گرن گ نازاني، نه ي ره خنه گران و ليتوتيره وه کهاني عه ره به له پای چي زياتر له چاره که سه ده يه که خويان به ده ستپيشخه ري له تازه بوونه وه خه ريک کردووه و به دواي نه وه دا عه و دانن بزانه يه که م شيعري تازه که به ته فعليله ي تازه نووسرابي هي (نازک نه له لائيکه) يه يان (نه لسياب) يان (عه لي نه حمه د باکشير) و (لويس عه وز) له کاتيکدا هه موو نهو نووسه رانه له سه ره نهو رايه يه که ده گرنه وه که (به در شاکر نه لسياب) شاعيري کي گه و ره ي عه ره به و زور پيش نهو شاعيرانه که وتووه که ده ستپيشخه ري تازه بوونه وه که يان کردووه. به لتي منيش له گهل نه وه دا نيم و به هه له يه کي ميژووي گه و ره شي ده زانم که سيک بيت و شاعير تک بکاته دارده ست و بيه وي به هوي نهو شاعيره وه سه روپوته لاکي شاعيري کي ديکه بکرتيته وه. يان هه ول بدات مافي نهو يان بداته نه وه که ي ديکه و له سه ر حيسابي نهو گه و ره ي بکات، چونکه نه م کارانه زو ده وتينه وه و زووش ده ره ده کون. خوينه رانيش هه ره زو قيتزوييتي لي ده که نه وه. که واته پيويسته هه ره شاعيره و مافي خوي بدرتيتي، به بي هيچ مه يلبازي و جوړه سوژ و عاتيفه يه کي پيش وه خت. نينجا له بهر نه وه ي کاک که مال ناگاداري نه وه نيهه نه م

شاعیره‌مان له سه‌رده‌م و قوناغی خۆیدا چه‌ند هه‌ولتی داوه بۆ شله‌قاندنی گۆمی شیعرى کوردی و هینانی (بیری نوێ) بۆ کوردستان، بۆیه به‌چاویکی سووک ده‌روانیتیه هه‌ول و ته‌قه‌للای ئەم شاعیره رابه‌ره‌مان، له کاتیکدا به‌شان و باهووی زۆر شاعیری دیکه‌ی هه‌لداوه، که شیخ نووری نه‌گه‌ر له‌وان زیاتری نه‌کردی، نه‌وه که‌متری به‌ده‌سته‌وه نه‌داوه!

* کاک مسته‌فا سالح که‌ریم له پیتشه‌کی نامیلکه‌ی (کامه‌ران و هۆنراوه‌ی نوێ) دا ده‌لتی: «ده‌سته‌یه‌ک شاعیری رۆمانسی هاتنه‌ مه‌یدان وه‌ک (بیکه‌س و گۆران و هه‌ردی و دلدار و شیخ نووری) له‌م ده‌سته‌یه‌شا «گۆران» ی بلیمه‌ت شۆرشیکه‌ی به‌ریا کرد له شیعرى کوردی وه بوو به‌پیتشه‌نگی شاعیرانی هۆنراوه‌ی نوێ و هه‌رچه‌نده له پیتش نه‌وا «شیخ نووری» له‌م هونه‌ره تازه‌یدا به‌شدار بوو، به‌لام سه‌رکرده‌ی ئەم ئینقیلابه (گۆران) بوو» (٨).

وه‌ک دیاره کاک مسته‌فا له‌ ریزکردنی ناوی شاعیره‌کان ورد نه‌بووه. ته‌گینا (بیکه‌س) جگه له شیعرى (ئه‌ی مانگ) له‌گه‌ل رۆمانسیه‌ت کوجا مه‌رحه‌با؟ ئینجا به‌شیه‌یه‌کی زه‌ق و دوور له مه‌وزوعیه‌ت به‌ره‌و لای مامۆستا (گۆران) لایداوه، به‌بێ ته‌وه‌ی هه‌یج به‌لگه و سه‌لماندن و نمونه‌یه‌ک بۆ قسه‌که‌ی به‌یتیتیه‌وه. پاشان یه‌کسه‌ر مامۆستا (گۆران) ده‌کاته سه‌رکرده‌ی ئینقیلابی شیعرى تازه و ده‌وری شیخ نووری له‌م بواره‌دا به‌چووک نیشان ده‌دات و زۆر به‌بایه‌خه‌وه سه‌یری نا‌کا. ده‌بوايه کاک مسته‌فا له‌م کورته پیتشه‌کییه‌دا بێ به‌یت باسی تازه‌بوونه‌وه‌ی شیعرى کوردی بکرايه و له شوێنی شایانی خۆی دا‌بنایه. بێگومان له هه‌لسه‌نگاندنی ئەده‌بدا راسته‌ چێژی نووسه‌ر ده‌وری خۆی ده‌بینی، به‌لام ناسه‌پیتری. به‌باشتر زانیی شاعیریک له شاعیریکه‌ی دیکه پتویستی به‌روونکردنه‌وه‌یه. نه‌گه‌رچی کاک مسته‌فا وای ده‌رخستوه که ئەم قسه‌یه‌ی له به‌رگی ده‌وه‌می کتێبی (شیعر و ئەده‌بیاتی کوردی) مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) ده‌ره‌ینابی، به‌لام ده‌ستینیشانی لاپه‌ره‌ی ئەو نووسینه‌ی نه‌کردوه. خۆینه‌ریش که وتاره‌که‌ی (ره‌فیق حیلمی) ده‌خوینیتیه‌وه، بۆی ده‌رده‌که‌وێ ئەم بیرورای و زه‌قی ده‌رباره‌ی شیخ نووری نه‌نووسیوه. کاک مسته‌فا که ئەم شاعیره‌نه به‌شاعیری رۆمانسی نازده‌ ده‌کا، باسی ته‌وه‌ی نه‌کردوه له‌سه‌ر چ پیتسایه‌یه‌کی رۆمانسیه‌ت گیرساوه‌ته‌وه تا به‌پیتی ئەو چه‌مکه ناوی شاعیره‌کان ریز بکات؟!

* کاک محه‌مه‌د سدیق عارف (حوسین عارف) له نامیلکه‌ی (کامه‌ران و هۆنراوه‌ی

(٨) پ‌روانه: نامیلکه‌ی کامه‌ران و هۆنراوه‌ی نوێ، نووسینی محه‌مه‌د سدیق عارف، چاپخانه‌ی

مه‌عاریف، به‌غدا ١٩٥٩ پیتشه‌کییه‌کی ل ٨.

نوێ) دا بۆ سەردەمی خۆی هەولێکی سەرتایی باشی داوه و لە بواری بابەتییکی بێ ناز ئەسپی خۆی تاو داوه. لەگەڵ ئەوەشەوه کە نامیلکە کە کۆمەڵی هەلە تێدا یە کە لێرەدا جێگەی باسکردنی مان نییە، بەلام ئەوەندە پێوەندی بە شیخ نووری-یەوه هەبێت لێ دەدوێن. کاک (محەمەد سدیق) لەم نامیلکەیدا کە دەربارەی (هۆنراوی نوێ) نووسیویەتی، تەنیا جارتیک پەلجە بۆ شیخ نووری پادەکیشتی، لە کاتیکدا لە زۆر شۆنی ئەو سپارەیدا باسی پشوو گۆزانەوه دەکات. ئەمیش خۆی لەو حەقیقەتە بەدوور دەگرێ کە پشوو گۆزانەوه (فترة الانتقال) لە شیعی کوردی تازەماندا لەسەر دەستی (شیخ نووری) هاتووەتی دی. وەک یەکەم شاعیر کە لە دابونەری شیعی کلاسیکی دوور کەوتبێتەوه و نەریتی بۆ شیعی تازە بەخش رشتبێ!

کاک (محەمەد سدیق) دەربارەی ئەو پشوو گۆزانەوه یە رایەکی رەها دەردەبرێ و دەلێ: «هۆنراوی کوردی لە دەمێکەوه چوووە ئەو ماوهی گۆزانەوه یەوه، ئەو ماوه یەش بێ کەموکورتی پێوستی سەرلانی خۆی بەجێ هێناوه»^(٩). لەم قسەیدا رایەکی لێل و هەلماوی دەربارەی شیعی کوردی دەبینین، دەبایە زیاتر ئەم رایە روون بکاتەوه و دەری بخات لای کام شاعیرەمان کە سەر بە پشوو گۆزانەوه یە (پێوستی سەرلانی خۆی بەجێ هێناوه) و لەسەر دەستی کێ زیاتر ئەم ئەرکە بەهەردوو بارەکیەوه بەدی هاتووه. بەو بارە کە شیعی گۆزاییتەوه قوناغێکی تازەوه، یان بەشداری کردبێ لە دروستکردنی قوناغە تازەکە؟! یان بەجۆزێکی دیکە شیعی کامە شاعیر زیاتر بەتەنگ ئەدەرە بووه پێوستییەکانی سەرلانی خۆی بەجێ بهێنێ. لە کاتیکدا دەسلالت و توانایی شاعیران و رادە داهێنان و کارتێکردنیان بەسەر شیعی کوردی، لە یەکیکیانەوه بۆ ئەوەکە دیکەیان جیاوازه! کاک (محەمەد سدیق) کە بەلای ناوی (شیخ نووری) بەراگوزاری رابردوو وەک خۆی نووسیویەتی: «بەهەلە ناچم ئەگەر بێتم کامەران نزیکترین شاعیرمانە لە هۆنراوی نوێ»^(١٠) هەر ئەو شاعیرە لە پێشەکی نامیلکە چاپکراوەکە شیخ نووری، دەلێ: «بەلای منەوه مامۆستا شیخ نووری شیخ سالت مامۆستای ماوهی گۆزانەوه یە (فترة الانتقال) لە هۆنراوی کوردیدا»^(١١) ئینجا وەک کاک (محەمەد سدیق)

(٩) هەمان سەرچاوهی پێشوو ل ١٩.

(١٠) هەمان سەرچاوهی پێشوو ل ٤٣.

(١١) هۆنراوی نووری شیخ سالت، ٢٥٧-١٩٥٨ ی زاینی چاپخانەی کامەران، سلێمانی، ل ٢ پێشەکییەکی.

نوسویه تی «کامهران یه کیکه له شاعیره کانی ههنگازی سیه می ماوهی گوتزانه وه - فتره الانتقال-» (۱۲) یان کاتی دیتته سه ریاسی نه وهی که «ماوهی گوتزانه وه ریگا به ریاکه ری ده وی» (۱۳) دیسان به لای شیخ نووری- دا گوزری نه کردوه، که شیخ نووری نه و شورش به ریاکه ره یه. یان که باسی (کامهران) ده کات وهک شاعیرتکی ههنگاوی سیه می پشوی گوتزانه وه شونتیک بو شیخ نووری ناکاته وه. کاک (محهمد سدیق) نه گهر له و بر وایه شدا نییه، شیخ نووری نوینه ری نه و پشوی گوتزانه وه یه بی له شیعی کوردیدا که باسی ههنگاوی دووه می پشوی گوتزانه وه ش ده کات ناوی ناهینتی، کاتی (پیره میترد) و (ئه محهمد موختار) و (بی که س) و (زئوره) و (وهلی دیوانه) به غمونه ی شاعیری نه و قوناغه دهینتته وه (۱۴). نه مهش که مته رخه می کردنیکه له لایه ن نووسه ره وه که که له به ری خستوه ته نیو سیپاره که یه وه، چونکه له م نووسینه یدا سوودی له کتیه که ی ماموستا (ره فیک حیلمی) وه رنه گرتوه، که سی سال بهر له چاپکردنی نامیلکه که ی که وتوه ته کتیه خانه ی کوردیه وه و له و کتیه دا شیخ نووری به سه رکرده ی ههنگاوی سیه می نه و پشوی گوتزانه وه یه ده زانی کاتی ده لئی: «نه وانه ی که نیمه و خویان به دامه زرینه ری قوتابخانه ی شیعی تازه نه ژمیرن نه بی بزانه که یه کم به ردی بناغه ی قوتابخانه که یان له لایه ن نووری شیخ سالحه وه دامه زرا» (۱۵).

ئینجا ده لئی: «بی گومان ده مه ی رومانسی و ره می له ده می که وه به سه ره چوه. له به رنه وه به کارهینانیان له نیسته دا، نه گهر چی ته نها له شیه ی نووسینیشا بی له جتی خویا نییه» (۱۶) نازانه نه گهر (ده مه ی رومانسی) به سه ره چو بی شیعه کانی (گوران) و (هردی) چی لی ده کا؟! به پتی نه و بیرو رایه بیت ده بی شیعه (رومانسی) یه کانیان به خینه ره فیه ک و ته پوتوزی له سه ر بنیشی، چونکه که شتی ده مه ی به سه ره بچی نابی شایانی خوتنده وه بیت! کاک (محهمد سدیق) که شیعی (رووداو) یان شیعی ریالیزم په سند ده کات، دیسان ده بویه شونتیک بو شیخ نووری بکاته وه که وهک شاعیریک له م بابه ته شیعه رانه ی زوره، واته ته نیا شاعیرتکی (رومانسی!) نییه وهک ده لئی، شیعه کانی

(۱۲) کامهران و هونراوهی نوی ل ۲۹.

(۱۳) هه مان سه رچاوه ی پتیشو ل ۱۹.

(۱۴) پروانه: سه رچاوه ی پتیشو ل ۲۱.

(۱۵) پروانه: «شیعر و نه ده بیاتی کوردی»، بهرگی دووه م، ره فیک حیلمی ل ۲۰۱.

(۱۶) کامهران و هونراوهی نوی ل ۴۸.

دهمه‌یان به‌سەر چووێت تا لایان لێ نه‌کاتهوه!

* مامۆستا سه‌عید ناکام له‌ نامیلکه‌یه‌کدا به‌ناوی (هۆنراوه‌ی نوێ) ده‌رباره‌ی سیپاره‌که‌ی کاک (محهمهد سدیق عارف) نووسیویه‌تی، به‌لام مامۆستا ناکامیش که‌ به‌و سیپاره‌یه‌دا چووئه‌وه، به‌هیچ جووتیک له‌سەر (شیخ نووری) نه‌کردووه‌ته‌وه و هه‌قه‌ خوراوه‌که‌ی بۆ نه‌گه‌ران‌دووئه‌وه. واته‌ ئه‌میش وه‌ک کاک (مسته‌فا سالح کریم) و (محهمهد سدیق عارف) به‌راگوزار به‌لایدا رویشتووه. ئینجا پالێشتی ئه‌و رایه‌ی (محهمهد سدیق) ده‌کات و ده‌لێ: «پراسته‌ که‌ شتیه‌ی پۆمانتیکی و په‌مزی ده‌میکه‌ به‌سەر چوو» (١٧).

مامۆستا (ناکام) ده‌رباره‌ی مه‌سه‌له‌ی (په‌مز) نه‌ختی قسه‌ی کردووه، به‌لام ده‌رباره‌ی به‌سه‌رچوونی ده‌مه‌ی (پۆمانتیک) هیچی نه‌وتوه. لێره‌دا دیسان ده‌لێم ئه‌گه‌ر (پۆمانتیک) ده‌مه‌ی به‌سەر چووێت، ئه‌وه‌ ده‌بێت کۆمه‌لێک شیعرێ کوردی به‌لاوه‌ بنێین، چونکه‌ ئه‌وانیش کاتیان به‌سەر چوو، له‌به‌رئه‌وه‌ی په‌گه‌ز و به‌نه‌مای شیعرێ پۆمانتیکیان تێدايه. ئینجا که‌ ده‌مه‌ی پۆمانتیکیش به‌سەر چووێت چۆن باسی شیعرێ نوێ ده‌کری؟! که‌ رێبازی پۆمانتیک به‌شیکی شیعرێ نوێی گرتبێته‌ خۆی؟! ئه‌گه‌ر شیعرێ تازه، بریتی بیت له‌ روانینی تازه‌ بۆ ژيان و ئاده‌میزاد و ده‌وروهر، پێوه‌ری هه‌لسه‌نگاندنه‌که‌ش له‌سەر ئه‌و کۆله‌گه‌یه‌ ده‌وه‌ستی، نه‌ک له‌سەر ئه‌و رێبازه‌ی شاعیر له‌سه‌ری وه‌ستاوه، یان کیش و قافیه‌ی به‌رداوه‌ یان به‌رنه‌داوه. هیچ شاعیرێک به‌وه‌ شاعیر نییه‌ که‌ سه‌ر به‌ چ رێبازیکه، ئه‌وه‌نده‌ش رێبازه‌که‌ شه‌فاعه‌تی بۆ ناکا ئه‌گه‌ر هاتوو له‌ خۆیدا شاعیر نه‌بێ، یان خاوه‌نی ئه‌و روانین و که‌ره‌سه‌ تازه‌یه‌ نه‌بێت، ژيانێ تازه‌ی پێ ئاوه‌ژوو بکاته‌وه. له‌وه‌دا زۆر له‌گه‌ڵ مامۆستا (ناکام) یه‌ک ده‌گره‌وه‌ که‌ ده‌لێ: «به‌پراستی ئه‌گه‌ر به‌زه‌بی و رابه‌ری و به‌رپێ رووناک کردنه‌وه‌ی پشت (جیل)ه‌کانی دویتنی نه‌بوايه، ئه‌م پشتی ئه‌م‌پۆمان و ا به‌ناسانی نه‌ه‌گه‌یشه‌ قۆناغی ئێستای» (١٨) ئه‌گه‌ر منیش له‌گه‌ڵ ئه‌و راپه‌دا یه‌ک نه‌بوومايه قه‌ت نه‌وه‌نده‌ سوور نه‌ده‌بووم داوایان لێ بکه‌م باسی (شیخ نووری) بکه‌ن وه‌ک چۆن باسی (گۆران) ده‌که‌ن، چونکه‌ ئه‌و ده‌سته‌ شاعیره‌ بیانه‌وێ و نه‌یانه‌وێ قه‌رزارباری هه‌ول و ته‌قه‌للای ئه‌م شاعیره‌ رابه‌ر و پێشه‌نگه‌ن له‌ به‌رپێ رووناککردنه‌وه‌یان. ده‌بوايه مامۆستا

(١٧) هۆنراوه‌ی نوێ (ناکام)، چاپخانه‌ی کامه‌ران، سلێمانی، ١٩٥٩، ل ٣٧

(١٨) هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو ل ٨.

که نه و رایه جوانه ده رده بری نهینووسیبایه: «مهیدانی پیله له سهر پشته بۆ لیدوانی پایه و ریزکردنی نه و شاعیرانهی نووسهر ناوی هیتان و نه وانهی ناوی په راندوون، به لام لیتی نه گه ریتین» که نه م قسه یه ناراسته ی کاک (مسته فا صالح که ریم) ده کات نه ده بوو بلتی (الیتی ده گه ریتین)، چونکه چه شکینی و رابه ری شیخ نووری حه قیقه تیکه قابیلی پیله و لیدوان نییه. نه م رۆلێکی بالایی له بزووتنه وه که دا هه بووه و قۆلێکی بزووتنه وه که یه، مامۆستا (گۆزان) یش قۆله که ی دیکه یه.

* کاک عه زیز گه ردی ده لێ: «حاجی - حاجی قادری کۆبی - له سه ده ی نۆزده هم به هۆی هه له به سه نه نیشتمانپه روه ریبه کانی نه ختی له کلاسیک دوور که وته وه» (١٩) له راستیدا حاجی قادر له ماهیه تی شیعی کلاسیکی دوور نه که وته وه ته وه، به لکو وه ک هه ر شاعیریکی کلاسیکی له سهر پتودانی شیعی کلاسیکی و خاسیه ته کانی شیعی نیشتمانپه روه ربی گیر سایه وه، نه م بابه ته ش له شیعی کوردیدا شتیکی تازه نه بوو، به لکو له پێش نه و نه حمه دی خانی نه مر هه ر نه و ریتبازی هه لبرژاردبوو. ئینجا ده لێ «به لام له و بزووتنه وه یه (واته هه نگاوه که ی حاجی قادر و شاعیرانی به ردو دوا یی) به ته وای قایم نه بوو بوو، شه وقی له کلاسیکی نه بری بوو، به لکو نا لای کلاسیک هه ر شه کاوه بوو تا له ده ورو به ری ١٩٣٨ نه م بزووتنه وه یه که رۆمانتیکه به ته وای چه سپا و هه بوونی خۆی سه لماند» (٢٠) کاک عه زیز له م رایهیدا وه ک له په راوێژدا ده ری خسته وه سوودی له و دانیشته وه رگرتوه که له گه ل مامۆستا (گۆزان) ساز دراوه، نازانم کاک عه زیز نه و سالی (١٩٣٨) ده ی له کوێه هیتا وه و له نه نجامی چ قه ناعه تیک نووسیویه تی و چه سپاندوویه تی، له کاتیکدا خۆنه ر که ده گه رته وه سهر دانیشته که ی له گه ل مامۆستا (گۆزان)، سالی (١٩٣٨) ی به رچا و ناکه وێ، به لکو مامۆستا (گۆزان) ده لێ: «نه بی نه وه ش له بیر نه که ی که له سه ره تا وه به هۆی نه ده بی ئینگلیزییه وه به دوا نظریه ی (هونه ر بۆ هونه ر) نه رۆیشتم و به ره می نه م ته رزه نه ده به م نه خوێنده وه، وه ک هینه کانی (جۆن کیست) و (ئۆسکار وایلد). به لام له ١٩٣٥ به و لاوه وه دوا ی ها تنه نا وه ی جوولانه و دی پێشکه و تووی (تقدیمی) و کۆمه لایه تی پالی پتوه ناین که له نه ده بی عه ره بی و

(١٩) پروه گۆزاری هه ولیر، ژماره (٤-٥) ی سالی (١) کانوونی دووم و شویاتی سالی ١٩٧١ «دلدار له نیوانی (کلاسیک) و (رۆمانتیک) و (ریالیزم) دا»، عه زیز گه ردی.

(٢٠) هه مان سه رچاوه ی پێشو.

نینگلیزیشدا به دوا غوونەى ئەدەبىيەى تقدىمى بگەرتىن» (٢١).

کەواتە مامۆستا (گۆران) بەر لە سالى (١٩٣٥) خەريکى ريتيازي (بەرناسيەت) بوو، مەبەستيشى لە ئەدەبىي عەرەبى، ئەدەبىي مەهجرە. ئالاي کلاسيکيش تا سالى (١٩٢٠) شەکاوه بوو، واتە تا بەرپاکردنى بزووتنەوى شيعرى تازه لە لاين شتيخ نوورى سالتج-دو، کە يەكەم شاعيرە رچەى شيعرى تازهى شکاندوو و هەنگاوى ناوہ بو شکاندنى دابونەرتى شيعرى کلاسيکى، بۆيە دەتوانين ئەو يەكەم هەنگاوه بەسەرەتاي چوزەرکردنى ريتيازي (رۆمانسى) لە شيعرى کوردیدا دابنيتن. جارتكى دیکە کاک عەزیز پى لەسەر ئەو پايەى خۆى دادەگرى و دەلتيت: «هەرەک باسمان کرد لە کوردیدا رۆمانتيك نەمەيبوو و نەکەوتبوو قالبتيكى تەواووە تا دەورووبەرى ١٩٣٨ کە بەهۆى گۆران و شتيخ نوورى شتيخ سالتج و نجيب رەشيد و بلە و هەردى و دلدار لە عيراق وە کامەران بەدرخان و قەدرى جان لە سوريا چەسپا و پى گەبشت» (٢٢) راستە ريتيازي رۆمانتيك ورده ورده لە پاش سالاتنى (١٩٢٠) ەو کەوتە نەشونوما کردن و رۆژ لە دواى رۆژ بەرەو کامل بوون دەريشت، بەلام ئەو ريتيازه ئەوەندەى نەخاياند کە کەوتە باوەشى ژيان و رووداوەکانى ميللەت و لەگەڵ خەباتى سياسى يەکیان گرتەو و تەمەنى ئەوەندە دريژ نەبوو. واتە وەک «ريتياز» زۆر نەمايەو، بەلام تاک و تەرا شيعرى سەر بەو ريتيازه لە لای ئەو شاعيرانە دەبينرا. لەوەشدا لەگەڵ کاک عەزیزدا يەک دەگرەو کە بەردەوامى بەشتيخ نوورى داو لە پاش (١٩٣٨) ەو ش لەگەڵ ئەو شاعيرانە ناوى هیناوه، لە کاتيکدا زۆر کەس لە نووسينەکانیدا شتيخ نوورى لە سالى (١٩٣٠) بەولاو دەکوژنيتەو و هيچ دەورتيكى ناداتى. مەبەستيش لەو وەستانى (شتيخ نوورى) لە بەخششى شيعرى تازه دەگەيەنى، کە ئەو نووسەرەنە لەم پايەدا تەواو لە گيانى هەست کردن بەليپرسينەو دەورن.

* کاک ئەژى گۆران بەپى ئەركى شۆپوونەو بەناو بارى ميژرووى و سياسى و يتنەکيتشانى سەردەمى شتيخ نوورى چووەتە ناو باسەکەيەو. ئەو سەردەمى شاعيرى تيدا دەرکەوتووە بەتاريكى و ليلى ماوەتەو. لە باسەکەيدا بەهيچ جورتيك بەلای خاسيەتەکانى شيعرى ئەو سەردەمەو نەچوو. واتە ئەو قوناغە لەسەر دەستی شتيخ نوورى

(٢١) گۆفارى بەيان، ژمارە (٢)، ١٩٧٠.

(٢٢) گۆفارى هەولير، ژمارە (٤-٥) سالى (١) کانونى دووم و شوياتى ١٩٧١ «دلدار لە نيوان کلاسيک) و (رۆمانتيک) و (رياليزم)»، عەزیز گەردى.

بابه‌تیکى دیکه‌یه. له شوئینیکى دیکه‌ی وتاره‌که‌یدا ده‌لتی: «له ناو تورکه‌کانیشدا هەر پیتش ئیمه هه‌ول و ته‌قه‌لا دراوه بۆ زمانى یه‌که‌گرتوو» (٢٣) له‌م رایه‌دا په‌نگه مه‌به‌ستى به‌کاره‌یتنانى وشه‌ی په‌تى بیت، یان گه‌رانه‌وه بیت بۆ موفره‌داتى په‌سه‌ن و کوردی له زمانه‌که‌ماندا، چونکه شیخ نوورى به‌شپوه زارى سلیمانى نووسپویه‌تى و هه‌ولتیکى واشى نه‌داوه بۆ زمانى یه‌که‌گرتوى کوردی. ئینجا ده‌لتی: «له‌وه نه‌چى ماموستا به‌سیر، بۆی پروو بووبیتته‌وه، که جارانى پیتشو له‌م گوريس کیشه‌کیشه‌دا، نه‌یتوانیوه له‌گۆران بباته‌وه، بۆیه له‌ باسى راڤندى په‌خه‌وه نه‌که‌وئ به‌مل باسى شیعر و سه‌رکرده‌ی رتیبازى شیعرى کوردیدا» (٢٤).

وه‌ک دياره شیخ نوورى شاعیریکه زۆر که‌ره‌ت له ناو شاعیره تازه‌کاندا یان ناویان نه‌هیناوه، یان له شوئینى شایانى خو‌یان دانه‌ناوه. هه‌ر ئه‌و نووسه‌رانه وه‌ک چۆن ناخه‌نه لیستى شاعیره تازه‌کامانه‌وه، هه‌ر به‌و جو‌ره‌ش له ناو شاعیره کلاسیکه‌کانیشدا ناوی پشتگوئ ده‌خه‌ن. واته ئه‌وه‌ی ده‌ورى شیخ نوورى له شیعرى تازه‌دا بچووک ده‌بینى له ناو شاعیره‌کانى سه‌رده‌مى خو‌ی وه‌ک (بێخود و زێهر و په‌مزی مه‌لا مارف و حه‌مدى) یشدا هه‌ر ناوی ناهیتن. ئه‌مه‌ش یان پشتگوئ خستنیکی به‌ده‌ستى نه‌نقه‌سته، یان له‌به‌رئه‌وه‌یه تا ئیستاکه به‌ره‌مى شیعرى له به‌رده‌ستدا نییه. شیخ نوورى وه‌ک رۆشن‌بیریکى سه‌رده‌مى خو‌ی به‌ (٢٥) زنجیره وتارى په‌خه‌یى زۆر باس و بابه‌تى وروژاندووه، که زۆر له شاعیرانى گۆرپه‌پانى شیعرى نه‌م‌پۆکه‌ش لیتی نازانن. یان نه‌گه‌یشتوونه‌ته ئه‌و تێپوانین و تێگه‌یشتنه بۆ هونه‌رى شیعر، بۆیه نه‌گه‌ر (شیخ نوورى) به‌سه‌ره‌تای په‌خه‌ دابنیتن، شتیکى تازه نالیتن، چونکه به‌ره‌مه‌که‌ی له به‌رده‌سته و خو‌ی ئه‌و حه‌قیقه‌ته ده‌خاته پروو، به‌لام نه‌گه‌ر وه‌ک نه‌ژى ده‌لتی، (د. کامیل) نه‌گه‌ر ویستبیتى له‌ رتبه‌گه‌ی (باسى راڤندى په‌خه‌وه، بکه‌وئ به‌مل باسى شیعر و سه‌رکرده‌ی رتیبازى شیعرى کوردیدا) ئه‌وه له‌و به‌روایه دام شیخ نوورى پتوبستى به‌وه نییه به‌شپوازی ناشه‌رى بکرى به‌ شاعیر، نه‌گه‌ر (شیخ نوورى) و (گۆران) یش بمانایه و سه‌یرى ئه‌م نووسینه‌ن‌یان بکردایه که گه‌یشتۆته (گوريس کیشه‌کیشی) ئه‌وه بێگومان تیر پتکه‌نینیان به‌وه‌زه‌که ده‌هات و مه‌سه‌له‌که‌شیان هه‌ر زوو به‌بارتیکى دیکه‌دا ده‌خسته‌وه، چونکه ئه‌وانیش ده‌یانزانى نه‌م‌پۆکه‌ باوى (میری شاعیران)

(٢٣) گۆفارى په‌یان، ژماره (٧١) ى نيسان و مایسى ١٩٨١، «شیخ نوورى شیخ صالح و چهند بیروپرا و سه‌ره‌جیکى په‌خه‌گرانه»، نه‌ژى گۆران.

(٢٤) هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پیتشو.

نه ماوه و له م سدرده مه دا کومه لتي شاعير هديره که يان خاوه ني که سايه تي شيعري خويانن و که سيان له نرخی نه وه که ی دی که م ناکاته وه و ړنگه له يه کتر ناگرن. شيعر و داهيتان وهک بيردوزه زانستيه کان نين بيردوژنيک نه وه که ی پيش خوی ړهش بکاته وه و خوی شويني بگريته وه، نه گهر هدر شتگه ليک هه بن شويني يه کتر بگرته وه و تازه نه وه ی پيشووی ړهش بکاته وه، نه وه داهيتان، داهيتان ناسرپته وه تا شويني بگريته وه، به لکو زنجيره يه کن و بهر ده وام به کتر ته واو ده کن. نينجا کاک نه ژي هاتوه ده ستي کردوه به به راورد کردنی شيعري شتيخ نووری و غوونه ی له شيعري سالانی چل به دواوه هيتاوه ته وه که بؤ (مه لا فهندي) نووسيوه، يان نه و شيعره ی کردوه به غوونه که بؤ شيوه ني شتيخ مه محمودی نووسيوه له سالي (۱۹۵۶) يان نه و شيعره ی هه لبراردوه که بؤ شورشي چواره دی ته مموز نووسيوه تي و نينجا ده لتي: (زور هه ناسه دريژ نه بووه) حزم دکرد نه ژي په له نه کات و نه و برياره گه وره يه ش نه دات، شيعري سالانی چل به دواوه به خراب دابني تا سالي مردنی له (۱۹۵۸)، چونکه سدرجه می نه و شيعرانه ی نه ديوه که له و هه ژده سالدا نووسراون. من ليژده نا ليم کاک نه ژي نه لتي (شتيخ نووری هه ناسه ی دريژ نه بووه)، نه وه نده ی شتوازی زانستي داوا ی لي ده کات به به لگه و غوونه هيتاوه نه وه به سله ميني و قسه که ی به نيترتيجالي نه مي نيته وه و پالپشتيکي هه بي. نه م که دوو شيعري هه لبراردوه بؤ به راوردکردن له گه ل شيعري گوزان ده بوايه شيعري (له زيندانا) و (چواره دی ته مموز) ی نه و له گه ل شيعري (۱۴) ی ته مموزی شتيخ نووری به راورد بکات، چونکه له لايي نه و دوو شيعره شيعري بزهن، له لايه کی ديکه وه له يه ک سالدا نووسراون. يان لاوانه که ی (مه لا فهندي) و شتيخ مه محمودی به راورد بکر دايه به لاوانه که ی بؤ (په فيق حيلمی) نووسيوه يان به شيعري (يادی بيکه س) و (يادی پيره ميړدی بوژ) که نه م شيعرانه چ وهک بابه ت و چ وهک زه من له يه کتره وه نزيکن، هه ر به و به راورد کردنه له نيوان نه م دوو سي شيعره نه ژي گه شتووه ته نه و ړايه که وا: (زور هه ناسه دريژ نه بووه)، له کاتيکدا پتيوسته له مه ولا که ديوانه که ی (شتيخ نووری) ده که ويته به رده ستان، نه گهر چی نه م ديوانه بريتي نيه له سدرجه می شيعري شتيخ نووری، نه وسا که وردتر شيعره کانی بخو نيته وه و سهرنجی نه و شيعرانه ش بدات که له کاتي نووسيني نه و وتاره دا نه ديون، کينجا پتيوسته نه و شمان له بير نه چيت که شيعري مونا سه به هه ر به ته بيعات له وه به هيز و پيژتر نابيت، نه گهر داوا ی به هيزی لي ده کات. راسته نه و شيعرانه ی شتيخ نووری نويو نه وه و داهيتانيان تيدا نيه، به لام ده بي نه و جور نه ته شي هه بيت و ته نيا له گه ل شيعري سياسي و مونا سه به ی هاوړي

شاعیره‌کانی شیخ نووری به‌راوردیان بکات، ئەوسا بەئینسافه‌وه به‌بێ لایه‌نگیری برپاری خۆی بدات.

وابزانم کاک ئەژی خۆشی له‌گه‌لمایه که په‌له‌ی له‌ نووسینی ئەو باسه‌ کردووه. جاری وه‌ختی ئەوه نه‌هاتووه شیخ نووری و گۆزان به‌راورد بکرتن، له‌ کاتیکدا ژماره‌یه‌کی که‌می شیعر (شیخ نووری) له‌ به‌رده‌ستدا بوو. له‌و رایه‌دا زۆر له‌گه‌ل کاک (ئەژی) یه‌ک ده‌گرمه‌وه که ده‌لتی: «لێره‌دا پێویسته ئیشاره‌تیکیش بۆ ئەوه بکه‌م که شیخ نووری له‌ گۆزان به‌ته‌مه‌نتر بوو، به‌ر له‌ گۆزان شیعر و تووه. کۆچی دوا‌یشیان زۆر له‌یه‌که‌وه دوور نییه. ئەمه‌ش وا ناگه‌یه‌نتی که شیخ نووری هه‌یچی نه‌کردی، به‌لکو (بگره) وه‌ک تاقیکردنه‌وه، بۆ رایه‌کانی خۆی له‌م پێبازه‌دا هه‌ول و ته‌قه‌لایه‌کی شاعیرانه‌ی بووه، جا نه‌گه‌ر گۆزان به‌هاوکاری و به‌هاوچه‌رخیش له‌م (ته‌سجیل کردنه زه‌مه‌نیه‌دا)، زۆر ده‌رکه‌وتوو نه‌بوو بێ، به‌لام په‌ره‌پێدانی ئەم پێبازه و رزگارکردنی له‌ کێلگه‌ی تاقیکردنه‌وه بۆ دارشتنی میژوویی راستیه‌کی واقیعه و، هه‌ریه‌که‌یان ده‌وری خۆی به‌جۆرتیک به‌دی هه‌یناوه» (٢٥) ئەمه رایه‌کی راسته به‌لام کاک ئەژی هه‌ر دوا‌ی چه‌ند رسته‌یه‌کی دیکه ده‌لتی: «(گۆزان) سه‌ره‌تای زۆریه‌ی داهه‌ینانه‌کانی دامه‌زراندووه» (٢٦) که له‌م هه‌لچوونه‌یدا دیسان ده‌گه‌رپه‌ته‌وه سه‌ره‌تا و (ته‌سجیل کردنه زه‌مه‌نییه‌که‌ی) خۆی پێشتر وتبوی له‌ بیر ده‌جێته‌وه (٢٧).

* کاکه‌ی فه‌للاح له‌ کتێبه‌که‌یدا (کاروانی شیعر (نۆتی کوردی) دا ده‌لتی: «ئەوه‌ی راستی بێ له‌ پێشه‌وه نیازم وابوو، وه‌ک له‌ دوا‌یشدا روونی ده‌که‌مه‌وه، که مه‌سه‌له‌ی نوێکردنه‌وه‌ی شیعر کوردی و کاروانی شیعر (نۆتی کوردیان که له‌ (گۆزان) هه‌وه ده‌ست پێ ده‌کات تا ئەمڕۆ له‌سه‌ر نزیکه‌ی بیست شاعیر (بنووسم)» (٢٨) لێره‌دا کاکه‌ی فه‌للاح هه‌ر زوو برپاری داوه که (کاروانی شیعر (نۆتی کوردیان که له‌ (گۆزان) هه‌وه ده‌ست پێ ده‌کات) و ئەوه‌ی به‌شیخ نووری به‌ره‌وا‌ی حه‌ق نه‌زانیه‌وه که نه‌گه‌ر (نۆتی‌بونه‌وه) له‌ویشه‌وه

(٢٥) هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو.

(٢٦) هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو.

(٢٧) له‌ به‌رگی دووه‌می کتێبی (شیخ نووری شیخ صالح) دا، لایه‌نی په‌خه‌سازی ئەو شاعیره و ئەو وتارانه‌ی ده‌رباره‌ی نووسراوه، لێیان ده‌دوێم.

(٢٨) کاروانی شیعر (نۆتی کوردی)، کاکه‌ی فه‌للاح، به‌رگی یه‌که‌م، سالی ١٩٧٨ ل ٧-٨.

دهستی پئ نه کردیی، خو به شداری کردووه له کاروانی شیعری نوتی کوردی - با به شدارییه که ی بچووکیش بیت - تا لهو کاروانه دا شوینی بۆ بکاتهوه. خوشی زانیویه تی ئه و کاره ی ئه و کردوویه تی گله یی دپته سه ر، بۆیه ش خو ی ده لئ: «ده رباره ی مه سه له ی نو تیوونه و ی شیعری کوردیی دوور نییه زۆر که س له ره خه گران و نو سه ران و شاعیران (پیره میترد) و (شیخ نووری شیخ سالح) یان به بیردا نه یت و له و باوه ره دابن که ئه م دوو شاعیره که و ره یه دهستیکی بالایان هه بیت و له مه سه له ی نو تی کردنه وه که دا نه رکیتی زۆریان کیشا بیت». کاکه ی فه للاح له م رسته یه ی دوایی ده ری ده خات که گومان ده کات له و ی (پیره میترد) و (شیخ نووری) ده ستیان له و نو تی کردنه وه یه دا هه بووی و نه رکیان کیشا بیت، بۆیه که به لگه بۆ ئه و رایه ی ده هینتته وه رۆلی هه ردووکیان ده داته دواوه، ئه گه رچی نا کرئ له نوو سینی ره خه ییدا ئه م دوو شاعیره به یه ک چاو سه یری شیعره کانیا ن بکریت و به یه ک پتوانه و ته رازوو ده وریان له تازه بوونه وه که بکیشرت. (پیره میترد) پنگه خوشکه ری تازه بوونه وه یه، مامۆستا (گۆران) خو شیی رای وایه، ته نانه ت ئه وهنده پروای به چیتری (پیره میترد) هه بووه، تا به پیتی ئه و چیتره ره سه ن و روانینه ی بۆ ئاسۆی نه رখে وانی تازه بوونه وه شیعره که ی بۆ له مه حه ک بدات و بزانی ناخو شیعریکی (حه لال زاده) یان (حه رام زاده) ی نوو سیوه. مامۆستا (گۆران) نوو سیویه تی: «له لایه کی تریشه وه لوتکه یه کی تری به رزه یه که دروشمی تازه کردنه وه ی پتوه بینراوه ئه ویش (پیره میترد)»^(۲۹) کاکه ی فه للاح ده بوایه بۆ ئه مه مه تیش پئ ئیشاره ت بۆ ئه و لیدوانه ی گۆران بکا که ئه و قسه یه ی لئ راگو تزاوه و ده لئ: (پیره میترد قوتابخانه یه کی تاییه تی نه بووه)^(۳۰)

ئه مه بیرو رای مامۆستا (گۆران) ه و مه به ستیشی له (قوتابخانه) دهنگی شیعری و که سایه تی تاییه تییه، بۆیه دوا ی ئه وه ده لئ: «به لام شیعره کانی زۆر ته ئسیری له لاوان نه کرد و جو شیی پئ نه سه ندن، ئه گه ر به راوردیک بکه ین له به ینی شیعره کانی ئه و و قوتابخانه که ی ئیمه ئه بینین شیعری ئه و (قهومی) تر بوو، سفا تی کوردی و ههستی کوردی زیاتر پیشان ئه دا»^(۳۱) که واته هه رچۆنی بوایه ده بوو چه ند لاپه ره یه ک بۆ (پیره میترد) ی شاعیر ته رخان بکات، به لام له به رنه وه ی کتیه که ی مه نه ه جی نییه، چه ند

(۲۹) گۆفاری به یان، ژماره (۲) شوبات، سالی ۱۹۷۰.

(۳۰) هه مان سه رچاوه ی پتیشوو.

(۳۱) هه مان سه رچاوه ی پتیشوو.

گوتاریکه بهیناوبهین لهسەر شاعیرێکی نووسیوه و لهم بهرگه‌دا کۆی کردووه‌ته‌وه، بۆیه فریا نه‌که‌وتووه‌ نه‌و دوو شاعیره‌ بخاته‌ ناو نه‌و کاروانه‌وه، نه‌م بیانوو هه‌تانه‌وه‌یه‌ش بۆ له‌سەر نه‌نووسینی (پیره‌مێرد) و (شیخ نووری) خۆینه‌ر ئیقناع نا‌کات. هه‌ر چۆنێ بیت نه‌گه‌ر له‌به‌ر رۆشنایی قسه‌که‌ی مامۆستا گۆزان رای وایه‌ (پیره‌مێرد قوتابخانه‌یه‌کی تایبه‌تی نه‌بووه‌) خۆ ده‌بوو هه‌ر له‌به‌ر رۆشنایی رایه‌که‌ی مامۆستا گۆزان، که‌سیکی وه‌ک شیخ نووری که‌ گۆزان به‌ (مامۆستای) داده‌نی له‌م کتێبه‌دا جینگه‌ی تایبه‌تی بۆ ته‌رخان بکریته‌.

وه‌ک چۆن کاکه‌ی فه‌لاح بۆ پیره‌مێرد چووه‌ته‌ سه‌ر نه‌و رایه‌ی به‌تی «نه‌گه‌رچی له‌ شتیه‌دا به‌تایبه‌تی له‌ رووی زمانی کوردیی په‌تی و کیشی خۆمالتیه‌وه‌ گیانیکی گۆرین و نوێکردنه‌وه‌ی تێدا بوو... چه‌شنه‌ پێژیکیش له‌ خه‌یاڵیدا بوو...»^(۳۲) نازانم بۆ شاعیرێکی وه‌ک پیره‌مێرد جگه‌ له‌و شتانه‌ی خۆی دانی پێدا ناوه‌ چیتری ده‌وی؟ ئینجا هه‌ر به‌و پتیه‌ش دێته‌ سه‌ر شیخ نووری و ده‌لتی: «وه‌ک له‌ باسه‌که‌ی گۆزاندای نووسیومه‌، ده‌ستیکی بالایی له‌ نوێکردنه‌وه‌دا هه‌بوو، نه‌ویش ته‌نها به‌په‌یره‌وکردن و لاساییکردنه‌وه‌ی شیعی نوتی تورکه‌کان»^(۳۳) نه‌گه‌ر شاعیرێک ده‌ستیکی بالایی له‌ نوێکردنه‌وه‌دا هه‌بوو، ناتوانین وای به‌ئاسانی به‌وه‌ تاوانباری بکه‌ین که‌ نه‌و ده‌سته‌ بالایی ته‌نها (په‌یره‌وکردن و لاساییکردنه‌وه‌ی شیعی نوتی تورکه‌کان) بووه‌. شاعیر نییه‌ پله‌ و پایه‌ی چه‌ند گه‌وره‌ش بێ له‌ ته‌جروبه‌ی شاعیرانی پێش خۆی ورد نه‌بیته‌وه‌ و تێیان رانه‌میتنی. چه‌ز کردن له‌ شتێزای شاعیرێکیش نه‌وه‌ ناگه‌یه‌نی نه‌و شاعیره‌ی دیکه‌ نوسخه‌ی کاریونی شاعیره‌که‌ی پێشوو بیت و کتومت نه‌و ته‌ئسیره‌ی له‌ شیعه‌کانی خۆیدا ره‌نگ رشتی. هه‌لمژینی به‌ره‌مه‌ی شاعیرانی داهینه‌ری دیکه‌ش کاریکی ئاساییه‌. نه‌وه‌تا (پۆل قالیری) شاعیری گه‌وره‌ی فه‌ره‌نسا ده‌لتی «هیچ شتی هه‌نده‌ی هه‌لمژینی بیرورای خه‌لک په‌سه‌نايه‌تی نووسه‌ر ده‌رخا، شێر ته‌نها چه‌ند کاوپرێکی هه‌زم کراوه‌ و هه‌یچی تر»^(۳۴) هه‌ر بۆنمونه‌ دوو شاعیری گه‌وره‌ی عه‌ره‌ب (به‌در شا‌کر ئه‌لسیاب) و (نازک ئه‌لمه‌لانیکه‌) که‌وتبوونه‌ ژێر ته‌ئسییری (تی. ئیس. ئیلیه‌ت) و (ستودیل)، نه‌وه‌ش مانای نه‌وه‌ نییه‌ ئیدی نه‌مانه‌

(۳۲) کاروانی شیعی نوتی کوردی، به‌رگی یه‌که‌م، کاکه‌ی فه‌لاح، له‌ چاپکراوه‌کانی کۆری زانیاری

کورد، به‌غدا، ل ۹ - ۱۰.

(۳۳) هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو ل ۱۰.

(۳۴) نه‌ده‌بی به‌راوردکاری - عه‌زیز گه‌ردی - به‌غدا ۱۹۷۸ ل ۳.

به لاساییکه ره وه دابنن، نه گهرچی جی دهستی نهم دوو شاعیره گه وره یه ناومان بردن له سهر (ئه لسیاب) (ئه له لایکه) دا له لایهن (جهره ئیبراهیم جه برا) و (د. عه بدولواحید لوللونه) و کهسانی دیکه وه دهستیشان کراوه.

به کارهینانی نه فسانه و (تیهه لکیش - تضمین) له لایهن نهم شاعیرانه وه نابیتته مۆری لاساییکردنه وه و په پیره یی کردن، ههر له بهر نه وه یی نه وان زووتر به کاریان هیناوه. نه گهر نه و جۆره راو بو چونانه له دنیای نه دهب و په خنه یی ولاتاندا بکرتنه پیوه، نه وه نه ده بی نه ته وایه تی تووشی زیانیکی زۆر گه وه ده بیت و ده پوکیتته وه. وازنام هینانه وه یی نه و رایه له لایهن کاکه یی فه للاح- وه ته نیا بۆ نه وه یه خۆی له نه رکی نووسین و گهران به دوا یی به ره ه می نه و شاعیره، له کۆل خۆی بکاته وه. له بنه ره تیشدا نهم رایه هی مامۆستا (په فیه قحیل می) یه که له به رگی دووه می کتیبی (شعیر و نه ده بیاتی کوردی) دا نووسیوه تی، به لام کاکه یی فه للاح ه نه دی شتی دیکه یی پیوه ناوه تا نه ناسریتته وه، له کاتیکدا نهم جۆره رایانه پیوستیان به وردبونه وه و به راوردکاری هیه، که په پیره وکردنی نه و به رنامه یه له نه ده بی میله تاندا بۆ خۆی په پیره وکردنیکی زانستیانه یه بۆ دروستکردنی رای زانستی و مه وزوعی، به پیچه وانه شه وه رایه که ده بیتته رایه کی هه ره مه بی و ناچیتته ژیر دهواری مه وزوعیه ته وه. که ده لئین (شیخ نووری) په پیره یی (توفیق فیکره ت) ی کردوه پیوسته نه وه بۆ خورتنه ران روون بکرتته وه که راده یی نه و (لا ساییکردنه وه) و (په پیره ویکردن) ه چهنده بووه و چۆنه؟ به لگه و نمونه یی پراکتیکی بۆ رایه کانیش به یتریتته وه، تا بزاندی نه و لاساییکردنه وه یه گه یشتوه ته راده یی بین پیوه نانی تا راده یی خنکان؟ یان دهستنیسانی نه وه بکری له چ قوناغیکی شعیربدا شاعیر لاسایی کردوه ته وه، چونکه له قوناغی سه ره تایی لاساییکردنه وه شتیکی ناساییه! بیگومان کاکه یی فه للاح تورکی زانیش نییه تا بلتین خۆی گه یشتوه ته نه و بیرو رایه، نه گهر تورکی زانیش بیت، دهستی به سه رجه می نه و به ره ه مانه یی (شیخ نووری) و نه ده بی نه و سه رده مه یی تورک نه گه یشتوه تا سیفه تی (لا سایی) کردنه وه به بالای شیخ نووری به ری. نه گهر ههر سووربشه له سهر رایه که یی، نه وه پیوسته به به لگه و نمونه رایه که یی خۆی بچه سپیتی.

له وانیه «لا ساییکردنه وه» که ههر نه وه نده بی که شیخ نووری گه راده ته وه سه ر کیشی خۆمالی، نهم کارهش له کارتیکردنی تاقیکردنه وه یی گه لانی دهوویه به دوور نه زانین، نه وه نه و کاته ده بی ههرچی شعیریک به کیشی خۆمالی نووسرابی، هه موویان به لاساییکردنه وه ناو به یین. ده مینیتته وه سه ر شیواز و شیوازی نووسین له شعیردا، نه وه نه گهر قه ناعه تیش

به‌خۆم بکه‌م که شیخ نووری ئیحای له شیعی شاعیره تازه‌کانی تورک وه‌رگرتیی، نه‌وه ناتوانم قه‌ناعه‌ت به‌خۆم به‌یتیم که شیوازی هیچ که‌سیک وه‌ک خۆی لاسایی بکریته‌وه، چونکه دوو خودی جیاوازن و وه‌ک چۆن هه‌ر که‌سیک په‌نجه‌ مۆری له که‌سیکی دیکه جیاپه، به‌م جۆره‌ش نا‌کرئ شاعیریکی هۆشیاری نه‌وه سه‌رده‌مه که‌سایه‌تی خۆی بسپریته‌وه و لاسایی کوێرانه‌ی شاعیرانی کورد بکاته‌وه، له کاتی‌کدا نه‌وه به‌روبوو‌می نه‌وانی خۆیندوه‌ته‌وه بو‌ئ‌ه‌وه‌ی که‌سایه‌تی جیاواز و تاییه‌تی خۆی پیکه‌وه‌ بنی.

که شاعیر نه‌یتوانی وه‌ک خو‌ی لاسایی که‌سیکی دیکه بکاته‌وه، مانای وایه ناتوانی تپروانیی خو‌ی بۆ‌ژیان و بوون ب‌س‌پ‌ته‌وه، شاعیریش که تپروانیی خو‌ی هه‌بوو جو‌ری تپروانیی تایه‌تی و گو‌شه‌نیگی‌یه‌کی زیندو‌ی ده‌داتی ژیا‌نی لپ‌وه ببینی. ئەو گو‌شه‌نیگی‌یه تایه‌تییه (سستمی ده‌رپ‌رن - نظام التعبیر) یکی تایه‌تی بۆ‌دروست ده‌کات، که ناب‌ی ئەو سیستمی ده‌رپ‌رنه له لای دوو شاعیری نو‌ت‌خ‌وا‌ز وه‌ک یه‌ک وای، ئەوه نا‌ئیم شاعیره‌که بکه‌وی‌ته دزی کرد‌نیکی زه‌ق و نا‌ش‌ک‌را. کاریش بگاته ئەو پاده‌یه، ئەو کاته ناتوانین ناوی بن‌ت‌پ‌ین (ده‌ستیکی بالا‌ی هه‌بوو له نو‌ت‌کرد‌نه‌وه‌دا) به‌ل‌کو ده‌بی ئەو جو‌رنه‌ته‌مان هه‌بی‌ت ب‌ت‌پ‌ین ئەمه (دزی کرد‌نه)، دزی کرد‌نیش وه‌ک هه‌زه‌تی (نالی) ده‌لتی:

ئەو گەوهەرى نوكتەى لە نالى دەدزن خەلق

شہوقی نیپہ، وہک ٹاگری بی شہوقی دزانہ

بەرھەمی بێ شەوق، بەرھەمیکی ڕەسەن نییە، خۆتەندەواریش زەوق و تامی لێ
وەرناگرێ. کاکەی فەلاح بیانوی سەرەکی بۆ پشتگۆی خستنی شیخ نووری بۆ ئەو
دەگەڕێتێتەو. دواى ئەوێ پێی ڕاگەیانندین کە شیخ نووری تا توانی لاسایی کردەو،
دواییش ھاتەسەر ئەوێ (لەو بەملاو لە ھەناسە و بەرھەم کەوت و بەداخەو کەشیەو
دواو و پاش ئەوێ ئەگەر بەرھەمیکی ھەبوايە لەسەر تانویۆ عەرۆزی عەرەبی و
شیوێ کلاسیکی دەییچی و چیژی لێ وەرەگرت) (٣٥) دیسان ئەو قسەییە بۆی نابێتە
پردی پەڕینەو لەوێ لەم کتیبەدا جێگە بۆ ئەکاتەو و لە کاروان بیداتە دواو، چونکە
ئەگەر شیخ نووری پاشەکشە کردبێ و جاریکی دیکە لەسەر تانویۆ عەرۆز شیعی
نووسیبت، ئەو ناگەینێ شیخ نووری (لە ھەناسە و بەرھەم کەوتبێ) وەک لەم دیوانەیدا

(٣٥) کاروانی شیعری نویتی کوردی، بەرگی یە کەم، کاکەیی فەللاح، چاپکراوە کانی کۆری زانیاری کورد

دهرده که وی. بێجگه له وهش هه موو شیعره کانی نهم دوایییهی له سه ر تانویۆی عه روه ز نه چنیه. ده بویه بلی به ته واهه تی شیعره شیخ نووری-م له بهرده ستدا نییه، بۆیه له م کتیه به مدا جیه گه م بۆ نه کردوه ته وه، چونکه له کتیه به کهیدا شاعیره میلی یان شاعیره وای تیدایه که شیخ نووری هیهچی له وان که مته ر نییه، نه گه ر زیاته ر نه بێ. یان راده ی به شدار بوهی له گه ل ته ورمی تازه بوه نه وه که له وان که مته ر نییه. له بهر نه وه نه گه ر شیخ نووری چه ند شیعره کی که میشی هه بێ پالپه شتی نوێ بوه نه وه ی کاروانی شیعره نوێ کوردی کردبێ، ده بێ نه و پانتایییه ده ستنیشان به کتیه و له سه ر نه خشه ی تازه بوه نه وه که شونێ جوو لانه وه که ی دیار به کتیه، نه مه ش نه رکی هه موو لیتوته ره وه که ی زانسته ره ره و مه زوه و مه زوه عیه ته خوازه (*).

شیخ نووری به سه ر خاسیه ته کانی شیعره کلاسیکی شاعیره کی یاخی بوه، هه ولێکی زۆریشی دا بۆ هه لوه شانده نه وه ی نهم جوړه شیعره. پالپه شتی نهم هه لگه رانه وه و یاخی بوه نه وه ی رۆشن بیریه فراوانه که ی بو، که په شتی به مه نتیقی پێشکه وتن و تازه بوه نه وه نه ستوور بوو. موغامه ره ی نووسینه یه که م شیعره تازه ی کرد و وسته ی که شه وه وای تازه ی بۆ ساز به کات و خۆی به بێ سه لکه رنده وه ته قانده وه. فته لی نه و شوپشه تازه یه له سه ر ده ستی شیخ نووری داگیرساو بۆ یه که م جار که وته به لاو کرده وه ی جوړه شیعره کی که له گه ل ئیقاعی شیعره دیکه ی له مه و پێشته ر جیاواز بوو، له گه ل چێژ و روانین و گوتچکه ی خوته ره ی نه و سه رده مه جیاواز بوو، له بهر نه وه شیخ نووری یه که م شاعیره رو به رووی خوته ره و چێژی ده ق گرتو یان بوو یته وه تا ناگری داهینه ان هه میشه به لێسه دار بیه ت و به رانه ر به گرفته کانی ژیا نی هاوچه ره خو له کزی نه کات. نه گه ر کا که ی فه للاح به وه ش قایلمان به کات که شیخ نووری به م دوایییه پاشه کشته ی کردبێ، پته وسته بوو سه ره تا که ی فه رامۆش نه کات. نه ک به راپه کی سه ره پته ی خۆی له باس و خوا سه ی تازه بوه نه که ی شیخ نووری به دوو ره به گرتی و بلی: (جا ناخۆ نهم راپه رینه شیعریه و نهم گزپین و داهینه انه له سه ر بالی لاسایی شیعره سه رده می ته رکییه له نه گه ر و ده قی دواییی گرت و پراپه وه؟ نه خته ر... به ره به ره شاعیره کانی وه ک شیخ نووری و ره شه د نه جیه و ره فیه ق حیه لی و نه وره حمان به گی نفوس به رتگی گزپین و داهینه انه که دا به ره و دو سه سته رۆ بوون و وه ستان و به لێسه ی سه رگه رمیه و خولیا - طموح - که یان ورده ورده

(*) و تارته کی دوو ره رتزم له سه ر کته یی (کاروانی شیعره نوێ کوردی) نووسیه ده رباره ی (به رنامه ی) کتیه به که و به روه راپه کان باری سه رنجی خۆم ده رخته وه.

رووی کرده کزی و کوژایه وه...»^(۳۶) کاکه ی فه للاح به بی ئه وه ی حیساب بو ئه وه بکات که مه سه له ی وه رگرتن و به خشین کارتیکی ره وایه، ئه وه پشتگوژ ده خا که هه موو میلله تیکی زیندوو ناتوانی له م پرۆسه یه دا دووره په رتیز بووه ستی، بوئه رتیک و راست شیخ نووری به لاسایی کردنه وه ی ئه ده بی تازه ی تورکی تاوانبار ده کات، به مه ش ده یه وی و به خوینهر رابگه یه نئ گوایه تازه بوونه وه که ی شیخ نووری ره سه ن نه بووه، ته نانه ت له خزمه تی ئه ده بی نه ته وایه تی کوردیشدا نه بووه، به بی ئه وه ی له م (وه رگرتنه) ئاوړی له ئه ده بی به راوردکاری بداته وه و بزانی که: «ده بی هه موو نه ته وه یه کی پروناکبیر شت وه رگری و به خشنده ش بی، ئه مه شیان راسته قینه یه کی گه وه ره ی ئه وتیه بو پیشکه وتنی ئه ده ب که نابئ نووسه ری هه رگیز پشت گوئی بخا یا به چاویتی که م سه یری بکا...»^(۳۷) وه ک دیمان کاکه ی فه للاح به وه وه نه وه ستاوه رۆلی شیخ نووری داوه ته دواوه و له هه نگاهی تازه بوونه وه دا به بچووکی نیسانی داوه، بو ئه وه ی له کتیه به کیدا به چهنه لاپه ره یه ک به سه ری نه کاته وه، به لکو هاتوو وه ک هه ر شاعیریکی نار سه ن باسی لیوه ده کات، که نار سه نایه تیبه که ی به ره و کزی و کوژانه وه ی بریدی. ئه م رایه ش هیچ که سیکی مه وزووعی لیی وه رناگری.

ئه گه ر قسه که ی کاکه ی فه للاح راست بیئ شیخ نووری له سه ر بالی لاسایی کردنه وه ی شیعیری تورکی له نگه ر و ده قی گرتی، یان خه ریکی په یره وکردن و لاسایی کردنه وه ی شیعیری نوئی تورکه کان بووبی، هه ر له به رنه وه ی مامۆستا (ره فیق حیلمی) له به رگی دووه می کتیه به کیدا (شیعر و ئه ده بیاتی کوردی) و توویه تی په یره ی (توفیق فیکره ت) ی کردوو، ئه وه مانای وایه مامۆستا (گۆزان) یش که ده لی: «له سه ره تاوه به هۆی ئه ده بی ئینگلیزییه وه به دوا ی نظریه ی (هونه ر بو هونه ر) نه رۆیشتم و به ره ه می ئه م ته رزه ئه ده به م نه خوینده وه، وه ک هینه کانی (جۆن کیتس) و (ئۆسکار وایلد)»^(۳۸) دیسان ده بی (به دوا رۆیشته که ی) مامۆستا گۆزان-یش هه ر بریتی بیئ له لاسایی کردنه وه، له کاتیکدا من به کارتیکی ئاسایی داده نیم، چونکه به له نگه ر گرتنی نازانم له سه ر بالی ئه ده بی ئینگلیزی وه ک کاکه ی فه للاح لیکی ده داته وه و باسی شیخ نووری ده کات. هه رچه نه کاکه ی فه للاح له سه ره تاوه ده لی: «شیخ نووری ده ستیکی بالای هه بووه له و تازه بوونه وه یه»، که چی له

(۳۶) کاروانی شیعیری نوئی، کاکه ی فه للاح، به رگی یه که م ل ۳۰.

(۳۷) ئه ده بی به راوردکاری، عه زیز گه ردی ل ۳.

(۳۸) گۆفاری به یان، ژماره (۲) ی شوباتی سالی، ۱۹۷۰.

دوای نهو پرستدیه به هه موو شیوه یه ک هه وئلی داوه سه رو پۆته لاکلی شیخ نووری بکو تیتته وه، نه مه شی بۆیه کردووه، تا به حیسابی خۆی گۆزه پانه که بۆ مامۆستا (گۆزان) تهخت بکات که لهو بهروایه دام مامۆستا (گۆزان) لهم جوژه کارانه بێ بهرییه. خۆشی پتیوستی به وه نییه بهو پرنگایه وه به خه لک بناسرێ، نه گهر خۆشی بیا به وه پازی نه ده بوو.

نه مۆکه مامۆستا (گۆزان) یش پتیوستی به هه وورا و هوتاف کیشان نه ماوه و هه موو خاوهن زه و قیچک بابی خۆی نرخ مامۆستا (گۆزان) ده زانی و شوینی تاییه تی له دل و دهروونی خوێنه راندا هه یه، به لām کاتی ئه وه هاتووه و خوێنه رانیش چاوه روانی ئه وه ده کهن، شاره زایان لیکۆلینه وه ی هه مه لایه ن و قوول ده رباره ی (گۆزان) بنووسریت، نه ک وتاره کان وه ک نه وه ی کاکه ی فه للاح بریتی بێت له و قسانه ی هه موو که سینک ده یزانی وه ک نه وه ی نووسیویه تی: «گۆزانی بلیمه ت هه نه رمه ندی به هره داری له بۆ شیعر و نه ده ب زاو» و ده یان پرسته ی وا که (برێ) و (پرووخ) به بیر خوێنه ر ده هیننه وه. خوێنه ری نه مۆکه پتیوستی به راو و بۆجوونی تازه یه، پتیوستی به رۆشن بیریه کی پتشره وانه یه، پتشره وایه تییان بکات، نه ک بریاری حازر به ده ست و سواو که هه موو که س رای له سه ری یه ک ده گرتته وه. هه موومان ده زانین مامۆستا (گۆزان) شاعیریکه (داهینه ر) و (بلیمه ت) و (به هره دار) و (چه سپینه ر) و... و... به لām خوێنه ریش بۆی هه یه بپرسی (چۆن...)? هه ر وشه یه ک له م وشانه پتیوستی به لیکۆلینه وه یه کی جیاواز و تیرۆته سه ل هه یه، لیتۆیژه ره وه پتیوسته روونیان بکاته وه، نه گینا نووسینه که که متر هه سته ک ردن به (لیتپرسینه وه) ده گرتته خۆی، هه یچ نه بی بۆ نه وه ی نووسینه که نه ختی له ناستی گه وره یی و بلیمه تی (گۆزان) بێت.

دیسان که ده لێ: «شیخ نووری خه ربکی په یه وکردن و لاسایی کردنه وه ی شیعر نووی تورکه کان بوو» یا «له وه به ملاوه له هه ناسه و به ره هم که وت» یا «به داخه وه کشایه دواوه» خوێنده وار پتیوستی به به لگه و نمونه و لیدوانی نه م رایانه هه یه تا ئیقناع ببێ، چونکه به هه موو دوعایه ک نا لێن نامین! هه یچ نه بی وه ک خۆی له لاپه ره (۲۷-۲۸-۲۹) ی کتیه که یدا باسی کردووه، بزوتنه وه ی تازه بوونه وه ی شیعر کوردیان بۆ هه وئلی کۆمه لتی شاعیر بیا ته وه، که هه ر شاعیره یان رۆلێکی جیاوازی هه بووه، چونکه قوتا غیک شاعیری له سه ر شانی شاعیریک دروست نابیت، وه ک چۆن له شیعر کلاسیکدا نا لێن (قوتا بخانه ی نالی) له گه ل نه وه شدا که (نالی) شاعیریک پایه به رزه، به لکو به قوتا بخانه ی شیعر بابان ناوزه د کراوه، به لām (نالی) ده رکه وتووترین شاعیری داهینه ری نه و قوتا بخانه یه بووه، به و جوژه قه ت ناتوانین به لێن هه رچی شاعیری پاش (نالی) یه

دهرچووی قوتابخانه‌ی (نالی) ین و ئەم ئیجازە‌ی بوونه شاعیری پێ داون. هەر لەو قوتابخانه‌ی شیعرێ بابانەدا (سالم) و (کور‌دی) هاوبه‌شیی دروستکردنیان کردووه و راست نییه‌ ب‌لێن قوتابخانه‌ی شیعرێ (نالی) و پۆلی ئەو دوو شاعیره‌ بسپهنه‌وه، هەرچه‌نده‌ هونه‌ری گه‌وره‌ی بۆ داهیتانی (نالی) ده‌گه‌ریته‌وه. بۆ شیعرێ تازه‌ش (قوتابخانه‌ی شیعرێ نوێ) به‌جوانتر ده‌زانم له‌ قوتابخانه‌ی شیعرێ (گۆران) که‌ زۆریه‌ی شاعیرانی ئەو سه‌رده‌مه‌ (قوتابی) نوێکردنه‌وه‌ی شیعرێ کوردی ئەو ده‌مه‌ بوون و هه‌ریه‌که‌یان به‌ پیتی توانایی خۆیان به‌شداری له‌ چه‌سپاندنیدا کردووه، به‌لام (گۆران) به‌ده‌رکه‌وتووترین شاعیری به‌ده‌سه‌لاتی ئەو قوتابخانه‌یه‌ ده‌ژمێردرێ، به‌بێ ئەوه‌ی له‌ پۆلی هه‌یجیان که‌م بکا‌ته‌وه.

عه‌ره‌به‌کانیش که‌ دینه‌ سه‌ر باسی شیعرێ تازه‌یان ناڵین قوتابخانه‌ی شیعرێ (سه‌ییاب)، ئەگه‌رچی (سه‌ییاب) به‌شاعیرتکی پایه‌ به‌رز و به‌ده‌ره‌وه‌بووی ئەو بزوو‌تنه‌وه‌یه‌ ده‌ژمێرن، به‌لام له‌گه‌ڵ ناو هیتانی شیعرێ تازه‌ ناوی (سه‌ییاب و ئەدو‌نیس و نازک و عه‌بدولوه‌هاب و حه‌سین مه‌ردان و ب‌ل‌ت‌د حه‌یده‌ری و سه‌عدی یووسف) تاد... دینه‌ پێشه‌وه‌ که‌ هه‌ریه‌که‌یان که‌سایه‌تی خۆیان هه‌یه‌ و هه‌ریه‌که‌یان به‌پیتی را‌ده‌ی به‌شداربوونیان له‌ مه‌سه‌له‌ی تازه‌بوونه‌وه‌ باسیان لێوه‌ ده‌کری، به‌بێ ئەوه‌ی تۆمار کردنی یه‌که‌م هه‌ول‌دان بۆ نووسینی شیعرێ تازه‌ پشتگوێ ب‌خ‌رت. جارتکی دیکه‌ کاکه‌ی فه‌ل‌لاح ده‌نووسی: «ئ‌وه‌ی که‌ به‌لای مه‌نوه‌ به‌ردی بن‌چینه‌ی نوێکردنه‌وه‌ی شیعرێ کوردیی دانا و له‌ مه‌ل‌به‌ندی تیگه‌یشتن و قوولیی و خوێندنه‌وه‌ و زانینه‌وه‌ که‌وته‌ داهیتان و به‌ره‌مه‌می نوێ (گۆران)ی پێشه‌وا و ب‌لیمه‌ت بوو»^(٣٩) من له‌گه‌ڵ ئەوه‌دام که‌ مامۆستا (گۆران) له‌ نه‌جمای تیگه‌یشتن و قوول بوونه‌وه‌ و خوێندنه‌وه‌وه‌ که‌وتبێته‌ داهیتان و به‌ره‌که‌شی یارمه‌تی ئەوه‌ی دا‌ی، به‌لام له‌وه‌دا له‌گه‌ڵ کاکه‌ی فه‌ل‌لاح یه‌ک ناگرمه‌وه‌ که‌ مامۆستا (گۆران) [به‌ردی بن‌چینه‌ی نوێکردنه‌وه‌ی شیعرێ کوردیی دانا‌ی] به‌ل‌کو به‌پیتی بیرو‌رای مامۆستا (گۆران) یش به‌ردی بن‌چینه‌که‌ (شیخ‌ نووری) دا‌یناوه‌ و له‌ پاشان دیواری نوێبوونه‌وه‌که‌ له‌ لایه‌ن کۆمه‌له‌ی شاعیره‌وه، له‌ سه‌رووی ئەو شاعیرانه‌وه‌ (گۆران) هه‌ل‌چنراوه‌ و به‌رز بووه‌ته‌وه. ئ‌ینجا ده‌لێ: «سایه‌ و سێبه‌ری کارتی‌کردن و به‌رده‌وامی له‌سه‌ر دنیای شیعرێ کوردیی هه‌ر ماوه‌ و هه‌ر هه‌یه»^(٤٠) ئەم رایه‌ زله‌ پێو‌ستی به‌سه‌لماندن هه‌یه، شیعرێ

(٣٩) کاروانی شیعرێ نوێ کوردی، به‌رگی یه‌که‌م ل ٩.

(٤٠) کاروانی شیعرێ کوردی، به‌رگی یه‌که‌م، کاکه‌ی فه‌ل‌لاح ل ١٠.

کوردیی (ئەوسا و ئەمڕۆکە) ئەگەر لە ژێر سایە و سێبەری شیعەرەکانی مامۆستا (گۆران) دەرئەچووێ - لە گەڵ هەموو گەورەیی ئەو شاعیرە - مانای وایە شیعری کوردی هەر لە قۆناغی لاساییکردنەوەدا دەژیت و هیچی بە هیچ نەکردوو و نایکا. بێگومان هیچ میلله تێکی زیندووش تاسەر پێویستی بە لاساییکردنەوە و شۆتێن پێی کەوتنی شاعیرێک نییه.

شیعری کوردی ئیشیکێ باشی نەکردوو و نایکا ئەگەر سایە و سێبەری شیعری (گۆران) هەر بەسەر یەوێت و بەری نەدات. گۆرانیش ئەوێ پێی خوش نییه شیعری کوردی وایبێت و لە گۆرە کە یەوێ لێمان زویر دەبێ، چونکە میلله تێک هەنگاو بەرەو شارستانیەت بهاوێ پێویستی تەنیا بە کەسانی داھێنەر، ئەوانی لاسایی داھێنەرەکان دەکەنەوێ زیادن و پێویست بە یونانیان ناکرێ. کەوا پێی بە قسە کاکە فەللاح بێ، دەبێ ئەو شاعیرانە ئەوسا بە هەند ئەزانین، ئەوانە ئەمڕۆش بارگە و بنە خۆیان تێک بنێن و ئیدی لە مەوولا شیعەر نەلێن، ئەگەر وا نییه (سایە و سێبەری کارتێکردنی بەر دەرامی لە سەر دنیای شیعری کوردیی هەر ماوە و هەر هەیه) چۆن و نمونەکانی کامانەن!!! ئینجا هەندێ بیرو پرای دیکە دەردەبێت کە وەک (تەحسێل حەسەل) مامۆستا (گۆران) نیشانی داو، من لە گەڵ ئەو پرایانەم، بەلام دیسان عاتیفە لە هەندێ جێگەدا بەرچاوی گرتووە و دەوری شاعیرانی دیکە لە (گۆزین) و (دەرێژ پێدان) و (سەر پێ گرتن) و (داھێنان) و (نەسلە مینەو) و (بەکارھێنانی کێشی خۆمالی) و (لە دایکبوونی رێباز و قوتابخانە) پۆمانتیکێکی لە شیعری کوردیدا بە بەشداربوونیش پێیان پەوا نابێت کە لە تەک (گۆران) دا پەنجیان بۆ داو (٤١). ئەم پەنج و تەقەلایەش - زۆر و کەم - نابێ لە بیر بکری و چاومان لێیەو نەبێ.

لە پاش دەرپێنی ئەو بیرو پرایانە دەمانەوێ بیرو پرایەکی دیکە کاکە فەللاح بە بیرتان بەتێنێوە کە دەلێ: «ناشکرایە تا دەورووبەری سالانی (١٩٢٥-١٩٣٠) شیعری کوردی لە پرووی کێش و یەک قافیەیی و شێوێ دەرپێن و کەرەسەیی بیر و وشەبازی و چاویلکەرییەو، بە شێوێ کە دەرشت و گشتی، لە چوارچێوەی شیعری کلاسیکیدا توند شەتەک درابوو، بەلام لە سایە مامۆستایان (پیرەمێرد و گۆران و شێخ نووری و پەفێق حێلمی و ئەو پەحمان بەگ و پەشید نەجیبەو و وەرە و ئەو سەھۆل بەندانی چاویلکەری و لاساییکردنەوێ شکا و پێگای نوێکردنەوێ شیعەر و مۆتوربەکردنی بە شێو و ناوێرۆکی

(٤١) هەمان سەرچاوەی پێشوو، پڕوانە لا پەرە (٣١-٣٢-٣٥).

نوێ گێرایه بهر»^(٤٢) من هیچ لاریم له و قسانه‌ی کاکه‌ی فه‌للاح نییه که له‌گه‌ڵ زۆر له رایه‌کانی کتێبی (کاروانی شیعرى نوێی کوردی) یه‌ک ناگرێته‌وه، به‌تایبه‌تى ده‌ریاره‌ی شیخ نووری، به‌لام که‌ ده‌لێ: «تا ده‌وروبه‌ری سالانی (١٩٢٥-١٩٣٠)» ته‌مه‌یان پێویستی به‌ له‌سه‌ر وه‌ستان هه‌یه و بۆمان هه‌یه به‌رسین بۆچی سالی (١٩٢٥)؟! یان ته‌و سالی له‌ کوێهه‌ هه‌ناوه و له‌ ته‌نجامی چ قه‌ناعه‌تێک ته‌و سالی مامۆستا (په‌فیک حیلمی) له‌ کتێبی (شیعر و ته‌ده‌بیاتی کوردی) دا نووسیویه‌تی هه‌لده‌وه‌شیتێته‌وه؟! له‌ کاتێکدا زۆر به‌وردی ده‌ستپێکردن و سه‌ره‌تای چۆره‌ ده‌کردنی شیعرى نوێی ده‌ستنیشان کردوه که‌ سالی (١٩٢٠)ه، ئیدی بۆچی مامۆستا کاکه‌ی فه‌للاح ته‌و سالی (١٩٢٠)ه‌ی به‌سالی (١٩٢٥) داناوه؟ له‌سه‌ر چ به‌ره‌تێک ته‌و سالی په‌شتگوێ خستوه؟ لیتوتێژه‌وه‌ پێویسته له‌ ده‌ستنیشان کردنی ته‌و جۆره‌ سالانه ورد بێ و درشتبینی به‌سه‌ریدا زāl نه‌بێ. ته‌مه‌ش وه‌نه‌بێ زه‌للای قه‌له‌م بێت و پروی دابێ، چونکه هه‌مان هه‌له‌ی له‌ نووسینێکی دیکه‌دا دووباره‌ کردوه‌ته‌وه ته‌و ته‌ ده‌لێ: «سه‌ره‌تای شیعر وتنی (به‌ختیار زیوه‌ر) ده‌گه‌ڕێته‌وه بۆ سالی ١٩٢٥، واته له‌ ته‌مه‌نی ده‌فده‌ سالییه‌وه شیعرى وتوه، به‌م پێیه‌ هاوچه‌رخى شاعیرانی ته‌م سه‌رده‌مه بووه، ته‌و شاعیرانه‌ی که له‌ ده‌ستپێکردنی بزوتنه‌وه‌ی شیعیریانه‌وه له‌سه‌ر تان و پۆی عه‌رووزی عه‌ره‌بى و که‌ره‌سه و چه‌شنی ده‌ره‌پین و شیوه‌ی کلاسیکی به‌ره‌مه‌ی شیعیریان داده‌پشت و له‌ سالی ١٩٢٠ و ١٩٢٥ به‌دواوه‌ ورده‌ ورده‌ که‌وته‌ گۆرین و نوێکردنه‌وه‌ی شیوه‌ و ناوه‌روکی شیعرى کوردی- ناوچه‌ی سلێمانی به‌ره‌و ئاسۆی رۆمانتیکیی»^(٤٣) له‌مه‌شیاندا سالی (١٩٢٠)ه که‌ ده‌خاته‌ گومان لێکردن و (١٩٢٠ و ١٩٢٥) داده‌نی، به‌بێ ته‌وه‌ی هۆیه‌کسه‌ی بۆ خۆتێنه‌ران پوون بکاته‌وه!^(٤٤)

(٤٢) رۆژنامه‌ی ژین، ژماره (١١٢) ی سالی (٣)، رۆژی پێنجه‌شه‌مه ١٣٥٧/٥/١٩٧٣ «چۆن چۆنی له‌ کۆن و نوێی شیعر ته‌ده‌بین؟» کاکه‌ی فه‌للاح.

(٤٣) کاروانی شیعرى نوێی کوردی، به‌رگی یه‌که‌م، کاکه‌ی فه‌للاح ل ٨١.

(٤٤) کاکه‌ی فه‌للاح له‌ چاپیکه‌وته‌که‌ی شه‌وی ١٩-٢٠/١٠/١٩٨٣ که‌ له‌ به‌رنامه‌ی (گۆڤاری ته‌ده‌ب) دا له‌گه‌لتی ساز درابوو، له‌ پرسیارێکدا ده‌ریاره‌ی ناشنایه‌تی ته‌و له‌گه‌ڵ (گۆزان) و (شیخ نووری) به‌هیچ شیوه‌یه‌ک له‌فه‌زی له‌ شیخ نووری نه‌گه‌را و به‌لایدا نه‌چوو، باسه‌که‌ی زۆتر برده‌وه‌ لای مامۆستایان (هه‌ردی) و (مه‌ده‌وێش) و (ع.ح.ب) و (گۆزان)، ته‌مه‌ش ته‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نی شیخ نووری ناشنایه‌تی له‌گه‌ڵ کاکه‌ی فه‌للاح- دا نه‌بووه، ئینجا له‌ کاتی ده‌ستنیشانکردنی میژووێ ره‌خه‌ی =

* مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) له وتاری (ئینقیلاب له شیعەر کوردیدا) نووسیویه‌تی: «دوای چهند سالێک ده‌ستم دایه (به‌رگی دووه‌می شیعەر و نه‌ده‌بی کوردی) زۆر به‌داخه‌وه نه‌لێم: هێشتا به‌و ئامانجه‌ نه‌گه‌یشتووم و له (گۆران) و تا ماوه‌یه‌کیش (نووری شیخ صالح) به‌ولاره‌و شاعیری وام به‌ده‌سه‌وه نه‌بوو له‌ پیزی ئه‌و شاعیرانه‌دا بژمیهرێن که ده‌وری وریابوونه‌وه بنوێن» (٤٥) له‌ راستیدا (گۆران) به‌هۆی به‌دواداچوونی زیاتر بۆ مه‌سه‌له‌ی تازه‌بوونه‌وه، پروانینیکی قوولتری بۆ ئه‌و کێشه‌یه‌ له‌ لا په‌یدا بووبوو، ئه‌و ته‌نیا به‌زمانی تورکی و عه‌ره‌بی و فارسی نه‌وه‌ستا، به‌لکو خوی دایه‌ فیهریوونی زمانی ئینگلیزیش، ئه‌و زمانه‌ زیندووه‌ش ئاسۆیه‌کی فراوانتری بۆ داهێنان و تازه‌کردنه‌وه‌ی شیعری کوردی له‌ به‌رده‌مدا کرده‌وه. که ده‌لێم به‌قوولی تیگه‌یشتن له‌ مه‌سه‌له‌ی نوێ بوونه‌وه، مه‌به‌ستم گۆڕینی کیش و قافییه‌ نییه، ئه‌گه‌رچی ئه‌مه به‌شێکی گۆڕانه‌کانی شێوه‌ی شیعری بوو، به‌لام به‌شێوه‌یه‌کی سه‌ره‌کی هه‌ولدان بوو بۆ گۆڕینی چه‌مک و مه‌فه‌هومی شیعەر و قوولترکردنی تیروانینی شاعیر به‌رانه‌ر به‌ ژبان و ته‌ماشاکردنی جوولانه‌وه‌کانی ئه‌و ژبانه‌ له‌ گۆشه‌نیگایه‌کی تایبه‌تییه‌وه، هه‌ر ئه‌مه‌ش تیروانینی تایبه‌تی له‌ لای شاعیر دروست ده‌کات و وه‌ک داهێنه‌ریک ده‌یه‌یتێته‌وه. ده‌وری شیخ نووری وه‌ک چه‌شکینییک و وه‌ک شاعیریکیش که له‌ شیعری کلاسیکی و دابونه‌ریته‌کانی یاخی بووه، ده‌ورێکی که‌م نییه. ئه‌و ماوه‌یه‌ش که مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) خۆی خستویه‌تییه‌ نیوان سالانی (١٩٢٠-١٩٣٠) له‌ ماوه‌ی ئه‌و ده‌ ساله‌ شیعری شیخ نووری له‌ به‌واری نوێ کردنه‌وه‌ی شیعری کوردیدا تاقه‌ کاریگه‌رییه‌ک بووه بۆ سه‌ر ئه‌و شاعیرانه‌ی که له‌ پاش ئه‌و هاتن و هه‌ر له‌سه‌ر شێوه‌ی ئه‌و ده‌ستیان به‌شیعەر نووسین کردووه.

مامۆستا (گۆران) که شیعەر دانانی راسته‌قینه‌ی له‌ دوای سالانی سییه‌وه ده‌ست پێ

=کوردی، دیسان سه‌ره‌تاکه‌ی برده‌وه بۆ لای (ئه‌مین فه‌یزی) و به‌هیچ جوێ ئاماژه‌ی بۆ ئه‌و بیست و پینج زنجیره‌ و تاره‌ ره‌خنه‌یییه‌ نه‌کرد که شیخ نووری له‌ کاتی خۆیدا له‌ ساله‌کانی (١٩٢٦-١٩٢٧) له‌ پڕۆنامه‌ی ژبان-دا بلاوی کردووه‌ته‌وه. ناوی کتێبه‌که‌ی خوشی برد و خستیه‌ پیزی ئه‌و کتێبانه‌ی له‌ میژووی ره‌خنه‌دا ناوی بردن و وتی: زۆرتر باسی ئه‌و شاعیرانه‌یه‌ که له‌ دوای سالانی بیست و سی ده‌وریان له‌ نوێکردنه‌وه‌ی شیعری کوردیدا هه‌بووه، وه‌ک بلیتی شیخ نووری یه‌کیک نه‌بووبێ له‌و شاعیرانه‌، که له‌ کتێبه‌که‌یدا پشتگوێی خستووه!!

(٤٥) گۆفاری پێشکه‌وتن، ژماره‌ (١) ی سالی (١)، شوباتی سالی ١٩٥٨، (ئینقیلاب له‌ شیعری کوردیدا) ره‌فیق حیلمی.

دهکات، یه کتیکه له وانه‌ی خۆی دان به و حقیقه ته‌دا ده‌نی که له ژێر نه و ته‌ئسیره شیعرى نووسیوه، که شیخ نوورى پتی نووسیوه و ره‌نگی بۆ رشتووه. شتی هه‌یه لێره‌دا پتو‌سته بگوترئ، نه‌ویش نه‌ویه مام‌وستا (گۆزان) تا خۆی مابوو، ئیشیتکی باشی ده‌کرد که شیعره‌کانی خۆی چه‌پک چه‌پک له چاپ ده‌دا. به‌پێچه‌وانه‌ی (شیخ نوورى) یه‌وه که به‌هۆی سه‌رقالی و که‌مه‌ره‌خمی و پشت‌گۆی خستنی خۆیه‌وه هه‌چ کۆمه‌له هۆنراوه‌یه‌کی به‌چاپ نه‌گه‌يان‌د، نه‌م کاره‌ش ته‌ئسیری زۆری کرده سه‌ر ده‌وری شیخ نوورى و ده‌ره‌خستنی به‌و شیوه‌یه‌ی که پتو‌سته ده‌ریخرت، نه‌وه جگه له‌وه‌ش له چاپ نه‌دانی به‌ره‌مه‌کانی بووه هۆی له کيس چوونی به‌شیتکی زۆری نه و شیعرانه، بۆیه نه‌گه‌ر شیخ نوورى ته‌ئسیری به‌سه‌ر شاعیرانی دیکه‌شه‌وه هه‌بوو، نه‌و ته‌ئسیره به‌هۆی له‌به‌ر ده‌ست نه‌بوونی شیعره‌کانی ده‌ره‌که‌وتوه یان له نووسین و لیک‌کۆڵینه‌وه‌دا بووه ته‌ هۆی به‌چووک نیشان‌دانی ده‌وری شیخ نوورى له نوێ‌کردنه‌وه‌ی شیعرى کوردی و ده‌رکردنی به‌یاری ره‌خنه‌یی نه‌وتو که نه‌ک هه‌ر حقیقه‌تی نه‌پێکاوه، به‌ل‌کو حقیقه‌تیشی به‌ژێره‌وه کردووه.

نه‌وه راستیه‌یه‌کی به‌ل‌گه‌نه‌ویسته، کاتێ شیخ نوورى ده‌ستی دا‌یه نوێ‌کردنه‌وه‌ی شیعرى کوردی، نه‌م تازه‌بوونه‌ویه له لای نه و شتیتکی هه‌ره‌مه‌یی نه‌بوو، به‌ل‌کو وه‌ک پێش‌تر روونمان کرده‌وه له نه‌جمی وردبوونه‌وه و تێگه‌یشتنه‌وه بۆی چووه مه‌یدان، وه‌ک که‌سیکی شاره‌زاو تێگه‌یشتوو له شیعرى لوتکه‌کانی پیش خۆی. وتاره ره‌خنه‌یه‌یه‌کانی نه‌وه ده‌سه‌لمێن که تازه‌کردنه‌وه‌ی شیعرى کوردی له‌سه‌ر ده‌ستی شیخ نوورى (پێکه‌وت) نه‌بووه.

شیخ نوورى سه‌ریاری نه‌وه‌ی وه‌ک شاعیرێک تۆی نوێ‌بوونه‌وه‌ی چاند، زانیویه‌تی چۆنیش هه‌نگاو ده‌نی. له ماوه‌ی نه‌و ده‌ ساڵه‌ش تا‌که که‌سیک بووه له مه‌یدانی تاقی‌کردنه‌وه له شیعرى نوێی کوردیدا. نه‌گه‌ر که‌سانیتیکیش هه‌بووبن وه‌ک نه‌و نووسیب‌یتیان، نه‌وه له‌به‌ر بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌کانی و ده‌رکه‌وتنی له‌سه‌ر رووی لاپه‌ره‌کانی پۆژنامه و گۆناره‌کانی نه‌و حه‌له، له هه‌موویان زیاتر قورسایى تازه‌بوونه‌وه‌که‌ی که‌وتبووه سه‌ر‌شان، بۆیه وه‌ک مام‌وستا (ره‌فیق حیل‌می) ده‌لێ: «تا ماوه‌یه‌کیش (نوورى شیخ صالح) به‌و لاوه شاعیری وام به‌ده‌سته‌وه نه‌بوو»، نه‌و ماوه‌یه‌ش وه‌ک با‌سمان کرد ماوه‌یه‌کی گ‌رنگ و ناسکه له می‌ژوو‌ی نه‌ده‌یی کوردیدا، له‌به‌ر هه‌چ نا، له‌به‌ر نه‌وه‌ی وه‌ک مام‌وستا خۆی له هه‌مان وتاردا وتویه‌تی: «ئه‌لقه‌ی به‌یه‌که‌وه نووسانی ده‌وره‌کانی کلاسیکی و ریا‌بوونه‌ویه (نه‌ه‌ضه: ره‌نه‌سانس). به‌لام که ده‌لێ: «خۆی ده‌وریکی تایبه‌تی نه‌نوێنی و ده‌سته قوتا‌بیه‌یه‌کی نه‌وتۆی شوێن نه‌که‌وت یا پتی نه‌گه‌يان‌د که

دهوریکی وا بنوینن بشیت بهرته میژووی نهدهبی کوردهوه (نووری) و (دهوری نووری) یهکیک واته ههر خۆی بوو...» (٤٦) بیگومان شاعیری پیشپه و خولقیتهر دهوری تاییه تی دهنوینن، چونکه مومارهسهی نازادی خۆی دهکات له کاری داهیتاندا، له دهلاقهی تازهکردنه و سۆراخ و پرسپیارکردندا خودی خۆی دهسهلمینن، له بهرئهوهی کاری داهیتان پیوهندی بهزاتی داهینه رهکوه ههیه. داهینه ریش به پیتی بارودۆخی مهزووعی به پژهی جوراوجۆر و جیاواز کارتیکردنی له سههر شاعیرانی له خۆیان نهویتتر و له نهزموندها بجووکتتر، به جی دههیلن. لهم روانگهیهوه ناتوانین بلیتین شیخ نووری له ماوهی ئه وه ده سالی رپهراپه تی کردنی شیعی نویتی کوردی، کارتیکردنی به سههر شاعیرانی دواي خۆی نه بووه، خویندنه وهی ئه م دیوانه کارتیکردنی شاعیرایه تی شیخ نووری به سههر شاعیرانی دواي خۆی روون دهکاته وه.

ئه وه شاعیرانه ی که کارتیکردنی شیعی شیخ نووری-یان به سههره وه بووه، له سههره تای شیعر نووسیندا بوون، که که رهسته ی ده رپین و تیروانینی شیعریان به باشی پینه گه یشتبوو. له دوایدا هه موویان ههر زوو خۆیان دۆزیه وه و توانییان جیگه ی خۆیان له شیعی کوردیدا بکه نه وه و له و کاته دا ئه و کارتیکردنه ی باسی لیه ده کهریت به سهریانه وه نامینن.

مامۆستا (گۆزان) ده لئ: «ئه وه جۆره ئسلوویه یان تیا کراوه به سههرمه شق که مامۆستا (م. نووری) و هاوڕێکانی له ئه دیبه تازه کانی تورکی عوسمانییان وه رگرت...» کارتیکردنی شیوازی شیخ نووری به سههر مامۆستا (گۆزان) ده ماوه یه کی که می خایاندوه، تا ئه و کاته ی توانی که سایه تی شیعی خۆی بچه سپینن، چونکه شاعیریک بیه وئ بۆ خۆی ده وریکی که می ش بئ ببینن، به وه قایل نابن ههر قوتابی بئ. ئه گه ره له سههره تاشه وه هه ولئ لاسایی کردنه وه و پهیره وکردنی شاعیریک دا، ئه وه له دواي ئه وه ی تیروانینی شاعیرانه ی پیگه یشت، لاسایی شاعیریک دهکاته وه (هیشتا له دایک نه بووه)، واته به زمانی داهاتوو له گه ل ئیستای خۆی ده دوی. راسته زۆر له شاعیرانی قوتابخانه ی شیعی تازه له سههره تای شیعر وتیاندا به شیوه یه کی گشتی لاسایی و پهیره ی خاسیه ت و شیوازی شیعی تازه یان کردوه ته وه، به لام ئه و لاسایی کردنه وه به ش تا سههر نه بووه، ئیستاکه به شیکی زۆری ئه و شاعیرانه ماون و هیچیان به وه رازی نابن

(٤٦) هه مان سه رچاوه ی پیشوو.

نەمژەش بەشاگرد و قوتابی هیچ شاعیرێک دابنرێن. ئەو شاعیرانەش کە بە قوتابی مامۆستا (گۆزان) دانراون، زۆریەیان لە نزیکەوه شیعی شیخ نووری-شیان خۆتندوووەتەوه و لە تەئسیری شیعی ئەویش بەدوور نەبوون. لەگەڵ ئەوەشدا شۆتیکەوتنی ئەو شاعیرانە نەگەشتوووەتە ئەو پادەییە کە سایەتی شیعیریان بێستەتەوه. لەو پڕوایەشدا نیم هیچ شاعیرێک لەو دنیاوەدا هەبێت، شاعیرێکی داھێنەر و خاوەن کە سایەتی شیعیی دروست بکا، ئەگەر خۆی هەلومەرجی بوونە شاعیری تێدا نەبێ، یان بەهره و توانایی خۆ پێگەیانندی نەبێ.

لەگەڵ مامۆستا (پەفیع حیلمی) لەوێدا یەک دەگرێنەوه کە شاعیری گەورە و داھێنەر، کۆمەڵتی مۆرید و قوتابی لاسایی دەکەنەوه و دواى دەکەون، بەلام ئەو شاعیرانە پەسەن نین و زوو کز دەبن، لە دواى خۆشیان بەرھەمەکانیان بڕ ناکات و لە شۆتینی خۆیان دەکوژێنەوه. میلەتیش زیندوو پێتییەکەى بەندە بە داھێنەرەکانی، ئەوانەى لاسایی داھێنەرەکان دەکەنەوه پێویست بەبونیان ناکات. ئەو شاعیرانەى لە دواى (شیخ نووری) و (گۆزان) ەو هاتن، ئەوانیش هەولیان دا لە پێگەى ئەو زمانانەى دەیانزانى لەسەر زۆر تاقیکردنەوى شیعی نوێ بوەستن، بەتایبەتی جەماعەتی (ئەپۆڵۆ) و (مەھجەریەکان)، واتە سەرچاوەى خۆتندنەویان تەنیا شیعی (شیخ نووری) و (گۆزان) نەبوو.

کە قۆناغی شیعی تازەى کوردی دەستی پێکرد، لە سەرەتاوە لەسەر دەستی شیخ نووری چەکەى شکا و بۆی چوو مەیدان، دواى ئەو مامۆستا (گۆزان) پەرهی پێدا و قوولتر لە سەرەتاکەى بۆی روانی و پەگۆریشەى بزووتنەوهکەى زیاتر بەخاکی شیعی کوردیدا برده خوارى. لە سەرەتایى ئەویشدا کاتێ لە تروپکی داھێنان و بەخشش و درەوشانەوهدا بوو، خۆنەران زیاتر ئیستییجابهیان لەگەڵ شیعی تازە پەیدا کرد و بزووتنەوهى شیعی تازە لەسەر مەودایەکی فراوانتر بڵاوبوووە. شاعیرانى وەک (ھەردی) و (دیلان) و (کامەران) و (ع. ح. ب) و (دەلدار) و... تاد لە ئاستی خۆیانەوه وەک شاعیری سەر بەو قوتابخانە تازەیه بەشدار بوون لەسەری خستنی ئەو بزووتنەوهیە. مامۆستا گۆزان لە ناو ئەو کۆمەڵە شاعیرەدا بەدەرکەوتووترین شاعیریان دەزانم، کە بەهۆی بەرھەم هێنانی کۆمەڵتی شیعی نەمر تەعبیری لە گیانی تازەبوونەوهکە دەکرد، کەواتە شیخ نووری ئەوئەندەى پێی کرابێ لە بەشدار بوونی بۆ شیعی تازە وەک چەشکێن و بەشداربوویەک درێغی نەکردوو و مامۆستا (گۆزان) لە ناو ئەو کۆمەڵە شاعیرەدا بە دەرکەوتووترین شاعیریان ڕوو و نامانج ئالای تازەبوونەوهی هەڵکرد، بەلام ئەوئەندە ھەیە

ئىنقىلابە بوو! لەگەڵ خۆتەنەرەن ئاشنايەتى پەيدا نەکردىتى، ئەو مانای ئەو ناگەيەنى لەگەڵ چىژ و زەوقيان پىك نەكەوتىتى، بەلكو ئەم نوێکردنەويە پەد فيعلەيكە لاى خۆتەنەرانى شیعەرى ئەو سەردەمە بەربای کردووێ كە بە گوێچكە و زەوقيان ئاشنا نییە، بۆیە ئەگەر بەرەرهكانیشیان کردىتى، ئەو ئەو بەرەرهكانى كردنه ناکرێتە پتوهرى بەرزى و نزمى شیعەرەكان و رەسەنى و نارهسەنيیان نیشان نادات. ئەمەش بۆ خۆى يەكێكە لەو لايدانەى وامان لێدەكات پێزى شێخ نوورى بگريڤ، چونكە يەكەم كەسە رووبەر ووى خۆتەنەرانى ئەو سەردەمە بوو، ئەو و لە شیعەرى [باو- ساند] لايداوه، ئەم لە خۆتەنەر دووركەوتنەويەش ماوهيەكى زۆر ناخايەنى، چونكە لە پاش ماوهيەكى دى خۆتەنەرانى كۆن زیاتر بەگيانى ئەو جوړە شیعەرە ئاشنا دەبن و خۆتەنەرى تازەش پەيدا دەبن مستوى خۆتەنەوهى ئەم تەرزە شیعەرە دەبن.

شێخ نوورى (مۆرىدى هەبووى يان نەبووى) لەو حەقیقەتە كەم ناكاتەوه كە دەورێكى گرنكى لە بزووتنەوهى تازەى شیعەرى كوردیدا هەبوو، كە دەشلتى: [نوورى ئىنقىلابىكى پى نەكراو لەبیر چوووه] ئەمە تەنیا روو ئىعلامىيەكە دەگرتەوه كە شێخ نوورى تا مردنیش سەرچەمى شیعەرەكانى يان هېچ نەبى نيوەى شیعەرەكانى لە دووتوێ كەتییەكدا بلاقەنە كرايهوه، خۆش نەختى كە مەترخەمى كردوو، ئنجا وەك هەموو هاوڕێ و ئاشناكانى دەزانن، شێخ نوورى پیاویكى زۆر سادە و مەوازیع بوو، زۆر حەزى لە خۆدەرخستەن و رووناكى نەكردوو بەخێتە سەرى.

وەك دەبينین مامۆستا (رەفیق حیلەمى) لەم وتارەیدا لە زۆریەى ئەو پايانە پاشگەز بوو، ئەو كە لە كەتیبى [شیعەر و ئەدەبیاتى كوردى] دا دەرى پرپوه. بیروپرايهكانى نیو كەتیبەكەى لە سالى (١٩٥٦) دا نووسيوه، كەچی لە وتارەكەى سالى (١٩٥٨) دا ئىنقىلابىك لە بیروپرايهكانى بەدى دەكرى. لە كەتیبەكەى (شیعەر و ئەدەبیاتى كوردى) دا دەلتى: [لە وەزن و قافیه و شێو و ئاهەنگا، رێگەيێكى تازەى داناه بۆ شیعەرى كوردى. لەبەر ئەمە سەردەمێك (شێخ نوورى) سەركردهى شاعیرە لاوهكانى كوردى (سلیمانى) بوو، وە زۆریان تەنانەت (گۆران) یش هەولێ لاساييەكردنەوهى (شێخ نوورى) يان ئەدا، كەچی لە وتارەكەى گوڤارى (پێشكەوتن) دا دەلتى: [لە راستىیا خۆى دەورێكى تايبەتى نەنوێتى، دەستە قوتابىيەكى ئەوتۆى شۆتەن نەكەوت و یا پێتى نەگەياندا] وەك روونیشم كردهوه من لەگەڵ (پێگەياندن) ی شاعیران نيم، بەلام هەر خۆى لەویدا دەلتى: [سەركردهى شاعیرە لاوهكانى كوردى سلیمانى بوو و زۆریەیان، تەنانەت (گۆران) یش هەولێ

لاسا یکر دهنه وهی (شیخ نووری) یان نه دا. دیاره که هه ولی لاسا یکر دهنه وه یان دابی و شوتنی که وتبن، ماموستا (گۆران) یش گومانی له وه دا نه هیش تبتیه وه که شیخ نووری پۆلێکی گرنکی له و تازه بوونه وه یه دا هه بووبی، له وه دا که ده لێ: [هلا و کړ دهنه وهی بهر هه مه که ی که بێگومان ته نسیری ده به خشیه سهر نه ده بی کوردی] یان ماموستا (گۆران) ده لێ: [نه و جۆره شتوازه یان تیا کراوه به سه ره شق که ماموستا (م. نووری) و هاو پیکانی له نه دیبه تازه کانی تورکی عوسمانیان وه گر توه].

ماموستا (ره فیک حیلمی) که نه و رایانه ی له باره ی شیخ نووری ده ربوه، له و قسانه یدا و ا ده ده که وه ئی نه و یش چهن د شیعرێکی شیخ نووری دیبی: [جگه له کوردی، به زمانی تورکی و فارسیش شیعرێ داناهه. و ابزانم (نووری) شیعره کانی خۆی له دیوانیکا کۆنه کړ دۆتوه له بهر نه وه ته نیا چهن د شیعرێکی کوردی ده س ئیمه که وت، به لام هه به م چهن شیعره دا، ده سه لاتنی شاعیری (شیخ نووری) و به رزی شتوازی له نه ده با ده ر نه که وه ئی. ماموستا (ره فیک حیلمی) دلنیا نه بووه شیخ نووری دیوانی شیعرێ نییه، بۆیه ده لێ (وابزانم) ئینجا ده لێ: (چهن شیعرێکی ده س ئیمه که وت) واته هه به م چهن د شیعره که به شتوده ته نه و رایه ره خه بییه و نووسیه تی: [هه به م شیعره دا، ده سه لاتنی شاعیری (شیخ نووری) و به رزی شتوازی له نه ده با ده ر نه که وه ئی]، نه م شیعره ش مه به ستی (ژیانی ناده میزاد) ه که له سالانی چل نووسراوه. که وایه چۆن نه و چهن د بهر هه مه شیعریه که مه ی بینویه تی نه و رایه یان پێ دروست کړ؟ یان که رای وایه بۆچی له وتاره که ی گۆفاری (پیشکه وتن) دا ده لێ: (نووری ئینقیلا بێکی پێ نه کراو له بیر چوه وه)؟ نه که ر شیخ نووری نه شی توانیی تا سه ر له گه ل بز ووتنه وه ی تازه بوونه وه پروات، نه و چهن د شیعره وه که وه سفی کړ دوون به (ده سه لاتنی شاعیری) و (به رزی شتوازی له نه ده با) ده زانی، ناکرێ وه ک شاعیرێک (له بیر بچیته وه)!! له کتبه که شیدا ده نووسی: [به کورتیه که ی چه له شتوازا وه چه له وه زن و قافیه و ناههنگا ته رزێکی تازه ی بۆ شیعر داناهه، وه تا ما وه بێک له شیعرێ کوردیا ئینقیلا بی گێراوه] له و وتاره ی که له گۆفاری (پیشکه وتن) دا نووسیه تی ده لێ: (نووری ئینقیلا بی پێ نه کرا...!) نه مه یان چهن دی به چهن د و بۆچی نه و (ما وه یه شی) پێ ره و نا یینی که پشتر دیاری کړ ده و؟! هه ر له کتبه که ی (شیعر و نه ده بیاتی کوردی) ده لێ: [به و ئینقیلا به ی (نووری) و په پره وه کانی گێراویانه] که شیخ نووری په پره وه کرا نی هه بی چۆن له وتاره که یدا ده نووسی: [ده سه قوتابیه کی نه وتوی شوتن نه که وت و یا پتی نه که یاند که ده ورێکی و ا بنوتن بشیت

بخریتە میژووی ئەدەبی کوردەوه [ئینقیلاپتیک (نووری) و پەڕەوێکانی گێڕاڤیتیان وەک
 مامۆستا خۆی دەڵێ، ئەو هەر ئەو پەڕەوانە بە قوتابی ئەو قوتابخانەیە نازانی، کە شیخ
 نووری پڕەکەوێ شکاندوو؟!

مامۆستا لە کتێبە کەیدا نووسیویەتی: وشە و تەعبیرەکانی وەک:

سەرنگۆن و بێ ئارام

یەئس و ئەلەم

شکستە بال

پەههەر

صورەت

تار و بێم ئاوەر

زەبوون

ئێستیهزا

ئێستیعجال

تیرە و تار

هەندێکیان فارسی و هەندێکیشیان عەرەبییە، هەموویان بەلای کوردیکی خۆتێندەواوە
 - بەتایبەتی کە دەم لە ئەدەبیشەو بەدا - بە بیگانه ناژمێردرێن، جگە لەمە ئەم و شانە
 جوانی و شیرینیان داوە بە شیعەرەکان و ئەوەندە کە لە شتوازی ئەدەبی کۆن دووریان
 خستوووەتەو، ئەوەندەش لە ئەدەبی تازە چەشکەداریان کردوو، چونکە ئێمە پێش دەوری
 (نووری) لە شیعری کوردی (کلاسیکی) یا، لەجیاتێ:

لە ناو شەپۆلی خەما

بەکتیی سەختی ژایان بەپێ، بەچنگەرنێ

هەلەمتی سەرکەوتن

نشتیی کلۆلی

بواڕی لێ ئەتەنێ

تار و پۆی لە ناخ و لە زام

پێ هەلە بووی دەشتی چۆڵ و هۆڵ

ئەم جۆرە تەعبیرە جوانانە، وەک ئەدیبتیکی کورد ئەڵێ لە شیعری (کلاسیکی) دا زۆرتر

تووشی وشه‌کانی «شاهی سکه‌ن‌در و ناوی به‌قا و ته‌ختی که‌ی و جامی جه‌م و ته‌یری
 عه‌نقا و شاری جابلقا...» نه‌بووین، له‌گه‌ل نه‌مه‌شا به‌لای نه‌دیه تاز‌ه‌کانی کورده‌وه نه‌و
 وشانه‌ی شیخ نووری و ته‌عبیره جوانه‌کانی سه‌ره‌وه‌شی زور په‌س‌ند نییه. [نه‌مه رای
 ماموستا (ره‌فیق حیل‌می) یه و له کتیبی (شیر و نه‌ده‌بیاتی کوردی) دا نووسیه‌تی،
 که‌چی له‌م وتاره‌دا ده‌لتی:] (ته‌ران‌ه) کانی نووری که‌شوین (توفیق فیکره‌ت) ی بوژی
 ناوداری تورک که‌وتبوو وه لاسایی نه‌وی نه‌کرده‌وه له‌گه‌ل چه‌شتنی کوردا ری نه‌نه‌که‌وت و
 له‌به‌ر نه‌وه موریدانی نه‌بوو... [نه‌م جاره‌شیان ده‌بیته نوینه‌ری زه‌وقی گشتی له‌جیاتی
 نه‌وی پالپشتی رایه‌که‌ی سه‌ره‌وه‌ی بکات و داکوکی له‌و خاله‌ گرنگه بکات که‌هه‌موو
 شتیکی تازه له سه‌ره‌تاوه له‌گه‌ل چه‌شتنی خوینه‌راندا ناگونجی، نه‌و نه‌گونجان و ری
 نه‌که‌وته له‌گه‌ل چه‌شه‌یان، خه‌وشیه‌ک نییه له‌نرخ‌ی شاعیر به‌یته‌ته خواره‌وه، شیر
 (نالی) که‌له سه‌رده‌میکدا به‌گالت‌ه‌وه ده‌یان‌خوینه‌وه و به‌چاوکی نزمه‌وه سه‌ریان ده‌کرد،
 نه‌م‌رۆکه‌ هه‌ر نه‌و شیرانه‌ن که‌خه‌لک به‌قوولی ده‌یخوینه‌وه، له سه‌رده‌می خوشیدا له‌گه‌ل
 چیژ و زه‌وقی گشتی یه‌کی نه‌ده‌گرت‌ه‌وه و نرخ‌ی شایانی خویان پی نه‌ده‌دا. هه‌ر له کتیبی
 (شیر و نه‌ده‌بیاتی کوردی) دا قه‌ناعه‌تیکی دیکه‌ی ده‌ری‌پوه که‌ته‌واو له‌گه‌ل نه‌و رایه‌ی
 پیچه‌وانه‌یه: [(په‌پوله) ی نووری له‌و شیر‌ه تازانه‌یه که‌چ به (مه‌وزوع) و شیواز وه چ
 به‌وه‌زن و ناهه‌نگ و مؤزیه‌یا له شیر‌ی کلاسیکی ده‌وری کۆن ناچی. به وش‌ی کوردی
 په‌تی و سه‌لیسی ته‌عبیری و ماناشیا، به‌ته‌واوی شیر‌یکه به‌پتی چه‌شکه‌ی نه‌ده‌بی نه‌م
 چه‌رخه] نه‌گر (شوین) (توفیق فیکره‌ت) ی بوژی ناوداری تورک که‌وتبوو وه لاسایی
 نه‌وی نه‌کرده‌وه) مه‌به‌ستی هه‌ر نه‌وه پی له‌و (لاسی‌یکردنه‌وه‌یه) که‌له کتیبه‌که‌یدا (شیر
 و نه‌ده‌بیاتی کوردی) ده‌ری‌پوه: [له‌م شیرانه‌دا - واته‌ ژبانی ناده‌میزاد - که‌له
 سه‌ره‌وه نووسراوه شیخ نووری وه‌ک وتبوومان په‌پره‌وی (توفیق فیکره‌ت) ی کردوه وه
 ئسلووبی شیر‌ه‌کانی له‌هی نه‌و نه‌چی... وه‌ک (توفیق فیکره‌ت)، نه‌ویش زوری وش‌ی
 فارسی و عه‌ره‌بی به‌کاره‌یتاوه] نه‌م په‌پره‌وی کردنه نه‌گر هه‌ر به‌کاره‌یتانی وش‌ی فارسی
 و عه‌ره‌بی پی، نه‌وه نابیه‌ته به‌لگه‌یه‌کی به‌هیز بۆ (لاسی‌یکردنه‌وه). نه‌م جوژه شیواز‌ه‌ش،
 شیواز‌تیکی باوی نه‌و سه‌رده‌مه بووه. شاعیر که‌ده‌ستی داوه‌ته تازه‌کردنه‌وه، ناتوانی زوو
 خۆی له‌و کار‌تی‌کردنه‌ پرگار بکات و به‌کوردیه‌کی په‌تی و بژار کراو له عه‌ره‌بی و فارسی
 بنووسی.

ماموستا (ره‌فیق حیل‌می) خویشی رای وایه: [له‌گه‌ل نه‌مه‌شا وش‌ی کوردی په‌تی،

تهعبیری جوان و تازه‌شی خستووه ته پال وشه بیگانه‌کان وه بهم جوړه شیوه‌یه کی دلگیر و ناهه‌نگی کی موسیقی شیرینی لټ په‌یا کردوون) هه‌ر له‌به‌رئه‌وه‌ی (توفیق فیکرته) وشه‌ی عه‌ره‌بی و فارسی به‌کاره‌یتاوه و شیخ نوریش وشه‌ی فارسی و عه‌ره‌بی به‌کاره‌یتاوه، ناکرئ سیفه‌تی لاسایی‌کردنه‌وه به‌دینه پال شیخ نووری، چونکه به‌ته‌نیا (توفیق فیکرته) وشه‌ی عه‌ره‌بی و فارسی به‌کارنه‌ه‌یتاوه، نه‌مه سیمایه‌کی زه‌قی شیعی سهرجه‌می شاعیره کلاسیکیه‌کانه، که له شیعی شیخ نووری-دا به‌ره‌و کهم بوونه‌وه چووه. نازانم ماموستا (په‌فیق حیلمی) له ناو نه‌وه‌موو شاعیره تورکه بۆچی ته‌نیا ناوی (توفیق فیکرته)ی هیتاوه، په‌نگه له‌به‌رئه‌وه بټ (توفیق فیکرته) شاعیرتکی خاوه‌ن شیعی نیشتمانییه و به‌ره‌می شیعی زۆرتی ده‌ست ماموستا که‌وتبټ. نووسینی شیعی نیشتمانی به‌س نبیه، شاعیرتکی پټ به‌خریته‌خانه‌ی (لا‌سایی‌کردنه‌وه)وه.

نه‌وه‌ی به‌وردی شیعی شیخ نووری به‌خوټنټه‌وه، ده‌زانی شاعیرتکی مولته‌زیم بووه به‌مه‌سه‌له‌ی میلله‌ته‌که‌ی و زۆر وریایانه و به‌چاو‌تکی کراوه‌وه له ده‌وروپشتی خوټی روانیوه و له‌گه‌ل نازار و ناو‌اته‌کانی بووه. نه‌م قسه‌یه‌شم له شیعر و ژبانی رۆژانه‌ی شیخ نووری به‌دی ده‌کرټ. یا‌خی‌بوونه‌که‌شی له شیعی کلاسیکی هه‌ر له پټناوی نه‌وه‌ بووه، شیعه‌کانی خوټی بکاته چه‌کی خه‌بات و به‌بزووتنه‌وه‌ی رزگار‌یخ‌وا‌زانه‌ی میلله‌ته‌که‌یه‌وه بیبه‌ستټه‌وه، تا بتوانی «ده‌س له کلکی (سیمورغ) و گوټس‌وانه‌که‌ی شاری جابلقا» بکاته‌وه. نه‌وانه‌ی به‌ئینقیلا به‌که‌ی شیخ نووری و په‌یره‌وه‌کانی دل‌یان دانه‌مرکایه‌وه، نه‌وانه له ئامانجی تازه‌بوونه‌وه نه‌گه‌یشتون، شیخ نووری پایه و شوټنټکی دیاری هه‌یه له‌وه‌ی توانی شیعر و خه‌بات له یه‌کتر جیا نه‌کاته‌وه، په‌نگه نه‌مه‌ش بۆ خوټی هۆیه‌ک بټ له هۆیه‌کانی کز‌کردنی گیانی داهټان له لای که به‌شټکی زۆری له شیعه‌کانی بۆ (پا‌په‌راندن و وریا‌کردنه‌وه) ته‌رخان کردووه، نه‌گینا ده‌یتوانی زۆر شیعی دیکه‌ی وه‌ک (په‌په‌وله) و (ژبانی ناده‌میزاد) بنووسټ. که‌واته شیخ نووری کار‌تکی خراپی نه‌کردووه که [چاوی به ده‌وری خوټا گټپا‌وه و شیعی شاعیره گه‌وره‌کانی تورکی ده‌وری ژبانه‌وه و ئینقیلابی (عثمانی) به‌وردی خوټندووه‌ته‌وه وه باش سهرنجی داوه‌ته مدغز و شیوازی نه‌ده‌بی تازه وه‌بټ نه‌وه‌ی نه‌بله‌ق و حه‌په‌ساو دامټنټ دوا‌یان که‌وتووه].

که شیخ نووری له سالانی (۱۹۲۰-۱۹۳۰) دا تازه‌بوونه‌وه‌ی به‌ریا کردبټ و بووبټ به‌زه‌عیمی ئینقیلابی شیعی تازه، نه‌وه بیگومان یان تازه‌کردنه‌وه‌که‌ی شیخ نووری له‌وه ده‌ساله‌دا پټوه‌ندی راسته‌وخوټی به تازه‌بوونه‌وه‌ی شیعی تورکیه‌وه نبیه، یان ده‌بی له پاش

(۱۹۳۰) یه وه شیخ نووری تا ماوه یه ک شان به شانی ماموستا - گۆران - رۆیشتین، چونکه ده لّین شیعی راسته قینه ی گۆران له دوا ی سییه کانه وه دهستی پیکردوه، ماموستا (گۆران) یش ده لّی: (به یه که وه نه مانروانییه یه ک کلاورۆژنه). لّیره دا نه گهر روانین بو نه و کلاورۆژنه یه [که خوتندنه وه ی نه ده بی تورکی] به بکری به لاساییکردنه وه و وا له قه لّم بدری، نه وه مانای وایه ماموستا (گۆران) یش ده که ویتته خانه ی لاساییکردنه وه! دوا شت که گوتایی پتی به ینم ههر قسه که ی ماموستا (ره فیک حیلمی) به که له به رگی دووه می کتّیه که یدا نووسیویه تی دوا ی هینانه وه ی دوو به یتته شیعی (پیره میترد)، که ده لّی: [نم دوو به یتته ی پیره میترد نه گهر سه رنجی بدریتتی هه موو له و سه نعه ته وردانه ی نه ده به، که به تاییه تی له شیعی نه و نه بیرو، له لایه کی تریشه وه که واهیتکی به هیتزه بو شاعیری شیخ نووری و پله ی نه ده بی له چاو پیره میتردا که به راستی به کتیک بوو له ماموستا به رزه کانی شیعر و نه ده ب].

* د. کامیل حه سه ن به سیر له سه ره نجامه گشتیه کانی نووسینه که یدا ده گاته نه و رایه: [شیخ نووری شیخ صالح که به سه روکی پتبازی تازه کردنه وه ی هۆنراوه ی کوردی ناسراوه له ه یچ سه رچاوه یه کی بیتگانه به گشتی و تورکی به تاییه تی که ره سه ی به ریاکردنی بزوتنه وه که ی به چنگ نه هیناوه، به لکو هۆشیاران ههستی به مۆری لاساییکردنه وه له هۆنراوه ی دیرینی کوردیدا کردوه و ناگای له هۆیه کانی بووه و پتگای تازه کردنه وه ی زانیوه و مه بهستی هونه ری و ناوه روکی له م تازه کردنه وه یه ده ستیشان کردوه و نه مچا بریاری بزوتنه وه که ی داوه] (۵۰) راسته وه ک دکتۆر به سیر بو ی چوه شیخ نووری (هۆشیاران ههستی به مۆری لاساییکردنه وه له هۆنراوه ی دیرینی کوردیدا کردوه)، به لّام وه ک که سیتکی هۆشیاری سه رده مه که ی خوشی ناگاداری تاقیکردنه وه ی میلله تان بووه و خوشی دانی به و حه قیقته ته دا ناوه، نه مه ش وه نه بی له نرخ و به های کاره که ی شیخ نووری که م کرد بیتته وه له به ریاکردنی نه م بزوتنه وه یه دا که ته واه لومه رجه کانی بو هات بووه دی و چاوه روانی به کتیک بوو رایبگه یه نی، ته نانه ت نه گهر به کارتیکردنی نه ده بی که لانی دیکه ش سه رچاوه ی بزوتنه وه که ی به چنگ هینابی، هه مدیسان کارپکی خرابی نه کردوه و به کتیک تۆزی له نه ده بی به راوردکاریدا شاره زایی هه بی، نه وه به عه یب نازانی. نه وه نده ی مه سه له ی

(۵۰) شیخ نووری شیخ صالح له کۆری لیکۆلینه وه ی ویتیه ی و ره خه سازیدا، دکتۆر کامیل حه سه ن عه زیز به سیر، ۱۹۸۰، له چاپکراوه کانی کۆری زانیاری کورد - ده ستی کورد - ۸۴ ل.

(به‌خشین و وه‌رگرتن) تیگه‌یشتنێکی شارستانی ئهم شاعیره‌یه، له تازه‌بوونه‌وه‌ی شیعری کوردیدا!

* کاک ئیبراهیم باجه‌لان له وتاریکدا که بۆ یادی شیخ نووری تهرخان کردبوو نووسیبویه‌تی: [عه‌قلی ئاده‌میزاد به‌هیز و توانای خۆی ده‌توانی، به‌بێ پشت به‌ستن به‌هیچ یارمه‌تییه‌ک له‌هه‌یزه‌کانی ئه‌ودیه‌و سڕوشته‌وه، له‌و سستمه‌ تیبگا که گیتی له‌سه‌ر ده‌روات] (٥١) بێگومان مامۆستای ناوبراو کارێکی چاکی کردووه، یادی ئهم شاعیره‌مانی کردووه‌ته‌وه، زۆریه‌ی رایه‌کانی له‌سه‌ری یه‌ک ده‌گرینه‌وه که شیخ نووری شاعیرێک بووه‌ بڕوا و متمانه‌ی به‌ یاشه‌پۆژی پووناکی گه‌له‌که‌ی هه‌بووه، پڕواشی به‌وه‌ بووه که ئاده‌میزاد ده‌توانی به‌ عه‌قلی خۆی هه‌موو ئامانجێک به‌هێنێته‌ دی، به‌لام که ده‌لتی: [به‌بێ پشت به‌ستن به‌هه‌یزه‌کانی ئه‌ودیه‌و سڕوشته‌وه] ئه‌مه‌یان رایه‌که‌ له‌ راستی به‌دووهره، له‌به‌رئه‌وه‌ی شیخ نووری شاعیرێکی ئیماندار بووه به‌هه‌یزه‌کانی ئه‌ودیه‌و سڕوشت و به‌ تاک و ته‌نیایی خوا. ئه‌وه‌تا دکتۆر مارف خه‌زنه‌داریش پالێشتی ئهم رایه‌م ده‌کات و ده‌لتی: [ئه‌و - واته‌ شیخ نووری - له‌و بڕوایه‌ دا‌بوو که هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی له‌و زه‌وییه‌ دان له‌ کاری ئاسمانه‌] (٥٢) وه‌نه‌بێ بڕوا بوونی شیخ نووری له‌ نرخێ شیعره‌کانی که‌م بکاته‌وه، یان له‌و خه‌بات و پۆله‌ی که‌م بکاته‌وه که شیخ نووری به‌ئه‌نجامی گه‌یاندووه، له‌م مه‌سه‌له‌یه‌شدا ته‌نیا مه‌به‌ستم وردی را ده‌برینه‌ و هه‌یچی تر.

(٥١) جریده‌ العراق، العدد ٢٣٩٨، ٢٢ کانون الاول ١٩٨٣، (١٨) ربیع الاول ١٤٠٤هـ.

[نوري الشيخ صالح شاعرًا وصحفيًا] بقلم: إبراهيم باجلان.

(٥٢) الثقافة الجديدة، العدد (٩) ١٩٦٩، «الأنجاه الرومنطقي في الادب الكردي»، د. معروف خزندار.

شیخ نووری له کۆری پۆژنامه نووسی کوردیدا

له پاش سهرنه کهوتنی شۆرشه کهی شیخ عوبهیدوللای نههری که له دژی دهولهتی عوسمانیی سالی (١٨٨١) بهرپای کرد، گهلی کوردمان بۆ بهدرکهوت بهتهنیا خهباتی چهکدارانه ناتوانی کورد به مافه رهواکانی خۆی بگهیهنی، بۆیه پیاوه سیاسی و هۆشیارهکانی کهوتنه خۆیان بۆ دامهزاندنی کۆمهلهی (کۆمهلهی نهیتی و ئاشکرا) تا بتوانن هۆشیاری نهتهوایهتی لهناویاندا بلاو بکه نهوه، لهو پیتودانگهوه ههستیای بهپیتوبستی دهکردنی گۆڤار و پۆژنامه کرد، میژوونوسان و پۆژههلاتناسهکانیش، لهوانه (م. س. لازاریف)، ماوهی نیوان (١٨٩٠ - ١٩١٠) بهماوهی تیکۆشانی پیتشکهوتوو دادهنێن.

موونهوهرائی کورد له کۆتایی سهدهی نۆزدهم و سههرهتای سهدهی بیسته مدا وشهیان کرده چهکیتکی پرنده و کوشنده دژی نهوانه دژ بهنازادی و سههرهخۆیی نهو میللهته بوون. بۆ یهکهم جار پرووناکبیران له ئهفسهران و قوتابیای و مامۆستایان و نهدیایان له شاری نهسته مبول کۆبونوه تا بههمهرو دنیا ی رابگهیهنن کورد، میللهتیکه بهشخوراوه و مافی رهوای خۆیان گهرهکه، لهوئ گهروگرفتهکانی خۆیان خسته بهردهم بیتگانهکان، چونکه نهسته مبول پایتهختی دهولهتی عوسمانی بوو، ههروهها شۆتیکه ستراتیژی بوو له نیوان ناسیا و نهوروپا، ههر لهو کاتهدا قوتابخانهیهکی کوردی بهناوی (چهمبرهلی تاش) کرایهوه که کرایه شۆتینی بلاوکردنهوهی هۆشیاری نهتهوایهتی، زۆر له کوردهکان له ههموو لایهکهوه پروویان دهکرده نهو قوتابخانهیه و سوودیایان له بیروپایه نهتهوهیی و نیشتمانیهکانی (خهلیل خهیلی) بهرتوبههری قوتابخانهکه وهردهگرت، له دواییشدا ناوبراو بهردی بناغه ی کۆمهلهی (هێفی) دانا. پیتوبسته نهوش له یاد نهکهین که شاری (قاھیره) دوهم مهلبهندی خهبات بوو، نهوش له بهرتهوهی بووبوه شۆتینی دوورخواهکان و نهوانه له دهست جهور و ستهمی عوسمانیهکان پروویان دهکرده نهوئ، بهتایبهتی بنهماله ی (بهدرخان)، که چنگ بهچنگ و رووبهرووی عوسمانیهکان دهوستان و بهوپه پری بویری و نازایهتییهوه له پروویان هه لگه رانهوه. شاری (قاھیره) جیگای چالاکی رامیاری بوو، ههروهها بواریکی فراوانی هه بوو بۆ دهبرینی سههرهست و نازاد، بهم شیویه پۆشنبیر و دلسۆزهکانی کورد دهستیایان کرد به بلاوکردنهوهی بیروباوه پری

جیابوننەوێ کورد و پرژگارکردنی لە دەست ستمکاران.

بێگومان مێژووی پۆژنامه نووسی کوردی، بەشێکی دانەپراوە لە مێژووی بزوتنەوێ سیاسی. هەر کاتێک هۆشیاری نیشتمانی و سیاسی پرژاریخواز پەری سەند، پتیبستە ئەو هۆشیارییە لایەنی پۆشنیبری و فیکری ئەو میللەتەش بگرتەوێ. سەرکردە سیاسییە هۆشیارەکانیش پتیبستە بەدوای ئەو هۆیانەدا بگەڕێن، کە بتوانن بەهۆیانەوێ هۆشیاری بگەیهننە زۆری جەماوەر. سەرکردایەتی هۆشیارییەکی چەندەکی قوول و گەورە و پتیبگەشتوو و بەربلای بێ، ئەگەر جەماوەر سادە و ساویلکە بن ناتوانن رۆلی خۆیان ببینن و بەچەکی هۆشیاری داکوکی لە مافەکانی خۆیان بکەن، سەرکردەکانیش ناتوانن ئاوات و نامانجەکانی جەماوەر بپێنە دی. سەرکردەکانی بزوتنەوێ پرژاریخواری کوردیش، هەر زوو هەستیاری بەو لایەنە کرد و لەو راستییە تپتیبگەشتن کە پۆژنامه چ رۆلتیکی کاریگەری لە بلاوکردنەوێ هۆشیاری و بیروباوەردا هەیه، بۆیە کەوتنە بلاوکردنەوێ پۆژنامه لە هەر شویتپتیبکی رپیان بەمە دابن.

گەشەکردنی رەوتی پۆژنامه نووسیی کوردی، لەگەڵ پتیبشکەوتنی هەستی نەتەوایدەتی و بزوتنەوێ پرژاریخواری ئەو گەلی کورد کەوتە گەشەکردن، بۆیە هەر لە سەرەتاوە لەگەڵ بزوتنەوێ پرژاریخواری ئەو شان بەشانی یەکتەر سنگیان بۆ پتیبشکەوتنەوێ کوتاوە و هەر ئەو کاتە خەباتی و شە و خەباتی سیاسی نەتەوێ کورد یەکیان گرتوو. هەر کاتە بزوتنەوێ پرژاریخواری ئەو گەلی کورد دووچار ی داپلۆسین و سەرکوتانەوێ بپێن، بەهەمان شێوە باری پۆژنامه نووسیشی تووشی سەرکوتکردن و کزی هاتووێ. واتە گەشەکردن و بووژانەوێ پۆژنامه نووسیی کوردی لەو سەرەمەدا پتیبەندییەکی توندوتۆلی بەهەلکشانی و داکشانی بارە سیاسییەکی کوردەوێ بوو، چونکە پتیبەندییەکی کار لەیەک کراو و تپیکەل بەیەکتەری بوو.

هەر لەو کاتانەدا جاری واپتیکەوتووێ داگیسەرکەران و دەستسدرتپژکاران باری پۆژنامه نووسی کوردیان بەدیوێکە دیکەدا خستووێ. پاش سەرکوتکردنی میللەتەکە، دەستیاری بەسەر پۆژنامه داگرتووێ و بۆ بەرژەوێندی خۆیان بەکاریان هپناوێ و کردوویانەتە هۆیک بۆ پروپاگەندە نەخشە و پیلانەکانیان، ئەوێش بەروونی ئەوێمان بۆ دەرەخات کە پۆژنامه نووسی کوردی و مێژووێ دژوارەکی پتیبەندییەکی بەهپزی بەسەرچەمی بزوتنەوێ نیشتمانییەوێ هەیه، ئەوێ بوو لە (۲۲) ی گەلاوێژی سالی (۱۹۰۸) بەناشکرکردنی

نووسه‌رانی لى كۆ كرده‌وه، له‌وانه (نوورى شىخ سالىح) و (جه‌مال عىرفان) و (عه‌لى كه‌مال باپىر) و كه‌سانى دىكه. ئىنگلىزه‌كان له‌ ئىسسانى (١٩٢٠) هه‌تا (١٩٢٢) رۆژنامه‌ى (پىشكه‌وتن) يان له‌ سلىمانى ده‌ركرد، دواى ئه‌مىش له‌ سالى (١٩٢٤) رۆژنامه‌ى (ژبانه‌وه) يان ده‌ركرد، كه‌ ئه‌و دوو رۆژنامه‌يه، زمانى خۆيان بوون و به‌سه‌ره‌رشتى ئه‌وان ده‌رده‌چوون و زۆرتر ته‌رخان كرابوون بۆ پرۆپاگه‌نده‌ى نه‌خشه و پىلان نه‌گرسه‌كانى خۆيان، ئه‌گه‌رچى له‌ پال ئه‌وه‌شه‌وه بايه‌خى به‌لايه‌نى ئه‌ده‌بى و رۆشنبىرى ده‌دا و كۆمه‌لتى شاعىر و رۆشنبىر بۆ رۆژنامه‌كه‌يان ده‌نووسى.

د. كه‌مال مه‌زه‌ه‌ر ئه‌حمه‌د ده‌رباره‌ى ئه‌و رۆژنامه‌يه نووسىبوته‌تى: "سۆن حه‌زى ده‌ركرد زمانى كوردى پىشكه‌وتى و بىته‌ زمانى نووسىن، بۆ جىبه‌جىكردنى ئه‌م نىازه‌ى په‌ناى برده به‌ر گه‌لتى كارى به‌ئه‌نجام. هه‌ر كه‌ بووه حاكىمى سياسى سلىمانى، كوردىي كرده زمانى خۆتندن و نووسىن و په‌يوه‌ندى نىوان ده‌زگايانى مىرى. به‌خىرايى كىتېبى - ئه‌لفباى كوردى - چاپ كرد و خۆى به‌سه‌ر فىترگه‌كاندا ده‌گه‌را و زۆر گه‌رم مامۆستا و شاگردانى ئه‌و قوتابخانه‌ى بۆ به‌كاره‌بنانى زمانى كوردى هان ده‌دا. جگه‌ له‌وه سۆن كه‌وته هاندانى نووسه‌ر و شاعىرانى كورد، بۆ ئه‌وه‌ى زياتر په‌تېبى بنووسن. بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ى پىشكه‌وتنىكى رىكخست و نووسىنىكى زه‌كى سائىبى كرده دووهم له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش كه‌ له‌ تارىكبىنى و وره به‌ردان و «گه‌ران به‌دواى عىزرائىل» به‌ولاوه هىچى ترى تىدا نىيه، به‌لام هه‌مووى له‌ به‌رگىكى ساكارى په‌تيدا پىشكه‌ش كراوه و مېجهر سۆنىش عه‌ودال و كوژراوى ئه‌وه بوو. هه‌ر له‌و پىشكه‌وتنه‌دا شىعرىكى شىخ نوورى شىخ سالىحى كردۆته يه‌كه‌م كه‌ قه‌ت ناچىته ناو ده‌فته‌رى به‌ره‌مه به‌هتزه‌كانى ئه‌و شاعىره‌وه، به‌لام بۆ سۆن ئه‌وه زۆر بوو كه‌ شىخ نوورى به‌كوردىيه‌كى په‌تى خه‌لكى هان ده‌دا بۆ بايه‌خدان به‌كشتوكال، هه‌ر به‌و جوژه‌ش سۆن شىخ نوورى و جه‌مال عىرفانى هان ده‌دا له‌سه‌ر لۆكه و تووتن و ئه‌و بابه‌تانه بنووسن، شىخ مه‌حمودى نه‌مىش يه‌كىت بوو له‌و سه‌ركرده هۆشيارانه‌ى زوو ده‌ركى به‌پىوستى رۆژنامه‌يه‌ك كردبوو، تا رۆلى خۆى بىنى و ئه‌ركه‌كانى قوتاغ پاپه‌پننى، چونكه‌ ئه‌وى زانىبووى خه‌باتى چه‌كدارانه به‌س نىيه بۆ ئه‌وه‌ى كورد به‌مافه ره‌واهىه‌كانى خۆى بگات، ئه‌گه‌ر هاتوو ئه‌و لايه‌نه گرنگه‌ى خه‌باتى فه‌رامۆش كرد، بۆيه وه‌ك هه‌موو سه‌ركرده‌يه‌كى گه‌لانى ژىرده‌سته كه‌ له‌ په‌يامى خۆيان تىگه‌يشته‌ن، ئه‌م دوو خه‌باته‌يان له‌ به‌رچاو گرت و له‌ يه‌ك رووباردا يه‌كيان گرتوه.

له‌ پاش دروستبوونى (جه‌معيه‌تى كوردستان) له‌ (٢١)ى ته‌ممووزى سالى (١٩٢٢) و

شیخ نووری شیخ صالح له سهردهمی حوکمداریتی شیخ مهحمودی
 حهفید له شاری سلیمانی

له پاش دهنگدان بۆ ههلبژاردنی دهستهی کارگێڕی ئهو جهمعیه ته، له مزگهوتی (سهید حهسهنی موفتی) له گهڕهکی سابوونکه‌ران له سلیمانی دهست کرا به‌دهنگدان، دواى خۆتندنه‌وه‌ی وتاریکی پر له‌که‌فوکۆل له‌لایهن حاجی مسته‌فا پاشای یامولکی*)، که‌هه‌وت ته‌ دواى نوێژی جومعه‌وه، هه‌ر له‌و مزگه‌وته‌دا به‌شێوه‌یه‌کی نه‌هێنی دهنگدان کرا بۆ هه‌لبژاردنی دهسته‌ی دامه‌زرێنه‌ری ئهو جهمعیه ته، که‌ (حاجی مسته‌فای یامولکی) به‌سه‌رۆکی ئهو جهمعیه ته هه‌لبژێردرا. دواى ئهو‌ی دهسته‌ی دامه‌زرێنه‌ران له‌ مالى (حاجی مسته‌فا) کۆبوونه‌وه، بېاریان دا پۆژنامه‌یه‌ک به‌کوردی و تورکی ده‌ریکه‌ن و ناوی بنێن (بانگی کوردستان). مسته‌فا پاشا کرایه‌ خاوه‌نی ئیمتیاز و به‌پێوه‌به‌ری لێپرسراوی پۆژنامه‌که، که‌ ژماره‌ی یه‌که‌مى له (٢) ی ئابی (١٩٢٢) دا ده‌رچوو. دروشمی پۆژنامه‌که پێش‌خستنی گه‌ل و په‌ره‌پێدانی ولات بوو. وه‌ک پۆژنامه‌که نووسیه‌یه‌تی (عیلمی، ئیجتیماعی، ئه‌ده‌بی، غه‌زه‌ته‌یه‌کی حور و سه‌ره‌ست و میللییه) به‌هه‌فته‌ی جارێک ده‌رده‌چوو. (شیخ نووری) شان به‌شانی (عه‌لی که‌مال باپیر) موحه‌ریری به‌شه‌ کوردی و فارسییه‌که‌ی ئهو پۆژنامه‌یه بوو.

کاتی ئهو پۆژنامه‌یه ده‌رده‌چوو، ئینگلیزه‌کان به‌ته‌واوی ده‌ستیان به‌سه‌ر شاری سلیمانیدا گرتبوو، بۆیه له‌سه‌ر پۆژنامه‌که نه‌نووسراوه پۆژنامه‌یه‌کی (سیاسی)یه، هه‌ر له‌و کاته‌ی پۆژنامه‌ی (بانگی کوردستان) ده‌رده‌چوو، شیخ مه‌حمود له‌ ئاواره‌یی هیندستان بوو، میژوو نووسان رایان وایه که‌ وتاره‌کانی ئهو پۆژنامه‌یه بووه‌ هۆی گه‌رانه‌وه‌ی شیخ مه‌حمود له‌ ئاواره‌یی. شیخ نووری تا ده‌رچوونی ژماره (١٣) له‌و پۆژنامه‌یه‌دا کاری کردووه، سه‌ره‌تای سالی ١٩٢٦ مسته‌فا پاشا له‌ به‌غدا سێ ژماره‌ی تری لێ ده‌رکردووه که‌ ژماره (١-١٤) و (٢-١٤) و (٣-١٤)ن، ئهو جگه له‌وه‌ی ژماره (١٤) ی هه‌ر له‌ سلیمانی، دواى گرتنه‌وه‌ی شاری سلیمانی بووه و به‌هه‌تیوی ده‌رچوو، که‌ تیايدا زۆر باسی شیخ مه‌حمود و ده‌سه‌لاته‌که‌ی کراوه. له‌ شوێنی (شیخ نووری و عه‌لی که‌مال و په‌فیع حیلمی، (مسته‌فا شه‌وقی) کراوه به‌موحه‌ریر و (که‌رم پۆسته‌م) یش کراوه به‌به‌پێوه‌به‌ری ئیداره. دووم پۆژنامه‌شه له‌ پاش پۆژنامه‌ی (پێشکه‌وتن) که‌ له‌ شاری سلیمانیدا ده‌رچوو. لێم

*) حاجی مسته‌فای یامولکی: له‌ سالی (١٨٦٦) له‌ شاری سلیمانی له‌ دایک بووه. سه‌ره‌تایی له‌ سلیمانی ته‌واو کردووه. ئاماده‌یی عه‌سکهری له‌ به‌غدا خۆتندووه، ئینجا بۆ خۆتندن چوه‌ته‌ نه‌ستانه و دواى ته‌واوبوونی له (١٣٠٤ه) کراوه به‌سه‌رۆکی پوکنی جه‌ری و له‌ وه‌زاره‌تی جه‌نگ دامه‌زراوه. له (٢٥) ی کانوونی دووه‌می سالی (١٩٣٦) له‌ به‌غدا مردووه و ته‌رمه‌که‌یان هینا ته‌وه‌ سلیمانی.

پژژنامه یه دا شیخ نووری، وتاره کانی تهرخان کردوه بۆ بهرگریکردن له مافی میلله ته که ی. به خه باتی وشه له پاپه رین و وریاکردنه وی گه له که ی به شداری کردوه. له لایه ک هه ولتی ده دا بزوتنه وه که ی پژژبیری به ریا بێ، تا له گه ل بارودۆخی نه و کاته بگولجێ، له لایه کی تریشه وه به هه وی پژژنامه وه که راسته وخۆتر له گه ل جه ماوه ر پتوه ندیبان هه یه، هه ندێ باس و خواسی گرنگیان بۆ پروون بکاته وه و تاووتوو بکات و به پروونی و ساکاری بیخاته بهرده ستیان.

شیخ نووری له وتاره کانی دا بایه خی به زۆر لایه نی جوراوجۆر داوه وه ک: (ئه ده ب، سیاسه ت، میژوو، زمان، ئابووری) و هه مو نه و لایه نانه ی به سه ر کردوه ته وه، ههروه ها له سهرده می ده رجوونی پژژنامه ی (پیشکه وتن) و (ژیانه وه) و (ژیان) دا زۆر وتاری به نرخی نووسیه، ده توانی ساتوسه واکردنی شیخ نووری له گه ل نه و پژژنامه نه به سه ره تای دروستبوونی کاری پژژنامه نووسی له لای شیخ نووری دا بێتین. له پژژنامه ی (بانگی کوردستان) دا شیخ نووری بایه ختیکی زۆری به مه سه له ی خوێندن و بلاوکردنه وی زانست و زانیاری داوه، ههروه ک چۆن به هه لبه ست (نظم) نه م لایه نه ی فرهامۆش نه کردوه.

له ژماره (۳) ی پژژنامه ی (بانگی کوردستان)، (۲۱) ی ئاغستۆسی ۱۹۲۲، ده رباره ی گرنگی چاپخانه له پیشخستنی میلله تی کورد داوه و ده لێ: «ماکینه ی چاپ یه که یکه له نیشانه ی ته ره قیاتی میلله ت. قهومی، میلله تی، که واسیته یه کی ئینتیشاری فیکر و ئیلهامی مه رامی نه بێ، نه و فیکره، نه و غایه یه بێ نه وه ی بگاته گوێبه ک یا گوێگریک، بێ ته ئسیر و عه قیم نه می نیته وه، به لام هه ر میلله تی ساحیبی مه تبه عه، مالیکی غه زه ته یه کی میلی خۆی بێ بۆ ته ره قی و ته عالی، میلله ته کی هه ر غایه و نه مه لیک ته عقیب بکا نه توانی به ده نگیکی بهرز و بلند بیگه یه نیته گوێ نه و که سانه ی که گوێگر و خادیی مه عاریف و میلله تن. ئینجا ده لێ: «ماکینه ی چاپ بۆ هه موو ئامالیک میلی، ئیجتیماعی، ئیقتیسادی جارده رتکی داخیلی و خارجیه و بۆ ته وحیدی نه فکار و حسیاتی قهوم، عامیل و واسیته یه کی زۆر موئه سیره. جگه له مانه ش، ئاسار و نه ده بیاتی نه و قهومه ی پێ له چاپ نه درێ که نه مه ش موخافیزی عیلم و نه ده بیاتی نه و قهومه یه ..» شیخ نووری له م وتاره دا گرنگی ماکینه ی چاپ ده رده خات و رۆلی له دروستکردنی شارستانیه ت و ههروه ها باسی پاراستنی نه و پاشماوانه ده کات که بنه مای نه ته وه که ن و مایه ی بوون و مانه وه یه تی. له پاش نه وه ی له گرنگی چاپ و ماکینه ی چاپ ده کۆلێته وه، ئینجا پیشنیار ده کات و ده لێ: «نه مجا بۆ نه وه ی ئیمه ش نه م

ناساره نه‌فیسانه و نه‌مه‌بیاته به‌قیمه‌ته‌مان له کیس نه‌چێ و به‌مرووری زه‌مان نه‌فه‌وتی، لازمه له ته‌ره‌ف غی‌ره‌قه‌ندانی مو‌حته‌ره‌می وه‌ته‌نه‌وه بو‌هینان و ک‌پ‌ینی ما‌کینه‌یه‌کی چاپ ق‌سوور نه‌ک‌ری. له حه‌مییه‌قه‌ندانی نه‌هالی مو‌حته‌ره‌می کوردستان وا نو‌مید ده‌که‌م به‌ناوی مه‌نه‌عه‌تی می‌لله‌ته‌وه هی‌مه‌ت بو‌هینانی نه‌م ما‌کینه‌یه‌ ب‌ک‌ری؟. نه‌مه‌ش ته‌ک‌لیف‌یکی نه‌وه‌نده گ‌ران نی‌یه که له هه‌موو که‌س هه‌ل‌نه‌ستی. به‌نده بو‌نه‌م نی‌شه خ‌یره ده‌لاله‌ت و ته‌شه‌بووس نه‌که‌م هه‌ر که‌س به‌قه‌ده‌ر ئی‌قتی‌دار و هی‌مه‌تی خ‌وی مو‌عاوه‌نه‌ت به‌رموون به‌ناوی می‌للییه‌ت و کوردییه‌ته‌وه ئی‌ستیرحام نه‌که‌م». هه‌ر له‌و پ‌وژنامه‌یه‌دا ده‌ریاره‌ی «هه‌لو‌یست» رای خ‌وی ده‌ری‌پ‌وه که له ژماره (٨) ی (٢٩) ی نه‌یلوول ١٩٢٢دا بلا‌وک‌راوه‌ته‌وه و نو‌وسی‌ویه‌تی: (هه‌رچه‌ند ورد نه‌به‌وه و تی نه‌ف‌ک‌رم، گو‌ئ نه‌گ‌رم، نه نه‌بینم، نه نه‌بیه‌م شه‌خ‌سی چ جاه‌ل و چ ع‌الم به‌ح‌سییاتیکی مه‌تینی می‌للی مه‌ته‌حه‌سس بی. فه‌ره‌زن بش‌بی سه‌به‌بی بو‌وه‌ی که نه‌م ح‌سییاته نه‌ساس‌یکی مه‌حه‌کم، ر‌سووخ‌یکی مه‌تینی نی‌یه، به‌جو‌زنی ئی‌نق‌لاب‌یکی مو‌وه‌قه‌تی مه‌ع‌کووسه‌ن مو‌وبه‌ده‌ل نه‌بی. (ته‌به‌قه‌ی عه‌وام) مه‌علوومه که نه‌م ته‌به‌قه‌یه هه‌موو وه‌قت و زه‌مانی تاب‌یعی جه‌ریانیکی ته‌بی‌عین، یه‌عنی ح‌کوومه‌تیکی به‌شید‌ده‌ت بو‌ویی، بو‌نه‌وه‌ی که نه‌ش‌قی‌ا و د‌ز و جه‌رده زه‌ریه‌ی له که‌سایه‌تیان نه‌دا له سو‌ره‌ت دائی‌مه‌ن دو‌عی‌ا مو‌وه‌فه‌قییه‌تی نه‌و ح‌کوومه‌ته‌ی ک‌راوه. له عه‌ینی س‌الدا نه‌گ‌ر نه‌و ح‌کوومه‌ته‌ ته‌ور‌ئ مو‌قابیل به‌خ‌اریج نف‌ووزی ته‌نزیل ک‌رد‌بی، نه‌و وه‌فته غه‌بییه‌تی ح‌کوومه‌ت و دو‌عی‌ا مو‌وه‌فه‌قییه‌تی نه‌و که‌سه ک‌راوه که کاروانی تا سه‌لاحیه په‌وانه ک‌رد‌وه، نه‌مانه حه‌قیانه.

(ته‌به‌قه‌ی مو‌ونه‌وه‌ر) بو‌نه‌م ته‌به‌قه‌یه زۆر ته‌عه‌ج‌وب نه‌که‌م که هه‌ر یه‌کی به‌نس‌به‌ت خ‌ۆیه‌وه و که‌م و زۆر له پ‌ینج س‌اله‌وه هه‌تا ده‌ د‌وانزه س‌اله له عیلمیه، حه‌رییه، له ح‌قوق، ته‌ح‌سیلیان دی‌وه له ته‌ش‌کیلاتی ح‌کوومه‌ت با‌خه‌به‌ر و به‌ح‌سییاتی می‌للییه مو‌ته‌حه‌سس و ده‌ما‌غ‌یکی موس‌اعید و ته‌رییه دید‌دی‌ان بو‌ مو‌ح‌اکه‌ماتی سی‌اسی، ئی‌قتی‌ساد‌ی و وه‌زعییه‌تی عه‌س‌که‌ری هه‌ر ح‌کوومه‌تی هه‌یه، له‌گه‌ل نه‌مه‌شا فیک‌ری که نه‌م‌پ‌و بو‌خ‌ویان قه‌رار نه‌ده‌ن، س‌ب‌حه‌ینی له بیر‌یان نه‌چ‌ته‌وه، هاو‌فیک‌ریکی دو‌ینی یان بو‌قسه‌ک‌ردن که نه‌چ‌ته‌ ته‌نیش‌تییه‌وه، که ته‌ما‌شا نه‌کا فیک‌ره‌که‌ی دو‌ینی نه‌ماوه - گه‌زی چی و جا‌وی چی - فیک‌ری نه‌م‌پ‌وی له‌گه‌ل هینی دو‌ینی‌دا (نا‌سمان و ر‌ت‌سمانه) ک‌وره تو‌کا‌بر‌اکه‌ی دو‌ینی‌ت، نه‌وه‌ل‌لا و بی‌ل‌لا نه‌و نیم، نه‌م ق‌و‌ر به‌سه‌ره‌ش هه‌ل‌ده‌ستی و نه‌روا، نه‌ل‌یت قه‌ینا‌کا با من درۆزن بم. زۆر پی‌ا‌وی وام دی‌وه که جا‌هو جه‌لالی ح‌ورمه‌ت و عیزه‌تی به‌ح‌کوومه‌تی

نینگلیزه‌وه بووه و هیچی تر. ئەمڕۆ لە عەلەیهی ئەو لە هی یەکیکی تره و شەخسی و اشم دیوه مۆتەمادی دوشمەنی حکومەتی تورک بووه، کەچی ئەمڕۆ بۆ هەوێشتیتی. ئینسانی وایشم چا و پێکەوتوووە کە خادیمی میللەت بوو بۆ تەرەقی و تەعالی قەومەکە ی خۆی سەعی کردوو و وێستووێتی کە قەومەکە ی بێ بەپیاو لە تەئریخی عەلەمدا مەوجودیەتی ئیسپات بکا، ئەویش ناشوکی نالیم ئەمڕۆ نەوێکی تره. بێجگە لەمانە قسێ بۆ تەرەفیش لە سایێ خواوە زۆره. ئەمە زۆر عەییە. میللەت کە ئێمە بێستوویمانە مۆتەمادی، بۆ تەرەقی و تەعالی خۆی هەر سەعی کردوو، حەزی لە مەحکومەتی نەکردوو. موحاکەماتی سیاسی تەئریخ، ئەمانە زۆر چاک ئیسپات ئەکا. (اللهم اصلح احوالنا) شیخ نووری نەخۆشیەکی دەستنیشان کردوو، ئەمڕۆکەش وەک دیاردەیک هەیه و بگرە زیاتر لە جاران تەشەنە ی کردوو، ئەوێش مەسەلە ی (هەلۆتستە)، کێشەکەش دووفاقی و ئیزدیواجیەتی مۆنەوهره لە هەلۆتستەکانیدا، ئەم و تارەش ئەوێندە زیندوو و دەلێی بۆ ئەمڕۆکە نووسراوه.

هەر لە ژماره (١١) ی ئەو پۆژنامە یەدا و تاریکی بەزمانی فارسیی نووسیوه، کە ئەو کاتە زمانی پۆشنبیر و خۆتەندەوارەکان بووه، کە لە حوجرەدا فێری دەبوون. دیارە لەم و تارەیدا رووی قسە ی تەنیا لەوانە یە کە دەستە ی پۆشنبیری ئەو پۆژگارە بوون و بۆ وروژاندنی حەمیەتیان نووسیویهتی. وەک نووسەری بەشە فارسییەکەش وێستووێتی توانایی خۆی لەو بوارەدا بەسەلێتی. دەشتی شیخ نووری وەک لێپرسراوی دوو م لە پۆژنامەکەدا ئەو تەعلیقاتە سیاسی و کۆمەلایەتییانە ی بەناوی (بانگی کوردستان) نووسراوه، بەشیکی لە نووسینی ئەو بێت، کە ئەو یەکیکە لەوانە ی بایەخی بەو باس و بابەتانە دەدا و لەسەر رووداوەکانی پۆژ دەوێستا و نەیهێشتوو بەسەریدا تێپەرن، بەبێ ئەوێ بەتەعلیقێک - بچووکیش بێت - بەسەریان نەکاتەوه. لە یەکیک لە دەفتەرە شیعریەکانی خۆی کە پەشنووسی کۆمەلێ شیعری ئەو، شیخ نووری کۆمەلێ رووداوی گرنگی جیهانی و ناوخۆی تۆمار کردوو، لەوانە:

(٢) مایس ١٩٤١، ٦ ی ربيع الثاني ١٣٦٠، ئەوێ پۆژی حەری عێراق لەگەڵ حکومەتی بەریتانیا. ١٩٤١/٦/٢٢ ئەلمان هجمی کردە سەر رووس، ١٩٤١/١٢/٧ ژاپۆن حەری لەگەڵ ئەمریکا و ئینگلیزدا کرد. لە کانوونی ئەوێ و کانوونی ثانی ١٩٤٢ زۆر جەزیرە ی لە موحیتی هادیا گرت، پۆژی ١٩٤٢/٢/١٠ سەنغافوورە سقوتی کرد، پۆژی ١٩٤٢/٣/٩ جاوه سقوتی کرد، پۆژی ١٩٤٢/٣/١٠

(رانگون) له بهرهما گیرا، پوڅی ۱۹۴۲/۱/۱۴ عه سکه‌ری به پهره شووت خسته جه زیره ی سؤمه تره وه. پوڅی ۱۹۴۵/۵/۸، ئه لمان سقوتی کرد).

نوسینه وهی ئه م رووداوانه و تۆمارکردنی پوڅه‌کانی له سهر ئه و دهفته ره ئه وه ده‌رده خات، شیخ نووری زۆر به وردی شوین پتی رووداوه‌کانی جیهانی هه‌لگرتوه، بێجگه له رووداوه سیاسیه‌کانی لای خۆمان، که سیتی خه‌ریکی رووداوه سیاسیه‌کانیش بووبی بێگومان ده‌بی له مه‌سه‌له‌ی (میژوودا) شاره‌زا و وربا بیت، شیخ نووری وه‌ک پوڅنبیریکی سه‌رده‌م له‌م لایه‌نه‌ بی به‌ش نه‌بووه و پشتی تی نه‌کردوه. ئه‌و له‌ کاتی‌که‌دا ئه‌و رووداوانه‌ی له‌و دهفته‌ره‌دا تۆمار کردوه، که پتوه‌ندی به‌کاروباری پوڅنامه‌نوسیه‌وه نه‌ماوه، که ده‌بی له‌ کاتی ئیشکردنی له‌ بواری پوڅنامه‌نوسیدا زۆر له‌و زیاتر خۆی بۆ ئه‌و لایه‌نه‌ ته‌رخان کردی و نه‌یه‌شتی هێچیان له‌ ده‌ست ده‌رچی و به‌ره‌و پیری هه‌وال و رووداوه ناوختی و جیهانییه‌کانه‌وه بچی. ئه‌مه‌ش ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی بایه‌خی به‌خه‌باتی گه‌لان دابی و هه‌مووی به‌یه‌ک خه‌باتی نه‌پساوه دانابی، دژی داگیرکه‌ران و چاوچۆکان.

وه‌ک وتمان ئه‌و نوسینه‌نه به‌ گوێره‌ی ئه‌و شتیکی تازه‌ بایه‌ت نه‌بووه، چونکه شیخ نووری پێشتر ده‌رباره‌ی (توتن) به‌ سێ ژماره‌ له‌ پوڅنامه‌ی (پێشکه‌وتن) و ده‌رباره‌ی زمان و لایه‌نی دیکه‌ بیرورای له‌ جو‌ره‌ی ده‌ربوه، به‌ کورتیه‌که‌ی شیخ نووری ویستویه‌تی له‌و سه‌ره‌تایه‌دا پالێشتی بزوتنه‌وه‌ی (ته‌نور) بکات و له‌ یووی پوڅنبیرییه‌وه کاریگه‌ری و جێ په‌نجه‌ی خۆی هه‌بی و بتوانی له‌ شله‌قاندنی گۆمی پوڅنبیری ته‌قلیدی و باو به‌شدار بی. ئه‌و بزوتنه‌وه (ته‌نوری) یه‌ په‌نگدانه‌وه‌ی بارودۆخ و ژبانی تورک بوو به‌سه‌ر پووناکبیره‌ رابه‌ره‌کانی کورد، له‌ به‌ریاکردنی بزوتنه‌وه‌ی پزگاریخوازانێ شۆرشیگێردا. که (له‌ بواری میژوویدا ناوی ده‌نیین ناوه‌ووبونه‌وه‌ی ژبانی تورکایه‌تی که له‌و سه‌رده‌مه‌دا له‌ لای پوڅنبیران و رابه‌رانی کورد، له‌ بزوتنه‌وه‌ی پزگاریخوازانێ شۆرشیگێردا، شۆرشی بوژوای ئه‌وروپا هێنا به‌ پێشه‌وه، بزوتنه‌وه‌ی کوردیش بۆ خۆی به‌شێوه‌یه‌کی جیاواز له‌وان له‌گه‌ڵ واقیعی چه‌وسانه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی تیکه‌ل بوو، بۆ کارکردن له‌ پێناوی هێنا به‌ کایه‌وه‌ی ئه‌و جو‌ره‌ بیرانه‌ له‌ کوردستاندا، پێش پێکه‌یشتن و نه‌شونماکردنی بنکه‌ی ئابووری ئه‌و بیرانه‌). له‌و کاته‌دا که شیخ نووری ده‌ستی دایه‌ کارکردن له‌ بواری پوڅنامه‌نوسیی کوردی، عێراق به‌گشتی و کوردستان به‌تایه‌تی، به‌هۆی شالاری نا‌په‌زایی میللەت و راپه‌ینه‌کانی دژی ئینگلیز توانیبووی تا راده‌یه‌کی چاک ئازادی بۆ خۆی به‌ده‌ست به‌ینی، به‌مه‌ش توانیان به‌سه‌ریه‌ستیی زیاتره‌وه

تەعبىر لە خواست و ئاوات و بىروبواوەرى خۆيان بکەن، توورەببۇنى جەماوەر بەرانبەر بەداگیرکەرانی ولات و راپەرینە جەماوەرییەکان سەریان پێ شۆر کردن و شیخ مەحمودیان لە ئاوارەیی گەراندەو، تا توانیان حکومەتییکی سەرەخۆی تەمەن کورت بۆ خۆیان بەسەرۆکایەتی (شیخ مەحمودی نەمر) داڤەزرتن و ئەوانیش لە ئاستی مافە رەواکانی میللەتی کورد زیاتر سەرشۆر بکەن، بەمەش دەرفەت ھاتە پێشەو و توانیان بەکامی دلی خۆیان لە گەرفتەکانی ژيانی ئەو سەردەمەى گەلى کورد بکۆڵنەو و یان وەک جەبار جەبارى دەلى: (بۆ یەکەم جار لە مێژووی رۆژنامەگەری کوردی، رۆژنامەکاڤمان توانیان بەو پەرى دەسەلات و سەرەستییەو دەور لە چاوی رەقیب و دەستى دوزمناڤ لە واقیعی راستەقیڤەى نەتەوێکە بکۆڵنەو) بەو شێوێە لە سەرەتای ئەم سەدەیدەدا، رۆژنامە بوو بەچاوساڤی قۇناڤیکی ناسک لە ژيانی میللەتی کورد و وەک شايد بەسەر بارودۆخ و رووداوێ مێژووییەکانی ئەو کاتە ماوێتەو، کە بێگومان ئەو لا پەرانیەش دەکری بێنە کەرەسەیکى دەولەمەند بۆ ئەو مێژوونووسانەى قەلەم لەو قۇناڤە دەخەنە کار و ناتوانن بەھیچ شێوێەک پشت لەو رۆژنامانە بکەن کە خالى نین لە زانیاری گرنڤی سیاسى و مێژوویی و کۆمەلایەتى و رۆشنییری بۆ ئەو سەردەمە.

وێک لای ھەمووان ناشکرایە، لە چارەکی یەکەمى ئەم سەدەیدەدا شیخ نوورى بەیەکیک لە پێشەنگەکانی بزوتنەوێ رۆشنییری دەژمێردی، ئەو رۆشنییری سەردەمیانەیی ئەو ھەیبوو، کاریکی وای کرد ھەر زوو لە پەيامی خۆی تیڤا و ھۆشیارانە دەست بداتە خەباتی وشەو وێک رووناکبیر و موونەوێر و نیشتەمانپەر و رۆتک چالاکی رۆشنییری و نیشتەمانی بنویڤ. وێک پێشتریش باسماڤ کرد یەکیک لە بواریەکانی چالاکی شیخ نوورى، بواری رۆژنامەنووسیی کوردی بوو، کە وێک رۆشنییریکی لیپرسراو و پەيامدار خۆی لەو بواریە تاڤی کردوێ و توانی وێک ھوێەکی راڤەیانڤی راستەوخۆ بەجەماوەر وێ بەکاری بەیڤ. کاتى شیخ مەحمودی نەمر لە ئاوارەییەکەى (ھیندستان) گەراپەو، شیخ نوورى وێک یەکیک لە راپەرانی رۆژنامەنووسیی کوردی، توانایی خۆی سەلمانڤوو. دەبى ئەوێش لە بىر نەکەین شیخ نوورى ھەرچەندە لەو سەردەمەدا بەیەکیک لە پێشەنگەکانی بواری رۆژنامەنووسى دادەنڤ، لە ھەمان کاتیشدا یەکیکە لەوانەى وێک ھاوێلێ رۆژنامەنووسەکانی دیکەى بۆ داڤینکردنى نانى خۆی و منڤالەکانی، بەکاروباری وێزىفەو سەرقال بوو، کەچى گوتى نەداوێتى و دەرەست نەبوو و زۆر بى پەر وایانە نیڤى کردوو و وێک سەربازىکی نەناسراوى ئەم بواریە لە بىستەکاندا بەھوێ و تەقەللای

خۆی و بى پاداشت و خەلات، بەشەونخوونى بۆ رۆژنامەنووسى كوردى ھەولتى بى پايانى داوھ و ھەك كەسەتەكى بەجەرگ و دلسۆز ئەوھى لە دەستى ھاتەبى بۆ خەبەر و خۆشى مەللەتەكەى درىغى نەكردوھ و رۆژى داوھتە دەم شەو، واتە لە پال ھەزىفەكەى خۆى نەم نەيشانەى راپەراندوھ.

رۆلەى كارىگەرى شەيخ نوورى لە رۆژنامەنووسى كوردیدا، زياتر لە سەردەمى راپەرەنەكانى شەيخ مەحمودى ھەفیددا دەردەكەو، شەيخى نەمەر زۆر شەيخ نوورى خۆشەويست و رۆژى لى دەنا و بېرا و مەتمانەى بى ھەبو، چونكە يەكەىك بوو لەو رۆژنەبەرانەى دلسۆزى مەللەتەكەى بوو، ئەو سەردەراى ئەوھش شەيخ نوورى ھەك رۆژنەبەرىكى سەردەم لە نەيكەوھ ناگادارى بارى سەياسى و رۆژنەبەرى و ھەموو پتەونەبەرىكانى دىكە بوو. لە بەرپاكردنى ئەو خەباتە سەياسىيەش گەبشتبو، كە مەللەتى كورد لەو كاتەدا دەستى بى كوردبو، بەمەش، ھەردوو لایەنى لە خۆى كۆ كوردبووھ، ھەك رۆژنەبەرىكى شۆرش كە شەيخەرىشى كوردبوھ ئاوتەنى ئەو شۆرشە و بەشەيك لە خەباتەكەى كە زۆرتر بەو لكە ئەدەبىيە ناسرابوو، لە رووى سەياسى و فەكرىشەوھ مەژەتەكى ھۆشيار و وريا و لىوھشاوھ بوو. ئەم دوو ھەلومەرجەش بەس بوون بۆ كەسەيكى ھەك شەيخ مەحمود، تا بىكاتە ھەلسۆرەنەر و لىپرسراوى يەكەمى رۆژنامەى (رۆژى كوردستان) كە زەمانحالى ھۆكەمدارىيەتەكەى بوو، شۆتىنى رۆژنامەى (بانگى كوردستان) یشى گرتەوھ. ئەو رۆژنامەيەش لەو سەردەمەدا جەنگەى ھىوا و بېراى مەللەتى كورد بوو، بۆئە ناكەرى كەسەيكى وا بەرپرسىارەتى بەدەرتەنى كە ئەھلى نەيشەكە نەبى و زەفەرى بى نەبات. ھەرواش بوو، شەيخ نوورى توانى بەھەول و تەقەللای خۆى و ھاوھلە رۆژنامەنووسەكانى دىكەى، ئەو رۆژنامەيە بكاتە رۆژنامەيەكى سەياسى و نەتەوھىي و ئەدەبى، كە ئەدەبەكەشى ھەر لە پتەناوى ئەو پتەوھەدا خەستبوھ كار. دەتوانەن بلىتەن (رۆژى كوردستان) لە دواى رۆژنامەى (كوردستان) لە سەردەتای بىلوكردنەوھى بىر و ھەستى نەتەوھىيەتى بەشەوھەكى سەردەست و سەردەخۆ شۆتەنىكى تايەتەى داگەر دەكات، لەگەل دەستكورتى و نەبوونى كادىر و سەردەتايى بوونى چاپخانەكە، دەكەرى لە مەژووى رۆژنامەنووسى كوردیدا بەنەيشانەكى پەرسنگدارى دابەتەن.

شەيخ مەحمود كاتەن ئەركى بەرپتەبەردنى ئەو رۆژنامەيەى بەشەيخ نوورى سەپارد، لە ژمارە (۱)ى (۱۵)ى تشرىنى دووھى ۱۹۲۲دا شەيخ نوورى نووسىوھتە: (سەحەب نەيمەتيازى غەزەتەى بانگى كوردستان جەنابى ھاجى مەستەفا پاشا لەبەر مەشغەلەتى

وەزىفەى پەسىمىيە ئىستىعفاى كرد. ئىنتىشارى ئەم غەزەتەيە لە واقىعە بۆ كوردستان، فالىتىكى خىر بو، يەنى (بانگى كوردستان) نەتىجەى رۆژ بوو. لەبەر ئىستىعفاى موما ئىلەيى ئىمتىياز و ئىدارەى غەزەتەى (رۆژى كوردستان) بەئىرادەى حەزەتەى جەلالەت حوكمدارى كوردستان دامە شەوگەتەهو، بەم ناووە تەودىيەى بەندە كرا. بەئى نەتىجەى بانگى كە بۆ تلووعى فەجريتكى ئىستىقبال ئەدرى، رۆژە. ئەو بانگە، بانگى بوو كە بۆ سوبحيتكى سەعادەت ئەدرا. ئەم رۆژە رۆژىكە كە ئەلخەمد و قەومى نەجىيى كورد لە سايدى هيمەت و ئىقدماتى پەسندانەى ملوكانەو، نايلى سەعادەت و ئىستقلالىيەتى خۆى بوو. خودا ئەم رۆژ و رۆژى كوردستان لە هەموو مىللەتى كورد موبارەك بك).

بەم شىوويە دەبينىن ئىمتىيازى رۆژنامەى (رۆژى كوردستان) دراووە (شىخ نوورى) و لەو سالانەى ئەرك و لىپىسراویتی ئەو رۆژنامەيەى پى سىپىرداوە، بەشيعر و بەنوسىن، رۆشنىبرى وەك تىشكى رۆژ بەسەر هەموو لاىەكى كوردستاندا بلاو دەكردەو و هانى خەلكى كوردستانى دەدا بۆ فەربوون و زانست و پروكردە خۆتەندەوارى. يەكەم ژمارەى رۆژى كوردستان لە (۱۹۲۲/۱۱/۱۵) دا دەرچوو و بوو بەزمان حالى حوكمدارىيەتى (شىخ مەحمود)ى نەمر. دكتور كەمال مەزھەر ئەحمەد دەئى: (بارى سياسى، كارىكى وای كردووە مێژووى رۆژنامەى كوردى پى بى لە سەربازى نەناسراو) شىخ نوورى يەكەىكە لەو سەربازە نەناسراوانەى كورد، كە رۆلى لە بواری رۆژنامەنوسىي پشنگوى خراوە و لە يادى رۆژنامەنوسىي كوردیدا مافى خۆى نەدراوەتتى، ئەگەرچى وەك ديارە شان بەشانى گەلى رابەر و مامۆستای دىكەى وەك (مىقداد مەدحەت و عەبدولپەحمان و ئەمىن عالى و جەلادەت بەدرخان و پىرەمىتەرد و حوسەين حوزنى) و دەيان كەسى دىكە رەنجيان داوە، رەنجى فەرھادانە بۆ پىشخستنى رۆژنامەنوسى كوردىيان.

شىخ نوورى وەك يەكەىك لە رۆژنامەنوسە رابەرەكانمان بەھۆى رۆژنامەى (رۆژى كوردستان)ەوە توانى لە بارودۆخىكى ناسكدا كە كوردستانى پىدا دەرۆشت، رۆلىكى گەرنى بگىرئ. ئەمەش بەبەرزكردەنەوى ناستى ھۆشيارى سياسى و نەتەوايەتى و مێژووى مىللەتەكەى، بۆ تىگەيشتن لە دەورپشتىش بايەخى دەدا بەو باسوخواس و دەنگوباسانەى پىتوەندى دوور و نزىكيان بەبارودۆخى لاى خۆمانەوە ھەيە. شىخ نوورى لەو ئەرك و پەيامەى خۆى چاك تىگەيشتبوو، كە وەك پروناكبىرىك ناتوانى بەھۆى شيعرەو، راستەوخۆ كار بكاتە سەر گۆرپى جەماوەر، بۆيە بەھۆى رۆژنامەو كە ھۆيەكى راگەياندننى ناسكە، ئەو پەيامەى خۆى گەياندووە، ئەو لا پەرانەش چەند لا پەريەكى گەشن

له میژووی رۆژنامه نووسی کوردیدا و پیتیسته به چه له نگیه وه له لاپه ره پرشنگداره کانی (رۆژنامه نووسی نیشتمانی - الصحافة الوطنية) دا تۆمار بکرتن و نویش بخریته پال ناوی ئەو رۆژنامه نووسانهی تا ئیستا له یادی رۆژنامه نووسیدا یادیان دهکرتته وه.

له م رۆژنامه یه دا شیخ نووری له وتاره کانی دا کوکی له مهسه لهی نه ته وه که ی کردووه و له پێگای به شداری و بیژدانیی له گه ل بزووتنه وه ی رزگار یخوازی میلله ته که ی به شداری چوست و چالا کانه ی خۆی له گه ل رۆژنامه نووسه پیتشه نگه کانی بزووتنه وه ی رۆژنامه نووسی کوردیدا نواندووه. وا دیاره هه ول و تهقه لای خۆی یه کخست و سه رکه وتوانه له و په یامه ی له نه ستۆی گرتبوو، توانی بیهینیتته دی، لیتوتیزه وه ش ناتوانی له کاتی باسکردنی هه ر یه کتیک له و رۆژنامه نووسه رابه رانه مان، تیکۆشانه که یان له سه رجه می بزووتنه وه ی نیشتمانی و بزووتنه وه ی رزگار یخوازه ی گه لی کورد دا بپیت.

پیتگه یشتنی هۆشیاری شیخ نووری کردی به یه کتیک له رۆژنامه نووسه پیتشه نگه کانی بزووتنه وه ی رۆژنامه گه ری کوردی. وا دیاره شیخ نووری ئاگاداری باری رۆژنامه نووسی تورکی بووه و سوودی له به هره ی رۆژنامه نووسی ئەوان وه رگرتوو و به تایبه تی له (سه روه تی فنون) و زۆر له رۆژنامه کانی ئەو حه له، که ئەوان ئەزمونی رۆژنامه نویسیان له ئیمه ده وله مه ندرت بووه، به لām ئەوه ته نیا لایه نه هونه ریه کانی رۆژنامه نویسی بووه. ئەو وتارانه ی شیخ نووری له و رۆژه دا نووسیونی، به لگه ی ئەوه به دهسته وه ده دن که شیخ نووری له واقعی کورد و باره سیاسیه که ی ئەو رۆژه به باشی تیکه یشتوو.

د. کهمال مه زهه ر نه حمه د ده لێ: (وا دیاره په ی دا بوونی رۆژنامه نووسی کوردیی و خه بات و هونه ری رۆژنامه نووسانی کورد به لای هه ندیک نووسه ری رۆژئا واییه وه نه نجامی ئالوگۆری ناوخۆ نییه. به وینه دلسوژی و لانه دانی شیخ نووری شیخ سالح وه ک سه رنووسه ری «رۆژی کوردستان» به لای نه دمۆندسه وه، به رهه می ئەوه بوو که به «خزمایه تی ده گه یشته ژنی دووه می شیخ مه حمود») راسته شیخ مه حمود به هۆی ژنی دووه مییه وه به خزمایه تی ده گه یشته شیخ نووری، به لām به روا ناکه م له هه ر شتی کدا خزمایه تی و دۆستایه تی ده وری خۆی بگێڕێ، له مه سه له ی (فیکر و رۆشنیری) دا ئەو ده وری نییه و بۆ که س ناچیتته سه ر، به تایبه تی نه گه ر پله و پایه یه کی ناسکی وه ک سه رنووسه ری رۆژنامه یه ک بیت و به و که سه بسپێردرێت. ئەو پتی سپاردنه ش له بارو دۆختیکی ناسکدا بێ و ئەو (خزمایه تی) یه هه موو هه لومه رجه کانی دیکه بسپێرتته وه.

شیخ نووری دواى ئەوەى بەهره و توانایی پۆژنامەنوسى خۆى لە پۆژنامەى (بانگى کوردستان)دا سەلماند و ەك دڵسۆزىكى مەللەت و پۆشنەيرىكى ئەو سەردەمە كە لە زۆر بواردا جێ پەنجەى دياربوو و شوتنى خۆى كەردبوو. لە لایەكى دىكەشەو پەوشت و خوى بەرز، ھەروەھا بێ فیزی و ساكارى و ھىمنى و پێزگرتنى خەلك، كەسێكىش بوو بەردەوام بەدواى زانست و فەيزبون و خۆپێگەياندندا گەراو، ەك تەمەنىش لە ھەرتى گەنجیتیدا بوو كە ئەمەش یارمەتى داو ە بۆ نیشكەردن و تەقەللادانى بێ وچان، بەبێ ئەوێ بزانی ھىلاكى چىيە. سەربارى ئەو ەش شاعىرىكى ھەست ناسك و لىھاتوو و داھىنەر بوو، بارى سەرنجى باشى لە لای زۆرىي ئەوانى ناسىوانە، بەجێ ھىشتوو و لە بىر و زەپىياندا جىگایەكى بەرز و خۆشەووستى ھەبوو، بەمەش گەروى لایەنە كۆمەلایەتى و پۆشنەيرىيەكەى بردوو تەو. شىخ مەحمودى نەمىش ئەو دڵسۆزى و نیش پاپەزاندەنى لى پەچا كەردوو تا ەك لاوێكى چاپوك ئەو كارەى پى بسپىرى، ئىنجا تەكلىفى لى كەرد بىي بەسەرنوسەرى پۆژنامەكەى. ئەویش پۆژ لە دواى پۆژ بەنىش و كۆششى خۆى سەلماندى لایق و شایستەى ئەو شوتنەيە و سەركەوتوو ە بەرپۆيەى بردوو و بۆ ھەموو لایەكى دووپات كەردوو تەو كە جىگەى پرا و متمانە پى كەردنە، كەواتە بەحەقىانەت شىخ نوورى پىاوێكى پۆشنەير و دڵسۆزى خاك و نەتەوەكەى بوو، خاوەنى پلە و پایەيەكى پۆشەيرى و كۆمەلایەتى بەرز بوو، پىوەندى دۆستانەى لەگەل زۆرىي نىشتمانپەرورە كۆردەكان و موونەوەرەكانى ئەو سەردەمەدا ھەبوو، ئەوانیش چەندى لە دەستیان ھاتبێ ھاوکارىيان كەردوو و بەرھەمیان بۆى ناردوو. بىجگە لەو ەش شىخ نوورى خاوەنى رابردوویەكى پاك بوو، جىگەى پێزى ئەو كەسانەش بوو كە لە نزىكەو ە دەیانناسى.

ئىنجا دكتۆر كەمال مەزھەر نووسىوہەتى: (ئەدمۆندس دان بەو ەدا دەنى كە شىخ نوورى زۆرىي و تارە سیاسى و كۆمەلایەتییەكانى «پۆژى كوردستان»ى دەنوسى، بەلام دەشلتى بەشى زۆرى ئەو بەرھەمانە «لە كتیبە توركییە كۆنەكان»ى وەرەگرت، ەك بەلگەش ئەدمۆندس بەدەستكارىیەو ە ناوى ژمارەيەك لە وتارەكانى شىخ نوورى ھىناو تەو كە ئىمە وا لىرەدا ەك دەقى كوردییەكەى پىشكەشیان دەكەین (بانگى كوردستان - پۆژى كوردستان)، (مەتائەت و سەباتى قەومى كورد)، (فەنى و ئىجتىماعى - مەللەت)، (موجادەلەى حەيات)، (ویلايەتى مووسل لە لۆزاند)، (لە فەلاكەت عىبەرت)، دكتۆر كەمال مەزھەر بۆ وەرەمى ئەدمۆندس نووسىوہەتى: (دیارە پىووست بەلىكۆلىنەو ە

دهمه ته قتی ناکا بۆ ساغکردنه وهی نهوه که ئیلها می بیرى شاعیرتکی خاوهن بههره بۆ نهه
 جۆره باسانه ده بی باری ناله باری کورد بووبی، که نه دمۆندس بۆ خۆی یه کێک بوو له وانهی
 دهستیان له دروستکردنیدا هه بوو، بۆ مه سه له ی وه رگرتنی نهه و تارانیهی شیخ نووری له
 (کتیبه تورکییه کۆنه کان) نهوه رایه که من له گه لیدا نیم، ده بوایه (نه دمۆندس) په نهجه بۆ
 نهوه راپکێشی نهه و تارانیه کامانه که له (کتیبه تورکییه کۆنه کان) وه رگیراون. ته نانهه
 (مستهر نه دمۆندس) نهوه شی بر دوه ته وه لای (کتیبه تورکییه کۆنه کان)، کاتێ شیخ
 نووری گراوه به سه ر نووسه ری پۆژنامه ی (پۆژی کوردستان) و تارێکی پروونکردنه وه ی
 نووسیوه به ناوی (بانگی کوردستان - پۆژی کوردستان) و نه وه ی تیدا پروون کردوه ته وه
 که چۆن کاری نهه پۆژنامه یه ی پێ سپێراوه. یان له وتاری (قسه ی ناحق په ده نه کړیته وه)
 که و تارێکه وه رامی تورکچیتێ غه زه ته ی نه جمه ی تیدا داوه ته وه و هه ندی له بیرو رایه کانی
 تیدا مونا قه شه کردوه. جگه له وه و تاره کانی دیکه شی وه ک دکتۆر که مال مه زه هر په نهجه ی
 بۆ راکێشاوه (ئیلها می بیرى شاعیرتکی خاوهن بههره بۆ نهه جۆره باسانه ده بی باری
 ناله باری کورد بووبی که نه دمۆندس بۆ خۆی یه کێک بوو له وانهی دهستیان له
 دروستکردنیدا هه بوو)، ئیدی نازانم نهه و تارانیه چ پێوه ندیيان په کتیبه تورکییه
 کۆنه کانه وه هه یه؟ یان نه گه ر پێوه ندی هه یه نهه به (وه رگرتن) ناویان ده بات، بۆچی غمونه و
 به لگه بۆ نهه قسه یه ی نا هیتیته وه؟

شیخ نووری و تاره کانی خۆی به و په ری لیتیرسینه وه و راستگۆیییه وه وه ک کوردێکی به ش
 خورا و خه مخۆری میله ته که ی نووسیوه، هه موو پۆشن بیریه نه ده بییه که شی ته رخا ن
 کرد بوو بۆ جێبه جێکردنی پێوستیه کانی نهه قوناغه، نووسینه کانی بۆ به رژه وه ندی
 گه له که ی نووسیوه، به شێوازی تکی نهه تو نووسیویه تی که خۆپنه ری نهه کاته سوودی لێ
 وه رگیرۆ و له ده ورپشته که ی و پروودا وه کانی ناگادار بی، به بیرو باوه ری نو و پروونا ک
 گۆشی ده کردن. نهه سه ر و تارانیه ی شیخ نووری بۆ زۆریه ی ژماره کانی نهه پۆژنامه یه ی
 نووسی، له گه ل به شێکی زۆر له پروونکردنه وه و وتاری کورتیه له ورده هه وال به ئیمزای
 (پۆژی کوردستان) بلا و کراونه ته وه، ده شی نهه وانه به خرینه خانه ی سه ر و تاری سیاسى
 سه رکه توو. بێجگه له مه ش نهه سه ر و تارانیه ی بۆ ده رخستنی حه قیقه ت نووسیوه، که ته وا و
 له و و تارانیه دا خۆی له ریا کاری و خۆپنه پی شه وه به دوور گرتوه. بۆ پروونکردنه وه ی
 راستی و په واندنه وه ی نهه ته مو مژیه دیانویست له ده ورپشته ی پروودا وه کاندای دروستی
 بکه ن، نهه یه ک، دوو شپه ره ی شیخ نووری له و پۆژنامه یه دا بلازی کردونه ته وه، که

نهوانهش شيعرى نيشتمانى و نه ته و هيين و زياتر ههستى نه ته و ايه تى پۆله كانى گهلى كورد
به رز ده كه نه وه له دژى نهوانه ي يارييان به چاره نووسى ميلله ته كه ي ده كرد و مافه په واكانيان
پيشيل ده كرد، تا زياتر به رانه ر به وانه رژد و رق نه ستور بن.

شيخ نوورى خاوهنى شيوازى خو به تى له نووسين و چونه تى چاره ساز كردنى نه و
باسانه ي له سه ربانى ده نووسى. كه ده ليين شيوازى شيخ نوورى، مه به ستمان نه وه يه كه
شيخ نوورى وه كه نهوانه ي به ئالوزى ده نووسن، نه م به پيچه وانه وه هه ولى داوه نه وه پرى
ساده يى و ساكارى له خسته نه رووى باب ته كانى به كار به يئن، تا خو ئنه ران بتوانن
شاره زابى له باب ته كه به ده ست به يئن، به چوپرى و به كه م ترين وشه مه به ست و ئامانجى
خوى پيكاوه. خوى به هينان و بردن و پيشه كى و كو تايى پازانه وه نه به ستو وه ته وه كه نه مه
شي وه يه كى ته قل يدى نووسينه، كه چى نه م و تارانه هونه رى و چر و كو رتن، نه مه ش نه وه
ده گه يه نى كه شيخ نوورى وه كه رۆشني ريكى شارستانى خو ئنه رى سه رده مى خوى له بير
نه كردو وه، به و شي وه يه نووسيو به تى سه رنجى خو ئنه ر بۆ لاي نووسينه كانى رابكي شتى.
له گه ل نه وه ي شيخ نوورى خو ئندنى حو جره ي ته و او كردو وه و مه لاشو وى به شيعرى
كلاسيكى هه لدرابو وه وه، به لام له و تاره كانيشدا نه كه و تبو وه به ر كار يگه رى و سي حرى
په و ان پيژى، كه سه رى باب ته كه ي تي دا بى به قو چى قوربانى.

خو ئندنى حو جره و نه و رۆشني ريه ي له و ئ فترى بو و بو نه ي توانى خوى له به ر ته و ژمى
بي رى تازى شيخ نوورى بگري و زه فه رى پى به ن، تا كار يكي وا بكن په يره وى نه و
شي وازه بكات و به زه خره فه و (په و ان پيژى) چاو به سته كى له خو ئنه ران بكات. نه و شي وازه
نه و له سه رى ده رۆشت زياتر خزه تى به خو ئنه رانى نه و قو ناغه ده گه ياند، چونكه رو و داوه
گرنگه كانى نه و سه رده مى له ناو لي شا وى وشه و ته عبيري كه له كه كرا و به سه ريه كدا نقوم
نه ده كرد. باب ته كانى پتو ه ندى راسته و خويان به ژبانى ميلله ته كه و رو و داوه كانى يه وه هه بو و.
زياتر له سه ر نه و با سانه ده وه ستا كه ئازارى ويژدانىان ده دا. خو ئنه ر كه به ره مه كانى نه و
روژنامه يه و روژنامه كانى دي كه ده خو ئني ته وه هه ست به وه ده كات به ره مه مى كه سي كه پر
به دل و به گيان حه زى له ژبان و با و ه شى بۆ ده گري ته وه، به و چاو سه يري ژبانى ده كرد و
بۆ چو و بو وه مه يدانى خه با ته وه و به هيچ شي وه يه ك له سه رده مه كه ي خوى و نه ركه كانى
خوى نه دزي وه ته وه.

له م سه ره تا يه دا شيخ نوورى له و بارو دۆخه ناسكه ي گه لى كوردى پيدا ده رۆشت،

هەولێکی بێ پایانی داوێ بۆ پێشخستنێ پۆژنامەنۆسی کوردی پەیامدار تێبکۆشی، سەرەتایەکی لە عێراق و کوردستاندا لەگەڵ سەرەتای پاپەرینەکانی شیخ مەحمودی نەمر دژی دوژمنان و داگیرکەرانی دەستی پێ کرد. پۆژنامەی پۆژی کوردستان لەو دەور و زەمانەدا بە پۆژنامەیەکی گەرم دەژمێردرێ، کە توانی بێتە زمانەکانی ئەمێن و راستگۆی ئەو سەردەمە و شان بەشانی بزوتنەوێ پزگاریخوازی بپروا و بێتە پۆژنامەی نامانج و ئاواتەکانی کورد. ناوەڕۆکەکی لە مسەر هەتا ئەوسەر ئەو ئاواتانە بگرتە خۆی کە میلەتی کورد لەو سەردەم و قۆناغەدا خەباتی بۆ دەکرد. شیخ مەحمودی نەمریش لە نزیکەوێ بەهەر و لێهاتوویی شیخ نووری گەشتبوو، بۆیە کردی بەجێی بروای خۆی و ئەو پۆژنامەیە پێ سپارد. ئەویش لەو سەردەمەدا بایەخی پۆژنامەی زانیوێ بۆ وریابوونەوێ. ئەو پۆژنامەیە تا پۆژی داخستنی (١٦) ژمارە لێ دەرچوو، دواي ئەوێ شیخ مەحمود رووی کردە شاخ و دەستی کردەوێ بەخەباتی چەکدارانە، پاش ئەوێ ئینگلیز لە مارتی ١٩٢٣دا مەبەست و نیازی گلاوی خستە روو و شالای هینا، ئەم جارە چاپخانەکی بەپشتی ولاغ برد و لە ئەشکەوتی (جاسەنە) دایەزراند و کەوتە دەرکردنی پۆژنامەی (بانگی حەق) کە ئەم پۆژنامەیەش زمانی حالی بزوتنەوێ نیشتمانی دژ بە ئینگلیز و کۆنەپەرستانی ئەو پۆژە بوو، دواي ئەوێ سێ ژمارەیان پێ دەرکرد وەستا. دکتۆر کەمال مەزھەر دەربارەي ئەم پۆژنامەیە دەلێ: (ئەمە بۆ خۆی گەورەترین بەلگەي بەرزبوونەوێ بایەخی پۆژنامەنۆسییە لە ژبانی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەو قۆناغەي گەلی کورددا، ناوی پۆژنامەکەش بەناشکرا باسی ئەو حەقە دەکا کە ئینگلیز کردیانە قوچی قوربانی بەرژووەندییە تایبەتییەکانی خۆیان). دواي ئەمە ئەم چاپخانەي (حکومەت - بلدیة) یە کەوتەوێ دەست ئینگلیزەکان و هینایانەوێ شارێ سلیمانی، هیندەي پێ نەچوو پۆژنامەي (ژبانیانە) یان پێ دەرکرد کە زمانی حالی هیتی داگیرکەرە ئینگلیزەکان بوو.

کاتی ئە (ئەیلوولی ١٩٢٣)دا، شیخ مەحمود ویستی (نومیدی ئیستیقلال) بکاتە ئۆرگانی بزوتنەوێ تازەکەي، هیوای بەشیخ نووری زۆر بوو ئەو پۆژنامەیەي بۆ بەرپوێ بیا. مامۆستا (ئەحمەد خواجە)ش هەر پای وایە کە: (شیخ مەحمود زۆر حەزی دەکرد شیخ نووری ئەو پۆژنامەیەي بۆ بەرپوێ بەرێ، بەلام ئەو پۆژنامەکەي وەرنەگرت، ئینجا من ژمارە (١) ی پۆژنامەکەم بەسەرنووسەري خۆم دەرکرد، لە دواي ژمارە (١) هەو کاروباری پۆژنامەکە بە (رفیق حیلمی) سپێرا و من کەوتەوێ ناو کاروباری شۆرشەکەوێ) وەک بۆم

دهرکهوت شیخ نووری له بهر بارودوخی تاییه تی خوئی نهیتوانیبوو شان بداته بهر نهو نهرکه و له ناستی راپه راندنی نه بیته، بویه نه چووبووه ژیرییه وه. نهو بهوو ژماره (۱) ی ماموستا (نهحمده خواجه) و تا ژماره (۱۴) ماموستا (ره فیق حیلمی) ده ری کرد، ئینجا تا ژماره (۲۵) ماموستا (حوسین نازم) رۆژنامه کی بهر یوه برد.

له راستیدا شیخ نووری لهو کاتانه ی که له رۆژنامه وه نزیک بووه و دهووری له هه لسهو راندنی هه بووه، چالاکی زۆرتر نیشان داوه و بهر هه می زیاتری بلاو کراوه ته وه. دوور که وته وه شی له رۆژنامه، کار یکی زۆری له سه ر کز بوونی به رو بوومی نهو هه بووه. جموجوولی شیخ نووری لهو کاته ی له رۆژنامه دا ئیشی کردووه، یان لیتی دوور که وته ته وه به روونی دیاره. رۆژنامه کانی نهو سه ر ده مه ده کری بێن به سه ر چاوه یه کی ره سه ن و بنچینه یه کی راست و دروست بو پێشخستنی باری رۆشنیری و ژبانی گه لی کورد و هۆشیار کردنه وه یان. هه ر له رۆژنامه ی (پیشکه وتن) یش بوو شیخ نووری سه ره تای تازه بوونه وه ی شیعی کوردی راگه یاند.

شیخ نووری له زۆربه ی زۆری نهو نووسینه ی بو رۆژنامه نووسی کوردی ته رخا ن کراون، ناوی نه براوه و پشتگو ئ خراوه و رۆلی لهو بهاره دا زۆر که م باس کراوه و تا ئیستا چه ند لاپه ره یه کی بو ته رخا ن نه کراوه، له کاتی که دا نه وه ده لیم، دان به وه شدا ده نیم که منیش نه متوانیوه و ده رفه تم هه ر نه وه نده بو هه لکه وته وه لیته دا نه وه نده جیگه ی بو بکه مه وه، هیوامان وایه له پاشه رۆژدا به لی کۆلینه وه یه کی له وه تیرو ته سه لته ر ده رباره ی به ره ی رۆژنامه نووسی نه م رۆژنامه نووسه بنووسریت و رۆژنامه نووسه کانی نه م رۆکه شمان زیاتر سوود له به ره ی نه م رۆژنامه نووسه پێشه نگ و راپه ره وه ریگرن.

ژیدەر و سەرچاوه‌کان:

- (١) تێگەیشتنی راستی و شۆتی له پۆژنامه نووسی کوردیدا، د. کهمال مهزههر تهحمده، له چاپکراوه کانی کۆژی زانیاری کوردی، بهغدا ١٩٧٨- ل. ١٠، ل. ٩٣، ل. ١٠٦.
- (٢) میژووی پۆژنامه گهري کوردی، جهبار محهمده جهباری، سلیمانی، چاپخانهی ژین. ١٣٩٠ ک - ١٩٧٠ ز.
- (٣) حول الصحافة الكردية، الدكتور عزالدین مصطفی رسول، بغداد ١٩٧٣، ص ٣٤.
- (٤) دور الشعب الكردي في ثورة العشرين العراقية، الدكتور کمال مظهر أحمد، مطبعة الحوادث، بغداد، ١٩٧٨، ص ١٤٠.
- (٥) پۆژی کوردستان ١٩٢٢-١٩٢٣ کۆکردنهوه و له سههر نووسینی: جهمال خهزنه دار، بهغدا، ١٩٧٣، سههرجهمی ژماره کانی پۆژی کوردستان که به ئۆفسیت له چاپ دراوه تهوه - بهرتیوه بهرتی پۆشنیبری کوردی.
- (٦) بانگی کوردستان ١٩٢٢-١٩٢٦ کۆکردنهوه و له سههر نووسینی: جهمال خهزنه دار، ١٩٧٤ بهرتیوه بهرتی پۆشنیبری کوردی، سههرجهمی ژماره کانی پۆژنامهی بانگی کوردستان به ئۆفسیت له چاپ دراوه تهوه.
- (٧) گۆفاری پزگاری ژماره (١) ی سالی (١) ی نیسان ١٩٦٩ (تۆمار).
- (٨) جریده العراق. مصطفی پاشا یاملکی... صحفیا و سیاسیا. العدد ٢٤١٣ (٩) کانون الثاني ١٩٨٤ - إبراهیم باجلان.
- (٩) جریده العراق - العدد ٢٣٩٨، ٢٢ کانون الأول، ١٩٨٣، (١٨) ربیع الأول، ١٤٠٤ هـ (نوری الشیخ صالح شاعرا و صحفیا)، إبراهیم باجلان.
- (١٠) هه ندێ ژمارهی بانگی کوردستان و پۆژی کوردستان که له شۆتی خۆیدا ناماژهیان پێ دراوه.
- (١١) جریده العراق یوم ١١/٧/١٩٨٣ لمناسبة مرور إحدى وستین عاما على صدورها ١٩٢٢-٩٢٣ پۆژی کوردستان و دورها التاريخی.

شیخ نووری شیخ صالح

پایه‌ی شیخ نووری له لای شاعیران و نووسه‌رانی کورد

ئهم چه‌پکه بیروپا و سه‌رنج و شیعرانه‌ی لیته‌دا ده‌یان‌خه‌ینه به‌رده‌ست به‌لگه و شایه‌تی زیندوون بۆ دیارکردنی پله و پایه‌ی شاعیریکی وه‌ک شیخ نووری شیخ سالتج. بینگومان باسکردنی شیخ نووری له لایه‌ن ئهم شاعیر و روشنبیرانه‌وه زاده‌ی قه‌ناعه‌تیک‌ی راست‌گۆزانه‌یه. وه‌ک له لای هه‌مووشمان ناشکرایه ئه‌وانه‌ خاوه‌نی پله و پایه‌ی خۆیانن له ژبانی فیکری و روشنبیری و داهینانی میلله‌ته‌که‌ماندا. مه‌به‌ست له هه‌تانه‌وه‌ی ئه‌و بیروپایانه‌وه‌یه شیخ نووری وه‌ک شاعیر و وه‌ک نینسان له لای وه‌چه‌ی ئه‌م‌پۆکه‌مان زیاتر بناسرئ، له لایه‌کی تریشه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و قسه و ره‌خانه به‌روینه‌وه که ده‌یان‌ه‌وئ به‌ده‌ستی ئه‌نقه‌ست له پایه و نرخ‌ی ئهم شاعیره‌ که‌م بکه‌نه‌وه.

ئهم رایانه‌ش بۆ خۆیان پالپشتی هه‌موو بیروپایه‌کانی منن که ده‌توانم له‌وه زیاتر پشتم پێیان ئه‌ستور بیت، به‌رامبه‌ر به‌و که‌سانه‌ی - له‌به‌ر هه‌ر هۆیه‌ک بیت - ده‌یان‌ه‌وئ مافی شیخ نووری بخه‌نه ژیر لچ و لیوه‌وه، تا له پال ئهم چه‌پکه شیعره‌ی شاعیر ببه‌ دوو هۆی سه‌ره‌کی بۆ ناسینی پتری پایه‌ی شاعیر، بگه‌ر ببه‌نه که‌ره‌سته‌یه‌ک بۆ ئه‌وانه‌ی تا ئیستا له خۆرا قسه‌یان ده‌رباره‌ی (شیخ نووری) ده‌کرد، هه‌چ نه‌بی چاوئ به‌ بیروپای پێشوویندا بخشینن و نه‌ختی - هه‌ر نه‌ختی - مه‌وزووعیانه‌تر بپه‌نه مه‌یدانی لیکۆلینه‌وه‌کردنی شیعره‌کانی.

مامۆستا (گۆزان)ی نوێخواز ده‌رباره‌ی شیخ نووری له پێشه‌کی (به‌هه‌شت و یادگار)دا نووسیه‌تی: (به‌هه‌شت و یادگار) کۆمه‌له‌ شیعره‌که‌ له دیوانه‌که‌م سه‌رانسه‌ر له‌گه‌ڵ باب‌ه‌ته‌کانی جوانی و دلداری خه‌ریکه. هه‌له‌به‌ستی وای تیا به‌ بیست و پینج سال، به‌لکو زیاتر، له‌مه‌وپێش دانراوه، هه‌روه‌کو هه‌ی چهند مانگه‌یک له‌مه‌وبه‌ریشی تیا به‌. به‌شی ژۆری کۆنه‌کان به‌وه‌زنی عه‌رووض وه‌ کوردیه‌یه‌کی کۆنی تبه‌که‌لاو به‌زمانی بێگانه‌ نووسراون. ئوسلووب‌یشیان کۆنه: یان وه‌ک هه‌ی «سالم» و «نالی» له‌سه‌ر پێ و شوێنی غه‌زله‌ هه‌له‌به‌ستراون، یان ئه‌و جوژه‌ ئوسلووبه‌یان تیا کراوه به‌سه‌رمه‌شق که مامۆستا (م. نووری) و هاوڕێکانی له ئه‌دیه‌ تازه‌کانی تورکی عوسمانییان وه‌رگرتوه، له سه‌رده‌مه‌تیک‌ی

سنووردارا (۱۹۲۰-۱۹۳۰) شیعی کوردی ناوچه‌ی سلیمانیان پێ تازه کردوه^(۱).

بۆ جاریکی دی مامۆستا (گۆزان) ده‌رباره‌ی پۆلی شیخ نووری له تازه‌کردنه‌وه‌ی شیعی کوردیدا ده‌لێ: نووسەر و شاعیرانی ئه‌وسا، به‌تایبه‌تی شیخ نووری و په‌شید نه‌جیب و من، که پێکه‌وه به‌ئه‌ده‌بی تورکی موته‌ئه‌سیر بووین و پێکه‌وه ئه‌مان نووسی. به‌لام ته‌نها شیخ نووری شیعه‌کانی بلاوئه‌کرده‌وه من بلاوم نه‌کردوه ئه‌و له‌و باره‌یه‌وه نیشاطی ده‌رده‌که‌وت وه ئه‌ده‌بی تورکی قوتابخانه‌ی شیعی تازه‌ی تیا په‌یدا بووبوو که پێیان ئه‌وترا (ادبای فجری ئاتی) له‌وانه (توفیق فیکرته) و (جه‌لال ساهر) بوون وه ئه‌دیبتیکی تری تورک که (عبدولحەق حامید)ه، ئه‌گه‌رچی له‌م کۆمه‌له‌ نه‌بوو، به‌لام دیسان هه‌ر پیتی موته‌ئه‌سیر بووین. که‌وابێ هه‌موومان به‌یه‌که‌وه ئه‌مان روانییه‌ یه‌ک کلاو‌پۆژنه، به‌لام ئه‌توانرێ به‌شیخ نووری شیخ صالح بووترێ سه‌رۆک به‌هۆی:

یه‌که‌م: زۆری به‌ره‌مه‌ی

دووم: بلاو‌کردنه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌که‌ی که بێگومان ته‌ئسیری نه‌به‌خشیه‌ سه‌ر ئه‌ده‌بی کوردی^(۲) به‌م جوژه‌ ده‌بینین مامۆستا (گۆزان) زۆر مه‌وزوو‌عیانه‌ ده‌ستنیسانی کارتی‌کردنی شاعیرایه‌تی (شیخ نووری) ده‌کات بۆ سه‌ر ئه‌ده‌بی کوردی ئه‌و سه‌رده‌مه، به‌هۆی دا‌هینانی ئه‌و ئوسلووبه‌ تازه‌یه‌ی له‌ ناو شیعی کوردیدا به‌رپای کرد.

* مامۆستا (په‌فیق حیلمی)یش وه‌ک رۆشن‌بیریکی سه‌رده‌م که زمانی تورکی باش زانیوه و به‌هۆیه‌وه شوێن پیتی رۆشن‌بیری تورکی هه‌ل‌گرتوه، ده‌رباره‌ی رابه‌رایه‌تی‌کردنی بزووتنه‌وه‌ی شیعی تازه‌ له‌ لایه‌ن - شیخ نووری شیخ صالح-ه‌وه ده‌لێت: (له‌ وه‌زن و قافییه‌ و شتیوه‌ و ئاهه‌نگا، رێگه‌یێکی تازه‌ی دا‌ناوه بۆ شیعی کوردی). له‌به‌ر ئه‌مه سه‌رده‌میێک (شیخ نووری) سه‌ر‌کرده‌ی شاعیره‌ لاوه‌کانی کوردی (سلیمانی) بووه. وه‌ زۆریان ته‌نانه‌ت (گۆزان)یش هه‌ولێ لاسایی‌کردنه‌وه‌ی (شیخ نووری)یان ئه‌دا^(۳). هه‌ر له‌ هه‌مان نووسیندا مامۆستا (په‌فیق حیلمی)، (شیخ نووری) هه‌له‌سه‌نگینی و ده‌رباره‌ی

(۱) پڕوانه (به‌هه‌شت و یادگار)، گۆزان، چاپخانه‌ی مه‌عاریف، به‌غدا، ۱۹۵۰-۱۲۶۹ له‌سه‌ر ئه‌رکی (عه‌له‌ددین سه‌جادی) له‌ چاپ دراوه، سه‌ره‌تا ل(ج) هه‌مان بیرو‌پا له‌ پۆژنامه‌ی (ژین)ی ژماره (۱۷۰۴)ی سالی (۳۷)، ۱۹۶۲/۱۱/۲۹ دا‌بلاو‌کراوه‌ته‌وه.

(۲) گۆژاری به‌یان، ژماره (۲)، شوباتی سالی (۱۹۷۰)، دانیشتیێک له‌گه‌ل مامۆستا گۆزان، نووسینی عه‌بدول‌ره‌زاق بیهار.

(۳) شیعر و ئه‌ده‌بیاتی کوردی، نووسه‌ری: په‌فیق حیلمی، به‌رگی دووم، چاپخانه‌ی (الشباب) به‌غدا ۱۹۹۵ ل.

ههنگاوی تازه بوونهوه که ی ده لئی: (نووری شاعیریکه تهجه دودپهروهه)، ئه لقه یه که نه مسهر و نهوسهری چه مسهری شاعیره کانی چه رخی پێشوو له گه ل شاعیره کانی ئه م چه رখে دا هانیوه ته یه ک. له شیعرى (کلاسیکی) به شیکى زوبده ی وه رگرتوه وه له سه لپقه ی ئه ده بی توژیک فیتری (فطری) و توژیکیش ئیرسی (ارثی) ی خو ی خستوته سه ر، نجا چاوی به ده وری خو یا گیتراوه و شیعرى شاعیره گه و ره کانی تورکی ده وری ژبان وه و ئینقلابی (عثمانی) به وردی خو ئیندوه ته وه وه باش سه رنجی داوه ته مه غز و نسلووی ئه ده بی تازه وه به بی ئه وه ی ئه بله ق و چه په ساو دامینتی دوا یان که وتوه، به لام له م شو ئه که وتن و په پره ی کردنه دا له وانه ناچن که لاسایى ئه که نه وه. به لکو شان به شانی نه وان رۆشستوه وه بۆ ده وریکی کورت بووه زه عیمی ئینقلابی شیعرى کوردی له ناوچه ی «سلیمانی». ئه وانه ی که ئه مپۆکه خو بان به دامه زرتنه رى شیعرى کوردی تازه ئه ژمیرن، ئه بی بزانه یه که م به ردی بناغه ی قوتابخانه که یان له لایه ن نووری شیخ سالتح-ه وه دامه زرا) (۴).

* مامۆستا (عه لى که مال با پیر ناغا) ی شاعیر و دۆستی شیخ نووری ده رباره ی وتوویه تی: (شیخ نووری کور ی شیخ سالتح شیخ غه نییه له سلیمانی بووه و ئیستاش له سلیمانی له دائیره ی خه زینه کاتبه، شاعیریکى زۆر به فیکر و زه مزه مه یه. ده نگ و سه دا ییکى خوشیشى هه یه. به لام ره قه مى ئه عداد، که ئه عدا ی فیکر و شیعره، په کی خستوه، شیعریشی زۆره ناخ حه یف بۆ نووری) (۵).

* گو شه ی (شیعر و شاعیره کاغان) له رۆژنامه ی ژین، که دیاره مامۆستا (نه جمه ددین مه لا) به رتویه ده برد، ده رباره ی (شیخ نووری) نووسیویه تی: (شیخ نووری کور ی شیخ سالتح بێجگه له وه ی که ئه مپۆکه له هونه رى هه لپه ستدا پایه بلنده، ههروه ها که ئیستا پیر بووه و له به هاری لاوی خویدا ده نگ خوشیکى بێ وینه بوو، شیعره کانی خو ی به به ستوه وه وه شیعرى (مه وله وى) به قه تار له ئیوارانى به هار له ده می زه رده په ردا له گو ی ئاو و سه رچاوه کانی که نار شار، پروو به پرووی سه وه زه زار، هه ر له خو ی ئه هات، به بلبلی

(۴) هه مان سه رچاوه ی پێشوو، ل ۲۰۶

(۵) به وانه: گولده ستە ی شوعه رای هاو عه سرم، به قه له می عه لى که مال با پیر ناغا، چاپی یه که م، له چاپخانه ی (ژیان) ی پیره مه ئرد له سلیمانی چاپ کراوه ۱۳۵۸هـ - ۱۹۳۹م. لاپه ره (۴۳) هه مان بیرو را به قرتینراوی له لاپه ره (۳۶)، له (گولده ستە ی شوعه رای هاو عه سرم) سالی ۱۹۶۹ له چاپخانه ی راپه رین له سلیمانی بلاو کراوه ته وه.

کوردستان ناوبانگی ده‌رکرد بوو، به‌لام ئیستاکه که گوئشه‌ن په‌شیوه، که‌لکی بلبلی نه‌ماوه پتوه. هه‌رچه‌نده ئیمه بیرمان دابووه شیعی ئه‌و شاعیرانه‌ی که نه‌ماون زیندوو بکه‌ینه‌وه، به‌لام ته‌ترسین نووسه‌ری ته‌م به‌شه به‌م زووانه بمری و که‌سیکی تر وه‌ک ئه‌و نه‌بی که پارچه شیعی‌ریکی «شیخ نووری» مان بی هه‌له بو بنووسی. له‌به‌ر نه‌وه ئه‌و هه‌لبه‌سته‌یمان نووسی» (٦).

* هەر مامۆستا نەجمەددین مەلا سەبارەت بە شێخ نووری دەلتی: محەمەد نووری نەفەندی کۆری شێخ سالحی حاجی شێخ غەناییە و خەڵکی سلێمانییە. مەنوەریکی نرخدار و شاعیریکی عەسری زۆر بەرزە، سالی ١٩٢٢م سەرنووسەری پۆژنامەی (پۆژی کوردستان) بوو کە حکومەتی کوردستان ئیدارەی ئەکرد. محەمەد نووری ئەفەندی بە کوردی و فارسی و تورکی شیعری و تווو، دیوانی ئەشعاری چاپ نەکراوە، بێجگە لەوەی کە لە پۆژنامەکانی کوردستاندا پەراگەندە چاپ کراوە (٧).

* دیسان ماموستا (نجمه‌ددین مه‌لا) یادی شیخ نووری کردووه‌توه و له نووسینیکی دیکه‌یدا ده‌لئی: (له ولاته پیتشکه‌وتوه‌کاندا که شاعیرتیک، یان زانایه‌ک، یان پیتشه‌وایه‌کیان بمرئ، له دوا‌ی خۆ‌ی به‌هه‌زاران جار دیوانی شیعر و نووسراو و میژووی ژبانی به‌وینه‌ی ره‌نگین چاپ نه‌کړئ وه په‌یکه‌ری بۆ نه‌کړئ وه له پاش به‌جیماوه‌کانی له (موزه- نه‌نتیکه‌خانه) دا‌ئه‌نړئ... وه هه‌موو سال‌تیک له‌و رۆژ‌ده‌دا که مردووه‌ کۆبوونه‌ویه‌ک نه‌کړئ به‌ناوی یادبیه‌وه، که‌چی شاعیر و زاناکانی ئی‌مه که مردن وه‌ک به‌فری سالی پار نه‌توتنه‌وه و ناوونیشانیان کۆتیر نه‌بی‌تته‌وه. سا مه‌گه‌ر دپوانه‌یه‌کی وه‌ک من له‌م حو‌جره ته‌نگه‌دا که نه‌لئی گۆ‌ره، جار جاره به‌ده‌م ده‌رده‌وه شیعر و سه‌رگوزشته‌یان بنووسیتته‌وه. له‌م دوا‌ییبه‌دا «شیخ نووری» له هونه‌ری شیعر و نیشتمانپه‌روه‌ریدا گره‌وی له «نامیق که‌مال» وه «توفیق فی‌کهره‌ت» ی تورک برده‌وه. هه‌روه‌ها له رۆژی (۲۰) ی کانوونی یه‌که‌می ۱۹۵۸م کۆچی دوا‌یی کرد. نووسه‌رتیک له لایه‌ره‌ی گۆ‌شار و رۆژنامه‌یه‌ک‌دا یادیکی نه‌کرده‌وه، پارچه شیعرتیکي نه‌نووسی. نه‌مجا له‌به‌ر نه‌مه به‌پیتوستم زانی ویتنه‌که‌ی له‌گه‌ل

(۶) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۱۳۸۴) ى سالى (۳۳)، پېنجشەمە ۱۹۵۸/۳/۶، گۆشەى شيعر و شاعيرە كاغان. (نەجمەددىن مەلا)، لەكەل بىلاوكر دنەو ى شيعرى بۆ (يانەى سەركەوتن). وا ديارە بۆ زانباريەكانى تريس مامۇستا (نەجمەددىن مەلا) پشتى بەهاور پيەتى خۆى لەكەل شەيخ نوورى بەستووە.

(۷) دهستانووسی سوژی نیشتمان، ژماره ۱۱۴۵، سالی ۱۹۴۵ نووسراوه ته وه.

نەم پارچە شیعەری بەخمە بەرچاوی خۆتەنەوارانی خۆشەویست) (۸).

* بۆ جارتیکی دیکە مامۆستا (نەجمەددین مەلا) دەربارە (شیخ نووری) نووسیوە و دەلتی: (شاعیری شیرین زمان، وە بلبلی چیمەنی نیشتمان، وە سەرنووسەری پۆژنامە (پۆژی کوردستان) شیخ نووری شیخ سەلح کە لە پۆژی ۱۹۵۸/۱۲/۲۰ م دوا پۆژی خەزان - پایز کۆچی دوا یی کرد بەم ھۆیە بەراستی پایەیکی لە ئەدەبی کوردی وێران کرد و ڕمان. بەس شیخ نووری لە تافی خۆیدا مەژگینیکی ئەنجوومەن ئارا و ڕووخۆش و ھیمن بوو، ھەمیشە لایەنگری ناشتی و براھەتی و ڕیکخستەن و بەخۆوە ژبوی و خۆبەسوونی ناوخۆیی بوو. وە بە وتار و شیعەر بەسۆزەکانی بۆ مافی گەلی کورد سکالای ئەکرد. تەنانت لە (۱۹۲۳/۶/۳) دا جاری سیتیەم کە ئینگلیزەکان سلیمانیان داگیر کرد، لە نیشتمانپەرەکانی کورد یە کەم کەس شیخ نووری خستە بەندیخانەو و تووشی چەرەسەری کرد. شیخ نووری بێجگە لە کوردی، بەتورکی و فارسیش شیعری وتووە. شیعەرە دلدارییەکانیشی ھەمووی بەسۆزی نیشتمانەو (۹).

* ھاوار لە گۆشە شیعەر و شاعیرەکانمان نووسیویەتی: (لە سەرەتای شەری یە کەمی جیھاندا کە وشە سەرەستی و نازادی لە ناو گەنج و خۆتەندەوارەکانی ئەستەمبوڵدا بلاو ئەبێتەو و ئەستەمبوولی ئەوساش سەرچاوەی کردنەوێ خۆتەندەواری و ڕۆشنبیری بوو بەنسبەت ولاتی کوردەوارییەو، ھەندێ لە خۆتەندەوارەکانی ئێمەش بەھۆی بوونیانەو لە تورکیادا یا لەو پۆژنامە و گۆڤار و ھەلبەستەکانی کە تاکە تاکە ئەگەشتنە کوردستان ھەستی نەتەوایەتی جوولە تێتەکەوێت و قەلەم بەدەستی ئەوسا ئەکەوێت سەودای کیش و ھەژن و جۆرە بابەتێکی نوێ لە شیعەر و نووسیندا وەکو لە شیعەرەکانی پیرەمێرد و لە ھەندێکی زێوەردا دەرئەکەوت، لە پاش ئەمیش عەبدولواھید نووری و نووری شیخ سەلح کە ئەمانە دوا یی لەوانی پیتشو تازەتر و مێشک و بیروبەوێ فەربکتر بوون، تەوژمی ھەلبەستەکانیان شۆرەگێتەر بوون (۱۰).

* مامۆستا (عەلەددین سەجادی) لە کتیی (مێژووی ئەدەبی کوردی) دا دەلتی: (شیخ (۸) پۆژنامە (ژین) ی ژمارە (۱۵۱۶)، سالی (۳۵)، (۱۹۶۰/۳/۱۰) و تارتیک بەناوونیشانی (یادی شاعیری نەمر: شیخ نووری شیخ سەلح) نووسینی مامۆستا (نەجمەددین مەلا). شیعری (شەو) لەو نووسینەدا بلاوکرۆتەو.

(۹) پڕوانە پۆژنامە (ژین)، ژمارە (۱۵۷۹)، سالی (۳۵) ۱۹۶۰/۱۲/۲۶ و تارتیک بەناوونیشانی (یادی شیخ نووری شیخ سەلح)، نووسینی (نەجمەددین مەلا).

(۱۰) پۆژنامە یایی، ژمارە (۳۲۲) ی شەمە ۱۹۶۷/۷/۲۷ (شیعەر و شاعیرەکانمان) نووسینی ھاوار.

نووری ۱۸۹۶-۱۹۵۸ کۆری شیخ سالح له سلیمانی هاتۆته دنیاوه و هەر لهویش کۆچی
دوایی کردووه. یهکیک بووه له شاعیره بهرزهکانی شاری سلیمانی و بهیهکیکی ههره
بهدهسهلات دانهنری له داهینانی پتچکهی تازه له شیعردا^(۱۱).

* رهفیک چالاک له بارهی شیخ نووری شیخ سالح دهلتی: وا لیرهشدا شیخ نووری شیخ
سالح-م هاتهوه یاد و بهیتۆستی نهزانم که بلیم شیخ نووری نهر تهنیا هۆنهریکی بالا
نهبوو، بهلکو له ریزی یهکهمین هۆنهره تازهکار و باوه پیتشکهوتوهکانی کورد بوو، پیتش
مامۆستا (گۆران) بوو لهو پیرهوهدا، یهکهمین هۆنهره که ئۆهرتتی داناوه بههۆنراوه و
ئاوازهوه، یهکهمین ئاواز دانهه بۆ زۆریه هۆنراوهکانی خۆی. هۆنراوهی مهلاحم لهمهوه
دهستی پتی کردووه، پیتش نهحمهه بهگی ساحیتقرانی نهر له سهردهمی تازهدا، دهنگ و
ئاوازیک که بهشیخ نووری-یهوه بوو بهردی نهکرد بهئاو... دلداریه ناکامهکی ناسۆره له
جهرگی منا و که بۆی گیترامهوه له شهویکی دوورودرتی زستانا و دوو بهدوو له یانهی
فرمانبهرانی سلیمانی و گۆرانییهکهی (عهزیز)ی برای بۆ وتم، خۆم پتی نهگیرا و منیش
گریام و قوریم پیتوا:

لهوی دیجله وهکیلی دیدهکهی من بوو

بهلیتی و سوور

سکووتی خهستهخانهت بوو بهشین

عائیلهی رهنجوور

نهمه داخیکه جهرگم کون نهکا تا پۆژی

نهفخی صوور

عهزیزم پۆ، عهزیزم پۆ، عهزیزی نهونیهاالم پۆ^(۱۲)

* پیرههیتدی نهر بهم چوارینهیه پایهی (شیخ نووری) دهردهخات و دهلتی:

شوگری خوا نهکهم که له (نووری) کوژاوهوه

پهشنگی جوانی شیعر و نهدهب کهوته ناوهوه

(۱۱) بهروانه کتیبی (میترووی نهدهبی کوردی)، عهلا نهددین سهجادی، چاپی دووهم، چاپخانهی
مهعاریف، بهعدا سالی ۱۹۷۱، باخی شاعیران لاپهه (۶۰).

(۱۲) پۆژنامهی برایی، ژماره (۱۲) ی پۆژی ۱۹۷۲/۸/۲۴، رهفیک چالاک: (نهوهی نهیزانم له بارهی
هونهروه).

نووری! به نووری ئێوه وه زولمەت لەناو ئەچێ
 (یارەب) ی! ئەم (ضیا) یە نەبێ قەت بەچاوه وه (١٣)
 * رهشید نهجیب-ی هاوڕیتی شیخ نووری و یهکیک له نوێخوازانی شیعی کوردی
 سهبارهت به شیخ نووری دهلێ:

ئهی کیتیو بلند پایه، ئەیا شاخی موعه‌للا
 هەر گاه که ئەکە ی جهزی نه‌زهرگاهی جه‌زیم
 به‌م به‌رزی یو به‌م سه‌توه‌ته ئهی که‌ژی والا
 سه‌روه و شه‌که‌ت ده‌فعی ئەکا ئاهو نه‌نینم (١٤)

ل ٢١

* (شێرکو بێکه‌س) ی شاعیر له دوا ی خۆتێنده‌وه ی ده‌ستنوسی (که‌لارێزان) باری
 سه‌رنجی خۆی ده‌رباره‌ی شیعه‌کان و (شیخ نووری) له شیعی کوردیدا ده‌رپرێوه:
 له‌ناو سامالی هونه‌ری جوانا
 مرواری شیعر، ئەدره‌وشیته‌وه
 له‌کانی بیر و قوولایی گیانا
 زه‌نگی نه‌مرییت، ئەزرنگیته‌وه (١٥)
 * مامۆستا (شیخ محهمه‌دی خاڵ) ده‌رباره‌ی (شیخ نووری) پای وایه که (گۆزان و
 سه‌لام و قانێع و شیخ نووری، وه‌ک گه‌فی قه‌نده‌هاری وان، به‌هه‌موو شت ئەبن وه هه‌رچی
 بێتێن جوانه) (١٦).

(١٣) ئەم چوارینه‌یه به‌شیوه‌یه‌کی تریش هه‌یه، وا لێره‌دا وه‌ک خۆی ده‌ینوسینه‌وه:

خوا ئەو خودایه‌یه که له نووری که‌شواوه
 پشکه‌زی به‌سۆزی شیعر و ئەده‌ب که‌وته ناوه‌وه
 نووری! به‌ نووری ئێوه‌وه تاریکی لاده‌چێ
 نه‌ورۆزی ئێوه، تازه‌یی دێنیتسه ناوه‌وه

(١٤) رهشید نهجیب ١٩٠٦ - ١٩٦٨ ژیان و به‌ره‌مه‌کانی، ئاماده‌کردنی: ئومێد ناشنا، چاپکردنی
 ده‌زگای ئاراس، ل ٢١، ٢٠٠١.

(١٥) ئەم چوارینه له (١٣/١٢/١٩٦٢) دا نووسراوه و به‌ده‌ستنوس ده‌ستم که‌وتوه‌وه.

(١٦) رۆژنامه‌ی (ژین)، ژماره (٣٤) پێنجشهمه، رێکه‌وتی ١٩٧١/٨/٣ (چاپه‌که‌وتنیکی نه‌ده‌یی
 له‌گه‌ڵ مامۆستا (شیخ محهمه‌دی خاڵ)).

* (حسبب قهره داخی) شاعیر دهر باره ی بزووتنه وهی نویتخوازی له سهر دهستی (گۆزان) و (شیخ نووری) دهلتی: (نکولی له وهدا نییه دواي حه زره تی نالی و هاوړتیکانی بو ماوه یه کی درتیز شیعی کوردی به جیما له کاروانی ږتگرتوو، نهویش به هوی نهو دهر فته ناهه موارانوه بوو که گهلی کوردی پيدا ږویشته، به لام دواي دهر که وتنی شیخ نووری شیخ صالح و هه لکه وتنی گۆزانی نه مر، شیعی کوردی ږتکه ی نوتی گرت بهر. له م بواره شدا گهلی شاعیری تر به شداری پتیشخستنی کاروانی شیعی کوردی بیان کردوه) (۱۷).

* ږوژنامه ی (بیری نوی) له کورته و تارتیکدا به ناوی (بیره وهی شیخ نووری شیخ صالح) دهلتی: (شیخ نووری شیخ صالح دهنگیکی نوی و شاعیریکی پتیشکه و تنخوازی گهلی کورده و خاوه نی دهر ږتکی دپاره له په ږه و کورنی نویتخوازی له نه ده بی کوردا. نهو شاعیره یه که عه بدوللا گۆزانی نه مر به ماموستا و ږتچکه شکینی داده نی له جوولانه وهی شیعی و نویتکړدنه وهی شیعی کوردیدا) (۱۸).

* ږوژنامه ی ږوا له کورته نوو سینتیکیدا به م جوړه ږیز و خوشه ویستی خوی بهرام بهر به شیخ نووری دهر ږپوه: (له ږوژی ۱۹۵۸/۱۲/۲۰ دا شاعیری ږتچکه شکینی شیعی نوتی کوردی ماموستا شیخ نووری شیخ صالح له گرده که ی (سه یوان) بوو به میوانی (مسته فا پاشا) و (بتکه س) بهرام بهر ږیره میترد یه که به دواي یه که شاعیران و گه وره ږیاوان و زانا و دانا به ناواتی تاساوه وه سهر نه نینه وه و داخ و زوخوا و پاش مردن و دواي مردن سهر نه کا.) (۱۹).

* نهژی گۆزان دهلتی: (نه ده بی تازه ی کوردی له سهر دهستی شیخ نووری نه مر دا، یه که م هه نگاوی نه وه بوو، کیشه عه روو زیه کانی ږهت کرده وه و هیجای له فولکلوری کوردیه وه هینایه کایه، نه مه له لایه که وه ږه سه نایه تییه و له لایه که یشه وه خالی نییه له تا قیکړدنه وهی دهر و ږبه ر) (۲۰).

(۱۷) ږروانه: گۆزاری (کاروان)، ژماره (۴) ی کانوونی دووم ۱۹۸۳ ل ۸۱ چاویتکه وتنی له گه ل (حسبب قهره داخی).

(۱۸) ږوژنامه ی بیري نوی، ژماره (۲۲۱)، ۱۹۷۶/۱۲/۲۵ و تارتیک به ناوی: (بیره وهی شیخ نووری شیخ صالح).

(۱۹) ږوژنامه ی ږوا، ژماره (۱۷) ی سالی (۱) ږتکه وتی ۱۹۶۰/۱۲/۲۴ و تارتیک به ناوی: (ږی یاد ی دووم سالی کچی شاعیری ږتچکه شکین شیخ نووری شیخ صالح ۱۸۹۶ - ۱۹۵۸).

(۲۰) گۆزاری به یان: ژماره (۱۷) ی نیسان و مایسی ۱۹۸۱ و تارتیک به ناوی (شیخ نووری شیخ صالح و چمند بیروړا و سهرنجیکی ږه خته گرانه)، نهژی گۆزان.

نەژی گۆران ۷۷ دیسان دەربارە (شیخ نووری) و (گۆران) پرایەکی دی دەردەبەری و دەلتی: (خۆم لە میانێ شیعری کوردیدا، لە بەرامبەر دەیان لوتکە وەک خانی - مەولەوی - حاجی قادر - نالی - سالم - شیخ رەزا - حەمدی - ئەحمەد موختار - پیرەمێرد - شیخ نووری - گۆران - بێ کەس و دلدارا ئەبینم. مەیانیش لەم بنارەدا نەوێندە فراوانە کە دەیان لوتکە تازە پێیا هەلچێ، بۆیە دەلتیم: (شیخ نووری) و (گۆران) دوو لوتکەن لە زنجیرە شایکدا روخساری تایبەتی و کەسییەکانیان، بەهێماي تایبەتی و کەسی خۆتەر جیا دەکێتەوە، بەپێی ماوەی میژوویی... (۲۱).

* (کاکە فەللاح) دەربارە تازەکردنەوی شیعری کوردی دەنووست و چەند شتیکی دەستنیشان دەکات بەلای مەوێ لە دەستنیشان کردنە کەیدا نیشانی پێکاوە و تا پادەیهکی زۆر قسەکە جێی خۆی دەکاتەو، لە بۆجۆنە کەیدا دەلتی: (پێش ئەم جموجوولە ئەدەبیبە (واتە جموجوولی ئەدەبی تازە) شیعری کوردی لە بۆتە شیعری کلاسیکیدا قال بوو بوو، کێشی عەرۆز و قالبی غەزل و قەسیدە و روباعیات و تاک و موعەمما و لاواندەوێ و پیاوەلدان و داشۆزین و بابەتی ئاینیی و تەرجیع بەند (خەیاڵبازی و وشەکاری) (۲۲).

(۲۱) هەمان سەرچاوەی پێشوو ۷۳

(۲۲) راستە وەک کاکە فەللاح بۆی چووێ (کێشی عەرۆز و پیاوەلدان و داشۆزین و بابەتی ئاینیی و تەرجیع بەند) سیمای شیعری کلاسیکی بوون، بەلام لە مەسەلە (خەیاڵبازی) و (وشەکاری) یەکەدا لەگەڵیدا نیم، چونکە مەسەلە (خەیاڵ) رەگەزێکی سەرەکی هەموو داھێتان و خولقاندنیکە. جگە لەوێش (خەیاڵ) لە پزوووتنەوی شیعری تازە بەلاوێ نەراوێ و سیمایەکی نییە بەھۆیە شیعری کلاسیکی پێ بناسرێتەو، بەلکو لە شیعری تازەشدا (خەیاڵ) دەورێکی بالایی هەبووێ لە تێکەڵ کردنی بە واقع و دۆلە مەند کردنی واقعە کە بەھۆیەو. رەنگە مەبەستی (موبالغە = پێ لێ هەلپەین) بێ کە ئەمە سیفەتیکە زیاتر لە شیعری کلاسیکیدا بەدی دەکەوێ نەک (خەیاڵبازی). (وشەکاری) یەش سیفەتیک نییە تەنیا بەسەر شیعری کلاسیکیدا پرا بێ، چونکە وەک چۆن لە لای شاعیرێکی گەورە و زمانزانی وەک (نالی) وشەکاری دەبینین، هەر بەم جۆرە لە لای شاعیرێکی نەمۆکەش وشەکاری هەیە. حەز ناکەم خۆتەر و تێبگا (وشەکاری) سیفەتێکی خراپە لە شیعردا، چونکە وشەکاری سەواکردنە لەگەڵ گیانی وشە و توێ هەلدانە بۆ گرتنی سیپەری وشە و نەهێتیەکانی. وشەکاری لە لای (نالی) زەخرەفە نەبوو، کە زۆبەدی شیعری کلاسیکی کوردیبە. لە شیعری تازەشدا وشەکاری نەری هەموو شاعیرێکی داھێنەر. پێوستە بەبێنییەکی تازەوێ بەدوای ئەو وشەیدە بگەڕێ و تەعبیر لە دیدگای ئەو بکات، کە (خەیاڵ) لێتوالتیوێ لە تێروانین - رۆیە، بۆیە بەدوای ئەو وشەیدە دەگەڕێ کە پێ بەپەری هەست و هەلچوون و ئیقاعی ناوێ و دەرەو =

هەر بهیتی و اتایهک و جوونهوهی یهک جوړ دهر پړین و کهرسته ی تیځرا چوون یهک و
 زوړتر به قهه و بالای یار او تیځه یشتنی گران و به کاره پتنانی لق و په لکهانی به لاغ و هتد...
 سیمای یه کگرتووی شیعی کلاسیکی بوون... بڼ گومان پتیشه وایانی وهک (نالی ۱۷۹۷ -
 ۱۸۵۵) و (سال ۱۸۰۰ - ۱۸۶۶) و (مه حوی ۱۸۳۰ - ۱۹۰۴) و (کوردي
 ۱۸۰۹ - ۱۸۴۹) ماموستایانی دیار و لیها تووی نه و قوتابخانه کلاسیکیه ی دهوری
 بابان بوون و هرکی خوځان به جتی گه یاند و بنچینه ی نووسینی شیعر به و له هجه یان
 بهر زکرده وه. نه ده پیش که شیعر له و دمه دا بهر زترین لق ی دیار و به دهره وه ی بوو، وهک هر
 وواله تیتکی تری ژبان، هم همیشه له پیشکه و تن و جووله و گوزان دایه، جا به و پتیشه که
 نه ده ب و سرجه م ژبان ی روشنبیری هر نه ته وه و میلله تیک، په نگدانه وه ی باری نابوری
 و کومه لایه تی و سیاسیه و نه مانه ش همیشه له پیشکه و تن و گوزاندان. نه و سرده مه
 لافاوی شهر ی یه که می جیهان تازه نیشتبوه وه، دهنگی چند دهوله تیتکی گه وره کپ کرا
 بوو، زوړ په یوه ندی نیوان دهوله تان گوزا بوو. له روزه لاتی ناوه راستیشدا راپه پړنی
 تازه ی نه ته وایه تیی تورکه کان و باری نه ده بی سرده میان له ژتیر زهری روزا وادا له
 شه پل دانا بوو، باری سیاسی و کومه لایه تی نه م سرده مه ی کوردیش، له سایه ی
 راپه پړنه کانی شیخ مه محمود و ناکوکیه کانی نیوان ښنگلیزه کان و تورکه کان و سیاسه تی
 به ناو بوژ نازادی و سهریه خوځی و به ناوه روک بو دست به سهر دا گرتن و چه وساند نه وه
 له لایه ن دا گیر که ره ښنگلیزه کانه وه. به لئ له گهر مه ی نه و دارو باره تازانه دا روشنبیره
 هونه رمنده کانی نه و سرده مه ی کورد له کوردستانی عیرا قدا، که هر یه که یان له راست
 خوځیه وه خاوه ن سهر مایه یه کی نه ده بی پته و بوو، تاسه و تامه زرو ی به ره و سه لیه و چیژی
 هونه ریان به و چه شنه شیعره کلاسیکیانه نه ده شکا و به دل تینووی شتیه و ناوه روکیکی
 سهرده م بوون، تا نه و بوو وهک حه و ته وانه یهک چند شاعیر تکی به هر دار له سهر نه و
 پتیا یی سهرده مه یهک که و تن له پتیا ی:

= تیر و اتینه کانی بیت. وشه یهک بی پر بی له (ثیما) و ناهنگ و سهرله نو ی بیته قیتیتیه و به پروی
 وشه دراوستیکانی خوی. یه کتیک له نه رکه کانی داهینه رچ سهر به پتیا یی کلاسیکی بیت، چ سهر
 به پتیا یی تری بیت، تازه کورده وه ی زمانی نه ته وه یه، ته نیا شاعیری زمانان و به توانست و ده سلات
 ده توانی یاری به وشه بکات. شاعیری کوله وار و دامای دهستی وشه ناتوانی زه فدر به وشه بیات بو
 تیر و اتینه کانی خوی وشه گونجاو ه لژتیر. نه وانه ش که به زوړ خوځان به سهر شیعر دا ساغ کردو ته وه
 سه و له گه ل توتکتلی وشه ده کن، بویه شیعره کانیا ن زو دهرن و ناتوان خوځان به پتیه راپگرن.

۱- زانین و ههزم کردنی ته‌واوی به‌رهه‌می کلاسیکی پیش‌خۆیان.

۲- زانینی زمانی فارسی و به‌تایبه‌تی بۆ‌ئه وه‌نگاوه‌یه زمانی تورکی، که‌وته سه‌ر‌ئه و خولیا‌یه‌ی که‌ بین بنیتن به‌سه‌ر‌چاوه‌ی ئه‌ده‌بی سه‌رده‌می تورکه‌کانه‌وه، ئینجا هه‌ر شاعیرێ، به‌پیتی به‌هره و توانا و باری ژبانی خۆی و پله‌ی پۆشنبیری و ناماده‌بوونی که‌وته به‌ره‌م‌داهیتان. له‌و سه‌رده‌مه‌دا (هه‌نگاوی یه‌که‌م له‌و باره‌یه‌وه لاسایی کردنه‌وه‌ی شیعری نوێی تورکی بوو) (۲۳) شیخ‌نووری کۆری شیخ‌سالح-یش، له‌به‌رئوه‌ی به‌ته‌مه‌ن له‌ (گۆران) گه‌وره‌تر و له‌گه‌ڵ باری ژبانی پۆژنامه‌گه‌ری ئه‌و پۆژگاره‌ی کوردیشدا په‌یوه‌ندی راسته‌وخۆ و له‌باری په‌پۆژنامه‌وه هه‌بوو، به‌ره‌مه‌کانی زۆرتر بلاو کرده‌وه و ئاوه‌ها ئه‌ده‌بییه‌که‌یشی سازگارتر بوو، بۆیه له‌و سه‌رده‌مه‌دا هه‌نگاوی یه‌که‌می گۆرین و به‌ره‌و پێشه‌وه‌ی چون به‌ره‌و شیعری تورکه‌کان زیاتر به‌کنه و ته‌قه‌لای ئه‌ده‌بی شیخ‌نووری ده‌دریته‌وه‌ قه‌ڵه‌م و ئه‌و ده‌رکه‌وتووتر ده‌بینرا له‌ هه‌وته‌وانه‌که‌.

هه‌ر چۆنیک بیت، ئه‌و ده‌سته‌لاوه به‌هره‌داره‌ توانیسیان له‌ ژێر زه‌بری شیعری نوێی تورکی‌دا چه‌ند گۆژمی‌ک خۆینی تازه‌کردنه‌وه له‌ رووی کیش و ده‌رپین و واتا و هه‌ست و بیر و وشه‌ی کوردیی‌وه به‌ده‌ماره‌ ساردوسپه‌کانی شیعری کوردیی بیه‌خشن و گه‌رمایی جووله‌ و داهیتان و گۆران و پێشکه‌وتنی بده‌نی. (۲۴).

* مامۆستا (مه‌مه‌د ره‌سوول‌هاوار) له‌ کتییی (پیره‌مێردی نه‌مر)‌دا ده‌رباره‌ی (شیخ‌نووری شیخ‌سالح) رای خۆی به‌م جوژه‌ ده‌رپیه‌ و ده‌لی: (شیخ‌نووری شیخ‌سالح به‌یه‌کیتیک له‌ پێشه‌وا‌ی بوژه‌کانی پۆمانتیکی کورد نه‌رمێردی که‌ به‌هۆی هه‌لبه‌سته‌کانیه‌وه چ له‌ ناوه‌روک و چ له‌ شیوه‌دا شوڕشیکی ناوه‌ته‌وه و ده‌رگایه‌کی تایبه‌تی کردۆته‌وه بۆ بوژه‌انی ئه‌و سه‌رده‌مه‌). (۲۵)

* له‌ کتییی (باخچه‌ی شاعیران) ده‌رباره‌ی شیخ‌نووری نووسیویانه: (شیخ‌نووری به‌یه‌کیتیک له‌ بوژه‌ پێشکه‌وتوه‌ تازه‌که‌ره‌وه‌کان (مجدد) له‌ ئه‌ده‌بی کوردیدا نه‌رمێردی و خاوه‌نی قوتابخانه‌ی هه‌لبه‌سته‌ستی نوێیه‌و ئه‌و پێگه‌یه‌ی ئه‌م شکاندی، ته‌نانه‌ت گۆران و

(۲۳) ئه‌م رایه، رای مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) یه‌و له‌ شوینی خۆیدا موناقه‌شهم کرده‌وه.

(۲۴) به‌روانه‌ کتییی: کاروانی شیعری نوێی کوردی، کاکه‌ی فەللاح، به‌رگی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی کۆری

زانباری کورد، به‌غدا ۱۹۷۸، ل ۲۷-۲۸-۲۹

(۲۵) پیره‌مێردی نه‌مر: نووسینی مه‌مه‌د ره‌سوول‌هاوار، چاپخانه‌ی (العانی)، به‌غدا، ۱۹۷۰

ل ۴۱ په‌راویزه‌که‌ی.

هه‌موو بوژێه لاوه‌کانی تر له‌سه‌ری نه‌پۆن... (٢٦) ئینجا له‌ شوێنێکی دیکه‌دا ده‌لێن: (گۆزان به‌شوین پێنووسی شیخ نووریدا روژێستوو نه‌و قوتابخانه‌ی هه‌لبه‌ستی نوێی له‌ وێژه‌ی کوردیدا دامه‌زراند، هه‌لبه‌ستی تازه‌ی کرده‌ باو. ئهم پهره‌ی پێ دا و گه‌شه‌ی پێ کرد. له‌ هه‌موو روویکه‌وه‌ قاپی هه‌لبه‌ستی نوێی له‌ وێژه‌ی کوردی کرده‌وه‌ و هانی بوژێه لاوه‌کانی دا که‌ په‌یره‌وی بگهن. که‌واته‌ نه‌توانین بلێین که‌ وێژه‌ی کوردی بۆ یه‌که‌م جار قه‌رزاری شیخ نووری و دوا‌ی نه‌و هی گۆزانه‌ که‌ شیوه‌ی هه‌لبه‌ستی نوێی پێ به‌خشی) (٢٧).

* مامۆستا ره‌مزی مه‌لامارف ده‌رباره‌ی شیخ نووری ده‌لێ:

ئه‌ی خۆشه‌ویستی قه‌ومی جه‌فاکێشی ده‌س به‌سه‌ر
وه‌ی نووری چاوی کوردی سیاپوژی ده‌ریه‌ده‌ر
ئه‌ی بولبولی به‌شه‌وه‌که‌تی باخی سوخه‌ن وه‌ری
وه‌ی گولبونی به‌زینه‌تی گولزاری زێب و فه‌ر
ئه‌ی شاعیری به‌قودره‌تی مه‌یدانی نه‌زم و نه‌سر
وه‌ی کاتبی به‌هه‌یسه‌تی سه‌رکۆرسی هونه‌ر (٢٨)

* مامۆستا (عه‌لاه‌ددین سه‌جادی) دیسانه‌وه‌ ده‌رباره‌ی (شیخ نووری) ده‌لێ: (شیخ نووری کورێ شیخ سال‌حی کورێ شیخ غه‌نی-یه، له‌ شاری سلێمانی هاتۆته‌ دنیاوه‌، نه‌توانی بوتری، نه‌و پێبازی تازه‌ی هێنایه‌ ناو نه‌ده‌بی زمانی کوردی-یه‌وه‌، فیکری به‌رز و ورد بوو، زه‌ینێکی قوولێ بووه‌، ئێمه‌ کارمان به‌وه‌وه‌ نێیه‌ که‌ چه‌وسانه‌وه‌ی روژگار نه‌یه‌شتوو له‌سه‌ر هۆنه‌ری - وه‌کو هۆنه‌ره‌کانی تر - بڕوا. مه‌به‌سته‌که‌ی ئێمه‌ نه‌وه‌یه‌ که‌ به‌ره‌مه‌ی شیخ نووری له‌ناو ده‌قی نه‌ده‌بی هۆنراوه‌ی کوردیدا شوێنێک لهم سه‌رده‌مه‌ بۆ خۆی ته‌رخان نه‌کا) دیسانه‌وه‌ ده‌لێ: (لهم سه‌رده‌مه‌ی دوا‌یه‌دا له‌ناو هۆنه‌رانی کورددا پێبازیکی تازه‌ی په‌یدا کردبوو که‌ پێبازیکی نوێ بوو، نوێ بوو له‌ بیسر و نه‌ندێشه‌دا، له‌ کێش و سه‌روادا، نه‌مانه‌ بوون به‌قوتابی قوتابخانه‌یه‌ک که‌ ئهم قوتابخانه‌یه‌ شوێنێکی خسته‌ ناو

(٢٦) باخچه‌ی شاعیران، عه‌بدولعه‌زیم ماوه‌تی، عه‌بدولقادر سال‌ح، چاپخانه‌ی ژین، سلێمانی سال‌ی ١٩٧٠ ل ١٠١.

(٢٧) هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو ل ١٠٤.

(٢٨) روژنامه‌ی (ژین) ژماره‌ (٥٦) ی سال‌ی (١٥)، (١٧) ی کانوونی یه‌که‌م ١٩٤١، بۆ هه‌وار و حه‌سه‌ب حال‌ی شیخ نووری، محممه‌د ره‌مزی.

گیتی ئەدەبىي كوردىيە، يەككىك لەو قوتابىيە زىرەكانە شىخ نوورى خاوەنى پارچەى خوتىراو بوو، (٢٩) بەلكو پىشەنگى ئەو كاروانە بوو) پاشان لەسەر قسەكانى بەردەوام دەبى و دەلتى: (جا ئەم گۆرانە كە شىخ نوورى هێنايە ناو، ئايا هەر لە پۆتەى دلتى خۆيا قالى كردىتەوه؟ يا بۆنى هەناسەى «نامق كمال» و «توفىق فىكرەت»ى (٣٠) كردى؟ ئەو توانى پىيازىكى نوێ لەناو ئەدەبى كوردیدا دیارى بكات).

* (د. مەرف خەزەندەدار) شىخ دەربارەى شىخ نوورى بەو جۆرە راى خۆى دەریپۆه: (لە پەلەى دووهدا ئەوەكو تەنیا ناوەرۆك، بەلكو روخسارىش گۆرانى بەسەردا هاتووه، بەتایبەتى زمانى شیعەر. شیعەرەكانى ئەوێ لاوى ئەم ماوێهە گۆران و بێكەس و دلدار و شىخ نوورى شىخ سەلح و هى تر نمونەى شیعەى ئەم سەردەمەن لەگۆرانى ئەدەبى كوردى) (٣١).

لە بارەى ماوێ رۆمانتىكىش راى وایه: (پێرەوى رۆمانتىكى لە پاش جەنگى جیهانى یەكەم لەئێژ تەئسىرى رۆمانتىكى ئەوروپا و لە پتێ رۆمانتىكەكانى توركەوه لە ئەدەبى كوردیدا پەیدا بوو، لە ناوەرەستى چلەكان تا سەرەتای شەستەكان توانى لە قالبدا تا رادەیهك بەبێ و خۆى بگرت. دامەزێنەرانی ئەم پێرەوه شاعیرە ناودارەكانى وەكو پیرەمێرد و بێكەس و گۆران و سەلام و نوورى شىخ سەلح و دلدار و هى تریون. بەلام لە بەرھەمى ئەمانە رۆمانتیزم وەكو مەبەستىك بوو لە مەبەستەكانى شیعەریان و ھەموو بەرھەمیانى داگیر نەكردبوو) (٣٢).

* مامۆستا (كامەران موكرى) دەربارەى نوێكردنەوهكەى شىخ نوورى نووسىووه: (بەلاى منەوه مامۆستا شىخ نوورى شىخ سەلح مامۆستای ماوێ گۆزانەوێهە (فترة الانتقال) لە ھۆنراوێ كوردیدا، لە كۆنەوه بۆ نوێ... وە كە ئەلێم نوێ، یان كات و سەرەتای دەرکەوتنى ھۆنراوێ (نوێ) مەرامم دەورووبەرى كۆتایی شەرى جیھانگیری یەكەمە. لە كاتێكدا كە ھۆنراوێ كوردى لە كۆتێ (شێو و ھەستى كۆنا) بوو، ئەو و مامۆستا گۆران شۆرشیكى قوولیان لە ھۆنراوێ كوردیدا بەریا كرد. ئەگەرچى زۆر كەسیش ئەم شۆرشی بەلاو

(٢٩) مەبەستى ئەو شیعەرە كە بۆ كۆچى دواى شىخ مەحمودى نەمرى وتووه.

(٣٠) برۆانە دەقەكانى ئەدەبى كوردى، عەلەددین سەجادی، لە چاپكراوەكانى كۆچى زانیاری كورد،

چاپخانەى كۆچى زانیاری كورد، ١٩٧٨، بەغدا ١٠٥-١٠٦-١٠٧-١٠٨

(٣١) برۆانە: د. مەرف خەزەندەدار، لە بابەت مێژووى ئەدەبى كوردى تازەو، مۆسكۆ، ١٩٦٧ (بەزمانى

رووسى). خۆى بۆى كردم بەكوردى. ل. ٩٦

(٣٢) ھەمان سەرچاوەى پێشوو ل. ١٤٧

(یاخیسوونیتیکی ناپهوا بوو) دهرباره‌ی هۆنراوه‌ی کوردی، به‌لام له ئەنجاما به‌تایبه‌تی لهم سالانه‌ی دوایدا ده‌رکه‌وت که شۆرشیک بوو پڕ به‌پری (واقع و پتوبستی) له‌گه‌ڵ هه‌موو که‌موکوپیه‌کیشا. (٣٣) پاشان ده‌لتی: (به‌لتی مامۆستا شیخ نووری شۆرشیک گه‌وره‌ی به‌ریا کرد یان به‌وردی بلتین سه‌رکرده‌یه‌تی شۆرشیک ئه‌ده‌بی کرد له‌گه‌ڵ مامۆستا گۆران و نووسه‌ر و شاعیره‌ نوێ که‌ره‌وه‌کانی ترا... (٣٤).

* مامۆستا (١. ب. هه‌وری) دهرباره‌ی شیخ نووری ده‌لتی: (جاری له‌ پێش هه‌موو شتی‌که‌دا په‌وشت و خوو هه‌لسان و راپواردن له‌ ژياندا به‌قه‌ده‌ به‌رزى شيعره‌کانی جوان و به‌رز و بێ له‌که‌ و په‌له‌ بووه. هه‌رگیز خۆی به‌هۆنراوه‌کانیه‌وه هه‌ڵ نه‌کێشاوه و بۆ سوودی تایبه‌تی خۆی و ناوبانگ ب‌لا‌بوونه‌وه به‌کاری نه‌هێناون. ریا و دوو پرووی لێ نه‌بێنراوه، بۆ پاره و ده‌سکه‌وت فرمانی ناپه‌واي نه‌کردووه و گوشتار و هۆنراوه‌ی نه‌وتووه، ئه‌و هه‌ر له‌به‌ر شيعر شيعری وتووه. له‌سه‌ر هیتلیکی راست له‌ خۆشی و ناخۆشی و بوون و نه‌بوون و هات و نه‌هاتندا و، له‌ ته‌نگانه و فه‌ره‌حیدا، له‌ تاریکی و پروناکیدا هه‌ر له‌گه‌ڵ میلله‌تی کوردا بووه، به‌گریانیا ن گریاوه و به‌خۆشیان پتکه‌نبوه و، هه‌وینی مه‌ینی شيعری شیخ نووری به‌رژه‌وه‌ندی نه‌ته‌وه‌ی کورد بووه، بۆیه هه‌موو هۆنراوه‌کانی له‌ هه‌ر بابه‌تیکه‌وه بیت به‌رامبه‌ر به‌کورد له‌ سۆزیکێ دلسۆزانه به‌دوور نیه‌و خۆی و نیشان ئه‌دات که غه‌مخواری نه‌ته‌وه‌که‌ی خۆیه‌تی. شیخ نووری یه‌کی‌که‌ له‌و هۆنراوه‌یه‌ی که به‌ردی بنچینه‌ی گۆرانی هۆنراوه‌ی کوردییان داناوه به‌ره‌و پێش پالتیان پتوه ناوه، به‌هۆنراوه له‌ ده‌روازه‌ی هه‌موو گۆشه‌یه‌کی ژیا نى داوه، به‌رامبه‌ر به‌ئازادی ئافه‌رت بیرورای سه‌ره‌ستانه‌ی زۆر به‌رز و باش نیشان داوه، هه‌رچه‌نده هۆنراوه‌کانی شیخ نووری چاپ نه‌کراوه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا، چونکه به‌راستی شيعرن و خۆشی پیاویتی په‌وشت و خوو به‌رز بووه، به‌ره‌نگیک ب‌لا‌بوونه‌ته‌وه مه‌گه‌ر به‌ده‌گه‌من ته‌گینا خۆتنده‌وار نیه‌و شيعری ئه‌وی له‌به‌ر نه‌بیت، که ئه‌مه‌ش جوانترین گه‌نگترین به‌لگه‌یه بۆ ئه‌مانه‌ی له‌ پێشه‌وه وتمان له‌ بابته‌ شتێخ نووری-یه‌وه) (٣٥).

(٣٣) به‌روانه: هۆنراوه‌ی نووری شیخ صالح، چاپخانه‌ی کامه‌ران، ١٩٥٨، سلێمانی، پێشه‌کییه‌که‌ی له‌ نووسینی کامه‌ران موکری ل ٣.

(٣٤) هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو ل ٤.

(٣٥) به‌روانه: پۆژنامه‌ی (ژین) ی ژماره (٣) ی سالی (١). پۆژی پێنج شه‌مه، رتکه‌وتی ١٢/٢٨، ١٩٧٠، ١. ب. هه‌وری.

(*) تیبینی: زۆر نووسینی تر هه‌ن دهرباره‌ی شیخ نووری نووسراون، به‌لام یان زانیاری نوێیان تیدا نه‌بوو، یان ته‌نیا ئاماژه‌ن بۆیه پشتگوێم خست، ئێمه‌ش دیارترینی ئه‌و نووسینه‌مان وه‌رگرته‌وه.

شعره ودرگیره راوده‌گان

مه‌قبر (۱)

شیعری: عه‌بدول‌حق حامید (۲)

ه‌وار من چ‌بیکه‌م، نه جی ما، نه یار
 ه‌ر د‌ل م‌سایه‌وه، پ‌ر د‌رد و ئازار
 ئ‌یستا ل‌یره بوو، له ده‌ستم به‌ربوو
 له نه‌زه‌له‌وه، ه‌ات بۆ ئه‌به‌د چوو
 رۆ‌یشتم ئه‌وم، جی ه‌یشت له خا‌کا
 له گۆ‌ری تاریک، ته‌نگ و غه‌منا‌کا
 له‌و نه‌نیسه‌ی د‌ل، ئاساری نه‌ما
 له (به‌یرووت) غه‌یری، مه‌زاری نه‌ما
 ک‌وتی بۆ بگه‌ر‌یم، ئه‌و د‌ل‌ر‌وبایه
 له ک‌ئی ب‌پ‌رسم، ئه‌و ب‌ی نه‌وایه
 ئاخ‌و‌ر پ‌و‌حی وا، به‌ کام ه‌رده‌وه
 وا منی خ‌سته، ئ‌یش و د‌رده‌وه
 نه‌ل‌ین واز ب‌ینه، له‌و ئاشنایه (۳)
 رۆ‌یشت و ج‌یگای داری به‌ق‌ایه

(۱) (مه‌قبر)‌ی مه‌شه‌ووری شاعیری تورکی به‌ناوبانگ (عه‌بدول‌حق حامید) که به (۳۶) زوبان ته‌رجمه کراوه، منیش به‌عزێکم ده‌ست که‌وت که (عه‌رهب فه‌می) به‌عه‌ره‌بی به‌ نه‌ثر ته‌رجمه‌ی کردووه و به‌کوردی و به‌نه‌زم ته‌رجمه‌م کرد - شیخ نووری شیخ س‌ال‌ح -.

(۲) عه‌بدول‌حق حامید: (۱۸۵۳-۱۹۳۷) له ئه‌سته‌م‌بو‌ول له دایک بووه و ه‌ر له‌و‌یش کۆچی د‌وا‌یک‌ردووه. شاعیر و نووس‌ر و سیاس‌یی تورکی ناوداره، له بنه‌ماله‌یه‌کی ناوداری زانست و نه‌ده‌یه. ش‌یعه‌کانی رۆمانتیک‌یانه و ش‌یوه‌ی تازه‌ی وه‌رگرتووه. یه‌کتکه له‌و شاعیرانه‌ی که به‌ش‌دار‌ییان له تازه‌کردنه‌وه‌ی نه‌ده‌بی تورکیدا کردووه. به‌ناوبانگ‌ترین ش‌یعی ئه‌و ماته‌منامه رۆمانتیک‌یانه‌یه که به‌ناوی «مه‌ق‌بر» بۆ ف‌اتمه‌ی خ‌ی‌زانی وتووه. ئه‌م به‌ره‌مه له ماته‌منامه گ‌رن‌گه‌کانی نه‌ده‌بی ج‌یهانیی د‌ه‌م‌م‌ت‌یر‌د‌ی. به‌ره‌می «مه‌ق‌بر = مق‌بر» له‌لایه‌ن فه‌می عه‌رهب ئاغ‌اوه له تورکیه‌وه گ‌ز‌ری‌وه‌ت‌یه‌یه سه‌ر عه‌ره‌بی و له به‌غدا له س‌الی ۱۹۵۳ دا ب‌لا‌و‌ک‌را‌وه‌ته‌وه.

(۳) پ‌ی‌وسته له‌کاتی خ‌وت‌ندنه‌وه‌دا دان به (ئاشنا) دا ب‌ری، ئه‌گ‌ینا له‌نگ ده‌بی.

نه مه راستییه که، له خه یال جیایه
 چاو چۆن ببینی، نه م ماجه رایه
 له پر وا گۆرا، وه زع و نه حوالم
 تهحه عمل ناکا، فکر و خه یالم
 شتیک نه بینم، له مه زار نه چی
 که ورد نه روانم، هر له یار نه چی
 شه وانم نه روا، به نازار و غه م
 رۆژان زیاده کا، سه رمایه ی ماتم
 له زوریه ی خه فته، زۆری مه لالم
 وا دیاره زوو بی، رۆژی زه والم

فاقه! له مه زار، سه ری دهر بیتنه
 رهنگی جارانت، توژی بنوینه
 لیم مه شاره وه، گه وهه ری پازت
 رۆح چاوه روانه، بو غه مزه و نازت
 وهک غونچه ی به هار، وهه پیکه نین
 تیمار که نیش و نازاری برین
 پیکه نین تیکه ل، نیو نیگای چاو که
 ناخسری ژیانم، به وه ته و او که
 یاران! نه م جییه، ناشی مه قبه ر بی
 ناشی نه م چاله، یانه ی دولبه ر بی
 یا بو ته جره به، یا بو حیلله یه
 نه خیر بو مه رگی من وه سیله یه
 پروانن که چۆن، به بایه کی سه رد
 نه و پرومه ته ی بوو، به کاره بای زه رد
 له به ختی ره شم، هه زار له عنته بی
 پیشه م تا مه حشه ر، ناھو هه سه رته بی

خودا موعیزت، بۆن عەیان کە
 بەگەورەیی خۆت، من نیمیتحان کە
 ببینم هەلەبێ، ئەو مانگە لە خاک
 لەخاک سەر دەرکا، شوعەلی نووری پاک
 مەبەس لە ژبان، چییە بەیان کە
 دواڕۆژی ئینسان بۆ من عەیان کە
 یا فکرم بۆ لای پۆچی بنیـتـرە
 یا پۆچی منیش، بەخاک بسپـیـتـرە
 خەم دلی گرتم، لە دەس چوو چارە
 لە وەتەن دوور و زار و ئاوارە
 لەم غەریبەتەدا، بەئالامەو
 بە ئامالی ئەو، هەروا مامەو
 لە ئوقم ئەو مەه، روخسارە پۆیی
 پروو و تاریکی و، ئاوارە پۆیی
 پروویم دی بەلام، وەک زوڵمەت پاره
 مەتـلـەـعی فەجری، بوو بە ستارە
 پروویم دی لەناو، مەوجە ی تورابا
 گەرام زۆر گەرام، لەناو کیتابا
 وەکوخەواتە، بەرچاوم لە دوور
 ناتوانم بـلـتـیـم، گۆری پڕ لە نور
 ئەم سفرە چییە، لە حیسابایە
 ئەرقام بۆی لەناو، ئینقیلابایە
 هێچە و خاوەنی، وجودە یا خۆ
 قەبری کە لەناو (اضطراب)ایە

هەر بیدیا یه، سپی یا سیسها
جوان و ناشیرین، لپی نه کرد ئیکراه

مهیلی سهیران و سهحرای نه‌ما بوو
 نارده‌زووی دهشت و چپای نه‌ما بوو
 پټ‌بواری پټ‌گای، شاری عه‌ده‌م بوو
 خولپای نه‌مانی، لا‌خا‌تر جه‌م بوو
 هیلاک بوو له‌ناو، په‌نجه‌ی وه‌ره‌مدا
 له‌لای من‌دایم، خه‌نده‌ی له‌ده‌مدا
 ساتیکې دووریم، له‌سوحبه‌تی نه‌و
 زوخوا‌ی دل‌بوو، له‌حه‌سره‌تی نه‌و
 فی‌راقی نه‌وم، نه‌بوو ته‌نه‌مول
 که‌چی تا‌نه‌به‌د، ک‌ردم ته‌حه‌مول
 مایه‌وه‌گیانم، به‌عیلله‌ته‌وه
 زه‌بوون و زامار، به‌حه‌سره‌ته‌وه
 نه‌یزانی چونه، عه‌زابی قه‌برم
 بیدیا‌یه‌حالم، له‌جه‌ننه‌ته‌وه
 یاری‌بوو به‌بی، دوژمن و په‌ق‌یب
 بو‌نا‌زاری دل، ده‌رمان و ته‌بیب
 هه‌رچه‌ند نه‌ما‌وه، عیلاج‌م لای نه‌و
 به‌لام تا‌نه‌مرم، نی‌حتیاج‌م به‌و
 بوچ‌وا‌نه‌نی‌ژری، لی‌ره‌غه‌ری‌بان؟
 غه‌ری‌بان نه‌بی، وا‌بی نه‌سی‌بیان؟
 کاشکی پټش نه‌و بو‌وما‌یه‌به‌خاک
 نه‌مدیا‌یه‌بنوی، له‌خاکا‌غه‌مناک
 تا‌نه‌هات‌په‌نگی، زه‌رد‌وه‌ک‌کاره‌با
 نه‌د‌ره‌وشایه‌وه، وه‌ک‌پوژ له‌سه‌ما
 به‌دایم ژبانی پر له‌خه‌ته‌ر بوو
 شه‌و و پوژ، دلی پر له‌که‌ده‌ر بوو
 نا‌زاری دله‌ی، زار و زام‌باری

لئى ئەشارد مەۋە، بە خەندەى زارى
 لە پروى عالەما، دايم شادان بوو
 ۋەكى ترچاۋى، كەيلى گريان بوو
 نەك بۆ من بېتى، بەدەردى كارى
 سكالام نەبىست، لە دەست نازارى
 بەم حالەى دلم، مات و مەرزوون بوو
 بەم ۋەزەى پۆحم، زار و مەفتوون بوو
 مەقبەر دوا پۆژى، ھەموو ئىنسانە
 ئەمەش ئەسرارى، زاتى يەزدانە
 بىھوئى مەيلى، خەو كا نوورى پاك
 ئەبىا ئەيخاتە، دووتوئى نەختى خاك
 ئەمە راستىيەكى، خوش و حەزىنە
 شتتېكى راستى پەر لە يەقىنە
 بەدبەخت و مەسعوود، كە دانراۋە
 ئەۋەيە بە تۆ، پەوا بىننراۋە
 ئەۋ نەختە خۆلەى، سەر ئەۋ مەزارە
 لەگەل يىدەنگى، شەۋگار كە يارە
 بىتوتىپەر پەم، بە لايا جارى
 فرمىسكى خوتىنم، لەچاۋ ئەبارى
 بۆ تەسلەلەى دل، لە دەرد و ھىجران
 چارەيە نىيە بە غەيرى گريان
 كە لەۋ سەر قەبرى، ئەگەر پىمەۋە
 لام وايە لەگەل، ئەۋا دىمەۋە
 ھەر گەيمە مالى، كىتەب دائەنەم
 ھەيوان و ژوورى، لە دوا ئەگەر پىم
 لە تاۋ مەرگى ئەۋ، بىر و خەيالەم
 ئەگرى و نامىنى، عەقل و كەمالەم

جیهانم له بهر، چاو و یران نه بی
 گورستان له لام، ناوهدان نه بی
 خـودا بمکوژی، له دواي نه و یاره
 زینده گسیم له لا، وهک ژه هری ماره
 دات به سر شاغا، که ولی موسیبت
 لیت کردمه دوژمن، خوشی و مه سه پرده
 تو مه خلوقی خوت، دیاره خوش ناوی
 نه گینا دونیا، چیه به تاوی
 ویتل و سه رگه ردان، به شارانه وه
 زار و ناتسه وان، به هه ردانه وه
 وهک مه جنوون چوئل و پیام گرت بهر
 به لام نایبینم، تا روژی مه حشر
 دیاره نه مانه، بی ئیحتیماله
 دلای پر زوخاو، دوور له مه جاله
 موسته قبل هه رچهند، مه جهووله نه ما
 ویجدان بو به قا، هه ئیما نه کا
 نه ماوه هه رچهند، وهک جاران حالی
 به لام نه زانم، نییه زه والی
 دونیا تا ئاخر، بو کهس نه ماوه
 هیشتا شتی واش، قهت پرووی نه داوه
 بپروانه گه ردوون، روچی ره وانم
 نایه لسی بزیم، دهردی گه رانم
 مه پرسن چیه، تم دهرد و ئاهه
 بپرسن کییه، نهو بیتگونه هه
 هه تیوی نیسیب، کسردبوو یه زدان
 مه حرووم له باوک و دایکی بی تاوان

عومری له دهوړی، بیست و شه‌شا بوو
 منالی مه‌رگی، له باوه‌شا بوو
 پوښی و هه‌تیوی، جی هیشت به سه‌رما
 به‌رگی ماته‌می، زوو کرد به به‌رما
 نه‌گه‌پټم له دووی، بی تین، بی هیوا
 وه‌ک سیبه‌ری دواي، پوژ که بی ناوا
 مه‌جه‌ول نه‌میښی، نه‌تیجه‌یی کار
 یا خه‌وه یا خود، خه‌یالی بی‌دار
 له تاریکیدا، بی یار و هه‌مده‌م
 یاریش به‌ئه‌غیار، نه‌مداته قه‌له‌م
 بو به‌م باره‌وه، خوږ گران سه‌ر که‌م؟
 به‌م حه‌قیقه‌ته، بوچی باوه‌پ که‌م؟
 که من بزائم، نه‌مه مه‌حاله
 بوچی من بگریم، له ده‌س نه‌م حاله؟
 به‌ده‌رد و خه‌فت، هه‌تا قیامه‌ت
 نه‌م‌رم به‌نازار، نه‌که‌م قه‌ناعه‌ت
 بیتو تا مه‌حشر، شیوه‌ن بی کارم
 نایه به‌دل‌ما، ئیش و نازارم
 پرسیم له سرپی، (لاهووت) و (ناسووت) (*)
 جواپی‌کم نه‌بیست، به غه‌یری سکوت
 نه‌بی سرپی بی، له جومله‌ی نه‌سرار
 مه‌عنا نامیښی گه‌ر بکړی ته‌کرار
 یاره‌پ چییبه نه‌م، ته‌خت و تابووته
 واه‌قل تیایا، مات و مه‌به‌ووته

(*) له شونتیکې دیکه‌ی نه‌م کتیبه‌دا باسی (لاهووت) و (ناسووت) م‌کردووه، به‌پټو‌ستم نه‌زانی
 دووباره‌ی بکه‌مه‌وه.

لای کئی رهوایه لهشی و نازدار
 (ژنئی) کفنی کا و بینتته مهزار
 مردن چیه؟ کئی بۆم تهعبیری کا
 مهگر ههر مهرگی، یار تهفسیری کا
 نیسک و پروسکی، لهشی تیک هاری
 زههری دوویشکه و دهرده کا کاری
 نه مه له رۆحم، چۆن ته نسیر ناکا؟
 نه مه نیعتیقاد، چۆن ته غییر ناکا؟
 نه گر له مانه، سه رسو نه مایه
 ئینسان نه بوایه، چی بکردایه؟
 (فاتمه) بۆ له من، مالتاواپی کرد
 منی و تووشی، بی نهوایی کورد
 به مردن، به ژین، یان به گیان کیشان
 رازی بووم نه وهک، به دهردی هیجران
 تو گولئی من بووی، به بی درک و خار
 ژینتکی خوشم، هه بوو بی نازار
 لام و ابوو دونیا، ههر درک و خار
 ته نیسا ههر بۆ من وهک چه مه نزاره
 یار بهی نه مرت، لای من شیرینه
 نه تبیسست نهو هه موو، ناھو نه نینه؟
 چ بوو نهو ساردی، پی و لهش و دهستی؟
 چ بوو پرووخاندی، ته لاری ههستی
 نهی مردن تو بۆ، نه داووت دانا
 وازت بینایه، چیت لی نه قه ووما؟
 نهی مهرگ نه خهستی، به بی شیفایه
 نه نه مرد گر تو، وازت بینایه

نه و نه ستیره یه ت، بهر ښکته کشان
 نابینر ټټه وه، تا ناخر زه مان
 له ناو نه ستیران، کز و کوژاوه
 نادره وشیتته وه، نووری نه ماوه
 نه گهر ناسمان بڼ و بیرو وختیم
 نایه ته خواړی، نه ختی بیبینم
 به چاو بیبینم، نه زانم خه وه
 دهس له ملی که م، خه یالی نه وه
 روژی ته بهی من، بو ناوا نه بی؟
 بو نوور له مالم، ته وه لالا نه بی؟
 له هیجرانایه، چاره و نه جاتم
 یاره بی هه مووی، خه م بڼ حه یاتم
 بنچینه ی خوشیم، کهوا ویران بڼ
 هیچ نه بی خه میس، با بڼ پایان بڼ
 له خه م خواړنا، بده ی سه باتم
 پیشه م نالین بڼ، تاروی^(۴) مه ماتم
 برینی جهرگم، ههر بکولیتته وه
 هه موو روژ زامی، تازه بیتته وه
 نالم بڼ به دهس، ئیش و نیشه وه
 نه سره وم ساتی، به ده م ئیشه وه
 له گه لمما ژیانې، وها برده سره
 دهر د و نازاری، دونیای گرتنه بهر
 جهننه تی نه دی، به هه ردو چاوان
 چونکه هیچ نه یوو، گونا هو تاوان

(۴) (روژ) واتا (روژ). نه مهش له هندی له هجری زمانی کوریددا هیه، له لای خوشماندا ههر
 رویشته وه، نه مړ، نیوه روژ.

له (پیری) زاده‌ی، گه‌وره ماله بوو
 خانه‌دانیکې، پینج سده ساله بوو
 پاشماوه‌ی هزار، فه‌سلی خه‌زان بوو
 له سروه‌ی به‌هار، دیارییه‌کی جوان بوو
 غوونه‌یه‌کی، به‌رزی و نه‌سالت
 موشفیک بوو هه‌تا، نه‌ولای نیهایه‌ت
 ناوینه‌ی رازی، نیهان بوو چاوی
 چاوه‌پتی پتگه‌ی، جینان بوو چاوی
 هه‌ر له لای نه‌و بوو، شیوه‌نه‌زاکه‌ت
 هه‌یکه‌لی بوو بو، زه‌کسا و دیرایه‌ت
 نمونه‌ی جوانی و نه‌خلایقی به‌رز بوو
 له قیافته‌تا، نازکتر ته‌رز بوو
 شیعریکې موهمه‌م، به‌لام مونه‌ثر
 بتزانییایه، نه‌بویته شاعر
 (سه‌حرا) و (نه‌شهر) و، (به‌زهر) (۵) هی نه‌وه
 من وه‌سیله بووم، نه‌ته‌ر هی نه‌وه
 سه‌رت سوپ نه‌ما، که نه‌بوو ظاهر
 تیایا مه‌وجوده، به‌هزاران سر
 پروی له مه‌قبه‌را، دیاره و ظاهر
 سده (سویحانه‌للا)، بو (حی قادر)
 من په‌نگی زه‌ردیم، نه‌دی به‌دو چاو
 نه‌و بوو په‌نگی دا، به‌شعری شیواو
 نه‌م خه‌یالاته، هه‌رگیز نانووسری
 به‌نووکې قه‌لم چیا ناسمري
 دیار نه‌بوو گه‌رمی و ساردی له له‌شیا
 په‌نهان بوو عیله‌ت، له پرویی گه‌شیا

(۵) (سه‌حرا) و (نه‌شهر) و (به‌زهر) سن ته‌تلیفی (عبدولمحق حامید)ن. شیخ نووری.

هەر کەس بیدیا یه ، حاله تی دهردی
 دلێ نه سـووتا ، به پهنگی زهردی
 ده رچوونی نه بوو ، له زاوییه ی من
 زوو تی نه گهی ، له ناحیه ی من
 زوو نهیده نووسی ، نه مه غه ربه
 نه تووت ئیلهامی ، فیکری نه دیه
 گفتوگۆی خوش و دهنگی دلفریب
 دلێ نه کردم ، له خه م بێ نسیب
 بۆ فکر و می شکم ، بوو بوو به یاوه ر
 بۆ بیر و ن بووم ، بوو بوو به ره به ر
 نه هات نه ینووسی ، حیسابی شیعرم
 نه مزانی بۆته ، کیتابی شیعرم
 چیکه م له شیعر و له فزی مه عنیدار
 خواجه نه مه وی ، بی به م بۆ مه زار
 پۆی له به ر چاو ، پۆی له گه ل ئاه
 پۆی بێ مه رام ، پۆی بێ گونا ه
 (فهرد) له دنیا دا ، یه کی که نه ما
 هیچ فهردی وه کو نه م نه بوو حاشا
 تاقه مانگی بوو ، مالتا وایی کرد
 زۆر زوو له لاما ن ، کۆچی دوا یی کرد
 له تاریکییدا ، بیهنم جیگای
 پروناکیی دلم ، زوو نه چوو بۆ لای
 گۆیکه ی چناری نه گه ر بوهری
 گۆیکه یه کی تر ، جیگایی ^(٦) نه گری

(٦) له دهستنوسه که ی شاعیردا (گۆیکه یه کی تر ، جیگای نه گری) نووسرا بوو که به بێ (ی) دووهم

ئەم جى نشىنە (۷) بىن شىك نازدارە
 رەنگى ئەگىۋۆي، بەلام ھەر يارە
 غروب نىسبى، مېھرى ئەنۋەرە
 تەكرار تەسۋوعى، ئەو موقەرەرە
 بەلام ئەو غونچەي، ناكىرتەو (۸)
 ئەم ئەستىرەيە، ھەر ئەكۈرۋىتەو
 لە سەد رېۋە من بۆ تۆنەگە پام
 لەناو رېگادا، ما عەقلى كۆتام
 برووسكەيەكە، سەدای دەرناچى
 نوورتىكە ئەرواۋ زىاى دەرناچى
 ئەبىسەم يا ئەللا و ئەللىم يا ئەللا
 فەرياد و حىرەت، بوۋە بەھەمراھ

قلىجە: ۱۹۵۴/۱۱/۷

(۷) شاعىر لە ھەمان دەستىنوسدا (ئەم جى نوشىنە) ى نووسىيىپتۇ.

(۸) دەپنە دان بە (كاف) ەكەدا بىرى، ئەگىنا لەنگ دەپنە.

له عمره بیهوه

له (ئیلیا نه بوو ماضی) یهوه وهرگیراوه (*)

له کویتوه بۆچ ئامانجیکه نازانم، کهچی هاتم
که چاوم کردهوه پتم گرتهبهر، چهشنی خه یالا تم
نه بینم پئی و نه پۆم بۆ خۆم نه گهر دلخۆش، نه گهر ماتم
له کویتوه هاتم و نهم پتگه یه بۆ کویتیه، تیتناگه م
چ پتیه که، درتیز و دووره، یا نیتزیک و ئاسانه
پرووه هه ورازه پئی، یاخو نشیتوه، یا بیابانه
منم پتیاروی پئی؟ یا پتگه نه روا گورج و نازانه
وه یاخود هه ردوو وه ستاوین، جیهان نه روا ت و تیتناگه م
سه رم سورماوه، تازهم یا (قدیم العهد) ه بونیادم

(*) ئیلیا نه بوو ماضی: له (المحیدثة) له سالی (١٨٨٩) دا له دایک بووه. دواپی له سالی (١٩٠٠) پرووی کردووه ته میسر و له وئی به کاروباری بازرگانیه وه خهریک بووه. یه که م کۆمه له هۆنراوه ی به نیوی «یادی رابردوو» له سالی (١٩١١) دا ده رکردووه. ههر له و ساله شدا بۆ نه مریکا چووه، له شاری (سنسنانی) دا جیگیر بووه و دهستی کردووه ته وه به بازرگانی کردن. له سالی (١٩١٦) دا چووه بۆ (نیویۆرک) و چووه ته پال کۆمه له نه دیپتکی «مه هجر» ی و له دوا پیدا له گه ل نه واند «رابطه» یه کی نه ده بییان پتیه وه ناوه. ئیتیر ههر له و کاته وه به ته وای خۆی بۆ نه ده ب و پۆژنامه گهری ته رخان کرد. له سالی (١٩١٩) دا کۆمه له هۆنراوه ی دووه می که (جهبران) پتیه کی بۆ نووسیوه که وه ته بازارپه وه. له سالی (١٩٢٥) دا کۆمه له هۆنراوه ی سیتیه می به ناوی (جۆگه له کان) به پتیه کی (میخائیل نه عیمه) ده رکرد. دوا ی نه و کۆمه له هۆنراوه یه ش، شیعی تری له پۆژنامه و گۆناره عه ره بیه کانی ولات و ده ره وه ی ولات بلاوده کردوه.

نهم شیعه ره ش له دیوانی (المجداول) دا له لاپه ره (١٣٩ - ١٤١) به ناوی (الطلاس) ه وه بلاو کرا وه ته وه که به شتیه که له قه سیده یه کی درتیز. ههر که سێ بیه وئی وه ک وهرگتیر باسی (شیخ نووری) به کات، نه وه ده توانی به گه رتیه وه سه ر ده قی شیعه که و را ده ی ده سلالات و توانایی له وهرگتیرانه که دا دیار به کات. به کورتی له کتیبی (الشعر العربي في المهجر - أمريكا الشمالية) تالیف الدكتور احسان عباس و الدكتور محمد يوسف نجم ل ١٣٣، بیروت، ١٩٦٧.

نه‌سیری به‌ند و زنجیرم وه‌یا سه‌ریه‌ست و ئازادم
 به‌سه‌ر ئه‌م نه‌فسه‌ما من ئامرم، یا عه‌بد و مونقادم
 به‌دل ئاواته‌خوازم تیتبگه‌م، بی سووده، تیتناگه‌م
 ره‌فیقان خۆزگه‌ نه‌مزانی له‌ پاش پوشتن و ون بوون
 به‌خۆم ناخۆ نه‌زانم وام له‌ ژێر مشتی گلا مه‌دفرون
 وه‌یا جارتیکی تر نه‌مداته‌وه‌ رۆح ئیزه‌دی بی‌چوون
 وه‌یاخود نه‌میری خوا وایه‌ نه‌زانم، بویه‌ تیتناگه‌م
 به‌ من نالین وجوودی من چ بوو پیش شکلی ئینسانی
 له‌ بنیاتا وجودم هه‌ر بووه‌، یا بی له‌ش و فانی
 مه‌ته‌ل زانی نه‌زانی؟ یا نه‌میتنی هه‌ر(*) به‌ په‌نهانی
 له‌مه‌ تیتناگه‌م و نازانم، ئایا بۆچی تیتناگه‌م

(*) (هه‌ر)ی بۆ زیاد کراوه‌ تا له‌نگ نه‌بی.

له عمره بییهوه

شيعری: ئەي، ئیڤل، بارباوڤد^(١)

پۆج^(٢)

ئەي پۆج! بەراستی تۆ کيتي نازانم
هيندهم لێ عايەن بووه که پۆژي

(١) يەکیکە لە شیعەرەکانی کچە شاعیری ئینگلیز (ئەي. ئیڤل. بارباوڤد) که لە سالی (١٧٤٣) دا لە دایک بووه و لە سالی (١٨٢٥) دا کۆچی دوايي کردووه.

(٢) ئەم شیعەرە لە لاپەرە (١٠٩ - ١١٠) ی دەستنوسی «گەلاریزان» ی شاعیر وەرگیراوه. ئەوێ سەرنجی پاکیشام ئەوێ: شاعیر لە کاتی وەرگیرانی ئەم شیعەرەدا، ناماژەي پۆ ئەوه نەکردووه که ئەمە شیعەریکی وەرگیراوی بیت. منیش هەر ئەو تاقە دەستنوسەم لە لا بوو، چونکە لەوانەيە لە دەستنوسی تردا ناماژەي پۆ ئەم حەقیقەتە کەردبیت. لە کاتی هەڵدانهوی لاپەرەکانی پۆژنامەي (ژین)، لە ژمارە (١٣١٧) ی سالی (٣١) ١٨/١٠/٩٥٦ ناوونیشانی شیعەریکی وەرگیراوی سەرنجی پاکیشام که (مستەفا سەلح کەریم) لەو ژمارەيەدا بەناوی (ئەي گیان) هوه وەري گیراوه. که شیعەرەکم خۆتێندەوه هەستم کرد ئەو شیعەرەم لە ناو شیعەرەکانی «شیخ نووری شیخ سەلح» یش بەرچاوی کهوتووه، پۆیه هەر یەکسەر گەرمهوه سەر دەستنوسەکه و شیعەرەکم لەگەڵ دەستنوسەکه بەراورد کرد و پۆم دەرکهوت ئەم شیعەرەي (شیخ نووری) شیعەریکی وەرگیردراوه و لەم دەستنوسەدا ناماژەي پۆ نەکردووه. پۆ نمونە هەندێکی ئەم شیعەرە وەرگیراوه دەخەینە بەرچاوی خۆتێنەرانی خۆشەویست و ئەگەر مەبەستیشیان بوو، ئەوه دەتوانن بگەڕێنەوه سەر پۆژنامەکه و شیعەرەکه بەتەواوی بخۆتێنەوه.

ئەي گیان! نازانم تۆ چیت؟

من نازانم که ئەبێ لێک جیا بینهوه

بەلام لە یادم نییه کەي پێک گەیشتین.

کەي و لە کۆي؟

ئەي گیان!

کاتێکی چاک ژیاين پێکهوه

بەشان نەکرد خۆشی و ناخۆشی

ناخ چەند ناخۆشە لێک جیا بوونەوه

چونکە دلداران خۆشەویستن

من و تۆ له يەك جيا ئەبينهوه
بهلام كهی، له كوێ يەك نهگرينهوه
نازانم. نه مه تهله و نه سرار

ئهی رۆح! ناخۆشی و خۆشی زه مانه
له گه له يەك وهك يەك چيشتمان نازانه
جيا بوونهوهی تۆم زۆر لا گرانه
له دواي خۆت ئاهو فرمیسک و ههسرهت
به جێ هیشتهنی لای تۆ ههزرانه

ئهی رۆح که ويستت جيا ببينهوه
ئینزارم مه که له پيش رۆيینتا
له لای خۆت توخوا بۆ جيا بوونهوهت
رۆژی دابنێ بیناسيتهوه

توخوا^(۳) شهو نه بێ، تاریک و لێله
به رۆژی رووناک به جێم مه هیله

= وه چەندیش ناخو هه ناسه به

دوا یارا نه کیشی... ئهی فرمیسک

له دوايشدا بۆم ده رکهوت که نهو شيعره له گۆفاری (پهيام) ی ژماره (۱۹۹) ی (۲۰) ی تهعموزی (۱۹۵۳) له بهرگی پینچه مدا بلاو کراوه تهوه و نه م جاره به ناوی (ژیان) له جياتی (رۆح)، بۆ جارتکی تریش به ناوی (ژیان) له گۆفاری (پیشکەوتن) ژماره (۱۱) ی (۱۷) ی مایسی سالی (۱۹۵۸) دا بلاو کراوه تهوه. وه کو نه م دوو وه رگێرانهی دوايشم له گه له يە کتر به راورد کرد، هه یچ جيا واز بهی که له نینوانیان به دی نه کرد، ئینجا نازانم وه رگێرانی یه که م که ناوی به سه ره وه نییه، هه ر (که مال رهشید عارف - ده باغ) سه، یان له بهر وه رگێرانی یه که م نووسراوه تهوه؟

(۳) له هه ندێ ده ستنوسێ شاعیردا (تو خدا) ش هه بوو.

(*) نه م شيعره وه رگێر دراوه کار به گه ری به سه ر شيعرێکی مامۆستا گۆزان-یشه وه به جێ هیشته وه که به ناوی (ئهی گیان) ده وه له دیوانه که یدا هه یه.

تفه کور

شیعری: په جای زاده نه کره م بهک

تفه کورم که نه وی مه حرمی مه لالی منه
نه وه که دیمه وه فکری له حالی می حنه تما
حه رعی پژ و شه وی تاری بی زه والی منه
نهوا له دووم نه گه پښ شه و له وه ختی زیله تما
نه دیی پژی نه نیسم تفه کوراتی منه
دهمی تفه کوری من، خوشی دهمی حه یاتی منه

دهمی که شامی غه ریانه روپه پدهی نفاق
نه سیری زولمهت و مه نزوری چه شمی پیققت نهکا
دهمی که بادی سه با، غونچه ی گول و نه وراق
به ناهی حوزنه وه مه نلوفی دهردی حه سرهت نهکا
فه لک که نه جمی دره خسانی پرته و نه فشانه
تفه کوراتم نه وی موته سلی خرؤشانه^(۱)

موقارنی نادابی سانیهاتی^(۲) شیعریه م
نه وه موره بییه ی زاده ی ته بیعه تی من
نه وه مه داری قیامی حه یاتی شیعریه م
نه وه موعه لیمه ی مه کته بی به لاغه تی من
خه زینه داری نه وه، حسی پر ته نسیری من
سروود و زه مزه مه ی عوشه رته تفه کوری من

(۱) له شوینن تر (خدم و شانه) نووسرابوو.

(۲) له پژ نامه ی (پتشکه وتن) دا (سا نه جاتی) نووسرابوو.

ئەو ەكە باعيسى ئىفناى جىسمى (ناسووتە) (۳)
 ئەو ەكە باعيسى ئىبقاى بەسط و وىجدانە
 موغەنى چەمەنى خولدزار و (لاهووتە) (۴)
 مودەقىقى سەفەرى كار، گاهى ئىمكانە
 نەدىمى پۇخى ئەنىسم تەفەكوراتى منە
 دەمى تەفەكورى من، خوشى دەمى حەياتى منە
 دەمىكە مەوجەى خرۇشانى عونسىرى ئەكوان
 ئەبىتە واعىزى ئەدوارى بى نىھايەتى كان
 دەمىكە لەمەى ناسووتى عالەمى ئىمكان
 لە سەرمەدییەتەو نوور ئەدا بەپۇخ و جان
 ئەكەومە فەرەو بۆ قسودرەتى خواى وەدود
 بە فرطى عىجزەو، طىفلانە گرىە دىتە وجود

(۳) و (۴) لاهووت و ناسووت: مەسىح دوانزە قوتابى ھەبو، پىيان دەوترا (الحواریون) لەوانە:
 (پۇلس، حەنا، لۇقا، پۇجەنا... تاد) ئەمانە ھەر لە ناوچەى (ناسىرەو) دەرچوون بۆ پلاؤکردنەو
 دروودەکانى مەسىح. ئىتر ھەرىكەیان چوونە قورنىكى جىهان، بەلام کاتى ئەو پیاوھى کە لە شىوھى
 مەسىح-دا بو لە خاچ درا، زۆرکەس لەو بڕوايەدا بوون کە ئەو مەسىحە. پاش ئەوھى خستیانە
 گۆرەو بۆ بەیانى زوو کە چوونە سەر گۆرەکەى دەبین گۆرەکە ھەلدراوئەو و تەنھا کفەنەکەى ديارە کە
 لەسەر گۆرەکە دانرابوو. ھەندىک لەو بڕوايەدا بوون کەوا مەسىح خوا بوو و بۆ چاککردنى خەلکى لە
 شىوھى مەرۆڤ خۆى نواندوو، ئىتر گەراوئەو بۆ شوئى خۆى، ئەمانە پىيان دەوترا (لاهووتییەکان)،
 بەرامبەر بەمانەش ھەندىکى تر وایان بڕوا کرد، کە مەسىح کورى خوا بوو، بەلام ئادەمیزاد بوو و
 پاش تەواو بوونى تەمەنى خوا گىراوئەو لای خۆى، ئەمانەش پىيان دەوترا (ناسووتییەکان).

ژبانه (۱)

پاږدوو پوښی و ناگه پټه وه
 گریان و خه فته نایه پټه وه
 نهو ساتهت خوش که، که تیا یا نه ژیت
 تپکوشه که جوان، پراژته وه
 مه ترسه له وهی ویستو ته و نه بو وه
 تا نه بهد نه مهل نا کوژته وه
 دل ټکی له هیچ نه تر ساتو بی
 له ژبانه تر ساو، ناحه و یته وه

(۱) نه م شیعره له لاپهړه (۱۱۱) ی ده ستونوسی (که لاپیزان) دا به ده ستخته تی شاعیر نووسراوه ته وه و له دواړی مردنی شاعیر له گوڅاری (نه وروزی) ی ژماره (۱) سالی ۱۹۵۹ دا بلا وکړاوه ته وه، بهلام به بی نه وهی گوڅاره که ناماژی پو نه وه کردی که شیعریکی وه رگیت دراوه. له دانیشتنیکی دۆستانه دا له گه ل کاک (س. ع. شادمان) نه وهی بۆ ده ستنی شان کردم که نه م شیعره ی شیخ نووری، شیعریکی وه رگیت دراوه. منیش که داوای سهرچاوه که م لی کرد و پیکم به راورد کردن، راستی قسه که م پو سه لما که نه مه ده قی شیعره که یه:

مامضی فات لیس یرجع ماض
 او یغید البکاء والأحزان
 ولك الساعة التي أنت فيها
 فأغتنم ان یزینها الأحسان
 لاتخف إنما المؤمل غیب
 ومن الغیب مغنم و أمان
 وادخر للحياة قلبا جسورا
 لا ینال المنی ضعيف جبان

پروانه گوڅاری (الهلال) جوزنی چوارم و جلدی (۶۴) ی سالی (۱۹۵۶) که له ژیر ناوی (لاتخف)، (ظاهر الطناحي) له ټینگلیزییه وه وه رگیت دراوه و ده قه ټینگلیزییه که شی نووسیوه ته وه. له پاشاندا پو م ده رکوت نه م شیعره دوو چوارینی خه بیامن و له ټینگلیزییه وه کراون به عهده بی.

ژیان (۱)

پا بردوو و ناگه ریتته وه
 گریان و خهفت نایه پیتته وه
 نه و ساتهت خوش که، که تیا یا نه ژیت
 تیکوشه که جوان، برازیتته وه
 مه ترسه له وهی و یستوتته وه نه بو وه
 تا نه بهد نه مهمل نا کوژیتته وه
 دل تیکی له هیچ نه ترسوت بیت
 له ژیان ترساو، ناحه ویتته وه

(۱) ئەم شیعره له لاپهه (۱۱۱) ی دەستنووسی (گه لایزان) دا به ده دستخه تی شاعیر نووسراوه ته وه و له دواى مردنی شاعیر له گوڤاری (نه ورژای ژماره (۱) سالی ۱۹۵۹ دا بلاو کراوه ته وه، به لام به بیت نه وهی گوڤاره که ناهاه ی بۆ نه وه کردبێ که شیعریکی وه رگیت دراوه. له دانیشتنیکی دۆستاندا له گه ل کاک (س. ع. شادمان) نه وهی بۆ ده ستنیشان کردم که ئەم شیعره ی شیخ نوری، شیعریکی وه رگیت دراوه. منیش که داوای سه رچاوه که م لێ کرد و پیتکم به راورد کردن، راستی قسه که م بۆ سه لما که ئەمه دهقی شیعره که یه:

مامضی فات لیس يرجع ماض
 او یغید الیکاء والأحزان
 و لک الساعة التي أنت فیها
 فأغتنم ان یزینها الأحسان
 لاتخف إنا المؤمن غیب
 ومن الغیب مغنم و أمان
 وادخر للحياة قلبا جسورا
 لاینال المني ضعيف جبان

به روانه گوڤاری (الهلال) جوژنی چواره م و جلدی (۶۴) ی سالی (۱۹۵۶) که له ژیر ناوی (لاتخف)، (ظاهر الطناحي) له ئینگلیزییه وه وه رگیت دراوه و دهقه ئینگلیزییه که شی نووسیوه ته وه. له پاشاندا بۆم ده رکهوت ئەم شیعره دوو چوارینی خه بیامن و له ئینگلیزییه وه کراون به عه ره بی.

له کوردستاندا گرانى (۱)

سهیری ئەم مەنزەرەى جەننەتە، ئەم گولزارە
چۆن بوو ئەوسا و کەچی ئیستەکە چەند غەمبارە
ئەو باغاتى هەتا مەددى نەزەر، سووتاوە
ئەو شارانى هەتا چاو بێ ئەکا، رووخاوە

(۱) له پۆژنامەى (ژيان)ى ژمارە (۴)، (۱۱)ى شویاتى (۱۹۲۶)ى زاينى ئەم شیعەرە بلۆکراوەتەو و ئەم پەرپاوتەى لای خواوەش لەلایەن دەستەى نووسەرانى پۆژنامەکە نووسرابوو: (ئەم شیعەرە بە قەلەمى زاتىکى موختەرەمى کورد بەتورکى نووسراوەتەو. ئەم زاتە لە منداڵییەو لە ئەستەمبول و ئەترافى ئەستەمبول گەورە بوو، لەبەر ئەو - مع الأسف - بەتەواوى هێشتا زمانى ئەسلى خۆى کە کوردییە فێر نەبوو و ناتوانى بەو زمانە حسیياتى دەروونى خۆى بەتەواوى بخاتە سەر قاقەز. خۆى ئیستا لە کەرکوکە، لەوێ لە دانیڕەى مەعاریف دایە. ئەم چەند شیعەرەى لەم پۆژانە ناردبوو بۆ مەتبەعە، چونکە مەتبەعەکەمان بە تورکى هیچ نانوسى ئەو شیعەرە لە تەرەف بلبلى خوشخوان و شاعیرى شیرین زبان جەنابى (شیخ نورى) ئەفەندییەو و لە پاش ئەو لە تەرەف ئوستادى شیعەر و ئەدیبىکى ترەو کە (لە ناوێردنى مەعزورین) عەینەن تەرجومە کراوە. ئێمەش لەم نوسخەیدو لە نوسخەى ناتیدا هەردووکیان ئەخەینە پێش چاو قارئینى کیرام و تەقدیری حسیياتى هەرسێکیان ئەکەین). ئەمە لێرەدا بەلگەى ئەوەیە کە ئەم شیعەرە، شیعەریکى وەرگێردراوە لە زمانى تورکیمیهو. هەمان شیعەرىش لە لایەن کەسێکى ترەو وەرگێردراوە کە ناوى نەهیتناو، کەچی مامۆستا (نەجمەددین مەلا) لە دەستنوسەکەیدا، وەرگێرانەکەى (شیخ نورى) و دوا بەدواى ئەو وەرگێرانەکەى وەرگێرەر نادیارەکەشى کە لە ژمارەکەى دواى ئەو بلۆکراوەتەو، نووسیبووەتەو بەئێ ئەو دەستنیشانى کردبێ کە ئەمە شیعەریکى وەرگێردراوە و سەرئەجى خۆنەرى دەستنوسەکە بۆ ئەو تێبینییە رابکێشێ. ئینجا کە (شیخ نورى) بۆ جارتیکى تر بەسەر ئەو دەستنوسەدا چووەتەو و هەندێ وشەى دەستکاری کردوو و چەند دانە شیعەریکى تریشى بەدەستخەتى خۆى بۆ زیاد کردوو، ئەویش نەینوسیبووە ئەمە وەرگێرانە، دیارە پشتى هەر بەو تێبینییەى پۆژنامەکە بەستوو، بەلام کاتى ئەم شیعەرە بۆ مامۆستا - گیبى موکریانى - ناردوو، بەمەرەکەبى سەوز نووسیبووەتى: (ئەم غەزەلە ناتیبیە لام وایە بۆ دەرج شایستە بێ) دیسان بەمەرەکەبى سەوز دەرى خستوو کە ئەو وەرگێرەر - نادیارە - مامۆستا (زۆرە)ى شاعیرە کە کاتى خۆى پۆژنامەکە لەناو هێتانی (مەعزور بوو) کە دەلتى: (ئەمەش عەینى مەوزوع هى شاعیرى شەهیر زۆرە) و ئینجا شیعەرە وەرگێردراوەکەى مامۆستا (زۆرە)ى لەوەکەى خۆى جیا کردوووەتەو.

كهوتوو لاشه‌ی خویناوی سه‌د بیچاره
 خانه ویران و پەرتشان وەتەن و ئاواره
 تیکەلی خوینە هەزاران سەری ساحیب غیرەت
 نەعشی سەد شیرێ وەتەنپەرورێ، مۆلک و میلەت
 عانیلەئێ وەو شوو هەدایانە کە تۆ ئەیزانی
 مالی خوێان بوو وەتە قەبر و مەزارستانی
 برسی و دەربەدەر، ئەولادی سەفیلی کوردان
 خەوی لیکەوتوو لەم مەزبەلە و لەو کۆلان
 کەوتوو زومەرێ نینسان، وەکو لاشه‌ی حەیان
 ئەمە بوو مەرحەمەت و توحفەیی قەومی تورکان
 ئەئێ لە بۆ خاکی وەتەن، مۆنسی خاک، ئەئێ شوو هەدا
 وای مەزانە کە مەساعیت هەموو پۆیی بە هەبا
 لای تۆ مەفهوومی وەتەن یەک بوو، دیاری نیسلا
 چ حەجاز و چ عێراق و چ فەلەستین و چ شام
 یادی خوسرانی هەمووتان دلی کردم بوریان
 ئەمەوئێ مەقسەدی تۆ تێبگەیه‌نم بە جیهان
 رشتنی خویننی جگەر، دۆلبەری مەجلووبت بوو
 بۆ نەجاتی وەتەن و میلەتی مەحبووبت بوو
 وای بە ئیمانەوه‌ رووت کردە کەژێ غیرەت و چۆل
 بوو بە گۆلزاری مەزارت، هەموو خاکی ئەنادۆل
 خەبەری کوشتنی تۆ عەلەمی واکرد حەیران
 ئەو دەمە بۆتە دەمی تەعزیه‌ی کوردوستان
 وای مەزانە کە فەرمانۆش ئەکری، عەلەمی تۆ
 تاکو باقی بێ هەموو کورد^(۲) ئەگری ماته‌می تۆ
 بۆ چ مەقسوودی بوو، ئەو عەزمە زەمان ئەیه‌یتنی
 نینتی قەمامی ئەزەلی، پۆچی زۆلم دەردیتنی
 بۆ سەر ئەو کەسە تێکۆشی، لە بۆ نیستی قەبال
 بەخش ئەکا تاجی ظەفەر، دەستی شەهی نیستی قەلال

(۲) لە رۆژنامه‌که‌دا (شەرق) نووسرابوو، (شیخ نووری) لە دەست‌نوسه‌که‌ی نەجمه‌ددین مه‌لادا
 به‌قه‌له‌می خۆی و به‌مه‌ره‌که‌بی سه‌وز کردووه‌تی به‌ (کورد).

له فارسییهوه

شهویک^(۱)

شهوی بازنی به بازیکی وت: ئهی یار
هه تا که ی مهسکهنت بی دهشت و کۆسار

(۱) ئەم شیعەرەش یەکیک بوو لەو شیعەرانی که بەقەڵەمی شیخ نووری بەمەرەکەبی سهوز له لایه‌ره (۵۰) ی ئەو دهستنوسه‌دا نووسرابوهوه که مامۆستا (نه‌جمه‌ددین مه‌لا) له کاتی خۆیدا له‌سه‌ر داوای شاعیر، شیعره‌ی بلاوکه‌راوه‌کانی بۆ نووسیویهوه و هه‌ر ئەو ده‌فته‌ره‌یشه که له کاتی خۆیدا پێشکه‌ش به مامۆستا - گه‌یوی موکریان - کراوه، به‌لام به‌داخه‌وه له‌سه‌ر ئەم شیعەرەش نه‌نووسرا بوو شیعریکی وه‌رگه‌ێه‌داوه و ناوی شاعیره‌که‌ش هه‌ر نه‌نووسرابوو، له‌ دواییدا که له‌گه‌ڵ کاک (شیخ جه‌نابی) کۆری شاعیر باسی ئەو شیعهره‌م کرد، که شیعریکه به من ناشایه، وتی: له کاتی خۆیدا له فارسییهوه وه‌رگه‌ێه‌داوه ته‌سه‌ر زمانی کوردی. من به‌وه دڵم ناوی نه‌خواردوه، بگه‌ر له نه‌نجامی سۆراخ و پشکنینی زیاتره‌وه، گه‌یشتمه‌ ئەوه‌ی ده‌قی شیعره‌که‌م ده‌ست به‌که‌وی که مامۆستا (محهمه‌د سه‌عید سه‌لیم جاف) له‌ رۆژنامه‌ی (ژیان) ی سالی (۱۹۳۶) دا نه‌ویش هه‌ر هه‌مان شیعری وه‌رگه‌ێه‌داوه. وا له‌ خواره‌وه ده‌قی شیعره‌ فارسییه‌که ده‌نووسین:

شبی بازی ببازی گفت در دشت
که تاکی کوه و صحرا را توان گشت
بیا تا سوی شهر آریم پرواز
با شهزادگان باشیم دمساز
به شها شمع کا نوری گدازیم
به روزان با شهان نخچیر سازیم
جوابش داد آن باز نیکورای
که ای ناپاک دون همت سراپای
تمام عمر اگر در کوهساران
جفا بینیم و جوری برف و باران
ازان بهتر که در کافور رندود
دمی محکوم حکم دیگران^(۲) بود

(۲) دیگران: واته‌ خه‌لکی دی، نه‌ک بێنگانان.

وەرە با ړوو بکهینه کووچهیی شار
 به سی بی هه لفرین نهم دار و نهو دار
 ببینه هه مدهم و هه مرازى نینسان
 ببینه هه منشینى بهزمى شاهان
 به شهو هه مدهم له گهل شه مع و چرا بین
 به ړژ سه ییادی دهستی پادشا بین
 جوابی دایه وه بازی سوخته ندان
 وتی: گوئ بگره نهی هیوانی نادان
 نه گهر سه د سال مه کانت بی بیابان
 بنالیتنى له جهوری به فر و باران
 نه وهت مه عقوولتره، نهک تو وه زیر بی
 ده می بو حوکمی بیگانان نه سیر بی

شیخ نووری شیخ صالح
له سالانی بیسته‌کاندا

خه پیام به کوردی

وا بۆتە لەعل بە مەى هەموو گەوهەرى من
هاتۆتە فوغان لە دەستى من ساغەرى من
هێندە مەى ئەخۆم پيالە لەسەر پيالە مودام
من چوومەتە ناو سەرى مەى و مەى سەرى من

بێگانە ئەگەر وەفای بێى خۆتشی منە
خزمى کە جەفای بێى بەدئەندیشى منە
زەهرى کە موافىق بى، لەلام دەرمانە
نۆشى، کە موخالیف بى، هەمووى نیشى منە

پیاوى کە دلى، مایەى تەجریدی کەمە
بێچارە هەموو عومرى نەدىی نەدەمە
غەبرى دلى فارغ کە نیشاطىکى هەیه
هەرچى هەیه باقى هەموو ئەسبابى غەمە

دەستى وەکو دەستى من کە ساغر بگرى
حەیفە لە شەرابى ناب کەمتر بگرى
تۆ سۆفى وشكى و منیش فاسقى تەر
نەمبىستوو داری تەر کە ئاگر بگرى

یەك پيالە هەزار پیاوى بى دین دینى
چۆرى لە شەراب، کیشوهرەکەى چىن دینى
لە جیهان چى بى لە مەى خوشتر بى
تالیکە هەزار پۆحى شىیرىن دینى

٦

ئەسـراری ئەزەل، بادە پەرسـت ئەیزانی
قەدری مەـی و جام، تەنگ دەست ئەیزانی
گەر چاوت لە حاڵی مـن بـی ئەیزانی چـییە
بـی شوبهە کە حاڵی مەست، مەست ئەیزانی

٧

مەیلـم لە شەرابی ناب ئەبـی تا مەحشەر
گۆتم هەر لە نەـی و روباب ئەبـی تا مەحشەر
بـی و بیکەنە گۆزە خۆلەکم گۆزەکەران
ئەو گۆزەیه پـر شەراب ئەبـی تا مەحشەر

٨

بەم هاتنی نەویەهـاره، بەم رۆـیـینی دەـی
ئەوراقی وجوودی ئـیمـهـیه و ئەیکا طەـی
مەـی نۆش کە، خەفەت مەخۆحەکیمی فەرمووی:
ئازاری زەمانە زەهره، تریاکی مەـی

٩

گەر رووی زەمین بە جاری تۆ بونیاد کەـی
ناگاتە ئەو دلی زەبوونی شاد کەـی
گەر شەخسـی بە مەرحەمەت بکەیتە بەندە
چاترە لەو، کە بەندەیه ئازاد کەـی

١٠

ساقی مەیی کۆنە، یاری دیرینی مەـ
کەـی بـی کچی رەز، مەسەرپەت ئایینی مەـ
بیسـتوومە ئەلـتـن بادەخۆر دینی نییە
مـن بادە ئەخۆم و خواردنەوێ دینی مەـ

ساقی به بههشت نهونده بو موشتاکی؟
 جهنهت مهی و ساقییه و بهتاله باقی
 لیره مهی و ساقییه، له ویش هدر نهویه
 چی چاتره ئیتر له شهراب و ساقی؟

تۆ فهرموو حیسانی که نه گهر باخه بهری
 هاتوی شتت پی نه بووه، که چووی هیچ نه بهری
 فهرمووته که ناخۆمه وه مهی من نه مرم
 بیخۆ به وه نه مریت و نه خۆی هدر نه مری

دهنگی که له باب و بانگی وهختی سهحه ری
 زانیوته له بهر چیییه نه کا نه وحه گهری
 یه عنی که له ناوینهی سوپحا دیومه
 رۆیی له عومر، شهویک و تۆ بی خه بهری

گیانم به فیدای نهو که سه بی را نه هله
 سه ر گهر بخه مه ژیر بهری پیی لام سه هله
 گهر تۆ نه تهوی بزانی مه عنای دۆزهخ
 دۆزهخ له جیهان ره فاقه تی نا نه هله

نهی موفتی له تۆ گه لی عه قلدارترین
 بهم مهستییه وه له نیوه هوشیارترین

تۆ خوئینی کهسان^(۱) نه خوئیت و من خوئینی رهزان
کاهمان لهوی ترمان بهد و خوئینخوارترین

۱۶

ئیمرو که ئه لێن جومعهیه بۆ ئیسلامه
مه ی نووش که به قه رابه، چ وهختی جامه
جاران قه ده حقی مووچهیی رۆژانه ت بوو
ئیمرو دووه، چونکی (سید الایام) ه

۱۷

سانع که گلی وجوودی ئارایش دا
زانی چ ئه بی له فعلی ئیمه پهیدا
بی ئه مری نییه هه رچی گوناھێ که نه کهین
سووتانی جه هه ننه می له بهرچی دانا؟

۱۸

لازم نییه بۆ گوناھی زۆرت ماتهم
غه مخواری چ فائیده ی نییه زۆر و کهم
بۆ بی گوناهان به بی لزومه به خشین
به خشایشی خوا، بۆ گوناھه، نه تبی خه م

۱۹

ئه بریته وه ئه م عومره چ شیرین و چ تال
رۆح هاته سه ری لیوت، چ شا بی و چ حه مال
مه ی نووش که، سال و مانگ گه لی پاش من و تو
مانگ ئه وه لی دی و نه گاته وه ئاخیر سال

(۱) شیخ نووری نووسیویه تی (جیهان) به لام که گه رامه وه سه ر فارسییه که نووسرابوو: (ما خون رزان
خوریم و تو خون کسان)، بۆیه که سان راستره.

۲۰

ئەي دڭ خەفەتە جىھان ئەكا غەمناكت
خۆ ھەر دەرئەچى لە لەشى پەوانى پاك
دانىششە لەسەر سەبەزە بۆي چەند پوژى
تا دەرئەچوو سەبەزە لە خۆڭ و خاكت

۲۱

دام ناو سەرم ئىستا بە فەرمانى شەراب
پوچم بەفەيدايى لەعلى خەندانى شەراب
ھەم ساقى مىلى سوراھىيى وا لە دەسا
ھەم گەبۆتە سەر لىئوى قەدەح، جاني شەراب

۲۲

سەركەردەيى پەندانى خەرابات منم
نەزىك لە گوناھ، دوور لە تاغات منم
ئەو شەخسە بەتولى شوو ھەتا وەختى سەحەر
خوئىنى جگەرى كرد بە موناجات منم

۲۳

دەستى بە كەلامى خواو دەستى مىلى جام
گەھ يارى حەلالەين و گەھى دۆستى حەرام
ئىمەين كە لە ژىر گومەزى شىنى چەرخا
نە^(۲) كافرى مۆتەقونە مۆسلمانى تەمام

۲۴

ئەو كافرى بەرمال پەرستانە كەرن
چونكى لە ئىتەاعەتى خودا بى خەبەرن
بەروانە لەژىر پەردەي پوژ و نوژرا
ئىسلام فرۆشچىكى لە كافىر بەتەرن

(۲) لە دەستى نووسە كەي شاعىر (ئى) نووسرا بوو.

وا چاکه بهجامی باده دلمان شاد کهین
 بهس هاتن و روئینی نهم و نهو ییاد کهین
 نهم گیانه گورفتاره له زیندانی غهما
 با نهختن له بهندی خیره دی نازاد کهین

سهبزه که لهسه رکهناری ئاوئ روawe
 وا دیاره له لیـــــوی تازه لاوئ روawe
 مهیشیله به پی، مهرۆ بهسهریا بهغرور
 بی شوبهه له رووی دلروبیائی روawe

تینووم و دهستم بهجامی نهگهیی
 پیی سستی تهمنناش بهمهقامی نهگهیی
 هیئند مایهوه دل بهحهسهرت و ناکامی
 تا (عاقبة الأمر) به کامی نهگهیی

جۆرئکی وهها برۆ که بۆت نهکری سهلام
 وا به لهگهڵ نهم خهلقه که بۆت نهکری قیام
 بۆ مهسجد نهگهر بچی، فهقییرانه بچۆ
 بانگت نهکه نه پیشهوه، بتکهن به ئیمام

به‌شی فارسی

بانگ کوردستان^(۱)

* استقبال و خوش آمدی بانگ کوردستان

ای غنچهء شکفتهء بستان خوش آمدی
ای بلبل انیس گلستان خوش آمدی
صبح سعادت ازلی را خبر دهی
ای مبتدای جملهء عرفان خوش آمدی
صد چشم تیره از قدمت یافت روشنی
بوی قمیص یوسف کنعان خوش آمدی
ای بانگ کرد و ناشر افکار عالمی
وی باعث تعالی کردان خوش آمدی
لب تشنه^(۲) در سراب جهالت بمرد کرد
ای قطره‌های رحمت باران خوش آمدی
ای ترجمان غایه و ناشر امل
وی مایهء ترقی و عمران خوش آمدی
ای حسیات ملت واقوام را خطیب
وی ناصح سعادت و عرفان خوش آمدی

(۱) له پژواکدهی (بانگی کوردستان) ای ژماره (۳) ی سالی (۱)، (۲۷) ی ذی الحجة (۱۳۴۰)

(۲۱) ی ناخستۆسی (۱۹۲۲) دا بلاوکراوه‌توه. له و کاته‌دا که له‌گه‌ل (عه‌لی که‌مال با‌پیر نا‌غا) ی شاعیر (موحه‌ریر) ی به‌شه کوردی و فارسی‌به‌که‌ی بووه.

(۲) له ده‌ستۆسیکی مامۆستا (نه‌جه‌ددین مه‌لا) نووسرا‌بوو: (لب نشنه...)

ای شاه دستگیر

ای شاه دستگیر تو دست مرا بگیر
بنگر به حال (نووری) بیچاره‌ی فقیر
بی بال و پرفتاده، پریشان ز درد و غم
پا بسته همچو بلبل‌ی اندر قفس اسیر
چون مرغ سر بریده تپیده به خون خویش
گریان ز تاب محنت و نالان به زخم تیر
آورده رو به درگه والای این وزیر
می گوید این ترانه‌ی دلسوز و دلپذیر
ای شاه دستگیر تو دست مرا بگیر
دست مرا بگیر که هستی تو دستگیر^(۱)

۹۵۸/۱/۷۵

(۱) شیخ نووری نهم چند شیعه فارسیه‌ی هر بز سملاندنی توانایی خوی لهو زمانه‌دا نووسیوهو هیچی تر.

وقت ارشاد است

وقت ارشاد است ای عالی هم اعیان ما
فرصت است امروز ای صاحب هنر شبان ما
این هما فریاد و سعی و همی غلیان ما
بهر استقلال کردن است این افغان ما

موسم سعی است نام و شهرتی پیدا کنیم
فکر ملیت حکمرانی کرد احیا کنیم
خاک در پشم حریص غیره و اعدا کنیم
انگهی بین الملل^(۱) نافذ شود فرمان ما

ای دعای قوم کرد این خواب غفلت تابکی
اختیار مسکنت اظهار ذلت تابکی
ای جهان معرفت ای اهل منعت تابکی
بساد در قید اسارت مللک کردستان ما

سر ز خاک سفلیت بردار علویت خوش است
نعمت ازادگی سودای ملیت خوش است
ادعای حاکمیت ذوق حریت خوش است
چیست این حال اسف انگلیز بی سامان ما

ارمن و گرج و عرب، افغان و فرس و پهلوی
نائل امال خود گشتند حتی موسوی
ای ملل مجلس اقوام تاکی نشنوی
بانگ این قوم نجیب و شکوهی کردن ما

(۱) له روزنامه که دا (المال) نووسرايوو.

ای سر افرازان ملت بگذرید از این نفاق
واصل مقصود گشتن حاصل است از اتفاق
نیست کمتر از (صلاح الدین) اگر باشد وثاق
سرور والا^(۲) نسب محمود عالیشان ما

حسن نیت، قابلیت، فکر آتی، اتحاد
انتظام عسکری، نشر معارف، اقتصاد
از حکومت عدل و از افراد ملت اعتیاد
لازم است آموز تا مثبت شود عرفان ما

ای نگهبان وطن بیدار و صاحب حزم^(۳) باش
از سیاست واقف و دل سخت و صاحب عزم باش
در خضر پیوسته کار آرای وقت رزم باش
تا شود محفوظ خاک پاک کردستان ما

ما مخالف نیستم، میل احبا میکنیم
خدمت همسایگان و پیر و برنا میکنیم
ماحق مشروع و ملک خویش دعوا میکنیم
مجلس اقوام بسایسد کرد استحسان ما^(۴)

(۲) له دهستنوسه‌ک‌ه‌ی ماموستا (نه‌جمه‌ددین مه‌لا) (عالی) نووسرابوو.

(۳) دیسان له دهستنوسه‌ک‌ه‌ی (نه‌جمه‌ددین مه‌لا) (عزم) نووسرابوو.

(۴) له‌به‌رئه‌وه‌ی نووسینه‌وه‌ی ئەم شیعره فارسییانه به‌رتنوووسی کوردی نابیته هۆیه‌ک بۆ تیگه‌یشتنیان،

بۆیه‌ی بێ‌یارم دا هەر به‌رتنوووسی فارسی بیاننوسمه‌وه.

* ئەم شیعره‌ی ده‌ره‌ق به‌ (عصبه‌ الأمم) وتوووه.

شیخری موستەزاد

عهسکهەر (۱)

سەف سەف کە دێن و تێئە پەرن چست و باو یقار
 مازی لە سیدقی ئێتو، ئەبینم ئەکا فیرار
 سووحتیکی پاک و بێ غەش ئەبینم وەکو بەهار
 موستەقبەلێکی بێ لەکە، پڕ کەیف و نەشتەدار
 بێ تۆز و بێ غویار
 ئەی قەھرەمانی عەساگری کورد، لەشکری و یقار
 ئەی دافییە وەتەن، لە مەزەللەت، لە ئینکسار
 ئەی نەورەسیدە وەتەنی مات و غەمگوسار
 ئەی مایە تەرەقی میللەت بە ئیفتیخار
 ئەی کوردی نامدار
 ئێتو مەداری غیرەتی ماددی میللەتن
 ئێتو مودافیعی وەتەنی پاک تینەتن
 ئەولادی پاکی میللەتی کوردی بە هیمەتن
 لای میللەت ئێتو، تاکو بفەرموون بە قیمەتن
 ساحیب غیرەتن
 ئەی عەسکەر، ئەی مەنالی جگەرگۆشە وەتەن
 ئێتو بەجان و دڵ کە حیمایە وەتەن ئەکەن
 ئێتو بەدڵ کە سەرفی ئەکەن غیرەت و بەدەن
 ئێتو وەتەن لە زیللەت و میحەن نەجات ئەدەن
 نامادە بۆ کەفەن
 ئەمڕۆ زەمانی سەعییە، عەتالەت بڕایەو
 سەرچاوەی ئومێدی وەتەن و ژایەو

(۱) نەم شەعرە لە سالی (۱۹۲۲) دا بۆ سەربازە لاوەکانی (شیخ مەحمود) ی نەمری وتوو، کە بەپرووی داگیرکرە نینگلیزەکاندا وەستان.

غونچه‌ی نه‌مه‌ل، شکوفه‌ی^(۲) مه‌قسه‌د گه‌شایه‌وه
 نووری حکوومه‌تی وه‌ته‌نی شه‌وقی دایه‌وه
 ده‌رگا کرایه‌وه
 عه‌سری ته‌کاموله، نه‌مه‌ عه‌سری ئوخووه‌ته
 عه‌سری حیمایه‌ی حه‌قی نه‌قوام و میلله‌ته
 قه‌ومنی که‌ حیسه‌ به‌ر نه‌بی له‌م وه‌قتی فرسه‌ته
 نه‌و قه‌ومه‌ جیتی سه‌حایفی ته‌تربخی له‌عنه‌ته
 مه‌حکوومی زیلله‌ته
 تا حه‌شر نه‌بی بنالنی له‌ ژئیر باری زیلله‌تا
 باری گرانی زه‌یقسه‌ت و^(۳) ده‌ردی نه‌ساره‌تا
 عومری سه‌رف بکا له‌ مه‌راره‌ت، له‌ میحنه‌تا
 بی حه‌ق نه‌بی بژی له‌ حه‌یاتیکمی وه‌حشه‌تا
 قه‌هر و مه‌زله‌له‌تا
 ئیتر وه‌رن که‌ بو‌ وه‌ته‌ن، وه‌ته‌نی پاک و میهره‌بان
 ده‌س ده‌ینه‌ ده‌ستی به‌کتری به‌ک دل، به‌به‌ک زیان
 ئیمه‌ش بمانه‌وئ وه‌کو خه‌لقی حه‌قی ژیان
 نه‌م فرسه‌ته‌ غه‌نیمه‌ته، نه‌روا له‌ ده‌ستمان
 تا ماوه‌ روچ و گیان

(۲) هه‌رچه‌نده‌ پشتم به‌پۆژنامه‌ی رۆژی کوردستان به‌ستووه‌ له‌ نووسینه‌وه‌ی نه‌م شیعره‌، که‌ نه‌وساکه
 «شیخ نووری» خۆشی نیشتی تیدا کردووه‌، به‌لام له‌ دوو ده‌ستنوسی تری مامۆستا (نه‌جمه‌ددین
 مه‌لا) دا نووسرابوو (شکوفه‌ی مه‌قسه‌د) منیش هه‌ر وشه‌ی (مه‌قسه‌د) م به‌ی راستتیره‌ وه‌ک له
 (شکوفه‌ی میلله‌ت).

(۳) هه‌ر له‌و دوو ده‌ستنوسه‌دا (زه‌یقسه‌ت) نووسرابوو. منیش هه‌ر نه‌وهم به‌لاوه‌ راستتیره‌، چونکه‌ ناشی
 دووجار و له‌ دوو دێره‌ شیعره‌ی به‌ک به‌دوای به‌کدا نه‌م وشه‌ی (زیلله‌ت) له‌ دووباره‌ بیته‌وه‌.

نامه‌یه‌کی شیخ‌ری

له «شیخ نووری» ده بو «زیتور»^(۱)

ئهی بادی سه‌با! په‌یکی خه‌یالاتی ئه‌دیبان
ئهی میروه‌حه‌یی فیتکی زامی دلی سووتاو
ئهی بادی خه‌رامان
وه‌ختی که ئه‌ده‌ی شه‌و له‌ لق و پۆی دره‌ختان
سه‌د ده‌نگی نه‌ی و ناله‌یی عوودت به‌فیدایی
ئهی موتربی نالان
گه‌ر تو نه‌به‌بوی، ئهی ئه‌سه‌ری قودره‌تی لاهوت
چۆن پیتسه‌که‌نی خونه‌چه‌ ده‌می سوبحی به‌هاران؟
ئهی نه‌یزه‌نی بوستان
چۆن ناله‌یی مه‌حزوننی که‌وی مه‌دانی^(۲) کیتوان
ته‌ئسیری نه‌کرده‌ جگه‌ری له‌ت له‌ت و برژاو؟
ئهی مونسی مورغان
ئهی بادی سه‌با! هه‌سته‌ مه‌وه‌سته‌ وه‌کو ئینسان
پرویه‌ بکه‌ره‌ مه‌سکه‌نی جارانی سوله‌یان
مه‌دفوونه‌ له‌ سه‌یران
ئهو شاره‌ که‌ مه‌شه‌ووره‌ به‌ کاشانه‌یی بابان
یه‌نبوعی ئه‌ده‌ب، کانی گوهر، مه‌نبه‌عی عیرفان
هه‌م لانه‌یی شیران
سه‌یرئ بکه‌ بنواره‌ به‌ شار و به‌که‌نارا
ده‌ورئ بده‌ نه‌ختی له‌ ده‌می سوبحی به‌هارا
ئهی بادی دلارا

(۱) له‌و کاته‌ی وه‌زیفه‌که‌ی «شیخ نووری» یان گوته‌زایه‌وه‌ بو‌ هه‌ولیر، ئه‌م نامه‌ شیخ‌ریه‌ی بو‌ (زیتور) ناردوه‌.

(۲) که‌وی مه‌دانی کیتوان: که‌وی دامه‌نی کیتوان (پروانه‌ فهره‌نگۆکی ئه‌م دیوانه‌).

نهم نامه‌یه جوان بگره به‌ده‌ستی‌کی بلوورین
 رازاوه‌ته‌وه، چونکه به‌میهر و مه‌ه و نه‌خته
 عه‌ینه‌ن وه‌کو نه‌فسه‌ر
 به‌و شهرته له ته‌قدیی نه‌وا واسیته بی (ژین) (۳)
 بیخه‌یته سهری شاهی نه‌ده‌ب، هه‌زرتی (زئوهر)
 نه‌ی بادی په‌یه‌مبه‌ر
 زاتی‌کی نه‌دیبه، به‌نه‌ده‌ب به‌چووه حزووری
 عه‌رزی بکه، چاکه به‌دلی ئی‌وه‌یه (نووری)
 هه‌ر ماته له دووری
 عه‌رزی بکه، نه‌ی هه‌یکه‌لی شیعر و نه‌ده‌بیات!
 بی ده‌نگی به‌سه گیانه له نوتیلی «شهریفا» (۴) (۵)
 نوستادی نه‌ده‌ب، شاعیری پر فیکر و خه‌یالات
 نابی به‌زه‌ییت بی به‌غه‌ریبی‌کی زه‌عیفا
 مه‌زلووم و نه‌حیفا
 ناخو نه‌سه‌ری ماوه له سه‌یرانگه‌هی (یاره)
 چوارشه‌مه نه‌رازانه‌وه، نه‌وره‌سته نه‌هالان
 وه‌ک توولی نه‌مامان

(۳) ئیشاره‌ته بۆ پۆژنامه‌ی ژین.

(۴) له پۆژنامه‌که‌دا (شهریفا) نووسرا‌بوو، من بۆ نه‌وه‌ی له‌نگ نه‌بی له‌گه‌ل (زه‌عیفا) و (نه‌حیفا) بسازی، نه‌لفیکم بۆ زیاد کرد.

(۵) نوتیلی شهریفا: ده‌لێن نوتیل و چایخانه‌یه‌که له‌و سه‌رده‌مه‌دا که‌وتبووه به‌ران‌به‌ر مالی «شیخ مه‌حمود» ی نه‌مه‌روه. نهم چایخانه‌یه جیتی کۆبوونه‌وه و یه‌کتر بیهینی مونه‌وه‌ر و نه‌دیبه‌کانی نه‌و سه‌رده‌مه‌ بووه. به‌ناوی خاوه‌نه‌که‌یه‌وه (وه‌ستا شهریفا) ناوی ده‌رکردوه که وه‌ستایه‌کی زۆر تووره و ته‌نگاو و چیک‌لدا‌نه به‌جووک بووه. نه‌وانه‌ی له‌و چایخانه‌یه‌دا داده‌نیشتن به‌زۆری کۆپه‌کانی نه‌شرافی شار بوون. ئیتر نه‌و چایخانه‌یه کراوه‌ته مه‌لیه‌ندی شیعر خوێندنه‌وه و مونا‌قه‌شه‌کردن. هه‌ندێ جارێش ده‌ستیان ده‌دا‌یه تووره‌کردنی وه‌ستا (شهریفا)، نه‌ویش که تووره‌ ده‌بو ده‌که‌وته قۆری و په‌یاله‌شکاندن. دوا‌یی دانیه‌شتوان پاره‌یان بۆ کۆده‌کرده‌وه و که‌لویه‌لی تازه‌یان بۆ ده‌که‌پیه‌وه.

لاگیره به سه ریانه وه؛ وهک رۆژی دره خشان
 گهردانه له ملدا نه بووه ماهو ستاره
 بهم فهسلێ به هاره
 چوارشه مه که دێ، ناله نهکا دل له قهه سدا
 وهک مورغی سته مدیده یی مه جیووس و موکه دهر
 وهک کۆتری پابه سته، له نه سنایی هه وه سدا
 مه بهووت و سه راسیمه، موکه دهر له موقه دهر
 بێ تاب له نه فه سدا
 دایم دله کهم نیسته له لای (قۆریه شکاو) (٦)
 نهو جیه که مه شهروره به مه لبه ندی نیگاران
 جیتی سوچهت و سه یران
 چۆنه نه سه ری ماوه؟ وهیا بوته که لاوه؟
 کیسرای سوله یمانیه، ناساری نه ماوه!
 ههر بوومی له ناوه! (٧)

(٦) قۆریه شکاو: له خوار قوتابخانه ی سناهی نه مپۆ بوو، بریتی بووه له دهشتیکی چۆل و هۆل،
 چوارشه عهوان، ژنان ده چوونه نهو ناوه بۆ سه یران و کۆره لاوهکانی سلیمانی ش ئیواران به پیا سه کردن
 روویان ده کرده نهوئ.
 (٧) پیاو که نه م شیعره ده خۆ ئیتته وه، چامه شیعریه به رزه که ی (نالی) بیر ده که ویتته وه که بۆ (سالم) ی
 ناردووه.

بەھوناسەبەتتى تەبدىلى ناۋى پۇژنامەى

(ژيانەۋە) بۆ (ژيان) تەقدىمە

دەۋرى تەجەدودت ۋە كۈماھىيى لە ئاسمان
ھەلھات ۋ بۈۋ بەدافىيى زولمەت لە ئىنس و جان
نوورت پۇژانە مەجلىسى ئەفكارى عاقلان
بوۋىتە ژيانى دوشمنى بەدخواھى كوردەكان
ئەى ناشرى مەعارىف ۋ ئەى خەسمى جاھيلان
ئەى موحتەرەم ژيان

ئەى نەۋرەسىدە، لالەيى باغى تەفەكورات
ئەى نەۋدەمىدە، غونچەى پەژمردەى حەيات
ئەى باعىسى تەظاھورى ئەفكار و حسييات
ئەى سەفحەى ۋەقايى مەظبوطى كائينات
ئەى خادىيى مەعارىف ۋ مەجمووعى خاطرات
ئەى رەۋنەقى حەيات

ناوت لە پىششەۋە كە نرابوۋ (ژيانەۋە)
بۆۋەسلى غونچەى بۈۋ لە خار ۋ خەسا نىھان
ئىستە لە سايەى عەدل ۋ ھەۋاى زەمانەۋە
ھەر كۈتۈرە كائىيەكى ئەمەل بۈۋ ژيانەۋە
غونچەى ئەمەل، شەكۈفەى مەقسەد گەشانەۋە^(۱)
يەئنى (ژيانەۋە) كە ئەمەل بۈۋ. بۈۋە ژيان
ژيانىكى جاويدان

ئەمجا لە بۆسەعادەتى ئەم قەۋمە فرسەتە^(۲)
ئەۋەل سەعادەتى غىرەتە، مۈستەقبەلىتى پاك

(۱) ئەم دېرە لە شىئەرى (عەسكەر) دا ۋ لە كۆپلەى (۵) ۋ دېرى (۳) دا دوۋبارە بۈۋەتەۋە.

(۲) ئەم كۆپلەيدىش تارمايى ۋ سىيەرى دۋا كۆپلەى شىئەرى (عەسكەر) ۋ پىتۈە ديارە.

رووناك و بئ پهل و ده كو سوبحيكي نه و به هار
 هه ر ئينتيزاري غيرهتي نه فرادي ميلله ته
 هاوار نه كا به حوزنه وه، نه ي قه ومي نامدار
 ئيحراري مه عريفه ت بكه، بؤ ئاتييه كي چاك
 رووناك و خوش و پاك
 نه و باره به رده قورسه، نه نسالي مازييه
 جئي هيشتووه به زياده وه ته حميلي ئيمه يه
 با زياتري نه كه ينه وه بؤ نه سلي ئاتييه
 نه سبابي له عنه تي به د و ته جهيلي ئيمه يه
 ئيحراري سه د وه ديعه ي ساحيب سه مه ر بكه ين
 ته وديعي به طني ئاتي و عه رزي هونه ر بكه ين
 له وسه ر جه زه ر بكه ين

من و گهلاوڙ^(۱)

گهلاوڙي فلهڪ پهيا! نهيا خورشيدى بيداران
 نهيا همدهردى غهمخواران
 له وادى حيرت و سهرساميا پهنجوور و سهرگردان
 بهنوورى گريه نالودت بهسهر تاريخي شهودا
 نهپڙي نهشک و عالم وا لهناو بيروشه^(۲) خهودا
 کهچى توش واله و شهيدا
 زهبونى هات و چوى دايم، به جوړتکى حهزبنانه
 بهدايم هر خهريکى لابهري تاريخي شهوگار
 بهنوورى تيشکى پرتهودار
 له دهشتى چوڼ و هوڼى ناسمانا توش بهوينه من
 خهفوت بارانه، نهسرهوتوو، جگهرييان و بى نارام
 شپزهى ميحنهت و نالام
 وهکو من توش بهشهوگاران خهو نهسپږى بهپوڙى پاک
 وهنهوزى ناکهويتته چاوهکانت، نهى پهري پهفتار
 لهگهل چاوښکى پرشنگدار
 نهڼى ئيلهامى ههلسانى خهوى، نهى نهجمى بى پهروا
 بهفرميسکى نهلهم پڙانهوه، لهو دوورهوه نايه توخوا^(۳)
 له چى حالتى نهبي. نهما
 وهها دياره من و تو... من له نهرضا، تو له گهردوونا
 له سهرگردانیا وهک يهک، له دهرياي بى بنى بوونا

(۱) مهبهستى نهستپړهى گهلاوڙه.

(۲) بيروشهى خهو: خهوى قوول

(۳) نهه دپړهى تهواو نهکردووه. ويستوويهتى دوو وشه بنووستى و له دواييدا کوڙاندويهتبييهوه، بهلام بهنايه توخوا دهخوښتپړتهوه.

ته‌کوتارمانه^(۴) هەردوو، من له شوێن ئامال و تۆ ئالام
به‌لام وه‌ک موسته‌دای بێ خه‌به‌ر، ئاغازی بێ نه‌نجام

(۴) له ده‌ستنۆسی شاعیر نووسرا‌بوو (ته‌قه‌للانه) که دیاره هه‌له‌ی نووسینه و (ته‌قه‌للانه) یه، به‌لام
ره‌شی کردبوویه‌وه و له شوێنی نه‌وه (ته‌کوتارمان) ی نووسی‌بوو، له داوێنی شیعه‌ره‌که‌شدا مانای
(ته‌کوتار) ی به‌راک‌کردن لێکداوه‌ته‌وه.

نه‌خلاقى

پوتبەى عەزەمەت

پوتبەى عەزەمەت، لائىقى زاتىكە بزانتى
وەك خوۆشى دەزانتى و بزانتى كە دەزانتى
نەك لائىقى شەخسىكە، نەزانتى و نەزانتى
نازانتى ئەو خوۆشە بەلای خەلقى جىهانى
بىن سوود و زىانتى^(۱)

نابى بەمونه‌وەر بەگولى يەخەيى چاكەت
عومانى سەراب، بوونى بەدەرياچە مەحاله^(۲)
زەرد پووكەشى زىویشى بىن، نايەتە قىمەت
ئىعلانى عەوارى، وەكو ئىسنادى خەيالە
تابع بەزەوالە
وەك شەوقى تەپالە
تۆچىھەرە بەپۆدرە مەبەرە دەورەيى عالى
ناگاتە گولتى، بارى كزەى وەرەيى خاشاك
وەك تەيرى موقەبا، كە لە كاغەز پەپ و بالى
بۆ بىكرى ئەفرى، وەها دىتەوہ سەر خاك
غوليا زەدە غەمناك
(لاوانتە)^(۳) دووسەد شووشە بەخۆتا بىرژىنى
وەك غونچە بەسەر دىركەزىيەكا، بىچەقىنى

(۱) لە پۆژنامەى (ژىن)ى ژمارە (۱۳۶۵)ى سالى ۱۹۵۷ كە ئەو شىعرە بلاوكرائەتەوہ دوو دىرى
كۆپلىتى يەكەم و سەرچەمى كۆپلىتى دووہم نەنوسرايوو.

(۲) دەتوانىن ئەم دىرە بەم جۆرەش بخۆتەننەوہ (عومانى سەراب، بوونى بەدەريا، چ مەحاله).

(۳) لاوانتە: جۆرە گولايىكى بەناوبانگى ئەو سەردەمە بووہ.

بئی نه شنه یه چۆن مردوو به زیندوو نه دویتنی
مەر^(۴) بلبلی نه و گولشه نه هەر خۆت بئی بخویننی
بو کهس نییه بیتنی

(بئی) تاله نه گەر شه ککەر و شه هدی به سهراکهی
نه شنه ی نییه، هەر سواله ته سه د پر بئی له باده
چیلکه چییه؟ باکورتەکی سهوزی به بهرا کهی
گەر عاقلی له م ژینه بئی قیمه ته لاده
نهم کیبهره به باده^(۵)

(۴) مەر: واته مه گەر.

(۵) بۆ نووسینه وهی نهم شیعره پشتم به ده ستنوو سیکی ماموستا (نه جمه ددین مه لا) به ستوره که شیخ
نووری خویشی چاری پێدا خشانده و ته وه و ئینجا ناردوو به تی بۆ ماموستا (گیوی موکریان).

بۆ يانەى سەرکەوتن^(۱)

دوڭ شەو لە خەوا سىرەوى بادى سەحەر نەنگووت
 ۋەك سوبىحى بەھاران
 شەو عاقىبەتى ھات و درى سوبىحى گرىبان
 رۆژ بوو ەو لە كوردان
 غونجەى فەرەح و نەشە، دەمى داى ەو پشكووت
 ۋەك چەرەبى ياقووت

(۱) جەنابى (مەعرووف جىاوگ) ئەو بىرەى ھىتايە پىتەشەو و لە (۹)ى شوباتى ۱۹۳۰دا بۆ دامەزراندنى كۆمەلەيەكى زانستى، داوايەكيان دا ەو ەزارەتى ناوخۆى. ەەرچەندە زۆر كەس خۆيان لەو داوايە كىتساىە دواو، بەلام خوالىخۆشبوو (ئەحمەد موختار بەگى زەھاوى) كە لە قوتابخانەى ھەربىيەدا بەئەفسەر ەەرچوو بوو، ەھروەھا حقووقىشى تەواو كەربوو، لەگەل يوزباشى (مەھمەد عەلى بەگى عەبدولعەزىز) و (عارف بەگى پشەدرى) پارىزەر ئەم پىش نىھادەيان بەشەق و ەھەسەو ەمۆر كەرد. پاش ئەوى داوايان داىە ەزارەتى ناوخۆى و دواى گىرەو كىتەشە و ماندووبوونىكى زۆر، بە ژمارەى (۶۴۹۵)ى مېژووى ۱۹-۲۰/ى مايسى ۱۹۳۰ ەزامەندى كەردنەوى يانەى سەرکەوتنىيان داىى. جەنابى مەعرووف جىاوگ ەەر زوو لە رۆژى (۳۰)ى مايسى ئەو سالەدا لە سىنەماى رۆيال بەئاھەنگ و بەزمىكى زۆر جوان و قشتىلە (يانەى سەرکەوتن)يان كەردەو. دواى دوو سال يانە لە ئىش و كارى خۆى كەوت. تا لەرۆژى (۱)ى نىسانى ۱۹۴۳ لە لاىەن جىاوگەو بووژاىەو و دەستەيەكى تازەيان بۆ ەلېژارد، تا بەرپەوى بىەن. يانە ئەم جارەش كەوتە ئىش كەردن. ئامانجى دامەزراندنى ئەم يانەيە بلاو كەردنەوى زانست و زانىارى بوو لە پال بايەخدان بەپىشەسازى و بازرگانى و كشتوكال تا بەشتەيەكى ھونەرى بەرھەم زۆركەن. ەھروەھا بەختو كەردنى لاوانى كورد بەپىي پەرورەدى نوئى، ئەو ەبوو يانە ەرولى دا قوتابيان بۆ تەواو كەردنى خوتنەن لە بەغدا بىانھىتەن لە يانەكەدا جىگەيان بۆ بكەنەو و لە ژىر چاودىرى خۆيان خوتەندىيان پى تەواو بكەن. ئامانجىكى دىكەى يانە دروستكەردنى چەند لىژنەيەك بوو بەپىي شارەزاىى و پسپۆزى بۆ كىتەب دانان و ەەرگىرپان، بۆ نووسىنەوى فەرھەنگ و دەستورى زمانى كوردى، تا بتوانى ەھەروو كوردكە بەئاسانى لە كورد زوبانىكى دىكە بگات. مانگى جارىكەش ئاھەنگى يەكترناسىن و خۆشەويستىيان ساز دەكرد (بۆ ئەوى خەلقى بمانناسن و تىمان بگەن كە ئىمەش ەكو ئەوان ئىنسانىن و مافى ژيانغان ەھىە) بۆ سوودى زياتر بنۆرنە كىتەبى (باربوو) كارى يانەى سەرکەوتن: نادى الأرتقاء ژمارە: ۱ ەپيامى تىبرعات ۱۹۴۳-۱۹۴۴، چاپخانەى النجاج، بەغداد

ئافاقى ئەمەل بوو بە چەمەنزار و^(۲) گولستان
 وەك پەوزەيى پىزوان
 ئاۋنگى مەسەرپەت لە گولستانى ژيانا
 وەك دور لە بەيانا
 پەخشانە لەسەر پەرچەمى گول، كاكۆلى پەيخان
 وەك لە على درەخشان
 نىرگىز قەدەحى كەيلە، لە بادە شەوى شەبنم
 پىر زەوق و تەرەننوم
 جامى زەرى داناوە لەسەر پەنجەيى ئىيحسان
 وەك ساقى بى پەقسان
 شەوبۆكە بەشەو بۆى ھەبوو بۆ بەزمى تەماشاشا
 كردى لەو ھاشا
 بەم نەشەيە سەد شووشە گولوى گولى پىژان
 وەك شاھىدى بوستان
 مينا لە زەفافیە، بە سەر سەرىبەو تارا
 وەك گول لە بەھارا
 پەقسىيانە لە گەل ياسەمەن و ەدرەرى بوستان
 پىر نەشەو و خەندان
 فەريادى مەسەرپەت لە كەژ و كىتو و نزارا
 ئىعلانە لە شارا
 قاسپەي كەو و ھاژەي چەم و بەفراوى چياكان
 خوش لە ھەجەو و ئەلخان
 مەن ھەر مۆتەھەبىر^(۳)، ئەمە يارەب چ ئەسەر بى
 بۆچى و چ خەبەر بى؟

(۲) لە رۆژنامەى ژىن-دا كە بۆ جارىكى ترىلاوكرادەتەو نووسىويە: (چراخان و گولستان)

(۳) لە رۆژنامەى ژىندا: (مەن مۆتەھەبىر) نووسرايو.

ئەم كەيفە چىيە پر لە نەباتات و لە ئىنسان
 بۆ چىن ھەموو شادان
 تاكە سەنەمى، لەب شەكەرى، غونچە دەمانى
 شمشادى ميبانى
 شيرىن سوخەنى تازەى تەرى، مادەرى كوردان
 وەك يوسفى كەنعان
 گورج ھاتە تەكەللوم وتى: ئەم عەيش و سروورە
 ئەم شايى و سوورە
 بۆ (يانەى سەرکەوتن) — ئەم عالەمە شادان
 ھاتوونە تە جەولان

شیوهن و ماته منامه

له باره ی ئهم شیعرا نه وه

شیخ نووری وهك ئاده میزادیکی به وه فا و به ئه مهك، به سه ركه وتنی دۆست و ناشنایه كانی به خته وه ر و شادمان بووه به نووچدان و كه وتنیان نیگه ران و خه فته بار بووه. كاتنی دهستی رهشی مردنیش ئالای ته مه نی هیتا نه ته خواره وه، ئهم به پاكترین و راستگوترین شیعر، شیوه نی بۆ نووسیون، وهك ده بینین له ناو ئهم دۆسته خۆشه ویستانه ی - شیخ مه حمود-ی نه مری له هه موویان زیاتر به سه ر كر دوه ته وه و به ته واوی ویستویه تی ته عبیر له كه فوكول و جۆش و خرۆشی دلی پر له خۆشه ویستی و راستگویی دهروونی خۆی بۆ ده ربخات. بێگومان لاوانه وه ی خۆشه ویستان و نازیزانیش راستگوترین شیعره، چونكه نه و فرمی سكه نه كیش و قافیه به سه ریدا نه سه پاندوون. نه وه نده ی قوولی برین و چۆراوگه ی خۆینی دل و هه ناسه ی پر له كه سه ر و فرمی سكه و ناخ و ئۆف سه پاندویه تی. نه خوازه لالا نه و لاوانه وه یه ی كه بۆ پاره و ده سكه وت و به رژه وه ندی تایبه تی نه گوترا بی، چونكه ته قینه وه ی كانی خه میکی ره سه ن و راست و دوور له درۆ و ده له سه یه، ئهم جۆره شیعره ش جۆره قه رزدا نه وه یه كه. نه وه ی به روا ی به (لاوانه وه) نه بی، هه رگیز به روا ی به (وه فا) نا بی!

شیوه‌نی شیخ عەزیزی^(۱) بۆ

لە فوارە دڵ لە بەرچی خۆینی گەش نە پڕژیتە سەرچاوم
لە بەرچی سوور نە بێ داوینی بە دێختیی بە خۆیناوم
کە من زانییم ئێتر مەرھەم نییە بۆ جەرگی سووتاوم
ئە نالینم لە دووری تۆ، ئە لێم شەرەتە^(۲) هەتا ماوم
ئە سیری خاکی گۆڕ و نەوجەوانی پر مەلالم پۆ
عەزیزم پۆ، عەزیزم پۆ، عەزیزی نەونیەھالم پۆ
بە ئومێدی ئەوێ بێمە سەرنێت ھەروەکو مەجنوون
لە دووجەیلی نەھاتیدا ئە نالین دڵی مەفتوون
بە فرمێسکی پەژارەم چۆلی (قفرە) م^(۳) ئاوەدا مەحزوون
کەچی ئە مەرۆ بیابانی بە خۆینی دڵ ئە کەم گولگەون
ئە سیری خاکی گۆڕ و نەوجەوانی پر مەلالم پۆ
عەزیزم پۆ، عەزیزم پۆ، عەزیزی نەونیەھالم پۆ

(۱) شیخ عەزیز کوری شیخ سالح: لە سالی (۱۹۰۷) دا لە شاری سلێمانی لە دایک بوو. تا پۆلی پێنجەمی سەرەتایی خۆیندوو. بە پیتی نووسراوی ژمارە (۴۵) ی سالی (۱۹۲۷/۷/۲۳) بۆ یەکەم جار لە قەرەداغ بوو بە (قۆلچی مالییە). لە (۲۳) ی تەموزی (۱۹۲۷) لە وەزیفەکی موباشەرە ی کردوو. دوا بە دوا ی ئەم وەزیفە کۆمەڵی وەزیفە تری بینیوە وەک قۆلچی مالییە (ناحیە) ی سەرچنار و ناحیە ی مەزکەز، ئینجا (کاتب مۆفرەداتی مالییە) لە مەزکەزی سلێمانی، تا بوو بە (معاون مەئموور ئیستیهلاک) لە سلێمانی و دوا ییش بوو بە (مەئموور) ئیستیهلاک لە تەوتلە. زمانی کوردی و عەرەبی و فارسیشی باش زانیو. لە ۱۹۳۶/۵/۹ یەک مانگ مۆلتەتی نەخۆشی وەرگرتوو، دوا ی ئەو مانگە چوو بە بۆ بەغدا بۆ چارەسەرکردنی (ئاوێند) و (الأجفان الجیبیة)، بەلام لەوێ لە (۱۹۳۶/۶/۲۰) کۆچی دوا یی کردوو و تەرمەکیان ھێناوەتەو بە بۆ سلێمانی و دوو کچ و کورێکی لە پاش بەجی ماو. (سوودم لە دۆسیەکی وەرگرتوو، جگە لە سەر و سۆراخ کردنی تاییەتی خۆم لە بارەبوو).

(۲) لە پۆژنامە ی پروا نووسرابوو: (ئە لێم ئەم شیعرە تا ماوم).

(۳) چۆلی قفرە: مەبەستی چۆلی قۆلقە، ئەویش وشە یەکی عەرەبییە لە (قراء) ەو ھاتوو.

لهوئ دیجله وه کیلی دیده کهی من بوو به لیتلی و سوور
 سکوتی خسته خانه ت^(۴)، بوو به شینی عائیلهی ره نچوور
 له کاتی گیانه لای مهرگا به بیکه س مای، له خویشان دوور^(۵)
 نه مه تیریکه جه رگم کون نه کا تا رۆژی نه فخی صوور
 برایی جه رگ و دل سووتاوی کوردی پر مه لالم رۆ
 عه زیزم رۆ، عه زیزم رۆ، عه زیزی نه و نیهالم رۆ^(۶)

(۴) له رۆژنامه ی پروادا به (سکوتی خسته خانه ت) نووسراوه.

(۵) (له تینی گیانه لای مردنا بیکه س، له خویشان دوور) یش ههیه.

(۶) پشتم به ده ستنوو سی شاعیر خوی به ستووه و نهوانی تر نه گهر جیاوازی بووبی له گهل ده ستنوو سه که
 له په راوێژدا په نجه م بۆ راکیشاون.

شیوه‌نی مه‌لا مه‌حموودی بی‌خود^(۱)

خه‌مم نه‌دیوه که دل هه‌لدی وه‌کو نه‌شته‌ر
 خه‌مم نه‌دیوه وه‌کو تیر بدا له به‌ندی جگه‌ر
 خه‌مم نه‌دیوه که رووناکی و فه‌ره‌ج له دلا
 وه‌ها نه‌هیتلی، له جیگه‌ی نه‌میتنی شویتن و نه‌سه‌ر
 خه‌مم نه‌دیوه له‌سه‌ر ته‌خته‌نه‌ردی دنیا‌دا
 وه‌ها به‌ستنی له خو‌شی و له پیکه‌نین شه‌شده‌ر
 خه‌مم نه‌دیوه به‌ری خو‌یتنی دل وه‌ها به‌ردا
 له فواره‌یی دل‌وه هه‌لقو‌لێته دیده و سه‌ر
 مه‌گه‌ر خه‌مم که له‌ناکاو رژایه لادی و شار
 به‌کاره‌ساتی وه‌فاتای نه‌دیبی دانشوره
 هه‌فیدی هه‌زهره‌تی عه‌للاره، موفتی چاومار^(۲)
 فه‌قیدی میلله‌تی کورد، جینشین جده و پده‌ر
 جه‌نابی (بی‌خود) نه‌فه‌ندی نه‌دیبی به‌زی و لات
 یه‌که‌م موسه‌وری دنیا‌ی سروور و حوزن و که‌ده‌ر

(۱) له رۆژی (۳/۱۰/۱۹۵۵) دا به‌رێوه‌به‌رایه‌تی په‌روه‌رده‌ی سلێمانی، که نه‌وسا (عه‌زیز محهمه‌د قادر) به‌رێوه‌به‌ری بوو، به‌بۆنه‌ی تێپه‌رپه‌وونی چل رۆژ به‌سه‌ر کۆچی دوا‌یی مامۆستا (مه‌لا مه‌حموودی بی‌خود ۱۸۷۸-۱۹۵۵) له قوتابخانه‌ی سانه‌وی کورانی سلێمانی و به‌جاودێری مه‌سه‌رێفی نه‌وسا (عومه‌ر عه‌لی) کۆرێکی ماته‌میان بۆ گێتیا، دانێشتوانی شاری سلێمانی و پیاوماقوولان و رۆشنیبه‌ره‌کانی بۆ ئهم چله‌یه بانگ کرابون. له‌و چله‌ی ماته‌مه (عه‌بدو له‌رحمان به‌گی نفوس، په‌مزی مه‌لا مارف، شیخ محهمه‌دی خاڵ، په‌وشه‌ن به‌درخان، شیخ نووری شیخ صالح، عه‌لاته‌ددین سه‌جادی، په‌شید نه‌جیب، عه‌لی که‌مال باپیر، نه‌حمه‌د هه‌ردی) و تار و شیعه‌ریان تێدا خوێندوه‌ته‌وه. (شیخ نووری شیخ صالح) یش ئهم شیعه‌ره شیوه‌نه‌ی له‌م کۆژه‌دا خوێندرا‌یه‌وه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی مردنی (مه‌لا مه‌حموودی) خاڵی شیخ نووری کارێکی زۆری تێک‌رده‌بوو، خو‌ی به‌قورگی پر له‌گه‌رانه‌وه نه‌یتوانی‌بوو شیعه‌ره‌که بخوێنێته‌وه، بۆیه دابوو‌یان به‌ مامۆستا - نه‌حمه‌د هه‌ردی - له جیا‌تی ئه‌و بی‌خوێنێته‌وه.

(۲) موفتی چاومار: ئێشاره‌ته بۆ نه‌وه که (بی‌خود) کوربه‌زای زانای گه‌وره و به‌ناوبانگ (مه‌لا نه‌حمه‌دی چاومار) که ئهم بئه‌مه‌له‌یه له‌م وڵاته‌دا سه‌د سال له‌سه‌ره‌یه‌که خزه‌مه‌تی خوێندن و ئاین و په‌ه‌شت و خو‌ی جوانیان کردوه‌وه.

له ئاسمانی ئەدەدا، بەبائی تیسری زەکا
 فەری هەتا گەیییە بەرزنی کەمال و ھونەر
 ئەدەب لە پەنجی ئەوا چەشنی خۆین ئەهات و ئەچوو
 وەکو فوارە ھەلئەژایە سەر پەری دەفتەر
 لە موبتەداوہ وەھا تەپەری بەیدەک ھەنگاو
 گەیشتە تەوقە سەری کێوی سەخت و بەرزنی خەبەر
 لە بەحری بێ بنی عیلم، ھەتا بۆی مەلەوان
 لە ئەرزی بێ ھەددی شیعر، سەرۆکی سەیر و سەفەر
 چ شاعیری لە کون و قوژنی خەیاڵات
 جیھانی شیعی وەکو زەرەپە ئەهاتە نەزەر
 بەشەو لەناو چەمەنی نەزمی بلبلی ئیلھام
 تەرانی گۆیی خەیاڵاتی ئەو بوو، تا بەسەحەر
 بەرۆژ لە مەدرەسە، مەشغولی عیلم و تەفسیری
 کەلام و سورەو ئایاتی ئیزەدی ئەکبەر
 ھەمیشە مەستی مە (لا الہ الا اللہ)
 قەسیدەخوانی سەنای جەمالی پتەمبەر
 خەم و پەژارەیی کۆچی ھەزین و دڵسۆزی
 بەجاری خۆشی و شادی جیھانی کردە کەدەر
 ھەقی بەدەستە کە دڵ تا ئەبەد بنائین
 میسالی دەنگی برینداری نایین ناڵە لەبەر
 ھەقە کەلام و بەدیعی رەش لەبەرکەن و ئاداب
 لە قوربانیشتی لە پێ وە ھەتا کو تەوقی سەر
 بەھەوری مائەمی، رۆژی دڵم وەھا گیرا
 بەحالت ترووسکە ئەدا، چەشنی چاوی تانە لەسەر
 سەری نییە کە نەبێ گێژ و دەردەداری خەفەت
 دڵی نییە، کە نەبێ غەمگوساری ئیش و کەدەر

نه‌مردووه و هه‌ر ئه‌ژێ ناوی به‌رز و ئاساری
 هه‌تا بێتیی جیهان و سه‌ما و مه‌ه و ئه‌خته
 ژیان و به‌رزیی ناوی وه‌کو شووعا عییه‌که
 هه‌تا کولاموته‌ناهی و جوودی دیته‌ نه‌زه
 خودا له‌ شیعر و له‌ ئینتاجی عیلم و ئه‌فکاری
 دروستی کردووه‌ بۆی هه‌یکه‌لیکی به‌رزێ زه‌فه‌ر
 نه‌سب کراوه‌ له‌ ساحه‌ی خلوود و سه‌رمه‌دیا
 به‌هه‌یه‌ت و عه‌زه‌مه‌ت، باقییه‌ هه‌تا مه‌حشه‌ر
 به‌نوکی خامه‌ی برژانگ، له‌ خوێنی دڵ (نووری)
 بنووسه‌ سالی وه‌فاتی (فه‌قیدی فه‌زل و هونه‌ر) (٣)

(٣) (له‌ ده‌ستنوسه‌که‌ی خۆی (فه‌قیدی فضل و هنر) ی نووسیبوو که به‌حیسابی نه‌بچه‌د ده‌کاته
 . (١٣٧٥هـ))

شیوه‌نی شیخ برایی برای^(۱)

به‌شیوه‌ن بۆ پڑا، بۆچی زبانی لال و گیاراوم؟
 به‌فرمیتسکی جه‌فا هه‌له‌هاتوو به‌ژانگه‌که‌ی چاوم؟
 نه‌بێ بۆ هه‌ر به‌شی من ناله و گریان و ماتهم بێ؟
 له‌به‌رچی دائیما هه‌ر مه‌ستی غه‌م، سه‌رخۆشی زوخاوم؟
 براله‌ کۆچی ناکامیت و جیگای بێ سه‌رو شوونت
 به‌جاری تانه‌یی لی‌لایی، وا هینایه‌ سه‌هرچاوم
 نه‌مامی عه‌یشه‌که‌م نیژرا، خه‌فته‌ گۆیکه‌ و چرۆی ده‌رکرد
 ره‌گ و ته‌رزی که‌ده‌ر نالایه‌ گیانی هه‌لکړواوم
 خه‌فته‌ ده‌ستی له‌مل کردووم، ده‌می غه‌م وا له‌ناو ده‌ما
 مویه‌دل بوو به‌تالی، عه‌یش و نۆش و شایی و راوم
 به‌ده‌م (با) و گیتزه‌لووکه‌ی نه‌گبه‌تی و ناسیبی دنیاوه
 به‌بنجی ده‌رده‌وه، وه‌ک پووشی با به‌ردوویه‌ نالوام
 بلیسه‌ی ناگری مه‌رگت به‌نه‌وعی دلمی هه‌لقه‌رچان
 گه‌شته‌ عه‌رشی نه‌علا بۆ چرووکی جه‌رگی سووتاوم
 مه‌گه‌ر هه‌ر ده‌سته‌و نه‌ژنۆ دانیشم بۆحالی خۆم به‌گرم
 مه‌گه‌ر هه‌ر قور به‌سه‌ر خۆما به‌که‌م بۆحالی شیواوم
 نه‌لێتی سه‌هرچاوه‌که‌ی دل بۆته‌ به‌حری خوێنی ئال و سوور
 له‌خوێناوی گه‌شی فرمیتسکه‌ما به‌م ره‌نگه‌ گه‌ه‌زاوم
 مه‌زانه‌ بیکه‌س و ته‌نیا له‌ دوا‌ی تو من به‌جێ ماوم
 سه‌ری خۆی دانه‌نی قه‌ومی خه‌فته‌، دايم له‌ پیتناوم
 له‌سه‌ر لی‌وم نه‌بێ نه‌م ناخ و داخ و نۆفه‌ تا مردن
 له‌سه‌ر چاوم نه‌بێ فرمیتسکی خوێناویی هه‌تا ماوم

(۱) شیخ برایی: له‌ سالی (۱۸۹۷) دا له‌ شاری سلیمانی له‌ دایک بووه. به‌کاروباری بازرگانی (توتن کپین و فروشتن) ده‌ره‌یک بووه. ژنی هینا بوو که‌ به‌نه‌خۆشی (ناوبه‌ند) له‌ (۲۹) ی نابی (۱۹۵۰) دا کۆچی دوا‌یی کردووه.

تەوژمی ئاھولافاوی سروشک ئەمبا بەرپگاوه
چل و چیتوم^(۲) بەبنجی داری بەدبەختییەوه گیرساوم
ببوورن ئەی رەفیقان زامەکی وێرانە دل حەقییە
بەخوڕ ئەیدا بەدیدە جوگەلە ی فرمیسکی خویناوم
لە سالی مەرگی تۆی پرسی یەکی پیم وت: بەمووی برژانگ
ئەنوسم «شیخ برایم رو»^(۳) بەخویناوی گەشی چاوم

هـ ۱۳۶۹

(۱) شیخ ماری شیخ محەمەد غەریب
(۲) شیخ رەئوفی حەفید
(۳) شیخ رەئوفی شیخ سەلح برای
شیخ نووری

(۲) لە دەستنووسی شاعیر نووسرابوو: چل و چووم.
(۳) بەپیتی ئەبجدە دەکاتە سالی کۆچی دوا ی شیخ برایم برای.

شیوه‌نی مه‌حمود جه‌ودته^(۱)

نه‌بووه قه‌ت نه‌مدیوه تا ئیستسا له پایزدا به‌هار
 بۆچییه و بۆچی جلی شینی له‌به‌ر کرد کائینات؟!
 بۆچی وا وشک و برنگه، مه‌وسمی زستانه‌که‌ی؟!
 بۆ نه‌نالتینی به‌هاوین، ره‌عدی بی وه‌عه‌دی نه‌هات؟!
 بۆ به‌هاری خسته‌ پایز، بۆچی هاوین بوو به‌ ده‌ی؟!
 بۆچی زستان بوو به‌گه‌ر، به‌ریوو له‌ خه‌رمانی ولات؟!
 بۆچی (نووری) که‌وته ته‌ندووری فیراقی یاره‌وه؟!
 بۆچی وا ئاواره‌یه بلبل له‌ گولزاری حه‌یات؟!
 ئه‌م سوئالانه‌م له‌ نه‌وزادی عه‌قل پرسی، وتی:
 من جوابی‌کم هه‌یه، تیفکره‌ چه‌ند مه‌عقوله‌ لات
 ساله‌که‌ی عه‌کسه‌ ئه‌وی یاره‌ ئه‌بی ئاواره‌ بی
 گه‌ردنی نه‌هلی که‌مالیش بۆ په‌ت و سیداره‌ بی^(۲)

۹۳۸ - ۱۳۴۶هـ

(۱) ناوی (مه‌مه‌دی کوری نه‌حمه‌د جه‌وده‌ته‌ کوری مه‌حمود ئاغای بچکۆله‌یه) له‌ سالی (۱۸۸۹) له‌ سلیمانی له‌ دایک بووه و له‌ ته‌مه‌نی (۵) سالی‌دا خراوه‌ته‌ به‌رخویندن. پاش دوو سال چووه‌ته‌ خویندنگای روشدییه‌ی عه‌سکه‌ری له‌ سلیمانی. دوا‌ی ته‌واوکردنی له‌ سالی (۱۹۰۷) دا چووه‌ بۆ نه‌سته‌میوول. له‌ سالی (۱۹۱۱) کراوه‌ به‌نه‌فسه‌ری دوو نه‌ستیره‌ و له‌ گه‌ل ئینگلیز شیرانه‌ جه‌نگاوه‌. له‌ سالی (۱۹۱۹) هاتووه‌ته‌ سلیمانی و له‌ سوپای کوردستاندا له‌ کاتی شیخ مه‌حموددا دامه‌زراره‌ و له‌ سالی (۱۹۲۴) دا چووه‌ته‌ سوپای عیراقه‌وه‌ و گه‌یشتووه‌ته‌ پایه‌ی سه‌رۆکی یه‌که‌م (رئیس أول). دوا‌ی ئه‌وه‌ له‌ له‌شکری عیراق جیا‌بۆوه‌ له‌ سالی (۱۹۳۰) دا بوو به‌هاوکاری شۆرش (شیخ مه‌حمود) له‌ پیران و بازبان و زۆر مه‌ردانه‌ نازایه‌تی نواندووه‌. (نه‌حمه‌د حه‌مدی ساحیتبقران و پیره‌میترد و گۆزان) شیعه‌ریان بۆ وتووه‌ و باسی نازایه‌تی و جوامیتری ئه‌ریان کردووه‌. له‌ گه‌ل نه‌وه‌شدا که‌ خه‌باتگێته‌ر بووه‌، ئه‌م قاره‌مانه‌ سوارچاکی مه‌یدانی نووسین و وه‌رگێته‌ران و شیعهر و دانانی سرووده‌، زۆتر له‌ زمانی فه‌ره‌نسا‌یی وه‌ری گێته‌راوه‌، له‌ دوا‌ی کوژانه‌وه‌ی شه‌ره‌کانی شیخ مه‌حمود به‌دیل گیراو ناردیانه‌ که‌رکووک، پاش ده‌رچوونی بوو به‌نه‌ندان‌زیا. له‌ سالی (۱۹۳۷) رۆژی دووشه‌مه‌ مانگی تشرینی یه‌که‌م خنکێتزا. گۆفاری رۆژی نوێ، ژمار (۵) ی سالی (۲)، (۲) ی نابی- ۱۹۶۱، عومه‌ر ده‌وله‌ت. (۲) له‌هه‌مان ده‌ست‌نوس و له‌دیوه‌که‌ی تری نووسرا‌بوو: (گه‌ردنی مه‌حمود جه‌وده‌ته‌ بۆ سه‌ری سیداره‌ بی).

کۆچی مه‌لا نه‌فه‌ندی هه‌ولێر^(١)

دووباره ئاسمانی فسه‌ره‌ج هه‌وری گه‌رته به‌ر

به‌عنی لیباسی ماته‌می پۆشی به‌نی به‌شه‌ر

(١) مه‌لافه‌ندی: ناوی نه‌بووبه‌گر نه‌فه‌ندی کۆری حاجی مه‌لا عومه‌ره، که به (مه‌لای بچووک) به‌ناویانگه. له هه‌ولێر له‌دایک بووه و هه‌ر له‌وێش په‌روه‌رده‌ بووه. به‌زانست په‌روه‌ری و پیاوه‌تی ناویانگی ده‌رکردوه. له کاتی خۆیدا (نه‌بووبه‌کرای باپیره گه‌وره‌ی نازناوی «مه‌لای گچکه» ی وه‌رگرتوه. له‌به‌رئه‌وه‌ی له تهمه‌نیکی که‌مه‌تر له تهمه‌نی ئیجازه پێدراوه‌کانی سه‌رده‌می خۆی به‌چه‌ند سالتیک مۆله‌تی زانستی (مه‌لایه‌تی) وه‌رگرتوه، بۆیه ناویان ناوه (مه‌لای بچووک) هه‌ر بۆ پێزلێنانی بنه‌ماله‌که‌یان (مه‌لافه‌ندی) نازناوی (مه‌لای گچکه) ی وه‌رگرتوه. (ئهمین زه‌کی به‌گ) ده‌رباره‌ی (مه‌لافه‌ندی) وتویه‌تی: (کۆمه‌لێن په‌رهمی زانستی ده‌رباره‌ی فه‌له‌کناسی له‌ دوا‌ی خۆی به‌جێ هه‌شتوه. پیاویک بوو شۆتین و پایه‌یه‌کی به‌رزی هه‌بوو. له‌ مزگه‌وتی قه‌لای هه‌ولێر ده‌رسی ده‌وته‌وه و ئیجازه‌ی به‌زیاتر له‌ سه‌د قوتابی خۆی داوه. که له‌ کوردستاندا بڵاوبونه‌ته‌وه و ده‌رس ده‌لێنه‌وه، به‌لام ئهمین زه‌کی به‌گ له‌ کتێبه‌که‌یدا (مشاهیر الكرد وکردستان في الدور الاسلامي) جزمی یه‌که‌می چاپه‌ عه‌ره‌بیه‌که‌ی له‌ لاپه‌ره (٨٣)دا میژووی کۆچکردنی به (٣٠) کانونی دووه‌می (١٩٤٣) داناهه. له‌ کاتیکدا (مه‌لافه‌ندی) خۆی له (١٩٤٢/٢/٢١)دا له تهمه‌نی هه‌شتا سالتیدا کۆچی دوا‌یی کردوه. (عباس عه‌زاوی)یش له‌ کتێبه‌که‌یدا (تاریخ علم الفلك في العراق)دا ده‌لێ: (کتێبیکی ده‌رباره‌ی زانستی فه‌له‌کناسی له‌ تورکییه‌وه‌ کردوه به‌ عه‌ره‌بی. ئهم ده‌ستنوسه‌ له‌ لای زانا ئاینیه‌کانی کوردستان ده‌ست ده‌که‌وێ). له‌ کاتی یزوتنه‌وه‌ی (مایس) ی ره‌شید عالی گه‌یلانی مه‌لیک فه‌یسه‌لی دووه‌م کاتی منداڵ بوو له‌گه‌ڵ (عالیه) ی دایکی پووی کرده ماله‌که‌ی مه‌لافه‌ندی، هه‌روه‌ها مه‌لیک فه‌یسه‌لی یه‌که‌م له‌و کاته‌ی هاته‌وته‌ هه‌ولێر و دوا‌ی ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر عه‌رش عێراق دانیشته‌، له‌ ماله‌وه‌ سه‌ری لێ داوه. ئهمه‌ش ئه‌وه‌ ده‌رده‌خا که پایه‌یه‌کی به‌رزی له‌ لای حکومه‌ته‌کانی عێراق هه‌بووه. شیخی شیعه‌ی هه‌جوو (شیخ په‌زای تاله‌بانی) له‌ شیه‌ریکی تورکی ستایشی (مه‌لای گچکه) ی باپیری کردوه‌و ده‌لێ:

سنگ تک بر بویوک عالم جهانده وامیدر؟ کلا

سکا سوء نظردن ایچون دیرلر کوچک ملا

بروانه ٢٨٩٧ دیوانی شیخ په‌زای تاله‌بانی

(میجهرهای) حاکی سیاسی هه‌ولێر له‌ کتێبه‌که‌یدا (ستانان في کردستان ١٩١٨-١٩٢٠)دا جزمی یه‌که‌م لاپه‌ره (٢١٢)دا ده‌لێ: (له هه‌موویان زیاتر جیتی مه‌ترسی بوو) یان ده‌لێ (له‌ناو ئه‌ندامانی چینه‌کانی خۆیدا پیاویکی پێشکه‌وتنه‌خواز بوو، ئه‌و بڵاوکراوانه‌ی که له‌ میسر و تورکیا بۆ ده‌هات ده‌یانی خۆتێده‌وه. قسه‌کانی زیه‌رکانه‌ بوو، یاسی یابه‌تی زانستی و سیاسی ده‌کرد).

دووباره دل له مه جلیسی پر سۆزی سینه دا
 سووتا به ناری حادیسه، وهک مۆمی ناو فنه نه
 ریشهی دلی پساوه له ههولیره وه کشا
 ناوی نراوه تهل، به ولاتا نه کسا گوزهر
 لولهی شکاوی ئیسک و پرووسکی هه موو له شیک
 هاتوته ناله وهک نهیی دل پر له خوتینی ته پر
 دونیا هه موو به چاوی ته پر و لیوی وشکه وه
 نه مپۆ نه لیتی له رۆژی قیامت ته دا خه بهر
 نه م ناھو ناله یه به زمانی فه سیح نه لتی :
 چی کرد به کوردی لیت به سهر، چه رخی کینه وه
 نیترا سروور و خه م سهری هینایه دهر له خاک
 خه و کهوته چاوی خوشی و هه لسا له خه و که دهر (۲)
 نه گری ته ره ب، خه فته ده سی کردوته پیکه نین
 شایی له شیوه نایه، که دهر که یفی که وته سهر
 مه نتیق زوبانی لاله، به لاغت شپرزیه
 با موخته سهر بلتیم، له موته وه دل نه ما نه سهر
 کتی وای ته زانی نه مپۆ له شوومسی ولاته وا
 به م نه و به هاره فه سلتی خه زان سهر نه کاته دهر
 باره له حیات و غوباره له سهر نه شات
 کۆچی مه لا به راستی بۆ کوردی قور به سهر
 عومر تیکه باخه وانی دل ته تلتی به داخه وه
 به پینیکه ههر نه مامی نه مه ل خه م ته دا سه مه ر
 رۆیی پده ر، نه واهه یییه قه سهری خۆی به لام
 یاره ب به عیزی دین و سه عاده ت بژی پسه ر

(۲) یان: (خوشی چاوی خهوی لیکناوه و خه فته له خه و هه لسا وه) له ده ستنوو سیکی تر هیه که

به هیتز تره.

بۆسالى رحلەتى بەدەبىرى خىرد بلى:

(مغفور لە) (۳) جوابىيە، پرسى يەككى ئەگەر (۴)

۱۹۲۴/۲/۲۲

(۳) مغفور لە: $(۵۱۳۶۱ = ۵ + ۳۰ + ۲۰۰ + ۶ + ۸۰ + ۱۰۰۰ + ۴۰)$.

(۴) شىخ نوورى ئەم شىعرە شىوئەنى بەھۆى مامۇستا (گىوى موكرىانى) يەوہ بۆ (عزەددىن)ى كورى مەلافەندى ناردوۋە. پىشتم بەو نوسخەيە بەستوۋە كە بەدەسخەتى شاعىر نووسراپوۋ. لەگەل ئەودى بۆ مامۇستا (گىوى) ناردوۋە تۆزە جىاۋازىيەكىان ھەيە.

بۆ كىلى قەبرەكەى شىخ مەحمود (*)

ئەمە ئەو شاھەيە ئاۋاتى كوردى پىۋە ئالا بوو
كە خاكى مەرقەدى كاك ئەحمەدى شىخى بەمەنوا بوو^(۱)
لە كاتى نەوجە وانىۋە ھەتا مردن بەگيان و دل
بەشۋىن ئامالى پر ئالامى كوردا وىل و شەيدا بوو
بنووسە تۆش لە خوئنى ديدە سالى مەرگى شىخ مەحمود
(كە پۇژى بووى لە ئاسۋى كورد و كوردستان ئاۋا بوو)

۱۳۷۶ھ

(*) لەسەر تەكلىفى (شىخ بابا ئەلى) ئەم سى شىعەرم بۆ كىلى مەرقەدى شىخ مەحمود نووسىۋە -
شىخ نوورى شىخ صالح
(۱) تەرمەكەى شىخ مەحمودى نەمر لە مەرقەدى كاك ئەحمەدى شىخى باپىرە گەورەى نىژراۋە. ئەم بە
(مەنۋا) يە نىشارەتە بۆ ئەۋە.

بۆ تەئرىخى ۋە فاتى قادىر ئاغا^(۱)

كۆچى قادىر بۆ جىھانى ماتەم ۋە پەنجوورىيە
پەرلە ئىش ۋە سوتى بىرەن ۋە شىۋەنى مەجۋورىيە
لەفز ۋە ماعناى شىعرەكانم شىن ۋە نازارى دالە
سالى مەرگى بۆيە (شىعەرى ناتەۋاناي نوورىيە) (*)

ئەمەش ھەر بۆ ۋە فاتى (قادىر ئاغاى حاجى محىيەددىن) (**) ۋە تراۋە.
بە تەئسىسىرى پەژارەى مەرگى قادىر بوو سولەيمانى
ۋە ھەكۈ بولبول لە دوۋى گول كەۋتەنە سەر شىۋەن ۋە زارى

(۱) ئەم دوو چوارىنەيەى بۆ كۆچى دوايى (قادىر ئاغاى حاجى مەلا محىيەددىن) ۋە تراۋە. كە لە سالى (۱۹۱۳) دا لە شارى سلىمانى لە داىك بوۋە. لە سالى (۱۹۴۰) دا لە زانستگەى بەغدا بەشى حقوق - ياسا دەرچوۋە. دواى تەۋاۋە كۆچى خىزمەتى سەربازى (ئەفسەرى يەدەگ) يەكسەر لە سلىمانىدا كراۋە بەسەرۋكى شارهۋانى. پاشان كراۋە بەقائىقامى (چەمچەمال) ۋە ئىنجا كراۋە بەقائىقامى (كۆيە). لەۋتوۋە نىزىدراۋە بۆ قايىقامىيەتى مەركەزى كەركوك، دووبارە بەۋەزىفەى پىشۋى ھاتوۋە تەۋە شارى سلىمانى، ئىنجا كراۋە بەقائىقامى (دوز) ۋە لە سالى (۱۹۵۶) دا بەنەخۋشى دال ھەر لە (دوز) كۆچى دواى كەردوۋە. پىياۋىكى تا بلىنى دلسۆز ۋە پاك ۋە پەۋش بەرز بوۋە، پىتوۋەندى دۆستايەتى ۋە تىكەلاۋى لەگەل (شىخ نوورى) دا ھەبوۋە. خەلەك زۆربان خۆشۋىستوۋە. كە مەردوۋە شارى سلىمانى بۆى خروشاۋە. لەۋ كاتەشدا كە سەرۋكى شارهۋانى شارى سلىمانى بوۋە ئەم شاره پىشكەۋىتىكى زۆرى لە بۋارى ئاۋەدانىيەۋە بەخۆيەۋە دىۋە. (قادىر ئاغا) لە بىنەمالەيەكى بەدەرەۋە بۋى سلىمانىيە، لە ھەموو ئەۋ كارۋارائەى پىتى سەپىردار بۋون توانايى خۆى سەلماندوۋە ۋە جىگەى پەزەمەندى ھەموو لايەك بوۋە. بېروانە كىتەبى: العراق الشمالى - مطبوعات النهار، تاليف: محمد هادي الدفتر - عبدالله حسن، الجزء الأول، مطبعة شفيق، بغداد، ت. بلا.
ھەرەۋەھا ناچىيە خانى كچى ئاۋە ھەماناغاى ھاۋسەرى سوۋدى لى ۋە رەگىراۋە.

(*) ھەندى كەس لەۋانە كاكەى فەللاخ پىتيان وايە ئەم چوارىنەيە بۆ (قالەى ئايشە خان) نووسرا بى كە زۆرىيە شاعىرە گەرەكان لەۋ سەردەمدا شىعەريان بۆ ۋە تراۋە.

(**) ئەم دىئەرە خۆى لە دەستۋوسەكەيدا نووسىۋىيەتى كە بۆ ئەۋى نووسىۋە، ئەم ۋەشى (ھەر) تەئكىدە لەسەر ئەۋەى شىعەرەكەى پىشۋوشى بۆ (قادىر ئاغاى حاجى محىيەددىن) نووسىيىتى.

ئەگەر پىرسى يەككى تەئرىخى (قادىرى ناكام
 بلىنى (شىيخ نوورى) ناۋى نا بە (ئەندوھ و خەفەت بارى) (***)

قادراغاى حاجى مەھمۇدىن كە لە تەئىشت شىيخ مەھمۇدى نەمرەۋە دانىشتوۋە،
 ئۆۋە لە ژوورسەرى شىيخ مەھمۇدى ھەفەد ۋەستەۋە (رەشۋىلى) ھونەرماندە،
 ۋىنەكەم لە ناچىيە خانى كچى ئاورەھمان ئاغاى ھاسەرى ۋەگرتوۋە ۋ بۆيەكەم جار
 لە لايەن ئىمەۋە بىلە كراۋەتەۋە.

(***) ئۇندە = ۶۶ ۋ ۶ خە = ۶۰۵ فەت = ۴۸۵ بارى = ۲۱۳ = ۱۳۷۵ھ كە سالى كۆچى
 دوايى قادراغاىيە.

شیوه‌نی ئاوپه‌حمانی خالۆزای^(۱)

چییه؟ ئەمەڕۆ قەلەم دووبارە هاتۆتە زوبان ئەگری
 بەتاو چاو و بەگولێ دڵ، ئەم بەگورێ دێ ئەو پەوان ئەگری
 لە سەرچاوەی دڵە سووتاوە^(۲) لافاوی خۆینی گەش
 بەتافگەیی دیدەما ئەمەڕۆ بەخوڕ دێ و بێ ئەمان ئەگری
 قوماشی شیوەن و دیبای واوەیلاچ هەرزانه
 لەبێ بازایی نرخی مەتاعا کاروان ئەگری
 کولێ گریان و ئێشی زام و کسپەیی دڵ تەماشاکە
 پلوسکی وشک و لوولەیی تیکشکاوی ئیستیخوان ئەگری
 تومەس بالایی ئاوپه‌حمانی دی دیدەم لەژێر خاكا
 لەگەڵ هەوری بەھارا وا ئەلێی بۆ ئیمتیحان ئەگری^(۳)
 لە باغا گولێ کە چاوی کردەو، تۆ چاوی خۆت لێکنا
 مەگەر بۆ چاوی لێکناوت بەچاوی چاوەروان ئەگری
 بەسەر پەڕەیی گولێ زوو هەلۆریوی نەوجەوانیتا
 چەمەن ئەگری، گولێ ئەگری، بلبیل ئەگری، باغەبان ئەگری
 بەبالایی تۆو سەد هێسلانەیی دڵ بەند و پێوەند بوو
 جیهانی بلبیلی ئاوارەییە و بۆ گولستان ئەگری
 پەشیواو و شپەرزە و والەو شەیدا بەشوێن تۆدا
 و یقار و حوسنی خولق و شەرم و شیرینی زبان ئەگری
 لە تۆ مالتی کە خالتی مایەو بەشین و گریانە
 سکووتی چۆلێی هێلانە، بۆ مورغی جەوان ئەگری

(۱) ئاوپه‌حمانی خالۆزای: ناوی (میرزا عەبدولرەحمان حاجی فەتاح قادەر) - لە سالی (۱۹۰۵) دا
 لە شاری سلێمانی لەدایک بوو. لە ڕۆژی (۱۲/۴/۱۹۴۱) دا هەر لە سلێمانی بەنەخۆشی
 (نەفله‌نزا) کۆچی دوایی کردووە.

(۲) لە دەستنووسێکی تری شاعیردا نووسرابوو: لەسەرچاوەی دڵە زامارەو...

(۳) لە ڕۆژنامە کەدا نووسرابوو: (لەگەڵ هەوری بەھار، هەر چاوە بێ وچان ئەگری). نامازەییە بەوێ کە
 لە ھەرزێ بەھاردا کۆچی دوایی کردووە.

په لهی زوو رژینت بوو، بو دیده‌نی غیلمان و خوړی بوو
 به‌سه‌د چاوی موحیبه‌ت چاوه‌رتی تویه و جینان نه‌گری
 له‌دووری ئیوه (نووری) خوړی نه‌نالتینن هه‌تا ماوه
 له‌دوای خوړی روحي غه‌مدیده‌ی به‌شيعری ناتوهان نه‌گری
 وتم نه‌ی دل بنووسه سالی ماتم، ده‌سبه‌جی فهرمووی:
 به‌شوین تۆدا، هه‌زار یک بلبلی بی ناشیان نه‌گری^(۴)

۱۹۴۱-۱۳۶۰هـ.

۱۹۴۱/۴/۲.

(۴) له‌ده‌ستنوسیتکی تری شاعیر نووسراو بوو: (به‌دووی تۆدا هه‌زاران بلبلی بی ناشیان نه‌گری). دوو ده‌ستنوسی شاعیرم له‌به‌ر ده‌ستدا بوو، پشتم به‌و ده‌ستنوسه به‌ست که دره‌نگتر نووسیویه‌تییه‌وه، هه‌روه‌ها نهم دیره‌ی دوایی که به‌حیسابی نه‌بجه‌د نه‌کاته (۱۳۶۰هـ) نووسراو بوو: (به‌شوین تۆدا هه‌زار یک بلبلی بی ناشیان نه‌گری)، نه‌گینا حیسابه‌که تیکده‌چن.

شیوه‌نی شیخ مه‌حمودی^(۱) سه‌رۆک

چ نووکی خه‌نجهری بوو وا بری پیشه‌ی دل و گیانم؟!
 چ تینی ئاگرئ بوو وا به‌جاری جهرگی سووتانم؟!
 له سه‌رچاوه‌ی ته‌قیوی دلمه‌وه خویناوی ئال و گه‌ش
 به‌ناو شه‌ریانه‌کانا دیتسه سه‌رچاوه‌ی دوو چاوانم
 له‌گه‌ل دوودی هه‌ناسه‌م تیکه‌لاوی یه‌ک نه‌بی نه‌وسا
 نه‌بیته دانه‌یی فرمیسیکی خوین، نه‌رژیتسه دامانم
 تومه‌ز تیری خه‌فته به‌ندی جگهرمی وا کوناو دهر کرد
 گه‌یاندوو به‌یه‌کتر (تانجه‌رۆ) و (زه‌لمی) دوو ئاوانم
 نه‌پالئوئ په‌ره‌ی دل نم غه‌ خویناوی لیل و ویل
 نه‌رژیتتی موورۆه‌ی چا و قه‌تره قه‌تره ئه‌شکی گریانم
 وهرن سه‌یری ته‌بیعه‌ت کهن، له هه‌وری ئاه و خوینی دل
 که چۆن تاویکی هیتنا و بارییه سه‌ر مه‌ززه‌عه‌ی ژیانم
 په‌ژاره و خه‌م سه‌ری هیتنایه دهر به‌م تاوه بارانه
 وه‌ری گۆیکه‌ی چناری عه‌یش و نوشی سه‌هرچنارنم

(۱) شیخ مه‌حمودی کوپی شیخ سه‌عیدی کوپی شیخ مه‌مه‌دی کوپی کاک نه‌حه‌دی شیخه، له سالی (۱۲۹۸هـ) له سوله‌یانی دا هاتوه‌ته دنیاوه. که قامی کردووه‌تهوه مامۆستای تایبه‌تی بۆ گیراوه. خویندنی سه‌ره‌تایی ته‌واو کردووه و دوا‌یی له‌لای زانا گه‌وره‌کان خویندنی ده‌ستووری زمانی عه‌ره‌بی و ته‌فسیر و شه‌رعیشی ته‌واو کردووه. له‌به‌رئه‌وه‌ی هه‌ر له منالییه‌وه به‌دیندار و په‌وشت جوان و به‌خشنده‌یی و ئازایه‌تی و جوان مه‌ردی ناویانگی دهر کردبوو، بۆیه هه‌موو سه‌ره‌ک ئیله‌کانی کوردستان هۆگری بوون و له فرمائی دهر نه‌ده‌چوون. یه‌م هۆیه‌وه ده‌وله‌تی عوسمانی لێی نزیک بۆوه له سالی ۱۳۱۷ی رۆمی سوڵتان (عه‌بدولحه‌مید)ی دووه‌م شیخ مه‌حمود و شیخ سه‌عیدی باوکی بانگ کردووه‌ته نه‌سته‌مه‌بوول و له (کوژکی یل‌دز)، (واته نه‌ستیره)، میواندارییه‌کی گه‌وره‌ی کردن و هه‌ریه‌که‌یان به‌ده‌ستی جلی نایابی شاهانه که به‌نیشانه‌ی نرخدار پازابۆوه له‌گه‌ل شیریکی کالان زێڕین خه‌لات کران و پایه‌ی (موشیری - مارشال)یان پێ درا. له (۹)ی تشرینی یه‌که‌می سالی ۱۹۵۶ له به‌غداو له نه‌خۆشخانه‌ی (حه‌یده‌ری) دوا‌ی خه‌باتیکی دووردریژ و زنجیره‌یه‌ک پابه‌ڕین دژی داگیرکه‌رانی ولات گیانی پاک‌ی سپارد.

نهمه ل نه ژړا له ناو خاكا، نه له م گڼېكه و چړۍ دهر كړد
 به جاري ه لكړووزا سه بزه زاري نه ويه هارنم
 به كوچي تڼوه بوو مه جووېي حق، مه حمودې په باني !
 وه كو (غه زنه)^(۲)، به چولي مایه وه شاري «سليماني»
 له دواي تو شار و لادې بوو به كولېه ماته م و نه حزان
 وه تن دانېشتووه بو ته عزيه و بو فاتېحا خواني
 به كوچي تو قه لاي نامالي كورد بنچينه كهي رووخا^(۳)
 به لافاوي خه فته شاري نهمه ل رووي كرده ويرانې
 به جاري ميله تي كوردي هژارت بو سپا پوښه
 سلېماني بوو ته يه ك نمونه ي گړدي سه يواني
 له هيچ لايه كه وه دنگي كه مان و عوود و نه ي نايه
 به جاري داخرا راډيو، نه ماوه دنگي گوراني
 له مالان شيوه نه و زاري، له بازارا خه فته باري
 نه ماوه پي كنه نين نيللا به ده گمن يا به په نهاني
 هزاران روحي جو شاني وه تن خواهاني كوردستان
 له سر تابو ته كهي وه ستاوه بو ته شيعي جو شماني
 به سر سه ياره وه به دياخي رهش نه شنېتسه وه دايم
 جلي رهش بو ته موډه بو هه موو خه لقي سلېماني
 حرامه كړدنه وه ي راډيو له چايخانه و له مالانا
 به غه پري گوي له نه خبر گرتن و ناياتي قورناني

(۲) (غه زنه) پايتهختي دوله تي (غه زنه وي) بوو، ده كه وېته نه فغانستاني نېستاه، (مه حمود غه زنه وي) يه كييك بوو له پاشايه كاني. له سر ده وي سده ي چوارم و پېنجه مي كوچيدا زور به ناويانگ بوو.

(۳) منېش دهنګم ده خمه پال دهنګي ماموستا - كامهران موکري - له وي نه گهرچي: (هيچ گوماني تېدا نييه كوچي دوايي شېخ ماحمودي نهر، زامېكي قولتي كرده دلي ميله تي كورد، به لام له گل نه وه شدا به لاي منوه، نو به يته پتوست بوو به جوړيكي ترو له مانايه كي تردا بوو ترېت، چونكه به كوچ كردني قاره مانېك قه لاي (نامالي) ميله ت نارووخيت).

ههتا پۆژی چلهی بهم پهنگه بوو نه حوالی نه م شاره
له پاش پۆژی چلهش نیتر نه ما نه وزاعی جارانی^(٤)

١٩٥٦/١٠/٩

(٤) پشتم به دهستنوسیتکی شاعیر خۆی بهست. له دهستنوسه که دا دوو دیری تیایه دانی پیتدا نه ناوه
بۆیه نه منووسی که نه مه یه:

فهلک نه بویه نه و نه وعه ی له دهوری نه و بگیترايه
که نیترراوه له به دکرداريا، پيش وهختی نیترانی

تالعی کوردی به دبه خت^(۱)

شعیرتکی ته رکیب بهنده

به نندی یه کهم:

دیشان له ئیمه قاپیه کهی غم کرایه وه
 ده رگای تهره ب، له عاله می دل داخرايه وه
 دیشان جگه ر کرا به قه ناره ی موشه ققه تا
 یه عنی دوکانی چدرخی جگه رچی کرایه وه
 دیشان برینی کۆنی غه می ئیمه هاته سوئ
 جامی فهره ح به به ردی حه وادیس شکایه وه
 دیشان دووچاوی سووری وه تن بوو به گۆمی خوئن
 فرمی سکی وه ک فواره، له دل هه لقولایه وه
 دیشان لیوایی عه زه، له لیواو ناحیه و قه زه
 بۆ کوردی قوڕ به سهر، به مه سه ل هه لکرایه وه
 نه ستیره یه کی بورچی حقووقی هه بوو وه تن
 نه مشه و له پ کشاو به جارئ کورایه وه
 داخ و غه می فیراقی که دانا له سهر جگه ر
 زامی هه زار سالتیه یی دل واکولایه وه
 گـریا وه تن، وتی جگه ری من برایه وه
 نووری چرای مه جلیسی غیره ت کورایه وه

به نندی دووهم:

ئه ی چدرخی به د موعامه له، تاکه ی خه تا نه که ی!
 ئه م کورده بی که سانه به غه م ئاشنا نه که ی^(۲)

(۱) لاوانه وه ی (عهدولکه ریم به گی حاجی عه بدوللای که رکوکلی زاده) یه که حاکمی مونغه رید بوو له سلیمانی و له (۱۸) ی نه یلولی سالی ۱۹۲۶ کۆچی دواپی کردوه و هاوپی و دۆستی نزیکي شیخ نووری بووه.

(۲) له ده سترو سه کاندای هه نندی شوئن (ئه و له هه نندی شوئن ده) به کاره ی تیرابوو من یه کم خست.

ده غلتي وجوودي ئيمه هه تاكه ي نه كه ي به ئارد
 خه رماني عومري ئيمه هه تاكه ي به [با] نه كه ي!
 جه پراحي و كه چي نه كوژي عالمي به غه در
 گويا بريني كو نه و نويمان دهوا نه كه ي
 مه عشووق نه كه ي به دوژمن و عاشق وه كور ه قيب
 باوك له كوړ نه كه يت و برا بي برا نه كه ي
 كوردي فه قير نه بي چ گونا هيك ي كرد بي
 هه ره له حزه بي به سه د نه له مي مو ته لا نه كه ي^(۳)
 (عه بدولكه ريم) كه دويني له سه ر ته ختي (ئينفرا د)
 حاكم بوو، نه مرؤ مه سه نه دي داري فه نا نه كه ي
 نه م دا يكي كوردي قور به سه ره ت خستو ته ته عزيه
 نه ولاده كاني چونكه نه سيري به لا نه كه ي
 نه گري و نه لي وه نه ن: جگه ري من براه وه
 نووري چرايي به زمي سه مييه ت كوژايه وه

به ندي سييه م:

نه ي خاكي تيره دل، هه يه گه ر زه پر ه بي حه يات
 روحت نه كه يته خايمي سه رچا وه كه ي حه يات
 زولمه ت نه ديده، چونكه گه يشتي به ناوي خضر
 تو نامريت و عالم نه كا يهك به يهك كش و مات
 نه و حاكمه كه مه ركه زي قانون بوو سنگي نه و
 راجيع به تو به، قور به سه ر نه هلي موراجه عات
 نه و حاكمه كه عه يني وه فا بوو حقووق ي مه حض
 ته ركي سه ربري مه عده له تي كرد و هاته لات

(۳) له ده ستنوسيتكي ماموستا نه جمه ددين مه لا و ديواني بيخوددا: (به سه د نه له مي ناشنا نه كه ي)
 نووسرا بوو.

تۆش توخوا وەرە، وەکو تیگەییوێکانی کورد
تەفسیر مەکە لە خزمەتی، ئەو پۆجەکم فیدات
چەند ئەهلی غەدر و زالمی بێ دینی کرد ئەسیر
چەند بێگوناھێ دا لە حەسەخانەدا نەجات
زاتیککی و لە مەتەمی ئەودا بێ ئەهلی فەزڵ
چونکە لە زایعاتی وەتەن بوو لە زایعات
ئەگەری و ئەلێ وەتەن، جگەری مەن بڕایەو
نووری چرای مەجلیسی عێرفان کوژایەو

بەندی چوارەم:

ئەو بلبلی وەتەن وەرە^(٤)، ئەو باخەوانی کورد
ئەو باعێسی نەمانی درەختی ژبانی کورد
ئەو واعیزی تەرەقیی میللەت بە رۆح و مال
سەر دەفتەری جەمیعی فیداکارەکانی کورد
زەحمەت کە خوشی بێتەو تا پۆژی رەستخیز
داغی غەمت لەسەر جگەری سەرورانی کورد
بۆ غەیری تۆ وەفاو و حقووقت لە حاکمان
گەورە و بچووکی میللەت و پیر و جوانی کورد
ئەوراقی سەبری ئێمە بە جارێ وەری درێغ
رۆشت بەهاری عەیش و پەیا بوو خەزانی کورد
تا مۆلکی ناوەدانی بەقسا بوو بە مەنزەلت
وێرانەکەو عەدەم بوو وەتە جێ و مەکانی کورد

(٤) بۆ ئەم شیعەرە پشتم بە سێ دەستنووسی مامۆستا (نەجمەددین مەلا) بەست کە دووانیان لە لای مامۆستا (گیوی موکریانی) پارێزرا بوون، ئەوەکەو تریشیان بەهۆی مامۆستا (عەبدولرەقیب یوسف) -ئەو دەستەم کەوت. شێخ نووری خۆی دوو دەستنووسی لەوانە بۆ مامۆستا (گیوی موکریانی) ناردوو و بەمەرەکەو سەوز هەندێ شۆتێنی راست کردوو و تەو. هەر لەو دەستنووسەدا وشە (وەرە) ی دانابوو.

نه‌عشی ره‌فیععی تۆی وه‌ته‌نی قوړ به‌سه‌ر که دی
 پشتی شکا، که عیزه‌ت و ناوونیشانی کورد
 گـریا وه‌ته‌ن، وتی: جگه‌ری من بر‌ایه‌وه
 نووری نه‌له‌کـتریکی شه‌وی من کوژایه‌وه^(۵)

(۵) نهم شیعه له دیوانی ماموستا (بیخود) دا له لایره (۹۶ - ۱۰۰) ی گرتووه له گهل نهو شیعه‌ی
 نیستا ده‌یخوتنه‌وه، نه‌گه‌ر به‌راورد بکرتین، جیاوازی زور ده‌بینین.
 * ته‌رکیب به‌ند: نه‌گه‌ر له‌دوای هه‌ر پارچه‌یه‌کدا، چه‌ند به‌یتیک دووباره بییته‌وه که قافیه‌یان یه‌ک بڼ و
 له قافیه‌ی پارچه‌کانی تر جیاوازی بڼ، به‌م جوړه شیعه ده‌لټین - ته‌رکیب به‌ند -، به‌مه‌رجی هه‌ردوو
 جوړه‌که له‌سه‌ر یه‌ک وه‌زن بیټ له هه‌موو به‌یته‌کاندا.

نەو کارەساتەى لە هینانەوەى

جەنازەکەى (شیخ مەحمود) دا پووی دا

شەو بوو جەنازەکەى گەشتە کەنارى شار^(١)
گیرایە ناو ژمارەیهکی زۆری بێ شومار
بردیانه بەندیخانه کە بیسینی (شیخ لەتیف)
دەستتێ بکاتە گەردنی باوکی هەژارەو^(٢)
کوژرا ژنی (پەشۆل) بەیەکەم گوللە، بێگوناه
داخیکی نا بە جەرگی گول و لالەزارەو
وەک (نەختەری) ی^(٣) (پەشۆل) ی^(٤) بەسەزمان لە ناسمان
چۆن زوو کۆژایەو، بەروخی تابدارەو
زۆر نەوجەوانی تر وەکو ئەو کۆشتەو جەریح
شارانەو هەموو بە لەشی زامدارەو

(١) پێوستە ئەم بەیتەش بێتە (شارەو = شومارەو) تا لەگەڵ قافیەى (هەژارەو... لالەزارەو، تابدارەو) بگونجێ، بەلام کێشەکەى لەگەڵ کێشێ سەرجمی شیعرەکە پروات.

(٢) پێش ئەم بەیتە لە دەستنووسێکی پێشتری شاعیر ئەم بەیتە نووسرابوو کە خۆی دانی پێدا نەناو.

ناگر کرا بەشیلگی بارانی گوللە وەک

تاوتیکی تەزرە چۆن لە هەوا دیتە خوارەو

(٣) نەختەر: ژنی پەشۆلە کچی (سالح) ی کۆری (محمود) ـە کە بە (سالحی خوولە) بەنێوانگە لە شاری سلێمانیدا لە دایک بوو لە ٩٥٦/١٠/٩ لەبەر دەرگای سەرا چلکاوخۆرەکانی ئەو سەردەمە دەستپێژیان لێ کرد لە کاتی خۆپیشانداکەى، لە هینانەوێ تەرمی (شیخ مەحمودی نەمر) پووی دا، ئەمیش یەکیک بوو لە قوربانییهکانی ئەو دەستپێژە کە وەک نافەرەتێکی ئازا و بەجەرگ سنگی خۆی داہوو بەر گوللە.

(٤) پەشۆل: لە پال دەنگ خۆشییهکەى، مەزۆتێکی قسە خوش و نیشتییمان پەرور بوو. لەگەڵ مەلاکەریم گۆرانییان لەسەر قەوان تۆمار کردوو. لە پاش سالانی (١٩٤٠) هەو چەند گۆرانیهکی بۆ ئێستگە تۆمارکردوو وەک (قەتار و خاوکەر و دەشت). ناوی (پەشید میرزا عەبدوللا حاجی ئەمین) ـە لە ١٩١٢ لە سلێمانی لە دایک بوو لە ٩٧٤/٧/٤ مردوو لە دەریەندی پایات نێژراو. بۆ ئەم زانیاریانە سوودم لە مامۆستا غەفور ئەمینى برازای وەرگرت.

زانرا نه تیجه کە ی که شتیکی فه لاکه ته
 عاله م له ترسی گولله کشانه که ناره وه
 سبچه یینی وه زعی مه مله که تم زۆر شپرزه دی
 هەر (شورته) یه و خوله ی دێ به دونکی و به داره وه
 وهک رووی نه دابی حادیسه یه که نه مر نه دهن، نه لێن
 عاله م نه بی خه ربک بی، به سه ر نیش و کاره وه
 تیجوال مه نع کرا له ده می عه سه ره وه هه تا
 رۆژ هه لئه هات و شه وقی نه خسته دیا ره وه
 بو مه نه یی ئه و که سانه نه هاتن له دوو ره وه
 حازر کرابوو شورته، به پیاده و به سواره وه
 بیجگه له مه ش نه مر به نه واهی و قهزا درا
 نابیی به ناوی پرسه وه کهس بیته شاره وه
 سی رۆژی ماته می، که (دی) یان به م حه قاره ته^(۵)
 بریار درا به جاری به لادی و به شاره وه
 غه م بار بن و جلی ره شی ماته م له بهر بکه ن
 پیرو جوان، هه موو به دلی غه مگوساره وه
 وه ختی ئیداره فه رقی به عه زمی نه مانه کرد
 قانونی هیزی (شورته) یی لی خسته کاره وه
 پۆلیسی جل ره شیکی بکه وتایه بهر نه زهر
 نه یبرده گۆشه یه کی په نا و نادیا ره وه
 نه وه ل نه سیحه ت و هه ره شه ی دهستی پتی نه کرد
 نه یووت به مانه خۆت مه خه ره گیر و داره وه
 پیتان نه لیم به ره سمی: جلی ره ش له بهر مه که ن
 یاسا غه کهس ببینری به لیوی به باره وه
 پشتینی ره ش جه ریمه یه بیگۆره تا زوه

(۵) له یه کهم ده ستووسی ئه م شیعره ئه م به یته به م جۆره بوو: زانرا ئیداره نه مۆ به عه مدهن وه ها نه کات.

تاكو فرپتی نهدهی بچو زوو خوت بشارهوه
 هەر چایچییه و بهدهم شهقی پۆلیسهوه زهلیل
 هەر سایقه نهناڵی بهدهم لیس و دارهوه
 رادیو بهزوری شهق نهبی بکرتسهوه له هەر
 دوکان و چایخانه، بهنهغمهی قهتارهوه
 هەر جل رهشی ههژار بوو، نهیان برد بهزوری لیس
 نهخرايه ژیر سوئالی، گهلی نالهبارهوه
 قۆلبان نهگرت بهدووکهس و نهبرایه بهردهمی
 قۆمیسهری، بهفیز و کلاویکی لارهوه
 نهیوت: بهمن بلین چییه کهوتونهته سهری؟!
 خوت تووش مهکه، بهکۆلی منالی ههژارهوه
 کێ مردوه؟ سهبهب چییه ئهه حوزن و ماتهمه؟
 خوئاسمان بهجاری نهکهوتوته خوارهوه
 لیبی هاته جواب، شپزهیی شهق، سهر شکاوی دار
 رووی کرده قۆمیسهر، به دلی زامدارهوه
 من سهروهی ولاتم و سهرداری قهوممهکه
 بمری بهئیشی دهردی دل و ئیحتیقارهوه!
 من بێم لهبههر رهزای دلی تو یا یهکیکی تر
 نامووسی کوردهواری بنیমে کهنارهوه؟!
 تو و نهو کهسهش که وای وتوو بهی تیبهگه
 کورد نایهوی بژی به لهکهی، عهیب و عارهوه

بانگه‌وازی ویژه‌ان

مووی سپی و پشتی خه میدهم...

مووی سپی و پشتی خه میدهم وتی بهسیه گروگان
پیرم و ئیسته هه موو شهو کچی رهز ناخوازم
سه ره رهو خواریه ریم، باوی قسولم زور خوشه
تیپه ری، قووه تی ههنگای سه رهو هه ورازم
نییه کهس باری نیازم بگریته سه رشان
هه ر مدگه ر یاری نه جهل بیتو بکیشتی نازم
ته عنه یی به دخواه و قسه ی پووچی نه م و نه و بوو که وا
کونجی به دبه ختی و ماته م، بووه ته ده مسازم
تانه ی تینه گه یشته و جگه ری و اهت کردم
خوین نه پالتیوی له سه د لاوه دله ی غه مسازم
هه رچی کردوومه له مه و بهر، ده می نادانی بوو
نادیم ره بی له تو لوتف و که ره م نه خوازم

۱۹۴۱/۱۰/۲۸

ویژدان

نییه نیشانه‌یی حیستی، که پیتی نه‌لین ویجدان
 وه‌یا شعورئی که‌وا ناوی لی نراوه زه‌میر
 له‌لای نه‌وانه که ناپاک و خائینی وه‌ته‌نن
 گرو ته‌زووی به‌زه‌یی، ناکه‌و‌پته سهر له‌شیان
 له‌لای نه‌مانه جیهان دوو شته به‌بی که‌م و زیاد
 یه‌کیتی مه‌نفه‌عتی زاتییه، به‌بی شهرعیش
 ده‌سی که‌ه‌وئ زۆر دل‌نیاو شادانه
 به‌ته‌نگه‌وه نییه، هه‌رگیز له هیرشی تانه
 نه‌مه شتی‌که وجوودی زه‌روریه لایان
 نه‌وی تری شتی‌که له نه‌زه‌ردا بی بوونیان
 به‌ته‌نگه‌وه نییه به‌ری‌پته پرووی زه‌مین
 وه‌یا به‌شهر هه‌موو به‌روا به‌هایدرو‌جین
 به‌نیشی نه‌وعی به‌شهر شادمان و مه‌سروورن
 نه‌گه‌رچی مه‌نفه‌عتی خوشی تیا نه‌بی یه‌قین
 خودا نه‌کرده، مه‌نافع بی (معاذ الله)
 به‌لام نه‌ونده خودا ره‌حمی کردووه زۆر نین
 نه‌گه‌ر له‌مانه که‌می زیاد بوایه مقداری^(*)
 ده‌می بوو پرووی زه‌مین، هیچ نه‌مابوو ناساری

(*) له ده‌ست‌نووسی‌کی شاعیردا به‌ده‌سخه‌تی خۆی نووسراوه (مقداریان).

ئامۇزگارى

گويىٰ لە نوورى بگره جانا، با نهى تووشى زيان
 ئىعتىمادت قەت نهى، ھەرگىز به ئەوزاعى جيهان
 تاكو تۆ مساوى لە ئازارى ئەم و ئەو دوور ئەبى
 گەر نهكەى تۆ مەيلى ئازار و غەزابى ئىن و ئان
 يارى كۆن ھەروەك شەرابى كۆنە، تابى چاك ئەبى
 قەت نهكەى ھەرگىز بەياری تازەوہ خۆت سەرگران
 سوحبەت و مەيلى موحىبانت ئەگەر لا مەتلەبە
 تىپەرىپوى ئىمتىحان، ھەرگىز نهكەى تۆ ئىمتىحان
 ئەو ئومىدەت قەت نهى پازى دلت شاراوہ بى
 تۆكە خۆت فاشى بگەى، بۆ عالەمى پازى نيهان
 لات موحەقق بى، بەجارى گووم ئەكەى ئاسارى خۆت
 خۆت نهكەى گەر تۆ بە خولقى چاكە لای كۆمەل غەيان
 قەت غەمى ئەم دەرە نانىشىتە سەر پەرەى دلت
 گويىٰ ئەگەر نهگرى لەرىكى يا لە ناپىكى زەمان
 ژىنى باشت بۆ پەيابوو گەر لەسەر پرووى زەمىن
 بالى مەغرورى مەجولتىنە بەرەو پرووى ئاسمان
 دوژمنت گەر دى زەعيف و ناتەوان، مەسرور مەبە
 ژىنى دنيا بۆ كەسى نامىنى تا ئاخىر زەمان^(۱)
 بەسىيە (نوورى) ئەم قسانەت وائەزانم ئاخىرى
 وەك چرا بۆ سووتنى خۆت، گر ئەخەيتە سەر زيان

زىيار ۱۹۵۱/۲/۲۱

(۱) لە شوتنىكى تردا: (ژىنى دنيا چاۋەكەم، بۆكەس نەماۋە جاويدان) نووسراپوو.

له دونیادا نه گهر لای تو ببی ئیدراک و ئیفکرین

له دونیادا نه گهر لای تو ببی ئیدراک و ئیفکرین
گه مارۆت گهر بدهن عالهم، هه موو دل پر له بوغز و کین
به نافامی هه موو بین و زه می عه قل و دیرایهت کهن
گرۆهی ئاده میزاد، موخته رز بن لیت و نه فرهت کهن
به ئی مانیکی ناله رزیده وه، بی باک و بی په روا
به نه فسی خۆت، نه گهر باوه ر بکهی، ئاسووده و بی باک

نه گهر بی گوئی نه ده یتسه تانه یی نابوودی به دخواهان
له گیتراوی به سامی ئینتیزارا، مهرد و شاگر بی
فریوشت بدهن، ته بعت نه کا مه یلی فریوی کهس
له کهس دل پر نه بی و نه روانیه کهس، تو به چاوی سووک
به سه ره هیز و هه وای نه فس و غروورا بیتوقادر بی
به قین و لوتفی دونیا، تو نه غه مگین بیستو نه شادان

ته خه بیول کهی، به شه رتی ملکچه چی خولیا نه بی زینه هار
ته فه کور کهی، به لام هه رگیز نه کهی، نه ندیشه عادهت کهی
سه عادهت، یا فه لاکهت، دوو شتن بی ئه سل و بی ئاسار
له بهر چاوی حه قیقهت بیینی تو، ئه م دووانه یه کسان بی
قسه ی راستت به تیری تانه یی به دخوا له سه د لاوه
نه گهر بی ئه فجن نه فجن، له ت له ت و کهرت و په ریشان بی

وه کو زنجیری پتی دیوانه، ورد و خاش و تارومار
بی و مه حسوولی نامالت بدهن وهک (کا) به دهم باوه
ته حه مول کهی نه مانه، یه ک به یه ک تو ساکت و بی باک
به ئیش و نیشی، ئه م ئازاره زۆرانه نه بی غه مناک

نه گهر بڼې هوی ژيانته ناگرې تیبهر بڼې ناگاهه (*)
بېټه تاقه توژی خوله میښی ورد و (با) بیبا

بهره غمی نه م زیانه، هه ول و ټیڅو شین نه گهر زیاد که ی
به عه زمیځی سویک روخانه وه، ناماده یی په یکار
ببیت و رووکه یه ژینځی نینسانانه بڼې په روا
به رټکه و تیی نه گهر رټت که و ته به زمی هره زه کارانی
له نه رکانی فزیه لانه دهی تو، یا خود به حسی که ی
به پاکی دوور له خودبینی، وه کو فهرمووده یی په زدان

مووساوی بڼې له لای تو، عه ینی یه ک، داناو و نادانی
نه گهر بیپه رچنې دل، تووړه یی و رق، وه ختی قین هه لسان
نه گهر بگری که می تو لایه نی نارام و جدییه ت
له بو ته سکینی حیدده ت، بیتو تو نه ختی بکه ی غیره ت
به کامی تویه نه ی روچی په وان، دونیا، وه مافیها
مویه رهک بڼې له تو ناوی بلندی ناده می زانا

(*) له دهستنوسینکی شاعیردا به دهسخته تی خوی (ناگا) نووسرابو.

سه عاده تی راستی

سه عاده ت گهر به راستی تو ده پرسی، عیزه تی نه فسه
 نه گهر به دناویی شارت نه وی، نه فست به دره لاکه
 نه گهر به رزی مه سیحت بو نه بی، ته قلیدی یووسف که
 نه گه یییه ناسمان، هه ولتی بده زیندانی په یدا که
 له پانایی زه مینا جیت نه بی، شاخ و چیا زوره
 نه گهر قه سرت نه بوو، عاجز مه به، غاری به مه توا که
 له ناو شاری عه ده مدا، بی خه می و ناسووده گی زوره
 نه گهر ژینی زه ریفته ده ست نه که وت، مردن ته مه نناکه
 جیهان بی نیمه زور تیپه پر بووه و تیپه پر نه بی زینهار
 به کرده ی چاکه، ناویکی نه مر بو خوت موهه ییا که
 له هه وراز و نشیوی پتی ژيانا قه ت مه نالینه
 نه مه ل مه پره، ته حممول بگره، بی عه زمی ته وه لاکه^(۱)

(۱) نهم شیعره له ده ستنوو سی (گه لاپیزان) دا له لاپه ره (۷۴) نووسرا بووه وه، په لام له بهر نه وه ی تا لاپه ره (۷۹) ی نه وه ده ستنوو سه لی کرابووه وه، بۆیه نهم شیعره ناته واره و دوو بهیتی بهر نه وه درانه که وتیوه.

نیستیقبال بۆ تازه پلگه یشتوووه کان

سبحه ینتی ئەم تەجە دودە بۆ تۆیە ئەی شەباب
 بۆ تۆیە ئەی ئومێدی وەتەن، خادیمی حەیات
 ئەی ئافستابی فەجری ئەمەل، مایەیی نەجات
 سوبحی سەعادەتییکی عەجەب پاک و بێ سەحاب
 ھەر چاوەروانی تۆیە، دەسا فرسەتە شەتاب

ئەي فەجری بێ غوبار و کەدەر، عالەمی ئەمەل
 چاوی لە تۆیە، تۆ کە ئومێدی ھەموو کەسی
 ئەلحەق عیلاجی دەردی دەواپەکی نەورەسی
 ھێند چاوەرێ بوو چاوی، ھەتا پیتی گەیی سەبەل
 فەرموو درەنگە، وەختی تلوعیکە بێ حیجاب

بەلکو کە سەرفی مازیی تاریک و ھەولناک
 بکڕیتەو، خەتی لە پەری دڵ بچیتەو
 سونجەتی^(۱) بەھاری عەیشی وەتەن وەختی بیتەو
 شایەد خەزانی عومری بکا سینه چاک چاک
 بکڕیتەو فەھمی ماضی پر عەزاب

ئەي نەورەسیدەکانی وەتەن، وەختی غیرەتە
 تەحسیلی عیلم و مەعرفەتە، مایە شەرف
 تێکۆشە بۆ سبەھینی، نەوێک بتکەنە ھەدەف
 سبحە ینتی خاکی ئەم وەتەن، لات ئەمانەتە
 حورمەتی وەتەن، شەرەفی ھەموو بۆ تۆیە ئەي شەباب

(۱) لە رۆژنامە کەدا: (نەختی) نووسراو، شیخ نووری بەمەرە کەبی سەوز کردوو بەتی بە (سونجەتی).

ئەى موحتەرەم، موعەلىمى وشىيار و باويقار
ئەى دوژمنى جەھالەت و ئەى خادىمى بەشەر
ئەى خەسمى يەئسى دائىمى، ئەى مايدى زەفەر
ئەى مەزەرى سەعادەتى مىللەت بە ئىفتىخار
لادەن لەرووى ماھى وەتەن، زىللەتى نىقاب

ئىسۋەن بە نوورى عىلم مەوەر ئەكەن ولات
ئىۋەن كە خزمەتى وەتەنى مېھرەبان ئەكەن
تەنۋىرى فېكرى عالەم و تەعلېمى شان ئەكەن
ئىحضارى مەعرفەت ئەكەن و فرسەتى نەجات
پەر نوور ئەكەن ولاتى^(۲)، وەكوشەوقى ماھتاب
مەحبوبەى جوانى وەتەن، شۆخ و ماھ پوو
ئاراش بەخشلى عىلم دەن، مەكەن قسوور
تەنۋىرى كەن بە شوعلەو تەجھىزى كەن بە نوور
قەد بى جىاوازى ئەم كچە ھەرگىز^(۳) مەدەن بە شوو
بەلكو بى وەتەن، لەسەعى ئىۋە فەيضاپ
ئىتر ئەكەم بەيانى خلووس و تەشەكورات
تەقدىمى ئىحتىرامى خسووسى بەدل و جان
بۆ خزمەتى جەنابى مودىر و مەعلېمان
ئەم بەرگە سەبزە، با بگەمە ديارى و خەلات
ھەرچەندە زەرە، ھېچ نىيە شەوقى ئاقتاب^(۴)

(۲) لە دەستئوسەكەى مامۇستا (نەجمەددىن مەلا) دا (ولات) نووسرابوو، بىتگومان ئەوەش شىعرەكە لەنگ دەكات.

(۳) ھەر لەو دەستئوسەدا كە (شىيخ نوورى) چاۋى پىندا گىپراۋەتەوە وشەى (ھەرگىز) ى داناوە، ئەگىنا لەنگ دەپوو.

(۴) ئەم شىعرە كارتىكردنىكى زۆرى شىعرى (دواۋۇز) ى توفىق فېكرەت-ى بەسەرەوہىيە، ھەر ئەم شىعرەش كارىگەرى بەسەر نووسىنى شىعرەكەى (دلدار) بەناۋى (ئەرى ئەى لا...) ەوە داناوە.

سۆزى دەروون

دلی من

نہ زیرہ لہ سہر قہ سیدہ یہ کی ماموستا بیتخود

۱

لہو پوژوہوہ توی دیوہ پهرتشسانہ دلی من
سہودا زہدہ و بی سہر و سامانہ دلی من
پیشہی خہفت و شیوہن و گریانہ دلی من^(۱)
گا ویتلی کھڑ و کیتو و بیابانہ دلی من
گا دہریہ دہری کسوچہ بی شارانہ دلی من
سہر سامی پهل و بہردی منالانہ دلی من^(۲)

۲

ہہرچہ ندہ بہدوویا نہ گہریم شار و ولاتان
دہشت و کھڑ و سہرا و چیا، چول و بیابان
نایدوزمہوہ بی سہروشوتن پویوہ دیسان
شیتسانہ نہ بی پرووی لہ چ لا کرد بی یاران
وہک بلبلیہ کی ویتلی گولستان بہ بہاران
ناخو لہ چ گولزاری، غہزہ خوانہ دلی من

۳

گاہن وہ کولافاوی چیا، پرو لہ بیابان
وہک ہہوری تہری^(۳) فہسلی بہہاران لہ نزاران
وہک بلبلی ناوارہ لہ گولزار و گولستان
مہستانہ نہ سووریتہوہ، ہیلانہ پهریشان

(۱) لہ گولزاری پہیام: (سہرگہشتہ نہ سووریتہوہ بی لانہ دلی من) نووسرابو.

(۲) ہہر لہو گولزارہدا: (کفتی کوتہک و بہردی منالانہ دلی من) نووسرابو.

(۳) ہہوری تہر: نہو ہہوریہ کہ شیتہ کی ہہست پتکراوی ناشکرای لہ بہہاران و زستاناندا ہہیہ.

شمشالئی گهرووی پر له چریکهی غم و هیجران^(۴)
هر سساته بهدهردیکهوه، نالانه دلی من

۴

ساتی بههوا و مهیلی پرستش به گولئی پروت
جیتی مهسجیده بو سوختهیی میحرابی دوو نه پروت^(۵)
بهینی بهخه یالاتی گری و پیچی سهری مووت
پابهندی کلیتسایه به زناری دوو گیتسووت
حهیرانه له بهر^(۶) پروت و پهریشانه له بهر مووت
گه کافر و گه شیخ و موسلمانانه دلی من

۵

ساتی نه بوو، دنیا بگه ری، توژی به کامی
روژی نه بوو، سهده دهغه که نه کولیتته وه زامی
زورم په له کرد^(۷)، دل نه بی گیرودهیی دامی
بی هووده بوو خوی تووشی به لا کرد به نه فامی
روچی به فیدا کرد و که چی هر نه بوو پامی
نیستا به شهو و روژ، بهشی گریانانه دلی من

۶

نهمدیوه دلی وا بهد و ناخر شهر و نه گبهت
ری لی هه له بووی، چۆل و بیابانی موحیبهت
لاसार و سه ههنده و سه رهرو و سه ره به موسیبهت
وهک بایه له لای سه رزنش و پهند و نه سیحهت

(۴) هر لهو گۆناره دا: (... له چریکهی غمی هیجران) نووسرابوو.

(۵) هر لهو گۆناره دا: (جیتی مهسجیده بی میحرابی دوو نه پروت) نووسرابوو که دیاره بهم شتیه به لهنگه.

(۶) له گۆناره که دا نووسراوه: (حهیرانه له دهس پروت و...).

(۷) هر لهو گۆناره دا: (زورم ته قه لادا) نووسرابوو

گوئ ناگرئ له جوئن و هه‌ه‌شه و ته‌عن و مه‌لامه‌ت
یاره‌بی چ بی هوش و چ نادانه دلی من

۷

سه‌د خۆزگه بی به‌و رۆژه که نه‌م‌بیستبوو ناوت^(۸)
نه‌م‌چ‌یشتبوو^(۹) تامی مه‌یی، مه‌یخانه‌یی چاوت
نه‌یدی‌بوو ده‌س و پیتی دله‌که‌م^(۱۰)، هه‌لقه‌یی داوت
نازادبوو له پیتج و غه‌می نه‌گریجه‌یی خاوت
وا نیسته^(۱۱) له تاو ناگری هیجرانی به‌تاوت
فرم‌ی‌سکی نه‌ل‌یی ته‌رزوو و بارانه دلی من

۸

خۆ‌کفری نه‌کرد تیپه‌ری کرد رۆژئ به‌لاتا
زوو هۆگرت به‌و وا که نه‌گریا به‌دوواتا
سووتا وه‌کو په‌روانه له‌ناو شه‌وقی چراتا
نه‌تلیت‌ه‌وه بی‌چاره له‌ناو ده‌رد و به‌لاتا
خوئنی به‌هه‌ده‌ر رۆیی، له‌پیناوی هه‌واتا^(۱۲)
خۆ‌پایی نییه، مه‌یلی له‌تۆزانه دلی من

۹

نیتر به‌سه هینده مه‌ده نازار و عه‌زابی
با نه‌شکئ پیاله‌ی پر و برژئ مه‌یی نابی

(۸) له گۆفاره‌که‌دا: (نه‌ی بیستبوو ناوت) نووسرا‌بوو.

(۹) هه‌ر له هه‌مان گۆفاره‌دا: (نه‌ی چ‌یشتبوو) نووسرا‌بوو

(۱۰) هه‌ر له‌و گۆفاره‌دا: (نه‌یدی‌بوو ده‌س و پیتی گره‌هو...) نووسرا‌بوو.

(۱۱) هه‌ر له‌و گۆفاره‌دا: (نیستاکه...) نووسرا‌بوو.

(۱۲) هه‌ر له‌ویدا نووسرا‌بوو: (خوئنی به‌هه‌ده‌ر رۆیی، له‌پیناوی هیواتا).

با نه درې سحیفه‌ی نه‌دېب و دهرس و کیتابی
 خوت نه‌ختی بپارټزه له دوعا و له عیتابی^(۱۳)
 جوابت چ نه‌بی، روژی جه‌زا وه‌ختی حیسابی
 جیتی زی‌کری خودا و^(۱۴) مه‌رکه‌زی نیمانه دلی من

۱۰

شهرت بی دل‌که‌م بگرم و وا بیده‌مه بهر دار
 زنجیر و که‌له‌پچه‌ی که‌م هه‌تا دیت‌ه‌وه بهر بار
 بیه‌یت‌نمه‌وه ناو قه‌فه‌سی سینه وه‌کو پار
 بیده‌م به نی‌گاری‌کی وه‌فادار و خریدار
 گوئی بگری له نالین و له گریان و له هاوار
 با به‌س بگه‌ری نه‌م که‌ژ و کی‌وانه دلی من

۱۱

نه‌وسا بگه‌ری، یاری بدو‌زیت‌ه‌وه بو‌خوی
 تیر سو‌جده به‌ریت‌ه به‌ری می‌حرابی دوو نه‌بروی
 نیت‌ر نه‌گه‌ری شار و دهر و ده‌شت و چیا بوئی
 ئوبالئی هه‌تا هی‌نده نه‌چیت‌ه مل و نه‌ستوی
 به‌ل‌کو نه‌مه خوایه، که که‌می بیت‌ه‌وه سهر خوی
 با هی‌نده نه‌سو‌وریت‌ه‌وه شی‌تانه دلی من

۱۲

پروا سهری خوی هه‌ل‌گری، رووکاته دیاری
 یاری بگری خه‌نده به‌له‌ب، شوهره‌بی شاری
 دهم پر له شه‌که‌ر خه‌نده، مه‌له‌ک چیه‌ره، نی‌گاری
 بارانی غه‌زه‌ب، هی‌نده له روانینی نه‌باری

(۱۳) هه‌ر له‌و گو‌تاره‌دا: (له‌دوعایی موجابی) نووسرابوو.

(۱۴) هه‌ر له‌و گو‌تاره‌دا: (جیتی زی‌کری حق و...) نووسرابوو.

بیتیتسه سهه ما، پوچی په وانم به وتاری
نه شکینتی هه مورو پوژی به سه د تانه دلی من

۱۳

یار تیکی وه ها ترسی خـود او هندی له لا بی
په حمی به قه دهر زه پهی (۱۵) موویه له دلا بی
ترسی تیکی له پرسینه وهی پوژی جه زا بی
دهر حهق به موحیبانی، به عه هه و به وه فا بی (۱۶)
زولم تیکی که بوو، مه رحه مه تیشی له گه لا بی (۱۷)
دهس هه لگر، لهو شین و گریان هه دلی من

۱۴

نهم نا هو نه نینی دلّه گیانه به شکایهت (۱۸)
هه به ردی سه ری پتته هه تا پوژی قیامهت (۱۹)
تو تی مه گه، نه فسانه یه کردوویه به عادهت
هه خاکی به ری پتته (۲۰) به شوق و به شه تارهت
بیه خشه که خنکاوه به لافاوی نه دامهت
هه رجه نده که لاساره، به سه زمانه دلی من

۱۵

وادپاره که ناگات له دهه می خوت نییه (نووری)
تو شاعیری لای خوت و نه لاین نه هلی شعوری

(۱۵) له دهستنوسیکی تردا: (په حمی به قه دهر دیمه نی موویه له دلا بی) نووسرا بوو.

(۱۶) هه لهو دهستنوسه دا: (به رحه م و به وه فا بی) نووسرا بوو.

(۱۷) هه لهو دهستنوسه دا: (سه د زولم که بوو، مه رحه مه تیکی له گه لا بی) نووسرا بوو.

(۱۸) له دهستنوسیکی تردا: (نهم نا هو نه نینی دلّه هه رگیز به شکایهت) نووسرا بوو.

(۱۹) له دهستنوسیکی تردا نهم به یته له گه ل به یته که دی دوا ی خوی شو تیان نالوگو ی بووه.

(۲۰) هه لهو دهستنوسه دا: (دل خاکی به ری پتته...) نووسرا بوو.

ببـریتـه وه نهـم پاز و سـکالایـه له دووری
نهـی سـایهـیی پرووناکی دوو دیدهیی نووری
گوئ مهـگره له ناـه و له عـیتاب و له شـرووری
بیـهۆش و سهـراسیمهـیه، مهـروانه قـصووری
تۆ ههـر چ بـکهـی، بهـندهـیی فهـرمانه دلی من

سهنگاو: ۱۹۵۱/۱۲/۲۱

ئەي دولبەرى جانى

ئەي دولبەرى جانى بەخودا جانى جىھانى
 ئارامى تەن و پراھەتى دَل، پۇجى پەوانى
 نوورى بەسەر و شەمعى شەبستانە جەمالت
 مەحبوبىي دَل و مەحرەمى سەد رازى نىھانى^(۱)
 ياقووتى لەبت، قووتى منى پروتە بەقوربان
 پروت دەرخە كە پروا شەو و بىن وەختى بەيانی
 موژگان و پروت سەف وەكو عەسكەر كە دەبەستن
 باكت چىيە تۆساحبى شمشىر و سىنانى
 خوتىنى منت بەو گەردنە بىن پروژى قىيامەت
 ئەم عالەمە شاھىدمە كە تۆم قاتىلى جانى
 ئەي عەبدى خودا، شەرمى لە ديوانى خودا كە
 پەھمت بىن دنىيايە كە بىن قىمەت و فنانى
 بىرپىتەو ئەم دەعيەيە، بەم حوسنە مەنازە
 وەك عومرى منى خستە (سريع الجريانى)

(۱) لە رۆژنامەي (پيشكەوتن)ى ژمارە (۹۹)دا (رازی جىھانى) نووسرايوو، كە لە دىزىرى يەكەمى شىعرەكەدا ئەم قافىيەيە ھەيە.

شیوهی زیور

نهزانم بینووسم بۆ ههركهسێ من، عهرزی حال نهمرۆ
له عهرزی حالێ خۆم داماووم و ساحب مهلال نهمرۆ
شكایهت كهه له نهبرۆی دلكهشی، یا چاوی خوتنخوازی
بلیتم چی من، له تهئسیراتی زولف و خهت و خال نهمرۆ
ئهلین فهوتاهه باسی بولبول و گول، شهمع و پهروانه
كهچی شهمعێ گولێ پۆچی بیتیکی بێ میسال نهمرۆ
چراغی بهزمی عوششاقی، گول و گولزاری ئافاقی
بهناچار ئهجه بولبول، ئهجه پهروانهی جهمال نهمرۆ
ئهگهر تهنقید ئهكهن، تهقدیر ئهكهن، ئهه پێگه، پێگه
كه بچه سهیری له نهجی دولبهری قهه ئیعتیدال نهمرۆ
كه منهجهمان لهسهه دینه، نهوهك دهینه بلین موفتی
ئیتزلاده له فتوای فاسد و قهولی بهتال نهمرۆ
بهحوسنیکی خودا دادی وهكو (نووری) دووچاوانه
مهكهن مهنعم بهقوریانی بكهه عهقل و كهمال نهمرۆ^(۱)
لهو وهختهوه تۆ چوویت بهسههه، كویره^(۲) بیناییم
سا پهحمی بهیهعقووبت كه، ئهه یووسفی ثانی
بهه جیلوهیه، بهه عیشهویهوه، وهخته نیگاهت
بێ، عهینی دهلیلی حوری وو غلیمانی جینانی
مهنعم مهكه وا عاجز و بیمار و نهخۆشم
پهروانه ئاوتنه^(۳)، له نهحوالم ئهزانی

(۱) ئهه شیعهره له بهرگی سییهمی كهشكۆلی (مینای شكسته)ی ماموستا (نهجهددین مهلا) وهگرتهوه كه له سالی (۱۹۴۰) دا نووسراوتهوه، لاپهه (۲۶۰). ههروهها له رۆژنامهی (ژین)ی ژماره (۵۷۲)، (۲۹)ی حوزهیرانی ۱۹۳۹ بهناوی (شیوهی زیور) بلاوكراتهوه.

(۲) له رۆژنامهكهدا: (كویره بیناییم) نووسرابوو.

(۳) له دهستنوسێکی تری ماموستا (نهجهددین مهلا) دا (پهروانه ئاوتنه) نووسرابوو، كه بهه جۆره لهنگ

(نووری) که قسه‌ی هه‌روه‌کو‌گه‌وه‌هه‌ر ده‌فرۆشن^(٤)
بۆ مه‌دحی ته‌ماشایه‌کی تۆ، لاله‌ زمانی

سلیمانی

(٤) هه‌ر له‌و ده‌ستنۆسه‌دا: (هه‌روه‌کو‌گه‌وه‌هه‌ر ده‌فرۆشن) نووسراوه‌و.

تهلیج له سه‌ره‌لی سه‌عدی^(۱)

چ خوشه‌مه‌ی مه‌زه‌ی بی پرووی حه‌بیبان
 به‌بوی صبح بانگ عندلیبان
 وه‌ره‌په‌حمی به‌نالتینی دلم که
 که ساکن گردد آشوب رقیبان
 جه‌زایی دوژمنان به‌سییه، بیین
 حبیبان روی در روی حبیبان
 نه‌سیبی ژینت که‌سبی نه‌قدی وه‌فته
 مباحش ای هوشمند از بی نصیبان
 که زانیت بۆت په‌یا نابی سه‌گ و شوان
 رهاکن گوسفندان را به‌ذیبان
 له‌لای من هاوده‌می رهندان بی باشه
 خلاف پارسایان و خطیبان
 مف‌وه‌ز بن له‌حق من چی نه‌زانن
 بگویند آشنایان و غریبان
 له‌دونیا^(۲) هه‌ره‌له‌بی شیرین له‌بانه
 که غارت میکند هوش لیبان

(۱) سه‌عدی: (سه‌عدی شیرازی)یه، ناوی (موسلیحه‌ددین)ی کوری شیخ (که‌مالوددین)سه. باوکی له
 دتی (پاوه) له‌دایک بووه و نازناوی (شیرازی)یه، له‌سالی (۵۷۱)ی کۆچی له‌دایک بووه. کتییی
 (گولستانی)ی له‌سالی (۶۵۶)دا داناوه. له‌سالی (۶۵۵)دا کتییی (بۆستانی) داناوه. له -
 شیراز - سه‌ره‌تایی ته‌واوکرد.

له‌پاشان (نه‌بووبه‌کر نه‌تابوک) فرمانداری کرمانشان، (موسلیحه‌ددین)ی نارد بۆ خوژندن، که له‌و
 سه‌رده‌مه‌دا به‌غدا (دارولعلم)بوو. له‌قوتابخانه‌ی سه‌ربازیدا خوژندنی ته‌واوکرد. له‌سالی (۶۹۱)دا
 کۆچی دواپی کردووه. وشه‌ی (خاص) به‌حیسابی نه‌بجهد، سالی مردنیه‌تی. به‌روانه‌ پۆژنامه‌ی ژین،
 ژماره (۱۳۴۵)ی سالی (۱۹۶۰/۷/۱۲/۳۵).

(۲) له‌ده‌ست‌نووسیکی خویدا (له‌دونیا دا...) نووسرا بوو.

شهوئ بوومه ره‌فییقی ناله‌باران
 بشستم (*) هر چه خواندم بر ادیبان
 نییه (سه‌عدی) بزانی دهردی (نووری)
 که رنجورند از علت طبیبان

(*) له دیری سییه‌می ده‌ستنوسیکی تری شاعیردا ئەم بەیتە هه‌بوو، بەلام لەم ده‌ستنوسە‌ی من پشتەم
 پەن بەستووە ئەو دانی پێدا نەناوه.

له توێکلیکا وه‌کو دوو دهنکی بادام
 برا ورده دوسر از یک گریبان

دل

جدولانگه‌هی نیگار^(۱)، شه‌وی ماهتابه دل
 نوخه‌ی شوکر له مهرحه‌مه‌تت کامیابه دل
 لهو ساوه خالی دیوه له‌سهر سه‌فحه‌ی روخت
 دایم خه‌ریکی ده‌رس و موتالای کی‌تابه دل
 ته‌ختی شه‌هی، موحبیه‌تی تویه له سینه‌ما
 جیه‌کی زۆر موقه‌ده‌س و عالی جه‌نايه دل
 یاره‌بی هه‌وری می‌خه‌تی لی دوور بخه‌یته‌وه
 جیه‌کی تل‌ووعی مهرحه‌مه‌تی ئاف‌تابه دل
 وریابه بێ دل‌یی، دل‌ی ساحیب دل‌ان نه‌که‌ی
 نا‌هی نه‌گاته عه‌رش، دوعای موسته‌جابه دل
 عاجز مه‌به، مه‌ره‌نجه‌ خه‌تایین نه‌گه‌ر بکا
 جیتی ره‌حه‌مه، موسته‌حه‌قی وه‌فاو و سه‌وابه دل
 به‌س به‌ردی پیا بماله نه‌وه‌ک پاره‌ پاره‌ بێ
 وه‌ک شووشه‌یه‌کی نازکی، به‌ر ئینقیلابه دل
 وه‌ک دیده‌یی نه‌خوشتن، نه‌خوشه‌ له‌خوشتیا
 وه‌ک په‌رچه‌می موشه‌وه‌شی پر پیچ و تابه دل
 هه‌رچه‌ن نه‌سیحه‌تی نه‌که‌م و پیتی نه‌لیم به‌سه
 باکی نییه، موسیبه‌ته، پیاوی خه‌رايه دل
 چیه‌که‌م، قه‌باحه‌تی منی مه‌زلووم نه‌بی چ بێ؟
 بێ عار و هیج له‌گوێ نه‌گر و بێ حیجابه دل

(۱) له ده‌ست‌نووسیکی تردا: (جدولانگه‌هی عیباده) نووسراوه‌و.

گالتھیان پی دئی، به ناوی چاوی پر گریانه کم

گالتھیان پی دئی، به ناوی چاوی پر گریانه کم
 نیسته لیم روونه که کهس نهیدیوه رووی جانانه کم
 بۆ گولتی باغی جه مالت، پوچی شیرین بولبوله
 بۆ چرای روخساره کت، سووتا دلّهی په روانه کم
 مه مکه ره پيسوایی عالم، نهی بلتیهی ناھی گهرم
 بهس مونه وهر که هه موو شهو، کولیهی نه حزانه کم
 دلّ له زوخاوی غه مت دارماله هیستر ناگرئ
 بهسیه با نه پزئی له لیتی که یلی خوتن، په میانه کم
 له زه تی مردن به سه د سالتی ژیان ناگوپمه وه
 گهر بزانه تۆ له گه لما دیتیه سه رقه برانه کم
 پیتی بلتین دکتور که مال^(۱) نیتر عه زیه تی خوی نه دا
 په نسلین بیتیه ووده یه، بۆ ده ردی پی ده رمانه کم

(۱) دکتور که مال: مه بهست له (دکتور که مال عه بدوللا ناجی) یه، له سلیمانی له سالی ۱۹۲۳ دا له دایک بووه. له سالی ۱۹۴۹ دا له کۆلیژی پزشکی ده رچووه و بۆ یه کم جار له (جه له ولا) به پزشکی سه ربارزی دامه زراوه، نینجا دبلۆمی پسپۆری له تهن دوستی گشتی له نهسکه نده ریه له میسر له سالی ۱۹۶۴ دا هیتاوه. له ۱۷ ی ناپی سالی ۱۹۷۷ دا له هایولپۆرک له نهلمانیا کاتژمیر (۸،۳۰) ی به یانی کۆچی دواپی کردووه. جگه له وهی مرۆفیتیکی چاکه خواز بووه، له بزووتنه وهی نیشتمانی و کوردایه تیشدا به شداری کردووه.

غەمى زەمانە

غەمى زەمانە ۋەكۈپەردە، ۋا دلى پۆشىم
 بەغەيرى غوسسە ۋ گريان ۋ غەم، نەما خۆشىم
 لە ئىبتىدائى مناليمەۋە، ھەتا ئىستى
 فىراقى زەھرى زەمانە، قەلەم قەلەم نۆشىم
 بەسەرچوو غومرم، نەفەم نەدى لە ھۆشيارى
 لەبەر مەراقە، خەرىكى ھەياتى بىھۆشىم
 لەمىش خراپە نەبى، چاكە توۋشى نەبوۋ سى سال
 ۋەكۈمەر ۋ بىزنى دۆ^(۱)، سەفاهەت نەيدۆشىم
 تەمامە ئىستەكە، كۈنجى قەناعەتتى بگرم
 لە شاھى سەرفى نەزەر بى، خەرىكى دەرۋىشىم
 خەيالتم ئىستەكە، سەر چاۋى مەستى شۆخىكە
 لەبەر مەراقى، بەخوتنى جگەرمە سەرخۆشىم
 لە دەس زەمانە قورى كۆي بگەم بەسەر خۇما
 بەمەقسەدئى نەگەيشتەم لە ھەرچى تىكۆشىم

(۱) لە كوردەۋارى بەمەر ۋ بىزنى شىردار دەلتىن مەر ۋ بىزنى دۆ.

دهردی دلی خۆم

دهردی دلی خۆم جوملهیهکی بێنمه تهقریر
ننس و مهلهک و جن و په‌ری دێنمه گریان
بێ شک موته‌حه‌یر ده‌بی، دێوانه له زنجیر
سه‌د عاقل و هۆشیار نه‌خه‌مه کێو و بیابان

له‌و رۆژه‌وه هاتوومه ته‌ ناو زومره‌یی ئینسان
نه‌مدیوه له‌ ده‌س گه‌ردشی ئەم چه‌رخه مه‌سه‌رپه‌ت
سه‌ودا زه‌ده‌ی شیفته و بێ سه‌ر و سامان
وه‌ک لاله^(١) له‌سه‌ر په‌ره‌ی دڵ نوخته‌یی چه‌سه‌ره‌ت

یه‌ک سانییه بێ غوسسه نه‌بوو، باری دلی من
ساتی غه‌می خۆم، ساتی غه‌می گه‌ردشی^(٢) دنیا
یاره‌یی به‌چی ناوی درا، داری دلی من
وا که‌یله له‌باله‌ب له‌ غه‌ما هه‌روه‌کو مینا

بێ شوبه‌ه سروشتی دلی من قه‌ته‌ریی خوێنه
خوێنی دلی چه‌سه‌ره‌ت زه‌ده‌یه‌کی ده‌سی گه‌ردوون
ناهێکی سته‌مدیده‌یی، مه‌زلوومیی هه‌وینه
وا مایلی سه‌حه‌رایه به‌دایم وه‌کو مه‌جنوون

ئه‌ی چه‌رخ، له‌گه‌ڵ ناکه‌س ئه‌بینم که‌ په‌فیقی
بۆ تیری جه‌فا، سه‌د که‌سه‌ت کردۆته‌ نیشانه

(١) لاله: گۆلێکی سووره. خاڵێکی ره‌ش له‌ناویابه‌تی.

(٢) له‌ ده‌ست‌نووسه‌که‌ی مامۆستا (هه‌مه‌دین مه‌لا) شاعیر به‌قه‌له‌می خۆی (می‌خه‌نه‌تی) کردووه
به‌ (گه‌ردشی).

بۆ به عزى ستم په روه ر و بۆ به عزى شه فيقى
بېرېته وه، له م عالمه بهس بگره به هانه

به ينيكه به دهس توه گرفتاري عه زابم
دهرد و غه مت هيند زوره دلم خوښ نه تكتيني
دايم به گري ناگري تو، سينه كه بابم
چاوم له غه م و ميحنه ت، فرميسك نه پړيښي

نهی فەلەک

نهی فەلەک دیسان لە دەس تو، شین و واوەیلا ئەکەم
 ژەهری قەهری تو لە گەڵ دەردی دلم، نیفشا ئەکەم
 وەختە یەكجاری لە دەس ناشووبی فیتنەت شەق بەرم
 من قسە ی راست و پەوان و خۆش و بێ پەروا ئەکەم
 هێند خراپەم دی لە دەس ئەهلی زەمانە، عاقیبەت
 لەم وەزیفە ی هاتنە دنیا یە، ئیستیغفا ئەکەم
 نابە مە بەر دەستی هەر نامەردی، عەرز ی ئیحتیاج
 من لە دنیا و لە مافیهاشی، ئیستیغنا ئەکەم
 مورغ ی فەهمی هەر کەس ی، ناگاتە عەرشی فیکرەتم
 من بە چەرخ ی ئاسمانی سفلە، ئیستیغزا ئەکەم
 تەبعی عالی وادەبێ، سەیری بە کۆلی فەقرەو
 گالتە و سوحبەت، پەتاج و تەختی شاهنشاه ئەکەم
 ئەو کەسە روو سوورە (نووری)، دوورە لیتی نەوعی بەشەر
 من لە مەولا روو لە دەشتی وەحشەتی سەحرا ئەکەم

چاوم که دوو مفتاحی کوتبخانهیی سهرمه

چاوم که دوو مفتاحی^(۱) کوتبخانهیی سهرمه
 قوریانی دوو چاوت بی^(۲)، که ئالودهیی سهرمه
 تەفسیری حەواشی خەتی نەورستەیی کولمەت
 موحتاجی موتالا نییه، یەکدەفعە لەبەرە
 ئەو ئالییه دیم دوتینی بە سەر پەنجەیی تۆوه
 ناسیمەوه ئەمپۆ، ئەوه خوێناوی جگەرە
 بۆ کوئ بچم ئەو دیده لەدەس تانەیی بەدکار
 لێم ناگەرێ بەدبەختە، ئەلێنی خوێنی لەسەرە
 خالی رەش و نەبرۆی کەچ و حەلقەیی گیسووت
 شاهیدی گرفتاری و نازار و کەدەرە
 گریانی منە، باعیسی مەیلە بەرەقیبان
 خوشم گلەیییم زۆر لە هەناسە و لە ئەسەرە
 نیمە زەر و زیو، بیکەمە شاباشی قدوومت
 هەر شیعەرە که دانەوی دور و ئەلماس و گوهرە^(۳)

(۱) لە دەستنوسیکی تردا: (دیدم که دوو میسراعی...) نووسرا بوو.

(۲) هەر لەو دەستنوسەدا: (قوریانی دووچاوی بی...) نووسرا بوو.

(۳) ئەم شیعەرە لە کاتی خۆی بە دەستنوسی شاعیر کە ناردوویەتی بۆ (گیوی موکریان)، چوار بەیت

په‌شیوی په‌رچه‌می شوخیکم (*)

په‌شیوی په‌رچه‌می شوخیکمی بی په‌رواو و بی باکم
 موحه‌قه‌مه که مردم بی گونا، لایوسنه‌ل و پاکم
 سه‌رم وهک تویی فوتبول، وا له‌مه‌یدانی شه‌قا نه‌مرو
 نه‌سیری ده‌ستور دی قه‌لعه‌چییه‌کی^(۱) چست و چالاکم
 بزائم رو‌حی شیرینم به‌قوربانت نه‌که‌م، نه‌مرم
 له‌ سالتیکا^(۲) نه‌گه‌ر بو‌فاتیحایه‌ک دیتیته سه‌ر خاکم^(۳)
 که میحرابی بروی تو‌م دی، ئیتر له‌و وه‌خته‌وه دایم
 خه‌ریکی نامشوی مزگه‌وت و ویز و نو‌یز و سیواکم^(۴)
 قسه و ته‌عنه‌ی ره‌قیبی سه‌گ سیف‌ت مه‌گره‌ره گوتی خوت
 به‌ لی‌دان و جنی‌ویش‌ت ره‌زام من، به‌نده‌یی چاکم^(۵)
 له‌ هاتو‌چوی پتی تو^(۶)، نه‌گه‌ر ده‌س هه‌لگرم کو‌یر بم
 له‌به‌ر پیتسا، نه‌مین به، تا قیامت خاک و خاشاکم
 دل و دینم نه‌ناری خاکی به‌ر پیتی تو‌نه‌که‌م به‌خوا^(۷)
 ته‌نه‌زول گه‌ر به‌فه‌رمووی بی‌یتیته لام و بکه‌یه حاکم

(۱) له‌ گولده‌سته‌ی شوعه‌رای هاو‌عه‌سرمدا: (قه‌لعه‌داری چست و چالاکم) نووسرابوو.

(۲) هه‌ر له‌و سه‌رچاوه‌یه‌دا: (له‌ سالتیکدا...) نووسرابوو.

(۳) ئەم به‌یت به‌یت له‌گه‌ل به‌یت‌که‌ی پیش خوی شو‌نیا‌ن ئالو‌گۆ‌ر یوه.

(۴) هه‌ر له‌و سه‌رچاوه‌یه‌دا: (... مزگه‌وت و نو‌یز و ورده‌ سیواکم) نووسرابوو.

(۵) هه‌ر له‌و سه‌رچاوه‌یه‌دا: (عه‌بدیکی وا چاکم) نووسرابوو.

(۶) له‌ ده‌ست‌نو‌وس‌یکی تردا: (له‌ ئام‌وش‌ و ره‌فتی کوتی تو ...) نووسرابوو.

(۷) له‌ ده‌ست‌نو‌وس‌یکی تردا: (بالله) نووسرابوو.

(*) مام‌وستا کاکه‌ی فەلاح له‌ ژماره (۸۹)ی گۆفاری کاروان-دا گومان‌ی هه‌یه له‌وه‌ی ئەم شیع‌ره‌ ه‌ی
 شیخ نووری بی و ده‌لتی: (به‌سه‌رو سیما به‌شیع‌ری عه‌لی که‌مال با‌پیر نا‌غا ده‌چی)، منیش ده‌پرسم:
 نه‌گه‌ر ئەم شیع‌ره‌ که‌ له‌ چه‌ند ده‌ست‌نو‌وس‌یکی شاعیر و مام‌وستا نه‌جمه‌ددین مه‌لادا هه‌یه، نه‌ی بۆ‌چی
 عه‌لی که‌مال با‌پیرا‌غا خۆی له‌ کتیبه‌که‌یدا (گولده‌سته‌ی شوعه‌رای هاو‌عه‌سرم) ئەم شیع‌ره‌ی به‌ناوی م.
 نووری بلاو کردوه‌ته‌وه؟.

هەر مورغی فری

هەر مورغی فری بۆ چه مەنستانى خەيالى
ناگاته نهوئى، تىك نه شكى شاپه پرى بالى
نه حوالى دلى زه ره، به دهس رژوه وه دياره
نهى بى خه به ران، ئىتوه نه زه ركه ن له جه مالى
هەر ساعه تى رهنگى كه قه د و جليوه يى بالاي
ميرناتى ته فه كور نييه، بۆ عه رزى ميسالى
نه حوالى دلى عاشقى بى چاره مه پرسن
جیلوهى قه دى يار كافىيه بۆ پرسشى حالى
هەر چى يه ته بهر دیده هه موو يا ره مه، يا غه م
عالم هه موو ده شتى كه كه من بوومه غه زالى
بى چاره ته نه فوس نييه تى، تاقه تى په رواز
ته نسىرى چ زولمى بوو، كه سووتا په روبالى
وهك لاله چلۆن نايلى مه قسه د نه بى (نوورى)
تا داغى خه يالىكى نه بى، زينه تى حالى

بهار و سروت

بولبول فیدائتم

بولبول فیساداتم
 حهیرانی سۆز و دهنک و سهاداتم
 قوربانی ورشه‌ی بالی خیراتم
 فیدای زانیاری و میشکی وریاتم
 لهو توژه میشکه‌ی خوا به تو‌ی داوه
 زانیاران هه‌موو سه‌ریان سوپ‌ماوه
 ده‌میکه مه‌یلی لای یاران نه‌که‌م
 تاسه‌ی دیده‌نی، نازداران نه‌که‌م
 بده له شه‌قه‌ی بالی نه‌رم و سووک
 برۆ تا چه‌می خاسه‌ی^(۱) ناو که‌رکووک
 له وێوه باخچه‌ی، خانه‌قا دیاره
 می‌رغوزارتیکی، ته‌ر و ناوداره
 بنیش‌شهره‌وه، سه‌ر لقی چلنی
 ده‌س که‌ره ناله، هه‌رده‌م^(۲) بۆ گولنی
 شمشالی گه‌رووت^(۳) دینیته خروش
 دلی دلداران ده‌هینیته جوش
 پاسپی‌ریم هه‌یه، گوئی بگه‌ به‌زه‌ین
 به‌چۆره خزمه‌ت شیخ (کاکه حوسه‌ین)^(۴)

(۱) چەمى خاسە: (بە خاسە سوو) بەناوبانگە، بەناو ەراستى شارى كەركو كدا تىدەپەيئى و شارەكە دەكاته دوو بەشەو، خانەقاى سەيد ئەحمەد دەكەيتە سەر ئەم پرووبارە كە بەزورى لە هاویندا وشكە. ئېستاكە مەگەر بەشەنەوار بناسرېتتەو.

(۲) له ده ستونوسه كې شاعير (هه رده) نووسرايو. كه راسته كې (هه رده) به وادياره هه لې كاتي نوو مينه.

(۳) هدر لهو دهستنوسه دا: (شوشمالی گهرووت...) نووسراپوو

(۴) شیخ کا کہ حوسدین: مہ بہ سستی کوری سہ بیید نہ حمد دی خانہ قایہ. کاک حوسین خانہ قایہ تہ حسیلی =

بلتی: نهی نووری دوو دیدهی (نووری)
 نووری خه ریکه، بمری له دووری
 عه قتل و شعووری و انزوول نهکا
 مهیلی هاتنت بۆقهیتوول نهکا
 زۆرم پی خوشه، وهک خونچهی بههار
 بگهشیستهوه له دهم جوتبار
 ناواتهخوازم، رۆژی ههزار جار
 چون شهمال نهدا له چیا و نزار
 بهسروه دلم فینک کاتهوه
 خه می کۆن و نویم له بیر باتهوه
 پیکهوه له گسوی ناوی دانیشین
 نهو به پیکه نین، من به گریه و شین
 بینمهوه بیر، بهزمی نهو شهوه
 ئیستاش نازانم، خه یاله، خهوه
 نهو شهوه ماری نه گریجهی ماری
 له ههستم نالا، به له نجه و لاری
 گیسووی وهک ماری، ماری له نهستۆم
 نهوعی نالابوو، پیم نهبوو برۆم
 وای بیتهووش کردم، به بهادی چاری
 عه قتل و شعوورم، نایه پیناوی

= له حوچره و مزگهوت و ئیبتیدائی بووه. فارسی و تورکی و عهرهیی دهزانن. له کاروباری مییری
 نیشی نهکردوه. خۆیان زهوی و زاریان ههبووه، له دهسکهوت و بهروبوومی زهوی و زاری خۆیان
 خواردووینهتی. کوردیکی راست و پاکه، پیاویکی مونهور و باخه بهره. ئیستا له تهههنی شهست
 سالیاده و له بهغدا دادهنیشن.

ساقيا نهويه هاره پړۍ دهی

ساقيا نهويه هاره پړۍ دهی
 فرسته ته و هاتووه له دهستی نه دهی
 نهوبه تی عهیش و نوښه، دهی سادهی
 بیڼه گهر دووش پیاله پر که له مهی
 چونکه من بیستوومه من له ناله ی نهی
 (و من الماء کل شیء حی) ^(۱)

ساقيا بولبولان له سهر لقی گول
 ناله یان دیته گویم به سوز و به کول
 توش وهره هه لسه بو فراهه تی دل
 بیڼه گهر دووش، پیاله پر که له مهی
 چونکه بیستوومه من له ناله ی مهی
 (و من الماء کل شیء حی)

ساقيا نیمړۍ جهړنی نه ورورزه
 چهړنه یه کی قه دیم و پیروزه
 چهړنه یه کی مویه به کی هوزه
 وهره گهر دووش پیاله پر که له مهی
 چونکه بیستوومه من له ناله ی نهی
 (و من الماء کل شیء حی)

بووکی مینا به رهنکی تاراوه
 لهلق و پوی سه وسنه نالاه

(۱) ناماذهیه بو نایه تی (۲۹) له سوره تی (الانبیاء) که ده تی: (أو لم ير الذين كفروا ان السماوات والأرض، كانتا رتقا ففتقناهما وجعلنا من الماء كل شيء حي أفلا يؤمنون).

مـژده بـی نه و به هاری هیناوه
تۆش وهره زوو پیاله پر که له مهی
چونکه بیستوومه من له نالهی نهی
(ومن الماء کل شیء حي)

سلیمانی (۱)

سلیمانی چ خۆشه نهویه هاران
به له نجه و لاره وه دین گولعوزاران
به چاویکی له شه رما کهم هه لاتوو
نه چپرین هه ناوی دل فیگارار

(۱) گۆفاری گه لاویژ، ژماره (۵)، سالی چه و تهم (۱۹۴۶)، تهم شیعره ی بهم شتیوه یه ی لای خواره وه
بلاوکردوو هه وه که وهک ده بینین جیاوازی به کی ئیجگار زۆریان له نیتواندا هه یه.

چ خۆشه شاره زوور وه ختی به هاران
به که مهن دابنیشن تیپی یاران
وه که پۆلی په پوله، دابپۆشن
لق و پۆی گولاله ی جوتیاران
بریکه ی پوله که ی ده سمالی لامل
وه که نه نجم له ده وری ماهی تابان
له روو روو پۆشی لادات و به خه نده
بلاوینتی هیوایی هه رزه کاران
به عیشه و نازه وه خۆت پین بناسی
بزانن دولبه ره و هاتۆته سه یران
به چاویکی له شه رما کهم هه لاتوو
بپچرینن هه ناوی دل فیگارار
چه مهن که و تۆته خه نده و من به گریان
نه نالتیم وه که هه وری به هاران
جوانانی چه مهن هاتوو نه له نجه
به ناوازی جگه ر سۆزی هوزاران

هه ر تهم شیعره له ده ستنوو سیکی تری شاعیردا، بهم شتیوه یه یرو که وهک ده بینین پاش و پتیش کردن و
جیاوازی زۆری تێدایه.

چ خۆشه گه ردی یاره نهویه هاران
که تیپی گولعوزاران، نه چنه سه یران
وه که پۆلی په پوله دابپۆشن
لق و پۆی گولاله ی جوتیاران

=

چه مەن کەوتۆتە خەندە و من بە گریان
 ئەنالتینم وەک و هه‌وری به‌هاران
 جەوانانی چه مەن هاتوونە لەنجە
 بەئاوازی جگەر سۆزی هوزاران
 درەخشانە، برووسکە ی شەو لە شەوقا
 وەک و ناھی دلی شەو زنده‌داران
 بەسروە ی بای سەحەر ئارایشی دا
 عوزاری گول، وەک و رووی گول عوزاران
 گولالە بانگ کرا، بۆ سوور و شایی
 بەتارای سوورەو، پەقسان و پەخشان
 بریقە ی پوولە کە ی، دەسمالی لامل
 وەک و ئەنجوم، لە دەوری ماهی تابان
 شە ی بای سووچە دەم ئارایشی دا
 عوزاری گول وەک و رووی گول عوزاران
 درەخشانە برووسکە ی هه‌وری ئەمیر
 وەک و ناھی دلی شەو زنده‌داران

بریقە ی پوولە کە ی دەسمالی لامل
 کزە وەک ئەجمی دەوری ماهی تابان
 لەروو پروو پۆشی لادا یار بە خەندە
 بلاوینتی هیرای دل فیگارەن
 بەعیشو و نازووە خۆت پێ بناسی
 بزانی دل بەرە و هاتۆتە سەیران
 بەچاوێکی لەشەرما کەم هەلاتو
 بپچرتنی هەناوی غەمگوساران
 چه مەن هاتۆتە خەندە و من بە گریان
 ئەنالتینم وەک و هه‌وری به‌هاران
 جەوانانی چه مەن هاتوونە لەنجە
 بەئاوازی جگەر سۆزی هوزاران

بەبەردى ئەم بەھارە زۆر ئەترسم
كە بشكى جامى تۆبە تۆبەكاران
پشېنەي پۇج، ئەپرىتىنى بە دالدا
قىرىوۈ و پىكەنىنى، پۆيلەداران
بەتەرزەي ئەم بەھارە زۆر ئەترسم
كە بشكى جامى تۆبە تۆبەكاران
مەلېن (نوورى) لە ئىش و سوتى بىرىنى
لە بىرى چۆتەۋە، ناھەنگى جاران

نیسان (۱۱)

گولتی به کردنه وه نه وسروشته، مه خلوقتی
 قه لهم به دهسته وه، ئاماده، بهندهیی فرمان
 مسه وری که له دارولفنوننی قودرتهی حق
 به فرطی عیلمه وه مه نذوونه بو ته زیننی جیهان
 سه حائفی هه مه رهنگی جیهانی به دهسته وه، وا
 خهریکی ره سمه، فه قهت ره سمی عالمی ئیمکان
 نه گهر سه حایفی ته سویره که ی، ته ماشاکه ی
 پره له حیکمه تی نه حکامی سعه تی یه زدان

(۱) هه مان شیعر که له رۆژنامه ی (ژیان) ی ژماره (۴۷۵) ی سالی (۱۱)، شه مه (۱۸) ی نیسان ۱۹۳۶ بهم شتیه یه بلا و کراوه ته وه.

یه خه ی گولتکی سپی پیوه، تازه مه خلوقتی
 قه لهم به دهسته وه، ئاماده، چاوه پتی فرمان
 مسه وری که له دارولفنوننی قودرتهی حق
 بووه به ره هیهری ئارایشی جه مالی جیهان
 سه حائفی هه مه رهنگی جیهانی گرتوه ته دهست
 خهریکی ره سمه، فه قهت ره سمی عالمی ئیمکان
 به دانه لوئلوونی بارانی رۆح به خشی نه وه
 چنار و یاسه مهن و سه روو و عه ره ری بوستان
 به ئیه تی زازی نه سیم، به نه شته دین و نه چن
 میسالی رۆحی موجه سه م له جلوه دا ره قسان
 به پتکه نینه وه پیمان نه لتی، که بووکی به هار
 له په رده دایه به که یف و فه ره ح، نه مه ش نیسان

ده می که باوه شی نه یدیوه زاده ی فیکرم
 ده با بچیته وه ئاغوش (پیره میردی ژیان)

نهم دوا به یته، له شیعرتکی تریدا به کاری هتیاوه.

له دور و لوتلونى بارانى رۆح به خشى نهوا
چنار و ياسه مهن و سهروو، عه رعه رى بوستان
به هات و چۆبى نه سيمى، به نه شنه دین و نه چن
ميسالى رۆحى موجه سه م، له خوشيا ره قسان
حه قيقه تن نه مه ههنگامه ي ته جه دوده وا
كه ته ير و توورى سه ما، جومله شاد و خنده فشان
به پي كه نينه وه ته بشير نه كهن، كه رۆحى به هار
له نه شنه دايه، نهوا هات به مه قده مى نيسان

به‌هار

ساقیا مهی بینه تیکه‌ل به‌زمه بادی نه‌وبه‌هار
 لاله‌و و ره‌یحان، گول و نه‌سرین له‌گه‌ل یه‌ک بوونه یار
 و ا‌شه‌بستانی چه‌مه‌ن پر بوو له‌به‌ر بووکی سه‌با
 بووکی تازه‌ی گول نه‌را‌زینیتته‌وه بی نیختیار^(۱)
 چه‌قیه‌تی نیتر که موشتاقانه سه‌رووی نه‌وجه‌وان
 نه‌ونی‌هالانی چه‌مه‌ن، با په‌رده بگریته که‌نار
 مه‌وسمیتی، سیو و گول بیتن^(۲) متوربه‌ی که‌ن له‌یه‌ک
 له‌م چه‌مه‌نزارانه، وه‌ک وه‌سلی دوو یاری غه‌مگوسار
 ده‌ست له‌مل یه‌ک عاشق و مه‌عشووقه وا دین و ده‌چن^(۳)
 وه‌ک به‌ده‌م بادی سه‌باوه، به‌رگ و باری شاخسار
 قه‌تره‌یی باران له دل نه‌شواته‌وه، تو‌زی که‌ده‌ر
 لا ده‌با بایه، له روخساری قه‌ده‌ح نو‌شان غوبار
 په‌شبه‌له‌ک بوو، هه‌له‌په‌رین، نالانه سه‌ر سه‌رچاوه‌که
 بویه سه‌رچاوه‌ی دل‌م، پروونا‌که عه‌ینی سه‌رچنار
 نالاو والا پیکه‌وه‌ن، وه‌ک گول له‌گه‌ل ره‌یحانه‌دا
 ده‌سته به‌ستراوه، وه‌یا ده‌سته خه‌ریکی گیرودار

(۱) له ده‌ست‌نووسیکی تری شاعیردا: (نه‌را‌زینیتته‌وه نه‌غمه‌ی هوزار) نووسرا‌بوو.

(۲) هه‌ر له‌و ده‌ست‌نووسه‌دا: (وه‌ختیه ده‌ی، سیو و به‌ی بیتن) نووسرا‌بوو.

(۳) هه‌ر له‌و ده‌ست‌نووسه‌دا: (ده‌س له‌گه‌ردن تیبی نازداران، وه‌ها دین و ده‌چن) نووسرا‌بوو.

به‌هار

به‌هاره دل هه‌وه‌سی گەردشی^(۱) گولستانه
 چه‌مه‌ن سروور و فەرەح بەخشی به‌زمی مه‌ستانه
 پیـــــاله رهنگی نه‌دارایی^(۲) به‌ئاو‌دا
 سروور و به‌زمی چه‌مه‌ن، نه‌قدی ته‌نگ ده‌ستانه
 بیساطی ده‌شت^(۳)، مه‌قامی سروورخواهانه
 هه‌وای باغ، مورادی هه‌وا په‌رستانه
 له‌سو‌یحی تازه به‌هارا، چه‌مه‌ن نه‌وه‌ی خۆشه‌^(۴)
 که‌ ناخ‌ری نه‌فه‌سی، عوم‌ری پیری زستانه

(۱) له‌ده‌ست‌نووسی‌کی تردا: (به‌هاره دل به‌ته‌مای گەردشی...) نووسرا‌بوو.

(۲) هه‌ر له‌و ده‌ست‌نووسه‌دا: (... رهنگی نه‌دارایی) نووسرا‌بوو، له‌و ده‌ست‌نووسه‌ی که‌ پشتم پێ به‌ست‌بوو (نه‌دارایی) نووسرا‌بوو که‌ له‌نگ ده‌بی‌ت

(۳) هه‌ر له‌و ده‌ست‌نووسه‌دا: (بیساطی سه‌بزه ...) نووسرا‌بوو.

(۴) هه‌ر له‌و ده‌ست‌نووسه‌دا: (جگه له‌ سو‌ی‌ده‌می نه‌وه‌هار نه‌وه‌ی خۆشه) نووسرا‌بوو.

به هار

وا به هار هات و ههوا غالییه، سایی چه مهنه
 نه فه سی بادی سه با، نافه گوشایی چه مهنه
 هاته وه بهر به دهنی سه بزه حسیاتی تازه
 شاهیدی لاله، نهوا چیه ره نومایی چه مهنه
 دوو و نه لماسی له ناونگی ههوا هونیسیه وه
 نیرگس نه لحه قیه که بووکی به وه فای چه مهنه
 خه نه یی گرتنه دهس و پیتی گولاله و گولنه سوو
 لاله تارای سه روو، سه وزه که وایی چه مهنه
 غونچه پشکووت و ده می دایه وه وهک لیوی نیگار
 بولبولی واله به دل نه غمه سورایی چه مهنه
 نیرگس و یاسه مهن و نه سترهن و سه روو و چنار
 هاتو چۆیان، سه باخوانی نه وایی چه مهنه
 مهستی جلوه ی تهره بن، تازه عروسانی به هار
 فهیزی نه نفاسی سه با، نه شنه گوشایی چه مهنه
 دزو جهرده ی هه موو گیراوه، شه هه شاهی شیتا
 نه م هه موو نومنییه ته، عه دل و هه وایی چه مهنه
 به ده سی قودره تی حه ق، چیه ره یی رازاوه ته وه
 روچی شاعیر، هه موو ره قسان و فیدایی چه مهنه^(۱)

سلیمانی مارتی ۱۹۴۲

(۱) نه م شیعره له بهرگی سییه می (مینای شکسته) ی ماموستا (نه جمه ددین مه لا) وهرگیراوه، لایه ره

به‌هار

به‌هارة، نه‌مپۆ له‌باغا وه‌نه‌وشه مه‌ستی نه‌کا
سه‌با له‌ په‌ره‌ی گوڵدا، دراز ده‌ستی نه‌کا
له‌من فیدایی تری لیتره‌دا نییه نه‌مپۆ
به‌غه‌یری غونچه که په‌فعی حیجابی هه‌ستی نه‌کا
له‌خاکپای گوڵا وا به‌گریه کهوت بلبل
ده‌لتی (بره‌همه‌ند)^(۱) مه‌ستانه بت په‌رستی نه‌کا
نه‌ده‌ب له‌سه‌رووی سه‌هی وه‌رگه نه‌گه‌ر ژیری
له‌گه‌ل بتندی خۆیا، هه‌وای په‌ستی نه‌کا
نه‌گه‌ر چ مه‌ی نییه له‌م به‌زمه‌دا به‌ته‌نگه‌وه نیم
به‌بی پیاله له‌ باغا، وه‌نه‌وشه مه‌ستی نه‌کا

(۱) بره‌همه‌ن: یان (براهما) نه‌و خواوه‌نده خولقیته‌ره‌یه که ژیان ده‌به‌خشی. نه‌و هێزه کاریگه‌ر و ده‌سه‌لاتداره‌یه له‌ گه‌ردووندا که هه‌موو شته‌کان له‌وه‌وه که‌وته‌وه و پۆح له‌به‌ره‌کانیش لیتی ده‌پارێته‌وه و داوای به‌زه‌یی و لوتفی لێ ده‌که‌ن. خۆریش ده‌ده‌نه پال نه‌و خواوه‌نده که به‌هۆی نه‌وه‌وه و به‌پیتی قسه‌کانی خۆیان جه‌سته‌کان ده‌بووێته‌وه و ژیان له‌ ناژه‌ل و پروه‌کدا ده‌گه‌رێتی.

(براهما) یه‌کتکه له‌ خواوه‌نده‌کان، که له‌هیند بره‌همیه‌یه‌کان په‌رستویه‌نه، نه‌وانه به‌قسه‌ی خۆیان هێزه کاریگه‌ر و ده‌سه‌لاتداره‌کانی ناو گه‌ردوون و گۆرانکاییه‌کانی ناو گه‌ردوونیان په‌رستوه. هێنده‌ی پێ نه‌چوو نه‌و هێزانه‌یان به‌رجه‌سته کرد به‌وه‌ی باوه‌ریان وا بوو که له‌ناو هه‌ندی له‌شدا خۆی نواندوه، بۆیه که‌وته‌نه بت په‌رستی، چونکه گوايه له‌و لاشانه‌دا خۆی نواندوه. به‌م جۆره ژماره‌ی خواوه‌نده‌کانیان زۆر بوو، تا گه‌یشته‌نه سی و سێ خواوه‌ند، به‌زه‌به‌ره بیروباوه‌ریان گۆرانی به‌سه‌رداهات، تا خواوه‌ندیان له‌ سێ ناوچه‌دا به‌ند کرد له‌به‌ره‌وه‌ی وا چوو‌بووه که‌له‌یه‌نه‌وه و تووشی واهیمه‌ بیوون که جیهان سێ خواوه‌ندی هه‌یه که نه‌مانه‌ن:

۱- براهما (خواوه‌ندی خالیق، که ژیان ده‌به‌خشی).

۲- سیفا یان سیوا (نه‌و خواوه‌نده وێرانکار و له‌ناویه‌ره‌یه که گه‌لا سه‌وزه‌کانی پێ زه‌رد ده‌بی و دوا‌ی گه‌نجیتی پیریتی ده‌هێتی).

۳- ویشنوا یان یشن نه‌و خواوه‌نده‌یه که چووته‌ ناو گیانه‌له‌به‌ران تا جیهان له‌ له‌ناوچوون رزگار بکات. ب‌روانه: مقارنات الأديان (الديانات القديمة) الامام محمد أبو زهرة، ۱۹۶۵ ص ۲۷-۲۸

شعر و زبان

فهریاد

ئومیدی زه مانه ئەمه لیکه بهد و بێ سوود
مازیت هه موو هه ر دهرد و فیرا قی ئە له م ئە فزوود
حالیشت وه کو راحه تی رابردوو غه م ئالوود
موس ته قبه ل و ئاخ ر نه فه ست مه قبه ری مه سدوود
له م خله قه ته ، مه قسوودی چیه حه زه تی مه عبوود
(فریاد ازین نوع وجود عدم آلود)

بۆ سه یری، مووه قه ت، له نه بوو دێته ده ر ئینسان
کوا حشه ت و^(۱) کوا سه لته نه ت و ته ختی سوله یان
نیدیوه که سی خوشی له ده س که ردووشی ده وران
که ه خوړه م و خه ندان و که ه ی ماته م و گریان
بوونیش وه کو ئیزهاری^(۲) عه ده م، بۆ نه بوو نابوود
(فریاد ازین نوع وجود عدم آلود)

فریاد ئە مه یه ته رجومه یی حالی زمانه
هه ر له حزه یه دنیا، ئە له م و ئاهو فیغانه^(۳)
پۆیشتنی ئە م عاله مه، وه ک سه یلی په وانه
ئە برێ ته وه هه ر پێنج و دوو رۆژێکه زه مانه
بۆ مردن و کفن و دفنه، عاله می مه وجود
(فریاد ازین نوع وجود عدم آلود)

(۱) له رۆژنامه ی (پیشکەوتن) ی ژماره (۴۱)، (کوا سه تهوت و...) نووسرا بوو.

(۲) له ده ستنوو سیکی شاعیردا: (بوونیش وه کو دونیای عه ده م...) نووسرا بوو.

(۳) له ده ستنوو سیکی شاعیردا: (هه ر سانیه کی ئە له م و ده ردی گرا نه) نووسرا بوو.

دنیا چیه ساتی فرهح و ساتی مکه ددهر^(۴)
 ماهیه تی مه علومه له لای پیای منهوهر^(۵)
 عه جز و نه لم و گریه و نه فغانه سهراسهر
 گه عوشهت و شادی و گه هنی مه رگی برادهر^(۶)
 له میخنهت و له ژین و نه مانه چیه مه قسود
 (فریاد ازین نوع وجود عدم آلود)^(۷)

نووری به سه، بپرتهوه نه چوون و چرایه
 گه هاتنه، گه رۆینه^(۸)، گه دهر و به لایه
 بپرتهوه له ئیشه^(۹) مه دوو، ئیشی خودایه
 گه زبللهته، گه رفعهته، گه سهوقی قهزایه^(۱۰)
 هه رگیز مهلتی ناشوکره لای خالیقی مه سجود
 (فریاد ازین نوع وجود عدم آلود)^(۱۱)

(۴) هه ره له دهستنوسه دا: (بهینی مکه ددهر) نووسرابوو.

(۵) هه ره له دهستنوسه دا نه م دیره بهم شیویه بوو: (ئهسحابی زهکا، دهره دهر و زار و موچه قهه ر).

(۶) هه ره له دهستنوسه دا: (گه رۆینی یاران و...) نووسرابوو.

(۷) نه م سنی بهیته له گهلت سنی بهیته که ی سه ره وه هه ره له دهستنوسه دا شوینیان ئالوگۆز کراوه.

(۸) هه ره له دهستنوسه دا: (گه مردنه...) نووسرابوو.

(۹) هه ره له دهستنوسه دا: (له کاره...) نووسرابوو.

(۱۰) نه م دوو دیره له دهستنوسه دا شوینیان ئالوگۆز کراوه.

(۱۱) نه م شیعه، موسه دهسه له سه ره نیوه شیعیکی (سولتان سه لیم). پاش لیکۆلینه وه بۆم دهر کهوت،

که سنی سولتانی عوسمانلی بهم ناوه هه بووه، سولتان سه لیمی یه کهم، سولتان سه لیمی دووه م،

سولتان سه لیمی سییه م. سولتان سه لیمی یه کهم: نۆیه مین سولتانی عوسمانلییه. له سالی

(۱۴۶۷) ی زایینی له دایک بووه له سالی (۱۵۲۰) ی زایینی کۆچی دوا ی کردووه. له سالی

(۱۵۱۲) له سه ره تهختی شاه ی دانیشتووه. سولتان سه لیمی یه کهم کۆری بایه زید «یاووز سه لیم»

بوو، سولتانیک ی زۆردار و به هیتز و ده سه لات بووه. زۆلم و زۆری گه یشتبووه پله یه ک هه ممو

وه زیریکی له پاش مانگیک له ناو ده برد. له سالی (۱۵۱۶) سولتانی مه مالیکی به زاندو سووریه و

میسری داگیر کرد. بایه ختیکی زۆری به زانست و نه ده ب دها. خوشی شاعیریکی به ره دار بووه. له

شیعه ره کانیدا باس له سوارچاکی و جهنگ و شهروشن و جوانی و دلداری دهکا. زۆریه ی شیعی =

کوا شیعره کانم

سەفەر کەوتە خەيالی هەم دەمی ئەيامی هیجرانم
 بیناغە ی سەر یە سەر پووخوا، هەموو نامالی عیمرانم
 لە توفقی ناسمانی دیدە، گووم بوو میهری پرووی بۆیە
 سیه بەختانە وەک شو، تیرەگی ئەپرژیتە دامانم
 لە گولزاری خەيالی ورد و خواشتا، دل وەکو بلبل
 خەریکی بەستنی هیلانە یە بوو، بۆ گولی جوانم
 لە پر گەردوونی بێ رحەم و وەفا، بێ سووچ و بێ تاوان
 دەستیکی نایە بینی بلبلی زاری غەزەلخووانم
 زویانی شیعرێ گرتەم، شیوهیی نادابی شیواندم
 فەساحەت کەوتە نالین و بەلاغەت کەوتە گریانم

بەزمانی فارسبییه، دیوانتکی گەورە ی هەیه. بەعەرەبیش شیعرێ وتوو، هەندێ دەلێن سولتان
 سەلیم بەتورکی شیعرێ نەوتوو، بەلام ئەمە راست نییه، ئێستا کە خەریکن دیوانی شیعرێ تورکی
 کۆدەکەنەوه. ئەو ی پێویستە بووترێ ئەو یە کە شیعرێ بەزمانی تورکی (جەغقای) وتوو، واتە
 بەزمانی (نۆزەگی) ئێستا، کە (عەلی شێرنەوایی) (١٤٤١ - ١٥٠١ز) شاعیری کۆنی نۆزەگ
 شیعرێ پێ وتوو. نازناوی شیعرێ «سەلیمی» بوو.

گریه‌ی خوسران

بگری! نه‌ی شاعیری نات‌ه‌وان بگری
مرد له‌رۆحی منا هه‌موو ئامال
(بیس‌خودانه کفن بدوش ملال)^(۱)
نه‌گه‌پێ سهرسه‌ری په‌ری خه‌یاڵ

بگری! نه‌ی رۆحی غه‌منیشان بگری
که به‌کوللی نه‌ما له‌ شی‌ع‌ری منا
زه‌په‌یه له‌فزی رێک و پێ مه‌عنا
وه‌کو نه‌فس‌ورده ناگری سهر سه‌ری^(*)

بگری! نه‌ی چیه‌ره‌ی خه‌زان بگری
گریه‌ی دڵ به‌کۆڵ بکا هه‌یه‌جان
به‌ته‌وێ گریه‌ که‌ی به‌ وه‌قفی خه‌زان
گریه‌یه‌کی غه‌ریب و بێ سامان

بگری نه‌ی ناله و فو‌غان بگری
گریه‌یه‌کی وه‌ها به‌جۆش و خرو‌ش
که نه‌میت‌نی نه‌عه‌قل و فه‌هم و نه‌هۆش
خه‌رقه‌یی ماته‌می و ناله به‌دۆش

(۱) واته‌ بێ ئیختیارانه کفن به‌شانه‌وه.

(*) له‌ رۆژنامه‌که‌دا، هه‌روه‌ها له‌ چهند ده‌ست‌نوس‌یه‌کی مام‌وستا (نه‌جمه‌ددین مه‌لا) دا نووس‌رابوو
(نه‌گه‌پێ سه‌رما)، منیش گومانم له‌و ته‌عبیره هه‌بوو که راست بێ، بۆیه نه‌وه‌ی سه‌ره‌وه‌م به‌راست
زانی و شوێنی نه‌وی گرته‌وه.

بگری! نهی نهبری بی نه مان بگری
تۆی چاوانی من بکهی ته مسیل
گریه ی چاوی تۆ نه کهم به ده لیل
وه کو تۆ خوینی دل نه کهم به سه بیل

بگری! نهی شیعری ناته وان بگری
بگری! نهی رۆحی غه منیشان بگری
بگری! نهی چیه ره ی خه زان بگری
بگری! نهی ناله و فرغان بگری
بگری! نهی نهبری بی نه مان بگری

هه‌لکه‌نن خزمینه بۆم قه‌بری

هه‌لکه‌نن خزمینه بۆم قه‌بری له دووری شاره‌وه
 بـمـخـه‌نه ناوی به‌کۆلتی زه‌حمه‌ت و زینه‌اره‌وه
 خۆشه‌تاریکی قه‌بر، بۆ راحه‌تی قه‌لبی زه‌بوون
 نامه‌وی پووناکی دنیا، من^(١) به‌ده‌م نازاره‌وه
 ده‌س له‌مل به‌ردیکی ئه‌لحه‌د که‌م له‌لای من چاته‌ره
 له‌و ده‌سی پر زێره‌ بینیمه‌ ده‌سی نه‌غیاره‌وه
 من له‌دایکی خاکم و هه‌ر باوه‌شی نه‌و جیگه‌مه
 خۆشه‌ لایله‌ی به‌یت ده‌نگی، به‌ نیستیغفاروه‌وه
 پێ که‌وی بۆت ژینی دنیا خۆشه‌ بێ زوو‌خاوی دل
 ناخوڕی هه‌نگوینی شیرین قه‌ت به‌زه‌ری ماره‌وه
 خۆشه‌ مردن با نه‌بینم ئیشی لار و ناله‌بار
 باری خۆم قورسه‌، نه‌نالتینم به‌ده‌س سه‌ریاره‌وه

(١) نه‌گه‌ر (من) نه‌بێ که‌ له‌ ده‌ست‌نوسه‌که‌ی شاعیردا نییه‌، لاسه‌نگ ده‌بێ.

هه‌مواره غه‌ریبی کوچله‌یی شاری بی^(۱)

هه‌مواره غه‌ریبی کوچله‌یی شاری بی
ماتهم زه‌ده، زوخاوی جگه‌ر خوارێ بی
شه‌و تا به‌سه‌حه‌ر، به‌ده‌رده‌وه ناله‌ت بی
چاتر له‌وه‌یه که یاری نه‌غیارێ بی

برسی و پەش و پرووت، به‌عاجزی و غه‌مگینی
راییتری به‌بی نه‌وایی و بی تینی
له‌و ده‌شته له‌به‌ر هه‌تاوی سوور، گوڵ چنی
مه‌عقولتره، نه‌ک پرووی په‌قیبێ بی

پشتت له‌ مه‌راره‌تا، له‌ ژیر بارا بی
پوخت له‌ په‌زاله‌تا، له‌ نازارا بی
جیتی نووستن و پاحه‌تت له‌ناو نارا بی
نه‌ک پادشه‌هیت، له‌گفتی نه‌غیارا بی

ئاواره و زار و ده‌ربه‌ده‌ر، پیسه‌وایی
بو‌قه‌تره‌یه ئاو، له‌تینوا خنکاوی
بو‌لوقمه‌یه نانی جو و دۆ دامماوی
زۆر خوشه، نه‌لین له‌به‌ر په‌قیب هه‌ستاوی

(۱) هه‌زه‌که‌م خۆتانه‌ری به‌پێژ له‌وه ناگادار بکه‌مه‌وه، که له‌سه‌ره‌تاوه ئه‌و شیعره به‌شی یه‌که‌م و دووهم و سێیه‌می له‌پاڵ چه‌ند چواربێتکی تردا له‌ ده‌ستنوسی (گه‌لاپێژان) لاپه‌ره (۱۵۱-۱۵۳) که‌وتبووه ژێر ناوونیشانێ (روباعیاتی نووری)، به‌لام له‌دوا‌یدا به‌شی چوارهم و پێنجه‌می بو‌نه‌م سێ به‌شه زیاد کردووه ده‌ستکاری سێ کۆپله‌که‌ی تریشی کردووه کردوونی به‌ شیعریکی سه‌ربه‌خۆی خاوه‌ن پێوه‌ندی و یه‌کێتی بابەت.

به پروو پوش و په لاش و زی^(۲) بـالی
به شه و تا وه قتی سـبحـه یـنی بـالی
بنو شی دهم به دهم، زووخـاو و تـالی
نه وهک بیگانه بی و پروکـه یـته مـالی

ههولتر ۱۹/۱۲/۱۹۳۸

(۲) زی: درکه زی مه به سته.

مهلی نامال

له شاخساری ژبان هه‌لفری مه‌لی نامال
 له خۆیه‌وه نه‌فیری، به‌ردی ده‌ستی نافامی
 له ناشیان‌یه‌کی گهرم و گوپ له‌سه‌ر هیلکه
 هه‌لیفراند و ته‌ری کرد و دایه شه‌ق‌ه‌ی بال
 فیری، نیشته‌وه، پرووی کرده چۆل و هه‌رده و یال
 هه‌موو جیهانی له لا بوو به‌راوکه‌ری خۆین تال
 هیلانه‌واز و په‌رتشان، زه‌بوون و بی ده‌ره‌تان
 که‌ژ و چیا نه‌گه‌پێ، نات‌ه‌وان و سه‌رگه‌ردان
 هیلانه‌که‌ی هه‌موو پروخا به‌گه‌رده‌لوولی خه‌زان
 مه‌جالی هینده‌ نه‌دا، هیلکه‌یه‌کی هه‌لبینی
 به‌نووکی جوانی ده‌نووک، ئاوودانی بو‌بیتی
 به‌که‌ونه‌ باله‌فیری و سه‌رچلی له‌خه‌م په‌خسان
 نه‌وانه‌ و نه‌ینه‌ هۆی فیری نامالی
 یه‌کیکی بی ده‌ره‌تان و زه‌بوون و بی‌ده‌سه‌لات
 جه‌زای نه‌مانه‌ هه‌واله‌ی زه‌میری ئیه‌وه‌ نه‌که‌م
 که‌ حوکی بو‌به‌دن^(۱)، نه‌ی خۆینده‌وارانی به‌رزی ولات

۱۹۵۸/۱/۳۱

(۱) ده‌بی (به‌دن) بی، چونکه‌ خۆینده‌واران حاله‌تی «کو» یه‌ نه‌ک «تاک»، بۆیه (به‌دی) ام کرد به‌ (به‌دن).

هاوزوبانم، زوبانی لالی منه

هاوزوبانم، زوبانی لالی منه
 بئ زوبانیی، زوبانی حالی منه
 ئیسته پیری شه رابی کۆنی خه یال
 خوشه ویستی شه وی ویسالی منه
 له فهزای ئاسمانی نه شعارا^(۱)
 فکری ورد، پۆژی بئ زه والی منه
 بییری ورد و مه عانیی تازه^(۲)
 له سه مای شیعرما، هیلالی منه^(۳)
 پروو به پرووناکی ته فه کور^(۴) نه پۆم
 له فزی نه شعاری من، زیلالی منه
 با حه رامیشی تیبگهن (نووری)
 شیعره کانم هه موو، حه لالی منه

(۱) له دهستنوسیکی ترزا: (له سه مای جیهانی شیعرمدا) نووسرابوو. له دهستنوسیکی تر: (له سه مای جیهانی نه شعارا) نووسرابوو.

(۲) لهو دهستنوسه دا: (فیکری تازه و مه عانیی ورده) نووسرابوو.

(۳) پیش ئهم به یته لهو دهستنوسه ی سه ره وه دا که بۆ (گیوی موکریان) ناردوه ئهم دوو به یته نووسرابوو:

هه مده می مانگ، له نه وجی مه عنادا
 سورعه تی به رقی ئینتیقالی منه
 ده ره جاتی که واکبی مه عنا
 پر په سه دخانه یی خه یالی منه

(۴) له دهستنوسیکی ترزا: (پروو به پرووناکی ته جه دود نه پۆم) نووسرابوو.

نیلهامیک له (حسین دانش) دوه^(۱) وورگیراوه

له کاتیکا سه فینه ی بیروباوه^(۱) غه رقی شوړش بوو
 ته می نه فسانه ی بووتخانه، د نیای عقلی پوښیو
 شه پوړی تیږی ده رای فیتنه، گهرمه ی هیز و جوشی بوو
 ژیانې ناده مییزاد، تیکه لای بیم و له رزش بوو
 گرتکی ناگری هلکړد و ناوی نا پهرستشگاه
 بلتیه ی بوو به نور و مه شخه لی^(۲) پتی غافل و گومراه

له پرشنگی پرووسکه مه شخه لی ناته شکه ده ی وهرگرت
 به جاری ناگری بهردایه پووشی وشکی نافامی
 شهوی جه هل و نه زانینی به پرتو کسره نورانی
 بت و بووتخانه هاته له رزه پرووی کسره ویرانی
 به جاری دای به دم باوه، بیناغه ی پوچی به دنامی
 گری بهر دایه ژینی بووتکه ده، یهک باره سووتانی

مه هو خورشید، نه دا پرشنگی پروونکی به ناینت
 به سهر نفاق ی (مادا) پرتو نه فشان، نووری نیمانت
 جیهانی سهر به سهر پر کرد له نه نواری خودا بینت
 شیعار ی باوه پی گوړی، به جاری عیلم و غیرفانت

(۱) حسین دانش: میرزا حسین خان، یه کتیکه له زانایانی نیران که له تورکیا زنده گانیی کردووه و
 ته مهنی بردووه ته سهر. نویسن و کتیبی به زمانی تورکی هیه. یه کتیکه له نویسه ره چاکه کان.
 میژووی ژبانی کومه لیک له شاعیرانی فارسی نویسیوه ته وه له (پروده کی) یوه تا (حافظ)، گوړینی
 چوارینه کانی خدیام له گه ل میژووی ژبانی، یه کتیکه له کاره هره چاکه کانی. له سالی ۱۳۶۲هـ/
 ۱۹۴۳ز له ته مهنی هفتا سالی له نه نقره کوچی دواپی کردووه.

(۲) له ده ستونوسه کی شاعیردا (مه شخه لی) نویسیو، دیاره هلای کانی نویسنه.

نهوا پەردازه بولبول، بۆ دەمی غونچهی گولستان
درەخشانه وه کو رۆژ لاپه‌ره‌ی میژوویی تابانت

به سێ شت دانرا، بنچینه‌یی ئایین و ته‌علیمت
به (فکر) و (قه‌ول) و (کرداره) (٣)، هه‌موو نه‌رکانی ئایینت
سه‌راپا بوو به‌ساحه‌ی عه‌دل و داد، مه‌ل‌به‌ند و ئیقلیمت
هه‌موو ئاساری کۆنی فووس و ئیتران، زاده‌یی دینت
سه‌زاواری له‌سه‌ر سه‌ر دانری نووسراوی (ئاوێستا) که‌ت
که‌ نه‌و بوو هۆی نه‌جات و موحیدی عومرانی دونیا که‌ت

ئابو ١٩٣٥

(٣) سێ بنچینه‌که‌ی ئایینی زه‌رده‌شتیه‌.

خۆت بپارتزه له ناهي دڵ بريندارانی شهو
 نهک خودا ناکهرده گيرايين، دوعای نالانی شهو
 ياوهر و يار و نهنيسم، ناهو نهشکی ههسهرهته
 ئافهرين نهی باره که لالا، دیدهی گريانی شهو
 نهشکی ههسهرهت، لازمی جه معی سیه ه بهختانه ههر
 شهو غی سويحه، ده لیلی قه ترهیی موژگانی شهو
 هه که پرووی تۆی دی، ئیرادهی بهیعهتی کرد ئافتاب
 توپهیی موشگینی تازهی کردهوه ئینمانی شهو
 خهت نه گهرچی هێرشى هیتاوهته سهر پرومهتت
 حازره نهم پۆژه ده رچن، بۆ شکستی شانی شهو
 دڵ نه بیتته قه ترهیی خوين و له دیدهم سهر نهکا
 هه که راپوورئ به دلما سوحبهتی جارانی شهو
 مونته های نهم زولمهتی هيجرانه، پۆژی وهسل نه بی (۲)
 ناخري نووری شهفهق نه پۆژی له ههر دامانی شهو
 (نووری) لهم پيچ و خهمی زولفه نه جات زهحمهته
 لای سهختی تهبعان مهحاله، پوخسهتی میوانی شهو (۳)

(۱) ماموستا نهحمده ههردی، له لاپه ره (۵۲) ی (پازی ته نیایی) یه که ی ته نیا پيچ دیری نهم شيعره ی کردووه به پيچ خسته کی.

(۲) له دهست نووسی تری شاعیر: (وهسلته) یاخود (ويسلته) ش هیه.

(۳) لهم شيعره دا پشتهم به پۆژنامه ی (پيشكه وتن) ی ژماره (۹۹) به ست، ههروه ها دوو دهست نووسی تری شاعیر که بریتی بوون له پيچ بهیت، هه ندی لهو بهیتانه شو نیا ن ئالوگۆر بووه، جگه له وهی نهم سه رچاوه یه سێ بهیتی له وان زیاتر بوو. له پرووی جیاوازی شهوه، جیاوازی نه وتیان له نیا نندا نه بوو په نجه یان بۆ رابکێشری، جگه له چهند شتیکی بچووک وهک: (خودا) بووه (خوا) یان (شهونم) بووه (شهبنم)، (نه ی) بووه به (هه ی)، (سید) بووه به (سیا). (ناکه رده) بووه به (ناکرده).

ژيانی ئادهمیزاد^(۱)

له ناو شه پۆلی خه ما، سه رنځگون و بڼ نارام^(*)
 به کيوی سه ختی ژيانا، به پڼی و چنگه رڼی
 خه ریکی هه لمه تی سه رکه و تنه بگاته مه رام
 له پڼ نشیوی کلتولی، بواری لڼ ته ته نڼ
 به داوی جهوور و خه فته، تاروپۆی له ئیش و له زام

زه بوون و پڼ هه له بووی دهستی چۆل و هۆلی به لا
 شکسته بال و شپه رهی په لاری دهستی قه دهر

(۱) له دهستنووسیکی تردا ئهم شيعره ناوونيشانه کەي (ئادهمیزاد).

* شیخ جهناب کۆری گه وره ی شاعیر بۆی گێڕامه وه: وهک له بیرمه له سالی ۱۹۴۶ له وه رزی پایز کاتی مالم له (گه لاله) بوو، مامۆستا (گۆزان) ئه و کاته مو حاسی بی نی شغالی هه ولتیر بوو. له گه ل (عه زیزی ئه مه د ناغا) و کۆرێکی ئه ندازیار ها تبه و نه ئه و ناوه، مو وچه ی مانگانه ی کړێکاره کانیان له گه ل خۆیان هینا بوو، بۆ شه و ها تنه مالی ئیمه میوان بوون، ئه و کاته باوکم مدیر ناحیه بوو (وادیاره مدیر ناحیه ی باله ک بووه و مالی له گه لاله بووه له بهر خۆتندنی مناله کانی، هه ر ئه و کاته ش بووه مامۆستا (گۆزان) دوا ی ماوه یه ک چوه ته ئێزگه کە ی «یافا - نازاد»]. کۆرێکی ئه ده بییان ساز دا، منیش وه کو گوێگرێک که له ته مه ننی (۱۷-۱۸) سالیدا بووم باسی شیعری تازه یان کرد و مامۆستا (گۆزان) زۆر ستایشی ئه و هه نگاوه ی باوکمی کرد که بۆ تازه کردنه وه ی شیعری کوردی نابووی، بگه ره به مامۆستای ئه و قوتابخانه تازه یه شی دانائو وتی «که س ناتوانی ئینکاری ئه مه بکات و تو مامۆستای ئه و نه وه تازه یه یه ت» باوکیشم به ته واز و عه وه وه لامی دا یه وه و که و ته مه دح کردنی مامۆستا گۆزان، مامۆستا (گۆزان) یش پیتی وت «شيعره کانت نی سه پاته بۆ هه ر دوو هۆیه که». واته بۆ سه ر کردایه تی کردنی ئهم نه وه یه و دامه زراندنی ئه و قوتابخانه تازه یه له ئه ده بی کوردیدا. له وه وه که و ته شيعر خۆتندنه وه. مامۆستا گۆزان چه ند شيعرێکی تازه ی بۆ باوکم خۆتندنه وه، باوکیشم شیعری (په پوله) و یه ک، دوو شیعری تری بۆ مامۆستا - گۆزان - خۆتندنه وه، له دوای شیدا مامۆستا (گۆزان) ئه و شیعرا نه ی به خه تی خۆی نووسی یه وه و له ئێزگه کە ی - یافا - شيعره کانی خۆتندنه وه. پاشان له و تبه نامه یه کی بۆ باوکم ئاردو داوا ی به رده وای و سه رکه و تنی له و جۆره شیعرا نه بۆ کړدبوو، هه روه ها داوا ی به ره مه می تازه ی لڼ کړدبوو. ئه مه ی شیعری - ژيانی ئادهمیزاد - ی بۆ ئارد، دوا ی ئه وه ی شيعره کە ی له ئێزگه که خۆتڼایه وه، که و تبه وه ده ست (ره فیق چالاک) و ئه ویش ناوازی بۆ دانابوو. به داخه وه نازانم ئه و نامه یه چی لڼ به سه ر ها ت؟.

نه دهست گيړی له لاره دهسی بداته په لی
 نه هاو ده می خفه تی خو ی له لادا به ههوا
 به لایه کا نه یه وی تی په پړی، نییه په هبه ر

له بهر ده می شیه وه تاریکه سی به ریکی وه ها
 هه تا کو چا و به نه کا، توند و تال و بیم ناوهر
 نه دا به لایه وه، نه خنیت وه به نیستی هزا
 هه ول نه دا که به چن بیگری، به لام سی به ر
 چلون نه گيړی، به هیزی شهلکی بن سهر و پا

نه مانه نه م که ژ و نه م سی به ر و شه پوله، یه کی
 غوونه یه له هیوا یه و له ریگه یایه به بار
 که چاری پت نه که وی، بوی نه چن به نیستی عجال
 به لام هیلا کییه، یه غنی ژبانی نه وعی به شهر
 به تنگه وه نییه، راهاتوه له گهل نیهمال
 هه تا کو نه و ده مه، نه ینینه قهبری تیره و تار^(۲)

(۲) نه م دهست نو سهی من پشتم پین به ست، جیاوازی هه یه له گهل نه وهی ماموستا (ره فیق حیل می) که
 له بهرگی دووه می (شیعرو نه ده بیاتی کوردی) دا به لاری کردوه ته وه، هه روه ها جیاوازی شی هه برو
 له گهل نه و دهست نو سهی خو ی که ده توانم به لیم رهش نو سهی نه م دهست نو سهی به که من پشتم پتیا ن
 به ستوه.

سهرنج: نه م شیعره که به یه کی که له شیعره جوانه کانی شیخ نووری داده نړی، کاریگری و سی به ری
 چووه ته سهر زور شیعری شاعیرانی دوا ی خو ی. بۆ غوونه ته عبیری وهک (دهشتی چول و هولی به لا)
 و نه و ته عبیری ماموستا هه ردی (نه پتوم چولی سهرسامی) و... تاد.

چىرۆكە شىعر

کاروانی ژيان^(۱)

بهرهو شاری ژيان، شوټن کاروانی خه لقی دی کهوتم
 که پئی کهوتم، ملی پټم گرت و نازانه به پئی کهوتم
 بهرم دهشتی بوو، تا چاو پر نه کا دهریاچه یی قووم بوو
 که پټم لی دابنایه، دانه چوو قاچم هه تا نه ژنوم
 هه مسوو دانانی ههنگاوئی، سه عاتی پئی نه خایاندم
 له تو وایه له پوینندام، بهلام بسستی له پئی ناروم
 چ پټگایه، نه بوو شوټن پیتی شتی، شوټنی کهوم بو خوم
 نه ناساری، نه شوټن پټیه نه بینم من له سهر پټما
 نه دهنکی زهنکی کاروانی نه هات بیدات به لای گوټما
 به هیچ پټیه له سهر هم پټیه، نه خشی پئی نه نو سرابوو
 هه مسوو خاکی به جارئی هه قووم و لټیکی بی ناوه
 نه خشپه ی مار و میرووله، نه ورشه ی بالی بالدارئی
 نه گیزه ی میش و میشووله، نه گیاندارئی، نه پټیوارئی
 جریوه ی چوله کهش نایه له هیچ لایه، مه گهر بایه
 که جار جاره نه هات نه یدا له پووشی وشک و درک و دال
 له جیگه ی خوئی نه جوولان، نه یخزانده ناو نه دیوی و چال
 له گهل هم نیش و نازاره، له گهل هم دهر د و زوخواوه
 نه وهنده خوم کوتا بو پټیشه وه تا کوله پئی کهوتم
 بهلام هه بهو نومیده ی زوو بگهم بهو مه نزلئی ژینه
 که هم کاروانه بوئی که ووتوته پئی نیمړ سبه یینی زوو
 به بی تینی ملی پټم گرت و دهستم دایه پویشن
 هه مسوو گیانم به جارئی کهوته سهر ناو و عهره ق رشتن

(۱) ته نیا دهستنوسیتکی هم شیهره م له بهر دهست بوو که نه ویش پاکنوس نه کرابوو.

پهل و پۆم لئ برا، هتزم نهما، توئخی بهری پیم چوو
 ههتا لهم دهشته چۆل و هۆل و بی ناوه، نهجاتم بوو
 تهماشام کرد له دوور تارمایی شیناییه دیاره
 وتم ئەم جیتییه هیچ مومکین نییه شوئیتکی ئاوداره
 بپۆم چاکه لهسەر ئەم ناوه ماندویتی لهشم دهركهم
 له پاشا پروو کهمه شاری ژیان و چارهیی سهركهم
 گهیشتمه پیشهوهو پیم نایه ناو ئەو سهوزی و ناوه
 تومەز بهحریتکی بی پایانی قور، گۆمیتکی زهلكاوه
 که پیم دانا ههتا ئەژنۆم بهلیتتهو ناو قورواو چوو
 که ویستم پیم دهزینم، تاکو پشتینهم بهناخا چوو
 سهرم هینا و سهرم برد، لهم قوره پرگاری من نابی
 ئیرادهی خوا وههایه، رۆژی ژینم لیسه ئاوابی
 تهماشام کرد ئەوا شوانی لهگهڵ رانی بهرهو پروم هات
 دلم خۆش بوو، وتم خودا ناردی، بۆ لام رابهری ئاوات^(۲)
 ههتا تیاما بوو هۆ... هۆم کرد و بانگم کرده مامهی شوان
 سهلمیوه و تهماشای دهوری خۆی کرد، واله و حهیران
 له پڕهستی بهدهنگ و شوئنهکهم کرد و بهدی کردم
 بهگورجی گهیییه لام و پاش سهلام، ماندوو نهبی کردم
 وتی تو شارهزانیت، بۆیه وا کهوتوویتته ئەم ناوه
 ئەمه پتگا نییه، دهریایهکی لیستاو و زهلكاوه
 ئەوی کهوتۆته ئەم شوئنه، بهجاری واقعی و پرمابه
 ئەوی کهوتۆته ناو ئەم بهحیره بی پایانه خنکاوه
 ههنام بۆ برد، وتم ئەی پیری خاوهن چاکه تو بیرری
 له نهحوالی منی بی چاره که، دهزمانی، ته دبیری

(۲) ئەم دێره نهگەر له کاتی خۆندنهوهدا پیتی لئ ههڵنهگیری، لهنگ دهبی، یان وشهی (خودا) به
 (خوا) بخوێنرێتهوه.

دهسم بگرهوه له پټی خواډا ډهرم بټنه نهوا نهـمـرم
 وتی: باشه، بوهـسته تا بهرایي رانهـکم نهـگرم
 بهرایي رانهـکـه ی گرت و وهـکو پیاو، هاتهـوه بۆلام
 بهـهـنکه هـنک و راـکردن. بهـگورجی کهـوتهـوه فریام
 گهـیشته لامهـوه، پشتـینهـکـه ی هـهـلـدایه بهـردهـستم
 لهـپشتی خۆم گرـیم دا و قـایم کرد و زهـریف بهـستم
 تهـکانی دایه خۆی، پشتـینهـکـه ی تووند گرت و رایـکـیشام
 تهـقهـلـلایهـکی زۆری دا لهـگهـلـما تا دهـری هـیـنام
 سوپاسم کرد و نهـو رۆیی، منیش پاش نهـو لهـسـر خۆم چووم
 که شهـنگ و ناتهـوان چاوم که لـیکـناوه، تومهـز نووـستووم
 که چاوم هـهـلـبـری روانیم گزنـگی خۆری پرشنـگـدار
 لهـنووری خۆی نهـوا نهـینـیـته سهـر شاخ و چیا نهـفسـهـر
 سبهـینـی زوو لهـ روو چۆن پهـرچهـمی خۆی لاتهـدا دلـدار
 لهـرووی گهـردوون دهـسی خۆریش خهـریکه لایهـری شهـوگـار
 تهـماشام کرد لهـ ئوـفـقی نهـم بیابانه، تهـمـی دیاـره
 که روانیم تهـم نییه، شاخ و نـزـاره، باغ و گوـلـزـاره
 بهـبـی هـیـزی ملی پـتم گـسرت و داوینـم بهـلادا کرد
 بهـرهـو پرووی نهـو نـزـاره، پټی و پلم^(۳) هـیـزـتـکی پـیدا کرد
 گهـیشته دامهـنی نهـو شاخه بهـرز و جوانه تیـفـکـریم
 لهـسـر نهـو لووتکه بهـرز و جوانه، ئامانجی هیوا دیاـره
 گوـلـسـتـانـتـیکه کانی و ناوهـکانی، چهـشمهـیی کهـوسـهـر
 ههـتا چاو پر نهـکا هـهـر لالهـزاره، هـهـر چهـمهـنـزـاره
 وتم: نهـم جـسـتـگهـیه بهـم خۆشی و دلـگـریـیه یاران
 نهـبی نهـو شاره بـیـن وا دوینـی بۆی کهـوتـوته ری کاروان

(۳) شاعیر لهـو دهـستـنوسهـیدا: (پټی و پلم) ی نووسیوو.

به‌لتی بئی شک، ئەمە ئەو شوێنە یە کاروانە کە ی بۆ هات
 ئەمە ئەو شارە یە ناوی نراوە، شارە کە ی ناوات
 بە ئومێدی ئەو ی پرۆژێ بگەم بەو ژینە بئی ژانە ی
 بەبێ ئاژاوە هەندێ گە یۆتە ئە یوان و کاشانە ی
 دەسم دایە بەرەو ژووری چیا تا ناوە راستی چووم
 ئە گە یە سەرچیا هێزم ئە ما، ئیتر لە پێ کە و تم
 سە فەر بۆ شاری ژین گەرچی غەم و دەردە بە ناچار ی
 هەموو کەس بۆی ئە چێ، ئە ما، یە کێ ئە یگاتێ بئی ئازار
 یە کێ وەک سێبەری خۆ ی وایە هەر ئە روات و نایگاتێ
 هەتا ئەو پرۆژە شوومە، دای ئە هێلنە گۆری تیرەو تار^(٤)

سلیمانی ٩٥٨/١/٢٩

(٤) ئەم بەیتە دوا بەیتی شیعری (ئادەمیزاد) سە و لێرەدا دووبارە ی کردۆتەووە. رەنگە لە دەستنووسی
 تری ئەم شیعەرە کە جاری چنگ من ئە کە و تۆو، خۆ ی درکی پێ کردبێ. مافی ئەو هەشمان نییە گلەیی
 لێ بکەین. چونکە وەک وتمان شیعەرە کە رەشنووسە.

له خهوما

نیمشهو له وهختی نیوهشوا سر له سر سهرین
 نه تلامه وه به کړده وه یی پژگاره وه
 پژیم له گهل به ریدی خه یالا هه زین هه زین
 که و تمه خه یالی کړده وه یی ناله باره وه
 هه رده و چیا و کو سپ و کون و کوژینی جیهان
 سوو پرامه وه به دهوری هه موویا به بی وچان
 گه میه که ناری جوگه له ناو تکی ساف و پروون
 به ردی کی ته ختی گه وره یی لی^(۱) دانرابو جوان
 چووم را کشام له وئ به نومیدی هه سانه وه
 که و تمه خه یالی پهرت و په شتیوی زه مانه وه
 گویم لی بوو چوون یه کی که به دهم زامی سه خته وه
 نه تلپته وه، نه نالی به نازاری هه سته وه
 دهم پر شکاتی کړده وه یی چه رخی ناله بار
 دل پر له خوینی داخ و خه می زوری پژگار
 ناله ی هه زینی کاری نه کړده دل و جگه ر
 وه که نوو کی تیری دهر و به لا تیژ و کاریگه ر
 چی بی خودایه ناله یی کام نافه ریده بی
 هاواری سه ختی کام جگه ریکی بوریده بی؟
 هه رچه نده چوومه پتیشه وه هیچم نه دی به چاو
 دهنگی که دپته گویم وه کو شتیکی پت پساو
 چوون رانه کات و هه رچی نه لی بی شعوریه
 لووت هه له نکات و مهیلی له چوایی و له دووریه^(۲)

(۱) له نامیلکه چاپکراوه کهیدا (هژنراوه ی نووری شتیخ سالح) ۱۹۵۸، هه روه ها له ده ستنووسی کی تر دا: (ته ختی گه وره له وئ...) نوو سرا بوو.

(۲) له نامیلکه چاپکراوه که و ده ستنووسی تری شاعیر: (لووت هه له نکا له عالم و مهیلی له دووریه) نوو سرا بوو.

زۆر ورد ئەبوومەو، کەچی ھەر نەم ئەدی بەپرو
 ھاوار و نالەکەى لە کوروزەى بەشەر ئەچوو
 پروم کردە عاستى دەنگى بەبى پەنگ و بى نیشان
 چىم زانى بۆ ئەوازى ھىنامە سەر زوبان
 پىم وت ئەگەرچى دىمەنى تۆ ناديارە لىم
 مەردى خودا بە، ناوونیشانى بفرموو پىم
 زۆر ئارەزوو ئەکەم، کە بزانم لە ھالى تۆ
 ئەم جىيە چۆن بوو بە ھەوارگە و مەھالى تۆ
 تۆ کىيىت و چى ئەزانی لە ئەسرارى کائىنات
 پەنگى کە خۆى نەپىنرى، ئەبى دەنگى چۆن بگات
 ھاتە وەلام و^(۳) دەنگى ھەنسک و ھەناسەکەى
 دياربوو پرە لە جەور و جەفا دەنگ و باسەکەى
 فەرمووى کە من يەکىيى نەپىنراو بەچاوى تۆم
 بەپىنکە من پەرۆشى دەمى داخراوى تۆم
 وا ديارە ھەز لە بىستنى فەريادى من ئەکەى
 بەم ھۆيەو ئەگەر نەبى، چۆن يادى من ئەکەى
 گووى پراگرى ئەگەر لە ئەواى کارەساتى من
 سەرسام ئەبى لە بىستنى ھەول و خەباتى من
 پيش ئەم دەمە منىش وەکو ئىو بەرەو ھىوا
 ئەفريم بە بال کە زوو بگەمە^(۴) جاھو کىبىريا
 ئەما فرىنى من لە جىھانا بەراستى
 بۆ ئەو مەرامە بوو بگەمە ئەوجى ئاشتى
 ھەولم ئەدا کە بەرز بۆمەو نەک بە بەندەگى
 ئازاد و^(۵) دلنيسا نەبى، بى نرڤە زىندەگى

(۳) لە نامىلکەکە و دەستنوسىکى ترى شاعىر: (ھاتە جەواب و ...) نووسرايوو.

(۴) لە نامىلکەکە و ئەم دەستنوسەى شاعىردا: (ئەفريم کە زوو بەزوو...) نووسرايوو.

(۵) لە نامىلکەکە و ئەم دەستنوسەى شاعىردا (سەرەست و...) نووسرايوو.

پال کە وتبووم لە جیگە ما غەمزەدە و حەزین
 سەرسامی کردەوێ چەپی چەپگەردی سۆفله بین
 بێرم ئەکردهوه کە بەمیلیۆنەها بەشەر
 بۆچی بێتە ملکهچی پیاوێکی بێ هونەر؟ (٦)
 بۆ خێر و بێری ئەم وەتەنە، بەم ولاتەدا
 دا بەش نەبێ و شەعب بکەوێتە روفا هەو؟
 چاک و خراپی ئەم وەتەنە پاکە توخودا
 بەسرابی بۆ بە خواھشی عەبدولئیلا هەو؟
 نیش نادری بە شیرکەتێ یاخود موقاوێلی
 (حیسەئەسەد) بەشی نەرەشیری تیا نەبێ (٧)
 هیچ مەعمەلێ نییە لە عێراقا بەراستی
 نیشی بە پێوەچی، کە بەشی ئەو لەوا نەبێ
 تەییارە هەر بە پێوەیە بێبەساتە ئەوروپا
 یا بێتەو لە گەردوشی شارانی ئەمریکا
 تەییارە بۆ سیاحەتی دوور و سەفا هەتە
 سەییارە بۆ گەڕانی شەوانی دەنائەتە (٨)
 بۆ چاوی عالەمێ بەتەم و تانە کوێر بنوێ؛
 نابینی زولمی زۆر و فەسادێ لە حەد بەدەر
 بۆ گوتی شەعب بەجاری کپ و کەرە لە عاستی زۆر؟
 نابیسێ شینی دایکی خەفەتباری قوڕ بەسەر
 لاوانەوێ حەزینی لەبۆ مەرگی رۆژە کە
 بۆ رۆژە خێر و خوشی نەدیوێ کۆلتۆلە کە؟

(٦) لە نامیلکە کەدا: (بۆ پۆتە عەبد و ملکهچی شەخسێکی بێ هونەر؟) نووسرابوو.

(٧) لە نامیلکە کە و دەستنووسیکی شاعیردا: (حیسەئەسەد) ئەگەر بەشی شیری تێدا نەبێ، نووسرابوو.

(٨) لە نامیلکە کە و دەستنووسیکی شاعیردا: (... شەوان و دەنائەتە) نووسرابوو.

بۆ ئەم چەكە كەوا بەدەسى جەيشەو هەمووی
 گالتوکی شوانە؟ یا سوپەری هێرشى عەدوو؟
 شوانن ئەمانە یاخۆ بەناو تىپى ئەفسەرن؟
 پانن ئەمانە یا هەموو سەرباز و عەسكەرن؟
 بۆچی عەدوو لە (نووری سەعید) و لە كۆمەڵى
 زیاتر گومان ئەكەن^(٩) كە ببێ لەم جیهانەدا؟!
 باوەر ئەكەى كە خۆتەمژ و بێ باک و ئابرووی
 وەك ئەو ببێ لەرووی زەمین و زەمانەدا؟
 هەروا لەبیرمه بە (سەلاح سالى) كە وت
 نيسرانیلیكى ترههيه لای ئیتمه (كوردەكان)
 ئیتران و تورک و ئیتمه ئەبێ يەك گرین بە حیلە
 هەولێكى وا بەدەین كە نەمیتێ شیعاریان
 ئیتران و تورک و ئیتمه وەك يەك بەمانەو
 گیرۆدە بووین ئەگەر نەكەری زوو عیلاجیان
 خۆتەناوی كوردەكانى حەلال كەرد بەتورکەكان
 ئەو تورکەى^(١٠) خۆتێ كوردی شیمالى هەموو پێزان
 ئەم حیلەیان بەغەیری ئەمە، هیچی تر نەبوو
 بپوانە ماددەكانى ئەم كە باش بۆت ئەكا عەیان^(١١)
 هیچ كەس بەلامەو نەبوو غەیری خەیاڵەكەم
 خۆم و خەیاڵى كۆیترەوهرى ژینە تالەكەم
 مەوام ئەزانى هەر كە زوبان گیرولال ئەكەن
 نەمزانی دەرکی پازى دەررون و خەیاڵ ئەكەن

(٩) لە نامیلکەكە و دەستنوسەكەدا: (زیاتر گومان ئەكەى...) نووسراو.

(١٠) لە نامیلکەكەدا: (ئەو تورکە...) نووسراو.

(١١) لە نامیلکەكە و دەستنوسیکی تری شاعیردا: (پروانە ماددەكانى كە خۆى بۆت ئەكا عەیان)

نووسراو.

نه تلامه وه به نيشه وه بقو خوم به پاله وه (۱۲)
 گینگلهم نه دا به وینه ی مار بهم خه ياله وه
 دياره يه کي که باوه و بيسری نه مانه بئ
 جاسووس نه بئ له دووی شه و رۆزی له لا نه بئ
 ديم کو مه لئ له شوره، عيبارت له سی نه فەر
 ده وريان وه ها ته نيوه، که ميتشئ نه کا گوزهر
 بئ گف تو گو به بئ نه وه من تن بگم چيه
 ليو هه لبرم بلیم له منا هيچ خه تا نييه
 گيرام و دهست و پيم له که له پچه و که مه ند درا
 هيناميانه مه حکمه ی، بقو حاکمی جهزا
 هاوشتميانه ناو قه فسه ی نيتيهامه وه
 وه ستاغيان به ملکه چی و نيحتيرامه وه
 پيوست نه بو به گرتنی نه وراقی نيديعام
 وهرگرتنی ئيفاده و ته وجيهی نيتيهام
 ئيزباره کهم هه موو په ره شانسی دراومه
 نه وراقی نيتيهامه که شم خوم و ناوومه
 شاهيد له من ته له ب نه کرا بقو ديفاعی نه فس
 زانيم نيشه کهم خه تهره، حوکم نه دا به چه پس
 نه و شاهيده ی نه يانه وئ مه وجووده لای نه وان
 پيوست نييه به هاتن و زه بتی ئيفاده يان
 شاهيد نه مانی شه عشه عه یی دلفربمه
 سه وداپی شاعيرانه، نه دای غه ربمه
 شاهد زه والی ده بده به یی پایه مالمه
 شاهيد له دهس زه مانه، په شتيوی خه ياله
 شاهيد نييه شتيکی له من ديبي گه ربی
 نووکی قه له م، به به ردی هه واديس شکاومه

(۱۲) له ناميلکه که و دهستنو سيکی تر دا: (... له پاله وه) نووسرا بوو.

ئەم ۋەزەع و حالە^(۱۳)، شورتە بەتاوانی دابنئ
 لازم نییە بەهاتنی کەس شایەتی بدا
 بەلگەش لەمانە زیاتر و چاتر ئەبێ چ بێ
 راپۆرتی شورتە کافییە بۆ مەحکەمە جەزا
 حوکم درا، لە ژووری حەسرخانە تووند کرام
 حوکمیکی وا گران لەبەنی نادەمی خرام
 ژووریکی تەنگ و تیەرە و تاریک و نالەبار
 تاریکترە^(۱۴) لە نیوەشەوی گیارەشی بەهار
 ژووریکی سواغ بەبۆیەیی قەترانی رەش کراو
 کسوون بر کراو و بێ کسوون و بێ پەنجەرە و هەتاو
 فەرقی نەبوو^(۱۵) بەلامەو، پۆژی لەگەڵ شەودا
 ئیلا بەکاتی هاتنی بێسداری و خەوا
 ۋەک نان و ئاو، عەزاب و شکەنجەش (علی الدوام)
 دووجار بەپۆژ و جارێ هەبوو شەو بە ئینتیزام
 و یستم کە ئیستنافی بکەم حوکمەکەم، بەلام
 بیرم کە کردەوێ خەتەرە، پووچە ئیدیعام
 چونکی لەپیش قەزییە مندا عەدالەتیش
 حوکمیکی وا درابوو، کە ناوی لە پروی زەمین
 بکوژیتەوێ و جوودی نەبێنرێ بەزەرەبێن
 ناوی نەمیتنئ^(۱۶) دوژمنە بۆ زولم و خوێنمژین
 بریار درا لە خاکی عێراق دەریەدەر کرێ
 ببریته چۆل و هۆلتی، لەوێ دەسبەسەر کرێ

(۱۳) لە نامیلکەکە و دەستنووسیکی تردا: (ئەم حالەتانه...) نووسراوە.

(۱۴) لە دەستنووسیکی تردا: (تاریکتر...) نووسرابوو.

(۱۵) لە نامیلکەکە و دەستنووسیکی شاعیردا: (فەرقی نییە...) نووسراوە.

(۱۶) لە نامیلکەکە و دەستنووسیکی شاعیردا: (بازوو لەناوچن...) نووسرابوو.

نهو حهق په رسته دهره دهره، نهو عه داله ته
 حوکمی به جه بری، نیسته له خاریج نیقامه ته
 شاهیدی زوور کراوه به مه نمووری سجنی نهو
 وهردیانه کسانى زوری دزه، جه ردهیه به شهو
 کوته له پتی، که له بچه له دهست، مات و قور به سهر
 تی هه لدر او و بی دهره تان، حه پس و شار به دهر
 ویج دان و راستیش به دلی داغداره وه
 زوو دهره پین و که وتنه وادی فیسراره وه
 زانیم که نیش وه هایه به بی بوله، بی خسته
 ته سلیمی دهستی دهر و به لا بووم به بی و ته
 بی نیستیناف و ناردنی ده عواکه بو ته میز
 کیشام عه زابی لهش به سزایه یک به یک به ریز
 تا هات نه چوو به ناخی زه مینا ته فکورات
 تا هات نه چوو به چالی نه مانا ته خه یولات
 عه قلم خه ریکه ماهیه تی خوی نیهان نه کا
 حیسم خه ریکه، روو له نشیوی نه مان نه کا
 بهم حاله وه له که شمه که شا مامه وه به سال
 تا ما له گه ل هه ناسه که ما نووزیه به حال
 نه مزانی تیری تیژی نرای وهک منی کولول
 نهیدا له ناوه راستی هه دهف زوو به گورج و گنول
 پروم کرده ناسمان به دلیکی حه زینه وه
 پارامه وه به نییشی دلی پر برینه وه
 دل پر له خوتین و ناله له سهر دم، زه بوون و زار
 لالامه وه له باره گه هی به رزی کردگار
 پارامه وه وتم: به سه نهی خالقی به شهر
 نیتر به سه ژيانی وها پر له دهردی سهر

پاش نەم دوعا يە ، كە و قە حالاتى ئىحتىزار
 رۆحم فەرى گە يىشتە فەزائى ئافەرىدەكار
 ئاوم كۆزايەوۈ لە جىھانى دەئائەتا
 رۆحىكى سابىم^(۱۷) ، لە فەزائى بى ئىھايەتا
 دوورم لە شۆرش و شەرى دونىاي پىر بەشەر
 بى دەخل و بى عەلاقە ، لە گەل خاكى پىر لە شەر
 رۆحىكىم ئىستە خاوەنى حىس و تەفەكورات
 ديارە شعورمە بوو تە ھۆى موخاتەبات
 رۆحىكى سابىم ، لە فەزايەكى بى كەنار
 ھۆشيار و ھۆشمەند و بەبى لەيل و بى نەھار
 بىدەنگىيە شىعارى ھەموو رۆحى باشعور
 لەم كارەساتى كەونە ، لە نىزىك بى يا لە دوور^(۱۸)
 نەم ئالەبى ھەزىنە ، كە ئىستە ئەگاتە تو
 داخى جىھانە وا منى ھىنايە گەتوگۇ
 لەم كەونەدا يەككى نىيە^(۱۹) بۆ نىشتىمانى خۆى
 راستىكى بى درۆ بى لە گەل ھاووزوبانى خۆى
 حىرسىكى مەنفەعت لە جىھانا كە جارىيە
 بۆ داپزىنى جىسمى بەشەر دەردى كارىيە
 لىدان و ھەتكى عەرز و شەرەف ، كوشتن و بىرپىن
 پاداشى دانراو^(۲۰) ، بەتەرفىع و ئافەرىن
 زىرەى ژنانى سىك پىر پىن كۆتە ، لىدراو
 ۋەختى فەلاقە ئاۋ دلى بەردى ئەكرد بەئاۋ

(۱۷) لە ناملىككە و لە دەستىنووسىكى تىرى شاعىر: (رۆحىكىم وام لە فەزائى...) نووسرايو.

(۱۸) لە ناملىككە و لە دەستىنووسىكى تىرى شاعىردا: (لە نىزىك و يا لە دوور) نووسرايو.

(۱۹) لە ناملىككە و لە دەستىنووسىكى تىرى شاعىردا: (... نىيە يەككى) نووسرايو.

(۲۰) لە ناملىككە و لە دەستىنووسىكى تىرى شاعىردا (پاداشى دانراو ، بەتەرفىع...) نووسرايو.

نهركان و كاربه دهستی حكومت، هه موو چه تن
 مه شغولی گرتنی كه له پووری ولاته كهن^(٢١)
 زاهیهـــــر وه زیره، پتگره نه ما له ژیره وه
 هاویهش له گهل دز و چه ته، هاوړی له گهل قه تار
 ههر هه ول نه دا په سیدی حیسابی له مه سره فا
 نه وهل پلهی كه زوو بگه یه ننی به سه د هه زار
 نه مجا له بهر نه وهی یه كنی دهم نه كاته وه
 نه سراری نه مونا مه ریه^(٢٢)، دهنگ نه داته وه
 قانون دروست كرا، كه شیوووعی له عاله ما
 ناویشی نابیی، تیپه پړی به سه د ده ما
 نه نساری ناشتی نه وی داوای سه لام نه كا
 كوشتن حه لال و زینده گی بو خووی حه رام نه كا
 شورتی بلتی شیوووعیه، كوشتن جه زایه تی
 یا حه پسییه هه تاوه كوړوژی نیهایه تی
 له م زولم و زور و جه وه، نه وی دهم بكاته وه
 ناگر نه ننی به خه رمه نی پووشی^(٢٣) حه یاته وه
 وای بو نه وانه دهركی شتی ناله بار نه كهن
 یا حه ز له ناشتی و له پوفاهی هه ژار نه كهن
 یا حه پسه پنی كوته دراو و زه بوون و زار
 یا نه فییه بو ولاتی كه دوور بن له خوتنده وار
 زانا و خه ریجی جامیه، دل له ت و حه زین
 زوریان به داخه وه، له حه پسخانه دا پزین

(٢١) له نامیلکه دا: (ولاته كه مان) ی نووسیوه كه هه لیه.

(٢٢) له نامیلکه كه و له دهست نووسیکی تری شاعیردا: (نه سراری هیچ مونا مه ریه دهنگ...)
 نووسرا بوو.

(٢٣) له نامیلکه كه و له دهست نووسیکی تری شاعیردا: (خه رمه نی وشکی حه یاته وه) نووسرا بوو.

خۆ باسی حیلفی نه گبه تی به غدا بکا یه کتی
 پشکۆبی سووری ناگره نه ینیتسه سه ر زوبان
 هه ر ده سه به جی کراوه به نه نساری ناشتی
 حوکمی دراوه، جاده نه مالتی به پیتی په تی
 وای بۆ نه وهی موخالیفی ئه م ئیتی حاده یه
 یا دوژمنی ئی داره ی نه و به دنی هاده یه (٢٤)
 تاکو شه هاده به رز بی به تینه شکه نجه که ی
 ده رها ته له بن، هه موو نینۆکی په نجه که ی
 نه خرایه کیسی رهمل و گلۆریان نه کرده وه
 پۆژی ده جار، نه هاته وه هۆش و نه مرده وه
 به م کاره ساته هه ر دلی خاوتنه پیس نه بی
 هه ر نه وشکۆفه یی گۆلی ئاماله سیس نه بی
 مه ئمووری گه وره، ئیشی به شه وه هه ر سه فاهه ته
 پۆزیش خه ریکی خواردنه وهی خوتناوی میللته ته (٢٥)
 مه سروور نه بی به کوشتنی جینسی به نی به شه ر (٢٦)
 بۆ خۆی مه نافیهی بی، با بۆ جیهان زه ره ر (٢٧)
 مالتی هه تیو و بیو هژن و بی کهس و هه ژار
 هه روه ک گه زۆ حه لاله، له لای پیاوی زۆردار
 خوتنی برا پۆاندنی سه هه له له لای برا
 به و شه رته تیا بیی به شی باخه ل به ناشکرا

(٢٤) له نامیلکه که و له ده ستنوسه که دا ئه م به یته خراوته پیتش دوو به یتی ئه م ده ستنوسه ی من پشتم پتی به ست.

(٢٥) له نامیلکه که و ده ستنوسه که دا: (پۆزیش خه ریکی خواردنه وه یی خوتنی میللته ته) نووسرا بوو.

(٢٦) له نامیلکه که دا: (نه وعی به نی به شه ر) نووسرا بوو.

(٢٧) له نامیلکه که و له ده ستنوسی که تر دا: (بۆ خۆی مه نافیهی نه وی، بۆ عاله من زه ره ر) نووسرا بوو.

می‌زهر به‌سهر، وه‌زیفه‌یی باشی درایه دهس (۲۸)
 جاسووسی پی‌اوی گه‌وره بئی، ده‌خلی نه‌بئی له که‌س
 چونکئی نییسه بلئی که له ئیشی نه‌وان نه‌چئی
 بو وه‌عز و بو موباره‌کی، بو دیوه‌خان نه‌چئی (۲۹)
 چۆن لای درنده‌کانی که‌ژوکی‌وی پرووی جیهان
 کوشتنی زه‌عیف حه‌لّاله، به‌قانونی کی‌ویان
 لای کو‌مه‌لی حکرومه‌ته خو‌تنخواه‌که‌ی عیراق
 خو‌تن رشتن و مژینی، حه‌لّاله به ئی‌تییفاق
 تو‌بیگره له شیخ و له ناغا، له جوان و پیر
 سو‌فی و مه‌لا له مه‌درسه (۳۰)، فه‌رپاش هه‌تا وه‌زیر
 ئیشیان به‌جاری کرده‌ویی ناله‌بارییه
 هاو‌رپی بخاته (۳۱) چاله‌وه، لای به‌ختیاریه
 لافاوی خو‌تن و ناگره، به‌ریوته سهر زه‌مین
 نا‌کو‌ژیت‌هوه مه‌گر به‌خوداوه‌ندی عاله‌مین
 موم‌کین نییه که بی‌ته‌وه سهر پی به‌شهر مه‌گر
 سهرله‌نوی دا‌رژیت‌هوه بن‌چینه‌یی به‌شهر

به‌م ترسه‌وه که وه‌ختی خه‌به‌ر بوومه‌وه له خه‌و
 نزیک بوو رۆژ ببی‌ته‌وه، زۆری نه‌ما‌بوو شه‌و
 چاوم گل‌و‌فت و که‌و‌مه‌ بیر و خه‌یاله‌وه
 هه‌رچیم که دی‌بوو هاته‌وه بیرم به‌پاله‌وه
 روانیم که ناسمان به‌ری وا پروون نه‌بی‌ته‌وه
 ره‌نگی ره‌شی، له‌دامه‌نی گه‌ردوون نه‌چی‌ته‌وه

(۲۸) له نامیلکه‌که و له ده‌ست‌نووسیکی تردا: (می‌زهر به‌سهر هه‌ندیک وه‌زیفه‌ی باشی درایه ده‌س) نووسرا‌بوو.

(۲۹) له نامیلکه‌که و له ده‌ست‌نووسیکی تردا: (بو وه‌عز و موباره‌کییه، دیوه‌خان نه‌چئی) نووسرا‌بوو.

(۳۰) له نامیلکه‌که و له ده‌ست‌نووسیکی شاعیردا: (سو‌فه و مه‌لا له مه‌درسه...) نووسرا‌بوو.

(۳۱) له نامیلکه‌که و له ده‌ست‌نووسیکی تری شاعیردا: (هاو‌رپی بنی‌ته...) نووسرا‌بوو.

پروم کرده باره گاهی (۳۲) خوداوهندی (ذو الجلال)
 پارامه وه وتم: به سه نهی زاتی لایه زال
 مردین هه موو له ژووری هه پس خاندها پرزین
 بۆنهم فساد و زولمه، هه تا که ی نییه زه وال (۳۳)

دیسان له غه ییه وه یه کئی لیم هاته زویان
 فهرمووی نهوی که دیت له خهوا، راسته بئ گومان (۳۴)
 چونکی خهویکی خیره (۳۵) له بۆ خاکی نیشتمان
 تهفسیری نهم خه وهت، نه مهیه بۆت نه کم بهیان
 شهو چهند درێژ بئ، ناخری هه ر پۆژ نه بیته وه
 کاسه که پر بئ زۆر، نه له قئ و قلب نه بیته وه
 قه ولی خودایه: (إن مع العسر يسرا)
 دواي زولم و زۆر و زهجهته، پهحمهت نه دا خودا
 هیشتا خهوت نه دی، خه وه که ی تو که هاته دی
 گوئی بگره تۆپ که جهرگی په حسابی چلۆن دری (۳۶)

۱۹۵۸/۸/۸

(۳۲) له نامیلکه که دا: (... باره گای...) نووسرا بوو.

(۳۳) له نامیلکه که دا: (هه تا که ی نه بئ زه وال) نووسرا بوو.

(۳۴) له نامیلکه که و له دهستنوسه که ی شاعیردا: (فهرمووی نهوی که دیت له خودا راسته بئ گومان) نووسرا بوو.

(۳۵) له نامیلکه که و له دهستنوسه که ی شاعیردا: (فهرمووی خهویکی خیره...) نووسرا بوو.

(۳۶) بۆ نووسینه وهی نهم شیهره چوار دهستنوسی شاعیرم لایوو، من پشتم به دوا دهستنوس بهست و نهوانی ترم له پهراویژدا بهراورد کردووه.

بۆ مېژوو

(كارەساتى كار بە دەستان كە بەسەر سولەيمانیا ھاتووە و ناردنى (عومەر عەلى) و پاسپاردنى بۆ ئەو موغامەلانەى كە بە تايبەتتى ئەيگەرد و لە ژيەر پەردەى عەدالەتا دونىايى رووتانەو) شېخ نوورى شېخ سالىح

كەلۆلى جىگايە بگريئ
 مېروولەى بال ئەگريئ، ئەفريئ
 شىرى ئەبى بە مام پتوى
 توولە ئەو دەپى بە خىتوى
 پەسمايە بەرز ئەكاتەو
 دوپىنى خىتوى بېر ئەباتەو
 فرۆمايەى بۆش و بەتال
 تازە پياكەوتوى كىچوكال
 ئەكەو پتە بېسەر و خەيال
 چۆن بگاتە ئەوجى كەمال
 سەرى برد و سەرى ھىنا
 دەستوورىكى بۆ خىتوى دانا
 ئەم دەستوورە بگرتە بەر
 ئەگاتە قسۇناغى زەفەر
 لەم ولاتە لە خىتوى زياتر
 گەلى ھەيە لەو زاناتر
 بەجىگە و ناو، بەدارايى
 بەخوئىندەوارى و ئازايى
 گەلى ھەيە خوئىندەوارتر
 زۆر ھەيە بەرز و زاناتر
 لەو گەسەورەتر بە ھەزاران
 ھەيە لە ناوچەى كوردوستان

كه وابوو گه وره و خورتنده وار
 له لاديدا يا له ناو شار
 زانا و گه وره ي هه رچي تيايي
 به گ بئ، شيخ بئ، يا ئاغابئ
 و اچا كه ره گيان ده رهينين
 ناو و ناويان گيان بشكيتين
 تووي ئه مانهم كه بري
 ئه وسا ئاواتم ديتته دي

جوان بو ي چوو، هه تا ناودار
 ناويان بئيني له سه ر زار
 ئه و بهم ناواته قهت ناگسا
 بهم ده سه لاته قهت ناگسا
 له شه تره نجبا، هه تا پياده
 ئه بئ به سوار (شا) مات نابئ
 هه تا زوو خوي ئاماده
 بكا زور چاك موهه يا بئ
 پيسويسته كاري بنويئ
 پيلاني وا دامه زرينئ
 سه ري سه ردار، بنه وينئ
 ناويان له ناوا نه ميئينئ
 ناودار ئه گه ر هه موو نه مري
 خوي چون جئگاي ئه وان ئه گري
 خوي ئه ناسئ كه بئ ههسته
 فرومايه و نه وي و پهسته
 بهم جوړه يه به ئاساني
 ببيتته شاي سوله يمانئ

پیلان بەم ڕەنگە ڕێکخسرا
 (دستور العمل) دامەزرا
 کەسە خۆتەندەوار و ناوداران
 نیشتمانی پەرور و لاوان
 ھەرکەسێ خۆی بە پیاو زانی
 بۆ نەمانی، بۆ فەوتانی
 ھەول بەدا، تائەتوانی
 ھەندێ بکرتن تیەرە باران
 ھەندێ بخەرتنە ناو زیندان
 بە لێدان و بە تێھەلدان
 بە نینۆکی دەس دەرکێشان
 ھێندە بەردەن، بیگرەو
 ناوی خۆی لەبیر بەرنەو
 ئەمە شێخە، یا مەلایە
 ئەمە بەگە، یا ئاغا
 گوی مەدەرە، ناوونیشان
 بیدەنە بەر شەق و لێدان
 بۆ پەنگ برۆیان بتاشن
 خۆیان بە خۆیان بناسن

ئەوی پیاو بیت و ناسراو بی
 ئەوی خواوەن نان و ئاو بی
 ھەریەک بە جۆری بەھانە
 بیانخەنە، بەندیخانە
 زەبر و زەنگی خۆت بنۆتە
 لێدە، بگرە، بخنکێنە

تهر و وشک، بسووتینه
 سستی له ئیشا مهنوینه
 ئهوی ناودار و بهپتزه
 دایان پاچه، مهپارتزه
 بهم رهنگه چاویان ئهشکینین
 نهوسا ریشهیان دهردینین
 بو دامه زرانی ئهم ئاشه
 بو دانانی ئهم بهرداشه
 بو هارینی ئهم باراشه
 حهقت ئهوی، یهکت باشه
 که نامسووسی لا بهلاشه
 درنده بی، وهکو واشه

گهرا دونیسا سوورایهوه
 کوون و قوژبن خوولایهوه
 بو ئهم کاره ناههواره
 (عومهر عهلی) (۱) دۆزرایهوه

(۱) عومهر عهلی: له سالی (۱۹۱۰)دا له شاری کهرکووک له دایک بووه، دهرچووی کۆلیژی سهریازی و ئهرکان بووه، بهر لهوهی بکرتیه متهسهریفی لیوای سولهیمانی (زهعیم روکن) بووه. بهپیتی نووسراوی وهزارهتی ناوخۆی ژماره (۱۳۳۵) ی رۆژی ۱۹۵۴/۹/۲۲ کرا بهوهکیلی متهسهریفی لیوای سولهیمانی، متهسهریفی پیتشو له وهزارهتی ناوخۆ دهکهن بهموفهتیشی ئیداری و (عومهر عهلی) یش له ۱۹۵۴/۹/۱۸ وهکالهتهکه وهردهگرئ. بهپیتی نووسراوی ژماره (۱۳۵۰) ی رۆژی ۱۹۵۴/۹/۲۷، له ۱۹۵۴/۹/۱۹ موباشهههتی بو نووسراوه، ئیتتر بهم جۆره (عومهر عهلی) مایهوه تا ۱۹۵۷/۵/۱۶ له وهکالهتی متهسهریفی بهپیتی نووسراوی ژماره (۸۰۱۲) ی رۆژی ۱۹۵۷/۵/۲۰ ئینفیکاکای کوردوو و گهراوتهوه بارهگای وهزارهتی بهرگری و دواي ئهو (عهبدولموتهلپ ئهلهزمین) له شوینی دادهنن. ئهو دهوهری درایه (عومهر عهلی) بیبینی له زۆر لاهه حیسابیان بو گرتبووهوه، له کاتیکدا ناکرئ وهزفهیهکی مهدهنی شاغیر بدرتیه دهست قومیسهرتیکی سهریازی، تهناهت بهپیتی یاسای خیدمه ی مهدهنی ژماره (۶۴) ی سالی (۱۹۳۹) وهزیری دارایی =

هیچی به گه وره خو دانه
 نهوی نووسی بوویه دهفته
 دایه دهستی (عومهر عهلی)
 پیتی وت برۆ لایوسئهلی
 برۆ بۆ سههر سوله یانی
 نه مهش پرۆژهی نیهانی

دوژمنی گه وره ی نیشتمان
 (عومهر عهلی) وا نارد بۆمان
 خوێ دوژمنی کورده واری
 دوژمنیکی شیرخواری
 نه بی نه مه بۆ نهو هه ل بی
 نه خوازه لا لایوسئه ل بی
 سه یرکه ن ئالا چۆن هه لئه کا
 دۆ و دۆشاو چۆن تیکه ل نه کا
 وه ختی گه ییه سوله یانی
 سوله یانی نه یئه زانی
 به تایبه تی که نیترراوه
 زۆر ئیشی پی سپیترراوه
 هات و له بهر ده رکی سه را
 نه خشی ته رازووی لی کیشا

= نهو سه رده مه (ضیاء جعفر) موخه سه ساتی وه کاله تی بی بۆ سه رف نوکردووه، بۆیه نه وه ی شیخ نووری
 له (عومهر عهلی) ده گێڕێته وه و تابلۆی بۆ کیشاوه زۆر که متره له وه ی یاسی لێوه ده که ن، له کاروباری
 سه ربازیدا جه ریه زه بووه. سوودم له دۆسیه که ی (عومهر عهلی) وه رگرتووه. پروانه العراق الشمالي:
 مطبوعات النهار تألیف: محمد هادي الدفتر - عبدالله حسن - الجزء الأول - مطبعة شفيق، بغداد
 ص ۳۲۵.

(ان العدل أساس الملك)
 به‌خه‌تیکی جوان لینی نووسرا
 یه‌عنی هه‌م‌وو که‌ستی له‌لای
 وه‌کویه‌ک نه‌خه‌رتیه‌ ناو تای
 تای ته‌رازوه‌که‌ سه‌رناکا
 له‌کیشانا موو ده‌رناکا
 ئیستر نه‌ما، زۆرداری و شه‌ق
 حه‌ق نه‌دریته‌، ده‌س خاوه‌ن حه‌ق
 سندوق بو‌شکات دانرا
 به‌ناو شارا ئی‌علان کرا
 نه‌وی زۆری لی کس‌راوه
 به‌ناح‌ق مائی خوراه
 هیچ نه‌وه‌ستتی و داوا بکا
 زۆر زوو به‌ح‌قی خۆی نه‌گا
 به‌م کله‌ جوان چاوی رشتین
 به‌م پشتینه‌، پشتی به‌ستین
 وای نیشان دا، ئیش بی‌غه‌ش کا
 به‌ته‌رازوو جوان حه‌ق به‌ش کا
 که‌چی نرخ‌ی، حه‌ق گران بوو
 ناح‌قی ئی‌جگار هه‌رزان بوو
 زۆر زوو فی‌ر بوو له‌ حیه‌که‌ی
 ده‌س بنیته‌ سه‌ر میله‌که‌ی
 ده‌ست و ته‌رازووت خواته‌وه
 خوا زوو بو‌خۆی بت‌باته‌وه

گهراجه کانی ناو شاری
 ده رگای داخست به زۆرداری
 نه مری ده رکرد له سهر تا خوار
 گهراج بېریتسه، قهراخ شار
 پاش دوو سى رۆژ داخسرانی
 خاوهن گهراج نه یئه زانی
 رووبکاته کوی بۆ ئهم کاره
 ئهم دهرده چۆن نه کړی چاره
 خیر خواهی چووه لایان
 پیتی وتن گهلی براده ران
 ئیشیکه تازه رووی داوه
 ههر له ئیوه نه قهه و ماوه
 لهم نه وعه ههر رۆژی جاری
 وهک به خسته باران نه بارى
 نیش پیک نایه به دۆژدامان
 ته دبیر پتویسته بۆ فرمان
 هه لسن بچن بۆ لای خانم
 ئیشی گران، لا ئاسانم
 کام نیش زۆر قورس و گرانه
 لای خانم زۆر زۆر ئاسانه
 کام نیش گرانتتر فرمانه
 موحتاجی یهک سه رقه بلانه
 فکرتان هیچ موغبه ر نه بی
 نیش نییه لای مه یسه ر نه بی
 هه لسان چوونه لای خانم گیان
 سه ری خویان جوان جوان قه بلان

ده‌رگای گه‌راج کسرایه‌وه
 گه‌راج له جیتی خۆی مایه‌وه
 ده‌ست و ته‌رازووت خواته‌وه
 خوا زوو بۆ خۆی بتباته‌وه

میوانداری و چه‌ره‌سی خانم

خانم ده‌لالی خۆی هه‌بوو
 هه‌مـوو پۆژی به‌یانی زوو
 نه‌ی نارد بۆ ناو شار پیرسی
 کئی شتیکی لی هه‌لده‌سی
 ده‌لال ته‌چوو نه‌خـولایه‌وه
 مسالتيکی بۆ نه‌نايه‌وه
 خه‌به‌ری نه‌نارد بۆ مسالتيان
 که بۆ پرسینی نه‌حوالتيان
 خانم ئیمپۆ، پاش نیوه‌پۆ
 ته‌شریف ته‌هینتی بۆ لای تو
 میواندارییه‌که‌ت به‌جی بی
 چه‌ز ناکا بیگانه‌ی لی بی
 ژن ته‌که‌ه‌وته‌شین و زاری
 پیاو نیشته‌ده‌ریای غه‌مباری
 هه‌ردوو ته‌گریان نه‌یان وت
 به‌لا به‌سه‌رمسانا باری
 چونکی زۆر باش ته‌یانزانی
 جییه‌ به‌جی به‌میوانی
 نه‌و ماله‌باش وێران ته‌بوو
 قه‌رزاری سه‌د دووکان ته‌بوو
 وتیان مالممان به‌قور گیرا
 چاره‌ش نییه‌ (إنا لله)

دیدەنى ئەم وەك كەس نییە
 پیپسی كۆلاو چەرەس نییە
 میو، چكلیت، شەكەرلەمە
 بۆ میوانی نرخ كەمە
 چەرەسی ئەم شاھانەییە
 سەرپەرچەم و گەردانەییە
 یا بازن، یا پائانەییە
 دەستى جلی كوردانەییە
 حیل و میخەك، لاگیرەییە
 پشتینی پتچكە لیڕەییە
 تەعلیماتی بۆ دەر ئەكرا
 بە پیتی وەزیفە دانەنرا
 ھەییە پشتینی ھەلنەگری
 ھەییە بە بازنی ئەمـری
 ریعایەتی ئەمەیی ئەكرد
 بەویجدان بوو خوا ھەلناگری
 چەرەس بە پیتی دەس كەوتن بوو
 لە زۆر زۆر، كەم كەم ویستن بوو
 لەممانەیی بۆ دانەنرایە
 بەكەیفی خۆی ھەلنەستایە
 وای بەحالی كایرای فەقیر
 ھەردوو پیتی ئەكەوتە زنجیر
 ئیشی تەواو ئالتۆزا بوو
 پتی لەكەند، پرووی لە (با) بوو
 دەست و تەرازووت خواتەو
 خوا زوو، بۆ خۆی بتباتەو

قه‌سابه‌کان و گران کردنی گوشت

قه‌ساب له سه‌د و شه‌سته‌وه
 گوشتیان کرد به سه‌د و هه‌شتا
 پاشا له کرده‌وه‌ی قه‌ساب
 وه‌ک عه‌ل‌یشیش رقی هه‌ستا
 پۆلیسی نارد به‌ده‌ستو برد
 قه‌سابه‌کانیان جه‌له‌ب کرد
 هه‌موویان به‌جاری گیران
 پاچ و بیل درایه ده‌سیان
 ناردنی بۆ کـرـرـیـکاری
 بۆ قورگرته‌وه و به‌ردک‌یشان
 قه‌ساب زۆر باش نه‌یانزانی
 نیش سه‌رناگری به‌ناسانی
 ناردیانه خزمه‌ت خانم خاس
 بۆ عه‌رزی شوکرانه و سوپاس
 پیتی وت، هه‌رچی بلتی خانم
 نه‌یخه‌مه سه‌ر رۆح و گیانم
 بفرموو قه‌سابه‌کان به‌رین
 مه‌هیل‌ه تووشی زه‌ره‌ر بن
 ریکه‌وتن و سه‌ری قه‌بلان
 مژده‌ی هینایه‌وه بۆیان
 خانم ته‌له‌فونی هه‌لگرت
 پاشای هینایه جرت و فرت
 پیتی چونت وت ریکه‌وتن
 خۆت چه‌ندت و بست لیم وه‌رگرتن
 قه‌سابیان برده‌وه سه‌را
 چوونه ژووری بۆ لای پاشا

پرووی تی کردن، وه کوبرا
 وتی نیشتان ته حقیق کرا
 راسته هه یوان، زۆر گرانه
 نهم زیاد کردنه هه قتانه
 ههرا بۆ سههه وه ههشتا بوو
 به دوو سههه بهر بهر له لا بوو
 له باتی بیست، چلی چووه سههه
 سواری پاشا بوون وه کو کهر
 قهساب نه یانوت به جاری
 نهم زه مانه خهیر نه باری
 کتی بیستوو به کرتکاری
 پاچی لییدا به دیناری
 دهست و تهرازووت خواته وه
 خوا زوو بۆ خوئی بتباته وه

شاعیر و خویندهوار

له نزیک بئی، یا له دوور بئی
 شاعیر نه بئی، یا شعور بئی
 به ناخووشی گریان بئی
 به خووشی شاد و مه سروور بئی
 به لام گریان بئی نه شیعهره
 کوپووزانه وهی به فیکره
 به ئاشکرا یا به دزی
 چاک و خراپی هه رچی دی
 وهک کامییرا نه یگرئ زوو
 چاپی نهکا و نه یخاته روو
 تال و شیرین هه رچی نووشی
 خووشی بینی، یا ناخووشی

ئەبى بىتتە سەر زوبانى
 بىخاتە چوارچىۋەى جوانى
 بە شىعرى خوش و پەوانى
 كامەرانى، پەرىشانى
 حال و ۋەزەى نىشتىمانى
 ھەتا ھەتا، ھەتا مانى
 بلى و بىكا بە شىعرى جوان
 بى ماندوو بوون، بەبى وچان
 ئەم شىعەرەنە لە چاپ ئەدرى
 لە چاپ ئەدرى، لەبەر ئەكرى
 يەعنە نامى نامى
 بەدىمەنى خوش و ناخوش
 پىكەنەن و گىرانيان بى
 ئەم گىريان و پىكەنەنە
 ئەم شايىيە، يا ئەم شىنە
 بە ھەلبەستى رىك و پەوان
 بىخەنە بەرچاۋى جىھان
 ئەمە ھالى شاعىران بى
 كىردەۋەى خوتىندەۋاران بى
 عومەر غەلىش و انىررابى
 لاىوسئەل و بەرەللابى
 ھەرچى بكا پەرسى نەبى
 لە ھىچ كەسەى، ترسى نەبى
 ئەبى بەشمان ھەر زىندان بى
 دەرکردن و تىھەلدان بى

کسڙدهوئى ئەنسارى سەلام
 مەعلوومە لای خاس و عەوام
 ئەيانەوئى نىشتەمانیان
 بپارێزن لە خوێن پڑان
 نەوێک تەنیا نىشتەمانیان
 بەلکو گەلى سەر رووی جیهان
 لە برسێتیی و مالت وێرانى
 لە بێ ئىشى و سەرگەردانى
 لە قونبەلەى زەرەو تینى
 لە بۆمبای هايدروژینى
 لە فرۆکەى پەلاماردەر
 لە ساروخى مالت وێرانکەر
 لە تیکچوونى ئەخلاقى چاک
 لە شێوانى ڕەوشتى پاک
 دوور بن ھەموو شار و ولات
 بۆ ئەمەى ھەول و خەبات
 کەچى بەقانونى شەیتان
 شەیتان پەرستى بێ ئيمان
 تاجرانى مەرگ و مردن
 شەریکەى گيان لەناو بردن
 ئەنسارى ئاشتى لایان
 تاوانە، ئەوپەرى تاوان
 سەلام کرا بەشەر، نەک خێر
 ئەنسارېشى بە شوێشگێر
 ئاشتییخوازى وەتەن پەرودەر
 مامۆستای کوردی ھونەرودەر

بلیمه تیکی دانشوهر
 (گۆران) ی دەم پر له گه وههر
 کردیان به ئه نساری سه لام
 یه عنی موسته حه قی ئیعدام
 گرتی نایه به ندیخانه
 وتی جییگای تو زیندانه
 به قانونی ئیمه وایه
 زیندان جیی ئاشتی خوایه
 دهست و ته رازووت خواته وه
 خوا بو خوی زوو بتباته وه

جه ماعه تی ئه نسار و لسه لام که له ناویاندا مامۆستا گۆران له ریزی

سێیه مدا دیاره - ۱۹۵۸

شیخ له تیف شیخ مه حموود

پایه‌ی به‌رزی کۆشکی شیخان
له بن و بنچینه ده‌ره‌تینان
ناشکرابوو، وه‌ک ئه‌م پرۆژه
ئه‌وه‌ل به‌ند بوو له پرۆژه
وه‌ک له پرۆژه نووسـسـرـابوو
به‌ده‌میش پاسـپـیـرـرابوو
وه‌کو جووی نابووت له پرا
پاشا به‌ده‌فته‌را گه‌را
حه‌مه‌ بچکۆلی به‌رچاو که‌وت
شه‌و تاکو سـبـحـه‌یـنـی نه‌خه‌وت
حه‌مه‌ بچکۆلی پشه‌ده‌ری
(عومه‌ر عه‌لی) نارديه‌ سه‌ری
وتی بیت بۆ سـوـله‌یـمانی
بۆ ئیشـیـکی زۆر په‌نه‌مانی
هه‌تـیاـنه‌ خـزـمه‌ت پاشا
که‌رپۆشی به‌نده‌گی کیشا
بۆ ته‌فره‌، له‌به‌ری هه‌ستا
ئه‌مجا رووی کرده (حه‌مه‌ ناغا)
وتی بیسترومه‌ تۆ پیاوی
پیاویکی ئازاو به‌ناوی
ئه‌لێن ده‌ ساڵ به‌ر له‌ ئیستا
(شیخ له‌تیف) قینی لیت هه‌ستا
له‌شکری نارده‌وته سه‌رتان
بۆ تالان و بۆ کوشتنـتـان
ساف له‌ ساف تالانی کردوون
سه‌روه‌ت و سامانی بردوون

چەند فەلاح و پیاوی کوشتون
 خۆتان بەهەزار حال دەرچوون
 برۆ دەعوایە، بەریا کە
 حەقی خۆت ئێستە داواکە
 مەن ئەم حەقەت بو ئەسینم
 ریشەیی لەبن دەرئەهینم
 حەمە بچکۆل، وتی پاشا
 خوا گەورەیی بەردەوام کا
 زۆر دەمیکە ئەمە بوو
 سالاھەیی بەسەر چوو
 هەرچەند لەیەک راست بووینەو
 بەلام دوایی ناست بووینەو
 تازە کردنەوی ئەم کارە
 بو عەشیرەت عەیب و عارە
 پاشا وەک لێی بەدی کوتەک
 وەک ژێ و کەوان هاتەو یەک
 وتی ئینگلیز ئەمەری داو
 وەزیر خەتی وا کیشاوە
 ئەبێ ئەم کارە هەر بکری
 نابێ دەقیقە دوا بخزی
 ئەم شێخانە نابێ بن
 پەگیان ئەبێ دەرێی لە بن
 بە هەرەشە و بەترساندن
 بە تەماعی حەق بو ساندن
 (حەمە ناغا) (*) هاتە سەریاری
 کە خۆین لە دلی بباری

(*) دەبێ حەماغا بخۆنێتەو، دەنا لەنگ دەبێ.

شاهیدی زوور لهم لاو له ولا
 به زۆری شهق پهیدا کړا
 به قانونی عهشایه ری
 له عنهت له بابی دانه ری
 مه حکه مهی بۆ ته شکیل کړا
 موده عی و شایهت بانگ کړا
 مادهی یه کهم لهم قانونه
 وهک ناوینه ساف و پروونه
 نه لئ حوکمی له بنه رته
 نابئ بۆ نه هلی مه مله کهت
 قانونیکه عهشایه ری
 دانراوه بۆ کـــوچه ری
 حوکمی هه ر بۆ کوچه ریانه
 به پتی عورف و عاده تیانه
 هه موو حوکمی نه م یاسایه
 بۆ نه هلی دهشت و چیایه
 پاشا گوئی نه دایه قانون
 حوکمی خوی دا بی چهند و چوون
 کوچه ری و دانیشتووی ناو شار
 کردنی به یه ک بۆ ئیستعمار
 له نه وهی قوتبی ره بیانی
 کاک نه حمه دی سوله یمانی
 شیخ له تیفی نازا و نه به رد
 وه تنه پهره ر، نه ترس و مه رد
 یه که مین لاوی کوردستان
 دلسوژی پاکی نیشتمان

قهەرە قۆشى راسپیرراو
 حاکمی نه خشه بۆ کیشراو
 به خـــــــویرایی به بی تاوان
 خوئی و هندی، نازادخواهان
 یه کی به چوار سال حوکمی دان
 ناردنی بۆ ناخی زیندان
 مه بهستی گه وره هه ر نه م بوو
 له سه ر چاویان، تانه و ته م بوو
 ده ست و ته رازووت خواته وه
 خوا زوو بۆ خوئی بتباته وه
 تۆش بخۆ حالت زۆر خوشه
 نه و شه ربه ته ی نه مان چیشتیان
 تۆش ماوه یه لی بنۆشه
 با تی بگهی تامی زیندان
 پیروژتان بی به ندیخانه
 هی خۆتانه، بۆ خۆتانه

(کاره ساتی خووله پیزه، کوشتنی و شکاندنی پهیمانی حکومت که
 درابو به برا و خزمه کانی و به کوشتدانیان له لایه ن هاو پیکانی
 خویانه وه) شیخ نووری.

خووله پیزه^(۱) چه ته ی مه شهوور
 جووتیاری بوو له شه پ به دوور
 زۆلم و زۆری (بانی شاری)
 ده ری په راند به زۆرداری

(۱) خووله پیزه: ناوی (محمود محمد ده). دایکی ناوی (پیرۆزه) له بهر نه مانی باوکی به ناوی
 دایکییه وه به (خووله پیزه) نیتوانگی ده رکړدوه. له سالی (۱۹۲۶) دا له دتی (چه می یاله) ی سر
 به قه زای چوارتا له دایک بووه. (حه مینی بانی شاری) که خه لکی دتی (بانی شار) بوو، نامیر
 مه خفهری (ولیاوا) ده ی. له (۱۹۴۷/۹/۱۸) دا به خوی و مه فزه یه یک پۆلیس چون بو سر
 (خووله پیزه)، چه می یاله یان نابلو قه دا تا بیگرن و بییه نه مه خفهری چوارتا، به تاوانی مادده ی
 (۲۶۰) له مه وزووعی ژماره ۱۹۴۲/۴۳. که له هوی تاوانبار کړدنه که یم تۆزیه وه، ده رکه وت
 سه ریازی را کړدو بووه، به لام له نامیلکه ی (الکتاب الاسود) دا ده لی: له سالی ۱۹۴۲ خووله و
 مامی (عیزه تی مینه ره ش و حه مه غه رب و ره شید و شریف رحیم) به تفه نګ و به خه فخر پتیا ن له
 (فه رج قادر) گرتوه که خه لکی دتی (کوړه دی) بوو له قه زای چوارتا که خه ریکی جووتیاری بووه،
 گوايه نه مان پروتیا ن کړدوه ته وه. که دی بو گرتنی چه ند ه و لی له گه ل ده دن (حه مین بانی شاری)
 واز ناهیتنی، خووله پیزه ده ی کوژی و له گه ل مه محمود حه مه نادر و تالیب پیزه ی برای ده دنه شاخ.
 کوشتنی نامیری مه خفهره که ش تۆله سه ندنه وه ی کوشتنی ناموزایه کی بوو که ناوی (ره شه دۆل) بوو.
 له ۱۹۴۷/۱۲/۲۸ میری (شیخ سعیدی شیخ نه حه دی دۆلپه مووی) که نه مه ش هر پۆلیس بوو
 ناردیبه سه ر ژنه کی و ده ستی به سه ر مه پ و مالاته کی داگرت بو نه وه ی بیانه ینیته (چوارتا). خووله
 له دوا ی بگړه به رده له نزیک گۆرستانی (پیرنالك) ده ی کوژی و ژن و منداله کانی له چنګی رزگار
 ده کات. ژماره ی نه و که سانه ی که له گه لی بوون هر گیز له هه ژده که س تینه ده په رین. هه ندی که س له و
 په رایه دایه که دوا ی به زاندنی هه مه و نه ده کان له ده مه و نیواره یه کدا (خووله) له سه ر گاشه به ردیک
 داده نیشنی و جه ماعه ته که ی ده که ونه کۆرکړدنه وه ی نازووقه و تفه نګه کانیان (شیخ موحسینی
 دۆلپه مووی) که برای (شیخ سعید) له پشته وه نیشانی لی ده گړی و ده ی کوژی.
 سوودم له کتیبی (الکتاب الاسود) تحقیق محمد شکری العزازی - مطبعة المعارف - بغداد
 ۱۹۵۵ و هرگرت. هه روه ها سوودم له مامزستا (عومه ر عه بدو له رحیم) و ژماره ی (۱۲۵۱) و
 (۱۲۵۲) و (۱۲۵۳) ی سالی ۱۹۵۵ پۆژنامه ی ژین و هرگرت، له گه ل زۆر سر و سۆراخی دیکه ی
 خۆم.

بانی شاری کوشت و دەرچوو
 له داخی شورته یاخی بوو
 به فیروزی زور مایه وه
 نازاوهی زوری نایه وه
 له شه پیکا خووله کوژرا
 تهرمی له و چیا به نیترا
 پاش بهینتی میری پیتی زانی
 خو له یان له گۆر دهرهانی
 بو ئه وهی عالم بیبینتی
 هینایانه سوله یانی
 (سالح کۆبی) ره فیقی بوو
 ره فیکتیکی شه فیقی بوو
 له پاش ئه وهی خو له کوژرا
 له گه ل برا کهی وهک برا
 له م کۆسپه وه بو ئه م هه رده
 له م داره وه بو ئه و به رده
 له ناو چیا ی فیروزی
 له ناو ده وه ند و داریا
 ئه گه ران و ئه خو لانه وه
 به م چیا و به م کیوانه وه
 هه مو وهک یهک تاواندار بوون
 له دهس حکومهت فیروزیوون
 له دوای خو له ، براکانی
 ئیشی خو یان وا چاک زانی
 له پیاو خه رایی واز بیتن
 خو یان به چاکه رابیتن

برپاریان دا تا بمیتن
 دلی کهس دانه چله کیتن
 ناردیانه لای مهردی دلیر
 قائمقامه کهی شارباژێ
 وائەزانم (بایز ئاغسا) بوو
 نهوهی دزهیی ئازا بوو
 ئیشی زۆرباش، بۆ رتخستن
 به رهحه تی لیتی دانیشتن
 مانگانهی بۆ ناو نووس کردن
 که دانیشن ههتا مردن
 دهستیان دایه هه یوانداری
 فهلاحهت کردن، جووتیاری
 (سالح کۆبی) و هاو پێکانی
 نهوانیش هه ر وازیان هانی
 دانیشتبوون بیدهنگ، بی سهنگ
 بی بهزم و پهزم و بی ئاههنگ
 بهینێ بوو خووله کوژرابوو
 براکسانی دامه زرابوو
 به رهحه تی دانیشتبوون
 له ئارادا هیچ نه مابوو
 پاشا که ته شریفی هینا
 بۆ گسرتنیان برپاری دا
 به لینه کهی مییری شکان
 خۆی و شورته چوونه سهریان
 به سهده فیل و فر و پیلان
 سه رنه کهوتن بۆی نه گیران

براکانی خووله دیسان
 که وتنه وه ناو شاخ و کیوان
 (سالح کۆبی) و هاو پیکانی
 له گه لیانا گیانی گیانی
 پشتی یه کترین گرتبوو
 دووریوون له دێ و ئاوه دانی
 بییری زۆر کرده وه پاشا
 هیچ نه ما ههولتی بو نه دا
 بو نه وهی یا بیسانگری
 یا به کوشتن له ناویان با
 سه هری برد و سه هری هینا
 ناخه هری وا به یاری دا
 وهک ئیتران چۆن بێ نازیی
 (سمکۆ) یان (۲) کوشت به خو پایی
 نه میش هه روا نامهردانه
 بیانکوژی به حیزانه
 لووت به رزی روتبه و جیگا بوو
 لایوسئه له لو به ره لایا بوو
 بیگرتایه، بیکوشتایه
 به لیدان سه هه د بمر دایه
 هه رچی بکردایه نه چوو
 پرسینه وهی هه رگیز نه بوو

(۲) سمکۆ: کوپی محممه د پاشا، کوپی عه لی خان کوپی ئیسماعیل خان، سه روکی به شی عه شیره تی شوکاکی ئیترانه و له نیوان خوی و ورمی داده نیشن، به شه که ی دیکه ی ده که ویته تورکیا و له ویلایه تی وان و هه کاریدایه. ماوه ی زیاتر له ده سال له کوردستانی ئیتراندا سه روکایه تی بزوتنه وه یه کی گه وره ی کرد تا له ناوه پاستی ته مموزی سالی ۱۹۳۰ له لایه ن کۆنه په رستانی ئیتران و له سه رده می په زا شادا به نامه ردی کوشتیان.

ئەندامى حىزبى تۆران بوو
 دوژمنى گەورەى كوردان بوو
 خوتىن پشتنى كوردى لە لا
 زۆر بى نىرخ و زۆر ئاسان بوو
 بۆ كوشتنيان قەرارى دا
 پىلاننى بەم رەنگە دانا
 (سالىح كۆيى) و هاوپاىكانى
 لاسيان بدا بە پەنھانى
 جىگەيان زۆر سەخت و شوومە
 تەعقىبيان بى بەر و بوومە
 خوتىنى پۆلىس بۆ بىر ئۆيىن
 خويان بە خويان بكوژىن
 كار بە دەستى ئەمنى بانگ كرد
 پەردە نەسسىرى بۆ لا برد
 ھەلىيان بژارد لە ژن لە پىاو
 جاسووسى باوەر پىتكراو
 يەككىيان ناردو زوو رۆيى
 بە پەنھانى (سالىح كۆيى)
 دى و دەسى خۆى باش لىوەشاند
 سەلامى پاشاي پىگەياندا
 پاشا ئەللىت، ھەتا ماوم
 ئىشى ئەنئىمە سەر چاوم
 خۆى و هاوپاى عەفو ئەكەم
 ئىشى باشيان بۆ پىك ئەخەم
 ئەوھى لە دونيا دەس كەوئ
 ئەو بىھوئ، من نامەوئ

ههتا بركا قسسه و هیزم
 له شه و شور ئه پیا ریزم
 هه موو هاورپی له کارا بی
 خوشی ره ئیس عوره فا بی
 سالح که گوئی له مانه بوو
 دینی به شهیتان دا به شوو
 دوعا خوازی له ئیمان کرد
 خوا حافیزی له ویجدان کرد
 نایه ئه ولاره عهیب و عار
 نامووسی خوئی دا به دینار
 نه نووستن تاکو به یانی
 تا فرسه تیانی لی هانی
 وه نه و زیان نه دا و نه نووستن
 له خه و دا هه موویان کوشتن
 دهست و ته رازووت خوراته وه
 خوا بو خوئی زوو بتباته وه

(عممه رعه لی) که نیراوه
 لهوئی نه خشه ی بو کی شراره
 دوژمنی کورد هه رچی بکا
 نابیی کوردی باسی بکا
 بو سالح کو بییه لومه
 ئهم سئ شیعره له گه ل تومه
 ئه وه تی دونیا دونیا یه
 ئاده میزادی واتیایه

له و كه سانه‌ی كوردیان ناوه
شستی وه‌ها پرووی نه‌داوه
ئه‌وه‌نده تۆبی و یجسدان بی
نابی له توخمی كوردان بی

شيعريکي ناتهواو

دهوړی بڼگهن و پیسی رابوردوو / هوښی تالان کرد
 زهمانی شهعب له عنعت لی کردوو / دونیای ویران کرد
 نینسانیان به زور کهړو کوتر نه کرد / شت به دی نه کا
 به زلله ناوی دهمی سوتر نه کرد / ناوی کهس نه با
 ته ماشا کردن، گوئی گرتن، وتن / حرام کرابوو
 یه کی له مانه بهس بوو بڼ گرتن / بهقانون و ابوو
 گوئی که پی، کویری، زویان به سراوی / به زور به لاوه
 بوو به نه خوښی له هزار لاوه / کهوته ناو دنیا
 به هوئی میکروبی بیری چهوته وه / ساری بوو، خه لقی زور لی کهوته وه
 ژيانی نایه تفر و توناوه / به شق تیهه لدان
 نه بینی عالم کز و داماره / به زه بری لیدان
 چاو نیشی چییه؟ / ته ماشا کردن / تاریک و پروناک
 که لکی گوئی چییه؟ / دهنک و باس بیستن / هی خراب و چاک
 جاسوس وهک تاعوون کهوته دنیاوه / له هر چوار لاوه
 خهرمانی ژيانی دا به دهم باوه / به دان و کاوه
 زویان بڼ چییه؟ بڼ قسه کردن، بڼ نیشی چاکه
 که چی نه مانه هو بوون بڼ مردن / له وانهی پاکه
 تاوانی وتن نیتجگار گران بوو له ژیر دهرچوونی
 جهزای ناسانی ناخی زیندان بوو
 نه و نه خوشییه چل سال مایه وه / له ناو ولاتا
 هه تاکو نه هات نه تنایه وه / وهک گرانه تا
 سی نه ندان نه یگرت له لهشی نینسان / یه کهم چاو نه یگرت، دوو گوئی، سی زویان
 چاو نه یه بینی هیته نووقابوو / به دهم داره وه
 گلینه و پیلروی ناوی تیزا بوو / به نازاره وه
 سه ری دی، چاوی سوور هه لکه رابی / روو به بوونییه وه

نه چوو ههروه كو قيامهت ههلسايي / بۆي نه هونيبه وه
 نه بيوت فلان كه س جهرگي سوتاووه
 بيس تووي تي فلان ئيمرؤ گيراوه
 له به غدا دويني فيسار خنكاوه / مات و خاموشه
 سه يري چاوم كرد، ديار بوو گرياوه / زور به پهروشه وه
 به فرميسك پيلووي چاوي سوتاووه / هينده گرياوه
 به جاري به ندي جگهري پراوه / هوشي نه ماوه
 نه يان برديت و چه پسيان نه كردي / به زوري ليدان
 له سه ر پشتي خوت شه قيان نه كردن / به نينوك كيشان
 زور له م ئيشانه مه به ست دينار بوو / كو بكرتته وه
 قازانجي رۆزي گه لي هه ژار بوو / تيا بتليتته وه
 خهلق تا ئيتواره نه چرووسايه وه / هه تا دوو حهفته
 ورده به دينار نه گؤرايه وه / نه كرا به سهفته
 نه بيرد بۆ خانم زه هري ماري كا / له شق تيهه لدان
 سه د دهوله مه ندي لات و فه قير كرد / له شارستانا
 هه زاران لاوي به هيزي پير كرد / له ناو زيندانا
 ئه م نه خوشيبه چل سال مايه وه / ههروهك سه ر هتان
 هه تاكو نه هات نه ته نايه وه / بئ داوو ده رمان
 كام دكتورى چاو، دكتورى چابوو / بچووي تايه لاي
 ئيشي چاوت له لاي، ته راخوما بوو / واي ته فره نه داي
 قه تره ي نه دايتي بۆ ته راخوما / له قه تره ي به رلين
 ته راخوماي چي، به ددهس نوو قابوو / ده ستى ناستين
 بۆ گوچچكه ت نه بيوت، هه ر چيلكه و پيسيى / به جورى كى وا
 به رى گرتوه، تو هيچ ناييستي / بشورئ نه روا
 گوچچكه كپ نه بوو، به زور گيرا بوو / به زلله و به شق
 لۆكه ي كه ر بووني تن ناخرا بوو / وهك ده واي په ينه ق
 روانين و بيستن، نووسين و وتن / وهكو نه بووين

به‌جۆرتكى وا ياساغ كرابوو / له‌پياو، له‌ژن
 له‌سه‌ر هه‌ر يه‌كتى له‌م تاوانانه / به‌ئه‌مرى ناحه‌ز
 سه‌د پيسته‌ى له‌سه‌ر ده‌باغ كرابوو / به‌بى ترس و له‌رز
 ئه‌مزانى به‌رگه‌ى ليدان ناگرم / به‌تۆزى نازار
 به‌داركارى به‌كى نيه‌شه‌و ئه‌مرم / وه‌ك به‌فره‌كه‌ى پار
 زاته‌ن به‌ينى بوو فه‌سل كرابووم / له‌ناو برابووم
 بۆ به‌نديخانه زوو دانرا بووم / نانووس كرابووم
 خيره‌ومه‌نديكى حه‌قناسى دلسۆز / نه‌ختى له‌ سالا
 پياويكى چاكى، دلپاكى پيرۆز / كردى به‌مالا
 له‌خه‌و هه‌لسابووم به‌رى به‌يانى / به‌ميواندارى
 هات و به‌گويم، نه‌ختى چرياندى / بۆ ئامۆزگارى
 وتى: شه‌و ته‌نيا مه‌رۆ به‌ريدا / پۆليس ئه‌گه‌رئ
 سه‌گه‌لى خوتى زۆرن له‌ ديда / به‌خه‌لق ئه‌وه‌رئ
 له‌گه‌ل ئينسانا سه‌گه‌ل ناحه‌زن / ئه‌مه‌ مه‌علومه
 بۆ به‌خۆرايى لاقت بگه‌زن / به‌م وه‌خته‌ شوومه
 ئامۆزگارى به‌كى رتيكى وا به‌رئ و به‌جئ / به‌بى گفتوگو
 كردم به‌گواره، نامه‌ په‌ره‌ى گوئ / نه‌مدا به‌فپۆ
 ئيتىر من له‌ مال نه‌هاته‌ ده‌رئ / هه‌ر له‌ ماله‌وه
 دانيشتم، پۆليس بۆ ئاپرووم به‌رئ؟ / به‌ده‌م پاله‌وه
 ئه‌م نه‌خۆشيبانه‌ ئاوا سارى بئ / بئ ده‌وا و ده‌رمان
 هه‌ر كه‌سى گرتى ده‌ردى كارى بئ / تا ئه‌سپيترى گيان
 ئه‌مجا تۆبى خوا چۆن من بويم / كه‌ ده‌ستوبرد كه‌م
 له‌ لووتكه‌ى وا به‌رز بيم خۆم هه‌لدريم / مى خۆم ورد كه‌م
 به‌كوپره‌وه‌رى، به‌هه‌ناسه‌ى سارد / داماو و غه‌مگين
 له‌گه‌ل ئه‌م ده‌وره‌ به‌م جۆره‌ پامبوارد / بئ هيت و بئ تين
 تا خودا عه‌بدولكه‌رىمى ره‌خسان / وه‌ك شتيرى مه‌يدان
 ته‌ليسى قه‌لاى ديوه‌كه‌ى شكان / بنچينه‌ى رووخان
 هيلانه‌ى شوومى بوومى هه‌لوه‌شان / به‌دارووخواى

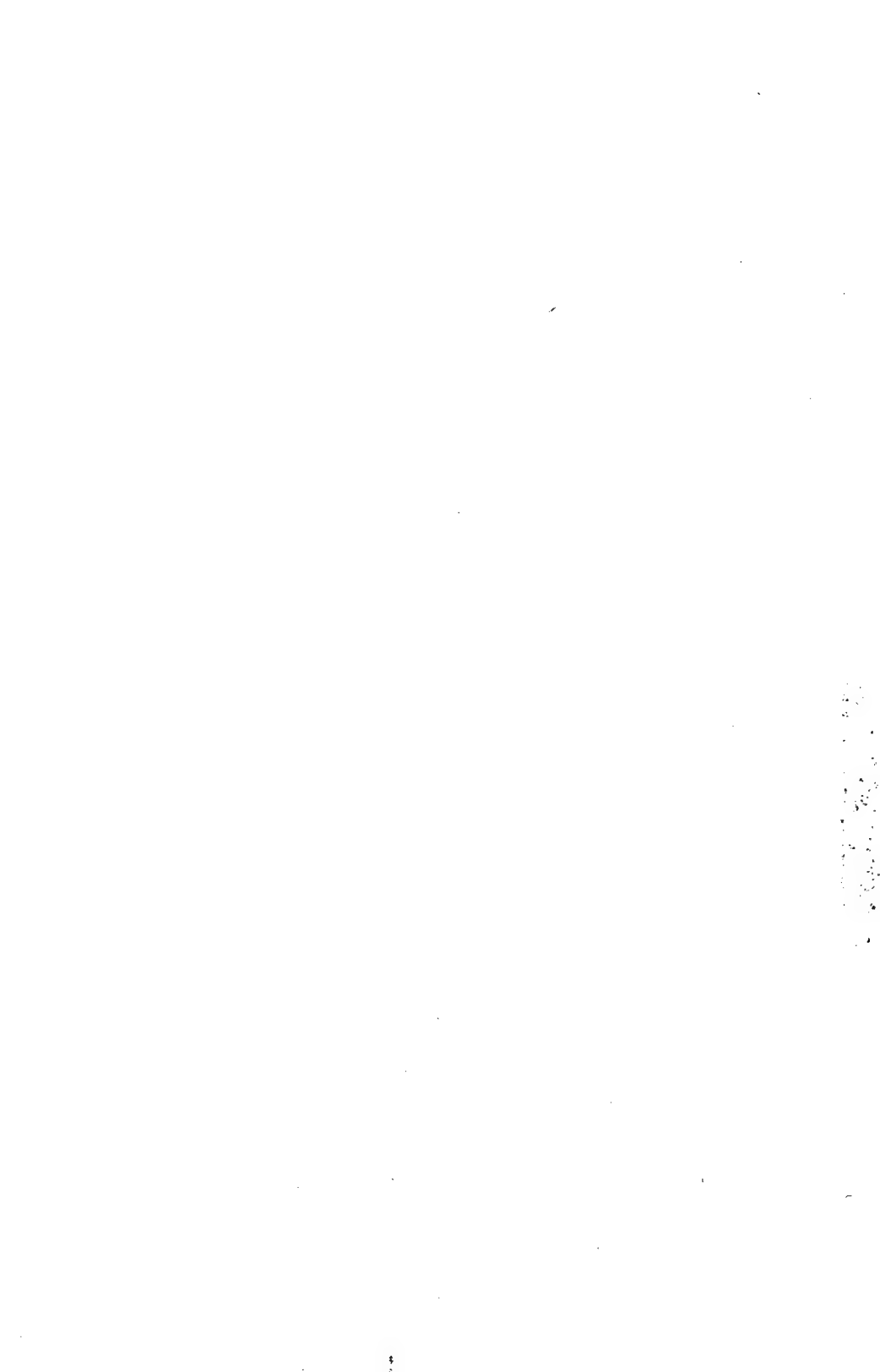
گیانی کونده بوو هه مووی هه لفران / به بال شکاوی
 به سهر دونیاوه ناسو و یتته وه / تا شه عب مایی
 بپرای بپرای قهت ناگه یتته وه / هه تا هه تایی
 ئیستا زوبانم ته و پاراوه / به سراوی نه ما
 وهک جار ان کپی گوچیکه م نه ماوه / گیراوی نه ما
 به ته ما نه بووم، روژی یتته وه / هه تا کو مردن
 بیر جارانم بگه یتته وه / بو شیعیر وتن
 (هه رهس و لافاو) بنووس یتته وه / بی ترس و بی لهرز
 به ناواتی بهرز بخوین یتته وه / بی گوئی له ناحهز
 دهنگیکی وای بی به لر یتته وه / وهک دهنگی هوزار
 که چۆن له گویدا نه زرنگیته وه / له خوشی به هار
 نهی عه بدولکه ریم رو له ی نیشتمان / سه روکی نه مین
 ههروهک ته لیسمی قه لاکهت شکان / به هیتر و به تین
 دهی بو پیشه وه، ههنگاو دابنی / ئیمه هاو یتتین
 هه ره سه ره و تو پیتی به سه ره دابنی / سه ره له ژیر پیتتین
 دهی بو پیشه وه، کورد هه تا هه تا / هه روا له گه لتا
 بو بهرز بونه وهی وه تن هه ول نه دا / سه ره له ژیر پیتتا
 منیش ژیانم، ههستم، هه له بهستم / هه رچی که هه مه
 هه مووی بنیمه سه ره به ری دهستم / هیشتا لام که مه
 نه یکمه به فیدای روژی نازادی / سه ره به ست و دلشاد
 بو نه وهی بری گه لم به شادی / بی ترس و نازاد (*)

(*) وهک له شوینیکی دیکه شدا وتومه، ئهم شیعه ری (شیخ نووری) شیعیکی ناته واوه، به
 ره شنوسی و په راگه ندهی له ناو ده ستنوسه کانی کوپی زانیاری عیراق «دهسته ی کورد» دۆزیه وه که
 له کاتی خۆیدا پیشه کهش کراوه به وان. من هه رچۆنی لیکم دایه وه، بلا و کورده وهی ئهم نوسخه
 ره شنوسه، له نه نووسینم به باشتتر زانی، له وانیه له پاشه روژدا نوسخه یه کی پاکنوس کراوی ئهم
 شیعه به دۆز یتته وه. تا ئهو روژه دی، جاری با ئهم شیعه نه فووتی.

سه رنج: هه ندی لهو ده برین و دیره شیعه رانه لهو شیعه ردا دوو باره ن، چونکه له شیعه رکه ی بو شیخ له تیفی
 نووسیوه کاتی له (به سرا) گیراوه، هه ن و وهک یه کن.

شعری نیشتمانی

بهمن بلتی چ میلله تی

به من بلتی چ میلله تی له مه قهبری مه ماته وه
 له مه خوو نینکیساره وه، له دهو رهیی نه هاته وه
 نه چۆته ناو مـوجـاده له ی حـهـیا ته وه
 گه لی براو لاوی کورد، له یاری دوور ولاته وه
 شه وی نیه به هۆی (نه ئیر) له غه ربی ئاسیا ته وه
 نه ویدی خو شتی له نیـسـگه دهنگ نه داته وه
 ده می به قه لبی زاره وه، به چاری نه شکبار وه
 گه هتی به عوود و تاره وه، به هه بیته و و یقاره وه
 هیـسـرا نه خـا ته ناو دلی ولاته وه
 نه تی که پۆژی کورد نه و به پۆیه له دم که لا
 له نوقی نیشتیمان وه، خه ریکه وا شه به ق نه دا
 به عاله مـا به جـاری شه وق نه داته وه
 مه وه سته روو گهره هیوا، مه پرسه ده شته یانه کیتو
 مه ترسه تو له سه غله تی فراز و زه حمه تی نشیتو
 که هه وله هه ر گـره له ده هر ئه باته وه
 به سه زه مانی غیره ته، چ وه ختی خوابی غه فله ته
 زه مانی هه ول و هه لمه ته، هه لیکی زۆر به قینه ته
 نه وه ک فـهـله ک له ده سـتی تو ی بکاته وه
 له کو سپی ریگه سل مه که، پڕۆ به ره و شه قامی ژین
 له گه ل سه باتی کورده واری پیچه وانه یه به زین
 خـوداش له و^(۱) هه وله ناو پی نه داته وه

(۱) له ده ستنوسی شاعیرا (و) ی (له و) نه نو سراو بوو.

نەورۆز

ئاگرى نەورۆز بە شاپلىتە و پەرۋ ناكىرتتەو
 زوو بىيىتە خۆلەمىش و تىنى داىرىتتەو
 ئاگرى نەورۆز، بە گىيان و دل ئەبى وا خۆش كىرى
 گەر بەخوڭ دىچلە و فوڭراتى بىتە سەر نەكۆڭرتتەو
 ھاتوو گەر شىستانە مەنەى جەڭنى نەورۆز ت كرا
 لازمە گىانت بەمەردى بىخەيە ژىر پىتەو
 دەست و پى، ئىسكى شكاو، چىلكەو چەوئىلى چاۋگە بى
 لاشە ھەروەك دارى «زەنگەقلىشە» كۆڭىرتتەو
 خويىنى لاوان نەوت و بەنزين بىت و بىرژىتە سەرى
 گىلپەيەكى وا بسىنى شەوقى دانەمىرتتەو
 پىياو بىزىپىنى ۋەكۆ شىپىرى ژيان ھەلمەت بەرى
 ژن بەدەورى ئاگرا بگىرى و بلاۋىنىتتەو (*)
 خۆش ئەبى ئەوسا بلىسەى ئاگرى نەورۆزەكەت
 ئەو ھەلە سەيرى گولى كە، چۆن دەمى ئەكىرتتەو
 دەس ئەككەتە پىكەنەن بۆ بىلبىلى باخى ۋەتەن
 ھەرىيەك سىروەى بەيان ئەشنىتتەو و ئەخنىتتەو
 چەند بەخۆشى بولبولى خۆشخووان نەخويىنى بۆ گوللان
 چۆن چىركەى سەر چلى، غەرشى غەزىم ئەگىرتتەو
 بەو زوبانى ھالە خۆشە ئەم نزاىەت بۆ ئەكا
 رەبى ئەم رۆزە ھەموو سالى بەخۆشى بىتتەو

۱۹۵۸/۳/۲۱

(*) دەبايە ئەم دىرە بەجۆرىكى دىكە بىرتى، چونكە دەورى ژن ھەر ئەوە نىبىيە بەدەورى ئاگرا بگىرى و بلاۋىنىتتەو.

هاواری و نه‌ن^(۱)

دوێ شهو له‌خه‌وا دیم که ژنی موشفیک و مه‌عسووم
هاواری نه‌کرد، من وته‌نم ماده‌ری ئیوه
نه‌یفه‌رموو به‌حوزنیکه‌وه زۆر عاجز و مه‌غمووم
هه‌م داری سه‌مه‌ردارم و هه‌م له‌زه‌تی میوه‌م

گه‌ر ناو بدریم و به‌شه‌فیکانه بکیتلریم
پشکووتنی گۆیکه‌ی نه‌مه‌لم حازری ئانه
نه‌و خه‌لفه‌نه‌مامه‌ی، لق و پۆپ ناسک پیریم
بێ ئاوییه نه‌سبایی به‌هارم که خه‌زانه

بێ لوتفی و بێ خزمه‌تی ئیوه سه‌راسه‌ر
ئه‌وراقی نه‌مه‌ل، غونچه‌ی ئومیدی وه‌رانم
گه‌ر بێتو بکه‌ن ئیوه موالات به‌ژیانم
ماندوو ئه‌حسینیتیه‌وه، هه‌م سیبه‌ر و هه‌م به‌ر

ئه‌ی رۆله، جگه‌ر گۆشه‌ی ئافاقی نه‌مه‌لم
ئه‌مڕیه که موحتاجی وه‌فا و خزمه‌تی ئیوه‌م
رووناکی چاوانم، ده‌رمانی سه‌پل‌من
سه‌حه‌ینی منیش باعسی حوپییه‌تی ئیوه‌م

ئاودانی من و خزمه‌تی من، عیلم و فنوونه
ته‌حسیلی مه‌عاریف، سه‌مه‌ر و^(۲) قیমে‌تی ژبانه
قه‌ومی که له‌عیرفان و نه‌ده‌ب زه‌رپه‌یه دوونه
هه‌ر موزمه‌حیله ناخری موحتاجی دونانه

(۱) ئەم شیعەرە بۆ یەکەم جار لە پڕۆژنامەی (ژیانەوه)دا لە ساڵی (١٩٢٥) پلاوکراره‌ته‌وه. بۆ جارتیکی

دی لە گۆڤاری (په‌یژه)ی ژماره (١)ی ساڵی (١٩٢٧)دا پلاوکراره‌ته‌وه.

(٢) لە گۆڤاری (په‌یژه)دا نووسرا‌بوو: (سه‌رمه‌رد و قیমে‌تی....).

ئەي پۇخى پەوانم

بۆيەككى لە رىجالە سىياسىيەكان نووسراوہ

ئەي پۇخى پەوانم مەبە لەم وەزىعە مەكە ددەر
 يېھوۋدە مەكە خۇت بەخەيالاتوہ موغبەر
 حاجەت بەئىشارەت نىيە، وەك پۇژۇ ئەدرەوشى
 شوغلى زەفەرە، عاقىبەتتى جەيشى موزەفەر
 نەيزىكتەرە ئەو پۇژۇ لە قەوسەينى ئەو ئەدنا
 دنىا كە تەبىتە گول و گولزارى موعەتەر
 ھەر قەومى پەرىشانە ئەنالىن بە جەفاوہ
 ھەر مىللەتە جەرگ و دلى جنراوہ بە خەنجەر
 ھەر چاوى ستەمدىدەي ئەقوامى زەعيفە
 پر قەترەي خوتناوہ مەلرولانە، مەكە ددەر
 ھەر خونچەي سىسى دلى كوردانە دەلىن كەي
 ئەكرىمەوہ پۇژۇ بەھەوايەكى موعەتەر
 ئەم عالەمە بەم رەنگە بېپارتەوہ لای خوا
 بىكولن دلى ئەم خەلقە وەكو جوشى مەماوہر
 نامالى بەشەر بەستە بىن بەم پۇژۇوہ باللە
 شوبەم نىيە ئەو نەسرە كە نووسراوہ لە دەفتەر
 تۆ ئەو دەم و پۇژۇي عەلەمى نەسرى نىھانى
 ئەشنىتەوہ وەك پۇخى زەفەر دىدە لەسەر سەر
 بېرواننە ئەم كسورده بەچاويكى عەدالەت
 نىستر بەسە گەردن كەچى و ژىنى موخەقەر

چواردهی تهمموز^(۱)

چواردهی تهمموز و پژوانی دواى نهو
 كهس نه‌یشه و ترا بی‌بینی به خهو
 هه‌ناسه‌ی سارد و هه‌نسكى گيراو
 له‌گه‌ل هاوارى بیده‌نگ تیکه‌لاو
 زویانى لالی پشکو پيسا چزار
 گه‌رووی وشك بووی، نووزه لى براو
 به‌بیری کیتدا پانه‌بوورد دوینى
 گيروگرفتى هیچ تيا نه‌میتى
 زویان به‌م په‌نگه تهر و پاراو بى
 رقی له‌ده‌نگى کپ و نووساو بى
 له‌شى بى تاوان به‌ده‌م داره‌وه
 له‌ت له‌ت بوو پژو كه‌وته خواره‌وه
 خال و خوشكه‌زاش^(۲) به‌ته‌لاره‌وه
 به‌ده‌نگى نای و عوود و تاره‌وه
 به‌ویسكى و كچی چار خوماره‌وه
 شه‌وان رابوتیرن به‌قوماره‌وه
 به‌بیری کیتدا پانه‌بوورد یاران
 ته‌لار بی‌ته‌گۆر و گۆرستان

باسی نازارى نینۆك ده‌ركیشراو
 له‌ش هه‌لاه‌له‌لای ده‌ست و پین شكاو

(۱) پشتم به‌دوا ده‌ست‌نووسی شاعیر به‌ستوه و له‌گه‌ل نامیلکه چاپکراوه‌که‌ی شاعیر که له‌سالی ۱۹۵۸دا به‌پیشه‌کى (کامهران) له‌چاپ دراوه، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل ده‌ست‌نووسى‌کى تری شاعیر نه‌ختن جیاوازی هه‌یه.

(۲) مه‌به‌ستى مه‌لیک فه‌یسه‌ل و عه‌بدولئیلاى خالیه‌تى.

دایکی توند کراو له بهندیخانه
 رۆله جیماوی خانه ویرانه
 رۆله ی باب خنکاو، دایک هه پس و دیل
 کوپووزانه وهی، هه تیوی زه لیل
 به بیرری کییدا پاته بوورد دویتنی
 وا شه عب له خه و زوو پاپه پیتنی

پریاسکه ی شیعرى تووند گری دراو
 له ترسی گه پان له کوون ناخراو
 بییری نازادی، وتاری نووسراو
 له کونه مشکى قوولا هه لگیراو
 وتاری جوانی تیکه لاو به خوڵ
 شیعرى شاراوه ی له چیا و له چۆل
 بپنریتته ده ری و بخوینریتته وه
 باسی پابووردوو بگیتیتته وه
 چواردەى ته مموزه و جه ژنی هه ژاران
 به زێه بینووسن له میژووی جیهان
 رۆژی نازادی عه ره ب و کوردان
 جمهوریه تی تیا کرا ئیعلان

نیمړو که چواردهیه له تهموز جهیشی بې نه مان
 نازانه هاته کایه وه وک کتوی پر له گیان
 دهسیان به جارې دایه دهس یه کتر هم مو
 جهیش و شه عب مرامی به مەردانه خسته پرو
 وک (دجله) جهیش به هیزی گه لی بې حیسابه وه
 بوونه شه پوړ و چوونه سه راپای ره حابه وه
 شیرانه جهیشی داغ له دل و شه عبی قاره مان
 که وتونه خوین رږاندنی میللهت فروشه کان
 وهختی که پې نه زانی سه گی هاری لاشه خوړ
 دیته ده ری له ده مییه وه کوفر و جنپوی زور
 وای زانی که س نییه به نه زهر کیبریا یه وه
 بو داچله کاندنی دلی نهو بیته کایه وه
 نهیزانی ناخری نه فسه سی زولم و زورییه
 چواردهی تهموز کوژاندنه وهی تیشکی خوړیه
 چی تیابوو کوژکی گه وره، به شا و نیشگوزاره وه
 کوژران، له پاش نه وه که خبه ر که و ته شاره وه
 عالم رږایه قه سره وه، ناو ژوور و ناو ته لار
 لاشه ی گه ماله گه وره که یان خسته ناو هزار
 هه روهک سه گیکي بژگه نی توپیو له ری گوزار
 که ناسه کان که نه بیه نه دووری که ناری شار
 واپهت خراوه ته قوله پتی پانه کیشری
 نه مری شه عب وه هایه که نابی بنیژری
 لاشه ی کرا به داری سزادا به پیکه نین
 عه بدولئیلاهی زول و وهلی عه هدی نانه مین
 کوژراو پارچه پارچه کرا دهست و پتی و له شی
 خوینخوار و بې شهره نه مهیه ناخری به شی

نووری سه‌عیید به به‌رگ و عه‌بایی ژنانه‌وه
 کوژراو ده‌ست و پټ و ملی لټیک جیا‌کرانه‌وه
 نه‌و چالی قوولتی حیلغه که بۆ کوردی هه‌لنه‌که‌من
 خۆی که‌وته ناوی بټی سه‌ر و پټ، بټی له‌ش و به‌ده‌ن
 ئیعلانی حوکمی تازه به‌ جمه‌ورییه‌ت کرا
 کورد و عه‌ره‌ب شه‌ریکه به‌شن هه‌روه‌کو برا
 نټیررایه شوټن عه‌داله‌تی مه‌حکومی ده‌س به‌سه‌ر
 هټنرایه‌وه خرایه سه‌ری، نه‌فسه‌ری زه‌فه‌ر
 نه‌و عه‌دلی ده‌رک‌راوه له‌ دووری ولاته‌وه
 چوارده‌ی ته‌موز به‌خۆشی و سه‌ره‌ستی هاته‌وه
 و بجدان و حه‌قه‌ره‌ستی له‌ مه‌نفا گه‌رانه‌وه
 ته‌سلیمی ده‌ستی حاکمی عادیل کرانه‌وه
 نه‌و کو‌مه‌له‌ی عه‌داله‌تی خسته‌بووه به‌نده‌وه
 گیران و ده‌ست و پټ به‌ که‌له‌پچه و که‌مه‌نده‌وه
 زیندانه قووله‌که‌ی گه‌لی تیا‌بوو به‌داخه‌وه
 جټ‌گه‌ی نه‌وانه نټیسته به‌ ئۆف و به‌ ئاخه‌وه
 کوټی ئاره‌زوو نه‌که‌ی بچۆ سه‌ره‌ست و دل‌نیا
 جاسووس و ترسی گرتن و لټدان و شه‌ق نه‌ما
 نه‌مجا بنوو به‌بټی خه‌م و بټی ترس و بټی خه‌یاڵ
 نټ‌تر نه‌ما ژيانی زه‌لیلانه، ژینی تال
 خۆش ————— خوژده بټی منیش
 تا ماوه رۆحه‌که‌م له‌ له‌شا نه‌م دوعایه بۆ
 (عه‌بدولکه‌ریم قاسم) ی باوکی هه‌زار نه‌که‌م
 ره‌بی بژی به‌ سووده‌وه بۆ خاکی نیشتمان
 بۆ تۆله سه‌ندنی گه‌لی مه‌زلووم و ناته‌وان^(١)

١٩٥٨/٨/٨

(١) له‌گه‌ڵ نامیلکه چاپکراوه‌که تۆزه جیا‌وازییه‌کیان هه‌یه. من پشتم به‌ دوا ده‌ست‌نوسی نه‌م شیعه‌ره
 به‌ستوه که به‌ر له‌ مردنی یه‌ماوه‌یه‌کی که‌م نووسیویه‌تییه‌وه، ته‌نانه‌ت رټنوسه‌که‌شی له‌ نامیلکه
 چاپکراوه‌که پټشکه‌وتوتوه.

لهگه‌ل (عه‌لی کهمال باییر) بهیه‌کهوه داینانوه

وا موبه‌ده‌ل بوو به‌خو‌شی ده‌وری نیزمی‌حلالی کورد
 خاتیمه‌ی هات و نه‌ما، نه‌یامی نیستی‌زلالی کورد
 بو‌گه‌یشتن به‌م ده‌مه، به‌م رۆژه‌ بوو، نامالی کورد
 چه‌مدی بێ چه‌دد بوو، خودا دیم رۆژی نیستی‌قلالی کورد
 پر زیا و په‌خشنده‌ هه‌له‌هات که‌وکه‌بی نیقبالی کورد
 قاپی په‌حمه‌ت گو‌شاده، ده‌رکی زی‌لله‌ت داخرا
 چونکه‌ مه‌حموودئ له‌سه‌ر ته‌ختی عه‌داله‌ت دانرا
 موژده‌ بێ نه‌ی قه‌ومی کورد، نووری سه‌عه‌ده‌ت هه‌لکرا
 په‌رده‌یی تاریک و ده‌یج‌وو‌ری مه‌راه‌ت لادرا
 رۆژی نازادی هه‌لات، رووناکه‌ نیستی‌قبالی کورد
 می‌لله‌تیک‌ی وا قه‌دیم، قه‌وم‌تیک‌ی مه‌شه‌وو‌ری جیهان
 مالکی خاک و وه‌ته‌ن، ساحیبی ته‌نریخ و زیان
 عه‌یه‌ نیتر خزمه‌تی خه‌لقی، له‌ زی‌لله‌تدا ژیان
 به‌سیه‌ نه‌ی خزمینه‌ بو‌غز و کینه، با یه‌ک‌دل به‌ جان
 تیب‌کو‌شین بو‌ ته‌ره‌قی شه‌وکه‌ت و نی‌جلالی کورد
 نو‌به‌تی سه‌عییه، زه‌مانی عه‌یش و خو‌شی و شادییه
 جه‌ژنی نیستی‌قلاله، رۆژی خو‌ره‌می و نازادییه
 قه‌ومی بێ نیدراک و بێ حس، بێ به‌ش و بێ قسه‌مه‌ته
 تیب‌فک‌ره‌ می‌لله‌تی غه‌ییوره، ساحیب عیزه‌ته
 نه‌مه‌رۆ رۆژی سه‌عی و تیب‌کو‌شین، وه‌قتی غیره‌ته
 یه‌ک نه‌فه‌س غافل مه‌بن، هه‌لسن برا‌گه‌ل فرسه‌ته
 بو‌ ته‌عالی جه‌د و جه‌هدئ که‌ن، زه‌مانی غیره‌ته
 رۆژی سه‌ریه‌ستی، زه‌مانی عه‌یش و نو‌ش و عو‌شه‌ره‌ته
 نه‌ی جو‌وانانی وه‌ته‌ن، رۆژی ته‌ره‌قی می‌لله‌ته
 قه‌ومی کورد، نیتر نه‌جاتی بوو له‌ده‌س نه‌م زی‌لله‌ته

ھەرچى باش و چاكە بىكەي، ۋەقتى سەرفى ھىمەتە
 ھەچ كەسنى ^(۱) كۆشش نەكا، راستت ئەۋى بى مەروەتە
 ۋەقتى تىككۆشىنە، پۇژى ئىستىقامەت، عىفەتە ^(۲)
 مەقسەدى كورد ھەر تەرەقى دىنى ئىسلامىيەتە
 سا دەخىلتان بىم، زەمانى ئىتىھاد و ئولفەتە
 ئەمىرۇ پۇژىكى بىلند و گەۋرە و دى قىمەتە
 يار و ياۋەرمەن بەبى شىك پۇچى پاكى ھەزەرەتە
 پۇژى ئازادى ھەمىو كوردانە، جەۋنە، شادىيە
 جەۋنى ئىستىقلالە، ئەمجا نۇبەتى ئازادىيە
 مورشىدان، ئەى ئەو خەلىفانە تەرىقەت دائەدەن
 ئەى مەلا ئىتىر لەسەر فىكىرى عەتالەت دەرىكەن
 گەر سەۋابى پۇژى ھەشەرت لازمە بى دەردى تەن
 بىتتەۋە پىر عەيش و پىر شەۋق و مەسەپپەت، شۇخ و شەن
 بۆتەعالى قەۋمى خۇتان ھىمەت و غىرەت بىكەن
 بەسىيەتى ئەى شاعىران تەغرىفى خەت، چاھى ذەقەن
 بەسىيەتى مەئىمور، ئىتىر باسى مەعاشم بۆمەكەن
 بۆۋەتەن بۆدىن و مىللەت، بىتن نەسىھەت دابدەن
 بۆتەرەقى مىللەت، ئىۋە با بىكەن سەرفى بەدەن
 سەد شۇكر لاچۈلە ئاۋىنەى دلا، پەنگى مىخەنەن
 بەسىيەتى دەردى نىفاق و شۇرش و ^(۳) بوغز و فىتەن
 عەببە با بىرپتەۋە كىبىر و ھەسادەت (ما) و (مەن)
 ئىۋە نازانن ھەمىو ئەۋلادى ئەم شاخ و دەرەن

(۱) لە پۇژنامەكەدا (ھەچ كەس) نووسرابو، مەن ئەۋەم بەراست زانى بۆ ئەۋەى لەنگ نەبى.

(۲) لە پۇژنامەكە نووسرابو: (ئىستىقامەت و عىفەت) كە ديارە بەم جۆرە لەنگە.

(۳) بىگومان ۋەشى شۇرش لە پۇژى ئەمىرۇكەماندا چەمكىتىكى پىرۋىزى ۋەرگرتۈۋە نەدەبا لەگەل (بوغز) و

(فىتەن) بەكار بېھتەرلە، لەۋانەشە ئەۋكات مانايەكى سەلبى ھەبوۋى.

ئەي جوانان، ئەي خىرەدمەندانى ساحتىب عىلم و فەن
ئەي عەزىزان، ئەي نەجىبانى جگەرگۆشەي وەتەن
پۇژى سەئى و غىرەتە، ھەنگامى كەيف و شادىيە
جەژنى ئىستىقلالە، ئەمجا نۆيەتى ئازادىيە^(۴)

(۴) وەك ديارە ئەم شىعرە بۆ بون بەمەلىكى (شىئخ مەحمود)ى نەمەر و تراوہ.

بۇ سالى ۱۹۲۶ (۱)

ئەي سالى جىھان دىدە، ئەيا سەھنەيى مىھنەت
ئەي سالى گۈزەشتە، سەنەيى مائەمى ئۈمەت
ئەي سەھنەيى گىرىان و فيغان، شىوۈن و زىللەت
جەللادى جگەر ناھنى^(۲) بى شەققەت و پىققەت
ئەي نازىرى سەد مىشكى پىتىراۋى بەقىمەت
ئەي سالى گۈزەشتە، جگەرت لەت لەتى غەم بى
نەتەينمەۋە، مەسكەنەكەت شارى غەدەم بى

سەيرى كە، كە چەند^(۳) لاشەيى لاۋى ۋەتەنت دى
خۆت ورد بەرەۋە، چەند^(۴) سەرى جىا و چەند بەدەنت دى^(۵)
چەند خانەيى ۋىران و دلى پىر مىھنەت دى
چەند نالەيى ژن، لاشەيى بى كەفەنت دى
برىسى و رەش و پروت، غەمزەدە، چەن شۆخ و شەنت دى

(۱) لە توركييا شۆرپىتىك بەسەر كىردايتى (كەمال ئەتاتۈرك) بەرپا بو، ئەم شۆرشە لە دۆى داگىر كەرانى
ۋلات بو، بۆ ئەم مەبەستە توركەكان داۋاى يارمەتتىيان لە كورد كرد، تا دەستى يارمەتتىيان بۆ درىژ
بەكن. كوردەكانىش بەدل و دەروونىكى پاكەۋە يارمەتتىيان دان، بەرامبەر بەۋەى كەمالىيەكان لە
توركىيادا دان بەمافى كورد دابىنن، دواى خۇبەخت كوردنىكى زۆرى كورد و توركەكان، كەمالىيەكان
بەنامانچ كەيشتن، بەلام لە ۋەدەكەيان پاشگەز بوونەۋە و پشتىيان لە كورد كرد، بگرە لەجىياتى
پاداشت دانەۋەريان كەۋتتە قەلاچۆكردىيان و سىياسەتى ئاگر و ئاسىيان گرتە بەر و تەفروتنونا و
دەريەدەريان كوردن و ھەر ئەۋەريان پىتيان رەۋا بىنى. لە شەۋى (۲۸)ى حوزەيران سالى ۱۹۲۵ شىخ
سەئىد و (۴۶) ھارپىتيان لە قەراغى شارى ديار بەكر لەستدارە دا و بوونە سووتەمەنى ئەۋ راپەرىنەى
كە بۆ ماف و نازادى بەرپا بو. شىخ نوورى-ش ئەۋ كارەساتە دلتنەزىنە كارى كوردوۋەتە سەر ھەست و
نەستى و ئەم شىعەرى بۆ ئەم سالە نووسىۋە، بەلام روۋى دەمى كوردوۋەتە سالى (۱۹۲۶)!

(۲) لە رۆژنامەى (ژىن)ى ژمارە (۱۶۹۴)ى سالى (۲۷) ۹۶۲/۷/۱۲ (ئاسنى) نووسرا بو.
(۳) و (۴) ھەر لە ھەمان رۆژنامەدا (چەن) نووسرا بو.

(۵) د. مارف خەنزەدار (لە ۹۸)ى كىتەپكەيدا كە بەزمانى روسى نووسىۋە ئەم دىرەي بە (چەند سەرى
جىا و چەند دەۋەنت دى) خوتندوۋەتەۋە.

نهی سالی گوزدهشته، جگه رت لهت لهتی غهم بئ
نه تبینمه وه، مهسکه نه کهت شاری عهدهم بئ

تیتفکره که نهم سنی سهد و شهست پرۆژ و کسووره
هر سانیه یه کی غهم و نالام و فتووره
رۆیشته کهت تا به قهدهم عهیب و قسووره
بهم خوینه پرۆاوانه و بهم شوور و نشووره
سه فحدهی ههموو تهئریخی جیهان، ماته م و سووره
نهی سالی گوزدهشته، جگه رت لهت لهتی غهم بئ
نه تبینمه وه، مهسکه نه کهت شاری عهدهم بئ

نهم زولمه که دی میلله تی نهم کورده له تورکان
نهدیدیه زهمانه چ له نینس و چ له شهیتان
دهعواپی حه قی میلله تیهت و گو شهیی زیندان؟!
پارانه وه بوژین و ته نافی مل و خنکان؟!
هاواری وه تن کردن و کسوژان و فریدان؟!
نهی سالی گوزدهشته، جگه رت لهت لهتی غهم بئ
نه تبینمه وه، مهسکه نه کهت شاری عهدهم بئ

رۆیشستی له دواپی تو، جگه ری پاره به جی ما
ملیوئن عیال و ژنی ناواره به جی ما
چهند عائیله ی بیکهس و بئ چاره به جی ما
زنجیر و که له پچه و په تی سیداره به جی ما
ملیاری دلی خهسته و غه مخواره به جی ما
نهی سالی گوزدهشته، جگه رت لهت لهتی غهم بئ
نه تبینمه وه، مهسکه نه کهت شاری عهدهم بئ

ئەى سالى جەدەيد، هاتنى تۆدوور بىي لە ئافات
 تۆش وەك خەلەفت، ئەو بەجەزا، تۆبەموکافات
 خىر بىي قەدەمى تۆبەتەلافى ھەموو مافات
 شەرتم ئەمەيە تا دەمى مەحشەر بە مەقامات
 ئەم شیعەرە ئەکەم^(۶) من بە تەمەننا و موناجات
 ئەى سالى گوزەشتە، جگەرت لەت لەتى غەم بىي
 نەتبىنمەو، مەسکەنەکەت شارى عەدەم بىي^(۷)

(۶) لە دەستنووسیکی تردا نووسراو (بکەم).

(۷) لەلایەن مامەند کەرکووکییەو وەلامى ئەو شیعەرە دراوہتەو. پروانە گۆڤارى زارى کرمانجى ژمارە

(۸) ی سالى ۱۹۲۷ ل ۱۲.

نەمشەو بوو لە خەوا

نەمشەو بوو لە خەوا من بەدیھێ وەتەنم دی
 زۆر جوان و بەشووش و فەرەح و شۆخ و شەنم دی
 مەسرور و تەپ و تازە و خۆنچە و دەھەنم دی
 خۆش عیشووە وەک ناھووی چێن و خۆتەنم دی
 پرسیم چییە ئەم خۆشی و ئەم زەوق و سەفایەت
 ئەم شادی و شەوق و تەپەبی بێ حەد و غایەت
 فەرمووی کە لەمەوپێش منی بێچارە نەسیر بووم
 بەینێ بوو بەدەس جەور و جەفای تورکەو پیر بووم
 بێ مایە و بێ سەروەت و بێ حال و فەقیر بووم
 مەبھووت و پەرتشان و خەفەتبار و زویر بووم
 ئێستاکە خەلاس بووم لە جەفا و دەحشەتی تورکان
 ئازاد و خۆش وەقت، وەک خۆنچەیی خەندان
 ئەوسا کە وسانێط لە عێراقی ھەموو ھەر کەر بوو
 «لۆکس» نەبوو ناویشی قوتووی نەوت و فەنەر بوو
 ئەم خەلکە ھەموو دەریەدەر و خەستە جگەر بوو
 بێ مەعرفەت و سەنعەت و بێ عیلم و ھونەر بوو
 ئێستاکە تەیارە ھەیە جا من لە کەرم چی؟
 من تازە لە تورکی قەبە و بێ ھونەرم چی؟
 قابیل نییە دەرچێ لە دڵ ئەو جەور و ئەزایە
 ئەو غارەت و بردنی مال و کەر و گایە
 ئەو بێ مەزھەبی و کافری ئێسلامی نەمایە
 بێ پەحمی ئەو قەومە کە دەرچوو بوو لە غایە
 چۆن تازە فەرماویشی ئەکا کوردی عێراقی
 زۆلم و ستمی تورک و جەفا و جەور و نیفاقی

سروود و ئۆپەرىت

پشتگیری له زانست و خویندهواری

ئىيتىياھ (۱)

دلاۋەران:

ئەۋلادى ۋەتەن ئىمە كەۋا مىللەتى كوردىن
 بۆ غايەيى ئاسايشى مىللەت ھەموو كوردىن
 شىرانە ئەۋا مەعرەكە ئارايى ۋەغا بوۋىن
 بۆ رىشتى خوتناۋى عەدوۋ حازرى را (*) بوۋىن
 لە پىشمانەۋە ھەروا، بەيداخى ظەفەر ئەۋرا
 رىشەيى عەدوۋ با دەرېتېن، ھەق بە دەستى خۇمان بىستېن
 بۆ نەمانى مەزالىم، سوارانى جەنگى
 تەپلى بازىان لىدا بە شوخ و شەنگى

باۋك:

لەم ۋەزە گەر ئەى دوشمنى كورد ئىۋە ئەپرسن
 ئەم ھەمەھەمەيە مىللەتە ھەلساۋە بترسن
 كفن بۆ خۇتان بېرن، ھەر لە ئىستاۋە بېرن
 لازمە لەبەر غەم و ھەسرەت، بېن ئەشك رېژى مەزەللەت
 ئەى دلاۋەرانى ۋەتەن، ۋەرنە ئىمىداد
 باۋك بە پەرۋش لىتان ئەكا ئىستىمىداد
 كوردانى غەۋنەفەر شىكەنى مەعرەكە ئاغوش
 نابى بىكەن ئەم باۋكى خۇتانه فەراموش
 زىرا كە دوو چاۋى ئەبەدىي ئىمە لە گۆرا
 چاۋى ظەفەرتانە لە ھەرب و شەپ و شۆرا

(۱) دەقى ئەم ئۆپەرىتتە بۆ بەكەم چار لە سالى (۱۹۲۵) لە نامىلكەي (گۆرانى كوردى) دا پلاۋ
 كراۋەتەۋە، مەن ھەر ئەۋ دەقەم بە ئەسل زانى و لىتەدا نووسىمەۋە.
 (*) لە دەقى ئەم تىكىستەدا كە لە سالى (۱۹۲۵) دا چاپ كراۋە نووسراۋە (پراھ).

باوک به قوربانتان بئ، رۆحه که ی فیداتان بئ
 وهختی فرسه ت و ئیتیفاقه، رۆژی لابر دنی نیفاقه
 ناره زوو نه که م ئیوه، وهختی ئیحتیضار
 به شان و ظه فیره وه، بمه ن بۆ مه زار

دایک:

بۆ ده فعی مه زالییم له مه وانیه مه که په ره تیز
 سا ده س به ره شیر و تهنه نگ و خه نه جهری خونریز
 بۆ ئیوه که وا غیره ته، یه که ده فعه ره گ و ئیسک
 حاشا که به حوزنیککی زه لیلانه وه فرمیسک
 له چاوم بیت و بتکنی دلم یه که زه پر ره بشکنی
 چونکه ئیوه جه سوور نه بینم، نامینتی نازاری برینم
 شیره که م حه لالتان بئ، رۆژی هیمه ته
 رۆحه که م فیداتان بئ، وهختی غیره ته^(۲)

مناله گان:

نه جمه ی نه مه لی ئیمه هه موو به م ده س و برده
 خه لقینه له بۆ مه سه ده ته میللته تی کورده
 مه وتی که حه یاتی وه ته نیککی له دووای بئ
 سه د ژینی زه لیلانه یی یاره ب به فیدا بئ
 نه و که سانه جه بانن، مه عنای ژیان نازانن
 مردنی له ریگای میللته تا، چاکتره له ژین له زیلله تا
 هه رکه سی خۆی بکا به قوربانی میللته
 له قه برا هه تا مه حشه ر، ناکیشنی زیلله ت

نافره ت به مناله وه:

یاران و ره فیقان و دلیر و یه لی کوردان
 شه ر جه ژنی هه موو مانه پرۆین بۆ سه فی مه دیدان

(۲) له (گۆزانی کوردی و مه ریوانی) دا نه م به شه نه نو سه راوه.

وهقتی که به ته و فیک و ظهه ر دینه وه لمان
 نه وسا گول نه که بین نیمه به شاباشی قدوومتان
 گهر له نیوه چهند کس شهید بی،
 لازمه عزای نیمه عید بی
 نهم پلنگ به چانه ی وا نینتیقام سین
 گه وره یان نه که بین نیمه، حه قتان نه سین

کچه کان:

نیمه که نه مان کردووه بونی چه مه نی شو
 مه جهوولی نه زهرمانه گول و نه سته رهنی شو
 نهم تازه جوانانه له بهر سیره تی نیمه
 گهر بیتو بکه ن ناره زووی شیرکه تی نیمه
 لازمه که ده عوه ت بهر موون، بیتنه وه بهرویه کی گولگون
 به عنی چیه ره په نگین بن به شان و ظهه ر
 خوینی دوزمن بهرین به نووکی خه لجه ر

چهک به ده سته کان:

نیمه که موسه لله له ده ر و ده شت و له شارین
 سوین خوژی حوزووری حق و باب و کس و کارین
 بو مه سعه ده تی نهم وه تن و میلله تی کورده
 پشه و په کی زالم بیرین بهم دهس و برده
 تاکه ی له زه حمه تا بین، له ناو مه زه لله تا بین
 لازمه به که یف و مه سه پرته، روچ بکه بین به قوریانی میلله ت
 زاته ن نیمه خولقاوین بو خزمه ت کردن
 بو نه وه ی فیداکار بین تا روژی مردن

عیلمه^(۱) میللهت

عیلمه میللهت نائیلی جاھو شکۆھو شان ئەکا^(۲)
 دایهیی پاکى وه تهن، پى نه شئو و خه ندان ئەکا
 واسیتەى عیلمه به شهر ئەمڕۆ که مانەندى تیوور
 وابه سەر ئەوجى سه ماوه سهیر ئەکا و تهیران ئەکا
 واسیتەى عیلمه که ئەمڕۆ ههروه کوماسى، به شهر
 که شفى قه عىرى بیکرانى، به حىرى بى پایان ئەکا
 واسیتەى عیلمه که (قولومب)^(۳) ناوى دايم زیندووه
 واسیتەى عیلمه که (واسقۆ)^(۴) که شفى هیندستان ئەکا
 واسیتەى عیلمه که (پیتنجوتنى) و^(۵) (زه هاوى) و^(۶) (مهولهوى)
 ناوى پاک و عالییان ئیحیای کوردستان ئەکا
 (أطلب العلم ولو بالصين) هه ره مووده ی ره سوول
 ئەم هه دیسه بۆ عیلم، ته رغیبى ئینس و جان ئەکا

له گەل (عهلى كه مال) بهیه كه وه دایانناوه

(۱) به ده ستنوسى شاعیر (عیلمت) یش ههیه.

(۲) له گۆرانى کوردی و مهريوانى ۵ وه رگیراوه. له سەر وه زنى (ئەى وه تهن) ده گوتړئ.

(۳) قولومب: له زمانى تورکدا به (کۆلۆمبس) یان وتوه (قولومب) که (کریستۆف کۆلۆمبس) ی دۆزه ره وه ی ئەمریکا یه و به ئەمریکاشیان وتوه (ئه مریقا).

(۴) (واسقۆ) ش مه به ستى (فاسکۆ دىگاما) یه.

(۵) مه به ست له مه لا عه به دلپه حمانى پیتنجوتنییه، کوتابى مه لا نه حه دى نۆدشى بووه و زانایه کى نائینى گه و ره و به ناوبانگى سه رده مى خۆیه تی. که کورى مه لا مه حه مده، خه لکى دئى (شیخ ماردینى) سه ر به قه زای شارباژێره، له سالى ۱۲۴۴ کۆچى له دایک بووه و هه ر له ویش خوتندوویه تی، پاشان له سلیمانى خوتندوویه، پاش ته و او کردنى خوتندن و ئیجازه وه رگرتن له (مه لا عه لى قزلبجى) چووه ته پیتنجوتن و له وئ نیشه حى بووه، زۆریه ی کاتى خۆى به ده رز وتنه وه و مو تالا کړدن به سه ر ده برد. حاشیه ی زۆرى نووسیوه، له سالى ۱۳۱۸ کۆچى، کۆچى دواى کردووه. به روانه تاریخ السليمانية محمد أمين زكي، نقله الى العربية: الملا جميل الملا أحمد الروزياني، سنة ۱۹۵۱ ل ۲۶۲.

(۶) مه به ستى له مو فتى زه هاوییه.

نیمه که ششافه‌ی کوردین

نیمه که ششافه‌ی کوردین هه‌موو^(۱)
 خادیمی ملک و^(۲) وه‌ته‌نین پروو به‌روو
 بۆ هه‌موو جه‌معیه‌تی زانستی کورد
 حازری جه‌ه‌دین به‌دل و ده‌ست و برد
 چونکه مه‌داری شه‌ره‌فی میلله‌تن
 خادیمی عیلم و نه‌ده‌بی ئوممه‌تن
 پۆحی وه‌ته‌ن موفته‌خیره و شادمان
 پروو به‌رووی ئهم خزمه‌ته و ئهم هه‌وله‌تان
 میلله‌تی کورد پر به سه‌ماو و زهمین
 دهم به‌گولتی زهرده‌خه‌نه و پیکه‌نین
 قیمه‌تی ئهم خزمه‌ته، ته‌قدیر نه‌کا
 سه‌فحه‌یی ته‌ئریخ ئهمه ته‌سویر نه‌کا

(۱) له ل (۲۰) ی گۆرانی کوردی و مه‌ریوانی وه‌رگیراوه و له‌سه‌ر وه‌زنی (یا علم الامه) ده‌گوترئ.

(۲) ئهم وشه‌یه به (مه‌لیک) یش ده‌خوتنه‌در ئه‌وه.

له تهوصیف چاپخانه و تراوه^(۱)

نهم موژده خوښه، خه و بووه، يا گوټم زپايه وه
يا راسته پهرده يي تهره به، هه لدر ايه وه
يا نه جمی تهره قی کورده، تلووعی کرد
يا نووری مه عریفه ت، له ولاتا پزايه وه
ناگاه، نیدا له غه پیه وه هات و وتی: به لن
پیشکه وتنه له مه مله که تا دهنگی دایه وه
پیشکه وتنی سه عاده تی کورد، هانتت به خیر
غونچه ی دل، به بونی نه سیمت گه شایه وه
له و ساوه من که هاتنی تو م بیستووه نه لیم
نوخه ی شوکر، چراغی جه هاله ت کوژایه وه
توی با عیسی سه عاده تی کورده فه قیره کان
دهرگای مه عریفه ت، که به دهستی تو کرایه وه
میعادی سه عییه، فرسه ته، تا وهختی سعه ته
فیشال و تی زلی به سه ئیستر برپایه وه
با دهست بکه یین، به سنعته و ته حسیلی مه عریفه ت
با زوو بکه یینه پیشه وه، به شمان نه مایه وه
وا تی مه گهن، که مه تبه عه بی قه در و قیمه ته
کار تزی عیلم و مه عریفه تی پی ژپایه وه
شوگری خودا، که وتینه ژیر سیبه ری عیلم
(بی) ای بی به ری جه هل، لق و پوی شکایه وه

(۱) شیخ نووری ههستی به گرنگی بوونی چاپخانه یک کردووه بۆ ده رکدرنی رۆژنامه و بلاوکردنه وه ی بیر و په خشکردنی نامانجی میلله تیک بۆ مه بهستی (تهر هقی و ته عالی)، بۆیه بیجگه له م شیعه رش و تاریکی تری له رۆژنامه ی (بانگی کوردستان) ای ژماره (۳) ی سالی (۱) و لاپه ره (۳) به ناوی (ماکینه ی چاپ) وه بلاوکردو ته وه و تییدا ده لیت: (هه ر میلله تیک مالیکی غه زه ته یه کی خوی بی بۆ تهره قی و ته عالی، میلله ته کی هه ر غایه و نه مه لیک ته عقیب بکا، نه توانی به ده نگیکی بهرز و بلند بیگه یه نیته گوتی نه و که سانه ی که گوټگر و خادیمی مه عاریف و میلله تن)!!

بنواری نووری مه عریفهت و له مه عه‌ی که مه‌مال
به‌م مه‌تبه‌عه‌ی حکومه‌ته^(۲)، چۆن شه‌وقی دایه‌وه

(۲) مه‌طبه‌عه‌ی حکومه‌ت : نه‌و چاپخانه‌یه‌ی مه‌به‌سته که له سه‌ره‌تاوه، واته له سالی ۱۹۲۰ به‌و
ناوه‌وه (می‌جهرسون) رۆژنامه‌ی (پیشک‌ه‌وتنی) پین ده‌رکرد. دوا‌یی درا به‌شاره‌وانی سلیمانی و ناوی
لینرا چاپخانه‌ی (شاره‌وانی - بلدیة). هه‌ر نه‌م چاپخانه‌یه‌ی رۆژنامه‌ی (ژیانه‌وه) و (ژیان)ی پین بلاو
و په‌خش ده‌کرا و کۆمه‌لێن نامیلکه و سیپاره‌ی کوردیشی پین له چاپ درا.

وهره بادى سه‌با، تۆ قاسىدى من به به مه‌ردانه

وهره بادى سه‌با، تۆ قاسىدى من به به مه‌ردانه
 له پاش عه‌رزى دوعا گۆيى، بلى بهم نه‌هلى كوردانه
 له بۆ ئىنشائى مه‌كتەب، سه‌رفى غيرەت لازمه زىنهار
 كه مه‌كتەب مایه‌يى ژينه، كه مه‌كتەب رۆحى ئىنسانه
 كه ميللەت هيچ نه‌زانى زوو به‌زوو پيشكه‌وتنى سه‌عه
 كه قه‌ومى ساحىبى سنەت نه‌بى، وه‌ك جىسمى بى جانە
 كه سى عىلمى بى موسسه‌قه‌لى روىناك و ته‌مىنه
 كه سى سنەت بزانى، دائىمه‌ن نه‌و ساحىبى نانه
 له سه‌ر نه‌م عاله‌مه‌ فه‌رزه، ئىعانه‌ى مه‌كتەب و سنەت
 كه رۆحى مولك و ميللەت، سنەت و ته‌حسىلى عىرفانه
 نه‌وى ده‌رحەق به مه‌كتەب^(١) نوتقى نووسىبو^(٢) له‌مه‌و پيشتر
 حەقىقه‌ت ساحىبى فىكره، حەقىقه‌ت نه‌هلى وىجدانه
 وجودى فه‌خره بۆ ميللەت، كه سى فىكرى مونه‌وه‌ر بى
 كه سى عىلمى نه‌بى وه‌ك وه‌حشىي كىو و بىابانه
 قسه‌ى راستت نه‌وى وه‌للا نه‌گه‌ر بىشم كوژن ده‌بلىتم
 نه‌برونى عىلم و سنەاته، كه مىقروۆى هه‌موومانه

(١) له ده‌ستنووسىكى دىكه‌دا (سنەت) نووسرا بوو.

(٢) جاران به‌خوتبه وتراوه (نوتق). نوتق نووسىن و نوتقى نووسراو.

بۆ مەھەلىمەكان

بە ئىنساف و مرووھەت تەربىيەى پۇلەى ولاتت كە
 كە پۇژى كردهو، خاوەن زەمىر و با كەرامەت بى
 ئەوانن دائەنەن بىنچىنەى ئىخلاى و عەدل و حەق
 ئەوانن ھەول ئەدەن، ئەم قەومە پۇژى سوارى قودرەت بى
 موعلىم بىتسوو چارى خۇى بىتوشىت و لە حەق لادا
 قىوتابى ئەو ئەبى ھەر نالەبار و بى بەسىرەت بى
 موعەلىم دەرس و ئىرشادى بەرەو رىگەى خراپى بى
 ئەبى رىبوارى ئەم رىگەى، قىوناغى نەدامەت بى
 لەشى قەومى، بەتيرى جەھل ئەگەر بىتسوو بىرىندار بى
 ئەبى ئەم قەومە جىگەى ھەر مەزارستانى زىللەت بى
 لە دلگىرى ئەم و ئەو ترس و خۇفت قەت نەبى (نوورى)
 قسەى حەق با رەقىش بى خۇشە، ئەمما بۆ نەسىحەت بى^(۱)

سلىمانى ۱۹۵۵/۱۱/۲۰

(۱) شىخ نوورى ھەك مەنەو ھەىكى سەردەمى خۇى وىستەوئەتى بە «ھۆنراو - نەزم» ھەندى بىروراي
 رووناك لە لاى خەلک بچەسپىتىن. يەكىك لەو بوارانەى كە چەكى ھۆنراوئەى بۆ خەستەوئەتە كار
 مەسەلەى خوتىندىن و خوتىندەوارىيە و ھاندانى خەلکە بۆ خوتىندىن و رىزگار كردنىيانە لە تارىكستانى
 جەھالەت و نەخوتىندەوارى. ئەمەش شتىك نەبوو ھەك مۆدەىكى باو بىرواى بى ھىتا بى، بەلكو
 ھەك دىسۆزىك بۆى چوئەتە مەيدان. ھانى ئافرەتانى داو ھەتايىيەتى خەم و كەسوكار و تاسىاوەكانى
 خۇى بۆ خوتىندىن. يەكى لەو وىتەنە ھاندانى (فاقە محىەددىن)ى خەمىتى.

ئەو ھەتا (فاقەخان) بەدەمى خۇى دان بەو راستىيەدا دەنق و لەم پروو ھەدەلىت: (پەردەىكى تىرى
 ژيانى فاقە كە تا مردن شانازى پىتو ھەكەت ئەوئەى كە يەكەم ئافرەتى كوردى عىراقە بوو ھەمماوئەستا
 و (۲۵) سالى رەبەقى ژيانى بە ئەوئەى دىسۆزىيەو ھەكەت پەرووئە كەركنى ھەدان كچ ھەك كۆرەى
 جگەرگۆشەى خۇى تەرخان كەرد. بەدەست ئەو بوایە ھەموو كچە كوردى فىترى نووسىن و خوتىندەو
 دەكەرد. ئەو پەردەى ژيانى پەر لە بەسەرھات و سەرگۆزەشتەى سەىر و پەر مانايە، وازانم لاپەرەكانى
 يەكەمى زۆر شايانى تۆمارن. ئىستەش لەو وایە ئەمۆئە كە خوا لىخۆشبوو شىخ نوورى شىخ سالىحى
 شاعىر و خەمى، خۇى كەرد ھەزووراو لە ھەموو جارەن گەرمتر لەگەلى كەوتە قسە. قەت وای =

= نه دیپوو. له‌وهی ده‌کرد بۆ کارټیک هاتووه زۆری مه‌به‌سته. که‌وته باسی خوټندن و خوټنده‌واری و پیا‌هه‌لدانی (فا‌تمه) که دن‌ها دیده‌یه و ده‌توانی‌ت ڕټ‌گه نیشان‌ی که‌سانی تر بدات، که‌لټ‌کیش مه‌دح و سه‌نای نه‌حمه‌د به‌گی توفیق به‌گی کرد و وتی زۆر هه‌ز به‌پیش‌که‌وتنی کورد ده‌کات.

دوای نه‌وه‌ی شټ‌خی شاعیر شانامه‌یه‌کی دوورود‌ری‌ی به‌قسه و له‌بزی شیرینی بۆ فاته‌می ژن خوش‌کی ده‌خوټ‌نیته‌وه، دټ‌ته سه‌ر مه‌به‌ست: «نه‌حمه‌د به‌گ نیاز‌یه قوتا‌بخانه‌یه‌کی که‌چان له سلټ‌مانی بکا‌ته‌وه و له گوزیده خانی ژنی عه‌بدولعه‌زیز یا‌مولکی و تۆ زیاتر که‌س شک نابات په‌نایان بۆ به‌رټ. ته‌زوویه‌ک به‌ له‌شمدا هات و که‌وت‌ه ده‌ریای خه‌یا‌له‌وه... راسته خوټندن شټ‌یکی چاکه باوکم هه‌ر زوو زوو نه‌وه‌ی به‌گو‌تمدا ده‌خوټ‌ند و خوشم له خټ‌ر و چاکه به‌ولاوه هیچی ترم له خوټندن ده‌س‌گیر نه‌بوو، به‌لام ناخۆ خه‌ل‌کی شار چیمان پټ ب‌لټ‌ین؟! له‌سه‌رخۆ له‌گه‌ل شټ‌خ نووری که‌وت‌ه هه‌له‌سه‌نگان‌دنی مه‌سه‌له‌که... راست‌یه‌که‌ی هه‌رچه‌ندم ده‌کو‌شا زاتم نه‌کرد به‌لټ‌ینی را‌زی بوونی بده‌من. به‌لام نه‌و کو‌لی نه‌دا، که‌وته‌وه هاندانم، ده‌یزانی خوا‌په‌رستم بۆیه زووزوو نایه‌ت و هه‌دیسی تټ‌یه‌ل‌کټ‌یشی قسه‌کانی ده‌کرد. به‌هه‌شتی به‌خو‌زیه‌وه بۆ مسۆگه‌ر کردم. ورده‌ورده نه‌رم بووم و گفتم دا، به‌و جو‌زه وه‌ک بی‌رم بی‌ت، سالی ۱۹۲۶ ده‌رگای قوتا‌بخانه‌ی که‌چان له سلټ‌مانی کرایه‌وه، نه‌حمه‌د به‌گ به‌ناوای منه‌وه قوتا‌بخانه‌که‌ی ناو نا «الزه‌راء» که له‌ناو خه‌ل‌کدا (زه‌ه‌را)یان پټ ده‌گرت. شو‌ینه‌که‌ی نزیک مزگه‌وتی که‌وره بوو. ئیسته‌ش قوتا‌بخانه‌ی گو‌لا‌له‌ی که‌چانی تټ‌یدا‌یه) په‌روانه گو‌فاری ڕۆشن‌بیری نوێ، ژماره (۷۳)، نا‌داری ۱۹۷۹، د. که‌مال مه‌زه‌ره نه‌حمه‌د و تارټ‌یک به‌ناوون‌یشانی: (فا‌تمه محیه‌ددین په‌ری پیت‌شه‌رو و سه‌ریازی نه‌ناس‌راو). هه‌روه‌ها دوو کاسی‌ت گف‌ت‌گۆ‌زی خۆم له‌گه‌ل (فا‌تمه محیه‌ددین) که هه‌مان نه‌و زانیاریانه‌ی تټ‌یدا دووباره کردووه‌ته‌وه.

پینچ فشتہ کی

تهخمیس لهسەر غهزه‌لی عیسمهت بوخارا^(۱)

لهسەر ته‌کلیفی خوشه‌ویستیک

هه‌ولێر ۱۰/۲/۱۹۳۸

موتەفه‌کر له‌ جیهان، گۆشه‌نشین، مات و خه‌مۆش
له‌ پرا‌ یادی نیگارێ، دلی هینامه‌ خرو‌ش
هه‌روه‌کو پیری موغان، مه‌ست و سه‌بوویی به‌ردووش
(سرخوش از کوی خرابات گذر کردم دوش
به‌طلبکار ترسا بچه‌ باده‌ فروش)

ورده‌ ورده‌ سه‌ری پێم گرتبوو وه‌ک هوشیاری
به‌ته‌مه‌ننای وێسالتی له‌بی شه‌که‌ر باری
من له‌ فیکری نه‌وه‌دا بووم که‌ به‌پرسم یاری
(پیشم آمد به‌سرکوچه‌ پری روخساری
کافرانه‌ شکن زلف چو‌زنار بدوش)

وه‌کو به‌دری که‌ له‌ژێر هه‌وری ره‌شا بی له‌ پرا
به‌سه‌ری په‌نجه‌ له‌سه‌ر عاریزی، زو‌لفی لادا
که‌ نه‌مه‌م دی به‌ته‌نه‌نی و به‌بی ترس و پیا
(گفتم این کوی چه‌کو‌یسیت تراخانه‌ کجا
ای مه‌ نوخم ابروی ترا حلقه‌ به‌ گوش)

(۱) (عیسمهت بوخارا) نه‌وه‌ی که‌ (میژووی نه‌ده‌بیاتی ئێزان) جلدی سێیه‌م چاپی دووهم سالی ۱۹۶۰ له‌ لاپه‌ره‌ (۴۷۰) ده‌ریاره‌ی ئهم شاعیره‌ نووسیبیتی ته‌نیا نه‌وه‌نده‌یه‌: (مامۆستای بیساطی و خه‌یالی بووه‌ و هاوچه‌رخ‌ پۆسته‌م حوزبیانی و تاهیر نه‌بیوه‌ردی و برندق بوخارانی بووه‌. له‌ سالی (۱۸۲۹) کۆچی دوایی کردووه‌).

وتی زانیومه به تای زولفی سیاهی پابه‌ند
 وتم نهی دیده که‌وایه به‌سه زولمهت تا چهند
 چیه بۆ ئیوه عیبادت، چیه ئایینی په‌سهند
 (گفت تسبیح به خاک افکن و زنا را ببند
 سنگ بدر شیشه‌ی تقوی زن و پیمان‌ه بنوش)

گۆشه‌یه بگره له سه‌رچاوه‌یی ناو و چه‌مه‌نی
 ده‌ست له‌مل (مول) که، به‌یادی سه‌نه‌می یا سه‌مه‌نی
 نه‌ختی هه‌مده‌م به له‌گه‌ل بلبلی شه‌که‌ر شه‌که‌نی
 (بعد ازین پیش من آ، تا به تو گویم سخنی
 راه پیمای اگر با سخنم داری هوش)

من گه‌لی مامه‌وه غافل له حه‌قیقه‌ت، دل‌پیش
 پروی رهم دایه ده‌ستی ریشی سپی وه‌ک ده‌رویش
 بۆ ئه‌وه‌ی فهرقی بکه‌م سوره‌تی بیتگانه له خویش
 (ترک هوش دل و جان کرده دويدم از پیش
 تا رسیدم به مقامی که نه‌دین ماندو نه هوش)

له غه‌ما نه‌ختی سه‌رم نایه‌وه بیتخود له وجود
 که‌وکه به‌حری خه‌یالاتی حه‌یاتی بی سوود
 که سه‌رم هه‌لبیری، روانیم له پرتکا وه‌کو دوود
 (محو گشت از ورق کون و مکان نقش وجود
 نه‌پری ماندو نه آدم نه طیور و نه وحوش)

چ بوو نه‌م حاله که‌وا ده‌رگه‌هی پروناکی به‌ست
 نه زه‌مین و نه سه‌ما ما، نه بلندی و نه په‌ست

من سهراسیمه، که ناخوئمه بی پژوی (الست) (۲)
 دیدم از دور گروهی همسه دیوانه و مست
 از می باده عشق آمده در جوش و خروش

چ بو گروهنی هموو سهرخوشی مهیه، دور له (صداع)
 یه کنی مه شغوولی به خیر هاتنی یاران و (وداع)
 یه کنی سهرمهستی مودارا، یه کنی به دمهستی (نزاع)
 بی دف و چنگ و مغنی همه در رقص و سماع
 بی می و جام و صراحی همه در نوشا نوش

این چو دیدم من ازین و مکان در رسمتم
 جام سر شاری، می عشق چنان کرد مستم
 بی محابا نظر کرده، ز جا بر جستم
 (چونکه سر رشته‌ی ناموس برفت از دستم
 خواستم تا سخنی پرسم از و گفت خموش)

نهمه جیتی راستی و سدقه، نهوهک لاف و گه زاف
 دلی ناوینه سیفاتیککی نهوئ بی غهش و ساف
 برژ نهی سهر زده، توژی به نهدهب به، به عه فاف
 (این نه کعبه است که بی پاو سر آیی به طواف
 یانه مسجد که در او بی ادب آیی به خروش)

هان گذر کن که چه سان جا و چه سان یارانند
 چه دواخانه، چه سان خسته و بیمارانند

(۲) الست: نهو پژوی که خوا دنیای دروست کردوه له نهرواحی خهلکی پرسی (الست بریکم: قالوا بلی).

گردانی که چه سان جان و چه سان جانانند
(این خرابات مغان است در او مستانند
از دم صبح ازل تا به قیامت مدهوش).

(نووری) لَمَ مه‌سله که دا نه‌ختی نه‌گه‌ریه‌ک‌پ‌نگی
به‌سییه‌نافامی و به‌سییه‌ه‌زه‌ر و بیت‌ده‌نگی
فائیده‌ی هیچ نییه‌گریان و خ‌م و دل‌ته‌نگی
(گر ترا هست در این شیوه‌سری هم‌رنگی
دین و دنیا به یکی جرعه‌چو (عصمت) بفروش)

نورتيك بۆ دوواوه^(۱)

بۆ سالى ۱۹۳۴

ئەي (ژيان)، ئەي ئەمەلى تائىفەي پىر و جوان!
 ئەي بەبى تۆ، شەوى دەيجوورە ھەموو رۆژى ژيان
 ھېچ مەۋەستە لە دەسا تا دەگەيە (زەردىاوا)^(۲)
 ئەم دوو سى شىعرە بەدىارى بەرە خزمەتى (گۆزان)
 بلى: ئەي نازرى ئەو دىمەنە جىوانەي قەرەداغ^(۳)
 دوور لە دەرد و لە پىژارە، لە خەم و مىخەت و ناخ!
 باۋكەم ئەو ۋەختە ئەدىبى بوو لە پىژەي ئودەبا
 مەلەۋانتيكى بەقودرەت بوو لە دەرياي ئەدەبا
 ئەو دەمە شىعرى دەۋوت، ھۆش و شعورتيكى ھەبوو
 سەر و دلخۆش و پەخت، كەيف و سرورتيكى ھەبوو
 ئىستە كۆماۋەتەۋە پىشتى بەسەر جەدۋەلدا
 قىسمەتى خۆي ئەمە بوو، ھەر لە دەمى ئەۋەلدا
 رۆژ و شەۋ فىكرى بەنۋوسىنى حىساباتەۋەيە
 شەۋ و رۆژ زىكرى بەتەسلىدى ئەماناتەۋەيە

(۱) ئەم شىعرە لە (شىخ نوورى) يەۋە بۆ (گۆزان) بەزمانى (جەناب)ى كۆپپىدە وتراۋە، ۋەلامى ئەو نوۋسىنەيە كە مامۇستا گۆزان لە رۆژنامەي ژياندا ژمارە (۴۱۱)ى رۆژى ۱۵/۹/۱۹۳۴ بەناۋى (مىشۋ)ۋە بلاۋى كىرۋەتەۋە. دىسان مامۇستا (گۆزان)ىش بەشىعرتىك ۋەلامى داۋەتەۋە و لە رۆژنامەي ژيان، ژمارە (۴۱۶) سالى (۹)، (۲۰)ى تشرىنى يەكەم (۱۹۳۴)دا بلاۋكرۋەتەۋە، ھەرۋەھا لە لاپەرە (۱۲۲)ى دىۋانى گۆزان - سەرجمەي شىعرەكانىدا بلاۋكرۋەتەۋە.

(۲) زەردىاوا: كەۋتۋەتە خواروۋى سلىمانىيەۋە، لە نىۋان شاخى دارمازەلە و قۇيىيە. مەلبەندى ناحىەي قەرەداغە، دەكەۋىتە ناۋەرەستى ناحىەكەۋە، بەلام ناۋى قەرەداغ-سى بەسەردا سەپتىراۋە بەرە بەرە زەردىاوا پىشتگۈي خراۋە.

(۳) نىشارەتە بەگەشتى قەرەداغى مامۇستا (گۆزان).

شیعری بیکری بوو ته ته سفیهی ته سلیفات
ویرد و زیگری بوو به ته حشیهی ته حویلات
جه دوهلی مولحق و ته سویییهی ناو نازاری
بوو ته قافیه و میسرهعی مه عنیداری

له ههولێر به لهتيفه

بۆ دهقیقێکم نووسیه که له خارج بووه^(١)

دهری مهیخانه بهسراوه، دلی پیرانی گیراوه
تهرب و اقور بهسهر خۆیا نهکات و جهرگی سووتاوه
له قهلبی شوشه دا عارهق نهما، یه کده فعه خوتناوه
سوراحی دیدهی واکوێر نهبی بۆت هینده گیراوه
نهونده چاوه پتی تۆن کۆمهلی مهوجودی مهیخانه
ملی مینا شکا هیند ناوری لی داوه به و لاوه
دلی پرپه له خهم پیری موغان، قامهت خهم و خهمبار
له پای کویهی خوما^(٢)، بی چاره سهرتاپای له خوم ناوه
به نهترافی نهویشا زانیانی سهحنی مهیخانه
یهکتی شهیدا و شیواوه، یهکتی مهبهوت و داماووه
له تهپلی سهر نهدهن، هاوار نهکهن بهم جهژنه نازاده
سهمای سافی نهم مهیخانهیه، بۆ پۆژی گیراوه؟
ههوتینی شیرێ شیرانی تهرب، نهی ماکی دلخووشی
له دووری تۆیه (نووری) گۆشهگیر و مات و داماووه
وهه نهم جهژنه تۆژی خهم به یا دهین پیکهوه^(٣) توخدا
غهریبان چی بکهن، گهر غهم نهدهن نهختی به دهم باوه

ههولێر/ ١٩٣٨

(١) دهلێن گوايه نهم شيعهری به لهتيفه بۆ (حهمه) ی برای (نهحهدهی سالتحه فهدی) نووسیه که مهعارونی پۆلیس بووه.

(٢) مهبهستی کوویهی شهرايه.

(٣) له دهستنووسی شاعیر (پیکه) نووسرابوو، که دياره ههلهی کاتی نووسینه و پاستهکهی (پیکهوه) یه.

بۆ بېكەس^(۱)

جەمئى نەورۆز بوو لە گەردى ياره
 كۆ بووبوونەوه ئەهلى ئەم شارە
 لە ژن و لە پیاو، لە شىخ و ئاغا^(۲)
 لە كار بە دەستى مىرى كەس نەما
 كە نەهاتى بۆ ئەم نەورۆزە
 بۆ زەماوێند و جەژنە پىرۆزە
 لە سەفەرە تا^(۳) زانای ئىستىعمار
 مێجەر ئەدمۆنسى^(۴)، بەكەم مۆستەشار
 بەتوورەكەى مل، پەر لە فێلەوه
 بەدرۆ و نیشى چەوت و چۆتلەوه
 ئەویش لە پەر هات خۆى كرد بەناوا^(۵)
 ھەر چاوتكى كرد بەجوار لە تاوا
 مەبەستى خۆم زەينم وا بۆى چوو
 بۆ ناوەرۆكى نەورۆز هاتبـوو

(۱) رۆژى ۱۱/۱۲/۱۹۵۸ لە سولەيمانى لە سینهماى (سىروان) بەهۆى تىپەرپوونى دە سال بەسەر
 وەفاتی شاعیرى نىشتمانپەرۆرى كورد (بېكەس) مەھرەجانىك كرا. بۆ ئەم مەھرەجانە لە لاين
 بەرپەرەرانى مەھرەجانەكەوه داوايان لێ كردم كە شتيكيان بۆ بنووسم. منیش جاريكيان بەرپەرەوت
 بەهۆى حەفلەيەكەوه كە لە گەردى (يارە) بوو جەمئى نەورۆز ئەكرا، ئەو زەماوێندەدا بەشدار بووم، ئەو
 رووداوى لە بېكەسم دىيوو بەم ھۆيەوه كردم بەم شيعرانەى كە لە خوارەوه نووسىومە و پيشكەشى
 بەرپەرەركانم كرد كە لە مەھرەجانەكە بخوێنرێتەوه. ئەمجا لێرەدا ئەو نوختەيەتان ئەخەمە بەرچاو كە
 ئەوى لە شيعرەكانا نووسىومە زياد و كەمى نىيە و ئىستاش گەلى كەس لەو زاتانە لە حەياتان نەگەر
 زيادى پتوھ نرابوو، ھەز ئەكەم بنووسن وا بوو وا نەبوو (شىخ نوورى شىخ سالىح).

(۲) لە گۆڤارى رۆژى نوێ-دا نووسرابوو: (لە شىخ و لە ئاغا) كە ديارە بەم شتوھيە بێ لەنگە.

(۳) مەبەستى لە سەفەرەتى ئینگلیزە.

(۴) مەبەستى لە مۆستەشارى ئینگلیزى ئەو كاتەى سلیمانیە.

(۵) لە دەستنووسەكەى شاعیردا: (نەناوا) نووسرابوو كە ديارە ھەلەى نووسینە.

تیبگا مدهس له نه ورۆز چیه
 بئ ناوناخنه و جهژنی په تییه
 یا پره له شت، نه مدهمانه یه
 روو له سه رده شته و (۶) مدهس بانه یه (۷)

بیکهس (۸)

بیکهس نه ناسن چهند فیداکار بوو
 بۆ نیشتمانی، که چهند به کار بوو
 بۆ سه عاده تی قعومی کورد بیکهس
 سه رشۆری و به زین لای عهیب و عار بوو
 بیکهس له رتگای به رزی میلله تا
 ملی بکرایه به دار و په تا
 لای وابوو روتبه ی شاهه نشاهییه
 پتی وه تن نه بئ، پتی گومراهییه

(۶) و (۷): دوو شارن له رۆژه لاتنی کوردستان.

(۸) بیکهس: فانیقی کورپی عهبدوللای کورپی کاکه حممه یه، له بنه ماله ی قهلاچوالانه. باوکی بیکهس که له سالی (۱۹۲۹) دا کۆچی دوا یی کردوو له سوپای عوسمانلیدا میر لیوا بووه، بیکهس له دتی (سیتک) له سالی (۱۹۰۵) ی زایینیدا له دایک بووه. له سالی (۱۹۱۹) دا بیکهس له پۆلی سییه می سه ره تای ی له سلیمانی وه رگیراوه، له وه پتیشیش قورنانی خه تم کردبوو. مامۆستا (مهحمود شەوقی) ده لئ: (حممه ی رحمان ناغا) گرتییه خۆی و به ختوی کرد. بئ کەس بوو، نه گینا زۆر پیش ده کەوت. زۆر گوتی به ژبان نه ده دا. کەس له کوردایه تی له و پاکتر نه بوو، له سه ر کوردایه تی شەقی نه خواردبایه پتی ته وانه بوو. له سلیمانی له هاوینی (۱۹۲۸) دا له قوتابخانه ی زانستی سلیمانی به (مامۆستا) دامه زرا. له سالی (۱۹۳۷) له دتییه کی ناوچه ی بازبان کرایه مامۆستا و دوا ییش گۆتیزایه وه گه لئ دتیه تی تر. له ۱۹۴۸/۱۲/۱۸ دا کۆچی دوا یی کردوو. به وانه دیوانی بیکهس، ناماده کردنی محمه دی مه لا که ریم، هه روه ها به یینی مهحمود شەوقی هاو پتی نزیک ی بۆ نه م مدهسته.

کوردیش نهمینن و نهم شیعره جوانه‌ی
به‌فاتیح‌اوه نه‌خوینیت‌هوه (۱۰)

۱۹۵۸/۱۲/۱۱

(۱۰) له سالتی (۱۹۴۵) دا، (پیره‌مێرد) ی نهمر و ده‌سته‌یه‌ک له لاوانی دلسۆزی کورد، جه‌ژنی نه‌ورۆزبان له‌به‌ر گرده‌که‌ی (مامه‌ یاره‌) دا کرد. وه‌یه‌کی‌ک له‌ میوانان (ئه‌دمۆنس) بوو. (بی‌تکه‌س) ی نه‌مریش له‌و رۆژه‌دا هۆنراوه‌یه‌کی نایابی گه‌رموگوری پیتشکه‌ش کرد، که تا ئیستاش به‌وێردی سه‌ر زمانی هه‌موو کورد په‌روه‌ریک، که نه‌ویش هۆنراوه‌ی (۲۷) سه‌له‌یه. له‌ کاتی خویندنه‌وه‌ی هۆنراوه‌که، (بی‌تکه‌س) ی نهمر په‌نجه‌ی درێژ کرد بۆ (ئه‌دمۆنس) که نوێنه‌ری ئیمپریالیزمی به‌ریتانیا بوو، ئه‌مه‌ نازایه‌تییه‌کی گه‌وره‌ بوو بۆ (بی‌تکه‌س) درایه‌ قه‌لهم. کورد و دلسۆزه‌کان تا نه‌مڕۆش نه‌و په‌فتاره‌ پیروژه‌ی (بی‌تکه‌س) به‌شانا‌زییه‌وه‌ باس ده‌که‌ن. له‌ گۆڤاری رۆژی نوێ - ژماره (۱۱) ی سالتی (۱) نیسانی ۱۹۶۰ وه‌رگیراوه.

نهم شیهری له ستایشی متهسهریفی سوله‌یانی (نهمحمد بهگی توفیق بهگ) دا^(۱) وتووه شهوئ له مالموه دانیشتبسووم به حه‌یرانی له چهرخ و نه‌ختر نه‌فکریم و وه‌زعی یه‌زدانی

(۱) نهمحمد بهگی توفیق بهگ: له شاری سلیمانی له سالی (۱۸۹۹) ی زایینیدا له دایک بووه، خوتندنی خوی له سلیمانی و مووسلدا ته‌واو کردووه، (بۆیه‌ش به‌شیک خوتندنی که‌وته مووسله‌وه، چونکه باوکی بۆ ماوه‌یه‌ک له مووسلدا به‌رتوبه‌ری پۆلیس بوو و له‌وی به (داره‌که‌ بینه) ناوی ده‌رکردبوو. نهم نازناوه‌ش له سزادانی نازاوه‌چی و پیاوخراپانموه بۆی ما‌بووه‌وه. که داری له ناوی دیجله هه‌لده‌کیشاو پیتی له‌وانی ده‌دا. کاتی (توفیق بهگ) نه‌مری خوا به‌چی ده‌هینتی، گراسته‌وه‌ی نهم خیزانه که‌وته نه‌ستوی (نهمحمد بهگ) که نه‌و کاته ته‌مه‌نی هه‌ژده سال تیتپه‌ری نه‌کردبوو، ناچاریش بوو نه‌و خیزانه‌ی که بریتی بوو له دایکینک و چوار برا و سێ خوشک به‌ختیان بکات. (نهمحمد بهگ) کوردیکی شیرپاک و دلسۆز بووه له‌گه‌ل (شیخ مه‌حمودی نه‌مر) پتوبه‌ندییه‌کی دۆستانه‌ی توندوتۆلی هه‌بووه. به‌یه‌که‌وه‌ش جارێک به‌ده‌ستی عوسمانیه‌کان گه‌راون نزیک داره‌که‌ی رتی (تاسلوچه) به‌ستراوه‌ته‌وه، به‌و تاوانه‌ی که‌وا دژی حوکی عوسمانیه‌کان وه‌ستان و گوايه پتوبه‌ندییان له‌گه‌ل ئینگلیزه‌ها هه‌بووه بۆ دروستکردنی ده‌وله‌تیک بۆ کورد له‌سه‌ر شێوه‌ی نه‌و ده‌وله‌ته‌ی بۆ عه‌ربه‌یان دروست کرد. به‌لام له‌ دواییدا هه‌یچان له‌سه‌ر نه‌سه‌لماندن، بۆیه وازیان لێیان هێنا. وه‌ک له‌ باسی جهمعه‌ته‌ی زانستی کوردان باس کردووه بۆ ماوه‌یه‌ک سه‌رۆکی (که‌مه‌لی زانستی کوردان) بووه و بۆ ماوه‌ی (۲-۳) سال به‌خۆپایی ده‌رسی تیدا وتووه‌ته‌وه. له‌و سه‌رده‌مه‌دا ده‌ستیکێ بالایی هه‌بووه له‌ به‌لاکردنه‌وه و چه‌سپاندنی زمانی کوردی له‌ شاری هه‌ولێر. له (۱) ی ته‌موزی سالی (۱۹۲۳) مه‌ه قایقماقی قه‌زای سوله‌یانی بووه. له (۱۹۲۵/۶/۷) به‌یه‌که‌م مته‌سه‌ره‌یفی سوله‌یانی هه‌ل‌بژێرداوه و تا سه‌رده‌تای سالی (۱۹۲۸) درێژه‌ی کیشاوه. له‌ پاش شه‌شی ئه‌یلوول له ۱۹۳۰/۹/۲۸ به‌پیتی نووسراوی وه‌زاره‌تی ناوخۆی ژماره (۱۲۶۳۲) ی ۱۹۳۰/۹/۲۲ له‌به‌ر لێوه‌شاهیه‌ی و توانایی له‌ کاروباری ئیداری بۆ جارێکی تر به‌مه‌سه‌ره‌یفی سوله‌یانی هه‌ل‌بژێردا، تا ۱۹۳۵/۴/۲۴ به‌وه‌زیفه‌ی مته‌سه‌ره‌یف مایه‌وه. له‌و ماوه‌یه‌دا، واته له‌ سالی (۱۹۲۷) بۆ ماوه‌یه‌کی که‌م کرا به‌مه‌سه‌ره‌یفی لیوای هه‌ولێر و له (۱۹) ی نیسانی نه‌و ساله‌دا گه‌رایه‌وه بۆ سوله‌یانی. نه‌ندام بووه له‌ نه‌نجومه‌نی (نه‌عیان). زمانی تورکی و فارسی به‌ته‌واوی زانیوه، له‌ پال که‌مه‌ی ئینگلیزی و فه‌ره‌نسی. له (۱۰) ی کانوونی یه‌که‌می سالی (۱۹۶۳) دا کۆچی دوایی کردووه. بۆ نه‌م ژياننامه‌یه سوودم له (دۆسیه‌ی تایبه‌تی نهمحمد بهگی توفیق بهگ) وه‌رگرتووه که له‌ خه‌زینه‌ی پارێزگای سلیمانی پارێزراوه، هه‌روه‌ها بۆ زانیاری زیاتر سه‌ردانی دکتۆر (دارا نهمحمد توفیق) ی کوپیم کردووه.

شه‌ویکی پر له سرور و شه‌ویکی پر به‌ره‌کټ
 شه‌ویکی پر له زیا و شه‌ویکی نوورانۍ
 شه‌وی بوو، مانگه شه‌ویکی عه‌ج‌ه‌ب تریفه تریف
 دوو سه‌د به‌یان و ده‌می سوبح نه‌کم به‌قوریانی
 گه‌هی خه‌یالی ویسالی جه‌مالی یارم نه‌کرد
 گه‌هی نومیدی نه‌مهم بوو، که بهی به‌میوانی
 له پر نیگای وه‌تن، میسلی خور تلوعی کرد
 له پالی په‌رچه‌می لادا له سوبحی پیشانی
 به‌هایی مولکی یه‌مهن، له‌علی لیتی جان به‌خشی
 خه‌رابی چین و خروته‌ن، زولفی عه‌ن‌به‌ر نه‌فشانی
 سه‌ری نه‌بوو که نه‌بی پر خوماری ساغری نه‌و
 دلۍ نه‌بوو که نه‌بی مه‌ستی چاری فه‌تتانی
 هزار روسته‌می داستان، زه‌بونی توپره‌یی نه‌و
 هزار بیژن، نه‌سیری چه‌هی زه‌نه‌خدانی
 نه‌فس به‌ناخه‌وه، خورتاری تیغی نازی برزی
 جگر به‌داخه‌وه، کوژرای تیری مورگانی
 که (۲) هات به‌نازه‌وه، فهرمووی خه‌ریکی چیت (نوری)؟
 سه‌به‌ب چیه که له من موده‌تیکه په‌نهانی؟
 به‌ناه و ناله‌وه پیم وت: نه‌ونده ناشفتم
 میسالی په‌رچه‌می نیوهم له‌به‌ر په‌ریشانی
 دووباره هاته‌سه، موشفیکانه پتی فهرمووم
 مه‌گه‌ر فراز و نشیبی زه‌مانه نازانی؟
 گه‌هی له نه‌سفه‌لی سوفلا نه‌بی به‌نی نادم
 گه‌هی له عالمی بالا‌یه، شه‌خسی نینسانی

(۲) (که) من بوم داناوه نه‌گینا له‌نگ ده‌بی.

یه کئی خوماری مهی و بهزمی عیزهت و ئیقبال
 یه کئی زه بونوی غه می زیلله ته و پهریشانی^(۳)
 به خوشی و غه می نهم ناسیابه تفره مه خو
 که ههروه ها بووه نهوزاع و چهرخ و دهورانی
 قه لهم به دهسته وه بگره، بنووسه مه دحی که سئ
 که فهوقی گونبه دی کیوانه، سه تحی نه یوانی
 خه جسته فه ر، مه سه پرپف، جه نابی (نه حمه د به گ)
 که که حلی دیده یی عیرفانه، گهردی دامانی
 له فهیزی هیمه تی نهو زاته، هینده مونته زه مه
 میسالی لونده رهی مه رکه زی سلیمانی
 هه زار (کیسرا) و^(۴) (جه م)^(۵)، مه سستی بهزمی مه عدله تی
 هه زار (مه عن) و^(۶) (حه تهم)^(۷) ریزه خواری سه رخوانی
 نه گهر مه ساعیی می عماری نهو نه ده بوو
 ولاتی ئیمه هه موو، پرووی نه کرده ویرانی
 زه مین هه تاکو بمینئ قه رار و نارامی
 فه له ک هه تاکو بمینئ گهران و سوورانی

(۳) نه ده بوایه دوو جار نهم قافییه یه دووباره بکاته وه.

(۴) کیسرا: نه نه و شیروان، پادشای به دادی به نه ماله ی ساسانی (۵۳۱ - ۵۷۹ ه. ز).

(۵) جه م: جه مشیدی جه م.

(۶) مه عن: واته (معن بن زانده الشیبانی (۱۵۱ ک - ۷۶۸ ز) میر و سه رکرده یه کی نه مه و بیه کان بووه. یه کیکه له خواری و به رچاو تیره به ناو نکه کانی عه ره ب، نازا و زمان پاراو بووه. «مه نسوری» عه بیاسی خه لاتئ کرد، «سجستانی» ی دایه ده ست، کوژراوه، زۆر شتی ده رباره ده گێ نه وه. پروانه المنجد (ل ۶۷۵).

(۷) هه تهم: واته حاته می طانی (ت ۶۰۵) شاعیرکی سه رده می جاهلییه ته. به نازایه تی و خواری و چاو تیری و جوامیری نیوانگی ده رکرده وه، کراوه به مه سه ل وه ک «له حاتم باشته»، «دیوه خانه ی هه یه» پروانه المنجد (ل ۲۲۵).

له جهمعی مہمہ نہ تا^(۸) بتی، بدبتی خسوف و کسوف
مہمی تہ جہ للی و خورشیدہ، شہوکت و شانی

(۸) مہمہ نہت: نیشارہ تہ بز (سورۃ الفاتحہ - نایہ تی ۷)، (فأصحاب الميمنة ما أصحاب الميمنة) واتہ
خواناسان و ٹوانہی باوہر و ٹیمانیاں بہ خوا ہدیہ.

بۆ زاری کرمانجی^(۱)

۱۹۲۶/۱۰/۲۵

سەبا؟ ئەم دیارییەم بۆ خاکپای (زاری کرمانجی)^(۲)
 لە (نوروی) نا، لە مۆری توحفە، بۆ خزمەت سلێمانە

(۱) لە سالی (۱۹۱۵) دا مامۆستا (حوسێن حوزنی موکریانی) بەپارەى مۆز هەلکەندن و خوشنوسى چاپخانەیکى بۆ خزمەتى زمانى کوردی لە ئەلمانیا کړی و لە شارى (حەلب) دایه‌زواند، لە پاشان لە سالی (۱۹۲۵) موه هیتایه کوردستان و لە (رواندز) داینا و ناوی نا چاپخانەى (زاری کرمانجی).
 لە سالی (۱۹۲۶) دا لە رواندز بەرمەزاهەندى مېرى گۆفارى (زاری کرمانجی) پین دەرکرد. لە بەر دەست کورتى و کەم دەرامەتى دواى شەش سال (۲۵) ژمارەى لىن دەرچوو. نېتر ژمارەى تری لىن دەرەنچوو. دواى ئەویش گۆتۆزایمۆه شارى هەولێر و ناوترا چاپخانەى (کوردستان) کە مامۆستا (کېوى موکریانی) سەرپەرشتى کاروبارى چاپخانەکەى دەرکرد و سەردەمانێک گۆفارى (هەتاو) پین دەرکرد.
 (۲) ئەم شیعەرە بەناتەواوێى لە گۆفارى (زاری کرمانجی) ژمارە (۶) ی سالی (۱۱)، (۱۷) ی رېبع الثانی (۱۳۴۵) (۱۹۲۷) دا بڵاوکراوەتۆه کە دێرى (پنجەم) و (حه‌وتەمى) لىن قرتێترۆه. مەن دەستتۆوسە ئەسڵەکەم لە گەل هەندێن دەستتۆوسى تر لە ناو دەستتۆوسەکانى مامۆستا (کېوى موکریانی) دا دۆزیبۆه و لە کاتى بڵاوکردنەوى شیعەرەکە، دەقى نامەکەى شێخ نورى بۆ گۆفاره‌کە بڵاوکراوەتۆه. وا لێتردا دەقى نامەکە دەخەینه بەرچاوى خوێنەرى بەرێز (بۆ خزمەت مەدرى - نێدەرە و رەئیس تەحریری (زاری کرمانجی): جەریدى موحسەرەمەى (زاری کرمانجی) کە لە (رواندز) ئینتیشار نەکات، وەکو پۆزێکى زیابەخش، فېوضى عېلم و عېرفانى بەساحەى کوردستان بڵاوکردۆتۆه. رووناکی نېستېقبالى (أظهر من الشمس) ی نیشان بەنەولادەکانى کورد داوه. ئەم پۆژه، تا ئێستاکە عالمى کوردی لە زبای جیهانگیرى مەهرووم بوو، بەرەش گیرا بوو. جەهل بوو دایبۆشێ بوو. مەعلۆمە کە بەهەزار تەقەو لە ساجى سنگ و جامى سەردان، بەرپۆه، دنیای رووناک کردۆتۆه. کەوا بێن لازمە قەدرى بزانێ و لە رووناکییه‌کەى نېستېفاده و تەمەننا و دو‌عاى دەوام و نەگیرانى بکړی. زۆر مۆتەئەسەم کە تا ئێستە ئەم دایکە موشفېقه، ناسحە، زاده‌یکى ئەفکارى ناچیزانەمى نەگرتۆتە سەحیفەى باوەش و دەستێکى بەسەر و پۆتەلاکیدانەیتاوه، کە لە رووى نوازشى (لاواندەنۆه) ی ئەوێه وەرده وەرده بالا بکات و رووى دانېشتنى مەجلیستیکى ئەدەبى بێت. بېناتەن عەله‌یهى، هەر بەم فیکره، ئەم دیارییه بێ قیمەتەم تەقدیم کرد، رجاى قبوڵ کردنى ئەکەم).

شێخ نورى شێخ سالح

(پرواندز) بهختیاره، قابیله فهخری ولاتی بئی
 که چونکه مه رکەزی نه شری فیوضی عیلم و عیرفانه
 جه ریدە (زاری کرمانجی) پەفیقی (ژیان) ه (۳) بۆ میلیله
 که سێ زاری (۴) نه بئی، بئی زاره، نیشی زار و گریانە
 له دهستی خوتنده واران (۵)، نه گەرچی نه مەژۆ بئی قەدری
 سبهینێ هەر ستوونیکت و هسییهت خوانی عومرانه
 به نهنگوستی تهجه سوس، پوو پەری زەرد هه لگه پەری تو
 نه پشکنری که چونکه مه رکەزی نه سراری کوردانه
 وه کو میرناتی دهی ئیدراکی، بۆ مازی و نیستیقبال
 مه عانیی جومله کانت که نزی لایوفنای عیرفانه
 نه مینداری خه فایای حەیاتی حازرهی نه مەژۆ
 سبهینێ یهک به یهک نه یدەیتەوه به و نه وجوانانه
 به هیز و قووهتی خۆت بانگ نه دهی بۆ نوژی سبهینێ
 چریکهی تۆیه وا گویم لێیه دی، له و شاخ و داخانه
 نه لێ ئیتر شهوی غه فلهت نه ما، رۆژی سه عادهت هات
 که عومریکه (۶) هه موو نانیککی، دهرسی زلل و خوسرانه

(۳) نیشاره ته بۆ رۆژنامهی (ژیان).

(۴) به مانای (زمان = لغة) هاتوه.

(۵) له دهستنوسی شاعیردا (خوندهوار) نووسراوه که زۆرتر له ناوچهی کۆیه به کار دیت.

(۶) له گۆڤاره که دا: (که عه سێکه) نووسراوه.

بۆ ئەلى كەمال^(۱)

نامەكەت گەيىيە دەست فەخرى ھەموو ئەھلى ولات
 بوو بەشانامەيى ھەر مەجلىس و بەزم و ھەفلات
 وائەبى ھېمەتى مەردانە و شىۋەى ھەتەمى
 دەك نىلاھى نەرزى قەت لە گىلا دەستى سەخات
 پىك بەقەد سەرتە، كىلاوى كەرەم و ئەفسەرى جوود
 خشت بەقەد قامەت و بالاتە، كەوايى ھەسەنات
 بەھرى بەخشائىشى ئىۋە نىسە پۆزى كە نەكا
 كەرەمى ھاتەمى تايى، بەسورابى ۋەھەمات
 روتبە و مەنسەبە، خوا لايىقى شانى دىۋى
 بەفەقىران ھەسەنات و بەغەربان خەدەمات

(۱) ئەلى كەمال بەگ: ناۋى تەۋاۋى (ئەلى كەمال ئەبدولرەھمانى ھاجى قادىر) لە سالى (۱۹۰۰) لە شارى سلىمانى، لە گەرەكى (دەرگەزىن) لە دايك بوو. لە ھوجرە ۋەكو داب و نەرتى ئەو سەردەمە لەسەر دەستى (خواجه فەندى) و (ھاجى مەلا سەئىدى زىلزەيى) خوتىندوۋىيەتى. ۋەك (ئەلى كەمال بەگ) خۆى دەفەرموۋى (شىخ نوۋرى) ىشى ھەر لە لاي (ھاجى مەلا سەئىد) ناسىۋە. ئىنجا نامادەيى (پوشدىيەى عەسكەرى) تەۋاۋ كىردوۋە و چوۋەتە تۈركىيا و لە ئەستەمبۇل (كلىة الشرطة) دا خوتىندوۋىيەتى، كە گەر ۋەتەۋە كراۋە بەيارىدەدەرى پۇلىس لە شارى بەغدا، دواى ئەو ھەر بەۋەزىفەى (مەعاون) كۆيە و خانەقەن و عەزىزىيە گەر ۋە. ئىنجا لە سالى (۱۹۳۲) بوۋەتە بەرتەبەرى پۇلىس لە كەركۈك، ھەر ۋەھا بەرتەبەرى پۇلىس لە بەغدا. تا سالى (۱۹۳۵) لە سلكى پۇلىس ماۋەتەۋە، تا ۋازى لە ۋەزىفە ھىناۋە، ئىنجا بوۋە بەنائىبى سلىمانى و ھەر لەو سالىدا ۋاتە (۱۹۳۵) تا سالى (۱۹۵۶) بۆ چەند جارىك نىبابەتەكەى تازە بوۋەتەۋە. ھەر لەو كاتەۋە كە لە ۋەزىفەدا نەماۋە، دەستى كىردوۋە بەبازىرگىنى كىردىن. بەدەرتەبەرى ئەو دە سالى گۇقارى گەلاۋىژ دەرچوۋە بەپارە يارمەتى داۋە بۆ دەرگىردن و بەردەۋام بوۋى، لە سالى (۱۹۳۹) ۋە ھەموو سالى ھەندى پارهى تەرخان كىردوۋە بۆ قوتايىيە ھەژارەكانى كورد، كە دەۋرۋەرى (۹۰-۱۰۰) دىنار بوۋە لە ھەموو مانگىتكىدا. لە سالى (۱۹۴۳) لە سلىمانى فەقىرخانەك كراۋەتەۋە، ناۋىراۋ بەشدارى كىردنەۋەكەى كىردوۋە بۆ خەزمەتكىردنى ھەژارەكان و لە بەغداۋە پارە و كەلۋەلى بۆ ناردوۋىن. (۱۵۰) ھەزار دىنارىشى بۆ نەخۇشخانەى (مىنال بوۋىن) تەرخان كىردوۋە لە سلىمانى. بۆ ئەم زانىارىيەنە لە

ئەمە بۆ تۆ بەسە ، بۆ بەرزى خولقت بەدەوام
 وردى پۆژ و شەوى ئەم عالەمەيە وەسف و سەنات
 پەبى مەحرۇومى نەكا خوا بەدەوامى ژىنت
 كۆمەلى بى دەسەلاتانى ولاتت لە بەرات (۲)

۱۹۴۳/۱/۲۱

(۲) عەلى كەمال بەگ لە حەربىي عالەمى دووھەمدا ، ھەمىو مانگى (۳) دىنارى تەخسىس كەردىبوو بۆ
 ئىسەافى فۇقەراى شارى سەلىمانى . موقابىل بەم ئىنسانىيەتە ئەم سى چوار بەيتەم بۆ نووسى (شەيخ
 نوورى شەيخ سالىح) .
 سەرنج : لە گەل شەيخ نوورى بۆرە خزمایەتییەکیان ھەيە بەوەی كە خالتۆزنى شەيخ نوورى خزمى (عەلى
 كەمال) بوو .

گلهیی

بۆ سه عید قه زازی نووسیوه^(۱)

ژنبار ۲۰/۸/۱۹۵۱

دیته بیرت نهو ده مهی تو پرووت له پرووی په یانه بوو
 من دل و خوتنی دلم بۆ تو مهی و مه یخانه بوو
 دیته بیرت هدر به ته نیا تو له په ردهی سینه ما
 سینه ما بووی و له ویدا غهیری تو سیما نه بوو^(۲)
 دیته بیرت کاره بای پرووی حوسنی خولقی تو له کوئ
 شوعله نه فزا بوايه (نووری) زوو له وئ په روانه بوو
 دیته بیرت کۆمه لی جارن و شه و گارانی زوو^(۳)
 گفتوگۆی مه جلیس، هه موو هدر راستی، مه ستانه بوو
 دل له باغی سینه دا بۆ تو له پیشه ی جهرگ و دل^(۴)
 پۆژ و شهو هه و لی چنن و به ستنی هیلانه بوو
 شاره زای پئ بوو، نه که و ته به رده مت دل دی به دی
 شاری بئ میهر و وه فایی، نهو حه له^(۵) وێرانه بوو^(۶)

(۱) شیخ نووری ئەم شیعەری لە کاتی کدا بۆ وتوو، کە مەسە پێفی لیوای هەولێر بە پیتی نووسراوی ژمارە (۷۵۳۱) لە بەرواری ۲۲/۵/۱۹۵۱ و (بۆ بەرژە وەندی گشتی!!) و بوونی هۆی نێداری دیاریکراو، بپاری داوه (شیخ نووری شیخ سالح) لە بەرپێوە بەری ناحیە (سەنگاو) دوه پکاته بەرپێوە بەری ناحیە (بارزان)، ئەم نووسراوەش بە نێمزی (سە عید قەزازی) نێردراوه، مەسە پێفی لیوای سلێمانی کە ئەو کاتە (مستەفا یە عقوقوبی) بووه، بە پیتی نووسراوی ژمارە (۴۸۱۱) بە مێژووی ۲۴-۲۶/۵/۱۹۵۱ ئەمرە کە ی دەرکردوو. لە ۵/۶/۱۹۵۱ دەستی لە کاروباری بەرپێوە بەری (سەنگاو) بەرداوه و لە ۱۱/۶/۱۹۵۱ دا لە نێشه تازه کیدا دەستبە کار بووه.

(۲) لە دەستنووسیکی تری شاعیردا (له ویدا زۆر و کەم سیما نه بوو) نووسرابوو.

(۳) هەر لەو دەستنووسەدا (کۆمه لی جارن و شه و گاران کهوا) نووسرابوو.

(۴) هەر لەو دەستنووسەدا (جهرگ و سی) نووسراوه.

(۵) هەر لەو دەستنووسەیدا (ئەو دهمه) نووسرابوو.

(۶) ئەم بەیتە لەو دەستنووسەدا شۆنێیان ئالوگۆن کراوه.

چی به سهرهات نهو زه مانه‌ی راستی و عه‌هد و وه‌فا
 لای ره‌فییق و ناشنایان، شیوه‌یی پیاوانه بوو^(۷)
 چۆن موبه‌دهل بوو^(۸) به‌سه‌فرای تالی نیش و ده‌ردی دل
 نهو شه‌راه‌ی شه‌معی جه‌معی ناشنا و بیتگانه بوو
 تیگه‌یشتم بۆ نه‌ماوه، شیوه‌یی میهر و وه‌فا
 تاکو رۆژی یه‌ک دلیلی ناوا نه‌بوو، ناوا نه‌بوو
 بۆ شتی چاکه (معاذ الله) بکه‌ومه‌ سه‌ر زیان
 نهو خه‌یالاتی که من نه‌مکرد، هه‌موو نه‌فسانه بوو
 زووم نه‌زانی من که قه‌ت ناکه‌ومه‌وه بیرری یه‌کتی^(۹)
 واسیته‌ی^(۱۰) بیرکه‌وته‌وه‌م بۆ نه‌قلی ئه‌م بارزانه بوو
 نهو شه‌وه‌ت بیره‌ له‌یه‌زمی وه‌سلی یارا دوو به‌ دوو
 تا به‌یانی، هه‌ر به‌یانی رازی دلدارانه بوو
 ئیسته‌ تۆ بوو‌یته‌ وه‌زیر و من مدیریکی فه‌قیر
 شه‌رتی ئینساف و مروه‌ت، وا بزانه‌م وا نه‌بوو^(۱۱)

(۷) هه‌ر له‌و ده‌ست‌نوسه‌دا (شیوه‌یی مه‌ردانه بوو) نووسرا‌بوو.

(۸) هه‌ر له‌و ده‌ست‌نوسه‌دا (بوو موبه‌دهل) نووسرا‌بوو.

(۹) هه‌ر له‌و ده‌ست‌نوسه‌دا (بیری دۆستان) نووسرا‌بوو.

(۱۰) هه‌ر له‌و ده‌ست‌نوسه‌دا (نه‌گه‌تی ئه‌م بیرکه‌وته‌وه‌م...) نووسرا‌بوو.

(۱۱) ئه‌م دوو به‌یت‌ه‌ی دوا‌یی له‌و ده‌ست‌نوسه‌دا نه‌بوو.

* همه‌ سه‌عید قه‌زاز: ناوی ته‌واوی (سه‌عید عه‌بدوله‌جید حاجی ئه‌حمه‌د قه‌زاز) له‌ سالی ۱۹۰۴ له‌ شاری سلیمانیدا له‌ دایک بوو. له‌ ژێر چاودێری مامیدا که (توفیق قه‌زاز) ه‌گه‌وره‌ بوو، تا نه‌و وه‌خته‌ی که چووه‌ته‌ وه‌زیرفی حکومه‌ته‌وه، له‌ یارمه‌تیدانی نه‌که‌وتوه‌. نه‌و سه‌رده‌مه‌ نه‌عه‌داییه‌ی مولکی هه‌بوو، له‌ سلیمانی نه‌عه‌داییه‌ی مولکی ته‌واو کردووه‌. له‌ پاش ته‌واکردنی ئاماده‌یی له‌ سلیمانی به‌وه‌زیرفی وه‌رگیر له‌ رومادی دامه‌زرا، چونکه‌ ئینگلیزی باش ده‌زانی، له‌و سه‌رده‌مه‌ش موفه‌تیشی ئیداری هه‌بوو له‌ لیواکان له‌ژێر ده‌ستی موفه‌تیشی ئیداری له‌ ئینگلیزییه‌وه‌ شتی وه‌رده‌گیرا، دوا‌ی به‌نێک بۆ وه‌زاره‌تی ناوختی گۆتزرایه‌وه‌ و له‌ویش خه‌ریکی وه‌رگیران بوو. له‌ وه‌زاره‌ت له‌ پاش ئه‌وه‌ی قابیلیه‌ت و توانایی خۆی نیشانداد، له‌ وه‌زیرفه‌ پیشکه‌وت. تا کرا به‌ به‌رتنه‌به‌ری ناحیه. له‌ سالی ۱۹۳۴ - ۱۹۳۵ کرا به‌ قایمقام و تا سالی ۱۹۳۶ - ۱۹۳۷ له‌وێ =

بۇ دۇستىكى قەدىمى خۇي نووسىيۈە

يان بۆمتەسەرىف (مستەفا قەرەداغى) نووسراۋە

۱۹۴۱/۱۲/۱۰

بەرم بۆكى سىكالاى دل لى دەس تۆ
 مەگەر^(۱) ھەر بېيەمە لای دلبەرى خۆم
 بلىم ئىتىر بەسى بى، بى ۋەفایى
 بلى جارى لى كۆتپە كەمتەرى^(۲) خۆم
 فەلەك خستومىيە^(۳) چالپىكى واۋە^(۴)
 كە دەس ناداتە دەستىم رەھبەرى خۆم^(۵)
 ئەلپى دایم لى دووم ھەلھاتوۋە پۆژ
 لى پى كەۋىتم، نەگەمە سىبەرى خۆم

==مايەۋە، لى پاشان جارىكى تر گۆتزاياۋە ۋەزارەتى ناۋخۆ و كرا بەرپتەۋەرى گشتى. دواى
 ماۋەيەك نەم جاره كرا بەرپتەۋەرى (موانىء) لى بەسەرە. بۆ جارىكى تر لەۋتەۋ گۆتزاياۋەۋە
 ۋەزارەتى ناۋخۆ، دوو سال لەۋى مايەۋە، ئىجا بوو بەمتەسەرىف. دىسانەۋە گۆتزاياۋەۋە بۆ ۋەزارەتى
 ناۋخۆ، لەۋى كىردىان بەۋەزىرى ناۋخۆ. تا بەرپابوۋنى شۆرشى چاۋدەۋى تەمۈز كە لەگەل چەند
 كەسانىك ھەۋالەى مەحكەمەى (مەھداۋى) كرا، دواى چەند مانگىك بىرارى خىكانەكەيان بەچى
 ھىنا و لە گۆرستانى (باب المعظم) نىژاۋە. دانىشتن لەگەل عەبدولقادر قەزاز و سەروسىراغى
 دىكەى خۆم لى بارەيەۋە.

(۱) لە دەستىۋىكى تى شاعىردا (ئەلپىم) نووسرابوۋ.

(۲) ھەر لەۋ دەستۋىسەدا (ياۋەرى خۆم) نووسرابوۋ.

(۳) لە دواى نەم بەيتە، لەۋ دەستۋىسەدا بەيتىكى تر ھەيە، كە شاعىر لى كاتى پاكىۋوس كىردىدا دانى
 پىدا نەناۋە كە ئەمەيە:

نە كاپە كەچ ئەبى و مىزگەۋت ئەروختى

ئەگەر عەرزى بىكەم دەردى سەرى خۆم

(۴) ھەر لەۋ دەستۋىسەدا (بىرىكى واۋە) نووسرابوۋ.

(۵) دواى نەم بەيتە، بەيتىكى تر لەۋ دەستۋىسەدا ھەيە، شاعىر دانى پىدا نەناۋە كە دەلتى:

بەتارىكى شەۋى شانسى ئەزانم

كە مەھرووم لى مېھرى ئەنۋەرى خۆم

له بهر تانه ی ئهم و ئهو نادیارم
 وه کو نه خگهر له بهر خاکستهری خۆم
 نیاز ی من له ئیوه یهک نیگاهه
 که به لکو زوو بکه م، چاره سه ری خۆم
 لزووم ناکا به شه رح و به سطر ی نه حوال
 که په مز ی کافیه به بو داوه ری خۆم
 نه گهر لوتفت له حه ق من هه روه ها بێ
 نه بێ له م شاره من ده رکه م سه ری خۆم (٦)

(٦) ئهم شیعهره بۆ (مستەفا قەره داغی) و تراوه، (مستەفا قەره داغی) له قەره داغ له دایک بووه، خۆتندنێ حوچرە ی تا قۆناغی (جامی) و (السیوطی) خۆتندووه. کابرایهکی (عیسامی) بووه و له خۆ پینگه یان دندا زۆر پشتری به خۆی به ستووه. به پیتیچه وانه ی زۆر که سه وه که شه رمیان پێ دێ پیتیان بلتین (فه قی) بووینه، ئهم شانازی به فه قیستی و ژیا نی هه ژاری و پرا بهردووی خۆیه وه کردووه و له کۆی و مه جلیساندا گێرا ویتیه وه. له (١٩١٨) دا دوا ی ده رچوونی له ئیمتیحان کراوه به کاتبێ مه حکه مه ی شه رعیه. ئنجا ئوسوولی مو حاکه ماتی شه رع ی وه رگرت، ئیتر قازیتیه که ی به ی ئیمتیحان بوو، له پال مه سه له ی شه رعیش قانوونی مو حاکه ماتی خۆتندووه ته وه تا ئیمتیحانی حا کیمی داوه، دوا ی سه رکه وتی له و ئیمتیحانه دا ئنجا کراوه به (حا کمی منفرد) و (حا کم بده ا نه غیر مه حوده - درجه اولی) و له هه ولێر مو بایا شه رته ی کردووه، ئنجا کراوه به سه روکی دادگا و له دوا ییشدا کراوه به یاری ده ده ری به رتو به ری گشتی ناوخۆ یی له به غدا، پاشان بپار درا به پیتی نوو سراوی وه زا ره تی ناوخۆ ی ژماره (١٠٩٨٦) له ١٩٤١/٦/٢٦ دا که ناراسته ی مه سه رپیه ته ی لیوا ی سلێمانی کراوه نوو سراوه: (له بهر به رتو وه ندی گشتی و بوونی هۆی تایبه تی، نه ئه جو مه نه ی وه زیان له دانیه شتی پوژی ١٩٤١/٦/٢٤ و له سه ر پیتشیا ری ئهم وه زا ره ته بپاری ئه مه ی لای خوا ره وه ی دا.

١- دامه زان دنی به رتیز مسته فا قه ره داغی یاری ده ده ری به رتو به ری گشتی ناوخۆ یی به مانگانه ی (٤٥,٠٠٠) دینار به مه سه رپیه ی لیوا ی سلێمانی.

له ١٩٤١/٦/٢٨ ی پاش نیو پو رۆ ده سته کار بووه. دوا یی مسته فا قه ره داغی له مه سه رپیه ی لیوا ی سلێمانی گه رتزار یه وه بۆ لیوا ی هه ولێر و له ١٩٤٣/١٠/٢٣ ی پاش نیو پو رۆ ده سته ی له کار هه لگه رتووه، دوا یی کراوه به سه روکی به شی (تسویه) له به عقووبه، له وێه خانه نشین کراوه و ده سته داوه ته (مو حامه ا). له ده وری حه فتا سالی دا کۆجی دوا یی کردووه. سوو دم له دۆسیه ی تایبه تی (مستەفا قەره داغی) وه رگرت که له پارێزگای سلێمانی له به شی خه زینه پارێزراوه، هه روه ها دانیه شتی تایبه ت له گه ل مامۆستا شیخ مه مه ده ی خا ل له سلێمانی سه با ره ت به ژیا ن و که سایه تی مسته فا قه ره داغی کراوه.

دیاری ژبان^(۱)

له ههولتیرهوه بۆ مدیری جه‌ریده‌ی ژبان (پیره‌مێرد) نووسراوه.

ئهم شه‌و به‌یادی تۆوه نه‌نووسستم هه‌تا به‌یان
لێم هاته‌ گه‌ستوگۆ، قه‌له‌می تیرژی دوو ژبان^(۲)
مه‌ستانه ده‌ستی کرده هه‌را و گریه و فیغان
فرمیتسکی وه‌ک په‌هێله‌ی باران به‌نه‌وبه‌هار^(۳)

(۱) ئهم شیع‌ری له هه‌ولتیره‌وه پێشکه‌ش به‌ (پیره‌مێرد) کردووه و نه‌میش هه‌ر له پۆژنامه‌ی ژباندا بۆی
بلا‌و‌کردووه‌ته‌وه و له پالیدا به‌م چوارینه‌ی خواره‌وه - که له دیوانی پیره‌مێرددا نییه - وه‌لامی بۆ
نووسیوه:

خرا نه‌و خودایه‌یه که له نووری کوژاووه
پشکۆی به‌سۆزی شیع‌ر و نه‌ده‌ب که‌وته ناوه‌وه
نووری! به‌نووری ئێ‌وه‌وه تاریکی لاده‌چێ
نه‌ورۆزی ئێ‌وه، تازه‌یی دینیتسه ناوه‌وه

به‌لام ئهم چوارینه‌یه له ده‌ست‌نووسه‌که‌ی (شیخ نووری) دا تۆزه جیا‌وازییه‌کی له‌گه‌ڵ نه‌مه‌دا هه‌یه. له‌وه
ده‌چێ (پیره‌مێرد) بێ‌جگه‌ له‌وه‌ی که خۆی بلا‌وی کردووه‌ته‌وه، به‌نامه‌ش ئهم شیع‌ری بۆ (شیخ نووری)
ناردووه، بۆ‌یه ئهم جیا‌وازییه ده‌بینێ. نه‌مه‌ش نه‌و چوارینه‌یه که به‌ده‌ست‌نووسی (شیخ نووری)
نووسراوه:

خرا نه‌و خودایه‌یه که له نووری کوژاووه
پرشگی جوانی شیع‌ر و نه‌ده‌ب که‌وته ناوه‌وه
نووری به‌نووری ئێ‌وه‌وه زو‌لمه‌ت له‌ناو نه‌چێ
یا‌په‌بی ئهم زیایه قه‌ت نه‌بێ به‌چاووه

هه‌روه‌ها له کتێبی (شیع‌ر و نه‌ده‌بیاتی کوردی) به‌رگی دووهم (ل ۲۰۸) له جیاتی (خرا نه‌و
خودایه‌یه)، (شو‌کری خوا نه‌که‌م) نووسرابوو.

(۲) له پۆژنامه‌که‌دا نووسرابوو:

نه‌مه‌شه‌و به‌یادی تۆوه بوو، ئه‌ی پیری نه‌وجوان
دیسپانه‌وه قه‌له‌م له‌ پرا، هاته‌وه ژبان
(۳) له پۆژنامه‌که‌دا به‌یتی دووهم بریتی بوو له‌م به‌یته که له ده‌ست‌نووسه‌که‌دا نه‌بوو:
ه‌اوار ئه‌کا به‌نووسه، تا به‌که‌ی سکوت؟
تا‌که‌ی له مه‌جلیسی نه‌ده‌یا، خۆت ئه‌که‌ی نیهان؟

نەپزايە خوارى، چاويدەك و فرمىسك بلتى ھەزار
 ھاوار و شىۋەنى گەيىيە، غەرشى كىرگەر
 دەستىم گەپاندى ناۋقەدى، ھىنامە پىشەۋە
 پىم وت بەنەرمى و بەدلىكى بەئىشەۋە
 نەم نالە نال و ناھونەنەت لەبەر چىيە؟
 نەم پىرمە پىرمى زارى و شىنەت لەبەر چىيە؟
 فەرموۋى لەداخى تۆبە ھەموو نالە نالى من
 نەم ماتىيە كە نەم دەمە كىرەتە ئىختىيار
 خستىيە پەناۋە، غەقل و شعور و كەمالى من
 نەتلىمەۋە بەداخەۋە، بىن ھۆش و بىن قەرار
 پىم وت، كە نەي پەقىقى تەفەكۇر، نەنىسى پۇچ^(۴)
 ھەمپازى پۇژ و مونسى شەو، مەحرەمى خەيال
 گەر تۆنەبى، بەكى نەگەيى داستانى نووح
 چۆن بەرز نەبو، شىعارى نەدەب، فەلسەفە و كەمال^(۵)
 كى گوتى لە نالەي دلى زار و زەبوون نەبو؟
 چۆن پۇلەيى شىعر، نەچوۋە باۋەشى ژيان؟^(۶)
 كى گوتى لە كىرەۋەي فەلەكى واژەگون نەبو؟
 گەر تۆنەبى و نەنووسى لە چەپگەردىي زەمان^(۷)
 مەگرى و بنووسە دەرد و سكالاي دلى حەزىن
 بىدە بەبای شەمال، بەپەلە، دەم بەپىكەنەن^(۸)

(۴) لە پۇژنامە كەدا: (سەمەن و تاعەتەن، چ نەفەرموۋى نەنىسى پۇچ) نووسرايو.
 (۵) لە پۇژنامە كەدا: (كىن فېر نەبو نەشعارى نەدەب، فەلسەفە و كەمال) نووسرايو.
 (۶) لە پۇژنامە كەدا نەم بەيتە بەم شىۋە بو:

كى گوتى لە نالەيى نەيى قەلبى زەبوون نەبو؟

چۆن زادەي فېكر نەچوۋە باۋەشى ژيان؟

(۷) لە پۇژنامە كەدا نووسرايو: (كىن وا بەجەلدى دەستى نەدايە يەخەي زەمان؟).

(۸) نەم بەيتە لە پۇژنامە كەدا نەبو.

بیبا و بچیتته باوهشی دایکی ژیانهوه
 لای لایه چاک نه زانی، به سۆزی به یانهوه^(۹)
 ژیرت نه کاتهوه، خهوی خیرت له چاو نه خا
 نه خنیتتهوه به یانی، وه کو گول به نه وه هار^(۱۰)
 دهم پر له شیعی جوانی، وه کو دوری نابدار
 نه مجا شهرم مه که و بلتی، نهی پیری نه وجهوان^(۱۱)
 (شیخ نووری) رۆحی لاته، مه لتی وا له غوربه تا
 فریای عه زابی که وتوه یادت، له میحنه تا^(۱۲)
 هه رچهند فه له که نه شیدی به زۆر پتی به یانهوه
 عه رزت نه کا به تورکی، به یادی قه دیمه وه^(۱۳)
 (أریبلده بن سنی دوشنور یاد ایدرایکن)^(۱۴)
 قارشنده بر شعاری شعر هیکلی ادب
 دورمقده درس شعر ویرر حسیاقه
 بر انجذابیی حس ایله پر ذوق و افتخار

(۹) ئەم دێره له رۆژنامه کهدا بهم جۆره بوو:

(مهگری بچۆره باوهشی دایکی ژیانهوه)

(۱۰) له رۆژنامه کهدا نووسرابوو:

نه خنیتتهوه سبهینێ وه کو غونچهی به هار

(۱۱) له رۆژنامه کهدا (ئهوسا بلتی و مه ترسه، بنووسه به بی پیا) نووسرابوو.

(۱۲) ئەم بهیته له رۆژنامه کهدا نه بوو.

(۱۳) دوا دێر به کوردی له رۆژنامه کهدا نووسرا بێ ئەمه بوو:

خاله به تهنگه وه مه به (الخیر ما وقع)

کاتێ خه بهر نه زانی نه لێن (الکدر رفع)

(۱۴) کاک ئەحمەد تاقانه و اتا کوردی به کهی ئەم چهند دێرهی بهم جۆره وه رگێراوه:

له ههولێردا من که بیرم له تۆ ده کردوه و یادم ده کردیتهوه

له بهرامبهردا درووشمێکی شیعر، ههیکهلی نه ده ب

دیکلر سکوت ایله، بنی غرقى تفکرات ایلر، ویرر سرى ابدیت حیاته

= وهستا بوو، وانهى شیعرى بههسته کاغذا داده دایه وه
به کیشکردنیتكى ههسته وه، پر زهوق و شانازی
به بیده نگى گوتى ده گرت، منى غرقى بیرکردنه وه
ده کرد، نهیتبى هه همیشه بى به زیانم ددها.

سهنج: رۆژنامهى (ژین) سالى (۱۴)، (۳۰) ى مارتى ۱۹۳۹ ژماره (۵۶۰) نووسیویه: (شیخ نوورى
که له پیشدا باش کاتیبى مهسرهف بوو، له میانهى مهئصوره ته فروتونا کراوه کانداهه لیاندابوو بۆ
ههولیر، وهک (نامدنى لک لک) که مژدهى بههار دینى پیشرهوى نهوانى تری کرد، هاته وه و پتى
شیعرى نهویشمان بۆ نزیک بۆوه! جا نازانم پتى ماوه یان نا؟ بهخوا جارى پیشوو، شیعرى تکی
جوانى بوو). ئەم شایه دییهى (پیره میترد) بۆى به لگه یه که شیخ نوورى له پاش سییه کانیش شیعرى
چاکى وتوه.

بۆ مته سه ريفى كه ركووك نووسراوه

ن. ناوى جهرگم هيند بىرنى پىويه وا سىل نهكا
 و. وا خذريكه خهم شعور و عهقه كم تهبدىل نهكا
 ر. رۆح له ده رچونايه بۆ وهسللى زوله يخاي لوتفه كهت
 ى. يوسفى ئاواره كهت وا مهىلى عىزرائيل نهكا
 ب. بهرد نه بارىنى به سه رما يهك له سه ر يهك چه رخی دوون
 و. وهك سىا پۆشان، وجودم ماته مى ته مسيل نهكا
 خ. خهم وه ها خوينى دللى هيناوه ته سه ر ديده كم
 ز. زبللهت و ئاهو فيغانم، شيوه نى ته شكىل نهكا
 م. مىردنم لا چاتره له م ژينه، گهر دوونى دهنى
 ت. توورپه دايم له جهمعى عوشه رتم ته نزيل نهكا
 ج. جهورى ئهم غه دداره رهبى پرونه كانه دوشمنم
 ن. نه خسته ئاويكى له ريدا، لى به به حرى نيل نهكا
 أ. ئاننى بيشه ي شير نه كاته لانه ي رتوى غه ريب
 ب. به ننى نه بىينى كه سه رگه ر گه ر به لاشه ي فيل نهكا
 ت. تابه كه ي تالاي، ئهم زه هرهت بچيژم رۆژ و شهو
 ا. ئيش و ئازارت، هه تاكه ي كه يف و خوشيم دىل نهكا
 پ. پروو له كوئى كه م گيژه لووكه و گه رده لوولى نه گبه تى
 ز. زينده گى و خوشيم به سه د مه رگ و خفهت تهبدىل نهكا
 و. وس به ئىتر به سيه، هاوار و به يانى ده ردى دل
 ى. يارى خۆت مه عناى سكا لكهت به حقه ته ئويل نهكا
 ت. تپه ده فكرم، دپته گوتم دهنگى به نه سپايى نه لپت:
 ح. حاميه كى خۆت هه يه نهو حالى تو ته عدىل نهكا
 و. واز له م و له و بپنه، هه ر بۆ نهو به ره شه كوای دلت
 ى. يارى پيشووى خۆته، لوتفى خۆى به تو ته شمىل نهكا

ل. لهم قسانه لاده، نۆیهی ئیحتراماتهو سهلام
 ا. ناشنایان با نهلّین ههر بۆحهجی خوئی تیل نهکا
 ک. کاکی خۆمه زۆر سهلامی لێ دهکهم، سهدیقمه
 ا. نهو مونهشیرمه نهزانم ئیشی من تهعجیل نهکا
 نهوهلی ههرفی ههموو میسرهع نهگهر کۆبینهوه
 میسرهعیکه قهسد و ناوی شاعیری تهسجیل نهکا
 خۆت نهزانی موخلیسه، بۆیه بهی پەروا نهلّیت:

(*)

تهق تهق - ۱۹۴۸/۸/۷

(*) دتیری دوایی بۆیه تهواو نهکردوه، چونکه بهکۆکردنهوهی ههرفی یهکهمی ههر میسرهعیک دتیرهکهی
 تهواو کردوه که نهمهیه: (نووری بۆ خزمهت جهنابت ئارهزووی تهحویل نهکا) واته نهقل کردنی له
 لایهن (سهعید قهزاز)هوه که متهسهریفی کهرکووک بووه، وهکو له شوێنی تریشدا باسمان کردوه
 ههردووکیان هاوڕێ و ناشنای یهکتر بوون. ئهم شیعرهش هونهریکی تازهی تێدا بهکار هاتوه.

شىمىرى بۆلە

بۆ ماته می (٦) ی ئهیلوولی (١١)

سالی (١٩٣٠) وتراوه

دوباره دل له داغی وهتهن پر له میـحهته
له مهنزه روی فهلاکهته، له م دهر د و حه سردهته
حه قییه فهلاک بهجاری سهری خوی له خوم بنی
بگری فهلاک بهشینوه بۆ نه م موسیبهته
به ر قاپی سهرا بووهته دهشتی که ره لا؟
یا مهنزه حه ی گروھی، وهتهن خواهی ئومهته؟
ماهی موحه پرده مه نه مه، شینی حوسهینه یا
ئهیلووله پوژی شیوه نه، ماهی فهلاکهته؟
هر نه عشی لای کوردی سته مدیده بی غه مه
غه لتانی خوینه، نانیلی پوتبه ی شه هاده ته
هر نه ونیهالی کورده، به خوینای ناله وه
گه وزانی خاک و خوینه، شه هیدی شه جاعه ته
هر ناله نالی لاه، به دهم گولله وه نه لئی:
یاره بیی که ی نیهایه تی دی، نه م موسیبهته؟

(١) راپه رینی (٦) ی ئهیلوول، کوردی ماف خوراو و خاک ویران بووی پتی له خواست و نیازنراو له
سالی (١٩٣٠) دا که وته خوی دژی په یانی (١٩٣٠) ی به رتانی - عیراقی، که خه ریکی به ستنی
بوون. نه وه بوو شاری سلیمانی که وته جموجولتیکی گه وره بۆ نه م تامانجه. بۆ سه پاندنی مافی کورد
بزوتنه وه دهستی پتکرد. تا پوژی (٦) ی ئهیلوولی خایاند، کوردی نازای قاره مانیش به به رد و دار
که وته هه لمدت بردن، له نه نجامدا (٥٠) که سیان لئ کورزارو بریندار بوون، خه لکی سلیمانی
نه گه رچی سه ریش نه که وتن، به لام گه وره ترین قاره مانیه تییان نواند. شیخ مه محمودی نه مر هر که
هه والی کوشتاره که ی به رده رکی سه رای بیست، په لاماری (پینجوتنی) دا و گرتی و نازادی کرد. له
نه فسه رانی سوپای عیراق (مه محمود جهودهت، حه مید جهودهت، کامیل حه سهن) خویان گه یانده
له شکری شیخ مه محمود و هاوه شیی نه و راپه رینه پیروژه یان کرد. که نه نجامه که ی شه ری ناوباریک بوو.

خۆپیشاندانی رۆژی (٦)ی ئەیلوولی ساڵی ١٩٣٠ لە شارێ سلێمانی کە
بەرۆژی (٦)ی ئەیلوولی رەش بەناوبانگە

نهم باغه بۆ به جارێ وهها^(۲) بوو به گۆمی خوێن؟
 بۆ مه نزه ره ی له تافه تی بۆ بوو به م^(۳) قه ساوه ته؟
 نه مروت گولێ نییه، که نه سووتی دلی به کورد
 پرو زهر د نه بی، له مه نزه ره یی نهم فه جاعه ته
 نهم باغه، نهم گولانه، که چی هه ر له نه شنه دان
 نه مزانی گول که بی دل و حس و حه مییه ته
 له عه نه له بهرگی سووری گولاله و دلی ره شی
 چۆن ماو بۆچی هه لته وه ری^(۴) به م فه لاکه ته
 قه ومی نه جیبی سام^(۵)، نهمه بی عه دلی نه وه لی^(۶)
 ناخۆ نیه ایه تی چ بی، نهم لوتف و ره حمه ته؟
 نه ی (عصبه الامم) وه سیی نه قوامی^(۷) پرو ی زه مین
 بی ده نگیی له م مه زالیمه، شیوه ی مو رو وه ته؟
 وه ک داری لیژنه، مه یت و جه نازه ی شه هیدی کورد
 له م باغه که وه تو وه، نهمه ره سمی عه داله ته؟
 له م عه سه ردا، که عه سه ره ی ته ره قی و ته کاموله
 نهم سه ر برین و کوشتنه، شه رتی حیمایه ته؟
 بۆ که عبه که چ نه بی، که که سی ناوی حق به ری؟
 حق گۆ له بهرچی، قیسمه تی هه ر دار و له عه نه ته؟
 نه ی کۆمه لی شه هیدی وه تن، خوێن پڑا وه کان
 تیزکاری ناوی نیوه، له جیتی فه رز و سوونه ته

(۲) شیخ نووری که به ده ستنوسه که ی (نه جمه ددین مه لا) دا چو وه ته وه (وه ها) ی بۆ زیاد کردو وه تا له نگ نه بی.

(۳) دیسان شیخ نووری به قه له می سه وز (به م) ی بۆ زیاد کردو وه نه گینا له نگ ده بوو.

(۴) ماموستا (نه جمه ددین مه لا) له ده ستنوسه که یدا (هه لته درێ) نوو سیبوو.

(۵) سام: کوپی نوو حه. له وه وه گه لانی سامی که وه ته وه- ته ورات. پروانه المنجد ل ۳۴۶، شاعیر لیره دا مه به ستی ئینگلیزه.

(۶) واته پتو هندی یه که م جار. پیشینانی کورد ده لێن: نهمه سالی مه ییو نه: نهمه نه وه لی... ناخری چۆنه؟

(۷) له ده ستنوسه که دا (قه ومی) نوو سرا بوو، که شیع ره که له نگ ده بی و راسته که شی هه ر نه وه یه به (کۆ) باسی قه ومه کان بکا، بۆیه وام لێ کرد.

و ا تی مه گهن، که رهنگی کفنتان نه چیتسه وه^(۸)
 رهنگی پژاوی ئیوه، بناغهی همه ییه ته
 ناچیتسه وه به لیزمه ی لافاوی^(۹) زولم و زور
 رهنگیکی سابیتسه، نه سه ریکی جه لاده ته
 نه شرافتی کورده، دهستی له قفلتی که له پچه دا
 حه پس و زه لیله، مه زه هری زلل و حه قاره ته
 نهم رهنگه، خوینی می شکی پژاوی سیاوه شه^(۱۰)
 بهرگی گولتی بیساتی، زه مینی حه مییه ته^(۱۱)
 تابووته کانی ئیوه یه^(۱۲)، به شانی کورده وه
 ئیعلان نهکا نه تیجه، که بهرزی و سه عاده ته
 نه یلوول و پژوی شوومی شه شی تا کو نه فخی صوور
 پژوی عهزا و ماته می ئیوه ی وه سییه ته
 نهم پژوه، پژوی شیوه و گریانه تا نه بهد
 نهم پژوه، پژوی ماته م و^(۱۳) پژوی عیاده ته
 نهم پژوه، نهم مه زالی مه، تا پژوی ره ستخیز
 سه ره له وحه ی سه حایفی ته ئریخی ئوومه ته
 ناهی شه هیدی وه تن، خوین پژاوه کان
 ته ئریخییه و نه گاته خوا، نهم هه ناسه ته

۱۳۵۰ هـ - ۱۹۳۰ ز

-
- (۸) له دهستنوسه که ی ماموستا (نه جمه ددین مه لا) (نه چته وه) نووسراوه، که شیعره که له نگ دهکات.
 (۹) لیزمه ی لافاو: ته عبیریکی هه له یه. راسته که ی (لافای لیزمه یه)، چونکه لیزمه له بارانی زور
 دروست ده بیت و ئنجا له پاشان ده بیته لافاو.
 (۱۰) سیاوه ش: ئیشاره ته بۆ پاله وانه که ی داستانی شانامه. که کابرایه کی خیرخواز بووه و له تۆله ی
 خوینی نه ودا زوران شهریان کردووه. بووه ته مه سل و په ند.
 (۱۱) نهم قافیه یه سنی جار به کاری هیناوه. که نه ده بوایه وابتی.
 (۱۲) له دهستنوسه که ی (نه جمه ددین مه لا) دا (ئیوه) نووسرابوو، که دیره که له نگ ده بیت.
 (۱۳) له دهستنوسه که ی (نه جمه ددین مه لا) دا (پژوی شیوه و پژوی عیاده ت) نووسرا بوو.

بۆ ئاھەنگى كۆمەلى زانستى كوردان^(۱)

ئەم ئىجتىماعە بۆمەھى عىززەت بەراۋەتتە
بۆقەومى كورد، نىشانەى سوبىجى سەئادەتتە
بوغز و غەرەز، نىفاق و ھەسەد^(۲)، كىنە و شقاق
بوونى فەلاكەتتىكە، نەبوونى سەلامەتتە.

(۱) ئەم شىعەر لە ئاھەنگى كۆمەلى زانستى كوردان لە پۇژى جومئەى (۷)ى كانوونى دووھى ۱۹۲۷دا لە باخچەى كۆمەلە خوتراوئەتو، كە ئاھەنگى چا خواردنەوى ساز كردووە و زىافەتتىكى چاى پىك خستووە بۆ سەعات و نىپىك كۆمەلەى خەلك ھاتىبون. (پىرەمىرد و ئەحمەد ھەمدى و شىخ نورى) شىعەريان بەم بۆنەيوە خوتندووەتەو و شىعەرەكەى شىخ نورى ھەر بۆ ئەو بۆنەيوە وتراو، مەسەپىقى لىوای سلىمانى بە نوتقىتىكى ئىرتىجالى زۆر بلىند و بەلىغەو، ئاھەنگەكەى كردووەتەو، ئىنجا (پىرەمىرد) كە سكرىتىرى كۆمەلەكە بوو، دوو پارچە شىعەرى خوتندووەتەو و لە پاشان (مەنزومەيكى غەرامى شاعىرى نەورەسىدەى باغى وەتەن شىخ نورى) خوتراوئەتەو.

دەمىتتەتەو سەر ئەوئەى بزانىن كۆمەلەى زانستى كوردان چۆن دامەزرا؟ (بەلى رەفىق ئەفەندى مەھامى) و (فایق بەگى مەرف بەگ) و (رەمزی ئەفەندى فەتاح) ياداشتنامەى كىيان دایە وەزارەتى ناوخۆى عىراق و لەسەر داواى خوڤان وەزارەتى ناوبراو بەپىتى نووسراوى ناوخۆى ژمارە (۲۵۷۱) پۇژى (۱۹۲۶/۲/۲۴)دا بېبارى دامەزراندنى (كۆمەلەى زانستى كوردان) درا، تا پۇژى (۶)ى ئەیلوولى سالى (۱۹۳۰) گەلى ئالوگۆر بەسەر دەستەى بەرپۆرەبەر داھات. كە (۶)ى ئەیلوول پۇژى داخستنى قوتابخانەى زانستى بوو. لە سالى (۱۹۳۲)دا كە (ئەحمەد بەگى توفىق بەگ) كرايوە بە مەسەپىقى سلىمانى، سەرلەنوى ھەول و تەقەللایەكى زۆرى دا، تا توانى قوتابخانەى زانستى پىك بەپىتتەتەو. ئامانجى سەرەكى ئەم كۆمەلەى (نەھىشتى نەخوتندەوارى) بوو لەناو كۆمەلگەى كوردەوارى. لە پال ئەوئەش زمانى كوردى و بىركارى و پۆشپىرى گشتى تىدا وتراوئەتەو. ھەروەھا شاگردەكانى ئەم كۆمەلەى لە سالى (۱۹۳۶) بەدواو ھان دراوون بۆ يارىكردنى پىيەس و كردنەوى پىشانگا و پەردەكردنى چىژى ئەدەبىيان. ئىتەر كۆمەلە وردە وردە دەرامەتى ھاتە كزى و پارەى لى برا. تا لە سالى (۱۹۳۸)دا بەتەواوى ئىجازەى زانستى لى سەنرايوە و قوتابخانەى زانستىش خراپە سەر قوتابخانەى مىرى و كۆمەلەى زانستى كوردان بوو قوتابخانەى (المعرفة) كە تا ئەمپۆكەش مۆرەكەى زانستى تىدا پارىزراو. بېروانە پۆژنامەى ژىن، ژمارە (۱۵۷۹)، سالى (۳۵) ۱۹۶۰/۱۲/۲۶ ھەروەھا پۆژنامەى ژيان، ژمارە (۱۲) سالى (۱)، (۱۲)ى نىسانى ۱۹۲۶، ھەروەھا بۆ ھەمان مەبەست سوودم لە مامۆستا (كەرىم زەند) یش وەرگرتووە.

(۲) لە شوتىتىكى تردا (بوغز و ھەسەد، نىفاق و غەرەز) نووسرا بوو.

بۆ میلله تیکی موبته دی یهک بوون و ئتیحاد
 نه سبابی ئیعتیلا و توره قی و نووخووه ته
 میلله ت نه گهر بلاو بی، وه کو ناردی ناو درک
 ئاساری ئینقرار و بهلا و موسیبه ته
 بوغز و نیفاق، موجدی زولل و ته ده نییه
 شوپ و ^(۳) شیقاق، مه حفه ری نه نواعی زیلله ته
 بۆ ئیعتیلا ی قه وم و تهره قی ولا ته که ت
 ته رک ی غه ره ز، عه لامه ی قه در و فه زیله ته
 به م ئیتیفاقه رۆژی سه عاده ت تلوع نه کا
 نه م ئیحتیفاله، جه ژنی ته عالی و فتووه ته
 نه م ئیجتیماع و کومه لی یهک بوونه تا نه به د
 بۆ ره فعی ئیختیلاف، نه مینم، نیهایه ته
 فه رموو دره نگه ده ست بده نه ده ستی یه کتری
 میلله ت به دل که یهک بوو، بیناغه ی به قووه ته
 «زانستی»، مافی کیانی ^(۴) به جه وه ره ی عموومه وه
 به سراوه به م جه ماعه ته وه، رۆژی هیممه ته

(۳) له شوتنیک ی ترا (شور) نووسرا بوو.

(۴) نه م وشه به به ئیملا ی کۆن نووسرا بوو، ده توانی به (گیان) یش بخوتنرتته وه.

بۇ ئىسلاھى ئاۋى قولە

۱۹۴۳/۱/۱۰

سەد شوكر وا لە مەنتىقەى پشدر^(۱)
 ھاتە رانیە، ھومای ئەوجى زەفەر
 یەعنى (سدقى)^(۲) جەنابى قائىمقام
 ساحبى عدل و داد و فەزل و ھونەر
 (رانىيە) ى کرد بە (جنة المأوا)
 لایقە بیکەيە سەرى ئەفسەر
 سالى تەئرىخى تۆش بنووسە، بلتى:
 (اۋەكەى کرد بەچشمەى كوثر)^(۳)

۵۱۳۶۲

(۱) ئەم قەدەى بۇ تەئرىخى ئىسلاھى ئاۋى قولە لە رانیە، لەسەر تەكلىفى قائىمقامى رانیە (رەشىد سدقى) وتومە. (شىخ نورى شىخ سالىح).
 (۲) سدقى: مەبەستى (رەشىد سدقى غفور) ە كە لە شارى سلیمانى لە (۱۸۹۰) دا لە دایك بوو، لە مەكتەب و قوتابخانەكانى ئاینى خۆتندوویدەتى، بەلام شەرى یەكەمى جیهانى نەیهیشتووە خۆتندن تەواۋ بکات كە براۋەتە جەنگەۋە. ھەرۋەھا چوۋەتە ناو بزۋوتنەۋەكەى شىخ مەحمۇدى حەفید و بەھزەۋە توۋشى گرتن و بەندیخانە بوو، بۇ ماۋەى دوو سال كۆمەلتى ۋەزىفەى بېنیۋە لەوانە: یارىدەدەرى بەرتەبەرى ناحیەى (ناودەشت) و مەئسورى مالی قەرداغ و بەرتەبەرى ناحیەى تانجەرز و قائىمقامى پشدر و (رانىە) و سەرۆكى شارەوانى شارى سلیمانى و قائىمقامى كۆتە تا لەو كاتەى كە لە كۆتە بوو لە ۱۹۵۴/۸/۱ دا خانەنشین بوو. سەرەرەى ئەمانە خولیاى شیعەر و نووسین و ئەدەبى ھەبۋە و ھەندىكىشى لە پۇژنامەكانى ئەم سەردەمەدا بلاۋكردوۋەتەۋە. لە سالى ۱۹۵۶ دا كۆچى دواى كردوۋە.

(۳) ئەم وشانەى ناو كەوانەكە دەكریت بەژمارە:

۱۳۶۲ = ۲۰۰ + ۵۰۰ + ۶ + ۲۰ + ۱۰ + ۵ + ۴۰ + ۳۰۰ + ۳ + ۵ + ۲ + ۴ + ۲۰۰ + ۲۰ + ۱۰ + ۵ + ۲۰ + ۵ + ۶ + ۱

به‌هۆی ئه‌وه‌ی که (شیخ له‌تیف)

له‌ به‌سرا، له‌ به‌ندیخانه‌ بوو ئهم قه‌سیده‌یه‌ و تراوه‌^(۱)

هه‌ناسه‌ی ساردی، شه‌وی ژینی تال
خۆ تۆ تیرتری، له‌ سروه‌ی شه‌مال
هه‌لسه‌ و داوینت، بکه‌ به‌لادا
وه‌ک ته‌ته‌ر برۆ، به‌پیتی هه‌وادا
به‌نه‌زا مه‌رۆ، پتگه‌ت لی به‌سرا
به‌ ئاسمانا، برۆ بۆ به‌سرا^(۲)
بگه‌پێ به‌ناو، شاری به‌سرادا
بپرسه‌ سجن، وا له‌ کام لادا
تۆ نه‌بی هیچ که‌س، ناگاته‌ نه‌وی
تۆی به‌رۆژ و شه‌و، سروه‌ت ناسره‌وی
له‌ درز و کونی قفل و ده‌رگاوه
بچـۆـۆره‌ ژووری به‌ شنه‌ی باوه
ئه‌چی به‌درزا، باریکی و زه‌عیف
بکه‌ به‌ژوورا، بۆ لای شیخ له‌تیف
باوه‌شینی که‌ فینک بیته‌وه
عاره‌قی له‌شی دامرکیته‌وه
ئه‌مجا بلتی ئه‌ی، دوو چاوی (نووری)
وا نووری ئه‌مری، به‌ده‌ردی دووری

(۱) شیخ له‌تیفی کورێ مه‌حمود (۱۹۱۷-۱۹۷۲) که له‌ سالی (۱۹۴۶) دا له‌ دامه‌زراندنی کۆماری مه‌هاباد پشتگیری کردوون و یارمه‌تی داو، له‌ سالی (۱۹۵۶) دا له‌ دواي موحاکمه‌یه‌کی پروکesh له‌ ده‌عوایه‌کی عه‌شایه‌ری کۆنی پابردوو، (ئیداره‌) چوار سال حوکمی به‌ند کردنی دا. دواي ئه‌وه‌ی (مه‌حکمه‌ی کوریا) له‌ سلیمانی هه‌ر له‌سه‌ر هه‌مان ده‌عوا بیتگوناهاي داناهه‌ و (ته‌برییه‌ی) کردووه‌. ئه‌وه‌ بوو دواي یه‌ک دوو مانگ نیتدرايه‌ به‌ندیخانه‌ی (به‌سرا). له‌ (۱۹۵۸/۷/۳۰) دا له‌ به‌ندیخانه‌ به‌ر بوو.

(۲) ئهم دیره‌ پێیسته‌ له‌ کاتی خۆتێنده‌وه‌یدا دان به‌وشه‌ی (ئاسمان) به‌رتی.

ئەنالى و ئەلى، بەدەم دەردەوہ
 بەچاوی سسور و رەنگی زەردەوہ
 شەرت بى ھەتاکو، جىتى تۆبەسرا بى
 تا دەرگای خوشى، لە تۆبەسرا بى
 تا بەندىخانە، بۆ تۆمەئا بى
 خوشى و پىتکەنەن، لام تەوہللا بى
 تا شەنەى شەمال، نەشنیتەوہ
 نەدا لە پەرەى، نەپشکووتوى گول
 دەم نەداتەوہ، غونچەى تەنگى دل
 ساواى ناو بىشکەى دل نەخىتەوہ
 رۆژى رووناکم، با شەوہزەنگ بى
 دلەى راھاتووم، بە خەم با تەنگ بى
 نەپاوە لە تاو، دوورى تۆنوورى
 تەرانەى خوش و شىعرى مەشھورى
 ئىستە بەھارى، خوشىم خەزانە
 ئىشم لەباتى، سەيران گریانە
 فرمىسکى چاو و دوودى ھەناسەم
 برووسکەى ھەورى، تامەزرۆ و تاسەم
 ئەدەن بەیەکدا، وەک ھەورى بەھار
 خویناوە بەلافاو، لە چاو دیتە خوار
 ئەرژى^(۳) بەسەر، بىر و خەيالا
 بەزەوى و زارى، ژبانى تالا
 درک و دالى خەم، دىنیتە بەرھەم
 شایى و سروورم، ئەکا بەماتەم
 گلەيى مەکە، نوورى چاوانم
 نەماوە بىر و ھوشى جارام

(۳) پىويستە لە کاتى خۆتەندەوہدا دانى پىدا بىرى، ئەگىنا لەنگ دەبى.

ئىستا بولبولى، خوشخوانى فيكرم
 له گەل نىگارى، رازاوهى شيعرم
 دەس له ملانى يەك نابن وەك جاران
 بە خوشى بچن بۆ سەير و سەيران
 ئەو بە دەنگى خوش، بلى گۆرانى
 ئەم شيعر بلى، بە كامەرانى
 خو نە خوازەلا، دنياش وەهابى
 بە دەوام ترسى، گىرتنت لا بى
 چاوەرئ بى كەى، تووشى بە لا بى
 تووشى لىدان و جەور و سزا بى
 شارى چى، بى دەنگ، وەكو وىرانە
 كوندەبوو بە شەو، تەرانە خوانە
 شادى و پىكەنەن، لای كەس نەماوە
 بە سەريا خۆلى، مردوو بىژراوە
 زوبان لال، گوئى كەر، دىدە نابىنا
 عالەم دى و ئەچى، وەكو مقەبا
 كام زوبان تۆزى، تەر و پاراوە
 سەد پشكۆى سوورى، پىا چىژراوە
 كام گوئى بىسى، خراپەى وەزىر
 خاوەنى ئەدرئ، لە كۆتە و زنجىر
 كام چاوە كەردەو، نارىكى دىو
 گلەنەى بە دار، زوو دەرىۆقىو
 لە ترسا لە مال، نايەمە دەرى
 ئەگەر لافاوى، خوين بى و سەر بەرى
 ئەستىرەى گەشى، سەماى هۆش و بىر

له هه‌ور و هه‌لای، ته‌می ماته‌ما
 گیرۆده و داماو، زه‌بوون و نه‌سیر^(٤)
 له ده‌ریا هه‌وای، بێ بنی خه‌ما
 نو‌قمه و پر‌شنکی، چاوی نه‌ماوه
 په‌نگی رووناکی، له‌ پوو‌ بپاوه
 نه‌پار‌تیه‌وه، له‌ قاپی په‌زدان
 له‌لات دانیشم، نه‌ختی وه‌ک جار‌ان
 به‌لام نه‌ترسم، به‌ئاوات نه‌گه‌م
 ئاواتی دلم، له‌گه‌ل خۆم به‌م
 له‌قه‌بریشا دل، تۆژی نه‌سه‌ره‌وئ
 خه‌ویکی خۆشی، هه‌ر لی نه‌که‌وئ
 به‌ ئازاره‌وه، هه‌ر بتلیته‌وه
 پۆژی رووناکی، لی نه‌بیته‌وه
 نه‌ی نووری دیده، من تکام وایه
 هه‌ر رزگار نه‌بی، نه‌مه‌ دنیا‌یه
 که‌ هاتیه‌وه (نووری) نه‌ما بوو
 خۆی و ئاواتی، هه‌ردوو نیژرا بوو
 پۆژی به‌ هه‌وه‌س، وه‌ره‌ سه‌ر قه‌بران
 بن نه‌رخه‌وانی، له‌ گردی سه‌یوان
 به‌دووکه‌لی په‌ش، دله‌ی سووتاوم
 به‌په‌نگی سووری، خۆیناوی چاوم
 کیلی قه‌به‌رکه‌م، سوور هه‌لگه‌پاوه
 په‌نگی خۆله‌که‌ی، په‌ش داگیرساوه
 هه‌ر تاقه‌ تۆژی، ورد بیته‌وه
 قه‌به‌رکه‌ی (نووری)، نه‌ناسیه‌وه

(٤) شاعیر له‌ ده‌ست‌نوسه‌که‌یدا (نه‌سیر)ی نووسی‌بوو. من (نه‌سیر)م به‌راست زانی. په‌نگه‌ هه‌له‌ی کاتی

لەناو سەد قەبرا، قەبری من دیارە
 خاک و خۆلەکە، مات و غەمبارە
 خۆی هاوار ئەکا، من قەبری نووریم
 کوژراوی ئێشی، زامی پەنجووریم

(٢٣) ی کانوونی ئەوەل ١٩٥٧ سلێمانی

پیشوازی دانیشتوانی شاری سلێمانی بەبۆنەی بەربوونی شیخ لەتیف شیخ مەحمود لە
 بەندیخانە کە وەک لە وێنەکەدا دیارە بەسەر شانی جەماوەرەوهیە - ١٩٥٨

دیناری مووه زه فین^(۱)

به بونه دی دهستکورتی و مانگانه که میی زه مانای جارانی مووچه خوره وه و تراوه.

هر خار و خه سی شوومییه، گولزاری مووه زه ف
کاوول بووه، جیتی کونده بووه شاری مووه زه ف
خویتی جگه ره بوته شهراب و مهیی مه نمور
دهنگی دله، ناوازی نهی و تاری مووه زه ف
مه نمور وه کو (شیخ هومر)^(۲) وه زعیش به مه سل مار^(۳)
خویرایی نیسیه، ناله و هاواری مووه زه ف
ناکا بهشی قاوه لتیسی رژیکی من نه مسال
سه د خورگه به دیناریکی پیراری مووه زه ف^(۴)

(۱) له حهری عمومی دووه مدا که دینار قیمه تی هیج نه ماو شت و نیحتیاجاتی ژبان گران بوو و مه عاشات و مووچه شه هر وه کو خوی مابووه وه. ته به قه ی - راسته که ی فیله به - نازاد - مووه فین له حالتیکی زور پرتشانیدا زه مانای شوره که یان نه برده سر، نه م پارچه شیعه به و مونسه به ته وه و توومه و (دیناری مووه زه فین) به حیسابی نه بجه د (۱۳۶۱) هیجری نه گرتته وه له مقابل به سالی ۱۹۴۲ ی میلادییه. (شیخ نورری شیخ صالح).

(۲) شیخ هومر و ماره که ی: نیشاره ته به و چیرۆکه فولکلورییه ی به کورتی ده بخه ی نه روو. ده لئین کابرایه ک ماریکی سې بوو ده بیتی پدپکه ی خواردووه، به زه یی به ماره که دا دیتته وه و له سه رما رزگاری ده کات و گهرمی ده کاته وه، که گهرمی ده بیتته وه ماره سیله که له ملی ده نالتی و ده یه وئی پیته وه بدات، کابرا هر چه ند ده کاو ده کوشی له گه ل ماره که سوودی نابیی و له که لی شه یتان نایه ته خواری، له و کاته دا پیره میردی ده بیتی و ده لی مادام هر وایه با نه م پیاهو ریش سپییه بکه ی نه دادوهر له م مه سه له یه دا، کابراش زیره ک و دنیادیده ده بی و له مه سه له که تیده گا، بوته داوا له ماره که ده کات به چیتته وه نه و دۆخه ی که کابرا تیتیدا دیویده تی، به م شیه یه ماره که دیتته خواره وه و پدپکه ده خوات و نه وانیش به دار ده کونه ویزه ی و ده ی کوژن. هه ن نه م هه قایه ته به جوژیکی دی ده یگرتته وه.

(۳) له ده ستنوسیکی تردا: (مه نمور وه کو شیخ هومر و وه زعیش وه کو ماره) نووسرا بوو.

(۴) پهر له م دیره له ده ستنوسیکی تردا نه م به یته نووسراوه:

به ختی هه موو مه نموروی قهره و ریش بووه نه مهرۆ
پر خویتی گه شه، کووپی دلی زاری مووه زه ف

هیند عاجزی قهرزارییه، هر گه ییه سهری مانگ
 کافر بی به جهستهی دلی غه مباری مووه زهف
 سه دره مه، نۆتیککی^(۵) نهم و نهو له په واجا
 پاره، یهک و پیتنجیش نییه، دیناری مووه زهف
 نه ستیره ی سهرشانی من و تو بوو وه زیفه
 دوینن، کهچی نه مپو بووه ته باری مووه زهف
 وا پایزی غه م، باخی به هاری فره حی کوشت
 غونچه ی گله زه رده، گولی گولناری مووه زهف
 وه زعی دلی نه مسالی مه عاشم که نه بینم
 سه خۆزگه نه خوازم به دلی باری مووه زهف
 یاره بی نه وهی دوژمنه به م میلله ت و خاکه
 بی حورمه تی که ی، هر وه کو دیناری مووه زهف^{(۶)(۷)}

(۵) پاره یه کی نینگلیزییه.

(۶) له پوژنامه که دا: (یاره بی نهوی دوژمنی میلله تی کورده) نووسرایوو.

(۷) له ده ستنوو سیکی تر دا نهم به یته دوا به یت بوو:

حه ریپکه له گه ل کۆمه لی مه نمووری به سه زمان

بی نرخه، نه لیتی سینه که، دیناری مووه زهف

حهقه نه‌مرو بدا تانه له ماهو مشتته‌ری و نه‌خته‌ر
 سلیمانی به‌شیعری ئیوه‌وه ناویه‌ته‌ سه‌ر، نه‌فسه‌ر
 ته‌ماشای لاپه‌ره‌ی ژین که‌ن، نییه‌ جی نوخته‌یه‌ خالی
 له‌به‌ر نه‌شعاری تازه‌ی شاعیران، نه‌م سه‌ر هه‌تا نه‌و سه‌ر
 نه‌بینی شیعری لوجنه‌ی فه‌حسی تووتن، بی‌شه‌مه‌و بو‌ندار
 نه‌بینی میسه‌ره‌عی و قامه‌تی به‌رزه‌ وه‌کو عه‌ره‌ه‌ر^(۲)
 نه‌بینی شیعری (سیدقی)^(۳) پر له‌ نوکته‌ی خو‌ش و مه‌عنیدار
 له‌سه‌ر مالی (مه‌لا) شه‌ریه‌ له‌سه‌ر پی‌یه‌ وه‌کو وه‌روه‌ر
 نه‌بینی شیعری و^(۴) پر له‌ قه‌یسی و می‌وژ و بادام
 فه‌ساحه‌ت جی‌ر و هو‌ری دئی له‌ویدا^(۵) وه‌ک که‌له‌رمی ته‌ر
 له‌ ناو نه‌شعاری نه‌م خو‌راکه‌ نایابانه‌ شیعری کو‌ن^(۶)
 نه‌شوبه‌ی هه‌ر به‌ته‌شپی^(۷) پر له‌ ترخینه‌ و له‌په‌ی ساوه‌ر

(۱) سه‌رده‌می جه‌ریده‌ی ژین به‌عزێ شتی نه‌نوسی، ناوی نرابوو شیعر، نه‌م شیعرانه‌ش که‌ له‌ لایه‌ن
 لوجنه‌ی فه‌حسی تووتن که‌ له‌ پیتنجوتین بوون، نه‌نیرران بو‌ژین. ژین-یش یا بو‌ پتکه‌نن وه‌یا بو‌ پازی
 کردنی ساحیب شیعه‌ره‌کان چاپی نه‌کردن، منیش نه‌م شیعرانه‌م له‌و وه‌خته‌دا وتوووه‌ و بلاوم کرده‌وه
 ۱۹۴۱/۲/۲۵ . (شیخ نووری شیخ صالح).

(۲) مه‌به‌ستی رفه‌عت نه‌فه‌ندی درێژه‌ که‌ له‌ نامه‌که‌ی بو‌ سه‌جادی ناردوووه‌ ئیشاره‌تی بو‌ کردوووه‌.

(۳) مه‌به‌ستی (ره‌شید سیدقی غه‌فوور)ه‌ که‌ له‌ شو‌تی تر باسما‌ن کردوووه‌.

(۴) هه‌ر له‌ ده‌ست‌نووسیکی تری شاعیر: (نه‌بینی میسه‌ره‌عه‌و...) نووسرا بوو.

(۵) هه‌ر له‌و ده‌ست‌نووسه‌ی شاعیر: (جی‌ر و هو‌ری دئی له‌واتا...) نووسرا بوو.

(۶) هه‌ر له‌و ده‌ست‌نووسه‌دا: (شیعری من) نووسرا بوو.

(۷) هه‌ر له‌و ده‌ست‌نووسه‌دا: (نه‌شوبه‌ی هه‌ر به‌ده‌فه‌ری...) نووسرا بوو.

شوکر فهوتا (جیناس) و^(۸) قاعیده‌ی تشخیص و نیستیفهام
 ههتا که‌ی بۆ (ته‌ضادی)^(۹) دایمتم والهو موضطر
 ههتا که‌ی من مقه‌یه‌د ب‌م به‌قه‌یدی قافیه و نه‌وزان
 ههتا کو که‌ی (ته‌جاهول عارفانه)^(۱۰) پیتمه ده‌فته‌ر
 له‌گه‌ل ته‌ردید و قه‌تعا، بۆ نه‌که‌م قه‌تعی عیلاقه‌ی دل
 به‌که‌لکی چیم نه‌شتی، غه‌یری خه‌فت هینان و ده‌ردی سه‌ر
 ده‌با به‌روا (وضوح) و (نیستیعاره)^(۱۱) گۆری با گووم ب‌ن
 رجوع و (حوسنی ته‌علیل) و^(۱۲) نیدای حسی به‌دیع ناوهر

(۸) جیناس: نه‌وه‌یه که له به‌یتیکدا یان له د‌یرتیکدا دوو وشه که له وتن و پیت و نوخته‌دا وهک یهک
 بن، به‌لام هه‌ریه‌که‌یان مانایه‌کی سه‌ره‌خۆیان هه‌ب‌ن. خۆ ته‌گه‌ر هه‌ردوو وشه‌که یه‌کسان بن به‌یه‌کتر
 پیتی ده‌ل‌ین (جیناسی تام). وه‌کو نه‌و به‌یت‌ی (زێوهر): (دل بۆته بۆته بۆ تو).
 (۹) ته‌ضاد: خه‌باتیک‌ی یه‌ک چاو ناوی (عوهر) ده‌ب‌ن، کابرایه‌کی قسه‌ خۆشی عه‌نتیکه پیتی ده‌ل‌تی
 ته‌گه‌ر ده‌ستی جلی جوانم بۆ به‌درووی، به‌مه‌رج‌ن که‌س نه‌زانی (که‌وايه) یان (جوه‌یه) من به‌ به‌یت‌ن
 ستایشته ده‌که‌م، که‌س نه‌زانی ته‌مه مه‌دحه یان زه‌مه. له پاشان کابرای به‌رگ دروو، داواکارییه‌که‌ی
 به‌ج‌ن ده‌ه‌ین‌ن، ته‌میش ته‌م به‌یت‌ه ده‌ل‌تی:

خاط عمر قبا

لیت عینییه سوا

ته‌مه‌ش بۆ دووباره ده‌ب‌ن و ده‌توان‌ن مه‌عنای ل‌ن به‌د‌یرته‌وه. واته هه‌ردوو چاوی وه‌کو چاوه ساغه‌که‌ی
 ل‌ن بیت، یان هه‌ردوو چاوی کو‌یر بیت. ته‌مه‌ش دوو مانای د‌ژ به‌یه‌ک ده‌که‌یه‌ن‌ن. ل ۶۸-۶۹ تاریخ
 الأدب فی ایران من فردوسي إلى سعدي للمستشرق إدوارد جرانفیل براون. نقله الى العربية
 إبراهيم أمين الشواري - مطبعة السعاد - مصر ۱۹۵۴.

(۱۰) ته‌جاهل العارف: نه‌وه‌یه که شاعیرێک نه‌زانینی خۆی به‌رامبه‌ر به‌راستییه‌ک ده‌به‌ر‌پ‌ن که له‌مه‌دا
 مه‌به‌ستی نه‌وه‌یه نه‌و شته به‌مواله‌غه‌وه وه‌سف بکا ل ۲۲۰ الجدید فی البیان والعروض، سمیر
 سمعان، لبنان، بیروت ۱۹۶۹

(۱۱) مه‌جاز دوو جو‌زه، هه‌ر مه‌جازی که له‌سه‌ر (تشبیه) بینا بک‌رن پیتی ده‌ل‌ن (نیستیعاره) و هه‌ر
 مه‌جازی که له‌سه‌ر غه‌یری (تشبیه) بینا بک‌رن پیتی ده‌ل‌ن مه‌جازی (مرسل). سه‌رچاوه‌ی پیتشو
 ۱۷۱ ل

(۱۲) حسن التعلیل: که شاعیر حه‌قیقه‌تیک‌ی رووداو و به‌ه‌ویه‌کی خه‌یالی یان شیعری ل‌یک ده‌داته‌وه
 وه‌کو شیعری مانگی چواره‌، وه‌رگ‌ن‌رانی (عه‌لی که‌مال باپیر). ل ۸۸ کتبی تاریخ الأدب فی ایران.

له بۆ چیم چاکه بهینئ دایمینم بۆ (لهف و نه شیری) (۱۳)
 (مره تهب) (۱۴) یا (مشه وهش) (۱۵) بۆ به دلما چن وهکو نه شته
 بهقانونیش مووزفه گهییبه هه ددی خوئی تهقاوئته (۱۶)
 تهمای چیمان ههیه، تاکه ی بژی شیعرى من و زتوهر (۱۷)

(۱۳) و (۱۴) و (۱۵) لهف و نهشر: یان (طی و نشر). له زماندا (طه ی) واته کۆکردنهو ی چهند شتیک له یهکتیکا که بیشارتتهوه. (نهشر) یش ئهوهیه که ئهوه ی شاراو په یهک یهک دهری خهیت یان بیخه بته روو. (طه ی و نهشر) چهند مهعنایهک له چهند لهفزیکا کۆ بکه یتهوه. له پاشان ئهوه مهعنا یانه بهدرتژی دهریخهیت. یاخود چهند مهعنایهک بهیه که وه بهیئنی و له پاشان ههریه که یان بهدرتژی باس بکه ی. (طه ی و نشر) دوو جۆره. نهگه ده رهتانی مهعنایهکان به تهرتیب بئ، ئهوه پیتی دهگوترئ (مرتب) وهکو ئه م شیعره ی (نالی):

ناسمانی حوسنی مهحبووبم له نهبرۆ و زولف و روو
 دوو هیلال و دوو شهو و دوو ماهی تابانی ههیه.

خۆ نهگه نهشره که به تهرتیب نه بوو، ئهوه پیتی دهلئین (لهف و نهشری) (مشه وهش). پروانه جواهر البلاغة في المعاني والبيان والبدیع - تألیف أحمد الهاشمي، الطبعة الثانية عشرة ل ۲۴۷ .
 (۱۶) هه ره لهو دهستنوسه ی شاعیر: (گهییبه وهختی...) نووسرا بوو.
 (۱۷) لهو دهستنوسه دا ئه م دیره شیعره ش ههیه که له دهستنوسه که ی من پشتم پین بهستوه دانئ پئیدا نهناوه.

له سه ره ده رکه ته صه دور (نووری) بۆ شیعره له دیوانا
 گه دایی بئ نهوایه، چۆن نه بیته ساحبی کیشوهر
 هه ره ها له گه ل رۆژنامه ی (ژین) که بۆ یه که م جار ئه م شیعره ی تئیدا بلاو کراوه ته وه تۆزه جیاوازییه کی
 ههیه.

شەمە جۆر

په پيووله

خوژگه نه مزانی توبو؟
 وا خوټ نه که ی په نجه رو؟
 په پووله ی بال هه لوه ريو!
 به تیشکی گړ داریو^(۱)
 بالداري جوان و په نګین^(۲)
 نیسک سووک و بال نه خشین^(۳)
 به روژ له م گول بو نه و گول
 له م چله وه بو نه و چل
 نه فري و نه نیشیته وه
 بوئی خوټ نه چنیته وه
 هه ر تاریکیت لی دهر که وت
 چاوت به شوعله و گړ که وت^(۴)
 بال ت هه لئه پروو زینی
 جه رگت هه لئه قرچینی
 بالداري بال په نګاوړه نګ
 دهم پر هاواری بی دهنګ
 خوژگه نه مزانی توبو؟
 وا خوټ نه که ی په نجه رو؟

-
- (۱) له ده ستونو سیکي شاعیردا شوینی هم بهیته، له کهل بهیتی سییه م نالوگوزر بووه.
 (۲) هه ر لهو ده ستونو سه دا (بالداري جوان و شیرین) نووسرا بوو.
 (۳) هه ر لهو ده ستونو سه دا (نیسک سووکي بال نه خشین) نووسرا بوو.
 (۴) هه ر لهو ده ستونو سه دا هم بهیته بهم جوړه بوو:

که تاریکیت لی دهر که وت
 چاوت به شه وقی گړ که وت

شـهـبـهـق ئـهـدا بـهـیـانی
 له گوئـ جوگـه و سـهـرکـانی (۵)
 ئـهـگـهـر پـیـی تا ئـهـتـوانی
 هـیـچ مـانـدوویـتی نـازانی
 کـام جـیـگا خـوش و بـهـرزـه
 کـام لـق نـاسـکـه ، سـهـوـزـه (۶)
 له دوورـهـوه بـوی ئـهـفـری
 جـیـگـای خـۆـتی لـی ئـهـگـری
 بـهـرـۆژ جـیـت ناو گـولـانـه
 بـهـشـهـو ئـهـبـیـیه پـهـروانـه
 له کـوئـ بـهـشـوعـلـهـت زانی (۷)
 خـۆـت ئـهـکـهـی بـهـقـوربانی
 پـهـپـوولـهـی نـاسـک و نـازـدار
 عـاشـقـی دـل بـرـیـنـدار (۸)
 خـۆـزگـه ئـهـمـزانی تـۆ بـۆ؟
 وا خـۆـت ئـهـکـهـی رـهـنـجـهـر پـۆ؟

(۵) هەر لهو دهستنوسه‌دا (شه‌به‌ق بدا به‌یانی / له گوئـ جوگه‌له و کانی) نووسرا‌بوو.

(۶) هەر لهو دهستنوسه‌دا (کام لـق ناسک و ته‌رزـه) نووسرا‌بوو.

(۷) هەر لهو دهستنوسه‌دا (له کـوئـ شـوعـلـهـت پـی زانی) نووسرا‌بوو.

(۸) لهو دهستنوسه‌دا ئهم دێره له‌گه‌ڵ دێری هه‌شته‌مدا شوێنیان نالوگۆز کراوه.

گیژەلووکەى باى بەتینی...

گێژەلووکەى باى بەتینی پێچەوانەى پۆژگار
 کارەساتیکى بە من کرد، ئێسکى کردم بە پوار
 خستیمبە تەق تەق بە ناحەق دەستى پر زۆرى قەدەر
 ذاب قلبى فى العذاب، طار فکرى فى انکسار
 (زى) بە لێلتى و سووریا دايم لە چاوى من ئەچن
 ناوى ئەو لێلە و بەخوڕ دى، ئەم تێوکەو دیتە خوار
 خۆم ئەزانم چیم بە سەر داھات بە دەس چە پگەر دەوہ
 کیف فر العز منى کیف ضیعت الوقار
 ایستەم رازى درونى خلقە افشار ایلیم
 این سخن ناگفتە بە هرکز مبادا اشکار
 سینە پر داغى فیراق و دیدە پر فرمیسکى غەم
 نائومید و قور بە سەر، ئاوارەبى یار و دیار
 غەم وەھا بێزارى کردووم خۆم بە نەفسى خۆم ئەلیم
 بویلە بر احوالده پک اعلا دکلمى انتحار
 ان قلبى کان مثل الطیر فى سجن فطار
 ھەر کە هینای بۆم سەبا موژدەى قدوومى نەوبەھار
 مرغى زارى دل چو از بندى قفس ازاد شد
 شد غزلخوان آشیان بگرفت اندر مرغزار

ناچم بۆ به غدا

هه تا پيتم بکري ناچم بۆ به غدا
له به غدا دلم هيچ ناکسريتته وه
با هه زاران رۆژ پيکه وه ژيا بن
دوستي خۆت له وي ناتناسيتته وه
با خسووس هيتلي گه و ره ي کرد بي
نايه وي کوني بير که ويتته وه
چاوي پيت که وي، دلي تپکه ل دي
له رابووردوي خوي قيزي ديتته وه
نه گهر بزاني تو نه چي بۆ لاي
نهو رۆژه نهو خوي نه شاريتته وه
نه لني نه وه کو، خودا نه که رده
ئيشي کي بي و بپاريتته وه
يا بۆ ته عيني، يا بۆ ته رفي عي
هاتي له من، بلاليتته وه
فه قيرى بچي، بۆ لاي وه زيرى
مه عناي بۆ نهو چاک، ليک نادريتته وه
نازان رۆژي، ئاواش نه بينري
ته ئريخ بۆ دوا وه، بگه ريتته وه

هيمه‌تی پيران

پوځنامه‌ی (ژین‌ای ژماره ۸۲۲)، (۱۱) ی (ربیع الثاني) ۱۳۶۵ سالی (۲۰)، بهم ناوونیشانه‌ی سهره‌وه نهم باسه‌ی بلاو کردووه‌توهه. (ئیمه پیرتکی په‌وشن زهمیرمان له به‌غدايه، نهمه‌نده ساله بۆم ری نه‌که‌وتوهه زیاره‌تی بکه‌م، چونکو گوشه‌گیره و نه‌یویستوهه بناسری. له‌م دواييیه‌دا دوو شاه نه‌سه‌ری جیهانی و مه‌عانی نهم دی، یه‌کیتکیان (به‌هانه‌دین) پاشای نه‌سه‌ری حه‌یاتی بوو، دووه‌میان نه‌سه‌رتکی ته‌دریسی عیلمی (وضع‌ای بوو که له کوللییه‌ی (نه‌عظمیه‌)‌دا به‌ده‌رس وتوویه‌توهه. پیچوله‌ی نه‌مانه‌یشی حه‌للی (له‌غزتکی) به‌نهم کردووه، ده‌ست من که‌وت چونکو مه‌وزووع له (وضع) و موعه‌ما بوو. منیش له‌پیشه‌وه به‌موعه‌ما ها‌تمه‌ پیشه‌وه. نه‌و زاته شیخ نوره‌دین شتروانییه، که باوکی به‌هانه‌دین پاشای مه‌سه‌ره‌ی پی‌شوومانه و موئه‌لفی رساله‌ی عیلمی (وضع‌ه). له‌غزه‌که کورتکی زاویان که له (دو‌غره‌مه‌چی) یه‌کانی هه‌ولیره و ته‌خه‌لوسی (کانی) یه وتوویه نهمیه:

ناشنای نه‌سراری قه‌لبه‌ی بی‌گومان
 ده‌رده‌خا ماهیه‌تی سرپری نیهان
 هه‌رکه‌سی فه‌یزی نه‌وی بۆ ری که‌وی
 پادشاهی‌که، به‌گه‌ردوون نانه‌وی
 باده‌یه‌کی گه‌ر بنو‌شی بی‌گومان
 پیاله‌یه‌ک ناو، نایه‌نتی ملکی جیهان
 جه‌وه‌ری سی حه‌رفه، یه‌ک حه‌فتا ته‌مام
 ناوه‌راستی سی‌سه‌د و دوا‌ی سه‌د به‌نام
 هه‌رکه‌سی بی‌زانی دپاره تی‌ده‌گا
 بی‌گومان فه‌یزی نه‌ویشی پی‌ده‌گا

ئنجا نووسراوه له ته‌ره‌ف (شیخ نووری) یه‌وه وا حه‌ل کرا:

نه‌و موعه‌ممايه که سی حه‌رفه به‌ناو
 وه‌ک موالیبه‌ده شمولی که‌وته ناو

عشقه، جهزیهی سرپری یهزدانی ههیه
 بۆدهماخی نهشئهیی وهحدهت مهیه
 عشقه، شیرانی جیهان دینیتته بهند
 عشقه، رۆحی پاک ئهخاته ژێر کهمهند
 عشقه، کهس ناتوانی شهرحی لی بدا
 عشقه، مایه ی زهوقی ناسینی خودا
 عشقیان دانا بهدوو نهوع، نههلی حال
 عشقی سانع، عشقی مهسنووع دوو مهئال
 عشقی سانع، شیوهیی ئینسانیه
 عیشقی مهسنووع، ئارهزووی هه یوانیه
 ئارهزووی هه یوانیی، دوایی جهننهته
 سه فوهتی رۆحانی، مایه ی جهننهته
 عشقی زولف و خال و پروومەت فانییه
 عیشقی په نهانی لهتای سویحانییه
 ئاه ئه گهر (نووری) له مه بهشدار ئه بوو
 داخلی ناو ده فستهری ئه حرار ئه بوو

ژن

ژنی بهد چه شنی کولنج ژان نه هیښی
نه گهر زوو نه یتنه قیښی، نه ت ته قیښی
ژنی ژن بی، له ژانی ژینی دنییا
به جوړی لات نه دا، سهر سور نه میښی
ژنت گهر^(۱) ژن نه بی، ژانه ژیانت
ژنی ژن بی، هه موو دنییا نه هیښی

(۱) له ده ستووسه که ی شاعیر دا (که) نووسرا بوو، وا دیاره له کاتی نووسیندا (ړی) په که ی که وتووه.

به کوردی ناوی مانگه کان

(نیسان) به کوردی (شهسته باران)ه
ناوی (مایس)یش (بهخته باران)ه
(حسوزه یران) ناوی، (باران یران)ه

ناوی (تهموز)مان دانا (خهرمانان)
(ئاغستۆس)، (گپه) گهرمای فراوان
(ئهیلوول)، (گهلاوێژ) فینکی بهیان

ناوی (تشرین ئهوهل)، (مشتاخان)
(تشرینی دوهم)، (پهله) وهرد کیلان
ناوی (کانوونی یهک)، گهلاپێزان

ناوی (کانوونی دووهم)، (پێبهندان)ه
(شووبات)، (رهشه می) ناویکی جوانه
مانگی (مارت)، (تاره) ناخری زستان

زۆر تکا ئه کهم له خوێندهواران
له خاوهن بیرو تیپی زانایان
لهم ناوانه گهر چاتر ئه زانن
بیلێن به شهرتی باش بی لای ههمووان
له جیگای ئه مان، ئه و پهسهند بکری
ئهوه ناوی بی، تا ئاخهر زه مان
نهک من به جۆری، ئهوی تر جۆری
ناویان بو دانیین به که یفی خۆمان

(غونچه) و (شیرین) و (کالتی)...

(غونچه) و (شیرین) و (کالتی) سئ کچن نه ولادی گیو
 قابیلن هدر سئ وهزن بکرتن به ئالتوون و به زیو
 غونچه وا تازه خه ریکی پیکه نینه بۆ فنوون
 عیشویه بی (شیرینی) سه د فه رهاد ئه خاته بیستوون
 چاوی مه ست و کالتی (کالتی) پر له باده ی عیسمه ته
 ره بی هدر سئ تاجی به رزی بن له بۆ ئهم میلله ته
 باغی بی خاری حه سادته ت، نه وزه ووری وا ده بی
 غونچه شیرین بی به کالتی، باغی مه سه وودیه ته^(۱)

(۱) له م میژووه دا مالی ئیمه له رواندوز هاتنه وه هه ولتر. دوا ی نیوه رۆ بوو له باله خانه ی مه حه له که مدا
 (شیخ نووری) له لام دانیشتبوو. له نا کا و (غونچه) و (کالتی) و (شیرین) هاتنه سه ری. (شیخ
 نووری) ناوی پرسین و ده سته جی نه و چوار شیعه ی بۆ دانان. گیوی موکریان.

نابینمهوه قهت لیږه یه کټی...

نابینمهوه قهت لیږه یه کټی یار و وه فادار^(۱)
 حه قمه که نه بینم له شه واهه به مه لاره
 هه در ده ربه دهر و نه فییه، نه وی سیره تی چایی
 نه یق — وژنه وه ک — رده وهی به د به هه واره
 ئینسانی وه کو عه بده، له کو دی ده ست نه که وی ناخ
 ناید وژمه وه هه رچهنه بگه ږیم بوی به چراوه
 نه و شه خسه که واه لاری قه له و لای وه کو (ږی) یه
 پیږتکه به شه و هیمه تی شه و کټل^(۲) به دو واره^(۳)

(۱) تم شیعری له هه ولیږه وه نار دوه بۆ ږوژنامه ی ژبن. ده لټن نه و شیعری بۆ شیخ نه حمده دی شیخ غه نی مامی که نازناوی (فهوزی) یه نویسوه.

(۲) پیږی شه و کټل: شه خسیکه له شاریا ژپ، ژنان له ږوژانی دیاریکراودا ده چنه سهر مه زاره که ی. گوايه وا به ناویانگه که شه و له گڼه که ی هاتووه ده درې و زه وی کټلاه. بۆ نه زړ و نیاز خواست ده چنه سهر مه زاره که ی.

(۳) مهبه ستنی نه و یه که شه خسی (شه و کټل) ی له دوا بې بۆ ستایش کردنه، به لام بۆ تانوت و زه میس دټ، چونکه کینایه یه بۆ کاری سیکس له شه و اندا. له ږوژنامه ی (ژبان) ی ژماره (۴۲۵) ی سالی (۱۰) (۵) ی کانوونی دووه می ۱۹۳۵ دا له لاپه ر (۲) به ناوی پهن دی پیشینان — که دیاره هی پیږه میږده — نو و سراه:

نه وانه ی له هجه ی لامیان وه ک ږتیه
 نه زانن پیږی شه و کټل له کو تیه
 نه وانه که ږی به غټن نه خوتن
 جلوه ی فیتل بازی دوو قه و نه نو تن

هاوار له دهس مالييه

له حالتم گهر نه پرسي، روژ و شهو، مه بهووت و جهيرانم
له به حري و اريدات و مه سرفا، غه رق و په ريشانم
به روژ دائيم خه ريكي جه دوهل و جه معي حيساباتم
به شهو خه و خو^(۱) نيه، خوليا زده دي نيشي سبه ينانم
به مه سرف هه ر په زامه ندم، وه زيقه ي خومه پيم خو شه
حيسابي و اريداتيش تازه وا هاتوه ته سه ر شانم
له ته حويلاتي خارج عاجزم، داخل به هه ر سو و ر هت
به ميم، حي، بيست و دوو پازيم، له دهس جه معي په ريشانم^(۲)
له ته و حيدى حيساباتي قه زاکان هيته بيزارم
نه گاته عه رشي نه علا بوچروو كي جه رگي بريانم^(۳)
له نازاري نيهائي و^(۴) مولخه قى هه رگيز مه پرسه ليم^(۵)
خودا دوور بن، له نازاري هه موو خو تش و عه زيزانم^(۶)
گه هي مه شغولى دوکوم، گه ه خه ريكي جه دوهلى سولفهم^(۷)
دهمى داماوى سه هووى جه مع و ته زيلاتي نيسانم^(۸)
له ناخر مه رحه له ي ته نرمي ته وراق و جه داولدا
چل و پينچ فه رق نه کا، ئيجمالى شه هري، چي بي؟ نايزانم

(۱) له دهستنوسى كي شاعير (شه و يش خو خه و نيه... نووسرابوو.

(۲) هه ر له و دهستنوسه دا: (به ته سدیدی په ريشانم). نووسرا بوو.

(۳) هه ر له و دهستنوسه دا: (نه گاته ناسمان، نا هو نه نيني جه رگي بريانم) نووسرابوو.

(۴) نه و سه رده مه نه و شيعره ي تيدا نووسيوه، سالى (مالييه) له (۳۱) ي مارتا ته و او بووه، بويه دهلي: (له نازاري نيهائي).

(۵) هه ر له و دهستنوسه دا: (توخدا مه پرسن ليم) نووسرابوو.

(۶) هه ر له و دهستنوسه دا: (خودا دوور بي، له نازاري جه معي خو شه ويستانم) نووسرابوو.

(۷) له و دهستنوسه ي شاعيردا: (گه ه خه ريكي ته سوييه ي سولفهم) نووسرابوو.

(۸) هه ر له و دهستنوسه دا: (جه مع و ته زيلاتي نيسانم) نووسرابوو.

ده که و مه به حری بئ پایانی نه رق سام و ته قسه للاوه
 و هره نه مجا ته ماشای حله لوله لای می تشکی به سه زمانم ^(۹)
 تومهر عه کسی ره قه م شانزه ی به شه ست و یه ک نیشان داوه
 که و ا گیتژی ترازای ده سیکی سه هوو و نسیانم
 نه گهر باوه ره نه فهر مووی شه و له خه ودا تا کو سبجه نین ^(۱۰)
 له ئیستاهه خه ریکی ناردنی نه وراقی نیسانم ^(۱۱)
 به رۆژی جومعه خه لکی وان له به زم و عوشه تا دائیم ^(۱۲)
 که چی من هه خه ریکی دو کوم و جه معی یه کونانم ^(۱۳)
 به شه و چاو هه لبرم، ئیجمالی شه هری دیتنه بهر چاوم ^(۱۴)
 که چا ویش دانه وینم ^(۱۵)، کو مه لئی نه رقامه میوانم
 هه میشه ^(۱۶) بلبللی ته بعم، نه نیسی غونچه بوو نه و سا
 که چی ئیستاکه جه دوه ل بووه ته گو لزار و گو لستانم ^(۱۷)
 به سه د (اذن القبض) کو م کرده وه نه قدی خه زینه ی ژین
 به ئیذنولد هفعی، سه رفم کرد هه موو نه قدی دل و جانم ^(۱۸)
 له غه یری ماده دا نه قدی حه یاتم ^(۱۹)، ته بتی ده فته ر بوو
 به ته عدیللی مه گهر دهستی ^(۲۰) قه ده ر یتکی بخا ژیانم

(۹) ئه م به یتنه له ده ستنوسه که ی شاعیر دا نه بوو.

(۱۰) له ده ستنوسه که ی شاعیر (نه گهر باوه ره نه که ی هه ر شه و له خه و ما تا کو سبجه نین) نووسرا بوو.

(۱۱) هه ر له و ده ستنوسه دا: (خه ریکی به ستن و یتک خه ستنی نه وراقی نیسانم) نووسرا بوو.

(۱۲) هه ر له و ده ستنوسه دا: (خه لقی هه ر خه ریکی که یف و سه یرانه) نووسرا بوو.

(۱۳) هه ر له و ده ستنوسه دا: (هه ر شه رزه ی دو کوم و سه هووی یه کونانم) نووسرا بوو.

(۱۴) هه ر له و ده ستنوسه دا: (له خه و چاو هه لبرم ئیجمالی شه هری دیتنه بهر چاوم) نووسرا بوو.

(۱۵) هه ر له و ده ستنوسه دا: (که چاو دائیمه سه ریه ک) نووسرا بوو.

(۱۶) ئه م به یتنه له ده ستنوسه که ی شاعیر له که ل به یتی پیتشو شو ئینیان ئالو گو ژ بووه، (به دایم بلبللی ته بعم) نووسرا بوو.

(۱۷) هه ر له و ده ستنوسه دا: (بۆته سه یرانی به هار انم) نووسرا بوو.

(۱۸) هه ر له و ده ستنوسه دا: (به یه ک اذن الذفع رۆی هه موو نه خه تینه یی گیانم) نووسرا بوو.

(۱۹) هه ر له و ده ستنوسه دا: (له غه یری ماده دا نه قدی ژیانم...) نووسرا بوو.

(۲۰) هه ر له و ده ستنوسه دا: (به ته عدیللی مه گهر نه هری قه ده ر...) نووسرا بوو.

له عومرم سه هووی سهرفیات نه گهر ته نزیل بکا نئزه
 به سولفه ی دابنن و ئیرادی بۆ بینن له حیرمانم
 له قهیدی ناو مییدی^(۲۱) شه تب نه گهر بکریم و تیپه پرم
 به قایای بهد نه مینن بۆ به قییه ی مووده تی مانم
 به جاری نه موه نهو بلبه ی نه یووت له گولشه ندا
 چه می هیلانه مه بۆ تائفه ی گول من غه زه لخوانم^(۲۲)
 نه گهر بۆ سالی مالییه ی حیاتم تیپه پری نهوسا^(۲۳)
 نییه ئیمکانی ئیسلاحتی سه هووی قهیدی عیرفانم^(۲۴)
 به ته عدیلیلش جه وازی نادری، ته سحیحی رابووردوو^(۲۵)
 به ناچاری له عهینی دهفته را مه جبوریه مانم^(۲۶)

۱۹۴۱/۲/۱۳

-
- (۲۱) هەر لهو دهستنوسه دا: (له سچلی ناو مییدی) نووسرا بوو.
 (۲۲) هەر لهو دهستنوسه دا: (چه من هیلانه مه و من نه غمه خوانی به زمی یارانم) نووسرا بوو.
 (۲۳) هەر لهو دهستنوسه دا: (تیپه پری ئیتر) نووسرا بوو.
 (۲۴) هەر لهو دهستنوسه دا: (قهیدی عیلم و عیرفانم) نووسرا بوو.
 (۲۵) هەر لهو دهستنوسه دا: (ئیسلاحی رابووردوو) نووسرا بوو.
 (۲۶) ئەم شیعره له کاتیکدا نووسراوه، که شیخ نووری، کاتبی مهسرهفی خهزینه ی لیوای سلیمانی بووه. پاشان په مزی مهلا مارف له رۆژنامه ی (ژین) ی ژماره (۶۵۰) ی سالی (۱۵)، (۱۷) ی کانونی په کهم ۱۹۴۱ به شیعره وهلامی داوه تهوه.

تەربىيى غەزەلى ئەدبىي مۇختەرەم جەنابى (م. نوورى) ئەفەندى^(۱)

رەفيق حىلمى

لە دنيادا چ قەومىكە بكا مىللەتى ئىھمال
جىھانى پر جىدالە، ئىستە بۆ تەئىنى ئىستىقلال
«خودايا بەسىە ئىتر لابهري دەيجوورى ئىزمىحلال
تلووى پى بکەى خورشيدى رۆژى پاکی ئىستىقبال»

لە پتى حورپىيە تا شەرتى بگاتە ئاسمان شىنم
ھەر ئىستىقلالە مەقسوودم ھە تاكو باقىيە ژىنم
«لەگەل خاكپای ھىجرەتدا، بەسەر چوو عومرى شىرىنم
دەسا نۆيەى ويسالە، ئاھ، ئەى ئومىدى ئىستىقلال»

شەوى دەيجوورى نەگبەت، دور كەوى يارەب لە كوردوستان
سەفایى باغى جەننەت دەرکەوى، يارەب لە كوردوستان
ئىتر سىناقى مىللەت سەرکەوى يارەب لە كوردوستان
ئەوا نۆيەى ويسالە، ئاھ، ئەى ئومىدى ئىستىقلال

مەعارف ئىستە ئە پىلالانى مىللەتقان ئەكا تەنوير
مەلىك مەحمودى ئەوەل، خۆى بەعەزەم و ھىمەت و تەدبىر
ئموورى مەلىك و مىللەت، تا نىھايەت، گەر بكا تەدویر
ئىتر نۆيەى ويسالە، ئاھ، ئەى ئومىدى ئىستىقلال

(۱) ئەم شىعرى مامۇستا (رەفيق حىلمى) م لىترەدا وەكو خۆى نووسىيەو، چۈنكە ئەوئەندەى بەدوايدا گەرام و رۆژنامە و گۇفارەكانم ھەلگىتەر و ھەرگىتەر كرد ئەم شىعەرەم نەدۆزىيەو كە مامۇستا (رەفيق حىلمى) كىردوويەتى بە (تەربىيە)، بەلام لەو ھەك ھەر ئەو شىعەرە بىت كە لە كاتى خۇيدا بۆ (ئەحمەد خواجە) ئاردو، كە سەزۇكى تەحرىرى ژمارە (۱) ئى ئەو رۆژنامەى بوو شىعەرەكەش نامەى پىرۆزىيەى لە دەرچوونى يەكەم ژمارەى رۆژنامەى ئومىدى ئىستىقلال، رەنگە ھەر لەوى ئەم شىعەرە دەست مامۇستا رەفيق حىلمى كەوتىن، چۈنكە لەدوايىدا ئەو كرا بە لىتېرسراى رۆژنامەكە.

کوردي پەتي

جووت و گا

شاره زوور تاكو بلیتی جیگه به کی بهرداره
 خـوـلی زیو، ئاری به دیراو ئه پژیئنئ پاره
 کـوـرده تو بۆچی نه لیتی: رووتم و بی لانه و بان
 خاوه نی جووت و مالات و مه پ و پان و شوان
 بایی تارانیه که و پژه به ره و ئاسنه که ت
 پاره ده رهینه ره له و نه رزه ره قه گاسنه که ت
 ئوی پیوسته له جووتی، هه موو داری به پرووه
 نیر و ^(۱) هه و جاپ و نه قیزه و که له مه و دهسته دووه
 و هردی پارت هه موو ئالتوونه، به هوپ و به جه و آل
 وشکه و هردت هه یه، قهت ناتوئی ده غلی ته ره کال
 توو نه که ی به و زه وییه دیمه وه تاوه ختی په له
 شین نه بی، دان نه گری، نه ک یه کتی، بتبی ده په له
 زهرد نه بی و هختی دره و دی ^(۲)، نه چی بۆی نه گری سه پان
 دره و نه کریت و نه کی شریت و نه بیته خه رمان
 برۆ گاگی ره ی تی به سته، شه نی که به شه مال
 هوپی لی داگسره، ده رکی بدروو، بیکه ره چال
 بیتینه سه ر باسی مه پ و میگه لت، بۆت نه کری له شیر
 پۆن و دۆ، ماست و که ره، که شک و فرۆ و پیسته په نیر
 به ره و هوپت خووری، چیغ و ده وارت له مووه
 چاکی لی وردبیه وه، هیچی به پاره نه به وه
 هه ر له بهرگن نه کری، خو رج و فه ره نجی و لاکیش
 دیته بهر ده ستت به خو رایبی، به بی عا ره ق و ئیش

(۱) له ده ستنوسی کی تر دا: (نیل و...) نووسرا بوو.

(۲) هه ر له ده ستنوسه دا: (دی... نووسرا بوو.

کوته جاوی شری خوٚته، نهچی نهیکه‌ی به‌که‌لاش
 له مه‌ره‌ز بوزوو نه‌پیسیت و نه‌شیکه‌ی به‌که‌واش
 ناکری شت له‌م و له‌و، گهر بته‌وئ تا نه‌مری
 هه‌موو بۆت ریک نه‌که‌وئ^(۳)، کۆمه‌ل نه‌بی هه‌ر له‌خوری
 شوک و دۆشاوی گه‌زۆت بۆ نه‌گری داری به‌روو
 نه‌ته‌وئ پاره‌ په‌یاکه‌ی، به‌که‌تیره و مازوو
 ره‌زه‌که‌ت، گهر بته‌وئ پاره‌ی لی‌شاوی هه‌یه
 میوژ و باسووق و^(۴) تری و هیزه‌ی دۆشاوی هه‌یه
 چ بلیم پووش و به‌له‌ک^(۵)، چیلکه و زه‌ل، لیژنه‌یی دار
 نه‌چی نه‌یه‌ینی به‌باری که‌ر و نه‌ینتیرییه‌ شار
 هه‌موو نه‌دری به‌شت و مه‌ک، به‌که‌لوپه‌ل بۆ مال
 رانه‌بویری به‌دلی خوٚت و منالت هه‌موو سال
 مه‌له‌وانم له‌بنی گۆمی زمانا^(۶) به‌هه‌زار
 ناوی کوردی ده‌رنه‌هینم به‌جه‌وال و به‌خه‌رار^(۷)

(۳) له ده‌ستنوسه‌که‌دا: (نه‌که‌وئ و...) نووسرا بوو.

(۴) له رۆژنامه‌ی پێشکه‌وتن-ی ژماره (۳۰) و ده‌ستخه‌تیک‌ی شاعیر: (باسق) نووسرا بوو.

(۵) له رۆژنامه‌ی ژین ژماره (۶) سالی (۱) ۱۹۷۱/۴/۱ که‌ ئهم شیع‌ره بۆ جارتیکی تر
 بلاوکراوه‌ته‌وه. وادیاره له مانای وشه‌ی (به‌له‌ک) نه‌گه‌یشتوون، بۆیه کردوویانه به‌(په‌له‌ک).

(۶) له ده‌ستنوسه‌که‌ی مامۆستا (هه‌مه‌دین مه‌لا): (له بنی گۆمی زه‌مانا) نووسرابوو.

(۷) شیخ نووری چاک ده‌رکی به‌وه کردووه که کۆمه‌لی کورده‌واری، بنچینه‌ نابوورییه‌که‌ی له‌سه‌ر
 کشتوکال به‌نده، چونکه‌ خۆی کۆمه‌لیکی کشتوکالییه، بۆیه هانی خه‌لکی داوه‌ روو بکه‌نه‌ جووتیاری
 و زه‌وی کیتلان و زۆرکردنی به‌ره‌هم و به‌روبوومی کشتوکالی و ناژه‌لداری.

جووت و گا شتیکی چاکه^(۱)

له باسی هەر شتی پیا راگه‌یشته‌ن ئیمه‌ نووسیمان
 ئیتر با بیینه‌وه‌ سه‌ر باسی جووتیاری و زه‌وی کیتلان
 له‌ پایزدا خه‌ریکی جووت و توو چاندن نه‌بی تا سه‌ر
 له‌ مالی خۆت نه‌نوویت و بی عه‌زیه‌ت ناوی نه‌دا باران
 له‌ جه‌رده‌ و دز به‌دووهره‌، قه‌ت مه‌ترسه‌ هیچی لی نایه‌
 له‌ هاوینا له‌ پاش دروینه‌، بیته‌ سه‌ر خه‌له‌ و خه‌رمان
 وه‌ره‌ توو پیگه‌یشته‌ووی وه‌ختی هاوینیش ته‌ماشاکه‌
 وه‌کو بامیه‌ و ته‌ماته‌، کاله‌ک و لۆبیا و باینجان
 جگه‌ له‌و پارهی خاوه‌ن زه‌وی نه‌یخاته‌ گیرفانی
 به‌راستی خزمه‌تیکی زۆر نه‌کا، بۆ هاوالاتییه‌کان
 که‌له‌مه‌ و نیر و هه‌وجاریک و جووتی گای له‌ر و بی فه‌ر
 ئیتر ده‌سمایه‌ی ناوی، وه‌کو دوکانی بازرگان
 به‌قالی و نه‌م شتانه‌ هیچ نییه‌ که‌ وه‌ختی نابووت بوو
 له‌ باخه‌لیا نه‌لی نه‌سپێ گۆرانی سه‌وزه‌لی تووم گیان

(۱) له‌ ژماره‌ (۲۷) ی رۆژنامه‌ی (پیشکوه‌تن) سالی (۱)، (۱۴) ی صفر (۱۳۳۹)، (۲۸) ی
 ئۆکتۆبه‌ری (۱۹۲۰) ناگاداریه‌ک له‌ ژێر ناوی (بۆ زانین) بلاوکراره‌ته‌وه‌ و تییدا ده‌لی:
 (پیشکوه‌تن) «مه‌به‌ستی رۆژنامه‌ی پیشکوه‌تنه‌» خۆی وه‌ک مه‌لی له‌وساوه‌ که‌ هه‌ز به‌ژووهرکه‌وتن و
 پیشکوه‌تنی زمانی کوردی خۆمان ده‌کات، نیازی وایه‌ که‌ گره‌وی نووسینی کوردی بکریته‌ و بانگی
 نه‌وانه‌ ده‌کات که‌ هه‌ز له‌ نووسین ده‌کهن.

۱- به‌ستی رهنگ پاره‌ی داناوه‌ بۆ کرینی نه‌م نووسینه‌ کوردیه‌. بۆ (۱) یه‌که‌م (۵۰) رۆپیه‌.

بۆ (۲) دووهم (۳۵) رۆپیه‌. بۆ (۳) سێهه‌م (۲۵) رۆپیه‌.

۲- هه‌تا رۆژی (۱۰) ی ئۆکتۆبه‌ر (۱۹۲۰) نه‌م نووسینه‌ وه‌رده‌گیرته‌.

له‌ رۆژنامه‌ی (پیشکوه‌تن) ی ژماره‌ (۳۰) سالی (۱)، (۶) ی ربيع‌ الاول ۱۳۳۹، (۱۸) ی ئۆفمیه‌ر
 (۱۹۲۰) راگه‌یه‌نراوه‌ که‌ (نه‌و سیتیانه‌ی که‌ کران، یه‌که‌مینیان باسی (جووت و گا) یه‌ که‌ (م.
 نووری) و توویه‌تی و (۵۰) رۆپیه‌ وه‌رده‌گیرته‌. دووه‌میان (بۆ چرووکی) (زه‌کی سانیپ) (۳۵)
 رۆپیه‌ وه‌رده‌گیرته‌ و سێهه‌میان (رۆژه‌وه‌ بوونیکی) (مه‌مه‌د جه‌میل) (۲۵) رۆپیه‌ وه‌رده‌گیرته‌.
 واته‌ له‌م پیشهرکێبه‌دا (شیخ نووری) پله‌ی یه‌که‌می بۆ داناوه‌ و خه‌لاته‌که‌ی دراوه‌تی.

زهوی و زار دهوله تیکه نامریت و قهت له ناو ناچن
 فهقیر و دهست نه رۆیو نابن قهت، خاوه نی دهغل و دان
 بیناغهی دهوله مهندی هه به جوت و گا ئه بی قائم
 به جوت و گا ئه لێن، عهرز هه لدرین و پاره ده رهتینان
 تکتان لێ نه کم له ئیشه دا تا پیشکه ون چاکه
 به لام دووباره پتو بسته حکومهت بیه یاریدان
 له باسی تووتن و کربار و لادییش بنووسم با
 که پاره ی پێ بوئ، دیت و ههزار روپییه ئه با زستان
 به هاری سه د دیراو تووتن نه کات و وازی لێ دینن
 نه ما تووتن چ تووتن، ورد و پیس و بی گه لا و کیشان
 وه چ^(۲) و دارک زیاتر ناوی تووتن بی به تووی نادا
 هه موو هه دار و به رد و زبل و پووش و قشپل و ئیسقان
 بچیت و پیتی بلیتی نه و تووتنه باقمانی چه ند ییترئ:
 (به سی لیره ی عه جه میی که متری ناده م به سه د قورحان)
 له ئه رزی وشک و رهق، تووتن په یابی و واشی بفرۆشن
 که وابوو با هه موو دهست کهینه، جووتیاری و زهوی کیلان

(۲) له دهست نوسه که ی مامۆستا (نهجه ددین مه لا): (وهچه) نووسرا بوو.

پيامى كۆمەلەيتى

گوتىم لە ئالتىنى كىچى بوو، دويتىنى ئەيلاوانەوه
 ۋا بەئسىر و بەسۆز ئەيوت، دلى ئەتوانەوه
 دەنگ و رەنگى ۋا نەبيستراوه و نەبينراوه لە كەس
 كۆنە قەتقاغەي برىنى ناو دلى ئەكولانەوه
 ئەيووت، ئەم رووپۆشە تەنيا رووى نەپۆشيوين و بەس
 رووبەرووى خۆمان، حقووقى نايە ناو نسيانەوه
 قەت نەبوو^(۱) پۆژى بە سەربەستى حەقى داوا بكەين
 بۆ بەشى خۆمان بچىنە ساحە و مەيدانەوه^(۲)
 ئەوێل و ئاخىر، خەتاي ئەم رووپەشەي رووپۆشە بوو
 بوو بە مانەمان، نە چووينە كۆمەلى پياوانەوه^(۳)
 داىگرن توخوا^(۴) فرىتى دەن، بىخەنە تەندوورەوه
 حەيفە پۆژى روو، ئەينە ناو شەوى دەيجوورەوه

زولمى ئەم غەدارە بوو^(۵)، حوكمى موساۋاتى نەهيتت
 جنسى ئىمەي خستە حالىكى لە پياو پارانەوه^(۶)
 بۆ بەشى ئىمە كفن بوو، ۋا لە دنيا و ئاخىرەت؟
 لىرە رەش، لەولا سىپى، بىرئى بەبالامانەوه

(۱) لە دەستووسىكى پيشووترى شاعير: (نايەلى پۆژى...) نووسرا بوو.

(۲) ھەر لەو دەستووسەدا: (... بچىنە كۆمەل و مەيدانەوه) نووسرا بوو.

(۳) ھەر لەو دەستووسەدا: (بۆ حقووق و حەقى خۆمان، بچىنە...) نووسرا بوو.

(۴) ھەر لەو دەستووسەدا: (داىگرن كچ گەل فرىتى...) نووسرا بوو.

(۵) ھەر لەو دەستووسەدا: (جەورى ئەم...) نووسرا بوو. لە دەستووسىكى تردا: (جەورى ئەم زۆردارە...)

نووسرا بوو. لە گۆفارى گەلاوێژ: (زولمى ئەم مەلەونە بوو...) نووسرا بوو.

(۶) ھەر لەو دەستووسەدا: (ھۆزى نەرمى خستە ئەحوالى لە پياو پارانەوه) نووسرا بوو.

۷) ھەر ئەكەي پەرسە، لە پیران و لە پیشینانی خۆت
 کت پەچە دیو بە پرووی خاتوونی کوردستانەو
 کە پەچە بوته سەبەب، بو عیقه تی جینسی لە تیف؟
 کافری دل تیرە، دەخلی کوا بەسەر ئیمانەو (۷)
 دایگرن بیگرنە ناو خستۆتان و دەوری لی بدەن
 بە لکو بیبینم بە چاوی خۆم، بە روح کیشانەو
 لای بەرن توخوا، فریتی دەن بیخەنە تەندوورەو
 حەیفە رۆژی روو (۸)، ئەنیتە ناو شەوی دەججورەو

کۆمەلە بگرن لە دەوری، ئەلوه داعی لی بکەن
 ناوی با برواتە (۹) ناو لافاوی ئەم نیسانەو
 بیخەنە تابووتەو، بینین بەشانی عەزەو
 بیخەنە قەبرێ، بەلووتکە ی گەردە کە سەوانەو (۱۰)
 تۆیە بی یارەبی، دەفنی ئەو لەوی جائیز نییە
 بیخەنە چالکی کوولی، گەردە کە گاورانەو
 مەجلیسیکی ماتەمی (۱۱) بو دابنیت و یەک بە یەک
 وەرە تەعزیکە، بە دلخۆشی و بە پرووی خەندانەو
 ئەم سکالایە، بە فیکر و شیعری (نووری) تی مەگەن
 ئەو کچە دەنگ خۆشە بوو، ئەیووت بە دەم گریانەو
 دایگرن توخوا فریتی دەن، بیخەنە تەندوورەو
 حەیفە رۆژی روو، ئەنیتە ناو شەوی دەججورەو

(۷) ھەر لەو دەستتوسەدا: (کوا دەخلی...) نووسرا بوو.

(۸) لە گۆفاری گەلاوێژ: (حەیفە رۆژی پاک...)

(۹) ھەر لەو دەستتوسەدا: (ناوی با بیباتە ناو لافاوی...) نووسرا بوو.

(۱۰) ھەر لەو دەستتوسەدا: (بیبەنە ئەو دەشتە بینیتۆن بە دەم سەیرانەو) نووسرا بوو.

(۱۱) ھەر لەو دەستتوسەدا: (کۆمەلەکی ماتەمی...) نووسرا بوو.

چوارین = روباعی

برا من حەزل شیرینی جەمالی ناشکرا ناکەم
 پڕوویوچە لە لام من بۆ مەزاهیر قەت پیا ناکەم
 جەمالی نەفسە مەحبووبی حەقیقی گەر تەماشاکە ی
 بەغەیری ئەو، تەمەننای وەسلێ مەحبووبێ لە خوا ناکەم

(کردهوه چاک بێ یا بەد بێ، دیتەوه ڕێی ئادەمیزاد - شیخ نووری).
 واتێ مەگە کە کردەوهیی بەد نەگەر بکە ی
 گەردوون لە داستانی زەمان ئەیسڕێتەوه
 قەرزی کە کارەکانت لە ئەستۆی زەمانەدا
 هەر وەختی، هەر زەمانی بێ، ئەدرێتەوه

ژن

ژن وەک دڵۆپی جیوهیه لەسەر دەست
 ناجوولێ بێستو گەر بەری دەستت کراوه بێ
 ئەمما کە بێتو دەستت بقوچینی پائەکا
 با بەینی پەنجە کانت لەحیمی تواوه بێ

پووشی ئەمەلی دوژمنی بۆ خستە تەندوور
 ڕۆحی فەرەحی نایە هەزاران دلی ڕەنجوور
 موژدە زەفەری پێیە، بەدڵ خوشییەوه هات
 شایستەیه ئەم جەژنە بڵێم نووری عەلانور

نووریکه دیده هه‌ددی بینینی نییه
 ئاگر له به‌را به‌ری ئاوا تینی نییه
 زه‌پراتی سیفاتی زاتی پر که‌ون و مه‌کان
 نابینرئ به‌ دیدیه، که دوورینی نییه^(۱)

خۆشه‌ ده‌رخه‌ن هه‌روه‌کو ئاوینه‌ عه‌یبت پروو به‌ پروو
 نه‌ک له‌ پشتی سه‌رتوه‌ وه‌ک شانه‌ ده‌ریتن زبان
 پیاوی کامل دوزمنیش بی یه‌ک زبان و یه‌ک دلّه
 پاش مله‌ نه‌ک زه‌هری مار و پروو به‌ پروو شیرین به‌ بیان

یاره‌بی له‌ فه‌یزی مه‌ عریفه‌ت مه‌ ه‌ج‌و‌ورم
 رێ‌واری مه‌ جازم، له‌ حه‌قیقه‌ت دوورم
 مه‌^(۲) په‌حمه‌تی تو ده‌ستی بداته ده‌ستم
 سا‌رێژ بکا زامی دلّه‌ی په‌نج‌و‌ورم
 نه‌ی کاتبی حه‌رفی له‌وحی پیشانی من
 وه‌ی په‌رده‌ گوشای پازی نیه‌هانی من
 زانی‌وته له‌ نادانی خ‌و‌م، نادانم
 زانی‌وته ح‌د‌و‌ود و هه‌ددی نادانی من

تو با‌عی‌سی حالی حوزن و خورسه‌نه‌دی منی
 تو عوقده‌گوشایی هه‌ر گری و به‌ندی منی
 ئه‌م عه‌زمه‌ من به‌سمه‌ که‌وا به‌نده‌یی تو‌م
 ئه‌م ده‌وله‌ته‌ من به‌سمه‌ خوداوه‌ندی منی

(۱) ئه‌م چوارینه‌یه‌ له‌ (خوا) ده‌دو‌یت.

(۲) مه‌ر: واته‌ مه‌گه‌ر.

خۆزگه‌م به‌وه، بێ وه‌جاخه‌ نه‌ولادی نییه
 هه‌رگیز له‌ زه‌مانه‌ داد و بێ دادی نییه
 هه‌ر نه‌و خه‌فه‌ته‌ی هه‌یه‌ وه‌جاخی کوێره
 بێجگه‌ له‌مه‌، داخ و فه‌ریادی نییه^(۳)

خاله‌ بیستم هاتییه‌ هه‌ولێر و نه‌تپرسی له‌ که‌س
 خۆ له‌ باخا هه‌ر گوڵه‌ دايم نه‌نیسی خاروخه‌س
 چی نه‌قه‌وما گه‌ر بفه‌رمووی خوشکه‌زایه‌کم هه‌یه
 به‌ندی به‌ندیخانه‌ی هه‌ولێره‌ وه‌ک (مرغی) قه‌فه‌س^(۴)

دڵ له‌ شه‌ قلاوه‌ مه‌گه‌ر نه‌ختی خه‌یاتی بێته‌ به‌ر
 سه‌ر له‌ عه‌نکاوه‌ مه‌گه‌ر نه‌ختی خه‌یالی بێته‌ سه‌ر
 وه‌رنه‌ له‌م هه‌ولێره‌دا نه‌هلی دووه‌ل زه‌وقم نه‌وی
 غه‌یری چهند شه‌خسێ نه‌بێ، چبیکه‌م خودا (أین المفر)؟^(۵)

خودا مه‌مه‌یله‌ بۆ وه‌خت و زه‌مانی
 له‌سه‌ر دڵ بېسمه‌ باریکی گرانێ

(۳) له‌ شوێنێکی تردا نووسیوی: (غه‌یری نه‌وه‌ قه‌هر و داد و فه‌ریادی نییه‌).

(۴) (وه‌ختی له‌ هه‌ولێر مووه‌زه‌ف بووم، بێخود یه‌عنی مه‌لا مه‌حموود نه‌فه‌ندی موفتی و خه‌به‌رم نه‌زانیبو له‌پاشا ئه‌م دوو شیعره‌م بۆ نووسی) شیخ نووری شیخ صالح. وادیاره‌ که‌ شیخ نووری له‌هه‌ولێر بووه‌ بێخودی خالی سه‌ری هه‌ولێری داوه‌ و چاوی به‌شیخ نووری نه‌که‌وتوه‌، بۆیه‌ شیخ نووری ئه‌م گله‌یییه‌ی لێ کردوه‌.

(۵) مامۆستا (ناسح نه‌فه‌ندی حه‌یده‌ری)یش له‌ پۆژنامه‌ی (ژین)ی ژماره‌ (۴۰۹)ی سالی (۱۹۹۱)ی نه‌یلوولی (۱۹۳۴)دا ده‌ریاره‌ی نووسیویه‌: (پاش کاتبی مه‌حه‌که‌مه‌ی به‌دائه‌تی سلیمانی ناسح نه‌فه‌ندی حه‌یده‌ری به‌مه‌نزویه‌تی پاژه‌ پۆژ چووه‌ هه‌ولێر. نه‌هلی سلیمانی له‌ معامه‌له‌و کرده‌وه‌ی نه‌وه‌نده‌ مه‌منوون بۆ ئه‌مه‌ که‌ نیش و کاریان وه‌ پاش نه‌که‌وی ئاره‌زوومه‌ندن که‌ پۆژیک زووتر به‌خێر و سه‌لامه‌تی بگه‌رێته‌وه‌ سه‌ر وه‌زیفه‌ و له‌ چوون و هاتنه‌وه‌ی موه‌فه‌قییه‌تی ته‌مه‌نا نه‌که‌ن). ئه‌م پیاوه‌ یه‌کیک بووه‌ له‌و چهند شه‌خسه‌.

دهسم بگره برۆم با من نه بینم
دهسم بگری یه کی بۆ په لکه نانی

بارزان ۱۸/۶/۱۹۵۱

خودایا گهر به دلما تپه پیری ههر خه یالاتی
له عه زهت نیشی سهخت و کلپه ی دلما^(۶) وا په شیواوم
به لوتفی خۆت مه گهر بروانییه کرداری ناپیکم
له سجلی ناومیدی بیسری تۆ، کردهوه و ناوم

خوایا بهسیه ئیتر لایه ری دهیجووری ئیضمحلال
تلووعی پی بکه ی خورشیدی رۆژی پاکی ئیستیقلال
له گه ل خولای هیجره تدا، به سه ر چوو عومری شیرینم
دهسا نۆیه ی و یساله، ئاه.. ئه ی ئومیدی ئیستیقلال^(۷)

(شووشه) چ به ششوشه، قه دی شووشه وه کو شمشال^(۸)
چاو مه ست و دهه ن غونچه وو پری عیشوه و لیو ئال

(۶) بۆ ئه وه ی له نگ نه بی (وا)م بۆ داناوه.

(۷) له لایه ره ۱۸۸ ی به رگی سییه می مینای شکسته م وه رگرتوه که مامۆستا نه جمه دین مه لا
نووسیوه تییه وه، ره نگه ههر ئه م چوارینه یه بیت که مامۆستا ره فیق حیلمی کردوویه تی به
تربیع.

(۸) مامۆستا (حیلمی) (شیخ محمه دی کو ری حسه دین ۱۹۰۹ - ۱۹۸۵/۵/۱۰) له رۆژنامه ی
هاوکاری ژماره (۷۱۰) ی رۆژی (۱۹۸۳/۱۱/۳) دا له چاوپیکه وتینکدا ده لئ: (براده ریشم له گه ل
شیخ نووری شیخ صالح- دا هه بو، هه رچه نده ئه چوومه سلیمانی سه رم لئ ئه دا. رۆژیکیان به گه ره کی
گاوارندا تپه پیرین دوو کچی گاوری زۆر جواغان بین، ئه و ئه یناسین وتی حیلمی ناویان (ماری و
شووشه) یه، ئینجا سه یریان که ئه لئ پیهرین. منیش وتم راسته که ی به خوا جوانن. ههر به ده م
رۆیشتنه وه وتی حیلمی قه له مه که ت ده ربه یته و بنووسه. ئه م چوارینه یه ی بۆ وتم). پتیش ئه ویش
هاورپی خۆشه و یستم مامۆستا (ئهمین ئه حمه د عه لی) له هه له به جه له رۆژی (۱۹۸۳/۹/۳) دا بۆ نه ی
دانانی ئه م چوارینه یه ی به م جۆره بۆ باس کردم و وتی: (له سالی «۱۹۲۹» شیخ نووری له گه ل =

(ماری) ^(۹) که دوو ماری سه‌ری زولفی له ملم دا
جوولایه‌وه که‌وتم به‌ده‌ما، بی‌خود و بی‌حال

خه‌یالی دیدنه‌ی تووا له سه‌رما
خه‌ریک ماوم له‌به‌ر باران و سه‌رما
نه‌وه‌نده‌ت بیر نه‌که‌م وه‌ختی نه‌زانی
له‌خزمه‌ت دام که‌رۆژی هات به‌سه‌رما

بۆیه‌ من ئیش‌تیراکی ئی‌وه‌ نه‌که‌م
حه‌ز له‌ نه‌خ‌لاقی چاکی ئی‌وه‌ نه‌که‌م
(۱۰)

رۆح فیدای خاکی پاکی ئی‌وه‌ نه‌که‌م

= «حیلمی» شاعیر به‌گه‌ره‌کی گاوراندا تیده‌په‌رن که‌ له‌ گردی سه‌یوان هاتوونه‌ته‌وه، به‌به‌رده‌م مالی
«که‌رمی عه‌له‌که» دا ره‌ت ده‌بن، دوو ئاقره‌تی گاور ده‌بین که‌ ناویان (شووشه) و (ماری) بووه‌ له
جوانی و شوخیدا بی‌هاوتا بوون. شیخ نووری که‌ چاوی پیتیان که‌وتوو ده‌ستبه‌جی ئه‌م چوارینه‌یه‌ی بۆ
نووسیون. ئه‌م زانیاریانهم به‌ ته‌فسیل له‌ مامۆستا (حیلمی) وه‌رگرتوو و له‌سه‌ر نه‌وار تۆمارم
کردوون.

(۹) ده‌لێن ماری کچیکی پرچ درێژ بووه‌.

(۱۰) ئه‌م دێره‌ له‌ ده‌ست‌نوسه‌که‌دا کوژابوووه‌ و نه‌ده‌خوێنراوه‌وه‌.

گردی سه‌یوان^(۱)

دهمی ئیواره رۆژ لێره له حالێکی هه‌زینایه
وتاریکی له مه‌عنایی نیگاهی وا په‌سینایه
شنه‌ی با هه‌ر وه‌کو نه‌ی، نه‌غمه‌په‌ردازی مه‌قاماته
هه‌زاران ناله‌یی زاری له‌ناو ناهو‌نه‌نینایه

چ خاکیکه موقه‌ده‌س، توری‌ی پاکی شه‌هیدانه
به هه‌ر لادا برۆی هه‌ر نه‌عه‌ری (الله اکبر) دێ
له‌هه‌ر سوو تێپه‌ری ئایاتی حق ته‌فسیری قورئانه
مه‌لایه‌ک بۆ زیاره‌ت سه‌ف به‌سه‌ف، بێ پا و بێ سه‌ر دێ

دره‌ختی سه‌ل خورده‌ی ئایه‌تی قه‌ومیه‌تی کورده
مه‌زاری نادیا‌ری سو‌وره‌تی (انا فتحنا) یه^(۲)
به‌یانی شه‌رحی رابوردوی ژبانی میلله‌تی کورده
نیشانه‌ی قه‌هرمانیه‌ی قه‌ومی کوردی ئێ هه‌و به‌یانه

نیگاهی ئاگرینی شه‌و به مه‌هتابیه‌کی نوور ئه‌فشان
که دار و به‌زد و کێلی قه‌بره‌کانی پێ ته‌کا ته‌نویر
وه‌کو روحنی له‌به‌ر ده‌متا کفن بردووشی فه‌خروشان
زه‌مانی تێپه‌ریو سه‌رگوزشتی خۆی ته‌کا ته‌قیریر

(۱) گردی سه‌یوان: ناوی گردێکه، که‌وتوو‌وه‌ ته‌ پۆشه‌لاتی شاری سلێمانیه‌وه. له‌گه‌ڵ بنیادانی شار ئه‌و
گرده‌ کراوه به‌ گۆرستان. (سه‌یوان) و (که‌یوان) ناوی جووته قاره‌مانیک بوون ده‌لێن دلێرانه‌ دژی
هێرشێ تورکه عوسمانیه‌کان بۆ سه‌ر شاری سلێمانی جه‌نگاون، له‌ گردی (سه‌یوان) نێژاون و گرده‌که
به‌ناوی یه‌که‌میان‌ه‌وه ناو نه‌راوه.

(۲) انا فتحنا ئیشاره‌ته بۆ سو‌وره‌تی (انا فتحنا لك فتحا مبينا).

دهلئى ئەم جىڭگە يە بۆ پاشە پۇرۇت، قىبىلە گاهىكە
سەرپا قەھرەمان و تاجدارن لىرەدا مەد فوون
سەر سەر بەرد و قەبرى، رەمىزى تاج و تەختى شاھىكە
پەرەى تەئرىخى حوكمى حاكمانى كورد ئەكا گولگۈون

بەزاهىر دار و بەرد، ئەمما ھەموو ئەشعارى پەر ئاھەنگ
سنووحاتى ھەموو ئىلھامى ئەفكارى ئەدىبانە
شەپۇلى بەحرى مەعنا، ھەرۈەكو مەھتابى رەنگاور پەنگ
ئەلئى فەجرى بەيانانە لەناو شەودا درەخشانە

لەپىش فەجرا ھەموو پۇرۇئ تەمى ماتەم حەزىنانە
دەپۇش سەر ھەتا دامىنى ئەم گەردە بە مەحزوونى
بەدەنگى پىچەوانەى تى مەگە، سۆزىكى گىربانە
لە بەندى جەرگى لەيلى دىتە دەر بۆ مەرگى مەجنوونى

ھەناسەى ساردى بى پوختى كە دى بى سروە شەوگاران
بەسەر كۆلمى گوللا پەخشان ئەكا، گىتسوى رەيخانە
ئىفادەى شىعەرى، ژىنى تىپەپىوى نەوجوانانە
ئەگەر ورد بىتەو، دەرسىكى پەر مەعنايە بۆ ئىنسان

دەخىلە زائىرا ئاھستە پى دانى بەسەر خاكا
مەقامى نامداران و نمونەى عەرشى يەزدانە
بەتەعزىم و ئەدەب تىپەر بىي چاكە بەجىي چاكا
نیشانە و رەمىزى كوردە، ناوى بەرزى گەردى سەيوان^(۳)

سەلىمانى ۱۴- ۱۵/۱/۱۹۴۳

(۳) لە دەستنوسى (توحفە)دا كە لە ۹۴۲/۱/۲۶ بۆ مامۇستا گىوى موكرىيانى ناردوويەتى ئەم شىعەرى تىدايە. دەستنوسىكى تى ئەم شىعەرم لەلا بوو كە دواى ئەم دەستنوسەيان نووسىبوويەو، لە ھەندى شوتن جياوازيان ھەبوو، بەلام ئەمە دواقەناعەتى شاعىرە و دواى دەست پىدا ھىتانەو بەم شىئودە ھىشتوويە تىيەو.

تاکه کان

* شاهدی عهیب و قسوورت ئەمەیه ئەی بێ هۆش
 که له دووی عهیب و قسووری ئەم و ئەو عهودالی
 * ئەمینم قەت که بێ نانیمة سەر سهییارهیهکی خۆم
 بهلام نیتزیکه سهییاره ی ئەم و ئەو بێ بهسەرما نیت
 * بەد کردووه له موجتهمهعا نرخی هەر کهمه
 خۆزاکي با بییته^(۱) کولیچه و شهکه رلهمه
 * دلێ خۆمم بهخوێنی جەرگی خۆم ئاوداوه رۆژ و شهو
 بهشیری خەم بهخێوم کردووه رۆله ی بهلا بۆ خۆم
 * غـــــــــــــرووره وا پهچە ی داوه به روویا
 ئەگینا جوان ئەبێ هەر روو نوما بێ
 * بههار رۆیشت و هەر نهکـــــــــــــرايهوه دل
 خودا ئەم غونچهیه، بۆچی نهپشکووت
 * هیوام وایه ههـموو رۆژت بییته رۆژی نهوورۆزی
 له نهسری ئاخیدا، لیت بکهـم من جهـژنه پیرۆزی
 * عهـرهـق بهـروومهـتی تۆوه بهـتینی گهـرمی ههـتاو
 ئەلێی گۆله که به ئاگر، گولاوی لێ نه تکی
 * وهکو قهولت له گهـل خوا کردووه، هەرگیز دهـسی نهـگری
 ئەویشـت خۆ لهـدهـس دی وهـک سهـگنی لاقی کهـسی نهـگری
 * بلێن بهـو یاره وهـفاداـره، کهـوا چاوی له ریمه
 عهـرز ی بکهـن تاکو قیامهـت هەر ئەمه جیمه^(۲)
 * بنـازم ورده خـالی دهـوری لیـــــــــــــوت
 ئەلێی زهـنگی بهـچه ی شهـکهـر فرۆشه

(۱) له دهستنوسهکهی شاعیر (بیته) نووسرا بوو، وا دیاره ههلهی نووسینه.

(۲) ئەلێن گوايا ماله باواني شينج نووری خەریک بووه ژنیکی به ته مەنی بۆ بهیئن، ئافره ته کهش زۆر مه ته بهی بووه میترد به شیخ نووری بکا، بهلام شیخ نووری ماوه بک له دهست ئەو ئافره ته دوور ده که ویتته وه و ئەم دیره شیعه ی بۆ ده نیرئ.

* نییه له کۆهی ئەوا بێ نه‌واو و پێ‌واری
 که شووشه‌یی دلی وه‌ک تۆه، باره‌ها نه‌شکن
 * من کجا و جمع این ارقام بی معنا کجا
 شاهم اما طیلسان فقر در برکرده ام
 * چۆن نه‌بێ یه‌ک بێ له بازاری مرووه‌ت مه‌ندان
 قیমে‌تی یووسفی میسری و غولامی حه‌به‌شی
 * سه‌ری من وا له گوتی قه‌برا نه‌له‌رزێ که‌ی غه‌می تۆمه
 به‌دل من غه‌م نه‌خۆم بو‌ئو که‌سه‌ی نه‌م‌رۆ له دایک بێ
 * هه‌ر له نه‌وه‌ل سه‌فه‌ری مه‌دره‌سه، مامۆستا که‌م
 عه‌ق‌لتی فێری ئەم و ئەو کرد و منی شه‌یدا کرد
 * دنیا به‌کسی ده‌که‌ بگێرد ده‌ستت
 یا پیش سگی نه‌ که‌سه‌ بگێسرد پاسد
 * شکر‌ف‌شانی سعدی بێن که‌ شه‌ری روح
 نه‌وده بر شکری طبع او مگس رانی
 * نشاط خیسز بود بلب‌لان مع‌نا را
 به‌ بوستان و گلستان او خوش الحانی^(۳)

(۳) هه‌ندی له‌و تا‌کانه‌ بریتین له‌ سه‌ره‌تای دامه‌زراندنی شی‌ع‌ری تازه‌ که‌ ئەم به‌یتانه‌ش دیارن و خۆینه‌ر
 ده‌زانی ماویانه‌ شتی دیکه‌یان به‌دواوه‌ بێ.

پاشکو

پاشکوی ژماره ۱

سې نامه ی شیخ نووری

نامه ی یکه می بۆ ماموستا (گیوی موکریانی) ناردووه به یی زیاد و کهم دهینوسینه وه

نووری چاوی نووری

له گهل ره مزی ئه فهندی وینه کهم و به کارایه کدا کاغه زیکتم وهرگرت، زۆر له خوشه ویستی ساف و بی تۆز و گهردتان دلشاد بووم، ئه واهه ندیک له و شیعرانه ی که جه نابتان نه تاندیوه بۆ ئه وه ی بژاری بکه ی و کامی به چاکستان زانی نامزه دی دیوانه که ی بکه ی کردم به دیاری و ناوم نا (توحفه) و بۆم ناردی، هیوام وایه مه قبولی ته بهعتان بی. ذاتهن له هه موو نهوعیکه. له غه زه ته کۆنه کان به خوا هه ر ئه مه مابوو که بۆم ناردی، مندالان هه مرویان له ناو بردبوو. به عزتی مه قالاتی ئه ده بییه ی خۆم له ناویاندا هه یه مه قاله یه کی سیاسی تیایه که وهختی خۆی جوابی غه زه ته ی (نه جمه) که له کهرکووک دهرده چوو داومه ته وه.

مه عمل ئه سه ف قسمی ئه وه له غه زه ته یه کدا یه که نه مدۆزییه وه حه قیقی جوابی کی موهیمه. وهختی خۆی له سه ر تورکچیتی شه ره مه قاله ی زۆرم کردووه. هیچیشی پاره یه کی نه کرد.

که هاتمه وه کاغه زیکتی عه لی که مالم وهرگرت و ته قدیم کرد، ئه مجا نازانم جوابی خۆتی داوه ته وه؟ هیوام وایه له خزمهت سستی نه کات. منیش دووباره بۆی ئه نووسمه وه.

کاغه زه که ی له تیقم هیشتا نه داوه، سبحه ی شه و ئه چم بۆ ماله وه بۆ لای.

ئه مه دوو سې رۆژه ئه گه پیم ئه حوالی یه کینک ئه پرسم که بیت بۆ هه ولیر ده ست ناکه وی ئه و مه جبور بووم ئه م توحفه یه م ته قدیم کرد و غه زه ته کۆن و شه ره کانم هیشته وه بۆ ئه وه ی به یه کیتکدا بینیرم، جاری ئه م جاره خوا حافیزتان بیت.

۱۹۴۲/۱/۲۶

ئیمزا

سلیمانی. م. نووری

نامه‌ی دووه‌می بۆ مامۆستا عه‌لاهه‌ددین سه‌جادی ناردووه، ئه‌مه‌ش ده‌قی ئه‌و نامه‌یه‌یه.

سلیمانی

۱۹۵۸/۵/۱۴

برای به‌رز و به‌نرخم مامۆستا عه‌لاهه‌ددین.. هه‌موو کاتیکتان باش.

له‌یه‌زدان ئه‌پارتمه‌وه به‌ته‌ندروستی و خوشی رابوێرن. نامه‌که‌تانم وه‌رگرت لێم عایه‌ن بوو که ئه‌ده‌بیاته‌که‌تان زۆر جوان خوێندۆته‌وه، به‌رامبه‌ر به‌م زه‌حمه‌ته‌تان سوپاسی بێ پایانتان پیشکesh ئه‌که‌م.

قوربان! له‌ئه‌ساسا مه‌به‌س له‌نووسین و بلاوکردنه‌وه‌ی ئه‌م کتێبه‌ ئه‌وه‌یه ئه‌م شاعیرانه‌ی که ئیستا به‌پای پیلان شیعر ئه‌خه‌نه‌ پیش چاوی خوێنده‌واران و تیکه‌یشتوون شیعر له‌م عه‌سه‌رده‌ا وه‌کو سائیر شتی تر ته‌ته‌وری کردووه و ته‌ته‌وره‌که‌ش عیباره‌ته‌ له‌ریعایه‌ت نه‌کردنی ئه‌وزان و قه‌وافی و به‌کارهێنانی وشه‌ی کوردی به‌تی له‌جینگای خۆیا بێ یا نه‌بێ، ئیتر هه‌رحی نه‌واحی ئه‌ده‌بیه‌ی تری شیعر و ئه‌ده‌بیات هه‌یه‌ ریعایه‌ت کردن و نه‌کردنی زیاده. یه‌عنی شت بلێن و بنووسن و خۆیان ناوی بنێن شیعر، ئیتر به‌سه‌ و ته‌واوه.

مه‌علوومی عالیتانه ته‌ئلیف بۆ ئه‌و خوێنده‌وارانه‌یه که ئه‌یخوێننه‌وه و تێی نه‌گه‌ن. بۆ ئه‌وانه‌ نییه که نازانن ئه‌ده‌ب و ئه‌ده‌بیات چییه. ئه‌مجا ئه‌و به‌شه‌ شاعیرانه‌ نه‌گه‌ر له‌م نه‌وعه‌ ته‌ئلیفانه‌ خوا کردی و که‌وتنه‌ ره‌خه‌گرتن ئه‌و ته‌نقیده‌ مه‌عنه‌ن ته‌ئیده‌ بۆ ئه‌و ته‌ئلیفه‌ که ئیستیناد به‌مه‌باحسی علمیه‌وه هاتبێته‌ وجود. ته‌بعه‌ن ئه‌وانه‌ ئه‌بن به‌ره‌خه‌گر، شاعیر و یا ئه‌دیبن و ناسزانن که شاعیر و ئه‌دیبن نین (که فه‌لاکه‌تی گه‌وره‌ بۆ خۆیان) ئه‌مه‌یه‌ مه‌عنای راسته‌قینه‌ی ئه‌دیبن ئه‌وه‌یه که وه‌له‌و له‌ده‌رجه‌یه‌کی که‌میشا بێ که‌م تا بیه‌تری له‌قه‌واعدی ئه‌ده‌ب شاره‌زا بێ. بزائن ته‌شبهیه‌ چییه، ئیستیعاره‌ مه‌عنای چییه، له‌ف و نه‌شر چۆنه‌ و شتی و له‌قه‌واعدی ئه‌ده‌ب بزائن.

ته‌قریبه‌ن ده‌ پانزه‌ سال له‌مه‌و پیش تاقمێک لی‌ره‌ چووبوون بۆ پێنجوێن و لوجه‌ی فه‌حسی تووتن بوون، له‌و سه‌رده‌مه‌دا یادی به‌خیر ره‌شید سدی مودیری ناحیه‌ی پێنجوێن بوو. له‌به‌ره‌وه‌ی مودیر گه‌وره‌ترین مووه‌زه‌فی ناحیه‌یه‌ به‌ته‌بیعه‌ت له‌ئه‌وقاتی فه‌راغا هه‌موو لوجه‌ لای ئه‌و کۆ نه‌بوونه‌وه، مودیریش جه‌نابتان ئه‌یزانن که شاعیره‌، ئه‌کسه‌ری وه‌قتیان به‌شیعر خوێندنه‌وه‌ لای ئه‌و رابواردووه. ئه‌وانه‌ی که گوێیان له‌ خوێندنه‌وه‌ی

شيعريش نه بوه هه موويان به ته نسيري شاعيري به ناوبانگ ره شيد سdqى بووبون به شاعير. له چ جيتگاهه كؤ نه بو نه وه، چ نه وعه خواره مه نييه كيان نه خوارد، عشق و غرام له گهل كئى و له چ دهره جهى شيد تتيكا بووبى پهى دهر پهى نه كرا به غه زهل و قه سیده و نه نيترا بو خواله خو شبو پيره ميترد. يه كئى له م شاعيرانه رة فعت درتو بوو غه زه ليتكى ناردبوو بو نه وهى له ژينا چاپ بكرئ، شيعره كان توخنى وه زن نه كه وتبون، به لام هه موو ناخري ديتيك له گهل ديتري دووه مى موقه فا وهكو مريشكى سووره ده كراو و پاقله ي كولاو و گوشتى برژاو، غه زه له كهش مه وزو وعه كهى ههر خواردن بوو و مه وزووع ته طه روقى كردبوو به نيشارهت له م غه زه له دا باسى نه وهشى كردبوو كه ره شيد سdqى مه يلى كچى مه لا نه كات و روتيك له مه جلسه كه ياندا مه وزووع كراوه ته وه و زور تووره بووه. پيره ميترد خوا ليتى خوش بئى نه مهى له ژينا چاپ كرد. پينجشه مه بوو نهو روتزه جه ريده دهر چو خوى بوى هينام بو خه زينه (نهو سه رده مه له وئى كاتى مه سرف بووم) نيشانى دام، عه زرم كرد خاله بو جه ريده كهى خوت به جوان و موناسى نازانم نه م جوړه شانهاى تيا بنوسرى. فهرمووى بو نه وهى حه ييان به رم بوئه نووسيموه، منيش بو پينجشه مه ي ناينده نه م چهند شيعره م دايه خزمه تى، وتم نه مهش چاپ كه (نه مه يه شيعره كان) له ۱۹۴۲ د و تراوه.

حه قه نه مړو بدا تانه له ماهو مشتهرى و نه ختهر سوله يمانى به شيعرى ئيووه ناويه ته سه ر نه فسه ر ته ماشاى لا په رى ژين كه ن نييه جئ نوخته يه خالى له بهر نه شعارى تازه ي شاعيران نه م سه ر هه تا نهو سه ر نه بينى شيعرى لوجه ي فحسى تووتن بيتشه مه و بوندار نه بينى ميسره عى وا قامه تى به رزه وهكو عه رعه ر نه بينى شيعرى سdqى پر له نكته ي خوش و مه عيندار له سه ر مالى مه لا شه رييه له سه ر پتیه وهكو وه روه ر نه بينى شيعرى وا پرپيه له قه يسى و ميتوژ و بادام فه ساحه ت جيړ و هوړى دئ له ويدا وهك كه له رمى ته ر له ناو نه شعارى نه م خوراكه نايابانه شيعرى كؤن نه شو بهت ههر به ته شپى پر له ترخينه و له په ي ساوه ر شوكر فه و تا جيناس و قاعيده ي ته شخيس و ئيستيفهام هه تاكه ي بو ته ضا دئ د ايمتنم واله و موضطر

هه تاکه ی من مقه یه د بم به قه یدی قافییه و ئهوزان
هه تاکو که ی (تجاهل عارفانه) بێنمه دهفته ر
له گه ل ته ردید و قه تعا بۆ نه که م قه تعی عیلاقه ی دل
به که لکی چیم ئه شی غه یری خه فته هتینان و ده ردی سه ر
ده با به روا وضوح و ئیستیعاره گوژی با گۆم بی
رجوع و حوسنی ته علیل و نیدای حسی به دیع ئاوه ر
له بۆ چیم چاکه به ینی دابینم بۆ له ف و نه شری
موره ته ب یا مشه وهش بۆ به دلما چی وه کو نه شته ر
به قانونیش مووه زه ف گه بییه هه ددی خو ی ته قاو ته
ته مای چیمان هه یه تاکه ی بژی شیعی من و زیوه ر

کاکه عه لانه ددین ئه مجا رۆژتیک ئه بی ئه م شاعیره به نرخانه یا خۆیان تییه گهن که شاعیر
نین و یا خیرخواهتیک تییان ئه گه یه نی و که له ئه دهب و ئه ده بیات تییه گه یشتن ته به ن فیر
ئهن و که فیر بوون ئه مجا ئه نووسن و باش ئه نووسن.

ئه مجا که وابوو ههروه کو عه رزم کردن، موختار و مفه وهزن، ئه توانن چ نه وعه ده س
لیدانی که پتویست بی دهستی لیدهن و که لیماتی عه ره بی (حتی الامکان) بگوژن به
کور دی. پاش ئه وه ته رتیبی و هه جمی لاپه ره کانی، له گه ل مقه دیمه یه کی خوتا بۆم بنییره وه
که خۆم لیته له سه ر ئه و ته و سییه یه ته بییزی بکه م و بۆ چاپ کردن چی پتویسته
عه رزتانی بکه م. ئیتر به دل و به گیان ژیان و به رزیتان له یه زدان داوا ئه که م.

نووری شیخ صالح

سلیمانی

١٩٥٨/٥/١٤

نووری چاوم عبدالرحمان

ئینشانه‌للا دائیمه‌ن مه‌سعوود و له سحه‌تدا ئه‌بن، نه‌لحه‌مدولیللا هه‌موو لایه‌ک باشین. وتار و نه‌شعاره‌کان پاش سئ - چوار پۆژی حه‌قله‌ی ته‌نبینه‌که هه‌موویم کۆ کرده‌وه و مه‌یدانی فه‌وتانی هه‌یچیم نه‌دا، به‌ نه‌مه‌لی ئه‌وه‌ی که ئینشانه‌للا له فرسه‌تیکدا له چاپ بدرئ. تا ئه‌م به‌ینه‌ که‌س لیتی نه‌پرسییه‌وه. له‌م پۆژانه‌دا جه‌مال هات و داوای کرد وتی کاک ئاوه‌رحمان داوای کردووه و بۆی نه‌نێرم، منیش هه‌موویم ته‌سلیم کرد. به‌لام بۆ ئه‌وه‌ی زایع نه‌بن و به‌هره‌ر جوور و ته‌قه‌للایه‌ک بووه له چاپ بدرئ و یستم ئه‌م کاغه‌زه‌تان بۆ بنووسم.

بێخود له‌ دلی هه‌یج فه‌ردیکا فه‌رامۆش نه‌کراوه. ته‌بیعی ئه‌و مه‌رکه‌ز و مه‌کانه‌ته‌ی به‌ له چاپ دانی وتاره‌کان که بۆ ته‌نبینه‌که‌ی وتراوه و بێجگه‌ له‌مه‌ش به‌چاپ کردنی ئه‌سه‌ره‌کانی تا دنیا ماوه ئه‌ویش نه‌میتنی. ناشی مو‌تاله‌عه‌ی حه‌یاتی گه‌وره و شاعیره‌کانت نه‌کردبێ. زۆریان له‌ جیهانیکی موبه‌همه‌وه دۆستیکی، موخلیسیکی، ئه‌سه‌ره‌کانی یا خزمیکی به‌جاری هه‌تاویه‌ته‌وه ناو دلی خوێنده‌واره‌کانی جیگه‌یه‌کی به‌ری بۆ ته‌نمین کردووه و تا لاموته‌ناهی ژيان‌دوویه‌تی. تۆ، ئیمه‌ نه‌گه‌ر بێتوو که‌میک یه‌عنی هه‌ر به‌قه‌ده‌ر ئیمه‌کانی بۆ ژيان‌دنی ئه‌م ناوه‌ گه‌وره‌یه‌ تیبکۆشین زۆر به‌ناسانی پێکی نه‌هه‌تین و شتیکی گران نییه‌. ئه‌وه‌له‌ن: ئه‌و قه‌هره‌ی که نه‌به‌دیه‌ن تیا پاکشاوه بۆ ئه‌وه‌ی به‌رووری زه‌مان له‌گه‌ڵ نه‌رزه‌که نه‌بێ به‌یه‌ک ته‌دبیرکی بکری.

ثانییه‌ن: ئه‌و وتار و نه‌شعاره‌ی که بۆ مه‌رحووم و ته‌نبینی وتراوه له‌ چاپ بدرئ و له ته‌ره‌ف یه‌کیکی شاره‌زاوه مو‌قه‌دیمه‌کی جوانی عه‌لاوه بکری.

ثالیته‌ن: ئاساره‌کان زۆر به‌ئیعتیناوه یه‌عنی له‌سه‌ر کاغه‌زیکی چاک له‌ چاپ بدرئ. به‌فروشتنی ئه‌مانه‌ ئه‌وانه‌ی که له‌ سه‌ره‌وه عه‌رزم کردن، که عیبارته‌ له‌ ته‌خلیدی ناو و مه‌رقه‌دی زۆر چاک پێک دیت. ئیشراف و ته‌نزیی چاپ کردنی ئه‌مانه‌ به‌خه‌رتیه‌ نه‌ستۆی مامۆستا (عه‌لان‌ددین سه‌جادی) یه‌وه، چونکه ئه‌و نه‌ک هه‌ر له‌مه‌دا هه‌موو شتیکی به‌هۆش و مه‌عرفه‌ته.

ئه‌مجا من ئه‌مانه‌م بۆ نووسیت و هه‌رچی ئه‌زانی به‌من ئه‌کری و له‌ ده‌ستم دیت ئه‌وه

تەودىيى مىن بىكە، مىن بەپۇچ ئەيىبەمە سەر. ئىتىر خۇشىتتان لە خوا داوا ئەكەم.
قەسىدەكەى عەبدولقەھار لای خۇتە
لىتى سەندەم و بو خۇتى ناردووه.

ئىمزا

شىيخ نووردى

۱۹۵۵/۱۲/۲۱

پووزات

چاپېنکه وتن له گڼل بهر پزان: (علائه د دین سجدای، ناسح عهبدوللا
حهیدره، نه حمده هدری، سعید ناکام)

به مېه سستی روونکړنه وهی زور لایه نی تاریک و نوته ک و که لوقوژنی شاروه له ژیانې
(شیخ نووری شیخ صالح) په نام برده بهر زوریهی خزم و ناسیاو و دوست و هاورې
دیرینه کانی شاعیر... هر چنده زور له وانهی چومه لایان شتیکی تازه یان پی نه ده گوتم و
هر نهو شتانه یان بۆ دووباره ده کړمه وه که باو بوون و هدمو که س ده یانی زانی، به لام
هندي چاپېنکه وتن دی سوودیکی نیجگار زوری پیگه یاندم له روونکړنه وهی زور لهو
که لوقوژنه دهی به تاریکی مابونه وه... نهو لایه نانه ش که من مېه ستم بوون پیشتتر له هیچ
سهرچاوه په کدا بهرچاوم نه که وتوون. زور لهو زانیاریانهی له شوینی خویندا په نجه م بۆیان
پاکیشاوه و پیگه یان بۆ رووناک کړدوومه ته وه. هندي لهو یاداشت و بیره وهی و
زانیاریانهی تریش، که له ناشنا و دوسته کانی خویم و هرگرتوه، چونکی له شوینی خویندا
سوودم لی وهرنه گرتوون و نه یشم ویستووه به زوری زورداره کی نهو زانیاریانه بشاخمه
نوسینه که مېه، بۆین بریارم دا لم پاشکۆنه دا جیگه یان بۆ بکه مېه و بیخه مېه بهر
دهستان. له وهش دلنیام که نووسینیان له سوود به خشین به دور نییه. هیوادارین نه م کاره
بۆ شاعیرانی تریشمان په پیره و بکرت، نه بادا نهو پیر و به سالوچوانه ی رۆژ له دوی رۆژ
ژماره یان روو له که مییه، نهوانیش بیره وه ریبه کانیان به نه ژیر گلته وه.

نه مېه دهقی گفتوگۆی نهو دانیشته نیوان من و ماموستا علائه د دین سجدای بو،
که سهر له بهر ترخانان کرد بۆ باسی شیخ نووری شیخ صالح کاتی سهر له نیواره ی رۆژی
(۱۹۸۲/۱۱/۷) له گڼل برایان: (جهمال خه زنده دار و عومهر خه زنده دار و سه گشان
عهبدولحه کیم) چوینه لای به پیتی نهو و عدهی که رۆژی پیشتتر به ته له فون بۆی دانا بوم،
له مالته و چاوه پتی ده کړدم.

له سهره تادا باسی به که م پیوه ندی خزی و شیخ نووری-م لی پرسیار کرد، له وه لامدا
گوتی:

- له نه و اخیری سالی (۱۹۳۹ - ۱۹۴۰) علاقه مان به ست... به که م جار نهو هاته

به‌غدا. ئيتروەك عەلاقەي ئەدەب و دانىشتن بەمونسەبەتى دەرجوونى گۆڧارى گەلاويزەو دەستى پىن کرد و پەردى سەند.

* ھۆي چى بوو لە گۆڧارەكەتان (گۆڧارى گەلاويز) شيعرى شىخ نوورى بەكەمى بەرچاو دەكەوى، تەنيا دوو شيعرتان بۆ بلالو کردوو تەو؟

- راستىيەكەي ئىمە حەزمان ئەکرد، شيعرمان بۆ بنيتري و بۆي بلالو بەكەينەو، بەلام ھەر خۆي كەمتر شيعرى بۆ ئىمە ئەنارد.

* وا بزانم لەم ماوہيەدا خوشى پشتى لە نووسين ساردبېزو، وەك دەلەين لە پاش كۆچى دوايى (شىخ عەزىز)ى براى لە سالى (١٩٣٦) كارتىكى زۆرى تىكردبو.

- رەنگە ئەمە ھۆيەكە پى.

* باشە ئەم دوو شيعەرى بۆتان بلالو کردوو تەو، خو لىستان نەقرتاندوو، يان دەستكارىتان نەکردوو؟

- نەخىتر... ھەرەكو خۆي بۆمان بلالو ئەکردوو... ئىمە لە گۆڧارى گەلاويزدا كەردبوومان بەعادەت كە شيعر دەستكارى نەكەين.

* لەو يەكەم ناسينەي شىخ نوورى، زۆرتەر باسى چ بابەتتىكتان کرد؟

- لەو جارەي كە ھاتە بەغدا؟

* بەلتى...

- ئەو جارە قسەكانى شىخ نوورى ديار بوو ضدى ئەو كەسانە بوو كە لە نەزانينەو دژى ئەوزانى كۆن دەوستان، كە لەو سەردەمەدا تازە داگەوتبوون و بەناوى شيعرى نازاد، لە لاپەرەكانى رۆژنامەي ژين، شيعريان بلالو دەکردوو.

* باشە مامۆستا، ئەو شيعرانەي كە لە كىتیبى (ئەدەبى كوردى و لىكۆلىنەو لە ئەدەبى كوردى) و ھەرەھا لە كىتیبى (دەقەكانى ئەدەبى كوردى) دا نمونەي شىخ نوورى-ت ھيئەتەو و لىيانت كۆلىو تەو، ئەم شيعرانەت لە كۆي بەدەست كەوت؟

- ھەندىك لەو شيعرانە لە خۆم وەرگرتوو. ھەندىكى تەرشيان لە نامىلكە چاپكراوہكەي (مەبەستى ئەو چەند شيعەرەيە كە لە سالى ١٩٥٨ لە لاين كامەران موكرى-يەو پيشەكى بۆ نووسراو و لە چاپخانەي كامەران لە چاپ دراو).

* ھۆي چى بوو لە كىتیبەكەدا (مىژووى ئەدەبى كوردى) باسى شىخ نوورى-ت نەکردوو؟

- بەلتى نيازىم وابوو بە تەفسىل لەسەرى بنووسم، نەك ھەر لەسەر شىخ نوورى، بگرە

لهسەر بێخود و زۆر و پەرمزی مەلا مەرف و چەند کەسانێکی تریش، بەلام (مێژووی نەدەبی کوردی) تەرخان کرابوو بۆ شاعیرە مردوووەکان.

* کە تۆ دەهاتی بۆ سلێمانی، لەگەڵ شێخ نووری کۆدەبوونەوه؟

- من ئەوسا کە دەچومە سلێمانی لە لای (پیرەمێرد) دەمامەوه، ئەو نەیدەهێشت بچمە هیچ شوێنێ. شێخ نووری ئەگەر لە سلێمانی بوايه و بیزانیایە هاتووم، دەهاتە لام. مەجلیسی «حاجی توفیق» خەریکی کۆری جۆرەجۆر بوون، هەندێ باسی شیعەر و نەدەبیان دەکرد وەک: (پیرەمێرد و جەلالی بۆ جەمیل سانیب و شێخ نووری و مەلا مستەفای رەسوول و شێخ محەممەدی خال و براکانی و بێخود و من) هەندێ خەریکی گۆرانی و مەقام و تن بوون وەک: (حەمەیی بەکر و رەشۆل و مەلا ئەحمەد دیلان)، هەندێکیشیان خەریکی سووکە یاری بوون وەک: (پەرمزی مەلا مەرف و حاجی مستەفا سەید فەتخوڵلا و جەمیل سانیب). ئەمانە زۆریان بەهۆی منەو ئەهاتن و لەوێ کۆتەبوونەوه. (عیزەتی تەل)یش کە خزمایەتی لەگەڵ (پیرەمێرد) دا هەبوو کە ئەیزانی من هاتووم، لە عەرەبەتەوه ئەهاتەوه، کالەک و تەرتی لەگەڵ خۆی نەهێنا.

* وا دیارە لەگەڵ شێخ نووری زوو زوو یەکتەرتان بینیوه؟

- بەعەكسەوه... بەهۆی لە یەكتر دووربوونەوه، كەمتر یەكترمان ئەبینی. ئەو سالا لە تەینال بوو تەلەفۆنی بۆ كردم، من لە سلێمانی بووم. وتی: لە قەلەندەرخانەكە ی پیرەمێرد كە گەراپیتەوه بۆ بەغدا، ئەبێ بۆ لای من لا بەدی. كە چوومە لای جینگە ی لەسەر كانیاو كە پاك و پوخت كەردبوو... دیسان لەوێ بەباسی شیعەر و نەدەب شەومان بەسەر برد...

* لە قەسەكانیدا زیاتر باسی چ شاعیری كوردی دەكرد؟

- لە قەسەكانیدا ئەو دەرنەكەوت، كە زۆر موەجەبە بە (نالی و مەولەوی و مەحوی...).

* شێخ نووری هیچ جاریك لەو دانێشتنە شیعری بۆ جەنابت خۆتندوو تەوه؟

- بەلێ... زۆر جار...

* ئە ی ئێلقای شیعەر خۆتندنەوه ی چۆن بوو؟

- بەعەكسی پیرەمێرد، شێخ نووری ئێلقای زۆر جوان بوو...

* نایا هیچ نامەتان لە بەینا بوو؟

- بەلێ... سالی ١٩٥٨ كاغەزێکی بۆ ناردم.

* ئەو نامە یەت ماو؟

- ماو... ئێستا هەول ئەدەم بیدۆزمەوه. (هەلساو چوو بۆ ژووری كتێبخانەكە ی. لە

پاش که منی نامه که ی بۆ هینام... دواى خوتندنه وهى نامه که بۆم ده رکهوت له گهڵ دهفته ریک بۆى ناردوه که ده باره ی عهرووزى نووسیه تی.

* وا دیاره دهفته ریکى بۆ ناردوویت ده باره ی عهرووزى نووسیه تا بیرو را و تیبینی خۆتى بۆ بنووسی؟

- به لێ... به لام من دهفته ره که م بۆ ناردوه سلیمانی... نازانم چى لێ به سه هات... کتیبیکى به نرخ بوو... ده باره ی عهرووز و قافیه و ئەوانى شیعرى کوردی بوو، نمونه ی له شیعرى: (نالی و مهوله وى و مه حوى و زتوه و حه مدی) و کۆمه لێ شاعیری تر هینا بووه. * ته کلیفی له تۆ کردبوو پیتشه کی بۆ بنووسی یان تیبینی و سه رنجی خۆتى بۆ بنیری، ئەى تۆ چیت بۆ کرد؟!

- هه یچم بۆ نه نووسی... شیخ نوورى پیاویکی مه تهازیع بوو... له ته وازووعدا ناخۆشى کردبوو، ئەگینا من به نیسه بت ئەوه وه له مه سه له ی عهرووز شاره زاتر نیم...

* وا دیاره به یه که وهش له بابه تی عهرووز دواون، بۆیه وا گه یشتونه ته ئەو به یاره ؟
- به لێ، ده ستیکى بالاى له بابه تی عهرووزى شیعر هه بوو و ئەتوانم بلیتم عالم بوو تیا یا. جارێکیان له گهڵ شیخ ره ئوفى خانه قا و بله و گۆران و شیخ نوورى دانیشتن. ئەو جارهش له بابه ت شیعر و ئەده به وه قسه ی زۆرمان کرد. له و دانیشته دا شیخ نوورى ئەوه ی سه لماند که له هه مومان به بابه ته که عالیمه تره.

* هه یچ پیتی نه وتووی له لای کێ فێری ئەو زانسته بووه؟

- وه ک بۆی گێراومه ته وه و بۆی باس کردووم، له لای (شیخ بابه عه لی شیخ عه بدوللا و شیخ نوورى شیخ بابه عه لی ته کیه یی) که له کیبارى شه خسیات و عوله ماى سلیمانی بوون، له لای ئەوانه موسته عیدی خوتندوه و زۆر شت فێر بووه.

* که واته شیخ نوورى باسی ژبانی فه قیه تی و خوتندنی خۆی بۆ کردوویت؟

- شیخ نوورى و مه جموعه یه ک بوون له سلیمانی و له نه ترافى هه له به جه، دیراسه یان دیراسه ی فه قیه تی بووه. که عیبارت بوون له (شیخ سه لام و شیخ نوورى و بابه عه لی و مه لا حه مه مینی دلیتزه یی و مه لا ئەحمه دی حاجی مه لا ره سوول دلیتزه یی و سه یید ئەحمه دی عازهبانی، ئەمانه مه جموعه فه قیه ک بوون به یه که وه ره فیه ک بوون. له فه قیه تیدا علومی عه ره بیان تا مه رحه له ی (موسته عید) خوتندوه. که ئەو قۆناغه ده رس به (سوخته) ئەلینه وه.

* ره فاقه تی زیاتر له گهڵ کێ بوو؟

- له گهل زۆریه ی شاعیران و پښتو شاعران سهرده مه که ی په فاقه تی خوش بو، به لام زۆتر له گهل (بیخود و زتوهر و فووزی) هه لسوکه وتی نه کرد.

* نه ی دهر باره ی پتوهندی شیخ نووری به باری رامیاری نه و سهرده مه و به تاییه تیش پتوهندی به «شیخ مه محمودی نه مر» وه چی ده زانن؟

- داخی زۆر بوو بۆ سهرده می شیخ مه محمود... له گهل نه و هشا که خه لک لومه ی شیخیان نه کرد... نه م نه پوت نه ترافه که ی باش نه بوون... زۆر جار که به یه که وه دانیش تووین و باس مان کردوه بۆ تیکچوونی وه زعی کورد گریانی نه هات.

* به گشتی شیخ نووری وه ک شاعیریک و پښتیریک چۆن ده بینی؟

- شیخ نووری وه ک نینسانیک زۆر به ره وشت و زۆر به نه دهب بوو... وه کو شاعیریش، له لای من شاعیریک ی پایه به رزه... شاعیریک بوو مورته بیت بوو به قه زایای کوردایه تی... شاعیریک ی به حقیقه ت به رز بوو... پیاویکی تیکه یشتوو و پښتیر بوو... پاک بوو... له و فتره یه ی هاتوچۆی منی نه کرد که له گۆفاری که لاویر بووم و په فاقه تمان هه بوو، نه و شتانه م بۆ دهر که وت... به کورتی له لای من شیخ نووری زۆر له گۆران شاعیر تر بوو...!

له رۆژی (۱۹۸۱/۲/۱۳) و رۆژی (۱۹۸۱/۱۱/۲۵) دا جاری یه که م له گهل برای شاعیر (نه وزاد په فعت)، جاری دووم له گهل کاک (عه بدوللا حه داد) چومه لای ماموستا (ناسح عه بدوللا حه دهری).

ماموستا (ناسح عه بدوللا حه دهری) له سالی (۱۹۰۰) له شاری هه ولیر له دایک بووه. باوکی قازی بووه... خۆی له هه ولیر و کهرکووک و سلیمانی مووه زه ف بووه... پیاویکی خوش مه شره به و هزی له شاعر و نه ده بیاته (بگره جار جار شاعریشی دناوه) نه دهب دوستیک ی دیرینه. هاویشنی زۆر له شاعیره کانی نه و سهرده مه بووه وه ک: (بیخود و پیره میر و بیکه س و گۆران).

* ماموستا سالی چهند و چۆن دوستایه تیت له گهل شیخ نووری په یدا کرد؟

- له سالی (۱۹۳۴) دا به وه زیفه چومه سلیمانی و بوومه (کاتبی عه دل) و ماوه یه کیش (ملاحظ محکمه) بووم... نه و کاته (شیخ نووری) (کاتبی مالیه) بوو، دواپی که (خه زینه) جیاکرایه وه، کرا به کاتبی خه زینه. ههر له و ساله دا به ریکه وت له یانه ی فرمانبه رانی سلیمانی یه کترمان ناسی و رۆژ دوا ی رۆژ پتوهندی دوستانه مان پته وتر بوو و شه وه ای شه وی مه ستانه مان له گهل یه کتر به سه ر برد.

* په ننگه نهم پټکوتی په کتر ناسینه تان شیعر دروستی کردې؟
 - نه و سهرده مه کهم کهس هه بوو، هز له شیعر بکات و گوتی بداتی و نه و نیه تیمامه ی
 پی بدا. من له گڼل شیخ نووری دواي په کتر ناسین که وتینه باسی شیعر و نه ده بیات...
 * له و ماویده دا به زوری باسی چیتان ده کرد؟
 - شیخ نووری چ له سلیمانی چ له و ماویده ی هاتبوه هه ولیر که داده نیشتن، هر
 له گڼل پټکی په کهم شیعر پټکی به ناو بانگی (نامیق که مال)^(۱) هه یه دهر یاره ی مه ی و
 مه یخوړان دهستی ده کرد به خو ټنډه وهی.
 * نه و شیعره ت له بیر ماوه؟
 - وه لا نه و نه ده ی بوی خو ټنډه وه تا منیش له بهرم کرد.
 (ماموستا به دهست و خه تی خوی، به پټنووسی خوی شیعره که ی بوم نووسییه وه، که
 نه مهش شیعره که یه)

بن شهیدی باده یم، دوستلار دم یاد ایلین
 قبرمی میخانه انقاضیله، بنیاد ایلین^(۲)

(۱) نهم شیعره له بنه رته دا هی شاعیر پټکی تورکه ناوی (په فعت) له وهک له دوا دیری شیعره که دا
 دیاره. دهقی شیعره کهش له گڼل نه و ی ماموستا (ناسیح حیدره ی) زور جیاوازیان له نیواندا هه یه.
 کاک نه حمه د تا قانه دهقی ټټکسته تورکییه که ی له بهر دهستنووسی دوستی کی خوی له کهرکووک بۆ
 نووسییمه وه و پاشان کردی به کوردی.
 (۲) هر بۆ زانیاری خو ټنه ران و ناشناگردنیان به شیعره که وا دهقی قه سیده تورکییه که و وه رگیرانه
 کوردییه که ی ده خینه به ردهستی خو ټنه رانه وه.

بن شهید باده یم دوستلار دم یاد ایله ییک
 قبرمی میخانه انقاضیله بنیاد ایله ییک
 گرچه غسل اولماز شهیدان حمیت ماء ایله
 ییقاییک میله بنی بر مذهب ایجاد ایله ییک
 قبرمه قنديل ایچون بر کهنه ساغر وقف ایدک
 شعله نار عرقله روحمی شاد ایله ییک
 تریه دار اولسون بکا بر رند میخوار غریب
 نذر سرخوشان ایله اول پیره امداد ایله ییک
 نیله میله، بر آلاي محبوب ایله هر دم گلک
 بزم جم آییننی قبرمده معتاد ایله ییک

نهيله ميله بر آلاي محبوب ايله هر دم گلن بزم جامي آين، قبرمده معتاد ايلين

حق حق ايله قبره اينديرسين بنی دیوانه لر
سزینی بو وجه ايله دنیادن آزاد ایله ییک
ویرمه دی بر گون بکا بو فوق ايله بر فاصله
حالی بریر مزارم اوزره تعداد ایله ییک
باده سز مست ایلیمور بوی شرابم عالمی
باده نوشانی بو نو شعرمله ارشاد ایله ییک
یادگار اولسون بو شعرم اولیای ساغر
بن شهید باده یم (رفعت) دمن یاد ایله ییک

لیکدانه وی کوردی شیعره که :

من شهیدی باده م دوستینه دهم یاد بکن
گۆم به دار و پردوی مه یخانه بنیاد بنین
نه گرجی شهیدانی غیرت نابن بشورتین
من، به موی بشون و ریتازیک دابهیتین
بو چرای گۆم جامیکی کون وه قف بکن
به کلپدی ناگری باده گیانم شاد بکن
پهندیکی مه یخوره وی نامۆ بییته پاسه وانی گلکۆم
به نه زری سه رخوشان یاریده وی نهو پیره بدهن
به نهی و مه یه وه، به کۆمه له خوشه ویستیکه وه هه موو ده میک وه رن
نابنی به زمی جه م له گۆمدا بکنه نه نه ریت
به حق حق، با دیوانه کان منینه گۆره وه
نیوه به م شتویه له جیهانم نازاد بکن
به م زه وقه وه، رۆژیک بواریکی نه دام
یه که یکه بارودۆخم به سه ر گۆزه که مدا تۆمار بکن و بژمیرن
بۆنی شرابم به بی باده، جیهان سه رخوش ده کا
به م تازه شیعرم، ریتمای بی باده نوشان بکن
نه م شیعرم با بو دوستانی مه ی بییته یادگار
من شهیدی باده م، ده می (رفعت) یاد بکن.

قبرمه قندیل ایچون برکهنه صاغر وقف ایدن
 شعله‌ی ناری عرقله، روحمی شاد ایلین
 تریه‌دار اولسون بکا بر پیر میخور ندیم
 بزم سرخوشانه در اول پیره امداد ایلین
 یادگار اولسن بو شعرم اولیابی صاغر
 پر آچوپ او حتی کمال، اردنجه فریاد ایلین

* ماموستا له سلیمانی زۆرتتر له کوئی کاتتان به‌سهر ده‌برد؟

- لهو ماوه‌یه‌ی له سلیمانی بوم زۆر ئیتواره به‌یه‌که‌وه ده‌چوینه (سه‌رچار). له سالی
 یه‌که‌م و دووه‌می مانه‌وه‌م له سلیمانی مالم نه‌بردبوو بۆ نه‌وئ. خانویه‌کم گرتبوو، کردبووم
 به‌جیتی کۆبوونه‌وه‌ی نه‌دیبان و هونه‌رمه‌ندان. له سالی (۱۹۳۶) ئنجا مال و خیزانم برده
 سلیمانی.

نه‌وه‌م له بیر چوو... زۆر شه‌ویشمان له مه‌جلیسه‌کانی (حوسین مه‌زلووم) ده‌برده‌ سه‌ر.
 (حوسین مه‌زلووم) کاکه‌یی بوو، واریسی نه‌و (قطبی) بوو که دکتۆری به‌یت‌ره‌ بوو. شیخ
 نووری ته‌بیعاتی وابوو به‌ته‌کلیف گۆرانی له بۆ که‌س نه‌ده‌گۆت، به‌لان که (حوسین
 مه‌زلووم) ده‌عوای لێ کردبا له بۆی ده‌گۆت...

* ده‌لێن شیخ نووری ده‌نگیشی زۆر خوش بووه... تو ده‌لێتی چی؟
 - شیخ ده‌نگی هه‌تا بلێتی خوش بوو... که‌م جار هه‌بوو پێکه‌وه دانیشین و گۆرانی
 نه‌لێ...

* ده‌ریاره‌ی گۆرانی کوردیی نه‌و سه‌رده‌مه‌ رای چۆن بوو؟
 - به‌عام قسه‌ی نه‌ده‌کرد... به‌لان ده‌یگۆت رام له مه‌قام و گۆرانی (نه‌خۆل)ی شاعیره...
 رای له مه‌قام و گۆرانی (په‌شۆل) نه‌بوو... رای له زۆری گۆرائیه‌یه‌ فۆلکلۆرییه‌کان نه‌بوو...
 ده‌یگۆت خراپی ده‌لێن... مه‌سه‌له‌ن رای له (که‌تان که‌تانه) و (هه‌وری لار) نه‌بوو، به‌لایه‌وه
 شه‌له‌ت بوو... ده‌یگۆت پێویسته‌ خواتر بیلێن.

* ده‌ریاره‌ی شاعیران به‌زۆری باسی کیتی ده‌کرد؟

- زۆر باسی مه‌وله‌وی و نالی و مه‌حوی ده‌کرد... ده‌یگۆت (مه‌وله‌وی) فیکری وه‌ک ته‌یر
 ده‌فری... (نالی) بیری قووله... باسی (که‌لیمی هه‌مه‌دانی) ده‌کرد، به‌لام قه‌تعییه‌ن گۆتم
 لێ نه‌بووه‌ باسی وه‌یان مه‌دحی شاعیری عه‌ره‌ب بکا... زۆر رای له هه‌ردی و شیعر
 هه‌ردی بوو... نه‌سه‌فیشی نه‌وه‌بوو که‌ نه‌م کوره‌ بۆچی شیعر نالێ... که‌ باسیش ده‌هاته‌ سه‌ر

(عهلی که مال باپیر ئاغا) ده یگۆت خراب نییه... به لّام بئی تالّح و برسپیه...

* هیچ ریکه وتووّه تۆ له دانیشتنیکی شیخ نووری بیت هونه رمه ندیکی ترتان له گهڵ دانیشتی؟

- له ههولیر من و شیخ نووری له گهڵ (شههابه) ی خوالیخووشبوو دانیشتن. گوئی له دهنگی (شههابه) بوو به (ئسوول شوناسی) دانا... یه عنی مهقام زان... ههر چهنده (شههابه) گۆزانی کوردی کهم ده زانی (بگره زۆر کهیفی پێ نه ده هات) به زۆری تورکی و فارسی و عهره بی ده گۆت، به لّام زیرهک بوو، شتی زوو له بهر ده کرد...

* بهو سیفه تهی ماوه یه کی دوور درێژتان له گهڵ یه کتر بر دوه ته سه ر، نایا ده زانن شیخ نووری چۆن شیعی ده نووسی؟

- شیخ نووری به فیتره شاعیر بوو، له وانه نه بوو شیعر به گیرى بیئن... یان به بیست رۆژ ئه و جا له نووسینی شیعرێک بپیسته وه... ههر به له بهر شیعی ده نووسی، یه عنی شیعه که ته و اه له کنی پێده گهی و ده بیان جار له بهر خۆیه وه ده یگۆته وه ئه و جا ده نووسی. که شته کی تازه شی داینا بایه ده هات و ده یگۆت ئه و رۆکه ئه وه م نووسییه و بیرو پای منی وه رده گرت... زۆریه شیعه کانی خوشی له بهر بوو.

* ئیلقای شیعی چۆن بوو؟

- شیخ نووری باشتترین ئیلقای شیعی هه بوو، بگره ماموستا و مه رجه ع بوو. زۆر جاری وا ریکه وتووّه که سێ له مه جلسیتکدا ئه گه ر شیعرێکی به غه له ت خوتن دبا وه هه تا پیتی راست نه کرد بایه وه وازی نه ده نیا و ههر ده یگۆت سه ر له نوێ بیلێوه.

* چۆن باسی سه ر ده می شیخ مه حموودی بو ده کردی؟

- زۆر شیخ مه حموودی خوش ده ویست... ئه و کاته شیخ مه حموود مه نفی بوو، به لّام ده یگۆت ده و ر به ره که ی هیچ نه بوو. که قسه ده هاته سه ر شیخ مه حموود ناخیکی هه لده کێشا... هه نده جار له خواردنه وه ده بووه که لاک و ههر پیتی یه که می خوش بوو. که لیمان ده پرسی هۆی ئه وه چییه ؟ ده یگۆت له ژبان زۆر موته نه سپرم. تا هه ددی ژبان و مردن ده یخوارد وه. ئه گه ر مو دمین نه بایه شتی زۆر گه وه رتری ده کرد. له گه ل خواردنه وه ش عه قیده ی دینی هه بوو.

* ئه و ماوه یه تۆ ده تناسی زیاتر بهینی له گه ل کێ خوش بوو؟

- به نیان له گه ل (بیخود) زۆر خوش بوو... ناگام لێ بوو له گه ل (حوزنی موکریان) یش بهینی ههر خوش بوو.

* سالی چند وهزفه که ت بۆ ههولیر گوئزرایه وه؟

- سالی (۱۹۳۷) وهزفه که ت بۆ ههولیر گوئزرایه وه... به دوای منیشدا وهزفه که ی (شیخ نووری) بۆ خهزینه ی ههولیر گوئزرایه وه. له ههولیر بیتجگه له من که سی دی نه ده ناسی، نه منیش خانییه که له وه بری بهستی له بۆی گرت. به درێژایی نهو سالی له ههولیر ماوه، هتواران پتیکه وه ده چوینه گوندی (چیمه ن). نهو وهخته به سی - چار درهم ده یانبردین ئیستا به چار دیناریش ناتبه ن. له گوندی (چیمه ن) له سه ر کارێزه که ی داده نیشتین و ده مانخواره وه.

* بیتجگه له تۆ و شیخ نووری، کیتی تران له گه ل ده هات؟

- چهند براده رتکی دیکه م هه بو ده هاتن، له وانه: (نوره ددین ناغا و موسا غای کوپانی ره شید ناغا) و (سه لیم سه بری) موفه تیشی به رق و به رید، ناو ره حمان موفتی و هه ندی له مووه زه فکهانی دائیره ی خهزینه ی ههولیر (نه وانه ئیستا که هه موویان مر دینه) نهو براده رانه م که ناوم هینان سه یرانه کمان کرد و چوینه گوندی (چیمه ن) له وی به یه کدیما ناساندن. نهوانیش که (شیخ نووری) یان ناسی زیاتر خهزیا ن به دانیشتنی کرد و زوو زوو له گه لمان ده هاتن. شیخ نووری که له ههولیر بوو پتیکه وه سه رمان له (عه نکاوه) ده دا و هه ندی جاریش سه رمان له (شه قلاوه) ده دا. چهند جار تکیش ده چوین وه ختمان له باخ و باخاتی (به نسلاوه) به سه ر ده برد. مه جلیسی ماموستا شیخ نووری تا بلیتی خو ش و به تام بوو، به تایبه تی ده نگ خو شیه که ی نه وهنده زیاتر مه جلیسی ده رازانده وه.

* بۆچی (وهک له شیعه رتکیدا ده رده که وی) دلی به ههولیر نه کراوه ته وه؟

- نهو کاته ی شیخ نووری ها ته ههولیر، ههولیر شاره کی زۆر دوا که وتوو بوو، خو شی ده ست کورت بوو، مه شروب خوارد نه وه عه یب بوو. ئینسان نه یده توانی به که یفی خو ی بجو و ئیته وه. له (نادی الموظفین) داده نیشتین له گه ل هاو پتیه کانی من و خو ی. به راست به بیرم ها ته وه له مه جلیسه که ماندا (شیخ ره ئووف) که به (ره ئووفه کویر) ناسرا بوو له گه لمان داده نیشت. شیخ نووری نهو جه ماعه ته ی زۆر خو ش ده ویست و نهوانیش نهویان زۆر خوش ده ویست.

* وهک بزانی هیچ پتیه ندی به (مه لا فه ندی) یه وه هه بوو؟

- نه وهنده ی له ههولیر بوو، ناگام لی بوو پتیه ندی له گه ل نه بوو^(۱).

(۱) بۆی (که شیوه نی مه لا فه ندی) ی کرده وه شیعه رکه ی راسته وخۆ بۆ خویان نه ناردوه، به هۆی (گیوی موکریان) یه وه بۆ (عه زه ددین) ی کویری ناردوه.

* نه دی چ سیفه تیک له شیخ نووری- دا هه بوو، نه توو به دلت بی؟
- ږقه بهری له گهډل کس نه ده کرد. خوی به سهر که سدا فهرز نه ده کرد. باس و زه می که سی
نه ده کرد. به درې ژایی مانه وهی له هه ولیر و ناسینی له سلیمانی نه من له گه ټی داده نیشتم،
له بزی خرابی له کس نه گه را.

* خویندنه وه و نووسینی چوڼ بوو؟
- ناگام لی بوو به شه وان دهی خویندنه وه و به ږوژ وه زیفه ی ده کرد. به لان هه تا بلتی
کابرایه کی زیره ک بوو. زور مودمین بوو. له سهر میتزی وه زیفه جگهره ی نه ده کوژانده وه.
* به چ زمانیک زیاتر دهی خویندنه وه؟

- له زه مانې عوسمانیه کان که ده سه لاتدار بوون، کوڼه کان زمانې په سمپیان تورکی بوو.
مه کتوب و خویندن تورکی بوو، زمانې حکومته تیش هه تورکی بوو. (مه کاتبی علمیه)
له جیاتی قوتا بخانه ی نه مړو باو بوو. له ناو حوچره و فقه تیانیش (گولستان) و
(بوستان) و (شانامه) یان به فارسی ده خویند. بیتگومان شیخ نووری سه قافه تی تورکی و
فارسی بوو، بوی به زوری کتیبی تورکی و فارسی ده خویندنه وه.

* باری گوزهران و دارایی چوڼ بوو؟
- ده ست کورت و لات بوو.
* وهک بوی باس کرد بیت، پیوه ندی له گهډل (عه بدولکه ریم به گی که رکووکلی زاده) ی
حاکمی موفه ریدی سلیمانی چوڼ بووه؟

- له بوی باس ده کردم، دهی گوت پیاوکی کورد په رست و به وه فا و موسته قیم بوو. زور
له گهډل یه کدی هه لسان و دانیشتنیان بوو بوو.
* هیچ به ره مه تیک یان ده ست نووسیکی نه وت له لا نه ماوه؟

- وهکو عه رزم کردی، نه وهخته کس گوتی نه ده دایه نه و شتانه، وهکو نیستا نه بوو،
خه لکی وهکو نگو خه ریکی نیه تیمام دان و جه مع کردنی شیعی نه و شاعیرانه بن، ده نا
نه گه ر بزانیا به وای لی دئ، نه وه هه موو شیعه رکه انیم ده نووسییه وه.
* که واته هیچ به ره مه می شیخ نووری- ت له لا نییه؟

- نه وه لا.
* دوا شت حه ز ده که یین پیمان بلتی، وهک نینسان تیک باری سه رنجت به رانه ر شیخ
نووری چوڼ بوو؟

- شیخ نووری تا بلتی په‌وشتی به‌رز بوو، فریشته بوو، زور مته‌وازیع بوو. سنی سال له سلیمانی و نژیکه‌ی دوو سال له هه‌ولیر پیکه‌وه بووین، شتیکی خرابم لئ نه‌دیت. ئینسانتیکی عالی جه‌ناب و به‌عیزه‌ت نفه‌س بوو. سنی پوژ نانئ نه‌خواردبایه که‌س پتی نه‌ده‌زانی. زور به‌وه‌فاش بوو. به‌هه‌موو مانایه‌کی نه‌دیبی نه‌دیپ بوو. هه‌ر چه‌ندی له‌سه‌ر بنووسری هه‌ر که‌مه‌...!

له‌ پوژی (۱۹۸۱/۴/۲۳) له‌ گه‌ل شاعیری پایه‌به‌رز ماموستا (نه‌حمه‌د هه‌ردی) له‌ دانیشتنیکدا ده‌رباره‌ی بیره‌وه‌ری خو‌ی و شیخ نووری شیخ سالح پرسیارم لئ کرد... له‌ وه‌لامدا گو‌تی:

پیشتر دوور به‌دووری شیخ نووری-م وه‌ک ده‌نگ خو‌ش و شاعیر نه‌ناسی. زورتر شیخ په‌ئووف و شیخ برایم-م نه‌بینی...

یه‌که‌م جار که‌ ناسیبیتم به‌هۆی ته‌خمیس کردنی شیعی (شه‌وه‌وه‌ بوو. نه‌وساکه‌ که‌ ته‌خمیس کرد له‌ هه‌له‌بجه‌ بووم، به‌لام له‌ سلیمانی له‌ سالی (۱۹۴۸ - ۱۹۴۹) دا نه‌و کاته‌ فه‌سل کرابووم و بی‌ نیش بووم. نه‌و ماوه‌یه‌ له‌ دوکانی (فایق) ناویک (که‌ له‌م دواییه‌ مووه‌زه‌ف بوو له‌ عه‌قاری) له‌ گه‌ل شیخ هه‌سیبی کوری شیخ نه‌حمه‌دی شیخ غه‌نی و که‌مه‌لتی که‌سی تر له‌وئ دانیشستین و یه‌که‌مان نه‌گرته‌وه‌. له‌ دووره‌وه‌ به‌سه‌ر و سیما نه‌مزانی نه‌وه‌ شیخ نووری-یه‌، نه‌ویش به‌هۆی باوکه‌مه‌وه‌ منی نه‌ناسی، باوکم ده‌یه‌ها شه‌و له‌ گه‌لتی دانیشتبوو و خواردبوویانه‌وه‌. که‌ هات بو‌ لای نه‌و دوکانه‌ به‌یه‌کتریان ناساندین. که‌ وتیان نه‌مه‌ فلا‌نه‌، دیاربوو به‌ناو منی نه‌ناسی... بیستبووی من نه‌و شیعه‌ری نه‌وم ته‌خمیس کردوه‌، داوای لئ کردم نه‌و ته‌خمیسه‌ی بو‌ بخو‌نمه‌وه‌. منیش بو‌م خو‌ینده‌وه‌... وادیار بوو زوری له‌ لا خو‌ش بوو، کاغه‌زتیکی ده‌ره‌یتنا و وتی چه‌ز ده‌که‌م به‌ده‌ستی خو‌ت بو‌می بنووسیته‌وه‌^(۱). ئیتر له‌و جار به‌ زیاتر یه‌کترمان ناسی و بو‌ ماله‌وه‌ هاتو‌چو‌یانم نه‌کرد.

جارتیکی دی نه‌و مو‌دیر ناحیه‌ی (سه‌نگاو) بوو، پوژی من و جه‌مال ناغای هه‌کیم و نه‌حمه‌دی هه‌مه‌ی نه‌ولئ (که‌ ئیستاش ماوه‌ - شیخ جه‌ناب-یش له‌وئ بوو) به‌لام (شیخ

(۱) وا دیاره‌ هه‌ر نه‌و ته‌خمیسه‌یه‌ به‌ر له‌ چاپ کردنی له‌ دیوانی (پازی ته‌نیایی)، شیخ نووری له‌ ده‌ستنووسی (که‌لا‌پزان)ی خو‌یدا نووسبو‌تییه‌وه‌ و له‌ویدا ده‌لت: له‌ لایه‌ن شاعیری نازک خه‌یال ماموستا (نه‌حمه‌د هه‌ردی) یه‌وه‌ ته‌خمیس کراوه‌.

جەناب ی کوری نەخۆش بوو. بۆ دڵ کردنەوهی (جەناب) وتی: بۆ نایەن بچین بۆ سەنگاو... نیتەر ئێمەش قبوولمان کرد. لێرەوه چووین لە دۆلی قەرەداغ بە ولاخ سەرکەوتین، (نەحمەد و جەمال ناغا) حەزیان لە پاو نەکرد. شەوی لە مالی شیخ نووری بووین، دواییش چووینە پاو. لەوێ چووینە مالی (کەرمە گوللەنەبی) ئەویش حەزی لە پاو نەکرد و چووینە پاو. یەک - دوو کەرۆتشکمان پاو کرد و پۆژی دوایی چووینە (پێنج نەمۆستە) لەوێ کابرایەکی جاف تەنیا ماله بوو، خێوەتییکی هەڵدابوو. لەگەڵ براکانی لەسەر ئاو و نەرز نێزاعی هەبوو، موفەووەزەکی سەنگاو کابرایەکی کەرکوکێ بوو، ئەویش لەگەڵمان هات، لە پاشان لەژێر پەشمالەکی نووستین. بارانیش باری. بەیانیش گەڕایەنەوه سەنگاو شیخ نووری لەوێ مقەید بوو، خۆی شیخ بوو، ئەوانیش (خەلکی سەنگاو) شیخایەتییان زۆر بوو.

لە سالی (١٩٥٧) دا کۆمەڵەی شیعیی دا بە من (کە ئێستا لای تۆیە) تا کو بیهێنمە سەر پێنۆسی تازە و پێشەکییان بۆ بنۆسم و لە چاپیان بدەین، بەلام هەر لام مایەوه و نەمەتوانی، تا ئەوه بوو ئەو شیعرانەی دا بە (کامەران مۆکری) و لە سالی ١٩٥٨ بە پێشەکییەکی ئەوهوه لە چاپی دان.

* مامۆستا لەم دوایییدا شتیکم بیست، گوايه شیخ نووری وهسیه تی کردووه تۆ و کاکه ی فەلاح لە پاش مردنی خۆی بەرهممه کانی چاپ بکەن و لەسەری بنۆسن؟! - من شتی وام نەبیستووه. دوایی وهک خۆشت ئەزانی کوا من تاقه تی ئەو شتانەم هەیه. تاقه تی نووسینه وه و لە چاپدانی بەرهممه کانی خۆم نییه... دواي ئەوهش من بەم دواییه لێی نزیک بووم نەگەر شتی وای بوو تايه ئەمزانی...!

لە پۆژی ١٩٨٤/٢/٤ چوومه لای مامۆستا سەعید (ناکام) و لە شەقلاوه دا میوانی بووم، ئەویش بەم جۆره یادگاری خۆی لەگەڵ شیخ نووری گێرایه وه: سالی ١٩٤٥ لە هەولێر دادگای عورفی دانرابوو و من یه کیتک بووم لەو کهسانه ی عورفی به دوایاندا دهگهرا، هاو پێیه کانم به رهو کۆماری کوردستان له مه هاباد ئاوا بوو بوونه ئەودبو، زستانێکی هێجگار سەخت و تۆف بوو، ئەو کاتە لە نێوان پەواندز - پرایاتدا تەنیا لۆزییه کانی عەسکەری هاوچۆیان دەکرد.

خۆم گەیانده پەواندز و میوانی مالی خالە شاکر مۆجریم بووم که لە دادگای پەواندز نیشی دەکرد، بەهۆی ئەوه وه به سواری لۆزییه کی سوپایی گەیشتمه گەلاله و چوومه مالی

شیخ نووری شیخ صالح که مودیری ناحیه بود. نهو که له گوندیکی چهپهک و دور له کوری هوال و هاوده مان دهژیا و بهدهگمن ناسیاویک پتی دهکوته لای، نهو چونهی منی زور پی خوش بوو، له پیشدا وای زانی تهنیا بولای نهو هاتووم و ساوهیهک دهمنمهوه، بهلام که چونیتی کیشهکی خوم تیکه یاند ناردی چند که سیکی کاروانی و قاچاخچی بانگ کرد تا بهلکو بگه یه نهو دیو، نهوان که نیشیان بازدانی سهو سنوره کان بوو گوتیان بههوی نهستورایی بهفری زوره وه بهیچ جوریک زهلام ده رناچی، نهوان نهوپه ره کهی ده توان بگه یه نهو ده ربه ند، بویه پیوسته رابوستم تا ریکا ده کرتته وه، نهو ریکا کرانه وه یهش لهوانه یه زیاتر له مانگیتک بخایه نی.

شیخ نووری وای بهباش زانی که لهوی بمینمه وه تا ریکا ده کرتته وه، ته نانهت گوتی «په له مه که با ههوا خوش بیت، لهوانه یه منیش له گه لتا بیت»، بهلام من نه متوانی نه و نه ده چاوه روانی بکه م، پاش چندن روریک مالاییم لی کرد و گه رانه وه، له به هاری ۱۹۴۶ دا له سلیمانیه وه چووم بوه هاباد. نهو کاته شیخ نووری (جه ناب) ی کوری له لا بوو، شیعه ره کانی خوی که نهو چندن روره بوی خوتنده وه و نهو دهستنوسانه ی چاوم پتیا ن کهوت، زور لهوانه زیاتر بوون که تا نیستا بلاوکرانه ته وه. نهو لهو رورانه دا کز و خه مبار ده هاته بهرچاو و گلهیی له بار و ژیا نی خوی ده کرد، کاتی باسی به سه رهاته کانی خوم بوه ده گپراهه وه، پهیتا پهیتا و شهی «نای خوزگه م به خوت» ی دوویات ده کرده وه.

پاشکوی ژماره ۳

شيعری «دلاوهران» هې «شيخ نووری» يه

نووسينی: نهحمده هردی

ماوه يه کی دوورودريزه، ماموستایان: (محমেدي مهلا کهريم) و (نازاد عهبدولواحيده)، له سهر شيعری (دلاوهران)، له يهک نه نووسن: کاک (محমেده) نه لتي: (شيعری دلاوهران هې ماموستا بيتخوده و کاک (نازاد) نه لتي: (نهخير هې شيخ نووری) يه. جا له بهرته وهی منيش شيعری (دلاوهران)، به هې (شيخ نووری) نه زانم، جگه له وهی کاک (نازاد) يش، چنده جارتک، منی به لايه نگری (شيخ نووری) له قه لهم^(۱) داوه، بويه به پيتويستی نه زانم، بيرو پای خوم، لهم باره وه دهرېم، به لام پيشه کی نه بتي نه وه بلتيم: هرچيهک لهم وتاردها نه نووسم، نه وندهی تو زقالتیک له ريز و خوشه ويستی من کهم ناکاته وه، به رامبه ر نهو زاتانهی ليره ناويان نه هينم، به تاييه تي يه کيکی وه کو ماموستا (بيتخود) که شايانی هه موو ريز و پایه يه کی شياوی خويه تي. وه لام وایه شاعيرتيکی گه وړه و هک نهو، شيعری (دلاوهران) هې نهو بتي، يا هې يه کيکی که بتي، هيچ شتيک له نرخ و پایه ي نهو کهم ناکاته وه.

دواي نه م سهره تايه، با بچينه ناو باسه که وه.

ماموستا (محমেدي مهلا کهريم) له لاپره - ۸۲-ی گوفاری (بهيان) دا، نه لتي: (له) به هاری «۱۹۷۰» وه که ديوانی بيتخود بلاو بووه وه و له پاشانيش نهو وتاردهم له (برايه تي) دا بلاو کرده وه و، تا کاک نازاد که و ته په بجوړی دوزينه وهی خاوه نی راسته قينه ی «دلاوهران» هيچ دهنک نه بوو. که ستيک خزی له مهسه له که هه لته قورتاند ... يه کتيک لهم روزنشيرانه ی کورد که نيستا پاش (۱۵) سال له برده می کاک نازادا شايه تي نه دهن دلاوهران هېی شيخ نووريه و هه ري که حیکايه تيکيشی له گهل نه گيتر نه وه، تا نهو نه يه تپانه دهنک که سيان به زه يی به حالی ميژووی نه ده يی کوردا نه هاته وه تا نه گهر راستيه کی لايي بيدرکيتي^(۲).

دواي نه وهی ده قی قسه کانی کاک (محমেده) م، وه کو خوی نووسی، به پيتويستی نه زانم

لیره‌دا بلتیم: من چاو له‌وه نه‌پۆشم که کاک (محهمه‌د) شایه‌ته‌کانی کاک (نازاد)ی وا پیشان داوه له په‌ناوه نه‌بێ قسه‌یان پێ ناکرێ...! یا به‌مانایه‌کی تر: له په‌ناوه (نازاد) تیژ نه‌که‌ن و خۆیان زاتی نه‌وه‌یان نییه، بێنه پێشه‌وه و به‌ناشکرا (شایه‌تی بده‌ن)! یا به‌ده‌م دلسۆزیان به‌شی که‌س نه‌داوه و، وه‌کو تر به‌زه‌ییان به‌نده‌بی کوردا نایه‌ته‌وه...!! نه‌لیم: من چاو له‌م توانجانه نه‌پۆشم، چونکه نه‌زانم تیر و توانج هاویشتن هیچ گرتیه‌ک ناکه‌نه‌وه. هه‌روه‌کو نه‌شرانم هه‌زار قسه‌ی ره‌ق راستیه‌کی بجووکیشت ناشارنه‌وه. جا له‌به‌رنه‌وه دیمه‌ سه‌ر وه‌رامی قسه‌کانی کاک (محهمه‌د). به‌لام پێش نه‌وه‌ی راسته‌وخۆ وه‌رامی قسه‌کانی بده‌مه‌وه و بۆی ده‌رخه‌م که له‌ ماوه‌ی نهم چهند سالانه‌دا، به‌پێچه‌وانه‌ی قسه‌کانی کاک (محهمه‌د) وه، شایه‌تیکی له‌ ئیمه‌مانان له‌ پێشتر و نزیکتر به‌ (شیخ نووری) شایه‌تی بۆ (شیخ نووری) داوه، بێ نه‌وه‌ی کاک (نازاد) به‌بیریشیا هاتبێ! (*) یا کاک (محهمه‌د) باسی بکا! نه‌لیم: پێش نه‌وه‌ی راسته‌وخۆ، په‌نجه‌ بۆ نه‌و شایه‌ته‌ پراکتیسم، له‌سه‌ر هه‌مان (مه‌نتیقی) کاکه (حه‌مه) نه‌لیم: ناشکرایه که شیعی (دلاره‌ران) یه‌که‌م جار له‌ سالی (١٩٢٥) دا له‌ چاپخانه‌ی به‌له‌دییه‌ی سه‌له‌یانی، له‌ نامیلکه‌یه‌که‌دا له‌ چاپ دراوه و ناوی شیخ نووری له‌سه‌ر نووسراوه^(٣). هه‌روه‌ها له‌ سالی (١٩٢٨) دا که‌ریم به‌گی سه‌عید به‌گ، که به‌ (که‌ریم زانستی) به‌ناویانگه‌ شیعی (دلاره‌ران)ی بۆ جاری دوهم به‌ناوی (شیخ نووری) یه‌وه بلاوکردۆته‌وه له‌ نامیلکه‌یه‌که‌دا له‌گه‌ڵ چهند گۆرانییه‌کی که‌دا! (٤).

هه‌روه‌ها بۆ جاری سییه‌م (کوردی و مه‌ریوانی) له‌ سالی (١٩٣٢) دا، شیعی (دلاره‌ران)یان، به‌ناوی شیخ نوورییه‌وه بلاوکردۆته‌وه له‌گه‌ڵ چهند سه‌روود و گۆرانییه‌کی که‌دا، وه‌ ناوی (گۆرانی کوردی)یان، لێ ناوه^(٥)، هه‌روه‌ها کاکه (حه‌مه) خۆی نه‌لێ: له (دیاری لاوان) دا سه‌رله‌نوێ به‌ناوی (شیخ نووری) یه‌وه بلاوکراوه‌ته‌وه^(٦).

که ناشکرایه (دیاری لاوان) له‌ سالی (١٩٣٤) دا له‌ چاپ دراوه، که نه‌مه‌ نه‌کاته‌ چوار جار. نه‌مه‌ جگه‌ له‌وه‌ی که له‌ سالی (١٩٥٣) دا جارتیکی که، شاعیریکی گه‌وره‌ باسی کردووه، وه‌کو له‌ پاشتردا ده‌ری نه‌خه‌م. جا نه‌گه‌ر به‌وه‌ی پێره‌وی کاک (محهمه‌د) بکه‌م،

(*) چ له‌ وه‌لامه‌که‌ی من بۆ کاک محهمه‌دی مه‌لا که‌ریم، یان له‌ وه‌لامه‌که‌ی دوهم جارمدا که له‌ گۆفاری به‌یان-ی ژماره (١٣٤) ی سالی ١٩٨٧ دا بلاوکراوه، یان له‌ بیبلیۆگرافیا یه‌که‌ی له‌م کتێبه‌دا سازم کردووه، ناماژه‌م به‌و سێ سه‌رچاوه‌یه‌که‌ کردووه و زۆر چاک به‌بیرمدا هاتووه و وه‌ک به‌لگه‌نامه‌ی گه‌رنگ و زیندوو به‌کارم هێتاون. (ئا. ع).

له سهر شتوازی نهو نه لټیم: له سالی (۱۹۲۵) هوه که شیعرى (دلاوه ران) بویه که م جار بلاو کراوه ته وه، هه تا سالی (۱۹۵۵) که ماموستا (بیخود) کوچی دواىی کردوه (۷)، نکاته (۳۰) سال. هه روه ها له (۱۹۲۵) هوه تا سالی (۱۹۵۸) که شیخ نورى بویه کجاری چاوى لیک ناوه (۸)، نکاته (۳۳) سال. هه روه ها له سالی (۱۹۲۵) هوه هه تا سالی (۱۹۷۳) که ماموستا (په مزى) شایه تی بویه (بیخود) داوه، نکاته (۴۸) سال (۹)!! نه لټیم: بویچی که سیکنه بوو له پټش نه م چل و هه شت ساله دا، نهو پټنج سهرچاوه یه راست بکاته وه و بلټی: نهو شیعره ی لهو پټنج سهرچاوه یه دا بهی شیخ نورى دانراوه، هی نهو نییه و هی (بیخود) ه؟ بویچی بیخود خو ی هه تا له ژياندا بوو، نهو (۵) سهرچاوه یه راست نه کرده وه؟ باشه شیخ نورى بویچی له م رووه وه ورته یه کی لټوه نه هات؟ به دلاى منه وه نه م بى دهنگییه ی (شیخ نورى) به دوو جوړ لیک نه درټه وه: یان نهو هه تا به ده ستی نه نقه ست چاوى له راستی نه م مه سه له یه پو شیه، یا نهو هه تا شیعره که هی (شیخ نورى) خو ټه تی، بویه لټی بى دهنک بووه، جا له به رنه وه ی نه م دوا یی یان، له گه ل نهو هه موو راستی یان نه دا نه گوځی که له موو دوا باسى نه کم، بویه من نه م دوه میان به راستر نه زانم.

دواى نه م سهر نجانه، نه گه رټه وه بویه قسه کانی پټشووى کاک (محه مده) و نه پرسم: نایا راسته له سالی (۱۹۷۰) هوه که سیکنه به ناشکرا شایه تی بویه (شیخ نورى) نه داوه، له به رده م کاک (نازاد) دا نه بى؟ وه نایا راسته: تاقه دهنگیتک به رزبو ته وه (دهنگى په مزى بووه) و نه ویش (دلاوه ران) ی به هی (بیخود) داناوه؟ له وه رامدا نه لټیم: نه خټر. چونکه له سالی (۱۹۸۰) دا، دهنگی زوال لى تر به ناشکرا شایه تی بویه (شیخ نورى) داوه و کاکه (حه مده) خو ی نهو دهنگه ی به خه لکی گه یان دوه و جټی سهر سو پرمانه که به هیچ شټوه یه ک، نهو دهنگه ی بیر ناکه وټه وه!!

بویه نه وه ی خو ټنده واری خو شه ویست له سهر سامی پرگار که م، نه لټیم: نهو دهنگه دهنگی ماموستا (گوزان) ه که سالی (۱۹۵۳) له پټشه کی یه کینک له شیعره کانیدا، که نهو سا وهری گټی اوه، شایه تی نه وه ی داوه که شیعرى (دلاوه ران) هی شیخ نوریه و کاک (محه مده) که هه ر خو ی له سالی (۱۹۵۳) هوه خه ریکى کوکړدنه وه ی دیوانی (گوزان) بووه و (۱۰) هه ر خو شى له سالی (۱۹۸۰) دا، دیوانه که ی به چاپ گه یان دوه، نه بوو نهو له پټش هه موو که سیکنی تر دا، نه م دى له بیر بوايه...

جا با بزاین نهو شیعره کامه یه و پټشه کییه که ی چونه؟ شیعره که ناوى: (داستانی

هه یاسی و کاکه عابیدین)ه^(۱۱) که له بنه‌ره‌دا هی (عه‌شقی)یه و له کاتی خۆیدا به‌پیلانی (ره‌زا شا) کورژاوه. مامۆستا (گۆران) له پێشه‌کی ئەو شیعره‌دا نه‌لتی: (به‌م بۆنه‌یه‌وه بێ جێ نییه بیخه‌ینه‌وه بێر که ئەو گۆرانییه‌ی به‌هاوکاری خوالێخۆشبوو مه‌حمود جه‌وده‌ت و شاعیری ته‌ر و پاراو (م. نووری)ی سلێمانی پێکهات: «ئه‌ولادی وه‌ته‌ن، ئێمه که‌وا می‌لله‌تی کوردین».

ئاوازه‌که‌ی له‌سه‌ر پارچه‌یه‌ک له‌ ئۆیه‌رای (رستاخیز شه‌هر یاران)... دانراوه که هه‌ی خواوه‌ندی ته‌رجومه‌ عه‌شقییه. پارچه‌که ئه‌مه‌یه:

دیشب که‌مرا وضع وطن در نظر آمد
دیدم که‌زنی باکفن از قبر در آمد^(۱۲)

دیاره پێوست به‌وه ناکات عه‌رزێ کاک (مه‌مه‌ده‌ی) به‌که‌م که‌ مامۆستا (گۆران) سه‌رده‌می‌ک یه‌کێک بووه له‌ هاوڕێ نزیکه‌کانی (شیخ نووری) له‌ نوێکردنه‌وه‌ی شیعری کوردیدا که‌ دیاره له‌ گۆتره‌ قسه‌یه‌کی وا ناکا. خۆ نه‌گه‌ر (گۆران) ئەم شیعره‌ی له‌ هه‌مان سال‌دا بلاو کردبێته‌وه (سالی ۱۹۵۳)، که‌ داخه‌که‌م من ناگام له‌وه نییه، مانای ئەوه‌یه ۳۵ سال‌ له‌مه‌وه‌ به‌ر که‌ بێخود و شیخ نووری و په‌مزی هێشتا له‌ ژيانا بوون، گۆران ئەم شایه‌تییه‌ی داوه، بێ ئەوه‌ی که‌سیان ده‌نگیان لێهه‌ بێ!! که‌ ئه‌مه‌ش به‌لگه‌نامه‌یه‌کی که‌یه، نه‌چێته‌ سه‌ر چوار به‌لگه‌نامه‌که‌ی پێشوو...

دوای ئەمه، با ئه‌مجا چاوێک به‌شیعره‌که‌ خۆیدا بگێڕین بۆ ئەوه‌ی بزانبین: مۆری کێتی پێوه‌یه: (بێخود) یا (نووری)؟ به‌لای منه‌وه دوو خاسیه‌ت له‌ شیعری (دلاوه‌ران)دا هه‌یه که‌ شیعره‌که‌ له‌سه‌ر (شیخ نووری) تاپۆ نه‌که‌ن. به‌لام با له‌ پێشه‌وه وه‌سفێکی دلاوه‌ران به‌که‌ین.

شیعری (دلاوه‌ران)^(۱۳) له‌ چهند به‌شیک یا چهند کۆپله‌یه‌ک پێکهاتوه که‌ هه‌ریه‌کێکیان به‌دوو (۲) به‌یتی عه‌رووزی ده‌ست پێ نه‌کا و^(۱۴) به‌ (۳) به‌یتی هه‌یجایی دواوی^(۱۵) دێ که‌ هه‌ر کۆپله‌یه‌ک له‌سه‌ر زمانی که‌سێک یا چهند که‌سێک وتراوه، به‌م جوژه: (مناله‌کان، باوک، دایک، ئافره‌ت به‌مناله‌وه، که‌چه‌کان، چه‌ک به‌ده‌سته‌کان)^(۱۶).

له‌مه‌وه خاسیه‌تی یه‌که‌می شیعره‌که‌مان بۆ ده‌رئه‌که‌وێ که‌ بریتییه له‌ تیکه‌لکردنی کێشی (عه‌رووزی) و کێشی (هه‌یجایی) له‌ سیسته‌میکی تایبه‌تیدا. شیعره عه‌رووزیه‌کانی هه‌ر کۆپله‌یه‌ک له‌سه‌ر کێشی: (هه‌زه‌جی ئه‌خره‌بی مه‌کفوفی مه‌قصوور) یا

(مەحزوف)ن: (مَفْعُولُ مَفَاعِيلُ مَفَاعِيلُ) يا (مَفَاعِي) كە ئەينى بە (فَعُولن). بۆ
 نمونە با يەك دېرە شیعری كۆپلەي يەكەم بېكىتىش:

نەولاد/وہ تەن نېمە/كەوا میللە/ت كوردین

-- ب ب ب -- ب ب ب -- ب ب ب --

مَفْعُولُ مَفَاعِيلُ مَفَاعِيلُ مَفَاعِيلُ

ھەموو شیعەرە ەدرووزیہ کانی ئەم سرودە، بەم جۆرە ئەکیشتیشتن. لەمەش گرنگتر
 ئەوہیہ: ھەمووشیان بەیەك ئاواز ئەوترتین. ھەرەھا شیعەرە ھیجاییہ کانیشت لە ھەر
 كۆپلەيە کدا (سئ/۳) بەیتن، واتە: (شەش دېرە شیعەرن)، كە بەیتی یەكەمیان (۷)
 ھیجایی و بەیتی دووہمیان (۹) ھیجایی و بەیتی سێہمیان (۱۲) ھیجاییہ (۱۷). وە
 ئەم سیستەمە بەپێكۆپیکێ كە لە ھەموو كۆپلەکاندا، دووبارە ئەبێتەوہ. بۆیە مەن نەبوونی
 (۲) بەیتی ھەوت ھیجایی، لە دوو كۆپلەي دیوانی (بێخود) بەھەلە (۱۸) ئەزانم بەكورتی
 و بەكوردی تێكەلکردنی كێشی ەدرووزی و كێشی ھیجایی لە شیعری (دلاوہران)دا
 شتێکی تازەيە و لە پێش (شێخ نووری) و ھاوڕێکانیدا ھېچ شاعیرێك ھەنگاوی وای
 نەناوہ. نەك ھەر شیعری (بێخود)، بەلكو شیعری ھەموو شاعیرانی پێیازی کلاسیکی
 پێش ئەو بەخۆتەنرەوہ، شتێکی وات بەرچاوا ناکەوئ.

ئەمەش شتێکی سەیر نییە چونکە ھەموو شاعیرانی ئەو پێیازە کێشی ھیجایییان
 بەکێشی سووک و ئاسان داناوہ یا وەکو بلیتیت: بەمالی پیاوی بێ دانیان زانیوہ، بۆیە
 بەکاریان نەھێناوہ (دیارە شاعیرانی لەھجەي «گوزان» لەم یاسایە بەدەرن). ئەو شاعیرانە
 تەنانەت لە کێشی ەدرووزیدا بۆ سەلماندنێ شاعیرتێ خۆیان، گەرپاون بەدوای کێشی
 قورس و گراندا. خۆ تێكەلکردنی کێشی ەدرووزی و کێشی ھیجایی، ئەوہ بەلایانەوہ
 ھەرگیز نەبووہ. ئەوان چاویان لەو شاعیرە نەپۆشیوہ کە (تەفعیلە) یەکی ەدرووزی بەھەلە
 بەکار ھێنابێ یا ھەلە یەکی تیا کردبێ، چ جایی ئەوہی کێشەکەي تێکەلێ کێشی ھیجایی
 بکا. راستە لەم دواییہدا ھەندئ لەو شاعیرانە تاک و تەرا، کێشی دە ھیجایییان بەکار
 ھێناوہ، چونکە باوی بووہ، بەلام ھەرگیز لەگەل کێشی ەدرووزیدا تێکەل نەکراوہ. کێشی
 ھیجایی سنووری تاییەتي خۆي بووہ و نەیتوانیوہ لەو سنوورە تێپەرکات. مامۆستا
 (بێخود) لە ھەموو شیعەرەکانیدا (موستەزاد) تیک نییە. لەگەل ئەوہشدا کە (موستەزاد)
 دووبارە کردنەوہی ھەندئ لە (تەفعیلە) کانی ھەمان کێشە. واتا: لە یاسای (تەفعیلە)ي

عەرروزی لای نه داوه. هه مو لادانه که ی نه وه یه: که ژماره ی ته فعيله کانی، به قهه ژماره ی ته فعيله ی کیشه به نه ته ییه که نییه!! به لکو که مته، که نه وه نه به س بووه بۆ (بیتخود) که به کاری نه هینتی!! ننج که سیک رازی نه بووبی (ته فعيله ی) عەرروزی له (موسته زاد) دا، به کار بهینتی، چۆن رازی نه بی بهیتیکی درێژی عەرروزی، شان به شانی بهیتیکی کورتی هه جایی به کار بیتنی؟.

به هه ر حال با بیتنه وه سه ر باسی (دلاوه ران).

سیسته می دلاوه رانی (شیخ نووری) و سیسته می (ئاواتی دووری) ی (گۆزان)، تا راده یه کی زۆر له یه که نه چن، چونکه نه ميس وه کو (دلاوه ران) بریتیه له چهند کۆله یه که سه ره تاي هه ریه کێکیان به بهیتیکی عەرروزی ده ست پتی نه کا که له سه ر کیشی: (موزاریه ی نه خه به ی مه کفوفی مه حذوف) ه به (٦) دیر و شیعی به جووک دوا یی دئ که (چواریان) ^(١٩) له رو ی کیشه وه شتیکی تازهن و هه یچ پتوه ندیه کیان به کیشی (موزاریع) وه نییه، چونکه له سه ر کیشی هه جایین. هه ریه کێکیش له دوو دیره که ی دوا یی، له دوو (ته فعيله) پتکدئ که دوو باره کردنه وه ی (ته فعيله) ی یه که م و چواره می کیشه عەرروزی به ی پتشیوون. که واته، شیعی (ئاواتی دووری) ش وه ک (دلاوه ران) له تیکه لکردنی کیشی هه جایی و کیشی عەرروزی پتکدئ که سیسته میکی نو تیه له شیعی کوردیدا و یه کێکه له هه نگا وه کانی دهسته ی (شیخ نووری) و (گۆزان) و (ره شید نه جیب). نه مه ی له مه و به ر لیتی دوام، سیفه تی یه که می (دلاوه ران) بوو. نه مجا با بیتنه سه ر سیفه تی دووه می.

له پتیش هه موو شتیکا نه بی بزانی که (دلاوه ران) سه رووده. واته: له سه ر ئاوازی ک دانراوه، ئاوازی سه روودیش، یا نه وه تا ئاواز دا هینه رتیک (ملحن) شیعی شاعیرتیک نه خو نیتنه وه و کاری تی نه کا و له پاشا ئاوازیکی بۆ دانه نتی، یا نه وه تا به پتچه وان وه: شاعیرتیک، ئاوازی مۆسیقایه ک یا ئاوازی سه روودیکی به دل نه بی و نه مجا دیت شیعی تیک یا چهند وشه یه کی رتکوپتیک له سه ر نه و ئاوازه دانه نتی، پاش نه وه ی ئاوازه که به چاکی فیر نه بی پتویست به وه ناکات به به لگه بیسه ملیتیم که سه روودی (دلاوه ران)، به پتی رتگه ی دووم دانراوه، چونکه وه کو (گۆزان) له پتیشتر دا ده ریخست، ئاوازه که ی له سه ر پارچه یه ک له نو په رای (رستاخیزی شه ر یاران...) ی (عه شقی) دانراوه ^(٢١). واته نه وه ی نه م سه رووده ی داناوه له پتیشا نه و ئاوازی بیسته وه و کاری تی کردوه و فیری بووه نه مجا ها تووه شیعه ره که ی له سه ر نه و ئاوازه داناوه. که سیک شاره زای ئاوازه که ش نه بی، به درێژی و

کورتي شيعره كاندا نه زانتي که ناوازه که گه ليک گۆزانی تيا دايه، چ جای نه وهی که من هه
 له منداليمه وه، کۆيله ی یه که می (دلاوه ران) م چند جار به ناوازه وه وتوه و ئیستاش
 هه مویم له بیر ماوه و نه زانم که شيعره عهرووزیه کانی نهم سرووده، هه مویمان له سه ر
 یه ک ناوازن، به لام دیره هیجاییه کان گه ليک گۆزانیان تیا به که نه بی له ئۆیه ریتته که ی
 (عه شقی) شدا، هه ر وایی. بۆیه نه و قسه یه ی خوالیخۆشبوو (مسته فا ساییب) که نه لتي:
 گویا نه و و کاک (نه نه و ساییب) نهم شيعره یان خستۆته سه ر ناوازی: (دیشب که مرا
 وضع وطن). (۲۲)، نه لتي زۆرم پتي ناخۆشه که تهنیا به شی دوایی نهم قسه یه به ته و او
 نه زانم که ده لتي: شيعره که له سه ر ناوازی (دیشب که مرا...) یه. چونکه نه گه ر شيعره که له
 بنه رته دتا له سه ر ناوازی (دیشب که مرا...) نه بوایه، نه نه و نه که سی تر نه یته توانی بیخاته
 سه ر نه و ناوازه. نزیکترین به لگه ش بۆ نهم قسه یه دوو شته، یه که میان نه وه یه که نه و دیره
 شيعره فارسییه ش له سه ر هه مان کیشی (هه زه جی نه خرهبی مه کفوفی مه حذوف) ه، وه کو
 به یته عهرووزیه کانی (دلاوه ران) بۆ راستی قسه که مان، با دیری یه که می بکیشین:

دیشب ک / مرا وضع / وطن درن زه رامه د

-- ب / ب / ب -- ب / ب / ب -- ب

مفعول، مفاعیل، مفاعیل، فعولن

به لگه ی دووه میش نه وه یه که نهم به یته ش له سه ر هه مان ناوازی شيعره عهرووزیه کانی
 (دلاوه ران) نه گوتری... گومانیشی تیا نییه نه گه ر ده قی شيعره که ی (عه شقی) مان له
 به رده ستا بوایه، نه ماندی که دیره کانی تریشی کوتومت وه ک هی دلاوه رانن له پرووی
 کیشه وه. بۆچی؟ چونکه دانه ری شيعره که ناوازی نهم سرووده ی له ناوازی نه و ئۆیه ریتته وه
 وه رگرتوه.

نهمه ی که لیته دا وتوومه تهنیا له وه وه نه ها تووه که ناوازی سرووده که نه زانم، به لکو
 له وه شه وه ها تووه که کاتی خۆی چند جار یک، شيعرم له سه ر ناوازی هه ندیک سروود و
 گۆزانی داناوه، بۆیه نه توانم بلتي: تا راده یه ک نهم رتيه م تا قی کردۆته وه و نه زانم چ
 زه حمه تیکی تیا به پیاو له سه ر ناوازی سروودیک یا گۆزانییه کی تر، شيعر دانتي! چونکه
 له وانه یه پرگه یه کی سرووده که سه ده ها جار بلتي و بلتيته وه، هه تا چند شيعر تیکی به دلي
 خۆی بۆ بدۆزیتته وه!! جگه له م زه حمه تانه، نه و سروودی وا دانه تي، نه بی دوو سیفه تی
 تیا بی. یه که میان: نه بی گوتی موسیقای زۆر سووک بی، بۆ نه وه ی که مترین (گۆرپان) له

ئاوازەكەدا ھەست پىچ بىكا، ئاشكراشە شارەزايى (شىيخ نوورى)، لە زۆرىيە ھەقامە
فارسى و كوردییەكاندا، شایەتیی بۆ ئەدەن كە گوتی مۆسیقای زۆر سووك بوو. ھەرچەندە
گومان لەو ھەدا نییە كە مامۆستا (بیخود) گوتیەکی سووكی بوو لە جیاكردنەوێ كیشە
عەرووزییەكاندا، بەلام مەن لێرەدا، باسی گوتی (ئاوازاناسین) ئەكەم كە یەكێك بوو لە
سێفاتەكانی (شیخ نووری).

سیفەتی دووهمیش ئەوێه: ئەبێ ئەو کەسە تا رادەیک زۆڵ بێ بەسەر قورگ و دەنگی خۆیدا، هیچ ئەبێ ئەوەندە ئەوێ کە بێتوانی، هەموو (گۆڕان) و (بەرز و نزەم) یەکی ئاواژە بەبێ هەلە بێتێتەوه... بۆ ئەوێ ئەوانە ی سروودەکی لێوێ فێر ئەبن، بێتوانن هەمان (گۆڕان) و (بەرز و نزەم) بەراستی دەریخێن و بێتێتەوه.

ناشکراشه نهم دوو سیفه ته به زیاده وه له (شیخ نووری) دا هه بووه و له ماموستا (بیخود) دا که متر. بۆیه به دلنیا بیسه وه نه لیم: نهم سروودی (دلاوه ران) به هی (شیخ نووری) یه. پیش نه وهی دوایی بهم به شه بیتن نه بی لیم: هه موو سروودیک له رووی (قورسی و سووکی) و (گرانی و ناسانی) یه وه، له یهک پایه دا نین. بۆیه مەرج نییه نه وه سهفه ی که کردم هه موو سروودیک بگرته وه. به لکو ته نیا نه وه سروودانه م به به ست بوو که تا راده یهک له رووی ناوازه وه (قورس) و (گران، ن) که (دلاوه ران) یش یه کیکه له وانه.

دواى نهم ليكوليسنهويه، نه توانم توخنى نامه‌كه‌ى ماموستا (ره‌مزي) نه‌كه‌وم و بليتم: مادام نهم شايه تيهيه له‌گه‌ل شو و ناماچانه‌دا ناگونجى كه دواى ليكوليسنه‌وه‌ى پيشوو پتى گه‌يشتين، كه‌واته نه‌بى بخريته پشتگوى. به‌لام من به‌م شيوازه دلم ناو ناخواته‌وه. بزيه واي به‌راست نه‌زانم چاو‌يكيش به‌نامه‌كه‌ى ماموستا (ره‌مزي) دا بگيرم.

ماموستای خوالیخوشبو له کاتی خویدا، نامه یه کی بۆ کاک (محمد مهدي) نووسیوه،
 ده یاره ی شیعر ی (دلایه ران). لهو نامه یه دا یه که ن ده ر دوو ئه م پرسته یه سه رنجمان
 رانه کیشی که ده ئی زۆر چاک نه زانم ئه و غه زه لی (دلایه ران) ه ی «مه لا مه حمودی
 خالمه که له وه ختی خویدا دای به شیخ نوربی شیخ سالح که بلای بکاته وه» (۲۳).

تکا له خوښنده واران نه کم، پټم بلټين نهو پرسته بهی، که خستوومه ته ناو دوو که وانهوه، چی نه گه یه نن؟ نایا بیخود به پټی نهم پرسته به، رټگه ی نهو ی داوه به (شیخ نووری) که نهو شیعره به ناوی خوښهوه بلاو بکاته وه؟ بیگومان نه. چونکه پرسته ی: (له وهختی خوښدا دای به شیخ نووری که بلاوی بکاته وه)، ته نیا یه یک شت نه گه یه نن، نهویش نهو به:

که (شیخ نووری) لهو کاتهدا نزیک بووه له رۆژنامه‌کانهوه، له‌به‌رنه‌وه (بیخود) نهو شیعره‌ی داوه‌تی، که له یه‌کتیک لهو رۆژنامه‌ندا، بلاوی بکاته‌وه... واته: به‌ناوی نه‌وه‌وه نه‌ک به‌ناوی خو‌یه‌وه. نه‌مه‌ش وه‌کو نه‌وه وایه بلیتیت: فلانه که‌س وتاریکی دا به‌کا‌که (حه‌مه) که بلاوی بکاته‌وه. نایا کا‌که (حه‌مه) به‌ناوی خو‌یه‌وه وتاره‌که بلاو نه‌کاته‌وه، یا به‌ناوی فلانه‌وه؟

جا دیاره‌ نه‌م قسه‌یه‌ش، پێچه‌وانه‌ی نه‌و به‌روایه‌یه که ده‌لتی: بیخود خو‌ی رێگه‌ی داوه، شیعره‌ی (دلاوه‌ران) به‌ناوی (نووری) یه‌وه بلاو بکرتته‌وه!! نایا جیتی سه‌رسوورمان نییه، مامۆستا (په‌مزی) که یه‌کتیک بووه له‌وانه‌ی، به‌روای وابووه (بیخود) به‌په‌زامه‌ندی خو‌ی شیعره‌ی (دلاوه‌ران) ی به‌ناوی (شیخ نووری) یه‌وه بلاو کردۆته‌وه، نیستا وای پیشان بدا که (شیخ نووری) به‌پێچه‌وانه‌ی خواستی (بیخود)، شیعره‌که‌ی به‌ناوی خو‌یه‌وه بلاو کردۆته‌وه؟ به‌لام که‌سی‌ک قسه‌کانی کا‌ک (نه‌وپه‌حمانی موفتی) خو‌یندیته‌وه سه‌ری له‌م رسته‌یه‌ی مامۆستا (په‌مزی) سوور نامیته‌ی، چونکه نه‌م رسته‌یه‌ش کوتومت له‌ رسته‌یه‌کی کا‌ک (نه‌وپه‌حمان) نه‌چی که له‌سه‌ر زمانه‌ی (مسته‌فا سانیپ) کردبووی!!

جا بۆ نه‌وه‌ی خو‌ینده‌وارانی‌ش ناگاداری باسه‌که بن، به‌پێویستی نه‌زانم به‌کورتی بۆیانی بگێرمه‌وه.

نه‌وانه‌ی ناگاداری نه‌م باسه‌ن، په‌نگه نه‌وه بزانه‌ن که کا‌ک (حه‌مه‌مه) له‌سه‌ر زمانه‌ی (نه‌وپه‌حمانی موفتی) باسی نه‌و نامه‌یه‌ی کردوه که به‌پێژ (مسته‌فا سانیپ)، بۆ کا‌ک (نه‌وپه‌حمان) ی ناردوه و له‌و نامه‌یه‌دا کا‌ک (مسته‌فا) وتویه‌تی، که قوتابی بووه له (که‌رکووک) داوای له‌ مامۆستا (بیخود) کردوه - که نه‌ویش له‌و کاته‌دا له‌ که‌رکووک بووه - سه‌روودیکی بۆ دانێ، نه‌ویش (واته بیخود) سه‌روودی (دلاوه‌ران) ی بۆ داناوه... هتد. له‌ پاشا بیخود «نوسخه‌یه‌کی (نه‌و سه‌رووده‌ی) ناردوه بۆ سلیمانی بۆ شیخ نووری که له‌ رۆژنامه‌کانا بلاوی بکاته‌وه»^(٢٤). ئنجا تکا له‌ خو‌ینده‌واران نه‌که‌م به‌وردی سه‌یترکی نه‌و رسته‌یه‌ی دوا‌یی بکه‌ن که نه‌لتی: (بیخودیش نوسخه‌یه‌کی نارد بۆ سلیمانی بۆ شیخ نووری که له‌ رۆژنامه‌کانا بلاوی بکاته‌وه). نایا نه‌م رسته‌یه‌ش کوتومت له‌ رسته‌که‌ی مامۆستا (په‌مزی) ناچی چ له‌ پووی دا‌رشتن و چ له‌ پووی ماناوه؟

فه‌رموون نه‌مجاره هه‌ردوو رسته‌که، یه‌ک له‌ دوا‌ی یه‌ک، به‌خو‌تینه‌وه:

مامۆستا (په‌مزی) نه‌لتی: «دلاوه‌ران ه‌ی بیخوده که له‌ وه‌ختی خو‌یدا دای به‌شیخ نووری که بلاوی بکاته‌وه».

کاک (ئەرپەرهمان) یش له سەر زمانی کاک (مستهفا سانیب) ئەلتی «بێخودیش
نوسخەیکەکی نارد بۆ سلیمانی بۆ شیخ نووری که له رۆژنامه کانا بلای بکاتەوه».

تکام وایه پێم بلێن: چ جیاوازییهکی بنه‌ڕه‌تی له نێوان ئەم دوو رسته‌یه‌دا هه‌یه‌؟
بێگومان، ئەگەر جیاوازییه‌ک بێت، ئەوه‌یه‌ که کاک (ئەرپەرهمان) له سەر زمانی کاک
(مستهفا) ئەلتی: بێخود ئەو شیعره‌ی له که‌رکوکه‌وه ناردوه بۆ شیخ نووری!! که ئەمه‌ش
جیاوازییه‌کی سهره‌کی نییه‌. جگه له‌وه‌ی که (مستهفا سانیب) خۆی، دوا‌ی ئەو قسانه‌ی
(ئەرپەرهمانی موفتی) به سێ سال، له چاپێکه‌وتنی‌کدا به‌کاکه (حه‌مه‌ی وتوه: که
(بێخود) شیعرێکی که‌ی داوه‌تی^(٢٥) نه‌ک (دلاوه‌ران)!! له‌م چاپێکه‌وتنه‌ی دوا‌ی
(مستهفا سانیب) دا بۆمان ده‌رنه‌که‌وت، ئەگەر بێخود شیعرێکی له که‌رکوکه‌وه ناردبێت بۆ
شیخ نووری، شیعرێ (دلاوه‌ران) نه‌بووه. به‌لام کاک (ئەرپەرهمان) وای پێشان داوه که
ئەو شیعره (دلاوه‌ران) بووه!

به‌گورته‌ی هه‌رکه‌سیک چاپێکه‌وتنه‌که‌ی کاکه (حه‌مه‌) و کاک (مستهفا)ی دیبێت، بۆی
ده‌رنه‌که‌وت، ئەو قسانه‌ی کاک (ئەرپەرهمان) به‌زمانی (مستهفا سانیب) وه‌ کردوویه‌تی،
هیچیان قسه‌ی ئەو نین، به‌لکو قسه‌ی کاک (ئەرپەرهمان)!! که وێستوویه‌تی شیعره‌که
بکا به‌هی (بێخود)ی مامی!! جا که کاک (حه‌مه‌د) ده‌ستی خستۆته‌ روو، زانیویتی
قسه‌که‌ی بۆ نه‌چۆته‌ سهر و کاک (مستهفا) ئەو ناوا ته‌ی نه‌هێناوه‌ ته‌ دی، ئنجا پرووی
کردۆته‌ مامۆستا (ره‌مزی)ی پوورزای خۆی که پیاویکی دڵناسکی خزم دۆستی بێ پێچ و
په‌نا بووه. بۆیه به‌ناسانی توانیویتی کاری تێ بکا و تاي لاسه‌نگی شایه‌تییه‌که‌ی خۆی
پێ راست بکاته‌وه.

به‌هه‌رحال من بروام وایه، ئەگەر کاک (ئەرپەرهمان)، به‌شێوه‌یه‌کی راسته‌وخۆ، ده‌ستی له
نامه‌که‌ی مامۆستا (ره‌مزی) دا نه‌بێت، بێگومان به‌شێوه‌یه‌کی لابه‌لا ناگای لێیه‌تی.
له‌یه‌که‌چوونی دوو رسته‌که‌ی پێششوو، گه‌وره‌ترین به‌لگه‌یه‌. بۆیه له‌وه‌ زیاتر له‌ نامه‌که‌ی
مامۆستا (ره‌مزی) نادۆتم. به‌لام ئەگەر لێره‌دا بێبهرمه‌وه، وا هه‌ست نه‌که‌م که زولم له
مامۆستا (ره‌مزی) کردوه، چونکه من بروام وایه، پیاویکی وه‌کو (ره‌مزی)، ئەگەر له
کاتی خۆیدا، شتیکی شک نه‌بردايه... هه‌زار (ئەرپەرهمان) و خزمایه‌تی، وایان لێ
نه‌نه‌کرد، شایه‌تییه‌کی وا بدا. یان به‌واتایه‌کی که: ئەبێ له‌ کاتی خۆیدا مامۆستا (ره‌مزی)
ناگای له‌وه‌ بووبێت که (بێخود) شیعرێک یا دوو شیعرێ به‌ناوی (نووری) یه‌وه‌ بلای
کردبێته‌وه، ئەگینا (ره‌مزی) له‌ خۆیه‌وه‌ شایه‌تییه‌کی وای نه‌نه‌دا... بۆیه به‌دووری نازانم،

کاتی که (شیخ نووری) منال بووه، ماموستا (بیخود) شیعریک یا دوو شیعری به ناوی نهووه دانایی و (ره مزی)ش، که له (نووری) خوارتر بووه، ناگای لهوه بووبی (*). کاکه (حه مه)ش له وتاره کهی (بهیان)دا، شتیکی وای به بیرا^(۲۶) هاتوه.

جا نه گهر نهم بۆچوونه به راست بزانی و ناگاشمان لهوه بی که (شیخ نووری) له سالی (۱۸۹۶)دا هاتۆته دنیاوه^(۲۷)، نه بی هیچ نه بی (بیخود) له نیوان سالانی (۱۹۰۷ - ۱۹۱۲)دا - یا که میک ژوورتر - نهو یهک دوو شیعری به ناوی (نووری)یهوه دانایی. واته که (نووری) عومری له نیوان (۱۱ - ۱۶) سالان دابووه و (ره مزی)ش له عومری (۹ - ۱۴) سالاندا بووه^(۲۸). به لام (ره مزی) له باتی نهوه ی له کاتی خۆیدا، نهم راستیه ده رخا، یا هیچ نه بی له سه ره تای لاویدا بیر ی بکه ویتتهوه، که چی له سالی (۱۹۷۳)دا نهو شایه تییه ی بۆ کاک (حه مه د) نووسیوه، له نامه کهیدا. واته دوا ی نزیکه ی (۶۱) سال! بۆ به دووری نازانم، لهم ماوه دووردریژدها، خه یالی ماموستا (ره مزی)، نهو یهک دوو شیعری، له گهل شیعری (دلاوه ران)دا تیکهل کردبی. نه مه ش شتیکی سه یر نییه، چونکه نهوانه ی له ژبانی، یا میژووی ژبانی پیوانی (حدیث) و (نه ده ب) و (میژوو) نه کوئنهوه، که لیک جار پیوانی وایان به رچاو که وتوه، که دوو پروداو، دوو قسه ی له یه کچوویان تیکهل کردوه، یا (خه یالیان بۆ شتیک چوو و مه به ستیان شتیکی که بووه) که له عه ره بیدا پتی نه لین: (وه هم)^(۲۹).

نه مه به به کورتی سه رنجی من ده رباره ی شایه تییه که ی ماموستا (ره مزی). که لیکیشم پی ناخۆشه که ناچار بووم دژی ماموستایه کی وا بوهستم. چونکه جگه له خۆشایه تی و تیکه لاوی نیوانان، جیگاهه کی دیاری هه بووه و هه یه، له دل و ده روونا، خوا لئی خۆشبی به بوئنه ی شایه تییه که ی ماموستا (ره مزی)یهوه، نه مه وی له کوئایی نهم وتاره دا که میک له شایه تییه که ی کاکه (حه مه) بدویم. کاکه (حه مه) خۆی له من چاتری نه زانی که له شایه تیدا ته نیا راستگو ی هه موو شتیک نییه، (وه کو له شایه تییه که ی ماموستا ره مزیدا ده رکه وت) به لکو که لیک پشت و مه رچی که ی نه وی، که گرنگترینی نهو مه رجان نهوه یه: نه بی نهو شایه ته، له پال راستگو ییدا، بیره وه ریه که ی تپژی هه بی. نه گینا لهوانه یه

(*) من که لاپه ره کانی پۆژنامه و گوژاریک نه ماوه هه لم نه دا بیته وه و به پتی نهو بیللیوگرافیا یه ش که له کوئایی نهم کتیه دا سازم کردوه، شیخ نووری له سالی (۱۹۲۰) به دواوه شیعری بلاو کراوه ته وه، پتیش نهو میژووه شیعری له هیچ شوئیتیکی تر دا بلاو نه بووه ته وه. نهو کاته ش ته مدنی (۲۴) سال بووه. (ئا. ع).

نزیكترین و گرنگترین پروودای له بیر نه بن. بۆ نه مهش کاکه (حه مه) خۆی نه کهم به غوونه، من هه رگیز له و باوه رها نیم که کاکه (حه مه) به دهستی نه نه ست، شایه تییه که ی (گۆران) ی کردین به ژیر لیوه وه، به لکو پروام وایه نه گهر قسه کانی نهوی له بیر بوایه، نه و وتاره ی به جۆرتیکی که نه نووسی. له گه ل نه وه شدا که دلنیا م له وه ی کاکه (حه مه) هه ر له سالی (۱۹۵۳) وه خه ریکی کۆکردنه وه ی دیوانی (گۆران) بووه و هه ر خوشی له سالی (۱۹۸۰) دا به چاپی گه یاندوه. دلنیا شم که چند جار یک به قه له می خۆی پیتشه کی نه و هه لبه سته ی نووسیوه که باسی شیعر ی (دلاوه ران) ی تیا کراوه و له وانه شه چند جار یک هه ل و چه وتی ره شووسه که ی ده سکاری کردین بۆ چاپ، که چی له گهر مه ی مشتومری دۆزینه وه ی خاوه نی (دلاوه ران) دا، نه و شایه تییه ی (گۆران) ی بیر نه که وتۆته وه!! نه م پروداوه چاکترین به لگه یه بۆ نه وه ی که تنیا راستگۆیی هه موو شتیک نییه، به لکو نه بن بیر وه رییه کی تیژی له پالدا بی. جا له کاتی کدا کاک (حه مه) قسه یه کی نووسراوی وا نزیکی له بیر چووبی که چند جار یک به قه له می خۆی نووسیوتتی! به چیا بزانی مامۆستا (ره مزی)، قسه یه کی له پاش (۴۸) سال - به پیتی بۆچوونی دوا یی دوا ی (۶۰) سال - له بیر ماوه که هه ر قسه یه کی روت بووه و هیچی ترا!!

هه ر چۆنی بی، نه گه ر لای کاکه (حه مه) شتیک ی سه یر بی یه کینکی وه کو من پاش (۱۵ - ۲۰) سال، شایه تی بۆ (شیخ نووری) به ده م که له پیتش مندا هی وه کو: (گۆران) و (که ریم به گی سه عید به گ) و (کوردی و مه ریوانی) و کتی و کتی... شایه تییا ن بۆ داوه، له مه سه یر تر نه وه یه مامۆستا (ره مزی) دوا ی (۴۸ - ۵۰) سال، شایه تی بۆ (بیخود) بدا و نه و هه موو شایه تانه بیتن و پۆن، نه و قسه له قسه یاندا نه کا!!

زۆرم حه ز نه کرد که میکیش له کتیبه که ی (شیخ نووری) ی کاک (نازاد) بدویم و سه ریکیش له لاواند نه وه که ی (که ریم به گی حاجی عه بدوللای که رکووکلی زاده) خوار بکه مه وه، به لام داخه که م پیت نه کرا، بۆیه داوا ی لیبووردن نه که م و سلاو و پیزم بۆ کاکه (حه مه) و کاک (نازاد) دووباره نه که مه وه.

په راوتنه کان:

(۱) پروانه: (دیوانی شیخ نووری شیخ سالتح - به کۆششی، نازاد عه بدولوا حید - به رگی یه که م - به شی یه که م - چاپخانه ی دار الجاحظ - بغداد - ۱۴۰۵ هـ - ۱۹۸۵ م - ل/۷۳)، هه روه ا: (گۆفاری به بیان - ژماره /۱۳۴ - نا بی/ ۱۹۸۷ - وتاری: وه لامیک ریگه ی نیازی پاک ی گرتوه - نازاد عه بدولوا حید - ل/ ۴۰).

- ٢) گۆڧارى: (به يان - ژماره - ١٢٢ - ئابى/ ١٩٨٦ - وتارى/ ديسانوه له پيتناوى دۆزينهوى خاوهنى راسته قينهى پارچه شيعرى (دلاوه ران) دا - ل/ ٧٨ - ٨٧).
- ٣) (ديوانى شېخ نوورى - ل/ ٥٩).
- ٤) گۆڧارى (به يان - ژماره/ ١٣٤ - هه مان وتارى كاك نازاد - ل/ ٣٩).
- ٥) (ه - س) هه مان (ل).
- ٦) گۆڧارى (برايه تى - ژماره - ١ - سالى - ١ - خولى دووه م/ ١٩٧٠ - ل/ ١٨).
- ٧) (پيشه كى: ديوانى بيتخود - به كۆششى محممه دى مه لا كه ريم - چاپى/ سلمان الأعظمى - ١٩٧٠ - ل/ و).
- ٨) (ديوانى/ شېخ نوورى هه مان سه رچاوهى پيشووتر - ل/ ١٢٣).
- ٩) (بىرى نوئ - ژماره/ ٦٦ سالى/ ١٩٧٣ - وتارى/ ديسان له بارهى شيعرى (دلاوه ران) وه - محممه دى مه لا كه ريم) هه روا: (ديوانى/ شېخ نوورى - ل/ ٧٣).
- ١٠) (ديوانى گۆزان - پيشه كى - به رگى يه كه م - چاپخانهى كۆرى زانيارى عيراق - به غدا - ١٩٨٠ - ل/ ه - به كۆششى/ محممه دى مه لا كه ريم).
- ١١) (ه - س - ل/ ٤٧٤ - ٤٧٨).
- ١٢) (ه - س - ل/ ٤٧٤).
- ١٣) (ديوانى بيتخود - ل/ ١٣٦ - ١٤٠).
- ١٤) له (ديوانى بيتخودا كۆيله ي/ باوك - لاپه ر/ ١٣٧ - يه كه م جار به به يتيكى عهرووزى ده ست پى نه كا و له پاش (٣) به يته هيجاييه كان دووباره دوو به يتى عهرووزى و سيانى هيجايى، پى پشودان ئه ئيتوه جا له م حاله ته دا ئه توانين وه كو دوو كۆيله حسابى له گه ل به كين.
- ١٥) له (ديوانى بيتخودا - ل/ ١٣٩ - كۆيله ي/ ئافره ت به مناله وه). به يتى يه كه مى شيعره هيجاييه كان كه ئه ئه ئى ههوت هيجايى پى، نييه. هه روا له كۆيله ي (كچانيش) دا (هه مان لاپه ر) نهو به يته ههوت هيجاييه، ديار نييه.
- ١٦) له كۆيله ي/ چهك به ده سه كان- دا - ل/ ١٤٠ - دىرى/ ٩ - ١٠ وانا ئيمه خولقاوين بۆ خزمه ت كردن - يهك دىره شيعره، به لام كراوه به دوو دىر - كه هه له يه، ههروه ها (دىرى/ ١١ - ١٢) ش ههردووكيان يهك دىره شيعرى دوازه هيجايين - به لام له ديوانه كدا كراون به دوو دىر هه له يه. به نكه نهو له نكيه ي له (پهراوتىزى- ٧) ي هه مان لاپه ردا باسى لى كراوه، هى نهو پى.
- ١٧) دىره هيجاييه كان به تاييه تى (كۆيله ي منالان - ل/ ١٣٦) هه ندى هه له يان تىايه. بۆ غوونه (پيشه ي عه دو) هه له يه و راستيه كه ي (پيشه ي عه دو) ه. هه روا: (حهق به ده س خومان) هه له يه و (حهق به ده سى خومان) راسته ... هتد.
- ١٨) پهروانه: (پهراوتىزى - ١٥) ي ئه م وتاره.
- ١٩) پهروانه: (گۆڧارى/ كاروان - ژماره - ٥٢ - سالى/ ١٩٨٧ - وتارى: به نه رتهى كيشيتكى عهرووزى و... نووسينى خاوهنى ئه م وتاره/ ل/ ١٣).

- له وتاری ناوبراودا وشه‌ی (چواریان) نییه. له‌وه نه‌چێ له کاتی گواستنه‌وه‌ی وتاره‌که‌دا، نه‌و وشه‌یه‌م له بیر چووبێ. داوای لی‌بووردن نه‌که‌م.
- ٢٠) پروانه: (پۆشنییری نوێ - ژ - ١١٣ - سالی/١٩٨٧ - وتاره نایابه‌که‌ی مامۆستا (بیمار):
(عه‌رووز له هه‌له‌به‌ستی کوردیدا - ل/١٥٨ ستوونی/٢).
- ٢١) پروانه: (په‌راوتیزی - ١٢) ی نه‌م وتاره.
- ٢٢) (دیوانی/شیخ نووری - ل/٧٠) که نه‌ویش له (بیری نوێ - ژماره/٦٦) ی سالی - ١٩٧٣ - هه‌ه، وه‌رگرتوه‌ه.
- ٢٣) گۆفاری (به‌یان - ژ - ٢٢ - ل/٨٢ ستوونی/٢).
- ٢٤) (دیوانی بی‌خود - ل/١٣٦ - په‌راوتیزی/١).
- ٢٥) پروانه: (په‌راوتیزی - ٢٣) ی نه‌م وتاره - هه‌مان شۆین.
- ٢٦) (به‌یانی - ژماره - ١٢٢ - ل/٨٤ ستوونی/١).
- ٢٧) (دیوانی شیخ نووری - ل/٩٥ - په‌راوتیزی - ٢).
- ٢٨) په‌مزی له سالی (١٩٠٢) دا له دایک بووه به‌پیتی قسه‌ی (په‌فیق حیلمی) پروانه: (شیعرو نه‌ده‌بیاتی کوردی - به‌رگی دووه‌م) به‌لام مامۆستا (فه‌وزی) ی کۆری نه‌لێ به‌پیتی شیعرێکی فارسی که باپیری له به‌رگی کتێبێکدا نووسیبووتی نه‌بێ له سالی (١٨٩٨) دا هاتیبێته دنیاوه.
- ٢٩) پروانه: (المنجد - الطبعة السابعة عشرة/١٩٦٦ - بیروت - ص/٩٢١).
- (*) له رۆژنامه‌ی هاوکاری، ژماره ٩٩٣ له ١٩٨٨/٧/٢١ وه‌رگیراوه.

میژووی گۆرانی ئینتیباھ

نووسینی: شاکر فەتاح - ۱۹۸۷

بێشەکی

لە ناوەند سالەکانی (۱۹۲۰) و (۱۹۳۰) دا راپەرینیکی گەرموگەر و پاک و پیروز، لە مەیدانی رۆشنبیری و ھونەر و ھۆنراوە و پەخشاند، لە کۆری نیشتمانپەرورەیی و کوردایەتی و مرۆڤ دوستیدا لە سلێمانیدا رووی دا. کۆمەڵەیەک گەورە ھۆنراوەی نیشتمانی و رۆشنبیری لە لایەن بوژ و وێژەوانەکانمانەوە دانرا کە زۆریان کران بە گۆرانی و، لە خۆتەنگاگانێ کوردستانی عێراقدا، بەناوازیکی خوش و بەجۆشەو، لە لایەن شاگردەکانەو دەخۆتەرانەو. مامۆستایان (زێوەر و رەفیق حیلمی و فائق بیکەس و عەبدولواحید نووری و شیخ نووری شیخ سەلح) لەو جۆرە بوژ و وێژەوانانە بوون. ئەگەر بە پیتی ژمارە بێ، (زێوەر) لە ھەموویان زۆرتەری دانابوو. بەلام ئەگەر بە پیتی نرخ و بایەخ و گرنگیی و کاریگەرەیی بێ، گۆرانییەکی (شیخ نووری شیخ سەلح)، کە ناوی (ئەنتباھ) بوو لە ھەموو ئەو گۆرانییانە پایەیی بلندتر بوو. ئەمەیش سەبارەت بەو بوو کە ئەو گۆرانییە ھەر ھەستی نەتەواوەتیی (شیخ نووری) ی پێشان نەدا، ھەست و تەزوو و تاسە و بیروباوەری دڵ و دەروون و ھۆشی کوردەواری ئەو سەردەمەیشی دەرپرێبوو، کە دامەبوون لەسەر (دادپەرورەری) و (بەزەیی ھاتنەو) ی کاربەدەستانی جیھان و ئەوانەیی پەییوەندییان بە کوردستانەو ھەبوو. ھەرۆھا کە دژی سەتەم و زۆرداری ناوخۆ و ئەو فەرمانپەر و اییانە و ستابوون، کە بووبوونە ھۆی سەرگەردانی و پاشکەوتویی کوردەواری و کاوولبوونی کوردستان.

لە راستیدا گۆرانی (ئەنتباھ) ھی (م. نووری) نەبوو. ھی بوژێکی ئافەرەتی فەرەنسەیی بوو، کە ناوی (ماری ژۆزەف شەنی) بوو. ئەم ژنە بەبۆنەیی یەکیک لە شۆرشە گەورەکانی فەرەنسەو ئەو کۆمەڵە ھۆنراوەیی دانابوو. کە ھۆنراوەکە کرا بە گۆرانی و لە شێوەی (لاسیی کردنەو یەکی بە گۆرانی) ^(۱) دا، پێشانی نەتەوێ فەرەنسە درا، لە ھەموو لایەکەو

(۱) واتە: ئۆپەرت یان ئۆپێرا.

خۆشه‌ويستىيى و رېتزيان بەرامبەر گۆرانىيەكە و خاوەنەكەي پيشان دا كە بەهۆي ئەوهوه ناوبانگىتكى گەوره‌يشيان دەستكەوت.

جا لێرەدا هونەر بۆ (مەحمود جەودەت)ە، كە لە پروي نيشتمانپەرورەيي و نازايەتي و مەردايەتییەكەيەوه، وێژەوانيتییەكەي خۆي خستە كار و ئەم گۆرانىيەي لە سالی ۱۹۲۵دا لە فەرەنسزىيەوه گۆريیە سەر زمانى كوردی. لە بۆژەكانيشمانى داواكرد، كە يەكيتيان ئەم پەخشانەي ئەو بخاتە شێوهي هۆنراوه‌وه و ناوازيكيشى بۆ بدۆزیتەوه، تا لەلایەن شاگردانى خۆتەندنگاكاني كوردستانەوه، بەگۆرانىيەوه بخۆتەندرتەوه.

لێرەيشدا هونەری (شیخ نووری) دەرەكەوت، كە لە پيش ھەموو بۆژێكدا، ئەو پەخشانەي (مەحمود جەودەت)ی بەهۆنراوه‌ خستە شێوه‌يەكی جوان و رەنگین و ناھەنگ دارەوه، و، ناوازيكی جوانيشى بۆ دۆزىيەوه و ھەك گۆرانىيەكی نيشتمانىي زۆر خۆش و بەجۆش و گەوره و گرنگيش لە ناو خۆتەندنگاكاني كوردستاندا بلایى كردەوه (*).

(*) خوالێخۆشبوو (مەحمود جەودەت) ئەو ئۆپەرتەي لە فەرەنسزىيەوه بەناوی (ئینتیباه) ھەو بەشێوهي (پەخشان) كردۆتە كوردی و لە (ژيانەوه)ی ژمارە (۲۱) ی ۱۹ مارت ۱۹۲۵دا لە لاپەرە چواردا بەشێكی بلاوكردووەتەوه، بەشی دووھەي لە ژمارە (۲۲) ی ۲۶ مارت ۱۹۲۵دا بلاويوەتەوه. جا لەبەر گرنگی باسەكە و ئەو لك و پۆيانەي لە داويیدا لیتی دەبنەوه، وای بەباش دەزانم كە دەقی ھەرگێترانەكە (بەپەخشان) ھەك ئەوهي لە ژيانەوه دا بە بخەينە بەرچاوی خۆتەر و بەشێوهي ریتووسی ئیستا پيشكەشی كەين:

ئەنتیباه

دوینی شوو لە سكونەتي عەمىقەي نىوەشەوا لەناو ژوورەكەما كە بەرۆشنايى مانگ نىوہ پرووناك ببووەوه، بەنيەتي نووستا ٲاكشا بووم و چونكە زۆر ھىلاك و ماندو بووم ئەمويست زوو خەوم لى بكەوئ، فەقەت ھەرچەندم ئەكرد و ئەكۆشام بەھيچ كلۆجتيك خەو ئەنەكەوتە چاوم. چونكە خەيال و ھەزىيەتي ھەتەن و ئارەزووی تەئسىسى ئەمن و ئاسايش تيايدا موخەبيەلەي بەسورەتيك ئىستىلا كردبوو لە پاش موددەتيكی زۆر كەم ئەوهي كە فەكرم لى ئەكردەوه عادەتا بەچاو دەمبيني.

لەم خەيالاتەدا وا ئەھاتە پيش چاوم كە لە (دەشتى ھيس) (۱)دا:

ریش سپى، مندال، پىياوی قەيرە، ژن، كوپ، كچ، حاسل گەورە و بچووك عەشاماتيكي ئەوئەندە=

(۱) دەشتى ھيس: كەوتبوو رۆژئاوای شارەو بەپال كارگەي جگەرەي ئىستاو، شەخسيتكى لىيە، خەلكى

بۆ نياز و موبارەكى زيارەتيان دەكرد، بەگۆرانىيەوه دوترا: ھابچينە سەر (وھيس) وھيسى خۆمانە لە وھيس

دەپرسين خەتاي كائمانە.

له‌وه‌دا ده‌ره‌كه‌وئى كه نهم گۆزانيى (انتباهه) ديان له‌گه‌ل چيرۆكى (نيرۆن) و چيرۆكى (سكالاتنوس) دا، له‌سه‌ر شانۆى خويندنگاكيان، به (تيپى ساز و ناواز و گۆزاني و لاساييكرده‌وه)، لاساييكرده‌وه كه به‌سايه‌ى ده‌ستكه‌وتى نه‌و ناهه‌نگانه‌وه، كه سنى شه‌وى

= كۆبوو بووه‌وه كه ته‌شبهه‌كردنى نهم قه‌له‌بالغه به‌شاره‌مي‌ترووله‌يك جائيز بوو، نهم خه‌لقه‌ش به‌ئيعتبارى نه‌كسه‌ريه‌ته‌وه پر چهك و سيلاح بوون، له‌م ده‌شته‌دا كه له‌به‌ر نينسان وه‌ك به‌حريكى موله‌لا تيم و ابوو به‌ده‌ره‌جه‌يك سكووت و سكوونته‌ حوكم فرما بوو كه نينسان عاده‌تا گوئى له‌ وزه‌ى باله‌ مي‌نشووله‌ ده‌بوو. منيش له‌ كن (گرده‌كه‌ى شتيخ محيدين)^(٢) وه‌ له‌ناو نهم عاله‌مه‌دا خۆم ده‌بينى. ناگه‌هان ده‌نگ و ناهه‌نگ و گۆزانيه‌كى زۆر مونه‌سي‌رم ها ته‌ به‌ر گوئى.^(٣) گۆزانيه‌كه‌ مهورون و گفته‌كه‌ش موه‌بيج بوو، چاو م هه‌لبه‌رى كه ته‌ماشام كرد نهم گۆزانيه‌ چه‌ند سيلاح به‌ده‌ستتيك له‌سه‌ر گرده‌كه‌وه‌ن، نه‌يانوت و نه‌قه‌راتى نهم گۆزانيه‌ به‌يك ناهه‌نگ له‌ ته‌ره‌ف عمومه‌وه تيكرا نه‌كرايه‌وه و له‌ ته‌نيسه‌ت نهم سيلاح به‌ده‌ستانه‌وه چه‌ند دايكيتي كه هه‌ر يه‌كه ده‌ستى مندالتيك به‌ده‌سته‌وه، چه‌ند مندالتيكى ده‌ دوانزه‌ سال، چه‌ند ژنيكي مي‌رदार، چه‌ند كچيتيكي چوارده‌ سال له‌سه‌ر خه‌تتيك به‌ته‌رتيب رتيك راوه‌ستابوون و به‌سوره‌تتيكي حوزن نه‌نگيز، جه‌ساره‌ت به‌خش ده‌سته‌ ده‌سته‌ به‌ريزه‌ له‌سه‌ر نهم گۆزانيه‌ كه نه‌قه‌راته‌كه‌يى له‌ ته‌ره‌ف عمومه‌وه تيكرا نه‌كرايه‌وه ده‌واميان نه‌كرد. گۆزانيه‌كه‌م عه‌ينه‌ن^(٤) له‌بهر نه‌ما، فه‌قته‌ خولاسه‌يى مه‌ئاله‌كه‌ي^(٥) نه‌مه‌بوو كه‌وا عه‌زى ده‌كه‌م.

ده‌سته‌يى لاوه‌كان

ئي‌مه دلاوه‌راني كوردان بۆ ته‌نمينى سه‌عه‌اده‌تى ميلله‌ت نه‌وا هه‌وه‌ل هه‌نگامان هاو‌يشته‌. ئالاي زه‌فه‌ر به‌مه‌سرويه‌ت له‌ پيشمانه‌وه په‌فعى مه‌وانيعى نامالمان نه‌كات. بۆ ئيمحاي زولم و ته‌عه‌سسوب له‌ هه‌موو كوردستاندا. ته‌هلپازى سواراني جه‌نگاوه‌ر ده‌ستى كرد به‌ليدنان، نه‌ى دوشماني كوردستان، نه‌ى زالمان و خويندخۆزان به‌لرزن نه‌مه‌ ميلله‌ته‌ كه هه‌لساوه‌، نه‌ى غه‌داران هه‌ر له‌ ئيستاهه‌ كفن بۆ خۆتان حازر بكه‌ن.

«نقرات»

ماده‌رى وه‌ته‌غان، كوردستان، ئيستيم‌دادمان لى ده‌كا. ئي‌مه كه نه‌ولادى نه‌وين ها تين =

(٢) گردى شتيخ محيدين: خوار ده‌شتى وه‌يسه، نه‌و گرده‌ى نيوان كا‌ركه‌ي جگه‌ره و كا‌ركه‌ي سه‌هۆله‌كه‌ي

كه‌ره‌بيت، ئيستا (كه‌ره‌كى شتيخ محيدين)ه‌.

(٣) تا ئيره‌ له‌ ژيانه‌وه‌ى ژماره (٢١) دايه‌.

(٤) عه‌ينه‌ن: وه‌ك خۆي. كتومت.

(٥) مه‌ئال: پوخته‌كه‌ي، ماناكه‌ي. له (ما آل إليه) عه‌ره‌بيه‌وه‌يه‌.

خایاند، گهلیک نامپیری ساز و ناواز و، کهلویه‌لی وهرزش و دیده‌وانیسیان بۆ خوتندنگاکه‌یان کړی، بیتجگه له‌وه‌یش ده‌ستگیروی گه‌لیک شاگردی هزاریشیان پی کرد

= به‌نیم‌دایه‌وه و عذرمان کرد که نجاتی بده‌ین و له رتگای نه‌جاتی نه‌ودا بمرین. نیمه هەر بۆ خرّمه‌تی نه‌و نه‌ژین له پتی ژبانی نه‌ودا مردن به‌ژبان نه‌زانین.

سڼ چوار دایک

نهی دلاوه‌رانی وه‌تن قه‌تعیه‌ن زهن مه‌کن که له دیدهبی ماده‌رانه‌یی نیمه به‌حوزنیکي زه‌لیلان‌ه‌وه فرمیسک بیته خوارئ، چونکه نیمه نه‌زانین که نیمه ده‌ستان دایه تفه‌نگ توفیق ره‌فیکتانه و زه‌فه‌ر یار و یاوه‌رتانه، له‌به‌ر نه‌مه لازمه هەر له نیست‌اوه زالمان و دوشمنانی کوردستان نه‌شکرپژوی مه‌زله‌لت بن. نه‌ی جه‌نگاوه‌ران نیمه نیمه‌مان هینایه دنیاوه له‌به‌ر نه‌مه حه‌یات‌تان هی نیمه نییه. عانیید به‌وه‌ته‌نه. چونکه له پیش نیمه‌دا ماده‌ر نه‌وه.

«نقرات»

سڼ چوار باوک

نهی (غظنفران) نیمه که قه‌لب‌تان به‌راپیتیه‌یی نه‌به‌ویه‌ته‌وه زه‌ره‌بات ده‌کا له ساحه‌یی جه‌نگ و جیدالدا نیمه‌تان له‌بیر نه‌چیته‌وه، بۆ نه‌وه‌ی رۆحی نیمه به‌موقفه‌قیه‌تی نیمه‌وه دائیمن شه‌شه‌عانبی، له هیچ شتیک سل مه‌کن و به‌برینداری و شان و شه‌ره‌فه‌وه ورنه‌وه سه‌ربالینی نیحتی‌زاری نیمه و به‌ده‌ستی خوتان دیدهبی نوکرانی نیمه لیک بنین.

«نقرات»

چهند مندالیک

نه‌تیجه‌ی زه‌فه‌ر که ته‌نمینی سه‌عاده‌ت و مه‌سه‌ره‌تی دلاوه‌رانی وه‌تن په‌روه‌ر ده‌کا، نه‌تیجه‌ی نامالی نیمه‌یه؛ مردنیک که ته‌نمینی ژبانی نه‌به‌دی دلی میلله‌تیک بکا بگاته غایه‌ی موقه‌ده‌سی نیمه‌یه. نه‌و ترسنۆکانه له‌ژیر باری حه‌یات‌دا دنالین، له ژبان نه‌گه‌یشتوون، نه‌وانه که له پتی سه‌عاده‌ت و ره‌فاهی میلله‌تی خوتاندا تیفنای حه‌یاتیان کردووه هەر نه‌وان ژباون و نه‌ژین. هه‌وه‌ل درسی نیمه له ناغوشی^(۱) ماده‌ردا، له‌سه‌ر په‌حله‌ی مه‌کته‌ب نه‌مه‌بوو.

«نقرات»

سڼ چوار ژنی می‌ر‌د‌د‌ار

به‌ژن نه‌ی ره‌فیکان دلاوه‌ران، شه‌ر جه‌ژنی نیمه‌یه، به‌ژن نه‌ی جه‌نگاوه‌ران، به‌ژن هه‌تا به‌موزه‌فه‌ره‌ت =

(۱) ناغوش: نامیز، باوه‌ش.

بۆ كېنى جلوبه رگى وەرزش و دیدەوانى. تا ئىستاكەيش يادى ئەو كارگىر و مامۇستايانە لەبىرى نەتەو كەماندا ماون و، بەرپىز و خوشەوېستىيەو نايان دەرپىن. (سالىق قەفتان،

= نەگەرپىنەو. بۆ گولبارانى ئىتو و تەزىنى تاقى زەفەرتان ئىمەش گول ئەچىنەو.

نەگەر دەستى زولمى زەمانە چەند وجودىكى غەزىزى ئىتو ئەبەدىيەن لە ئىمە جوى بىكەتو، ئىمەش بەزەفەر و غالبىيەتى ئىتو ئەبەدىيەن ئەلايىنەو و فىكرى ئىنتىقامى ئىتو بەسورەتتىك تەلقىنى ئەو شىر بەچانە،^(۲) كە لە باووش و سىكماندان، دەرپىن كە ھەر قەترەپەكى خوتىنى ئىتو بىيىتە دەرپەيك كە سەد ھەزار زالمان غەرق بىكات!

«نقرات»

چەند كىچىك

ئىمە كە خوشكانى قەھرمانىن و ھىشتا راپىتە موقەددەسى ئىزدىواج لامان مەجھولە، نەگەر لەگەل ھەياتى ئىمەدا نەوجەوانانى و تەن ئارەزووى ئىشتىراك بىكەن لازمە بەچەھرىيەكى ئاراش و پايە زەفەرەو غەدەت بىكەنەو و بۆ ئىستىھسالى ئەم غايە موقەددەسە لەم شەرە موبارەكەدا خوتىنى خويان پۇندى.

«نقرات»

تاقى چەنگاۋوران

لە ژىر ئەم چەك و سىلاھەدا، لە حەزور خۋاى عالەمىيان و ئەم غەشاماتە و دايىك و باۋك و خوشك و برا و مال و مىندالماندا سۆتەند دەرپىن كە رىشەيى زولم و زالمان بىكىشىنەو و ئەمىن و ئاسايش لەم كوردستاندا تەئسىس و تەئىن بىكەن.

بەندە بەچامەيەكى (زىن فرۆشتەنىيەو؟) كە بەئەمانەت لامىنى ئەوى خوردايى بىكەم. بىنانەن غەلەيى دەرھەق ئەم گۆرانىيە كە ناۋى (گۆرانى غەزەت)ە، نەختى غەزى مەلومات بەلازم ئەزانم.

ئەم گۆرانىيە لە تەرەف ئە فرانسىيە كەو كە ناۋى (مارى ژۆزەف شەنى) يە وتراو، لەناو فرەنسەكاندا بوو بەگۆرانىيەكى زۆر مەرغوب و مەشھورى مىللى.

بەندە كە خوتەندەو ئەم مەزۇعەم ۋەك فەۋرەنى ھىسسىياتىكى عموم كە لەم موحىتەدا بەرامبەر زولم و ئىعتىسامى شىخ مەھمۇد و تەبەغەى و لە كوردستانى شىمالىدا بەرامبەر ئىستىبىداد و ھەشىيەتى تورك ھاسىل بوۋىتى، ۋا ھاتە پىش چاۋم. ۋە فىكرى مۇنەزەمەكەى كە ئەساس تەشكىل =

(۲) شىرەچە: بىچۈرە شىر.

زۆرەر، سەعید کابان، عەلی ناگا، فوئاد رەشید) لەو جۆرە مامۆستایانەن. ھەر ھە

= دەکا بەنەزەر ئەحوالی روحیە و تەمایلاتی خۆمانەووە نەختی ھەلمگێتەر ھەو و بەموقەددیمەیکەو
عەرزەم کرد. لە تەرجومەکردنی عەرزە ئێسلیشم، ئەگەر یەکێک لە شاعیرەکانمان مەوزوعەکی لا چا
بوو (چاکبۆ. ۱. ب) بەزمانی خۆمان نەزمی بفرموی تاکو لە تەرەف مەندالەکانی مەکتەبەو
بەگۆرانی بپیژێ، لام وایە ئەم ھیممەتە ھەموو ھاوختی و ھاو زمانان خوشحال دەکا.

مەحمود جەودەت (۱)

(۱) وایزانم ئێسلی بەتەکی لای خۆتێدەر ئاشکرایە، ھەروا سەرچاوە ئێسلییەکە، ھەندێ وشە لە کاتی
گواستەووەدا، بەداخەو، لە رۆژنامەکادا باش دەرئەچوو بوو. (ژین - ۲۱، ۱۹/۳/۱۹۲۵ و دواتر).
دەستپێتەو سەرئەجەکی کوتایی مەحمود جەودەتی وەرگێتەر ئەم پارچەیکە لە کارەکایدا (نەختی)
دەستکاری وای کردووە تا خۆتێدەر وایتیزیکخاتەو لە دەورەبەری ئەو رۆژە سلیمانی بچت یا
کوردستانی شیمالی! لەو رۆژەشدا (مارتی ۱۹۲۵) شیخ مەحمود تەنگ بەشۆرشەکی ھەلچنرابوو و
لە ناوچە پێنجوین بوو، کەمالیە تورکەکانیش تەنگیان بەشۆرشەکی شیخ سەعیدی پیران ھەلچنبوو و
ئێسلانی کورد قەریان کەربوو. لێرەدا جەودەت ئەم دوو دیاردەیی باکوور و باشوور دەخاتە یەک تایی
تەرازووەو: رابەری نەتەوێکە لە ۱۹۱۸ وە ئێز داگیرکەری تورک و ئینگلیز جەنگاوە و دەرەدەر،
لەگەڵ جەللادیکی کورد کوژ. (زولم و ئیعتیساسی شیخ مەحمود و تەبەعی = ئیستیداد و وحشیەتی
تورک لە شیمال) ... ئەمە ئەگەر (سوئی فەھم) و (جەھالەتی) ئەو رۆژە نەبت یا کینە و بێگانە پەرستی
نەبت دەبت چی ناوتری. (ژیانەو) ئۆرگانی ئینگلیز و حوکمە عەرەبەکی بەغدابوو لە سلیمانی،
تەسخیسەر کرابوو بۆ (راگەیانندیکی دژ بەکوورد و شۆرشەکی)، بۆ مێشک ئاودانی خەلکی و
تێگەیانندیان بە بێ ھودەیی (شۆرش و یاخی بوون و جەردەیی)! بەسوود و قازانجی مام ئینگلیز و
عەدالەت و مەرحەمەتی حوکمەتەکی بەغدا، ژیانەو ھەو (وردبێتی) و بەدووی زەردیە لە ھەل و
نالەباری حوکمی سەردەمی شیخدا دگەرا و نەشری دەکرد. (پروانە ژمارەکانی). بەداخەو لەو ھەل و
کارەشدا داگیرکەرەن دەسەپاچەنەبوون، داماونەبوون، ھەر قەلەمی لەم بابەتە زۆر بوو کە (فی سبیل اللہ)
ئەوێ خۆیان نەیانەزانن و پێیان نەدەکا ئەمان بەختەخشانە بۆیان دەکردن. بەلام کە دوائی، دوائی ستی
چوار سال ژیان لەژێر سایە ئێو (بەیاخی عێراق و بەریتانیای موعەزەمەیدا)، رەش و سپیان بۆ
ئاشکرابوو، بۆیان دەرکوت کە داگیرکەر ھەر ئەوێکە بوو و دەبت... ئەوساکە، د. کەمال مەزھەر و تەنی:
(زۆری نەبەد کاتیک ئەوانە ئێو - ژیانەو - دا دەیاننوسی لەوگەیشتن... بۆیە بەشیکیان دەستیان لە
نوسین ھەلگرت و لە کاری سیاسی دوورکەوتنەو و بەشیکیشیان دایانەو پال شیخ مەحمود).
بۆ بەندی زەمان، مەحمود جەودەت یەکێک بوو لە تاقمی دوویم کە دایەو پال شیخ و شۆرشەکی، (لە
دوائی ۶ ئیلوولی ۱۹۳۰). بێنیووە سەر بابەتەکی خۆمان. کە وەرگێتەر داوای لە شاعیرانی کورد کرد
ئەو پارچە شیعەر فەرنسیسی بەپەخشان کردووە بەکووردی، یەکێک بیکاتە شیعەر تا لەلایەن مەندالانی
قوتابخانەو وەک سەروێ بوتوتی... شیخ نووری شیخ سەلح ۱۸۹۶ - ۱۹۵۸/۱۲/۲۰ ئەم کارە
بەجوانی ئەنجامدا. جا گرتی باسەکی مامۆستا شاکیر فەتاح ئالیزەدا: مامۆستا مەمەدی مەلا کەرم
رای وایە بێخوودی شاعیر ئەو کارە کردووە، کاک ئازاد عەبدولواحید و مامۆستا ھەردی و کۆمەلەیک
لەگەڵ ئەوێکە، کەردن بەشیعەرکە، لەلایەن شیخ نوورییەو بێ. ئەم باسە مامۆستا بەدووری ئەو
تەوەرەیدا دەخوێننەو.

(عبدالواحد نووری، کهریم سہ عید، مستہفا سائیب) یش لہ لاوانی ئەو سەر دہ مہ بوون و لہ لاسایب کردنہ و کہ دا یار مہ تییان دا. جا ئەوانہ ھەموویان شایانی پێژ و سوپاسن، چونکہ بەکاری نەتەوہ کہ مان ھاتن.

کاروبار بەم ڕەنگە بوو، تا ڕوودانی کارەساتی شەشی مشتاخان (ئەیلوول) و سالی ١٩٣٠. نیتەر لەو بەدواوە بەرہەستی ئەو گۆرانییانہ کرا. بەرہەرە گۆرانییەکان لەبەر چوونەوہ. تەنانەت گۆرانیی (انتباھ) یش بەخاوەنە کہ یەوہ کہ (شیخ نووری شیخ سالح) بوو تا مساویەکی دوور و درێژیش لەبەر چوونەوہ... کہ واتە ئێمە پێژ و سوپاس و پیرۆزیاییمان لەسەرە کہ پیشکەشی سێ نووسەری تریشمان بکەین، واتا (دکتۆر کامیل ھەسەن عەزیز بەسیر) و (موسلیح مستەفا جەلالی) و کاک (نازاد عەبدولواحد)، چونکہ ھەر یە کہ یان لە ناوەند سالەکانی ١٩٨٠ و ١٩٨٥، نووسراویکی لەسەر (شیخ نووری شیخ سالح) و بەرھەمەکانی نووسی و ھەرسێکیشیان پایە ی گەورەیان لەناو نووسەران و بوژانی سەر دہ می خویدا، کہ شایستە یە تی بۆ نامادە کرد. ھەر و ھا ئەو ھیشیان چەسپاندە دلی کورد پەر وەراندەوہ کہ گۆرانیی (انتباھ) ئەو دایناوہ؛ واتا ئەو لە پەخشانە کہ ی (مەحمود جەودەت) ھوہ کردوویە بە ھۆنراوہ و ئاوازیکی نایابیشی بۆ دۆزیو تەوہ و فێری شاگردەکانی خۆتەنگای کورانی سەر دہ تایی یە کہ می سلیمانیشی کردوہ و لەو تیشەوہ بلاو بو تەوہ بەناو خۆتەنگاکانی تری کوردستاندا.

ھەر و ھا لە لاپەرەکانی ئەم نووسراوہ دا پیشان دراوہ، نووسەری ئەم نووسراوہ لە گەلیک دەر فەتدا ھەولێ داوہ کہ ئەم گۆرانیی (انتباھ) ە و گۆرانییەکانی تریش، لەلایەن کاربەدەستانی (خۆتەندەواری) و (پۆشنبیری) یەوہ، ھەر و ھا لەلایەن تپەپەکانی (لاسا یب کردنەوہ) و (ساز و ئاواز و گۆرانییەوہ) سەر لە نوێ تازە بکێتەوہ و زیندوو بکێتەوہ و بخرێتەوہ ناو خۆتەنگاکان، چونکہ پێن لە ساز و ئاوازی خوێش و بەجوێش و وشە ی بەنرخ ی نیشتمانی و مەزخایە تی. ئێستاکە یش دیسانەوہ تکا دہ کہ مەوہ لەو کاربەدەستانە و لەو تپانە کہ ئەم لە ھە پووری نەتەوایە تپپەمان زیندوو بکەنەوہ و نەھیتلن لەناو بچێ.

شاکر فەتاح

«خاومنی پڕۆژە ی خۆتەندەواری کورد»

(سلیمانی): (١٩٨٧/١٢/١٧)

میژووی گۆرانلی (انتباه)

جیتگای دلخۆشی و سوپاسی خودایه، که له ماوهی شەش سالدای، (۱۹۸۰ - ۱۹۸۵)، سێ نووسراو له بابەت (شیخ نووری شیخ سالح) و بەرھەمەکانییەوه، له لایەن سێ نووسەری کوردی بەپێژەوه چاپ کرا:

۱- شیخ نووری شیخ سالح له کۆری لیکۆلینەوهی وێژەیی و پەخنەسازیدا - د. کامیل بەسیر، سالی ۱۹۸۰.

۲- شیخ نووری - دەنگی رەسەنی شیعر - موسلیح مستەفا جەلالی، سالی ۱۹۸۴.^(۱)

۳- دیوانی شیخ نووری شیخ سالح - نازاد عەبدولواحید، سالی ۱۹۸۵.

هەرچەندە ئەم سێ نووسراوە ناوازه و نایابانه، له بابەت ژمارەى لاپەرە و شیخەوى نووسین و دارشتن و بیروباوەرەوه، هەندیک جیاوازی له یەکتەری، بەلام نووسەرەکانیان، هەموویان، لەسەر ئەوه یەكدهنگن که (شیخ نووری شیخ سالح) سەردهستەى بوێژ و وێژەوانانی سەردهستەى خۆى بووه، له پایەبەلنەیدا، له تازەکردنەوهی وێژە و هۆنراوهی کوردیدا، له رۆژنامەنووسیدا، له بەکارهێنانی دەستووری زانستیی له پەخنەسازی و نرخ دانانی وێژەیییدا، له خەباتی نیشتمانیدا، له بەرزکردنەوهی سەری کوردەواریدا. بەرھەمە

(۱) ئەوهی پێویستە لێرەدا بخرێتە بەرچاو، دەربارەى ئەو کتیبەى خوالێخۆشبوو (موسلیح جەلالی) ئەوێه که ئەو کاتە ناوبراو بەرپێوەبەری گشتی دەزگەى رۆشنبیری و بلاوکردنەوهی کوردی بوو له بەغدا، هیچ سەر و ساختییەکی لەگەڵ شیعر و ئەدەبیاتدا نەبوو؛ کاک عەبدولقادر عەلى مەردان که کارمەندێکی هونەری بووه لەو دەزگایە له رۆژی یەکشەممەى ۱/۹/۲۰۰۲ له مالی لەتیف هەلمەتى شاعیر بۆی باس کردم که: ئەو کتیبەى لەسەر شیخ نووری، خوالێخۆشبوو (م. ن) شاعیر بۆی نووسی و نامادەى کرد و بەناوی (موسلیح) هوه بلاوکرایهوه، لەوهشدا سوودێکی زۆر له کتیبەکەى کاک (نازاد عەبدولواحید) وەرگیرا... ئەک هەر ئەمە بەلکو کتیبی (شوراکان)یش که دیسان (م. ن) نامادەیکرد و بەناوی ئەوهوه بلاوکرایهوه. بێوانه: (موسلیح جەلالی - شوراکان، دەزگای رۆشنبیری و بلاوکردنەوهی کوردی - دار الحریة للطباعة، بغداد ۱۹۸۷ نجیهری ژماره - ۱۵۶-). جا لێرەدا هیچ ناوتری جگه لەوهی زۆر جیتی داخ و مەخابنە که له سەردهمەکاندا خاوهن قەلمی وا پیدایە، بەکڕی، کار بۆکەسانی خاوهن پایە و دەسەلات دەکەن له بەرامبەر سوود و دەسکەوتییکی کاتیی کەم خایەن و خۆیان دەکەنە (أقلام تحت الطلب) و (أقلام مأجورة)... ئەک هەر ئەمە بەلکو نمونەى ئەم بابەتە زۆرن، ئەوساکە و نیشتا، کەچی له بەدبەختی و چارەشییان، کارە ناپەسەندەکانیان هەر ناشکرا دەبێ.

ناوازه و نایابه‌کانیشی به‌لگه‌ن بۆ راستیی قسه‌کانی نهو سێ نووسهره. هه‌روه‌ها له‌سه‌ر نه‌وه‌ش یه‌ک بیروب‌اوه‌رین که (گۆزانی اینتبا‌ه)، به‌ره‌مه‌مێکی په‌رچقه‌کراو و پاک و پوخته و نه‌ژادی (شیخ نووری)یه، نه‌ک هی (مه‌لا مه‌حموودی بێخود).

له‌ راستیدا (شیخ نووری شیخ سالتح)، خودای گه‌وره، سێ به‌هره‌ی گه‌وره‌ی پێ به‌خشیبوو: سه‌روسیمایه‌کی جوان و پرشنگداری هه‌بوو، که دڵپاکی و ده‌روون نازادی و سه‌ره‌ستی بیروب‌اوه‌رت له‌ده‌م و چاویدا ده‌خوێنده‌وه، له‌گه‌ل پروو‌خۆشی و زمان شیرینی و نه‌رم و نیانیدا. ده‌نگێکی نه‌رم و خۆشیشی هه‌بوو، له‌ کاتی گۆزانی گوتندا، دلی پیاو کیش ده‌کرد و کاری تیده‌کرد. بلیمه‌تی و هه‌لکه‌وتویی و لی هاتوویی هه‌بوو، که به‌ره‌مه‌کانیدا ده‌رده‌که‌ون، له‌گه‌ل کرده‌وه و په‌وشت و خه‌باته‌ نیشتمانیه‌کانیدا. جا نه‌م سێ به‌هره‌یه‌ بوون، که (شیخ نووری)یان گه‌یاند به‌ پۆیه‌ی ناوبانگی بوژیستی و بیژه‌وانی خه‌باتی نیشتمانی و رۆژنامه‌نوویی، له‌ کوردستانی عێراقدا، به‌تاییه‌تی له‌ سلیمانیدا، له‌ ساڵه‌کانی (۱۹۲۰ - ۱۹۳۰)دا.

له‌ ساڵی ۱۹۲۵دا، (مه‌حمود جه‌وده‌ت)، که نه‌فسه‌ریکی کورد و نووسه‌ریکی ده‌روون نازاد و نه‌به‌رد و هونه‌رمه‌ندیکی په‌ندبوو له‌ وینه‌کیشاندا، کۆمه‌له‌ هۆنراوه‌یه‌کی له‌ زمانی فه‌ره‌نسییه‌وه‌ گۆرییه‌ سه‌ر زمانی کوردی، ناوی نابوو: (انتبا‌ه) (*).

خواه‌نی نه‌م کۆمه‌له‌ هۆنراوه‌یه‌ (۱) ناوی (ماری ژۆزه‌ف شه‌نی)یه که ژنیکی فه‌ره‌نسی

(*) ته‌ماشای رۆژنامه‌ی (ژیا‌نه‌وه) بکه، که له‌ شاری (سلیمانی)دا ده‌رده‌چوو، ژماره (۲۱)ی رۆژی ۱۹/۳/۱۹۲۵ و، ژماره (۲۲)ی رۆژی ۲۶/۳/۱۹۲۵. (ش. ف.)

(۱) به‌لکو: (نه‌م هۆنراوه‌یه) که له‌ ته‌سه‌که‌دا چامه‌یه‌که و مه‌حمود جه‌وده‌ت به‌شیوه‌ی په‌خشان گۆرییه‌ بۆ کوردی. مه‌حمود جه‌وده‌ت له‌ ۱۹۳۰دا دیسان (مه‌نزومه‌یه‌ک)ی تری له‌ فه‌ره‌نسییه‌وه‌ به‌م جۆره‌ کرده‌ په‌خشان: (ته‌رجومه‌ی پارچه‌ مه‌نظومی - سولی پرۆدۆم - که یه‌کیکه‌ له‌ نه‌دیب و وه‌ته‌نپه‌روه‌رانی فرانسزه - گولی خوێنن - ژبان: ژ ۲۴۳ له ۵ حوزه‌یران ۱۹۳۰). نه‌حمه‌د موختار جافی شاعیر (۱۸۹۸ - ۱۹۳۵/۲/۶) به‌زویی نه‌و په‌خشان‌ه‌ی کرده‌ پارچه‌ شیعرێکی به‌سۆز و هه‌ر له (ژبان، ژ ۲۴۷ی ۲۶ حوزه‌یران ۱۹۳۰)دا بلاوکرایه‌وه، دوا‌دێری:

مو‌ق‌ابیلی نه‌م ده‌رد و به‌لایه

نازاد نه‌پشک‌ن گ‌ولانی وطن

چه‌ند بێ وێج‌دانن، ئێوه‌ نه‌ب‌وايه

بۆ مرد‌وه‌کا‌فان هه‌ر بکه‌ن شیوه‌ن

=

بووه. وا دياره نهو ئافره ته به پونه يه كيټك له شورشه گه وره كانى فەرهنسه وه. نهو كومه له هونراوه يه يه هله به ستوه. (مه محمود جه وده ت) يش داواى كردبوو له بوژه كانمان يه كيټك نه م هونراوه يه، كه (بريتيه له گورانييه كي نيشتمانيش) بكات به هونراوه و ساز و ناوازيكىشى بو بدوزيته وه، تا له لايهن شاگرده كانى خوتندنگا كورد ييه كانه وه به گورانييه وه بخوتند رتته وه.

(مه محمود جه وده ت) يش، ههروهك پياويكى دلناسك بوو و، بهزه يي به نه ته وه كه ي خويدا دهاته وه، كه نهو سه رده مه له هه موو لايه كه وه نازار دده را و زيانى لئ دده را و ده چه وسينرايه وه، پياويكى زيره كيش بوو. بويه كا لهو روظانه دا نهو كومه له هونراوه يه، به په خشان، كردبوو به كوردى و داواى كردبوو بيه كن به هونراوه و به گوراني، كه ناگاداربوو له خباتى نيشتمانيي كه له هه موو لايه كي كوردستاندا له نارادابوو، چ به جهنگ و چ به پينوس و خباتى بن خوتن، بو ده سكه وتنه وه ي مافي نه ته وايه تى بو كورده وارى.

(شيخ نوورى شيخ صالح) يش كه نهو سه رده مه له هه ره تى خه باتيدا بوو، له پيش هه موو كه سيټكا نهو خواسته ي (مه محمود جه وده ت) ي جيبه جئ كرد. هيناي (انتباه) كه ي (مه محمود جه وده ت) ي، له شيوه يه كي جوان و رازاوه و شوخ و شننگدا، به جلبره رگينكى كورد ييه وه و به ييروباوه و گيانتيكى كوردايه تيه وه، كرد به هونراوه و ناوازيكى يه جگار پر ئاههنگ و خوشيشى بو دوزيه وه كه له سه ر كيټشى ئاوازي گورانييه كي فارسى بوو، كه ناوى (ديشب كي مه را وضعى وطن در نظر نامه د) بوو. نه مه يش هه ر له سالى ١٩٢٥ دا پيټكه ات.^(١)

= هه روا هه ر نهو ترجمه مه يه يه ناوى (أزهارى خوتنين) له گوټارى زارى كرمانجيدا له گوشه ي (شيعر منسور) دا بلاو كردوته وه. پروانه: زارى كرمانجى. ٢٣ سالى (٥) ٤ حوزه يرانى ١٩٣٠ رهواندز ل: ٩ - م. ج: ترجمه ي پارچه يه كي منظومى سوللى پرودوم...

سوللى پرودوم Sully - Prudhomme (١٨٣٩ - ١٩٠٧) شاعيرتيكى فهره نسى به توانابوو، بايه خى زورى به لايه نى فله سفى له مروټدا دده ا، له به ره مه كانى: ته نيا ييه كان، چاره نو سه كان. له ١٩٠١ پاداشتى نوتلى له نه ده بدا پئ به خشرا.

(١) له كاتى خويدا باس و نووسين له سه ر نه م به ره مه و كردن به شيعره ي زور نووسرا؛ ئاخو له لايهن بيتخوده وه بووه يان شيخ نوورى؟، به لام واپزانم وتاره به پتزه پر له به لگه و راستيه كه ي ماموستا نه حمده هه ردى شاعير كوټايى به هه موو نهو گومان و نه گه رانه هيتا و مه سه له كه ي يه كلايى كرده وه و خاوه نيتى شيعره كه ي دا به پال شيخ نوورى. جا له باسى ئاوازي شيعره كه شدا، ماموستا هه ردى =

له سالی ۱۹۲۵دا، دیسانهوه، نهم کۆمهله هۆنراوهیه لهگهڵ چهند گۆزانییهکی تری کوردیدا که بهدهموویان ژمارهیان دهگهیشته (۲۰) بیست گۆزانیی کوردی، لهژێر ناوی (گۆزانی کوردی)دا، لهلایهن شارهوانی (سلیمانی)یهوه و له چاپخانهکهی خۆیدا، وهک نووسراویکی بچووک چاپ کرا. له پشتهکهی نووسرابوو: «لهسهر امری عالیی متصرف و مفتشی إداري چاپ کراوه». ئهوهی شایانی باسه، ئهوهیه که گۆزانیی (انتباه) بهناوی (م. نووری)، واتا (شیخ نووری شیخ صالح)هوه له چاپ درابوو. ههروهها نهم گۆزانییهم له چهند نووسراویکی تریشدا دیوه که بهناوی (شیخ نووری شیخ صالح)هوه چاپ کراوه، وهک نووسراوهکانی: (کهريم سه عید)^(۱) و (موسلح مستهفا)^(۲) و (کوردی و مهريوانی)^(۳) و (تازاد عهبدو لواحید)^(۴). کهچی له سالی ۱۹۷۰دا لهلایهن کاک (محهمه دی مهلا کهريم)هوه، نهم گۆزانییه کرابوو بهبههرههه می (بیتخود) و له نووسراوی (دیوانی بیتخود)دا بهناوی بیتخودهوه چاپ کرابوو.

= ده لى: «ماموستا گوزان له پيشه كى شيعرى - داستانى هدياسى و كاكه عاييدين-دا ده لى: ...
 نمو گوزانييه به هاوكارى خوالې خوشبو مه محمود جه ودهت و شاعيرى ته و پاراو م. نورى
 پيښكها، ناوازه كى له سمر پارچه يك له ټوهرى - رستاخيز شهر ياران...- دانراوه كه هى
 (عشق)، شاعيرى فارسيه، پارچه كه ټه ميه:

دیشب که مرا وضع وطن در نظر آمد

دیم که زنی با کفن از قبر درآمد

... ئەبى پزانين كە - دلاۋەران- سروددە... واتا ئەۋەي ئەو سىروودى دانائە لە پېششا ئەو ئاۋازەي بېستوو و كارى تى كرودو و فېرى بوو و ئەمجا هاتوو شيعرەكەي لەسەر ئەو ئاۋازە دانائە... بۆيە ئەو قسەيەي خوالىخوشبوو مستهفا سائيب كە ئەلئى: گوايە ئەو و كاكا ئەنور سائيب ئەم شيعريان خستوتە سەر ئاۋازى: ديشب كە مرا... زۆرم پى ناخوشە. تەنيا بەشى دوايى ئەم قسەيە بەتەۋاو ئەزانم كە دەلتى شيعرەكە لەسەر ئاۋازى - ديشب كە مرا... يە). بەدۋاي ئەمدە ئيتىر ماموستا ھەردى كۆتەلن بەلگەي ھونەرىي لە ئاۋازداناندا بۆ شيعريا بەپېتىچە وانەو، دىنىي كە جىتى باۋەرن. بۆ زياتر بېوانە: (ھاۋكارى - رۆژنامە: ۹۹۳، ۲۱/۷/۱۹۸۸ ل: ۸- ئەحمەد ھەردى: شيعىرى دلاۋەرەن ھى شېخ نوربېيە).

(۱) گورانی: کہریم سعید، سالی ۱۹۲۸.

(۲) شبنم نووری، دهنګي، رسدنه نې شيعر: موسسح مستدفا جدهلالې، ۱۹۸۴.

(۳) گۆران، کوردی: کوردی و مەریوانی، سالی: ۱۹۳۷.

(۴) دیوانہ شیخ نووری شیخ صالح: نازاد عہد ولواحید، ۱۹۸۵. (ش.ف)

جا هونەری کاک (نازاد عەبدولواحید) لەو ەدا، ەک لە نووسراوە کەیدا (دیوانی شیخ نووری شیخ سالح) و لە گۆڤاری (بەیان)، ژمارە (۱۳۴) ی ئابی ۱۹۸۷ دا پیشانی داوە، بەتەواوەتی بۆ ەموو لایەکی خستۆتە روو کە ئەم گۆرانی (انتباھ) ە، بە ەتە کراوە بە ھی بیتخود، چونکە لە راستیدا ھی (شیخ نووری شیخ سالح) ە، نەک ھی بیتخود.

(کاک نازاد عەبدولواحید)، بیتجگە لە گەلیک کەسی تر، وەک (کاک نووری کاک) ە (کاک) و کاک (ئەحمەد خواجە) و (مامۆستا فوناد رەشید) کە خزم و دۆست و ناسنای (شیخ نووری شیخ سالح) بوون و چوو بوو ە دیدە نییان، ەاتە لای منیش لە بابەت (شیخ نووری) و بەر ەمە کانییەو، بەتایبەتی لە بابەت گۆرانی (انتباھ) ەو پرسیاری لێ کردم. منیش ەەرچی ەکم لە لا بوو، لە بەلگە و بەر ەم و زانیاری پیشکەشم کرد و بۆم چەسپاند کە گۆرانییە کە ھی (شیخ نووری) یە نەک ھی (بیتخود). ئەو کەسانە ی لەسەر ەویش ناوم بردوون، ەروە ەا لەسەر ئەو سووریوون کە گۆرانی (انتباھ) ھی (شیخ نووری) یە، نەک (بیتخود).

لە سالی ۱۹۲۷ دا (شیخ نووری شیخ سالح) چەند رۆژێک ەاتە خوتندنگای سەر ەتایی یە کەمی سلیمانی، بەدەنگە خوشە کە ی خۆی ئەم گۆرانی (انتباھ) ە کە خۆی داینا بوو (۵)، فێری کۆمەلێکی گەورە ی شاگردانی خوتندنگا کە ی کرد. من خۆشیم یە کێک بووم لەو شاگردانە. ئەوساکە تەمەنم لە چوار ە سالییدا بوو کە یە کەمی شاگردانی پۆلی شەشەم بووم. ئەمە لە بە ەاری ئەو سالییدا رۆوی دا.

بەلام لە ەاوینی سالی ۱۹۲۷ دا، ئەم گۆرانییە، لە شێو ە کە شەنگ و شوخدا و بەجلو ەرگ و چەک و روخساریکی کوردانەو، لەسەر شانۆی خوتندنگا کەمان، لە گەل چەند چیرۆکیکی تری لاسایی کردنەو دا، بەگۆرانییەو لاسایی کرایەو. (۶)

مامۆستا (فوناد رەشید) و کاک (کەریم سەعید) لەو لاساییکردنەوانە دا بەشدار بوون. گۆرانی (انتباھ) ە کە لەلایەن جەماوەرانەو زۆر پەسەند کرا. من خۆشیم یە کێک بووم لەو شاگردانە ی کە دەستە ی مندالانیان پێک ەاتبوو. وەک دیتەو بیرم فەران ەرە گەورە کان و پیایە ناو ەارەکانی شاریش بۆ ئەو ەا ەنگە ەاتبوون. لاساییکردنەو کانییش تا سێ شوو دووبارە کرانەو. بەپارە ی ەا ەنگە کان گەلیک نامێری فوویی و ساز و ئاواز و کەلو ەلی

(۵) بەلکو راستتر: گۆرانییە سەر ئۆپەرتێکی شیعری.

(۶) بەشێو ی ئۆپەرتێک پیشکەش کرا.

دیده‌وانی و وهرزشی پی کپرا، له‌گه‌ل ده‌ستگیروی کردنی شاگرد هه‌ژاره‌کان له دروستکردنی جلوه‌رگی دیده‌وانی و وهرزشدا. ئه‌و ئاهه‌نگانه له ژێر سه‌ره‌رشته‌یی مامۆستا (سالح قه‌فتان) و مامۆستا (زێهر) و (مه‌لا سه‌عید کابان) و (عه‌لی ئاگا) و (فوناد ره‌شید) دا پتک هه‌تران.

کاک (مسته‌فا سانیب) و کاک (عه‌بدولواحید مه‌جید) یش له‌و لاوانه‌ بوون که له به‌غداد هه‌و هاتبوونه‌وه و له هه‌لسووپاندنی کاروباری ئاهه‌نگه‌کاندا یارمه‌تیان ده‌دان. ئاهه‌نگه‌کان به‌لای دانیشستووانی شاری سلێمانیه‌وه ناوازه‌بوون، دلی هه‌موو کورد په‌روه‌ریکیان خۆش ده‌کرد.

ئه‌وسا که خۆتندنگا که‌مان له مالی (به‌هتی خان) دا بوو که هاوسه‌ری (شیخ مه‌حمودی مه‌زن) بوو یه‌کێک له‌و چیرۆکانه‌ی لاسایی کرانه‌وه، چیرۆکی زۆرداری (نیرۆن) بوو، که بریتی بوو له شاهه‌نشاهیکی رۆمایی. چیرۆکی (سکا‌لانووس) یشی تێدا بوو که هه‌موو لایه‌کی هه‌تانه‌ پتکه‌نین. شایانی باسه‌ مامۆستا (فوناد ره‌شید) و کاک (که‌ریم سه‌عید)، له‌ناو لاسایی که‌روه‌ه‌کاندا، هونه‌رمه‌ندی و شاره‌زایییان زۆر پێشان دا. هه‌ر مه‌پرسه‌ که (شیخ نووری) یش ئه‌و شه‌وه‌ چهند دلخۆش و کامه‌ران بوو به‌ته‌ماشاکردنی لاسایی کردنه‌وه‌ی گۆرانی (ئنتباه) هه‌که که خۆی په‌نجیکی زۆری تێدا دا‌بوو تا هاتبووه‌ ئه‌و شیشه‌یه‌وه.

خه‌یزانی مالی باوکم و خه‌یزانی مالی باوکی (شیخ نووری) ئاشنايه‌تی و ها‌تو‌جو‌یان هه‌بوو، چونکه هه‌ردوو لایان له‌ گه‌ره‌که‌تیدا بوون و مالیان له‌یه‌که‌وه زۆر نزیک بوو. خۆشمه‌ که له‌ سالی ۱۹۲۷ دا به‌تایبه‌تی وینه‌گرێکم کړی، هه‌ر بۆ ئه‌مه‌ی وینه‌ی بوژان و وێژه‌وانان و رۆشنه‌یرانی کوردی پی بگرم و بینێرم بۆ حوزنی موکریان، به‌ناوی پێزگرتن و خۆشه‌یستی پێشاندانه‌وه.

یه‌که‌م جار چومه‌ سه‌را، وینه‌ی (شیخ نووری شیخ صالح) و (میرزا ماف) م‌گرت. ساختمانی سه‌را که شوێنێکی می‌ژوویی بوو، له‌ سه‌رده‌می تو‌رکه‌کاندا به‌پیتاکی دانیشستووانی شاری سلێمانی دروست کرا‌بوو، بۆ ئه‌مه‌ی بیه‌کن به‌خۆتندنگاه.

له‌ سه‌رده‌می ئینگلیزه‌کاندا کرا به‌سه‌را و ئه‌وسا که هه‌روا ما‌بووه‌وه. له‌ سالی (۱۹۴۴) دا چهند مانگی‌ک من و (شیخ نووری) له‌ ناوچه‌ی رانیه‌دا پتکه‌وه فه‌رمانبه‌ر بووین. ئه‌و کارگه‌ری لادتی (ناوده‌شت) بوو، منیش جێ نو‌شین (قانی‌مقام) ی ناوچه‌ی (رانیه‌) بووم.

گهلیک جار له مالی یه کتریدا خهریکی گفتوگۆی وێژهیی ده‌بووین. ئه‌مه‌م نه‌بیست لیتی هیچ جارتیک بلتی گۆزانی (انتباه) هی (بیتخود)ه.

بیتجگه له‌وه (مه‌لا مه‌حمودی بیتخود)یش، دوور بوو له‌وه‌وه که بتوانی هۆنراوی وا به‌جۆش و خروّش و شورشگریانه و بیروباوه‌ری فهره‌نسه‌ییانه، به‌ده‌میدا یاخود به‌پینووسیدا بێ. (شیخ نووری)یش گه‌لیک له‌وه بلندتر بوو، که به‌ره‌می بوژیکی وه‌ک (بیتخود) بکات به‌هی خۆی، به‌تایبه‌تی نه‌و جۆره وێژهیه که ههر له‌ خۆی ده‌وه‌شایه‌وه و له (بیتخود) نه‌ده‌وه‌شایه‌وه. نیستر نازانم نه‌م ئاژاوه‌یه بۆ چ نرایه‌وه، که چل سال پتر نه‌م گۆزانیی (انتباه)ه، به‌ناوی (شیخ نووری)یه‌وه ناوبانگی ده‌کردبوو، نه (بیتخود) نه که‌سیکی تر، قسه‌ی نه‌کردبوو و به‌ریه‌رچی نه‌دا‌بووه‌وه، که‌چی له‌ سالی ۱۹۷۰دا (کاکه‌ حه‌مه‌ی مه‌لا که‌ریم) کردی به‌هی بیتخود؟! (۱) من نه‌م گۆزانییه‌م زۆر به‌دلدا چووبوو.

ههرچه‌نده مافی نه‌وه‌یشم نه‌بوو، ناوه‌که‌ی بگۆرم، به‌لام گه‌لیک جار له‌ دلی خۆمدا ده‌مگوت: کاشکی (مه‌حمود جه‌وده‌ت) و (شیخ نووری) ناویان بنایه (پرشنگی نازادی)، چونکه له‌ راستیدا ههر که‌سی گوتی له‌و گۆزانییه بیت و ناوه‌رۆکه‌که‌ی تیتبگات، (نازادی) پرشنگ ده‌دات به‌ناو هه‌موو دل و ده‌روون و له‌ش و هۆشیدا و ئاراسته‌یشی ده‌کات بۆ خه‌بات کردن له‌ پیناو ده‌ستخستنی نازادی گشتیدا. گۆزانییه‌که‌ یه‌کیته‌یی نه‌ته‌وه‌ پيشان ده‌دات به‌هه‌موو چين و ده‌سته و کۆمه‌لیکیه‌وه، به‌هه‌موو

(۱) ههر له‌م پروده‌وه مامۆستا هه‌ردی ده‌لی: ناشکرایه شیعری دلاوه‌ران - مامۆستا شاکر ههر به‌ئینتیه‌یا ه ناوی ده‌با. ۱. ب - یه‌که‌م جار له‌ سالی ۱۹۲۵دا له‌ چاپخانه‌ی به‌له‌دی سلیمانی له‌ نامیلکه‌یه‌که‌دا له‌ چاپ دراوه‌ ناوی شیخ نووری له‌سه‌ر نووسراوه. له‌ ۱۹۲۸دا که‌ریم به‌گی سه‌عید به‌گ بۆ جاری دووه‌م به‌ناوی شیخ نوورییه‌وه له‌گه‌ل چهند گۆزانییه‌کی تردا بلای کردۆته‌وه، بۆ جاری سێیه‌م - کوردی و مه‌ریوانی - له‌ ۱۹۳۲دا به‌ناو شیخ نوورییه‌وه له‌گه‌ل چهند سرود و گۆزانییه‌کی که‌دا ناوی - گۆزانی کوردی - یان لی ناوه، بلایکرده‌وه. له‌ - دیاری لاوان - دا له‌ ۱۹۳۴ سه‌ره‌له‌نوێ به‌ناوی شیخ نوورییه‌وه بلاکراوه‌ته‌وه، ئه‌مه‌ ئه‌کاته‌ چوار جار، جگه له‌وه‌ی له‌ ۱۹۵۳دا گۆزانی شاعیر باسی کردوه له‌ پیتشه‌کی شیعری - داستانی هه‌یاسی و کاکه‌ عابیدین - دا... ئه‌لێم بۆچی که‌سیک نه‌بوو له‌ پیتش نه‌م چل و هه‌شت ساله‌دا نه‌و پیتنج سه‌رچاوه‌یه راست بکاته‌وه و بلتی نه‌و شیعهری له‌و پیتنج سه‌رچاوه‌یه‌دا به‌هی شیخ نووری دانراوه، هی نه‌و نییه و هی (بیتخود)ه، بۆچی بیتخود خۆی هه‌تا له‌ ژبانه‌دا بوو - له‌ ۱۹۵۵ کۆچی دوا‌ی کردوه. ۱. ب - نه‌و پیتنج سه‌رچاوه‌یه‌ی راست نه‌کرده‌وه؟ به‌روانه: (هاوکاری - رۆژنامه: ۹۹۳ ی ۱۹۸۸/۷/۲۱ به‌غدا. ئه‌حمه‌د هه‌ردی - شیعری دلاوه‌ران هی شیخ نوورییه. ل. ۸).

خه باتیکیه وه دژی زۆرداری و سته مکاری ده وهستی و بۆ دهستکه وتنه وهی ماف و ناسایش و نازادی گشتیی هانه ده دات.

نهم گۆرانییه و (۱۹) گۆرانییه که ی تریش که له ناو نووسراوه خنجیلانه که دا، له لایهن شارهوانیی سلیمانیه وه چاپ کرابوون، به تاسوقه وه له ناو خوێندن گاکانی کوردستانی عێراقدا، له لایهن شاگرد هانه وه ده گوتران. له ناوه ند ساله کانی (۱۹۲۰) و (۱۹۳۰) دا، کهس شاگرد هانه کانی به ریه ست نه ده کرد، له خوێندن وه یان، به لام کاره ساتی شوێشی (۶) ی مشتاخا (ئه یلول) ی سالی ۱۹۳۰، بوو به هۆی به ریه ستکردن له خوێندن وه یان له هه موو خوێندن گاکانی کوردستانی عێراقدا. ئینگلیزه کان که له م به ریه ستکردنه دا له ژیره وه، ده ستیان هه بوو، گرته کی کوێریان خسته ناو دلی نه ته وه که مانه وه، که به هۆی نه وه وه توانییان نا کوکییه ک بخه نه نێوان (کورد هاری) و (فه رمانه وایی عێراق) ی نه و سه رده مه وه. (۱)

له سالی ۱۹۵۴ دا که له شه قلاوه دا جی نوشین بووم، له سه ر دهستی (ده ستی) ده ستی لاسایی کردنه وه و ساز و ناوازی یانه ی شه قلاوه دا، گۆرانیی (إنتباه) م زیندوو کرده وه و له گه ل چیرۆکی تر دا که ناوی: (دادگاهی سه رچنار) بوو و خۆم دامنا بوو، له سه ر شانۆی یانه که، به نا هه نگ و به زمیکی پرشن گداره وه، له به رده م دانیش تھوانی شاری شه قلاوه دا لاسایی کرایه وه. گۆرانییه که و لاسایی کردنه وه ی بایه خی زۆر پتی درابوو، ته ماشا که رانی نه و شه وه زۆر پتی که شکه دار بوون.

له سالی ۱۹۷۱ دا له سلیمانی نهم گۆرانیی (إنتباه) ه و (۱۶) گۆرانی ترم له

(۱) رهنگه خوێنه ر لیته دا وا تی بگات که نه و فه رمانه وایییه ی عێراق که لی نیازیا ک و دلسۆزی کورد بووه، به لام ئینگلیز نا کوکی خسته نێوانیا نه وه. نه وه ی نابێ لیتی به گومان بین که ئینگلیز وه ک داگیر که ری عێراق و باشووری کوردستان پیکه وه، بۆ زیاتر کوێتر و لکردن و جی قایم کردن هه میشه تۆی دوو به رکه ی نه ک له نێوان نه ته وه جیا جیاکاندا، به لکو له ناو رۆله کانی یه ک نه ته وه شدا ده چاند و هه ر بۆی به کرایه به گژیه کییدا ده دان، به لام خۆ وه نه بی حوکه مه که ی به غداش له و باشتربو بی له مامه له کردنی دا له گه ل کورد، نه ی نه و دروست کراوی ئینگلیز نه بوو؟ جا بۆیه نا کوکییه که خۆی هه ر هه بوو، به لام به داخه وه له و هه له دا زۆر کهس به تاییه ت روونا کبیر و خوێنه واره کان به هه له له هه لۆیسته کانی به غدا ده گه یشتن. وه ک هه موو سه رده می، کو مه لی له وانه، ده بوونه نا هرازی جیبه جیکردنی نیاز و مه به سه پیسه کانی نه و حوکه مه ت و نه وانی دی که به دی دا ده هاتن.

نووسراوه بچکۆلهکه، خسته سەر که لافیهکی تۆمارکار، بهدهنگی خۆم، له گهڵ وتاریکدا که له بابته میژووی ئهم گۆزانییهوه تۆمارم کردبوو، له بهردهم کۆپیکه گه وری نووسهرانی کورد و هونهرمه‌ندانی ساز و ئاواز و گۆزانی و لاساییکردنهوه و پۆشنییران خوێندهوه و تکام لێکردن که بههه‌موویان هه‌ول بدهن ئهم گۆزانییه نیشتمانییه نازدار و به‌که‌لکانه بۆ سوودی شاگردەکانمان زیندوو بکه‌نهوه.

له سالی ۱۹۷۴دا له بهردهم کۆپیکه وێژه‌یی جیهانیدا، که پۆشنییرانی کوردی خۆشمان تییدا به‌شداریبون، له شاری (به‌یرووت)دا، له ئاههنگی دوا کۆبوونه‌وه‌ماندا، له‌سهر تۆمارکاریک، ئهو وتارهم و ئهو (۱۷) گۆزانییه‌م که به‌دهنگی خۆم تۆمار کرابوون، دا به‌گوتیاند، له‌گه‌ڵ هه‌ندیک قسه‌ی پۆشنکردنه‌وه که له‌و بابته‌وه به‌زمانی ئینگلیزی کردم. گوێگره‌کان که زۆریه‌یان بیژگانه‌یش بوون، به‌کوردەکانی عێراق و تورکیا و ئێرانه‌وه، زۆریه‌یان په‌سه‌ندیان کرد. (۲)

له ۱۹۷۷/۳/۲۰دا نامه‌یه‌کی دوورودرژێم به‌زمانی عه‌ره‌بی بۆ کارگێری (پادیۆی کوردی) له به‌غدا نووسی. له‌گه‌ڵ که‌لافیه‌ک که ئهو وتاری خۆم و هه‌ر (۱۷) گۆزانییه‌که‌ی تییدا تۆمار کرابوو، به‌دهنگی خۆم. بۆ ئهمه‌ی به‌سایه‌ی ده‌سته‌ی ساز و ئاواز و گۆزانی و لاساییکردنه‌وه و سه‌ره‌له‌نوێ زیندوو بکاته‌وه و بلاویشی بکاته‌وه. هه‌ر به‌و چه‌شنه‌ له ۱۹۸۰/۱/۲۷یشدا نامه‌یه‌کم نارد بۆ (ئهمینداری گشتی پۆشنییری و لاوان) له شاری (هه‌ولێر) به‌زمانی عه‌ره‌بی، له‌گه‌ڵ که‌لافیه‌ک که ئهو وتاری خۆم و هه‌ر (۱۷) گۆزانییه‌که‌ی تییدا تۆمار کرابوو، به‌دهنگی خۆم، بۆ ئهمه‌ی به‌سایه‌ی ده‌سته‌ی ساز و ئاواز و گۆزانی و لاسایی کردنه‌وه‌وه له (ئێستگه‌ی پادیۆی هه‌ولێر)دا سه‌ره‌له‌نوێ زیندوو بکه‌نه‌وه و بلاوی بکه‌نه‌وه. جا هه‌روه‌ک له‌سه‌ره‌وه پیشانم داوه، له هه‌موو ده‌رفه‌تیکدا، خه‌باتم کردوه گۆزانی (انتباه)که‌ی (شیخ نووری) و گۆزانییه نیشتمانییه‌کانی تریشمان، له‌لایه‌ن تیه‌به‌کانی ساز و ئاواز و گۆزانی و لاساییکردنه‌وه، زیندوو بکریته‌وه، تا به‌رچاو و دلی هه‌مووان بکه‌وێ ناواتی کوردپه‌روه‌رانی‌ش هه‌ر ئه‌مه‌تا که رۆژیک له

(۲) مامۆستا مه‌به‌ستی له (کۆنگره‌ی په‌رچه‌کردن)ه‌یه که له ۱۹۷۴/۳دا له بیروت گیراوه، به‌نامه‌ده‌بوونی هه‌ندێ پڕوناکییری کورد و جیهان وه له لایه‌ن (جمعية الكتاب المقدس و کۆزی زانیاری ئه‌لمانیای پۆژنا‌واوه) رێکخرا‌بوو... بۆ زانیاری زیاتر پڕوا‌نه: یادداشته‌کانی شاکیر فه‌تاح - کتیی یه‌که‌م - هه‌ر له‌م پڕۆژه‌یه‌ی ده‌زگای ئاراس. ئاوێنه‌ی ژینم ل ۶۰۱-۶۰۲.

پۆژان له لایه ن ئه و ده سگایانه وه و ئه و تیهپانه وه که له مه و پێش ناوم بردن، ئه م گۆزانییه نه سه ره له نوێ زیندوو بکریته وه و بڵاویش بکریته وه و له ناو را دیۆ و له سه ره په رده ی ته له فزیۆندا پێشانی گوێگران و ته ماشا که رانی کورده واری بدرین. پێش ئه مه ی و تاره که م ته وا و بکه م، چه ز ده که م سوپاس و ستایش و پێزی خۆم پێشکهشی ئه و سێ نووسه ره بکه م، که نووسراویان له سه ره (شیخ نووری شیخ سالح) دانا وه. له راستیدا هه رسیکیان شایسته ی ئافه رین و په سندکاری و سوپاسی هه موو کورده په ره ریکن، چونکه به نووسراوه کانیان سه ری کوردیان به رزکردۆته وه.

ئه و نه ده ی په یوه نه دی به نووسراوه کانی (دکتۆر کامل چه سه ن عه زیز به سپر) و (مامۆستا مو سلح مسته فا جه لالی) یه وه هیه، سوپاس بۆ خودا له کاتی چاپ کردنیاندا تووشی ته نگۆچه له مه و گیروگرفت و که ندو کوۆسپ نه بوو بون. چونکه ده سگا کانی (کوژی زانیاری عێراق/ دهسته ی کوردی)، و (پۆشنبیری و بڵاو کردنه وه ی کوردی) له سه ره ئه رکی خۆیان بۆیان چاپ کرد بون.

به لām نووسراوه که ی کاک (نازا عه بدولوا حید)، چونکه زۆر گه وه تر بووه له هی ئه وان و له سه ره ئه رکی خۆی چاپکرا وه و یارمه تی (ده سگای پۆشنبیری و لاوان) یش ئه و نه ده نه بووه که به شی بکات بۆ چاپ کردن، تووشی گه لیێک ته نگۆچه له مه و گیروگرفت و که ندو کوۆسپ و، ده ردی سه ری و ناحه زی و وام (قرض) وه رگرتن بووه. ته نانه ت هه ندیک له دڵ په شانیش به دزییه وه هه ولیان دا وه ته گه ره له خه باتی بدن و نه هیتلن چاپکردنی نووسراوه که ی سه ربگری، یاخود هاش و هووشیان کردو وه له ژیره وه که نه فروشری و هانه ی و امداره کانی شیان دا وه که زوو پاره کانی لێ بسێننه وه و له به لێنه کانی خۆشیان په شیمان بینه وه! له سه روو ئه مه نه شه وه، کزی بازاری نووسراو. جا ده بینن،... له گه ل ئه م هه موو باره ناهه مووارانه دا، ئافه رین بۆ (نازاد) که کوۆلی نه دا و وه ی به رنه دا و تا نه گه یشت به کامی خۆی و نووسراوه نایا به که ی خۆی به ته واوی له چاپخانه چاپ نه کرد وازی نه هیتا...

(نازاد) هه رچه نه ده ئه رک و نازاری زۆر چێشت، به لām به هۆی ئارام و به رگه گرتنه که یه وه توانی به سه ره هه موو گیروگرفت و ته نگۆچه له مه کانی دا زāl بێ... نووسراویکی نایاب و ناوازه و لیکۆلینه وه یه کی گه وه ره و فراوانی له سه ره (شیخ نووری شیخ سالح) و به ره مه کانی پێشکهش به خوێنده وارانێ کورد کردو وه، سه ری نه ته وه که ی خۆشی پێ

به‌رز کرد و ته‌وه... نه‌مه‌یش کاریکی په‌سه‌نده که پتیبسته هه‌موومان پیرۆزیایی لێ
بکه‌ین. (*)

هۆنراوه‌که‌ی (شیخ نووری)

(انتباه)

(له‌سه‌ر وه‌زنی: دیشب که مه‌را وضع...)

اولادی وطن ئیمه‌ که‌وا میلله‌تی گوردین
بۆ غایه‌ی ئاسایشی میلله‌ت هه‌موو گوردین
شیرانه‌ نه‌وا معرکه‌ ئارای و‌غا بووین
بۆ رشتنی خۆیناوی عه‌دو حاضری پاه‌ بووین
له‌ پیتشمانه‌وه‌ هه‌روا، به‌یداخی ظفر ده‌روا
پیشه‌ی عه‌دو باده‌رتین، حق به‌ده‌ستی خۆمان بستیین
بۆ نه‌مانی مظالم سوارانی جه‌نگی
ته‌پلێ بازییان لێدا به‌شو‌خ و شه‌نگی

باوک:

له‌م وضعه‌ گه‌ر ئه‌ی دوشمنی کورد ئیوه‌ ده‌پرسن
ئه‌م هه‌مه‌مه‌یه‌ میلله‌ته‌ هه‌لساوه‌ بترسن
کفن بۆ خۆتان بپرن. هه‌ر له‌ ئیستاوه‌ بمرن

(*) کاک ئازاد عه‌بدولواحید له‌ چوارشه‌مه‌ی ۲۸/۸/۲۰۰۲ له‌ هه‌ولێر، به‌دریژی باسی ئه‌و ئاسته‌نگ و
ته‌گه‌رانه‌ی بۆ کردم که‌ که‌سانیکی ناحه‌ز و خۆیست له‌به‌رده‌م چاپکردن و په‌خشی ئه‌و دوو به‌رگه‌ی
دیوانه‌که‌یان داده‌نا و به‌زۆر شتیه‌ی دوور له‌ هه‌لسوکه‌وتی ئه‌دیپ و پوناکبیره‌وه‌ به‌ریه‌ره‌کانیان
کردوه‌... مه‌سه‌له‌که‌ش له‌وه‌ زیاتر نه‌بووه‌ که‌ وه‌ک له‌مه‌وبه‌ر باسمان کرد و یستراوه‌ ئه‌و دیوانه‌ی
به‌ناوی خوالێخۆشبوو (موسلح جه‌لالی) یه‌وه‌ ئاماده‌ کراوه‌ پیتشکه‌وێ و زووتر به‌خێته‌ بازاره‌وه‌!! خۆ
که‌ دوو به‌رگه‌که‌ش چاپ کرا، پر بوو له‌ هه‌له‌ی چاپ و ناڕێکی له‌ پروی هه‌نهرییه‌وه‌، هه‌رچه‌نده‌ له‌
کاتی خۆیدا لێستێکی دوور و درێژی ئه‌و که‌موکۆری و هه‌له‌ی چاپانه‌ له‌ (هاوکاری) دا خرایه‌ به‌رچاو
خۆنه‌ران، به‌لام ئه‌مه‌ ئه‌و ناله‌باری و نه‌قله‌ منالانه‌ و ناکاملانه‌ی هه‌ندێ له‌وانه‌ پیشان ده‌دات که‌
داسه‌پاون به‌سه‌ر ئیوه‌نده‌ ئه‌ده‌بی و رۆشنبیره‌که‌ماندا.

لازمه له بهر غهم و حسرت، بڼ نه شکرپزی مډلت
 نهی دلاوهرانی وطن وهرنه ————— دداد
 باوک به پهروش لیستان نه کا استمداد

کورددانی غظنفر شکهنی معرکه ناغوش
 نابې بکه نه م باوکی خوتانه فه راموش
 زیرا که دوو چاوی ابدی نیمه له گزوا
 چاوی له ظفرتانه له حهرب و شهر و شورا
 باوک به قوریانتان بې. روچه که ی فدا تان بې
 وقتی فرصت و إتفاقه. روژی لابر دنی نفاقه
 ناره زوو نه که م نیوه وقتی احتضار
 به شان و ظفروه به بهن بو مه زار.

دایک:

بو دفعی مظالم له موانع مه که پهره یز
 ساده س بده ره شیر و تفهنگ، خه نجه ری خوونریز
 بو نیوه که وا غیره ته یه کده فعه ره گ و نیسک
 حاشاکه به حزن ټکی ذیلانه وه فرمی سک
 له چاوم بیتو بتکی، دلم یه کده پره بشکی
 چونکو نیوه جسور نه بینم، نامینی نازاری بریم
 شیره که م حلال تان بې، روژی هیمه ته
 روچه که م فدا تان بې، وقتی غیره ته.

مناله کان:

نجمه ی املی نیمه هه موو بهم دهس و برده
 خه لقینه له بو مسعدتی میلله تی کورده
 مه وتی که حیاتی وطنی کی له دوابی
 سه د ژینی ذیلانه ی یارب به فدای بې
 نه و که سانه ی جبانن، معنای ژبان نازانن

مردنی له ریځای میلله تا، چاکتره له ژین له ذلتا
 هه ر کهس خۆی بکا به قوریانی میلله ت
 له قبرا هه تا محشر ناکیشنی ذلت.

ثافهت به منداله وه:

یاران و ره فیهقان و دلیر و یهلی کوردان
 شه ر جه ژنی هه موومانه برۆین بۆ صفی مهیدان
 وقتی که به توفیق و ظفر دینه وه لامان
 نه وسا گول نه کهین ئیمه به شاباشی قدمتان
 گه ر له ئیوه چهند کهس شهید بئ، لازمه عزای ئیمه عید بئ
 نه م پلنگ به چانه ی وا انتقام سیتن
 گه وره یان ده کهین ئیمه، حقتان نه سین.

کچه کان:

ئیمه که نه مان کردوه بۆنی چه مه نی شوو
 مجهولی نظرمانه گول و نه سته رینی شوو
 نه م تازه جه وانانه له بهر سیرتی ئیمه
 گه ر بیتو بکه ن ئاره زووی شرکتی ئیمه
 لازمه که عودت بفرموون، بینه وه به پرویه کی گولگون
 یعنی چیهره رهنگین بن، به شان و ظفر
 خوینی دوشمن برپژن به نووکی خه نجه ر.

چهک به دهسته کان:

ئیمه که مسلح له ده ر و دهشت و له شارین
 سویند خۆری حضوری حق و باب و کهس و کارین
 بۆ مسعدتی نه م وطن و میلله تی کورده
 پیشه و ره گی ظالم ببسین به م دهس و برده
 تا که ی له زه حمتا بین، له ناو مذلتا بین

لازمه به‌کەیف و مسرت، رۆح بکەین به‌قوریانی میللهت
ذاته‌ن ئێمه خولقاوین بۆ خدمت کردن
بۆ نه‌وه‌ی فیداکار بین تا رۆژی مردن. (**)

م. نووری

(**) ئەم گۆزانییه‌مان له نووسراوی (گۆزانی کوردی) وه‌رگرتوه، که له سالی ۱۹۲۵دا، له سلێمانیدا،
له‌لایه‌ن شاره‌وانی سلێمانییه‌وه له چاپخانه‌ی شاره‌وانیدا چاپ کراوه. (ش. ف).
سهرنج: سه‌رجه‌می به‌ره‌می شا‌کر فه‌تاح، به‌رگی سێیه‌م، ده‌زگای ئاراس، هه‌ولێر، کۆکردنه‌وه و
پێک‌خستنی: نه‌حمه‌د سه‌یدعه‌لی به‌رزنجی، ۲۰۰۴، ل ۳۰۱ - ۳۱۷.

فهرهه‌نگۆک

ن

ناته‌ش که‌ده: ناگردان، ناگردانی په‌رستگا‌کانی زه‌رده‌شت.

ناخیره‌ت: روژی قیامه‌ت، جیهانی دووهم.

ناسار: کۆی (اُتر)ه. هه‌موو شتیکی که‌ وینه‌ی مایه‌ته‌وه، شوین پی.

ناسیب: زیان، زه‌ره‌ر.

ناسیاب: ناسیاو، ناش.

ناشفته (ناشوفته): په‌ریشان، ئالۆز و شێواو.

ناشیانه: هێلانه.

ئاغاز: سه‌ره‌تا، ده‌ست پی کردن.

ئاغوش: باوه‌ش، باخه‌ل، هه‌میز.

ئافاق: ناسۆ، هه‌موو دنیا‌ش ده‌گه‌یه‌نین.

ئافات: به‌لا، زیان، هه‌موو شتی که‌ له‌ ناویچی، کۆی (آفة)یه.

ئاقتاب: خۆر، هه‌تاو، روژ.

ئافه‌ریده: مه‌خلووق.

ئافه‌ریده‌کار: خالق.

ناهن: (ف) ناسن.

ناهیه‌سته: به‌هێمن، له‌سه‌ره‌خۆ، هیواشی.

ئالام: کۆی (ألم)ه، ئیش و ژان و ئازار.

ئامال: کۆی (أمل)ه، هیوا، ئامانج.

ئه‌به‌د: بی پرانه‌وه.

ئه‌بر: (ف) هه‌ور.

ئه‌بیه‌م: ده‌بیستم.

ئه‌خته‌ر: (ف) ئه‌ستیره.

ئه‌خه‌گر: (ف) پشکۆ، په‌نگر، سکل، پوولتو.

ئه‌دنا: نزمتر، زه‌بوونتر.

ئه‌رکان: کۆی (روکن = رکن) کۆله‌گه، پایه، گه‌وره‌ترین و به‌هیزترین پارچه و به‌ش له‌ هه‌موو شتیکی،

شتی بنچینه‌یی.

نه زل: سهره تاي دروست بوون، رژي بناوان، هر بووه و هر ده بټي.
 نه سرار: كوي (سره)، نه پټني.
 نه سفلي سوفيلا: ژيري ژيره وه، بني بنه وه.
 نه شك: (ف) فرميسك.
 نه غيار: پيگانه، خه لكی دور.
 نه فسر: تاج، تاجي پادشايان.
 نه فسورده: كلاو، ساردبون.
 نه فشان: بلاو كه ره وه، پواندن، په خش.
 نه كوان: كوي (كون) ه، هر چي نافه ريده و داهيتراوي عهرز و عاسمانه.
 نه لمست: رژي نه لمست نهو رژويه كه خودا دنياي دروست كرد و له نه رواحي خه لقي پرسى (الست
 پريكم؟).
 نه لم نه فزود: (ف) دهرده دار.
 نه ندوه: (ف) خه م.
 نه نسال: كوي (نسل) ه، نه وه.
 نه نसार: انصار، لايه نكيير.
 نه نوره: هره پرووناك. پرووناكتر، دره وشاوه تر.
 نه نيس: خه م ره وټين، هاو دم، نه وهی دل دده داته وه.
 نه نين: انين، نازار، نووزه و تركه.
 نه وچ: (اوج) بلندي، بلندي ترين، بهر زترين پله.
 نه يوان: هه يوان، تاق، ديوه خاني شاهان.
 نه ينه لمه فمر: (اين المفر) بو كوي دهر چين؟ بو كوي راده كهي؟
 نه جلال: اجلال، گه وره كردن، بهر زكر دنه وه.
 نه جمالي: اجمالي، پوخته و كورته.
 نه تيها م: اتيها م، تاوانبار كردن.
 نه حتيزار: احتضار، گياه نه لا، ناويلكه، ناوژنگ دان، سهره مهرگ.
 نه يزه: خوا، يه زدان.
 نه يزه دی پيچمون: خوي بي وټنه و بي هاو تا.
 نه يزي راب: اضطراب، په شتويي.
 نه يسيخوان: (ف) تيسقان، پيشه.
 نه يسيغنا: استغناء، بي نياز يي.

نیستیقبال: استقبال، به‌رهو پیره‌وه چوون، پیتشوازی.
 نیستیقلال: استقلال، سه‌ره‌ه‌خۆیی.
 نیستیمداد: استمداد، په‌ره‌سه‌ندن، به‌هاواره‌وه چوون.
 نیستیزلال: استذلال، ملکه‌چی، سه‌ر شۆزی.
 نیستیقامه‌ت: استقامه، راستیی، راست بوونه‌وه‌ی کارێک د‌لای خواری و خێچی.
 نیستیئناف: استئناف، له‌سه‌ر رۆیین، دووباره‌کردنه‌وه، چوونه‌وه سه‌ر.
 نیستیه‌زا: استه‌زا، ته‌وس و لا‌ق‌رتی، گالته‌ پیتکردن.
 ن‌زم‌یح‌لال: اضمحلال، له‌ناو‌چو، په‌را‌گه‌نده، به‌ره‌و نه‌مان و نابوت بوون.
 نیعتیقاد: اعتقاد، باوه‌ر.
 نیعتیلا: اعتلاء، سه‌ر‌که‌وتن، به‌رزبوونه‌وه.
 ئیقبال: روو تیتکردن، پیتشوازی کردن، به‌خت.
 ئیقلم: مه‌لبه‌ند.
 ئیکراه: زۆری لیتکردن، به‌زۆر شتی به‌سه‌ر که‌سی‌ک‌دا به‌سه‌پتینی که‌ خواستی خۆی له‌سه‌ر نه‌بی.
 ئیمتیحان: امتحان، تاقیکردنه‌وه، نه‌زموون.
 ئیمداد: (إمداد) یاریده‌دان، به‌هانا گه‌یشتن.
 ئین و ئان: (ف) نه‌مه و نه‌وه.
 ئینشا: دروست کردن، وتی قسه‌ی جوان.
 ئینقراز: ق‌ر تیتکه‌وتن، له‌ناو‌چوون، کوتایی هاتن به‌جنس و توخم.
 ئینتیقام: انتقام، تۆله.
 ئینقیلاب: انقلاب، هه‌ل‌گ‌یت‌ر‌ودا‌گ‌یتی، سه‌رو‌بن.
 ئیهمال: اهمال، پشت‌گو‌ی خست‌ن، که‌م ته‌رخه‌می کردن.

ب

باخه‌به‌ر: خه‌به‌ردار.
 باسووق: دۆشاری ت‌رتی (ره‌ش یان سه‌پی) نه‌ختی ئاردی نیشاسته‌ی تیتده‌که‌ن. له‌سه‌ر سینیه‌ک ده‌پ‌ر‌ت‌زن، ئیت‌ر د‌وایی ده‌مه‌یی و خه‌ست ده‌پ‌ت‌ه‌وه و هه‌کو هه‌ویری لیتدی. د‌وایی به‌چه‌ق‌و ق‌الب ق‌الب ده‌پ‌رن.
 باعیس: باعث، ه‌و، سه‌به‌ب.
 به‌خته‌ باران: مانگی مایس که‌ باران که‌م ده‌پ‌ت‌ه‌وه و له‌وانه‌یه‌ بیاری یا نه‌باری.
 به‌خشایشی خوا: خوا به‌خشین و لیت‌بووردنی زۆره‌ ب‌و‌گ‌ونا‌ه. ه‌یچ باک و خه‌مت نه‌بی.

به دته نديش: به دخوا، به ددل، يه کي بيري به د بې و خراپ بې له باره ي يک کيکي دي. نياز خراپ.
به دبیر: کارگوزار، نيشکر.

به دنهاد: نيټه و نياز خراپي.

به دنامي: به دناوي، پسوا بوون، ناوزران.

به ردووش: (ف) له سر شان و پشت، به کوله وده بوون.

به رداش: به ردي ناشي ناو، که گه نم و دانه وټله ده هاري.

به رگن: خوري نه و کاوړه يه، که هيتشتا نه بووه به ساله وخته، که بوو به مهر پتي ده لټن (خوري) يان (روينگ).

به ريدی خه يال: په يامي خه يال.

به سر: بصر، بينين، چاو، ديده.

به سيرهت: بصيرة، به رچاو پروني.

به قا: مانه وه.

به کوللي: يه کجاري، هيجگاري.

به لک: جوړه ووه کيکه ره گي هه يه، ره گه کي ده رده هيتري و يو هندی کاروباري پيشه سازي به کاري ده هيتن و شير نيشه.

به نده گي: نوکري يان کوزيله تي.

به ندي جگر: ريشه ي جهرگ.

به ني به شر: بني بشر، مروث، ناده ميزاد.

به هر سو: (ف) به هر لادا، به هر شوټن. هر جوړ.

به رهمن: پيشه وای ثابني براهيميه کانه. له شوتني خويدا باسما ن کردووه.

به تکه ده: بوتخانه، په رستگاي بوتان.

به وزوو: له ناوچه ي رانيه دا به کار ده هيتري. مه به ست شالي رانک و چوغه يه، که له مهره ز دروست ده کړي.

به ريد: به راو.

به ريان: به راو.

به نياد: بنيات، دروست کراو. بنجون او ان.

به نيتمه که نار: به نيتمه لاوه.

به ناشيانه: به هيلانه.

به نيچوون: (ف) به هاوتا، به نه زير، خوا، که عه رب به خوا ده لټن (ليس کمله شي).

به نه دد: به سنور و کوټايي.

بیتخود: بیتی هوش، زه‌عیف، بیتی حال، بیتی ئیختیار.

بیدار: نهنووستوو، خه‌و لئی نه‌که‌وتوو، هوشیار.

بیتی ژهن: کوپی (گیو) و خوشکه‌زای (پۆسته‌م) بووه، دلی ده‌چن له (مه‌نیزه‌ی) کچی (ئه‌فراسیاب)، جارتیکیان (ئه‌فراسیاب) له مالی کچه‌که‌یدا ده‌بیینی. ده‌یگری و له چالیکدا به‌ندی ده‌کا. پاشان (پۆسته‌م) ی خالی دیت پرزگاری ده‌کات.

بیتی شومار: بیتی ژماره.

بیتی گونه‌ه: مه‌به‌ستی بیتی (گوناح)ه.

بیتی نه‌وا: بیتی په‌ناو پشتیوان.

بی: صف‌صاف، دار‌بی.

بیروشه‌ی خه‌و: خه‌وی قوول.

بیکران: بکر، نۆبه‌ره، سه‌ره‌تا و یه‌که‌می هه‌موو شتییک.

بیم: ترس، واهیمه، دوودلی.

بیم‌ئاوه‌ر: ترس هینەر، ترسینەر، ترسناک.

پ

پاره‌پاره: پارچه‌پارچه.

پایه‌مال: پيسوا.

په‌رده‌گوشا: په‌رده‌کرانه‌وه.

په‌ژموورده: ژاکاو.

په‌رستش: په‌رستق.

په‌رستشگاه: معبد، شوینی په‌رستق.

په‌رواز: فه‌ین.

په‌ره‌یز: سه‌مه‌ینه‌وه، پار‌یز.

په‌ست: نزم، نه‌وی.

په‌سمایه: (ف) بیتی نرخ.

په‌ل: به‌ردی پر به‌ده‌ستی هاو‌یژراو.

په‌له: په‌له‌هه‌ور.

په‌له: په‌له‌باران.

په‌له: پارچه.

په‌نه‌ان: شاره‌وه، نادیار.

په یک: نامه بهر، قاسید، تتهر.

په یکان: سهره تیر.

په یما: ناسا.

په یوهسته: پتکه وه لکاو.

پرتو: روشنایی و تیشک.

پرتو نه فشان: پرشنگ هاوړ، تیشک دهره وه.

پرسه: پرسه، ته عزیه.

پرسش: پرسین.

پدهر: باوک، باب.

پسهر: کوپ.

پشتینی پتچکه لیره: پشتینی نافرته که پلپله کانی لیره بیت.

پلوسک: نهو تنه که یان داره ی له سهریان داده نریت چوړاگه ی بارانی پیدا دیتسه خواره وه، یان کانیه کی ناو که له بهر زیه که وه نهو داره کون کراوه یان تنه که چه میتراوه ی بو داده نریت تا کو ناو که به گلری و کزی بیته دهره وه و بلاونه بیته وه.

پوار: پوا، رزی، وردوخاش.

پتچ و تاب: نهلقه و لوول خواردوو.

پیشان: نیوچه وان، ته ویتل.

پیری موغان: خاوه مە یخانه.

ت

تائیغه: کومه له که سانیک، نه ته وه.

تاب: پتچ.

تابدار: به پتچ.

تابان: دهره شه دار، تیشک دهره وه، پروناک.

تارانی: پاره یه کی کونی عجه مە، واته ره شادی به کی عوسمانی، دوو قرووش، چوار عانه، (۱۶)

پوول.

تاغات: طاعة، په رستن، مل که چ کردن بو خوا و فرمایسته کانی.

تالع: بهخت و چاره نووس.

ته جه للی: خو ناشکر اکر دن، خو دهر خستن.

ته جه دود: نوی، تازه بونه وه.

ته جره به: تاقیکردنه وه، نه زمون.

تهجهيز: تاماده و تهيار.
 تهئعمول: تامل، پامان، بيركردنهوه، خهيال كردن، سهرنجدانى ورد، تيرامان له خو يان له دهرهوهى خو.
 تهئهننى: لهسهرخوئى، نارام و هيمنى.
 تهتهر: نامهبر.
 تهئعمول: تحمل، خوږاگرتن لهبر ههموو ناخوشيبهك.
 تهختهئرد: تهختهى يارى تاووله.
 تهدوير: له (مدور)هوه، كردنى بهشيوهيكى بازنهى.
 تهراڼه: گوزانى، ناواز.
 تهراڼهگوزانيبو، ناوازيو.
 تهرهقى: ترقى، بهرزبون، بلنډبون، پيشكهوتن.
 تهرب: شاد بون، شادمان له (طرب)هوه.
 تهرهئنوم: گوزانى وتن، ناواز دهرخستن.
 تهرز: لق و پوئى پاكشاوى پوههكى خشوك وهكو كالهك و شووتى.
 تهريجيب: ئارهزوو لا پيدا كردن، بهلام به ئيراده و دهسلاتى خوئى ئهوارهزووه پيدا بى.
 تهركال و ديمهكال: ئهوارهويهى بهراو بيت و كشتوكالهكى ناوى بيت.
 تهزيين: (تزيين) جوان كردن، نارايىش كردن، پهونهقدان به شتى.
 تهسوير: تصوير، دروستكردنى وپنهى كهسيك يان شتيك.
 تهشيبى: جوژه قاپتيكى پهله، له دار دروست دهكرئ.
 تهشييعى جوسمانى: بهپئى كردنى تهرمى مردوو.
 تهقرير: نيشاندانى حال، خستنه پوو، ناشكرا كردن.
 تهكرار: تكرار، دووبارهكردنهوه، پيداچوونهوه بهسهر شتيكدا.
 تهلافى: لهناو چوون، نهمان.
 تهمام: تمام، تهواو، ههموو، گشت، دروست.
 تهميز: دووبارهكردنهوهى بهريارى دادگا، لاي دادگاى تاييهتى.
 تهن: جسم، جهسته، لهش.
 تهنك دهست: ههژار و دهست كورت.
 تهوهللا: ههلهوه، دوورخراو.
 تهى: طى، پيچانهوه، قهكردن، نووشتانهوه.
 توربه: تربه، خاك و خوئل.
 توپهيبى موشكين:

تورره: ئەو دەسته مووهیه که بەسەر نێوچەواندا دێتە خوارێ.

موشکین: نەیسبەتە بۆ (موشک) که مادەیهکی بۆن خۆشه له ناوکی مامزی موشک دێتە دەری. مامزی موشک جوژه مامزیکە وەکو نابی فیل دوو کەلی درێژی هەیە، زۆرتر لە شاخەکانی هیمالایای هیندستان دەژی، لە ژێر زگی کیسەیهکی بچووکی وەک دوومەل هەیە ماددەیهکی پەیتی تێدا کۆدەبێتەوه. هەر کاتیکی که کیسەکه پر دەبێت مامزەکه هەست بەنازار و خارش دەکا، ناچار لە بەردی دەخشیێت تا دوومەلەکه دەتەقێ و ئاوی پۆرگەکه دەپژێتە سەر پووی زهوی و وشک دەبێتەوه، ئەمە ماددەیی موشکی بۆن خۆشه. مامزی تاتار و مامزی خوتەن و مامزی خەتاو مامزی موشکینیشی پێ دەلێن. کەواتە ئەو دەسته مووه که بەسەر نێوچەوانیدا هاتووێته خوارێ ئەو دوو سیفەتەیی هەیە:

۱- بۆنی موشکی هەیە.

۲- ڕەشه، چونکه ڕەنگی موشکی هەیە.

توولی شو: طول الليل، بەدرێژایی شو.

تور: طیور، بالنده، فڕنده، بالدار.

توتیخ: توتیال، توتی، چەرم، پیست.

تیجوال: تجوال، هات و چۆ.

تیرهوتار: تاریک و نۆتەک.

تیرهگی: تاریک، شوو.

ج

جە: پایە و پله، شان و شکۆ، بەرزى، قەدر و قیسمەت.

جان: گیانیکە دەزگای لەشی زیندەوهری له ماوهی دیاریکراوی ژیاىی ئەم سەرزه‌مینه‌دا پێ سپێرراوه.

جانان: دل‌بەرەن، فارس بەجان و ڕه‌وان ناویان ناوێ.

جانی: پیاو خراب و بەدکرده‌وه.

جاو: خام و بلووری ئیستایه، له کاتی خۆیدا بەدهست پانه تەونی جۆلا چنپویانه و پێیان وتوه (جاو).

جاویدان: خلود، نەمری.

جەبان: جبان، ترسنۆک.

جەد: باپیر.

جەم: کۆری تەهموورسە، یەکیکە لە شاهەنشاهە ئەفسانەیییەکان، جواره‌مین شاهەنشاهی بێشدا دیبانه بەپێی شانامە هەوسەد سال فەرمانڕه‌وایی کردوو. جەژنی نەورۆز لە لایەن ئەوه‌وه بنیادنراوه، پیاڵەیه‌کی ئەفسانەیی هەبووه، که له‌و پیاڵەیدا هەموو شتیکی دنیایی دەدیت. کورتەیی ناوی جەمشیده.

جەنەت‌لەنوا: جنة المأوى. بەهەشتی حەوتەم، خۆشترینی هەموو بەهەشته‌کان.

جهوال: هوږ، شوله که له بدن ده چریت به تون به یک تایی وهک گونییه یان به دوو تایی وهک هوږ دروست ده کړئ.

جهوان: جوان، گهنج، لاو.
جگه ری بورید: جگه ری براو.
جوود: به خشین، چاوتیری، که رهم.
جیلوه: پیشان دان، ناشکرا کردن.
جینان: کوی (جنت)، به دهشت.

چ

چاووگه: مصدر، سهرچاوه.
چاهی زده ن: چالی چه ناگه.
چاهی زده ن خدان: (ف) چالی چه ناگه.
چه شمه: سهرچاوه، کانیی.
چه شم: (ف) چاو.
چه من: میړغوزار، سوزایی، چیمه ن، زهوی سوز و تهر، میړگ.
چه من زار: جیگه یهک چیمه نی زور و فراوانی لی یی.
چراغ: (ف) چرا.
چست (چوست): چالاک، چاپووک، گورج و گول.
چیلکه و چه ویل: لقی باریک و وردی دار.
چولی قفره (چولی قولغه): جاران به ړتگی به غدا یان وتوره چولی قفره یان (قولغه). نیشاره ته به ړتگی نیوان سلیمانی - به غدا (قفر) له وشه ی (قفره - مقفر) هوه هاتووه، واته چول و بیابان.
چین و خوته ن:

چین: ناوی ولایتیکه له روزه لاتدا.

خوته ن یان خه تا: شاریکه له ولاتی چین. ناوچه کانی باکووری چین که بریتیه له مهنشوریا و مهنګولستان و تورکستانی روزه لات و به شیک سیبیا. له شیعردا کینایه ته بولف و خد و خالی یار، چونکه مامزی موشکی نه وی به ناویانگ بووه، موشکیش رهش و بون خوزه.

ح

حاتم: عاره بیکي هوږی ته یه، که به دهه نده ناوی دهرچووه.
حادیسه: رووداو، ناشروب.
حرم: نهو به شعی نافرته تیډا ژباوه له ماله گه وره یه کدا یان پاشایه کدا.

خه‌زین: خه‌مناک.
 خه‌سه‌د: ئیره‌یی.
 خه‌فلات: خفلات، به‌زم و ناهه‌نگ.
 خه‌فید: نه‌وه، کوره‌زا و کچه‌زا.
 خه‌ق‌گۆ: نه‌وانه‌ی زمانیان به‌قسه‌ی راست هه‌لدین.
 خه‌لوه‌لا: هاوار و فریاد.
 خه‌میه‌ت: غیره‌ت و ئازایی.
 خه‌یران: خه‌په‌ساو، سه‌رسهرماو.
 خه‌وزن: حزن، خه‌م، ناخۆشی.
 خه‌دوود: حدود، سنوور.
 خه‌ده‌ت: توندی، تیژی، تووره‌یی.
 خه‌یرس: حرص، مه‌یلی زۆر بۆ شتیک، ئاره‌زووی به‌هێز.
 خه‌سه: حصه، به‌ش.
 خه‌شمه‌ت: حشمت، و یقار و داوین پاکێ.
 خه‌لیف: حلف، په‌یمان.

خ

خاتره‌م: دلتیابه، بێ خه‌م به.
 خادیم: خه‌مه‌تکار، نوکەر.
 خار: دپک.
 خاروخه‌س: دپک و پووش.
 خاشاک: زیل و زال، پروپووش، خلتنه.
 خاکسار: خۆلاوی.
 خاکسته‌ر: خۆله‌میش، مشکێ.
 خانه: خانو، ژوور، مال.
 خه‌جسته‌فه‌ی: فه‌ی و به‌ره‌کته‌ هینه‌ر، پیت و قدووم خیر، موپاره‌ک، به‌پیت و به‌ره‌کته‌.
 خه‌ده‌مه‌ت: خه‌مه‌ت‌گوزاری.
 خه‌رابات: مه‌یخانه، شه‌رابخانه. له‌ بنجدا به‌عه‌ره‌یی (خه‌رات)ه. کۆی (خه‌به) به‌مانای وێرانه و کاوولگه.
 خه‌رار: چینه‌پنکی شاشه، له‌ مووی بۆن دروست ده‌کری، ئه‌وسا له‌ کۆندا هه‌رچی توتنه‌ ده‌کرایه

خه راره وه.

خه سته: نه خوئش، ده رده دار.

خه سم: خصم، دوژمن، ناحهز.

خه لفه نه مام: لقى تازه رواو، يا خود ولاژام.

خه همار: باده فروئش.

خه ميده: کوژماوه، چه ماوه.

خه نده فشان: نه وکه سهى پتکه نين بلاو ده کاته وه.

خريدار: کپيار.

خزر: خضر، ناوى يه کيک له نزیکان به خوايه و مهرگى لى دوور که وتوده توه وه. ده لى ناوى ژيانيشى

خوار دوه توه وه و هه ميشه هه ر جوان ده مينى.

خسوف و کسوف:

خسوف: گيران، که بژ مانگى ده لى.

کسوف: رۆژ گيران.

خوج: به و دوو تاييه ده لى که له کوچ و باردا، کوچه ريه کان شتومه کى نه ختینه تيده کهن. وه ک

هۆر وايه، به لام ده مه که لى له سه ره وه يه. نه وسا جيگه لى کانتور و سندووقى گرتوه وه.

خوپرهم گوشادى: خوشى و شادى، به ختيارى.

خورشيد: خۆر، رۆژ.

خوسران: له ده ست چوون، دۆراندن، زيان کردن.

خولاسه: خلاصه، نويسكى هه موو شتى، جه وهه رى.

خولدزار: (خولد)، نه مرى، به هه شت.

خولدزار: به ماناى جيگه لى نه مران، به هه شت ده گرتيه وه.

خوم: (ف) کوويه لى شه راب.

خونريز: خونريز.

خيره د: عه قل و ناوه ز.

خيره دمه ند: زانا، دانا، هوشيار، عاقل.

۵

دارک: دارکه بچو که که لى ناو گه لا تووتنه که يه.

دارمال: جاران «وشکه دان» وه کو گهنم و جو به (مه ن) و (ته نه که) ده پتورا، ئنجا که (مه ن) که يان (ته نه که) که يان پر ده کرد له و وشکه دانه، پاشان ده يان په ست و دارتيکيان به سه رى داده هيتا. به و کردارى دار به سه ر گهنم داهيتانه ده لى (دارمال). (پيتوانه ش) هه يه که وشکه لى دانه که ده گرتيه ناو مه نيکه وه

پان تهنه که یه که وه، چهندي پتوه بهند بیت پتی دهلین (پتوانه).

دارولفتونون: زانست، نهضة، ریتسانس.

داري بهقا: دار البقاء، بههشت.

داري لیژنه: داری که له کراو بۆ سوتاندن.

دانش: زانین، ناگاداری.

دامی: (ف) داوی.

دانشور: دانا، عاقل، حکیم.

دهیده به: دهنگی پتی ولاغ، دهنگ و همرای ته پهل لیدان. رۆیشتنی پاشایان که به ته پله وه بهرێ دهکرتین.

دهسته دوو: نهو داره به که دهکرتی به پشتی ههوجاره که دا، جووتیاره که به دهست دهیگرێ، تاکو هاوسهنگی ههوجاره که ی پێ رایگرێ، لهو کاته ی خۆی به سهری داده دا، تاکو قورس بێ و به زه ویدا بچێ و ههلی بهرێ.

دهسمال: کۆلوانه، جۆره قوماشیککی سێ سووچییه ژنان دهیکه نه کۆلیان.

دهفر: قاپوقاچاخ، حاجه تی شت تیکردن، دهوری.

دهنااته: نهفس نزمی، نییهت پیسی.

دهوا: دواء، داوود ده زمان.

دهوهن: دره ختيله.

دههه: زار، دهم، دهلین هه زه ته ییوسف له ساله گرانییه کانی میسر دا به قسه ی خوش توانیویه تی متمانه به خاته دلی خه لکه وه.

دهی: مانگی دهیهمی خورشیدی ئیترانییه، یه که می مانگی زستانه که سهرده می به فر و باران و سهرما و سهختییه. مهوله وی دهلی:

ساقی پاک نیهن جه سهردی دهی دهی

ههوا وهش که رۆن، نه شته ی نوشای مهی

دهیجور: تاریکیی تۆخ.

دراز: دریش.

دره ختی سالخورده: دره ختی ساوا، دره ختی به ته مهن بجووک، نه مام.

دره خشان: بریقه دهر.

درتخ: نهفسووس، موخابن، داخی گران.

دلپوبا: دلقرین.

دلپیش: دلی بریندار.

دلتغريب: نهوهی فريوی دل ددها، نهوهی دل ددها.

دلتغیگار: دلی بریندار، دلی دهردهدار، زویر.

دلی زار: دلی نازاردراو، دلی شکاو.

دوجهیل: مهبهست سارای (دوجهویل) ه که دهشتیکه مهنوونی تیدا سرگرهردان بووه. وهک لهو
شيعره‌دا دياره:

نهمن مهجنونم وټلی دوجهيلم

ناواره له شوتین زولفانی لهيلم

دوعا گو: نهو کهسهی دوعا دهکا.

دوعای موستهجاب: نهو کهسهی دوعای گیرا دهیت.

دوکوم: حیساباتی هه‌موو قه‌زا و ناحیه‌کان و ناو شاریان کۆکردووه‌ته‌وه و سرته‌نجامه‌کی ناو‌نراوه
(دوکوم).

دوودی هه‌ناسه: دووکه‌لی هه‌ناسه.

دوون: نزم، نزم په‌روه‌ری. سپله‌یی.

دیار: کۆی (دار) ه واته‌ نیشتمان، ولات.

دیبا: جوړه‌ قوماشیکي ناوړشمیه، قوماشی ناوړشمی په‌نگاوړه‌نگ له عه‌ره‌بیدا بووه به (دیباچ).

دیرایه‌ت: درایه. زانین، پسیټړی.

پ

راه: ری، پټکه.

راهی: نۆقره و ناسووده‌یی.

په‌خشان: دره‌وشانه‌وه، پۆشنی.

په‌خشنده: (ف) نهو شته‌ی پرووناکی ددها، پۆشنایی دهر، بریقه‌ده‌ر.

په‌سه‌د خانه: مرصد، نهو شوته‌یه که چاودتیری جوولانه‌وه‌ی نه‌ستیره‌ی لټوه‌ ده‌کړی.

په‌ستخیز: بعث، زیندووبونه‌وه‌ی رۆژی قیامت.

په‌عد: رعد، هه‌وره‌ تریشقه، ده‌نگی هه‌ور.

په‌فعدت: رفعت، پلندی چی‌نگه، پله‌ی پلند، مه‌زنی و گه‌وره‌یی و پایه‌داری.

په‌م: ږا‌کردن، به‌مانای گه‌له‌ناسکیش دئ، یان ږا‌کردنی ناسکه‌ کټوبیه.

په‌ند (په‌ندان): کم ترس و به‌ی باک، زیره‌ک و چاپووک، فیل‌باز، گوټی نه‌ده‌ر.

په‌وانی پاک: گیانی پاک.

په‌وزه‌یی ریزوان:

په وزه: روضة، گولستان، باخچه می گول.
 ریزوان: ریضوان، بههشت، واته گولستانی بههشت.
 پشیننه: پرژ، پرژی باران، بارانیکه کم که هر نهونده بیت ناوړشینیکه زهوی بکات.
 پوخی تابدار: (ف) پووی پرشنگدار، پووی بریقه دار.
 پوژی وهصلت: پوژی سبی، پوژی خوشی و بهیه کتر گیشتن.
 پوفاه: رفاهیة، خوشی و خوشگوزهرانی، ناسوودهیی.
 پوفا: پوو دهرکه وتوو.
 پوخ: پوو، پوخسار، چههره.
 پیققت: رقت، ناسکی، نهرمی، تنک.
 پیحاب: گوزهرپان، فراوان.
 پیتش: بریندار.

ز

زاری: ناله، گریان، پارانهوه.
 زایع: ضائع، بیت سود، ون بوو.
 زده: له چاووگی (زدن) هوه هاتوو، نیسمی مفعول له واته لیږدراو.
 زهرپات: ذره، شتی یه کجار بچووک، هر یه کیکیش لهو شته بچوکانه ی له ههوادا بلاون و له بهر
 تیشکی پوژ دیار دهبن.
 زهفر: ظفر، سهرکه وتن، هیوا و نامانج هاتنه دی.
 زهقن: ذقن، چه ناگه.
 زهکا: ذکا، زیره کی.
 زهل: جوړه گیایه کی درېزه، وشک ده کری، ده بیه ستن بژ گسک دروست کردن، یان بژ پهردووی خانوو
 به کاری ده یتن. له کویتستاندا (که نه مه) ده به ستن بژ گسک دروست کردن. به عهره بی (ذرة المکانس) ی
 بیت ده لیتن.
 زه مزه مه: ویره ویر.
 زهنگه قلیشه: داری بهرووی وشک و ناو قه د نه ستور که به تهر ده یقلیشیتن و پارچه پارچه ده کهن،
 نهو پارچانه پیتی ده لیتن زهنگه قلیشه.
 زهوال: زوال، نه مان، له ناو چوون، فهوتان.
 زهی: ذی، خاوهن.
 زوبانی حال: نهو وه زهیه که ناده میزاد راز و نیازی ناوه و ی خوی تیتدا دهرده خات، واته زمانی دل.

زولمەت: تارىكايى.

زومرە: دەستە، گروپ، تاقم.

زوننار: پشتىنى مەسحىيەكان، ئەو پشتىنەيە كە پىاۋە ئاينىيەكانى مەسحى واتە (قەشەكان) لە پشتى خۆيانى دەبەست، تا لە موسلمانەكان جىيا بىكرىنەو. ئەو پشتىنەيە كە سەلىيىيەكان لە كاتى شەردا دەيان بەست و خۆيان پى شەتەك دەدا بۆ گورج بوونەو.

زىافشان: پرووناكى پۇژن.

زىلال: ظلال، سىبەر.

زى: دىركە زى.

زىندەگىي: ژيان.

زىندەدار: بىتدار.

زىنھار: ئاگات لە خۆت پى، نەكى، دەخىلە.

س

سابىت: ثابت، جىگىر، قايم، پىتى لە جىتى خۆى پى و نەبزوى.

ساغر: (ف) پىالەى مەى، قەدەحى مەى.

سالار: سەرۆك، سەردار.

سالى گوزەشتە: سالى رابردوو، سالى پار.

سانىحات يان (سونحەت): لە (سنوح) ەو ەاتوو، واتە دەرىزى بىروا بەشىۋەيەكى جوان. ەەر شىتىك بەدل خۆشى پى.

سەبا: صبا، باى بەيانىيان.

سەبات: ثبات، جىگىرى و نەبزوتن لە شۆتى خۆى.

سەبت: ثبت، ئۆقرە گرتن، قەرارگرتن.

سەبزه: سەوزاىى.

سەبەل: جاران بەتەر اخۆما و تراۋە سەبەل.

سەبوو: (ف) گۆزە.

سەتووت: دەست بەسەرداگرتنى زۆرەكى.

سەحەر: نزىكى بەيانى، سەپتەدى بەيانى.

سەحەر ئەنگووت: ەاتنى وەختى سەحەر، كاتى سەحەر ەاتوو.

سەحنەى مىحنەت: مەيان سەراى مىحنەت، گۆرەپانى مىحنەت.

سەراب: تراۋىلكە، لە بىباباندا پىاۋ لە دوورەو شىتىك دەپىنى بەئاۋى دەزانى، بەلام ئاۋىك لە ئارادا

نیبه و چاوی فریو دهخوات، بهوه دهلټین سهراب.

سەرد: سارد.

سەرزەده: نه‌وه‌ی ږووی دایټ و سەری هەلدایټ، له‌پې.

سەراسیمه: سەرلیشتی‌واو، سەر سوږماو.

سەرمه‌دییه‌ت: نه‌وه‌ی سەر‌ه‌تا و کوټایی نه‌بټ. هه‌میشه‌و بټ ټرانه‌وه.

سەرن‌گون: سەراوژتیر.

سەر‌گه‌شته: سەر‌گه‌ردان.

سەرووی سەه‌ی: سەرووی زۆر بلند و به‌رز و ږټک.

سەفاه‌ت: کەم عەق‌لی و نه‌زانی، بی‌ه‌وشی.

سەف‌حه: ږوو.

سەفیل: سەفیل و ږه‌زبل ده‌گوتړی، سەر‌کز، نه‌وه‌ی له‌ ژتیره‌وه‌ بټ.

سەفینه: سفینه، که‌شتی، پاڼوږ.

سەف: ږیز.

سەقم: سقم، نه‌خ‌وشی.

سەمەر: ثمر، به‌ر، به‌روبووم.

سەمەردار: به‌ردار.

سەمەن: سټی به‌ره.

سەنا: ستایش کردن، مه‌دح.

سەودا‌زده: عاشق، شه‌یدایی عاشق.

سەوقی قەزا: مل‌که‌ج کردن بۆ فەرمانی پیکهاتووی خودا.

سەه‌ی: راست و بټ گرتی.

سەیل‌ی ږه‌وان: فرمیسکی ږه‌وان.

سەییاد: صیاد، نټ‌چیره‌وان، ږاو‌جی.

س‌رو‌رخواهان: نه‌وانه‌ی به‌دوای که‌یف خ‌وشی و ږا‌ب‌واردن‌دا ده‌گه‌ږتټن.

س‌زا‌وار: (ف) شیاو، موسته‌حق، لایق.

س‌وق‌له: سەر به‌ره‌و خ‌وار.

س‌کو‌وت: بټ ده‌نگی، مات‌ی، ک‌پی.

س‌ن‌ج‌اق: ئالا، س‌ن‌ج‌اق.

س‌واله‌ت: قاپ‌ت‌که‌ له‌ مس‌ دروست ک‌راوه، ناوی تټی ده‌ک‌رتی و بۆ بالنده و نا‌ژهل به‌کاری ده‌ه‌یتن.

س‌و‌ب‌ح‌ده‌م: کاتی به‌یانی، س‌ه‌رده‌می به‌یانی.

سویه: به کوردی پیتی ده لّین (سپتر) واته (موضع) که بز خۆ شاردنه وه ده چنه ناوییه وه .

سوحیت: کۆری هه والان.

سوخن: قسه کردن، که لام.

سوخنه دان: نووسەر، شاعیر، ئه وهی قسهی راست و جوان بنووسی و بلتی، قسه زان. به واتای تیکشکانیش دئی یان رووخان.

سوداع: صداع، سه ره شه.

سیا: رهش، تیر و تاریک.

سیاپۆش: ره سپۆش.

سّدق: صدق، راستگویی، راست ویزی.

سیرهت: ره وشت.

سینان: سنان، سه ره ڤم.

سینه چاک چاک: سینه لهت لهت.

سیواک: ئه وه داره سه ره پریشواله به که مه لا له پیش نوژ و کاتی ده ستنوژ شووشتن ده به پین به ددانیا ندا.

ش

شاخسار: (ناوه)، بهشی سه ره وهی درهخت که پره له لق و چل و پزپ، هه ندی جار هه ره به مانای لق و چل دیت، هه ندی جار له بری «شاخسار» به «شاخساره» دیت.

شامات: واته شای شه ترهنج له کار که وت و مرد.

شه نن: شان، پایه، به مانای (ده یاره) اش دئی.

شه بستان (شه بوستان): مه حره م سرا، جیتی نووستن.

شه تاب: خیرا، زوو به زوو، ده ستورده کردن.

شه تب: ره شه کردنه وه، کوژانه وه.

شه شه ره: شهش خان، زاراوه به که له یاری تاووله (نهره) دا به کار ده هینری. بریتییه له وهی که به کئی له دوو یاری که ره که شهش خانی لای خۆی به گری، به مه به رامبه ره که ده به ستیتته وه و ناتوانی پوه له کانی خۆی به بزوتیتته وه.

شه شه شه: روونا کایی و تیشکدان.

شه رابی ناب: شه رابی به خه وش (خالیس)، ئه وه شه رابه به که (٤٠) سال له کوپه دا به پینیتته وه، چونکه تا کۆن بهت بهترین شه رابی لی دره ده چتی، بۆیه له ناو فارساندا و توویانه شه رابی (٤٠) سال و کچی (١٤) سال.

شه که ره که ن: ده نگخۆش، یان به شه که ره ده م ته شبیه ده کری، له ب شه که ره ش له فارسیدا بۆ ئه وه

نافره تانه به کار دیت که سه رووی لیتویان چالینکی بچووکى تی که وتیښ.

شه‌د: هه‌نگړین، شیله‌ی هه‌نگړین.

شه‌ی: پادشایی.

شمشاد: داری شم‌شال.

داری شمشاد، دارینکی هه‌میشه سه‌وزه، گه‌لای خړ و ورد و بچووک و نه‌ستوور و تیشک‌داری هه‌یه.

داره‌که‌ی ره‌ق و پته‌وه. یو دروست‌کردنی شتی جوان به‌کار دیت.

شمشاد مییان: قه‌دباریک.

شوعاع: شعاع، تیشک، تیریتو.

شوعله: کلپه، گپ.

شوعله نه‌فزا: چرا نیشان‌دان.

شهره: شهره، نیتویانگ.

شؤر: قیامت.

شؤر و نشوور: پوژی قیامت و زیندووبونه‌وی مردووان.

شوک و دؤشاو: دوو جؤر شیرینین له‌سهر گه‌لای دار به‌روو کؤ ده‌بنه‌وه، ده‌گیرین و ده‌کړین به (که‌زؤ).

شیفته: شتواو، عاشق، سه‌رگه‌ردان.

شیفتاق: دووبه‌ره‌کیی.

ع

عاریز: عارض، ده‌موجاو، پوو.

عالی جه‌ناب: وشه‌ی پږز گرته‌ی یو گه‌وران.

عه‌سر: عصر، چهرخ، زه‌مانه.

عه‌د: عهد، پدیمان، ده‌وران.

عه‌فاف: عفاف، پاک و بی‌گه‌رد.

عه‌یان: ناشکرا، دیار.

عوشره‌ت: (عشرت) دؤستایه‌تی، ژبان له‌گه‌ل یه‌کتریدا.

عوزار: (عذار) مووی سهر نیتوچه‌وان. پوخسار، پوومه‌ت.

عوقده: عقده، گری.

عوقده‌گوشا: گرتی کراوه.

عومرتکه: زه‌مانیتکه.

عیسمه‌ت: خو پاراستن له‌گوناه و تاوان.

عیشوه: ناز و کرشمه، لوت بهرزی و له خویایی بوون له پرووی جوانییهوه.
عیفقهت: داوین پاکیی.

غ

غار: نهشکهوت.
غهزهغهرشکهن: شیر بهرتن.
غهم نالود: نهوهی لهگل غهم راهاتبی، رهفیکی خهم، تیکهلی خهم.
غهمگوسار: غهمخوار.
غهمنیشان: نیشانه غهم.
غهنیمهت: غنیمه، دهسکهوت.
غویار: غبار، تۆز و گهرد.
غوسسه: خهم.
غولیا زده: خولیا لیدراو، خولیا لهسهری یهکیکی دابی.
غهمزده: لارهوهبوو، نهو کهسهی خهم لیتی بدات.

ف

فارغ: فارغ، بی ناووک، بۆش و بهتال.
فاسق: نهوانهی پرویان له ناین و خوا وهرگتپراوه و دهستیان داوهته کاری دنیایی.
فاشی: (ع) مه بهستی له درکاندن و خسته پرووه.
فانی: لهناو چوو، نه بوون.
فجاعت: کارهسات.
فجهر: فجر، بهره بهیان.
فهرح: فرح، خوشی.
فهریاد: هاوار.
فهزل: فضل، بهخشین، چاکه کردن، یاریده دان.
فهزلهت: پیادهتی و چاکه کردن.
فهقید: فقید له (فقد) هوه هاتوه، لهکیس چوو.
فهلهک پهیا: فهلهک ناسا.
فهنا: فناء، لهناو چوو.
فهندر: چرادان، چرای ناو شووشه.
فهیز: فیض، بهره کهت، بههره گه یاندن، ناوی زۆر، سهرپێژ.

فهيزوياب: فيضباب، فهې و پوره کت، پخته وړ و ناسوده.
فتوور: سستی.

فراز و نشیب: بهرزی و نرمی زهمانه و پژگار، هوراز و نشیو.
فرّمایه: (ف) پهست، نرم، نهوی.
فریب: فیل، مکر، هڅه له تاندن.
فربو: دهسخرؤ، خه له تان.
فوتووت: فتوة، هره تی لاویتی.
فوغان (فیغان): شین و شه پور، فرباد، هوار و داد.
فیرت: فرط، زور کردن.
فیراق: فراق، جیابونه ووه، دهست له پیک بهردان.
فیگار: دل بریندار و زویر.

ق

قه دهح نوش: مہی خور.
قه دهم: بهریت.
قه دیولعه د: قدیم العهد، کون، دیرینه.
قه ره قوش: پادشاهی کی زهر به دهست بووه.
قه عر: قعر، بن، ژیر.
قه لعه جی (قه لعه دار): پاسه وانی قه لا.
قه لہم قه لہم: دهغه دهغه، دهلې هرچی له عه ماره که ماندا هه بوو به پیک قه لہم فروشتم.
قه وسه ینی نه و نه دنا: دهگوتری (قاب قوسین أو أدنی) که له قورنانی پیروزدا هاتووه له کاتې که پیغمبر (دخ) چو بووه دیداری خوا. واته به نه ندازه ی ژي که وانیک.
قه یتول: جیگه ی لهشکر، قه لا.
قدووم: هاتن.
قشیل: له ناوچہ ی سلیمانیدا پتی دهلین (پشقل).
قفره (قولقه): به عره بی (قفره)، چولیی، سارایک که سی تیدا نه بی.
قوتب: قطب، پیری هره پایه بهر ز له تهریقه تدا.
قوتبی ره بیانی: پیری هره پایه بهر ز له تهریقه تی نیلاهیډا.
قووت: خوراک، خواره مہنی.

ک

کاره‌بای زهرد: جۆره مووروویه‌کی زهردی سووکه، که له شتی ده‌خشینی، گهرمایی پیدای ده‌کات و پووش و په‌لاش وه‌ک موگناتیس له‌گه‌ل خۆی پاده‌کیشی.

کاشانه: کۆخ، خانووی بچووک، خانووی هم‌زاران.

کامیاب: به‌ختیار، به‌مراز گه‌یشتوو.

کامیابه‌دل: دل به‌ئاوات و مرز گه‌یشتوو.

که‌ده‌ر: خه‌فت، ناخۆشی.

که‌مشک: له مه‌نجه‌لێکدا (دۆ) ده‌کولێن تا بۆ خۆی سه‌رده‌دا، ئنجا به‌توره‌که‌ی شیرێژی داده‌که‌ن، بۆ نه‌وه‌ی بچۆزیته‌وه و خه‌ستیه‌که‌ی بگرن. دوا‌یی کابان دیت و ده‌ری ده‌هینێ و به‌ده‌ست ده‌یگوشی و بۆ وشک‌کردنه‌وه له‌سه‌ر سه‌به‌ته‌ی داده‌نی، خۆشی تی ده‌کری بۆ نه‌وه‌ی خه‌راپ نه‌بی.

که‌شمه‌که‌ش: کیشه‌کیش، گێره و کیشه، ته‌نگ‌چه‌له‌مه، بگه‌ره و په‌رده.

که‌فه‌ن: (کفن) جلی مردوو.

که‌له‌مه: نه‌و دوو دا‌ره پارێکه‌یه، که له نیله‌که‌وه (نیر) ده‌ره‌هاتوو له ژێر ملی گاکه‌وه ده‌به‌ست‌رت بۆ نه‌وه‌ی نیله‌که‌ ملی گاکه‌ قایم بکات.

که‌مه‌تر: که‌مه‌تر، نه‌ه‌قه‌ر، نه‌مه‌تر.

که‌وسه‌ر: ناوی رووباریکی نه‌فسانه‌یییه له په‌ه‌شتدا.

که‌وی مه‌دان: که‌وی بنا‌ر. کاتی که‌و له به‌یانیه‌یان دیته‌ بنا‌ر و ده‌خۆنێ و سه‌ر له ئیواران ده‌چنه‌وه سه‌ر شاخ و کێوه‌کان. زۆرتر له ناو مه‌نگوره‌کان به‌کار دێ.

که‌یل: نه‌وه‌ی ئاره‌زووی هه‌یه، هه‌له‌بارده.

کوله‌: زنج، کوخته، گۆشه. خانووی ده‌رویشانه.

کلێسا: کنیسه، جێگا و شوێنی په‌رستنی مه‌سیحیه‌کان.

کونا‌وده‌ر: کون به‌ده‌ر، کون تێکردن.

کووچه: کۆلان، گۆزه‌ر.

کۆ: له (که‌به‌که‌)ی فارسییه‌وه هاتوو. کۆلان. گۆزه‌ر.

کۆسار: نه‌و جێیه‌ی شاخ و کێوی زۆری لێیه، جێی شاخاوی.

کینه‌وه‌ر: کینه له‌ دل.

گ

گاه: تاوێ، جاری.

گه‌زۆ: دا‌ره‌روو و دا‌رم‌ازوو لێی ده‌باری.

گهردووش (گهردش): چهرخ، پژگار، گهردوون.

گهواه: شایهت

گروځ: دهسته، تاقم، کڅمځل، گروپ.

گريبان (گريب): يځه، بهږک، پټسير.

گري پټچ: لوول خواردوو.

گوزدهشته: ډاډردوو.

گولموزار: کينايه ته، مهبهستی زولف وهکو گوله.

گولگون: گول ږهنگ.

گولنار: گول همنار.

گومراه: نهوانه ی پټيان لی گومر بووه، سهرليشيټواو.

گورد: نازا.

گوشا: کرانهوه، فراوان بوون.

گووم: ون، بزر.

گيرايه خوارهوه: ډاگرتنه خوارهوه، هينانه خوارهوه.

گيرودار: بگره و ډاډگره، بهمانای شه ړ و شوړيش دي.

گيسوو: بسک، کهزی، پرچی هژنراو.

ل

لاسدان: فريودان، خهله تانندن.

لاکيتش: فهرشی لاکيتشی مهبهسته.

لاموته ناهي: لامتنه اي، تاهه تايه، بڼ کڅتايی.

لاهووت: خواوه ندي، (نيلاهي) له نه سلوه (لاهي) بووه، واته (اله) (وت) يشی بڼ موبالهغه چووه ته

سهر. وهکو (وت) ای (جبروت) و (ملکوت).

لايق: پر به پټست، شايان.

لايوفنا: لايونی، له ناو ناچی.

له باله: پر، لټواولټو.

له ب شهکهر: له ناو فارساندا نهو نافرته تانه ی سهرووی لټويان چالی تی که وتی پټيان ده لټين له ب

شهکهر، واته لټو وهک شهکهر شیرين، لټو شیرين.

له زاوييه ی من: له نه زهر منهوه، له لايه ن منهوه.

له شکری جوود: له شکری سخا، به ليشاو، بهرچاو تيری.

له‌عل: جۆزه که وهه ریکی سووری به‌نرخه.
 له‌معان (لمعة): ترووسکه.
 له‌ناحیه‌ی من: له‌تەرەف من، له‌لایەن منهوه.
 له‌وحی پیشان: ته‌ختی ته‌ویڵ، ناوچه‌وان.
 له‌هه‌ر سوو: له‌هه‌ر لاوه.
 له‌هه‌ر دامانی شه‌و: له‌هه‌موو دامانی شه‌و.
 لۆنده‌ره: جاران واته‌ له‌زه‌مانی عوسمانلی له‌سلیمانلی به‌(لندن) گوتراوه (لۆنده‌ره).
 لیباس: به‌رگ، جلوه‌رگ.
 لیژنه‌ی دار: داری سووتاندنی هه‌ل‌چنراو، یان که‌له‌که‌کراو له‌سه‌ریه‌ک، گزهره.
 لیس: دارده‌ستیکی نه‌ستوره، به‌لام وه‌ک تۆیز سه‌ره‌که‌ی نه‌ستور نییه.
 لیوای عه‌زا: نالای ماتهم، نالای پرسه.

م

ماه: مانگ.

ماتهم: ماتم، پرسه، ته‌عزییه.

ماتهم زه‌ده: نه‌و که‌سه‌ی خهم و خه‌فەت لیتی ده‌دات و په‌نگی زه‌رد ده‌بن، ئنجا ماتیی دایده‌گرێ.

ماجه‌را: ماجری، پرووداو، نه‌وه‌ی پرویدا.

ماده‌ر: دایک.

مازی: ماضی، رابردوو.

مانه‌ند: وه‌کو.

ماهیه‌ت: جه‌وه‌ری شتیک، سروشتی راستیی شتیک.

مه‌به‌هوت: سه‌رسام، واق و پرمان.

مه‌تاع: که‌لویه‌ل.

موالییده: (ف). له‌(موالی) یه‌وه‌هاتوه، واته‌ مووالی بی‌ت به‌شتن، لایه‌نگری شتیک بی‌ت، عاشقی شتی بی‌ت، هۆگری ده‌گه‌یه‌نی به‌مانای موداریش دیت.

مه‌جال: مه‌جال، بو‌ار.

مه‌جلوب: مه‌جلوب، راکتشراو، په‌له‌کتیش کردن.

مه‌جور: مه‌جور، چۆل‌کراو.

مه‌جه‌وول: مه‌جه‌وول، نه‌زان‌دراو، په‌نه‌ان و شاراهه.

مه‌حه‌رم: جیتی نووستن، شویتنی تاوان و گونا‌هی لێ نه‌کرێ.

مه‌ددى به‌سەر: چه‌ندى چاو پرکات، هه‌ته‌رکات.
 مه‌دفون: مدفون، نێژراو.
 مه‌دوو: مه‌دوئ، مه‌ناخه.
 مه‌دهوش: له‌ هوش چوو.
 مه‌ر: مه‌گەر.
 مه‌زار: ئارامگا، گۆپ.
 مه‌زارستان: گۆستان.
 مه‌زله: مزله، زيله‌خانه، گوفه‌ک، سه‌ره‌نوێلک.
 مه‌ساعى: کۆى (سعى) واته‌ هه‌ول، ته‌قه‌للا.
 مه‌سه‌رپه‌ت: له‌ (سرور) هوه، شادى.
 مه‌سدوود: مسدود، داخراو.
 مه‌سه‌ده‌ت: به‌ختيارى، خوشى.
 مه‌سه‌وود: به‌ختيار، ئاسووده.
 مه‌مات: له‌ (موت) هوه، مردن.
 مه‌سه‌ند: ده‌سک، ئه‌و شته‌ى ده‌ست يان ئانیشک پ‌ا‌بگرئ، هه‌ر شتى هێزى پ‌ا‌گیر بکا.
 مه‌عبوود: که‌سى پ‌ه‌رستريت، له‌ به‌رواوه‌ يان له‌ خوشه‌ويستى.
 مه‌عه‌رکه‌ ئاغوش: ئه‌وه‌ى ئه‌وه‌نده‌ نازايه، جه‌نگى له‌ باوه‌ش گرتوه.
 مه‌عه‌سووم: دوور له‌ گوناھ، بێ گوناھ.
 مه‌عه‌يدار: مانادار، واتادار.
 مه‌غموم: مغموم، غه‌مبار، خه‌فه‌تبار.
 مه‌فتوون: شه‌يدا و تاسه‌ کردن.
 مه‌قام: مقام، جێگه، پايه و پله.
 مه‌قبر: مقبر، گۆپ.
 مه‌قسه‌د: مقصد، مه‌به‌ست.
 مه‌له‌ک: فریشه.
 مه‌لال: مه‌للول، بێزار.
 مه‌لامه‌ت: گله‌بى، لۆمه.
 مه‌نته‌قه: منطقه، ناوچه.
 مه‌هتاب: (ف) مانگه‌شه‌و، تريفه‌ى مانگ.
 مه‌ه‌ روخسار: روخسار مانگ.

مهیی ناب: سیفه‌ته، ساف و پاک و خالیس و بی غه‌ش.
 موئامهره: موآمره، پیلان، پیلان گئیران.
 مویتله: گیرۆده.
 موجه‌سسهم: بهرز و بهرچاو.
 موجید: مجد، هئینانه‌کایه‌وه، داهئینان.
 موجه‌ققهر: بی نرخ و سووک، شتی له نرخ خۆی که‌متری بۆ دابنری.
 موخاته‌به: مخاطبة، قسه‌کردن و دوان له‌گه‌ل به‌رامبه‌ره‌گه‌ت، ده‌مه‌ته‌قتی.
 موخالیف: ناته‌با، پیچه‌وانه.
 مودام: (مهدام)، مهی، به‌رده‌وام و بی راوه‌ستان.
 مورغ: (ف) بالنده، ته‌یر.
 موزه‌فهر: مظفر، سه‌رکه‌وتوو، به‌مراز گه‌یشتوو.
 موزمه‌حیل: مضمحل، نه‌بوون و نابوود، له‌ناوچوو.
 موسه‌وهر: مصور، وینه‌کیش، وینه‌گر.
 موشه‌ققه‌ت: زه‌حمه‌ت.
 موشفیق: دل نهرم، خاوه‌ن سۆز و گوداز.
 موعه‌تر: معطر، بۆن خوش، عه‌تراوی.
 موغبه‌ر: مغیر، تۆزای، خۆلای، خاکی.
 موفه‌وه‌ز: مقوض، موخه‌بیهر، ئاره‌زوومه‌ند بن له‌هه‌لبێاردن.
 موقه‌ره‌ر: مقرر، به‌یار دراو.
 موکه‌ده‌ر: شیتلووبوون. دلته‌نگ، بێزار و شیتاو.
 مول: (مل): شووشه‌ی شه‌راب و مه‌ی.
 مؤمی ناو‌فه‌نهر: (فه‌نهر) چرادان، مؤمی ناو‌هه‌ر قوتوویه‌کی له‌کاغه‌ز یان دار یان مه‌عه‌دن دروستکراو. چرا و مؤمی له‌ناو دابنری.
 موناجات: پارانه‌وه، رازونیا‌ز کردن.
 موونس: هوگر، ئاشنا.
 مونقاد: په‌له‌کیش کراو، به‌کیش کردن.
 موهه‌یا: ئاماده. ته‌یار.
 میلله‌تی غه‌ییور: به‌غیره‌ت.
 مییان: ناوقه‌د.

ن

نائیل: نائل، دهستی کهوئ، بیدرتتی، پتی ببهخشرئ.

نابوود: نهبوون.

ناتهوان: بی دهسهلات.

نادان: نهزان، نهقام، بی هوش.

ناسوت: سروشت، جیهانی بهرجهسته، جیهانی مادی له وشه ی ناس و (وت) دروست بووه.

ناکهرده: نهکرده.

ناگاه: لهپ، له ناوهخت.

ناله‌رزیده: نه‌له‌رزین.

ناله‌بدووش: (ف) ناله له‌سهرشان.

نه‌حیف: له‌ و لاواز.

نه‌دامت: په‌شیمانی.

نه‌دارایی: نه‌بوونی و دهست کورتی.

نه‌دیم: هاوده‌نگ.

نه‌دی نه‌دهم: هاوړتی په‌شیمانی.

نه‌دیوی: نه‌ودیو گردیک. یان به‌رزیه‌ک که نه‌بیرئ پتی ده‌لین (نه‌دیوی).

نه‌سته‌رن: گولیکې بۆن خوشه، په‌نگی سوور یان سپی ده‌بی، له‌سهر هم‌وو لقی‌ک چهند گولیک

ده‌پشکوئ، داره‌ک‌ی درکاویه.

نه‌شته‌ر: تیغی برین درین.

نه‌عره: هاواری به‌رز.

نه‌عش: نعش، تابوت، داره‌مدیت، جه‌نازه.

نه‌غمه په‌رداز: نه‌غمه خوین.

نه‌غمه سورا: نه‌غمه خوین.

نه‌فخی صور: ئیشاره‌ته به‌نایه‌تی (یوم ینفخ فی الصور) واته لیدانی شه‌پیوور له لایه‌ن ئیسرافیل‌هوه

له‌رۆزی قیامه‌تدا.

نه‌فع: نفع، سوود.

نه‌قیزه: نه‌و داره‌یه که به‌دهست جووتیاره‌که‌وه‌یه، سهرتکی بزماری پی‌تویه ده‌یکات به‌لارانی گاکه و

گاکه‌ی پی‌لن ده‌خوئ، سهره‌ک‌ی دیکه‌شی ئاسنیک‌ی پانی پی‌تویه پتی ده‌لین (هیشه‌ماله) که قوری

هیشه‌ک‌ی پی‌پاک ده‌کاته‌وه.

نهوا پهرداز: نهوا خوټن.
 نهوازش: دلډانهوه.
 نهوځهگهري: (ف) شپوهن.
 نهودهمیده: تازه پشکړوتوو.
 نهورهس: نۆبهره، تازه پیڼگه یشتوو.
 نهورهسته: تازه پدیدابوو.
 نهورسیده: نۆبهره.
 نهوزاد: مولود، تازه له دایک بوو.
 نهوزهور: نهو (ظهور). تازه دهرکه وټن. تازه پدیدابوون.
 نهوشیروان: پادشایه کی ئیتران بوو. به خواهن داد ناوی دهرکړدبوو.
 نهونیهاال: نه مامی نوئ.
 نه یزن: (ف) نهی ژهن. نهوهی نهی دږه نټی.
 نزا: دوعای خیر، به پیچمه واندی تووک که دوعای خهراپه.
 نشور: (نشور) زیندووکړدنه وه، زیندووکړدنه وهی مردووان له پژوی قیامه تدا.
 نیگاریکی وهفادار: خوښه ویست و دل بهر تکی به نه مک. مه عشوقه یه کی به وهفا.
 نووری عه لانونور: (نور علی نور) نور له سهر نور، پووناکي زور. نووری زور.
 نوت: به پاره یه کی کاغه زی ئینگلیزی و تراوه (نوت).
 نیدا: نداء. بانگ، بانگه واز.
 نیزاع: دووبه ره کی.
 نیسار: نثار، بلاو کړدنه وه و هه لېژاردن، په راگه نده یی و پهرش و بلاوی.
 نیفاق: دووړوویی کردن.
 نیقاب: پوویه ند، په چه.
 نیگاهی واپه سین: ناوې بز دواوه، نیگایه ک بز دواوه بهروانی.
 نیل (نیر): نهو داره یه که ده خرته سهر ملی گاجو ته کان.
 نیهاال: نه مام، دره ختی تازه پوایی و پشکړوتبئ.
 نیهایهت: نیهایه. کوتایی، دواپی هاتن.
 نیهان: به نهیټنی.
 نیش: نازار. به مانای شتی نووک تیش دئ.

و

واپه سین: دواوه، کوټایی.
 واډه گون: هډلگټرانه وه، بهراوډزوو، پټچه وانه.
 واله: حهیران.
 وهچ: که تووتن ده برتته وه و ده یشکټننه وه، لقی تازه ده داته وه، بهو لقه تازانه ده لټن (وهچ).
 وه حشمت: ته نیایی، خه لوت گرتن.
 وه داع: وداع، مالناوایی، خواحافیزی.
 وه دود: زور میهره بان، دؤستدار.
 وهرد: نهو پارچه زهویسه یه که گنم و جوئی تیندا ده چټن.
 وهرسه: گیایه که له یه مهن ده پوئ. که ده می کرده وه، چهند تالټیکی لټی په یدا ده بی وهک موو وایه، نهو تالانه وهک مووی زهغه ران وایه شتی پټ پڼگ ده کن.
 وهروره: ده مانچه.
 وهغا: جهنگ.
 وجود: بوون.
 وشکه وهرد: نهو وهرد برینه یه که له هاویندا ده پوئ هور به هاوینیش ده چټرن، که په لټی دا ده پردریت.
 وبقار: له سه رخوئی، هیمنی، گوره یی، خو قورس گرتن.
 وټزه بهره: نهو قایشه یه که له کونی نیله که دایه که مژانی پټوه ده به ستریت. مژانیش دارټکی رټکه له بهینی هوجار و نیله که دایه.

ه

هه با: نهو تۆزقاله تۆزانن که له دهوری تیشکی خوړی ناو کولانچکه ی مال ده هالټن. هه ورته، خوړایی.
 هه متا: وهک یهک.
 هه مراه: هاوپټی، هاوپټگا.
 هه مراز: هاوپاز، رازی دل و دهروون.
 هه منشین: هاونشین.
 هه مه مه: هاوار و فوریادیک که له ده می ناده میزاد بیته ده ری.
 هه نگامه: ههراو بهزم.
 ههوجار: نهو داره یه که بزکټلان به نیله که وه ده به سترټی. ههوجار و نیل به یه که وه ده به سترټن. ههوجار (هیس) یشی پټ ده لټن. له که رمیاندا (قهرمه) ی پټ ده لټن.

ههولناک: پرمه ترسی، ترسناک، له (أهوال) هوه هاتووه.

ههیکه: هیکل، پهیکەر.

هووهیدا: دیار، ئاشکرا.

هووما: بالندهیهکی ئهفسانهیییه. دهلتین سێبه ره که ی بکه و یتته سه ره هه ره که سیک یان خۆی له سه ره هه ره که سێ بنیشی ده یتته خونکار و پادشا.

هوژ: جۆره چینی که له شێوهی دوو تادا، بهیه که وه نووساوه. دانه و یتله ی تیده که ن و به سه ره پشتی ولاغی داده ده ن.

هیزه: نه و پیتسته چه یوانه به که تایبه تی پۆنی تیده که ئی. به دۆشاری توو پیتسته که خوش ده که ئی که خوش کرده که پیتی ده لتین (هالوتین)

ی

یاساغ: قه ده ده غه.

یاوه ر: هاوده م، نه نیس، ئاشنا، هاو پری.

یه که تا: بی و ینه، بی نه زیر، تا قانه، یه که انه، ته نیا.

یه که انه: تا قانه، خوی تاک و ته نیا.

ییتلی کوردان: عیلی کوردان، یه لی کوردان.

بىبلىئوگرافىيا يان سەرچاۋەدى نووسىن

لە بارەدى شاعىرايەتى شىخ نوورى شىخ سالىح

یه ک دوو قسه ی پووست

نامه وی به سهرتانه وه بیکم به مننه؛ به لام نامه کردنی ئەم بیللیوگرافیا به بارتەقای کوشش و تهقه للام له نامه کردنی ئەم دیوانه هیلای کی کردووم. هوی سهره کی ئەم ماندوو بوونهش بو بایه خ پینه دان و نه پاراستن و له بهره ست نه بوونی ژماره ی تهوای رۆژنامه و گوڤاره کاغان ده گهرینه وه، چونکه تا ئیستا کتیبخانه یه ک له سهرتاپای کوردستانا نییه تهوای ژماره کاکی ئەو رۆژنامه و گوڤارانه ی تیدا پارێزایی. به هوی ئەو پشتگوێ خستن و بایه خ پینه دانه لاپه ره کاکیان تووشی پوان ده بیت و رۆژ له دوا ی رۆژ هه لده وهرتن و له که لک ده که ون. له کاتیکدا کتیبخانه ی پیشکه وتووی میلله ته خوا پیتدا وه کاکی دنیا ده خرینه شوینی تاییه تی نه وه ک ناووه وا و که ش کاریان لی بکات و به چه ندین جوړه داو ده رمان ده یان پارێزن. ره نگه بلتین ئەم لایه نه پیتوه ندی به لایه نی پیشکه وتنی شارستانی میلله ته که مانده هیه، به لام به لای رای منه وه دروست نه بوونی هوشیاری پیتوست بو پاراستن و بایه خدان به و رۆژنامه و گوڤارانه، کاریکی وای کردوه به دهستی ئەنقه ست به فو تاندن بدرتن.

تا کو ئەمڕۆ که کتیبخانه کاغان ئەم رۆژنامه و گوڤارانه یان به نات تهوای و نیوه ناچلی هیشته و ته وه، به بی ئەوه ی ئەو که سانه ی له کتیبخانه کانداییش ده که ن، مشووری پر کردنه وه ی ژماره نات وه او وه کاکی ئەو رۆژنامه و گوڤارانه بخۆن و بو ئەم مه به سه ته په نا به نه به کتیبخانه تاییه تییه کان، تا به فوتۆ (کۆپی) وینه یان له به ریگر نه وه و کاری لیتۆتیره وه و خوتنه رانی پی مه یسه ر به کن، بۆیه دانانی که سانی لیتوه شاه و قه درزان بو کتیبخانه کاکی کوردستان کاریکی تا بلتی پیتوسته بو پاراستنی ئەو ژماره که مه ی ئەمڕۆ که ماون، هیچ نه بی ئەو رۆژنامه و گوڤارانه نه ده نه ده ست هه مو که سی تا هه ر لاپه ره یه کیان بویت لپی بکه نه وه و به ئاره زووی خویان له سه ری بنووسن و به بیباکی لاپه ره کاکی هه لده نه وه و ئەمه ش بیته هوی دراندنی لاپه ره کاکیان.

به داخ وه تا ئەمڕۆ که ده زگایه کی زانستی و ئەکا دیی وه کو «کۆری زانیاری عیراق - ده سته ی کورد» هه ولی نه دا وه تهوای ژماره کاکی ئەو رۆژنامه و گوڤارانه په یدا بکات و له لای خۆی بیانپارێزی. ئەگه ر بۆشی په یدا نه بی وینه ی ئەو ژمارانه ی ده ست ده که ون بگرته وه، یان هه ولی کرینیان بدات له و که سانه ی نیازی فروشتنیان هیه، یان ئەو

کەسانە ھان بەدات کە لەباریاندا ھەبە ژمارەکانی ئەو پڕۆژنامە و گۆڤارانە ناو بەناو بەئۆفیسیت لە چاپ بەدن و بکریته دیاریی بۆ خۆیتەرانی ئەوێ ئەمڕۆکە.

پەنگە زۆر کەس ھەبن وایان بەزەبەندا بێت کە ئەم جۆرە کارانە زۆر بەسووک و سانایی بێتە دەست و ئەرکیکی گەورە لەگەڵدا نەکیشری، یان وا دەزانن ھەموو کەس ئەو ھەوسەلەیان ھەبە، بتوانن لاپەرە کۆنەکان ھەڵبەنەو و لە ھەمان کاتیشدا بەدوای پەیداکردنیان ەوداڵ بن. نازانن ئەم جۆرە ئیشانە ئەگەر بە (داهێنان) یش نەژمبێدرین، ئەو لە زۆر پۆرە شیعەر و چیرۆکی بۆردار و وتاری بێ ناواخن، بەکەلتەر و قورسترە. وێرای ئەوێ کتیبخانەیک لە کوردستاندا نییە ژمارەێ ئەو پڕۆژنامە و گۆڤارانەێ تێدا پارێزرا بێ، ئەو لە ھەمان کاتیشدا تا پڕۆژێ ئەمڕۆکە ھیچ کتیبخانەیک گشتی، یاخود ھیچ کەسی ھەوڵی نەداوە ببیلیۆگرافیایک - چ بەکتیبی چاپکراو و چ بەپڕۆنیۆ - بۆ ناوەڕۆکی پڕۆژنامە و گۆڤارەکان ساز بکات یان ببیلیۆگرافیا بۆ ناوی نووسەرەکان بکات و پەنجە بۆ ئەو ژمارانە رابکێشی کە بەشدارییان تێدا کردووە. تا ئەوانەێ دەیانەوێ لەم جۆرە ببیلیۆگرافیانەێ لەمەر خۆمان سازبەن، بەبێ ئەرکی ھەڵدانەوێ لاپەرە بەلاپەرەێ پڕۆژنامە و گۆڤارەکان، بگەرێنەو سەر ئەو باس و بابەتانەێ گەرەکیانە سوودی لێ وەرگیرن، کە ئەمڕۆکە لەبەر کەمی سەرچاوە بوو ئەتە تاکە سەرچاوەێ باوەرپێکراو و بەردەستی ئێمە.

لە پڕۆژێ ئەمڕۆکەماندا - ببیلیۆگرافیا - سازدان بەتەواوەری ساغکردنەو و بلاوکردنەوێ بەرھەمی شاعیران دەژمێردری کە بەبێ بوونی ئەو - ببیلیۆگرافیا - دیوانە کە ھەرچەندە بێ کەموکورتی و پێکوپێک بێ، ھێشتا کە لەبەری تێدەکەوێ و بەکەموکورتی بۆ دەنوسری. بۆیە لە ولاتان ئەوانەێ لە بواری ئەکاڤیدا ئیش دەکەن، بەردەوام پەنجی فەرھادانە دەدەن لە پێناوی پێشخستنی ئەم لایەنە تەواوەرە لە کاتی لە چاپدانێ دیوانی شاعیرەکانیان.

ئەمڕۆکە ئەو زانستەێ کە بایەخ بە «کتیبخانە» دەدات گەیشتووەتە رادەیک دەتوانی زۆر پێگای دووردرێژ بۆ خۆیتەرەکان کورت بکاتەو و دەستی لیتوێژەرەکانیش بگری. سازدانێ (ببیلیۆگرافیا) ش پڕۆژ لە دواێ پڕۆژێ زياتر دەبێ و پتر دەبێتە جێگای بایەخ و ھەست بەگرنگی ئەم کارە دەکریت و فەرماوێشکردن و پشتگۆی خستنی ئیشە کە بەنیوہ ناچل دەھێلێتەو.

ببیلیۆگرافیا سوودی زیاتر دەگەینێتە خۆیتەرەکان و لیتوێژەرەکان تابتوانن لە

سهرده ميكي خيرا و ناپورهی وهكو نه مړوکه «كات» يان به فيرو نه چيت، نه مړوکه گرنگی نه م بيليوگرافيا يانه له لای ميلله ته سهر فزانه کانی دنيا که نرخی زانستيان له لا هه په، نه ک هه به شيوه کتيب نه م جوړه بيليوگرافيا يانه ده بينرئ، به لکو له ناو هه ر کتيبخانه په کدا، هه نو سهر ټک به پتي پسته کانی نه بجه د دوسيهی تاييه تی خو ی هه په و نه م زانسته که به زانستی (التوثيق)^(۱) ناوزده کراوه، روژ له دوی روژ قوولتر ده کړئ و زياتر ده بيته مایه ی سوود گه يانندن، نينجا هه رکه سئ بيه وئ له شاعير ټک، يان له نو سهر ټک بتوژتته وه، نه وه په کسره نه و باس و بابه تانه ی که نو سهر که نو سويو په تی يان له باره يه وه نو سرون هه مووی به هو ی دوسيهی تاييه تی نه و که سه وه ده خرته به رده ست، باس و بابه ته کانیش له ناو دوسيه که به پتي کات و بابه ت بو ليتوژتته وهه جيا کراوه ته وه. هه مو نه مانه بو کورت کردنه وهی ريگايه، تا بتوانئ هه ر لايه نيکی که بيه وئ، به ناسانی به ده سته وه بيت و که ره سته ی نو سینه که گه لاله بکات. به داخوه جاري ئيمه نه گه يشتوینه ته نه و ناسته پيشکه و توهی کتيبخانه کاغان، ته نانه ت ژيانان به و جوړه ريکويټک بخه ين و بگره زوريشمان ماوه بيگه يني.

بيگومان له به رنه وهی - شيخ نووری شيخ سالح - په که م جاره ديوانی شيعری به م شيوه په له چاپ بدرت و به هو ی له به رده ست نه بوونی ديوانی شيعری نه م شاعيره له زور ليتکولینه وهی په خه يی و نه کادیمی ناوی خراوه ته ژير ليتوه وه، نجا نه م به ده ستي نه نقه ست بووی يان له به رنه وهی نه و که سانه نه يان ويستوه خو يان هيلاک بکه ن و تاقه تی پشکين و هه لده نه وهی لاهه ی روژنامه و گوڅاره کانين نه بووه، هه ر بو نه وهی نه م بيليوگرافيا په بيته ته واکه ريکی نه م نيشه م و بو نه وهی نه و به هانه يه ش بپرين که هه ندي که س خو يان پتوه هه لواسيوه و له پيناوی نه وهی ده ستي يارمه تی بو خوتنه ران و په خه گرانی نه مړو و پاشه روژ درټر بکه ين و يارمه تی نه وانه ش بده ين که له پاشه روژدا ده يانه وئ له سه ر بزوتنه وهی شيعری کوردی هاوچه رخ بنوسن، هاتم و ده ستم دايه دروستکردنی نه م بيليوگرافيا په بو به ره مه شيعرييه بلاوکراوه کانی نه م شاعيره، بگره چنده جاريش بلاوکراوه ته وه و نجا نه و به ره مه مانه ی وهک وتار و يادکردنه وه له سه ر ژيان و شيعری شيخ نووری نو سرون. له پال نه مه ش به ره مه کانی تری که برتتیه له وتاری ميژووی و

(۱) بو زانستی زياته پروانه: جاک شوميه: (أصول التوثيق) - ترجمة انطوان عبده. منشورات

عويدات، بيروت - باريس، الطبعة الثالثة، ۱۹۸۲.

سیاسی و ئه‌ده‌بی، له‌گه‌ڵ ئه‌وانه‌ش که شیعی (شیخ نووری) یان کردوو به‌پینج خسته‌کی یان وتار و شیعیریان وه‌رگیتراوه‌ته‌ سه‌ر زمانی عه‌ره‌بی، هاتووم به‌پیتی بابته‌ ڕیکم خستوون، ئهم ئه‌رکه‌شم بۆیه‌ خسته‌ ئه‌ستوی خۆم، چونکه‌ سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی که ته‌واوکه‌ری ئیشه‌که‌مه‌، له‌ لایه‌کی ته‌روه‌ ژماره‌ی ئه‌و ڕۆژنامه‌ و گوڤاره‌ کوردییانه‌مان که زۆر پرش و بلاون و زۆربه‌یانم له‌ کتیبخانه‌ تایبه‌تییه‌کان ده‌ره‌یناوه‌، وایشی بۆ ده‌چم ئه‌و ژماره‌ که‌مه‌ی له‌به‌ر ده‌ستیشدا هه‌ن ڕۆژ له‌ دوا‌ی ڕۆژ به‌ده‌ست کاربه‌ده‌ستانی کتیبخانه‌ی قه‌در نه‌زان و به‌هۆی بارودۆخه‌که‌ و که‌می هۆشیاری خۆینه‌ران له‌ گرنگیدان به‌و ڕۆژنامه‌ و گوڤارانه‌ له‌ کاتی هه‌ڵدانه‌وه‌ و خۆینه‌وه‌یان، به‌ره‌به‌ره‌ ڕوو له‌ که‌می ده‌که‌ن و ڕۆژی له‌ ڕۆژان له‌وانه‌یه‌ ئه‌و ژمارانه‌ش له‌ناو بچن، یان هه‌لبگیڕتن و بشاردینه‌وه‌، بۆیه‌ تا ڕیگای سه‌خت و پڕ پێچوپه‌نا بۆ خۆینه‌ران و ڕه‌خه‌گران ئاسان و کورت بکریته‌وه‌. هیوادارین له‌مه‌ولا ئه‌و بریاره‌ی له‌ چاپدانی دیوانی شاعیریکیان پێ ده‌سپێرێ خه‌ریکی ساغکردنه‌وه‌ی ده‌بن له‌ دروستکردنی ئهم جو‌ره‌ بیلیۆگرافیاiane بێ به‌شی نه‌که‌ن و نه‌یخه‌نه‌ پشتگوێ.

ئیترا به‌ له‌مه‌ودا‌ش به‌هۆی ئهم شیعرانه‌ و ئهم بیلیۆگرافیاie (شیخ نووری) به‌سه‌ر بکریته‌وه‌ و مافی شاعیرانه‌ی خۆی بدریتێ و ئه‌و ڕووپۆته‌ی له‌ نه‌خشه‌ی داھینانی شیعی کوردی تازه‌دا له‌سه‌ری جوولاه‌ته‌وه‌ دیا‌ری بکریته‌ و له‌ داها‌توویه‌کی نزیکدا ئه‌وانه‌ی نیازiane له‌ باره‌ی شیعر و شاعیرایه‌تی شیخ نووری بنوسن ئه‌وه‌نده‌ ماندوو نه‌بن و ئه‌و ئه‌رکه‌ی من کێشاومه‌، ئه‌وان دووباره‌ نه‌یکێشن و یه‌کسه‌ر به‌هۆی ئه‌و بیلیۆگرافیاie به‌توانن بگه‌ڕینه‌وه‌ سه‌ر ئه‌و سه‌رچاوانه‌ی باسی شیخ نووری و شاعیرایه‌تییه‌که‌ی ده‌که‌ن. له‌گه‌ڵ ئه‌و ته‌قه‌للایه‌ش که داومه‌، هه‌شتا من نا‌ئیم ئه‌وه‌ی کردوو به‌ زۆر پوخته‌ و ته‌واوه‌ و هیچ که‌موکوورتی تێدا نییه‌. ڕه‌نگه‌ له‌گه‌ڵ ئه‌و هه‌وله‌ش که داومه‌ زۆرشتی تری بلاوکه‌راوه‌ی شیخ نووری یان ئه‌و نووسینانه‌ی ده‌رباره‌ی ئه‌و نووسراون، به‌ر چاوم نه‌که‌وتین و له‌م بیلیۆگرافیاie دا جیگای بۆ نه‌که‌رابیتته‌وه‌، به‌لام ئومیده‌وارم ئه‌مه‌ بپیتته‌ ڕچه‌ شکاندنیک بۆ ئه‌وه‌ی که‌موکوپییه‌کانم پڕ بکریته‌وه‌ و له‌ هه‌مان کاتیشدا بپیتته‌ ڕتۆره‌سم و نه‌ریتیک، له‌مه‌ولا په‌یره‌و بکریته‌.

نووسین و وتاره‌کانی شیخ نووری

* رۆژنامه‌ی پیشکه‌وتن.

ژماره (٤٤) ی سالی (١)

(١٦) ی جمادی الآخر ١٣٣٩

(٢٤) ی فیروهری ١٩٢١ ز

وتاریکی زمانه‌وانی به‌ناوی: (له‌یه‌کچوونی هه‌رف) (*)

* رۆژنامه‌ی پیشکه‌وتن.

ژماره (٨٧) ی سالی (٢)

(٢٢) ی ربیع الآخر ١٣٤٠ هـ

(٢٢) ی دیسمبر ١٩٢١ ز

وتاریک به‌ناوی: (تووتن له‌ به‌غدا نرخی شکاوه له‌ شرکت زیاتر چاره‌ی نه‌ماوه).

* رۆژنامه‌ی پیشکه‌وتن.

ژماره (٨٨) ی سالی (٢)

(٢٩) ی ربیع الآخر ١٣٤٠ هـ

(٢٩) ی دیسمبر ١٩٢١ ز

(پاشماوه‌ی ژماره‌ی پیشوو).

* رۆژنامه‌ی پیشکه‌وتن.

ژماره (٨٩) ی سالی (٢)

(٧) ی جمادی الأول ١٣٤٠ هـ

(٥) ی جینیوه‌ری ١٩٢٢ ز

(پاشماوه‌ی ژماره‌ی پیشوو).

(*) دکتۆر (ئه‌وره‌حمان حاجی مارف) له‌ کتێبه‌که‌یدا (چی له‌ باره‌ی زمانی کوردی) یه‌وه‌ نووسراوه‌، که‌ له‌ به‌غدا له‌ سالی ١٩٧٣ چاپ کراوه‌، ئیشاره‌تی یۆنهم وتاره‌ زمانه‌وانیه‌ نه‌کردوه‌ که‌ پیش هه‌وله‌کانی مامۆستایان: (سه‌عید سەدقی کابان) و (تۆفیق وه‌ه‌بی) که‌وتوه‌ (وه‌ک ده‌ستپیشخه‌رییه‌ک).

* رۆژنامه‌ی پێشکەوتن.

ژماره (٩١) سالی (٢)

(٢١) ی جمادی الأول ١٣٤٠

(١٩) ی جینیوه‌ری ١٩٢٢ ز

وتاریک به‌ناوی: (زیان) که وه‌لامی ره‌خنه‌یه‌که بۆ (ره‌سوول ناجی). (**)

* رۆژنامه‌ی رۆژی کوردستان.

ژماره (١) ی سالی (١)

(٢٥) ی ربیع الأول ١٣٤١

(١٥) ی تشرین الثاني ١٩٢٢

وتاریک به‌ناوی: (بانگ کوردستان - رۆژی کوردستان).

* رۆژنامه‌ی رۆژی کوردستان.

ژماره (٢) ی سالی (١)

(٢) ی ربیع الآخر ١٣٤١

(٢٢) ی تشرین الثاني ١٣٣٨ ی رۆمی، ١٩٢٢ ی ز.

وتاریک به‌ناوی: (مه‌تانه‌ت و سه‌باتی قه‌ومی کورد).

* رۆژنامه‌ی رۆژی کوردستان.

ژماره (٤) ی سالی (١)

(٢٣) ی ربیع الآخر ١٣٤١

(١٣) ی کانوونی ئه‌وه‌ل ١٣٣٨ ی رۆمی، ١٩٢٢ ی ز

وتاریک به‌ناوی: (فه‌نی و ئیجتیماعی - میله‌ت).

* رۆژنامه‌ی رۆژی کوردستان.

ژماره (٥) ی سالی (١)

(**) وه‌ک د. ئه‌وه‌رحمان حاجی ماف ئاماژه‌ی به‌و وتاره و وتاره‌که‌ی پێشتر نه‌کردوه (محهممه‌نه‌مین

غه‌فوور هه‌ورامانی) اش کاتێ ئه‌و کتێبه‌ی کردوه به‌عه‌ره‌بی و به‌ناوی (ماکتب عن اللغة الكردية) که

له سالی ١٩٧٨ له به‌غدا چاپی کردوه هه‌یج ئاماژه‌یه‌کی بۆ ئه‌و دوو وتاره نه‌کردوه، له کاتێکدا

خۆشی زمانه‌وانه و بایه‌خ به‌زمانی کوردی ده‌دات.

(۳۰) ی ربيع الآخر ۱۳۴۱

(۲۰) ی کانوون الأول ۱۳۳۸ ی رۆمی، ۱۹۲۲ ز

سەروتاریک بەناوی: (موجاده لەی حەیات).

* پۆژنامە ی پۆژی کوردستان.

ژمارە (۶) ی سالی (۱)

(۹) ی جمادی الأول ۱۳۴۱

(۲۷) ی کانوون ئەوەل، ۱۳۳۸ ی رۆمی ۱۹۲۲ ی ز

سەر وتاریک بەناوی: (ولایەتی مووسڵ لە لۆزاندا).

* پۆژنامە ی پۆژی کوردستان.

ژمارە (۸) ی سالی (۱)

(۲۳) ی جمادی الأول، ۱۳۴۱

(۱۰) ی کانوون الثاني، ۱۳۳۸ ی رۆمی

وتاریکی سیاسی بەناوی: (داوا ی حقووقی مەشرووعە).

* پۆژنامە ی پۆژی کوردستان.

ژمارە (۱۰) ی سالی (۱)

(۷) ی جمادی الآخر، ۱۳۴۱

(۲۴) ی کانوون الثاني، ۱۳۳۸ ی رۆمی

سەروتاریک بەناوی: (قسە ی ناحەق یەد ئەکریتەوہ).

* پۆژنامە ی پۆژی کوردستان.

ژمارە (۱۴) ی سالی (۱)

(۸) ی پەجەب ۱۳۴۱

(۲۴) ی شوبات ۱۳۳۸ ی رۆمی

سەروتاریک بەناوی: (لە فەلاکەت عییرەت).

* پۆژنامە ی پۆژی کوردستان.

ژمارە (۱۵) ی سالی (۱)

(۱۵) ی ره‌جەب، سالی ۱۹۴۱

(۳) ی مارت سالی ۱۳۳۹ ی رۆمی

له‌تورکییه‌وه وتاریک به‌ناوی: (فاپیتولاسیون) و نووسراوه ماویه‌تی، کاتی رۆژنامه‌که ده‌رنه‌چووه ئیتر پچراوه.

* رۆژنامه‌ی بانگی کوردستان.

ژماره (۱) ی سالی (۱)

(۸) ی ذی الحجة ۱۳۴۰

(۲) ی ئاغستۆس ۱۹۲۲ز

وتاریکی بێ ناوونیشان له‌لایره (۶) دا

* رۆژنامه‌ی بانگی کوردستان.

ژماره (۲) ی سالی (۱)

(۲۰) ی ذی الحجة ۱۹۴۰

(۱۴) ی ئاغستۆس ۱۹۲۲

کورته نووسینی به‌ناوی: (ئه‌لین هه‌یه‌تی ناسیحه له به‌غداوه دیت) (۲)

* رۆژنامه‌ی بانگی کوردستان.

ژماره (۳) ی سالی (۱)

(۲۷) ی ذی الحجة ۱۳۴۰هـ

(۲۱) ی ئاغستۆس ۱۹۲۲

وتاریک به‌ناوی (ماکینه‌ی چاپ).

* رۆژنامه‌ی بانگی کوردستان.

(۲) هه‌ندێ نووسین و سه‌روتار له‌و رۆژنامه‌یه‌دا هه‌یه، که ده‌یخوێنیته‌وه یه‌کسه‌ر ده‌زانی ئه‌وه شیوازی «شیخ نووری» یه که یه‌کێکه له‌ موچه‌ریه‌کانی به‌شه کوردی و فارسییه‌که. که کاک - جه‌مال خه‌زنه‌دار - یش له‌ کاتی دروستکردنی بیبلیۆگرافیا یه‌ک بۆ نووسه‌ره‌کانی ئه‌م گۆڤاره هه‌ر وای بۆ چووه. به‌لام هه‌ندێ وتاری تر هه‌ن که کاک (جه‌مال) به‌ هی (شیخ نووری) داناوه من له‌ ئاستیا‌ندا وه‌ستام، چونکه ئه‌و وتارانه به‌ئیمزای که‌سانی تر نووسراون وه‌ک (مسته‌فا پاشا)، که من نهم خستنه ناو بیبلیۆگرافیا یه‌که‌وه.

ژماره (۵) ی سالی (۱)

(۱۲) ی موحه پهم

(۴) ی ئه یلوول ۱۹۲۲

وتاریک به ناوی (موجاده له ی حیات، ئەفکاری مته نه وعه، حسیاتی مته له ونه).

* پوژنامه ی بانگی کوردستان.

ژماره (۸) ی سالی (۱)

(۷) ی صفر ۱۳۴۱

(۲۹) ی ئه یلوول ۱۹۲۲

وتاریکی بێ ناوونیشان له لاپه ره (۲ - ۳).

* پوژنامه ی بانگی کوردستان.

ژماره (۹) ی سالی (۱)

سه روتاریک که ناوونیشانی نییه له لاپه ره (۱ - ۲ - ۳ - ۴) ئەگەرچی ناوی به سه ره وه

نییه، به لام دیاره هی (شیخ نووری) یه

* پوژنامه ی بانگی کوردستان.

ژماره (۱۲) ی سالی (۱)

(۵) ربیع الاول ۱۳۴۱ هـ

(۲۷) ی تشرین أول ۱۹۲۲

وتاریک به ناوی: (نه خوشی نیجیتیماعی و چاره ی ته داوی).

لاپه ره (۳-۴).

* پوژنامه ی ژیان وه.

ژماره (۱۹) ی سالی (۱)

(۷) ی شعبان ۱۳۴۳

(۲) ی مارتی ۱۹۲۵

وتاریک به ناوی: (تورک و کورد - گورگ و مه ر).

* پوژنامه ی ژیان.

ژماره (۲۰) ی سالی (۱)
(۱۹) ی ذي القعدة ۱۳۴۴، (۱۰) ی حوزهيران ۱۹۲۶
(بۆ داتيرهی عاليهی ژيان ته قديمه). سهره تايه كه بۆ وتاره ره خنهييه كاني، له گهڵ بهشی
يه كه می (ئه ده بیاتی كوردی).

* رۆژنامهی ژيان.

ژماره (۲۱) ی سالی (۱)
(۶) ی ذي الحجة ۱۳۴۴
(۱۷) ی حوزهيران ۱۹۲۶
بهشی دووه می وتاری: (ئه ده بیاتی كوردی).

* رۆژنامهی ژيان.

ژماره (۲۲) ی سالی (۱)
(۲۰) ی ذي الحجة ۱۳۴۴
(۱) ی ته ممووز ۱۹۲۶
بهشی سییه می وتاری: (ئه ده بیاتی كوردی).

* رۆژنامهی ژيان.

ژماره (۲۳) ی سالی (۱)
(۸) ی ته ممووز ۱۹۲۶
بهشی چواره م له وتاری (ئه ده بیاتی كوردی).

* رۆژنامهی ژيان.

ژماره (۲۴) ی سالی (۱)
(۱۴) ی موچه رهم ۱۳۴۵
(۱۵) ی ته ممووز ۱۹۲۶
بهشی پینجه می وتاری: (ئه ده بیاتی كوردی).

* رۆژنامهی ژيان.

ژماره (۲۵) ی سالی (۱)

(۱۱) ی موحره ۱۳۴۵

(۲۲) ی تهعموزی ۱۹۲۶

بهشی شهشم له وتاری: (ئهدهبیاتی کوردی).

* پوژنامه ی ژیان.

ژماره (۲۶) ی سالی (۱)

(۱۸) ی موحره ۱۳۴۵

(۲۹) ی تهعموز ۱۹۲۶

وتاریک بهناوی: (جهواب بۆ غهزه تهی نهجمه).

* پوژنامه ی ژیان.

ژماره (۲۷) ی سالی (۱)

(۲۵) ی موحره ۱۳۴۵

(۵) ی ئاغستۆس ۱۹۲۶

پاشماوه ی ژماره ی پیتشوو: (جهواب بۆ غهزه تهی نهجمه).

له گهل بهشی جهوته می وتاری: (ئهدهبیاتی کوردی).

* پوژنامه ی ژیان.

ژماره (۲۸) ی سالی (۱)

(۲) ی صفر ۱۳۴۵

(۱۲) ی ئاغستۆس ۱۹۲۶

بهشی ههشته می وتاری (ئهدهبیاتی کوردی).

* پوژنامه ی ژیان.

ژماره (۲۹) ی سالی (۱)

(۹) ی صفر ۱۳۴۵

(۱۹) ی ئاغستۆس ۱۹۲۶

بهشی نۆیه می وتاری: (ئهدهبیاتی کوردی).

* پوژنامه ی ژیان.

ژماره (۳۱) ی سالی (۱)

(۲۳) ی صفر ۱۳۴۵

(۲) ی ئەیلوول ۱۹۲۶

بەشی دەپەمی وتاری: (ئەدەبیاتی کوردی).

* پۆژنامە ی ژیان.

ژمارە (۳۲) ی سالی (۱)

(۳۰) ی صفر ۱۳۴۵

(۹) ی ئەیلوول ۱۹۲۶

بەشی یانزە لە وتاری: (ئەدەبیاتی کوردی).

* پۆژنامە ی ژیان.

ژمارە (۳۳) ی سالی (۱)

(۹) ی ربیع الأول ۱۳۴۵

(۱۶) ی ئەیلوول ۱۹۲۶

بەشی دووانزە لە وتاری: (ئەدەبیاتی کوردی).

* پۆژنامە ی ژیان.

ژمارە (۳۷) ی سالی (۱)

(۷) ی ربیع الآخر ۱۳۴۵

(۱۵) ی تشرینی یەكەمی ۱۹۲۶

بەشی سیانزە لە وتاری: (ئەدەبیاتی کوردی).

* پۆژنامە ی ژیان.

ژمارە (۳۸) ی سالی (۱)

(۱۴) ی ربیع الآخر ۱۳۴۵

(۲۱) ی تشرینی أول ۱۹۲۶

بەشی چواردە لە وتاری: (ئەدەبیاتی کوردی).

* پۆژنامە ی ژیان

ژمارە (۳۹) ی سالی (۱)

(۲۱) ی ربيع الآخر ۱۳۴۵

(۲۸) ی تشرینی یه‌که‌م ۱۹۲۶

به‌شی پانزه له وتاری (ئه‌ده‌بیاتی کوردی).

* رۆژنامه‌ی ژیان

ژماره (۴۰) ی سالی (۱)

(۲۸) ی ربيع الآخر ۱۳۴۵

(۴) ی تشرینی دووهم ۱۹۲۶

به‌شی شازده له وتاری (ئه‌ده‌بیاتی کوردی).

* رۆژنامه‌ی ژیان

ژماره (۴۱) ی سالی (۱)

(۵) ی جمادی الأول ۱۳۴۵

(۱۱) ی تشرینی دووهم ۱۹۲۶

به‌شی چه‌فده له وتاری: (ئه‌ده‌بیاتی کوردی).

* رۆژنامه‌ی ژیان

ژماره (۴۲) ی سالی (۱)

(۱۲) ی جمادی الأول ۱۳۴۵

(۱۸) ی تشرینی دووهم ۱۹۲۶

به‌شی هه‌ژده له وتاری: (ئه‌ده‌بیاتی کوردی).

* رۆژنامه‌ی ژیان

ژماره (۴۶) ی سالی (۱)

(۱۰) ی جمادی الآخر ۱۳۴۵

(۱۶) ی کانوونی یه‌که‌م ۱۹۲۶

به‌شی نۆزده له وتاری: (ئه‌ده‌بیاتی کوردی).

* رۆژنامه‌ی ژیان

ژماره (۴۸) ی سالی (۱)

(٢٤) ی جمادی الآخر ١٣٤٥

(٣٠) ی کانوونی یه کم ١٩٢٦

بهشی بیستم له وتاری: (ئه ده بیاتی کوردی).

* رۆژنامه ی ژیان

ژماره ی (٥٣) ی سالی (٢)

(٧) ی شعبان ١٣٤٥

(١٠) ی شوبات ١٩٢٧

بهشی بیست و یه ک له وتاری: (ئه ده بیاتی کوردی).

* رۆژنامه ی ژیان

ژماره (٥٤) ی سالی (٢)

(١٤) ی شعبان ١٣٤٥

(١٧) ی شوبات ١٩٢٧

بهشی بیست و دوو له وتاری: (ئه ده بیاتی کوردی).

ههر له و ژماره یه دا (په شید نه جیب) شیعرێکی به ناوی (ئینتیباعاتی هه ورامان) پیشکەش به (شیخ نووری) کردووه.

* رۆژنامه ی ژیان

ژماره (٥٥) ی سالی (٢)

(٢٤) ی شوبات ١٩٢٧

بهشی بیست و سێ له وتاری: (ئه ده بیاتی کوردی).

* رۆژنامه ی ژیان

ژماره (٥٧) ی سالی (٢)

(٧) ی په مه زان ١٣٤٥

بهشی بیست و چوار له وتاری: (ئه ده بیاتی کوردی).

* رۆژنامه ی ژیان

ژماره (٥٩) ی سالی (٢)

(۲۱) ی پەمەزان ۱۳۴۵

(۲۴) ی مارت ۱۹۲۷

بەشی بیست و پینج لە وتاری : (ئەدەبیاتی کوردی).

* رۆژنامەی ژیان

ژمارە (۸۵) ی سالی (۲)

(۱۵) ی ربیع الآخر ۱۳۴۵

(۱۱) ی تشرینی یەکەم ۱۹۲۷

وتاریک بەناوی: (بەمناسەبەتی تەعینی عەلی عێرفان ئەفەندییەو بۆ مەتبەعە ی ژیان).

شیعرە بلاوکراوەکانی شیخ نووری لە ناو رۆژنامە و گۆزارەکاندا

* رۆژنامەی پیشکەوتن

* رۆژنامەی پیشکەوتن

ژمارە (۱۰) ی سالی (۱)

(۱۴) ی شەوال ۱۳۳۸ هـ

(۱) ی جولای ۱۹۲۰ م

شیعری: (لە تەوسیف چاپخانە)

* رۆژنامەی پیشکەوتن

ژمارە (۱۱) ی سالی (۱)

(۲۱) ی شەوال ۱۳۳۸ هـ

(۸) ی جولای ۱۹۲۰ م

شیعری: (وەرە بادی سەبا، تۆ قاسیدی من بە بەمەردانە).

* رۆژنامەی پیشکەوتن.

ژمارە (۳۰) ی سالی (۱)

(۶) ی ربیع الأول ۱۳۳۹ هـ

(۱۸) ی نۆفەمبەر ۱۹۲۰ م

شیعری: (جووت و گا شتیکی چاکە).

* رۆژنامەى پيشكەوتن

ژمارە (۳۳) ى سالى (۱)

(۲۷) ى ربيع الأول ۱۳۳۹ھ

(۹) ى دىسمبر ۱۹۲۰م

شيعرى: (ئەى دولبەرى جانى، بەخودا جانى جيهانى).

* رۆژنامەى پيشكەوتن.

ژمارە (۱۴) ى سالى (۱)

(۲۴) ى جمادى الآخر ۱۳۳۹ھ

(۳) ى فبرورى ۱۹۲۱م

شيعرى: (موسەدەس لەسەر نيوە شيعرىكى سولتان سەليم).

* رۆژنامەى پيشكەوتن.

ژمارە (۷۶) ى سالى (۲)

(۲) ى صفر ۱۳۴۰ھ

(۱۶) ى ئۆكتۆبەر ۱۹۲۱م

شيعرى: (دەردى دلى خۆم، جوملەيەكى بىنمە تەقىرى).

* رۆژنامەى پيشكەوتن.

ژمارە (۷۸) ى سالى (۲)

(۱۸) ى صفر ۱۳۴۰ھ

(۲۰) ى ئۆكتۆبەر ۱۹۲۱م

شيعرى: (غەمى زەمانە وەكو پەردە، وا دلى پۆشىم).

* رۆژنامەى پيشكەوتن.

ژمارە (۷۹) ى سالى (۲)

(۲۵) ى صفر ۱۳۴۰ھ

(۲۷) ى ئۆكتۆبەر ۱۹۲۱م

شيعرى: (پەشتوى پەرچەمى شوخىكى بى پەروا و بى باكم).

* رۆژنامه‌ی پیتشکه‌وتن.

ژماره (۸۰) ی سالی (۲)

(۳) ی نوؤیمبر ۱۹۲۱ هـ

(۲) ی ربیع الأول ۱۳۴۰ هـ

شیعری: (دل).

* رۆژنامه‌ی پیتشکه‌وتن.

ژماره (۸۱) ی سالی (۲)

(۹) ی ربیع الأول ۱۳۴۰ هـ

(۱۰) ی نوؤمبر ۱۹۲۱ م

شیعری: (ئە‌ی فە‌لە‌ک دی‌سان لە‌ده‌س تۆ‌شین و وا‌وه‌یلا ئە‌که‌م).

* رۆژنامه‌ی پیتشکه‌وتن.

ژماره (۸۲) ی سالی (۲)

(۱۶) ی ربیع الأول ۱۳۴۰ هـ

(۱۷) ی نوؤمبەر ۱۹۲۱ م

شیعری: (ئیس‌تی‌قبال بۆ‌تازە پیت‌گە‌یشتو‌وه‌کان).

* رۆژنامه‌ی پیتشکه‌وتن.

ژماره (۹۲) ی سالی (۲)

(۲۸) ی جمادی الأول ۱۳۴۰ هـ

(۲۶) ی جە‌نی‌وه‌ری ۱۹۲۲ م

وه‌رگیت‌پانی شیعری: (تە‌فە‌کۆ‌ر).

* رۆژنامه‌ی پیتشکه‌وتن.

ژماره (۹۹) ی سالی (۲)

(۱۷) ی ڕ‌ه‌جە‌ب ۱۳۴۰ هـ

(۱۶) ی مارچ ۱۹۲۲ م

شیعری: (شە‌و).

لە‌هە‌مان ژمارە‌دا شیعری: (ئە‌ی دو‌لبە‌ری جانی بە‌خودا جانی جی‌هانی) بلا‌وکرا‌وه‌تە‌وه‌.

* رۆژنامەى پېتشكەوتن.

ژمارە (۱۱۴) ى سالى (۳)

(۴) ى ذى القعدة ۱۳۴۰ھ

(۲۹) ى جون ۱۹۲۲م

شيعرى (ھەر مورغى فرى بۆچەمنستانى خەيالى).

* رۆژنامەى رۆژى كوردستان.

* رۆژنامەى رۆژى كوردستان.

ژمارە (۵) ى سالى (۱)

(۲۰) ى كانوونى يەكەمى ۱۹۲۲م - ۱۳۳۸ ى رۆمى

(۳۰) ى ربيع الآخر ۱۳۴۱

شيعرى: (عەسكەر).

* رۆژنامەى رۆژى كوردستان.

ژمارە (۸) ى سالى (۱)

(۱۰) ى كانوونى دووھى ۱۹۲۲م - ۱۳۳۸ رۆمى

شيعرى فارسى بەناوى (وقت ارشاد است اى عالى ھم اعيان ما).

* رۆژنامەى رۆژى كوردستان.

ژمارە (۹) ى سالى (۱)

(۱۷) ى كانوونى دووھى ۱۹۲۲م - ۱۳۳۸ ى رۆمى

شيعرىكى دووقۆلى لەگەل (عەلى كەمال) بەناوى (وا موبەدەل بوو بەخۆشى...).

* رۆژنامەى بانگى كوردستان.

* رۆژنامەى بانگى كوردستان.

ژمارە (۳) ى سالى (۱)

(۲۷) ى ذى الحجة ۱۳۴۰ھ (۲۱) ى ئاغستۆس ۱۹۲۲ز

شيعرى: (بانگ كردستان).

استقبال و خوش آمدى بانگ كردستان.

* رۆژنامەى (ژيانەو) و (ژيان) و (ژين) و چەند رۆژنامەىەكى تر.

* رۆژنامەى ژيانەو.

ژمارە (۱۲) ى سالى (۱)

(۱۴) ى جمادى الآخر ۱۳۴۳

(۹) ى كانونى دووہم ۱۹۲۴

شيعرى: (گريه ى خوسران).

* رۆژنامەى ژيانەو.

ژمارە (۱۴) ى سالى (۱)

(۸) ى رەجەب ۱۳۴۳

(۲) ى شوباتى سالى ۱۹۲۵

شيعرى: (هاوارى وەتەن).

* رۆژنامەى ژيانەو.

ژمارە (۱۸) ى سالى (۱)

(۲۴) ى شوباتى ۱۹۲۵

(۲۹) ى رەجەب ۱۳۴۳

شيعرى: (ئەمشەو من لە خەوا...).

* رۆژنامەى ژيان.

ژمارە (۴) ى سالى (۱)

(۲۶) ى رەجەب سالى (۱۳۴۴) ھـ

(۱۱) ى شوباتى سالى ۱۹۲۶ ز

شيعرى: (لە كوردستاندا گرانى).

* رۆژنامەى ژيان.

ژمارە (۹) ى سالى (۱)

(۳) ى رەمەزان ۱۳۴۴

(۱۸) ى مارت ۱۹۲۶

شيعرى (بەمناسەبەتى تەبديلى ناوى ژيانەو بۆ ژيان).

* رۆژنامەى ژيان.

ژمارە (٤٥) ى سالى (١)

(٣) ى جمادى الآخر ١٣٤٥ هـ

(٩) ى كانوونى يەكەمى ١٩٢٦ ز

شيئەرى: (جووت و گا شتيكى چاكە).

* رۆژنامەى ژيان.

ژمارە (٤٩) ى سالى (١)

(٢١) ى پەجەب ١٣٤٥ هـ

(٦) ى كانوونى دووهم ١٩٢٦

شيئەرى (سالى ١٩٢٦).

* رۆژنامەى ژيان.

ژمارە (٥٠) ى سالى (٢)

(٢٣) ى پەجەب ١٣٤٥ هـ

(٢٧) كانوونى دووهمى ١٩٢٧ ز

شيئەرى: (ئەم ئيجتيماعە بۆ مەهى عيزەت بەراعەتە).

* رۆژنامەى ژيان.

ژمارە (٥٩) ى سالى (٢)

(٢٤) ى مارت ١٩٢٧

شيئەرى: (نيسان).

* رۆژنامەى ژيان.

ژمارە (٢٤٦) ى سالى (٥)

(٢٢) ى موحەپرەم ١٣٤٩ هـ

(١٩) ى حوزەيران ١٩٣٠ ز

شيئەرى (بۆ يانەى سەرکەوتن).

* رۆژنامەى ژيان.

ژماره (۴۸۳) ی سالی (۱۱)
(۱۳) ی حوزه‌یران ۱۹۳۶ ز
شیعری (شینی شیخ عەزیزی برام).

* پۆژنامە ی ژیان

ژماره (۴۹۳) ی (۱۱)
(۵) ی جمادی الآخر ۱۳۵۵ هـ
(۲۲) ی ناغستوس ۱۹۳۶ ز
شیعری: (روحی سەعدی).

* پۆژنامە ی ژیان

ژماره (۵۵۳) ی سالی (۱۳)
(۱۰) ی مارتی ۱۹۳۸
(۸) ی موچه‌په‌می ۱۳۵۷
شیعری (دیاری ژیانە).

* پۆژنامە ی ژین

ژماره (۵۵۸) ی سالی (۱۴)
(۱۱) ی موچه‌په‌م ۱۳۵۸ هـ
(۲) ی مارتی ۱۹۳۹ ز
شیعری: (نابینمه‌وه لیتره یه‌کتی یار و وه‌فادار).

* پۆژنامە ی (ژین)

ژماره (۵۷۲) ی سالی (۱۳)
(۲۹) ی حوزه‌یرانی ۱۹۳۹
شیعری: (شیتوه‌ی زی‌وه‌ر).

* پۆژنامە ی ژین

ژماره (۶۱۷) ی سالی (۱۵)
(۱۷) ی موچه‌په‌م ۱۳۶۰

(۱۳) ی شوبات ۱۹۴۱
شیعری: (هاوار له دەس مالیه).

* رۆژنامە ی ژین.

ژمارە (۶۲۱) سالی (۱۵)

(۱۵) ی صفر ۱۳۶۰ هـ

(۱۷) ی مارت ۱۹۴۱ ز

شیعری (حەقە ئەمڕۆ بەدا تەعەنە لەماهو مشتەری و ئەختەر).

* رۆژنامە ی ژین.

ژمارە (۶۲۴) ی سالی (۱۵)

(۲۱) ی ربيع الأول ۱۳۶۰ هـ

(۱۷) ی نیسان ۱۹۴۱ ز

شیعری: (بەم بەهارە) شیوەنی ئاوریەحمانی خالۆزای.

* رۆژنامە ی ژین.

ژمارە (۶۶۶) ی سالی (۱۶)

(۶) ی ربيع الثاني ۱۳۶۱ هـ

(۲۳) ی نیسان ۱۹۴۳ ز

شیعری: (دیناری موظفین).

* رۆژنامە ی ژین.

ژمارە (۷۰۰) ی سالی (۱۷)

(۱۲) ی ربيع الأول ۱۳۶۲ هـ

(۱۸) ی مارت ۱۹۴۳ ز

شیعری: (کۆچی مەلا ئەفەندی).

* رۆژنامە ی ژین.

ژمارە (۸۲۲) ی سالی (۲۰)

(۱۱) ی ربيع الثاني ۱۳۶۵ هـ

شیعری (هیمەتی پیران).

* رۆژنامەى ژين.

ژمارە ۱۰۲۶ سالى ۱۹۵۰

شيعرى: (شيونى برايمى برائى).

* رۆژنامەى ژين.

ژمارە (۱۳۶۵) سالى (۳۲)

۱۹۵۷/۱۰/۱۷

شيعرى: (نابى مونەوەر بەگولى يەخەيى چاكت).

* رۆژنامەى ژين.

ژمارە (۱۶۸۴) سالى (۳۷)

۱۹۶۲/۷/۱۲

شيعرى: (سالى گوزەشتە) يان (بۆ سالى ۱۹۲۶).

* رۆژنامەى ژين.

ژمارە (۱۶۸۸) سالى (۳۷)

۱۹۶۲/۸/۹

شيعرى: (ئاورىك بۆ دواو، بۆ سالى ۱۹۳۴).

لە شىخ نوورىيەو بۆ (گوران) بەزمانى (جەناب) كورپيەو.

* رۆژنامەى ژين.

ژمارە (۱۶۹۷) سالى (۳۷)

۱۹۶۲/۱۰/۱۱

نامەيدەكى شيعرى لە نىوان «شىخ نوورى» و «زىوەر». بەناوى: (ئەى بادى سەبا!
پەيكى خەيالاتى ئەديان).

* رۆژنامەى پروا.

ژمارە (۶۹) سالى (۳)

سالى ۱۹۶۲

شيعرى (شىنى عەزىز).

* رۆژنامه‌ی برۋا.

ژماره (۹۰) ی سالی (۳)

سالی ۱۹۶۲

شیعری: (ژیان).

* رۆژنامه‌ی راپه‌رین.

ژماره (۱۲۷) ی سالی (۳)

(۱۸) ی شوباتی ۱۹۶۷

شیعری: (شیوه‌نی ناوړه‌حمانی خالۆزای) و (دیناری مووه‌زه‌ف).

* رۆژنامه‌ی ژین.

ژماره (۱۶) ی سالی (۱)

۱۹۷۱/۴/۱

شیعری: (جووت و گا).

* رۆژنامه‌ی بیرى نوئ.

ژماره (۲۶) ی سالی (۱) چوارشه‌مه ۱۹۷۲/۱۲/۲۰

نموونه‌یه‌ک له شیعری شیخ نووری شیخ سالح که شیعری (نه‌ورۆزه).

* رۆژنامه‌ی ژین. (سالانی هفتا)

ژماره (۱۰۵) ی سالی (۳)

۱۹۷۳/۳/۳۱

شیعری (نه‌ورۆزه).

* بلاوکراوه‌ی رۆشنییری نوئ. (رۆژنامه‌یه‌ک بوو، به ده رۆژ جارێک له به‌غدا ده‌رده‌چوو)

ژماره (۳۷)

(۱۱) ی کانوونی دووه‌می ۱۹۷۵

شیعری (په‌چه) و له هه‌مان ژماره‌دا شیعری: (جووت و گا شتیکی چاکه)

بلاوکراوه‌ته‌وه.

* نەو گۆڧارانەى شىعەرى «شىخ نورى» يان تېدا بلاوكر اوتەو

* گۆڧارى پەيزە

ژمارە (۱) ى سالى (۱)

سالى ۱۹۲۷

خاوەنى مستەفا شەوقى، بەغدا، چاپخانەى فورات.

شىعەرى (هاوارى وەتەن).

* گۆڧارى زارى كرمانجى.

ژمارە (۶) ى سالى (۱)

(۱۷) ى ربيع الثانى ۱۳۴۵

سالى ۱۹۲۷ ز

شىعەرى: (بۆ زارى كرمانجى).

* گۆڧارى زارى كرمانجى.

ژمارە (۸) ى سالى (۱)

(۲۰) ى شوبات ۱۹۲۷

مامەند كەركووكى وەلامى شىعەرى، (بۆ سالى ۱۹۲۶) ى داووتەو.

* گۆڧارى گەلاويز.

ژمارە (۵-۶) سالى دووهم

مايس و حوزەيران

سالى ۱۹۴۱

شىعەرى: (پەچە - رووئوش).

* گۆڧارى گەلاويز.

ژمارە (۵) ى سالى چوارەم

تشرىنى دووهمى ۱۹۴۳

(نەحمەد شىخ غەنى «فەوزى») شىعەرى (شەو) ى كەردووە بەپىنج خستەكى.

* گۆڧاری گه لاوئژ.

ژماره (۵) ی سالی هه و ته م

مایسی ۱۹۴۶

شیعری: (چ خۆشه شاره زوور).

* هنا بغداد.

ژماره (۳)، سالی شه شه م

نه یلوی ۱۹۵۶

صفر ۱۳۷۶

ژماره (۱۴۹) ی عه ره بییه که

شیعری: (شاره زوور).

* گۆڧاری په یام

ژماره (۸ - ۹) ی سالی هه شه م

۱۹۵۷ شیعری (دلی من)

* هنا بغداد.

ژماره (۱۷۱) ی مانگی ته مموزی ۱۹۵۸

شیعری: (شاره زوور تا کو بلیتی جینگه یه کی بهرداره).

* گۆڧاری نه ورۆز. ۴

ژماره (۱) ی سالی (۱)

سالی ۱۹۵۹

شیعری: (ژیان) لاپه ره (۲۵)

شیعری: (نه ورۆز) لاپه ره (۶۰)

* گۆڧاری پۆژی نوێ.

ژماره (۷) ی سالی (۱)

تشرینی یه که م سالی ۱۹۶۰

شیعری: (هینانه وهی تهرمه که ی شیخ مه محمود).

* گۆفاری رۆژی نوی.

ژماره (۹) ی سالی (۱)

کانوونی یه کم ۱۹۶۰

شیعری: (پیکهس).

* گۆفاری پرزگاری.

ژماره (۲) ی سالی (۱)

(۲۷) ی نیسانی ۱۹۶۹

له لاپه‌ره‌ی دواوه و له ژێر ناوی (تۆمار) شیعری: (وا موبه‌ده‌ل بوو...) که له‌گه‌ل (عه‌لی که‌مال باپیر)ی شاعیر پیکه‌وه دایانناوه و بلاوکراوه‌ته‌وه.

* گۆفاری سلیمانی.

ژماره (۱۱) ی سالی (۱)

حوزه‌یرانی ۱۹۶۹

شیعری: (په‌چه).

* ئەو نووسینانه‌ی له‌ به‌ره‌ی شیخ نووری-یه‌وه نووسراون

* رۆژنامه‌ی پێشکه‌وتن

ژماره (۸۳) ی سالی (۲)

(۲۴) ی ربیع‌الأول ۱۳۴۰

نۆفیمبر ۱۹۲۱

(فائق) ناویک به‌شعیر جوابیکی بۆ جه‌نابی شیخ نووری نووسیوه.

* رۆژنامه‌ی بانگی کوردستان

ژماره (۸) ی سالی (۱)

(۷) ی صفر ۱۳۴۱

(۲۹) ی ئەیلوول ۱۹۲۲

بۆ (ئه‌دیبی موخته‌ره‌م شیخ نووری ئەفه‌ندی) نووسینی (کوردیک).

* رۆژنامه‌ی پێشکه‌وتن

ژماره (۳۸) ی سالی (۱)

(۳) ی جمادی الأول ۱۳۳۹

(۱۳) جینیوه‌ری ۱۹۲۱

شیعریک له لایهن (محهمه‌د ره‌شید) هوه نووسراوه و به‌ناوی: (به‌یادی سلیمانی نووری).

* رۆژنامه‌ی نو میدی ئیستیقلال

ژماره (۴) ی سالی (۱)

(۳۰) ی صفر ۱۳۴۲

(۱۱) ی تشرینی یه‌که‌م ۱۹۳۹

شیعریک که مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) نووسیویه‌تی به‌ناوی: (ته‌ریعی غه‌زه‌لی نه‌دیبی موخته‌ره‌م جه‌نابی م. نووری).

* رۆژنامه‌ی ژین

ژماره (۶۵۰) ی سالی (۱۵)

(۲۹) ی ذو القعدة ۱۳۶۰

(۱۷) ی کانوونی أول ۱۹۴۱

وه‌لامی (محهمه‌د ره‌مزی - ره‌مزی مه‌لا مارف) بۆ (هاوار و جه‌سه‌ب حالی شیخ نووری).

* گۆڤاری پیشکه‌وتن

ژماره (۱) ی سالی (۱)

شوباتی ۱۹۵۸

وتاریکی مامۆستا (ره‌فیق حیلمی) به‌ناوی: (ئینقیلاب له شیعری کوردیدا).

* رۆژنامه‌ی ژین

ژماره (۱۳۸۴) سالی (۳۱)

۱۹۵۸/۳/۶

گۆشه‌ی شیعرو شاعیره‌کانان

کورتیه‌ باسیک و شیعری (بۆ یانه‌ی سه‌رکه‌وتن).

* رۆژنامه‌ی ژین

ژماره (۱۳۸۲) سالی (۳۳)

۱۹۵۹/۲/۲۰

پینچ خسته‌کی شیخ نه‌حمه‌دی شیخ غه‌نی که نازناوی (فه‌وزی) یه له‌سه‌ر شیعره‌ی (شه‌و).

* گوڤاری بلیسه

ژماره (۸) ی سالی (۱)

مارتی ۱۹۶۰

وتاریک به‌ناوی: (بیره‌وه‌ری شاعیری به‌ناوبانگ شیخ نووری شیخ صالح)، به‌یۆنه‌ی تیتیه‌ریبون به‌سه‌ر کوچیا.

(شیخ حه‌سیب شیخ نه‌حمه‌د).

* رۆژنامه‌ی ژین

ژماره (۱۵۱۶) ی سالی (۳۵)

۱۹۶۰/۳/۱۰

وتاریک به‌ناوی: (یادی شاعیری نه‌مر: شیخ نووری شیخ صالح).

مامۆستا (نه‌جمه‌ددین مه‌لا).

* رۆژنامه‌ی ژین

ژماره (۱۷۰۴) ی سالی (۳۷)

۱۹۶۲/۱۱/۲۹

گۆران

هر نه‌و رایه‌ی له‌ دیوانی (به‌هه‌شت و یادگار) نووسیویه‌تی، وه‌ک خۆی رایان گوتیزاوه و بلاویان کردووه‌ته‌وه.

* رۆژنامه‌ی ژین

ژماره (۱۵۷۹) ی سالی (۳۵)

۱۹۶۰/۱۲/۲۶

وتاریک به‌ناوی: (یادی شیخ نووری شیخ صالح).

ماموستا (نەجمەددین مەلا).

* رۆژنامەى براىى

ژمارە (۳۲۲) ى رۆژى شەممە

(شىعر و شاعىرەكانمان)،

۱۹۶۷/۷/۲۷، محەممەد رەسوول ھاوار

* رۆژنامەى ژين

ژمارەى (۲) ى سالى (۱)

۱۹۷۰/۱۲/۱۷

وتارىك بەناوى (يادى كۆچى «شىخ نوورى شىخ سالىح»).

(س . ع . شادمان).

* رۆژنامەى ژين

ژمارە (۳) ى سالى (۱)

۱۹۷۰/۱۲/۲۴

وتارىك بەناوى (يادى شاعىرى بەنرخ شىخ نوورى شىخ سالىح)

(۱ . ب . ھەورى).

* گۇڭارى براىەتى

ژمارە (۱) ى سالى (۱) خوولى دووھم

وتارىك بەناوى (پىئداچوونەوہىەك بە «دلاوہران» ى دىوانى «بىخود» دا).

نوسىنى: محەممەدى مەلا كەرىم - ۱۹۷۰.

* رۆژنامەى براىەتى

ژمارە (۲ - ۳) ى ۱۹۷۲/۱/۲۱ - خوولى چوارەم - پىنجشەممە

(لە بىرەوہرى ھۆنەرى چەشكىتى نەمردا)

رەفىق چالاك

* رۆژنامەى براىەتى

ژمارە (۱۲) ى ۱۹۷۲/۸/۲۴

(ئهوهى ئهيزانم له بارهى هونهروه)

نوسيني رهفياق چالاك

* رۆژنامهى (بيري نوئ)

ژماره (٦٦)ى سالى دووه

چوارشه مه ١٩٧٣/٩/٢٦

وتاريك له ژيت ناوى: ديسانده له بارهى پارچه شيعرى «دلاوه رانهوه»

نوسيني: محهمه دى مهلا كهريم.

* كتيبي (شيعرى كۆن و نوئ)

أ. ب. ههورى

سليمانى - چاپخانهى كامهرانى - ١٩٧٥

(ويتنهى شيعرى جوان) نمونهى شيعرى شتيخ نوورى ل

* بلاوكراوهى رۆشنبيري نوئ

ژماره (٣٧)

(١١)ى كانوونى دووه مى ١٩٧٥

(كه دهست كرا به كوردى نوسين)

نوسيني: (جهمال بابان).

* رۆژنامهى بيري نوئ

ژماره (٢٢١)

١٩٧٦/١٢/٢٥

وتاريك به ناوى: (بيره وهى شتيخ نوورى شتيخ سالت).

له گهلاى بلاوكردنه وهى شيعرى (شهو).

* گۆڤارى كۆڤرى زانبارى عيراق «دهستهى كورد»

ژماره (٧)ى سالى ١٩٨٠

(بنه رهييه كانى رهخه سازى و هۆنراوهى ديتيرينى كوردى)

د. كاميل حهسەن عزيز البصير.

* گۆڭقارى به يان

ژماره (۷۱)، نيسان و مايسى ۱۹۸۱
وتارىك به ناوى: (شېخ نوورى شېخ صالح) و چەند بىروپا و سەرنجىكى پەخەگرانە.
نەژى گۆران.

* رۆژنامەى پاشكۆى عىراق

ژماره (۴۴)

تەممووز و ئابى ۱۹۸۱

(نەوەى شايانى باسە)

نامادەکردنى: (پەزا حەمە).

* گۆڭقارى كۆپى زانىيارى عىراق «دەستەى كورد».

بەرگى دەهەم - ۱۹۸۳

چاپخانەى كۆپى زانىيارى عىراق

بەغدا، ۱۹۸۳

(پەخەسازىك و بىردۆزى ھۆنراو)

دكتور كامىل بەصير

* جريدە العراق - دوو لاپەرە كوردىيەكەى

ژماره (۲۱۹۷) الاربعاء

(۲۰) نيسان ۱۹۸۳

(۷) رجب ۱۴۰۲ ھجرىة - بغداد

لەم پاشكۆى كوردىيەدا: وتارىك نووسراو بە ناوى: (شېخ نوورى كانياوى ھۆنراو) لە
بارەگای «زانستى» دا تەقييەو. نووسىنى: غەفوورى مىرزا كەرىم.

* گۆڭقارى به يان

ژماره (۱۰۳) ى كانوونى دووهم ۱۹۸۵

شېخ نوورى: دەنگى پەسەنى شىعرل ۲۰

* رۆژنامەى ھاوکارى

ژماره ۷۹۳، ۱۳/۶/۱۹۸۵.

(بۆ پېتىش چاوخستنى خوتنهران) نووسىنى: (محەمەد سەئىد سەلىم).

* رۆژنامەى ھاوکارى

ژماره ۸۰۸ ۲/۱۰/۱۹۸۵

وتارىك بەناوى شېخ نوورى و دەنگى رەسەنى شىعەرم خوتندەو، حوسىتن سەيد
ئىبراھىم سەيد عارەب.

* رۆژنامەى برايه تى

ژماره (۱۲)،

(نەوۋى ئەيزانم لەبارەى ھونەرەو)، رۆژى ۲۴/۸/۱۹۷۲، رەفىق چالاك.

* رۆژنامەى ھاوکارى

ژماره (۷۹۳) لە ۱۳/۶/۱۹۸۵

بۆ پېتىش چاوخستنى خوتنهران، محەمەد سەئىد سەلىم، لە بارەى ۋەرگىترانەكەى كە لە
رۆژنامەى ژيان لە سالى ۱۹۳۴دا بلاوكرائەتەو.

* رۆژنامەى العراق

ژماره (۳۱۸۸)

لە بارەى (دىوانى شېخ نوورى شېخ سالىح) ەو، معتصم سالىھى، دوو لاپەرە
كوردىيەكەى چوارشەمان، لە ۱۶/۸/۱۹۸۶.

* گۆڤارى بەيان

ژماره (۱۲۲) ى ئابى / ۱۹۸۶

وتارى ديسانەو لە پىناوى دۆزىنەوۋى خاۋەنى راستەقىنەى پارچە شىعەرى
(دلاۋەرەن) دا، محەمەدى مەلا كەرىم.

* گۆڤارى رۆشنېبرى نوئى

ژماره (۱۱۳)، سالى ۱۹۸۷

(عەرەوز لە ھەلبەستى كوردیدا) عەبدولرەزاق بىمار.

* گۆڤارى بەيان

ژماره (۱۳۴)

وتاریک به ناوی وهلامیک ږیځی نیازی پاکی گرتووه، نازاد عهبدولواحید، نابی
۱۹۸۷.

* ږوژنامه‌ی هاوکاری

ژماره (۹۱۸) ی ۲۹/۱۰/۱۹۸۷

پازی نیتوان شاعیران، مستهفا سالتح که‌ریم، شیعی شیخ نووری به ناوی جه‌ناب بو
گوزان و وهلامی گوزان باس ده‌کات.

* گوتفاری به‌یان

ژماره (۱۵۰)، کانوونی یه‌که‌م ۱۹۸۸، به‌شی یه‌که‌می به‌رگی یه‌که‌می دیوانی شیخ نووری
و چهند سه‌رنجیتک، عهبدولپه‌حمان موفتی.

* ږوژنامه‌ی هاوکاری

ژماره (۹۹۳)، شیعی «دلاوه‌ران» هی (شیخ نووری) یه، نووسینی نه‌حمده هه‌ردی، له
۱۹۸۸/۷/۲۱.

* ږوژنامه‌ی هاوکاری

ژماره (۹۹۷)، سه‌رله‌نوئ له باره‌ی پارچه شیعی «دلاوه‌ران» وه، محمدی مه‌لا که‌ریم،
۱۹۸۸/۸/۱۱.

* ږوژنامه‌ی هاوکاری

ژماره (۱۱۵۵)، ۲۲/۲/۱۹۹۰، پاست کردنده‌وی هه‌ندی له هه‌له‌کانی دیوانی شیخ
نووری شیخ سالتح، نازاد عهبدولواحید.

* گوتفاری کاروان

ژماره (۸۹) ی سالتی نوبه‌م، نه‌یلوول و تشرینی یه‌که‌م ۱۹۹۰، ده‌رباره‌ی دیوانی شیخ
نووری شیخ سالتح، کاکه‌ی فه‌للاح.

* ږوژنامه‌ی هه‌ریمی کوردستان

شاعیری نوپکاری کورد شیخ نووری شیخ سالتح، شاه‌زاد، ژماره (۳۸)،
۱۹۹۶/۱۲/۲۳.

* گوتفاری پامان

ژماره (۴۱)، توفیق فیکرته و شاعیره نوپخوازه‌کانی کورد، نه‌حمده تاقانه،
۱۹۹۹/۱۱/۵.

* گۆڤاری پامان

ژماره (۴۲)، توفیق فیکرەت و شاعیرە نوێخوازەکانی کورد، ئەحمەد تاقانە،
۱۹۹۹/۱۲/۵.

* رۆژنامەی ژیان

ژماره (۱ - ۸۱)

ئامادەکردنی رەفیع سالح، لیکۆلینەو: سدیق سالح، بەرگی یەکەم، پێشەکییەکی،
سلیمانی ۲۰۰۲.

* پاشکۆی ئەدەب و ھونەری کوردستانی نوێ

پێگەی شیخ نووری لە نوێگەری ئەدەبی کوردیدا، ژماره (۳۵۰)،

بەشی یەکەم، لوقمان رەووف، ۲۸/۸/۲۰۰۳.

* پاشکۆی ئەدەب و ھونەری کوردستانی نوێ

پێگەی شیخ نووری لە نوێگەری ئەدەبی کوردیدا، ژماره (۳۵۱)،

بەشی دووەم، لوقمان رەووف، ۴/۹/۲۰۰۳.

* پاشکۆی ئەدەب و ھونەری کوردستانی نوێ

پێگەی شیخ نووری لە نوێگەری ئەدەبی کوردیدا، ژماره (۳۵۲)،

بەشی سێیەم، لوقمان رەووف، ۱۱/۹/۲۰۰۳.

* پاشکۆی ئەدەب و ھونەری کوردستانی نوێ

ژماره (۳۵۳)، پێگەی شیخ نووری لە نوێگەری ئەدەبی کوردیدا،

بەشی چوارەم، لوقمان رەووف، ۱۸/۹/۲۰۰۳.

* رۆژنامەی خەبات

ژماره (۲۳۶۰)، چوارشەممە، ۲۰ی کانوونی یەکەم ۲۰۰۶، ۲۹ی سەرماوەز (۲۷۰۶)ی

کوردی. وتاریک بەناوی (لە سالتۆژی کۆچی دوایی شاعیری نوێکەرەوێ شیعری

کوردی شیخ نووری شیخ سالح)، کەریم شارەزا. لەم وتارەدا ھاتوو و دەلتی: (کاک

نازاد عەبدولواحید گرنگییەکی زۆری بە شاعیریەت و شیعەرەکانی داو و لە دوو بەرگی

گەورە و گراندا بە چاپی گەیانندوون و مافی رەوای خۆی بەو شاعیرە گەورەییە بە تەواوی

داوە).

* گۆڤاری پامان

ژماره (۱۱۲)،

به یادی ماموستا عه لانه ددین سه جادی-یهوه، نازاد عه بدولواحید، نه یلوولی ۲۰۰۶.

* پژنامه‌ی خدبات

ژماره (۲۴۱۱) له ۲۰۰۷/۲/۱۶، شیخ نووری شیخ صالح له شیعی (په‌چه)

په‌چه له سه‌ر کیشی نافرته تان هه‌لده‌مالن،

شاخه‌وان فه‌ره‌اد محهمه‌د.

* گۆفاری پژنامه‌نوس

به سه‌ر کردنه‌وه‌ی دوو پژنامه‌نوسی فه‌رامۆش کراو،

نازاد عه بدولواحید، ژماره (۱۱)، هاوینی ۲۰۰۷.

* کتیب و نامیلکه‌کان

* گۆزانی کوردی

چاپخانه‌ی - بلدية - له سلیمانی

له سه‌ر (ئه‌مری مته‌سه‌ریف و موفه‌تیشی ئیداری له چاپ دراوه) (که نه‌حمه‌د به‌گی توفیق

به‌گ و کاپتن لاین بووه).

سالی ۱۹۲۵. شیعی (ئینتیبا‌ه) ل ۷-۱۰.

* G.J Edmonds, A Kurdish News Paper "Rozhi- Kurdistan".

"Jornal of the Central Asian Society Vol. XII Part 1.1925. P 85. 86

* گۆزانی

که‌ریم سه‌عید.

۱۳۴۶ - ۱۹۲۸ ل ۱۴ - ۱۹

چاپخانه‌ی فورات - به‌غدا

(ئینتیبا‌ه) و (که‌شافی کوردین ئیمه)

* گۆزانی

کوردی - مه‌ریوانی.

چاپخانه‌ی - أیتام - به‌غدا

سالی ۱۹۳۲

شیعری: (ئیمه که شافهی کوردین) لاپه‌ره (۲۰)
شیعری: (دل‌اوهران)

* گولده‌سته‌ی شوعه‌رای هاو‌عه‌سرم

عه‌لی که مال باپیر ناغا - چاپی یه‌که‌م

چاپخانه‌ی ژیان - سلیمانی

۱۳۵۸-۱۹۳۹ز

کورت‌ه باسن س‌ه‌بارت به ژیان و شاعیرایه‌تی شیخ نووری له‌گه‌ل شیعری (په‌شیتیوی
په‌رچه‌می شوختیکی...) لاپه‌ره ۴۲-۴۳.

* به‌ه‌شت و یادگار.

گۆزان

چاپخانه‌ی مه‌عاریف - به‌غدا

۱۹۵۰-۱۲۶۹ له‌س‌ه‌ر نه‌رکی عه‌لانه‌ددین سه‌جادی له چاپ دراوه سه‌ره‌تا ل - ج -

* شیعرو نه‌ده‌بیاتی کوردی - به‌رگی دووهم

په‌فیق حیلمی

چاپخانه‌ی - الشباب - به‌غدا ۱۹۵۶

باسن له باره‌ی شیخ نووری ل ۱۹۹۰-۲۰۸

* پازی ته‌نیایی

ئه‌حمده ه‌ه‌ردی

نه‌ورۆز ۱۹۵۷

ته‌خمیس له‌س‌ه‌ر شیعری (شه‌و). لاپه‌ره (۲۵).

* نظری به‌کردستان و دیداری با شعرای کرد

خالد خاکی،

چاپخانه‌ی گیلان،

انتشارات شرق، ۱۹۵۷،

شیعری: (ئه‌ی دل‌به‌ری جانی) ل ۱۹۳۱

* هۆنراوه‌ی نووری شیخ صالح

چاپخانه‌ی کامهران - سلیمانی

۲۵۷ک - ۱۹۵۸ی زایینی

چهند هۆنراوه یەک له گهڵ پێشهکییهکی (کامهران موکری).
نامیلکه یهکی (٤٠) لاپهڕهیی قهواره ناوه‌راست.

* له بابەت میژووی نەدەبی کوردی تازە.

د. مەرف خەزەندار - سالی ١٩٦٧ مۆسکۆ
له سالی ١٩١٨ - ١٩٤٥ نامە دکتۆرا. بەزمانی پرووسی.
ل ٩٦، ل ٩٨، - ل ٩٩ و ل ١٠١ و ل ١١٣ - ل ١١٤ و ل ١٤٧

* نەدەبی کوردی و لیتکۆلینه‌وه له نەدەبی کوردی.

عەلا تەدەبێن سەجادی

چاپخانه‌ی مه‌عاریف - به‌غدا سالی ١٩٦٧
باسی له باره‌ی شیعره‌ی (ژیانی ئاده‌میزاد). لاپه‌ره ٣١٤ - ٣١٩

* چیم دی

نەحمەد خواجە

بەرگی یه‌که‌م - به‌شی یه‌که‌م
چاپخانه‌ی شه‌فیق - به‌غدا، ١٩٦٨
(عه‌سکەر) و باسی سه‌ربازه‌کانی شیخ محمود ل ١٢٩

* گۆلده‌سته‌ی شوعه‌رای هاو‌عه‌سرم

عه‌لی که‌مال باپیر ئاغا - چاپی دووهم

چاپخانه‌ی راپه‌رین - سلیمانی

سالی ١٩٦٩

پێشه‌کییه‌ک ده‌رباره‌ی (شیخ نووری) له‌گه‌ڵ شیعره‌ی (په‌چه) لاپه‌ره ٣٦-٣٧

* باخچه‌ی شاعیران

عبدالعظیم ماوه‌تی - عبدالقادر صالح

چاپخانه‌ی ژین، سلیمانی، سالی ١٩٧٠

پێشه‌کییه‌ک له‌گه‌ڵ شیعره‌ی (په‌پوله) و (ژیان) و (بۆ مامۆستایان). ل ١٠٠-١٠٣

* دیوانی بێخود

به‌کۆششی محمه‌دی مه‌لا که‌ریم، چاپخانه‌ی سلمان الاعظمی، ١٩٧٠.

* میژووی نه‌دهبی کوردی

عه‌لانه‌ددین سه‌جادی - چاپی دووهم

چاپخانه‌ی مه‌عاریف - به‌غدا

سالی ۱۹۷۱ - باغی شاعیران ل ۶۰

* ریتنووسی کوردی له سه‌ده‌یه‌کدا

له چاپکراوه‌کانی کۆری زانیاری کورد

چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد - به‌غدا

سالی ۱۹۷۶ شیعری (جووت و گا شتیکی چاکه) ل (۱۷-۱۸).

* ده‌قه‌کانی نه‌دهبی کوردی

عه‌لانه‌ددین سه‌جادی

چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد - به‌غدا

سالی ۱۹۷۸

باسی ده‌رباره‌ی شیعری (هیتانه‌وه‌ی تهرمی شیخ مه‌حمود).

ل ۱۰۵-۱۰۸

* «تیگه‌یشتنی راستیی» و شوتنی له رۆژنامه‌نووایی کوردیدا

د. که‌مال مه‌زه‌هر نه‌حمه‌د چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد - به‌غدا سالی ۱۹۷۸.

ل ۹-۱۱-۱۰ و ل ۹۳ و ل ۱۰۵-۱۰۶

* شیخ نووری شیخ سالح له کۆری لیکۆلینه‌وه‌ی وێژه‌یی و ره‌خه‌سازیدا.

د. کامل حه‌سه‌ن عه‌زیز نه‌لبه‌سیر، به‌غدا، ۱۹۸۰.

کتیبتیکی (۸۵) لاپه‌ره‌یی قه‌واره به‌تاله ده‌رباره‌ی وتاره ره‌خه‌یییه‌کانی «شیخ نووری

شیخ سالح».

* سه‌رحه‌می به‌ره‌می گۆزان، دیوانی گۆزان، به‌رگی یه‌که‌م، ۱۹۸۰ محه‌مه‌دی مه‌لا که‌ریم

کۆی کردووه‌ته‌وه و ئاماده‌ی کردووه و پیتشه‌کی و په‌راوتزی بۆ نووسیوه، پیتشه‌کی

داستانی هه‌یاسی و کاکه عابیدین. گۆزان نووسیویه‌تی.

چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد - به‌غدا

سالی ۱۹۸۰ ز - ۱۴۰۰ک

* زمان و نه‌ده‌بی کوردی - بۆ پۆلی چواره‌می ناماده‌بی

چاپی شه‌شهم

سالی ۱۹۸۰م - ۱۴۰۰ک

چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، هه‌ولێر.

* زمان و نه‌ده‌بی کوردی - بۆ پۆلی شه‌شهمی ناماده‌بی

لیژنه‌یه‌ک له وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده دایان ناوه.

چاپی پینجهم سالی ۱۹۸۱ز - ۱۴۰۱ک

چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، ژماره ۲- هه‌ولێر.

* ره‌خنه‌سازی «میژوو و په‌په‌وی کردن»

دکتۆر کامل حسن عزیز البصیر

چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد - به‌غدا

۱۴۰۳ک - ۱۹۸۳ز

له چاپکراوه‌کانی کۆری زانیاری عێراق «ده‌سته‌ی کورد» ل. ۱۳۰-۱۳۴

* شتیخ نووری ده‌نگی ره‌سه‌نی شیعر

مصلح جەلالی، ۱۹۸۴، له بلاوکراوه‌کانی ده‌زگای پۆشنییری و بلاوکردنه‌وه‌ی کوردی.

* چه‌ند لا‌په‌ره‌یه‌ک له میژووی گه‌لی کورد

به‌شی یه‌که‌م. د. که‌مال مه‌زه‌هر، به‌غدا - ۱۹۸۵

ل ۲۶۱ - ۲۶۴ - ۲۶۵

* نه‌ده‌بیاتی نوێی کوردی

د. عزالدین مصطفی رسول، هه‌ولێر، چاپخانه‌ی خوێندنی بالا، ۱۹۹۰.

* کتییی: توفیق فیکرته و شاعیره نوێخوازه‌کانی کورد

نه‌حمه‌د تاقانه، ده‌زگای ئاراس، هه‌ولێر ۲۰۰۱.

* ره‌شید نه‌جیب ۱۹۶۸-۱۹۰۶ ژبانی و به‌ره‌مه‌کانی

ناماده‌کردنی: ئومید ناشنا، ده‌زگای ئاراس، هه‌ولێر ۲۰۰۱.

* سه‌ره‌جه‌می به‌ره‌می شاکر فه‌تاح

کۆکردنه‌وه و ڕێک‌خستنی نه‌حمه‌د سه‌ید عه‌لی به‌رزنجی، هه‌ولێر، ۲۰۰۲.

* چەند لاپەرەیک لە مێژووی پۆژنامەوانیی کوردی
سالانی نێوان دوو جەنگی جیهانی ۱۹۱۸ - ۱۹۲۸، بەرگی دووهم، نەوشیروان مستەفا
نەمین، سلیمانی، ۲۰۰۲.

* راپەری کێشی شیعری کلاسیکی کوردی
لێکۆڵینەوێهەکی ئەدەبی، عەزیز گەردی، هەولێر، سلیمانی، بلاوکراوەکانی وەزارەتی
پۆشنییری، بەرپۆهەرتی گشتی چاپ و بلاوکردنەو، ۲۰۰۳.

* مێژووی ئەدەبی کوردی
د. مەرف خەزەندەر، شیخ نووری شیخ سەلح، بەرگی شەشەم، هەولێر، ۲۰۰۶.
* کتێبی شاری سلیمانی، مەملانی گروپە کۆمەڵایەتییهکان ۱۸۲۰ - ۱۹۲۰،
نووسینی: مامۆستا جەعفەر، سلیمانی، ۲۰۰۶.

* گۆزان و ئەدەبی ئینگلیزی
لێکۆڵینەوێهەکی بەراوردکارییه، عومەر مەرف بەرزنجی، چاپی یەکەم، چاپخانەی شەفان،
۲۰۰۶.

* نووسین و وەرگێڕانە عەرەبییەکان

* مجلة الثقافة الجديدة

العدد (۹)

كانون الأول ۱۹۶۹

(الاتجاه الرومنطقي في الادب الكردي)

(النصف الأول من القرن العشرين).

ص ۱۹۷-۲۰۵ بقلم الدكتور معروف خزندار

* جريدة العراق

العدد ۱۳۲۳

(۳۰) حزيران ۱۹۸۰

(۱۸) شعبان ۱۴۰۰هـ

(احترس) (*)، قصيدة مترجمة

عبدالستار كاظم

* جريدة العراق

العدد ٢٠٦٧

(٢٠) تشرين الثاني ١٩٨٢

في رحاب الذكرى

نوري شيخ صالح - إعداد: رستم باجلان

* جريدة العراق

العدد ٢٢٢٤

(٢٣) آيار ١٩٨٣ م

(١٠) شعبان ١٤٠٣ هـ

من أعلام الأدب الكردي (الشيخ نوري الشيخ صالح)

١٨٩٦ - ١٩٥٨

اسم الكاتب: بلا

* جريدة العراق

العدد ٢٣٩٨

(٢٢) كانون الأول ١٩٨٣

(١٨) ربيع الأول ١٤٠٤ هـ

(نوري الشيخ صالح: شاعراً وصحفيًا)

بقلم إبراهيم باجلان

* جريدة العراق

العدد ١٥٥٨

(٣٠) آذار ١٩٨١ م

(٢٢) جمادي الأول ١٤٠١ هـ

(*) شيعره كه ناوی (شه و)، نهك (خۆت بپارتزه) كه سه ره تاى دىرى يه كه مى شيعره كه يه، بۆيه له جياتى (احترس) ناوونيشانه كه ده بىته (الليل).

(نص كردي في نظرية الأدب عمره أكثر من نصف قرن).

القسم الأول - ترجمة كمال ممد میراودلی.

بهشی پیتنجهمی نهم وەرگێرانه له هه‌مان رۆژنامه‌دا بلاوکرابه‌وه که بریتییە له وەرگێرانی گوتاره‌ ڕه‌خنه‌یییه‌کانی شیخ نووری که له رۆژنامه‌ی ژیان-دا بلاویانی کردووه‌ته‌وه‌.

* جريدة العراق

العدد ١٥٩١

(٧) آيار ١٩٨١م

(١١) رجب ١٤٠١ هـ

(نص كردي في نظرية الأدب عمره أكثر من نصف قرن)

القسم الخامس^(١)

* جريدة العراق

(١٦) كانون الثاني - ١٩٨٥

(١١) زۆر له جێی خۆیدا بوو کاک (که‌مال میراوده‌لی) ده‌ستپێشخه‌ری وەرگێرانی نهم (٢٥) وتاره‌ی شاعیری چه‌شکێن شیخ نووری شیخ صالح-ی کرد، به‌لام له پێشه‌کییه‌ کورته‌که‌یدا که بۆ نهم وتارانه‌ی نووسیوه‌ وای ده‌رخستوه‌ که له رۆژنامه‌ی (ژین)دا بلاوکرابه‌وه‌، له کاتی‌که‌دا له رۆژنامه‌ی (ژیان) بلاوکرانه‌ته‌وه‌. نهم هه‌له‌یه‌ی له په‌راویزی زنجیره‌ی چواره‌میشدا دووباره‌ کردووه‌ته‌وه‌، ئنجا که‌وتووه‌ته‌ هه‌له‌یه‌کی دیکه‌وه‌ که ده‌لێ: (له‌ کۆتاییدا نهم ده‌قه‌ نهم وۆله‌ گه‌وره‌یه‌مان بۆ روون== ده‌کاته‌وه‌ که (رۆژنامه‌کان) گێڕاویانه‌ له هاندان و بلاوکردنه‌وه‌ی نووسین و پێشخستنی واقعی نده‌بی. رۆژنامه‌ی (ژین)ی هه‌فته‌انه‌ که له نیوان سالی ١٩٢٦ و ١٩٢٧ به‌رێکوپیتکی ده‌رده‌چوو، ئنجا دوا‌ی نهم (ژیان‌ه‌وه‌) قه‌له‌می رۆشنیبه‌ره‌کان روویان تێکردبوون)

نهم قسه‌یه‌ دوو هه‌له‌ی زه‌ق ده‌رده‌خات، که نووسه‌ر به‌وردیینی نه‌ینووسیوه‌. یه‌که‌م گوايه‌ ژین (دوو) سال ده‌رچووین. دووه‌میان نه‌ویه‌ که (ژیان‌ه‌وه‌) له پاش (ژین) ده‌رچووین. له کاتی‌که‌دا هه‌م‌و که‌سێک ده‌زانێ که ئینگلیزه‌کان هاتن به‌هۆی چاپخانه‌ی (حکومه‌ت)وه‌ یه‌که‌م جار (ژیان‌ه‌وه‌)یان چاپ و بلاو کرده‌وه‌، ئنجا ناوی گۆڤا به‌ (ژیان) و پاشان (ژین). ئنجا له وەرگێرانی وتاره‌کاندا کاک که‌مال زۆر درشته‌و خۆتته‌ر که ده‌قی وەرگێرانه‌که‌ له‌گه‌ڵ ده‌قه‌ نه‌سلیه‌یه‌که‌ به‌راورد ده‌کات، بۆی ده‌رده‌که‌وی که وەرگێر هه‌قی ته‌واوی نه‌داوه‌ته‌ (ده‌قه‌که‌) و وەرگێرانه‌که‌شی پێیستی به‌وه‌رگێرانیکی نوێ هه‌یه‌، چونکه‌ وەرگێرانیکی شاش و فش و فۆله‌. باشت‌ر وایه‌ نهم ده‌قه‌ به‌نرخه‌ به‌وه‌رگێرانیکی تازه‌وه‌ پێشه‌کییه‌کی بۆ بنووسرێ و به‌خێتته‌وه‌ به‌رده‌ستی خۆتته‌رانه‌وه‌.

العدد: ٢٧٢٥

حضور «الشيخ نوري ١٨٩٦-١٩٥٨»
جلال زنگابادي.

* جريدة العراق

العدد ٤٣٠٥ الأحد، ٧/ شعبان - ١٤١٠هـ، ٤ آذار ١٩٩٠. تحت عنوان إصدارات جديدة، (ديوان شيخ نوري شيخ صالح) عرض و تعليق: محمد زياد طه.
* جريدة خهيات باللغة العربية، العدد ٨٢٢، الجمعة ٢٥/٤/١٩٩٧ - ٥ جوان ٢٦٩٧ كوردي، ١٨ ذوالحجة ١٤١٧هـ. مقال بعنوان (نحو الذكرى المثوبة لتأسيس الصحافة الكوردية) الشاعر الكوردي الشيخ نوري الشيخ صالح رائداً من رواد الصحافة الكوردية. اعداد و ترجمة: م. ر. (اي مكرم رشيد) ترجمة و تلخيص فصل من كتاب الكاتب آزاد عبدالواحد، ديوان الشيخ نوري الشيخ صالح). الجزء الأول، طبع عام ١٩٨٥.

* العروض في الشعر الكردي

أحمد هردى، من منشورات المجمع العلمي الكردستاني، أربيل، ٢٠٠٤.
جگه لهو نووسینانهی په نجه مان بۆ پراکیتشاون، له زۆر وتار و نووسینى دیکه شدا ناوی شیخ نووری هاتوو، بهلام ناو هیتانه کهى ته نیا وهک هیتما بۆ کردن و ناوهیتنان بووه و شتیکی تازهی ده ربارهی شیخ نووری نه داوه به دهسته وه تا له م کتیبه دا جیگهی خوی بکاته وه، به لکوستی سواو بووه که وتراوه و هه موو لایهک له سه ری یهک ده گرینه وه، بۆیه نه م نیشاره ته بچووکانه م پشتگوێ خست. ته نیا نه و وتارانهی بۆ نه و ته رخا ن کراوه، یان له کتیبدا که له لای ئیمه سه رچاوهی لی کۆلینه وه ن ناوی هاتبێ، نووسیوو من (٢).

(٢) برادر (جهمال محمهد نه مین) له بهرگی دووه می (دیوانی خادیم) هکهیدا له لایه په (٢٢٤) دا وای ده رخته وه که (خادیم) پیتنج خسته کی له سه ر شیعرێکی (نووری) دانابن، له په راوتیشدا ده ربارهی نه و (نووری) یهی نووسیوه گوايه نه وه (شیخ نووری شیخ صالح) ه، بهلام له دواى پشکنین و سۆزاگ کردن بۆم ده رکه وت نه م (نووری) ناوه شاعیرێکی دیکه یه و پیتوه ندی به (شیخ نووری شیخ صالح) وه نه نییه .

سەرچاوه‌کانی دیوانی شیخ نووری شیخ صالح

* سوودم له‌و دۆسیانه وەرگرتوو که له به‌رێوه‌هه‌رایه‌تی خه‌زینه‌ی سه‌ر به‌ نه‌دا‌ره‌ی مه‌حه‌لی پارێزگای سلێمانی پارێزرا‌ه‌وون:

- (۱) دۆسیه‌ی شیخ نووری شیخ صالح.
- (۲) دۆسیه‌ی نه‌حه‌مه‌د به‌گی توفیق به‌گ.
- (۳) دۆسیه‌ی مه‌سته‌فا قه‌ره‌دا‌غی.
- (۴) دۆسیه‌ی توفیق وه‌ه‌بی.
- (۵) دۆسیه‌ی شیخ عه‌زیز شیخ صالح.
- (۶) دۆسیه‌ی عومه‌ر عه‌لی.

* نه‌وانه‌ی چا‌وپێکه‌وتنم له‌گه‌له‌یان سازدا‌وه و له‌گه‌له‌یان دا‌نیه‌شتوم:

- (۱) عه‌له‌نه‌ددین سه‌جادی، (۳) جار له‌ به‌غدا له‌ ماله‌که‌ی خۆی، له‌نیوان سالانی (۱۹۸۱ - ۱۹۸۲).
- (۲) شیخ مه‌حه‌مه‌دی خا‌ل، (۵) جار له‌ سلێمانی له‌ ماله‌که‌ی خۆی، له‌نیوان سالانی (۱۹۸۱ - ۱۹۸۴).
- (۳) فه‌ه‌خ‌ه‌وللا‌ی شیخ ره‌شه‌ید شیخ عه‌به‌دولقا‌در (۱۹۱۳ - ۱۹۸۹) (۵) که‌مه‌رت له‌ دوکا‌نه‌که‌ی که‌ به‌رانه‌یه‌ر دا‌دگای سلێمانی بوو. شه‌جه‌ره‌ی بیه‌مه‌له‌ی شیخ نووری-شم هه‌ر له‌و وهرگرتوو.
- (۴) عه‌لی که‌مه‌ل به‌گ، (۲) جار له‌ شاری به‌غدا له‌ ماله‌که‌ی خۆی، له‌نیوان سالانی (۱۹۸۲ - ۱۹۸۳).
- (۵) عه‌به‌دولقا‌در قه‌زاز، (۲) جار له‌ به‌غدا، جا‌ریک له‌ ماله‌که‌ی خۆی و جا‌ریک له‌ نێزگه‌ی کورده‌ی به‌غدا.

- (۶) د. ئیبراهیم هیلمی فه‌تاح، (۲) جار له‌ شاری به‌غدا له‌ مالی خۆی.
- (۷) شیخ هه‌سه‌ین شیخ نه‌حه‌مه‌دی خا‌نه‌قا، (۱) جار له‌ به‌غدا له‌ مالی خۆی.
- (۸) هیلمی-ی شاعیر، (۳) جار له‌ شاری هه‌له‌به‌جه‌ له‌ ماله‌که‌ی خۆی.
- (۹) د. دا‌را نه‌حه‌مه‌د توفیق، (۲) جار له‌ شاری سلێمانی له‌ ماله‌که‌ی خۆی.
- (۱۰) که‌ریم زه‌ند (۲) جار له‌ سلێمانی، له‌ باره‌گای یه‌کیته‌ی نووسه‌رانی کورد.
- (۱۱) مه‌حه‌مه‌د مه‌ه‌لوود مه‌م، (۳) جار له‌ شاری هه‌ولێر له‌ ماله‌که‌ی خۆی.
- (۱۲) نه‌حه‌مه‌د خوا‌جه، (۳) جار له‌ شاری سلێمانی له‌ ماله‌که‌ی خۆی.
- (۱۳) مه‌حموود توفیق فه‌تاح شلک، (۲) جار له‌ شاری سلێمانی له‌ دوکا‌نی کو‌په‌که‌ی.
- (۱۴) مه‌حموود شه‌وقی، (۲) جار له‌ شاری سلێمانی له‌ ماله‌که‌ی خۆی.
- (۱۵) سه‌عه‌ید نا‌کا‌م، (۲) جار له‌ شاره‌وچه‌که‌ی شه‌قلا‌وه له‌ ماله‌که‌ی خۆی.

- (۱۶) محمەد سالتج ديلان، (۲) جار له سليتماني له ئيدارهى محەلى.
- (۱۷) شاكر فەتاح، (۳) جار له شارى سليتماني له مالهەكى خۆى.
- (۱۸) گيوى موكرىاني، (۵) جار له شارى هەولير له چاپخانهەكى خۆى.
- (۱۹) هەسيب شيتخ ئەحمەد شيتخ غەنى، (۳) جار له سليتماني له مالهەكى خۆى.
- (۲۰) جەناب شيتخ نوورى شيتخ سالتج، (۵) جار له شارى سليتماني له مالهەكى خۆى، يەكەم جار يەكشەممە ۱۹۸۲/۱/۲۴.
- (۲۱) ناسح عەبدوللا حەيدەرى، (۲) جار له شارى هەولير.
- (۲۲) ئەحمەد هەردى، (۳) جار له سليتماني له مالهەكى خۆى.
- (۲۳) كامەران موكرى، (۳) جار له سليتماني و له هەولير.
- (۲۴) جەمال موفتى، (۲) جار له سليتماني له چاپخانهى شەعب و (۱) جار له بەغدا له دەزگای رۆشنبيرى.
- (۲۵) وەستا عەلى فاتمە روغزايى، (۲) جار له سليتماني له چاپخانهى شەعب.
- (۲۶) كەمال رەمزي مەلا مارق، (۴) جار له سليتماني له هەيشەى كشتوكالى سليتماني كە پێكەوه فەرمانبەر بووين لەوى.
- (۲۷) شيتخ محمەدى مەحوى، (۱) جار له سليتماني له خانەقاي مەحوى.
- (۲۸) ئەخۆل، (۳) جار له سليتماني له ژوورى پارێزەرانى دادگای سليتماني و چاپخانهى شەعب، يەكەم جار له ۱۹۸۰/۱۱/۴.
- (۲۹) محمەد سەعيد سەليم جاف، (۲) جار له سليتماني له نووسينگەى رۆژنامەى هاوکارى و جارێك له بەغدا له دەزگای رۆشنبيرى.
- (۳۰) كەريم سەعيد زانستى، (۲) جار له سليتماني له مالى خۆى، لەگەڵ مامۆستا عومەر عەبدولرەحيم چووينە لاى.
- (۳۱) عەبدولرەحمان موفتى، (۱) جار له سليتماني و (۲) جار له بەغدا له مالهەكى خۆى.
- (۳۲) نوورى كاكە حەمە ناسراو بە (نوورى غەربى)، (۲) جار له سليتماني له مالهەكى خۆى، يەكەم جار له ۱۹۸۲/۲/۵ (*).
- (۳۳) ئەمىن ئەحمەد عەلى (مامۆستا)، (۱) جار له هەلەبجە له دوكانى كتييفرۆشپيهەكى كە بەناوى (گۆزان) بوو، (۱) جارێش له مالهەكى خۆى.
-
- (*) نوورى كاكە حەمە غەربى له شارى سليتماني لەدايك بووه، (حاجى فەتاح قادەر) كە باپيريهتى، خالى شيتخ نوورى بووه كە بازرگانتيكى بەناوبانگى ئەو سەردەمەى سليتماني بووه، هەر ئەو خالەى ناوى له (صابر) هە كردووه بە (نوورى) و يەكەم سەرمەشقى ئەلقويىتى له شەش سالييدا بۆ نووسيووه ئەم يەكەم مامۆستايهتى.

(۳۴) فاقه محیه‌ددین پیری، (۲) جار له سلیمانی له مالی خۆی.
 (۳۵) حمه‌دی به‌کر (ده‌نگ‌خۆش)، (۲) جار له سلیمانی له دوکانی په‌حمه‌تی عه‌لی بۆسکانی.
 (۳۶) محممه‌د مسته‌فا حمه‌بۆر، (۲) جار له به‌غدا له ماله‌که‌ی خۆی، جاری یه‌که‌م له ۱۹۸۳/۱۱/۸.

(۳۷) غه‌فوور نه‌مین عه‌بدوللا (مامۆستا)، (۱) جار له سلیمانی له ماله‌که‌ی خۆی.
 (۳۸) ناجیه‌ خانی کچی حمه‌دی ناوهرحمان ناغا، (۲) جار له سلیمانی له ماله‌که‌ی خۆی.
 (۳۹) نه‌حمه‌د میرزا (*)، (۲) جار له سلیمانی له چایخانه‌ی شه‌عب.
 (۴۰) شیخ محممه‌دی حاسل (له‌گه‌ل خوالی‌خۆش‌بوو حه‌سیب قه‌رده‌اغی چووینه‌ لای)، (۱) جار له سلیمانی له سه‌رچار چوومه‌ته‌ لای.
 (۴۱) نه‌زیره‌ که‌ریم، (۱) جار له سلیمانی چوومه‌ته‌ لای له په‌روه‌رده‌ی سلیمانی.

* سوود وهرگرتن له کتیبخانه و نه‌رشه‌لی تاییه‌تی:

- (۱) کتیبخانه‌ی گشتی له شاری سلیمانی.
- (۲) کتیبخانه‌ی زانکۆی سلیمانی نه‌وسا (به‌شی دوریات).
- (۳) کتیبخانه‌ی موزه‌خانه‌ی سلیمانی.
- (۴) کتیبخانه‌ی نه‌وقاف-ی سلیمانی.
- (۵) کتیبخانه‌ی گشتی هه‌ولێر.
- (۶) کتیبخانه‌ی زانکۆی سه‌لاحه‌دین- هه‌ولێر.
- (۷) کتیبخانه‌ی کۆری زانیاری کورد، به‌غدا.
- (۸) کتیبخانه‌ی تاییه‌تی شیخ محممه‌دی خال.
- (۹) کتیبخانه‌ی تاییه‌تی شاگر فه‌تاح.
- (۱۰) کتیبخانه‌ی تاییه‌تی د. مارف خه‌زنه‌دار.
- (۱۱) کتیبخانه‌ی تاییه‌تی جه‌مال خه‌زنه‌دار.

* ده‌ست‌نوسه‌ی شاعیر و که‌سانی دی:

(۱) ده‌ست‌نوسه‌ی شاعیر به‌ناوی گه‌لاپێزان که‌ (۲۴۴)ی بریتی بوو له شیعره‌ی نووسراوی شیخ نووری به‌ده‌سه‌خته‌ی خۆی که‌ له‌لای روشدی عه‌زیز پارێزرا‌بوو، نه‌ویش لای د. که‌مال مه‌زه‌هر نه‌حمه‌د دا‌ینا‌بوو.

(*) نه‌حمه‌د میرزا (۱۹۰۴ - ۱۹۸۲)، باوکی هه‌نهرمه‌ند کاوه‌ی نه‌حمه‌د میرزا و خه‌زووری شێرکۆ بێکه‌سه‌.

- (۲) دهستنوسیتکی شاعیر که چند شیعریتکی بهدهسخهتی خۆی له دهفتهریتکی سهده لاپه‌ره‌ییدا نووسیویهوه که پانکوسو شیعره‌کان بوون، ئهم دهستنوسه‌ش هه‌ر له‌لای کاک روشدی عه‌زیز پاریزرا‌بوو.
- (۳) دهستنوسو (توحفه) که (۲۰) لاپه‌ره‌یه و بهدهسخهتی شاعیر نووسراوه‌تهوه له‌گه‌ل کورته‌یه‌ک له ژبانی شاعیری تێدا‌یه، له‌لای مامۆستا گیوی موکریان پاریزرا‌بوو.
- (۴) سه‌ دهستنوسو پانکوسو سکراره‌ بهدهسخهتی شاعیر که بریتی بوو له‌ چنده شیعریتک، له‌لای مامۆستا هه‌ردی پاریزرا‌بوون.
- (۵) دهستنوسیتکی شاعیر که له‌ دهفتهریتکی بچکۆله‌ دایه‌ به‌قه‌واره‌ی دهفته‌ری به‌ریاخ‌ه‌ل بهدهسخهتی شاعیر نووسراوه‌تهوه، که له‌لای (س‌دیق س‌الح) پاریزرا‌بوو، ئهم دهستنوسه (۲۲) پارچه‌ شیعره‌ بهدهسخهتی شاعیر تێدا نووسرا‌بووه.
- (۶) که‌شکۆلی ژماره (۴۴۴) که له‌ ناو دهستنوسه‌کانی کۆری زانیاری عیراق «دهسته‌ی کورد» پاریزرا‌بوو.
- (۷) که‌شکۆلی مینای شکسته که له‌ لای مامۆستا محممه‌د مسته‌فا حه‌مه‌بۆر (۱۹۲۲-؟) پاریزرا‌بوو، که له‌ سالی ۱۹۴۰ له‌ لایه‌ن مامۆستا نه‌جمه‌ددین مه‌لا نووسراوه‌تهوه.
- (۸) هۆنراوه‌ی نووری شیخ س‌الح، چاپخانه‌ی کامه‌ران- سلیمانی ۲۵۷۰- ۱۹۵۸ز، پێشه‌کی کامه‌ران.
- (۹) دهستنوسو مامۆستا نه‌جمه‌ددین مه‌لا که له‌سه‌ر ته‌کلێفی شیخ نووری نووسراوه‌تهوه بۆی و خۆشی چاری پێدا گێژاوه‌تهوه و له‌ زۆر شوێندا به‌قه‌له‌می خۆی ده‌سکاری وشه‌ و به‌یتی شیعره‌کانی کردوه که ئهم دهستنوسه له‌لای مامۆستا گیوی موکریان پاریزرا‌بوو.
- (۱۰) دهستنوسیتکی دیکه‌ی مامۆستا نه‌جمه‌ددین مه‌لا که لاپه‌ره (۱۵-۳۶)ی که‌شکۆلیکی گرتوه‌ و ته‌نیا نه‌و لاپه‌ره‌یه‌ لی‌ کرانه‌تهوه که شیعره‌ی شیخ نووری تێدا نووسراوه‌تهوه. له‌ ناو دهستنوسه‌کانی گیوی موکریان پاریزرا‌بوو.
- (۱۱) که‌شکۆلیکی دیکه‌ی مامۆستا نه‌جمه‌ددین مه‌لا که له‌لای مامۆستا عه‌بدولپه‌قیب یوسف پاریزرا‌بوو.
- (۱۲) که‌شکۆلیکی دیکه‌ی نه‌جمه‌ددین مه‌لا که له‌ ئه‌رشیقی د. م‌ارف خه‌زنه‌دار پاریزرا‌وه و به‌ناوی سوۆی نیشتمان، ژماره (۱۱۴۵)ی له‌سه‌ره و سالی ۱۹۴۵ نووسراوه‌تهوه.
- (۱۳) چه‌ندین شیعره‌ی تاک و ته‌را که بهدهسخهتی شاعیر نووسرا‌بوونه‌وه و له‌ کاتی خۆیدا بۆ که‌سانێکی ناردوه‌ و له‌ناو کتێبخانه‌ و ئه‌رشیقی تایبه‌تی که‌سه‌کاندا ده‌رم هێتاون که له‌ شوێنی خۆیاندا په‌نجهم بۆیان ڕاکێشاوه، یان له‌به‌ر نوسه‌خی ده‌سخهتی شاعیر نووسرا‌بوونه‌وه.
- (۱۴) به‌سه‌رکردنه‌وی سه‌رحه‌م گۆڤار و ڕۆژنامه‌کان بۆ دۆزینه‌وه‌ی ئه‌و شیعرانه‌ی شیخ نووری شیخ س‌الح که له‌ ژبانی خۆیدا بلاویانی کردونه‌تهوه، یان له‌ پاش مه‌ردنی خۆی بلاو کرانه‌تهوه.

* فهره‌نگه‌گان:

- (۱) قاموسی زمانی کوردی، بەرگی یەكەم (أ)، عبدالرحمن محمدآمین زەبییحی، چاپخانه‌ی كۆری زانیاری كورد، بەغدا، ۱۹۷۷.
- (۲) قاموسی زمانی کوردی، بەرگی دووهم (ب)، عبدالرحمن محمدآمین زەبییحی، چاپخانه‌ی كۆری زانیاری كورد، ۱۹۷۹.
- (۳) فهره‌نگی مه‌هاباد، گییوی موكریانی، زنجیره ۴۴، چاپی یەكەمین، فهره‌نگیكي قوتابخانه‌ی كوردی و آره‌وی یه، هه‌ولێر، چاپخانه‌ی كوردستان، ۲۵۷۳ی كوردی.
- (۴) فهره‌نگی خال، بەرگی یەكەم، سلێمانی، ۱۹۶۰.
- (۵) فهره‌نگی خال، بەرگی دووهم، سلێمانی، ۱۹۶۴.
- (۶) فهره‌نگی خال، بەرگی سێیەم، سلێمانی، ۱۹۷۴.
- (۷) فرهنگ عمید، حسن عمید، چاپ ششم، تهران، ۱۳۵۱.
- (۸) مختار الصحاح، محمد أبی بكر الرازي، دار الكتاب العربي، بيروت، ۱۹۸۱.
- (۹) المنجد في اللغة والاعلام، الطبعة الثلاثون، دار المشرق، بيروت، ۱۹۸۸.

* كۆتیه كوردیه‌كان:

- (۱) گۆزانی كوردی، له‌سه‌ر نه‌مری عالی مه‌سه‌ریف و موفه‌تیشی ئیدارای چاپ كراوه، چاپخانه‌ی بلدیة، سلێمانی، ۱۹۲۵ - ۱۳۴۴.
- (۲) گۆزانی كوردی، كه‌رم سه‌عید زانستی، سلێمانی، ۱۹۲۸.
- (۳) گۆزانی، كوردی - مه‌ریوانی - چاپخانه‌ی الاتیام، بەغدا، ۱۹۳۲.
- (۴) باربوو، كاری یانه‌ی سه‌رگه‌وتن، نادى الارتقاء، ژماره ۱، پدیامی تبرعات، چاپخانه‌ی النجاح، بەغدا، ۱۹۴۳ - ۱۹۴۴.
- (۵) دیوانی شیخ ره‌زای تاله‌بانی - كۆكرده‌وه و چاپكه‌ره‌وه‌ی عه‌لی تاله‌بانی، چاپخانه‌ی مه‌عاریف - بەغدا، ۱۹۴۶.
- (۶) میتره‌وی نه‌ده‌بی كوردی، عه‌لانه‌ددین سه‌جادی، چاپی یەكەم (۱۳۷۲ - ۱۹۵۲) چاپخانه‌ی مه‌عاریف، بەغدا، هه‌روه‌ها چاپی دووهم، بەغدا، ۱۹۷۱.
- (۷) شیعر و نه‌ده‌بیاتی كوردی، ره‌فیق حیلمی، بەرگی یەكەم، چاپخانه‌ی تفیض، بەغدا، ۱۹۴۱؛ بەرگی دووهم، چاپخانه‌ی الشباب، بەغدا، ۱۹۵۶.
- (۸) هۆنراوه‌ی نووری شیخ سالح، چاپخانه‌ی کامه‌رانی، سلێمانی، ۱۹۵۸.
- (۹) کامه‌ران و هۆنراوه‌ی نوێ، نووسینی محممه‌د سدیق عارف (حسین عارف)، چاپخانه‌ی مه‌عاریف، ۱۹۵۹، بەغدا ل.
- (۱۰) هۆنراوه‌ی نوێ، ناکام، چاپخانه‌ی کامه‌ران، سلێمانی، ۱۹۵۹.

(۱۱) به ههشت و یادگار، گۆزان، چاپخانه‌ی مه‌عاریف، به‌غدا، ۱۹۵۰، هه‌مان بیروپای خۆی له
پۆژنامه‌ی ژین ژماره (۱۷۰۴) ی سالی (۳۸) ی ۱۹۶۲/۱۱/۲۹ سه‌باره‌ت به شیخ نووری
بلاوکردوه‌ته‌وه.

(۱۲) لیکۆلینه‌وه‌ی نه‌ده‌یی نوێی کورد، ساجید ناواره، چاپخانه‌ی ژین، سلیمانی، سالی ۱۹۶۷.

(۱۳) گولده‌سته‌ی شوعه‌رای هاو‌عه‌سرم، به‌قه‌له‌می عملی که‌مال باپی‌رناغا، چاپی یه‌که‌م، له چاپخانه‌ی
(ژبان) ی پیره‌مێرد له سلیمانی چاپ کراوه، ۱۳۵۸هـ - ۱۹۳۹م، هه‌روه‌ها هه‌مان بیروپا به
قهرتینرای له‌لا‌په‌ره (۳۶) ی گولده‌سته‌ی شوعه‌رای هاو‌عه‌سرم، سالی ۱۹۶۹ دووباره
بلاوکراوه‌ته‌وه، چاپخانه‌ی راپهرین، سلیمانی.

(۱۴) پیره‌مێردی نهر، نووسینی محهم‌ده‌ره‌سوول (هاوار) چاپخانه‌ی (العانی)، به‌غدا، ۱۹۷۰.

(۱۵) باخچه‌ی شاعیران، عبدالعظیم ماوه‌تی - عبدالقادر صالح - چاپخانه‌ی ژین، سلیمانی، سالی
۱۹۷۰.

(۱۶) دیوانی بیتخود - کوک‌زدنه‌وه و ڕیک‌خستن و له‌سه‌ر نووسینی محهم‌ده‌ی مه‌لا که‌ریم، به‌غدا،
۱۹۷۰.

(۱۷) نه‌حه‌ی ناسری هونه‌رمه‌ند، چاپخانه‌ی کامه‌رانی، سلیمانی، ۱۹۷۱، غه‌فوور ره‌شید داراغا.

(۱۸) چی له باره‌ی زمانی کوردیی‌ه‌وه نووسراوه، چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد، به‌غدا، ۱۹۷۳، د.
نه‌وه‌حمان حاجی مارف.

(۱۹) دیوانی نالی - مه‌لا عه‌بدولکه‌ریی مدرس و فاتح عه‌بدولکه‌ریم، به‌غدا، له چاپکراوکانی کۆری
زانیاری کورد، به‌غدا، ۱۹۷۶.

(۲۰) دیوانی نالی و فهره‌نگی نالی، د. مارف خه‌زنه‌دار، به‌غدا، ۱۹۷۷.

(۲۱) کاروانی شیعی نوێی کوردی، کاکه‌ی فه‌للاح، به‌رگی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد،
به‌غدا ۱۹۷۸.

(۲۲) نه‌ده‌یی به‌راوردکاری، عه‌زیز که‌ردی، له‌چاپکراوه‌کانی کۆری زانیاری کورد، به‌غدا، ۱۹۷۸.

(۲۳) ده‌قه‌کانی نه‌ده‌یی کوردی، عه‌لا‌ته‌ددین سه‌جادی، له‌چاپکراوه‌کانی کۆری زانیاری کورد،
چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد، به‌غدا، ۱۹۷۸.

(۲۴) ده‌روازه‌یه‌ک بۆ ناواز و گۆزانی کوردی، محهمود زامدار، ۱۹۷۹، به‌غدا.

(۲۵) یادی مه‌ردان، به‌رگی یه‌که‌م، مه‌لا عه‌بدولکه‌ریم مدرس، به‌غدا، ۱۹۷۹.

(۲۶) دیوانی گۆزان، سه‌رحه‌می به‌رهمی گۆزان، به‌رگی یه‌که‌م، ۱۹۸۰ محهم‌ده‌ی مه‌لا که‌ریم کۆری
کردوه‌ته‌وه و ناماده‌ی کردوه و پیتشه‌کی و په‌راویزی بۆ نووسیوه، چاپخانه‌ی کۆری زانیاری عیراق،
له‌بلاوکراوه‌کانی یه‌کیته‌ی نووسه‌رانی کورد.

(۲۷) زمان و نه‌ده‌یی کوردی بۆ پۆلی چواره‌می ناماده‌یی، چاپی شه‌شم، هه‌ولێر، ۱۹۸۰.

(۲۸) شیخ نووری شیخ صالح له کۆری لیکۆلینهوهی و وێژیهی و ڕهخه سازیدا، د. کامیل حهسهن البصیر، بهغدا، چاپخانهی کۆری زانیاری کورد، ۱۹۸۰.

(۲۹) دیوانی خادیم، حاجی میرزا عهبدوللا کۆبی، بهرگی دووهم، بهغدا، ۱۹۸۱، جهمال محهمدهمهین ناماده و ساغی کردووه تهوه.

(۳۰) رازی تهنبایی، نهحمده ههردی، بهغدا، ۱۹۵۷، چاپی دووهم، سلیمانی، ۱۹۸۴.

(۳۱) دیوانی بیکهس، چاپی یه کهم، بهغدا، ۱۹۷۰، چاپی دووهم، بهغدا، ۱۹۸۰، چاپی سێیهم، بهغدا، ۱۹۸۶.

(۳۲) رهشید نهجیب ۱۹۰۶ - ۱۹۶۸، ژبان و بهرهمه کانی، ناماده کردنی: ئومید ناشنا، له چاپکراوه کانی دهزگای ئاراس، ههولیر، ۲۰۰۱.

* کۆتار و رۆژنامه کوردیهکان:

(۱) رۆژنامهی ژبانوه، ژماره (۲۲) ی سالی (۱)، (۱) ی رهمهزان ۱۳۴۳، (۲۶) ی مارتی ۱۹۲۵ ئینتیباه که له لایهن مهحمود جهودت له فهره نسییهوه کراوه به کوردی.

(۲) رۆژنامهی ژبانوه، ژماره (۲۱) ی سالی (۱)، (۲۴) ی شهعبان ۱۳۴۳، (۱۹) ی مارتی ۱۹۲۵.

(۳) رۆژنامهی ژبان، ژماره (۴۶) ی سالی (۱)، (۱۰) ی جمادی الآخر ۱۳۴۵، (۱۶) ی کانوونی یه کهم ۱۹۲۶.

(۴) رۆژنامهی ژبان، ژماره (۲۷) ی سالی (۱)، (۲۵) ی موحه رهم ۱۳۴۵، (۵) ی ئاغستۆس ۱۹۲۶.

(۵) رۆژنامهی ژبان، ژماره (۲۵) ی سالی (۱)، (۱) ی موحه رهم، ۱۳۴۵، (۲۲) ی تهمموزی ۱۹۲۶.

(۶) رۆژنامهی ژبان، ژماره (۳۷) ی سالی (۱)، (۷) ی ربیع الآخر، ۱۳۴۵، (۱۵) ی تشرینی یه کهمی ۱۹۲۶.

(۷) رۆژنامهی ژبان، ژماره (۲۸) ی سالی (۱)، (۲) ی صفر ۱۳۴۵، (۱۲) ی ئاغستۆس ۱۹۲۶.

(۸) رۆژنامهی ژبان، ژماره (۴۰) ی سالی (۱)، (۲۸) ی ربیع الآخر، ۱۳۴۵، (۱۴) ی تشرینی دووهم ۱۹۲۶، زنجیره ی نه ده بیاتی کوردی، نووسینی شیخ نووری شیخ صالح.

(۹) رۆژنامهی ژبان، ژماره (۲۰) ی سالی (۱)، (۱۹) ی ذوالقعدة، ۱۳۴۴، (۱۰) ی حوزهریران ۱۹۲۶ (بۆ دائیره ی عالییه ی ژبان تهقدیه).

(۱۰) رۆژنامهی ژبان، ژماره (۲۱) ی سالی (۱)، (۶) ی ذوالحیجة، ۱۳۴۴، (۱۷) ی حوزهریران ۱۹۲۶.

(۱۱) رۆژنامهی ژبان، ژماره (۴)، (۱) ی شویاتی ۱۹۲۶ له کوردستاندا گرانی.

(۱۲) رۆژنامهی ژبان، ژماره (۲۴) ی سالی (۱)، (۱۴) ی موحه رهم، ۱۳۴۵، (۱۵) ی تهمموز ۱۹۲۶.

(۱۳) رۆژنامەى ژيان، ژمارە (۵۷) ى سالى (۲)، (۲۷) ى رەمەزان، ۱۳۴۵، (۱۰) ى شوباتى ۱۹۲۷.

(۱۴) رۆژنامەى ژيان، ژمارە (۵۹) ى سالى (۲)، (۲۱) ى رەمەزان، ۱۳۴۵، (۲۴) ى مارت ۱۹۲۷.

(۱۵) رۆژنامەى ژيان، ژمارە (۱۲) ى سالى (۹)، (۱) ى ئەيلول ۱۹۳۴.

(۱۶) رۆژنامەى ژيان، ژمارە (۴۰۹) ى سالى (۹)، (۱) ى ئەيلول ۱۹۳۴.

(۱۷) رۆژنامەى ژيان، ژمارە (۴۱۱) ى رۆژى ۱۵/۹/۱۹۳۴.

(۱۸) رۆژنامەى ژيان، ژمارە (۴۲۵) ى سالى (۱۰)، (۵) ى كانونى دووم ۱۹۳۵.

(۱۹) رۆژنامەى ژيان، ژمارە (۴۷۵) ى سالى (۱) شەمە (۱۸) ى نىسانى ۱۹۳۶.

(۲۰) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۵۶۰) ى سالى (۱۴)، (۳۰) ى مارتى ۱۹۳۹.

(۲۱) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۵۷۲)، (۲۹) ى حوزەيران ۱۹۳۹.

(۲۲) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۶۵۰) ى سالى (۱۵)، (۱۷) ى كانونى يەكەم ۱۹۴۱.

(۲۳) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۵۶) ى سالى (۱۵)، (۱۷) ى كانونى يەكەم ۱۹۴۱، بۆ ھاوار و
حەسەب خالى شېخ نوورى، مەجمەد رەمزى.

(۲۴) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۱۲۵۴۱) ى سالى (۳۰) ى ۱۹۵۵.

(۲۵) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۱۲۵۲) ى سالى (۳۰) ى ۱۹۵۵.

(۲۶) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۱۲۵۳) ى سالى (۳۰) ى ۱۹۵۵.

(۲۷) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۱۳۱۷) ى سالى (۳۱)، ۱۸/۱۰/۱۹۵۶. ئەى كيان

(۲۸) رۆژنامەى ژين ژمارە (۱۳۸۴) ى سالى (۳۳) ى رۆژى پېنجشەمە ۱۹۵۸/۳/۶ گۆشەى شيعرو
شاعيرە كانمان- نەجمەددىن مەلا.

(۲۹) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۱۳۸۴) ى سالى (۳۳)، پېنجشەمە ۱۹۵۸/۳/۶ گۆشەى شيعرو
شاعيرە كانمان، نەجمەددىن مەلا. لەگەل بلاوكردەنەوى شيعرى (بۆ يانەى سەرگەوتن)..

(۳۰) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۱۵۱۶) ى سالى (۳۵)، ۱۰/۳/۱۹۶۰. وتارىك بەناوى: (يادى
شاعيرى نەمر: شېخ نوورى شېخ سالىح) نووسىنى: نەجمەددىن مەلا لەگەل بلاوكردەنەوى شيعرى
(شەو).

(۳۱) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۱۵۷۹) ى سالى (۳۵)، ۲۶/۱۲/۱۹۶۰. وتارىك.

(۳۲) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۱۵۷۹) ى سالى (۳۵)، ۲۶/۱۲/۱۹۶۰.

(۳۳) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۱۳۴۵) ى سالى (۳۵) ۱۲/۷/۱۹۶۰.

(۱۷) رۆژنامەى (ژين) ى ژمارە (۳) ى سالى (۱) ى رۆژى پېنجشەمە، ۲۸/۱۲/۱۹۷۰.
۱.ب ھەورى.

(۳۴) رۆژنامەى ژيان، ژمارە (۲۴)، ۲۷/۵/۱۹۷۱ ئەو كېشە بېرگەببەندى ئىستا باون، گۆران.

(٣٥) رۆژنامه‌ی (ژین)ی ژماره (٣٤)ی پینجشمه ١٩٧١/٨/٣، چاویتکه و تنیتکی ئه ده‌بی له گه‌ل ماموستا (شیخ محهمه‌دی خال).

(٣٦) رۆژنامه‌ی (ژین)ی ژماره (٦)ی سالی (١) ١٩٧١/٤/١.

(٣٧) رۆژنامه‌ی (ژین)ی ژماره (١١٢)ی سالی (٣)ی رۆژی پینجشمه ١٩٧٣/٥/١٧ چۆن چۆنی له کۆن و نوێی شیعیر نه‌دوین، کاکه‌ی فه‌للح.

(٣٨) رۆژنامه‌ی (ژین)ی ژماره (٨٢٢)، (١١)ی ربیع الثانی ١٣٦٥، سالی ٢٠٠٠، به‌ناوی (یادی شیخ نووری شیخ صالح)، نه‌جمه‌ددین مه‌لا.

(٣٩) رۆژنامه‌ی (ژین)ی ژماره (٦٢١)ی سالی (١٥)، (١٥)ی صفر ١٣٦٠هـ، ١٩٤١.

* سه‌رچاوه‌ عه‌ره‌به‌یه‌کان:

(١) قورناتی پیروژ، نایه‌تی (٢٩) سویره‌تی (الانبیاء)، هه‌روه‌ها سویره‌تی (المیمه‌) نایه‌تی (٧).

(٢) سنن‌ان فی کردستان، ١٩١٨-١٩٢٠، دهبیو. آر. میجر ه‌ای، الجزء الأول والثانی، ترجمه‌ فؤاد جمیل، بغداد، ١٩٧٣.

(٣) الجداول (دیوان)، إلیلیا أبو ماضی، تقدیم میخائیل نعیمه، مقاطع من قصیده‌ الطلاسم، ١٩٢٥، ص ١٣٩-١٤١.

(٤) مشاهیر الكرد و کردستان فی الدور الأسلامی، الجزء الأول، أمین زکی بک، بغداد، ١٩٤٥.

(٥) تاریخ السلیمانیه، محمد أمین زکی، نقله‌ الی العربیه: الملا جمیل الملا أحمد الروزیانی، سنة ١٩٥١ ل ٢٦٢.

(٦) الأدب فی ایران من فردوسی الی سعدي- للمستشرق ادوارد براون، نقله‌ الی العربیه: ابراهیم أمین الشواری- مطبعة‌ السعاد، مصر، ١٩٥٤.

(٧) مجلة‌ الهلال، الجزء الرابع، المجلد (٦٤)، عن‌ الأنجلیزیة: طاهر الطناحی (لاتخف)، ١٩٥٦.

(٨) الکتاب الأسود، تحقیق محمد شکری العزاوی، مطبعة‌ المعارف، بغداد، ١٩٥٧.

(٩) کشف القناع عن‌ بعض الوقائع العراقیه، الجزء الأول، مذكرات عبدالعزیز یامولکی فی العراق، حقوق الطبع محفوظة‌ للمؤلف، مطبعة‌ دارالمعرفة، بغداد، ١٩٥٧.

(١٠) العراق الشمالي، مطبوعات النهار، تألیف محمد هادی الدفتر- عبدالله حسن، الجزء الأول، مطبعة‌ شفیق، بغداد، ١٩٥٧.

(١١) یوسف الصانع، الشعر الحر فی العراق منذ نشأته‌ حتی ١٩٥٨، رساله‌ ماجستیر، بغداد، مطبعة‌ الأدیب البغدادیة، ١٩٧٨.

(١٢) مقارنات الأدیان (الدیانات القدیمه‌)، الأمام محمد ابو زهرة ١٩٦٥، ص ٢٧- ٢٨.

(١٣) الواقعیة فی الأدب الكردي- د. عزالدین مصطفی رسول، بیروت، ١٩٦٦.

(١٤) الشعر العربی فی المهجر- امریکا الشماليه‌- تألیف الدكتور احسان عباس و الدكتور محمد

يوسف نجم، بيروت، ١٩٦٧، ل ١٣٣.

(١٥) الأسس النفسية للأبداع الفني - في الشعر خاصة - د. مصطفى سوييف، القاهرة، ١٩٦٩.

(١٦) الجديد في البيان والعروض، سمير سمعان، لبنان، بيروت، ١٩٦٩.

(١٧) مجلة الثقافة الجديدة، العدد (٩) كانون الأول، ١٩٦٩، مقال بعنوان (الاتجاه الرومنطقي في الأدب الكردي) النصف الأول من القرن العشرين د. معروف خزندهار.

(١٨) تاريخ علم الفلك في العراق - عباس العزاوي، بغداد، ١٩٧١.

(١٩) ديوان بدر شاكر السياب، المجلد الأول، دارالعودة، بيروت، ناجي علوشي، ص ث، ١٩٧١.

(٢٠) الحركة القومية الكردية - نقد و تحليل كتاب، بقلم علي كمال، طبع عام ١٩٧٣ ل ٦-٧-٨-٩.

(٢١) ماكتب عن اللغة الكردية، مطبعة المجمع العلمي الكردي، بغداد، ١٩٧٨، محمد أمين غفور الهوراماني.

(٢٢) اصول التوثيق، جان شومبييه، ترجمة انطوان عبدة، منشورات عويدات، بيروت، باريس الطبعة الثالثة ١٩٨٢.

(٢٣) جريدة العراق، العدد ٢٣٩٨، ٢٢ كانون الأول، ١٩٨٣، (١٨) ي ربيع الأول ١٤٠٤هـ، الشيخ نوري الشيخ صالح شاعرا وصحفي، بقلم إبراهيم باجلان.

(٢٤) البلاغة في المعاني والبيان و البديع، تأليف: أحمد الهاشمي، الطبعة الثانية عشرة ل ٢٧٤.

* سهرچاو به زمانى ديكه (به زمانى رووسى):

(١) له بابته ميترۆوى نه دهى كوردى تازوه، د. مارف خه زندهار، مۆسكۆ ١٩٦٧ ل ٩٦ (نهو بهرگرافه نووسهر بۆى كردم به كوردى و به ده سهختهى خۆى له لاهمه).

* گۆفاره كورديه كان:

(١) گۆفارى زارى كرمانجى، ژماره (٦) سالى (١)، (١٧) ي ربيع الثاني ١٣٤٥، ١٩٢٧.

(٢) گۆفارى پەيژە، ژماره (١) سالى ٩٢٧ (٢) گۆفارى گەلاوێژ، ژماره (٥) سالى جهوتهم ١٩٤٦.

(٣) گۆفارى پەيام، ژماره (١٩٩) ي (٢٠) ي تەممووزى ١٩٥٣، بهرگمى پيئنجەم شيعرى ژيان.

(٤) گۆفارى پيشكهوتن، ژماره (١١) ي شوباتى ١٩٥٨، نينقيلاب له شيعرى كورديدا، ره فتيق حيلمى.

(٥) گۆفارى پيشكهوتن، ژماره (١١) ي (١٧) ي مايسى سالى ١٩٥٨.

(٦) گۆفارى رۆژى نوێ، ژماره (٥) سالى (٢)، (٢) ي ئابى ١٩٦١ عومەر دهولەت.

(٧) گۆفارى بهيان، ژماره (٢) ي شوباتى ١٩٦٩، دانيشتيك له گەل گۆزان - دا عەبدولرەزاق بيمار.

(٨) گۆفارى برايهتى، ژماره (١) سالى (١)، خولى دووه، ١٩٧٠، محمەدى مهلا كهرىم.

- (۹) گۆڧارى ھەولتېر، ژمارە (۴-۵) ى سالى (۱) ى كانونى دووم و شوياتى ۱۹۷۱ دلداز لەنتىوان (كلاسيك) و (رۆمانتيك) و (رياليزم) دا، عەزىز گەردى.
- (۱۰) گۆڧارى رۆشنېيرى نوڧ ژمارە (۷۳) ى ئادار، ۱۹۷۹، فاتمە محى الدىن پەرى پېشېرە و سەربازى نەناسراو، د. كەمال مەزھەر نەحمەد.
- (۱۱) گۆڧارى بەيان، ژمارە (۷۱)، شېخ نوورى شېخ سالتج و چەند بېرورا و سەرنجېكى رەخنەگرانە، ئەزى گۆزان، نىسان و مايسى ۱۹۸۱.
- (۱۲) گۆڧارى بەيان، ژمارە (۸۰) ى حوزەيرانى ۱۹۸۲، ل ۹۴-۹۵.
- (۱۳) گۆڧارى رۆشنېيرى نوڧ، ژمارە (۹۰) ى مانگى كانونى دووم و شويات، ۱۹۸۲، ل ۷۹ غەفور مېرزا كەرىم
- (۱۴) گۆڧارى رۆشنېيرى نوڧ، ژمارە (۹۹) ى نەيلوولى ۱۹۸۳.
- (۱۵) گۆڧارى كاروان، ژمارە (۴) ى كانونى دووم، ۱۹۸۳ چاپېنكە وتنتېك لەگەل ھەسېب قەرەداغى.

* ھەندى رۆژنامە ى دى:

- (۱) رۆژنامە ى پېشكەوتن، ژمارە (۳۰) ى سالى (۱)، (۶) ى ربېع الاول ۱۳۳۹، ۱۹۲۰.
- (۲) رۆژنامە ى بانگى كوردستان، ژمارە (۳) ى ئاغستۆس، سالى (۱)، ۱۹۲۲ ماكېنە ى چاپ م. نوورى.
- (۳) رۆژنامە ى بانگى كوردستان، ژمارە (۸) ى (۲۹) ى نەيلوول، ۱۹۲۲.
- (۴) رۆژنامە ى بانگى كوردستان، ژمارە (۱) ى تشرىنى دووھە ى ۱۹۲۲.
- (۵) رۆژنامە ى رۆزى كوردستان، ژمارە (۱) ى تشرىنى دووھە ى ۱۹۲۲.
- (۶) رۆژنامە ى بېرى نوڧ، ژمارە ۶۶، ۱۹۷۳/۹/۲۶ ديسانەو لە بارە ى شىعرى (دلادەران) ەو.
- (۷) بلاوكرەو ى رۆشنېيرى نوڧ ژمارە ۳۷، ۱۹۷۵/۱/۱۱.
- (۸) رۆژنامە ى ھاوكارى، ژمارە (۳۵۵) ى رۆزى ۱۹۷۷/۳/۱۶، بەلگەنامە ى كى تر مەحمود زامدار.
- بۆ پى زانىنى ئەو ى شېخ نوورى خۆى لە ژيانىدا، يان لە پاش مەرگى خۆى چى نووسىو ە و بلاوكرەو ەو ە، يان چى لە بارەو نووسراو ە سەرچەمى گۆڧار و رۆژنامە كوردىيە كانم ەلداو ەو ە و بېبلىوگرافىا يە كم بۆ ئەو مەبەستە دروست كردو ە، كە بە پىوتىستم نەزانىو ە جەردكردى ئەو كىتېب و سىپارە و رۆژنامە و گۆڧارانە بنووسم.

سویاس و نوازشت

ههركه دهستم دایه كۆكردنهوه و ساغكردنهوهی شیعرهكانی شیخ نووری شیخ صالح و كهوتمه ههڵدانهوهی لاپه‌ره‌كانی رۆژنامه و گوڤاره كوردیه‌كانمان نه‌وهم بۆ پروون بووه‌وه، شیخ نووری سه‌ریاری نه‌وه‌ش كه هه‌چی بۆ نه‌كراوه شایانی پایه‌ی رۆشنبیری و شاعیرایه‌تی نه‌و بیت، له زۆر سووچ و په‌نادا، هه‌ندێ كه‌س نه‌وه‌ی به‌قه‌له‌مه‌كه‌ی رها بینیه‌ وینه‌ی راسته‌قینه‌ی شیخ نووری بشیوتێتی. لی‌ره‌دا ده‌بایه ته‌قه‌للاكه‌م زیاتر بیت بۆ ده‌رخستنی هه‌ندێ راستی و لا‌بردنی په‌رده‌ی تاریك و ته‌ماوی له‌سه‌ر ژیان و به‌ره‌مه‌ی نه‌و شاعیره. نه‌وه‌بوو كه‌وتمه سو‌راغكردن و قوولبوونه‌وه و شوتین بۆ هه‌لگرتنی به‌ره‌م و ژیا‌نی نه‌م شاعیره و كه‌وتمه دیدنه‌ی كردنی خزم و هاو‌پێ‌كانی و هه‌موو نه‌و كه‌سانه‌ی ناسیویانه و شتی‌کی لی‌ ده‌زانن، تا بتوانم زۆرترین به‌جی‌ماوی نه‌م شاعیره له په‌را‌گه‌نده‌یی و ونیوون رزگار بكه‌م. نه‌م كاره‌شم به‌سه‌ریه‌كه‌وه پێنج - شه‌ش سالی په‌به‌قی خایاند، هه‌ر په‌نومیدی دۆزینه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌ی زیاتری شاعیر و پروونكردنه‌وه‌ی پێ‌وستی ژیان و بی‌پروایه‌كانی. به‌و پێنج سال گه‌را‌نه‌ی من به‌دوای به‌جی‌ماوه‌كانی زۆر كه‌سم ناسی و له ده‌رگای زۆر ما‌لم دا، نه‌لخه‌ق هه‌موو لایه‌ك به‌خۆش‌حالییه‌وه به‌پیرمه‌وه ها‌توون و ده‌رگایان بۆ خستومه‌ته سه‌ر گازه‌رای پشت. نه‌وه‌نده له‌گه‌ڵ نه‌و شاعیره ژیا‌م، نی‌ستا هه‌ست ده‌كه‌م زۆر جار به‌گوشت و خوێن و گیان له به‌رجاومه و لی‌م نزیکه و بوینه‌ته دوو هاو‌پێ‌ی له یه‌ك‌تر نزیک، واته كه‌سایه‌تی شاعیرم زیاتر بۆ پروون بووه‌ته‌وه.

پێش نه‌وه‌ی ده‌ست به‌ده‌مه نه‌و نی‌شه‌ی نی‌ستا له‌به‌ر ده‌ست‌دایه، وا تی‌ده‌گه‌یشه‌م ساغكردنه‌وه و پێشكه‌ش كردنی دیوانی نه‌و شاعیرانه‌ی له پایه‌ی شیخ نووری دان، کاری‌کی زۆر سووك و ئاسانه، ده‌توانم پێ‌نوسه فارسییه‌كه‌ی به‌پێ‌شه سه‌ر پێ‌نوسی كوردی نه‌م‌پۆ‌كه و چه‌ند لاپه‌ره‌یه‌ك له سه‌رگوروشته و ژیا‌نی بنووسم و مه‌سه‌له‌كه ده‌پێ‌ته‌وه، دوایی‌ش په‌راوێز بۆ نه‌و شتانه بكه‌م كه ده‌یان زانم و نه‌وانه‌ی ناشیا‌ن‌زانم چش...! به‌لێ نه‌مه پێ‌شه‌ی زۆر كه‌سی پێ‌شته‌ بووه، كه نه‌م جو‌ره كارانه له كتی‌بخانه‌ی كوردی زۆر به‌ر چاو ده‌كه‌ون.

که که ره سهی کتیبه کهم ده سهکوت، زو به خوم زانی ئیشه کهم پیوستی به سؤراغ کردن و لیکۆلینه وهی مهیدانی هیه، بگره پیوستی به گفتوگو و به قسه هینانی هه ندی که سی نزیک به شاعیره که هه لۆستی بیده نگیان هه لئار دبوو. که و تمه خوتندنه وهی زۆر له و کتیبانهی باسی به رنامهی ساغ کردنه وهی دیوانی شاعیران و جۆری پیشکش کردنیان ده کات. تاقه تیشم دایه ئه و که سانهی تاقه تیان له قسه کردن، یان نووسین چوو بوو. دلتیا بووم قسهی ئه وانه یان بیرو پریان کتیبه کهم تیرو ته سه لتر ده کات. له پیشه وه پر یارم دا له گه ل پڕۆژه کهم به نارام بم و هه لپه هه لپی چاپ کردنی نه کهم. ئه م په له نه کردنه ش زۆر زانیاری و به ره می دیکه ی شاعیری ده ستگیر کردم. نیستاش ئه و هه وله بچووک و سه ره تاییهی من، ته نیا هه ولتیکه و داومه، په نگه له چاپه کانی داها تودا ببیسته که ره سه یه ک بۆ لئ زیاد کردن و پوخته کردنی زیاتری.

ده رچوونی ئه م دیوانه به م جۆره ی ئیستای، هیلاکی و ماندوو بوونیکی ئه وه نده ی له گه ل کیشراوه، په نگه که م که س هه بیته ههستی پی بکات. به لام ئه و ئیشه ئه وه ی تیکه یاندم نیوه ی به رپر سیاره تی سه ر شانی ئه دیبی کورد له مرۆ که دا، گه ران و پشکنینی ورده به دوای که له پوورو به جیما وه کانی نه ته وایه تیمان، بایه خدانه به ئیشی مهیدانی، به تاییه تی ئه وانه ی له بواری په خنه و لیکۆلینه وه دا قۆلیان لی هه لکردوه، تا بتوانن به هۆی سؤراغ کردنه وه و گه ران زیاتر خزمه تی حه قیقه ت بکه ن و په رده له رووی هه لمانن. به شیک ی زۆری ئه و که ره سانه شمان تا به نه مرۆ که ش ده گات زۆر که م لایان لی کرا وه ته وه و له سه ر یان نوو سراوه، بۆیه لیته را ده مه وئ سوپاسیکی گه رمی ئه و که سانه بکه م که له به ره مه مه ئینانی ئه و پڕۆژه یه مدا هانیان دام و دهستی یارمه تی یان بۆ درێژ کردم و له وه لامدانه وه ی پر سیاره کانم وه رس نه بوون و ده ستیان نه نا به روومه وه. خوم به بی ئه مه ک ده زانم ئه گه ر ئه و سوپاسه یان نه که م.

سوپاس بۆ:

* دکتۆره کوردستان موکریانی، که هه رچی ده ستنووسی شیخ نووری له کتیبخانه که ی باوکیدا هه بوو، بۆی دۆزیوه و پیشه که شی کردم.

* مامۆستایان: (کار دۆخی) خوالیخۆشیوو (د. محمه د نووری عارف) که چاویان به شیعه ره فارسییه کاندای خشان و بۆیان خسته مه سه ر پتینووسی فارسی و ساغیان کرده وه.

* مامۆستا (ئەحمەد ھەردی) کە چاوی بە ھەندی دێرە شیعردا خشانو بەلایە راستە کەیدا
وشە ی ئەو دێرانە ی بۆ دەخوێندمەو.

* مامۆستایان (کامەران موکری) و (شیخ محەمەدی خاڵ) و (ئەخۆل) و (عەلی بەگی
جاف) و (فەتحوللای حاجی پەشید)، خوالیخۆشبوو (جەناب شیخ نووری) کۆرە
گەورە ی شاعیر کە ھەریە کە یان لە قۆلیکەو، ھەر شتیکی پێوھندی بە شیخ
(نووری) یەو بووبی، بۆیان روون کردوومەتەو، لە شوێنی خۆیاندا پەنجەم بۆیان
پاکیشاوە.

پیرست

- 7 له باره‌ی چاپی دووه‌می نو دیوانه‌وه
- 17 پېشده‌ستی
- 25 له چاپدانی نو دیوانه چۆن که‌وته نه‌ستوی منه‌وه؟
- 31 ده‌رباره‌ی به‌رنامه‌ی ساغ‌کردنه‌وه‌ی نو دیوانه
- 37 نو سه‌رچاوه و ده‌ست‌نوسانه‌ی له نامه‌ده‌کردنی نو دیوانه‌دا له‌به‌ر ده‌ست‌مدا بوون
- 47 کز‌مه‌ل‌ی به‌ره‌می نادیار‌ی شیخ نووری
- 53 شیخ‌ری شیخ نووری له دیوانی بیخود‌دا
- 79 سه‌ربرده‌ی ژبانی شیخ نووری شیخ صالح
- 103 شیخ نووری شیخ صالح له کۆری هونه‌ری گۆزانی‌دا
- 117 شیخ نووری شیخ صالح، شاعیری چه‌شکین
- 141 شیخ نووری نو‌یخ‌واز و سه‌رده‌مه‌که‌ی
- 159 نایا چاووگی روشن‌بیری شیخ نووری هه‌ر نه‌ده‌بی تورکی بوو؟
- 171 شیخ نووری شاعیری نه‌زمون
- 179 سیما‌یه‌کانی قوتا‌بخانه‌ی شیخ‌ری نو‌ی
- 203 پت‌دا‌چو‌نه‌وه‌یه‌ک به‌هه‌ند‌ی بیرو‌را که‌ له باره‌ی شیخ نووری-یه‌وه نووس‌راون
- 243 شیخ نووری له کۆری پۆز‌نامه‌نووسی کورد‌یدا
- 265 پایه‌ی شیخ نووری له لای شاعیران و نووسه‌رانی کورد
- 279 * شیخ‌ره وه‌رگه‌تر‌دراوه‌کان
- 281 مه‌قبه‌ر
- 293 له ئیل‌یا نه‌بو ماضی-یه‌وه وه‌رگیراوه
- 295 رۆح
- 297 ته‌فه‌کور
- 299 ژبان
- 300 له کورد‌ستان‌دا گرانی
- 302 شه‌ویک
- 305 * خه‌بام به‌ کوردی
- 313 * به‌شی فارسی

- 315 بانگ کوردستان
- 316 ای شاه دستگیر
- 317 وقت ارشاد است
- 319 * شیعی موسسه زاد
- 321 عهسکەر
- 323 نامه یهکی شیعی له «شیخ نووری» یهوه بۆ زقوهر
- 326 به مونسه به تێ ته بدیلی رۆژنامه ی (ژیانه وه) بۆ (ژیان) ته قدییه
- 328 من و گه لاویژ
- 330 روتبه ی عهزه مهت
- 332 بۆ یانه ی سه رکه وتن
- 335 * شیوهن و ماته منامه
- 337 له باره ی ئهم شیعرانه وه
- 338 شیوهنی شیخ عهزیزی برای
- 340 شیوهنی مه لا مهحمودی بێخود
- 343 شیوهنی شیخ برایی برای
- 345 شیوهنی مهحمود جهودهت
- 346 کۆچی مه لا نهفندی ههولێر
- 349 بۆ کێلی قهبره که ی شیخ مهحمود
- 350 بۆ تهئریخی وهفاتی قادر ئاغا
- 352 شیوهنی ئاوه رحمانی خالۆزای
- 354 شیوهنی شیخ مهحمودی سه رۆک
- 357 تالعی کوردی به دبه خت
- 361 ئه و کاره ساته ی له هێنانه وه ی جهنازه که ی (شیخ مهحمود) دا پرووی دا
- 365 * بانگه وازی وێژدان
- 367 مووی سپی و پشته ی خه میدهم
- 368 وێژدان
- 369 ئامۆژگاری
- 370 له دونیادا نه گه ر لای تۆ بێی ئیدراک و تیفکرین
- 372 سه عاده تی راستی
- 373 ئیستیقبال بۆ تازه پێگه یشتوه کان

- 375 * سۆزی دەر وون
- 377 - دلی من
- 383 - نهی دلبهری جانی
- 384 - شینوهی زتوهر
- 386 - تهلیح لهسەر غهزهلیکی سهعدی
- 388 - دل
- 389 - گالتهیان پین دئ، به ناوی چاوی پر گریانهکم
- 390 - غهمی زهمانه
- 391 - دهردی دلی خۆم
- 393 - نهی فهلهک
- 394 - چاوم که دوو مفتاحی کوتبخانهیی سهرمه
- 395 - پهشیتوی پهچهمی شۆخیکم
- 396 - ههر مورغی فری
- 397 * بههار و سروشت
- 399 - بولبول فیداتم
- 401 - ساقیا نهوبههاره پۆیی دهی
- 403 - سلیمانی
- 406 - نیسان
- 408 - بههار
- 409 - بههار
- 410 - بههار
- 411 - بههار
- 413 * شیعەر و ژیان
- 415 - فریاد
- 417 - کوا شیعهرهکانم
- 418 - گریه‌ی خوسران
- 420 - ههلهکنن خزمینه بۆم قهبرئ
- 421 - ههواره غهیری کچهیی شارئ بی
- 423 - مهلی نامال
- 424 - هاوژویانم، ژویانی لالی منه

- 425 - ئىلھامىتىك لە (ھىسەن دانش) ھوھ وەرگىراوھ
- 427 - شەھو
- 428 - ئادەمىزاد
- 431 * چىرۆكە شىعر
- 433 - كاروانى ژيان
- 437 - لە خەوما
- 449 - بۆ مېژوو
- 474 - شىعەرىكى ناتەواو
- 479 * شىعەرى نىشتىمانى
- 481 - بە مەن بىلى چ مىللەتتى
- 482 - نەورۇز
- 483 - ھاۋارى ۋەتەن
- 484 - ئەي پۇجى پەوانم
- 485 - چۈاردەي تەممووز
- 487 - (۱۴) ى تەممووزى ۱۹۵۸
- 489 - لەگەل (غەلى كەمال باپىر) بە يەكەۋە داپانناۋە
- 492 - بۆ سالى ۱۹۲۶
- 495 - ئەمشەو بوو لە خەوا
- 497 * سىروود و ئۆيەرەت.. پشتگىرى لە زانست و خوتىندەۋارى
- 499 - ئىنتىباھ
- 502 - عىلمە مىللەت
- 503 - ئىتمە كەششافەي كوردىن
- 504 - لە تەۋسىف چاپخانە و تراۋە
- 506 - ۋەرە بادى سەبا، تۆ قاسىدى مەن بە مەردانە
- 507 - بۆ مەدلىمەكان
- 509 * پىتىچ خىشتەكى
- 511 - تەخمىس لەسەر غەزەلى عىسىمەت بوخارا
- 515 * بەيادى كۆنەۋە
- 517 - ئاورپىك بۆ دواۋە

- 519 له ههولتير به له تيفه بۆ په فيقېكم نووسيوه كه له خارج بووه
- 520 بۆ بيتكهس
- 524 نهم شيعره له ستايشي متهسهرپي سوله يمانى (نهمدهد بهگى توفيق بهگ) دا وتووه
- 528 بۆ زارى كرمانجى
- 530 بۆ عهلى كه مال
- 532 گله يى
- 534 بۆ دۆستېكى قهديمى خۆى نووسيوه
- 536 ديارى ژيان
- 540 بۆ متهسهرپي كهركوك نووسراوه
- 543 * شيعرى بۆنه
- 545 بۆ ماته مى (٦) ى نيلوولى سالى (١٩٣٠) وتراوه
- 549 بۆ ناھهنگى كۆمهلى زانستى كوردان
- 551 بۆ ئيسلاحي ناوى قوله
- 552 بههۆى نهوى كه (شيخ له تيف) له بهسرا، له بهنديخانه بوو
- 557 دينارى مووه زه فېن
- 559 حهقه نه مۆ
- 563 * هه مه جۆر
- 565 په پوله
- 567 گيژه لوكهى باى به تينى
- 568 ناچم بۆ به غدا
- 569 هيمه تى پيران
- 571 ژن
- 572 به كوردى ناوى مانگه كان
- 573 - (غونچه) و (شيرين) و (كالى)
- 574 نايينه وه قهت ليره يه كنى
- 575 هاوار له دهن مالويه
- 578 - تهرىيى غه زهلى ئه ديبى موخته رهم جه نايى (م. نورى) نه فهندى
- 579 * كوردى پتهى
- 581 جووت و گا
- 583 - جووت و گا شتيكى چاكه

- 585 - په يامی کږمه لایه تی
- 587 - په چه
- 589 * چوارین = پروباغی
- 596 - گردی سه یوان
- 599 * تاکه کان
- 603 * پاشکو
- 605 - پاشکوئی ژماره (۱)
- 605 - سنی نامه ی شیخ نووری
- 611 - پاشکوئی ژماره (۲)
- 611 - چاوپتکه وتن له گه ل به پرتان: عه لانه ددین سه جادی، ناسح عه بدوللا حه یدهری
- 625 - پاشکوئی ژماره (۳)
- 625 - شیعی «دلاوه ران» هی «شیخ نووری» یه
- 639 - میژووی گوزانی ئینتیاھ
- 661 * فدره ننگوک
- 691 * بیلیوگرافیا یان سهرچاوه ی نووسین له باره ی شاعیرایه تی شیخ نووری
- 693 - یهک دوو قسه ی پتوبست
- 697 - نووسین و وتاره کانی شیخ نووری
- 707 - شیعره بلاوکر او ه کانی شیخ نووری له ناو رڼ نامه و گوزاره کاندا
- 719 - نهو نووسینانه ی له باره ی شیخ نووری-یهوه نووسراون
- 723 - کتیب و نامیلکه کان
- 733 - نووسین و وهرگتیرانه عه ره بییه کان
- 737 - سهرچاوه کانی دیوانی شیخ نووری شیخ صالح
- 749 - سوپاس و نوازشت

ئافەرىن بۆ ئازاد كە كۆلى نەدا و ورەى بەر نەدا تا نەگەشت بەكامى خۆى و نووسراوہ نایابەكەى خۆى بەتەواوى لە چاپخانە چاپ نەكرد وازى نەهینا. ئازاد ھەرچەندە ئەرک و ئازارى زۆرى چىشت، بەلام بەھۆى ئارام و بەرگە گرتنەكەىھوہ توانى بەسەر ھەموو گىروگرفت و تەنگوچەلەمەكانىدا زال بىي، نووسراوێكى نایاب و ناوازە و لىكۆلینەھەىكەى گەورە و فراوانى لەسەر (شىخ نوورى شىخ سالىح) و بەرھەمەكانى پىشكەش بەخویندەوارانى كورد كر دووہ، سەرى نەتەوہكەى خۆشى پى بەرز كر دووہتەوہ، ئەمەش كاریكى پەسەندە كە پتووستە ھەموومان پىروژبايى لى بكەين.

شاكر فەتاح. سەرجمەى بەرھەمى شاكر فەتاح.

بەرگى سىيەم، ۳۱۴ - ۳۱۵

ھەز دەكەم ئەو راستىيە بلێم كە كاكا ئازاد عەبدولواھىد ئەرکێكى ھەر تەواو زۆرى بەئامادەكردنى ئەم دیوانەوہ كىشاوہ و چەند سالىكى تەمەنى بۆ كۆكردنەوہ و بزار و لەسەر نووسىنى تەرخان كر دووہ و خزمەتێكى بى پۆلەتى رۆشنىبىرانەى ئەو شاعىرە گەورەيەمان و شىعر و ئەدەبىياتى كوردى ھىناوہتە ئەنجام و لە لایەن ھەموو كوردىكى دلسۆز و بەوہفاوہ شایانى پێز و پێزانين و ئەمەكناسىيە. منیش كە ئەمە دەلێم، يەكێكم لەو كەسانەى كە بەھىواى ئەو ماندوووبوون و ئارام و رىخۆلەبەكەيشى و گەران و پشكینە نەبووم و تا ئەو پادەيەش تەماى سەرگەوتنیم نەبوو.

كاكەى فەللاح. گ. كاروان. ژمارە ۸۹ى سالى ۱۹۹۰

كاكە ئازاد عەبدولواھىد توانى لە سۆنگەى ساغکردنەوہى دیوانى (شىخ نوورى شىخ سالىح) زۆر دىكۆمىنت لە نەمان رزگار بكات. خۆزگايە پووناكبىران پەپرەوى رێبازەكەى ئەويان بكر دايە و كاری مێژوونووسيان ئاسانتەر بكر دايەتەوہ.

مامۆستا جەعفەر لە كىتبى شارى سلێمانى

مەملانى گرووپە كۆمەلایەتییەكان

۱۸۲۰ - ۱۹۲۰، لاپەرە ۱۱۸

چاپخانەى دەزگای

ھەولێر - كوردستان
Aras Press
Kurdistan - Erbil